سەرجەمی پەیامەکانی نوور

٤

تیشکەکان

بەدیعوززەمان

سەعیدی نوورسی

دایناوە

فارووق ڕەسووڵ یەحیا

کردوویە بە کوردی

سەرجەمی پەیامەکانی نوور

٤

تیشکەکان

بەدیعوززەمان

سەعیدی نوورسی

دایناوە

فاورووق رەسووڵ یەحیا

کردوویە بە کوردی

Nawrasi, Said
نورسی، سعید، ۱۸۷۶ - ۱۹۶۰م.
تیشکه‌کان / بدیع الزمان سه‌عیدی نوورسی؛ وه‌رگیر فاروق رسول یحیی.-- تهران: احسان، ۱۳۸۶.
[۹۶۰] ص.
ISBN: 978-964-356-538-1
فهرستنویسی بر اساس اطلاعات فیپا.
کتابنامه: به صورت زیرنویس.
۱. اسلام -- اسماء الله. صفات خداوند الف. یحیی، فاروق رسول، ۱۹۵۰ - م. مترجم.
ب. عنوان.
۲ت۹ن/۷/BP۲۳۳ ۲۹۷/۴۸
۱۳۸۶
کتابخانه ملی ایران ۱۵۱۷۷-۸۳م

تیشکه کان

✦مؤلف: بدیع‌الزمان سعید نورسی
✦مترجم: فاروق رسول یحیی
✦ناشر: نشر احسان
✦تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه
✦نوبت چاپ: اول ـ ۱۳۸۶
✦چاپ: چاپخانه مهارت

فروشگاه شمارهٔ ۱: تهران ـ خیابان انقلاب ـ روبروی دانشگاه ـ مجتمع فروزنده ـ شمارهٔ ۴۰۶ ـ تلفن: ۶۶۹۵۴۴۰۴
فروشگاه شمارهٔ ۲: تهران ـ خیابان ناصر خسرو ـ کوچه حاج نایب ـ شمارهٔ ۱/۱۱ ـ تلفن: ۳۳۹۰۲۷۵۰
صندوق پستی: تهران ۳۸۵ ـ ۱۱۴۹۵

نشر احسان

ISBN: 978-964-356-538-1
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۵۶-۵۳۸-۱

بسم الله الرحمن الرحيم

تیشكی دووهەم[1]

دواهەمین بەروبوومی بەندیخانەی "ئەسكی شەهر" و
تیشكی دووهەمی بریسكەی سی و یەكەم

ئەم تیشكە هەندێ نارێكی و ئالۆزیی ئاوێتە بووە، چونكە بەوپەڕی خێرایی دانرا و بە خەتی ناخۆشی خۆم نووسرایەوە لە بارودۆخێكیشدا كە بە دەست تەنگانە و گیرو گرفت و بێزارییەوە دەتلامەوە، دوای ئەوەی كە برایانم لە بەندیخانەی "ئەسكی شەهر" ئازاد كران و من بە تەنیا تیایدا مامەوە.

وا لەم ڕۆژانەدا - واتە دوای شازدە ساڵ[2] - كە دەستم بە هەڵەگیری و پێداچوونەوەی كرد، بۆم دەركەوت كە ئەم پەیامە لە گۆشەی "تەوحید" و "ئیمان"ەوە لەوپەڕی هێز و گرنگیدایە.

---

(١) بەڵام تیشكی یەكەم – خوا یار بێت – لە كۆمەڵە پەیامێكی تردا بڵاو دەكرێتەوە. (وەرگێڕ)

(٢) واتە ساڵی ١٩٥٢، چونكە بەندیخانەی ئەسكی شەهر لە ساڵی ١٩٣٦دا بووە. (وەرگێڕ)

حەوتەمین سەرنجی گەورەی تایبەت بە ئیسمی ئەعزەمی "الله أحد"ە و، حەوتەمین دانەی شەش سەرنجەکەی شەش ناوەکەی ئیسمی ئەعزەمە.

بێدارکردنەوەیەك

پێم وایە ئەم پەیامە گەلێ گرنگە، چونکە چەندین نهێنیی مەزن و واتای وردی ئیمان دەردەخات. جا هەرکەسێك بە وردبوونەوە و تێرامانەوە بیخوێنێتەوە، بە پشتیوانیی خوا، ئیمانەکەی خۆی رزگار دەکات.

لەبەر ئەوەی کە - بەداخەوە - لەم بەندیخانەیەدا دەستم بە کەس نەگەیشت، ئەوا پاکنووس نەکرا و سەرلەنوێ نەنووسرایەوە و نەمتوانی داوا لە کەسێك بکەم پاکنووسی بکات.

گەر دەتەوێت هەر بۆ خۆت پەی بە مەودای نرخی ئەم پەیامە و پایەی بلندی ببەیت، ئەوا لە پێشدا بەروبوومی "دووهەم" و "سێهەم" بخوێنەرەوە کە لە سەرەتای پەیامەکەدان، پاشان کۆتاییەکە و مەسەلەکەی پێش خۆی بە وردی بخوێنەرەوە، ئنجا بە هێمنی و لەسەرخۆیی موتالای تەواوەتیی سەرجەمی ئەم پەیامە بکە.

بسم الله الرحـــمن الرحيم
وبه نستعين

بەهۆی ڕێژنەی رووناکییەکانی سەرنجێکی درەخشانی ئایەتی پیرۆزی: ﴿**فَاعْلَمْ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ اللَّهُ**﴾ (محمد:١٩) و، بە ئیلهام و ئاماژەی سوێندێکی زانراوی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ هەستێکی یەکجار جوان و ناسك و شیرینم بەم "سەرنجە" کرد.

ئەم سەرنجە سێ "بەروبوومی تەوحید" و، سێ دانە لە "داخوازییەکان"ی و، سێ بەڵگەشی لە "بەڵگەکان"ی گرتووەتە خۆ.

بەڵێ، پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ زۆربەی جار کە سوێندی دەخوارد ئەمەی دووپات دەکردەوە کە دەیفەرموو: "والذي نفس محمد بيده"[1].

---

(١) روى ابن ماجة عن رفاعة الجهني واحمد في مسنده (١٦/٤): كان ﷺ إذا حلف قال: (والذي نفس محمد بيده).

ئەم سوێندە نەبەوی‌یە مەزنە ئەوە دەردەخات کە فراوانترین بازنەکانی درەختی گەردوون و دوا لق و دوورترین پەلەکانی ئەو درەختەش لە ناوەندی توانستی خوای گەورەی تاك و تەنیا و لە ژێر ڕکێفی ویستی ئەودان. چونکە لە کاتێکدا کە گەورەترین و بەڕێزترینی بەدیهاتووان کە حەزرەتی محەممەدە ﷺ خاوەنی خودی خۆی نەبێت و لە کردارەکانیدا ئازاد و سەربەست نەبێت، بەڵکو هەموو کردار و وەستان و جموجوولێکی پابەندی ویست و ئیختیاری یەکێکی تری غەیری خۆی بێت، ئەوا دەبێ هیچ شتێك و هیچ حاڵەت و بارودۆخ و چۆنێتی‌یەك، با زۆر "جوزئی" یان "کوللی"ش بێت، لە بازنەی ئەو توانستە مەزن و ویستە گشتی و هەمەلایەنە بەدەر نەبێت کە دەوراندەوری هەموو شتێکیان داوە و هەموو شتێکیان گرتووەتەوە. جا ئەم سوێندە نەبەوی‌یە ڕەوان و پڕ لە واتا قووڵە، تەوحیدێکی پەروەردگاریی هێندە مەزن دەردەبڕێت کە لەوپەڕی مەزنی و گشتگیریدایە.

لە کۆمەڵە پەیامی "سراج النور"دا[١] سەد بەڵگە، بەڵکو هەزار بەڵگەی درەخشانمان سەبارەت بە چەسپاندنی ئەم تەوحیدە هێناوەتەوە. بۆیە چەسپاندن و درێژەدان بە باسی ئەم ڕاستی‌یە بەرزە بەو کۆمەڵە پەیامەی نووری دەسپێرین. بەڵام لەم تیشکی دووهەمەدا بە پوختی و لە ناوەندی سێ مەقامدا ئەو ڕاستی‌یە ئیمانی‌یە مەزنە ڕوون دەکەینەوە.

لە مەقامی یەکەمدا: زۆر بە پوختی بەرووبوومی ئەو ڕاستی‌یەی تەوحید باس دەکەین کە چەندین بەروبوومی زۆر و زەبەندەی هەمەکیی ئەوتۆیان هەیە کە لەوپەڕی گرنگی و ناسکی و لەزەت و ڕووناکیدان. هاودەم لەگەڵ ئاماژەکردندا بۆ ئەو چێژ و هەست و نەستانەی خۆم کە منیان بۆ وەرگرتن و نۆشینی ئەو بەروبوومانە دایە بەر.

لە مەقامی دووهەمیشدا: سێ خوازیار و هۆکار بۆ ئەم ڕاستی‌یە بەرزە ڕوون دەکرێنەوە. خۆ هەرچەندەش ئەمانە سێ داخوازن بەڵام لە هێز و پێزی سێ هەزار خوازیار و هۆکاردان.

لە مەقامی سێ‌هەمیشدا: تەنها سێ نیشانەی ئەو ڕاستی‌یە درەخشانەی تەوحید باس دەکرێن، بەڵام ئەم سیانە -لە ڕاستیدا- لە هێزی سێ‌سەد نیشانە و بەڵگەدان.

---

(١) کۆمەڵە پەیامێکی نوورە کە ئەم پەیامانەی لەخۆ گرتووە: موناجات، بیماران، پیران، پلەکانی ئایەتی: ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَ نِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ (تیشکی چوارەم)، حیکمەتی خۆپەنادان لە شەیتان، پەنجەرەکان، بەرگری لەخۆکردنی مامۆستا نوورسی لە یەندیخانەی دەنیزلی، نیشانەکانی قیامەت (تیشکی پێنجەم)، هەروەها چەند باسێکی تری پەیامەکانی نوور. (وەرگێڕ)

مەقامی یەکەم

بەروبوومی یەکەم

"جوانی"ی خواوەند و "کەماڵ"ی پەروەردگار لە تەوحید و یەکتاییدا دەردەکەون. ئەگەر تەوحید نەبوایە ئەو گەنجینە ئەزەلی‌یە هەر شارراوە و پەنهان دەمایەوە.

بەڵێ، گەر لە ئاوێنەی تەوحیددا و بەهۆی یەکتایی و نووری درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی خواوەندەوە نەبێت، کە لە ڕوخساری هەموو جوزئیاتی ئەوپەڕی لق و پەلەکانی درەختی بوونەوەراندا هەن، ئەوا هەرگیز جوانی و کەماڵی نەبڕاوە و نیعمەتە بێ سنوورەکانی خواوەندی پەروەردگار و صەمەد و میهرەبان نابینرێن و دەرناکەون.

بۆ نموونە: ناردنی شیرێکی پوختی خاوێن لە نێوان خوێن و سیخوڕی زیندەوەرەوە بۆ شیرەخۆرێکی ساوا و بچووك کە خاوەنی هیچ هێز و توانایەك نی‌یە و ئەم ناردنەشی هەر لە حسابدا نەبووە، ئەم کارە - خۆی لە خۆیدا - کارێکی جوزئی‌یە. بەڵام هەر هێندەی کە بە ڕوانینی "تەوحید" سەیری ئەم کارە جوزئی‌یە دەکرێت، ئەوا جوانیی هەمیشەیی سۆز و میهرەبانیی خواوەندی میهرەبان بە جوانترین کەماڵ و درەخشانی لە ژیاندنی دەراسای گشت مناڵ و بێچووانی سەرانسەری جیهاندا دەبینرێت، هەروەك لەو سۆز و شەفەقەتە لەڕادەبەدەرەدا بەرجەستە دەبێت کە دەورانـدەوری ئەو ساوا و بێچووانەی داوە و دایکانیانی بۆ گوێڕایەڵ و ملکەچ کردوون..

بەڵام ئەگەر لە ڕوانگەی تەوحیدەوە سەیری ئەم کاری شیرناردنە نەکرێت، ئەوا ئەو جوانی‌یە درەخشانە بە تەواوی ون دەبێت و هەرگیز دەرناکەوێت. چونکە ئەو ژیاندنە جوزئی‌یە - لە کاتێکی وادا - دەدرێتە پاڵ "ڕێکەوت" و "سروشت" و "هۆکارەکان". دیارە ئەو کاتەش نرخ و ماهییەتەکەی خۆی لەدەست دەدات.

هەروەها بۆ نموونە: کاتێك لە ڕوانگەی "تەوحید"ەوە سەیری چاکبوونەوەی کەسێك لە نەخۆشی‌یەکی سەخت دەکرێت، ئەوا بە درەخشانی و تەواوەتی جوانیی ئەو شەفەقەتە بەسۆز و میهرەبانە دەردەکەوێت کە بەسەر ڕووی بەخشینی شیفاوە دەبینرێت بۆ هەموو بیمار و نەخۆشەکانی ئەم نەخۆشخانە گەورەیەی کە ناوی "گۆی زەوی"ی لێ نراوە و دەرمان و چارەسەری شیفابەخشیان بە هاناوە دەبرێت لەم دەرمانخانە گەورەیەی کە ناوی "جیهان"ی لێ نراوە!

بەڵام گەر ئەم کارە جوزئی‌یەی "شیفابەخشین" کە بە زانست و بەسیرەت و هەست و شعوورەوە ئەنجام دەدرێت، بە ڕوانینی تەوحید سەیر نەکرێت، ئەوا چاکبوونەوە و شیفای نەخۆشی دەدرێتە پاڵ تایبەتکاریی دەرمانە بێ گیان و ژیان و هێزە کتوکوێرەکان و سروشتی کەڕ و لاڵ. دیارە لە کاتێکی وادا ئەو بەخششە میهرەبانی‌یەی پەروەردگار نرخ و ماهییەت و حیکمەتی خۆی بە تەواوەتی لەدەست دەدات.

بە بۆنەی ئەم شوێن و مەقامەوە، سەرنجێکی ناسکم لە نێوان سەرنجەکانی سڵاواتدانم لەسەر پێغەمبەر ﷺ هاتەوە یاد، وا لێرەدا ڕوونی دەکەمەوە:

ئەم سڵاواتەی خوارەوە لەلای شافیعی مەزهەبەکان گەلێ بەناوبانگە و زۆرجار دووپاتی دەکەنەوە و لە دوای زیکر و ویردەکانی نوێژەوە دەیخوێنن:

(اللّهم صلّ على سيدنا محمدٍ وعلى آل سيدنا محمدٍ بعدد كــل داءٍ ودواءٍ وبــارك وسلّم عليه وعليهم كثيراً كثيراً).

ئەم سڵاواتە پیرۆزە گەلێ گرنگە. چونکە حیکمەتی بەدیهێنانی مرۆڤ و نهێنیی زۆری و هەمەلایەنیی توانا و لێهاتنەکانی لەوەدایە کە لە هەموو کات و سات و خولەکێکدا هانا بۆ بەدیهێنەری بەخشندە و میهرەبانی ببات و لێی بلاڵێتەوە و شوکرانە و حەمد و سوپاسی بۆ ئەنجام بدات. جا بەهێزترین پاڵنەری کاریگەر و هاندەری کارامە کە مرۆڤ بۆ لالانەوەی بەردەم حوزووری خواوەند بداتە بەر تەنها دەرد و نەخۆشی‌یەکانە، هەروەك جۆرەکانی شیفا و دەرمان و چارەسەر و چاکبوونەوەکانیش لە پێشەکیی ئەو نیعمەتە خۆش و بەلەزەتانەوە دێن کە بە شەوق و تاسەمەندی‌یەکی تەواوەتی‌یەوە مرۆڤ دەخەنە شوکرانەبژێری و سوپاسگوزاری و منەتباریی خواوەندەوە بە هەموو واتایەکی ئەم شوکر و سوپاس و منەتباری‌یە. لەبەر هەموو ئەمانە، ئەم سڵاواتە پیرۆزەی کە لەسەر پێغەمبەر ﷺ دەدرێت، نرخێکی بەرز و واتایەکی قووڵی لەخۆ گرتووە.

تەنانەت هەرکات کە دەڵێم: "بعدد كل داءٍ و دواءٍ" بەوپەڕی ڕوونی و ئاشکرایی هەست بە "بوون" و شەفەقەتی کامڵ و میهرەبانیی تەواوەتی و بەرز و فراوانی شیفابەخشی ڕاستەقینە دەکەم لە بەخشینی دەرمان و چارەسەری‌یەکانی هەموو نەخۆشی و دەردە ماددی و مەعنەوی‌یەکانی سەرانسەری زەویدا، کە بە نەخۆشخانەیەکی گەورە و فراوانی دەبینم.

هەروەها بۆ نموونە: گەر لە ڕوانگەی تەوحیدەوە سەیری بەخشینی ئارامی و ئاسوودەیی ئیمان بکرێت بە دڵێك کە گیرۆدەی چەندین ئازاری مەعنەوی و ترسناکی

گومڕایی بووبێت، ئەوا ئەم ڕوانینە وا لەو کەسە تەنیا و دەستەوسان و فانییە دەکات کە ببێت بە بەندەیەکی قسەبۆکراوی پەرستراوە مەزنەکەی خۆی کە پادشای گەردوون و پەروەردگاری هەموو جیهانەکانە. هەروەها بەو ئیمانە بەختەوەرییەکی هەمیشەیی و موڵکێکی نەبڕاوەی لەوپەڕی فراوانی و جوانی و خانیەکی هەتاهەتایی پێ دەبەخشرێت. تەنانەت ئەو ڕوانینە وا لە هەموو ئیماندارێك دەکات کە - هەریەکەیان بەپێی پلەی خۆی - لەو لوتف و کەرەم و بەخششە گشتی و بەردەوامەیان پێ خەڵات بکرێت..

بەم جۆرە و لە ڕووی ئەم نیعمەت و چاکەکارییە یەکجار گەورەیەدا، بەڵکو لە سیما و ڕوخساری جوانیی خاوەن چاکە و بەخششی ڕەهادا، ئەو جوانییە ئەزەلی و ئەبەدییە دەبینرێت کە هەرگیز فەنا و نەمان توخنی ناکەوێت. تەنانەت یەك بریسکانەوەی درەخشانی ئەو جوانییە هەموو ئیمانداران دەخاتە ملکەچی و گوێڕایەڵیی فەرمانەکانی ئەو خواوەندە، بەڵکو هەندێکیان دەکات بە شەیدا و ئەویندارى ئەو جوانییە.

بەڵام ئەگەر لە ڕوانگەی تەوحیدەوە سەیری چاکەکاری و بەخششی هیدایەتدانی ئەو کەسە نەکرێت، ئەوا ئیمانی جوزئیی ئەو تاکە کەسە دەدرێتە پاڵ خودی خۆی - وەك ناحەقڕەوە موعتەزیلەکان پێیان وایە - یان دەدرێتە پاڵ هەندێك لە هۆکارەکان. دیارە ئەو کاتەش ئەو گەوهەرە ڕەحمانییە بەنرخەی کە جگە لە بەهەشتی هەمیشەیی هیچ شتێك لە نرخ و بەهایدا دەرناچێت، دادەبەزێتە ئاستی پارچە شووشەیەکی بێنرخ و بەها، دوای ئەوەی کە ڕۆڵی ئاوێنەیەکی دەگێڕا بۆ دەرخستن و دانەوەی بریسکەیەکی جوانییەکی خاوێن و موقەددەس.

بەم جۆرە و بە وێنەی ئەو سێ نموونەیە، هەزاران جۆری جوانیی خواوەند و سەدان هەزار چەشنی کەماڵی پەروەردگار هەن کە لە ڕوانگەی تەوحیدەوە دەردەکەون و مرۆڤ لێیان تێ دەگات و دێنە دی و دەچەسپێن. چونکە ئەو جۆرە جوانییە خوایی و کەماڵە پەروەردگارییانە لەو حاڵەتە جوزئییانەی بچووکترین شتی جوزئیدا جێگیر بوون کە لەوپەڕی بازنەی "زۆری"ی ناو بوونەوەراندان.

جا دەرکەوتنی ئەم جوانی و کەماڵەی خواوەند لە ڕێی تەوحیدەوە بۆ دڵەکان و هەست پێ کردنیان لە گیانی مرۆڤدا، هانی هەموو ئەولیا و پیاوچاکانی خاوێنی داوە کە

شیرینترین چێژ و بەتامترین و خۆشترین ڕۆزیی مەعنەویی خۆیان لە زیکر و دووپات کردنەوەی وشەی تەوحید: (لا اله الاالله)دا بدۆزنەوە.

ئنجا لەبەر ئەوەی مەزنیی گەورەیی خواوەند و شکۆمەندیەکەی و سام و هەیبەتی پەروەردگاریە صەمەدانی‌یەکەی لە وشەی تەوحیدا دێتە دی، ئەوا پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی:

(أفضل ما قلت أنا والنبيون من قبلي: لا إله الاّ الله)[١].

بەڵێ، یەك دانە بەر و یەك دانە گوڵ و یەك دانە ڕووناکی، هەر یەکەیان بە وێنەی ئاوێنەیەکی بچووك، ڕۆزی‌یەکی سادە و نیعمەتێکی جوزئی و چاکەیەکی ئاسایی دەردەخەن. بەڵام بەهۆی نهێنیی "تەوحید"ەوە ئەو ئاوێنە بچووکانە ڕاستەوخۆ لەگەڵ هاوچەشنەکانیاندا یەکدەگرن و شان بە شانی یەکتر پاڵ بە یەکەوە دەدەن تا ئەو "جۆر"ە دەبێت بە ئاوێنەیەکی فراوانی یەکجار گەورە و جۆرێکی جوانیی خواوەند دەردەخەن کە بە درەوشانەوەیەکی تایبەت بەو "جۆر"ە تیایدا دەردەکەوێت. ئیتر بەم شێوەیە و لە ناوەندی ئەو جوانی‌یە فانی و کاتی‌یەوە نهێنیی تەوحید جوانی‌یەکی باقی و هەمیشەیی دەردەخات. بەو واتایەی کە ئەو شتە جوزئی‌یە بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوە دەگۆڕێت و دەبێت بە ئاوێنەیەك بۆ تیادەرکەوتنی جوانیی خواوەند، وەك مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی[٢] وتوویەتی:

---

(١) جزء من حديث: (أفضل الدعاء يوم عرفة وأفضل ماقلت أنا والنبيون من قبلي: لا إلــه إلاّ الله وحــده لاشريك له) رواه مالك عن طلحة بن عبيد الله بن كرير مرسلاً، وأخرجه الترمذي وحسنه عن عمــر بــن شعيب عن أبيه عن جده بلفظ: خير الدعاء يوم عرفة وزاد: له الملك وله الحمد وهو على كل شــئ قديــر، ورواه البيهقي عن أبي هريرة بلفظ: أفضل الدعاء دعاء يوم عرفة وأفضل قولي وقول الأنبياء قبلي لا إلــه إلا الله.. (كشف الخفاء ١٥٣/١) وأخرجه الأصبهاني في الترغيب (١/٣٣١ المدينة) بلفظ مقارب عن عمرو عن المطلب كما في الصحيحة ٨٠٧/٤ وقال هذا مرسل حسن الإسناد وحسنه لشواهده. وانظر موطــأ الإمــام مالك برقم ٥٠٠ و ٩٥٥ وصحيح الجامع الصغير وزيادته برقم ١١١٣.

(٢) مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی لە شاری (بەلەخ) لە دایك بووە و لە شاری (قونیە)ش کۆچی دوایی کردووە. لە نێوان ساڵەکانی: (٦٠٤-٦٧٢ك/ ١٢٠٧-١٢٧٣ز)دا ژیاوە. لە فیقهی حەنەفی و سەرجەمی زانستەکانی ڕۆژگاری خۆیدا زانایەکی بەناوبانگ و بەتوانا بووە و، دوای وەفاتی باوکی لە ساڵی (٦٢٨ك)دا لە چوار قوتابخانەی شاری "قونیە"دا دەرسی وتووەتەوە. پاشان ڕێبازی تەسەووفی گرتووەتەبەر و (شەمسی تەبریزی) لەم بوارەدا ڕابەریی کردووە. پاشان تەریقەتی "مەولەوی"ی دامەزراندووە. گەلێ بەرهەمی دوای خۆی بەجێ‌هێشتووە، وەك (فيه ما فيه، ديوان شمس تبريزي، کە پێشی دەوترێ: ديوان كبير) بەڵام بەناوبانگتریان (مەسنەویی مەعنەوی)یە کە بیست و شەش هەزار بەیتی شیعرە بە زمانی فارسی و، بۆ چەندین زمانی جیهانی

آن خیالاتی که دام أولیاست   عکس مهرویان بوستان خداست[١].

بەڵام گەر لە ڕوانگە و دیدی تەوحیدەوە سەیری ئەو جوانی‌یە نەکرێت، واتە گەر نهێنیی تەوحید نەبوایە، ئەوا ئەو بەرە جوزئی‌یە شتێکی بەرباد و تاك و دابڕاو دەبوو لە هاوچەشنەکانی و، ئیتر ئەو جوانی‌یە خاوێن و کەماڵە بەرز و بڵندە دەرنەدەکەوت، تەنانەت ئەو بریسکانەوە جوزئی‌یەش کە پێیەوە دەبریسکێتەوە، ئەویش دەکوژایەوە و بەزایە دەچوو و سەرەوخوار هەڵدەگەڕایەوە و لە نرخ و بەهای ئەڵماسی گرانبەهاوە دادەبەزی‌یە ئاستی وردە شووشەی شکاوی بێ‌نرخەوە.

ئیتر بەم جۆرە و بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوە: "کەسایەتی"یەکی پەروەردگاری و "سیما"یەکی مەعنەویی ڕەحمانی - لە ڕووی حەوت سیفەتەکانەوە - و کۆبوونەوە و چڕبوونێکی "ناوە جوانەکان" و درەوشانەوەیەکی "دەستنیشانکاری"ی ئەو کەسەی کە بە گوفتاری: ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ گفتوگۆی لەگەڵ کراوە، لە سەرجەمی زیندەوەراندا دەردەکەوێت کە - لە ڕاستیدا - چەند بەروبوومێکن لە درەختی بەدیهاتووانەوە شۆڕ بوونەتەوە. بەڵام بە پێچەوانەوە، واتە گەر نهێنیی "تەوحید" لە ئارادا نەبێت، ئەوا درەوشانەوەی ئەو "کەسایەتی" و "تەنیایی" و "سیما" و "دەستنیشانکاری"یە هێندەی فراوانیی گەردوون فراوانی بەدەست دەهێنێت و بڵاو دەبێتەوە و، ئیتر وردە وردە دەتوێتەوە و لەبەرچاودا ون دەبێت و نامێنێت. دیارە ئەو کاتەش مەگەر تەنها بۆ دڵانی خاوەن بەسیرەت و بینایی یەکجار فراوان، دەنا لە لایەن هیچ کەسێکەوە نابینرێن و بەرچاو ناکەون. چونکە "مەزنیی گەورەیی"(عظمة الكبرياء) پەردەیەك بەسەر خۆیدا دادەداتەوە کە ئیتر "دڵ"ی هەموو کەسێك نەتوانێت ببینێت.

بەم جۆرە و بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوە، زۆر بە ڕوونی و ئاشکرایی و لە ڕێی سەربجدانەوە لەو زیندەوەرە جوزئی‌یانە، دەردەکەوێت و دەزانرێت کە: بەدیهێنەرەکەیان

وەرگێڕراوە و بووە بەهۆی بڵاوبوونەوەی ناوبانگی مەولانا لە سەرتاسەری جیهاندا. بۆ زانینی درێژەی ژیانی بڕوانە: (مولانا جلال الدين الرومي في حياته وشعره، تأليف: الدكتور محمد عبدالسلام الكفافي، دار النهضة العربية، بيروت، ١٩٧١) هەروەها بەرگی یەکەمی: (رجال الفكر والدعوة في الإسلام) نووسینی خوالێخۆشبوو (السيد أبو الحسن الندوي). (وەرگێڕ)

(١) بڕوانە: (مثنوي معنوي ١/١٦ چاپ انتشارات علمى). مامۆستا مەلا محەممەدی شلماشی بەم جۆرەی خوارەوە بۆی کردم بە کوردی:

ئەو خەیاڵانەی کە داوی ئەولیان   عەکسی مەهڕوویانی بێستانی خودان!

(وەرگێڕ)

دەیانبینێت و ئاگای لە حاڵیانە و گوێی لە دەنگیانە و چۆنیشی بوێت هەر بەو چۆنێتی‌یە وێنە و شێوەیان دەنەخشێنێت. ئیتر لە پشت پەردەی "بەدیهێنراوی" و "دروستکراوی"ی زیندەوەرەوە: "بەرجەستەبوون" و "دەستنیشانکاری"یەکی مەعنەوی لە پێش چاوی بینایی و بەسیرەتی ئیماندا دەردەکەوێت کە لە لایەن بەتوانایەکی خاوەن ئیختیار و بیستن و زانین و بینینەوە ئەنجام دەدرێت. بە تایبەت لە نێوان زیندەوەراندا لە پشت پەردەی "بەدیهاتوویی"مرۆڤەوە زۆر بە ڕوونی و بەهۆی نهێنیی ئیمان و تەوحیدەوە ئەو بەرجەستەبوونە مەعنەوی و دەستنیشانکاری‌یە بەرزە دەبینرێت. چونکە نموونەی بناغەکانی ئەو بەرجەستەبوون و دەستنیشانکاری‌یەی "تەنیایی"ی خوای گەورە لە مرۆڤدا هەیە، کە بریتین لە: زانست و توانست و ژیان و بیستن و بینین و واتاکانی تری هاوچەشنیان. ئیتر ئەم نموونانە ئاماژە بۆ ئەو بناغانە دەکەن..

چونکە - بۆ نموونە - ئەو کەسەی کە هەستی بینینی لەناو سەری مرۆڤدا داناوە، ئەو هەستی بینینە و بینراوەکانی ئەو بینینەش - کە ئەمەش واتایەکی وردە - دەبینێت ئنجا هەستی بینین دەبەخشێت! بەڵێ، ئەو چاویلکەسازەی کە چاویلکەیەکت بۆ دروست دەکات لە پێشدا گونجاویی چاویلکەکە بۆ چاوی تۆ دەبینێت و لێکی دەداتەوە ئنجا بۆت دروست دەکات.. هەروەها ئەو کەسەی کە هەستی بیستنت بۆ بەدی دەهێنێت بێ هیچ گومانێك ئەو شتانە دەبیستێت کە گوێی مرۆڤ دەیانبیستێت، ئنجا ئەو هەستە بەدی دەهێنێت و بە مرۆڤی دەبەخشێت.. بەم جۆرە پاشماوەی سیفەتەکانی تر بۆ سەر ئەمانە قیاس بکە و بەم پێ‌یە لێکیان بدەرەوە.

هەروەها مرۆڤ نەخشونیگار و درەوشانەوەکانی ناوە جوانەکانی خوای گەورەی تێدایە. کەواتە مرۆڤ بەم نەخشونیگار و درەوشانەوانە شایەتی لەسەر ئەو واتا خاوێن و موقەددەسانە دەدات.

هەروەها مرۆڤ بە: لاوازی و دەستەوسانی و هەژاری و نەزانینی خۆی، بە شێوەیەکی تر ئەرك و ڕۆڵی ئاوێنەیەك ئەنجام دەدات. چونکە بەم سیفەتانەی خۆی شایەتی لەسەر سیفەتەکانی ئەو کەسە دەدات کە بەزەیی بە لاوازی و هەژاری‌یەکەیدا دێتەوە و بەهانای دەستەوسانی و کۆڵەواری‌یەکەیەوە دەڕوات. واتە شایەتی لەسەر: توانست و زانست و ویست و سەرجەم سیفەتە شکۆدارەکانی تری خوای گەورە دەدات.

کەواتە بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوە هەزار و یەك ناوی جوانی خوای گەورە لەوپەڕی بازنەکانی "زۆری" و لە جوزئییاتە یەکجار پەرتەوازەکان و لەو نامیلکە بچووکانەشدا

کە پێیان دەوترێت "زیندەوەران"بە چرو پڕی کۆ دەبنەوە و، ئنجا زۆر بە ڕوونیش بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوە دەخوێنرێنەوە. بۆیە کردگاری دانا گەلێ بە زۆری نوسخەی زیندەوەران دەگرێتەوە، بە تایبەت وردیلەکانیان کە بە چەندین شکڵ و شێوەی جۆراوجۆر زۆریان دەکات و بە هەموو لایەکدا بڵاویان دەکاتەوە.

ئەو شتەی کە منی بەرەو ڕاستیی ئەم "بەروبوومی یەکەم"ە دایەبەر و منی گەیاندە ئەم ڕاستی‌یە، هەست و نەستێکی تاموچێژی تایبەتیی خۆم بوو کە بەم شێوەیەی خوارەوە بوو:

لەبەر ئەوەی سۆزێکی پەرەسەندووی زیاد و شەفەقەتێکی لەڕادەبەدەرم تێدایە، گەلێ بەزەییم بە حاڵی زیندەوەراندا بە تایبەت خاوەن هەستان بە تایبەت تر مرۆڤ و لە نێوان ئەوانیشدا بە تایبەت ستەم لێکراوان و گیرۆدەبووانی دەستی بەڵا و موسیبەتەکاندا دەهاتەوە و، حاڵی ئەوان سۆز و شەفەقەتی منی دەهەژاند و دڵی دەگووشیم و ئازاری دەدام..

لە ناخی دڵمەوە دەموت:

ئەو یاسا بەردەوامانەی کە لە جیهاندا دەست بەکارن گوێیان لە گیروگرفتەکانی ئەو هەژار و بێ نەوا و دەستەوسانانە نی‌یە. هەروەك توخمەکان و ڕووداوە کەڕ و لاڵ و زاڵەکانیش هاوار و گریانی ئەوانە نابیستن. ئایا ئیتر هیچ کەسێك نی‌یە کە بەزەیی بەم حاڵە پەرێشانەیاندا بێتەوە و فریای کاروباری تایبەتیی ئەوانە بکەوێت؟ گیانم لە ناخی خۆیدا ئەم هاوارەی دەکرد. هەروەها دڵم بە هەموو هێزێکیەوە دەنگی لێ هەڵدەبڕی و دەیوت: ئایا خاوەنێکی ڕاستەقینە و بەکەرەم نی‌یە سەرپەرشتیی ئەو بەندە یەکجار جوان و ڕەنگین و ماڵ و سامانە تەواو بەنرخ و خۆشەویستە یەکجار موشتاق و منەتبارانە بکات؟

وەڵامی تێر و تەسەلی ئەوتۆ کە مایەی دڵنیایی و ئاسوودەیی و قەناعەتی تەواو بێت و داد و فریادی "گیان" و هاواری "دڵ"م هێور بکاتەوە، بریتی‌یە لەوەی کە:

ئەو بەندە خۆشەویستانەی وا لە ژێر باڵەپەستۆی یاسا گشتی‌یەکانی بەخشندەی میهرەبانی شکۆمەنددا دەناڵێنن و هاوار لەدەست هێرش و لێدانی ڕووداوەکان دەکەن، خواوەندی میهرەبان بەهۆی نهێنیی تەوحید و لە سەرووی ئەو یاسایانەوە چەندین چاکەکاری و فریاگوزاری و پەروەردگاریتیی تایبەتی و ڕاستەوخۆ بە هانا و فریای هەموو شتێکەوە دەنێرێت و پێیان دەبەخشێت و، هەر بە زاتی شکۆمەندی خۆیشی

كاروباری هەموو شتێك ڕایی دەكات و، گوێ لە سكاڵای هەموو خاوەن گیرو گرفتێك دەگرێت و، هەر ئەو خواوەندە میهرەبانەشە كە خاوەنی ڕاستەقینەی هەموو شتێكە.

لەو كاتەوە كە ئەم نهێنیيەم لە قورئان و نووری ئیمانەوە دەست كەوت و پێم زانی، هەستم بە شادمانی و خۆشحاڵیيەك كرد كە سەرانسەری گیان و هەناومی گرتەوە و، ئەو نائومێدیيە ڕەش و تاریكەش نەما و پشتی هەڵكرد.

ئیتر هەموو زیندەوەرێك لە پێش چاومدا لە ڕووی پەیوەندیبوونیەوە بەو خاوەنە شكۆمەندەی و بەندایەتی كردنی بۆی، هەزاران پلەی بەرزی گرنگی و نرخ و بەهای بەدەست هێنا. چونكە هەموو كەسێك شانازی بە شەرەف و پلە و پایەی گەورەكەی و ئەو كەسەوە دەكات كە سەر بەوە، هەروەك شانازی بە ناوبانگەكەیەوە دەكات. كە ئەمەش عیززەت و فەخر و شانازی لە لای خۆیشی بەرهەم دەهێنێت.

بێ گومان ئەم نووری ئیمانەی كە ئەو نیسبەت و پەیوەندی و بەندایەتیيەی پەرە پێ داوە، وا لە مێرووله دەكات كە بە هێزی ئەو نیسبەت و پەیوەندیيە بەسەر فیرعەونێكدا زاڵ ببێت. تەنانەت بواری ئەوەی هەیە كە شانازیيەك بەو پەیوەندیيەوە بكات كە هەزار جار لە شانازیی ئەو فیرعەونە بێئاگایە زیاتر بێت كە خۆی بە سەربەست و بێخاوەن دادەنا و شانازیی بە فیرعەونەكانی باپیری و موڵكی میسرەوە دەكرد كە فەخر و شانازیيەكی وەهایە لە دەرگای گۆڕدا تاریكایی بەسەردا دێت و تەواو دەبێت..

هەروەها مێشووله دەتوانێت بە پیشاندانی شەرەفمەندیی ئەو پەیوەندیيە فەخر و شانازیی ئەو نەمروودە لەناوبەرێت كە لە سەرەمەرگدا بۆی بوو بە خەجاڵەتی و سزا و ئازار.

بەم جۆرە ئایەتی پیرۆزی: ﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (لقمان:١٣) تێمان دەگەیەنێت كە "شیرك" ستەمێكی ئابڕووبەری لەخۆدا هەڵگرتووە. چونكە لەبەر ئەوەی دەستدرێژی بۆ سەر مافەكانی هەموو بوونەوەرێك و سووكایەتیش بە شەرەف و كەرامەتی دەكات، ئەوا تاوانێكی هێندە گەورە و چەپەڵە كە جگە لە ئاگری دۆزەخ هیچ شتێكی تر ئەم تاوانی شیركە پاك ناكاتەوە.

* * *

دووهەم بەروبوومی تەوحید

هەروەك بەروبوومی یەکەم ڕووی لە زاتی موقەددەسی پەروەردگاری هەموو جیهانەکان بوو، ئەم بەروبوومەش ڕووی لە زات و ماهییەتی گەردوونە.

بەڵێ، هەر بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوەیە کە:

کەماڵات و تایبەتمەندییەکانی گەردوون دێنە دی و.. کارمەندی و ئەرکە بەرز و بڵندەکانی بوونەوەران دەزانرێن و.. ئەنجامی بەدیهێنانی بەدیهاتووان دەردەکەوێت و.. گرنگیی دروستکراوان دەزانرێت و.. ئامانجە خواییەکانی ناو ئەم جیهانە ئاشکرا دەبن و.. حیکمەتی بەدیهێنانی زیندەوەران و نهێنیی بوونی خاوەن هەستان دەردەکەون و.. ڕووە خەندان و جوانەکانی میهرەبانی و حیکمەتەکان لە پشت سیمای گرژ و تووڕەی ئەم ڕووداوە زاڵ و ڕووخێنەرانەی ناوەندی ئاڵوگۆڕە سەرسووڕهێنەرەکان، دەبینرێن و.. دەزانرێت کە ئەم بوونەوەرانە لە پشت ئاسۆی فەنا و نەمانەوە ئاوا دەبن و ئەم جیهانە بینراوە بەجێ دەهێڵن، لە بریی خۆیان گەلێ جۆری "بوون"ی وەك ئەنجام و هەویە و ماهییەت و گیان و تەسبیحاتەکانیان بەجێ دەهێڵن، ئنجا لەم جیهانە کۆچ دەکەن.

هەروەها بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوە دەزانرێت کە:

سەرانسەری گەردوون کتێبێکی صەمەدانیی ئەوتۆیە گەلێ واتای زۆر و زەبەندە و قووڵی لەخۆ گرتووە و.. سەرجەمی بوونەوەرانیش کۆمەڵە نووسراوێکی خواوەندن کە لەوپەڕی ئیعجازدان و.. هەموو چین و دەستە و تاقمەکانی بەدیهاتووانیش چەند سەربازێکی پەروەردگارین کە لەوپەڕی سام و شکۆ و ڕێکوپێکیدان و.. هەموو تیرە و هۆزێکی دروستکراوانیش هەر لە میکرۆب و مێروولەوە تا دەگاتە کەرکەدەن و هەڵۆ و هەسارە گەڕۆکەکان هەموویان کارمەندی سەرقاڵ و لێبڕاون بۆ کارەکانیان کە بە فەرمانی پادشای ئەزەلی ئەنجامی دەدەن.

هەروەها بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوە هەموو شتێك لە ڕووی نیسبەت و پەیوەندی کردنیەوە بە خواوەندەوە و لە ڕێی ئەنجامدانی ئەرکی "ئاوێنە"وە، بەهایەکی هێندە گەورە بەدەست دەهێنێت کە هەزاران جار لە نرخ و بەهای خۆی زیاتر بێت و.. نهێنیی داخراوی ئەو پرسیارە سەرسووڕهێنەرانەش دەردەکەوێت کە دەڵێن: لافاوی

بوونەوەران و کاروانی بەدیهاتووان لە کوێوە دێن؟ بەرەو کوێ دەڕۆن؟ بۆچی هاتوون و چ کارێك دەکەن؟

هەموو ئەمانەش بە بێ نهێنیی تەوحید نایەنەدی. چونکە ئەگەر تەوحید نەبوایە هەموو کەمالات و تایبەتمەندییە ناوبراوەکانی گەردوون پەردەی تاریکییان بەسەردا دەهات و ئەو حەقیقەتە بەرزانە هەڵدەگەڕانەوە و دەبوون بە شتانی دژی خۆیان.

بەم جۆرە دەرکەوت کە شیرك و کوفر تاوانێکی هێندە چەپەڵن دەستدرێژی بۆ سەر کەمالاتی بوونەوەران و مافە بەرزەکانیان و هەموو حەقیقەتە بڵندەکانیان دەکەن. بۆیە بوونەوەران و تەنانەت ئاسمانەکان و زەویش ڕق و قینیان لە ئەهلی شیرك و کوفر دەبێتەوە و توخمەکانی گەردوونیش بۆ لەناوبردنی کافران و موشریکان یەکدەگرن. ئەوەتا قەومی حەزرەتی نووح - دروودی لەسەر بێت - نوقمی ئاو دەکەن و، قەومی عاد و سەموودیش سزا دەدەن و، فیرعەون و موشریکانی هاوچەشنیشی بە خنکاندن و نغرۆ کردن لەناو دەبەن. تەنانەت دۆزەخیش ڕقێکی هێندە توندوتیژیان لێ هەڵدەگرێت کە وەختە لە ڕقدا لەتوپەت ببێت، وەك دەقی ئایەتی پیرۆز فەرموویەتی:

﴿تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ﴾ (الملك:٨).

بەڵێ، "شیرك" سووکایەتی کردنێکی چەپەڵە بە گەردوون و دەستدرێژییەکی گەورەیە لەسەری و داشکاندنێکی زۆرە لە بەها و شان و شکۆی، چونکە ئینکاریی حیکمەتی بەدیهێنان دەکات و دان بە کارمەندی و ئەرکە مەزنەکانی بەدیهاتوواندا نانێت.

لە نێوان هەزاران نموونەی ئەم ڕاستییەدا ئاماژە بۆ تەنها یەك نموونەیان دەکەین:

لە ڕوانگەی نهێنیی تەوحیدەوە "گەردوون" وەك مەلائیکەتێکی بەرجەستەی هێندە گەورە وایە کە سەدان هەزار تەنانەت بە ئەندازەی ژمارەی جۆرەکانی بوونەوەران "سەر"ی ببێت. هەریەك لەو سەرانەش سەدان هەزار بەڵکو بە ژمارەی دانە دانەی ئەو جۆرانە دەمی ببێت. هەموو یەکێك لەو دەمانەش سەدان هەزار، بەڵکو بە ژمارەی ئامێر و ئەندامەکانی دانە دانەی ئەو جۆرە بوونەوەرە و بە ژمارەی بەش و ئەندام و خانەکانیشی زمان لەو دەمانەدا ببێت..

جا ئەم گەردوونە زەبەلاح و بەدیهێنراوە سەیر و مەلائیکەتە گەورەیە بە ئەندازەی ئەم زمانە لەژمارەبەدەرانە تەقدیس و تەسبیحاتی کردگاری شکۆمەند دەکات. کەواتە

گەردوون لە پلەیەکی یەکجار بەرز و مەزنی بەندایەتیی وەك بەندایەتی‌یەکەی حەزرەتی ئیسرافیلدایە، دروودی لەسەر بێت.

هەروەها ئەم گەردوونە بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوە وەك کێڵگەیەك وایە کە گەلێ بەروبووم و داهاتی تابلێی زۆر بۆ جیهانی دوایی و مەنزڵگاکانی ئەوێ ئامادە دەکات و.. بە وێنەی کارگەیەکی گەورە وایە کە پێداویستی‌یەکانی چەندین چین و دەستەی ناو خانەی بەختەوەری ئامادە دەکات لەو کردارانەی مرۆڤ کە پڕن لە داهاتەکانی تەمەن و کردەوەکانی و.. وەکو ئامێرێکی سینەمایی گەورە وایە کە هەزاران ئامێری وێنەگرتنی لێ بووبێتەوە بۆ گرتنی چەند وێنەیەکی دنیا و پێش‌چاو خستنیان لە چەند نیگار و دیمەنێکی هەمیشەییدا لە پێش‌چاوی خەڵکانی جیهانی مانەوە و ئەهلی شهوودی بەهەشت.

لە کاتێکدا کە گەردوون بەهۆی نهێنیی "تەوحید"ەوە لەسەر ئەم شێوە سەرسووڕهێنە و بە وێنەی مەلائیکەتێکی بەرجەستەی گوێڕایەڵ و خاوەن ژیان دەردەکەوێت، کەچی "شیرك" دەیکات بە چەند پارچەیەکی وشکی لەیەکدابڕاوی لاوازی بێ‌گیان و بێ ژیان و بێ مانەوە و بێ ئەرك و کارمەندی و بێ واتا و لەناوچوو و بەرباد، بە شێوەیەك کە لە ناوەندی تاریکی‌یەکانی عەدەم و مەترسیی ڕووداوە بێ‌نرخەکان و ئاڵوگۆڕەکاندا تەپاوتلی پێ‌کەوتووە و تلێر دەبێتەوە. "شیرك" ئەم کارگە مەزن و زۆر سوودمەندەی گەردوون دەکات بە شتێکی لەکارکەوتووی بێ سوود و تێکەڵوپێکەڵ و یاریی دەستی ڕێکەوتە کتوکوێرەکان و سروشتی کەڕوکاس و هێزە کوێر و نابیناکان و دەیگۆڕێت بە ماتەمینگایەکی بە ئازار بۆ هەموو زیندەوەران.

بەم جۆرە دەردەکەوێت کە شیرك چۆن دەبێت بە مایەی چەندین تاوانی گەورە گەورە! ئایا ئیتر، لەگەڵ ئەوەشدا کە - بە ڕواڵەت - تەنها یەك تاوانە، شایانی سزای هەتاهەتایی دۆزەخ نی‌یە؟! خوای گەورە چەندە ڕاستی فەرمووە:

﴿إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ (لقمان:١٣)!

بە هەرحاڵ، کۆمەڵە پەیامی "سراج النور" ڕوونکردنەوەی زیاتری ئەم بەروبوومی دووهەمەی لەگەڵ بەڵگە دووپات بووەکانی تێدایە. بۆیە لێرەدا ئەم ڕاستی‌یە دوور و درێژەمان کورت کردەوە.

ئەو شتەی کە منی بەرەو ئەم بەروبوومی دووهەمە دایەبەر و منی گەیاندە ئەو بەروبوومە، هەست و نەستێکی سەرسووڕهێن و چێژێکی نامۆ بوو کە بەم شێوەیەی خوارەوە بوو:

لە ڕۆژێكی وەرزی بەهاردا سەرنجم لەم بوونەوەرانە دەدا كە ڕووی زەوی‌یان پڕ كردووە و كاروان لە دوای كاروان دێن و دەڕۆن و سەدان هەزار نموونەی حەشر و نەشر پێش چاو دەخەن.. بینیم ئەم بوونەوەرانە، بە تایبەت زیندووەكان و لەناو ئەوانیشدا زیندەوەرە بچووكەكانیان هەر هێندەی پەیدا دەبن یەكسەر ون دەبن و لە بەرچاودا نامێنن.. ئیتر بەم جۆرە دیمەنەكانی مردن و نەمان لە ناوەندی كارایی‌یەكی بەردەوامدا بە دوای یەكتردا دێن و دەڕۆن و، ئەم دیمەنانەش لە بەرچاومدا هێندە ئازاربەخش و خەمناك دەركەوتن كە دەستكاریی ژێی هەست و نەستەكانی منیان كرد و نەرمیی دڵیان ورووژاندم، تەنانەت خستیشیانمە گریان! خۆ هەركات مردنی ئەو زیندەوەرە خنجیلە و ناسكۆلانەم دەبینی، ئازار دڵی دەگوشیم و بەدەم خەم و پەژارەوە ئاخ و داخم هەڵدەڕشت و هەستم بە كڵپەیەك دەكرد كە لە ناخی گیانمەوە بڵێسەی دەدا، بە ڕادەیەك كە ئەو ژیانەش ئەمە ئەنجامی بێت لە پێش‌چاومدا بوو بە ئازارێكی سەختی لە هی مردن گەلێ زیاتر!

هەروەها لە جیهانی ڕووەك و زیندەوەرانیشدا بینیم كە ئەو زیندەوەرە یەكجار جوان و خۆشەویستانەی لەوپەڕی وردەكاری و ناوازەییدا بەدی‌هێنراون، هەر هێندەی بۆ چەند چركە و ماوەیەكی كەم چاو لەسەر ئەم ژیانە دەكەنەوە و ئەم ڤیستیڤاڵە گەردوونی‌یە مەزنە دەبینن، یەكسەر دەڕۆن و نامێنن! هەر كە ئەم حاڵەتەم بینی لە خەم و خەفەتدا جەرگم پارەپارە بوو و ویستی بە گریانەوە سكاڵا بكات و وتی: كەواتە بۆچی ئەمانە هاتنە ناو ئەم جیهانە و بۆچی بە خێرایی و بێ ئەوەی تیایدا بمێننەوە دەڕۆن و كۆچ دەكەن؟

بەم جۆرە دڵم گەلێ پرسیاری ترسناكی بەرامبەر ڕۆژگار و چارەنووسەكان دەردەبڕی. چونكە ئەم چەشنە بەدیهاتووە ناسكۆلانە بێ هیچ سوود و ئامانج و ئەنجامێك دێن و دەڕۆن و بە خێرایی‌یەكی لەڕادەبەدەر لەناو دەبرێن، لە كاتێكدا كە بایەخدانێكی گەورە و وردەكاری‌یەكی لەڕادەبەدەر و ناوازە لە بەدیهێنانیاندا دەبینین و، جگە لەمانەش هەموو ئامێر و كۆئەندامێكی پێویستیان بۆ دابین كراوە و بۆ پەروەردە و گەشەكردنیشیان خراونەتە ژێر چاودێری‌یەكی تەواوەتی‌یەوە و بە ڕێكوپێكی كاروباریان ڕایی دەكرێت و لە جوانترین شێوەشدا بەدی دەهێنرێن. كەچی دوای ئەمە دەبینین لەتوپەت دەبن و لەناو دەچن و دەخرێنە ناو تاریكستانی عەدەمەوە!

هەر کاتێك سەرنجم لەم دیمەنە ئازاربەخشە دەدا، هەموو هەست و نەستە ناسکەکانم کە شەیدای گشت جۆرەکانی جوانی و کەماڵن و تاسەمەندی شتانی بەنرخ و بەهان، دەنگی هاوار و دادیان لێ هەڵدەسا و دەیانوت: بۆچی بەزەیییەك بەم بەدیهاتووانەدا نایەتەوە؟ ئەم فەنا و نەمان و ئاڵوگۆڕە سەرسوورهێنەرانە لە کوێوە دێن و بۆچی بەسەر ئەم خنجیلە و ناسکۆڵانەدا زاڵ دەکرێن؟

هەر ئەوەندەی ئەم رەخنە و ئیعتیرازە ترسناکانە روویان کردە قەدەر، چونکە چەند حاڵەتێکی خەمناك و ئازاربەخش بە رووی رواڵەتیی موقەددەراتەکانی لەمەڕ ژیانەوە دەبینرێن، ئەوا یەکسەر نووری قورئان و ئیمان و تەوحید و سۆز و بەزەیی خواوەندی میهرەبان بە هانامەوە دەهاتن و یارمەتییان دەدام و، ئەو تاریکاییانەیان بۆ روونـاك دەکردمەوە و هەنسك و حەسرەت و گریانی منیان بۆ دەگۆڕیم بە خۆشحاڵی و شادمانی و، لە بریی خەم و خەفەت و ئاخ و ئۆف هەڵڕشتن زمانیان بە: "ماشاء الله، بارك الله" دەخستەگۆ، بە رادەیەك کە هانیان دام لەبەر خۆمەوە بڵێم: "الحمد لله على نور الإيمان". چونکە بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوە بۆم دەرکەوت کە:

هەموو بوونەوەرێك، بە تایبەت هەموو زیندەوەرێك، گەلێ ئەنجامی زۆر و سوودی جۆراوجۆری تێدایە.

بۆ نموونە:

هەموو زیندەوەرێك، با بڵێین ئەم گوڵەرەنگینە یان ئەم مێرووە بێت، لە راستیدا پارچە هۆنراوەیەکی بچووکی خوایییە کە هێندە واتای قووڵ و زۆری لەخۆ گرتووە چەندین خاوەن هەست و نەستی بێ سنوور و لەژمارەبەدەر بە چێژ و لەزەتێکی تەواوەتییەوە موتاڵای دەکەن و دەیخوێننەوە.. هەروەها موعجیزەیەکی بەنرخی توانستی خواوەندە و.. تابلۆیەکە دانستی خواوەندی تێدا رادەگەیەنرێت، چونکە بەوپەڕی سەرنج راکێشییەوە وردەکارییەکانی سنعەتی کردگاری مەزن لە بەردەم نرخ شناس و قەدرزانە لەژمارەبەدەرەکاندا پێشچاو دەخرێن.

بەم جۆرە دەردەکەوێت کە مەزنترین ئەنجامی بەدیهێنانی زیندەوەر: بەهرەمەندبوونیەتی بە دەرکەوتنی لە بەردەم بینینی بەدیهێنەرە شکۆمەندەکەیدا کە دەیەوێت هەر بۆ خۆی جوانیی سنعەت و بەدیهێنانەکانی و جوانیی درەوشانەوەی ناوەکانی لەناو ئاوێنە بچووکەکاندا ببینێت. جگە لەمەش ئەرکێکی بەرزی ئەستۆی بەدیهێنانی زیندەوەر (وەك لە مەکتووبی بیست و چوارەمدا باس کراوە) لەوەدایە کە بە

پێنج ڕووی ئەرکی دەرخستنی ئەو پەروەردگارێتی‌یە ڕەها و کەماڵەی خواوەند ڕاپەڕێنێت کە ئەم کارایی‌یە ڕەها و دەستبەکارەی گەردوون داخوازیەتی.

کەچی هەرچەند زیندەوەر ئەم چەشنە سوود و ئەنجامانەی هەیە، بینیم گیانەکەی خۆی - گەر گیاندار بێت - بەجێ دەهێڵێت و شێوە و هەویەکەی لە زەینەکان و سەرجەمی لەوحە پارێزراوەکاندا بەجێ دەهێڵێت و، یاساکانی ماهییەتی خۆی و جۆرێکی ژیانی ئایندەی لە گەرا و تۆوەکانیدا دادەنێت و، تایبەتکاریی ئەو کەماڵ و جوانی‌یەش کە وەك ئاوێنە دەری خستن، بە جیهانی غەیب و بازنەی ناوەکان دەسپێرێت، ئنجا دوای هەموو ئەمانە دەڕواتە ژێر پەردەی نەمان و، خۆشحاڵ و شادمانە بەو مردنە ڕواڵەتی‌یەی کە لە واتا و ناوەرۆکدا دەست هەڵگرتنە لە کار و تەسریح بوونە لە ئەرکەکانی سەرشان و، تەنها لە پێش چاوی ڕوانینەکانی دنیادا ون دەبێت.

بەڵێ، ماهییەتی زیندەوەرم بەم جۆرە بینی. بۆیە لە ناخەوە وتم: "الحمد لله".

بێ گومان ئەم هەموو جۆرە جوانی‌یانەی کە بە گشت چینەکانی گەردوونەوە دەبینرێن و لە هەموو جۆرەکانی دەستە و تیرەکانی بوونەوەراندا دەردەکەون کە ڕەگ و ڕیشەیان بە هەموو لایەکدا بڵاو کردووەتەوە و لەسەر چەندین بناغەی بەهێزی توندوتۆڵ دامەزراون و لەوپەڕی درەخشانیدان.. بێ گومان ئەم هەموو جۆرە جوانی‌یانە دەری دەخەن کە: ئەو چەپەڵی و ناشیرینی‌یە بێزلێکراوەی "شیرك" لە حاڵەتی یەکەمدا داخوازی بوو، مەحاڵە و شتێکی وەهمی‌یە! چونکە جوانی‌یەك کە تا ئەم ڕادەیە بە ناخی گەردووندا ڕۆچووبێت هەرگیز ناگونجێت ناشیرینی‌یەکی ئابڕووبەری تا ئەم پلە ترسناکەی لە ژێردا بشارڕێتەوە، تەنانەت هەر ناگونجێ ئەو ناشیرینی‌یە لە ئارادا بێت، دەنا ئەو جوانی‌یە بێ حەقیقەت و بێ بناغە و شتێکی لاواز و وەهمی دەبێت.

بەو واتایەی کە هەرگیزاو هەرگیز "شیرك" دارای حەقیقەت نی‌یە و ڕێگاشی لێ داخراوە، تەنانەت هەر شوێنی دەست ناکەوێت لە زەلکاوە بۆگەنەکاندا نەبێت. کەواتە شتێکی مەحاڵ و قەدەغەیە.

ئەم ڕاستی‌یە ئیمانی‌یە ناوبراوەمان - کە ڕاستی‌یەکی شعووری‌یە - لە گەڵێ پەیامی کۆمەڵەی "سراج النور"دا بە درێژی ڕوون کردووەتەوە، بۆیە لێرەدا بەم ئاماژە پوختە لێی دواین.

* * *

سێهەم بەروبوومی تەوحید

ئەم بەروبوومە ڕووی لە خاوەن هەستان، بە تایبەت گرۆی مرۆڤە.

بەڵێ، بەهۆی نهێنیی تەوحیدەوە مرۆڤ لە نێوان هەموو بەدیهاتوواندا: خاوەنی کەماڵێکی گەورەیە و.. بەنرخترینی بەروبوومەکانی گەردوونە و.. ناسکترین و کامڵترین بەدیهاتووە و.. بەختەوەرترینی زیندەوەرانە و.. گفتوگۆ لەگەڵ کراوی پەروەردگاری جیهانیانە و.. شایستەی ئەوەیە کە خەلیل و خۆشەویستی ئەو پەروەردگارە بێت. تەنانەت هەموو تایبەتمەندییەکانی مرۆڤ و سەرجەم ئامانجە بەرزەکانی مرۆڤ بەستراون بە "تەوحید"ەوە و بەهۆی نهێنیی "تەوحید"ەوە دێنەدی. کەواتە گەر تەوحید نەبوایە مرۆڤ دەبوو بە بەدبەختترینی بەدیهاتووان و نزمترینی بوونەوەران و لاوازترینی زیندەوەران و خەمبارترین و بە ئازارترینی خاوەن هەستان. چونکە مرۆڤ کۆڵەواری و دەستەوسانییەکی نەبڕاوەی لە خۆدا هەڵگرتووە و چەندین دوژمنی لەژمارەنەهاتووی هەیە و هەژاری و دەستکورتی و پێویستییەکی بێسنووریشی تێدایە، کەچی لەگەڵ ئەمەشدا ماهییەتەکەی هێندە ئامێر و هەست و نەستی جۆراوجۆری زۆر و زەبەندەی تێدایە کە بتوانێت هەست بە سەد هەزار جۆر ئازار بکات و بە دوای سەدان هەزار جۆری چێژ و لەزەتەکانیشدا بگەڕێت، ئەمە جگە لەوەی کە هێندە ئامانج و خواست و ئارەزووشی هەیە کە بە هیچ کەسێك نایەنەدی مەگەر بە کەسێك کە فەرمانی لە سەرانسەری گەردووندا جێبەجێ بکرێت!

بۆ نموونە: مرۆڤ حەزێکی تونـد و بەتینی بۆ "مانەوە" تێدایە. خۆ تەنها ئەو کەسە دەتوانێت ئەم حەزەی بۆ بهێنێتە دی کە بە ئاسانییەکی ڕەها دەستکاریی سەرانسەری گەردوون بکات و بە وێنەی کردنەوەی دەرگای خانەیەك و داخستنەوەی یەکێکی تر دەرگای دواڕۆژ لە پاش داخستنی دەرگای خانەی دنیا بکاتەوە.

مرۆڤ هەزاران حەز و ئارەزووی ئیجابی و سەلبیی وەك ئەم حەزی مانەوەیەی تێدایە و، هەر هەموو شیان پەلیان بەرەو ئەبەد و گشت سووچ و کەنارێکی جیهان هاویشتووە. جا هەر تەنها خوای گەورەی تاك و تەنیایە کە جڵەوی هەموو شتێکی بە

دەستە و، ئەم حەز و خواستانە هێور و دڵنیا دەکات و دەیانهێنێتەدی و هەردوو زامە قووڵەکەی: "کۆڵەواری" و "هەژاریی" مرۆڤ تیمار و چارەسەر دەکات.

هەروەها مرۆڤ گەلێ خواستی ورد و جوزئی و پەنهانی هەن کە تایبەتن بە سەلامەتی و حەوانەوەی دڵی خۆی و، هێندەش ئامانجی هەمەکی و هەمەلایەنگری هەیە کە مایەی مانەوە و بەختەوەریی گیانی ئەون و، هەموو ئەمانەش بە جۆرێکن و لە رادەیەکدان کە مەگەر تەنها ئەو خواوەندە بتوانێت بیانهێنێتەدی کە شتانی نەبینراوی لە پەردەی دڵ ناسکتر دەبینێت و بایەخی پێ دەدات و، دەنگی پەنهانی نەبیستراو دەبیستێت و بە هانایەوە دەڕوات و، بە وێنەی ملکەچ کردنی سەربازی گوێڕایەڵی فەرمان دەتوانێت زەوی و ئاسمانەکان لە چەندین کارمەندیی گەورە و گرنگدا گوێڕایەڵ و ملکەچ بکات.

هەروەها بەهۆی نهێنیی "تەوحید"ەوە هەموو ئامێر و هەست و نەستەکانی مرۆڤ پلە و پایەیەکی بەرز بەدەست دەهێنن، کەچی بەهۆی کوفر و شیرکەوە بەردەبنەوە ناو شیوێکی تابڵێی قووڵەوە.

بۆ نموونە: ئەو "ژیری"یەی کە باشترین و پێشکەوتووترینی ئامێرەکانی مرۆڤە، گەر بە نهێنیی "تەوحید" بەکار بهێنرێت، ئەوا دەبێت بە کلیلێکی هێندە بەنرخی ئەوتۆ کە گەنجینە بەرزە خواییەکان و هەزاران گەنجینەی گەردوونی پێ بکرێتەوە. بەڵام گەر ئەو ژیرییە لەناو قوڕ و لیتاوی کوفر و گومڕاییدا بگەوزێت، ئەوا دەبێت بە ئامێرێکی ئازاردان و هۆکارێکی بێزارکردنی مرۆڤ، لەو ڕووەوە کە سەرجەم ئازارە خەمناکەکانی ڕابردوو لەگەڵ مەترسییە سامناکەکانی داهاتوودا لەسەر مرۆڤ کۆدەکاتەوە.

هەروەها بۆ نموونە: "سۆز و شەفەقەت" کە شیرینترین و ناسکۆلەترینی ڕەوشت و خووەکانی مرۆڤە، گەر نهێنیی "تەوحید" بە هانایەوە نەڕوات ئەوا لەو دۆخەدا نامێنێتەوە و، دەبێت بە قرچە و ئازاری جودایی و زامی پەژارە و بەزەیی. ئەو کاتەش دەبێت بە گیرۆگرفتێکی هێندە گەورە بۆ مرۆڤ کە دایدەبەزێنێتە پلەی نزمی بەدبەختییەوە. بەڵێ، ئەو دایکەی لە خوا بێئاگایە و بۆ هەتاهەتایی تاقانەکەی لەدەست دەدات، بە تەواوەتی هەست بەم قرچە و کسپەیە دەکات.

هەروەها بۆ نموونە: "خۆشەویستی" کە خۆشترین و بەتامولەزەتترین و بەرزترینی هەست و نەستەکانی مرۆڤە، گەر "تەوحید" پشتی بگرێت و یارمەتیی بدات ئەم مرۆڤە بچووکە هێندەی گەردوون گەورە و فراوان دەکات و تەنانەت دەیکات بە پادشایەکی خۆشویستراو بەسەر هەموو بوونەوەرانەوە بەگشتی. بەڵام گەر هەر ئەم خۆشەویستی‌یە - پەنا بەخوا - بەربێتەوە بۆ ناو شیرك و کوفرەوە، ئەوا موسیبەتێکی هێندە گەورەی لێ دەبێتەوە کە لە هەموو کات و ساتێکدا دڵی ئەم مرۆڤە لاوازە بە جودایی و لێکدابرانی هەتاهەتایی خۆشەویستە لەژمارەبەدەرەکانی لەتوپەت ببێت، چونکە فەنا و نەمان هەمیشە دەیانسڕێتەوە و لەناویان دەبات. بەڵام جۆرەکانی گەمە و گاڵتە و بێ‌ئاگایی، کە مرۆڤ سڕ و بێ‌ئاگا دەکەن، ناهێڵن مرۆڤ هەست بەم ئازارە بکات، چونکە بە جۆرێکی ڕواڵەتی و چەشنێکی کاتی هەست و نەستەکانی سڕ دەکەن و لەکاریان دەخەن.

جا ئەگەر لە ڕوانگەی ئەم سێ نموونەیەوە سەیری سەدان ئامێر و هەست و نەستی مرۆڤ بکەیت و بە هەمان پێوەر لێکیان بدەیتەوە ئەوا تێدەگەیت کە تا چ ڕادەیەك "تەوحید" دەبێت بە تەوەرەی کەماڵاتەکانی مرۆڤ.

بەم ئاماژە کورتەی کە بۆ ئەم بەروبوومەی سێ‌هەممان کرد واز لە باسکردنی ئەم بەروبوومە دەهێنین، چونکە بە تێروتەسەلی و هاودەم لەگەڵ بەڵگەکانیدا لە دووتوێی زیاتر لە بیست پەیامی کۆمەڵەی "سراج النور"دا درێژەی پێ دراوە.

ئەو شتەی کە منی دایەبەر و گەیاندمیە ئەم بەروبوومە، ئەم هەست و نەستەی خوارەوە بوو:

ڕۆژێکیان لەسەر لوتکەی چیایەکی بەرزدا بووم و، بەهۆی بێداربوونەوەیەکی ڕۆحی‌یەوە، کە تاریکایی بێ‌ئاگایی ڕەواندەوە، "گۆڕ"م بە واتای تەواوەتی خۆی و "مردن"یشم بە هەموو ڕاستی‌یەکانیەوە و "فەنا و نەمان"یشم بە گشت تابلۆ خەمناك و گریاناوی‌یەکانیەوە لێ دەرکەوت..

لەم کاتەدا "عیشقی مانەوە"ی ڕەگداکوتاوی ناو ناخی سروشتم - وەك لە هەموو کەسێکی تریشدا هەیە - بە تووڕەیی‌یەوە بەگژ ئەم دیمەنەدا ڕۆشت و ملی گوێڕایەڵیی بۆ "نەمان" نەدا! هەروەك لە ئاستی "گۆڕ" و فەنا و نەمانی پێغەمبەرە بەڕێزەکان و ئەولیا و

پیاوچاكانی خاوەن فەزڵ و ڕێزدا، كە گەڵیـ خۆشـم دەویـن و ڕێـزی گـەورە و شـایانیان لـێ دەگرم و پەیوەندیی توندوتۆڵـم لەگەڵیاندا هەیە، ملی كەچ نەكرد..

لەتاو ئەم حاڵەتە دژوارە، ڕووم لە هەر شەش لاكانم كرد تاكو هانا و یارمـەتی‌یان لـێ بەدەست بهێنم، بەڵام هیچ شتێكی ئەوتۆم تیایاندا دەست نەكـەوت كـە مایـەی ئـەوە بێـت دڵدانەوە و دڵنـەوایـیم پێ ببەخشێت. چونكـە لای "ڕابـردوو"م لـە پێش‌چـاودا بـوو بـە گۆڕسـتانێكی گـەورەی فـراوان و، لای "داهـاتوو"شـم تـاریك و سامنـاك پێش‌چـاو كەوت و، لای "سەرەوە"شم ترسناك و، لای "خـوارەوە" و "ڕاسـت" و "چـەپ"یـش چـەندین حاڵـەتی خـەمناك و بـەئازاریان پـێ بەخشـیم. لـەم ڕوانگەیـەوە شـتانی لەژمارەبەدەری زیانبەخشم وا دەهاتە پێش‌چاو كە پەلامارم بدەن و هێرشم بۆ بهێنن..

ئا لەم كاتەدا كە من بـەم حاڵـەتـە ئازاربەخشـەوە گـیرۆدە بووبـووم، نـهێنیی "تـەوحید" هات بە هانامەوە و ئەو پەردەیەی لـە بـەردەم بینـایی نـاخمدا لادا و ڕاستیی ئەو لایەنانـەی پیشاندام و، وتی: ئێستا بڕوانە!

یەكەم جار سەیری ڕووی گرژ و ترسناكی "مردن"م كرد! بینیـم كـە مـردن سـەبارەت بـە ئیمانداران‌ـەوە تەسریح كـردن و دەسـت پێ هەڵگرتنـە لـە كـار و ئـەركی سەرشـان، "ئەجەل"یش بلیت و كارتی ئەو حەواندنـەوە و تەسریح‌كردنەیە. كەواتـە "مـردن" شـوێن گۆڕین و، دەرگا و پێشەكیی ژیانێكی نەبڕاوەیە و، دەربازبوونە لە بەندیخانەی دنیـا بـەرەو باخ و بێسـتانەكانی ئەودنیا و، چاوەڕوانیی كـاتی شـادبوونە بـە حـوزووری خـواوەنـدی بەخشندەی میهرەبان بە مەبەستی وەرگرتنـی پاداشتی كـار و، بانگهێشـتێكە بـۆ ڕۆشـتنی بەرەو خانەی بەختەوەری.

ئیـتر دوای ئـەوەی كـە بـە تێگەیشـتنێكی دڵنیاییبەخشـی ئـاوا لـە مـردن تێ‌گەیشـتم، خۆشەویستیی "مردن"م لە دڵدا بۆ دروست بوو.

ئنجا سەیری "فەنا و نەمان"م كرد. بینیم ئەو نەمانە – لە ڕاسـتیدا – تازەبوونەوەیـەكی بەلـەزەتی ئەو شتە فانی‌یانە و شتانی هاوچەشنیانە. كتومت وەك نوێبوونەوەی دیمەنەكانی سینەما و جوانیی كەف و بڵقەكانی ئەو ڕووبارە بەخوڕەمە وایە كە ڕووناكیی خـۆر لێـی دەدات. لەبەر ئەوە، بە دڵنیایی‌یەوە زانیم و تێگەیشتم لەوەی كە فەنا و نەمانی شتانی فانی

لە ڕاستیدا بریتی‌یە لە نویٚ بوونەوەی درەوشانەوە ڕەنگینـەکانی نـاوە جوانـەکانی خـوای گەورە و، ئەنجامدانی ئەرکێکە لە ناوەندی گەشتوگەڕانێك بەناو جیـهانی بیـنراودا دوای هاتنیـان لـە جیـهانی غەیبـەوە.. هـەروەها چـەند ئاوێنـە و دەرخـەرێکی حیکمەت‌بەخشـی جوانیی پەروەردگاریێتیی خواوەندە، چونکە بوونەوەران ئەرکی ئاوێنە دەبینن بۆ نواندنـی جوانیی هەمیشەیی پەروەردگار.

پاشان سەیری هەر "شەش لاکان"م کرد. بینیم کە ئەم شەش لایە لە ڕوانگـەی نـهێنیی "تەوحید"ەوە هێنـدە ڕوونـاکن کـە وەختـە بریسـکایی‌یان بینـایی چـاو ببـات. بـە ڕادەیـەك "کاتـەکانی ڕابـردوو" لـە پێش‌چـاومدا وەك گۆڕسـتانێکی گـەورە نـەما، بـەڵکو بـوو بـە "داهاتوویەك کە هەزاران کۆڕی نوورانی و ئەنجوومـەنی خۆشەویسـتانیان تێـدا گیراوە و هەزاران دیمەنی ڕووناکی‌یان تێدا پێش‌چاو خراوە.

بەم جـۆرە و بـە چەشـنی سـەیرکردنم لـە ڕوانگـەی "تـەوحید"ەوە بـۆ ئـەم دوو مادەیـە، سـەیری ڕووی ڕاستەقینەی هـەزاران مـاددەی تـرم کـرد و، بینیـم جگـە لـە شـادمانی و خۆشحاڵی هیچ شوێنەوارێکی تر لە ناخی مرۆڤدا بەجێ ناهێڵن.

ئەم هەست و چێژە ڕۆحی‌یەم کە لەم بەروبوومی سێ‌هەمەدا باس کرا، هاودەم لەگەڵ بەڵگە گومان‌بڕە کوللی و جوزئی‌یەکاندا لە کۆمەڵە پەیامی "سراج النور" بەڵکو لە چـل بەش و جێگایدا، بە تایبەت لـە سیازدە ئومێدەکـەی بریسـکەی بیسـت و شەشـەم(پەیامی پیران)دا هێندە ڕوون کراوەتەوە کە پێویستیی بە ڕوونکردنەوەی تر نەهێشتووەتەوە. هـەر لەبەر ئەوەیە کە ئەم مەسەلە دوور و درێژە لەم مەقامەدا بە پوختی و کورتی هێنرا.

* * *

مەقامی دووهەم

ئـەو بەڵگانـەی کـە بەوپـەڕی بێ گومـانی داخـوازی "تـەوحید" و "یـەکتایی" و "تەنیایی"خواوەندن و هیچ بوارێك بە "شیرك" و "هاوبەشایەتی" نادەن.. هێندە زۆرن کە لە ژمارە نایەن.

جا لەبەر ئەوەی سەدان، بەڵکو هەزاران دانەمان لەو بەڵگانە بە درێژی لە پەیامەکانی نووردا چەسپاندووە، ئەوا لێرەدا بە پوختـی ئاماژە تەنـها بۆ سێ دانـە لـەو داخوازییانـە دەکرێت.

❑ **خواستی یەکەم:**

ئەم بەدیهاتووانە – وەك بە چاو دەبینرێت – تەنها بە سیفەتە ڕەهاکانی فەرمانڕەوایـەکی دانا و گەورە و کامڵ و، بە ناوە ڕەهاکان و زانستە بێسنوور و توانستە نەبڕاوەکـەی ئـەو بەدی دەهێنرێن. هەموو ئەو کارە سەرتاپا دانست و ئالوگۆڕە پـڕ لـە بەسیرەتانەی کـە لـە گەردووندا دەست بەکارن و بە چاو دەیانبینین، شایەتن لەسەر ئەم دەرەنجامە.

بەڵێ، بە هەستێکی بێ گومـان، مرۆڤ لـەم ئاسـەوارانەوە تێدەگـات و دەزانێـت، تەنانەت دەشبینێت کە: ئەو بەدیهێنەر و کردگارە مەزنـە خـاوەنی فەرمانڕەوایەتی‌یەکـە لـە پلەی "پەروەردگاریتیی گشتی"دا و.. گەورەیی و مەزنی(الکبریـــاء والعظمـــة)یـەکی ئەوتۆشی هەیە کـە لـە پلـەی "جەبەرووتی ڕەهـا"دایـە و.. هێنـدەش خـاوەن کـەماڵ و بێ پێویستی‌یە بـە غـەیری خـۆی هـەتا پلـەی "خوایـەتیی ڕەهـا" و.. خـاوەنی کـارایی و دەستەڵاتداری‌یەکی هێندە بێ کۆتاییشە کە سنووری بۆ نی‌یە.

جا فەرمانڕەوایەتی و، گەورەیی و، کەماڵ و، پێویست نەبوون بە غـەیر و، ڕەهـایی و، هەمەلایەنگری و، بێ کۆتایی و، بێسنووری – هەموویان – داخوازی "یەکتایی"ن و دژی شیرك و هاوبەشایەتین.

لە زۆر شوێنی پەیامەکانی نووردا شـایەتیدانی "فـەرمانڕەوایی"مـان لەسـەر تـەوحید و یەکتایی چەسپاندووە، وا لێرەدا بەم شێوەیەی خوارەوە پوختەیەکی لـێ باس دەکەین:

سروشتی "فەرمانڕەوایی" وایـە کـە داخـوازی سـەربەخۆیی و تـەنیایی و بوارنەدانـە بـە دەستتێوەردانی کەسانی تر. تەنانەت ئەم مرۆڤەی کە بە سروشت و لەبەر دەستەوسانیی خۆی پێویستی بە یارمەتیی کەسانی تری جگە لە خۆیـەتی، هـەر بـە تەنـها سێبەرێکی ئـەو

فەرمانڕەواییی‌یە و لە پێناوی پاراستنیدا بوار بە دەستتێوەردانی هیـچ کەسێك نـادات لـە کاروبارەکانیدا! بۆیە نابینیت لە وڵاتێکدا دوو پادشا و لە پارێزگایەکدا دوو پارێزگـار و لە ناوچەیەکدا دوو بەڕێوەبەر و لە گوندێکدا دوو کوێخا ببێت. خۆ ئەگەر هـەر وڵاتێـك دوو پادشـای تێدا بێـت، ئـەوا ڕێسـای وڵات تێکدەچێـت و ئـاژاوە و بێ‌یاسـایی بـەرپا دەبێت.

جـا ئەگـەر "سێبەرێکی فـەرمانڕەوایی" لـەم مرۆڤـە دەستەوسـانەدا کـە پێویسـتی بـە یارمەتیی غەیری خۆیەتی، تا ئەم ڕادەیـە ڕێ بـە دەسـتتێوەردانی غـەیری خـۆی نـەدات و بـەگژ هاوبەشایەتیی ئـەواندا بچێـت، ئـەوا بێ‌گومـان فەرمانڕەوایـەتیی پـەروەردگاریتیی ڕەهای ئەو خواوەندەی کە خاوەنی توانستی ڕەهایە و دەستەوسانی و کۆڵەواری توخنـی ناکەوێت، هـەرگیزاو هـەرگیز بـە دەسـتتێوەردان و هاوبەشـایەتیی غـەیری خـۆی ڕازی نابێت و، بە سەختی بە گژیاندا دەچێت و، بەوپـەڕی توندوتیـژی ئـەو کەسـانە لـە دیوانـی خۆی دەردەکات کە وەهم و باوەڕی "شیرك"یان لە خۆدا هەڵگرتووە.

ئـەو هەڕەشـە سـەختەی کـە قورئـانی پیرۆز سەرزەنشتی موشریکانی پـێ دەکـات و دەست بە ڕوویانەوە دەنێت، لەم ڕاستی‌یەوە سەرچاوە دەگرێت.

* * *

شـایەتیدانی: "گـەورەیی" و "مـەزنی" و "شـکۆمەندی"ی خواوەندیـش لەسـەر "یـەکتایی" بـە هـەمان جۆر و هـاودەم لەگـەڵ بەڵگـە درەخشـانەکانیاندا لـە پەیامـەکانی نووردا ڕوون کراونەتەوە، بۆیە لێرەدا زۆر بە پوختی ئاماژە بـۆ نـاوەرۆکی ئـەو شـایەتی‌یە دەکرێت.

بـۆ نموونـە: هـەروەك مـەزنیی نـووری "خـۆر" و گـەورەیی ڕووناکی‌یەکـەی هیـچ پێویستی‌یەك بە ڕووناکی‌یە لاوازەکان ناهێڵێتـەوە کـە لـە نزیـك خـۆرەوە بـە بێ پـەردە دابنرێن و، هەرگیز ئەو ڕووناکی‌یە لاوازانە کاریگەری‌یەکی ئەوتۆیان نـابێت، بـە هـەمان جۆر مەزنی و گەورەیی توانستی خواوەندیش هیـچ پێویستی‌یەك بـۆ هیـچ توانسـت و هێزێکی تر ناهێڵێتەوە و هیـچ کـارێکی بەدیـهێنان و هیـچ کاریگەری‌یـەکی ڕاستەقینە بـە هیچ توانست و هێزێکی تری غەیری خواوەند نادەن، بـە تایبـەت لـەو بەدیـهاتووە خـاوەن ژیان و هەست و نەستانەی کە سـەرجەمی ئامانجـە پەروەردگاری‌یـەکانیان لـە بەدیـهێنانی گەردووندا تێدا جەم بووە. چونکە هەرگیز ناگونجێت مەزنی و گـەورەیی خواوەنـد هیـچ

کام لەو ئامانجانە بۆ غەیری خۆی واز لێ بهێنێت. هەروەها ئەو بارودۆخ و بەروبووم و ئەنجامانەش کە لە زیندەوەرانی جوزئیدان و ئەوانەش کە ئامانجەکانی بەدیهێنانی مرۆڤ و نیعمەتە لەژمارەبەدەرەکانیان تێدا دەردەکەوێت، هەرگیز ناگونجێت بدرێنە پاڵ کەسانی تری غەیری خوای گەورە.

بۆ نموونە: ئەو منەتزانی و ڕەزامەندی‌یە ڕاستەقینەیەی کە لە لایەن زیندەوەرێکەوە لە ئەنجامی شیفایەکی جوزئیی لە نەخۆشی‌یەك، یان بۆ ڕۆزی‌یەکی جوزئی کە پێی دراوە یان بەرامبەر بە ڕێنمایی‌یەك کە بۆ لای خوای گەورە کراوە، کە جگە لە خوای گەورە لە لایەن کەسی ترەوە ئەمانەی پێ نەبەخشراوە، ئەو منەتزانی و ڕەزامەندی‌یە تەنها پێشکەش بە خوای گەورە دەکرێت. لەبەر ئەوە، سوپاسگوزاری و سەناخوانی بۆ غەیری خوای گەورە بە دەستتێوەردانی گەورەیی و مەزنیی خواوەند دادەنرێت و، کارێکە دەستدرێژی بۆ سەر شکۆمەندی و عیززەتی پەرستراویی ڕەهای خوای گەورە دەکات.

* * *

ئاماژەی "کەماڵ"یش بۆ نەهێنیی یەکتایی، بە هەمان جۆر و، هاودەم لەگەڵ بەڵگە درەخشانەکانی، لە پەیامەکانی نووردا ڕوون کراوەتەوە. ئەمەی خوارەوەش پوختەیەکی کورتی ناوەرۆکەکەیەتی:

بەدیهێنانی ئاسمانەکان و زەوی، بە ڕوونی و ئاشکرایی، داخوازی توانستێکی ڕەهای ئەوتۆیە کە لەوپەڕی کەماڵدا بێت. تەنانەت ئامێر و کۆئەندامە سەرسووڕهێنەکانی هەموو زیندەوەرێکیش خوازیاری توانستێکن کە لە کەماڵێکی ڕەهادا بێت. جا ئەو کەماڵەی کە لە توانستی ڕەها و دوور لە کۆڵەواری و خاوێن لە پابەندیدایە، بێ هیچ گومانێك داواکاری "یەکتایی"یە. چونکە بە پێچەوانەی ئەمەوە: "ناتەواوی" دووچاری "کەماڵ"ەکەی دەبێت و، "پابەندی"ش "ڕەهایی"یەکەی دەبەستێتەوە و، "نەبڕاوەیی"یەکەی کۆتایی پێ دێت و، "بەهێزترین توانست"یش دەخرێتە خوارەوە بۆ ئاستی لاوازترین دەستەوسانی و، داخوازی ئەوەش دەبێت کە "توانستێکی نەبڕاوە" لە نەبڕاوەیی‌یەکەیدا بە شتێکی کۆتایی پێ‌هاتوو ببڕێتەوە و کۆتایی پێ بهێنرێت! خۆ ئەمەش لە پێنج ڕووەوە مەحاڵی یەك لە دوای یەکی لێ دەبێتەوە.

* * *

شایەتیی: "ڕەهایی" و "گشتگیری" و "بێ کۆتـایی"ش لەسەر "یەکتایی خواوەند" بە هەمان جۆر لە پەیامەکانی "سراج النور"دا بە درێژی باس کراوە، کە ئەمەی خوارەوە پوختەکەیەتی:

هەموو یەکێك لەو کارانەی لەم گەردوونەدا ڕایی دەکرێن، لەو ڕووەوە کە بە شێوەیەکی زاڵ و هەمەلایەنگر ئاسەوارەکەی بە هەموو لایەکدا بڵاو دەبێتەوە، دەریدەخات کە ئەو کارە کارێکی: گشتگیر و، ڕەها و، بێ‌سنوورە و، هیچ پابەندییەك نایبەستێتەوە. جا شیرك و هاوبەشایەتی کارێك دەکەن کە ئەو گشتگیرییە کەم بکەنەوە و، ئەو ڕەهایی‌یەش ببەستنەوە و ئەو بێ‌سنووری‌یەش بخەنە سنوورێکەوە. دیارە ئەو کاتەش حەقیقەتی "ڕەهایی" و "گشتگیری" تێکدەچێت! کەواتە دەبێ دەستتێوەردانی "شیرك" و "هاوبەشایەتی" لەو کارە ڕەها و هەمەلایەنگرانەدا مەحاڵ بێت و هەرگیز وجوودی نەبێت.

بەڵێ، ماهییەتی "ڕەهایی" خۆی لە خۆیدا دژی شیرکە! چونکە واتای "ڕەها" تەنانەت گەر لە شتێکی ماددی و سنووردار و کۆتایی پێهاتووشدا بێت ئەوا بە زاڵبوون و سەربەخۆیی بە هەموو لایەکدا بڵاو دەبێتەوە، بە وێنەی هەوا و ڕووناکی و گەرمی و تەنانەت ئاویش کە ئەگەر هەرکامیان سیفەتی "ڕەهایی" بەدەست بهێنن ئەوا بە هەموو لایەکدا بڵاو دەبنەوە.

جا مادەم لایەنی "ڕەهایی" گەر لە شتی جوزئییشدا بێت تا ئەم ڕادەیە و بەم شێوەیە شتانی ماددی و سنووردار زاڵ و بەرفراوان دەکات، ئەوا دەبێ "ڕەهای ڕاستەقینە و کوللی" بە جۆرێکی زاڵ و گشتگیریی تەواوەتی، خاوەنی سیفەتەکانی: نەبڕاوەیی و، دوور لە مادییەت و، بێ‌سنووری و، بێ‌عەیبی و، بێ‌ناتەواوی بێت. بە ڕادەیەك کە لە هیچ ڕوویەکەوە بە شیرك و هاوبەشایەتی قایل نەبێت و هیچ گریمانێکی بۆ دانەنرێت.

بە پوختی:

"فەرمانڕەوایی"ی هەزاران کاری گشتی، کە لەم گەردوونەدا ڕایی دەکرێن، هەروەها "فەرمانڕەوایی"ی سەدان ناوی جوانی خواوەند کە درەوشانەوە و گەورەیی و کەماڵ و گشتگیری و ڕەهایی و نەبڕاوەیی‌یان بە چاو دەبینرێت.. هەر یەك لەم "فەرمانڕەوایی"یانە، بەڵگەیەکی بەهێزی یەکتایی و تەوحیدن.

بۆ نموونە: هەروەك هەر هێزێکی لەڕادەبەدەر و دەراسا کاتێ دەست بە هەر کارایی‌یەك بکات دەست بەسەر هەموو لایەکدا دەگرێت و هێزەکانی تر پەرتەوازە

دەکات.. بە هەمان جۆر، هەموو کارێکیش لە کارە پەروەردگاری‌یەکان و هەموو یەکێك لە دەرەوشانەوەکانی ناوە جوانەکانی خواوەند، هێزە یەکجار دەراساکانی خۆیان لە ئاسەوارەکانیاندا دەردەخەن. بە رادەیەك کە ئەگەر دانستێکی گشتی و دادگەری‌یەکی رەها نەبێت و ئەو هێزانە لە سنووری خۆیاندا رابگرێت ئەوا هەموو یەکێك لەو هێزانە بەسەر گشت بوونەوەراندا زاڵ دەبوون. بۆ نموونە: ئەو هێزە کوللی‌یەی کە هەموو درەختە پەلکەکانی سەر رووی زەوی بەگشتی بەدی دەهێنێت و کاروباریان دەسازێنێت، هەرگیز درەختە دانە دانە جوزئی‌یەکانی گوێز و سێو و قەیسی‌یش، کە لە نێوان درەختەکانی پەلکدان و لە تەنیشتیانەوەن، بۆ هیچ هێزێکی تر واز لێ ناهێنێت و، بێ گومان ئەوانیش دەخاتە ژێر دەستەڵات و کارسازیی خۆیەوە و بەسەریاندا زاڵ دەبێت.

بەڵێ، ئەم چەشنە هێز و توانستەی کە رێکخەر و بەرێکەری کاروبارەکانە، لە هەموو جۆرەکانی بوونەوەراندا، تەنانەت لە یەك بە یەکیاندا هەست پێ دەکرێت و، دەبینرێت کە ئەم توانستە دەتوانێت بەسەر هەموو بوونەوەران و سەرجەمی شتاندا زاڵ و فەرمانڕەوا بێت.

بێ گومان هێزێکی وەك ئەمە هەرگیز بە "هاوبەشایەتی"ی غەیری خۆی رازی نابێت و هەرگیز لە هیچ روویەکەوە بوار بە "شیرك" نادات.

هەروەها زۆربەی ئەو پەیوەندی و بایەخەی کە خاوەنی درەختێکی بەردار بە خودی درەختەکەی دەدات لە هەمان کاتدا بە بەروبوومەکانیشی دەدات کە لە کۆتایی پەلەکانیدایە و، بە ناوکەکانیشی دەدات کە لەناو دڵی ئەو بەروبوومانەدایە، بگرە کە هەر خودی دڵی ئەو بەروبوومانەشن. بێ گومان گەر ئەو خاوەن درەختە کەسێکی ژیر و هۆشیار بێت هەرگیز ئەم خاوەنێتی‌یەی خۆی بەوە ناشێوێنێت کە بەروبوومە شۆڕبووەکانی ئەو لق و پەلانە بە شێوەیەکی هەمیشەیی بکات بە موڵکی کەسانی تر!

جا هەروەك ئەو درەختەی ناو نموونەکە وایە، ئەم درەختەش بە هەمان جۆرە کە ناوی "گەردوون"ی لێ نراوە. تەنانەت توخمەکان لەم گەردوونەدا لقەکانی ئەو درەختە دەنوێنن و، گەڵا و گوڵەکانی کۆتایی ئەو توخمانەش رووەك و زیندەوەرانن و، بەروبوومەکانی چڵەپۆپەی لق و گوڵ و گەڵاکانیشی بریتین لە "مرۆڤ". جا مەزنترین ئامانجی هەوڵ و کۆششی ئەو بەروبوومە ناوازانە و ئامانجی بەدیهێنانیان بریتی‌یە لە: "بەندایەتی کردن"ی ئەم مرۆڤە بۆ خوای گەورە و پێشکەشکردنی حەمد و

شوکرانەبژێری هەر تەنـها بۆ ئەو خوایە. بە تایبەت ئەو شتەی کە لە ناوکەکانی ئەو بەروبوومانەوە دەردەچێت کە "دڵ"ی مرۆڤ و هێزی زەین و حافیظەیانە و پێی دەوترێ: "ظهر القلب" هەرگیز ناگونجێت خوای گەورە دەستیان لێ هەڵبگرێت بۆ دەست بەسەرداگرتنی غەیری خۆی و کارێك بکات لە شان و شکۆی "مەزنیی پەروەردگاریتی"یەکەی خۆی بشکێنێت و "پەرستراویتی"یەکەشی بەم کارە بشێوێنێت.

هەروەها لەبەر ئەوەی ئامانجە پەروەردگارییەکان لەو شتە جوزئییانەدا کۆبوونەتەوە کە لەوپەڕی بازنەی "ڕۆزی" و "مومکینات"دان، تەنانەت لە جوزئییاتی حاڵەتەکانی ئەو شتە جوزئییانە و جوزئییاتی قۆناغە یەك لە دوای یەکەکانیاندا کۆبوونەتەوە کە دەگەنە مەعبوودییەتی خواوەند و ڕوویان لەو مەعبوودەیە.. هەروەها لەبەر ئەوەی هەموو جۆرەکانی منەتزانی و حەمد و سەنا و شوکرانەبژێری و پەرستن لەو جوزئییاتەوە سەرهەڵدەدەن، ئەوا بێ گومان خوای گەورە هیچ کام لەوانە تەسلیمی غەیری خۆی ناکات و بەم تەسلیمکردنەش حیکمەتە مەزنەکەی خۆی تێك نادات و بەم تێکدانەش خوایەتییە بەسام و شکۆکەی بەرناداتە خوارەوە. چونکە گرنگترین ئامانجەکانی پەروەردگار لە بەدیهێنانی بوونەوەراندا خۆشەویستکردن و پێناساندنی خۆیەتی لای خاوەن هەستان و هاندانیانە بۆ ئەوەی هەموو حەمد و سەنا و شوکرانەیەکیان تەنها پێشکەشی ئەو بکەن.

لەبەر ئەم نهێنییە وردە، ئەوا ئەو کار و نیعمەتە جوزئی و کوللییانەی کە لەوپەڕی بازنەی "ڕۆزی"دا کۆبوونەتەوە چەشنی: ڕۆزی و، شیفا و، ڕێ دۆزینەوە و، ئیمان و، کار و نیعمەتەکانی تری هاوچەشنیان کە شوکرانە بەرهەم دەهێنن و دەبن بە مایەی پەرستن و حەمد و سەنا و خۆشەویستی و بەندایەتی.. هەر هەموویان، چاکە و نیعمەتی ڕاستەوخۆی پەروەردگاری هەموو جیهانەکان و پادشای گشت بوونەوەرانن و ئاسەواری ڕاستەوخۆی کار و ڕێنمایی ئەون.

بە مەبەستی پێشچاو خستن و پیشاندانی ئەمە، قورئانی پیرۆز پەیتا پەیتا: "ڕۆزی" و "هیدایەت" و "شیفا" دەداتە پاڵ خواوەندی "واجب الوجود" و دەریدەخات کە هەریەك لەمانە چاکەکارییەکی تایبەتیی خواوەندن و تەنها لە لایەن ئەو خواوەندەوە بەخشراون و، لە هەمان کاتیشدا زۆر بە توندوتیژی دەستتێوەردانی غەیری خوای گەورە لەو کارە مەزنانەدا پووچەڵ دەکاتەوە[1].

(١) وەك ئایەتی پیرۆزی: ﴿إِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾ (الذاريات:٥٨) . (دانەر)

بەڵێ، ئەو "نیعمەتی ئیمان"ەی کە خانەیەکی بەختەوەریی هەمیشەیی دەستی مرۆڤ دەخات، تەنها بەخششی ئەو خواوەندە شکۆمەند و بەخشندە و میهرەبانەیە کە ئەو خانەیەی بەدیهێناوە و "ئیمان"یشی کردووە بە کلیلی ئەو خانەیە، نەك کەسی تر. چونکە جگە لە خوای گەورە هەرگیز ناگونجێت کەسی تر بەخشەری ئەم نیعمەتە هەرە مەزنە بێت و گەورەترین پەنجەرە دابخات کە بەسەر پەرستراویی خواوەندا دەڕوانێت و گەورەترین هۆکاری گەیشتنیش بەو پەرستراوە بۆ خۆی زەوت بکات.

پوختەی قسە:

وردترینی حاڵەتە جوزئییەکان و ئەو بەروبوومانەش کە لە کۆتایی لق و پەلەکانی درەختی بەدیهاتوواندایە، لە دوو ڕووەوە شایەتی دەدەن و ئاماژە بۆ تەوحید و "یەکتایی" خواوەند دەکەن:

❍ یەکەمیان:

لەبەر ئەوەی ئامانجەکانی خواوەند لە بەدیهێنانی گەردووندا لە حاڵەتە جوزئییەکاندا کۆ دەبنەوە و، دەرکەوتن و درەوشانەوە و دەستنیشان بوونی زۆربەی ناوە جوانەکانی خواوەندیان تێدا جەم دەبێت و، ئەنجام و سوودەکانی بەدیهێنانی بوونەوەرانیش لەواندا دەردەکەون.. ئەوا هەریەك لەو حاڵەتە جوزئییانە و لە ڕوانگەی ئەم تێداکۆبوونەوەیە بە زمانی حاڵ دەڵێت: من موڵك و کار و ئاسەواری ئەو کەسەم کە سەرانسەری گەردوونی بەدیهێناوە!

❍ ڕووی دووهەم:

"دڵ"ی ئەو بەروبوومە جوزئییە و "زەین"ی مرۆڤ کە بەپێی فەرموودەی پیرۆز ناوی: "ظهر القلب"ی[1] لێ نراوە، لە ڕاستیدا پوختە پێرستێکی زۆربەی جۆرەکانی

---

(١) عن سهل بن سعد رضي الله عنه : (إن امراة جاءت رسول الله ﷺ فقالت يا رسول الله جئت لأهب لك نفسي، فنظر إليها رسول الله ﷺ فصعد النظر إليها وصوَّبه، ثم طأطأ رأسه، فلما رأت المرأة أنه لم يقض فيها شيئاً جلست فقام رجل من أصحابه فقال: يا رسول الله إن لم يكن لك بها حاجة فزوجنيها. فقال: هل عندك من شيء، فقال: لا والله يا رسول الله، قال اذهب إلى أهلك فانظر هل تجد شيئاً، فذهب ثم رجع فقال: لا والله يارسول الله ما وجدت شيئاً قال: انظر ولو خاتماً من حديد، فذهب ثم رجع فقال لا والله يا رسول الله ولا خاتماً من حديد، ولكن إزاري - قال سهل ما لَه رداءٌ - فلها نصفه فقال رسول الله: ﷺ ما تصنع بإزارك إن لبستَه لم يكن عليها منه شيء، وإن لبستْه لم يكن عليك شيءٌ فجلس الرجل حتى طال مجلسه ثم قام فرآه رسول الله ﷺ مولياً فأمر به فدُعي فلما جاء قال ماذا معك من القرآن؟ قال معي سورة كذا وكذا وسورة كذا عدّها، قال أتقرؤهن عن ظهر قلبك؟ قال: نعم، قال: اذهب فقد ملَّكْتُكَها بما معك من القرآن).

بەدیهاتـووان و نمـوونەیەکی بچـووکی نەخشـەیانـە و، تۆوێکـی مـەعنـەویی درەختـی گەردوونە و ئاوێنەیەکی ناسکی زۆربـەی نـاوە جوانـەکانی خواوەندیشـە. جـا بێ گومـان بڵاوبوونـەوەی ئـەم دڵ و زەینانـە و هاوچەشنیان کـە هـەموویان لەسـەر یـەك شـێوەن و زاڵبوونیـان بەسـەر ڕووی هـەموو بوونـەوەراندا، بۆ ئـەو کەسـە دەڕوانێـت کـە جڵـەوی ئاسمانەکان و زەویشی لەدەستدایە. چونکە هەریەکەیان دەڵێت: من تەنها ئاسەوار ی ئـەو خواوەندەم.. من تەنها وردەکاریی ئەو خواوەندەم.

بە کورتی:

هـەروەك بەروبوومـەکانی درەخـت لـە ڕووی سـوودەکانیەوە ڕوویـان لـە خـاوەنی درەختەکەیـە و، لـە ڕووی ناوکەکانیشیانەوە ڕوویـان لـە هـەموو ئـامێر و لـق و پـەل و ماهییـەتێکی ئەو درەختەیـە و، لـە ڕووی ئـەو مۆر و سکەیەی کـە لـە دەموچـاوی ئـەو بەروبوومە و بەروبوومەکانی تـری هاوچەشنی دراوە، ڕووی لـە هـەموو بەروبوومـەکانی تـری درەختەکەیـە و، هـەموویان پێکـەوە دەڵێن: "ئێمـە لەسـەر یـەك شـێوەین و، لـە یـەك دەستەوە دەرچوویـن و، موڵکـی یـەك کەسین و، ئەو کەسـەی یـەك دانـەی ئێمـەی بـەدی هێناوە هەر ئەوە کە - بێ گومان - هەموومانی بەدیهێناوە..

هەروەك ئەمە وایە.. زیندەوەریش کـە لـە کۆتـایی لقـەکانی بازنـەی "زۆری"دایـە، بـە تایبـەت "مرۆڤ"، بە تایبەت لە ڕێی ئەو نیشـانە جوداکـەرەوانەوە کـە لـە ڕوخسـاری دراون و لە ڕووی ئـەو پێڕستەی کە لـە دڵیدایـە و ئـەو ئەنجامانـەش کە لـە ماهییـەتیدان، هـەموو ئەمانـە ڕوویـان لـەو خواوەندەیـە کـە بـە پـەروەردگاریتیی شـکۆمەندی خـۆی ئاسمانەکان و زەویی ڕاگیر کردووە و، شایەتی لەسەر "یەکتایی"ی ئەو دەدەن.

❐ **خواستی دووهەمی یەکتایی:**

ئەم خواستە بریتییە لەوەی کە ئاسانییەکی تا پلەی "وجووب" لە یـەکتاییدا هەیـە و، چەندین دژواری و گرفتی تا پلەی "نەگونجان"یش لە شیرکدا هەیە.

لە چەندین پەیامی کۆمەڵـەی "سـراج النـور"دا ئـەم ڕاستـییە بـە چەشـنێکی گومـانبڕ چەسپێنراوە و بە چەندەها بەڵگەی بەهێزیش دەرخراوە، بە تایبەت لە مەکتووبی بیستەمدا

البخاري في المعسر (٢٣٧/٥) وظهر القلب (٨/٧) في كتاب النكاح – باب تزويج المعسـر وفي كتـاب فضائل القرآن – باب القراءة عن ظـهر القلـب والنسـائي في كتـاب النكـاح. (وەرگێڕ – لـە چاپـە عەرەبییەکەوە)

بە درێژی و لـە سـەرنجی چوارەمـی بریسـكەی سیهەمیشـدا بـە پوختـی و بـەم جـۆرەی خوارەوە ڕوون كراوەتەوە:

ئەگەر كاروباری هەموو شتێك بە زاتی خوای تاك و تەنیا بسپێررێت، ئەوا بەدیهێنانی هەموو گەردوون و بەڕێخستنی كاروبارەكـانی هێنـدەی ئاسانیی بەدیـهێنانی درەختێـك ئاسان دەبێت، بەدیهێنان و پێكهێنانی درەختێكیش بە ئەندازەی بەدیهێنانی یەك دانە "بەر" ئاسان دەبێت. بەدیهێنانی بەهارێكی تـەواوەتی و بەڕێوەبردنیشـی ئـەوەندەی بـەڕێوەبردنی یەك تاقە گوڵ ئاسان دەبێت. پـەروەردەكردنی یـەك جۆر زیندەوەریـش كـە چـەندین دانـە دانـە و تـاك تـاكی زۆری لـەخۆ گرتبێــت و هــەروەها بەڕێخســتنی بێ گــیرو گرفتی كاروبارەكانیان هێندەی ئاسانیی بەڕێوەبردنی یەك دانەیان بەلای ئەو زاتە تاك و تەنیایـەوە ئاسان دەبێت.

بەڵام گەر – لە ڕێی شیركدا – بەدیـهێنانی یـەك تـاكی ئـەو جۆرە بەدیهاتووانـە بخرێتـە ئەستۆی سروشـت و هۆكارەكانـەوە، ئـەوا هێنـدەی قورسـیی بەدیـهێنانی جۆرەكـەیان تەنانـەت هـەموو جۆرەكـانی بەدیـهاتووان ئـەو كـارە قـورس و دژوار دەبێــت. هـەروەها بەدیـهێنانی یـەك دانـە "تۆو" بـە ئـەندازەی بەدیـهێنانی درەختەكـەی بـەڵكو هێنـدەی سـەد درەخت سەخت و گران دەبێـت. بەدیـهێنان و ژیـان پێ دان و بـەڕێوەبردن و چـاودێریی یـەك دانـە درەخـت و بـەڕێكردنی كاروبارەكـانی، هێنـدەی بـەڕێوەبردنی گـەردوون و تەنانەت زیاتریش سەخت و پڕ لە كێشە و گیروگرفت دەبێت!

جا لەبـەر ئـەوەی ئـەم ڕاستیيەمان بـەم شێوەیە لـە "سراج النور"دا چەسپاندووە و، خۆشمـان زۆریـی بەدیـهاتووان لـە نـاوەندی ئەوپـەڕی باشـی و وردەكـاریدا دەبینـین، بـە ڕادەیەك كە هەموو زیندەوەرێك – كە وەك مەكینەیەكی دەراسا وایە – چـەندەها ئـامێر و كۆئەندامی زۆری تێدایە و، بە زۆرییەكی ڕەهـا و ئاسانییەكی لەڕادەبەدەر و بێ هیـچ دەستتێوەردان و تەكەللوفێك و لە ماوەی چاوترووكاندنێكدا بەدی دەهێنرێن..

مادەم ئەمە بـە چـاوی خۆمـان دەبینـین، ئـەوا ئـەم دیاردەیە بـە زەروورەت و بەداهـەت بۆمان دەردەخات كە ئەو زۆری و ئاسانییە لە "یەكتایی"یەوە پەیدا بوون و هی ئەوەن كە كاری كەسێكی تاك و تەنیان. چونكە گریمانی پێچەوانەی ئەمە نەك هەر تەنها هەرزانی و زۆری و خێرایی و ئاسانی و وردەكاریی ئـەو شـتە نـاهێڵێت، بـەڵكو جگـە لەمانـەش

ناتوانرێت میوەیەك کە نرخەکەی پێنج پارە بێت، بە پێنج‌سەد لیرە[1] دەست بخرێت. تەنانەت تا ڕادەی عەدەمیشی لێ دێت و هەر دەست ناکەوێت.

ئەو ئاسانی‌یەی کە لە بەدیهێنانی زیندەوەران و کاری ڕێکوپێکیاندا دەبینرێت و بە وێنەی ئاسانی و ڕێکوپێکیی کاری کاتژمێرێك یان مەکینەیەکی کارەبایی وایە کە تەنها بە دەستدان لە سویچەکەی دەکەوێتە کار، ئەم ئاسانی‌یە لە ڕێی شیرکدا تا پلەی ئیمتیناع سەخت و پڕ لە گیروگرفت دەبێت.

ئەو زیندەوەرانەش کە لە ڕۆژێك یان سەعاتێك یان دەقیقەیەکدا، هاودەم لەگەڵ هەموو ئامێر و کۆئەندام و هەلومەرجەکانی ژیانیاندا، دێنە ناو ئەم ژیان و دنیایە، لە ڕێی شیرکدا ناتوانن بە سالێك بەلکو بە چەرخێك بێنە دنیا و ژیانەوە، تەنانەت هەر ناشیەن!

کۆمەڵە پەیامی "سراج النور" لە سەد شوێن زیاتردا بۆ سەرسەخت‌ترین کەسی ئینکار و ملنەدەریشی چەسپاندووە کە: ئەگەر بەدیهێنانی هەموو شتێك بدرێتە پاڵ زاتی خواوەندی گەورەی تاك و تەنیا ئەوا بەدیهێنانی هەموویان بەوپەڕی خێرایی و بە وێنەی بەدیهێنانی یەك شت ئاسان دەبێت و بە هەرزانی زۆر و زەبەندەیی دێت بەدەستەوە.

بەڵام گەر بەشێك لەم کاری بەدیهێنانە بخرێتە ئەستۆی "سروشت" و "هۆکارەکان" ئەوا بەدیهێنانی یەك دانە شت گەلێ سەخت و ئالۆز و سست و بێ‌نرخ دەبێت و، بە وێنەی بەدیهێنانی هەموو شتان خەرجی و مەسرەفی زۆری تێ دەچێت و گران دەبێت.

ئەگەر حەز دەکەیت بەڵگەکانی ئەم ڕاستی‌یە ببینیت ئەوا سەیری:

مەکتووبی سی و سێ‌هەم بکەو، بۆ وتەی بیست و دووهەم و سی و دووهەم بڕوانەو، سەرنج لە بریسکەی بیست و سێ‌هەم کە تایبەتە بە سروشتەوە و بریسکەی سی‌هەمیش بدە کە تایبەتە بە دەروشانەوەکانی ئیسمی ئەعزەم، بە تایبەت سەرنجی چوارەم و شەشەم کە لە دووناوی جوانی: "الفرد" و "القيّوم" دەدوێن. ئەو کاتە دەبینیت ئەم ڕاستی‌یە لەو پەیامانەدا هێندە بە دڵنیایی چەسپێنراون وەك گومان نەکردن لەوەی کە دوو کەڕەت دوو دەکاتە چوار.

بەڵام لێرەدا و بەم شێوەیەی خوارەوە ئاماژە بۆ بەڵگەیەك لە نێوان ئەو سەدان بەڵگانەدا دەکەین:

---

(١) پارە: پارچە دراوێکی نەختینەیە بەکسانە بە چارەکە قورشێك. لیرە: دراوێکی ئالتوونی‌یە لە سەد قورش پێکهاتووە. بڕوانە: "المعجم الاقتصادي الاسلامي". (وەرگێڕ)

بەدیهێنانی شتان، یان لە نەبوون(عدم)ەوە دەبێت، یان بە دروستکردن واتە پێکهێنان دەبێت بە کۆکردنەوەیان لە توخم و بوونەوەرەکان..

جا ئەگەر کاری بەدیهێنان ـ لە عەدەمەوە – بدرێتە پاڵ خوای تاك و تەنیا، ئەوا دەبێ زاتی شکۆمەندی خواوەندی بەدیهێنەر زانستێکی دەورەدەر بە هەموو شتێك و توانستێکی زاڵیشی بەسەر هەموو شتێکدا بێت.

لەبەر ئەوە، بەخشینی بوونی دەرەکی بەو شتانەی کە شێوە و وجوودی عیلمی‌یان لە زانستی خوای گەورەدایە و هێنانیان لە عەدەمێکی ڕواڵەتی‌یەوە بۆ ناو ئەم وجوودە دەرەکی‌یە، بۆ خوای گەورە هێندە ئاسانە کە وەك هێنانی ماددەیەکی کیمیایی وایە بەسەر نووسینێکی نەبینراودا تاکو دەربخات و، بە وێنەی گواستنەوەی وێنەکان وایە لە کامێراوە بۆ سەر کاغەزی تایبەتیی وێنەکان. جا هەروەك ئەمانە وان، ئەو شتانەش کە بەرنامە و نەخشە و ئەندازە مەعنەوی‌یەکانیان لە زانستی کردگاری مەزندایە، خواوەند تەنها بە فەرمانی "کن فیکون" لە عەدەمێکی ڕواڵەتی‌یەوە دەیانهێنێتەدەر بۆ وجوودێکی دەرەکی.

خۆ ئەگەر بەدیهێنان لە عەدەمەوە نەبێت و بریتی بێت لە دروستکردن و پێکهێنان لە شتی تر ئەوا کۆکردنەوەی ئەو شتانەش لە توخمەکان و بوونەوەرانەوە بە هەمان جۆر بۆ خوای گەورە کارێکی تابلێی سووك و ئاسانە. چونکە هەروەك کۆکردنەوەی سەربازە بڵاوبووەکانی لەشکرێکی دیاریکراو تەنها بە لێدانی دەنگی شەیپوورێکی سەربازی و ڕیزبوونی هەریەکەیان بە شێوەیەکی ڕێکوپێك کارێکی تابلێی ئاسانە و، هەموو سەربازەکانیش وەکو هێزێکی پشتگیریان لێ دێت بۆ پێشەواکەیان و یاسا جێبەجێکراوەکەی و چاوی بینەری ئەو لە پێناوی ئاسانکردنی کاری بەرەو سەربازی بردن و پارێزگاری کردنی شێوە و بارودۆخێکی تایبەتی..

جا هەروەك ئەمە بەم شێوەیە ئاسانە، بە هەمان جۆر ئەو گەردیلانەش کە لەژێر فەرمان و سەرکردایەتیی پەروەردگاری جیهانەکاندان، بە یاسا و دەستوورەکانی قەدەر و زانست و توانستی زاڵ و بەتوانای خواوەند دەدرێنە بەر و ئەو بوونەوەرانەش کە کەمترین پەیوەندیشیان بەو گەردیلانەوە هەیە بە وێنەی هێز و یاسا و کارمەندەکانی ئەو پادشایە دەبن بە هۆکاری ئاسانکردن و ڕایی بوونیان. ئیتر ئەو گەردیلانە دێن و بوونی

ئەو زیندەوەرە پێکدەهێنن و دەڕۆنە ناوەندی ئەندازەیەکی دیاریکراو کە وەك قالبێکی مەعنەوی و زانستی و قەدەریی خوای گەورە وایە و، ئیتر لەوێدا ڕادەوەستن و جێگیر دەبن.

بەڵام گەر بەدیهێنانی شتان بە چەند دەستێکی جیاجیا بسپێرین و بخرێنە ئەستۆی شتانی وەك "سروشت" و "هۆکارەکان"ەوە، ئەوا هیچ هۆکارێك ناتوانێت لە هیچ ڕوویەکەوە هیچ شتێك لە عەدەمەوە بەدیبهێنێت! کە ئەمەش دەرەنجامێکە هەموو ژیران لەسەری یەکیان گرتووە. چونکە ئەو هۆکارە نە خاوەنی زانینێکە کە دەورانەوری هەموو شتێکی دابێت و نە توانستێکی وەهاشی هەیە کە بەسەر هەموو شتێکدا زاڵ بێت. کەواتە ئەو عەدەمە ـ سەبارەت بەو – تەنها عەدەمێکی ڕواڵەتی و دەرەکی نابێت، بەڵکو لەگەڵ ئەوەشدا عەدەمێکی ڕەها(مطلق) دەبێت. خۆ عەدەمی موتڵەقیش هەرگیز نابێت بە مایەی سەرهەڵدانی هیچ وجوودێك!

کەواتە دەبێ ئەو شتە لە لایەن ئەو هۆکارەوە بە ڕێگای دووهەم (واتە بە پێکهێنان) بەدیبهێنرێت، کەچی پێکهێنان و بنیاتنانی جەستەی یەك "مێش" یان یەك دانە "گوڵ" – وەك نموونەیەك – داخوازی ئەوەیە کە هەموو گەردیلەکانی ئەو شتە و دوای پاڵفتەکردنیان لە چەندین پاڵێوگەی دیاریکراوی ورددا لە سەرانسەری ڕووی زەوی کۆبکرێنەوە. خۆ دیارە ئەمەش مەگەر دوای چەندین گیروگرفتی زۆر دەنا ئەنجام نادرێت. ئنجا دوای هێنانی ئەم شتانەش، پارێزگاریکردنیان لە شێوەیەکی ڕێکوپێکدا، بێ ئەوەی لەناو ئەو جەستەیەدا پەرتەوازە ببن، کارێکی تری تابڵێی قورس و دژوارە. چونکە لەم گریمانەدا کە هۆکارەکان بەدیهێنەر بن هیچ قالبێکی مەعنەویی زانستی لە ئارادا نابێت و، هێندەی ئەندامەکانی جەستەی ئەو زیندەوەرەش پێویست بە قالبی ماددی و سروشتی دەبێت تاکو جەستەی ئەو زیندەوەرە پێك بێت و بنیات بنرێت.

بەم جۆرە دەرکەوت کە گێڕانەوەی بەدیهێنانی هەموو شتێك بۆ خوایەکی تاك و تەنیا تا ڕادەی پلەی پێویستی و "وجووب" ئاسانیی لەڕادەبەدەری لێ دەبێتەوە، بە پێچەوانەی گێڕانەوەی ئەم کارە بۆ هۆکارە زۆر و زەبەندەکان کە تا پلەی "مەحاڵ" گیروگرفتیان لێ دەبێتەوە.

جا ئەگەر ڕاپەڕاندنی كاروباری هەموو شتێك بە هی خوایەكی تاك و تەنیا دابنرێت، ئەوا نرخ و بەهای لەڕادەبەدەر و زۆر و زەبەندەیی ڕەها و ئەوپەڕی وردەكاری و دانایی و بەهێزی بە هەموو بوونەوەرێكی خاوەن وجوودەوە دەبینرێت..

بەڵام گەر لە ڕێگەی شیركەوە بدرێنە پاڵ سروشت و هۆكارە زۆر و زەبەندەكان ئەوا ئەو بوونەوەرە لەوپەڕی گرانی و بێنرخی و ناشیرینی و ئاڵۆزی و لاوازیدا دەبێت. چونكە هەروەك كەسێك بە سیفەتی سەربازی و لە ڕێی پەیوەندی كردنی بە سەركردەیەكی مەزنەوە هێزێكی مەعنەوی بەدەست بهێنێت، چونكە گەر پێویست بكات دەتوانرێت سوپایەكی مەزنی بۆ كۆ بكرێتەوە، جگە لەوەش كە هێزی ئەو سەركردە و سوپایە هێزێكی پاڵپشتی بۆ پێكدەهێنن و هێز و توانا كەسی یەكەی خۆی هەزاران جار زیاد دەبێت و توانستێكی ماددی بەدەست دەهێنێت، جگە لەمانەش ناچاری هەڵگرتنی سەرچاوەكانی ئەو هێزانەش نابێت كە پەیوەندیی پێوە كردوون و گەنجینەكانی تەقەمەنی یەكانیشی بۆ خۆی هەڵناگرێت، چونكە سوپا بۆی هەڵدەگرێت و بۆ شوێنی پێویست دەیانگوێزێتەوە. بۆیە ئەو سەربازە دەتوانێت "موشیر"ێكی دوژمن دیل بكات و شارێكی كامڵیش لە دانیشتووانی چۆڵ بكات و دانیشتووانی قەڵایەكی گەورەش ملكەچ و گوێڕایەڵ بكات. ئیتر لەم ڕووەوە كە پەیوەندیی بەو هێزە گەورەیەوە كردووە جێدەست و ئاسەوارەكانی دەراسا و بایەخدار دەبن.

بەڵام گەر ئەو كەسە دەست لە سەربازی هەڵبگرێت و سەربەخۆ كار بكات، ئەوا بە تەواوی ئەو هێز و توانستە مەعنەوی و دەراسایانە لەدەست دەدات و وەكو مرۆڤێكی ئاسایی لێ دێت كە مەگەر هێندەی هێزە كەسی یەكەی خۆی و لە شتانی سادە و جوزئی و بێبایەخدا دەنا توانای هیچ شتێكی نییە. ئیتر هەر بەو ڕێژەیەش جێدەست و كاریگەری یەكانی تەسك دەبنەوە.

هەر بە وێنەی ئەم نموونەیە، لە ڕێی "تەوحید"دا هەموو شتێك پەیوەندیی بە خاوەن توانستی شكۆمەندەوە دەكات و پشتی پێ دەبەستێت. لەبەر ئەوە، هەروەك مێروولەیەك بەسەر فیرعەونێكدا و مێشوولەیەك بەسەر نەمروودێكدا و میكرۆبێكیش بەسەر ستەمكارێكی سەرسەختدا زاڵ دەبێت و، هەروەك تۆوێكی بچووكیش درەختێكی گەورەی وەك چیا لەسەر شانی هەڵدەگرێت و دەشبێت بە سەرچاوە و گەنجینەی هەموو

ئامراز و ئامێرەکانی ئەو درەختە.. بە هەمان جۆر هەموو گەردیلەیەکیش، بەهۆی ئەم پاڵ پێوەدان و نیسبەت پەیداکردنەوە، دەتوانێت چەندین ئەرکی بێسنوور و لەژمارەبەدەر ئەنجام بدات، وەك پێکهێنانی جەستە و شێوەکان کە سەدان هەزار وردەکاری و جۆر و شکڵ و شێوەیان لەخۆ گرتووە. هەروەها ئەو کاتە سەرجەمی ئەو ئاسەوارانەش کە ئەو فەرمانبەرداره ناسکۆڵانە و ئەم سەربازە بچووکانە ئەنجامیان دەدەن، لەوپەڕی کەماڵ و وردەکاری و بەنرخی و باشیدا دەبن، چونکە ئەو کەسەی کە ئەو ئاسەوارانە دروست دەکات تەنها خواوەندی خاوەن توانستی شکۆمەندە و ئەو ئاسەوارانەی بە دەستی ئەو کارمەندانە سپاردووە و کردوونی بە پەردەی ڕووی توانستی خۆی.

بەڵام ئەگەر - بە وێنەی ڕێی شیرك - ئەم کارە بدرێتە پاڵ هۆکارەکان، ئەوا کاریگەریی مێروولەیەك هێندەی مێروولەکە خۆی بچووك و بێ نرخ دەبێت و وردەکاریی گەردیلەش بە وێنەی خودی گەردیلەکە هێندە نادیار دەبێت کە بە هیچ شتێك حساب ناکرێت. بەو واتایەی کە هەموو شتێك، چ لە واتادا و چ لە ڕووی ماددییەوە، نرخی هێندە دادەبەزێت کە تەنانەت "هەموو دنیا" چڵە پووشێکیش ناهێنێت.

مادەم حەقیقەت ئەمەیە کە باسمان کرد و، مادەم هەموو شتێکیش - وەك لە بەرچاودایە - لەوپەڕی بەنرخی و ناوازەیی و هێز و واتا و ناوەڕۆکی قووڵدایە، ئەوا بێ گومان جگە لە ڕێی تەوحید هیچ ڕێگایەکی تر لە ئارادا نییە. خۆ ئەگەر ببێت ئەوا دەبێ بوونەوەران ئاڵوگۆڕیان بەسەردا بێت و دنیاش لەناو عەدەمدا ڕۆ بکرێت و سەرلەنوێ لە بریی ئەو بە چەندین شتی بێنرخ پڕ بکرێتەوە، تاکو ڕێگایەك لە بەردەم "شیرك"دا بکرێتەوە بۆ ئەوەی بیگرێتەبەر!

وا بە گوێی خۆت پوختەی یەك دانە بەڵگەت لەو سەدان بەڵگانە بیست کە تایبەتن بە تەوحیدەوە و لە پەیامەکانی نووردا ڕوون کراونەتەوە.

❑ خواستی سێهەمی تەوحید:

بەدیهێنانی هەموو شتێك بە تایبەت "زیندەوەران" لەوپەڕی ناوازەیی و ڕێکوپێکیدایە. زیاد لەمانەش ناوکێکی بچووك نموونەی بەرەکەیەتی و، بەریش نموونەی درەختە و، درەختیش نموونەی جۆر(نوع)ە و، جۆریش نموونەی بچووك و کورتە پێرست و

نەخشەی پوخت و تۆوی مەعنەویی گەردوونـە، هـەروەك خـاڵیكی گشتی و داچۆڕاوی ئەم گەردوونەیە و دڵۆپێكە لە هەوێنی ئەم گەردوونە كە بە چەندین دەستووری زانستی و تەرازووی دانست لێی هەڵێنجراوە.

جا هەركەسێك بتوانێت یەكێك لەم شتە ناوبراوانـە دروست بكـات ئـەوا بێ گومان هـەر تەنـها ئـەو بەدیهێنـەری سـەرجەمی گەردوونیشـە. بەڵێ، ئاشـكرایە كـە بەدیهێنـەری كاڵەك هەر ئەو كەسەیە كـە تۆوە كاڵـەكی بـەدیهێناوە نـەك كەسـی تـر، بـەڵكو مەحاڵـە جگە لەو كەسی تر بەدیهێنەری كاڵەك بێت.

بەڵێ، بە چاوی خۆمان دەبینـین كـە هـەموو گەردیلەیـەكی خوێـن، تـا ڕادەیـەكی زۆر ڕێكوپێكیی پێوە دیارە و، هێندە ئەركی گەورە و گرنگ ڕادەپەڕێنێت كە هیـچ لـە نـرخ و بایەخی ئەو ئەركانە كەمتر نەبێت كە ئەستێرەكان جێبەجێیان دەكەن و ڕایاندەپەڕێنن..

هەروەها هـەموو خڕۆكەیـەكی سـوور و سـپیی خوێـن، بـە هەسـت و نەسـتێكی تـەواو ئەركەكانی سەرشانیان بەرامبەر بە لەش ڕادەپەڕێنن، لەو ڕووەوە كە لەش دەبووژێننەوە و پارێزگاری لـە ژیـانی دەكـەن. ئـەم كـارەش هێنـدە بـە كـامڵی ئـەنجام دەدەن كـە پێـش گەورەترین كارمەندی دابەشكردنی ئازووقـە و دڵسـۆزترین سـەربازی پارێزگـاری كردن كەوتوونەتەوە!!

هـەروەها خانـەكانی جەسـتەش هەریەكـەیان دەرامـەت و خەرجی‌یـە كاركراوەكـانی خۆیـان هەیـە و.. هێنـدە مامەڵـەی ڕێكوپێـك و كارامـەیی بـەردەوامیش لـــەناو جەســتەدا دەست بەكارە كە پێش بەڕێوەبردنی كامڵترین جەستە و ناوازەترین كۆشكیان داوەتەوە..

هەموو تاك و دانەدانەیەكی ڕووەك و زیندەوەرانیش هێندە نیشـانەی جوداكـەرەوەیان لە ڕوخسار و ئامێرەكانی ناو جەستەیاندا هەڵگرتووە كە مەگەر ئەو كەسـەی سـەرجەمی زیندەوەران و ڕووەكەكانی بەدیهێناوە دەنا كەس ناتوانێت ئەو نیشانانە دابنێت.

هەموو یەكێك لـە جۆرەكـانی زیندەوەرانیـش بـە چەشـنێكی ڕێكوپێـك بەسـەر ڕووی زەویدا بڵاوبوونەتەوە و بە شێوەیەكی گونجاویش لەگەڵ جۆرەكانی تردا تێكەڵ بوون. بە ڕادەیەكی ئەوتۆ كە مەگەر ئەو كەسـەی هـەموو ئـەو جۆرانـەی بـەدیهێناوە و بـەڕێوەیان دەبات و كاروباریان دەسازێنێت و بـە یـەك جـار سەرپەرشتی‌یان دەكـات، دەنـا هـەرگیز ناگونجێت كەسی تر ئەو جۆرە زینـدەوەرە بـەدی بـهێنێت! چونكـە ئـەو جـۆرە زینـدەوەرە

ڕەنگا و ڕەنگانەی بە وێنەی چەند فەرش و ڕایەخێکی زیندوو بەدیهێناوە کە لە چوار سەد جۆری ڕووەك و زیندەوەرانی سەر ڕووی زەوی چنرابێت.

جا ئەگەر شتانی تریش بە هەریەك لەمانەی کە باسمان کردن لێکبدرێنەوە و بەراورد بکرێن، ئەوا مرۆڤ تێدەگات لەوەی کە سەرانسەری گەردوون، لە ڕووی بەدیهێنانەوە، یەکەیەکی سەربەخۆی وایە کە دابەشکردن هەڵناگرێت و، لە ڕووی پەروەردگاریتی و بەڕێوەبردنی کاروبارەکانیشەوە هەمەکی‌یەکە هەرگیز ناتوانرێت دابەش بێت!

ئەم خواستی سێ‌هەمە لە زۆر بەشی کۆمەڵە پەیامی "سراج النور"دا باس کراوە، بە تایبەت لە هەڵوێستی یەکەمی وتەی سی و دووهەمدا، چونکە لەوێ زۆر بە جوانی ڕوون کراوەتەوە و، چەسپێنراوە بە ڕادەیەك کە بەڵگەیەکی یەکتایی و تەوحید لە هەموو شتێکەوە دەدرەوشێتەوە بە وێنەی ڕووناکیی خۆر کە هەموو شتێك وەك ئاوێنە دەری دەخات. بۆیە لێرەدا بە پوختی لێی دواین و ئەو ڕوونکردنەوەیەی ئەوێمان پێ سەروزیادە.

* * *

مەقامی سێهەم

ئەم مەقامە بە پوختی سێ نیشانەی هەمەکی "تەوحید" ڕوون دەکاتەوە

ئەو بەڵگە و نیشانانەی کە "بوون" و "یەکتایی" خواوەند دەچەسپێنن، هێندە زۆرن کە لە ژمارە نایەن. کۆمەڵە پەیامی "سراج النور" هەزاران دانەیان لەو بەڵگانە باس کردووە، بۆیە لەم مەقامەدا تەنها بە پوختی سێ دانە لەو بەڵگە هەمەکی‌یانە دەخەینە ڕوو.

● نیشانە و بەڵگەی یەکەم کە وشەی **"وَحْدَةٌ"** بەرهەم دەهێنێت بریتی‌یە لەوەی کە:

هەموو شتێك یەکبوون(وحدة)ی تێدایە. یەکبوونیش بەڵگە و ئاماژەیە لەسەر "یەك" کردگار. گومان لەوەشدا نی‌یە کە ئەگەر جێ‌دەست و ئاسەوار "یەك" بوو ئەوا لە دەستی "یەك کردگار"ەوە دەرچووە، چونکە "یەك" هەر لە یەکەوە پەیدا دەبێت و دەردەچێت. جا لەبەر ئەوەی هەموو شتێك "یەکبوون"ی تێدایە ئەوا بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە ئەو شتە ئاسەوار و سنعەتی کەسێکی "تاك" و "تەنیا"یە.

بەڵێ، گەردوون وەك خونچەی گوڵێك وایە کە بە هەزاران پەردەی "یەکبوون" داپۆشراوە. بگرە وەك مرۆڤێکی یەکجار گەورە وایە کە بە ژمارەی ناوە جوانەکان و کارە هەمەلایەنەکانی خوای گەورە پۆشاکی "یەکبوون"ی پۆشی بێت. هەروەها درەختی تووبای بەدیهاتووانە کە بە ئەندازەی ژمارەی جۆرەکانی بوونەوەران جۆرەکانی "یەکبوون" لە لقەکانیەوە شۆڕ بوونەتەوە.

بەڵێ، بەڕێوەبردنی گەردوون یەکێکە.. بەڕێکردن و سازاندنی کارەکانی یەکێکە.. پادشایی و دەستەڵاتداری‌یەکەی یەکێکە.. نیشانەکەی یەکێکە.. بەم جۆرە: یەکێکە.. یەکێکە.. یەکێکە، تا دەگاتە هەزار جار "یەکێکە"!

ئنجا ناوە جوانەکان و کارەکانی خواوەندیش، کە ئەم گەردوونە بەڕێوە دەبەن، هەموو یەکێکیان لە شوێنی خۆیدا: "یەکێکە". سەرەڕای ئەوەی کە هەموو یەکێکی ئەو کار و ناوانەی خواوەند دەوراندەوری سەرانسەری گەردوون یان زۆربەی گەردوونیان داوە. واتە: ئەو دانستەی لە گەردووندا کار دەکات: یەکێکە.. ئەو چاودێری‌یەی کە تیایدایە: یەکێکە.. ئەو ڕێکخستنەی کە تیایەتی: یەکێکە.. ژیاندنی زیندەوەرانی ناوی:

یەکێکە.. ئەو میهرەبانی‌یەی کە بە هانای موحتاجانی ناو گەردوونـەوە دێـت: یەکێکـە..
ئەو بارانەی کە وەك مژدەیەکی میهرەبانی‌یەکەی خواوەند دەبارێت: یەکێکە. بەم جۆرە:
یەکێکە.. یەکێکە.. یەکێکە تا دەگاتە هەزا جار "یەکێکە"!

هەروەها ئەو خۆرەی کە گەرمی لەم گەردوون و گێتی‌یەی خۆماندا پەخش دەکات:
یەکێکە.. ئەو مانگەش کە ڕوونـاکی بـڵاو دەکاتـەوە: یەکێکـە.. ئـەو ئـاگرەش کـە
خواردەمەنی‌یەکان دەکوڵێنێت و پێیاندەگەیـەنێت: یەکێکـە.. ئەو چیا و شـاخانەش کە
بریتین لە چەند گەنجینە و مێخێکی پڕ لـە گەنجینـە: یەکێکە.. ئەو هـەورەش کـە بـاخ و
بێستانەکان ئـاودێری دەکـات: یەکێکە. بـەم جـۆرە: یەکێکـە.. یەکێکـە.. یەکێکە، تـا
دەگاتە هەزار!

جا ئەم یەك یەکانـەی نـاو جیـهان بەڵگەیـەکی ڕوونـاکی چەشنی خـۆری درەخشـانن
لەسەر خواوەندی تاك و تەنیا و، یەك بە یەکیان ئاماژەی بۆ دەکەن.

هـاودەم لەگـەڵ ئـەوەدا کـە توخمـەکانی ئەم گەردوونـە و جۆرەکـانی ئەو توخمانـەش
یەکێکن، لەو ڕووەشەوە کە هەموو لایەکی گـۆی زەوی‌یـان گرتووەتـەوە و ڕۆشتوونەتە
ناو یەکەوە و لـە ڕێی چەند پەیوەندی‌یـەکی بـەهێزەوە بـەڵکو بـە هاوکـاری و یارمـەتیدانی
یەکتریش لەگەڵ یەکتردا یەکیان گرتووە، لەم ڕووەوە ئەم توخمانە نیشـانەیەکی ئاشـکرا و
بێ گومانن لەسەر ئەوەی کە خاوەن و بەدیهێنەری گەردوون یەکێکی تاك و تەنیایە.

● نیشـانە و بەڵگەی دووهەم کە وشەی "**لا شريكَ لـــــه**" بەرهـەم دەهێنێـت بریتی‌یـە
لەوەی کە:

ڕێکوپێکی‌یەکی تەواو کاملی بێ کەموکووڕی و پێکەوەگونجانێکی یەکجار جوانـی
بـێ ناتـەواوی و تەرازوویـەکی دادگەرانـەی دوور لـە سـتەم لـە هـەموو شـتێکی ئـەم
گەردوونەدا هەیە، هەر لە گەردیلەکانەوە تا دەگاتە گەلەستێرەکان.

بەڵێ، ڕێکوپێکیی ناوازە و تەرازووی ورد تەنها بە "یـەکبوون" و "یەکتایی" دەبێـت.
چونکە ئەگـەر دەستە جیاجیاکـان لـە هـەر کـارێکدا خۆیـان هـەڵبقورتێنن ئـەوا – وەك
ئاشکرایە – تێکی دەدەن.

ئێستا وەرە سـەرنج لـە "سـام و شـکۆی" ئـەم ڕێکوپێکی‌یـە ناوازەیـە بـدە کـە ئـەم
گەردوونەی خسـتووەتە شـێوەی کۆشـکێکی مـەزنی ئـەوتۆ کـە هـەموو یـەکێك لـە
بـەردەکانی سنعەتی تـەواوەتیی کۆشـکەکەی تێدایـە.. هـەروەها ئـەم گەردوونـەی وەك
شارێکی ئەوتۆ لـێ کردووە کە هێنـدە بـە جوانـی ڕێـك خـراوە و ڕێسـای بـۆ دانـراوە کە

ڕۆشتنی خەرجی‌یە بێ‌سنوورەکانی و هاتنی دەرامەتە لەژمارەبەدەرەکانی و ماڵ و سامانە بەنرخ و ئازووقە و ڕۆزی‌یە جۆراوجۆرەکانی لە پشت پەردەی غەیبەوە و هەریەکەیان لە کاتی گونجاودا و بێ ئەوەی لە حسابدا بوویێت بە ڕێکوپێکی‌یەکی تەواو بۆ جێ‌بەجێ بکرێت.. هەروەها گەردوونی وەکو کتێبێکی ڕەوانی هێندە ئیعجازبەخش لێ کردووە کە هەموو یەکێك لە پیتەکانی واتا و ناوەرۆکی بیست دێڕ دەگەیەنێت و، هەموو دێڕێکیشی واتا و ناوەرۆکی سەد لاپەڕە دەنووسێت و، هەموو لاپەڕەیەکیشی واتا و ناوەرۆکی سەد فەسڵ و، هەموو فەسڵێکیشی واتا و ناوەرۆکی سەد کتێب دەردەبڕێت. جگە لەوەی کە هەموو فەسڵ و لاپەڕە و دێڕ و وشە و پیتێکیشی ئاماژە بۆ یەکتری دەکەن و بەڵگەن لەسەر ئەوانی تر!

ئنجا وەرە سەرنج لە "کەماڵی ڕێکخستن"ی ناو ئەم ڕێکوپێکی‌یە سەرسووڕهێنەرە بدە کە بە وێنەی شارێکی ڕەنگینی خاوێن سەرانسەری گەردوونی بە پاك و خاوێنی ڕاگرتووە! تەنانەت وەك کۆشك و تەلارێکی ناوازەی ئەوتۆی لێ کردووە کە ئەوپەڕی بایەخ و چاودێریی بە پاکوخاوێنی تێدا بدرێت، بەڵکو وەك حۆری‌یەکی بەهەشت وایە کە حەفتا دەست بەرگ و پۆشاکی ڕازاوە و جوانی لەبەر کردبێت، بگرە وەك گوڵێکی ناسك وایە کە بە حەفتا پەڕە گوڵی ڕەنگاوڕەنگ بەرگی تێ گیرابێت!

هەروەها وەرە سەرنج لە "کەماڵی دادگەری"ی ئەم تەرازووە بدە لە ناوەندی ئەم ڕێکوپێکی و جوانی‌یەدا. ئەوەتا کەماڵی ئەو دادگەری‌یە لە ڕادەیەکدایە کە هەموو شتێك بەو تەرازووە هەڵدەسەنگێنرێت، ئەوەتا ئەو زیندەوەر و بەدیهێنراوانەی کە مەگەر دوای گەورەکردنەوەی هەزار جار ئنجا ببینرێن، هاودەم لەگەڵ ئەو ئەستێرە و خۆرانەی کە هەزار جار لە گۆی زەوی گەورەترن، هەموویان بەو پێوەر و تەرازووە پێوانە و کێشانە دەکرێن و، هەریەکەیان بە تەواوی و بێ هیچ نوقسانی‌یەك پێداویستی‌یەکانی خۆی دەدرێتێ، بە ڕادەیەك کە ئەو بوونەوەرە یەکجار وردیلانە هاودەم لەگەڵ ئەو بەدیهاتووە گەورە و دەراسایانە لە بەردەم ئەو تەرازووی دادگەری‌یەدا بە یەکسانی مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت! لە کاتێکدا کە ئەو بەدیهاتووانە هی وایان تێدایە کە کاریگەری‌یەکی هێندە مەزنی هەیە گەر بۆ ماوەی یەك چرکەش هاوسەنگی‌یەکەی ڕەچاو نەکرێت هاوسەنگیی جیهان تێك دەدات و لەوانەیە ببێت بەهۆی تەقینەوە و بەرپابوونی قیامەت!

هەروەها وەرە سەرنج لەم "جوانی‌یە درەخشانە"ی ناو ئەم ڕێکوپێکی و خاوێنی و تەرازووە بدە کە ئەم گەردوونە گەورەیەی خستووەتە سەر شێوەی فیستیڤاڵێکی لەوپەڕی جوانیدا و پیشانگایەکی ناوازەش لەوپەڕی ئارایشت و ڕەنگینیدا و بەهارێکی هێندە جوان و خەملاویش کە هەر ئێستا گوڵەکانی دەمیان پشکووتا بێت! ئنجا ئەم بەهارەشی وەکو گوڵێکی گەورەی هێندە فراوان لێ کردووە کە بە سەدان گوڵی جوانی خۆی هەموو ڕووی زەویی داپۆشیوە و، هەموو یەکێکی ئەو گوڵانەش لە جوانترین ئارایشت و ناوازەترین جوانیدان، بەڵکو بەهاری وەك گوڵدانێکی جوان و چەپکە گوڵێکی ناسك لە بەردەمیاندا داناوە!

بەڵێ، هەموو "جۆر"ێك لە جۆرەکانی بوونەوەران، تەنانەت هەموو "دانە"یەك لە دانە و تاك تاکەکانی ئەو جۆرانە، بەپێی توانا و لێهاتنی خۆی بەشێکیان لە جوانیی نەبڕاوەی ناوە جوانەکانی خواوەند پێ بڕاوە، بە ڕادەیەك کە وای لە "حوججەتولئیسسلام" ئیمامی غەزالی[1] کردووە کە بڵێت: "لیس في الإمکان أبدع مما کان"! واتە لە بازنەی ئیمکاندا شتێك نی‌یە لەم بەدیهێنراوانە ناوازە و جوانتر بن.

---

(١) ئیمامی غەزالی (٤٥٠ - ٥٠٥ك) یەکێکە لە گەورە مەردانی ئیسلام و، ناوی ئەبوو حامید محەممەدی کوڕی محەممەدی کوڕی محەممەدی غەزالی‌یە. کەڵەزانای زانستەکانی فیقهی شافیعی و کەلام بووە و، بە فەیلەسووف و زاهید و چاکسازێکی ئایینی و کۆمەڵایەتی و خاوەن پەیامێکی ڕۆحی دادەنرێت کە جێ‌دەستی لە ژیانی ئیسلامیدا هەر لە سەردەمەکەی خۆیەوە هەتا ئێستا ئاشکرا و نمایانە. لە شاری "تووس"ی سەر بە خوراسان لە دایك بووە و، پاش تەواو کردنی خوێندن لە زانستەکانی کەلام و فەلسەفە بە تایبەت هی ئیبن سینا و فارابی، هەروەها لە زانستەکانی دەستەی باتینی‌یەکانی کۆڵیوەتەوە، بەڵام هیچ کام لەوانە نەیانتوانیوە پێویستیی ژیریی ئەو بە یەقین و دڵنیایی تێر بکەن و ڕەزامەندیی حەز و خواستی دڵیشی لە بەدەستهێنانی بەختەوەریدا دەستەبەر بکەن، هەتا خۆی بە ڕێبازێکی جیاواز لە هەموو ئەوانە توانیویەتی بەو ئامانجە بگات و، دوایی هەر خۆی لە کتێبی (المنقذ من الضلال)دا ئەو گەشتە فیکری و ڕۆحی‌یەی تۆمار کردووە. ماوەیەك لە قوتابخانەی نیزامی‌یەی بەغدا (کە گەورەترین زانکۆی ئەو سەردەمە بووە) سەرگەرمی وانە وتنەوە بووە، پاشان سەردانی زۆر شاری وەك دیمەشق و بەیتولمەقدیس و قاهیرە و ئەسکەندەریە و مەککە و مەدینەی کردووە. گەلێ بەرهەمی دوای خۆی بەجێ‌هێشتووە کە ئەمە ناوی هەندێکیانە: "إحیاء علوم الدین"، "تهافت الفلاسفة"، "المنقذ من الضلال"، "الأربعین في اصول الدین". پێم خۆشە خوێنەی بەڕێز بۆ زیادە شارەزابوون لە ژیان و ڕۆڵی گرنگی ئەم مەردە ناوازەیە بەرگی یەکەمی کتێبی (رجال الفکر والدعوة في الإسلام)ی خوالێخۆشبوو (سەیید ئەبولحەسەنی نەدەوی) و، (هکذا ظهر جیل صلاح الدین)ی (د. ماجد الگیلاني) (بە تایبەتی: الفصل العاشر) بخوێنێتەوە. (وەرگێڕ)

جا ئەم جوانی‌یە گشتگیر و سەرنج ڕاکێشە و.. ئەم پاکوخاوێنی‌یە گشتی و دەراسایە و.. ئەم تەرازووە هەستیارە زاڵ و هەمەلایەنەیە و.. ئەم ڕێکوپێکی و پێکەوەگونجانە ئیعجازبەخشەی کە هەموو شتێکیان گرتووەتەوە، بەڵگەیەکی گومانبڕن لەسەر "یەکتایی" و نیشانەیەکی ڕووناکن لەسەر "تەوحید" کە زۆر درەخشانترن لە ڕۆشنایی خۆر لە ناوەڕاستی ڕۆژی ڕووناکدا.

وەڵامێکی یەکجار بەهێز و پوخت بۆ پرسیارێکی دوو لقی، کە لەوپەڕی گرنگیدایە و، تایبەتە بەم مەقامەوە.

❖ لقی یەکەمی پرسیارەکە:

تۆ لەم مەقامەدا دەڵێیت: "جوانی" و "دادگەری" دەورانـدەوری گەردوونیان داوە. بەڵام ئایا چی دەڵێیت سەبارەت بەم ناشیرینی و گیروگرفت و نەخۆشی و مردنانەی کە بە چاوی خۆمان دەیانبینین؟!

وەڵام:

ئەگەر "ناشیرینی"یەك ببێت بەهۆی بەرهەمهێنانی چەند جۆرێکی "جوانی" یان ببێت بەهۆی دەرخستنیان، ئەوا ئەویش بە "جوان" دادەنرێت. هەروەها نەبوونی ناشیرینی‌یەك کە ببێت بەهۆی شاردنەوەی گەلێ جوانی و بوارنەدان بە دەرکەوتنی ئەو جوانی‌یە، ئەوا نەك تەنها بە یەك ناشیرینی بەڵکو بە چەند ناشیرینی‌یەکی دووپات بووی زۆر و زەبەندە دادەنرێت.

بۆ نموونە: گەر "ناشیرینی‌یەك" وەك "یەکەیەکی پێوانەیی" پەیدا نەبێت، ئەوا حەقیقەتی "جوانی" دەبێت بە یەك دانە جۆر و پلە زۆر و زەبەندەکانی پەنهان دەبن و بەرچاو ناکەون. بەڵام بە تێکەڵبوونی ناشیرینیی لەناو ئەو جوانی‌یەدا پلەکانی جوانی‌یەکە دەردەکەون. چونکە هەروەك پلەکانی "گەرما" بە تێکەڵبوونی سەرما و پلەکانی "ڕووناکی" بە بوونی تاریکی دەردەکەون، بە هەمان جۆر بەهۆی بوونی: شەڕ و زیان و موسیبەت و ناشیرینیی جوزئییش خێر و بێر و نیعمەتە گشتی‌یەکان و هەموو جۆرە هەمەکی‌یەکانی جوانی دەردەکەون.

واتە بەدیهێنانی "ناشیرینی" کارێکی ناشیرین نییە، بەڵکو جوانە. چونکە زۆربەی ئەو ئەنجامانەی کە لەو ناشیرینییەوە پەیدا دەبن: جوانن! بەڵێ، ئەو تەمبەڵەی کە زیانی لە بارانەوە پێ گەیشتووە هەرگیز ئەم زیانەی نابێت بە بیانوو لە دژی ئەو ئامانجە خێر و باشانەی کە بارانیان کردووە بە سۆز و میهرەبانی و، هەرگیز ئەو بەزەیی و میهرەبانییە ناگۆڕێت بە سزا و تۆڵە.

سەبارەت بە نەمان و مردنیش، ئەوا - هەروەك بە چەندین بەڵگەی بەهێز و بێ گومان لە مەکتووبی بیست و چوارەمدا چەسپاندوومانە - هەرگیز دژ و پێچەوانەی میهرەبانیی گشتی و جوانیی هەمەلایەنگر و خێر و چاکەی گشتی نین، بەڵکو لە داخوازییەکانی ئەمانەن، تەنانەت خودی شەیتانیش لەبەر ئەوەی دەبێت بەهۆی بزواندنی ئەو دوو زەمبەلەکەی کە بناغەی پێشکەوتنی مەعنەویی مرۆڤن و بریتین لە: "پێشبڕکێ" و "موجاهەدە" ئەوا بەدیهێنانی جۆری شەیتان خێری تێدایە و لەم ڕووەوە بە شتێکی جوان دادەنرێت. تەنانەت ئازاردانی کافرانیش لە دۆزەخدا کارێکی جوانە، چونکە بەهۆی کوفرەکەیەوە دەستدرێژیی کردووەتە سەر مافی سەرانسەری بوونەوەران و گاڵتە و سووکایەتیی بە پلە و پایە بەرزەکانیان کردووە و لە ڕێزی ئەوانی کەم کردووەتەوە.

جا لەبەر ئەوەی ئەم دوو خاڵە بە درێژی لە پەیامەکانی نووردا باس کراون لێرەدا بەم دوو ئاماژە کورتە واز دەهێنین.

❖ لقی دووهەمی پرسیارەکە[1]:

با وا دابنێین کە ئەم وەڵامە گشتییەمان سەلماند کە تایبەتە بە شەیتان و کافرانەوە. بەڵام بۆچی خوای گەورەی دەوڵەمەند و بێ ئیحتیاج و خاوەن جوانیی ڕەها و میهرەبانیی ڕەها و خێری ڕەها چەند دانە و تاك تاکێکی لاواز دووچاری موسیبەت و شەڕ و شتە ناشیرینەکان دەکات؟

وەڵام:

هەموو جۆرەکانی چاکە و جوانی و نیعمەتەکان، هەر هەموویان ڕاستەوخۆ لە گەنجینەی میهرەبانیی ئەو خاوەن جوانی و میهرەبانییە ڕەهایەوە هاتوون و لە ڕێژنەی چاکەکاریی تایبەتیی خۆیەوە سەرچاوەیان گرتووە. بەڵام گیروگرفت و موسیبەت و

---

(١) وەڵامی ئەم لقی دووهەمە گەلێ گرنگە، چونکە زۆر شوبهە و گومان لەناو دەبات. (دانەر)

شەڕ و ئاکامە خراپەکان بریتین لە چەند ئەنجامێکی جوزئی و کەم و تاك تاك لە ناوەندی گەلێ ئەنجامی تردا کە لە یاسا گشتی و هەمەکی‌یەکانەوە پەیدا دەبن کە یاساکانی دەستەڵاتی پەروەردگاریتیی خواوەندن و ویستە گشتی‌یەکانی خواوەند دەنوێنن لە ژێر ناوی "یاسا و عادەتەکانی خواوەند"دا. ئیتر ئەو کاروبارانە چەند خواستێکی جوزئی دەبن بۆ جێ‌بەجێ بوونی ئەو یاسایانە..

جا لەبەر پارێزگاری و چاودێری کردنی ئەو یاسایانەی کە مایە و خولگەی بەرژەوەندی‌یە هەمەکی‌یەکانن، خوای گەورە ئەو ئەنجامە جوزئی‌یە شەڕاوی و ناشیرینانە بەدی دەهێنێت.

بەڵام لە بەرامبەر ئەو ئەنجامە جوزئی‌یە ئازاربەخشانەوە هەموو ئەو کەسانەی کە پێیەوە گیرۆدە بوون هاوار و هانا بۆ لای خواوەند دەبەن و ئەویش بە فریاگوزاریی میهرەبانی‌یانەی تایبەتیی خۆی فریایان دەکەوێت و چاکەی تایبەتیی پەروەردگاریتیی خۆی بە هانایانەوە دەنێرێت. بەمەش دەردەکەوێت کە هەر تەنها خوای گەورە بکەر و خاوەن ئیختیارە و هەموو کاروباری هەموو شتێك پەیوەندی‌یەکی توندوتۆڵی بە ویستی خواوەندەوە هەیە و یاسا گشتی‌یەکانیشی هەمیشە شوێنکەوتەی ویست و ئیختیاری خواوەندن و، دەریدەخەن کە پەروەردگارێکی میهرەبان هەیە گوێی لە بانگ و هاواری گیرۆدەبووانی تەنگانەی ئەو یاسا گشتی‌یانەیە و فریایان دەکەوێت و بە چاکەی خۆی بە هانایانەوە دەڕوات. هەر بەو چاکەکاری‌یە تایبەتی و خۆخۆشەویست کردنە تایبەتی‌یانە دەرگاکانی درەوشانەوە تایبەتی‌یەکانی خۆی خستووەتە سەرپشت، چونکە مەیدانێکی بێ سنووری درەوشانەوە نەبڕاوەکانی ناوە جوانەکانی خۆی بە چەند لایەنێکی شازی یاسا هەمەکی و گشتی‌یەکانی خۆی و ئەنجامە جوزئی‌یە شەڕئامێزەکانی ئەو یاسایانە، کردووەتەوە.

جا لەبەر ئەوەی ئەم نیشانە دووهەمەی تەوحید لە سەد شوێنی "سراج النور"دا ڕوون کراوەتەوە ئەوا لێرەدا بەم ئاماژە ڕێبوارانەیە وازمان هێنا.

● نیشانە و بەڵگەی سێ‌هەم کە **"له الملكُ و له الحمدُ"** بە چەند نیشانەیەکی لە ژمارە بەدەری تەوحید ئاماژەی بۆ دەکات:

بەڵێ، هەموو شتێکی "کوللی" یان "جوزئی" هەر لە گەردیلەکانەوە تا دەگاتە هەسارە گەڕۆکەکان نیشانەیەکی ئاشکرای تەوحید بەسەر ڕوخساریانەوە نەخشاوە، کە

ئەمەش هێندە ڕوونە بە وێنەی دەرکەوتنی خۆر لەناو ئاوێنەدا ئاشکرایە و، هەروەك دەرکەوتنی خۆر لەو ئاوێنەیەدا بەڵگەیە لەسەر خۆر، ئاوێنەی ئەو نیشانەیەش کە لەسەر هەموو شتێك نەخشاوە بە هەمان جۆر بەڵگەیە لەسەر ڕووناکیبەخشی ئەزەل و ئەبەد و لەسەر یەکتاییەکەی.

جا لەبەر ئەوەی زۆربەی نیشانە لەژمارەبەدەرەکان لە کۆمەڵە پەیامی "سراج النور"دا بە درێژی ڕوون کراونەتەوە ئەوا لێرەدا تەنها ئاماژە بۆ سیانیان دەکەین:

* نیشانەیەکی فراوانی تەوحید بەسەر ڕووی "گەردوون"ەوە دەبینین کە لە: هاوکاری و پشتگیری و لەیەکچوون و تێهەڵکێش بوونی جۆرەکانی بەدیهاتووانی ناو گەردوون پێکهاتووە کە هەریەکەیان لە بەرامبەر یەکترەوە ئەو نیشانەیە دەردەخەن..

* بەسەر ڕووی "زەوی"شەوە نیشانەیەکی ڕوونی تەوحید دەبینرێت کە دراوە لە سوپایەکی پەروەردگاریی پێکهاتوو لە چوار سەد هەزار ڕەگەز و جۆری ڕووەك و زیندەوەران، لەوەدا کە بێ لەبیرچوونەوەی هیچ کامیان و بە بێ هیچ هەڵەیەك و لەوپەڕی ڕێکوپێکی و لە کاتی گونجاودا ئازووقە و ڕۆزیی جیاجیا و چەك و پێداویستیی جۆراوجۆر و بەرگ و پۆشاکی ڕەنگاوڕەنگ و تەعلیماتی جیاواز و ئیزن و ڕوخسەتی جیاجیایان پێ دەبەخشرێت.

* نیشانەیەکی یەکتاییش بەسەر ڕووی "مرۆڤ"ەوە دەبینرێت کە ئەو نیشانە جوداکەرەوانە دەریدەخەن لە ڕووی هەموو مرۆڤێك دراون بە ڕادەیەك کە هەموو یەکێکی ئەو ڕووانە لە هەموو ڕوخسار و ڕوویەکی تری سەرتاسەری زەوی جیا دەکەنەوە.

تەنانەت بەسەر ڕووی هەموو بەدیهاتوویەکی جوزئی یان کوللییەوە نیشانەیەکی "تەوحید" دەبینرێت و.. بەسەر هەموو بەدیهێنراوێکی گەورە یان بچووك کەم یان زۆرەوە مۆری "تەنیایی" بەرچاو دەکەوێت، بە تایبەت ئەو نیشانانەی کە لە زیندەوەران دراون و چەند نیشانەیەکی تەوحید و مۆرێکی یەکتایی و مۆرکێکی تەنیایی و تەمغەیەکی صەمەدییەتی خوای گەورەیە.

بەڵێ، هەموو گوڵ و بەر و گەڵا و ڕووەك و زیندەوەرێك مۆرێکی تەنیایی و تەمغەیەکی صەمەدییەتە، بە چەشنێك کە هەموو درەختێك دەخاتە شێوەی نامەیەکی

پـەروەردگاری و، هـەموو ڕەگـەز و جۆرێکـی بوونـەوەرانیش بـە وێنـەی کتێبێکـی پەروەردگاری دەردەخات و، هەموو باخچەیـەکیش لـە شێوەی مەرسـوومێکی پادشـایی خواوەندا پیشان دەدات. تەنانەت بە ئەندازەی ژمارەی گوڵ و بەر و گەڵای ئـەو نامـەی درەختە مۆر و تەمغە و ئیمزا لەو نامەیە (لەو درەختە) دراوە..

ئنجا بە ئەندازەی ژمارەی دانە دانە و تاك تاكەکانی کتێبی ئـەو جـۆر و ڕەگـەزە، مـۆر لـەو کتێبـە دراوە بـۆ مەبەسـتی دەرخسـتن و ناسـاندنی نووسـەرەکەی.. هـەروەك ئـەو مەرسـوومە پادشـاییەی باخچەکـەش بـە ئـەندازەی ژمـارەی ڕووەك و درەخـت و زیندەوەرانی ناوی نیشانەی یەکتایی تێدا دانراوە تاکو پادشای فەرمانڕەوا و خـاوەنی ئـەو باخچەیە بە بینەرانی بناسێنێت.

تەنانەت سەرەتا و کۆتایی و ڕواڵەت و ناوەوەی درەختیش چوار نیشانەی تەوحیدیان تێدایە کە بەم ناوە جوانانە ئاماژەیان بۆ کراوە: ﴿**هُوَ الأَوَّلُ والآخِرُ والظَّاهِر والباطِنُ**﴾.

ئەو شتەی کە بە ناوی جوانی "**الأول**" ئاماژەی بۆ دەکرێت، بریتییە لەوەی کە:

ئەو تـۆوەی[1] کـە سـەرەتای بنـەڕەتیی هـەموو درەختێکـی بـەردارە، قوتوویـەکی بچکۆلەیە و بەرنامە و پێرست و پلانی کاری ئەو درەختەی لەخۆدا هەڵگرتووە. هەروەك کارگەیـەکی بچووکـە و ئـامێر و پێداویستی و پێکهێنـەرەکانی ئـەو درەختـەی تێدایـە. هەروەها مەکینەیەکە گشت ڕێکخستن و دەرامەتـە وردەکـان و خەرجییـە ناسـکەکانی ئەو درەختەی هەر لە سەرەتای ژیانیەوە تێدایە.

ئەو شتەش کە بە ناوی جوانی "**الآخر**" ئاماژەی بۆ دەکرێت، بریتییە لەوەی کە:

بەر و ئاکامی هەموو درەختێك لیستێکی ناساندنی درەختەکە دەنوێنێت بـە چەشـنێك کە هـەموو شـکڵ و شـێوە و وەسـف و حـاڵی درەختـەکـەی تێدایـە.. هـەروەك ئـەرك و

---

(١) ئەو وتەیەی کە لە مێژە لەسەر زمانی خەڵکییە و وەك پەندی لـێ هـاتووە و دەڵێـن: "درەخـت لـە تۆوەوە گەشە دەکـات" دەکرێـت بـە ئاماژەیـەکی ئـایندەیی بـۆ دانـەری ئـەم پەیامـەش بـەکار بـهێنرێت، چونکـە خزمەتگوزاری پەیامەکانی نوور بە ڕێژنەی بەرەکەتی قورئانی پیرۆز لە هـەموو گـوڵ و تۆوێکـدا دوو میعراجی بۆ ناسینی تەوحید دەرخستووە و سەرچاوەی ئاوی ژیانی لەو شوێنەدا تەقاندووەتەوە کە سروشتییەکان تیـایدا پەکیان کەوت و تیاچوون. ئەوەبوو لە "تۆو"ەوە گەیشتە حەقیقەت و نووری ناسینی خواوەند.
جا لەسـەر بناغـەی ئـەم حیکمەتـە، زۆرجـار لـە پەیامەکانی نووردا هـەردوو وشـەی "گوڵ" و "تۆو" دووپـات دەبنەوە. (دانەر)

سوود و تایبەتکاری‌یەکانی ئەو درەختە ڕادەگەیەنێت.. هەروەها پوختەیەکە هاوچەشن و وەچە و بەرە داهاتووەکانی ئەو درەختە دەردەخات لە ڕێی ئەو تۆوانەوە کە لە بەری ئەو درەختەدان.

ئەو شتەش کە بە ناوی جوانی **"الظاهر"** ئاماژەی بۆ دەکرێت، بریتی‌یە لەوەی کە:

ئەو شکڵ و شێوەیەی کە هەموو درەختێك لەبەری دەکات و پێوەی دەردەکەوێت: پۆشاکێکی جوانی ڕەنگینە کە بە بالای لق و پەل و بەشەکانی ئەو درەختە بڕاوە و بەپێی ئەو بەژن و بالایەی دووڕراوە و پۆشاکێکی ورد و پڕ لە واتای قووڵە کە بە پێوەر و تەرازووی خۆی کراوەتە بەر ئەو قەد و بالایە، بە چەشنێك کە ئەو درەختە دەخاتە شێوەی کتێب و نامە و پارچە هۆنراوەیەکی ڕەنگین.

ئەو شتەش کە بە ناوی جوانی **"الباطن"** ئاماژەی بۆ دەکرێت بریتی‌یە لەوەی کە:

ئامێرە کارگوزارەکانی ناو هەموو درەختێك لە ڕاستیدا بریتین لە کارگەیەکی هێندە مەزن کە بە تەرازوویەکی هەستیار بەڕێوەبردنی هەموو بەش و ئەندام و پێکهاتن و کاروبارێکی ئەو درەختە پێوانە دەکات و، لە هەمان کاتیشدا کەرەسە و ڕۆزی‌یە پێویستەکانیش بە هەموو ئەندامە جیاجیاکانی ئەو درەختە دەبەخشێت لە ڕێی دابەشکردنێکەوە کە بە ڕێکوپێکی‌یەکی تەواو ورد و لەوپەڕی خێرایی وەك خێرایی بروسکە و بەوپەڕی ئاسانیی وەك ئاسانیی دانانی سەعات و بەوپەڕی یەکبوون و یەکێتی ئەوتۆ کە ژێری تێدا سەرسام دەبێت و بە چەشنی گوێڕایەڵیی سوپا بۆ فەرماندەکەیان ئەنجام دەدرێت.

بە پوختی:

سەرەتا و هەوەڵی هەموو درەختێك بریتی‌یە لە بەرنامەیەك و قوتوویەکی بچووك.. کۆتایی‌یەکەشی: نموونە و لیستێکی پێناساندنە.. ڕواڵەتی دەرەوەشی پۆشاکێکی ڕازاوەی ڕەنگینە.. ناوەوەشی بریتی‌یە لە کارگەیەك. جا ئەم چوار لایەنە یەکتر ڕەچاو دەکەن و لە هەر چواریانەوە نیشانەیەکی یەکجار گەورە، بگرە ناوێکی یەکجار مەزن پەیدا دەبێت بە ڕادەیەك کە جگە لەو خواوەندە تاك و تەنیایەی کە جڵەوی هەموو گەردوونی بە دەستە کەسی تر ناتوانێت ئەو کارانە ئەنجام بدات.

جـا هـەروەك درەخـت ئـەم نیشـانەی تەوحیـدەی لـەخۆدا هەلگـرتووە، سـەرەتا و کـۆتایی و ڕواڵەت و ناوەوەی هەموو زیندەوەرێکـی تریـش بـە هـەمان جـۆر نیشـانەیەکی تەوحید و مۆرێکی یەکتایی و ئیمزایەکی تەنیایی و تەمغەیەکی تاکیی خواوەندی پێوەیە.

هەر بە وێنەی ئەم درەختەی کە لەم سێ نموونەیەدا بـاس کـرا: بەهاریش درەختێکـە و گەڵـێ گوڵـی زۆری گرتـووە.. ئـەو بنـج و ڕەگ و تۆوانـەش کـە بـە ئەمانـەت بەدەسـتی وەرزی پایز سپێرران نیشانەی ناوی "**الأول**"یان هەڵگرتووە..

ئنجا بەروبووم و دانەوێڵە و سـەوزییەکانیش کـە دەخرێنـە باوەشـی وەرزی هـاوین و کۆشی ئەوی لـێ پڕ دەکرێن مۆری ناوی "**الآخر**"یان لەسـەر نەخشـاوە..

ئەو پۆشـاکە سـروشـتییانەش کـە بـە سـەدان هـەزار جوانـی نەخشـێنراون و وەرزی بەهار لەبەریان دەکات و وەك پۆشاکە سوندسییەکانی حۆریی بەهەشـت وان مـۆری ناوی "**الظاهر**"یان لەخۆدا هەڵگرتووە و..

ئەو کارگە صەمەدانییانەش کە لـە نـاوەوەی زەوی و وەرزی بـەهاردا کـار دەکـەن و ئەو مەنجەڵە ڕەحمانییانەش کە دەکوڵێن و ئەو کوڵێنگە(مطـابخ) پـەروەردگارییانەش کـە خواردەمەنییـەکانی ئامـادە دەکـەن تەمغـەی نـاوی "**البـــاطن**"یـان لـەخۆدا هــەڵگرتووە. تەنانەت هەموو یەکێك لە جۆرەکانی زیندەوەران، بـۆ نموونـە جـۆری ڕەگـەزی مرۆڤیـش درەختێکی ترە و، تۆو و ڕەگەکانی بە قووڵایی ڕابوردوودا بڵاو بوونەتـەوە و بـەروبووم و ئەنجامەکانیشی لە ئایندەدان.

جا هەروەك ئەو یاسـا ڕێکوپێـك و دەسـت بـە کارانـەی لـە نـاوەندی ژیـانی ڕەگـەز و مانەوەی هاوجۆرەکـانیدا نیشـانەیەکی ڕوونـی تـەوحیدیان لەخـۆ گـرتووە، بـە هـەمـان جۆر دەستوورە ڕێکـوپێکەکانی ژیـانی کەسـی و کۆمەڵایـەتیی بـاری ئێسـتای مۆرێکـی یـەکتایی بـەردەوامی لـە ژێـر ئـاڵوگۆڕە ڕواڵەتییـەکاندا هـەڵگرتووە. هــەروەك دەستوورەکانی قەزا و قەدەری ژیـانی، کـە بریتین لـەو موقەددەراتانـەی ژیـان کـە لـە ژێـر حاڵەتە ڕواڵەتییەکانی مرۆڤەوە شارراونەتەوە، مۆرێکی پەنهان و ڕێکوپێکی تـەوحیدیان لەخۆدا هەڵگرتووە.

* * *

کۆتایی

ئاماژەیەکی یەکجار کورت بە گوفتارێك بۆ هەر یەك لەو پایانەی ئیمان کە نهێنیی تەوحید لەخۆی گرتوون.

ئەی مرۆڤی بێ ئاگا!

گەر تەنها بۆ یەك جاریش بووە سەرنج بدە و چاو بە ڕوونکردنەوەکانی هەرسێ مەقامەکەی ئەم پەیامەدا بگێڕە لە هەرسێ بەروبووم و هەرسێ داخوازی و هەرسێ بەڵگەکان. ئنجا بڕوانە:

ئایا دەگونجێ کردگاری بەتواناى دانا و میهرەبان و زانا بایەخ بە جوانییەکانی حەقیقەتی محەممەدی نەدات کە لە ناوەڕۆکدا بەسەر گەردووندا زاڵە؟ یان گرنگی نەدات بە تەسبیحاتی ئەحمەدی ﷺ و بە نوورەکانی ئیسلام، لە کاتێکدا کە هەر تەنها ئەو کردگارە بەتوانایەیە کاروباری ئەم گەردوونە بەڕێوە دەبات و هەرگیز ئاسایی‌ترین شیفا و چارەسەری و کەمترین شوکرانەبژێری و بچووکترین سنعەتی وەك باڵەمێش پشتگوێ ناخات و، کاروباری ئەم شتە جوزئی‌یانە هەرگیز بە غەیری خۆی ناسپێرێت و، کردگارێکە گەورەترین کارمەندی و دانستە مەزنەکانی وەك هی درەخت بە بچووکترین تۆودا هەڵدەواسێت و، لە هەموو سنعەتێکیدا بەخشندەیی و میهرەبانی و دانایی خۆی دەخاتە هەست و نەستی خاوەن هەستانەوە و، بە هەموو هۆکارێك خۆی دەناسێنێت و لە ڕێی هەموو نیعمەتێکیشەوە خۆی خۆشەویست دەکات؟

یان ئایا دەگونجێت مەزنترین ئامانجی ئەو کردگارە شکۆمەندە و گەورەترین ڕووناکی‌یەکانی و فراوانترین ئاوێنەکانی ئەو ڕیسالەتی ئەحمەدی ﷺ نەبێت کە هەموو بەدیهاتووانی ئەوی ڕازاندووەتەوە و دڵی هەموو بەدیهاتووانی خۆش کردووە و سەرانسەری بوونەوەرانی ڕووناك کردووەتەوە و ئاسمانەکان و زەویی کردووە بە کۆڕی جەزبەی زیکر و تەهلیل و نیوەی گۆی زەوی و پێنجیەکی گرۆی مرۆڤی بە درێژایی چواردە سەدەی ڕەبەق خستووەتە ژێر باڵی پادشایەتی و فەرمانڕەوایەتیی ماددی و

مەعنەویی خۆیەوە؟ یا ئایا دەگونجێ ئەو پێغەمبەرانەش - درووودیان لەسەر بێت - کە خزمەتی هەمان ڕاستییان کردووە وەك حەزرەتی محەممەد ﷺ نێرراوی کردگاری مەزن و خۆشەویست و ڕەوانەکراوی بەڕێزی ئەو نەبن؟ نەخێر بە ئەندازەی ژمارەی موعجیزاتی پێغەمبەران نەخێر.

یان ئایا لە هیچ ڕوویەکەوە دەگونجێت کە بەدیهێنەری دانا و میهرەبان ئەو حەشرە نەهێنێتە کایەوە کە زۆر لە هێنانی بەهار بەلایەوە ئاسانترە و دەرگای خانەیەکی بەختەوەری و مەنزڵێکی مانەوە بۆ بەندەکانی نەکاتەوە لە کاتێکدا کە ئەو بەدیهێنەرە دانا و میهرەبانە سەد دانایی و بەروبوومی بە یەخەی هەموو شتێکی تەنانەت جوزئییشدا هەڵواسیوە و، پەروەردگارێتییە زاتییەکەی خۆی لە ڕێی حیکمەتە دەراساکانی و گشتگیریی میهرەبانییەکەیەوە بە خاوەن هەستان ناساندووە و لای بەدیهاتووانیشی خۆشەویستی کردووە.. ئایا دەگونجێ ئەم بەدیهێنەرە دانا و میهرەبانە حەشر نەهێنێتە کایەوە و بەم نەهێنانەش ئینکاریی: دانایی و میهرەبانی و تەنانەت پەروەردگارێتی و کەماڵی خۆی بکات و کەسانی تریش بۆ ئینکاری کردنیان هان بدات و خۆشەویستترین بەدیهاتووانی خۆی بە ئیعدامی هەمیشەیی لەناو بیات؟ نەخێر سەد هەزار هەزار جار نەخێر. چونکە جوانیی ڕەها سەد هەزار جار بەرز و خاوێنترە لەوەی کە ئەم ناشیرینییە ڕەهایەی لێ بووەشێتەوە.

پەراوێزێکی دووروودرێژ

پرسیارێك بە بۆنەی باسی حەشرەوە:

ئەو باسەی کە چەندین جار لە قورئانی پیرۆزدا هاتووە، وەك: ﴿**إنْ كانتْ إلاّ صيحةً واحدةً**﴾ (يس:٢٩)، ﴿**وما أمرُ السّاعةِ إلاّ كلمحِ البصرِ**﴾ (النحل:٧٧) ئەوەمان بۆ دەردەخات کە حەشری مەزن ئەوەندە بە کتوپڕی پەیدا دەبێت کە "کات" لە کایەدا نامێنێت. بەڵام ژیرییە تەسکەکان داوای چەند نموونەیەکی هاووێنە و بینراو دەکەن، تاکو بە دڵنیایی مل بۆ ئەو ڕووداوە نائاسایی و بێ وێنەیە کەچ بکەن.

وەڵام:

"حەشر" سێ مەسەلەی تێدایە کە ئەمانەن:

گه‌ڕانه‌وه‌ی گیانه‌کان بۆ ناو جه‌سته‌کانیان.. زیندوو کردنه‌وه‌ی جه‌سته‌کان.. دروست کردنه‌وه و بنیاتنانه‌وه‌ی سه‌رله‌نوێی ئه‌و جه‌ستانه.

مه‌سه‌له‌ی یه‌که‌م: هاتن و گه‌ڕانه‌وه‌ی گیانه‌کان بۆ ناو جه‌سته‌کان.

نموونه‌ی ئه‌مه، وه‌ك: کۆ کردنه‌وه‌ی ئه‌و سه‌ربازانه‌ی که له ماوه‌ی پشوودانیاندا به هه‌موو لایه‌کدا بڵاو بوونه‌ته‌وه ته‌نها به ده‌نگی لێدانی "شه‌پووری سه‌ربازی".

به‌ڵێ، هه‌روه‌ك "صور" که شه‌پووری حه‌زره‌تی ئیسرافیله – درودی له‌سه‌ر بێت – هیچی له شه‌پووری سه‌ربازی که‌متر نی‌یه.. گوێڕایه‌ڵیی گیانه‌کانیش که وان له لای ئه‌به‌ده‌وه و له جیهانی گه‌ردیله‌کاندان و، کاتێ که بانگی ﴿**أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ**﴾یان له قووڵایی ناخی ئه‌زه‌له‌وه بیست، به: ﴿**قالوا بلى**﴾ (الأعراف:١٧٢) وه‌ڵامیان دایه‌وه.. بێ هیچ گومانێك، گوێڕایه‌ڵی و ڕێسای ئه‌م گیانانه گه‌لێ زیاتره له‌چاو گوێڕایه‌ڵی و ڕێسای سه‌ربازه‌کانی هه‌ر سوپایه‌کی ڕێکوپێك.

"وته‌ی سی‌هه‌م" به چه‌ندین به‌ڵگه‌ی به‌هێزی گومانبڕ چه‌سپاندی که نه‌ك ته‌نها "گیانه‌کان" سوپایه‌کی ڕێکی خوای گه‌وره‌ن، به‌ڵکو هه‌موو گه‌ردیله‌کانیش سه‌ربازی گوێڕایه‌ڵی ئه‌و سوپایه‌ی ئه‌ون و، ئاماده و چاوه‌ڕوانی فه‌رمانن بۆ هه‌ر هێرشێکی گشتی که پێیان بسپێررێت ئه‌نجامی بده‌ن.

مه‌سه‌له‌ی دووهه‌م: زیندوو کردنه‌وه‌ی جه‌سته‌کان.

نموونه‌ی ئه‌مه وه‌ك ئه‌وه‌ی که: ده‌کرێت له شه‌وی میهره‌جانی شارێکی مه‌زندا، ته‌نها له یه‌ك مه‌ڵبه‌نده‌وه و به یه‌ك چاوتروکاندن، وه‌ك بڵێی کات هه‌ر له گۆڕێدا نه‌بێت، سه‌دان هه‌زار گڵۆپی کاره‌بایی دابگرسێنرێن.. هه‌روه‌ك ئه‌مه ده‌کرێت، ده‌شتوانرێت – به هه‌مان جۆر – له ته‌نها یه‌ك مه‌ڵبه‌نده‌وه، سه‌دان ملیۆن چرای زینده‌وه‌ران دابگرسێنرێن و زیندوو بکرێنه‌وه. چونکه مادده‌م کاره‌با، که یه‌کێکه له به‌دیهێنراوانی خوای گه‌وره و خزمه‌تکارێکی ڕووناکیبه‌خشه له‌م میوانخانه‌یه‌ی ئه‌ودا، دارای تایبه‌تکاریی ئاوا بێت و بتوانێت به‌پێی ئه‌و نه‌خشه و ڕێسایه‌ی له لایه‌ن به‌دیهێنه‌ریه‌وه بۆی دیاری کراوه، کاره‌کانی ڕاپه‌ڕێنێت، ئه‌وا ده‌بێ حه‌شری مه‌زن، له نێوان ئه‌و یاسا خواییانه‌دا که هه‌زاران خزمه‌تگوزاری ڕووناکی به‌خشی وه‌ك کاره‌با ده‌ریانده‌خه‌ن و ئاشکرایان ده‌که‌ن، له خێراییه‌کی چه‌شنی چاوتروکاندندا ڕوو بدات.

مەسەلەی سێهەم: بنیاتنانەوەی کتوپڕیی جەستەکان.

نموونەی ئەمە وەك:

دروست کردن و بنیاتنانی گشت درەخت و گەڵاکان کە ژمارەیان هەزار جار لە ژمارەی کۆی ئادەمیزاد زیاترە، بنیاتنانی هەموو ئەمانە بە یەك جار و بە شێوەیەکی تەواو و بە هەمان شێوەی بەهاری پێشوو تەنها لە ماوەی چەند ڕۆژێکی بەهاردا.. هەروەها وەك بەدیهێنانی هەموو گوڵ و بەر و گەڵاکانی گشت درەختێك بەوپەڕی خێرایی، بە چەشنی بەهاری پێشوو.. هەروەها وەك بێداربوونەوە و دەرکەوتن و زیندووبوونەوەی هەموو تۆو و ناوکە لەژمارەبەدەرەکان لە یەك کاتدا، کە هەر ئەمەیشە بەهاری لێ پێکدێت.. هەروەها وەك زیندووبوونەوەی جەستە مەزن و کەتە و لەسەر پێ ڕاوەستاوی درەختەکان و گوێڕایەڵیی کتوپڕی و خێرایان بۆ فەرمانی "البعث بعد الموت".. هەروەها وەك زیندوو کردنەوەی یەك بە یەکی تاکەکانی هەموو جۆرەکانی زیندەوەرە وردە لەژمارەبەدەرەکان بەوپەڕی وردەکاری و ڕێکوپێکی.. هەروەها وەك زیندوو کردنەوەی گشت جۆرەکانی "مێروو" بە تایبەت مێش (کە وا لە بەرچاوماندا و، هەمیشە بە پاککردنەوەی دەست و چاو و باڵەکانی دەستنوێژمان دەخاتەوە یاد و یاری لەگەڵ دەم و چاوانماندا دەکات) کە تەنها ژمارەی ئەوانەیان کە لە یەكساڵدا زیندوو دەکرێنەوە لە چاو ژمارەی مرۆڤ هەر لە حەزرەتی ئادەمەوە - درووردی لەسەر بێت - تا ئێستا، گەلێ زیاترە. زیندوو کردنەوەی ئەم مێرووە و مێرووەکانی تر هەموو ساڵێك تەنها لە چەند ڕۆژێکی بەهاردا، نەك تەنها یەك نموونە، بەڵکو هەزاران نموونەمان بەدەستەوە دەدەن بۆ زیندوو بوونەوەی جەستەی مرۆڤ بە کتوپڕی و خێرایی لە ڕۆژی قیامەتدا.

بەڵێ، مادەم دنیا خانەی دانست(حیکمەت) و ئەودنیاش خانەی توانست(قودرەت)ە، ئەوا بەدیهێنانی هەر شتێك لەم دنیادا بە هەندێ کات و لەسەرخۆیی و هەنگاو لە دوای هەنگاو ئەنجام دەدرێت. ئەمەش بەپێی خواستی "دانست"ی پەروەردگار و بە گوێرەی داخوازیی زۆربەی ناوە جوانەکانی چەشنی: "الحکیم، المرتب، المدبر، المربي". بەڵام لەودنیادا "توانست" و "میهرەبانی" زیاتر دەردەکەون تا "دانست". کەواتە پێویست بە مادده و ماوە و کات و چاوەڕوانی ناکات، چونکە لەوێ هەموو شتێك کتوپڕی دروست دەبن. ئەو خێرایی‌یەش کە ئایەتی:

﴿وما أمرُ السَّاعةِ إلاّ كلمحِ البصرِ أو هو أقرب﴾ ئاماژه‌ی بۆ ده‌كـات، ئه‌وه ده‌گه‌یـه‌نێت كه: هـه‌ر شتێك لـێره‌دا بـه مـاوه‌ی ڕۆژێـك یـان سـاڵێك دروست ده‌كرێـت، لـه‌ودنیا لـه ماوه‌ی چركه‌یه‌كی چه‌شنی چاو تروو كاندنێكدا بەدی ده‌هێنرێت.

گه‌ر حه‌ز ده‌كه‌یت تێ بگه‌یت له‌وه‌ی كه هـاتنی حه‌شر وه‌ك هـاتنی به‌هاری داهـاتوو كارێكی حه‌تمی و بێ گومانه، ئه‌وا به وردی سه‌یری: "وته‌ی ده‌هـه‌م" و "وته‌ی بیست و نۆهه‌م" بكه. ئنجا گه‌ر دوای خوێندنه‌وه‌ی ئـه‌و دوو وته‌یـه، به ئه‌ندازه‌ی باوه‌ڕبوونت به هـاتنی به‌هاری ئـاینده لـه هـاتنی حه‌شریش دڵنیـا نه‌بوویت، ده‌توانیـت یه‌خـه‌م بگریـت و لێپرسینه‌وه‌ی سه‌ختم له‌گه‌ڵ بكه‌یت!

مه‌سه‌له‌ی چواره‌م: مردنی دنیا و به‌رپابوونی قیامه‌ت.

نموونـه‌ی ئه‌مـه وه‌ك ئـه‌وه‌ی كـه: ئه‌گـه‌ر هه‌ســاره‌یه‌كی گـه‌ڕۆك یـان ئه‌ستێره‌یه‌كی كلكدار، به فه‌رمانی خـوای گـه‌وره، بـه‌ر گــۆی زه‌ویمـان بكـه‌وێت، كـه میوانخانه‌كـه‌ی ئێمه‌یه.. ئه‌وا ئه‌م خانه و لانه‌یه‌ی - زه‌ویمان - ده‌ڕمێنێت، به چه‌شنی ئه‌وه‌ی كه له ماوه‌ی یه‌ك خوله‌كدا كۆشكێك ده‌ڕووخێنرێت كه به ده ساڵ بنیات نرابێت.

* * *

ئێستا بـه باسكردنی ئه‌م چوار مه‌سه‌له‌یه واز ده‌هێنین كـه تایبـه‌تن بــه حه‌شـره‌وه و، ده‌گه‌ڕێینه‌وه سه‌ر مه‌به‌سته‌كه‌مان:

ئایا ده‌گونجێ قورئـانی خـاوه‌ن ئیعجـازی بـه‌یان گوفتـاری ئـه‌و خـواوه‌نـده شـكۆمه‌نده نه‌بێت، له كاتێكدا كـه ئه‌م قورئانه ڕوونكـه‌ره‌وه و وه‌رگێڕێكی ڕه‌وانگۆی سـه‌رجه‌می ڕاستی‌یه به‌رزه‌كانی گه‌ردوونه و، زمانی ئیعجازبه‌خشـی هـه‌موو كـه‌ماڵێكی به‌دیهێنـه‌ری ئه‌م گه‌ردوونه‌یه و گشت ئامانجه‌كانی ئه‌وی له‌خۆدا كۆكردووه‌ته‌وه؟ نه‌خێر به ئـه‌ندازه‌ی ژماره‌ی نهێنیی ئایه‌ته پیرۆزه‌كانی نه‌خێر.

یان ئایا ده‌گونجێ ئه‌و كردگاره دانایـه‌ی كـه هـه‌موو به‌دیهاتووه خـاوه‌ن هه‌سته‌كان و سه‌رجه‌م زینده‌وه‌رانی وا لـێ كردووه كه له‌گه‌ڵ یه‌كتری بدوێن و هه‌زاران جۆر گفتوگـۆ ده‌رببڕن و گوێی له ده‌نگی هه‌موویان بێت و لێیان تێ بگات و به ئاشكرا و له ڕێـی كـار و نیعمه‌ته‌كانیـه‌وه داوایـان گـیرا بكـات و داواكاری‌یـه‌كانیان بهێنێتـه‌دی، كـه‌چی بۆخـۆی نه‌دوێت و له قسه‌كردندا ده‌سته‌وسان بێت؟ ئایا هیچ گریمانێك بۆ ئه‌مه هه‌یه؟ خۆ مادەم به ڕوونی و به‌ڵگه‌نه‌ویستی خۆیشی ده‌دوێت و مرۆڤیش له پێشـه‌كیی ئـه‌و به‌دیهێنراوانه‌وه‌یـه

کە گوفتاری ئەویان ئاراستە کراوە و لێی تێ دەگەن، ئەوا بێ هیچ گومانێك قورئانی پیرۆز لە پێشەکیدا و پاش ئەو سەرجەمی کتێبە پیرۆزەکانی تر گوفتاری ئەون.

* * *

یان ئایا دەگونجێ کردگاری دانا کە هەموو جۆر و پایەکانی ئەم گەردوونە مەزنەی بۆ زیندەوەران ملکەچ و گوێڕایەڵ کردووە بە ڕادەیەك کردوویەتی بە نیشتەجێ و پیشانگا و میوانخانەیەکی ئەوان و، هەردەم جۆرەکانی زیندەوەران کە لە هەزاران تێپەڕ دەبن زیاد دەکات و تەنانەت هەموو گەڵایەکی درەختی چنار و نەبقی وەك سەربازگەیەك لێ کردووە بۆ جۆرە مێروویەك لەوانەی کە بە هەوادا دەفڕن و زیکری خوا دەکەن و ئەو گەڵایانەی بە وێنەی ڕەحمی دایك کردووە بە لانك و ڕەحمی گەشەکردن و گەنجینەی ڕۆزی و ئازووقەکانیان.. کردگاری دانا ئەم گەردوونە بەم جۆرە ملکەچ و گوێڕایەڵ دەکات تاکو لەم ڕێیەوە خۆی بە خاوەن هەستان بناسێنێت و خۆشەویستی بکات لایان و، وا لە بەدیهاتووانیش بکات کە سەنا و سوپاس و ستایشی بکەن و، ئنجا ڕەزامەندی و خۆشحاڵی لە زیندەوەراندا دروست کردووە بەرامبەر هەموو جۆرێکی چاکەکارییەکانی و، ڕەزامەندی و منەتباریی ئەوانی کردووە بە تەوەرەیەکی گرنگی پەروەردگارێتییەکەی.. ئایا دەگونجێ ئەم کردگارە دانایە ئاسمانە ڕازاوەکان و ئەستێرە درەخشانە پەرش و بڵاوەکان بێ خاوەن گیان و بێ سەرنشین و خاڵی و بەتاڵ و بێ کەڵك و سوود، واتە بێ مەلائیکەت و ڕۆحانییات واز لێ بهێنێت و دەستیان لێ هەڵبگرێت؟ نەخێر بە ژمارەی مەلائیکەت و ڕۆحانییات نەخێر.

یان ئایا دەگونجێت کردگاری دانا و کارساز کە بە قەڵەمی قەدەری خۆی موقەددەراتی ژیانی بچووکترین ڕووەك و درەخت بە کەماڵی ڕێکوپێکی لە ناوك و بەرەکەیدا دەنووسێت و، پێشەکی و ئەنجامەکانی بەهاری مەزن بە وێنەی نووسینی یەك دانە درەخت و بە کەماڵی جیاوازی و ڕێکوپێکی دەنووسێت و تەنانەت بایەخ بەو شتانەش دەدات کە مایەی بایەخ پێدان نین.. ئایا دەگونجێ ئەم کردگارە شکۆمەندەی کە ئەمانە دەکات، کردارە یەکجار گرنگەکانی ئەم مرۆڤە نەنووسێت و وەستان و جموجوولەکانی تۆمار نەکات و نەیانخاتە ناو بازنەی قەدەری خۆی و بایەخ بەم مرۆڤە نەدات لە کاتێکدا کە کردوویەتی بە: ئەنجامی گەردوون و جێنشینی ڕووی زەوی و

بەڕێوەبەر و سەرپەرشتیکاری گشت جۆرەکانی بەدیهاتووانی؟ نەخێر بە ئەندازەی ژمارەی ئەو کردەوانەی مرۆڤ کە کێشانە دەکرێن، نەخێر.

پوختەی قسە:

هەموو گەردوون بەگشت حەقیقەتەکانیەوە هاوار دەکات و دەڵێت:

آمنتُ بالله وملائكته وكتبه ورسله وبالقدر خيره وشره من الله تعالى، والبعث بعد الموت حق. أشهد أن لا إله إلاّ الله وأشهد أن محمداً رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وإخوانه وسلّم. آمين.

موناجاتێکی تەوحیدی و پێشەکییەکەی

... بە بۆنەی دوویات بوونەوەی ناوی "سراج النور" لەم پەیامەدا، والە کۆتاییەکەیدا موناجاتەکەی ئیمامی عەلی - رضِيَ اللهُ عنه وكرَّمَ وجْهَه - بە دوو پلە فراوان دەکەین و زمانمان لە پێناوی زمانی بەرز و بڵندی ئەودا دەخەینە قسە و ئەم موناجاتەی خوارەوە پێشکەش بە دیوانی خواوەندی تاك و تەنیا - جلّ وعلا - دەکەین:

موناجاتێك

اللّهم إنه ليسَ في السّموات دوراتٌ ونجومٌ ومُحرِّكاتٌ سيّاراتٌ، ولا في الجوّ سحاباتٌ وبروقٌ مسبِّحاتٌ ورَعداتٌ، ولا في الأرض غَمَراتٌ وحيواناتٌ وعجائبُ مصنوعات، ولا في البحارِ قَطَراتٌ وسَمَكاتٌ وعجائبُ مخلوقات، ولا في الجبالِ حجَراتٌ ونباتاتٌ ومدخرات معدنيات، ولا في الأشجار ورقاتٌ وزهرات مزيناتٌ وثمراتٌ، ولا في الأجسام حَركاتٌ وآلاتٌ ومنظّماتُ جهازات، ولا في القلوبِ خَطراتٌ وإلهاماتٌ ومنوّراتُ اعتقادات.. إلاّ وهي كلُّها على وجوب وجودكَ شاهداتٌ وعلى وَحدانيتك دالاّتٌ وفي مُلككَ مُسخراتٌ. فبالقدرة التي سخّرتَ بها الأرضين والسموات سخّرْ لي نفسي وسخّر مَطلوبي وسخّر لرسائل النور ولخدمة القرآن والإيمان قُلوبَ عبادكَ وقلوبَ المخلوقاتِ الرّوحانيات من العُلويات والسُفليات، يا سميعُ يا قريبُ يا مجيبَ الدعوات..

والحمد لله ربّ العالمين.

﴿سُبْحانكَ لا عِلْمَ لنا إلاّ ما علّمْتَنا إنّكَ أنتَ العليم الحكيم﴾.

تیشکی سێهەم

پێشەکی

ئەم هەشتەم بەڵگە ئیمانیی‌یە هەروەك بە چەندین بەڵگەی گومانبڕ شایەتی لەسەر "پێویستیی بوون" و "یەکتایی" خوای گەورە دەدات، بە هەمان جۆر شایەتی لەسەر "گشتگیریی پەروەردگاریتی"یەکەی و "مەزنیی توانست"ەکەشی دەدات.. هەروەك "هەمەلایەنگیریی فەرمانڕەوایەتی و دانست"ی خواوەند و "گشتگیریی زانست"ەکەی بۆ هەموو بەشێکی گەردوون دەچەسپێنێت، بە هەمان جۆر دەشبێت بە بەڵگە لەسەر "فراوانیی میهرەبانی"یەکەی.

بە کورتی: هەریەك لە "پێشەکی"یەکانی ئەم هەشتەم بەڵگە ئیمانیی‌یە هەشت "ئەنجام"ی هەیە و، لە هەموو یەکێك لەو هەشت پێشەکی‌یانەشدا هەر هەشت ئەنجامەکان - بە بەڵگەکانیانەوە - دەچەسپێنێت. لەبەر ئەوە، ئەم هەشتەم بەڵگە ئیمانیی‌یە گەلێ تایبەتکاریی بەرز و بڵندی بەدەست هێناوە.

(ئەم پەیامی "موناجات"ە بە شێوازێکی پوختی دەراسا و بێ گومانیی‌یەکی لەعادەتبەدەر و خاوێنی و دڵنیایی: (پێویستیی بوون و.. تاکی و.. تەنیایی و.. شکۆمەندیی پەروەردگاری و.. مەزنیی توانست و.. فراوانیی میهرەبانی و.. عموومییەتی فەرمانڕەوایی و.. هەمەلایەنگیریی زانست و.. گشتگیریی دانستی خواوەند) و بناغە ئیمانیی‌یەکانی تری هاوچەشنیان دەچەسپێنێت. هەروەك ئاماژەیەکی گەلێ بەهێزیش بۆ "حەشر" دەکات، بە تایبەت لە کۆتایی‌یەکەیدا).

سەعیدی نوورسی

پەیامی
موناجات

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّموَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي البَحْرِ بِما يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللهُ مِنْ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيا بِهِ الأَرضَ بَعْدَ مَوتِهَا وَبَثَّ فيْها مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّياحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّماءِ وَالأَرضِ لآياتٍ لِقَوْمٍ يَعْقلونَ﴾ (البقرة: ١٦٤).

ئەم پەیامی موناجاتە، کە تیشکی سێهەمە، جۆرە تەفسیرێکی ئایەتە پیرۆزەکەی سەرەوەیە.

ئەی خواوەند و پەروەردگارم!

من بەهۆی بەسیرەتی ئیمان و، نووری قورئان و وانە و دەرسەکانی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ و، بەو شتانەش کە ناوی "الحکیم" پێش‌چاویان دەخات، دەبینم کە:

هەرچی خولانەوە و بزووتنێك لەناو ئاسمانەکاندا هەیە.. هەر هەموویان، لە ڕێی ڕێکوپێکی‌یە ناوازەکەیانەوە، بەڵگە و ئاماژەی "بوون"ی تۆن..

هەرچی تەن و قەبارەی ئاسمانیش هەن.. هەر هەموویان، لە ڕێی بێدەنگی و کشوماتی‌یان لە دەمی ئەنجامدانی کارەکانیاندا و، بە مانەوەشیان بێ ئەوەی هیچ کۆڵەکە و ستوونێك ڕاگیریان بکات.. شایەتی لەسەر "پەروەردگاری"ت دەدەن و ئاماژە بۆ "یەکتایی"ی تۆ دەکەن..

هەرچی ئەستێرەش هەن، لە ڕێی بەدیهاتنە هاوسەنگ و ‌بارودۆخە ڕێکوپێك و زەردەخەنە نوورانی‌یەکانیان و بەوەش کە لە سەرجەمی ئەستێرەکانی تر دەچن، شایەتی لەسەر گەورەیی خوایەتیت دەدەن و ئاماژە بۆ "تەنیایی" تۆ دەکەن..

ههموو یهکێك له ههساره گهڕۆکهکانیش، له ڕێی: بزووتنی پڕ له دانست و، گوێڕایهڵیی ملکهچ بوون و، کارمهندییه ڕێکوپێك و پاشکۆ گرنگهکانیهوه، شایهتی لهسهر "پێویستیی بوون"ی تۆ دهدات و ئاماژه بۆ "دهستهڵاتداریی خوایهتی"یهکهت دهکات.

بهڵێ، ههروهك یهك به یهکی ئاسمانهکان به سهرجهم دانیشتووانیانهوه ئهم شایهتییه دهدهن، ههر ههمووشیان پێکهوه و به چهشنێکی بهڵگهنهویست شایهتییهکی ڕوون و ئاشکرا لهسهر "پێویستیی بوون"ی تۆ دهدهن، ئهی بهدیهێنهری ئاسمانهکان و زهوی! ههروهها شایهتییهکی ڕاست و بههێز لهسهر "تاك و تهنیایی"ت دهدهن ئهی ئهو کهسهی که گهردیلهکان و پێکهاتووه ڕێکهکانیان بهڕێوه دهبهیت و کاریان دهسازێنیت! ئهی ئهو خواوهندهی که ههر تۆ ههساره گهڕۆکهکان و پاشکۆ ڕێکوپێکهکانیان دهخهیته گهڕ و ملکهچ و گوێڕایهڵی خۆتیان دهکهیت! بهڵێ، ههر ههموویان شایهتییهکی ئاشکرا و بههێزی ئهوتۆ دهدهن که چهندین بهڵگهی نوورانی و بێ گومانی به ئهندازهی ئهستێرهکانی ڕووی ئاسمان پشتی دهگرن.

جا ئهم ئاسمانه ساف و جوان و خاوێنانه، به ئاشکرا دهبن به بهڵگه لهسهر: پهروهردگاریتی و فراوانیی "توانست"ه داهێنهرهکهت.. ههروهك ئاماژهیهکی بههێزیش دهکهن بۆ فراوانیی "فهرمانڕهوایهتی"یهکهت که ههموو ئاسمانه بهرینهکانی گرتووهتهوه و، "میهرهبانی"یه فراوانهکهشت که ههموو زیندهوهرێکی له باوهش گرتووه.. ههروهها شایهتییهکی بێ گومان دهدهن لهسهر ئهوهی که "دانست"ی تۆ ههموو کارێك دهگرێتهوه و "زانست"هکهشت دهورواندهوری ههموو شتێکی داوه و، ههر ئهم توانست و زانسته ههمهلایهنگرهن که ههموو کاروبارێکی گشت بهدیهاتووهکانی ئاسمان و سهرجهم تهن و قهبارهکانیان لهناو دهستی خۆیاندا ڕێکدهخهن، ئهوانهی که تابلێی مهزن و گهورهن و لهوپهڕی خێراییدان و شێوه و بارودۆخی سوپایهکی ڕێکخراو و فیستیڤاڵێکی بهسام و شکۆی به کارهبا و گڵۆپ نهخشاویان لهخۆ گرتووه..

ئهم شایهتی و بهڵگانه، هێنده ڕوون و ئاشکران که دهڵێی ئهستێرهکان "وشهی بهرجهسته و نوورانی"ن بۆ بهڵگه و شایهتیدانی ئاسمانهکان!

ئنجا ئهو ئهستێرانهش که لهناو دهریا و بۆشایی ئاسمان مهله و هاتوچۆ دهکهن، بارودۆخێکی ئهوتۆیان لهخۆ گرتووه که له هی سهربازه گوێڕایهڵهکانی سوپا و

کەشتی‌یە ڕێکوپێکەکان و فڕۆکە دەراسا و چرا و گڵۆپە سەرسووڕهێنەکان دەچێت، بەم بارودۆخەشیان بریسکەی دەستەڵاتداریی خوایەتی‌یەکەت دەردەخەن. هەروەك هاوڕێی خۆرەکەی خۆمانن کە ئەویش ئەستێرەیەکە لەناو ئەو سوپایەدا و دەروانێتە دوارۆژ و، هەرگیز بێ ئیش و کار نی‌یە، بە بەڵگەی کارمەندی‌یەکانی لە هەسارەکانی تر و زەویی خۆشماندا، تەنانەت لەوانەیە ئەو ئەستێرانە چەند خۆرێك بن بۆ چەندین جیهانی باقی و هەمیشەیی.

ئەی "واجب الوجود"! ئەی تاك و تەنیا!

ئەم ئەستێرە دەراسا و خۆرە زەبەلاح و مانگە سەرسووڕهێنەرانەی کە لەناو ئاسمانەکانی تۆدان، هەر هەموویان بە: فەرمان و هێز و توانست و ویست و کارسازیی تۆ گوێڕایەڵ کراون و ڕێك خراون و کار و ئەرکیان لە ئەستۆ نراوە.. کەواتە سەرجەمی ئەو تەن و قەبارە بەرزانەی ئاسمان: تەسبیحات و تەکبیر پێشکەش بەو بەدیهێنەرە تەنیایە دەکەن کە بەدیی‌هێناون و دەیانخاتەگەڕ و بەڕێوەیان دەبات و، هەر هەموویان بە زمانی حاڵ دەڵێن: "سبحان الله.. ألله أكبر". وا منیش لەگەڵ هەموو تەسبیحاتێکی ئەواندا و بە ئەندازەی ژمارەی ئەو تەسبیحاتانەیان، تەسبیح و تەقدیست پێشکەش دەکەم.

* * *

یا من اختفی بشدة الظهور! یا من احتجب بعظمة الکبریاء!

ئەی بەتوانای شکۆمەند و خاوەن توانستی ڕەها!

من بەهۆی وانە و دەرسی قورئان و فێرکاری‌یەکانی پێغەمبەری خۆشەویستەوە ﷺ تێ‌گەیشتم لەوەی کە:

هەروەك ئاسمانەکان و ئەستێرەکان شایەتی لەسەر "بوون" و "تاکی"ی تۆ دەدەن.. بە هەمان جۆر بۆشایی و بەرزایی ئاسمانیش، لە ڕێی: هەور و، بروسکە و، هەورەگرمە و، با و، بارانەکانیانەوە، هەموو شایەتی لەسەر "بوون" و "تاکی"ت دەدەن.

بەڵێ، هەر تەنها بە میهرەبانی و توانستی تۆیە کە هەوری بێ هەست و گیان بارانی مایەی ژیان بە هانای زیندەوەرانی پەککەوتە و بێچارەوە دەنێرێت و، هەرگیزاو هەرگیز "ڕێکەوت"ی کتوکوێر دەستی لەم کارەدا نی‌یە.

"بروسکه و چەخماخە"ش کە خۆی لە خۆیدا وزەیەکی مەزنی کارەبایە، بە ڕووناکی و درەخشانییەکەی خۆی شەوق و گەرموگوڕی دەکات بە بەر گرۆی مرۆڤدا تاکو کەڵك لە سوودە نوورانییەکانی ببینن.. هەروەك بە جوانترین شێوەش توانستی کارامەی تۆ لەناو بۆشایی ئاسماندا بە ڕووناکی پێشچاو دەخات.

"هەورە گرمە"ی مژدەبەخشی بارانیش کە بە تەسبیحاتی خۆی بۆشایی فراوانی ئاسمان دەخاتە گۆ و هەموو لایەکی ئاسمان دەلەرێنێتەوە، ئەویش تەسبیح و تەقدیست پێشکەش دەکات و، بە زمانی گوفتار شایەتی لەسەر پەروەردگارێتیی تۆ دەدات.

"با"یش کە لە چەندین کارمەندی و ئەرکی جۆراو جۆردا گوێڕایەڵ کراوە و خراوەتەکار، وەك: هەڵگرتنی زۆربەی ڕزق و ڕۆزییە پێویستەکانی ژیانی زیندەوەران و ئاسانترینیان لە بەکارهێنان و سوود لێ وەرگرتندا و، بەخشینی هەناسە و حەوانەوە بە دەروونەکان و، گەلێ کارمەندی و ئەرکی تر.. ئەم "با"یەی کە ئەمانە هەندێکن لە ئەرکەکانی سەرشانی، ئاماژە بۆ کارامەیی توانستی تۆ دەکات.. ئنجا لەو ڕێگایەشەوە کە هەمیشە و لەبەر دانستێك و، بە وێنەی تابلۆی کوژانەوە و تێدا نووسین، ئاڵوگۆڕ لە بەرزایی و بۆشایی ئاسمان دەکات و ئەو مەبەستەی بیەوێ بیگەیەنێت تیایدا دەینووسێت و پاشان دوای ئەوەی مەبەستەکەی ڕاگەیاند، دەیکوژێنێتەوە.. بەم کارەشی شایەتی لەسەر: "بوون"ی تۆ دەدات.

ئەو "میهرەبانی"یەش(باران) کە بە سۆز و بەزەیی خۆت لە هەورەکانەوە دۆشراوە و بۆ زیندەوەران ڕەوانە کراوە، بە وشەی: دڵۆپە سازگار و نیان و هاوسەنگ و ڕێکوپێکەکانی خۆی، شایەتی لەسەر فراوانیی سۆز و "میهرەبانی"ی تۆ دەدات.

یا متصرف یا فعّال! یا فیّاض یا متعال!

هەروەك بە جیاجیا و یەك بە یەك: (هەورە بروسکە و، با و، باران و، هەورە گرمە) شایەتییان لەسەر "پێویستیی بوون"ی تۆ دا.. هەر هەموشیان پێکەوە ئاماژەیەکی یەکجار بەهێز بۆ "تاکی"ی تۆ دەکەن. ئەمەش لە ڕێی: یەکگرتن و بەیەکەوە هاتن و تێهەڵکێش بوون و پشتگیرییانەوە بۆ یەکتری، هەرچەندەش جۆرەکانیان لە یەکترەوە دوورە و ماهییەتیشیان لە یەکتر جیایە!

جا هەروەك ئەو توخمانەی بەرزایی ئاسمان بە پڕبوون و خاڵیبوونەوەی چەند جارەیان – تەنانەت لە تەنها یەك ڕۆژدا – بۆشایی فراوانی ئاسمانیان کردووە بە کۆگا و

مەحشەری شتانی سەرسووڕهێن و، لەم ڕێیەوە شایەتی لەسەر "شکۆمەندیی پەروەردگاریتی"یەکەت دەدەن.. بە هەمان جۆر شایەتیش دەدەن لەسەر "مەزنیی توانست"ە دەست بەکارەکەت و هەمەلایەنگریی ئەو توانستەت بۆ هەموو شتێك کە توانستێکی وەهایە بەرزایی فراوانی ئاسمان بە وێنەی تابلۆی نووسین دەنووسێت و ئاڵوگۆڕ لەو نووسینەدا دەکات و، هەورەکان دەگووشێت تاکو بە ئاوێکی سازگار باخچەی زەویەیان پێ ئاودێری بکات.. ئەمە جگە لەوەی کە ئەو توخمانە دەشبن بە بەڵگە لەسەر: فراوانیی ڕەهای "میهرەبانی" و "فەرمانڕەوایی"یەکەت و ئامادەبوون و توانا و دەستەڵاتیان لە هەموو شتێکدا و خستنەگەڕ و خولانەوەی سەرانسەری گۆی زەوی و گشت بەدیهاتووان لە ژێر پەردەی بۆشایی ئاسماندا.

ئەو "هەوا"یەش کە بەناو ئەم بۆشاییەدا بڵاو بووەتەوە، بە هەمان جۆر و بە چەشنێکی دانایانە لە چەندین ئەرکدا بەکار دەهێنرێت و.. "هەور" و "باران"ەکانیش بە جۆرێکی زانایانە لە چەندەها سوودی زۆر و زەبەندەدا دەخرێنەکار، بە چەشنێك کە ئەگەر زانستێکی هەمە لایەنگر و دانستێکی گشتگیری هەموو شتێك لە گۆڕێدا نەبوایە، هەرگیز ئەو بەکارهێنانە دانایانە و خستنەکارە زانایانە نەدەگونجا ڕوو بدات!

یا فعّال لما یرید!

دەرخستن و پیشاندانی نموونەی حەشر و قیامەت کە هەموو کاتێك بە کارایی خۆت لە بەرزایی و بۆشایی ئاسماندا پێش‌چاوی دەخەیت و، لە ماوەی یەك سەعاتدا هاوین بە زستان و، زستان بە هاوین دەگۆڕیت و لە غەیبەوە جیهانێك دەهێنیت و جیهانێکی تریشی بە دوادا ڕەوانە دەکەیت و، شتانی تری هاوچەشنی ئەمانە ئەنجام دەدەیت کە کاروباری توانستی دیار و بەرچاوی تۆن، هەموو ئەمانە، ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە: ئەو "توانست"ەی تۆ دنیا دەگۆڕێت بە ئاخیرەت و چەندین کاروباری هەمیشەیی لە دوارۆژدا پێش‌چاو دەخات.

ئەی خاوەن توانای شکۆمەند!

"با" و "هەوا" و "هەور" و "بروسکە" و "هەورە گرمە" و "باران"ی ناو بۆشایی و بەرزایی ئاسمان.. هەر هەموویان، ملکەچ و کارمەندن لە موڵکی تۆدا و، بە فەرمان و هێز و توانای تۆ کارەکانی ئەستۆیان ڕادەپەڕێنن.. کەواتە بەدیهاتووانی ناو ئەم

بۆشایی‌یە، هەرچەندەش ماهییەتیان لە یەكتر دوور و جیایە. كەچی هەر هەموویان تەسبیحات و ستایشی فەرمانڕەواكەیان دەكەن كە بۆ چەندەها فەرمانی كتوپڕی و لەوپەڕی خێرایی و چەندین فەرماندەری بە پەلە و خێرادا ملكەچی كردوون.

* * *

ئەی بەدیهێنەری شكۆمەندی ئاسمانەكان و زەوی!

وا من ئیمانم هێنا و بەهۆی فێركاری‌یەكانی قورئانە حەكیمەكەت و دەرس و ڕێنمایی‌یەكانی پێغەمبەرە خۆشەویستەكەتەوە ﷺ تێ گەیشتم كە:

هەروەك ئاسمانەكان بە ئەستێرەكانیەوە و، حەوا و بۆشایی لای سەرەوەشمان بە شتانی ناویەوە، شایەتی لەسەر "پێویستیی بوون" و "یەكتایی" تۆ دەدەن.. بە هەمان جۆر گۆی "زەوی"یش بە هەموو بەدیهاتووانی ناوی و بارودۆخەكانیەوە و بە ژمارەی بەدیهاتووەكانی: ئاماژە دەكات و شایەتی دەدات لەسەر: "بوون" و "یەكتایی" تۆ.

بەڵێ، هەر ئاڵوگۆڕێكی هەمەكی یان هەندەكی لە "زەوی"دا ڕوو بدات، وەك: بەرگ و پۆشاك گۆڕینی ساڵانەی درەخت و زیندەوەرانی ناوی، هەریەكەیان، بە ڕێكوپێكیی خۆی: ئاماژە بۆ "بوون" و "تاكی"ی تۆ دەكات.

هەرچی زیندەوەریش هەیە، بەو ڕۆزی‌یەی خۆی – كە بە میهرەبانی و سۆزەوە بۆی دەهێنرێت – و لە ڕێی كۆئەندامە پێویستەكانی ژیانی – كە تیایدا دانراون – و هەریەكەشیان بەپێی لاوازی و ئیحتیاجی خۆی، شایەتی لەسەر "بوون" و "تاكی"ی تۆ دەدەن.

هەرچی ڕووەك و زیندەوەریش هەن، كە هەموو بەهارێك لە بەرچاوی خۆماندا بەدی دەهێنرێن، لە ڕێی سنعەتی سەرسووڕهێن و ئارایشتی ناسك و نیان و جیاوازیی تەواوەتی و ڕێكوپێكی و هاوسەنگیی خۆیەوە، تۆ بە خاوەن هەستان دەناسێنێت.. چونكە بەدیهێنانی موعجیزاتی توانستی تۆ كە ڕووی زەوی‌یان پڕ كردووە و ناوی "ڕووەك" و "ئاژەڵ"یان لێ نراوە، لە: هێلكە و گەرا و دڵۆپە ئاوەكان و ناوك و ناوكۆكەكان، بە چەشنێكی كاملی ڕێكوپێك و ڕازاوە و جیاكراوە لە یەكتر بە چەندین نیشانەی جوداكەرەوە، هەرچەند ماددەكانیشیان یەكە و دەستنیشان كراوە و لە یەك دەچن.. شایەتیدانی ئەم كارە لەسەر: "بوون" و "تاكی" و "دانست" و "توانست"ی

ڕەهای بەدیهێنەرە داناکەیان، گەلێ درەخشان و بەهێزترە لە شایەتیدانی "ڕووناکی" لەسەر "خۆر"!

هەروەها هەرچی توخمی وەك "ئاو" و "هەوا" و "ڕووناکی" و "ئاگر" و "گڵ" هەن، لەو ڕووەوە کە هەرچەند خۆشیان بێ هەست و نەستن، کەچی کارمەندیی کامڵ و تەواوەتی ئەنجام دەدەن و، گەلێ داهات و بەروبوومی جۆراوجۆر بەوپەڕی ڕێکوپێکی لە گەنجینەی غەیبەوە دەهێنن، هەرچەندەش بۆ خۆیان توخمێکی سادە و ساکارن و سنووری یەکتر دەشکێنن و ڕێکوپێکییان تێدا نییە و لە هەموو شوێنێکدا پەرش و بڵاون.. جا ئەم توخمانە لەم ڕێیەوە شایەتی لەسەر "بوون" و "تاکی"ی تۆ دەدەن.

ئەی بەدیهێنەری بە توانا! ئەی فەتتاحی زانا! ئەی بەدیهێنەری کارا!

ئەی خواوەندی تاك و تەنیا و حەننان و مەننان و بەخشەر و ڕۆزیدەر!

هەروەك گۆی زەوی، بە سەرجەمی دانیشتووانی، شایەتی دەدات لەسەر ئەوەی کە بەدیهێنەرەکەی "واجب الوجود"ە.. بە هەمان جۆر ئەم گۆی زەوییە بەو تەمغە و مۆرەش کە بەسەر ڕوخساری خۆیەوە دیارە و بەو تەمغە و مۆرانەش کە بەسەر ڕووی دانیشتووانیەوەن و، لە ڕووی: یەکێتی و یەکگرتن و تێهەڵکێشبوون و هاوکاریی نێوانیان و یەکبوونی ناوەکانی پەروەردگارێتی و ئەو کارانەش کە ڕوویان لە سەرجەمی ئەو ناوانەیە.. بە هەموو ئەمانە، چەندەها شایەتیی بەڵگەنەویستی بە ئەندازەی ژمارەی بوونەوەران لەسەر: "تاك" و "تەنیایی" تۆ دەدەن.

ئنجا هەروەك "زەوی" بەم بارودۆخەی کە وەك سەربازگە و پیشانگا و مەیدانی مەشق وایە و، بەوەش کە تۆ چەندین کەرەسە و کۆئەندامی ڕێکوپێك و جیا جیا و جۆراوجۆرت بە چوارسەد هەزار نەتەوەی جیاجیای ڕووەك و ئاژەڵەکانی ناو زەوی بەخشیوە، شایەتی لەسەر: "مەزنی و شکۆمەندیی پەروەردگارییەکەت دەدات.. بە هەمان جۆر، ڕۆزییە جۆراوجۆرەکانی زیندەوەرە لەسنووربەدەرەکانیش کە لە گڵێکی وشکی سادەوە پەیدا دەبن و بەوپەڕی بەخشندەیی و میهرەبانی و لەکاتی خۆیاندا بۆ یەك بە یەکی زیندەوەران ڕەوانە دەکرێن و، ملکەچی و گوێڕایەڵیی تەواوەتیی ئەو تاك تاك و دانە دانە لەسنووربەدەرانە بۆ فەرمانەکانی پەروەردگار.. هەموو ئەمانە، "شمووڵی میهرەبانی"ی تۆ بۆ هەموو شتێك و "هەمەلایەنگریی فەرمانڕەوایەتی"یەکەشت سەبارەت بە هەموو شتێك، دەردەخەن..

هەروەها بەڕێوەبردنی کاروانەکانی ئەو بەدیهاتووانەی ناو زەوی کە هەمیشە دووچاری ئاڵوگۆڕ دەبن، پاشان بە دوای یەکدا هێنانیان لە ڕێی مردن و ژیانەوە.. هەروەها بەڕێوەبردن و کارسازیی کاروباری زیندەوەران و ڕووەکەکان کە ئەگەر لە ڕێی "زانست"ێکی پەیوەندیدارەوە نەبێت بە هەموو شتێك و بەهۆی "دانست"ێکی بێ کۆتاییەوە نەبێت کە لە هەموو شتێکدا فەرمانی خۆی ڕایی بکات، هەرگیز ناکرێت ئەنجام بدرێت.. ئەم کارە، بەڵگەیە لەسەر "گشتگیریی زانست و دانست"ی تۆ..

هەروەها ئەم گرنگییە مەزن و، بەخششە بێ سنوور و، درەوشانەوە پەروەردگارییە ڕەها و، گوفتارە سوبحانییە نەبڕاوە و، چاکەکارییە خواییە بێ کۆتاییانەی تایبەت کراون بەم مرۆڤەی کە جڵەوی هەڵسوکەوت تێدا کردنی بوونەوەرانی ناو زەویی لەدەستدایە و، لە ماوەیەکی کەمی ژیاندا گەلێ ئەرکی بێسنووری لە ئەستۆ نراوە و چەندین توانا و لێهاتن و کۆئەندامی مەعنەویی ئەوتۆشی پێ دراوە کە بۆ ژیانێکی درێژ و کاتێکی بێسنوور ئامادەی بکەن.. بێ گومان هەموو ئەوانەی کە بەم مرۆڤە دراوە، تەنها بۆ ئەم قوتابخانەیەی دنیا و سەربازگەی زەوی و پیشانگا کاتییەکەی ئەم جیهانە نییە و بەم تەمەنە کورت و تەماوی و پڕ لە خەم و پەژارەیەوە بەند نییە و بەم ژیانە لێڵ و جیهانە فانییە پڕ لە بەڵا و گیروگرفتە زۆرانەوە نەبەستراوە.. بەڵکو هەموو ئەوانە - بە بێ گومانی - ئاماژە بۆ تەمەنێکی تری هەمیشەیی و بەختەوەرییەکی باقیی هەتاهەتایی و چەندەها بەخشش و چاکەکاریی قیامەتییانەی جیهانی مانەوە دەکەن، تەنانەت شایەتیشی لەسەر دەدەن.

دەسا ئەی بەدیهێنەری هەموو شتێك!

هەرچی بەدیهاتووی ناو زەوی هەن، هەر هەموویان لەناو موڵکی تۆ و زەویی تۆدا و، بە هێز و توانا و ویست و زانست و دانستی تۆ، بە ملکەچی و گوێڕایەڵییەوە، بەڕێوە دەبرێن و دەخرێنە کار!

ئەو "پەروەردگارێتی"یەی کە کارایییەکەی بە ڕووی زەوییەوە دەبینرێت، "گشتگیری" و "هەمەلایەنگری"ی پێوە دیارە، چونکە بەڕێوەبردن و کارسازی و پەروەردەکاریی ئەو پەروەردگارێتییە بە هەستیارییەکی ئەوتۆیە کە لەوپەڕی کەماڵدایە و، ئەو کاربەڕێ کردنانەش کە بە پەرش و بڵاوی لە هەموو جێیەکدا دەست بەکارە، لە چوارچێوەی یەکێتی و بەیەکەوە بوون و لەیەکچوونێکی وەهادایە کە

دەزانرێت ئەم کارە: پەروەردگاریێتی و هەڵسوکەوتێکی هەمەکیی ئەوتۆبە هەرگیز لەتکردن هەڵناگرێت و، لە حوکمی هەمەکی‌یەکی وەهایشدایە کە هەرگیز نەگونجێ دابەش بکرێت.

بەم جۆرە، گۆی زەوی بە خۆی و سەرجەمی دانیشتووانیەوە و بە چەندەها زمانی پاراوی بێ‌سنووری ڕوون و ئاشکراتر لە زمانی گوفتار، تەسبیح و تەقدیسی بەدیهێنەری خۆی دەکات و سوپاسی ڕۆزیدەرە شکۆمەند و مەزنەکەی دەردەبڕێت و، بە چەندین زمانی حاڵیش کە بە ژمارەی نیعمەتە لە ژمارەنەهاتووەکانی دەبن، ستایشی ڕۆزیدەرەکەی ڕادەگەیەنێت.

سبحانك يا من اختفى بشدة الظهور! سبحانك يا من احتجب بعظمة الكبرياء!

لەگەڵ هەموو تەقدیس و تەسبیحێکی زەویدا کە پاکی و خاوێنیی تۆ لە ناتەواوی و دەستەوسانی و هاوبەش دەردەبڕێت، منیش تەقدیس و تەسبیحت پێشکەش دەکەم و.. هاودەم لەگەڵ هەموو حەمد و سەنایەکی زەویدا، حەمد و سەنای خۆمت ئاراستە دەکەم.

* * *

ئەی پەروەردگاری دەریا و وشکایی‌یەکان!

من بەهۆی وانە و دەرسەکانی قورئانی پیرۆز و لە ڕێی فێرکاری‌یەکانی پێغەمبەری خۆشەویستەوە ﷺ، فێربووم کە:

هەروەك ئاسمانەکان و بۆشایی(فضاء) و گۆی زەوی، شایەتی لەسەر "یەکتایی" و "بوون"ی تۆ دەدەن.. بە هەمان جۆر دەریا و جۆگە و ڕووبار و کانیاوەکانیش شایەتی‌یەکی ئەوتۆ لەسەر "پێویستیی بوون" و "یەکتایی"ت دەدەن کە لە پلەی بەداهەت و بەڵگەنەویستیدایە.

بەڵێ، هەرچی شت هەیە، تەنانەت هەموو دڵۆپە ئاوێکی دەریاکانی ئەم دنیایەمان کە سەرچاوەی شتانی سەرسووڕهێنن و وەك مەنجەڵی هەڵم وان، بە "بوون"ی خۆیان و لە ڕێی: ڕێکوپێکی و سوود و بەرژەوەندی و بارودۆخەکانیانەوە، بەدیهێنەری خۆیان بە خاوەن هەستان دەناسێنن.

هەموو یەکێکیش لەو بەدیهاتووە نامۆیانەی کە ڕزق و ڕۆزیی تەواوەتیی خۆیان لە گڵ و ئاوێکی سادە و ساکارەوە بۆ ڕەوانە دەکرێت و.. هەموو گیانلەبەرێکیش لەو

زینـدەوەرە دەریاییانـەی كـە لەوپـەڕی بەدیـهاتنی كـامڵ و ڕێكوپێكیـدان، بـە تایبـەت "ماسی"یەكان كە هەریەكەیان یەك ملیۆن گەرا دادەنێت و دەریاكانی پێ دەڕازێنێتـەوە.. هەموو یەكێك لەمانە، ئاماژە بۆ بەدیهێنەری خۆی دەكات. هەروەك لە ڕێی بەدیـهاتنی و، ئەركـەكانی سەرشـانی و، بـەڕێوەبردنی و، ژیـاندنی و، سـازاندنی كاروبارەكـانی و، پەروەردەكردنیشیەوە شایەتی لەسەر "ڕۆزیدەر"ەكەی دەدات..

هـەروەها هـەموو یـەكێك لەگەوهـەرە بەنرخـەكانی نـاو دەریـا و مرواریـیـە ڕازاوە گرانبەهاكانی، كە دارای گەلـێ تایبەتكاریی گرنگن، لە ڕێی بەدیهاتنی جـوان و سـەرنج بزوێنیـەوە و بـەو تایبەتكارییـە سوودبەخشـەی كـە تیایدایـە، تـۆ دەناسێت و بـە غـەیری خۆیشی دەتناسێنێت.

بەڵێ، هەروەك یەك بە یەك و دانە دانەی ئەو گەوهەرانـە ئـەم شـایەتییانە دەدەن.. هـەر هەموو شـیان پێكـەوە و بـە هـەمان جـۆر لـە ڕێـی: یەككـەوتنی نێوانیـان و، ئاوێتـە و تێهەڵكێشبوونیان لەگەڵ یەكتریدا و، یەكبوونی تەمغە و مۆری بەدیـهێنان بەسـەر هـەموو یەكێكیانەوە و، ئەوپەڕی ئاسانی لە بەدیهێنانیاندا و، لە ڕێی زۆری و زەبەندەیی شیانەوە، شایەتی لەسەر "یەكتایی" تۆ دەدەن.

پاشـان هەڵواسـینی زەریاكـانی دەورانـدەوری زەوی هـاودەم لەگـەڵ وشـكاییە فراوانەكەی، بە ئاسماندا و مەلەكردنی بە دەوری خۆردا، بـێ ئـەوەی ئاوەكانیـان بـەم لا و ئەو لادا بڕژێـن و پەرتـەوازە بـبن، یـان لـە شـوێنی خۆیـاندا بـترازێن و وشـكاییەكان داپۆشن.. هەروەها بەدیهێنانی زیندەوەرە ڕێكوپێك و جۆراوجۆرەكان و گەوهەرەكانی ناوی لـە ئـاوێكی سادە و لێكـی ئاسایی.. هـەروەها بـەڕێوەبردنی هەمـەكی و تـەواوەتیی ڕۆزی و سـەرجەم كاروبارەكـانی تـری ئـەو بەدیهاتووانـە و سـازاندنی كاروباریـان و خاوێنكردنەوەی پێویستی ڕووی ئەو دەریایانە لە تەرمە لەژمارەنەهاتووەكان.. هەموو ئەم كارانە و بە ئەندازەی ژمارەی بوونەوەرەكانی ناو دەریا، شایەتی دەدەن لەسەر ئەوەی كە تۆ هەیت و "واجب الوجود"یت.

ئنجا هـەروەك دەریاكـان بەڵگەیـەكی ئاشـكران لەسـەر: شـكۆمەندیی دەسـتەڵاتی پەروەردگاریتییەكەت و مەزنیی توانستە هەمەلایەنگرەكەت.. بە هەمان جـۆر دەشـبن بـە بەڵگە لەسەر "فراوانیی ڕەهای میهرەبانی و فەرمانڕەوایی" تۆ كە بەسـەر هـەموو شتێكدا

زاڵن و بە هانای هەموو شتێکەوە دەڕۆن، هەر لە ئەستێرە گەورە و ڕێکوپێکەکانی ناو بەرزایی ئاسمانەکانەوە تا دەگاتە ماسی‌یە بچووکەکانی ناو قووڵایی دەریاکان، کە بەوپەڕی ڕێکی ژیانیان بەڕێوە دەبرێت.. هەروەها بە ڕێکوپێکی و سوود و بەرژەوەندیی خۆیان و لە ڕێی ئەو دانستەی کە تیایاندایە و ئەو تەرازوو و کێش و هاوسەنگی‌یەش پێیانەوە دیارە، ئاماژە بۆ "زانست"ی تۆ دەکەن کە دەوراندەوری هەموو شتێکی داوە و بۆ "دانست"ەکەشت کە هەموو شتێکی گرتووەتەوە.

هەروەها بەدیهێنانی ئەم چەشنە گۆم و حەوزانەی "میهرەبانی" بۆ ئەم مرۆڤە میوانەی ناو میوانخانەی دنیا و ملکەچ کردنیشیان بۆ کەشتی و بەرژەوەندی‌یەکانی مرۆڤ، ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە: ئەو کەسەی بەم سەخاوەتە مەزنەی دیاری و بەخششی دەریاکان، تەنها بۆ ماوەی یەك شەو ڕێزی ئاوای لە میوانەکانی نابێت، لەو خانەی حەوانەوەیەدا کە لەسەر ڕێی گەشت و سەفەریاندا بۆی بنیات‌ناون.. دەبێ لە بارەگای دەستەڵاتداریی هەمیشەیی خۆیدا هێندە دەریای فراوان و هەمیشەیی بۆ ئامادە کردبن کە ئەم دەریا بینراوەی ئێرە لەچاویاندا تەنها بە چەند نموونەیەکی بچووك و فانی دابنرێت.

بەم جۆرە، دەرکەوت کە ئەم شێوە دەراسا و بارودۆخە سەرسوورهێنەرەی دەریاکان بە چواردەوری زەویدا و، بەڕێوەبردن و پەروەردە کردنی یەکجار ڕێکوپێکی بەدیهاتووانی ناوی، بە ئاشکرا ئەوە دەردەخات کە هەر هەموویان لەناو موڵکی تۆدا ملکەچ کراون و، تەنها بە: فەرمان و هێز و توانست و بەڕێوەبردن و کارسازیی تۆ کار دەکەن و بەڕێوە دەچن. کەواتە هەموویان بە زمانی حاڵ تەقدیسی تۆ دەکەن و دەڵێن: "ألله أكبر"!

* * *

ئەی ئەو کەسەی کە چیاکانی کردووە بە مێخ و گەنجینەی کەشتیی گۆی زەوی!
ئەی خاوەن توانای شکۆمەند!

من لە ڕێی فێرکاریی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ و بەهۆی وانە و دەرسەکانی قورئانە حەکیمەکەتەوە، تێگەیشتم لەوەی کە:

هەروەك "دەریاكان" لە ڕێی شتانی نامۆ و سەرسووڕهێنەریانەوە تۆ دەناسن و بە غەیری خۆشیان دەتناسێنن.. بە هەمان جۆر "چیاكان"یش لە ڕێی: خزمەتگوزاری و حیكمەتە زۆرەكانیانەوە دەتناسن و بە غەیری خۆشیانت دەناسێنن. ئەوەتا "چیاكان" دەبن بەهۆی نەجوولان و نەڕووخانی زەوی بە كاریگەریی بوومەلەرزەكان و.. گۆی زەوی لە هەڵچوون و ئاڵوگۆڕەكانی ناوەوەی هێور دەكەنەوە و لە تۆفان و لافاوی دەریاكانیش دەیپارێزن و.. "هەوا" لە گازە زیانبەخشەكان پاڵفتە دەكەن و.. چاودێری و پارێزگاری و پاشەكەوت كردنی "ئاوەكان" دەخەنە ئەستۆیانەوە و.. بە وێنەی عەمبار كانزا سوودبەخش و پێویستەكانی زیندەوەرانیش لە خۆیاندا هەڵدەگرن..

بەڵێ، هەموو جۆرە بەردێكی چیاكان و، هەموو بەشێكی ئەو ماددانەش كە مایەی شیفا و چارەسەریی نەخۆشی و دەردە جۆراوجۆرەكانن و، گشت ڕەگەزێكی كانزا جیاجیاكان كە زیندەوەران، بە تایبەت مرۆڤ، پێویستیان پێیانە و، هەموو جۆرێكی ئەو ڕووەكانەش كە بە گوڵ و بەروبوومەكانیان چیا و دەشتاییەكانیان ڕازاندووەتەوە.. هەر هەموویان، بە ئاشكرا و بەڵگەنەویستی شایەتی لەسەر: "پێویستیی بوون"ی بەدیهێنەرێك دەدەن كە خاوەنی توانست و دانست و میهرەبانی و بەخشندەیی‌یەكی نەبڕاوە بێت، ئەمەش لە ڕێی ئەو دانست و ڕێكوپێكی و جوانیی بەدیهاتن و سوود و بەرژەوەندی‌یانەی كە تیایاندایە و هەرگیز ناكرێت بە هی "ڕێكەوت" دابنرێن و، بە جیاوازیی زۆر و زەبەندەی تام و چێژەكانیان، بە تایبەت لە مادده كانزاییەكانی وەك: خوێ و لیمۆندۆزی و سەلفات و زاخدا، كە بە ڕواڵەت لە یەك دەچن و، لە ڕووەكەكانیشدا كە جۆرەكانیان تابڵێی زۆر و جیاجیایە و گوڵ و بەروبوومەكانیشیان جۆراوجۆرە، هەرچەندەش هەموویان لە گڵێكی سادە و ساكارەوە بەدیهێنراون. ئەمە سەرەڕای ئەوەی كە هەر هەموویان بەو: یەك بەرێوەبردن و، یەك كارسازی و، یەك شوێنی گەشەكردن و، یەك خانەولانە و، یەك بەدیهاتن و، بەو یەكسانی‌یەی كە لە ڕێكوپێكیی هەموویاندا هەیە، هاودەم لەگەڵ ئەو هەرزانی و ئاسانی و زۆری و خێرایی‌یەش كە لە بەدیهێنانیاندایە.. شایەتی لەسەر: "تاك و تەنیایی" بەدیهێنەریان دەدەن.

هەروەها بەدیهێنانی هەموو جۆرێكی بەدیهاتووانی ناوەوە و سەر ڕووی زەوی، كە لە هەموو لایەكی زەویدا پەرش و بڵاون، لە یەك كاتدا و بە یەك شێوە و بەوپەڕی كەماڵ و

خێرایی و بێ هیچ هەڵە و تێکەڵبوونێك و بێ ئەوەش هیچ کارێك ڕێی کارێکی تری لێ بگرێت، هەرچەندەش لەگەڵ جۆرەکانی تردا چوون بەناو یەکتریدا و تێکەڵی یەکتر بوون.. ئەم کارە، بەڵگەیە لەسەر: سام و شکۆی پەروەردگارێتی‌یەکەت و مەزنیی توانستەکەت کە هیچ شتێکی بەلاوە قورس و گران نی‌یە.

هەروەها پڕکردنی ڕووی دەرەوەی چیاکان بە درەخت و ڕووەك و دیوی ناوەوەشیان بە کانزا ڕێکوپێکەکان و، ملکەچ کردنی هەمووشیان بۆ بەدەمەوەچوونی پێداویستی‌یەکانی سەرجەمی زیندەوەران، بە چەشنێك کە چارەسەر کردن و شیفای نەخۆشی‌یە جۆراوجۆرەکانیان و، تەنانەت هێنانەدیی خواستی تام و چێژە جیاجیاکانیشیان دەستەبەر دەکات و، حەز و ئارەزووە لەیەك نەچووەکانیشیانی پێ تێر و دڵنیا دەبێت.. ئەم کارە، بەڵگەیە لەسەر: فراوانیی ڕەها و نەبڕاوەی میهرەبانی و فەرمانڕەوایەتی‌یەکەت.

هەروەها ئامادەکردنی شتانی پەنهان و تێکەڵ و پێکەڵ لە تاریکستانی چینەکانی گڵدا، بەوپەڕی ڕێکوپێکی و زانایی و بینایی و بێ سەر لێ شێوان و لە کاتی پێویستدا و بەپێی پێویست.. بەڵگەیە لەسەر: گشتگیریی زانستەکەت کە پەیوەندیی بە هەموو شتێکەوە هەیە و، هی زانستەکەشت کە هەموو شتێك دەگرێتەوە و ڕێکی دەخات.

هەروەها ئامادەکردنی دەرمانەکان و پاشەکەوت کردنی ماددە کانزایی‌یەکان، بە ئاشکرا ئاماژە دەکات و بەڵگەیەکی ڕوونە لەسەر: جوانیی کارسازی‌یەکانی پەروەردگارێتی‌یە میهرەبان و بەخشندەکەت و، لەسەر: نەرم و نیانیی چاودێری‌یە پاشەکەوت کراوەکەت.

هەروەها بەکارهێنانی چیا بەرزەکان لە شێوەی چەند گەنجینەیەکی ڕێکوپێك و پێویستدا بۆ ژیانی ئەو میوانانەی دێنە ناو میوانخانەی زەوی و، بۆ دابین کردنی پێداویستی‌یەکانی ئایندەیان.. بەڵگەیە و ئاماژە دەکات، تەنانەت شایەتیش دەدات لەسەر ئەوەی کە: بەدیهێنەرێك ئەم کەرەمە فراوانەی هەبێت و، پەروەردگارێکی بەخشندە و دانا و میهرەبان و بەتوانای ئەوتۆ کە ئەم گەنجینانە بەم جۆرە پاشەکەوت بکات، دەبێ لە جیهانێکی تری هەتاهەتاییدا چەندین گەنجینەی نەبڕاوەی نیعمەتە هەمیشەیی‌یەکانی خۆی

بۆ ئەو میوانە خۆشەویستانەی خۆی ئامادە کردبێت و، ئەو گەنجینانەش هەمان ئەرکیان لە ئەستۆدا بێت کە "چیاکان" لێرەدا لە ئەستۆیان گرتووە.

دەسا ئەی خواوەندی بەتوانا بەسەر هەموو شتێکدا!

چیاکان و سەرجەمی بەدیهاتووانی ناویان بە "هێز و توانست و زانست و دانست"ی تۆ و لە "مولك"ی تۆدا ملکەچ و پاشەکەوت کراون و، تەسبیح و تەقدیسی ئەو بەدیهێنەرەیان دەکەن کە لەسەر ئەم شێوەیە گوێڕایەڵی کردوون و خستوونیەتە کار.

* * *

ئەی بەدیهێنەری بەخشندە و پەروەردگاری میهرەبان!

من لە ڕێی فێرکاریی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ و بەهۆی وانە و دەرسەکانی قورئانی حەکیمەوە، تێگەیشتم لەوەی کە:

هەروەك ئاسمان و، بۆشاییەکەی و، زەوی و، دەریا و، چیاکان، بە خۆیان و بەدیهاتووانی ناویانەوە، دەتناسن و بە غەیری خۆیانت دەناسێنن.. بە هەمان جۆر و تا پلەی بەداهەت و بەڵگەنەویستی، درەخت و ڕووەکەکانی زەویش لە ڕێی گەڵا و گوڵ و بەروبوومەکانیانەوە دەتناسن و تۆ بە غەیری خۆیان دەناسێنن. چونکە هەموو گەڵایەکی ئەو درەخت و ڕووەکانەی کە بە جەزبە و شەوقی زیکری تۆ دەلەرێنەوە و.. یەك بە یەکی ئەو گوڵانەش کە بە جوانی و ئارایشتی خۆیان وەسفی ناوەکانی بەدیهێنەرەکەیان دەکەن و.. هەموو بەرێکی درەختەکانیش کە بەهۆی دەرکەوتنی میهرەبانیی خواوەندەوە تیایاندا، خەندەی ناسك و نیانیان لەسەر لێوە..

هەموو ئەمانە، بە: ڕێسای ناوازەی بەدیهاتنیان و، تەرازووکاریی ناو ڕێساکەیان و، ئارایشت و جوانیی ناو ئەو تەرازووە و، نەخشونیگاری ئەو ئارایشت و جوانییە و، بۆن و بەرامەی خۆش و جۆراوجۆری ئاوێتەی ئەو نەخشونیگارانە و، بەو تام و چێژە جیاجیایانەش کە لە بۆن و بەرامەی بەروبوومەکاندان، شایەتییەکی ئەوتۆ دەدەن کە لە پلەی بەداهەت و بەڵگەنەویستیدایە و هەرگیز ناکرێت بدرێتە پاڵ "ڕێکەوت"، لەسەر: "پێویستیی بوون"ی بەدیهێنەرێکی ئەوتۆ کە بەخشندەیی و میهرەبانییەکەی کۆتایی نەبێت.

جا هەروەك یەك بە یەكی درەخت و ڕووەكەكان بەم جۆرە شایەتی دەدەن، هەر هەمووشیان پێکەوە و بە چەشنێکی بەدیهی شایەتی لەسەر: "پێویستیی بوون" و "تاك و تەنیایی" ئەو بەدیهێنەرە دەدەن، ئەمەش بەوەی كە هەموویان لەسەر ڕووی زەویدا هەر یەك شت و یەك چەشنە ڕووەك و درەختن و، وەكو یەك وان و، پێکەوە پەیدا دەبن و، تەمغە و مۆری بەدیهێنانی هەموویان لە یەك دەچێت و، لە كارسازی و بەڕێوەبردنیاندا پەیوەندییان بە یەكەوە هەیە و، لە نێوان خۆیشیاندا وەكو یەك وان لە كارەكانی: بەدیهێنان و، تیادەركەوتنی ناوە پەروەردگارییەكان و، بەڕێوەبردنی دانە دانە و تاكە لە ژمارەبەدەرەكانی سەد هەزار جۆری ڕووەكدا بە چەشنێکی ڕاستەوخۆ و بێ هەڵە و سەر لێ شێوان، هەرچەندەش تێکەڵ و پێکەڵی یەكترین.

پاشان هەروەك هەموو ئەوانە شایەتی لەسەر "پێویستیی بوون" و "تاكی"ی تۆ دەدەن. بە هەمان جۆر: ژیاندن و بەڕێوەبردنی تاكە لە ژمارەبەدەرەكانی سوپای زۆر و زەبەندەی زیندەوەرانیش كە لە چوارسەد هەزار نەتەوەی ڕووی زەوی پێکهاتوون، بە سەدان هەزار جۆری ژیاندن و بەڕێوەبردن، بەوپەڕی ڕێکی و بێ هیچ هەڵە و تێکەڵی و لێ ئاڵۆزبوونێك.. ئەم كارە، بەڵگەیە لەسەر:

شكۆمەندیی پەروەردگارێتییەكەت و، سام و هەیبەتیشی لە "تەنیایی"یەكەتدا و، لەسەر مەزنیی توانستەكەشت كە پەیوەندیی بە هەموو شتێکەوە هەیە و بە ئەندازەی ئاسانیی بەدیهێنانی تاقە گوڵێك وەرزی بەهار بەدی دەهێنێت و. هەروەك دەشبێت بە بەڵگە لەسەر: فراوانیی میهرەبانییە ڕەهاكەت كە جۆرە جیاجیا و بێ سنوورەكانی خواردەمەنییە جۆراوجۆرەكان بۆ زیندەوەرە لە ژمارە نەهاتووەكان و بۆ مرۆڤیش، لە هەموو جێیەكی ئەم زەوییە گەورە و زەبەلاحەدا، ئامادە دەكات.

ئنجا بەڕێوەچوونی ئەو كاروبار و، نیعمەتبەخشین و، بەڕێوەبردن و، ژیاندن و، كاربەڕێ كردنە بێ سنوورانە، بەوپەڕی ڕێکوپێکی و.. ملكەچبوونی هەموو شتێك تەنانەت گەردیلەكانیش بۆ ئەو فەرمان و كاربەڕێ كردنانە.. بەڵگەی گومان بڕن لەسەر: فراوانیی ڕەهای فەرمانڕەوایەتییەكەت.

ئنجا کـاری یـهك بـه یـهکی: گـهڵا و گـوڵ و بـهر و قـهد و پـهل و لقـی ئـهو درهخـت و ڕووهکانه، که به زانایی و بینایی و بهپێی خواستی دانست و سـوود و بهرژهوهندییـهکان ئهنجامیان دهدهن، به پهنجه له ژمـاره نـههاتووهکانیان ئاماژه دهکـهن و بهڵگهیـهکی ڕوونـن لهسهر ئهوهی که: "زانستی تۆ دهوراندهوری ههموو شتێکی داوه و، "دانست"هکهشت هـهموو شـتێکی گرتووهتـهوه. هـهروهك هـهموویان بـه زمانـه بێسـنوور و لـه ژمـاره بهدهرهکانیان سوپاس و ستایشی جوانیی سنعهتی تـۆ دهکـهن کـه لهوپـهڕی کهمالدایـه و، هی کهمالی نیعمهتهکهشت که لهوپهڕی جوانیدایه.

هـهروهها ئـهم نیعمـهت و چاکـهکاری و بهخشـشه بـهنرخ و زۆر و زهبهندانـه و، ئـهم مهسرهف و ڕێزلێنانه لهڕادهبهدهرانهی که لهم خانه کـاتی و میوانخانه فانییـهی دنیـا و لـه کـاتێکی کـهم و تهمـهنێکی کورتـدا لهسـهر دهسـتی درهخـت و ڕووهکهکانـهوه پێمـان دهگهن، ئاماژه بۆ ئهوه دهکهن که ئهو میهرهبانه بهخشنده و خاوهن توانستهی ئـهم هـهموو سۆز و میهرهبانییهی بۆ میوانهکانی ئێرهی نوانـدووه، دهبێ لـه جیـهانێکی ههمیشـهیی و وڵاتێکی ههتاهـهتاییدا گهلـێ درهختی بـهردار و ڕووهکـی گوڵـداری ههمیشـهیی ـ کـه شـایانی بهههشتی ههتاهـهتایی بـن ـ بـۆ ئـهو بهندانـهی خـۆی ئامـاده کردبێـت کـه بـۆ ههتاهـهتایی لـهوێدا دهیانهێڵێتـهوه، تـاکو ئـهنجامی مهسـرهف و نیعمهتـهکانی، کـه بـۆ خۆشهویست کردن و ناساندنی خۆی لای بهندهکانی سهرفی کردبـوون، بـه پێچهوانهوه ههڵنهگهڕێتهوه.

واته بۆ ئهوهی بوونهوهران نهڵێن: (خواوهند تامی نیعمهتـهکانی پـێ چهشـتین، کـهچی پێش ئهوهی نۆشیان بکهین لهناوی بردین)!

ههروهها بۆ ئهوهی ڕێگا لهوه بگرێت که سام و ههیبـهتی خوایهتییهکـهی بشـکێت و ئینکـاریی فراوانیـی میهرهبانییهکـهی بکرێـت و، بـۆ ئـهوهش کـه نـههێڵێت سـهرجهم خۆشهویسته موشتاقهکانی مهحرووم بن و ببن به دوژمنی..

بـهڵێ، هـهموو ئهمانـهی لـه گهنجینـهکانی میـهرهبانیی ههتاهـهتایی و بهههشـته ههمیشهییهکانیدا بۆ بهندهکانی ئاماده کردووه. خـۆ هـهرچی نیعمـهت و بهخششـی ئـهم خانهیهی دنیا ههن، ههر هموویان تهنها نموونهیهکن خراونهته پێشچاوی ئامادهبووان!

ئنجا هەروەك سەرجەمی درەخت و ڕووەکەکان، بە وشەی گەڵا و گوڵ و بەروبوومەکانیان، تەقدیست ڕادەگەیەنن، بە تایبەت: بەدیهێنانی ناوازەی بەروبوومەکان و کاکڵە و ناوکە جۆراوجۆرەکانیان و، سنعەتە سەرسووڕهێن و تۆوە دەراساکانیان و، دانانی ئەو سینی‌یە خواردەمەنی‌یانە لەسەر دەستی درەخت و ڕووەکەکان و ناردنیان بەم شێوەیە بۆ زیندەوەرە میوانەکانی خۆی، کە هەموو ئەمانەش کارێك دەکەن تەسبیحاتی زمانی حاڵی یەك بە یەکی ڕووەك و درەختەکان هێندە ئاشکرا بێت کە بگاتە پلەی تەسبیحاتی زمانی گوفتار.

دەسا ئەی پەروەردگارم! هەموو ئەمانەی باس کران، لە موڵکی تۆدا و بە "هێز و توانست و بەڕێوەبردن و چاکەکاری و میهرەبانی و دانست"ی تۆ ملکەچ و گوێڕایەڵی هەر فەرمانێکن کە لە تۆوە دەربچێت.

فیا من اختفى بشدة الظهور!

ويا من احتجب بعظمة الكبرياء!

يا صانع يا حكيم!

يا خالق يا رحيم!

من، بە زمانی هەموو ڕووەك و درەخت و گەڵا و گوڵ و بەروبوومێك و بە ئەندازەی ژمارەی هەموویان، حەمد و سەنا و ستایشت پێشکەش دەکەم و، لە هەموو ناتەواوی و بێ‌دەستەڵاتی و هاوبەشێك تەقدیست دەکەم.

* * *

ئەی بەدیهێنەری بەتوانا!

ئەی کارسازی دانا!

ئەی پەروەردگاری میهرەبان!

من لە ڕێی فێرکاریی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ و وانە و دەرسەکانی قورئانی حەکیمەوە، تێ گەیشتم و ئیمانم هێنا کە:

هەروەك ڕووەك و درەختەکان تۆ دەناسن و وانەی سیفاتە قودسی و ناوە جوانەکانیشت دەڵێنەوە، هیچ دانە گیانلەبەرێکیش نی‌یە چ لە مرۆڤ و چ لە

زیندەوەراندا کە شایەتی لەسەر "پێویستیی بوون"ی تۆ و هاتنەدیی سیفەتەکانت نەدەن. ئەوەتا هەر هەموویان بە ئەندامە کارگوزارە دەرەکی و ناوەکی‌یەکانی جەستەیان کە بە وێنەی کاتژمێری ورد و رێك بەرەو کارکردن دراونەتەبەر و، لە رێی ئامێر و هەست و نەستەکانیشیانەوە کە بە رێسایەکی لەوپەڕی وردی و تەرازوویەکی یەکجار هەستیار و چەندەها سوود و بەرژەوەندیی گرنگ لە تەن و لەشی ئەواندا دانراون و، بەو کۆئەندامانەی جەستەشیان کە لەوپەڕی وردەکاریدا بەدی هێنراون و تایبشلێی بە دانایی و هاوسەنگی لەواندا جێگیر کراون.. ئەم شایەتی‌یە دەدەن..

چونکە هەرگیز ناگونجێ ئەم سنعەتە وردەی کە بە بینایی ئەنجام دراوە و، ئەم دانستە نەرم و نیانەی کە جێ دەستی هەست و شعوورە و ئەم هاوسەنگی‌یە تەواوەش کە بە تەگبیر و کارسازی ڕەچاو کراوە، "هێز"ی کتوکوێر، یان "سروشت"ی کەڕولاڵ، یاخود "ڕێکەوت"ی هەڕەمەکی و چەواشە خۆیانی تێدا هەڵبقورتێنن و هیچ کام لەم دیاردانە کار و جێ‌دەستی ئەوان بن!

خۆ "پێکهاتنیشیان لە خۆڕا" و بێ هیچ هۆکارێك، سەد و یەك مەحاڵی تێدایە، چونکە ئەو کاتە دەبێ هەموو یەکێك لە گەردیلەکانیان گشت ئەو شتانە ببینێت و سەرجەمی ئەو کارانەش ئەنجام بدات کە تایبەتن بە پێکهێنانی جەستەی خۆیەوە تەنانەت ئەو شتانەش کە لە دنیادا پەیوەندیی پێیانەوە هەیە. بەم پێیە یەك بە یەکی ئەو گەردیلانە – پەنا بە خوا – بە وێنەی خوای گەورە خاوەنی زانست و توانستێکی هەمەلایەنگیر بێت تاکو بتوانرێت بەدیهێنانی "جەستە" بدرێتە پاڵ گەردیلەکانی و بوترێ: خۆی لە خۆیەوە پێکهاتووە!!

هەروەها هەرچی "چۆنێتیی گشتی"ی زیندەوەران هەن، وەك: یەکبوونی کارسازی و بەڕێوەبردن و جۆر و ڕەگەز و مۆری سروشت، کە بە ئاشکرا دەبینرێت و هەر هەمان مۆرە بەسەر گوێ و چاو و دەم و ڕووی هەموویانەوە و.. یەکبوونی تەمغەی دانست بە سەروسیمای یەك بە یەکی دانە دانەکانی هەموو جۆرەکانەوە و، پێکەوە بەدیهێنان و ژیاندنی هەموویان سەرباری تێکەڵبوونیان لەگەڵ یەکتردا.. هەموو یەکێك لەم چۆنێتی‌یانەی زیندەوەران، بەو درەوشانەوانەی ناوە جوانەکانی خواوەند کە ڕوویان لە

گەردوونە و لە هەموو دانەیەکی جۆرەکانیاندا هەیە، شایەتێکی گومانبڕ لەسەر "تاکی"ی تۆ دەدات و، ئاماژەش بۆ ئەو "تەنیایی"یە دەکات کە لە "تاکی"ی تۆدایە.

هەروەها وەك ملکەچ کردنی سەدان هەزار جۆری زیندەوەرانی ڕووی زەوی لەگەڵ مرۆڤدا و پڕچەك کردن و مەشق دادان و گوێڕایەڵ کردنیان بە وێنەی سوپای ڕێکخراوی ڕێکوپێك و جێبەجێبوونی فەرمانە پەروەردگاریەکان لەواندا بەوپەڕی کاملی و تەواوی، دەبێت بە بەڵگە لەسەر: پلەی شکۆمەندیی ئەو پەروەردگاریتی‌یەت.. بە هەمان جۆر: نرخ و بەهای گرانی ئەو بەدیهاتووانە، هەرچەندەش زۆر و زەبەندەن و.. بەدیهێنانیان بەوپەڕی خێرایی، هەرچەندەش لەوپەڕی ڕێکوپێکیدان و.. دروست کردنیان بەوپەڕی ئاسانی، هەرچەندەش لەوپەڕی وردەکاریدان، بەڵگەیەکی گومانبڕن لەسەر "مەزنیی توانست"ەکەت..

هەروەها گەیاندنی ڕۆزی بۆ ئەو بەدیهاتووانەی کە لەم سەر و ئەو سەری خۆرهەڵات و خۆرئاوا و باکوور و باشووردا بڵاوبوونەتەوە، هەر لە بچووکترین میکرۆبەوە تا دەگاتە گەورەترین گیانلەبەر و، لە بچووکترین مێرووەوە تا مەزنترین باڵندە.. بەڵگەیە لەسەر فراوانیی میهرەبانی‌یەڕەهاکەت..

هەروەها کە هەموو بەهارێك ڕووی زەوی دەبێت بە سەربازگەیەکی نوێ بۆ بەدیهاتووانی ناوی لە بریی وەرزی پایز کە ئەرکی سەرشانی خۆی کۆتایی پێ هێنا و.. لێبڕانی هەریەکە لەو بەدیهاتووانەش بۆ ئەنجامدانی ئەو کارەی لە ئەستۆیدایە بە وێنەی سەربازی گوێڕایەڵ.. ئەم کارە، بەڵگەیەکی گومان بڕە لەسەر فراوانیی فەرمانڕەوایەتی‌یەکەت..

هەروەها هەروەك هەموو زیندەوەرێك بە ئەندازەی ژمارەی گیانلەبەران و زیندەوەران و لەو ڕووەوە کە وەك نوسخەیەکی بچووککراوەی گەردوون بەدیهێنراوە و، زانستێکی لەوپەڕی قووڵی و دانستێکی لەوپەڕی وردەکاریی تێدا ڕەچاو کراوە، بێ ئەوەی بەشە تێکەڵ و پێکەڵەکانی ئاوێتەی یەکتر ببن، یاخود لە وێنەکێشانی شێوە و ڕوخسارە جیاجیاکانی سەرجەمی زیندەوەراندا سەرسامی دروست ببێت، یان هیچ هەڵە و ناتەواوی و سەهوویەك بێتە کایەوە.. هەروەك هەموو زیندەوەرێك

بەم کارانە ئاماژە بۆ هەمەلایەنیی زانستەکەت و گشتگیریی دانستەکەت بۆ هەموو شتێك دەکەن.. بە هەمان جۆر، بەدیهێنانی یەك بە یەکیشیان بەوپەڕی وردەکاری و جوانیی ئەوتۆ کە خۆی لە خۆیدا موعجیزەیەکی سنعەت و کارێکی ناوازەی حیکمەتە، ئاماژە بۆ ئەوپەڕی کەمالی جوانیی سنعەتی پەروەردگاریی تۆ دەکات کە سنعەتێکە خۆت خۆشت دەوێت و حەزیش دەکەیت پێشچاویان بخەیت.

هەروەها پەروەردەکردنی تەواو نەرمونیانی یەك بە یەکیان، بە تایبەت وردیلە و بچووکەکانیان و، جێبەجێ کردن و هێنانەدیی سەرجەم خواست و ئارەزووەکانیان.. چەندەها ئاماژەی بێ سنوور بۆ جوانیی ڕەنگینی تۆ دەکات.

* * *

ئەی بەخشندەی میهرەبان!

ئەی ئەمینی خاوەن بەڵێنی ڕاست!

ئەی خاوەنی ڕۆژی جەزا!

من بەهۆی فێرکاریی پێغەمبەرە خۆشەویستەکەت ﷺ و لە ڕێی ڕێنمایی قورئانە حەکیمەکەتەوە تێگەیشتم لەوەی کە:

مادەم "ژیان" مەزنترین ئەنجامی هەڵێنجراوی گەردوونە و، "گیان"یش پوختەی هەڵبژاردەی ناو ژیانە و، "خاوەن هەستان"یش ئاکامی پوختی سەرجەم بەشەکانی گیانلەبەرانن و، "مرۆڤ"یش جامیعترینی خاوەن هەستانە و..

ئنجا سەرجەمی بوونەوەران لە پێناوی "ژیان"دا خراونەتەکار و ملکەچ کراون و، "خاوەن ژیان"ەکانیش بۆ گیانلەبەرەکان ڕام و گوێڕایەڵ کراون و لەبەر ئەوان بۆ ئەم دنیایە نێرراون و، "گیانداران"یش هەمیشە گوێڕایەڵ و یاریدەدەری مرۆڤن و، "گرۆی مرۆڤ"یش بە سروشتی خۆیان و بە بێگەردی بەدیهێنەری خۆیان خۆشدەوێت و بەدیهێنەرەکەشیان ئەوانی خۆشدەوێت و لە ڕێی هەموو هۆکارێکەوە خۆی لای ئەوان خۆشەویست دەکات و.. ئامادەیی و لێهاتن و کۆئەندامە مەعنەوییەکانی ئەم مرۆڤەش ڕوویان لە جیهانێکی تری نەبڕاوە و ژیانێکی دیکەی هەمیشەیییە و.. دڵ و هەست و شعووریشی داخواز و تاسەمەندی مانەوەن و.. زمانەکەشی بە چەندەها نزا و لالانەوەی بێ سنوور داوا و تکای مانەوە لە بەدیهێنەرەکەی دەکات...

ئەوا هەرگیز ناگونجێ گرۆی مرۆڤ لە دوای "مردن" زیندوو نەکرێنەوە و لەم ڕێیەوە تووڕەیی و ڕق و قین لە دڵی ئەو خۆشەویستانەدا بهەژێنرێت و دوژمنایەتی‌یەکی هەمیشەیی‌یان لەگەڵدا بکرێت! لە کاتێکدا کە ئەوان هەر لە بناغەدا بۆ مەبەستی خۆشویستنێکی هەمیشەیی بەدیهێنراون و، لەبەر حیکمەتێك ڕەوانەی ئەم دنیایە کراون تاکو ژیانێکی پڕ لە بەختەوەری لە جیهانێکی تری هەمیشەییدا بەدەست بهێنن.

پاشان ئەو ناوە جوانانەی خوای گەورەش کە لە مرۆڤدا دەردەکەون، ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە: ئەم مرۆڤەی لەم ژیانە کورت و فانی‌یەی دنیادا ئاوا بوو‌بێت بە ئاوێنەی تیادرەوشانەوەی ئەو ناوانە، دەبێ لە جیهانی نەبڕاوەی ئەو دنیادا بەهرەمەندی گەلێ تیادرەوشانەوەی هەمیشەیی ئەو ناوانە بێت. بەڵێ، هاوڕێی ڕاستی شتی "هەمیشەیی" دەبێ ئەویش "هەمیشەیی" بێت و، ئاوێنەی خاوەن هەست و نەستی "باقی"ش داخوازی ئەوەیە کە ئەویش "باقی" بێت!

خۆ هەروەك لە ڕیوایەتە صەحیحەکانەوە دەردەکەوێت:

ڕۆحی زیندەوەران بە هەمیشەیی دەمێنێتەوە و، ڕۆحی چەند دانەیەکی تایبەتیشیان هاودەم لەگەڵ جەستەکانیاندا دەڕۆن بۆ جیهانی هەمیشەیی، وەك: مێروولە و پەپووی حەزرەتی سولەیمان و.. حوشترەکەی حەزرەتی صالح و.. سەگی "أصحاب الکهف"[1] و، هەریەك لە جۆرەکانیشیان لە تەنێکدا بەرجەستە دەبێت تاکو هەندێ جار بەکار بهێنرێت..

جا هەروەك لەو ڕیوایەتانەوە ئەمە دەردەکەوێت، "حیکمەت" و "حەقیقەت" و "میهرەبانی" و "پەروەردگاریتی"ی خواوەندیش بە هەمان جۆر داخوازی ئەمەن.

ئەی قەییومی بەتوانا!

هەرچی زیندەوەر و گیانلەبەر و خاوەن هەست و شعوور هەن، لەناو موڵکی تۆدا چەندین کار و ئەرکی سروشتی‌یان لە ئەستۆ نراوە و، بۆ فەرمانەکانی

---

(١) روي انه يدخل الجنة مع المؤمنين على ما قال مقاتل: عشرة من الحيوانات تدخل الجنة ناقة صالح وعجل ابراهيم وكبش اسماعيل وبقرة موسى وحوت يونس وحمار عزير ونملة سليمان وهدهد بلقيس وكلب اصحاب الكهف وناقة محمد ﷺ فكلهم يصيرون على صورة كبش ويدخلون الجنة (ذكره فى مشكاة الانوار). بڕوانە: تفسير روح البيان ٥/٢٢٦ للبروسوي و تفسير القرطبى ١/٣٧٢. (وەرگێڕ)

پەروەردگاریتی‌یەکەت و، تەنها بە: هێز و توانست و ویست و کارسازی و میهرەبانی و دانستی تۆ ملکەچ و گوێڕایەڵ کراون.

هەندێکیشیان لە لایەن میهرەبانیی تۆوە بۆ مرۆڤ زەلیل و ملکەچ کراون. ئەمەش نەك لەبەر هێز و زاڵبوونی مرۆڤ، بەڵکو لەبەر لاوازی و دەوستەوسانیی ناو سروشتی!

کەواتە هەرچی زیندەوەر هەیە، بە زمانی حاڵ و گوفتار، پەرستشی خۆی دەردەبڕێت و، لە هەموو شیرك و ناتەواوی‌یەك تەقدیسی خوای گەورە دەكات و، شوکرانە و سوپاسی نیعمەت و بەخششەکانی ڕادەگەیەنێت.

سبحانك يا من اختفى بشدة الظهور!

سبحانك يا من احتجب بعظمة الكبرياء!

وا من لەگەڵ تەسبیحاتی سەرجەم گیانلەبەراندا، تەسبیح و تەقدیست دەکەم و، بە دەنگی بەرز دەڵێم:

"سبحانك! يا من جعل من الماء كل شيء حي"!

* * *

ئەی پەروەردگاری هەموو جیهانەکان!

ئەی خوای پێشینان و دواینان!

ئەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان!

من بەهۆی فێرکاریی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ و لە ڕێی وانە و دەرسەکانی قورئانی حەکیمەوە، تێ‌گەیشتم و ئیمانم هێنا بەوەی کە:

هەروەك ئاسمان و، بۆشایی‌یەکەی و، زەوی و، وشکایی و، دەریا و، درەخت و، ڕووەك و، زیندەوەر، لە ڕێی دانە و بەش و گەردیلەکانیانەوە تۆ دەناسن و، ئاماژەت بۆ دەکەن و، دەبن بە بەڵگە و شایەت لەسەر "بوون" و "یەکتایی" تۆ.. بە هەمان جۆر پێغەمبەران - درووودیان لەسەر بێت - و ئەولیا و ئەصفیاکانیش، کە پوختەی ڕەگەز و جۆری مرۆڤن، کە ئەوانیش پوختەی گیاندارانن و، ئەوانیش پوختەی گەردوونن، شایەتی دەدەن و هەواڵی: "پێویستیی بوون" و "تاکی"ی و "تەنیایی" تۆ ڕادەگەیەنن. ئەم هەواڵەشیان هێندە قایم و گومان‌نەهێڵ و ڕەگداکوتاوە کە لە هێزی سەدان ئیجماع و

تەواتوردایە و، پاڵی بە بینین و کەشف و هەڵێنجانی دڵ و ژیریی ئەوانەوە بەستووە و، بە موعجیزات و کەرامات و بەڵگە دڵنیایی بەخشەکانیان دەیچەسپێنن..

بەڵێ، هەر ختوورەیەکی نادیار و پەنهان بە دڵدا بێت و ئاماژە بۆ ئەو زاتەی پشت پەردەی غەیب بکات کە ئەو ختوورەیەی بەو دڵەدا هێناوە و.. هەر ئیلهامێکی ڕاست کە بە ناو دڵدا بێت و ئەو زاتە ئیلهامدەرەی ناو دڵ بە پێویست دابنێت و.. هەر عەقیدەیەکی دڵنیاییبەخش و یەقینیی ئەوتۆ کە بە "حق الیقین" سیفاتی قودسی و ناوە جوانەکانی خوای گەورە دەربخات و.. دڵی نوورانیی هەرچی ئەنبیا و ئەولیا هەیە کە بە "عین الیقین" نوورەکانی خواوەندی "واجب الوجود" دەبینێت و.. عەقڵ و ژیریی هەرچی صیددیق و ئەصفیا هەیە کە بە "علم الیقین" تەصدیقی نیشانەکانی "پێویستیی بوون"ی بەدیهێنەری هەموو شتێك دەکات و بەڵگەکانی "یەکتایی"شی دەچەسپێنێت..

هەر هەموویان، بەڵگەن و.. ئاماژە پێشچاو دەخەن و.. شایەتی دەدەن لەسەر: "پێویستیی بوون" و "سیفاتی موقەددەس" و "تاکی" و "تەنیایی" و "ناوە جوانەکان"ی تۆ!

هەرچی موعجیزەی ئاشکرا و تەسدیقکراوی هەواڵەکانی پێغەمبەر ﷺ هەیە، کە سەردار و پوختەی سەرجەمی پێغەمبەران و پیاوچاکان و ئەصفیا و صیددیقانە.. هەروەها هەموو یەکێك لەو حەقیقەتە بەرزانەی کە دەریدەخەن ئەو پێغەمبەرە ﷺ لەسەر حەقە.. هەروەها یەك بە یەکی ئایەتە بێگومانەکانی "یەکتایی" و سەرجەمی مەسەلە قودسی و ئیمانییەکانی ئەو قورئانە ئیعجازبەخشەی کە پوختەی سەرجەمی کتێبە حەق و موقەددەسەکانە.. هەر هەموویان، بەڵگەن و.. ئاماژە پێشچاو دەخەن و، شایەتی لەسەر "پێویستیی بوون" و "سیفاتی موقەددەس" و "تاکی" و "تەنیایی" و "ناوە جوانەکان" و "سیفەتە مەزنەکان"ت دەدەن.

ئنجا هەروەك ئەو هەواڵدەرە ڕاستگۆیانەی کە ژمارەیان سەدان هەزار کەس دەبێت و پشت بە موعجیزات و کەرامات و بەڵگەکانیان دەبەستن، شایەتی لەسەر "بوون" و "یەکتایی" تۆ دەدەن.. هەر هەموو شیان – بە ئیجماع و یەکدەنگی – مەودای گەورەیی شکۆمەندیی ئەو پەروەردگارێتییەی تۆ دەچەسپێنن و ڕایدەگەیەنن کە لە هەموو شتێکدا دەست بەکارە، هەر لە بەڕێوەبردنی کاروبارە هەمەکییەکانی عەرشی مەزنەوە کە دەوراندەوری هەموو شتێکی داوە، تا دەگاتە گوێ لێ بوون و بەڕێوەبردنی پەنهانترین

خەیاڵ و ختووره و نهێنی و ئاوات و نزا و خواستێکی جوزئیی دڵی مرۆڤ.. هەروەها هەموو ئەوانە ڕادەی گەورەیی ئەو توانستەی تۆ ڕادەگەیەنن کە هەر لە پێش‌چاوی خۆماندا و بە تەنها یەك جار چەندین شتی جیا جیا و بێ سنوور بەدی دەهێنێت و گەورەترین شت بە ئەندازەی ئاسانیی دروستکردنی بچووکترین مێروو دروست دەکات، بێ ئەوەی هیچ کام لەم کارانە ڕێی ئەنجامدانی کارێکی تری لێ بگرێت!

پاشان هەروەك هەموو ئەوانە هەواڵی فراوانیی میهرەبانی‌یە ڕەهاکەت ڕادەگەیەنن و، بە موعجیزات و کەرامات و بەڵگەکانیان دەیچەسپێنن کە: میهرەبانی‌یەکی ئەوتۆیە سەرجەمی گەردوونی خستووەتە حوکمی کۆشکێکی مەزن بۆ گیانلەبەران بە تایبەتی بۆ مرۆڤ و، بەهەشت و بەختەوەریی هەمیشەیی بۆ گرۆی جیننی و ئادەمیزاد ئامادە کردووە و، تەنانەت بچووکترین زیندەوەریش لە یاد ناکات و، بۆ دڵنیاکردن و دڵڕاگرتنی دەستەوسانترین "دڵ" تێدەکۆشێت..

هەروەها لە بارەی فراوانیی ئەو "فەرمانڕەوایەتی‌یە ڕەها"یەتەوە دەدوێن کە سەرجەمی جۆرەکانی بەدیهاتووانی - هەر لە گەردیلەکانەوە تا دەگاتە هەسارەکان - ملکەچ و گوێڕایەڵی فەرمانەکانی خۆی کردووە..

جا هەروەك هەموو ئەوانە ئەم هەواڵانە ڕادەگەیەنن و دەیانچەسپێنن، بە هەمان جۆر و بە ئیجماع و یەکدەنگی، ئاماژەش دەکەن و دەبن بە بەڵگە و شایەت لەسەر: هەمەلایەنگریی "زانست"ەکەت کە دەورواندەوری هەموو شتێکی داوە و گەردوونی وەك کتێبێکی گەورەی ئەوتۆ لێ کردووە کە هێندەی ژمارەی بەشەکانی، نامیلکەی لەخۆ گرتبێت و، سەرجەم ڕووداوەکانی ناو بوونەوەرانی لەسەر "ئیمامی موبین" و "کیتابی موبین" تۆمار کردووە کە دوو تۆماری "لەوحی مەحفووظ"ن و، گشت پێرست و بەرنامەیەکی درەختەکانی لە تۆوەکاندا جێ کردووەتەوە و، بەوپەڕی ڕێکوپێکی و بە بێ هیچ هەڵەیەك مێژووی ژیانی خاوەن هەستانی لەناو هێزی پارێزەری ناو کەللەسەری ئەواندا داناوە..

هەروەها بە هەمان جۆر، شایەتی لەسەر گشتگیریی "دانست"ە موقەددەسەکەت دەدەن کە بە چەشنێکە چەندین دانایی زۆر و زەبەندەی لە هەموو شتێکدا ڕەچاو

كردووە، تەنانەت بە ئەندازەی بەروبوومەكانی درەخت ئەنجامی بە حیمكەت نەخشاوی بە هەموو درەختێك بەخشیوە و، هێندەش بەرژەوەندیی لە زیندەوەراندا ڕەچاو كردووە هێندەی ژمارەی ئەندامەكانی، تەنانەت بە ئەندازەی ژمارەی بەش و خانەكانی دەبێت، تەنانەت جگە لەو كارمەندییە زۆرانەی كە خستوونیەتە ئەستۆی زمانی مرۆڤەوە، بە ئەندازەی تام و چێژی خواردەمەنییەكانیش تەرازووی چێژەری وردی لەو زمانەدا داناوە!

هەروەها هەموویان شایەتی دەدەن لەسەر ئەوەی كە درەوشانەوەی ناوە جوان و شكۆمەندەكانی خوای گەورە، كە لەم دنیایەدا شوێنەواریان دیار و ئاشكرایە، لەودنیای هەمیشەیی و هەتاهەتاییدا بە جوانترین و درەخشانترین شێوە بەردەوام دەبێت.. لەسەر ئەوەش كە نیعمەتەكانت - كە لەم دنیا فانییەدا نموونەیمان بینی - لەودنیای خانەی بەختەوەریدا بەوپەڕی جوانی و درەخشانی بەردەوام دەبن و، لەگەڵ موشتاقان و تاسەمەندەكانی ئێرەیاندا، لە خانەی هەتاهەتایی ئەوێدا هاودەم و هەمیشەیی دەبن.

ئەوەتا لە پێشەكیی هەموو ئەوانەوە: پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ كە پاڵی بە سەدان موعجیزاتی ڕوونی خۆیەوە داوە و، قورئانی پیرۆزیش كە ئایەتە ڕاستەوخۆ و گومان نەهێڵەكانی پشتی دەگرن و، سەرجەمی پێغەمبەران - درووودیان لەسەر بێت - كە خاوەنی گیانی ڕووناكن و، گشت ئەولیاكان كە جەمسەری دڵە ڕۆشناكانن و، هەموو ئەصفیا و صیددیقانیش كە خاوەنی ژیرییە ڕووناكەكانن.. هەر هەموویان، مژدەی بەختەوەریی هەمیشەیی بە گرۆی جیننی و ئادەمیزاد دەدەن و، هەڕەشە و مەترسیی ئاگری دۆزەخیش پێشچاوی گومڕایان دەخەن.

بەڵێ، هەموو ئەوانە باوەڕیان بەم هەواڵە هەیە و شایەتیی لەسەر دەدەن و، لەمەشدا پشت بەو بەڵێن و هەڕەشانە دەبەستن كە چەندین جار لە كتێب و صوحوفە ئاسمانییە خاوێنەكانتدا باست كردوون و، پاڵیان بە سیفات و كاروبارە قودسییەكانیشتەوە داوە، وەك: توانست و، میهرەبانی و، چاودێری و، دانست و، شكۆمەندی و، جوانی. هەروەك لەم هەواڵەیاندا پشتیان بە عیززەتی شكۆمەندی و دەستەڵاتی پەروەردگارێتیی تۆ بەستووە و، لە ڕێی كەشف و بینینی خۆیان و ئەو عەقیدە دامەزراوەشیانەوە كە لە پلەی "علم اليقين"دایە، ئەم مژدەیە ڕادەگەیەنن.

دەسا ئەی خواوەندی بەتوانای دانا!

ئەی بەخشندەی میهرەبان!

ئەی خاوەن بەڵێنی ڕاست!

ئەی قەهھاری شکۆمەند!

ئەی خاوەن عیززەت و مەزنی و گەورەیی!

تۆ زۆر خاوێن و پاك و پیرۆزیت و گەلێ لەوە بەرزتریت کە ئەم ژمارە زۆرەی دۆستە ڕاستگۆکانت و گشت بەڵێنە زۆر و زەبەندەکانت و سەرجەم سیفەتە مەزن و کاروبارە خاوێن و پیرۆزەکانی خۆت بە درۆ بخەیتەوە و، پەردە بەسەر خواستی دەستەڵاتداریی پەروەردگاریتییەکەتدا بگێڕێت و، دوعا و نزا بێسنوورەکانی بەندە باش و وەرگیراوەکانی خۆت گیرا نەکەیت کە خۆشت دەوێن و، ئەوانیش لە ڕێی ئیمان و تەسدیق و گوێڕایەڵییەوە خۆیان لە لا خۆشەویست کردوویت..

تۆ ئەی پەروەردگارم! خاوێن و پیرۆزیت و بە جۆرێکی ڕەها بەرزیت لەوەی کە کافر و گومڕایان لە ئینکاری کردنی حەشردا تەسدیق بکەیت، لە کاتێکدا کە ئەوان دەستدرێژی بۆ سەر مەزنیی تۆ دەکەن و، بەهۆی کافری و سەرپێچی و بەدرۆخستنەوەی تۆوە لە بەڵێنەکەتدا سنووری عیززەتی شکۆمەندی و مەزنیی سام و شکۆی خوایەتی و میهرەبانیی پەروەردگاریتییەکەت دەشکێنن.

من تەقدیسی بێسنوور و نەبڕاوەی "دادگەری" و "جوانی" و "میهرەبانی"یەکەت لەم ستەم و ناشیرینییە نەبڕاوەیە ڕادەگەیەنم و، بە ئەندازەی گەردیلەکانی وجوودم ئەم ئایەتە دەخوێنمەوە کە دەفەرموێ:

﴿سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوّاً كَبِيراً﴾ (الإسراء:٤٣).

تەنانەت پێغەمبەرە ڕاستگۆکانت - دروودیان لەسەر بێت - کە بانگەوازکاری ڕاستەقینەی پەروەردگاریتییەکەتن، بە "حق اليقين" و "عين اليقين" و "علم اليقين" گەنجینەکانی بەخشش و میهرەبانییەکانت لە دوارۆژی هەمیشەییدا و.. دەرکەوتنی تەواوەتی و دەراسای درەوشانەوەی ناوە جوانەکانت لە خانەی بەختەوەریدا، دەبینن و ئاماژەی بۆ دەکەن و بە مژدەش بە ئێمەی ڕادەگەیەنن، هەروەك بەندە ئیماندارەکانیشت

ڕێنمایی دەکەن بۆ ئەوەی کە مەزنترین تیشکی ناوی جوانی "الحق" - کە سەرچاوە و خۆر و پارێزەری هەموو حەقیقەتەکانە - بریتی‌یە لە "حەقیقەتی حەشر"ی مەزن!

ئەی پەروەردگاری پێغەمبەران و صیددیقان!

هەموو ئەوانە پێکەوە لە موڵکی تۆدا و بە فەرمان و توانست و ویست و کارسازی و زانست و دانستی تۆ خراونەتەکار و ئەرکیان پێ سپێرراوە.. ئەوانیش بە تەقدیس و تەسبیح و تەکبیر و تەحمید و تەهلیل گۆی زەوی‌یان لە حوکمی گەورەترین شوێنی زیکر و یادی تۆدا خستووەتە پێش‌چاو، هەروەك گەردوونیشیان خستووەتە حوکمی گەورەترین مزگەوتەوە بۆ پەرستنی تۆ.

ئەی پەروەردگاری خۆم و ئەی پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوی!

ئەی بەدیهێنەری خۆم و بەدیهێنەری هەموو شتێك!

تـــو حـــەققی "توانســـت" و "ویســـت" و "دانســـت" و "فەرمانڕەوایـــەتی" و "میهرەبانی"یەکەت کە بەهۆیانەوە گشت ئاسمانەکانت بە ئەستێرەکانیانەوە و، گۆی زەویشت بە سەرجەم شتانی ناویەوە و، هەموو بوونەوەرانیشت بە گشت چۆنێتی و جۆرەکانیانەوە، ملکەچ و گوێڕایەڵ کردووە:

نەفسی خۆمم بۆ ملکەچ و دەستەمۆ بکە..

خواست و داواکاری‌یەکەمم بۆ ڕام و گوێڕایەڵ بکە..

دڵی خەڵکی بۆ "پەیامەکانی نوور" ملکەچ بکە، تاکو خزمەتی "ئیمان" و "قورئان" بکەن..

"ئیمانی کامڵ" و "عاقیبەت خێری" بە خۆم و براکانم ببەخشە..

ئنجا هەروەك:

"دەریا"ت بۆ مووسا، دروودی لەسەر بێت و..

"ئاگر"ت بۆ ئیبراهیم، دروودی لەسەر بێت و..

"چیا" و "ئاسن"ت بۆ داوود، دروودی لەسەر بێت و..

"ئینس" و "جیننی"ت بۆ سولەیمان، دروودی لەسەر بێت و..

خۆر و مانگت بۆ حەزرەتی محەممەد ﷺ..

ملکەچ و گوێڕایەڵ کرد.

بە هەمان جۆر، "دڵان" و "ژیری‌یەکان"یش بۆ "پەیامەکانی نوور" ملکەچ و گوێڕایەڵ بکە و.. "خزم" و "قوتابیانی پەیامەکانی نوور" لە شەڕی نەفس و شەیتان و ئەشکەنجەی قەبر و ئاگری دۆزەخ، بپارێزە و، هەر هەمووشمان لە فیردەوسی بەهەشتدا شاد و بەختەوەر بفەرموو.

ئامین.. ئامین.. ئامین..

﴿سُبْحَانَكَ لا عِلْمَ لَنَا إلاّ مَا عَلّمْتَنَا إنّكَ أنْتَ العَليمُ الحَكيمُ﴾.

﴿وآخِرُ دَعواهُم أنِ الْحَمْدُ لله رَبِّ العَالَمِيْنَ﴾.

ئەم وانەیەم لە "قورئانی پیرۆز" و "جەوشەنی مەزن"ەوە[1] وەرگرت، کە موناجاتێکی نەبەوی‌یە.

وا لە شێوەی پەرستشێکی فیکری و لەدەرگانەی پەروەردگاری میهرەبانمدا دەیخەمە ڕوو. خۆ ئەگەر هەر کەموکووڕی‌یەکم لێوە دەرکەوتبێت، ئەوا پەنا بۆ میهرەبانی‌یەکەی دەبەم و قورئانی پیرۆز و جەوشەنی مەزن دەکەم بە تکاکارم بۆ لێخۆشبوون لەو کەموکووڕی‌یەم!

سەعیدی نوورسی

(١) "جەوشەن" واتە: ئەو زری‌یەی کە لە جەنگدا لەسەر سنگەوە دەپۆشرێت. بەڵام لێرەدا مەبەست ئەو موناجاتە ڕەنگینەی پێغەمبەرە ﷺ کە بە ڕیوایەتی ئیمام "زەینولعابیدین" - خوای لێ ڕازی بێت - دەماودەم ڕیوایەت کراوە و، لاڵانەوە و موناجاتێکە بە سیفاتە مەزن و ناوە جوانەکانی خوای گەورە و، لە نێوان هەموو بڕگەیەکیدا ئەم دەستەواژەیە دووپات دەبێتەوە: (سبحانك لا إله إلاّ أنتَ الأمان الأمان أجرنا من النار.. خلّصنا من النار.. نجنا من النار). (وەرگێڕ)

تیشکی چوارەم

ئەم تیشکە لە ناوەرۆك و پلەدا "بریسکەی پێنجەم"ە و، لە شێوە و جێگەشدا "تیشکی بەنرخی چوارەم"ی بریسکەی سی و یەکەمی مەکتووبی سی و یەکەمە و، بریتی‌یە لە سەرنجێکی گرنگ و مەزنی ئایەتی پیرۆزی: ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ (آل عمران:۱۷۳).

بێدارکردنەوەیەك:

شێوازی پەیامەکانی نوور وەکو هی کتێبەکانی تر نی‌یە، چونکە لە سەرەتاوە باسەکەی هەندێ تەماوی و نادیار دەست پێ دەکات کە لەوانەیە لای خوێنەر پەنهان بێت و یەکەم جار بە لایەوە ڕوون نەبێت. بەڵام وردە وردە باسەکە ڕوون دەبێتەوە و واتاکانی هێدی هێدی دەردەکەون. بە تایبەت ئەم پەیامە، کە پلەی یەکەمی گەلێ ورد و قووڵ و تەماوی‌یە و، لەگەڵ ئەوەشدا ڕاستی‌یەکی گەلێ بەرز و بەنرخە. ئەم پلەیەشم بە شێوەیەکی تایبەتی و بۆ چارەسەرکردنی دەردە قووڵ و جۆراو جۆرەکانی خۆم و، لە شێوەی داوەری‌یەکی شعووریی یەکجار گرنگ و مامەڵەیەکی ئیمانیی تەواو زیندوو و گفتوگۆیەکی تابڵێی پەنهانی ناودڵدا، لێ دەرکەوت. هەر لەبەر ئەوەشە کە مەگەر کەسێك هەست و نەستەکانی لەگەڵ هەستەکانی مندا یەك بگرنەوە، دەنا هەستیان پێ ناکات و ناتوانێت چێژی تەواوەتی‌یان لێ ببات.

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ (آل عمران:١٧٣)

كاتێ دنیا پەرستان منیان لە هەموو شتێك كرد، كەوتمە ناوەندی پێنج جۆری غەریبی‌یەوە و، دووچاری پێنج جۆر لەو نەخۆشی‌یانە بووم كە لە ئازار و ماندوویی سەردەمی پیریمەوە سەریان هەڵدابوو. هێندەش تەنگیان پێ هەڵچنی بووم و بێزاریان كردبووم كە "بێ ئاگایی" سەری تێكردم و نەیهێشت ئاوڕێك بەلای ڕووناكیی "پەیامەكانی نوور"دا بدەمەوە تاكو هێز و یارمەتیی لێ وەربگرم و دڵنەوایی خۆمی پێ بكەم، بەڵكو ڕاستەوخۆ ڕوانیمە "دڵ"م و، "ڕۆح"ی خۆمم تاقی كردەوە..

بینیم: عیشقێكی تابلێی بەهێز بۆ "مانەوە" و "نەمری" و، خۆشەویستی‌یەكی یەكجار بەتین بۆ "وجوود" و، سەودایەكی گەورەش بۆ "ژیان" بەسەر دەروونمدا زاڵە و خۆی بەسەر مندا سەپاندووە. هاودەم لەگەڵ ئەوەشدا: "دەستەوسانی"یەكی بێ سنوور و "هەژاری"یەكی لە ئەندازە بەدەرم لە خۆمدا هەست پێ دەكرد. كەچی لە بەرامبەر هەموو ئەمانەوە دەمبینی "فەوتان" و "نەمان"ێكی سامناك و گرنگم لە ڕێدایە، كە ئەو "مانەوە" و "ژیان"ە لەناو دەبەن و هەموو ئاواتەكانیشم دەكوژێننەوە!

كە لەم حاڵەدا ئەمەم بەدی كرد، منیش وەك ئەو شاعیرە دڵ سووتاوە[1] لەبەر خۆمەوە شیعرەكەی ئەوم خوێندەوە كە دەڵێت:

---

(١) مەبەست لەو شاعیرە نیازیی میسری‌یە (١٦١٨-١٦٩٤ز) كە شاعیرێكی سۆفی‌یە و، لە گوندێكی سەر بە پارێزگەی "مەلاتیە"ی توركیا لە دایك بووە. خوێندنی لە "ئەزهەر" تەواو كردووە، هەر لەبەر ئەوەش پێی وتراوە: "میسری". كە لە میسر گەڕاوەتەوە دەستی كردووە بە ڕێنمایی موسڵمانان لە یەكێك لە قوتابخانەكانی ئەو كاتەی ئەستەمبووڵدا، هەر لەوێش تەریقەتی "خەلوەتی"ی دامەزراندووە كە پێیشی دەوترێت: "تەریقەتی نیازی" و "تەریقەتی میسری". جگە لە "دیوانی شیعر" و "مەكتووبات"ەكەی، چەند بەرهەمێكی تری هەیە وەك: "موائد العرفان"، "عوائد الاحسان"، "هداية الاخوان". (وەرگێڕ)

"دانست" خوازیاری فەنای جەستەمە
"ئـەبــەد" ئـاواتــی: دڵی خـەسـتەمـە
دەروونــم کـەیـلــی پــەژارە و دەردە
لوقمـان سەرسـامە و تیمـار ئەسـتەمە

ئیتر بە نائومێدییەوە سەرم داخست.. کەچی لە ناکاودا ئایەتی: ﴿**حَسْبُنا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيل**﴾ هات بە هانامەوە و، پێی وتم:
"بە وردی بمخوێنەرەوە".. منیش هەموو ڕۆژێك پێنج سەد جار دەمخوێندەوە.
ئنجا تەنها نۆ دانە پلەم لە نوور و پلە بەرز و بەنرخەکانی نووسی لەوانەی کە بە "عـین الیقین" لێم دەرکەوتن، سەبارەت بە درێژەپێدانی ئەو پلانەش بە "علم الیقین" ـ نەك "عین الیقین" ـ ئەوا بە پەیامەکانی نووری دەسپێرم.

❑ **یەکەم پلەی نووریی "حەسبی":**

ئەو "عیشقی مانەوە"یەی کە لە مندایە، لـە ڕاستیدا نارِوانێتـە مانـەوەی "مـن"، بـەڵکو دەڕوانێتـە "بـوون"ی ئـەو خـاوەن کەماڵـە ڕەهایـە و "کـەماڵ" و "مانـەوە"ی ئـەو. چونکـە یەکێك لە سێبەرەکانی یـەك درەوشـانەوەی نـاوێکی خـوای گـەورەی خـاوەن کـەماڵی ڕەهـا و جـوانیی ڕاسـتەقینە - کە خۆی لە خۆیدا خۆشەویستە - لە چییەتی(ماهیـة)ی مندا هەیە. جا ئەو عیشقی "مانەوە"یەی کە لە مندایە و دەڕوانێتە "بوون" و "مانەوە"ی ئەو خـاوەن کەماڵـە ڕەهایـە، بەهۆی بێئاگاییـەوە، ڕێگـای ون کـرد و سـەری لـێ شـێوا و دەستی بە سێبەرەکەوە گرت و، عیشقی مانەوەی ئاوێنەکەی کەوتە سەر!

بەڵام هەر کە ئایەتی: ﴿**حَسْبُنا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيل**﴾ هـات و پـەردەی لـە ڕووی ئـەم ڕاستییە لادا، هەستم کرد، بەڵکو بە "حق الیقین" چەشتم و بینیم کە:
خودی لەزەتی مانەوە و بەختیاریم، تەنانەت لـەزەتی لـەوە باشتریشم لەوەدایـە کـە بـە دڵنیایی و ملکەچییەوە باوەڕ بە "مانەوە"ی ئەو خواوەندە باقی و خاوەن کەماڵە بهێنم و، ئیمانم ببێت بەوەی کە هەر تەنها ئەو خوا و پەروەردگارمە.
بێگومان بە "مانەوە"ی "ئەو" ڕاستییەکی نەبڕاوەی نەمر و زیندوو بۆ "من" دێتـەدی. چونکە بە هەستێکی ئیمانی دەچەسپێت کە: (ماهییەتی من دەبێت بە سێبەرێك بۆ ناوێکی باقی و سەرمەدی، کەواتە ئیتر ئەو ماهییەتەم نامرێت).

هەروەها بەو هەست و شعوورە ئیمانی‌یەی كە مرۆڤ دەگەیەنێتـە "بـوون"ی كـەماڵی ڕەهـا و خۆشەویستی ڕەهـا، خۆشەویستی‌یە زاتی و سروشتی‌یە تونـد و تیژەكـەش تـیژ دەبێت..

هـەروەها بـەو هەسـت و شعوورە ئیمانی‌یـەی كـە تایبەتە بە مانـەوە و بوونـی "بـاقیی هەمیشەیی"، هەموو كەماڵ و تایبەتكاری‌یـەكی بوونـەوەران بـە تایبـەتی ڕەگـەزی مـرۆڤ دەزانرێن و دەردەكەون. هەروەك دەزانرێت كە شەیدایی نـاو نـاخی سروشتی مـرۆڤ بـۆ "كـەماڵ" لـە زۆر ئـازاری بێ‌سنوور ڕزگـاری دەكـات. ئیـتر مـرۆڤ چێـژ و لـەزەتی ئـەم دەرەنجامە بۆ خۆی دەچێژێت..

هەروەهـا ئەو هەسـت و شـعوورە ئیمانی‌یە پەیوەندی‌یـەك بـۆ مـرۆڤ بـەو خـواوەندە باقی و هەمیشەیی‌یەوە دەبەستێت و، لە ڕێی باوەڕبوونیشیەوە بـەو نیسـبەت و پەیوەندی‌یـە گەلـێ جۆری پەیوەست و پەیوەندیی لەگەڵ سەرانسەری موڵكی ئەو باقی‌یـەدا بـۆ گـرێ دەدرێت. ئیتر مرۆڤ بە "نووری ئیمان" دەڕوانێتە موڵكێكی بێ‌سـنوور بـە وێنـەی ئـەوەی كە بۆ موڵكی خۆی بڕوانێت و، بەم پێ‌یـە لـە نـاوەڕۆك و واتـادا سـوودێكی لـەم جۆرەی دەست دەكەوێت..

هەروەها بەو هەست و شعوورە ئیمانی و نیسبەت و پەیوەندی‌یە، جۆرە پەیوەندی‌یـەك لەگەڵ هەموو بوونەوەراندا بۆ مرۆڤ پێكدێت. دیـارە لـەم حاڵەتەشـدا جگـە لـە "بوونـی كەسیی خۆی" كە دەكەوێتە پلەی دووهەمەوە، لە ڕووی ئەو هەست و شعوورە ئیمانی و پەیوەندی و هاوئاهەنگی‌یەوە، بوونێكی بێ سنووریش سـەر هـەڵدەدات. بـە ڕادەیـەك كـە دەڵێیت ئـەو "وجـوود"ە بـە وێنـەی وجـوودی خۆی وایـە! ئیـتر لـەم ڕێ‌یـەوە كـەفوكوڵی عیشق و خۆشەویستیی سروشتیی مرۆڤ بەرامبەر "وجوود" هێمن و هێور دەبێتەوە..

هەروەها بەو هەست و شعوورە ئیمانی و نیسبەت و پەیوەندی‌یە، "برایەتی" بۆ مـرۆڤ لەگەڵ هەموو ئەهلی فەزڵ و كەماڵدا پەیدا دەبێت. دیـارە لـەو كاتـەدا بـە فـەزڵی ناسینی بوون و مانەوەی خواوەندی باقی و هەمیشەیی، ئەو برا لەژمارەبەدەرانەی ئـەهلی فـەزڵ و كەماڵ بە زایە نـاچن و لەناو نـابرێن. بـەڵكو هـەموویان "مانـەوە" بەدەسـت دەهێنـن. ئیـتر مانـەوە و بـەردەوامیی كـەماڵی ئـەو خۆشەویسـتە لەژمارەبەدەرانـەی كـە پـەیوەندیی خۆشەویستی و ڕێز و سەرسووڕمانی لەگەڵدا بەستوون، چێژێكی یەكجار بەرز و بڵند بۆ ئەو خاوەن هەست و شعوورە ئیمانی‌یە بەرهەم دەهێنێت..

هەروەها بەهۆی ئەو هەست و شعووری ئیمانی و نیسبەت و پەیوەندی و برایەتی‌یەوە، بینیم کە: دەتوانم هەست بە بەختەوەری‌یەکی بێ‌سنوور بکەم کە لە بەختەوەریی هەموو خۆشەویستانمەوە سەرچاوەی گرتووە، لەوانەی کە بە هەموو ڕەزامەندی و خۆشحالی‌یەکی خۆمەوە ئامادەم ژیان و مانەوەی خۆم لە پێناوی بەختەوەریی ئەواندا بەخت بکەم! چونکە هاوڕێی دڵسۆز و میهرەبان بە بەختەوەریی هاوڕێ خۆشەویستەکەی بەختەوەر دەبێت و چێژ و لەزەتی لێ دەبات.

لەبەر ئەوە، بە "مانەوە" و "بوون"ی خوای باقیی خاوەن کەماڵ، هەموو سەروەر و خۆشەویستانم لە پێغەمبەران - درووودیان لەسەر بێت - و ئەولیا و ئەصفیا، لە پێشەنگیانەوە پێغەمبەری سەروەر ﷺ و ئالی بەیت و هاوەڵە بەڕێزەکانی و، سەرجەمی خۆشەویستە لەژمارەبەدەرەکانی تریشم، لە ئیعدامی هەمیشەیی ڕزگاریان دەبێت و بەختەوەری‌یەکی هەتاهەتایی بەدەست دەهێنن. ئەمەشم بەو شعووره ئیمانی‌یە هەست پێ کرد و، تیشکی بەشێك لە بەختەوەری‌یەکانی ئەوانم بەسەردا شکایەوە و بە چەشنێکی خاوێن و بێگەرد چێژ و لەزەتم لێ برد. ئیتر بەهۆی ئەو پەیوەندی و، برایەتی و، خۆشەویستی‌یەوە، بەختەوەری‌یەکی یەکجار گەورە منی لە ئامێز گرت و حەواندمیەوە..

هەروەها بەهۆی ڕزگاربوونمەوە لە چەندین ئازاری بێ‌سنووری پەیوەندیم بە هاوڕەگەزەکانمەوە و سۆز و شەفەقەتم بۆ خزم و کەسانم، هەستم بە بەختەوەری‌یەکی ڕۆحیی نەبڕاوە و بێ‌کۆتایی دەکرد. چونکە بە هەست و شعوورێکی ئیمانی هەستم کرد کە سەرجەمی خزمەکانم لە ڕووی وەچە و نەسەب و ناوەڕۆکەوە و هەموو ئەوانەی کە من بە فەخر و شانازی‌یەکی سروشتی‌یەوە ژیان و مانەوەی خۆم لە پێناوی ڕزگاربوونیاندا لە گێرو گرفت و مەترسی‌یەکان بەخت دەکەم، لە پێشەکیی هەموویانەوە باوکان و دایکانم..

هەستم کرد کە هەموو ئەوانە بەهۆی "مانەوە" و "بوون"ی خواوەندی باقیی ڕاستەقینەوە، لە فەنا و نەمان و ئیعدامی هەتاهەتایی و چەندین ئازاری بێ‌سنوور ڕزگاریان دەبێت و، میهرەبانی‌یەکی فراوان و ڕەهایان دەست دەکەوێت و، هەر ئەو میهرەبانی‌یە فراوان و ڕەهایەش لە بریی شەفەقەتە جوزئی و کورت و بێ کاریگەری و

خەمدەر و ئازاربەخشەکەی مـن، چـاودێری و پارێزگاری‌یـان دەکـات. هـەروەك دایکـی بەشەفەقەت لەزەت و چێژ لە حەوانەوە و لـەزەت و چێـژی منالەکەی دەبـات، منیـش بـە هەمان جۆر چێژ و بەختەوەریم لە ڕزگاربوونی هەموو ئەوانەوە چەشـت کـە شـەفەقەت و بەزەییم بۆیان هەیە، لـەو ڕووەوە کـە ڕۆشتوونەتە ژێـر سـایە و چـاودێریی ئـەو نیعمـەت و میهرەبانی‌یە فراوانە و، ئەم هەست پێ کردنەش گەلـێ دڵخۆش و شادمانی کردم. بۆیـە لـە ناخەوە گەلـێ شوکر و سوپاسم پێشکەشی خوای گەورە کرد..

هەروەها بەو هەست و شعوورە ئیمانی‌یە ڕزگاربوونی "پەیامەکانی نوور"م بینی - کـە بـەری ژیـانم و مایـەی بەختـەوەریم و ئـەرکی سروشـتیی سەرشـانمن - لـە: زایـەبوون و تیاچوون و پووکانـەوە و بێ کـەڵکی. هـەر بـەو پەیوەندی‌یـە ئیمانی‌یـەش زانیـم و تەنانـەت هەستیشم کرد کە ئەو پەیامانە بە تەڕ و پاراوی دەمێننەوە و بە جۆرێکـی مەعنـەوی گەشـە دەکـەن. تەنانـەت هەسـتم کـرد کـە بـە بـەردەوامی دەمێننـەوە و گەلــێ بــەروبوومی پێگەیشتووی بەتام و لەزەتیش بەرهەم دەهێنن..

ئیـتر قەناعـەتی تـەواوم کـرد کـە چێـژ و لـەزەتێکی مەعنـەویی گەلـێ زیـاتر لـە چێـژ و لەزەتی "مانەوەی خۆم" لەمەدا هەیە و، بە هەسـتێکی ڕاستەقینەش هەستێکی تـەواوم بـەو چێژ و لەزەتە کرد. چونکە ئیمانم هێنا بەوەی کە بەهۆی "بوون" و "مانەوە"ی خواوەندی باقی و خاوەن کەماڵەوە نەك هەر تەنـها لەسـەر دڵ و بیری خـەڵکیدا "پەیامـەکانی نـوور" نەخش دەبن، بـەڵکو جگـە لـەوەش ئەم پەیامانـە دەبـن بـە مایـە و جێـی موتـاڵاکردن و خوێندنـەوەی بوونـەوەرانی خـاوەن هەسـت و شـعوور و ڕۆحانیـانی لەژمارەبـەدەر و بـێ سنوور!

ئەمە جگە لەوەی کە - ئەگەر خـوای گـەورە لێیـان ڕازی بێـت - ئـەوا وێنـەیان لـەناو "لـەوحی مـەحفووز" و سـەرجەم تـابلۆ پارێزراوەکـاندا دەردەکـەوێت و بـە چـەندین بەروبوومی خێر و پاداشت دەڕازێنەوە. بە تایبەت بوونی ئەو پەیامانە لە ماوەی تەنـها یـەك ئان و کاتدا کە - پشت بە خوا - تیایدا بەهرەمەندی ڕوانینـی پـەروەردگار ببن لـە ڕووی پەیوەندی‌یان بە قورئانی پیرۆزەوە و بەدەستهێنانی ڕەزامەندیی خواوەند و قبووڵ کردنیـان لـە لایـەن پێغەمبـەرەوە ﷺ، ئەمـە گەلـێ گـەورە و مـەزنترە لـە ڕێزلێنـان و تـەقدیری سەرانسـەری هـەموو خـەڵکی دنیـا بەگشتی.. هـەروەها زانیـم کـە بەختـەوەریی مـن لـە

خزمەتکردنی ئەو پەیامانەدایە بۆ قورئانی پیرۆز. بۆیە من هەموو کاتێك ئامادەم کە لە پێناوی مانەوە و بەردەوامیی هەموو یەکێکی ئەو پەیامانەی کە ڕاستیی‌یەکانی ئیمان دەچەسپێنن و پشتیان دەگرن، هەروەها بۆ سوودگەیاندنیان بە خەڵکی و قبووڵ بوونیان لای خوای گەورە، ژیان و مانەوەی خۆم بەخت بکەم. ئیتر بەو پەیوەندیی‌یە ئیمانیی‌یە تێگەیشتم لەوەی کە ئەو پەیامانە بەهۆی "مانەوە"ی خوای گەورەوە ڕێز و تەقدیرێکیان دەست دەکەوێت کە سەد هێندەی ڕێز و تەقدیری خەڵکی زیاتر بێت. بۆیە بە هەموو توانا و هێزێکی خۆمەوە وتم:

﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيل﴾ (آل عمران:١٧٣)..

هەروەها بەو هەست و شعوورە ئیمانیی‌یە زانیم و تێ‌گەیشتم لەوەی کە: ئیمان و باوەڕم بە "بوون" و "مانەوە"ی خوای باقیی شکۆمەند، مانەوەیەکی ئەبەدی و ژیانێکی بەردەوامم پێ دەبەخشێت و، بەروبوومەکانی ئیمانیش کە بریتین لە "کردەوە چاکەکان" بەروبوومی باقی و نەبڕاوەی ئەم ژیانە فانیی‌یەن و چەند هۆکارێکن بۆ مانەوەیەکی بەردەوام. ئیتر قەناعەتم بە دەروونی خۆم کرد کە من وەك ئەو تۆوە وام واز لە توێکڵەکەی دەهێنێت بۆ ئەوەی ببێت بە درەختێکی گەورەی بەردار. واتە قەناعەتم پێ کرد کە دەست لە "مانەوەی دنیا"م هەڵبگرێت، کە وەکو توێکڵ وایە، بۆ ئەوەی بەروبوومی "باقی" و نەبڕاوە ببەخشێت. ئیتر پێکەوە لەگەڵ دەروونی خۆمدا وتمان:

﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيل﴾!

بەڵێ، مانەوەی ئەو خواوەندە سەروزیادی ئێمەیە.

هەروەها بەو هەست و شعوورە ئیمانی و پەیوەندیی بەندایەتیی‌یە، تا پلەی "علم الیقین" زانیم کە لە پشت پەردەی گڵی گۆڕەوە جیهانێکی ڕووناك هەیە و ڕۆژێك دێت کە ئەو چینە گڵە چڕ و پڕەی کە مردوانیان لە ژێردایە لا دەبرێت و، زانیشم کە ئەو تونێلەی مرۆڤ لە دەرگای گۆڕەوە دەڕواتە ناوی هەرگیز بە "تاریکستانی عەدەم" کۆتایی پێ نایەت. بۆیە لە ناخەوە وتم:

﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيل﴾.

هەروەها بەو هەست و شعوورە ئیمانیی‌یە هەستێکی تەواوم کرد و بە "حق الیقین"یش زانیم کە: لەو کاتەدا عیشقی گەرموگوڕ و لەڕادەبەدەری ناو سروشتم بۆ "مانەوە" لە

دوو لایەنەوە ڕووی لە "بوون" و "مانەوە"ی خواوەندی باقیی خاوەن كەماڵە، كەچی بەهۆی ئەو پەردانەی كە لە لایەن "خۆویستی"ی مرۆڤەوە دادراونەتەوە، ڕێی گەیشتنی بە خۆشەویستەكەی هەڵە كرد و دەستی لە داوێنی ئاوێنەكە گیر كرد و شەیدای بوو! بۆیە سەرسام ما و لە ڕێ ترازا. چونكە زاڵبوونی سێبەری ناوێكی ئەو خاوەن كەماڵە ڕەهایەی كە خۆی لە خۆیدا مایەی خۆشەویستی‌یە و سروشت خۆشی دەوێت و پەرستراوی خۆشویستراوە، بەسەر ماهییەتمدا، ئەم "عیشقی مانەوە" قووڵ و بەهێز و دامەزراوەی لە مندا جێگیر كردووە..

جا لە كاتێكدا كەماڵی زاتیی ئەو پەرستراوە سەروزیادی پەرستن و خۆشویستنە، چونكە جگە لە زاتی خۆی هیچ شتێك نی‌یە داخوازی خۆشەویستی بێت و هیچ هۆكار و ئامانجێكیش نی‌یە هاندەری ئەو خۆشەویستی‌یە بێت، كەچی بە بەخشینی ئەو چەشنە نیعمەت و بەروبوومە نەبڕاوانەی باس كران كە هەر یەكەیان شایانی ئەوەن نەك تەنها یەك ژیان و مانەوە بەڵكو هەزاران ژیان و مانەوەیان لە پێناودا بەخت بكرێت، بە بەخشینی ئەمانە، هەستم كرد كە ئەو كەماڵە زاتی‌یەی پەرستراوی ئەزەلی بەم چاكەكاری‌یانەی خۆی پتر ئەو عیشقە سروشتی‌یەی لە مندا قووڵ و دامەزراو كردووە. خۆ ئەگەر لە توانامدا بوایە ئەوا بە هەموو گەردیلەكانی وجوودم دەموت: ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيل﴾! تەنانەت بە نیەت و نیازیش وتم!

ئەو هەستە ئیمانی‌یەی كە بە شوێن "مانەوە"ی خۆیدا دەگەڕێت و لە ئەنجامدا مانەوەی خوای گەورەی دۆزی‌یەوە - وەك بەو بڕگانەی پێشوو كە بە "هەروەها.. هەروەها" دەست پێ دەكات ئاماژەم بۆ هەندێ لە بەروبوومەكانی كرد - چێژ و شەوقێكی ئەوتۆی پێ بەخشیم كە سەرجەمی قەوارە و سەرانسەری ڕۆحی منیان گرتەوە. بۆیە بە هەموو هێزێكی خۆم و لە ناخی دڵمەوە و هاودەم لەگەڵ دەروونی خۆمدا وتم:

﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيل﴾!

❐ دووهەم پلەی نووری "حەسبی":

لەگەڵ ئەو بێ دەستەڵاتی و كۆڵەواری‌یەی كە لە سروشتمدایە و، ئەو پیری‌یەی كە سەری تێ كردبووم و، ئەو غەریبی‌یەی كەوتبوومە ناویەوە و، ئەو بێ كەسی و تەنیا باڵی‌یەشدا كە تیایدا بووم و لە هەموو شتێك دابڕ كرابووم، دنیاپەرستان - بە پلانی

خۆیان و لە ڕێی سیخوڕەکانیانەوە - هێرشێکی بێبەزەییانەیان کردبووە سەرم.. ئا لەم کاتەدا، ڕووم لە دڵم کرد و پێم وت:

"چەندین سوپای چڕوپڕ و زۆر و زەبەندە هێرش دەکەنە سەر تاقە کەسێکی لاوازی نەخۆشی دەست بەستراو! ئایا من هیچ پشت و پەنایەکم نییە"؟

گەڕامەوە بۆ ئایەتی: ﴿حَسْبُنا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيل﴾.

ئەویش پێی ڕاگەیاندم کە:

لەبەر ئەوەی تۆ (ناسنامەی پەیوەندیی ئیمان)یت هەیە، ئەوا بە هۆی ئەم پەیوەندییەوە سەر بە پادشایەکی گەورە و خاوەن دەسەڵاتی ڕەهایت، کە پادشایەکە لە وەرزی بەهاردا، بەوپەڕی ڕێکوپێکی، پێداویستیی سەرجەم سوپاکانی ڕووەك و زیندەوەران - کە لە چوارسەد هەزار ڕەگەزی جۆراوجۆرن و لە سەرانسەری زەویدا پەرش و بڵاون - دابین دەکات و.. بەرگ و پۆشاکی هەردوو سوپا مەزنەکەی خۆی - کە درەخت و باڵندەکانن - بە پۆشاکی تازە و جوان نوێ دەکاتەوە و مەدالیاکانیان دەگۆڕێت بە هی نوێ، تەنانەت بە وێنەی گۆڕینی بەرگ و پۆشاکی جوان و ڕەنگینی پەلەوەرەکان، پۆشاکی چیا و دەشت و دەرەکانیش دەگۆڕێت و تازەیان دەکاتەوە و.. ڕۆزیی سوپای هەموو گیانلەبەران دابەش دەکات کە مرۆڤ لە پێشەکیی هەموویانەوەیە. ئەمەش نەك بە وێنەی ئەو ڕۆزییانەی کە ئێستا مرۆڤ لە شێوەی پوختەکراوەکانی شەکر و گۆشت و شتی تردا ڕێیان پێ بردووە، بەڵکو لە شێوەی چەندین پوختەکراوی سەد جار لەوانە تەواوتر و باشتردا. ئەو ڕۆزییانە، کاکڵە و پوختەکراوی هەموو جۆرە خۆراکێکن. تەنانەت ئەو شتانەی کە پێیان دەوترێت "ناوك" و "تۆو" لە ڕاستیدا "پوختەکراوە خواییەکان"ن. زیاد لەمەش، ئەو پوختەکراوانە بە چەند بەرگێکی تایبەتی "قەدەر" کە لەگەڵ پێگەیشتن و نەشونمایاندا بگونجێ، دەپێچێتەوە و، لە چەندین قوتو و سندووقی بچووکدا دەیانپارێزێت. ئەم سندووقانەش لە کارگەی "ك. ن" و بە فەرمانی "كُنْ" زۆر بە خێرایی و بە ئاسانییەکی ڕەها و زۆرییەکی لەڕادەبەدەر دروست دەکرێن، بە ڕادەیەك کە قورئانی پیرۆز دەفەرموێ:

﴿فَإِنَّما يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾ (البقرة:١١٧).

خۆ هەرچەندە ئەو پوختە خۆراکانە لە یەك دەچن و لە هەمان ماددەی یەکتر پێکهاتوون و لەوانەشە بەشی پێویستیی یەك شاریش نەکەن، کەچی ڕۆزیدەری بەخشندە لە تەنها یەك وەرزی هاویندا هێندە خواردنی جۆراوجۆر و بەلەزەتیان لێ پێ دەگەیەنێت کە بگونجێت هەموو شارەکانی سەرزەوی‌یان لێ پڕ بکرێت.

جا مادەم بەهۆی "پێناسی پەیوەندیی ئیمان"ەوە پشتیوانێکی وەك ئەمەت دەست کەوتووە، ئەوا دەتوانیت بە دڵنیایی‌یەوە پاڵ بە هێز و دەستەڵاتێکی گەورە و ڕەهاوە بدەیت و پشتی پێ ببەستیت.

لە ڕاستیشدا هەر کاتێك ئەم وانەیەم لەم ئایەتە پیرۆزەوە وەردەگرت، هەستم بە هێز و توانایەکی گەورەی مەعنەوی دەکرد و، لە خۆمدا هێزێکی وام شك دەبرد کە بتوانم نەك هەر ئەوانەی دەورروبەر و نزیکی خۆم، بەڵکو بەرەنگاری هەموو دوژمنێکی لە جیهاندا پێ بکەم! هەر ئەمەش بوو کە هانی دام لە قووڵایی و ناخی ڕۆحمەوە: ﴿حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ بخوێنمەوە و دووپاتی بکەمەوە.

جارێکی تر لە ڕووی هەژاری و موحتاجیی نەبڕاوە و بێ کۆتایی خۆمەوە و بۆ مەبەستی بەدەستهێنانی خاڵێکی یارمەتی لێ وەرگرتن بۆ ئەم دوانە، سەرم لە هەمان ئایەتی پیرۆز دایەوە. ئەویش پێی فەرمووم:

تۆ لە ڕێی "بەندایەتی" و "مولکایەتی"تەوە پەیوەندیت بە خاوەن مولکێکی بەخشندەوە هەیە و، ناویشت لە دەفتەری ژیاندنی بوونەوەراندا تۆمار کراوە. ئنجا لە هەموو بەهار و هاوینێکدا ئەو خاوەن مولکە بەخشندەیە سەد جار زیاتر سفرەی نیعمەتەکانی ڕادەخات و هەڵیاندەگرێتەوە و، بە چەندین خواردەمەنیی جۆراوجۆر و بەتام و لەزەت دەیانڕازێنێتەوە کە لە جیهانی غەیب و جیهانی عەدەم و گڵێکی بێ گیان و بە چەشنێ کە هەر لە حسابی بەندەکەیدا نەبووە، لەسەر ئەو سفرەیە ئامادەیان دەکات. تەنانەت دەڵێی ساڵەکانی زەمان و ڕۆژەکانی ساڵ چەند قاپ و دەفرێکی یەك لە دوای یەکن بۆ بەروبوومەکانی چاکەی خواوەند و خۆراکی میهرەبانی‌یەکەی و چەند پیشانگایەکن بۆ پیشاندانی نیعمەتەکانی ڕۆزیدەری میهرەبان لە چەند پلەیەکی کوللی و جوزئیدا. جا تۆش بەندەی دەوڵەمەندێکی ئاوا ڕەهایت. کەواتە گەر هەست بەم بەندایەتی‌یەی خۆت بۆ ئەو میهرەبانە دەکەیت، ئەوا هەژاری‌یە ئازاربەخشەکەت دەبێت بە مایەی ئیشتیهایەکی خۆش و بەلەزەت.

منیش لـە لایـەنی خۆمـەوە بەشـی خۆمـم لـەم واتایـەی ئـەم ئایەتـە پـیرۆزە وەرگـرت و، هاودەم لەگەڵ دەروونـی خۆمـدا وتم: بەڵـێ.. بەڵـێ، ئەمـە تـەواو ڕاستە. ئنجـا پشـتم بـە خوای گەورە بەست و وتم: ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيل﴾.

❑ **سێهەم پلەی نووری "حەسبی":**

کاتێ پاڵەپەستۆی نەخۆشی و هەموو شێوەکانی نامۆیی و جۆرەکانی سـتەم لـە سـەرم توند بوون، هەستم کرد بەوەی کە سـەرجەم پەیوەندی‌یـەکانم لەگـەڵ دنیـادا دەپچڕێـن و، "ئیمان"یش لەلای خۆیەوە ڕێنمایی دەکردم و، پێی دەوتم:

(تۆ بۆ دنیایەکی تری ئەبەدی دەستنیشان کراویت و شایستەی وڵاتێکی هەتاهـەتایی و بەختیاری‌یەکی هەمیشەییت).

لەم کاتەدا هەر شتێك حەسرەتی لـێ بچۆڕایـە و بیخستمایەتە داخ و خەفەتـەوە، وازم لـێ هێنان و دەستم لـێ داتەکاندن و، گۆڕیمن بەو شتانەی کە مزگێنیی خـێر و خۆشـی‌یان تێدایە و بەردەوام دەمخەنە شوکر و سوپاسی خوای گەورەوە.

بەڵام ئایا ئەم ئامانجە چۆن هەتاسەر دێتەدی کە ئەوپـەڕی ئـاوات و ئامـانجی ئەندێشـە و مەبەستی ڕۆح و ئاکامی سروشتی مرۆڤە، ئەگەر ئەو خـواوەنـدە بەدەستەڵاتە نەیهێنێتـەدی کە خاوەنی توانستی ڕەهایە؟ ئەو خوایەی کە ئاگای لە هـەموو جـموجووڵ و وەسـتان و کـردار و گوفتـاری بەدیهاتووانیـەتی و تۆمـاری دەکـات لەسـەریان؟ ئـەم ئامانجـە چـۆن دێتەدی ئەگەر چاودێریی بێ سنووری ئەو خوایە نەبێت بۆ ئەم مرۆڤە بچووکەی کە لـەناو بێدەستەڵاتیی ڕەهادا دەتلێتەوە و، ئەو خوایە هێندە ڕێزی لە مرۆڤ گرتووە کە گوفتاری خۆی ئاراستە کردووە و لە نێوان هەموو بەدیهاتووانیدا پلەی بەرزی بەو بەخشیوە؟

بـەڵێ، کاتـێ کـە بـیرم لـەم دوو خاڵـە دەکـردەوە، واتـە: کـارایی و لێـهاتوویی ئـەم دەستەڵاتە بێ سنوورە و، ئەو گرنگی‌یە ڕاستەقینەیەش کە خـوای باڵادەسـت بـەم مرۆڤـەی داوە کە لە ڕواڵەتدا کەم نرخ دیارە.. کاتێ بیرم لەم دوو خاڵە دەکردەوە، دەمویست ئـەم دوو خاڵەم لە ڕووی ئیمانەوە بـە چەشـنێك لـێ دەربکـەوێت و بـۆم ڕوون ببێتـەوە کـە بـە تەواوی دڵنیاییم بێ ببەخشێت.

بۆ ئەم مەبەستە سەرم لە هەمان ئایەتی پیرۆزی: ﴿حَسْبُنا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيـــل﴾ دایـەوە. ئەویش پێی وتم:

(سەرنج لەو "نا"یە بدە كە لە "حسبنا"دایە و، بزانە ئەوانە كێن كە چ بە زمانی حـاڵ و چ بـە زمـانی قسـە و گوفتـار لـەگـەڵ تـۆدا دەڵێـن: "حسـبنا" و، بـۆ خـۆت گوێیـان لـێ ڕابگرە).

بەڵێ، ئەم ئایەتە بەم جۆرە فەرمانی پێ دام..

منیـش کـە سـەیرم کـرد و سـەرنجـم دا، چـەندین جـۆری لـە ژمارەبـەدەری بـاڵندەی گەورە و مێرووی باڵداری یـەكجار بچووكـی وەك مێـش و، چـەندەها جـۆر زینـدەوەری گەورە و بچووك و ڕووەك و درەختی لەژمارەبەدەری گەورە و بچووك و بێ كۆتاییم بینی کـە هـەمـوویـان بە زمانی حـاڵ لەگـەڵ مندا واتای: ﴿حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْـــمَ الْوَكِيـــلُ﴾یـان دەوتەوە و یادی غەیری خۆیشیان دەخستەوە!

هـەروەها بینیـم: ئـەم بوونەوەرانـە باشـترین بریكاریـان هەیـە کـە دابینكردنـی هـەموو مەرجەكانی ژیانی ئەوانی گرتووەتە ئەستۆ. تەنانەت لەو هێلكانەی کە لەیەك دەچن و لـە هەمان ماددەی یەكتر پێكهاتوون، هـەروەها لـەو "مـەنی"یانـەی کـە وەك یـەك وان و، لـەو ناوك و تۆوانەی شێوەیان لە یـەكتر دەچێـت، بـەبێ هەڵـە و ناتـەواوی و لـێ تێكچوون و زۆر بە ڕێكوپێكی و جوانی و هاوسەنگی و ڕازاوەیی: سەد هەزار جۆر زینـدەوەر و سـەد هـەزار شـێوە پەلـەوەر و سـەد هـەزار جـۆر ڕووەك و سـەد هـەزار جـۆر درەخـت بـەدی دەهێنێت و لێكیـان جیـا دەكاتـەوە. ئـەم بەدیهێنانـەش بـە بـەردەوامی و بەوپـەڕی زۆری و ئاسانی و فراوانی لە كاردایە، بە تایبەتی لە وەرزی بەهاردا کە بە چاوی خۆمان دەیبینین.

جا بەدیهێنانی ئەم شتانە بە كۆمەڵی و بە چەشنێكی لەیەكچووی تێهەڵكێش و لەسـەر هەمان شێوە و لە ناوەندی مەزنایەتیی ئەم توانستە ڕەهایـەدا، بـە ڕوونـی: "تـاك و تـەنیایی" خوامان بۆ دەردەخات.

ئـەم ئایەتـە پـیرۆزە تێی گـەیاندم کـە: هەرگیزاوهـەرگیز کـــەس نـاتوانێت خـــۆی هەڵبقورتێنێت و دەست بخاتە ناو كاروباری ئـەم پـەروەردگاریتی و بەدیهێنەرێتییـەی کـە کە ئەم موعجیزە لە سنووربەدەرانە پێش چاو دەخات.

پاشـان سـەیری "أنـا"ی نـاو "نـا"ی "حسبنا"م کـرد، واتـە بـۆ خـودی خۆمـم ڕوانـی و سەرنجی تێڕامانم ئاراستەی خۆم كرد. بینیم:

ئەو کەسەی زیندەوەرانی لـە دڵۆپێـك ئـاو دروسـت کـردووە، منیشـی هـەر لـەو ئـاوە بەدی هێناوە و کردوومـی بـە یـەكێك لـە موعجیزاتی خـۆی و، ئنجـا بیسـتن و بینینـی پـێ بەخشیوم و، مێشكی لەناو سەر و دڵی لەناو سنگ و زمانی لـەناو دەمدا بـە شـێوەیەك بـۆ

داناوم کە سەدان پێوەر و تەرازووی ورد و نەرمی ئەوتۆی لەو مێشك و دڵ و زمانەدا بڵاوکردووەتەوە کە دەتوانن هەموو دیاری و بەخششەکانی خواوەندی میهرەبان بناسن و کێشانەیان بکەن لەوانەی کە لە گەنجینەکانی میهرەبانیی خوای گەورەدا پاشەکەوت کراون. هەروەها هەزاران ئامراز و ئامێری ئەوتۆشی لەو ئەندامانەدا داناوە کە دەتوانن گەنجینە نەبڕاوە و لەبن‌نەهاتووەکانی درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی خواوەند بکەنەوە و، بە ژمارەی بۆن و تام و ڕەنگەکانیش ناسێنەری یارمەتیدەر و دیاریکراوی بەو ئامراز و ئامێرانە بەخشیوە.

هەروەها خوای گەورە، بە کەماڵی ڕێکوپێکی، گەلێ هەست و نەستی هەستیار و پەنهان و.. بەوپەڕی ڕێکی و وردیش چەندین لایەنی ناسك و نیانی مەعنەویی لە مندا داناوە. جگە لەوەی کە بە کەماڵی دانایی خۆی و بەوپەڕی کاملی و ڕێکوپێکی، چەندین ئامێری وردەکار و ئەندامی ناوازە و پێویستی بۆ ژیانی مرۆڤ لە وجوودی مندا بەدی‌هێناوە، تاکو تامی سەرجەم جۆرەکانی هەموو نیعمەتەکانی خۆیم پێ بچێژێت و، لە ڕێی ئەو هەستیارانەوە هەست بە هەموویان بکەم و، درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی و مەزهەرە جۆراوجۆرەکانی ئەو درەوشانەوانەم بەو هەست و نەستە ورد و ناسکانە تێ بگەیەنێت و پێم بناسێنێت و بۆ چەشتن و لەزەت لێبردنیان هانم بدات.

هەروەها جگە لەوەی کە: "وجوود"ی منی - کە بێ‌نرخ و هەژار دیارە - وەك وجوودی هەموو ئیماندارێك خستووەتە دۆخی: باشترین و جوانترین شێوەی گەردوون و.. کردوویەتی بە نوسخەیەکی بچووککراوەی جیهانی هەرە گەورە و.. نموونەی بچووکی ئەم دنیایە و.. موعجیزەیەکی ڕەنگینی بەدیهاتووانی و.. کرپارێکی داواکاری گشت جۆرە لەژمارەنەهاتووەکانی نیعمەتەکانی و.. مەڵبەندێك بۆ یاساکانی پەروەردگارێتی‌یەکەی و.. هۆکارێك بۆ جێ‌بەجێ کردنی کاروبار و فەرمانەکانی و.. نموونەیەك بۆ باخچەی گوڵزاری بەخششەکانی دانایی و میهرەبانی‌یەکەی و.. قسەبۆکراوی تێگەیشتوو لە گوفتارە خاوێنەکەی.. جگە لە هەموو ئەمانە، هەر ئەو خواوەندە "ژیان"یشی پێ بەخشیوم، تاکو نیعمەتی هەرە مەزنی "وجوود" لەناو وجوودی مندا گەورە و زۆر بکات، چونکە ئەم نیعمەتی وجوودەم دەتوانێت بەهۆی ژیانەوە هێندەی جیهانی بینراو فراوانی بەدەست بهێنێت..

هەروەها نیعمەتی "مرۆڤێتی"یشی بە من بەخشیوە، ئیتر نیعمەتی "وجوود" بەهۆی بەخشین و دەرکەوتنی ئەم مرۆڤێتی‌یە و لە ڕێی هەست و نەستە تایبەتی‌یەکانی مرۆڤەوە ڕێگایەکی بۆ سوود وەرگرتن لەو سفرە و خوانە فراوانانە کردووەتەوە کە لە جیهانە ماددی و مەعنەوی‌یەکاندا ڕاخراون..

هەروەها نیعمەتی ئایینی "ئیسلام"ی پێ بەخشیوم. ئیتر بەهۆی ئەم نیعمەتی ئیسلامەوە هێندەی پانتایی جیهانی پەنهان و بینراو نیعمەتی "وجوود"ی بۆ فراوان کردووم..

هەروەها نیعمەتی "ئیمانی تەحقیقی"ی پێ بەخشیوم، کە بەهۆی ئەو ئیمانەوە "نیعمەتی وجوود" و سەرجەم نیعمەتەکانی دنیا و ئاخیرەتی لەخۆ گرت و توانای جێ کردنەوەی هەموویانی لە خۆیدا بەدەست هێنا..

هەروەها لە ناوەندی ئەو ئیمانە تەحقیقی‌یەدا "ناسین" و "خۆشویستن"ی خۆی پێ بەخشیم و، بەمەش پلەیەکی ئەوتۆی بە چاکەکاریی خۆی دامێ کە بوار بەو نیعمەتی "وجوود"ە بدات دەستی حەمد و سەنا بۆ گەلێ بازنەی یەکجار زۆر درێژ بکات و سوودیان لێ وەربگرێت، هەر لە بازنەی مومکیناتەوە تا جیهانی "وجووب" و بازنەی ناوە جوانەکان..

هەروەها بە شێوەیەکی تایبەتی فەزڵ و نیعمەتی "زانستێکی قورئانی" و "دانستێکی ئیمانی"ی بە من بەخشی. ئیتر بەم چاکەکاری‌یەی خۆی بەرزی‌یەکی بەسەر گەلێ بەدیهاتووی خۆیدا پێ بەخشیم.

بەم جۆرە، لە چەندین ڕووی زۆری وەك ئەوانەی پێشوو، خوای گەورە جامیعییەتێکی ئەوتۆی بە مرۆڤ داوە کە گەلێ شتی تێدا کۆ ببێتەوە و، هێندەش توانا و لێهاتنی پێ بەخشیوە کە مرۆڤ بکەن بە ئاوێنەیەکی کامڵ و تەواوەتی بۆ تیادەرکەوتنی "تەنیایی" و "صەمەدانییەت"ی خوای گەورە و، مرۆڤ بەهۆیانەوە بتوانێت کە بە: پەرستش و بەندایەتی‌یەکی هەمەکی و فراوان، "گوێڕایەڵی" بۆ پەروەردگارێتی‌یەکی هەمەکی و خاوێن بنوێنێت.

ئنجا بە زانینێکی لەوپەڕی دڵنیایی و ئیمانێکی کاملەوە زانیم و ئیمانم هێنا بەوەی کە: خوای گەورە ئەمانەت و سپاردەکەی خۆی کە لای من دایناوە و دیاری و بەخششە بەڕێزەکەشی کە بە منی بەخشیوە و بریتی‌یە لە "وجوود" و "ژیان" و "خود"ی خۆم، لە

منی دەکرێتەوە، وەك دەقی ڕاشکاوی قورئانی پیرۆز باسی کردووە و[1]، سەرجەم کتێب و صوحوفە خاوێنەکانی خۆیشی کە بۆ پێغەمبەرانی ناردوون و، گشت پێغەمبەران و ئەولیا و ئەصفیا لەمەدا یەکیان گرتووە. بۆ ئەوەش ئەو سپاردە و دیاری و بەخششەی خۆی لە من دەکرێتەوە تاکو لای من زایە نەبن و لای خۆی بیانپارێزێت و دوایی بیانگێڕێتەوە بۆم. لە بەرامبەر ئەم لێ کرینەشەوە بەختەوەرییەکی هەمیشەیی و بەهەشتێکی هەتاهەتاییم دەداتێ و، بۆ ئەمەش بەڵێنی بێ گومانی داوە و پەیمانی ڕاستی لە ئەستۆ گرتووە.

هەر لەم ئایەتە پیرۆزەوە: ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ تێ گەیشتم کە من پەروەردگارێکی مەزنی شکۆمەند و بەخشندەی ئەوتۆم هەیە کە بە ناوی "الفتّاح"ی خۆی، بەوپەڕی ئاسانی و خێرایی و وردەکاری، لە چەندین دڵۆپی ئاوی لەیەکچووی دیاریکراو و لە چەند دانە ناوکێکی لەیەکچوو: شێوەی سەدان هەزار جۆری ڕووەك و زیندەوەران دەکێشێت. هەر ئەم خواوەندە گەورە و مەزنە بایەخێکی هێندە گەورەی بەم مرۆڤە داوە کە - وەك ئێستا باسمان کرد - ژیرییەکان دووچاری سەرسامی دەکات! بە ڕادەیەك کە مرۆڤی کردووە بە مایە و خولگەی کاروبارەکانی پەروەردگارێتییە شکۆمەندەکەی خۆی و، هەر ئەو خواوەندە بە وێنەی ئاسانیی بەدیهێنانی بەهاری ئایندە و بێ گومانیی هاتنی بەهار، حەشریش دەهێنێتە کایەوە و، نیعمەتی بەهەشت و بەختەوەریی هەمیشەییمان پێ دەبەخشێت.

بەڵێ، هەموو ئەم دەرس و زانینانە لەم ئایەتە پیرۆزەوە فێر بووم: ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾. خۆ ئەگەر لە توانامدا بوایە ئەوا بە زمانی هەموو بەدیهاتووان و بە کردەوە ئەم ئایەتە پیرۆزەم دەخوێندەوە. بەڵام لەبەر ئەوەی ئەم کارەم بە کردەوە لە توانادا نییە، ئەوا بە "نییەت" و "تەسەوور" و "ئەندێشە" و بە زمانی هەموویان خوێندمەوە و، تەنانەت حەزیش دەکەم هەتاهەتایە هەر بەردەوام بیخوێنمەوە!

❑ چوارەم پلەی نووریی "حەسبی":

ئەو تەگەرە و لەمپەرانەی هاتنە ڕێم و لەرزەیان بە "بوون"م خست، وەك پیری و غەریبی و نەخۆشی و دەستبەسەری، هەموو ئەوانە پێکەوە لەو کاتەدا هێرشیان بۆ هێنام

(١) ئاماژەیە بۆ ئایەتی پیرۆزی: ﴿إِنَّ اللهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ﴾(التوبة:١١١). (وەرگێڕ)

کە "بێ ئاگایی" سەری تێکردبووم! وەك بڵێی "بوون"ی خۆم کە زۆر بە توندی دەستم نـێ گیر کردبوو، بەرەو عەدەم هەنگاو بنێـت، تەنانـەت "بـوون"ی هـەموو بوونـەوەرانیش بـەرەو "نـەبوون" بـڕوات. ڕۆشـتنی هـەموو ئەمانـەش بـەرەو "نـەمان" خـەم و پـەژارە و نیگەرانی‌یەکی توند و تیژیان بۆ فەراهەم هێنام..

ئا لەم کاتەدا سەرم لە ئایەتی: ﴿حَسْبُنا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ دایەوە.. ئەویش پێی وتم:

(لە واتاکانم ورد بەرەوە و بە چاوی ئیمان بۆیان بڕوانە)!

منیش کە بە چاوی ئیمانەوە بۆم ڕوانین، بینیم:

"بوون"ی من کە – وەك بوونی هەر موسڵمانێکی تر – گەردیلەیـەکی تـابڵێی لاواز و بچووکە، لە ڕاستیدا ئاوێنەیەکە بۆ بوونێکـی بێ سنوور و، هۆکارێکـە بـۆ دەستکەوتنی جۆرەهـا بوونـی زۆر و لـە ژمـارە نـەهاتوو کـە بـە چەشـنێکی بێ‌کۆتـایی دەکرێنـەوە و دەردەکەون. هـەروەها وەکو وشەیەکی پڕ لـە دانـایی وایـە کـە چـەندەها "بـوون"ی هەمیشەیی دەبەخشێت کە زۆر لە خۆی گرانتر و بـەرزتر و بـەنرختن. تەنانـەت بـە "علـم الیقین" زانیم کە تاقە چرکەیەکی ئەم بوونەی من – لە ڕووی پەیوەندیی ئیمانی‌یـەوە – بـە ئـەندازەی بوونێکـی هەمیشـەیی گـران و بەنرخـە. چونکـە مـادەم مـن بـە هەسـتی ئیمـانی دەمزانـی کـە بوونـی مـن تەنـها درەوشـانەوە و ئاســەوارێکی خـوای گـەورەی "واجـب الوجود"ە و یەکێکە لە بەدیهاتووە ڕێك و جوانەکانی، ئەوا ئەم زانینـە لـەو تاریکی‌یـە بێ سنوورانەی کـە زادەی چـەند وەهمێکـی ترسناك بـوون و، لــە ئـازاری دوور و درێـژی جودایـی و لێکدابڕانــە بێ‌کۆتایی‌یـەکانیش ڕزگـاری کـردم و، هـەر ئـەم زانینـەش بـە ئـەندازەی ژمـارەی کـار و نـاوە جوانـەکانی خـوای گـەورە – کـە پـەیوەندی‌یان بـە بوونەوەرانەوە هەیە – پەیوەندیی برایانەی لە نێوان مـن و بوونـەوەردا، بـە تایبـەتی لەگـەڵ زیندەوەرانـدا، بۆ دروسـت کـردم. هـەروەها ئەوەشـم زانـی کـە لـە نـاوەندی جودایـی و لێکدابڕانێکی کاتیی – وەك "مردن"دا – بە یەك گەیشتنەوە و پەیوەندی‌یەکی هەمیشـەییم دەست دەکەوێت لەگەڵ سەرجەمی خۆشەویستانم لە بوونەوەردا!

ئاشکرایشە کە ئەو کەسانەی پەیوەندی‌یەکانی: یەك گونـد، یـان یـەك شـار، یـان یـەك وڵات، یان یەك هێزی سەربازی، یان یەك سەرکردە، یان یەك مامۆستای ڕابـەر، یـان هـەر پەیوەندی‌یەکی وەك ئەمانە دەیانبەستێت بە یەکەوە، لەناو خۆیاندا هەست بە برایەتی‌یەکی خۆش و ناسك و هاوڕێیەتی‌یەکی بـەهێز دەکـەن. بـەڵام ئـەو کەسـانەی کـە لـەم چەشـنە

پەیوەندیدەرە یەکخەرانە بێ بەشن، لە ئەنجامی چەندین تاریکایی ئازاربەخشەوە هەمیشە بە سزا و ئازاری تاڵەوە دەتلێنەوە.

هەروەها ئەگەر بەروبوومەکانی درەختێك هەست و شعووریان تێدا بوایە، ئەوا هەموو یەکێکی ئەو بەروبوومانە هەستی دەکرد کە خوشك و برا و خاوەن و لە بریی ئەوانی ترە و بۆیان دەڕوانێت. بەڵام گەر "درەخت" لە گۆڕێدا نەبێت، یان ئەو بەروبوومانەی لێ بکرێنەوە، ئەوا هەموو یەکێکی بەروبوومەکان بە ئەندازەی ژمارەی هەموویان هەست بە ئازارەکانی جودایی و لێکدابڕان دەکەن.

بەم جۆرە، "بوون"ی من – وەك بوونی هەر باوەڕدارێکی تر کە ئیمان و پەیوەندیی ئیمانیی ببێت – چەندین ڕووناکیی "بوون"ی ئەوتۆی دەست کەوتووە کە جودایی بوونەوەرانی نایەتە ڕێ. تەنانەت گەر ئەم "بوون"ەی من بڕوات و لە دەستم دەربچێت، ئەوا مانەوەی جۆرەکانی تری "بوون" دوای من جێی دەگرنەوە، وەك ئەوە وایە کە هەر خۆی بە تەواوی مابێتەوە!

زیاد لەمانەش، "وجوود"ی هەموو زیندەوەرێك، بە تایبەت گیانلەبەران، بە وێنەی "وشەیەك" وایە کە دەوترێت و دەنووسرێت و پاشان لەبەر چاودا دەڕوات و نامێنێت، دوای ئەوەی کە لە بریی خۆی گەلێ وجوودی تر بەجێ دەهێڵێت لەوانەی کە پاش خۆی دێن و، بریتین لە واتا و حەقیقەتی میسالی و شێوە و ئەنجامەکان و حەقیقەتی ئەو وشەیە و پاداشتەکەی، گەر وشەیەکی خاوێن بێت.. بەڵێ، ئەمانە و جۆرە زۆرەکانی "وجوود"ی هاوچەشنی ئەمانە بەجێ دەهێڵێت ئنجا لەبەر چاودا دەڕوات و ون دەبێت. ئەمەشمان بە درێژی لە مەکتووبی بیست و چوارەمدا چەسپاندووە.

جا بوون و وجوودی منیش، هەروەها وجوودی هەموو زیندەوەرێك، کتومت وەك ئەو وشەیە وایە! ئەوەتا هەر کاتێك ئەم بوونە ڕواڵەتییە بەجێ بهێڵێت، ئەوا ڕۆحەکەی – ئەگەر گیانلەبەر بێت – و واتاکەی و حەقیقەتەکەی و نموونەکەی و ئەنجامە دنیاییەکانی ماهییەتی کەسیی خۆی و بەروبوومەکانی سەر بەودنیای و ناوەڕۆکەکەی و شێوەکەی، لە هێزی پارێزگاری بیری خەڵکی و تابلۆ پارێزراوەکان و شریتی فلیمی دیمەنە هەمیشەییەکان و لە پێش چاوی زانستی ئەزەلیدا بەجێ دەهێڵێت و.. هەموو ئەو تەسبیحاتە سروشتییانەش کە ئەو وجوودە دەنوێنن و مانەوەی پێ دەبەخشن و، هەروەها گوێڕایەڵییە سروشتییەکانیشی بۆ خواست و

درەوشانەوەکانی ناوە جوانەکان و، ئەنجامدان و لەئەستۆگرتنی ئەرکی ئاوێنەی ڕواڵەتی بۆ ئەو ناوانە، هەموو ئەوانە لە دەفتەری کردەوەکانیدا دادەنێت و تۆماریان دەکات. ئیتر بە "علم الیقین" تێگەیشتم و زانیم کە هەموو بوونەوەرێك لە بریی وجوودە ڕواڵەتییەکەی، گەلێ جۆری وجوودی مەعنەویی وەك ئەوانەی باس کران و زۆر لەو وجوودە ڕواڵەتییە بەرزترن، بەجێ دەهێڵێت ئنجا کۆچ دەکات.

بەم جۆرە، مرۆڤ دەتوانێت بەهۆی "ئیمان" و ئەو هەست و شعوور و پەیوەندییەی کە لە ئیماندایە ببێت بە خاوەنی ئەم هەموو جۆرە وجوودە مەعنەوی و باقی و هەمیشەیییانە و، گەر "ئیمان" نەبوایە ئەوا لەناو "بێ مەبەستی" و "هەڕەمەکێتی"دا زایە دەبوو و بەرەو عەدەم دەڕۆشت، سەرباری مەحرووم بوونیشی لەو جۆرانەی وجود!

ماوەیەك خەفەتی زۆرم بۆ نەمان و تیاچوونی خێرای گوڵەکانی بەهار دەخوارد و تەنانەت ئازاریشم بۆ حاڵی ئەو گوڵە ناسکانە دەچەشت. بەڵام ئەم ڕاستییە ئیمانییەی کە لێرەدا ڕوون کرایەوە، دەری خست کە: ئەو گوڵانە لە جیهانی مەعنەویدا بریتین لە چەند تۆو و ناوکێکی ئەوتۆ کە بە وێنەی درەخت و گوڵەگەنم هەموو جۆرەکانی وجود - جگە لە ڕۆح - دەگرن و بەرهەمیان دەهێنن، وەك پێشتر باس کرا. کەواتە ئەو دەسکەوتانەی کە ئەو گوڵانە لە ڕووی "نووری وجود"ەوە بەدەستیان دەهێنن، سەد هێندە زیاترن لەو وجوودەی کە لە دەستیان دەرچووە. چونکە بوونە ڕواڵەتییەکەیان لەناو ناچێت و ناسڕێتەوە، بەڵکو لە پێشچاودا ون دەبێت. ئەمە جگە لەوەی کە ئەو گوڵانە چەند وێنە و شێوەیەکی هەمیشە نوێبووی حەقیقەتە باقییەکەی جۆر و ڕەگەزەکەی خۆیانن..

چونکە گەڵا و گوڵ و بەروبوومەکان و شتانی هاوچەشنیان کە لە ناوەندی بوونەوەرانی بەهاری ڕابوردوودا بوون، کتومت هاووێنەی بوونەوەرەکانی ئەم بەهارەن و جیاوازییەکەیان تەنها شتێکی ئیعتیباری و گوێرەیییە. ئنجا تێگەیشتم کە ئەم جیاوازییە ئیعتیبارییەش بۆ ئەوەیە کە گەلێ واتای جۆراوجۆر و جیاجیا بەم وشانەی دانست و بەم دەستەواژانەی میهرەبانی و بەم پیتانەی توانستی خواوەند ببەخشرێن.

ئەم تێگەیشتنە هانی دام کە لە بریی خەم خواردنم بۆ نەمانی ئەو گوڵانە، پڕ بەدەم: "ماشاء الله، بارك الله" دووپات بکەمەوە!

لە دوورەوە و بەهۆی ئیمان بوونمەوە بە داهێنەری ئاسمانەکان و زەوی و، پەیوەندی بوونم بەو بەدیهێنەرەوە، هەستم کرد کە مرۆڤ - گەر هەست و نەستی تێدا بێت - گەلێ خاوەن ڕێزە و شایانی شانازی کردنە و یەکێکە لە ئاسەوارەکانی ئەو بەدیهێنەرە بەتوانایە و بەدیهاتوویەکی ئەو خواوەندەیە کە ئاسمانەکانی بە چرای ئەستێرەکان ڕازاندووەتەوە و ڕووی زەویشی بە گوڵزار و بەدیهاتووە ناوازەکانی نەخشاندووە و، لە هەموو بەدیهاتوویەکی ناوازەی توانستی خۆیشیدا سەدان موعجیزەی پێش‌چاو خستووە. مرۆڤ بەهۆی باوەڕبوونیەوە بەو بەدیهێنەرە و پەیوەندی‌بوونیەوە لەگەڵیدا و هەست کردنیەوە پێی، بە تایبەت گەر ئەو بەدیهێنەرە خاوەن ئیعجازە ڕەهایە کتێبی گەورەی "ئاسمانەکان و زەوی" لە نوسخەیەکی بچووکدا بنووسێت، کە مرۆڤە و، ئەم مرۆڤەش بکات بە هەڵبژاردە و پوختەیەکی کاملی ئەو کتێبە. جا مرۆڤ بە: ئیمان و هەست و شعوور و پەیوەندی‌بوونیەوە بەو بەدیهێنەرە مەزنە، ئەو شەرەفمەندی و کەماڵ و نرخە بەرزەی دەست دەکەوێت.

جا لەبەر ئەوەی ئەم دەرسەم لە ئایەتی پیرۆزی ﴿حَسْـــبُنَا اللهُ وَنِعْـــمَ الْوَكِيـــلُ﴾ەوە وەرگرت و فێری بووم، ئەوا بە نیاز و تەسەوورکردنی زمانی سەرجەمی بوونەوەرانەوە ئەم ئایەتە پیرۆزەم خوێندەوە!

❑ **پێنجەم پلەی نووریی "حەسبی":**

ماوەیەك ژیانم لە ژێر چەندین کۆڵی قورسدا دەیناڵاند، بە ڕادەیەك کە ئاوڕیان بەلای ژیان و "تەمەن"مدا پێ دامەوە. سەرنجم دا تەمەنم ڕووەو ئەودنیا بە پەلە و خێراییی لە ڕۆیشتندایە و، ژیانی نزیکبووی ئاخیرەتیشم - لە ژێر ئەم کۆڵە قورس و تەنگ پێ هەڵچنینەدا - بەرەو کوژانەوە هەنگاو دەنێت! کەچی فەرمانبەری‌یە بەرزەکانی "ژیان" و تایبەتکاری و سوودە بەنرخەکانی (کە لەو پەیامەدا باس کراون لە ناوی پیرۆزی "الحي" دەدوێت) دەری دەخەن کە: ژیان شایستەی ئەوە نی‌یە بەم خێرایی‌یە بکوژێتەوە، بەڵکو شایستەی ژیانێکی درێژخایەنە. لەبەر ئەوە، بە خەفەتێکی زۆرەوە بیرم لەم کێشەیە دەکردەوە و، بۆ ئەم مەبەستەش سەرێکم لە مامۆستاکەم: ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْـــمَ الْوَكِيـــلُ﴾ دایەوە. ئەویش پێی وتم:

(بەو جۆرە بڕوانە بۆ ژیان کە خواوەندی "حەیی" و "قەیـووم" دەیەوێت).

منیش كە لەم ڕوانگەیەوە سەیرم كرد، بۆم دەركەوت كە: ئەگەر "ژیان" بە تەنها یەك ڕوو بۆ من بڕوانێت، ئەوا سەدان ڕووخسار و ڕووی هەیە كە پێیان دەڕوانێتە خواوەندی "زیندوو"ی "زیندووكەرەوە"(الحي المحيي). ئەگەر تەنها بەرهەمێكی بۆ من بگەڕێتەوە ئەوا هەزار بەرهەمی بۆ بەدیهێنەرم دەگەڕێتەوە. لەبەر ئەوە، تەنها ساتێكی ژیان كە لە چوارچێوەی ڕەزامەندییەكانی خوادا بێت سەروزیادی مرۆڤە و، پێویست بە ژیانێكی دوور و درێژ ناكات!

جا لەبەر ئەوەی لە بەشەكانی پەیامەكانی نووردا ئەم ڕاستییە بە بەڵگەوە ڕوون كراوەتەوە، ئەوا لێرەدا و لە ناوەندی چوار مەسەلەدا پوختەیەكی لەبارەوە باس دەكەین:

❖ **مەسەلەی یەكەم:**

سەیرێكی "ژیان"م لەو ڕووەوە كرد كە ماهیەت و حەقیقەتەكەی ڕووی لە خواوەندی "الحيّ القيّوم"ە، یەكسەر بینیم و زانیم كە:

ماهییەتی ژیانی خۆم: گەنجینەی كلیلی خەزێنەكانی ناوە جوانەكانی خوایە و.. نەخشەیەكی بچووكی نەخشونیگارە ناوازەكانی ئەو ناوانەیە و.. پێڕستێكی درەوشانەوەكانیانە و.. پێوەرێكی ورد و تەرازوویەكی هەستیارە بۆ كێشانە و تەرازووكردنی ڕاستییە گەورەكانی گەردوون و.. وشەیەكی نووسراوی دانایانەیە كە ناوە شكۆمەند و بەنرخەكانی خواوەندی حەیی و قەییوم دەناسێت و دەیانناسێنێت و لێیان تێدەگات و خەڵكیشیان لێ تێ دەگەیەنێت.

جا حەقیقەتی "ژیان" كە بەم جۆرەیە، هەزاران پلەی ڕێز و نرخ و بەها بەدەست دەهێنێت، تەنانەت مانەوەی یەك سەعاتی ئەم ژیانە هێندەی تەمەنێكی درێژ گرنگیی دەست دەكەوێت. كەواتە لە ڕووی پەیوەندیی ئەم حەقیقەتەی "ژیان"ەوە بە زاتی شكۆمەندی خاوێن لە زەمان، ئاوڕ لە كورتی و درێژیی "ژیان" نادرێتەوە.

❖ **مەسەلەی دووهەم:**

سەیرێكی مافە ڕاستەقینەكانی "ژیان"م كرد، بینیم:

ژیانی من – لە ڕاستیدا – نامەیەكی پەروەردگاریی ئەوتۆیە كە خۆی دەخاتە پێش‌چاوی برا بەدیهاتووە خاوەن هەست و شعوورەكانم، تاكو بیخوێننەوە و.. شوێنی موتاڵا و خوێندنەوەیەكی وەهایە كە "بەدیهێنەری بەخشندە" بە خوێنەرانی دەناسێنێت و.. تابلۆیەكی ڕاگەیاندنە؛ كەماڵاتی بەدیهێنەرم ڕادەگەیەنێت. هەروەها

تێگەیشتم کە یەکێك لە مافەکانی ئەم ژیانەم بریتی‌یە لەوەی کە: لە نمایشی دووپاتبووی ڕۆژانە و لەپێش‌چاوی پادشای شکۆمەنددا و بە هەست و نەستێکی تەواوەتی و بە خۆدەرخستن و نمایشێکی هاودەم لەگەڵ ئیمان و هەست و پێزانین و شوکرانە و منەتباریدا، خۆی بەو دیاری و خەڵاتە بەنرخانە برازێنێتەوە کە بەدیهێنەری ژیان پێی بەخشیوە و بەسەر بەرۆکیدا نەخشاندوونی.

هەروەها یەکێك لە مافەکانی ئەم ژیانە بریتی‌یە لە پەی بردن و تێگەیشتن لە تەحیات و سلاوی زیندەوەرە بێ‌سنوورەکان کە وەسفی بەدیهێنەری خۆیانی پێ دەکەن.. هەروەها تێگەیشتنی دیاریی تەسبیحاتەکانیانە کە وەك شوکر و سەنا و سوپاس پێشکەشی خوای گەورەی دەکەن .. هەروەها بینینی ئەمانەیە و ڕاگەیاندنیانە لە ڕێی شایەتیدانەوە لەسەریان.

هەروەها یەکێك لە "مافەکانی ژیان" بریتی‌یە لە: دەرخستنی جوانی‌یەکانی پەروەردگارێتیی خواوەندی "حەیی" و "قەییوم" بە زمانی حاڵ و گوفتار و بەندایەتی بۆ کردنی.

جا ئەم چەشنە مافە بەرزانەی ژیان، خوازیاری ماوەی دوور و درێژخایەن نین و پێویستی‌یان پێی نی‌یە، جگە لەوەش کە نرخ و پلەی "ژیان" هەزار جار بەرز دەکەنەوە و، سەد هێندەی مافە دنیایی‌یەکانی ژیان بەرز و بلندترن.

ئیتر هەر هێندەی کە ئەممم بە "علم الیقین" زانی و لێی تێگەیشتم، وتم:

سبحان الله! ئەم ئیمانە چەندە مەزنە و چۆن ژیان بە بەر شتانی زۆردا دەکات و بڕواتە ناو هەرشتێکەوە گیانی بەبەردا دەکات و تەنانەت ڕۆشنایی‌یەکی "ئیمان" ئەم چەشنە ژیانە فانی‌یە دەکات بە ژیانێکی باقی و بەردەوام و مۆری "فەنا" بەسەر ژیانەوە دەسڕێتەوە و لای دەبات!

❖ **مەسەلەی سێهەم:**

سەیرێکی ئەو سوودە مەعنەوی و فەرمانبەری‌یە سروشتی‌یانەی ژیانی خۆمم کرد کە ڕوویان لە بەدیهێنەری بەخشندەمە، بینیم کە: ژیانم لە سێ ڕووەوە ئەرکی ئاوێنە دەبینێت بۆ بەدیهێنەری ژیان..

❍ ڕووی یەکەم: هەموو ژیانم، بە لاوازی و کۆڵەواری و هەژاری و گشت پێداویستی‌یەکانیەوە، ئەرکی ئاوێنەی تیشکدەرەوەی گرتووەتە ئەستۆ بۆ درەوشانەوەی:

توانست و، دەوڵەمەندی و، میهرەبانیی بەدیهێنەری ژیان. چونکە هەروەك پلەکانی تام چەشتن بە ئەندازەی برسێتی و، پلەکانی ڕووناکی بەپێی پلەکانی تاریکی و، هی گەرمی بە پێوەری سەرما دەزانرێن، بە هەمان جۆریش، بەهۆی ئەو کۆڵەواری و هەژاری‌یە بێ‌سنوورانەی لە ژیانمدا هەن، لەو ڕووەوە کە پێداویستی‌یە نەبڕاوەکانیان نەهێشتم و دوژمنە لەژمارەبەدەرەکانیان لەسەر ڕێ بۆ لابردم، توانستی ڕەها و میهرەبانیی فراوانی خواوەندی بەدیهێنەرم بۆ دەرکەوت و، لە فەرمانبەریی بەندایەتی تێگەیشتم و دەستم دایە نزا و لاڵانەوە و، پەنا و هانا بردن و، ملکەچی بۆ خوای گەورە و میهرەبان.

❍ ڕووی دووهەم: بریتی‌یە لەوەی کە سیفەتە جوزئی‌یەکانی ژیانم وەك واتاکانی: (زانین و ویست و بیستن و بینین) و واتاکانی تری هاوچەشنیان، ئەرکی ئاوێنەی پیشاندەری سیفەتە هەمەکی‌یە گشتگیر و کاروبارە شکۆمەندەکانی بەدیهێنەری بەخشندەم ڕادەپەڕێنن..

بەڵێ، بە لایەنە جوزئی‌یەکانی سیفەتەکانی: زانین و بیستن و بینین و ویست و گوفتار، کە دەبن بە سیفەتی ژیانە تایبەتی‌یەکەم و ئەو کردەوە ئیختیاری‌یانەم کە بە هەست و شعوور ئەنجامیان دەدەم، بە جوزئییاتی ئەم سیفەتانەم و بە ڕێژەی بچووکیم لەچاو گەورەیی گەردووندا لە سیفەتە هەمەکی‌یە گشتگیرەکانی بەدیهێنەرم تێ گەیشتم وەك سیفەتەکانی: زانست و ویست و بیستن و بینین و ژیان و توانست، هەر بەم سیفەتانە لە کاروبارە شکۆمەندەکانیشی چەشنی خۆشویستن و ڕق و میهرەبانی و شەفەقەتی تێگەیشتم و، ئیمانم بەو سیفەت و کاروبارە مەزنانە هێنا و تەسدیقم کردن و شایەتیم لەسەر دان و، لە ناوەندیانەوە ڕێگایەکی ترم بۆ "ناسینی خوای گەورە" دۆزی‌یەوە.

❍ ڕووی سێهەم: بریتی‌یە لەوەی کە ژیانم ئەرکی ئاوێنەی لە ئەستۆ گرتووە بۆ ئەو ناوە جوانانەی کە نەخشونیگارەکانیان لەو ئاوێنەیەدا دەردەکەوێت.

بەڵێ، هەرکاتێ سەیری جەستە و ژیانی خۆمم کردبێت هەزاران جۆر ئاسەواری موعجیزات و نەخشونیگار و داهێنانم تێدا هەست پێ کردووە، جگە لەوەی کە دەبینم من بە پەروەردەیەکی لەوپەڕی شەفەقەت و میهرەبانیدا پەروەردە دەکرێم، ئیتر بە "نووری ئیمان" زانیم کە ئەو کەسەی بەدیی هێناوم و بەردەوامی بە ژیانم دەبەخشێت، لەوپەڕی سەخاوەت و میهرەبانی و نەرمونیانی و توانست و داهێنانی ناوازەدایە و، لە واتا و ناوەرۆکی هەموو ئەو کارمەندی‌یانەی سروشت و ئەو ئامانجانەی بەدیهاتن و ئەو

ئەنجامانەی "ژیان" تێ گەیشتم کە تەسبیح و تەقدیس و حەمد و سەنا و شوکر و سوپاس و تەکبیر و تەعزیم و تەوحید و تەهلیل و هاوچەشنەکانیان، ڕایاندە گەیەنن.

ئیتر بە "علم الیقین" هۆکاری ئەوەم زانی کە بۆچی "ژیان" پێشکەوتووترین بەدیهێنراوی ناو گەردوونە و لە نهێنیی ئەوەش تێگەیشتم کە هەموو شتێك ملکەچ و گوێڕایەڵی ژیانە و، حیکمەتی ئەوەشم زانی کە بۆچی شەوقێکی سروشتی لە هەمواندا بەرامبەر بە ژیان هەیە و، زانیم کە گیانی ژیان بریتی‌یە لە "ئیمان".

❖ **مەسەلەی چوارەم:**

ئایا چێژ و لەزەتی ڕاستەقینە و بەختەوەریی ئەم ژیانەی دنیام لە چیدایە؟ بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە سەرم لەم ئایەتە پیرۆزە دایەوە کە دەفەرموێت: ﴿**حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ**﴾. ئیتر بینیم و لێی تێ گەیشتم کە:

خاوێنترین چێژ و لەزەت و، پوخت و پاڵفتەترین بەختەوەریی ئەم ژیانەم تەنها لە "ئیمان"دایە! واتە ئیمانی دامەزراوی بێ گومان بەوەی کە من بەدیهاتووی ئەو کەسەم بەدیی هێناوم و پەروەردەی کردووم. کەواتە من بەندە و دروستکراوی ئەو بەدیهێنەرەم و لە ژێر چاودێریی ئەودام و هەمیشە پێویستیم پێ‌یەتی و، هەر تەنها ئەو بەدیهێنەرە پەروەردگار و خواوەندی بەسۆز و میهرەبانمە.

جا ئەم ئیمانەم، چێژ و لەزەتێکی هێندە سەروزیاد و بەردەوامە کە هیچ چێژێکی تری لە دوا نی‌یە و، بەختەوەری‌یەکی هێندە بێ گەرد و خاوێنیشە کە هیچ ئازارێك لێڵی ناکات. ئیتر لەم ئایەتە پیرۆزەوە ڕادەی شایستەیی ئەم دەستەواژەیەم بۆ دەرکەوت کە دەڵێت: "الحمد لله على نعمة الإيمان".

بەم جۆرە، ئەم چوار مەسەلانەی کە تایبەتن بە: حەقیقەت و، مافەکان و، کارمەندی‌یەکان و، لەزەتە مەعنەوی‌یەکەی ژیان، دەریانخست کە:

"ژیان" هەتا بروانێتە خوای گەورەی "حەیی" و "قەییوم" و "باقی" و، ئەو خوایە مەبەست بێت لە ژیاندا.. هەتا ئیمان "ژیان" و "گیان"ی ژیان بێت، ئەوا ژیان "مان"ی دەست دەکەوێت و بەروبوومی مانەوە و هەمیشەیی دەبەخشێت. تەنانەت هێندە بەرز دەبێتەوە تا دەگاتە ئەو پلەیەی کە درەوشانەوەی "نەبڕاوەیی"(سەرمەدی‌یەت) بەدەست بهێنێت. دیارە ئەو کاتەش ئاوڕ بەلای کورتی و درێژیی تەمەندا نادرێتەوە!

بەڵێ، بەم جۆرە لەم ئایەتە پیرۆزە تێگەیشتم و دەرسم لێ وەرگرت. ئیتر لە نییەت و تەسەوور و ئەندێشەی خۆمدا، بە ناوی هەموو جۆرەکانی ژیان و سەرجەمی زیندەوەرانەوە، ئەم ئایەتەم خوێندەوە: ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيل﴾.

❐ شەشەم پلەی نووری "حەسبی":

لە ناوەندی ئەو پیرییەی کە جودایی تایبەتیی خۆمم یاد دەخاتەوە و.. لە نێوان جودایییە گەورە و گشتییەکاندا کە هەواڵی ڕووداوەکانی ئاخر زەمان و کاولبوونی دنیا ڕادەگەیەنن و.. لە ناوەندی گەشە کردن و دەرکەوتنی لەعادەتبەدەری هەستەکانم لە کۆتایی تەمەنمدا بە شێوەیەکی فراوان سەبارەت بە: جوانی و عاشق بوونی ئەو جوانییە و شەیدا بوونی ناخی سروشتم بۆ کەماڵات.. لە ناوەندی هەموو ئەمانەدا، بینیم: ئەو "نەمان"ەی کە هەمیشە خەریکی ڕووخان و کاولکردنە و، ئەو "مردن" و "نەبوون"ەش کە بەردەوام جودایی دەنێنەوە، بە شێوەیەکی سامناك جوانیی ئەم دنیا جوان و ڕازاوەیە دەشێوێنن و، بە تێکشکاندنیشی ناشیرینی دەکەن و، ناسك و نیانی و جوانیی ئەم بەدیهاتووانەش لەناودەبەن!

کە ئەمەم بینی، لە قووڵایی ناخی خۆمەوە ئازارێکی گەلێ قورس و لەڕادەبەدەرم چەشت و، لە بەرامبەر ئەم کارەساتە ناهەموارەوە عیشقی مەجازیی ناو سروشتم کەوتە هەڵچوون و کەفوکوڵ و ملنەدان و سەرپێچی کردن! هیچ چارەیەکیشم بە دەستەوە نەبوو بۆ ڕزگاربوون لەم بارە پەرێشانە و دڵدانەوەی خۆم جگە لە سەردانەوەم لەم ئایەتە پیرۆزە..

ئەویش پێی وتم:

(بە جوانی بمخوێنەرەوە و لە واتاکانم ورد بەرەوە).

منیش ڕۆشتمە ناو ڕوانینگا(مرکز إرصاد)ی سوورەتی نوور لە ئایەتی: ﴿اللهُ نُورُ السَّموات وَالأَرْض﴾دا و، لەوێ بە دووربینی ئیمان ڕوانیمە دوورترینی چینەکانی ئایەتی "حەسبی" و، بە وردبینی هەستی ئیمانیش سەیری وردترین نهێنییەکانیم کرد..

بینیم: هەروەك ئاوێنە و شووشە و هەموو شتێکی ساف و بریقەدار تەنانەت کەف و بلقی سەر دەریاکانیش جوانییە پەنهان و ڕەنگاوڕەنگەکەی "خۆر" دەردەخەن و، هەریەکەیان چەندین جۆری جوانیی حەوت ڕەنگەکەی ئەو ڕووناکییە پیشان دەدەن..

هەروەها وەك بە گوێرەی تازەبوونەوە و جووڵانەوەی ئەو ماددانە و بەپێی توانا و قابیلییەتیان و شکانەوەی جۆراوجۆریان، ئەو جوانی‌یەی "خۆر"یش تازە دەبێتەوە و بە شێوەیەکی ڕازاوەی سەرنج ڕاکێش جوانیی پەنهان و حەوت ڕەنگەکەی تیشکی خۆر دەردەخەن..

بە هەمان جۆر، ئەو بەدیهاتووە ناسکۆڵە و جوانانەش کە لە جێگای ئاوێنەدان و جوانیی خاوێن و پیرۆزی خوای گەورەی جوان و شکۆمەندیان تێدا دەدرەوشێتەوە کە ڕووناکیی ئەزەل و ئەبەدە.. ئەم بەدیهاتووانەش بە هەمان جۆر و بە بێ وەستان هەر لە هاتن و ڕۆیشتندان و، بەمەش درەوشانەوەی ئەو جوانی‌یە هەمیشەیی‌یەی ناوە جوانەکانی خوای گەورە تازە دەکەنەوە!

کەواتە ئەو جوانی‌یە درەخشان و ئاشکرایەی کە بەسەر ڕوخساری ئەم بوونەوەرانەوە دەبینرێت - لە ڕاستیدا - موڵکی خۆیان نی‌یە، بەڵکو ئاماژە بۆ ئەو جوانی‌یە خاوێن و هەمیشەیی‌یەی خواوەند دەکەن کە داخوازی خۆپیشاندانن و، ئاماژە و نیشانە و درەوشانەوەی ئەو جوانی‌یە پاك و بێگەردەن کە دەیەوێت بە ئاشکرا ببینرێت و پیشانی کەسانی تریش بدرێت.

ئەمەشمان بە بەڵگە بەهێز و گومانبڕەکانیەوە و بە درێژی لە پەیامەکانی نووردا ڕوون کردووەتەوە. بۆیە لێرەدا تەنها ئاماژەیەکی کورت بۆ سێ دانە لە بەڵگەکانی دەکەین:

◆ بەڵگەی یەکەم:

جوانیی هەر ئاسەوار و سنعەتێك بەڵگەیەکی بێ گومانە لەسەر جوانیی سنعەت و دروستکردنی.. ئەم جوانیی و وردەکاریی سنعەتەش بەڵگەیە لەسەر جوانیی ئەو ناونیشانەی سنعەتکارەکەی کە لەو سنعەتەوە پەیدا بووە.. جوانیی ناونیشانی سنعەتکاری وردەکاریش بەڵگەیە لەسەر جوانیی ئەو سیفەتەی سنعەتکار کە تایبەتە بەو سنعەتەوە.. ئەم جوانیی سیفەتەشی بەڵگەیە لەسەر جوانیی توانا و لێهاتنەکانی.. جوانیی توانا و لێهاتنەکانیشی بەڵگەیە لەسەر جوانیی زات و حەقیقەتەکەی.

هەروەك ئەم بەڵگانە ڕوون و ئاشکرا و بەدیهین، بە هەمان جۆر جوانیی ئاشکرای بەدیهاتووە جوانەکانی سەرانسەری ئەم جیهانە و ئەو سنعەتە ناوازەیەش کە لە بەدیهاتووە جوانەکاندا دەبینرێت، هەر هەموویان شایەتیی بێ گومان دەدەن لەسەر جوانیی کارەکانی سنعەتکار و کردگاری شکۆمەند.. جوانیی ئەم کردارانەشی بێ گومان

بەڵگەیە لەسەر جوانیی ئەو ناونیشانانەی کە سەرپەرشتیی ئەو کارانەیان کردووە، واتە لەسەر جوانیی ناوەکانی.. جوانیی ناوەکانیش شایەتی‌یەکی بێ گومان لەسەر جوانیی ئەو سیفەتە موقەددەسانەی دەدەن کە سەرچاوەی ئەو ناوانەن.. هەروەها جوانیی سیفەتەکانیش شایەتێکی بێ گومانن لەسەر جوانیی کاروبارە زاتی‌یەکانی کە سەرەتا و بنەمای ئەو سیفەتانەن.. هەروەها جوانیی کاروبارە زاتی‌یەکانی، بە جۆرێکی ئاشکرا و بەدیهی، بەڵگە و شایەتی بێ گومانە لەسەر جوانیی ئەو زاتەی کە بکەر و خاوەنی ئەو ناو و سیفەتانەیە و، بەڵگەیە لەسەر کەماڵی خاوێنی ماهییەت و جوانیی موقەددەسی حەقیقەتەکەی.

واتە ئەو سنعەتکارە کردگارە، جوانی‌یەکی بێ‌سنووری ئەوتۆی هەیە کە شایانی زاتی خاوێنی ئەو بێت، بە ڕادەیەك کە تەنها یەك سێبەری ئەو "جوانی"یەی سەرجەمی ئەم بوونەوەرانەی جوان کردووە و، تەنها یەك درەوشانەوەشی جوانیی بە سەرانسەری گەردوون بەخشیوە و بازنەی هەموو بوونەوەرانی بە بریسکانەوەی "جوانی" ڕووناك کردووەتەوە و بە جوانترین ئارایشتیش ڕازاندوویەتەوە.

بەڵێ، هەروەك ناگونجێ کە هیچ ئاسەوار و سنعەتێك بە بێ "کار" دروست بووبێت، بە هەمان جۆر ئەو کارەش ناگونجێ کە بەبێ "بکەر" پەیدا بووبێت.. هەروەها وەك مەحاڵە "ناو"ی بێ خاوەن ناو بێت، بە هەمان جۆر مەحاڵیشە کە "سیفەتەکان" بەبێ "سیفەتدار"(مەوسووف) بن. جا مادەم بوونی هەر سنعەت و ئاسەوارێك بە ڕوونی بەڵگە بێت لەسەر "کار"ی بکەری ئەو سنعەت و ئاسەوارە و، ئەو کارەش بەڵگە بێت لەسەر "بکەر"ی خۆی و "ناونیشانەکانی" و ئەو "سیفەتانە"ی کە ئەو ئاسەوارەیان بەرهەم هێناوە و لەسەر "ناو"ەکەشی، ئەوا بێ گومان کەماڵ و جوانیی هەر سنعەت و ئاسەوارێك بەڵگەیە لەسەر کەماڵ و جوانیی تایبەت بەو کارە و، ئەمەش بەڵگەیە لەسەر کەماڵ و جوانیی ئەو ناوەی کە شایانیەتی و، ئەمەش بە چەشنێکی بێ گومان و بەدیهی و بە "علم الیقین" بەڵگەیە لەسەر کەماڵ و جوانیی "زات" و "حەقیقەت" بە چەشنێك کە شایان و گونجاوی زات و حەقیقەت بن.

بە هەمان جۆر، ئەم کارایی(فعالیـة)یە بەردەوامەش کە لە ناوەندی پەردەکانی ئەم ئاسەوارە ناوازانەوە دەبینرێن، هەروەك مەحاڵە کە بکەرێکیان نەبێت، بە هەمان جۆر مەحاڵە درەوشانەوەی ئەم ناوانەش، کە نەخشونیگارەکانیان بەم بەدیهاتووانەوە دەبینرێت، خاوەن ناوێکیان نەبێت..

بە هەمان جۆر توانست و ویست و سیفەتە مەزنەکانی تری هاوچەشنیان، کە وەك بە چاو بیانبینیت هێندە بە بێ گومانی هەستیان پێ دەکەیت، مەحاڵە بەبێ "سیفەتدار"(مەوسووف) بن.

لەبەر ئەوە، سەرجەمی ئاسەوار و بەدیهاتووان و دروستکراوانی ناو ئەم گەردوونە، بە "بوون"ە بێ سنوورەکانی خۆیان بەڵگەی بێ گومانن لەسەر "بوونی کارەکان"ی بەدیهێنەریان و لەسەر "بکەر"ی ئەو کارانە و لەسەر بوونی ناو و سیفەتەکان و کاروبارە زاتییەکانی ئەو بکەرە و لەسەر پێویستیبوونی زاتی موقەددەس و شکۆمەندی ئەو.

هەروەها هەرچی جۆرە جیاجیاکانی کەماڵ و چەشنە ڕەنگاوڕەنگ و جۆراوجۆرەکانی جوانی بەسەر بەدیهاتووانەوە دەبینرێن، هەموویان بەڵگەیەکن لەوپەڕی بێ گومانیدا و شایەتییەکی لەوپەڕی ڕاشکاویشدا دەدەن لەسەر کەماڵاتی بێ سنوور و جوانییە نەبڕاوەکانی کارەکانی کردگاری شکۆمەند و ناوەکانی و سیفەت و کاروبارەکانی و زاتی خاوێن و پیرۆزی، بە چەشنێك کە شایستە و گونجاوی "خاوێنی" و "وجووب" و "بەرزی و بڵندی"ی ئەو زاتە موقەددەس و خاوێنە بێت. هەروەك بەڵگەشن لەسەر جوانییەکی جۆراوجۆری هێندە بڵند کە لە سەرجەمی گەردوون بەرز و بڵندترە.

◆ بەڵگەی دووهەم:

پێنج خاڵی تێدایە:

● خاڵی یەکەم:

سەرجەمی پێشەوایانی ئەهلی حەقیقەت - سەرەڕای جیاوازیی مەشرەب و دووریی ڕێبازەکانیشیان - لە ڕێی پشت بەستنیان بە چێژ و کەشفەکانیان و، بە یەکگرتن و یەکدەنگییش بڕیاریان داوە و باوەڕیان وایە کە: هەرچی "جوانی" لە بوونەوەراندا هەیە، هەر هەموویان بریتین لە تەنها یەك سێبەری تەنها یەك جوانیی خاوێنی خواوەندی "واجب الوجود" و، تیکڕا بریسکانەوە و درەوشانەوەی ئەو سێبەرەن لە پشت پەردەکانەوە.

● خاڵی دووهەم:

هەموو بوونەوەرە جوانەکان، بە شێوەی کاروانی یەك لە دوای یەك دێنە ناو ئەم جیهانە و، پاشان بەجێی دەهێڵن و لە ئاسۆی نەماندا ئاوا دەبن. بەڵام ئەو جوانییە بەرز و

خـاوێن و بـێ ئـاڵوگۆڕەی کـە بـە درەوشـانەوە و دەرکـەوتنی لـەو ئاوێنانـەدا خـۆی دەردەخات، هەر دەمێنێتەوە و بەردەوامە. ئەمەش بەڵگەیەکی بێ گومانە لەسەر ئەوەی کە ئەو جوانی‌یە موڵکی ئەو شتە جوانە فانی‌یانە نی‌یە و جوانی‌یەکەش هی ئەو ئاوێنانە نی‌یە، بەڵکو چەند تیشکێکی جوانی‌یەکی هەتاهەتایین. بە وێنەی ئـەوەی کـە بـەردەوامیی جوانیی تیشکی خۆر لە بلق و گلۆپەکانی ئاوی بەخوڕدا دەبێت بە بەڵگە لەسەر جوانیی بەردەوامی ئەو خۆرە.

● خاڵی سێهەم:

هـەروەك هـاتنی نـوور لـە لایـەن "نوورانـی" و، وجـوود لـە لایـەن "مـەوجوود" و، چاکەکاری لە لایەن "دەوڵەمەند" و، سەخاوەت لە "سـەروەت" و، فێرکردنی زانستیش لە لایەن "زانست"ەوە، چەند شتێکی بەدیهی و ئاشـکران.. هـەر بـە هـەمان جـۆر، هـاتنی جوانی و بەخشینی جوانییـش هـەر لـە لایـەن "جـوان"ەوە دەبێـت و ئەمـەش وەك ئەوانـەی پێشوو کارێکی بەدیهی و ئاشکرایە..

جا لەسەر بناغەی ئەم حەقیقەتە، باوەڕمان وایە و دەشڵێین کە:

هەرچی جۆری "جوانی" بە سەرانسەری بوونەوەرانەوە دەبینرێن، هەموویان لە لایـەن "جـوان"ێکـەوە دێن کـە هـەرگیز جوانی‌یەکـەی بڕانەوە و کـۆتایی بۆ نی‌یـە، بـە ڕادەیـەك کە ئەم بوونەوەرە هەمیشە بگـۆڕ و بـەردەوام نوێبووانـە چ لـە ڕێـی هـەموو بوونـەوەرانی ناویەوە و چ بە زمانەکانی ئەنجامدانی ئەرکی "ئاوێنە"ی ئەو جوانی‌یە، وەسفی ئـەو جوانـە دەکەن و بە خاوەن هەستانی دەناسێنن.

● خاڵی چوارەم:

هـەروەك جەستە پـاڵ بـە "گیـان"ەوە دەدات و بـەو ڕاگـیر دەبێـت و ژیـانی بەبـەردا دەکرێت.. هەروەك وشـە بـەپێی "واتـا" ڕوونـاکی بەدەسـت دەهێنێـت.. هـەروەك وێنـە و شێوە پاڵ بە "ڕاستی"یەکەوە دەدات و نـرخ و بەهاکـەی لـەو ڕاستی‌یەوە وەردەگرێـت.. ئەم جیهانە بینراوە بەرجەستە و ماددی‌یـەش بـە هـەمان جـۆرە؛ جەسـتە و وشـە و وێنەیەکە پاڵیـان بـەو "نـاوە جوانانـەی خواوەند"ەوە داوە کـە لـە پشـت پـەردەی جیـهانی غەیبـەوە داپۆشراون. کەواتە ئەم جیهانە بەو ناوانە دەژی کە گەرموگوڕی و ژیـان و تینـی بەبـەردا دەکـەن و، جیـهان هەمیشـە ڕووی لـەو ناوانەیـە بۆیـە هـەردەم جوانـی و قەشـەنگیی زیـاد دەکات!

واتــە هــەموو جۆرەکــانی جوانیــی مــاددی لــە جوانیــی مەعنــەویی واناکانیانــەوە سەرچاوەیان گرتووە. بەڵام حەقیقەتەکانی ئەو جوانی‌یانە ڕێژنەی "ناوە جوانــەکانی خواوەند"ن و جۆرە سێبەرێکن بۆ ئەو ناوانە.

ئەم حەقیقەتەش، بە جۆرێکی بێ گومان، لە پەیامەکانی نووردا چەسپێنراوە.

بەو واتایەی کە هەرچی جـۆری ڕەنگاوڕەنگی "جوانـی" لـە گەردووندا هەیـە، هـەر هەموویان درەوشانەوە و ئاماژەی جوانی‌یەکی خاوێنی بێ قسووری ناماددیی ئەوتۆن کـە بەهۆی چەند ناوێکەوە لە پشت پەردەی جیهانی غەیبەوە دەردەکەوێت و دەدرەوشێتەوە. بەڵام هەروەك زاتی موقەددەسی خواوەند هەرگیز لـە هیـچ زاتێکـی تـر نـاچێت و سیفەتە خاوێن و شکۆمەندەکانیشی وەك هی سیفەتی مومکینات نـین، بە هـەمان جۆر جوانی‌یـە خاوێنەکەشی هەرگیزاو هـەرگیز لـە جوانیی بوونـەوەران و مومکینـات نـاچێت. بـەڵکو جوانی‌یەکی گەلـێ بەرز و بڵند و موقەددەس و ڕەهایە.

بەڵێ، ئەگەر بەهەشتی ڕەنگین، بە هەموو جوانی و قەشـەنگی و نایابی‌یەکیـەوە، تەنـها یەك درەوشانەوەی جوانیی ئەو خواوەندە بێـت و، بینینی جوانیی خوای گـەورە لـە لایـەن خەڵکی بەهەشتەوە بۆ ماوەی یـەك سـەعات، هـەموو جوانی‌یـەکی تەنانـەت ئـەو بەهەشـتە جـوان و ڕەنگینەشیان لـە بـیر بباتــەوە، ئـەوا بێ گومـان ئـەم "جوانــی"یــە هەمیشــەیی‌یە جوانی‌یەکی نەبڕاوە و بێ هاووێنە دەبێت!

ئاشکرایە کە جوانیی هەرشتێك بەپێی خودی ئەو شتە دەبێت و لەگەڵیدا دەگونجێت. هەروەها ئاشکراشە کە هەزاران جۆری جوانی هەیـە و بـە وێنـەی جیـاوازیی جۆرەکـانی بوونەوەران ئەوانیش جیاجیا و جۆراوجۆر دەبن.

بۆ نموونە: ئەو جوانی‌یەی کە چاو هەستی پێ دەکـات هـەرگیز لـەو جوانی‌یـە نـاچێت کە گوێ هەستی پێ دەکات.. ئەو جوانی‌یـە عەقڵی‌یـەی کـە ژیـری پـەیی پـێ دەبـات وەك جـوانیی ئەو خـۆراکە نی‌یە کە دەم دەیچێژێـت و پێـی دەزانێـت.. ئـەو جـوانی‌یانەش کـە "دڵ" و "گیان" و سەرجەم هەسـتە ڕواڵـەتی و پەنهانـەکان هەستی‌یان پێ دەکـەن، لـەناو خۆیاندا جیاجیا و جۆراوجۆرن بە وێنەی جیاوازیی ئەو هەست و نەستانە.

هـەروەها بـۆ نموونـە: جوانی‌یـەکانی: ئیمـان و، حەقیقـەت و، ڕوونـاکی و، گـوڵ و، گیـان و، شــێوە و، شــەفەقەت و، دادگــەری و، دانســـت و، میـــهرەبانی، جیاجیـا و

جۆراوجۆرن.. جا هەروەك هەموو یەكێك لە جۆرەكانی ئەم جوانییانە لەوانی تر جیایە، جوانیی ناوە جوانەكانی خواوەندی شكۆمەند و خاوەن جوانییش - كە جوانییەكی رەهایە - بە هەمان جۆر، جیاواز و جۆراوجۆرن. هەر لەبەر ئەمەشە كە جوانییەكانی بوونەوەران لە یەك ناچن و جۆراوجۆر و جیاوازن.

ئەگەر حەز دەكەیت یەك درەوشانەوەی جوانیی خواوەندی شكۆمەند و خاوەن جوانی ببینیت كە لەناو ئاوێنەكانی بوونەوەراندا دەردەكەون، ئەوا فەرموو: بە چاوێكی ئەندێشەیی فراوان سەیری رووی زەوی بكە، دەبینیت وەك باخچەیەكی بچووك وایە لە پێش چاوتدا..

هەروەها بزانە كە: "رەحمانییەت" و "رەحیمییەت" و "دانایی" و "دادگەری" و دەستەواژەكانی تری هاوچەشنیان، تەنها چەند ئاماژەیەكن بۆ ناوەكانی خوای گەورە و كردار و سیفەت و كاروبارە شكۆمەندەكانی.

ئەوەتا سەیری رۆزیی زیندەوەران - لە پێشەكیی هەموویانەوە هی مرۆڤ - بكە كە بە رێكوپێكییەكی ناوازە لە پشت پەردەی غەیبەوە رەوانە دەكرێت و.. بۆ خۆت جوانیی "رەحمانییەت"ی خوای گەورەی تێدا ببینە..

هەروەها سەیری ژیاندنی دەراسای سەرجەمی وردیلە و بێچووەكان بكە، كە وەك سەلسەبیلی خاوێن لە راستی سەریانەوە و لە سەرچاوەی مەمكی دایكانیانەوە پوخت و خاوێنترین و بەلەزەتترین خۆراكیان بۆ خورِ دەبێتەوە، ئیتر تۆش بۆ خۆت جوانیی سەرنج راكێشی "رەحیمییەت"ی پەروەردگاری تێدا ببینە..

هەروەها سەیری گشت جۆرەكانی بوونەوەران بكە و ببینە كە چۆن "دانستی خواوەند" وەك كتێبێكی گەورە و رەوانی حیكمەتی لێ كردووە، بە چەشنێك كە هەموو پیتێكی سەد وشەی لەخۆ گرتووە و، هەموو وشەیەكیشی سەدان دێری تێدایە و، هەموو دێرێكیشی هەزار و یەك باب و، هەر بابێكیشی هەزاران كتێبی بچووكی تێدایە.. ئیتر بۆ خۆت جوانیی بێ وێنەی "دانایی"ی خواوەندی تێدا ببینە..

هەروەها سەیری هەموو گەردوون بكە. ئەوەتا "دادگەریی خواوەند" هەموو بوونەوەرانی خستووەتە ژێر باڵی تەرازووی خۆی و، هاوسەنگیی تەن و قەبارە بەرز و نزمەكان رادەگرێت و، گونجاوی و هاورێژەییەكی ئەوتۆشیان دەداتێ كە گرنگترین

بناغەکانی جوانی‌یە و، هەموو شتێك لە باشترین و جوانترین بارودۆخدا دادەنێت و، مافی ژیان بە هەموو خاوەن ژیانێك دەبەخشێت و، حەق لە شوێنی ڕەوای خۆیدا ڕادەگرێت و، سنوور و سزاش بۆ سنوورشکاندنی ئەوانەش دادەنێت کە دەستدرێژی دەکەن.. ئیتر بۆ خۆت لەمانەوە جوانیی ڕەنگینی ئەم "دادگەری"یە خوایی‌یە ببینە..

هەروەها سەیری مرۆڤ بکە؛ ئەوەتا خوای گەورەی پارێزگار مێژووی ژیانی پێشووی ئەوی لە هێزی پارێزکار و یاد و بیری ئەودا - کە هێندەی دەنکە گەنمێکە - نووسیوەتەوە و، مێژووی ژیانی ئایندەی هەموو ڕووەك و درەختێکیشی لە ناوك و تۆوەکانیاندا هەڵگرتووە و، ئەو ئامراز و ئامێرانەشی بە هەموو زیندەوەرێك بەخشیوە کە بۆ پارێزگاریی ژیانی یارمەتیی بدەن. بۆ نموونە: سەیری باڵی هەنگ و چزووی پێوەدانەکەی بکە و بۆ ڕمە باریکەکانی گوڵە دڕکاوی‌یەکان و توێکڵە ڕەقەکانی تۆوەکان بڕوانە و، ئیتر لەمانەوە بۆ خۆت جوانیی ناسك و نیانی "پارێزگاری"ی پەروەردگارانە ببینە..

هەروەها بۆ میوانداری‌یەکانی خوای بەخشندە و میهرەبان بڕوانە، کە لەسەر سفرە و خوانی سەرانسەری زەویدا دانراون و.. سەیری بۆن و بەرامە خۆش و جۆراوجۆ و، ڕەنگە جوانە جیاجیاکان و، تام و چێژە بەلەزەت و جۆراوجۆرەکانی ئەم خواردەمەنی‌یە بێ‌سنوورانە بکە و، ئنجا بە وردی سەرنج لە ئامێرەکانی هەموو زیندەوەران بدە کە چۆن لەگەڵ چێژ و لەزەتەکانی ژیانیدا دەگونجێن و.. ئیتر بۆ خۆت لەم ڕێیەوە ئەو جوانی‌یە شیرین و ناوازەیەی "ڕێزلێنان" و "کەریمییەت"ی پەروەردگاری ببینە..

هەروەها سەیری شێوەی ناوازە و سەرتاپا دانستی زیندەوەران بە تایبەت مرۆڤ بکە، کە لە نوتفەی خودی ئەو زیندەوەرانە و بە درەوشانەوەی دوو ناوی "الفتّاح" و "المصوّر" دەپشکوێن و دەنەخشێن. ئنجا سەرنج لە ڕوخساری جوانی گوڵانی بەهار بدە کە لەوپەڕی سەرنج ڕاکێشاندان و لە چەند تۆوێکی تابلێی بچووکەوە دەپشکوون.. ئیتر بۆ خۆت لەمانەوە جوانیی ئیعجازبەخشی "فەتتاحییەت" و "موصەوویرییەت"ی خواوەند ببینە.

جا بە وێنەی ئەم نموونانەی باس کران، هەموو یەکێکی ناوە جوانەکانی خوای گەورە جوانی‌یەکی خاوێن و موقەددەس و تایبەت بە خۆی هەیە، بە ڕادەیەك کە تەنها یەك

دەركەوتن و درەوشانەوەی ئەو جوانی‌یەی هەركام لەو ناوانە جیهانێكی گەورە و كـامڵ جوان دەكات و ئارایشت و جوانی بە جۆرە بەدیهاتوویەكی بێ‌سنوور دەبەخشێت.

جا هەروەك درەوشانەوەی جوانیی یەكێك لەو ناوانە لە یـەك دانـە گوڵـدا دەبیـنرێت، بەهاریش بە هەمان جۆر گوڵێكە و، بەهەشتیش گوڵێكی ترە كە چاو نایبینێت.

جا ئەگەر دەتوانیت سەیری هەموو بەهار بكەیت و بە چاوی ئیمان بەهەشت ببینیـت، ئەوا فەرموو بڕوانە و ببینە تـاكو بۆ خۆت لـە مـەودای مـەزنیی "جوانیـی سـەرمەدی" تێ بگەیت!

خۆ ئەگـەر ئـەو جوانی‌یە ڕەنگینـە لـە بەرامبـەر جوانیـی ئیمـان و جوانیـی بەندایـەتیدا ڕابگریت، ئەوا دەبیت بە جوانترین بەدیهاتوو لە جوانـترین شێوەدا! بـەڵام گـەر چەپـەڵیی بێ سنووری گومڕایی و ناشیرینیی بێزلێكراوی سەرسەختی و ملنەدانت لە بەرامبــەر ئـەو جوانی‌یـەوە بـەكار هێنـا، ئــەوا لــە نـاوەڕۆكدا دەبیــت بــە ناشــیرینترین و بێ‌نرخــترین و بێزلێكراوترین بەدیهاتوو لە بەردەم هەموو بوونەوەرە جوان و ڕەنگینەكاندا.

● خاڵی پێنجەم:

كەسێكی گەورە كە سەدان كارامەیی و داهێنان و تایبـەتكاری و كـەماڵات و لایـەنی جوانیی هەیـە، كۆشـكێكی گـەورە و نـاوازەی بنیـات نـا تـاكو لـەم ڕێیـەوە كارامـەیی و داهێنان و سنعەتی ورد و كەماڵات و جوانی‌یە پەنهانەكەی خـۆی بـە خـەڵكی بناسـێنێت، ئەمەش بەپێی ئەو دەستوورەی كە دەڵێت: (هەموو كارامەیی‌یـەك خوازیـاری ڕاگـەیاندنی خۆیەتی و، گشــت سنعەتێكی ورد و جوانیـش دەیـەوێت كەسـانی تـر بـۆ نـرخ شناسـی و ڕێزلێنـانی هـان بـدات و، هـەموو كــەماڵ و تایبــەتكاری و جوانی‌یــەكیش دەیانــەوێت و هەوڵی ئەوە دەدەن كە خۆیان پێش‌چاو بخەن).

بێ گومـان هەر كەسێك ئـەم كۆشـك و تـەلارە پڕ لــە موعجـیزە و كــارە دەراســایانە دەبینێت، یەكسەر بیری بۆ لای وریـایی و كارامـەیی وەستای بـەننا و، بـۆ لای داهێنـان و وردەكاریی خاوەنەكەی و، جوانی كەماڵات و تایبەتكاری‌یـەكانی ئـەو خـاوەن كۆشـكە دەڕوات. بـە ڕادەیـەك كـە ئـەم تێڕامانـەی وای لــێ دەكـات تەسـدیقی ئـەو فــەزڵ و تایبەتكاری‌یانە بكات و وەك بە چاوی خۆی بیانبینێت ئاوا باوەڕیان پێ بـهێنێت. چونكـە لەبەر خۆیەوە دەڵێت: (كەسێك گەر لـە هـەموو ڕوویەكیـەوە جـوان نـەبێت و لـە هـەموو

کاروبارێکیدا داهێنەر نەبێت، هەرگیز ناتوانێت سەرچاوەی هەموو لایەن و ڕوویەکی ئەم کۆشکە ناوازەیە و بنیاتنەر و بەدیهێنەر و داهێنەری - واتە بێ چاولێکەری - ئەم کۆشکە بێت. بەڵکو کەماڵات و جوانی‌یە مەعنەوی‌یەکانی ئەو بنیاتنەرە هێندە ڕوونن کە دەڵێی لەم کۆشکەدا بەرجەستە بوون)!

بەڵێ، گەر کەسێك ئەو کۆشکە ببینێت، ئاوا دەڵێت و وا بڕیار دەدات.

جا هەروەك ئەمە لەم کۆشکەدا وایە، بە هەمان جۆر ئەو کەسەش کە سەیری جوانیی ئەم جیهانەی گەردوون دەکات، کە پیشانگایەکی ناوازە و کۆشك و تەلارێکی فراوان و پڕ لە بەدیهاتووی سەرسووڕهێنەرە، بێ گومان یەکسەر بیری دەڕوات بۆ لای ئەوەی کە ئەم کۆشکەی وا بەم جوانی‌یە ڕەنگینە ڕازاوەتەوە دەبێت ئاوێنەیەك بێت بۆ ڕەنگدانەوە و دەرخستنی جوانی و کەماڵی غەیری خۆی. بە مەرجێك ئەو کەسە دڵ و ژیریی تێك نەچووبێت!

بەڵێ، مادەم ئەم کۆشکەی جیهان هیچ هاووێنەیەکی نی‌یە تا جوانیی لێ وەربگیرێت و لاسایی بکرێتەوە، ئەوا بێ گومان بەدیهێنەر و بنیاتنەرەکەی هێندە جوانیی شایستە و شایان لە زاتی خۆی و ناوە جوانەکانیدا هەیە کە هەموو جیهان جوانیی خۆیان لەو وەربگرن. لەبەر ئەمەشە کە ئەم جیهانەی بەپێی ڕووناکی‌یەکانی ئەو جوانی‌یە بنیات ناوە و بە وێنەی کتێبێکی ورد و ناوازەش نووسراوەتەوە، تاکو گوزارشت لەو جوانی‌یە بکات و دەری ببڕێت.

◆ بەڵگەی سێهەم:

سێ سەرنجی تێدایە.

٭ سەرنجی یەکەم:

ئەم سەرنجە بریتی‌یە لەو ڕاستی‌یەی کە لە هەڵوێستی سێهەمی "وتەی سی و دووهەم"دا بە درێژەپێدانێکی تابڵێی جوان و هاودەم لەگەڵ چەندین بەڵگەی بەهێزدا، باس کراوە. بۆیە ئەو درێژەیە بەو پەیامە ناوبراوە دەسپێرین و، لێرەدا بەم شێوەیەی خوارەوە تەنها چەند پوختە ئاماژەیەکیان بۆ دەکەین:

ئێمە کە سەیری ئەم بەدیهاتووانە، بە تایبەت زیندەوەران و ڕووەکەکانی پێش‌چاومان دەکەین، دەبینین: ئارایشتدانێکی بەردەوام و، جوانکردنێکی نیان و، ڕێکخستنێکی

وردی ئـەوتۆ کـە هـەرگیز ناخرێتـە ئەسـتۆی ڕێکەوتـەوە، بەسـەر هـەموویاندا زاڵ و فەرمانڕەوایە. دیارە ئەمەش "ویست" و "ئامانج" و "زانست" و "دانست" دەردەخات لەو بەدیهاتووانەدا..

هەروەها کـە سـەرنج دەدەین: سنعەتێکی ورد و، دانستێکی ناسك و، ئارایشـتێکی بەرز و، تەرتیبدانێکی بەشەفەقەت و، دانـان و بـارودۆخێکی شیرین لـە هەموو شتێکدا دەبینین، تاکو سـەرنجی سەرسووڕمان و ڕەزامەندیی بینەران بۆ ئەو سنعەتە ڕابکێشن. ئەمەش بە ڕوونی تێمان دەگەیەنێت کە "بەدیهێنەر"ێکی ناوازە لە پشت پەردەی غەیبەوە هەیە کە دەیەوێت بە دەرخستنی گەلێ داهێنان و کەماڵی خۆی لە هەموو سنعەتەکانیدا، خۆی بە خـاوەن هەستان بناسێنێت و لای ئەوان خۆشەویستی بکـات و بەرەو سـەنا و ستایش کردنی بیانداتە بەر..

هەروەها دەبینرێت کە ئەو "بەدیهێنەر"ە بە چاکەکاریی خـۆی بێ ئەوەی لـە حسابی بەدیهاتووانیدا بوویێت و بە چەشنێك کە هەرگیز نـەکرێت بخرێتـە ئەستۆی ڕێکەوتـەوە، گەلـێ جۆری نیعمەتـە خـاوێن و بەلەزەتـەکانی بەو بەدیهاتووانـەی خـۆی دەبەخشێت، تـاکو ئـەو بەدیـهاتووە خـاوەن هەسـت و نەسـتانە منـەتبار بکـات و ڕەزامـەندی و خۆشەویستیی لە ئاستدا دەربڕن..

هـەروەها مامەڵـەی ناسـینێکی مەعنـەویی گـەرموگوڕ و بەکـەرەم دەبیـنرێت و، گفتوگۆیـەکی زمـانی حـاڵیش دەبیسترێت کـە خۆشەویستی لـە نێوانـدا دەردەخـات و، قبووڵ و گیرابوونێکی میهرەبانانەش بۆ دوعاکـان هەست پێ دەکرێت.. کە ئەمانـەش شەفەقەتێکی یەکجار قـووڵ و میهرەبانییەکی گەلـێ بـەرز بۆ هەست و نەستی مرۆڤ دەردەخەن.

بەو واتایـەی کـە هـەرچی ڕێزلێنـانی "نیعمـەت بەخشـین" و "لـەزەت پێ چەشتن" لـە پشت ئـەم خۆناسـاندن و خـۆ خۆشەویسـت کردنـە ئاشـکرایەوە دەبیـنرێن، هەموویان لـە ویسـتی شـەفەقەتێکی لەوپەڕی ڕەسـەنی و دامـەزراوی و، لـە حـەزی میهرەبانییـەکی لەوپەڕی هێز و فراوانییەوە سەرچاوەیان گرتووە..

جا بوونی ئەم چەشنە ویستە بەهێز و ڕەسەنەی شەفەقەت و میهرەبانی لەو کەسەدا کـە خاوەنی دەوڵەمەندیی ڕەهایـە و هـەرگیز پێویستی بـە هیـچ شتێك نییـە، بەڵگەیـە لەسـەر

ئەوەی کە: "جوانی"یەکی ئەزەلی و نەبڕاوە و هەمیشـەیی لەوپەڕی "کەماڵ"دا هەیە کە هەرگیزاو هەرگیز هیچ شتێك لە وێنەی نییە.

یەکێك لە خواستەکانی ماهییەتی ئەم جوانییە سەرمەدی و هەمیشەییە ئەوەیە کە لە ئاوێنـەکاندا خـۆی ببینێـت و، لـە لایـەن خـاوەن هەستانیشـەوە ببیـنرێت. هـەروەها حەقیقەتەکەی داخوازی ئەوەیە کە بەرچاو بکەوێت. بە ڕادەیەك کـە بـۆ مەبەستی بینینی خۆی و پیشاندانیشی لە ئاوێنـە جۆراوجۆرەکـاندا، شێوەی "میـهرەبانی و شـەفەقەت"ی لەخۆ گرتووە و، لە ئاوێنە خاوەن هەستەکانیشدا شێوەی "چاکە و نیعمـەت بەخشین"ی وەرگرتـووە و، پاشـان شێوەی "خۆ خۆشەویسـت کـردن" و "خۆناسـاندن"ی پێش‌چـاو خسـتووە و، ئنجـا نـوور و ڕوونـاکیی "جوانکـردن" و "ڕازاندنـەوە"ی بـە سـەرجەمی بوونەوەران بەخشیوە.

* سەرنجی دووهەم:

بوونی عیشقێکی ئیلاهیی گەرموگوڕ و خۆشەویستییەکی پەروەردگاریی بەهێز لای مرۆڤە لەژمارەبەدەرەکان، بە تایبەت لە چینـە بـەرزەکانیاندا، هەرچەندەش ڕێبازەکانیـان جیاجیا و جۆراوجـۆرە، بـە ڕوونـی و بەڵگەنەویستی ئاماژە بـۆ "جوانـی"یـەکی بێ وێنـە دەکات، بەڵکو شایەتییەکی بێ گومانی لەسەر دەدات.

بەڵێ، ئەم چەشنە عیشـقە داخـوازی ئەو جوانییەیـە و ڕووی لـێیەتی. هـەروەك ئـەم جـۆرە خۆشەویستییەش داواکـاری ئـەو جـۆرە جوانییەیـە. بگـرە ئـەو حـەمد و سـەنا گشتییەی کە هەموو بوونەوەران چ بە زمانی حـاڵ و چ بـە زمـانی گوفتـار دەری دەبـڕن، تەنها ڕوویان لەو جوانییە ئەزەلییە کردووە و ڕووە و ئەو بەرز دەبنەوە..

تەنانـەت هـەرچی جەزبـە و شـەوق و کێشێك لـە سەرانسـەری گـەردووندا هەیـە و هەموو ڕاستییە سەرنج ڕاکێشەکانیش، تێکڕا ئامـاژەن بـۆ ڕاستییەکی خـاوەن کێش و جازیبـەی ئەبـەدی و ئـەزەلی. هـەروەك خولانـەوە و جموجوولـی تـەن و قـەبارە بـەرز و نزمەکانیش، کە بە وێنەی موریدێکی مەولەویی عاشقی ئەوتۆ بۆ بیستنی "زیکر" جەزبەی لـێ هاتبێت ئـەنجامی دەدات.. هـەموو ئەمانـە، بەرامبـەر وەستانێکی عاشـقانەیە لـە دەمی ئـەنجامدانی ئـەرکی سەرشـاندا لــە بەرامبـەر دەرکـەوتنی زاڵ و بەدەسـتەڵاتی "جوانیـی

موقەددەس"ی ئەو ڕاستی‌یە خـاوەن كێـش و جازیبەیـەوە. وەك لای هـەندێ عاشـق و شەیدای وەك شەمسی تەبریزی[1] دەردەكەوێت.

★ سەرنجی سێ‌هەم:

هەموو لێكۆڵەرانی "ئەهلی تەحقیق" لەسەر ئەوە كۆك و یەكدەنگن كە: "وجـوود" خێر و ڕووناكی‌یەكی سەرتاسەری‌یە و، "عـەدەم"یش شەڕ و تاریكی‌یەكی تەواوەتی‌یە. هـەروەها پێشـەوایانی ئەهلی "دڵ" و "ژیـری" لـە ئەنجامی توێژینەوەكانیان لەسـەر ئـەوە یەكیان گـرتووە كـە: هـەمـوو خێر و چـاكـە و جـوانی و لـەزەتێك لـە "وجـوود"ەوە سەریان هەڵداوە و، گشت شەڕ و گیرو گرفت و ئـازارێك و تەنانـەت گوناهـەكانیش لـە "عەدەم"ەوە پەیدا بوون.

خۆ ئەگەر دەڵێیت:

چۆن "وجـوود" بـە سـەرچاوەی هـەموو شتە جوانـەكان دادەنرێـت، لـە كـاتێكدا كـە "كوفر" و "خۆپەرستیی دەروون"ی تێدایە؟

وەڵام:

هەرچی "كوفر"ە ئەوا لەبەر ئەوەی بریتی‌یە لە ئینكـاری و نـەفی كردنی ڕاسـتی‌یەكانی ئیمان ئەوا بە "عەدەم" دادەنرێت.

"بـوون"ی "خۆویستیی مـرۆڤ"یـش لـە ڕاسـتیدا هـەر "عـەدەم"ە، بـەڵام شـێوەی "وجوود"ی لەخۆ گرتووە! چونكە "خۆویستی" شـتی وەهمی بـە حەقیقـەتی ڕاستەقینە و واقیعی دەبینێت و، خۆی لە خۆیدا موڵكایەتی‌یەكی ناڕاستەقینەیە و، ناشزانێت كە خۆی جگە لە ئاوێنە هیچی‌تر نی‌یە.

جا مـادەم سـەرچاوەی هـەموو جۆرەكـانی جوانـی "وجـوود"ە و سـەرچاوەی هـەموو جۆرەكانی چەپەڵی و ناشیرینیش هەر "عەدەم"ە، ئەوا بێ‌گومـان بـەهێزترین و بـەرزترین و درەخشانترین و دوورترین "وجوود" لە "عەدەم"ەوە بریتی‌یە لە بـوون و وجـوودی خـوای

---

(١) ناوی شەمسەددینی كوڕی عەلیی كـوڕی داوودی تـەوریزیی صۆفی‌یـە و، بـە "شەمسی تـەبریزی" نازنـاوی بڵاو بووەتەوە و، ڕابەر و هاوڕێی مەولانا جەلالەددینی ڕۆمی‌یە. سـاڵی (٦٤٥ك) لـە دنیـا دەرچـووە و لـە دوای خۆی دیوانێكی شیعری فارسیی بەجێ هێشتووە. بڕوانە: هدية العارفين ٢/١٢٣ هەروەها: قاموس الأعـــلام ٢٨٧٢/٤. (وەرگێڕ)

گه‌وره‌ی "واجب الوجود"ی ئه‌زه‌لی و ئه‌به‌دی و، ئه‌م "بوون"ه‌ش خوازیاری به‌هێزترین و به‌رزترین و دره‌خشانترین و دوورترین "جوانی"یه‌ له‌و قسوور و ناته‌واوی‌یه‌. بگره‌ ئه‌و "بوون"ه‌ خۆی له‌ خۆیدا ته‌عبیر له‌م "جوانی"یه‌ ده‌كات، ته‌نانه‌ت هه‌ر خۆی ئه‌و جوانی‌یه‌یه‌. چونكه‌ هه‌روه‌ك "خۆر" داخوازی "ڕووناكی"یه‌كه‌ی ده‌ورانده‌وریه‌تی، "بوون"ی خواوه‌ندی "واجب الوجود"یش داخوازی "جوانی"یه‌كی هه‌میشه‌یی‌یه‌ كه‌ هه‌موو "وجوود"ی پێ ڕووناك بكاته‌وه‌!

الحمد لله على نعمة الإيمان.

﴿رَبَّنَا لا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا﴾ (البقرة:٢٨٦).

﴿سُبْحَانَكَ لا عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ (البقرة:٣٢).

* * *

تێبینی:

نیازمان وابوو كه‌ نۆ پله‌ی نووریی "حه‌سبی" بنووسرێت. به‌ڵام ئێستا له‌به‌ر چه‌ند هۆكارێك سێ پله‌یان دواخرا.

بێداركردنه‌وه‌یه‌ك:

په‌یامه‌كانی نوور له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ته‌فسیری قورئانی پیرۆزن و پشتیان به‌ به‌ڵگه‌ گیراوه‌ و له‌ قورئانه‌وه‌ هه‌ڵقوڵاون، ئه‌وا هه‌ندێ دووپات بوونه‌وه‌ی پێویستیان له‌به‌ر دانست و به‌رژه‌وه‌ندی تێدایه‌، به‌ وێنه‌ی دووپات بوونه‌وه‌ ناسكه‌كانی قورئان كه‌ سه‌رتاپا دانست و پێویستن و هه‌رگیز خوێنه‌ر بێزار ناكه‌ن.

هه‌روه‌ها له‌به‌ر ئه‌وه‌ی په‌یامه‌كانی نوور بریتین له‌ به‌ڵگه‌كانی ئه‌و وشه‌ی ته‌وحیده‌ی كه‌ به‌ شه‌وق و زه‌وق و بێ هیچ بێزاری‌یه‌ك به‌رده‌وام له‌سه‌ر زمانه‌كاندا دووپات ده‌بێته‌وه‌، ئه‌وا دووپات بوونه‌وه‌ پێویسته‌كانی به‌ ناته‌واوی دانانرێن و پشت به‌ خوا خوێنه‌ر بێزار ناكه‌ن[1].

---

(١) تێبینی: دانه‌ر لێره‌دا بابی پێنجه‌می بریسكه‌ی عه‌ره‌بیی بیست و نۆهه‌می به‌بێ په‌راوێزه‌كان هێناوه‌. كه‌ له‌ باره‌ی پله‌كانی: ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ه‌وه‌یه‌. تكایه‌ خوێنه‌ری به‌رێز له‌ شوێنی ناوبراو له‌ كتێبی (بریسكه‌كان)دا سه‌یری بكات. (وه‌رگێڕ)

تیشکی پێنجەم

نیشانەکانی قیامەت

لە کتێبی چاپکراوی "موحاکەمات"دا کە سی ساڵ پێش ئێستا (واتە ساڵی ١٩١١) دامانناوە، باسی مەسەلەکانی: "بەربەستی زولقەرنەین" و "یەئجووج و مەئجووج" و نیشانەکانی تری قیامەتمان کردووە. وا ئێستاش بیست مەسەلەمان لە بارەی ئەو بابەتانەوە دانا، تاکو ببن بە تەواوکەری ئەو باسانە. بەشێك لە ڕەشنووسەکانی ئەم مەسەلانەش سیازدە ساڵ پێش ئێستا نووسران، بەڵام لەبەر داواکاری و حەزی هاوڕێیەکی ئازیز پاکنووس کرا و بوو بە "تیشکی پێنجەم".

بێدارکردنەوەیەك:
با لە پێشدا مەسەلەکانی دوای پێشەکییەکە بخوێنرێنەوە، تاکو خوێنەر لە ئامانجی پێشەکییەکە تێ بگات.

بسم الله الرحمن الرحيم

لەم کاتەی ئێستادا و بە مەبەستی پاراستنی عەقیدە و باوەڕی ئیماندارانی عەوام لەو دوودڵی و گومانانەی کە ڕووبەڕوویان دەبنەوە، سەرنجێکی ناسکی نێوان سەرنجەکانی ئەم ئایەتە پیرۆزەم نووسی کە دەفەرموێ: ﴿فَقَدْ جاءَ أَشْرَاطُهَا﴾ (محمد:١٧).
جا لەبەر ئەوەی ئەو فەرموودە نەبەوییە پیرۆزانەی کە هەواڵی چەند ڕووداوێکی ئاخرزەمان ڕادەگەیەنن، بە وێنەی ئایەتە "موتەشابیهەکان"ی قورئان گەلێ واتای قووڵ هەڵدەگرن، ئەوا بە وێنەی "موحکەمات" لێك نادرێنەوە و هەموو کەسێك ناتوانێت

لێیان تێبگات، بەڵکو لەوانەیە "زانایان" لە بریی تەفسیر و لێکدانەوە تەئویلیان بکەن[١].
ئەو تەئویلانەش دوای هاتنەدیی ڕووداوەکە خەڵکی لێیان تێدەگەن و تەنها لەو کاتانەدا مەبەستەکانیان بۆ ئەوان دەردەکەوێت، بەپێی ناوەرۆکی ئایەتی پیرۆزی: ﴿وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ﴾ (آل عمران:٧). جا ئەو ڕاستییانە، کەسانی دامەزراوی ڕۆچوو لە زانستدا ڕوونیان دەکەنەوە و دەڵێن: ﴿آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا﴾[٢].

ئەم تیشکی پێنجەمە، پێشەکییەك و بیست و سێ مەسەلەی لەخۆ گرتووە.

پێشەکی

بریتییە لە پێنج خاڵ

● **خاڵی یەکەم:**

ئیمان و تەکلیف بریتین لە: تاقیکردنەوە و پێشبڕکێیەك لە ناوەندی بازنەی ئیختیاری مرۆڤدا. کەواتە مەسەلە نەزەری و تەماوی و قووڵ و ناڕاشکاوەکانی ئیمان، کە پێویستیان بە تاقیکردنەوە و لێ وردبوونەوە هەیە، بە وێنەی شتی بەڵگەنەویست هێندە ڕوون و ئاشکرا نابن کە هەموو کەسێك - بیەوێت یان نەیەوێت - تەسدیقیان بکات. ئەمەش بۆ ئەوەی "ئیمان"ی ئەبووبەکر لە "کوفر"ی ئەبووجەهل جیا بکرێتەوە و، ئیمانداران بەرەو "أعلى عليين" بەرز ببنەوە و کافرانیش بەرەو "أسفل سافلين" بڕۆن و بەر ببنەوە. چونکە "تەکلیف" هەرگیز بەبێ "ئیختیار" نابێت. هەر لەبەر ئەم دانستەشە کە بە دەگمەن و جار بەجار نەبێت موعجیزەکان پیشان نادرێن.

---

(١) تەئویل لە شەرعدا بە لێکدانەوەی واتای (وشە) دەوترێت بە واتایەکی تری غەیری واتا ئاشکراکەی، بە مەرجێ وشەکە ئەو واتایەی تر هەڵبگرێت و واتاکەش لەگەڵ ناوەرۆکی قورئان و سوننەتدا تەبا بێت. مامۆستا نوورسی لە تیشکی چواردەهەمدا مەبەستی خۆی لە وشەی "تەئویل" بۆ ئایەتێك یان فەرموودەیەك بەم جۆرە لێکدەداتەوە کە: "دەگونجێ ئەمە واتای فەرموودەکە بێت و، یەکێك بێت لە چەند واتایەکی مومکینی ئەو ئایەتە، یان ئەو فەرموودەیە. دیارە تەئویل - بەم واتایە - لە ڕووی مەنتیق و زانستەوە ناتوانرێ دەست بە ڕوویەوە بنرێت، مەگەر کەسێك بتوانێت بیچەسپێنێت کە ئەو واتایە مەحاڵە".
بڕوانە پەراوێزی لاپەڕە (٦٠٣)ی ئەم کتێبە. (وەرگێڕ)

(٢) واتە: کەسانی ڕۆچوو لە زانستدا، سەبارەت بەو ئایەتە موتەشابیهانە دەڵێن: خوای گەورە چ مەبەستێکی بەم ئایەتانە هەیە ئێمە ئیمانمان پێیەتی، چونکە هەردوو جۆری ئایەتی موحکەم و موتەشابیهـ هەر لە لایەن خوای گەورەوە هاتوون. (وەرگێڕ)

پاشان ئەو نیشانانەی قیامەت كە بگونجێ لەم خانەی تەكلیف و تاقیكردنەوەیەدا بە چاو ببینرێن، بە وێنەی هەندێ لە ئایەتە موتەشابیهەكانی قورئان، تەماوی و ناڕاشكاو دەبن و تەئویل هەڵدەگرن، جگە لە نیشانەی "هەڵهاتنی خۆر لە خۆرئاوا"وە كە نیشانەیەكی هێندە ڕوون و بەڵگەنەویستە هەموو خەڵكی - بێ ئیختیاری خۆیان - بەرەو ئیمان دەداتەبەر. هەر لەبەر ئەوەشە كە لەو كاتەدا دەرگای تەوبە دادەخرێت و هیچ نرخێك بۆ ئیمان هێنان و تەوبەكردن نامێنێتەوە. چونكە ئەو كاتە كەسێك كە ئیمانێكی وەك هی "ئەبووبەكر"ی ببێت لەگەڵ سەرسەختترین كافری وەك "ئەبووجەهل" لە تەسدیق كردندا یەكسان دەبن.

تەنانەت هاتنەخوارەوەی حەزرەتی عیساش - دروودی لەسەر بێت - و زانینی ئەوەی كە حەزرەتی عیسایە و كەسی تر نیيە، تەنها بە نووری درەخشانی ئیمان دەزانرێت و، هەموو كەسێك ناتوانێت بیناسێتەوە.

بگرە "دەجاڵ" و "سوفیانی"ش[1]، كە لەو كەسە ترسناكانەن لەگەڵ نیشانەكانی قیامەتدا پەیدا دەبن، یەكەم جار بە خۆیان نازانن كە "دەجاڵ" و "سوفیانی"ن.

● **خاڵی دووهەم:**

ئەو شتە غەیبییانەی كە پێغەمبەری سەروەریان ﷺ لێ ئاگادار كراوەتەوە، یەكسان نین. چونكە لە هەندێكیان بە شێوەیەكی ڕوون و دووردرێژ ئاگادار كراوەتەوە و، هەرگیز خۆی دەست لەم بەشە وەرنادات. كە بریتییە لە قورئانی پیرۆز و فەرموودە قودسییە موحكەمەكان..

---

(١) گەلێ فەرموودەی پیرۆز سەبارەت بە دەجالی موسڵمانان ڕیوایەت كراوە كە پێی دەوترێت "سوفیانی". وا هەندێكیان لێ باس دەكەین:

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله ﷺ: يخرج رجل يقال له السفياني في عمق دمشق وعامة من يتبعه من كلب، فيقتل حتى يقر بطون النساء ويقتل الصبيان فتجمع لهم قيس فيقتلها حتى لا يمنع ذنب تلعة، ويخرج رجل من أهل بيتي في الحرة فيبلغ السفياني، فيبعث إليه جندا من جنده فيهزمهم فيسير منهم إليه السفياني بمن معه حتى إذا صار ببيداء من الأرض خسف بهم فلا ينجو منهم إلا المخبر عنهم.

أخرجه الحاكم في المستدرك ٥٢٠/٤ وقال: هذا حديث صحيح الإسناد على شرط الشيخين ولم يخرجاه، ووافقه الذهبي. (كلب: ماء بين الكوفة والشام. يقر: يفتح - لايمنع ذنب تلعة: لا يخلو منه موضع).

وأورده السيوطي في اللآلىء ٣٨٨/٢ والاسفرايني ٧٥/٢. وانظر أيضا إلى النهاية لابن كثير ٢٤/١-٣٢ وتذكرة القرطبي ٦٠٩ والإشاعة في أشراط الساعة للبرزنجي ٩٥-٩٦ والفتاوى الحديثية للهيتمي ٢٧-٣٤ والحاوي للفتاوى للسيوطي ٢١٣/٢ وما بعدها. (وەرگێڕ - لە چاپە عەرەبییەكەوە هێناویەتی).

بەشەکەی تر بە کورتی ئاگادار کراوەتەوە لێیان و، ڕوونکردنەوە و لێدوان و درێژە پێدانیان بە ئیجتیهادی پێغەمبەر ﷺ سپێرراوە. وەك ئەو فەرموودانەی کە لە بارەی ڕووداوەکانی ئایندە و ڕووداوە گەردوونی‌یەکانەوە دەدوێن و لە بناغەکانی ئیمان نین. جا ئەم شتانە پێغەمبەر ﷺ خۆی بە شێوازی تەشبیهـ و نموونەهێنانەوە و بە ڕەوانبێژیی خۆی و بە چەشنێك لەگەڵ حیکمەتی تەکلیفدا بگونجێت، ڕوونیان دەکاتەوە.

بۆ نموونە: جارێکیان لە کۆڕی پێغەمبەردا ﷺ دەنگی زرمەیەك بیسترا. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: "ئەمە دەنگی بەردێکە ماوەی حەفتا ساڵە بەرەو دۆزەخ تلێر دەبێتەوە، وا ئێستا گەیشتە بنکی دۆزەخ"[1]. دوای تێپەڕبوونی چەند خولەکێك بەسەر ئەم ڕووداوە سەرنج بزوێنەدا، یەکێك هاتە ناو کۆڕەکە و هەواڵی بە پێغەمبەر ﷺ گەیاند کە: فلانە مونافیقی تەمەن حەفتا ساڵ مرد و بەرەو دۆزەخ کەوتە ڕێ! ئەم هەواڵەش تەئویلی ڕەوانبێژی‌یە بەرز و بلندەکەی فەرمایشتی پێغەمبەری ﷺ دەرخست.

ڕوونکردنەوەیەك: ڕوانینی "نبووەت" بایەخ بە ڕووداوە جوزئی‌یەکانی ئایندە نادات، لەوانەی کە لە ناوەندی "ڕاستی‌یەکانی ئیمان"دا نین.

● **خاڵی سێهەم:**

بریتی‌یە لە دوو سەرنج:

یەکەمیان:

بەشێك لەو فەرموودانەی کە لە شێوەی تەشبیهـ و نموونەهێنانەوەدا ڕیوایەت کراون، بە گوێرەی ڕەوتی ڕۆژگار و زەمان لە لایەن عەوامەکانەوە بە چەند حەقیقەتێکی ماددی وەرگیراون. بۆیە ئەو فەرموودانە لە پێش‌چاوی ئەواندا لەگەڵ واقیعی حاڵ یەك ناگرنەوە، هەرچەندەش دارای ڕاستی‌یەکی چەسپاون.

---

(١) روى مسلم في كتاب الزهد، وصفة الجنة والإيمان، عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: (كنا مع رسول الله ﷺ اذ سمع وجبة (أي سقطة) فقال النبي ﷺ: تدرون ما هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، قال: هذا حجر رمي به في النار منذ سبعين خريفاً فهو يهوي في النار الآن حتى انتهى إلى قعرها) زاد في رواية: "فسمعتم وجبتها" (٢١٨٤/٤-٢١٨٥ رقم ٢٨٤٤).

وروى عن جابر رضي الله عنه أن رسول الله ﷺ قدم من سفر، فلما قرب المدينة هاجت ريح شديدة تكاد أن تدفن الراكب، فزعم أن رسول الله ﷺ قال: "بعثت هذه الريح لموت منافق، فلما قدم المدينة فاذا منافق عظيم من المنافقين قد مات". (٢١٤٥/٤ رقم ٢٧٨٢). ورواه أحمد بغير هذا اللفظ (٣٤١/٣، ٣٤٦). وانظر شرح الشفا لعلي القاري (٦٩٧/١). (وەرگێڕ – لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی).

بۆ نموونە: ئەو دوو مەلائیكەتەی كە بە وێنەی هەڵگرانی عەرش هەندێكن لە هەڵگرانی گۆی زەوی و لەسەر شێوەی "گا" و "نەهەنگ"دان و هەر بەو ناوانەش ناونراون، عەوامەكان بە گایەكی گەورەی ڕاستەقینە و نەهەنگێكی زەبەلاحی ڕاستی تەسەووریان كردوون!

دووهەمیان:

هەندێك لە فەرموودەكان لە ڕووی زۆریی موسڵمانان لەو ناوچەیەدا یان لە ڕووی بوونی حكوومەتی ئیسلامی یان مەڵبەندی خەلافەتی ئیسلامی لەو شوێنەدا، هاتووە و ڕیوایەت كراوە. كەچی وا گومان براوە كە مەبەست تیایاندا هەموو موسڵمانان و سەرانسەری جیهانی ئیسلامی بێت و، هەرچەندەش - لە ڕوویەكەوە - تایبەتین كەچی وەك گشتی و هەمەكی وەرگیراون.

بۆ نموونە: لە فەرموودەی پیرۆزدا هاتووە كە: "لا تقوم الساعة حتى لا يقال في الأرض: الله.. الله"(١). واتە دەرگای شوێنەكانی زیكری خوای گەورە دادەخرێت و بانگ و قامەت بە توركی دەدرێت.

● **خاڵی چوارەم:**

هەروەك لەبەر چەند دانست و بەرژەوەندییەكی زۆر چەند شتێكی غەیبیی وەك ئەجەل و مردن پەردەیان بەسەرا دادراوەتەوە، بە هەمان جۆر و لەبەر گەلێ حیكمەتی زۆر هاتنی قیامەتیش، كە سەرەمەرگی دنیا و ئەجەلی مرۆڤ و مردنی زیندەوەرانە، پەنهان كراوە و شارراوەتەوە..

چونكە ئەگەر ئەجەل و ماوەی مردن كاتەكەی دیاری بكرایە، ئەوا ئەو هاوسەنگییەی نێوان ترس و ئومێد(الخوف والرجاء) كە لەسەر بناغەی چەندین بەرژەوەندی و دانایی دامەزراوە، لاسەنگ دەبوو. ئەو كاتەش نیوەی تەمەن بە بێئاگاییەكی سەرتاسەری بەسەر دەچوو، لە نیوەكەی تریشیدا ترسێكی یەكجار سامناكی وەك ئەوە ڕووبەڕووی مرۆڤ دەبووەوە كە هەنگاو بەرەو پەتی قەنارە بدرێتە بەر.

ئەجەل و سەرەمەرگی دنیاش (واتە بەرپابوونی قیامەت) كتومت وەك ئەمە وایە. چونكە ئەگەر كاتەكەی دیاری كراو بوایە، ئەوا سەدەكانی پێشین و ناوەڕاست، مەگەر

---

(١) حديث صحيح عن أنس بن مالك رضي الله عنه، رواه مسلم ١٤٨ وأحمد والترمذي والحاكم ٤/٤٩٤ وقال: هذا حديث صحيح على شرط الشيخين و لم يخرجاه. (وەرگێڕ - لە چاپە عەرەبییەكەوە هێناویەتی)

بە کەمی و شێوەیەکی جوزئی، دەنا بیری دوارۆژ کاری تێ نەدەکردن. بەڵام سەدەکانی دوایی لە ترس و لەرزێکی بەردەوامدا دەژیان و، ئەو کاتەش هیچ لەزەت و نرخ و بەهایەك بۆ ژیان نەدەمایەوە و پەرستشی مرۆڤیش کە بریتییە لە: گوێڕایەڵیی ئەو کەسە بە ئیختیاری خۆی لە ناوەندی ترس و ئومێددا، هیچ گرنگی و حیکمەتێکی تێدا نەدەما.

پاشان ئەگەر کاتی بەرپابوونی قیامەت دیاری کراو بوایە ئەوا بەشێکی "ڕاستییەکانی ئیمان" دەرۆشتە ناو بازنەی شتانی بەدیهی و بەڵگەنەویستەوە. واتە هەموو خەڵکی - بیانویستایە یان نەیانویستایە - تەسدیقیان دەکرد. دیارە ئەو کاتەش نهێنیی تەکلیف و حیکمەتی ئیمان، کە پەیوەندییان بە ویست و ئیختیاری مرۆڤەوە هەیە، لە شوێنی خۆیدا دەترازا و تێکدەچوو.

بەم جۆرە و لەبەر چەندین بەرژەوەندیی زۆری وەك ئەمانە، شتان و کاروبارە غەیبییەکان پەنهان کراون و، لە ئەنجامی ئەمەشدا مرۆڤ لە هەموو خولەکێکدا هەروەك چاوەڕێی مانەوەی ژیانی دەکات چاوەڕوانی هاتنی ئەجەلەکەشی دەکات و پێکەوە بیر لە هەردووکیان دەکاتەوە و، بە گەرموگوڕی بۆ ئەم دنیا و ئەودنیاش تێدەکۆشێت. هەروەها وەك لە هەموو چەرخێکدا چاوەڕوانی بەرپابوونی قیامەت دەکات، گریمانی مانەوەی دنیاش لەو چەرخەدا دادەنێت. هۆی ئەمەیە کە مرۆڤ دەتوانێت لە دەماودەمی ڕوانینیدا بۆ فەنا و تیاچوونی دنیا کار بۆ ژیانی هەمیشەیی ئەودنیا بکات و لە هەمان کاتیشدا بۆ ئاوەدانکردنەوەی دنیاکەی هەوڵ بدات، وەك بڵێی هەتاهەتایە لە دنیادا بژی!

پاشان گەر بهاتایە و کاتی هاتنی بەڵا و موسیبەت و گیروگرفتەکان بزانرایە، ئەوا مرۆڤ لە ئەنجامی چاوەڕوانکردنی هاتن و داباریینی ئەو بەڵا و موسیبەتانەوە چەندین ئەوەندەی ئازاری خودی بەڵا و موسیبەتەکان ئەشکەنجە و ئازاری مەعنەویی دەچەشت! بۆیە دانست و میهرەبانیی فراوانی خوای گەورە موسیبەت و گیروگرفتەکانی داپۆشیوە و سەبارەت بە مرۆڤ پەنهانی کردوون و پەردەی بەسەردا داونەتەوە، تاکو مرۆڤ ئەو جۆرە ئازارە مەعنەوییە نەچێژێت.

جا لەبەر ئەوەی زۆربەی ڕووداوە گەردوونییە غەیبییەکان ئەم چەشنە حیکمەتانەیان تێدایە، ئەوا ڕێی هەواڵدان لە غەیب داخراوە. تەنانەت ئەوانەش کە بە فەرمانی پەروەردگار هەواڵی لێ دەدەن تەنها لە شێوەی چەند ئاماژەیەکدا و بە جۆرێکی تەماوی و دوور لە ڕاشکاوی و ئاشکرایی ڕایدەگەیەنن. جگە لە "ڕاستییەکانی ئیمان" و ئەو شتانەی کە مایەی تەکلیفن. تاکو کەم ڕێزی و گوێڕایەڵی نەکردنی

تەواوەتی بەرامبەر بەم دەستوورە خواییە ڕوونەدات کە دەفەرموێت: ﴿قُلْ لا يَعْلَمُ مَـنْ فِي السَّموات وَالأَرْضِ الْغَيْبَ إِلاّ الله﴾ (النمل:٦٥).

تەنانەت ئەو مژدانەش کە لە تەورات و ئنجیل و زەبووردا لە بارەی پێغەمبەری سەروەرمانەوە ﷺ هاتوون، تا ڕادەیەك تەماوین و ڕاشکاو نین. هەر ئەمەش بووە بەهۆی ئەوەی کە هەندێ لە شوێنکەوتەی ئەو کتێبانە تەئویلی ئەو ئاماژانە بکەن و لە ئەنجامدا نیعمەتی ئیمان هێنان بەو پێغەمبەرە ئازیزە ﷺ لە کیسی خۆیان بدەن.

بەڵام ئەو مەسەلانەی کە لە ناوەندی "عەقیدە" و بیروباوەڕەکانی "ئیمان"دان، ئەوا بەپێی خواستی حیکمەتی تەکلیف پێویستیان بە ڕاگەیاندنێکی ئەمین و ڕوونییەکی تەواوەتی و ڕاشکاوییەکی کامڵ و دووپات بوونەوە هەیە. بۆیە قورئانی پیرۆز و ڕاگەیەنەرە ئەمینەکەی ﷺ زۆر بە ڕوونی و تێر و تەسەلی کاروبارەکانی قیامەتیان ڕوون کردووەتەوە، لە کاتێکدا کە ڕووداوە ئایندەییەکانی دنیایان بە کورتی و پوختی باس کردووە.

● خاڵی پێنجەم:

ئەو کارە دەراسا و نائاساییانەی کە تایبەتن بە سەردەمی هەردوو دەجاڵەکەوە (واتە دەجاڵی موسڵمانان و دەجاڵی هەرەگەورە) هاودەم لەگەڵ ناوی هەردووکیاندا پێکەوە ڕیوایەت کراون. ئەمەش بووە بەهۆی ئەوەی کە وا گومان ببرێت و خەڵکی وا تێبگەن کە ئەو ڕووداوە نائاساییانە لە خودی کەسی ئەو دەجاڵانەوە ڕوو دەدەن! ئیتر لەبەر پەنهانی و نادیاریی واتاکان ئەو ڕیوایەتانە بوون بە موتەشابیهـ.

وەك: گەڕانی بە فڕۆکە و شەمەندەفەر..

هەروەها وەك ئەوەی کە بەناوبانگە دەڵێن: ئەو شەیتانەی خزمەتی دەجاڵی موسڵمانەکان دەکات، لە کاتی مردنی ئەو دەجاڵەدا لای "دەیکیلی تاش"ی[(١)] ئەستەمبووڵ هاوارێك دەکات کە هەموو خەڵکی دەیبیستن و دەڵێت: مردووە. واتە مردنەکەی بە "ڕادیۆ" و بە چەشنێکی هێندە سەرسووڕهێن کە تەنانەت شەیتانەکانیشی تێدا سەرسامن، ڕادەگەیەنرێت.

پاشان ئەو حاڵەتە ترسناك و ئاڵوگۆڕ و کارڕایی کردنە سەرسووڕهێنەرانەی کە تایبەتن بە حوکم و ڕژێم و حکوومەت و ڕێکخراوەکانی دەجاڵەوە، هاودەم لەگەڵ

(١) دەیکیلی تاش: شوێنێکی شاری ئەستەمبوولە کە ئەو دەمە ئیستگای ڕادیۆی ئەستەمبوولی تێدا بووە. (وەرگێڕ)

باسی کەسی خۆیدا ڕیوایەت کراون، وەك بڵێی پەیوەندییەکی ڕاستەوخۆیان بە خۆیەوە ببێت. بۆیە واتاکانیان شارراوەتەوە و پەنهان بووە.

بۆ نموونە:

ڕیوایەتێك هەیە بەم واتایەی کە: دەجاڵ هێندە هێز و بەردەوامیی هەیە کە مەگەر تەنها حەزرەتی عیسا - دروودی لەسەر بێت - بیکوژێت دەنا هیچ ڕێگایەکی تر نییە بۆ کوشتنی[1]!

بەو واتایەی کە: تەنها ئایینێکی ئاسمانیی بەرز کە لە ناو عیسایییەکاندا پەیدا دەبێت و شوێن پێی ڕاستییەکانی قورئان هەڵدەگرێت، ئەو ڕێباز و ڕژێمە درندە و ترسناکەی دەجاڵ دەڕووخێنێت و بە تەواوی لەناوی دەبات. واتە تەنها ئەم ئایینە عیسایییە بە نازڵ بوونی حەزرەتی عیسا - دروودی لەسەر بێت - ئەو ڕێبازە ئیلحادییە بە یەکجارەکی لەناو دەبات. دەنا خودی کەسی دەجاڵ دەتوانرێت بە میکرۆبێك یان بە نەخۆشییەکی ئاسایی وەك هەڵامەت بکوژرێت و لەناو ببرێت.

پاشان بەشێك لە لێکدانەوە و حوکم و بڕیاری هەندێ لە ڕاوییەکان، کە هی ئیجتیهادی خۆیانە و دەگونجێ هەڵەی تێدا بکەن، لەگەڵ دەقی فەرموودەکاندا تێکەڵ بوون، ئیتر وا گومان دەبرێت کە ئەو بۆچوونانە بەشێك بن لە فەرموودەکە. دیارە ئەو کاتەش واتاکە دەشاررێتەوە و پەنهان دەبێت. چونکە دەرناکەوێت کە فەرموودەکە لەگەڵ واقیعی حاڵدا یەکاویەك دەربچێت. بۆیە دەڕواتە ناوەندی حوکمی موتەشابیهەوە.

پاشان جاران کەسی مەعنەویی جەماعەت و کۆمەڵ وەك ئێستا لەبەر چاوی خەڵکیدا ڕوون نەبووە، چونکە بیری تاکەکەسی و بایەخدان بە کەسی تاك زاڵ و دەمڕاست بووە. بۆیە ئاڵوگۆڕە گەورەکانی کۆمەڵگا و سیفەتە مەزنەکانی کۆمەڵ دراونەتە پاڵ ئەو کەسانەی کە سەرۆکایەتیی ئەو کۆمەڵانە دەکەن. ئا لێرەوەیە کە شێوەی ئەو سەرۆکانە بە جۆرێکی سەرسووڕهێنی ئەوتۆ باس کراوە کە چەندین سیفەتی هەمەکی و دەراسا و جەستەی گەورە و کەتەی سەد هێندەی خۆیان گەورەتر و هێز و توانستی دەراسایان بێت، تاکو لەگەڵ ئەو ئاڵوگۆڕە گرنگانەدا بگونجێت! لە کاتێکدا کە ئەم شێوەکێشانە هەرگیز لەگەڵ واقیعدا یەك ناگرێتەوە. بۆیە ئەو ڕیوایەتە بە موتەشابیهـ دادەنرێت.

---

(١) سەیری پەراوێزی مەسەلەی سیازدەهەم بکە. (وەرگێر)

پاشـان هەرچەندە جیاوازی لە نێوان سیفەت و حاڵەتەكانی هەردوو دەجاڵدا هەیە، كەچی هەندێ جار ئاڵۆزی لەو ڕیوایەتانەدا ڕوو دەدات كە بە شێوەیەكی ڕەها باسی ئەو دەجاڵانە دەكەن. ئیتر لە ئەنجامدا وا دەزانرێت كە ئەمیان خودی ئەوی تریانە.

ئنجا حاڵەتەكانی "مەهدیی گەورە" لەگەڵ هی مەهدییەكانی پێش خۆی لەو ڕیوایەتانەدا یەكاویەك دەرناچن كە ئاماژەیان بۆ دەكەن. بۆیە ئەو ڕیوایەتانە حوكمی موتەشابیهیان دەبێت.

ئیمامی عەلی - خوای لێ ڕازی بێت - تەنها باسی دەجالی موسڵمانان دەكات.

پێشەكییەكە تەواو بوو.. وا دەست بە مەسەلەكان دەكەین.

* * *

وا بە چاودێری و پشتیوانی خوای گەورە، لە نێوان سەدان نموونەدا كە بەڵگەن لەسەر ڕووداوە غەیبییەكان، لەم كاتەی ئێستادا بە پوختی بیست و سێ دانە لەو مەسەلانە ڕوون دەكرێنەوە كە موڵحیدان بە نیازی تێكدانی بیروباوەڕی عەوامی موسڵمانان بڵاویان دەكەنەوە. بەڵام ئەوان سەریان لە بەرد داوە، چونكە دەرخستنی بریسكەیەكی ئیعجازی نەبەوی لە هەموو یەكێكی ئەو مەسەلانەدا و، پیشاندان و چەسپاندنی تەئویلە ڕاستەقینەكانیان - پشت بە خوا - دەبێت بە هۆكارێكی بەهێز و گرنگ بۆ پشتگیریی بیروباوەڕی عەوامەكان و جێگیربوون و دامەزراندنی ئیمانەكەیان. ئەمە ئومێد و تكای منە لە میهرەبانیی پەروەردگاری بەسۆز و میهرەبانم. هەروەك لێی دەلاڵێمەوە كە بە لێخۆشبوونە فراوانەكەی خۆی سەرجەمی هەڵە و گوناهەكانم بپۆشێت.

إنّه سميع مجيب.

مەقامی دووهەم

مەسەلەکانی تیشکی پێنجەم

بسم الله الرحمن الرحيم

❑ **مەسەلەی یەکەم:**

لە بارەی "سوفیانی"یەوە - کە یەکێکە لە کەسانی ئاخرزەمان - هاتووە کە: دەستی کون دەبێت.

یەکێك لە تەئویلەکانی ئەمە - والله أعلم - ئەوەیە کە:

لەبەر زۆریی ئیسراف کردنی ئەو سوفیانی‌یە لە هەرزەیی و گاڵتەوگەپ و لەهوودا، ماڵ و سامانی لە دەستدا نامێنێت و لە دەستیەوە بەرەو ئیسراف دەڕوات! لە پەندەکاندا وتراوە: "فلان منخرق الكف". واتە: (فڵانە کەس دەستی کونە). بە واتای ئەوەی کە هەڵەخەرج و ئیسرافکارە. جا لەبەر ئەوەی "سوفیانی" خەڵکی بۆ ئیسراف و هەڵەخەرجی هان دەدات، ئەوا هەڵپەیەکی زۆر و تەماعێکی خۆسەپێنیان تێدا دەورووژێنێت و، لەم لایەنە لاوازەیانەوە بۆ ئامانجەکانی خۆی بەکاریان دەهێنێت. فەرمووده پیرۆزەکە بۆ ئەمەی سەرەوە بێدارمان دەکاتەوە و پێمان ڕادەگەیەنێت کە مرۆڤی هەڵەخەرج دەبێت بە "دیل"ی ئەو سوفیانی‌یە و لە تاوا لێی دەلالێتەوە و لە بەردەمیدا خۆی زەلیل و ڕسوا دەکات.

❑ **مەسەلەی دووهەم:**

هەروەها هاتووە کە: یەکێك لە کەسە ترسناکەکانی ئاخر زەمان کاتێ بەیانی لە خەو هەڵدەسێت لە ناوچاویدا دەنووسرێت: "هذا كافر"[١].

---

(١) قال الرسول ﷺ في حديث صحيح: ".. وان الدجال ممسوح العين اليسرى، عليها ظفرة غليظة، مكتوب بين عينيه كافر، يقرؤه كل مؤمن، كاتب وغير كاتب.." رواه أحمد والبخاري في الفتن، باب ذكر الدجال، وفي الأنبياء، باب ما ذكر في بني إسرائيل، وكذا رواية أخرى مشابهة في التوحيد، باب قول الله (ولتصنع

تەئویلی ئەمە - والله أعلم بالصواب - بریتی‌یە لەوەی کە:

ئەو "سوفیانی"یە شەپقەی ئەورووپایی‌یەکان لەسەر دەکات و بە زۆرەملێ خەڵکیش ناچار دەکات لە سەری بکەن! بەڵام لەبەر ئەوەی بە زۆرەملێ و هێزی یاسا پێیان لەسەر دەکات و، شەپقەکەش بە ئیزنی خوا ڕێی هیدایەت دەگرێتە بەر، چونکە لەگەڵ ئەو سەرانەدا دەڕواتە سوژدەوە، ئەوا کەسێك کە حەزی پێ نەکات و بە ناچاری و زۆرەملێ لەسەری کرابێت، پێی کافر نابێت.

❐ مەسەلەی سێهەم:

هاتووە کە: کاربەدەستە خۆسەپێن و دیکتاتۆرەکانی ئاخرزەمان، بە تایبەت دەجاڵ، بەهەشت و دۆزەخی درۆینە و ساختەیان هەیە(١).

یەکێك لە ڕووەکانی تەئویلی ئەمە - والعلم عند الله - بریتی‌یە لەوەی کە:

ئەمە ئاماژەیە بۆ حاڵەتە بەرامبەر یەك و ڕووبەڕووەکانی فەرمانگەکانی حکوومەت. وەك: قوتابخانەی ئامادەیی لەگەڵ بەندیخانەدا، کە یەکێکیان وێنەیەکی شێواوی حۆری و غیلمانە و ئەوی تریشیان جێی ئەشکەنجە و بەندکردنە.

❐ مەسەلەی چوارەم:

هاتووە کە: لە ئاخرزەماندا کەس نامێنێت بلێت: "الله.. الله".

یەکێك لە تەئویلەکانی ئەمە - ولا یعلم الغیب الاّ الله - بریتی‌یە لەوەی کە:

ئەو تەکیە و خانەقا و شوێنی زیکر و قوتابخانە ئایینی‌یانەی کە زیکری: "الله.. الله.. الله"یان تێدا دەکرێت، دەرگاکانیان دادەخرێن و، لە شەعائیرە ئیسلامی‌یەکانی چەشنی بانگ و قامەتدا لە بریی ناوی "الله" ناوێکی تر دادەنرێت.

دەنا واتای ڕیوایەتەکە ئەوە نی‌یە کە هەموو خەڵکی بەردەبنەوە بۆ ناو کوفری موتڵەق. چونکە بە لای ژیری‌یەوە ئینکاری کردنی خوای گەورە گەلێ لە ئینکاری کردنی گەردوون دوور و دژوارترە و، هەرگیز ژیریی مرۆڤ تووشبوونی زۆربەی

علی عیني). ورواه مسلم برقم ٢٩٣٤، ٢٩٣٥، وكذا برقم ٢٩٣٣، وابو داود ٤٣١٥ وكـذا في ٤٣١٦، ٤٣١٧، ٤٣١٨ عن حذيفة وابن مسعود معاً. ورواه الترمذي. (وەرگێڕ - لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی)

(١) عن أبي هريرة رضي الله عنه، أن رسول الله ﷺ قال: "ألا أحدثكم عن الدجال، ما حَدَّثَ به نبي قومه؟ إنه أعور، وإنه يجيء بمثال الجنة والنار. فالتي يقول إنها الجنة، هي النار. وإني أنذركم به كما أنذر به نوح قومه". رواه البخاري في الأنبياء، ومسلم برقم ٢٩٣٦. (وەرگێڕ - لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی)

خەڵکی - چ جای هەموویان - بەم ئینکاریيە، پێ قبووڵ ناکرێت. تەنانەت کافرەکانیش ئینکاری "بوون"ی خوای گەورە ناکەن، بەڵکو لە باسی سیفەتە شکۆمەندەکانیدا پێی ژێریيان دەترازێت و هەڵدەخلیسکێت.

تەئویلەکەی تری ئەوەیە:

کەمێك پێش بەرپابوونی قیامەت، گیانی ئیمانداران دەکێشرێت. تاکو سام و مەترسیی ڕووداوەکانی نەبینن و، قیامەت تەنها بەسەر کافراندا بەرپا ببێت.

☐ **مەسەلەی پێنجەم:**

هاتووە کە: دەجاڵ و کەسانی هاوچەشنی، لە ئاخرزەماندا لافی خوایەتی لێ دەدەن و بە زۆرەملێ خەڵکی ناچار دەکەن کە سوژدەیان بۆ ببەن(١).

یەکێك لە ڕووەکانی تەئویلی ئەمە - والله أعلم - ئەوەیە کە:

هەروەك ئەگەر سەرکردەیەکی نەزان ئینکاریی بوونی "پادشا" بکات، ئەوا چ لە خۆی و چ لە کەسانی تردا و هەریەکەیان بەپێی فەرمانڕەوایەتیيەکەی، تەسەووری جۆرە "پادشایەتی"یەك دەکات.. بە هەمان جۆر ئەو کەسانەش کە سەرکردەیی ڕێڕەوی سروشت پەرستان و ماددیيەکان دەگرنە ئەستۆ، هەریەکەیان بەپێی پلەی خۆی و لە ئەندێشەیدا تەسەووری جۆرە "پەروەردگاریتی"یەك دەکات و، ئیتر "دەجاڵ" ڕەعیەتەکەی خۆی بۆ خزمەتکردنی هێزەکەی دەداتە بەر و ملکەچیی "بەندایەتی"یان بۆ خۆی و پەیکەرەکانی پێ دەنوێنێت. واتە وایان لێ دەکات کە سەری خۆیانی بۆ نەوی بکەن!

---

(١) عن هشام بن عامر الأنصاري رضي الله عنه، قال رسول الله ﷺ: "إن رأس الدجال من ورائه حَبَك حَبَك، وإنه سيقول: أنا ربكم، فمن قال: أنت ربي، افتتن، ومن قال: كذبت. ربي الله وعليه توكلت وإليه أنيب، فلا يضره، أو قال: فلا فتنة عليه". أخرجه الحاكم في المستدرك ٥٠٨/٤ وقال: هذا حديث صحيح على شرط الشيخين، ووافقه الذهبي. وانظر كذلك: النهاية او الملاحم ١٢٣/٢، جمع الفوائد ٧٣٧/٢، مسند الفردوس ٢٣٦/٢، مسند احمد ٢١١/٣ مختصر تذكرة القرطبي ص١٤٧ كنز العمال ٣١٠/١٤ نقلا عن الحاكم و ٣١٢/١٤. وفي الحديث الذي خرجه ابن أبي شيبة: "فانه متى يخرج يزعم أنه الله فمن آمن به واتبعه وصدقه فليس ينفعه صالح من عمل سلف، ومن كفر به وكذبه فليس يعاتب بشئ من عمل سلف. وإنه سيظهر على الأرض كلها، إلا الحرم وبيت المقدس، وإنه يحصر المؤمنين في بيت المقدس". (وەرگێر - لە چاپە عەرەبیيەکەوە هێناویەتی)

❑ مەسەلەی شەشەم:

هاتووە کە: فیتنەی ئاخرزەمان هێندە گەورە دەبێت کە هیچ کەسێك توانای بەسەر خۆیدا نامێنێت[١]، بە ڕادەیەك کە سیازدە سەدەیە نەتەوەی ئیسلام - وەك پێغەمبەر ﷺ فەرمانی پێ داون - هاودەم لەگەڵ پەناگرتنیان بە خوای گەورە لە "سزای گۆڕ" لە ناو ئەو "فیتنە"یەش پەنایان بە خوای گەورە گرتووە[٢]!

تەئویلێکی ئەمە - واللە أعلم بالصواب - بریتی‌یە لەوەی کە:

ئەو فیتنە و داوانە دەروونی خەڵکی لە خشتە دەبەن و شەیدا و کەمەندکێشی خۆیانی دەکەن و، ئیتر خەڵکی بە "ویست" و "ئیختیار"ی خۆیان گوناهەکان دەکەن، تەنانەت لەزەتیشیان لێ وەردەگرن. وەك تێکەڵبوونی ژنان و پیاوان بە ڕووتی لە حەمامەکانی ڕووسیادا. چونکە "ئافرەتان" بە حەز و ئارەزووی خۆیان دەکەونە ناو ئەم فیتنەیەوە و، بەهۆی ئەو مەیلە سروشتی‌یەی کە تیایاندایە بۆ "دەرخستنی جوانی‌یەکەیان" لە ڕێ دەترازێن و، ئەو "پیاوان"ەش - کە بە سروشت شەیدای جوانین - لە ئاستی سەرەڕۆیی دەروونیاندا لە دەست و پێ دەکەون و بەدەم مەستی و شادمانی‌یەوە دەکەونە ناو ئەو ئاگرە بڵێسەدارە و تیایدا دەسووتێن.

بەم جۆرە، فیتنەی ئەو ڕۆژگارە لە ڕێی مەلها و شانۆ و شوێنی سەما و بیدعەت و گوناهە گەورەکانەوە، پەرستن و عیبادەتی "دەروونی بەدخواز" دەهێنێتە کایەوە و، خەڵکی بەوێنەی پەپوولەی دەوری ئاگر بە دەوراندەوری ئەو شوێنانەدا دەخولێنەوە و بە سەرسامی‌یەوە بۆ لایان کێش دەبن.

دەنا گەر بە زۆرەملێ و ناچارکردنێکی تەواوەتی بێت، ئەوا "ئیختیار" لە گۆڕێدا نامێنێت و، پاشان گوناهیش لە ئارادا نابێت.

❑ مەسەلەی حەوتەم:

هاتووە کە: "سوفیانی" زانایەکی گەورە دەبێت و بە "زانست" خەڵکی لە ڕێ دەترازێنێت و زانای زۆریش شوێنی دەکەون.

---

(١) بروانە: الفتح الكبير ٣١٥/١، ١٨٥/٢، ٩/٣، مختصر تذكرة القرطبي ١٤٨-١٥٢ مسند الفردوس ٢٦٦/١ إسعاف الراغبين - هامش نور الأبصار ص١٤٥ نقلا عن الحاكم، الحاوي للفتاوى ٢١٧/٢، النهاية او الملاحم ٣٢/١-٤٨. (وەرگێڕ - لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی).

(٢) عن أبي هريرة رضي الله عنه: كان رسول الله ﷺ يدعو: "اللهم إني أعوذ بك من عذاب القبر ومن فتنة المسيح الدجال". صحيح مسلم ٢٢٠٠/٢ البخاري ٢١١/١، ١٢٦/٢، ٩٧/٨، ٩٨، ١٠٠. (وەرگێڕ - لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی).

یەکێك لە تەئویلەکانی ئەمە – والعلم عند الله – ئەوەیە کە:

ئەو "سوفیانی"یە بە زیرەکی و هونەر و زانستە سیاسی‌یەکەی خۆی ئەو پلەوپایەیە بەدەست دەهێنێت، چونکە وەك کاربەدەستەکانی تر هۆکارەکانی وەك: کەسوکار و توانا و هۆز و عەشرەت و ئازایەتی و سامانی نی‌یە تاکو بیگەیەنێتە پلەی دەسەڵاتداری، بەڵکو بە سەلیقە و ژیریی خۆی دەچێت عەقڵ و ژیریی گەلێ کەس لە زانایان ملکەچ و گوێڕایەڵی خۆی دەکات و لە خولگەی خۆیدا دەیانخولێنێتەوە و، ئەوانیش فەتوای بۆ دەردەکەن. هەروەك گەلێ مامۆستای قوتابخانەش دەکات بە پشتگیر و لایەنگری خۆی و، هەوڵێکی گەرموگوڕ دەدات بۆ ئەوەی کە خوێندنی دوور لە دەرسی ئایین پەرە پێ بدات و بیکات بە ڕێبازێکی پێشەنگ.

❒ مەسەلەی هەشتەم:

ڕیوایەتەکان دەریدەخەن کە: فیتنەی ترسناکی "دەجاڵ" لە ڕیزی موسڵماناندا دەبێت، تەنانەت هەموو نەتەوەی ئیسلام پەنایان گرتووە بە خوای گەورە لەو فیتنەیە.

تەئویلێکی ئەمە – ولا یعلم الغیب إلا الله – ئەوەیە کە:

دەجاڵی موسڵمانان جیایە لە دەجاڵی کافرەکان[1]. تەنانەت هەندێك لە زانا لێکۆڵەرەکان، بە وێنەی فەرمایشتەکەی ئیمامی عەلی – خوای لێ ڕازی بێت – وتوویانە: دەجاڵی موسڵمانەکان: "سوفیانی"یە و لە نێوان موسڵماناندا سەر هەڵدەدات و بە فڕوفێڵ و لەخشتەبردن دەیانخەڵەتێنێت. بەڵام دەجاڵی گەورەی کافرەکان غەیری سوفیانی‌یە.

دەنا ئەو کەسەی کە مل بۆ زەبر و زۆری ڕەهای دەجاڵی گەورە کەچ ناکات، شەهید دەبێت و.. ئەو کەسەش کە بە ناچارەکی و زۆرەملێ شوێنی کەوتووە، بە کافر دانانرێت. تەنانەت لەوانەیە گوناهباریش نەبێت.

❒ مەسەلەی نۆهەم:

ڕیوایەتەکان شێوەی بەسەرهاتی سوفیانی و ڕووداوەکانی فیتنەی ئاخرزەمانیان وا کێشاوە کە لە دەوروبەری "شام" یان لە "دوورگەی عەرەب"دا ڕوو بدەن.

---

(١) بڕوانە: العرف الوردي في أخبار المهدي للسيوطي، الحاوي للفتاوي ٢/٢٣٤، الفتوحات الاسلامية لأحمد زيني دحلان ٢٩٤ الإشاعة في أشراط الساعة للبرزنجي ٩٥ – ٩٩ مختصر تذكرة القرطبي ١٣٣ – ١٣٤ الفتاوى الحديثية لابن حجر الهيتمي ٣٦. (وەرگێڕ –لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی).

تەئویلێكی ئەمە – واللّٰه أعلم – بریتی‌یە لەوەی كە:

جاران مەڵبەندی خەلافەت لە عێراق و شام و مەدینەدا بووە. بۆیە ڕاوی‌یەكان – بە ئیجتیهادی خۆیان – ڕیوایەتەكانیان لێك داوەتەوە و شێوەی ئەو ڕووداوانەیان وا كێشاوە كە لە دەوری مەڵبەندی دەوڵەتی ئیسلامیدا ڕوو بدەن، وەك بڵێی "خەلافەت" هەر بەو جۆرە بمێنێتەوە. ئەوەتا وتوویانە: لە شامدا.. لە حەڵەبدا.. واتە بە ئیجتیهادی كەسیی خۆیان ئەو جۆرە هەواڵە پوخت و كورتەیان درێژە پێداوە كە لە فەرموودەكاندا هاتوون.

❑ **مەسەلەی دەهەم:**

ڕیوایەتەكان توانای گەورە و دەراسای كەسانی ئاخرزەمانیان باس كردووە.

تەئویلێكی ئەمە – والعلم عند اللّٰه – بریتی‌یە لەوەی كە:

ئەو باسانە "كینایە"ن لە گەورەیی و مەزنیی ئەو "كەسایەتی‌یە مەعنەوی‌یە"ی كە ئەوانە نوێنەریان دەبن. وەك ئەوەی كە لە كاتی خۆیدا وێنەی ئەو سەركردە ژاپۆنی‌یەی بەسەر ڕووسیادا سەركەوت لە ڕۆژنامەكاندا وا كێشرا كە پێیەكی لەسەر "زەریای ئارام" و ئەوی تریشی لە "قەڵای پۆرت‌ئارثەر" دانابوو! واتە وێنەی گەورەیی‌یە ترسناكەكەی ئەو "كەسە مەعنەوی"یە لە نوێنەرەكەیدا و لە پەیكەرە كەتە و زەبەلاحەكانی ئەو نوێنەرەدا دەكێشرێت.

سەبارەت بە توانستە لەڕادەبەدەر و هێزە دەراسەكەشیان، ئەوا لەبەر ئەوەی زۆربەی كارەكانیان لە جۆری "ڕووخاندن" و "بزواندنی هەوا و ئارەزووەكان"ە، ئەوا توانایەكی لەڕادەبەدەریان پێوە دەردەكەوێت! چونكە كاری ڕووخاندن شتێكی ئاسانە، ئەوەتا یەك چیلكە شقارتە دەتوانێت گوندێكی تەواوەتی بسووتێنێت. بە هەمان جۆر، ورووژاندنی هەوا و ئارەزووەكانیش، لەبەر ئەوەی دەروونەكان حەزیان لێیەتی، بە خێرایی پەرەدەسێنێت و بڵاو دەبێتەوە!

❑ **مەسەلەی یازدەهەم:**

هاتووە كە: لە ئاخر زەماندا بە چل ژن یەك سەرپەرشتیكاریان دەبێت[1].

---

(١) عن أنس بن مالك رضي الله عنه قال – عند قرب وفاته – "لأحدثكم حديثاً عن رسول الله ﷺ لايحدثكم به أحد عنه بعدي! سمعت رسول الله ﷺ يقول: "لا تقوم الساعة – أو قال – إن من أشراط الساعة: أن يرفع العلم، ويظهر الجهل، ويشرب الخمر، ويفشو الزنا، ويذهب الرجال ويبقى النساء، حتى

ئەمە – والله أعلم بالصواب – دوو تەئویلی هەیە:

یەکەم:

لەو زەمان و ڕۆژگارەدا مارەبڕین و هاوسەریی شەرعی کەم دەبێتەوە یان هەر نامێنێت، وەك ئەوەی لە ڕووسیا ڕووی دا، کەواتە ئەو پیاوە بەرەڵایەی کە خۆی پەیوەستی یەك ئافرەت نەکردووە، دەبێت بە سەرپەرشتیکاری چل ئافرەتی بەدبەختی لە ڕێ ترازاو.

دووهەم:

کینایەیە لە تیاچوونی زۆربەی پیاوان لە جەنگەکانی ئەو فیتنەیەدا و، هەروەها لەوەش کە زۆربەی لەدایکبووان – لەسەر بناغەی دانستێکی خوایی – مێینە دەبن. لەوانەیە ئازادی و سەربەستیی تەواوەتیی ئافرەتان لەو ڕۆژگارەدا بلێسە بە هەوا و ئارەزووەکانیان بدات و ئیتر سروشتی شەهوەتی لەڕادەبەدەریان بەسەر هی مێردەکانیاندا زاڵ ببێت و، ئەمەش هۆکارێك بێت بۆ ئەوەی کە منداڵەکە شێوەی ئەو وەربگرێت و، ئیتر بە فەرمانێکی خوایی مێینە گەلێ زۆر بن.

❑ مەسەلەی دوازدەهەم:

لە ڕیوایەتەکاندا هاتووە کە: ڕۆژی یەکەمی دەجاڵ ساڵێکە، دووهەمی مانگێکە، سێهەمی حەفتەیەکە، چوارەمی وەکو ڕۆژەکانی تر وایە[1].

تەئویلی ئەمە – ولا یعلم الغیب إلا الله – دوو تەئویلە:

یەکەم: کینایە و ئاماژەیە لە سەرهەڵدانی دەجاڵی گەورە لە بازنەی جەمسەری باکوور و لەلای باکووری جیهانەوە. چونکە ساڵێکی ناوچەی جەمسەری باکوور شەو و ڕۆژێکە.

یکون لخمسین امرأة قیم واحد". وفي روایة: "یظهر الزنا، ویذهب الرجال ویکثر النساء". رواه البخاري في العلم، باب رفع العلم وظهور الجهل، وفي النکاح باب یقل الرجال ویکثر النساء، وفي الأشربة في فاتحة، وفي المحاربین باب الزکاة. ورواه مسلم برقم ٢٦٧١ والترمذي. (وەرگێڕ – لە چاپە عەرەبییەکەوە هێناویەتی)

(١) فەرمووده لەم بارەیەوە زۆرە، یەکێك لەوانە: "قلنا یا رسول الله ما لبثه في الأرض؟ قال: أربعون یوماً، یوم کسنة، ویوم کشهر، ویوم کجمعة، وسائر أیامه کأیامکم". صحیح مسلم بشرح النووي ٦٦/١٨. وأخرجه بسیاق قریب أبو داود (٤٣٢١، ٤٣٢٢) والترمذي کلهم من حدیث النواس بن سمعان رضي الله عنه. (وەرگێڕ – لە چاپە عەرەبییەکەوە هێناویەتی).

جا ئەگەر یەکێك لەوێوە ڕۆژێکی تەواوەتی بە شەمەندەفەر ڕووەو خۆمان بێت، دەبینێت کە لە هاویندا یەك مانگی تەواوەتی خۆر ئاوا نابێت. خۆ ئەگەر ڕۆژێکی تر بە ئۆتۆمبێل نزیك ببێتەوە، حەفتەیەکی تەواو خۆر بە ئاسمانەوە دەبینێت. من کاتێ کە لەوێ دیل بووم، لە شوێنێکی نزیك بەم شوێنە بووم.

واتە ئەمە هەواڵێکی ئیعجازبەخشە و ڕایدەگەیەنێت کە دەجاڵی گەورە لە باکوورەوە بەرەو ئەم لا دێت.

تەئویلی دووهەمی بریتی‌یە لەوەی کە:

چ دەجاڵی گەورە و چ دەجاڵی موسڵمانان سێ ڕۆژ، واتە سێ دەور و قۆناغی ئیستبدادی‌یان هەیە:

لە ڕۆژی یەکەمیدا، واتە لە هی قۆناغی یەکەمی حکوومەتەکەیدا، هێندە ئاڵوگۆڕ و کاری گەورە ئەنجام دەدات کە بە سێ‌سەد ساڵ ئەنجام نادرێت.

ڕۆژی دووهەمی، واتە لە قۆناغی دووهەمیدا، بە ماوەی ساڵێك هێندە کار بەڕێ دەکات کە بە سی ساڵ جێ‌بەجێ نەکرێت.

ڕۆژی سێ‌هەمی، واتە لە قۆناغی سێ‌هەمیدا، بە ماوەی یەك ساڵ هێندە ئاڵوگۆڕ ئەنجام دەدات کە بە دە ساڵ ئەنجام نەدرێت.

ڕۆژی چوارەمی ئاسایی دەبێت. واتە جگە لە هەوڵی پاراستنی بارودۆخەکەی خۆی هیچ کارێکی تر ناکات.

بەم شێوەیە، پێغەمبەری سەرورمان ﷺ بە ڕەوانبێژیی بەرز و بێ‌وێنەی خۆی هەواڵی ڕووداوەکانی ئایندە بە نەتەوەکەی خۆی دەدات.

❑ مەسەلەی سیازدەهەم:

لە ڕیوایەتێکی صەحیحدا هاتووە کە: حەزرەتی عیسا - دروودی لەسەر بێت - دەجاڵی گەورە دەکوژێت[1].

---

(١) عن مجمع بن جارية الأنصاري رضي الله عنه قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول: "يقتل ابن مريم الدجال بباب لد". رواه الترمذي ٢٣٤٥ (تحفة الأحوذي) وقال هذا حديث صحيح. وزاد المباركفوري نسبته لأحمد في المسند والطبراني في الكبير. وكذا الحاكم ٥٢٩/٤ - ٥٣٠ وقال صحيح الإسناد و لم يخرجاه. وقال الذهبي: على شرط البخاري ومسلم. (وەرگێڕ - لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی).

ئەمەش – والعلم عند الله – دوو ڕووی تێدایە:

○ ڕووی یەکەم:

ئەو دەجاڵەی کە بەو ئیشوکارە دەراسایانەی خەڵکیان پێ دەخلافێنێت، پارێزگاری لە خۆی دەکات و لە ڕێی بەکارهێنانی سیحر و خەواندنی موگناتیسی و ئامادە کردنی ڕۆحەکان و شتانی هاوچەشنیانەوە خەڵکی گوێڕایەڵ و ملکەچی خۆی دەکات..

ئەو دەجالەی کە ئەمە حالیەتی، هیچ کەسێك ناتوانێت بیکوژێت و ڕێبازەکەی بگۆڕێت، مەگەر ئەو حەزرەتی عیسایەی – دروودی لەسەر بێت – کە خاوەنی موعجیزاتە و هەر خۆی لە خۆیدا موعجیزە و دەراسایە و لە هەموان زیاتر خاوەنی پەیوەندییە و جێی ڕەزامەندیی هەموانە و زۆربەی خەڵکیش باوەڕیان بە پێغەمبەرایەتی‌یەکەی هەیە.

○ ڕووی دووهەم:

کەسانی ڕۆحانیی ناو نەصرانی‌یەکان، بەهۆی هێزی تێکەڵکردنی نەصرانییەتی ڕاستەقینە لەگەڵ ڕاستی‌یەکانی ئیسلامدا، کەسی مەعنەویی خودی دەجاڵ – کە بە شمشێری خودی حەزرەتی عیسا دەکوژرێت – لە واتا و ناوەرۆکدا دەکوژن و لەناوی دەبەن و قەوارەی گەورە و زەبەلاحی ئەو ئیلحاد و ماددییەتە ترسناکەش کە دەجاڵ پێکی دەهێنێت لەناو دەبەن و ئەو کوفر و ئینکاری‌یەی خوایەتیی خواوەندیش ناهێڵن کە دەجاڵ خەڵکی بۆ لا بانگ دەکات.

تەنانەت ئەو ڕیوایەتەش کە لە بارەی نازڵ بوونی حەزرەتی عیسا – دروودی لەسەر بێت – و نوێژ کردنی لە پشت سەری حەزرەتی مەهدی‌یەوە[1] هاتووە، ئاماژە بۆ ئەم یەکگرتنە و بۆ پێشەوایەتی و زاڵبوونی حەقیقەتی قورئان دەکات.

---

(١) ئیقیتدا کردنی حەزرەتی عیسی – علیە السلام – بە حەزرەتی مەهدی، فەرموودەی صەحیحی زۆری لەسەرە، بۆ نموونە: عن جابر بن عبدالله رضي الله عنهما، قال: قال رسول الله ﷺ: "لا تزال طائفة من أمتي يقاتلون على الحق ظاهرين إلى يوم القيامة، فينزل عيسى، فيقول أميرهم: تعال صل بنا، فيقول: لا، إن بعضكم على بعض أمراء تكرمة الله هذه الأمة". رواه مسلم ١٥٦، ورواية ثانية حول الاقتداء في البخاري ٣٤٥/٤ ومسلم ١٥٥. (وەرگێڕ – لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی).

❑ مەسەلەی چواردەهەم:

هاتووە کە: "جوولەکە" هێزی گەورەی دەجاڵ دەبن و، بە ویست و گوێڕایەڵیی خۆیان شوێنی دەکەون[١].

دەتوانین - واللە أعلم - بڵێین:

بەشێکی تەئویلی ئەم ڕیوایەتە لە ڕووسیادا هاتە دی. چونکە ئەو جوولەکانەی کە گەلێ ستەمیان لەسەر دەستی حکومەتەکاندا چەشتبوو، لە پێناوی تۆڵەسەندنەوە لەو گەل و دەوڵەتانە، بە زۆری لە ئەڵمانیادا کۆبوونەوە و، "تروتسکی"ی جوولەکەش دەستێکی باڵای لە دامەزراندنی "ڕێکخراوی شیوعییەت"دا هەبوو بە ڕادەیەك کە گەیاندیانە سەرکردایەتیی گشتی و ئنجا لە پاش "لینین"یش - کە هەر خۆیان پێیان گەیاندبوو - خستیانە سەرۆکایەتیی حکومەتی ڕووسیا و، بە جۆرێکی سامناك ڕووسیایان وێران کرد و داهاتی هەزار ساڵەیان بەبا دا[٢]!

هەروەها "جوولەکە" بەم کارەیان دەریانخست کە ئەوان یەکێکن لە ڕێکخراوەکان و جێبەجێکەرانی کارەکانی دەجاڵی گەورە.

هەروەك ئەوان بوون کە قەوارەی حکوومەتەکانی تریان خستە لەرزە و گەلێ گیروگرفت و شڵەژاویان تێدا نایەوە.

---

(١) عن أنس بن مالك رضي الله عنه، أن النبي ﷺ قال: "يتبع الدجال من يهود أصبهان سبعون ألفاً عليهم الطيالسة". رواه مسلم ٢٩٤٤ (وفي بعض النسخ أصفهان بالفاء وكلاهما صواب). (وەرگێڕ - لە چاپە عەرەبییەکەوە هێناویەتی)

(٢) (ليون تروتسكی): ناوی ڕاستەقینەی: (ليف داڤيدۆڤيچ برۆنشتاين)ە. لە ١٨٩٧/١٠/٧زدا لە بنەماڵەیەکی جووتیاری جوولەکە لە ئۆکرانیا لە دایك بووە. لە مارکسییە دێرینەکانی ڕووسیایە و بەشداریی چەندین کۆنگرە و ڕێکخستنی لەو ڕووەوە کردووە و چەندین جاریش دووچاری گرتن و نەفی و دوورخستنەوە بووە. ساڵی ١٩٠٢ز بە دەم بانگهێشتی لینینەوە ڕۆشت بۆ لەندەن. ساڵی ١٩١٧زیش ڕۆشتە ناو حیزبی بەلشەفیکەوە و لە گەڵ لینیندا پێکەوە ناودەبران. ڕێکخەر و سەرکردەی شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ی ڕووسیایە. لە پێشدا وەزیری دەرەوە و دوایی وەزیری جەنگ بووە. لەو ماوەیەدا "سوپای سوور"ی دامەزراندووە و سەرکردەی بووە، هەروەك ئەندامی مەکتەبی سیاسی و لیژنەی ناوەندیی حیزبیش بووە. ساڵی ١٩٢٣ز سەرکردەیی یەکەم بزووتنەوەی دژایەتیی ستالینی لە ئەستۆ گرت و، ساڵی ١٩٢٧ لە حیزب دەرکرا. دوای کوشتنی کوڕە گەورەکەی و کەسانێکی تر لە شوێنکەوتووانی لە دەرەوەی وڵات لە لایەن ڕێکخراوی پۆلیسی نهێنیی سۆڤیەتەوە، خۆیشی ڕۆژی ١٩٤٠/٨/٢٠ لە مەکسیك کوژرا. (وەرگێڕ)

☐ مەسەلەی پازدەهەم:

ئەو ڕووداوانەی "یەئجووج و مەئجووج" کە قورئانی پیرۆز بە پوختی لێیان دەدوێت، فەرموودەی پیرۆز هەندێ بە درێژی باسیان دەکات. بەڵام ئەم درێژەپێدانانە وەك پوختەکەی قورئانی پیرۆز لە جۆری "موحکەم" نین، بەڵکو لەوانەیە بە "موتەشابیهات" دابنرێن کە تا ڕادەیەك پێویستیان بە "تەئویل" تەنانەت بە "تەعبیر"یش هەیە. چونکە ئیجتیهادی ڕاوییەکانیان تێکەڵ بووە..

جا تەئویلێکی ئەمە – ولا یعلم الغیب الا الله – بریتییە لەوەی کە:

ئەو فەرموودانە کینایە و ئاماژەن بۆ ئەوەی کە: هۆزەکانی "مانجۆر و مەغۆل" – ئەوانەی کە قورئانی پیرۆز بە زمانی ئاسمانیی خۆی ناوی "یەئجووج و مەئجووج"ی لێ ناون – لە سەردەم و ڕۆژگارەکانی داهاتوودا سەرانسەری جیهان کاول دەکەن، وەك چەندین جار لەگەڵ چەند هۆزێکی چین و دەوروبەریدا هێرشیان بۆ سەر ئاسیا و ئەورووپا برد و کاولیان کردن و شێرزییان تێدا نایەوە. تەنانەت تیرۆریست و تۆقێنەرە بەناوبانگەکانی ڕێکخراوە شیوعییەکانی ئێستا لەوانن.

بەڵێ، بیری "سۆسیالیست" لە شۆڕشی فەرەنساوە سەری هەڵدا و، بە بانگەشەکردنی بۆ ئازادی و سەربەستی گەشەی کرد و پەرەی سەند. بەڵام لەبەر ئەوەی ئەم بیری سۆسیالیستە بانگەشە بۆ ڕووخاندنی بەشێك لە موقەددەسات دەکات، ئەوا لەم دواییەدا گۆڕرا بە بەلشەفییەت. ئنجا بەلشەفییەتیش بە مەبەستی ڕووخاندنی گەلێ موقەددەسات و ڕەوشتی جوانی مرۆڤایەتی، تۆوی گەندەڵی و خراپکاریی بڵاو کردەوە. بێ گومان ئەو تۆوانەش گوژاڵکی ئەو ئاژاوە و تیرۆرانە بەرهەم دەهێنن کە نە سنووری هیچ شتێك دەزانن و نە هیچ نرخێکیشی بۆ دادەنێن. چونکە ئەگەر میهرەبانی و سۆز و ڕێز و بەزەیی لە دڵی مرۆڤ دامالرێن، ئەوا ژیری و زیرەکی بەسەر جڵەوی مرۆڤدا زاڵ دەبن و خەڵکی وەك ئاژەڵی دڕندە و سەگی هار لێ دەکەن بە چەشنێ کە ئیتر هیچ زالبوونێکی توندوتیژی سیاسی چاریان ناکات و دادیان نادات.

بەپیتترین لەوەڕگای بیری ئاژاوەچێتی و تیرۆریستان ئەو شوێنانەیە کە پڕن لە ستەم لێکراوان و ئەو هۆز و تیرانەشە کە دوورن لە شارستانێتی و حکومەت و دەوڵەت و،

لەسەر تالآن و برۆ ڕاهاتوون. ئەم هەلومەرجانەش بە تەواوەتی لە هۆز و تیرەكانی "مانجۆر و مەغۆل" و بەشێكی تیرەكانی "قەرغیز"دا دێنەدی، كە هەر ئەوانیش بوون بەهۆی بنیاتنانی "بەربەستی چین" كە چل ڕۆژە ڕێ درێژە و بە یەكێك لە حەوت شتە سەرسووڕهێنەكانی دنیا دادەنرێت.

بەم جۆرە، پێغەمبەری نازدار ﷺ كە پوختەی قورئانی پیرۆز لێكدەداتەوە، هەواڵێكی ئیعجازبەخش و واقیعیی لە بارەوە ڕاگەیاندن.

❐ مەسەلەی شازدەهەم:

لە باسی كوشتنی دەجاڵدا لە لایەن حەزرەتی عیساوە - دروودی لەسەر بێت - ڕیوایەتەكان ئەوە دەردەخەن كە "دەجاڵ" جەستەیەكی یەكجار گەورە و بەرزی نائاسایی پێوەیە و تەنانەت لە منارەش بەرزترە و، جەستەی حەزرەتی عیسا - دروودی خوای لەسەر بێت - لەچاو ئەودا گەلێ بچووكە[1]!

دەبێ یەكێك لە ڕووەكانی تەئویلی ئەمە - ولا یعلم الغیب الا الله - بەم جۆرە بێت:

ئەم واتایە كینایە و ئاماژەیە بۆ ئەوەی كە ئەو كەسانەی حەزرەتی عیسا - دروودی لەسەر بێت - بە نووری ئیمان دەناسن و شوێنی دەكەون - كە كۆمەڵی ڕۆحانییە موجاهیدەكانن - لەچاو سوپای زانستی و ماددی (واتە ڕۆشنبیری و سەربازی)ی دەجاڵدا، گەلێ ژمارەیان كەمە.

❐ مەسەلەی حەڤدەهەم:

هاتووە كە: هەموو دنیا هەواڵی سەرهەڵدانی دەجاڵ لە هەمان ڕۆژی پەیدابوونیدا دەبیستێت و، چل ڕۆژ گەشت بە زەویدا دەكات و، گوێدرێژێك(مەركەبێكی نائاسایی)شی هەیە.

---

(١) ورد في كتاب: الإشاعة لأشراط الساعة ص١٨٨ عن أمير المؤمنين علي رضي الله عنه: أن طول الدجال أربعون ذراعاً بالذراع الأول، تحته حمار أقمر - أي شديد البياض - طول كل أذن من أذنيه ثلاثون ذراعاً، ما بين حافر حماره إلى الحافر الآخر، مسيرة يوم وليلة، تطوى له الأرض منهلاً منهلاً، يتناول السحاب بيمينه، ويسبق الشمس إلى مغيبها، يخوض البحر إلى كعبه.." اهـ الحديث بطوله. وانظر النهاية او الملاحم ٢/٨٠، ٨٢ كنز العمال ١٤/٣٣٠، مختصر تذكرة القرطبي ١٤٤، ١٤٨. جمع الجوامع ١٠٦٦٢ الدر المنثور ٥/٣٥٥ فيض القدير رقم ٤٢٤٩ مجمع الزوائد ٨/٣٤٤ الحاوي للفتاوى ٢/٥٨٨. (وەرگێڕ - لە چاپە عەرەبییەكەوە هێناویەتی).

ئه‌م ڕیوایه‌تانه، به مه‌رجی صه‌حیح‌بوونیان، چه‌ند ته‌ئویلێکیان هه‌یه که - والله أعلم - بریتین له‌مانه‌ی خواره‌وه:

ئه‌م ڕیوایه‌تانه به هه‌واڵێکی ئیعجازبه‌خش ڕایده‌گه‌یه‌نن که له کاتی سه‌رهه‌ڵدانی ده‌جالدا هۆکاره‌کانی "گواستنه‌وه" و "هه‌واڵدان" به ڕاده‌یه‌ك پێش ده‌که‌ون که هه‌ر ڕووداوێك له هه‌مان ڕۆژی ڕوودانیدا له سه‌رتاسه‌ری جیهاندا ده‌بیسترێت و بڵاو ده‌بێته‌وه و، ده‌جالیش به ڕادیۆ هاوار ده‌کات و خۆرهه‌ڵات و خۆرئاوا گوێیان لێ ده‌بێت و ئه‌م ڕووداوه‌ش له ڕۆژنامه‌کانیدا بڵاو ده‌بێته‌وه و ده‌خوێنرێته‌وه.. هه‌روه‌ها مرۆڤ ده‌توانێت له ماوه‌ی چل ڕۆژدا گه‌شتی هه‌موو جیهان بکات و هه‌ر حه‌وت کیشوه‌ر و حه‌فتا حکوومه‌ته‌کانی دنیا ببینێت.

جا ئه‌م ڕیوایه‌تانه هه‌واڵێکی ئیعجازبه‌خش له باره‌ی: ته‌لگراف و ته‌له‌فۆن و ڕادیۆ و فڕۆکه‌وه، به "ده" سه‌ده پێش په‌یدابوونیان، ڕاده‌گه‌یه‌نن.

پاشان "ده‌جاڵ" له جیهاندا به‌و جۆره به‌رگوێ ناکه‌وێت که "ده‌جاڵ" بێت، به‌ڵکو به سیفه‌تی پادشا و کاربه‌ده‌ستێکی دیکتاتۆری ڕه‌ها ناوی ده‌ڕوات و.. گه‌شته‌که‌شی به‌ناو زه‌ویدا بۆ داگیرکردنی هه‌موو شوێنه‌کانی زه‌وی نی‌یه، به‌ڵکو بۆ گومڕاکردن و بێدارکردنه‌وه‌ی فیتنه و سه‌ر لێ شێواندنی خه‌ڵکی‌یه.. مه‌رکه‌ب و گوێدرێژه‌که‌شی یان شه‌مه‌نده‌فه‌ره، که سه‌رێکی و یه‌کێك له گوێکانی سه‌رچاوه‌ی ئاگرێکی وه‌ك هی دۆزه‌خه و، گوێکه‌ی تریشی شوێنێکی پڕ فه‌رش و ڕازاوه‌ی وه‌ك به‌هه‌شتێکی درۆینه‌یه و، دوژمنانی ڕه‌وانه‌ی سه‌ره ئاگرینه‌که‌ی ده‌کات و دۆستانیشی له سه‌ره‌که‌ی تردا داده‌نێت که بۆ میوانداری ئاماده کراوه. یان ئه‌و گوێدرێژ و مه‌رکه‌به‌ی ئه‌و ئۆتۆمبیلێکی سه‌یر و سه‌رسووڕهێنه‌ره. یان فڕۆکه‌یه. یان.. (ده‌بێ بێ‌ده‌نگ بم).

❐ **مه‌سه‌له‌ی هه‌ژده‌هه‌م:**

هاتووه که: ئه‌گه‌ر نه‌ته‌وه‌که‌م له‌سه‌ر "ئیستیقامه‌ت"بمێننه‌وه ئه‌وا ڕۆژێکی هه‌یه. واته موڵك و حوكمداریی نه‌ته‌وه‌كه‌م هه‌زار ساڵی ته‌واو به‌رده‌وام و فه‌رمانڕه‌وا ده‌بێت(١)، به

(١) وفي سنن أبي داود ١٢٣/٤ (٤٣٥٠) عن سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه أن النبيﷺ قال: إني لأرجو أن لا تعجز أمتي عند ربها أن يؤخرهم نصف يوم، قيل لسعد: وكم نصف ذلك اليوم قال: خمسمائة سنة. وانظر إلى النهاية أو الملاحم لابن كثير ١٣/١ واليواقيت والجواهر للشعراني ٤٢/٢، ١٢٧. (وه‌رگێڕ - له چاپه عه‌ره‌بی‌یه‌که‌وه هێناویه‌تی).

بەڵگەی ئایەتی پیرۆزی: ﴿فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ﴾ (السجدة:٥). بەڵام گەر لەسەر ڕێی ئیستیقامەت لا بدات ئەوا نیو ڕۆژی هەیە، واتە نزیکەی پێنج‌سەد ساڵ پارێزگاریی دەسەڵات و فەرمانڕەواییی‌یەکەی خۆی پێ دەکرێت.

ئەم ڕیوایەتە - واللّٰه أعلم - هەواڵدان نی‌یە لە بەرپابوونی "قیامەت"، بەڵکو ڕیوایەتێکە لە بارەی ماوەی سەربەرزیی ئیسلام و دەستەڵاتی خەلافەتەوە، کە هەر لە ڕاستی و واقیعیشدا وەك موعجیزەیەکی غەیبی هاتەدی. چونکە دەوڵەتی عەبباسی نزیکەی پێنج سەد ساڵ تا ئەو کاتەی کە کاربەدەستە سیاسی‌یەکان وازیان لە ڕێی ئیستیقامەت هێنا، ژیا و بەردەوام بوو. بەڵام نەتەوەی ئیسلام بە هەموویانەوە پارێزگاریی ئەو ئیستیقامەتەیان کرد، بۆیە خەلافەتی عوسمانی هات بە هانایانەوە و ئەو دەستەڵاتەی تا نزیکەی هەزار و سێ‌سەد ساڵ بەردەوام کرد. پاشان کاتێ کە سیاسەتمەدارە عوسمانی‌یەکان توانای پارێزگاری کردنی ئیستیقامەتیان نەما، ئەوا ئەوانیش پێنج‌سەد ساڵ بە خەلافەت ژیان. جا "مردنی خەلافەتی عوسمانی" تەسدیقی هەواڵە ئیعجازبەخشەکەی ئەم فەرموودە پیرۆزەی کرد.

لەبەر ئەوەی کە لە چەند پەیامێکی تردا لە بارەی ئەم فەرموودە پیرۆزەوە دواوین، ئەوا لێرەدا بە کورتی باسمان کرد و بە کەمی لێی دواین.

❑ مەسەلەی نۆزدەهەم:

چەند هەواڵێکی جیاجیا و جۆراوجۆر لە بارەی "حەزرەتی مەهدی"یەوە[1] هەیە کە لە ئالی بەیتە و پەیدابوونیشی یەکێکە لە نیشانەکانی قیامەت. تەنانەت بەشێك لە زانایان و ئەهلی ویلایەت پێیان وایە کە مەهدی پێشتر هاتووە و کاتی بەسەرچووە.

تەئویلێکی ئەم ڕیوایەتە جیاجیا و جۆراوجۆرانە - واللّٰه أعلم بالصواب - ئەمەی خوارەوەیە:

(١) وأحاديث المهدي عند الترمذي، وأبي داود، وابن ماجه، والحاكم، والطبراني، وأبي يعلى الموصلي، وأسندوها إلى جماعة من الصحابة.. قال الشوكاني في التوضيح: والأحاديث الواردة في المهدي التي أمكن الوقوف عليها منها خمسون حديثاً فيها الصحيح والحسن والضعيف المنجبر، وهي متواترة بلا شك ولا شبهة، بل يصدق وصف التواتر على ما هو دونها على جميع الإصطلاحات المحررة في الأصول، وأما الآثار عن الصحابة المصرحة بالمهدي فهي كثيرة أيضاً لها حكم الرفع، إذ لا مجال للاجتهاد في مثل ذلك. إهـ (الأذاعة لمحمد صديق حسن خان ١١٣ - ١١٤). (وەرگێر - لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی).

حەزرەتی مەهدیی گەورە گەلێ کارمەندی و ئەرکی زۆر و جۆراوجۆری هەیە. جا هەروەك لە چەندین بازنە و جیهانی زۆری وەك: جیهانی سیاسەت و جیهانی ئایین و جیهانی دەسەڵات و جیهانی جیهاددا گەلێ ئیشوکار رایی دەکات، بە هەمان جۆر خەڵکانی هەموو چەرخ و سەردەمێکیش لەو کاتانەدا کە نائومێدی باڵ دەکێشێت بە سەریاندا، پێویستیان بە کەسێکی وەك حەزرەتی مەهدیيە، تاکو پشتیان بگرێت و وەرەیان بەرز بکاتەوە، یان پێویستیان بە چاوەڕوان کردنی هاتن و پەیدابوونیەتی تاکو لەو کاتەدا پشتیان بگرێت و فریایان بکەوێت. بۆیە لە هەموو چەرخ و سەردەمێکدا و بە میهرەبانیی خوای گەورە کەسێکی وەك مەهدی پەیدا بووە کە پارێزگاریی شەریعەتەکەی باپیری بەرێزی خۆی کردووە و سوننەتە خاوێنەکەی ئەوی زیندوو کردووەتەوە. بۆ نموونە: مەهدیی عەبباسی لە جیهانی سیاسەت و دەوڵەتدا سەری هەڵداوە و، شێخی گەیلانی"[1] و "شاهی نەقشبەند"[2] و هەر چوار قوتبەکان و دوازدە

---

(١) شێخ عەبدولقادری گەیلانی لە ساڵی (٤٧٠)ی کۆچی هاتووەتە دنیاوە و لە نەوەی حەزرەتی حەسەنە. بۆ خوێندن ڕۆیشتووە بۆ بەغدا و سەرجەمی زانستە ئیسلامییەکانی ئەو ڕۆژگارەی لای زانایانی پایەبەرزی بەغدا، خوێندووە. یەکێکە لە گەورە خزمەتگوزارانی ئایینی ئیسلام و، چەندەها کەس لە گاور و جولەکەکان لە خزمەتیدا موسڵمان بوون و هەزاران موسڵمانیش لەسەر دەستیدا تۆبەیان کردووە و دەستبەرداری کردەوە خراپەکان بوون. چەند کتێبێکی لە دوای خۆی بەجێ هێشتووە وەك (الغنية) و (فتوح الغيب) و (الفتح الرباني). لە ساڵی (٥٦١ك)دا کۆچی دوایی کردووە و لە قوتابخانەکەی خۆی لە بەغدا نێژراوە. بۆ مەبەستی ناسینی پایەبەرزیی ئەم مەردە مەزنە و ئاشنا بوون بە ڕۆڵی کاریگەری لە مێژووی ئیسلامدا، خوێنەری بەڕێز ڕەوانەی ئەو فەسڵانە دەکەین کە مامۆستای مێژوونووسی هاوچەرخ (أبو الحسن الندوي) - خوا لێی خۆش بێت - لە بەرگی یەکەمی: (رجال الفكر والدعوة في الإسلام)دا تۆماری کردوون. هەروەها کتێبی: (هكذا ظهر جيل صلاح الدين وهكذا عادت القدس) نووسراوی: (د. ماجد عرسان الكيلاني) بە تایبەت (الفصل الحادي عشر: مدارس الإصلاح والتجديد، المدرسة القادرية). (وەرگێڕ)

(٢) شاهی نەقشبەند ناوی (محەممەدی کوڕی محەممەد)ە و ناسراوە بە (خواجە محەممەد بەهائەددین) و دامەزرێنەری (تەریقەتی نەقشبەندی)یە. لە مانگی موحەڕڕەمی ساڵی ٧١٧ك لە گوندی (قەصری عاریفان)ی نزیکی (بوخارا) کە پێشی دەوترێت: (قەصری هیندوان) لە دایك بووە و لە (سەمەرقەند) خوێندوویەتی و چەندین شوێنی تر گەڕاوە و بەهرەمەندی دەرس و پەروەردەی گەلێ زانا و پیاوباشی سەردەمی خۆی بووە، پاشان گەڕاوەتەوە بۆ بوخارا و لە تەمەنی هەژدە ساڵیدا ژنی هێناوە. دوو جاریش حەجی کردووە و تا کۆتایی ژیانی لە بوخارادا ماوەتەوە و، هەر لەوێش (تەریقەتی نەقشبەندی)ی دامەزراندووە. لە بەرواری (شەوی دووشەممە ٣/ڕەبیعی یەکەم/٧٩١ك) و لە سەرەتای تەمەنی حەفتا و چوار ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە و لە گوندەکەی خۆی (قەصری عاریفان) بە خاك سپێرراوە. چەند بەرهەمێکی دوای خۆی بەجێ هێشتووە، وەك: (رسالة الواردات)، (الأوراد البهائية)، (حياتنامه)، (دليل العاشقين). (وەرگێڕ)

ئیمامەکان و کەسایەتی‌یە بەرزەکانی هاوچەشنیان، لە جیهانی ئایین و ئیماندا پەیدا بوون و بەشێك لە کار و ئەرکەکانی "مەهدی"یان جێ‌بەجێ کردووە..

جا لەبەر هاتن و پەیدابوونی ئەو کەسایەتی‌یانە و ئەنجامدانی هەندێك لە کارەکانی مەهدی - کە ڕوویان لە زیندوو کردنەوەی سوننەت و شەریعەتی پێغەمبەرە ﷺ - لە لایەن ئەوانەوە و، لەبەر ئەوەی کە هەر ئەوانیش مایەی ڕوانین و ئاوڕلێدانەوەی پێغەمبەر ﷺ بوون، ئەوا ڕیوایەتەکانی سەبارەت بە حەزرەتی "مەهدی" ئیختیلاف و جیاوازی‌یان تێدایە و، ئەم ئیختیلافەش وای لە هەندێ کەسی ئەهلی حەقیقەت کردووە کە بڵێن: "مەهدی" لە ڕابوردوودا هاتووە و کاتی بەسەر چووە.

بە هەرحاڵ، پەیامەکانی نوور ئەم مەسەلە و بابەتەیان ڕوون کردووەتەوە و، خوێنەریان بۆ لا ڕەوانە دەکەین. بەڵام لێرەدا هێندە دەڵێین کە:

لە سەرانسەری هەموو دنیادا هیچ دەستە و کۆمەڵێکی بەڕێز و شەرەفمەند نی‌یە کە بگاتە ئاستی پلە و شەرەفی ئالی بەیت و، هیچ تیرە و هۆزێکی یەکگرتوویش نی‌یە کە بگاتە ڕادەی یەکگرتنی ئالی بەیت و، هیچ کۆمەڵ و دەستەیەکی نوورانیش نی‌یە کە لە دەستە و کۆمەڵی ئالی بەیت نوورانی و ڕووناکتر بێت.

بەڵێ، ئەو ئالی بەیتەی کە بە ڕۆحی حەقیقەتی قورئان و لەو سەرچاوەیەوە گۆش کراون و، بە نووری ئیمان و شەرەفی ئیسلام ڕووناك بوونەتەوە و، بە پلەکانی کەماڵاتدا سەرکەوتوون و، سەدان پاڵەوانی بەرزی بێ‌وێنەیان تێدا هەڵکەوتووە و، هەزاران پێشەوا و سەرکردەی مەعنەوی‌یان بۆ پێشەوایەتیی ئەم نەتەوەیە پێشکەش کردووە.. بێ هیچ گومانێك ئەم ئالی بەیتە، بە زیندوو کردنەوە و ڕاگەیاندن و جێ‌بەجێ کردنی شەریعەتی محەممەدی و حەقیقەتی قورئانی و سوننەتی ئەحمەدی، دادگەریی تەواوەتیی پێشەوا هەرە گەورە و مەهدی‌یە هەرە مەزنەکەیان بۆ سەرجەمی دنیا، دەردەخەن.

ئەم کارەش بەلای ژیری‌یەوە تابڵێی پەسەندە، جگە لەوەش کە لەوپەڕی پێویستیدایە. تەنانەت یەکێکە لە خواستی دەستوورەکانی ژیانی کۆمەڵایەتیی گرۆی مرۆڤ.

❏ **مەسەلەی بیستەم:**

هەڵهاتنی خۆر لە خۆرئاواوە و، سەرهەڵدانی "دابة الأرض".

سەبارەت بە هەڵهاتنی خۆر لە خۆرئاواوە، ئەوا نیشانەیەکی بەدیهی و بەڵگەنەویستی بەرپابوونی قیامەتە و، لەبەر ئەم بەدیهی‌بوونەشی واتاکەی گەلێ ڕوونە و پێویستی بە تەفسیر و تەئویل نی‌یە. چونکە ڕووداوێکی ئاسمانی‌یە و بە هۆیەوە دەرگای تەوبە دادەخرێت کە کارێکە پەیوەندیی بە ئیختیاری ژیری‌یەوە هەیە. بەڵام شتێك هەیە، کە بریتی‌یە لەمەی خوارەوە:

هۆکاری ڕواڵەتیی ئەو خۆرهەڵهاتنە پێچەوانەیە – والله أعلم – ئەمەی خوارەوەیە:

قورئانی پیرۆز – کە وەك ژیریی گۆی زەوی وایە – کاتێ کە لەم سەر زەوی‌یە هەڵدەگیرێت، زەوی عەقڵ و ژیریی لەدەست دەدات و بە فەرمانی خوای گەورە بەر هەسارەیەکی گەڕۆکی تر دەکەوێت و لە جووڵانەوەکەیدا پاشە و پاش دەگەڕێتە دواوە و، بە ویستی خوای گەورە لە خۆرهەڵاتەوە بۆ خۆرئاوا – لە بریی لە خۆرئاواوە بۆ خۆرهەڵات – دەخولێتەوە و، ئەو کاتەش خۆر لە خۆرئاواوە هەڵدێت.

بەڵێ، کاتێك کە هێزی کێشی قورئانی پیرۆز بچڕا، کە دەستاوێزی مەحکەمی خواوەندە و زەوی بە خۆرەوە و فەرش بە عەرشەوە دەبەستێت، ئەوا ئەو کاتە جڵەوی گۆی زەوییش دەبچڕێت و بە چەشنێکی هەڕەمەکی و سەرلێ‌شێواوانە دەخولێتەوە و بەهۆی هەڵگەڕانەوەی و بچڕانی شیرازەی جموجووڵەکەی، "خۆر" لە خۆرئاواوە هەڵدێت.

جگە لەمە، فەرموودەکە تەئویلێکی تریشی هەیە، کە بریتی‌یە لەوەی:

بە فەرمانی تەقدیرکراوی خوای گەورە، قیامەت لە ئەنجامی بەریەك‌کەوتنی زەوی و هەسارە گەڕۆکەکانەوە بەرپا دەبێت.

سەبارەت بە "دابـــة الأرض"یشەوە، ئەوا لە قورئانی پیرۆزدا ئاماژەیەکی یەکجار پوختی بۆ کراوە و، گوفتارێکی یەکجار کورتیش بە زمانی حاڵی ئەو باس کراوە.

بەڵام ئێستا – بە وێنەی مەسەلەکانی تر – قەناعەتی تەواوەتی و زانیاری‌یەکی دوور و درێژ و بێ گومانم لە بارەیەوە نی‌یە. لەگەڵ ئەوەشدا – ولا يعلم الغيـــب الا الله – دەتوانم بڵێم:

هەروەك خوای گەورە ئافاتی ئەسپێ و کوللەی بەسەر قەومی فیرعەوندا و، باڵندەی "ئەبابیل"یشی بەسەر سوپاکەی ئەبرەهەدا زاڵ کرد کە هاتبوون کەعبەی پیرۆز

بروو خێنن، بە هەمان جۆر ئەو کەسانەش کە بە ویست و ملکەچی و زانین و ئاگاداریی خۆیان شوێن فیتنەی سوفیانی و دەجالەکان دەکەون و، لە سەرپێچی و فەساد و ستەم و لە ڕێترازاندا ڕۆ دەچن و، بە هاندەری ئەو تیرۆر و ئاژاوەیەی کە یەئجووج و مەئجووج بڵاوی دەکەنەوە، بۆ ناو کوفر و ئیلحاد و ناشکوری و وەحشی گەری و غەدرکاری بەردەبنەوە، ئەوانە لەبەر حیکمەتێکی پەروەردگار و بۆ هێنانەوەبەری ژیری‌یان، لە زەوی‌یەوە زیندەوەرێکیان بۆ دێتە دەرەوە کە زاڵ دەکرێت بەسەریاندا و بە تەواوەتی تەفرو توونایان دەکات.

ئەو "دابة"یە – واللّٰه أعلم – "جۆر"(نوع)ە، نەك تاك(فرد). چونکە گەر یەك تاك و یەك دانە زیندەوەری یەکجار گەورە بێت، ئەوا ناگاتە هەموو کەسێك لە هەموو شوێنێکدا. کەواتە جۆر و تیرەیەکی ترسناکی زیندەوەرانە و، لەوانەیە وەك ئەو مۆرانەیە وابێت کە تەختەدار دەقرتێنێت و دەیخوات، وەك ئەم ئایەتە پیرۆزە ئاماژەی بۆ دەکات: ﴿إلاّ دابَّـةَ الأرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ﴾ (السبأ:١٤). جا ئەم زیندەوەرەش بە وێنەی ئەو مۆرانەی تەختەیە ئێسکی مرۆڤ دەقرتێنێت و لە ناوەوە کلۆری دەکات و لە هەموو بەشەکانی جەستەی مرۆڤدا، هەر لە دانەکانیەوە تا دەگاتە نینۆکەکانی جێی خۆی دەکاتەوە.

ئەم ئایەتە پیرۆزە ئەو "دابة"یە لە بارەی "ئیمان"ەوە دەخاتە گوفتار و، ئاماژە دەکات بۆ ئەوەش کە ئیمانداران بەهۆی بەرەکەتی ئیمانەکەیان و دوورەپەرێزی‌یان لە هەرزەیی و هەڵەخەرجی و ئیسراف و بەدڕەوشتی، ڕزگاریان دەبێت لێی.

﴿رَبَّنَا لا تُؤَاخِذْنَا إنْ نَسِيْنَا أَوْ أَخطَأْنَا﴾.

﴿سُبْحَانَكَ لا عِلْمَ لَنَا إلاّ مَا عَلَّمْتَنَا إنَّكَ أنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾.

* * *

(پاشماوەی بیست مەسەلەکەی پێشوو لە سێ مەسەلەی بچووکدا)

❑ مەسەلەی یەکەم:

لە ڕیوایەتەکاندا ناوی "مەسیح" لە حەزرەتی عیسا - درוودی لەسەر بێت - نراوە، کەچی هەمان ناو لە هەردوو دەجاڵەکەش نراوە! وەك لەو ئیستیعازەیەدا بەرچاو دەکەوێت کە تیایدا وتراوە: "من فتنة المسيح الدجال". جا ئایا حیکمەت و تەئویلی ئەم ناوە چییە[1]؟

وەڵام:

حیکمەتی ئەوە - والله أعلم - بریتییە لەمەی خوارەوە:

حەزرەتی عیسا - درוודی لەسەر بێت - بە فەرمانی خوای گەورە هەندێ لەو ئەرکە قورسانەی لەسەر خەڵکی لابرد کە لە شەریعەتی حەزرەتی مووسادا - درוודی لەسەر بێت - هەبوو. هەروەك هەندێ شتی وەك "خەمر"ی حەڵاڵ کرد لەوانەی کە دەروونەکان حەزیان لێ دەکرد. جا "دەجالی گەورە"ش بەهۆی هاندان و دەمڕاستیی شەیتانەوە، هەمان شت دەکات و، بەشێك لە ئەحکامەکانی شەریعەتی حەزرەتی عیسا - درוודی لەسەر بێت - لادەبات و ئەو پەیوەندییانەش لێك دەترازێنێت کە ژیانی کۆمەڵایەتی نەصرانییەکانی پێ بەڕێوەدەچێت. بەم کارەش ڕێگا و بارودۆخ بۆ نانەوەی ئاژاوە و تۆقاندن و هاتنی یەئجووج و مەئجووج خۆش دەکات.

"سوفیانی"ش، کە دەجالی موسڵمانانە بە پیلانی دەروونی بەدخواز و یارمەتیی شەیتان، هەوڵ دەدات کە بەشێك لە ئەحکامە نەمر و هەمیشەییەکانی شەریعەتی محەممەدی - علی صاحبها أفضل الصلاة والسلام - هەڵبگرێت و، لەم ڕێیەوە پەیوەندییە ماددی و مەعنەوییەکانی گرژی مرۆڤ لێکدەترازێنێت و پەتی دەروونە سەرسامە دەمارگیرەکان دەبچڕێنێت، تاکو بەرەڵا و سەرگەردان ببن. لە ئەنجامی

---

(١) (حافظ ابن حجر)ی عەسقەلانی لە "فەتح"دا ١٣/ ٩٤ دەفەرموێت: مامۆستاکەمان کە "مەجدەددینی شیرازی"ی خاوەنی قامووسە، دەگێڕێتەوە کە پەنجا هۆکاری لەمەڕ ناونانی "دەجال"ی بەم ناوە لەلا کۆبووەتەوە. (وەرگێڕ)

ئەمەشەوە پەیوەندی‌یە نوورانی‌یەکانی چەشنی "ڕێز" و "خۆشەویستی" کە خەڵکانی ناو کۆمەڵگای مرۆڤ پێکەوە گرێ دەدەن، یەك لە دوای یەك هەڵدەوەشێنەوە و، بە زۆرە ملێ خەڵکی ناچاری ئازادی و سەربەستی‌یەك دەکات کە لە ڕاستی و ناوەڕۆکدا ئیستبداد و دیکتاتۆری‌یەتە، تاکو دەروونە سەرگەردان و لە ڕێ ترازاوەکان، لەناو چلکاوی هەوا و ئارەزووەکان و ڕەوشت پیسیدا، جەنگ و ململانێ بکەن. بەمەش ڕێگا لە بەردەم تۆقاندنێکی چەپەڵ و ئاژاوەیەکی ترسناکی ئەوتۆدا دەکاتەوە کە لەو کاتەدا مەگەر بە ئیستبدادێکی لەوپەڕی توندوتیژیدا، دەنا بە هیچ شتێك ئەو خەڵکانە ملکەچ نەکرێن.

❐ مەسەلەی دووهەم:

ڕیوایەتەکان چەند کارێکی دەراسای هەردوو دەجالەکە و توانای زۆر و زەبەندەیان و سام و شکۆ و گەورەیی لەڕادەبەدەریان باس دەکەن، بە ڕادەیەك کە هەندێ خەڵکی بەدبەخت شتێك لە "خوایەتی" دەدەنە پاڵ ئەو دەجالانە! بەڵێ، ڕیوایەتەکان بەم جۆرە باسیان کردوون. ئایا هۆکاری ئەمە چی‌یە؟

وەڵامەکەی – والعلم عند الله – بەم جۆرەیە:

گەورەیی و دەراسایی کار و ئاڵوگۆڕەکانیان هی ئەوەیە کە زۆربەی ئەو کارانە خەڵکی بەرەو کاولکاری و هەوای دەروون دەدەنە بەر، هەر لەبەر ئەوەیە کە دەتوانن بەوپەڕی ئاسانی چەند کارێکی لەڕادەبەدەر ئەنجام بدەن، چونکە – وەك زانیمان – ئەو کارانە هەموویان لە جۆری "تێکدان" و "کاولکاری"ن. تەنانەت ئەوەش کە لە فەرموودەی پیرۆزدا هاتووە: "یوم کسنة" ئەوە دەگەیەنێت کە: ئەو کارانەی دەجالەکان بە ماوەی ساڵێك ئەنجامیان دەدەن، بە ماوەی سێ‌سەد ساڵ ئەنجام نادرێت.

چوار هۆکار و ڕوو بۆ دەرکەوتنی توانا لەڕادەبەدەرەکەیان هەیە:

یەکەمیان:

بە ناحەقی و درۆ و لە ڕێی ئیستدراجەوە هەموو ئەو کردەوە چاك و پێشکەوتنانە دەدەنە پاڵ خۆیان کە بە هێزی سوپای ئازا و نەتەوەی چالاکەوە بەدەست هێنراون و، هەر ئەمەشە کە دەبێت بەهۆی ئەوەی وا بزانرێت "کەس"ی ئەوان هێندەی هەزار کەس

بەتوانا بن. کەچی قاعیدە و دەستوور و حەقیقەت داخوازی ئەوەن کە هەر چاکە و شەرەفمەندی و دەستکەوت و کردەوەیەکی ئیجابی کە داهاتی "کۆمەڵ" بێت بەسەر یەك بە یەکی کەسانی ئەو کۆمەڵەدا دابەش بکرێن و بە هی ئەوان دابنرێن، بەڵام کردەوەی خراپ و سەلبی و تێکدان و زیانەکان بخرێتە ئەستۆی قسوور و خراپیی کاری بەڕێوەبردنی سەرۆکی ئەو کۆمەڵەوە.

بۆ نموونە:

ئەگەر تیپێکی سوپا هێرش بەرنە سەر قەڵایەك و بیگرن، ئەوا شەرەفی سەرکەوتن و ئەو دەستکەوتانەش کە لەم سەرکەوتنەدا بەدەستی دەهێنن هی هێزی چەکی ئەوانە، بەڵام گەر زیان و کاری سەلبی لەم هێرش و هەڵمەتەدا ڕووبدات ئەوا لە ئەستۆی فەرماندەکەیاندایە.

جا بە پێچەوانەی ئەم دەستووورە بنەڕەتییەی کە لەسەر بناغەی حەق و حەقیقەت دامەزراوە، ئەو سەرکردە ترسناکانە لە ڕێی ئیستدراج و فێڵ و تەڵەکەوە، خۆشەویستی خەڵکانی بێئاگا بۆ خۆیان بەدەست دەهێنن، لە کاتێکدا کە شایانی ئەوەن کە ڕق و قینی هەموو خەڵکیان ئاراستە بکرێت. ئەمەش بەوەی کە هەموو چاکەکاری و پێشکەوتن و کارێکی ئیجابی دەدەنە پاڵ خۆیان و خراپە و هەڵە و کارە سەلبییەکان دەخەنە ئەستۆی نەتەوە هەژار و کڵۆڵەکەیانەوە.

هۆکار و ڕووی دووهەم:

هەردوو دەجاڵەکە بە دیکتاتۆرییەتێکی ڕەها و تۆقاندنێکی سەخت و ستەمێکی چەپەڵ و توند و تیژییەکی لەڕادەبەدەر، حوکم و فەرمانی خۆیان ڕایی دەکەن. بۆیە وا دەردەکەوێت کە خاوەنی توانایەکی مەزن بن.

بەڵێ، ئیستیبدادەکەیان گەلێ سەیرە! بە ڕادەیەك کە لە ژێر پەردەی "یاسا"دا خۆیان لە ویژدان و، موقەددەسات و، تەنانەت جۆری بەرگ و پۆشاکی هەموو کەسێکدا هەڵدەقورتێنن!

پێم وایە موسڵمانان و تورکەکانی چەرخی دوایی کە بانگەشەیان بۆ "ئازادی" دەکرد، بە هەستی پێش وەخت بەم ئیستیبدادەیان زانیبوو، بۆیە تیریان ئاراستە کرد و هێرشیان کردە سەر. بەڵام بە تەواوەتی خەڵەتابوون و نیشانەکەیان نەپێکا. چونکە هێرشیان بۆ سەر شوێنی شەڕ و بەرەی پێکدادان نەکرد!

ستەم و توند و تیژییەکەشیان هێندە چەپەڵ و ناڕەوایە کە بە تاوانی "یەك" دانە کەس "سەد" گوند دەڕووخێنن و کەسانی بێتاوان سزا دەدەن و لە شوێنی خۆیان ڕاپاندەگوێزن و زەلیل و ڕسوایان دەکەن.

هۆکار و ڕووی سێهەم:

هەردوو دەجاڵەکە هاوکاریی ڕێکخراوە پەنهانەکانی "جولەکە" بەدەست دەهێنن، لەوانەی کە ڕق و قینێکی یەکجار زۆریان لە ئیسلام و نەصرانییەکانە. هەروەها پشتگیریی ڕێکخراوێکی ترسناکی تر کە لە ژێر پەردەی ئازادیی ئافرەتاندا کار دەکات بۆ خۆیان دەستەبەر دەکەن. تەنانەت دەجاڵی موسڵمانان دەتوانێت لیژنە و کۆمیتەکانی ماسۆنییەکان بخەڵەتێنێت و خۆشەویستی و پشتگیرییان بۆ خۆی بەدەست بهێنێت.. لەبەر ئەمەیە کە وا دەزانرێت توانایەکی لەڕادەبەدەر و گەورەیان بێت.

لە پەیبردن و وردەکاریی هەندێ ئەولیای پیاوچاکەوە دەردەکەوێت کە ئەو دەجاڵە سوفیانییەی سەرۆکایەتیی دەوڵەتی ئیسلام دەگرێتە دەست، سەرۆك وەزیرانێك بۆ حکوومەتەکەی پەیدا دەکات کە لەوپەڕی توانا و کارامەیی و زیرەکیدا بێت و لە هەمان کاتیشدا حەز لە خۆدەرخستن نەکات و بایەخ بە ناوبانگ دەرکردن نەدات.. هەروەها سەرکردەیەکی گشتی بۆ سوپا دەدۆزێتەوە کە لەوپەڕی ئازایەتی و بەتوانایی و توندوتۆڵی و چالاکیی بەردەوامدا بێت و، لە هەمان کاتیشدا هیچ بایەخێك بە ناوبانگ نەدات. ئیتر "دەجاڵی سوفیانی" ئەم دوانە بۆ ئامانجە کەسییەکانی خۆی ژێربار و ملکەچ دەکات و، دوورەپەرێزییان لە ڕیا و خۆدەرخستن دەقۆزێتەوە و هەموو ئەو کارە گەورە و مەزنانە دەداتە پاڵ خۆی کە ئەم دوانە بە زیرەکی و لێهاتنی خۆیان ئەنجامیان دەدەن..

ئیتر بەم هۆکارە، هەموو ئەو نوێکاری و ئاڵوگۆڕ و پێشکەوتنەی کە دەوڵەت و سوپا مەزنەکەی بە هاندەری پێویستی و لە ئەنجامی جەنگی جیهانییەوە بەدەستیان هێناون، هەموویان دەداتە پاڵ خۆی و، ئنجا کەسانی مەدح و سەناخوان دەخاتە ناو خەڵکییەوە تاکو لە نێوان خەڵکیدا پروپاگەندەی ئەوەی بۆ بڵاوبکەنەوە کە گوایا هێزێکی سەیری دەراسا و توانایەکی لەڕادەبەدەر لە کەسی ئەودا هەیە!

هۆکار و ڕووی چوارەم:

دەجالی گـەورە چەند هەستیارێکی هەیە کە بە وێنەی "خەواندنی موگناتیسی" و "کارکردنە سەر گیانەکان" دارای کاریگەری و گوێڕایەڵ کردنن.. دەجالی موسڵمانانیش هێزێکی موگناتیسیی ڕامهێنان و مل پێ کەچکردن لە چاوێکیدا هەیە. بە ڕادەیەك لە ڕیوایەتەکاندا هاتووە کە: "إنه أعـور" و بەمەش سەرنجی خەڵکیی بۆ لای چاوی ئەو ڕاکێشاوە. جا ئەم فەرموودەیە ئاماژەی تێدایە بۆ ئەوەی کە دەجالی گەورە چاوێکی کوێرە و دەجالەکەی تریش چاوێکی سڕراوەتەوە. واتە سەبارەت بە چاوەکەی تری وەکو کوێر وایە. هەروەها هاتووە کە: هەردوو کیان کافری موتڵەقن و تەنها یەك چاویان هەیە کە ژیانی دنیای پێ دەبینن. بەڵام ئەو چاوەیان کە دەتوانێت دواڕۆژ و ئاخیرەت ببینێت کوێرە و سڕراوەتەوە.

لە جیهانێکی مەعنەویدا دەجالی موسڵمانانم دی و بە چاوی خۆم ئەو هێزە ڕامکەرە موگناتیسییەم لە یەکێك لە چاوەکانیدا بینی و، زانیم کە بە تەواوەتی "ئینکاریی خوا" دەکات. هەر ئەم ئینکارییەشە کە هانی دەدات بە پرکێشی و جورئەتەوە هێرش بکاتە سەر موقەددەسات. بەڵام خەڵکی ئەم ڕاستییە نازانن و، پێیان وایە کە بە جورئەتێکی لەڕادەبەدەر و توانستێکی گەورە کارەکانی ڕادەپەڕێنێت!

ئەو نەتەوە سەربەرزەی کە ئێستا دووچاری شکست بووە، چەندە بە هەڵەدا چووە و دووچاری زیان بووە کە بە هاندەری ڕێزنانی لە قارەمانێتی، دەچێ بە شان و باڵی پاڵەوانێتی ئەم سەرکردە فێڵبازە لە خشتەبەرەدا دەخوێنێت کە بەخت و ناوبانگ و چەند سەرکەوتنێکی بەدەست هێناوە و، چاو لە ماهییەتە ڕاستەقینەکەی دەنووقێنێت و هەوڵی شاردنەوەی خراپکارییەکانی دەدات.. بەڵام - وەك لە ڕیوایەتەکانەوە هەست پێدەکرێت - نووری "ئیمان" و ڕووناکی "قورئان" لەناو گیانی سوپای پاڵەوانی موجاهید و نەتەوەی ئاییندارردا حەقیقەتی حاڵ پێشچاوی ئەو سوپایە دەخەن و ئیتر ئەوانیش هەوڵی چاکسازی و ئاوەدانکردنەوەی تێکدان و کاولکارییە ترسناکەکانی ئەو سەرکردەیە دەدەن.

❑ **سێهەم مەسەلەی بچووك:**

بریتییە لە سێ ڕووداوی پڕ لە پەند و عیبرەت:

◆ **ڕووداوی یەكەم:**

ڕۆژێكیان ئیمامی عومەری كوڕی خەتتاب - خوای لێ ڕازی بێت - لە خزمەتی پێغەمبەردا ﷺ بە ڕێدا دەڕۆشت. پێغەمبەر ﷺ ئاماژەی بۆ منداڵێكی نێوان منداڵە جوولەكەكان كرد و فەرمووی: "ئەمە شێوە و وێنەكەیەتی". حەزرەتی عومەر - خوای لێ ڕازی بێت - وتی: لێم گەڕێ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ با لە گەردنی بدەم. پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: "گەر ئەوە خۆی بێت - واتە سوفیانی بێت - تۆی بەسەردا زاڵ ناكرێیت، گەر خۆیشی نەبێت ئەوا هیچ خێرێكت لە كوشتنیدا دەست ناكەوێت"[(١)].

ئەم ڕیوایەتە ئاماژە بۆ ئەوە دەكات كە شێوە و وێنەكەی لە سەردەمی حوكمڕانی‌یەكەیدا لە زۆر شتدا دەردەكەوێت، هەروەها ئاماژەیە بۆ ئەوەش كە لەناو جوولەكەدا لەدایك دەبێت.

گەلێ كارێكی نامۆ و جێی سەرنجە كە ئەو حەزرەتی عومەرەی - خوای لێ ڕازی بێت - ڕق و دوژمنایەتی‌یەكی زۆری لە شێوەكەی ئەو دەجالە سوفیانی‌یە هەڵسا كە لە ڕوخساری منداڵێكدا بەرچاوی كەوت و تەنانەت ویستیشی بیكوژێت، ئەو سوفیانی‌یە گەلێ سەنا و ستایشی ئەوی دەكرد و بە ڕێزەوە ناوی دەهێنا!

◆ **ڕووداوی دووهەم:**

زۆر كەس دەگێڕنەوە كە: دەجاڵی موسڵمانان زۆر پەرۆش بووە بۆ واتای سوورەتی: ﴿**والتين والزيتون**﴾ و پرسیاری لە بارەوە كردووە.

سەیر لەوەدایە كە سوورەتی: ﴿**إقرأ باسـم ربـك**﴾ ڕاستەوخۆ لە دوای سوورەتی ناوبراو دێت و، ئەم ئایەتە پیرۆزەی تێدایە: ﴿**إِنَّ الإِنْسانَ لَيَطْغَى**﴾ كە بە واتاكەی و بە حسابی زانستی جەفر ئاماژە بۆ پلەوپایە و خودی كەسی ئەو دەكات. جگە لەوەش كە بەڵگەیە بۆ دەستدرێژی كردنی لەسەر نوێژكەران و مزگەوتەكان.

---

(١) عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما قال: إن عمر بن الخطاب انطلق مع رسول الله ﷺ في رهط من أصحابه قبل ابن صياد، حتى وجده يلعب مع الصبيان عند أطم بني مغاله... فقال عمر بن الخطاب ذرني يا رسول الله أضرب عنقه، فقال له رسول الله ﷺ: "أن يكنه، فلن تُسلَّطَ عليه وإن لم يكنه فلا خيرَ لك في قتله". رواه البخاري ومسلم ٢٩٢٤، ٢٩٣٠، وأبو داود ٤٣٢٩ وغيرهم بألفاظ متقاربة. (وەرگێڕ - لە چاپە عەرەبی‌یەكەوە هێناویەتی).

واتە ئەو کەسە ئیستیدراج کراوە هەست دەکات کە سوورەتێکی کورتی قورئان پەیوەندی‌یەکی بەمەوە هەیە، بەڵام بە هەڵەدا دەچێت و لە دەرگای دراوسێکەی دەدات!

◆ **ڕووداوی سێهەم:**

لە ڕیوایەتێکدا هاتووە کە: دەجالی موسڵمانان لە خۆراسانەوە سەرهەڵدەدات[(١)].

تەئویلێکی ئەمە – ولا یعلم الغیب الا الله – بریتی‌یە لەمەی خوارەوە:

گەلی "تورك" کە ئازاترین و بەهێزترین نەتەوەکانی خۆرهەڵاتن و لەناو سوپای ئیسلامیشدا لە هەموویان زۆرتر و ئازاتر و بە جەرگترن، لە کاتی ئەو ڕیوایەتەدا لە دەوراندەوری خۆراساندا نیشتەجێ بووبوون و هێشتا نەهاتبوونە ناو ئەنادۆڵەوە. جا ئەم ڕیوایەتە بە ناوهێنانی نیشتەجێی ئەو کاتەیان ئاماژە بۆ سەرهەڵدانی "دەجالی سوفیانی" لەناو ئەواندا دەکات.

گەلێ سەیر و نامۆیە کە ئەو گەلی تورکەی هێمای عیززەت و شەرەفی ئیسلام بووە و ماوەی حەوت سەد ساڵ شمشێرێکی ئەڵماسی نایاب بووە بەدەست ئیسلام و قورئانەوە، کەچی دەجالی سوفیانی هەوڵ دەدات کە – بە جۆرێکی کاتی – ئەو گەل و نەتەوەی تورکە لە دژی هەندێك لە شەعائیرەکانی ئیسلام بەکاربهێنێت.. بەڵام خەیاڵی خاوە و لە هیچ کارێکیدا سەرناکەوێت و، بەرەودوا دەڕواتەوە، وەك مرۆڤ لە ڕیوایەتەکانەوە تێدەگات کە: "سوپای پاڵەوان جلەوی خۆیانی لەدەست دەرباز دەکەن".

والله أعلم بالصواب.

ولا يعلم الغيب إلا الله.

---

(١) عن أبي بكر الصديق رضي الله عنه قال: حدثنا رسول الله ﷺ: (إن الدجال يخرج من أرض بالمشرق يقال لها، خراسان، يتبعه أقوام كأن وجوههم المجان المطرقة). حديث صحيح. رجاله ثقات. أخرجه أحمد برقم ١٢، ٣٣، والترمذي رقم ٢٢٣٨ في الفتن باب ما جاء من أين يخرج الدجال. وابن ماجة (٤٠٧٢) في الفتنة باب فتنة الدجال كذا في مسند أبي بكر الصديق تحقيق شعيب الأرناووط رقم الحديث ٥٧ ص١١٨ – ١١٩. (وەرگێر – لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی).

تیشکی شەشەم

بریتی‌یە لە تەنها دوو سەرنج

بسم الله الرحمن الرحیم

لەم تیشکی شەشەمەدا بە پوختی تەنها دوو سەرنج باس دەکرێت لە نێوان ئەو سەدان سەرنجانەی کە تەحیاتی نوێژ (التحیات، المبارکات، الصلوات، الطیبات) لەخۆی گرتوون. ئەم دوو سەرنجە – لە ڕاستیدا – دوو پوختە وەڵامن بۆ دوو پرسیار کە پەیوەندی‌یان بە دوو خاڵی ناو تەحیاتەوە هەیە. بەڵام ڕاستی‌یەکانی تری تەحیات – پشت بە خوا – بۆ کاتێکی تر هەڵدەگرین.

❐ پرسیاری یەکەم:

حیکمەتی خوێندنی وشە پیرۆزەکانی "تەحیات" چی‌یە لە نوێژدا، لە کاتێکدا کە ئەو وشانە هی گفتوگۆیەك بوون شەوی میعراج لە نێوان پەروەردگاری شکۆمەند و پێغەمبەرە خۆشەویستەکەیدا ﷺ ڕووی داوە؟

وەڵام:

"نوێژ"ی هەموو ئیماندارێك بریتی‌یە لە "میعراج"ی ئەو ئیماندارە. خۆ ئاشکرایە کە وشە و گوفتاری شایستەی ئەو ئامادە بوونەی ئیماندار لە بەردەم خوای گەورەدا، تەنها هەر ئەو وشانەیە کە لە میعراجی پێغەمبەری سەروەرماندا ﷺ بەکارهێنراون!

مرۆڤ به وتنی ئـه‌م وشـانه لـه نوێژه‌که‌یدا ئه‌و گفتوگۆ به‌رز و هاوده‌می‌یه پیرۆزه‌ی میعراجی بیر ده‌كه‌وێته‌وه. به‌م یادكردنه‌وه‌یه‌ش واتای ئه‌و وشه جوان و خاوێنانه‌ی كه لـه زاری ده‌رده‌چن بۆ ئاسته هه‌مه‌كی‌یه بڵنده‌كان بـه‌رز ده‌بنـه‌وه و لـه ئاسته هه‌نده‌كی‌یه‌كان ڕزگاریان ده‌بێت و، واتا كوللی و گشتگیر(محیـــط) و به‌رزه‌كانیان ته‌سه‌وور ده‌كرێن، یاخود ده‌گونجـێ ته‌سـه‌وور بكرێن. خۆ هـه‌ر بـه‌م ته‌سه‌ووركردنه‌شه به‌های به‌رزی ئه‌و وشانه ده‌رده‌كه‌وێت و ڕووناكی‌یه‌كانیشیان بڵاو ده‌بنه‌وه.

بۆ نموونـه: پێغه‌مبـه‌ری خۆشه‌ویست ﷺ لـه‌و شـه‌وه پیرۆزه و لـه حـوزووری خـوای گه‌وره‌دا، له بریی " سه‌لام" فه‌رمووی: "التحيات لله"..

واتـه هـه‌رچی ته‌ســبیحاتی لـه‌مـه‌ڕ "ژیـان" هه‌یـه و زینــده‌وه‌ران بـه ژیانه‌كـه‌یان ده‌ریانده‌خـه‌ن.. هـه‌روه‌ها سـه‌رجه‌می دیاری‌یـه سروشتی‌یه‌كانیشـیان كـه پێشكه‌شـی به‌دیهێنه‌ری مه‌زنی خۆیانی ده‌كه‌ن.. هه‌رهه‌موویان، تایبه‌تن به ته‌نیا تۆ ئه‌ی په‌روه‌ردگارم! وا منیش لـه لایـه‌نی خۆمـه‌وه و بـه ته‌سـه‌ووركردنم بۆ هـه‌موو ئه‌مانـه و بـاوه‌ڕبوونم پێیـان، سه‌رجه‌می ئه‌و ته‌سبیحات و دیاری‌یانه‌ت پێشكه‌ش ده‌كه‌م.

به‌ڵێ، هه‌روه‌ك پێغه‌مبه‌ری مه‌زن ﷺ به وشه‌ی "التحيات" نییه‌تی لـه هـه‌موو په‌رستشـه سروشتی‌یه‌كانی سه‌رجه‌می زینده‌وه‌ران هێنا و پێشكه‌شی باره‌گای په‌روه‌ردگاری مه‌زنی كردن، هه‌ر ئه‌و پێغه‌مبه‌ره خۆشه‌ویسته ﷺ به فه‌رمایشتی "المباركات"یـش - كـه پوختـه‌ی "التحيـات"ه - هـه‌مان شـت ده‌فـه‌رموێت و ده‌ری ده‌بڕێـت، بـه‌ڵام بـه واتایـه‌كی هێنـده فراوانتر كه په‌رستشی سروشتی و خێروبێر و پیت و به‌ره‌كه‌تی (سـه‌رجه‌می به‌دیـهاتووان) له ئامێز ده‌گرێت، ئه‌و به‌دیهاتووانه‌ی كه مایه‌ی پیت و به‌ره‌كه‌تن و شایانی پیرۆزبایی لـێ كردنـن لـه لایـه‌ن بینه‌رانیانـه‌وه و، بریتـین لــه پوختــه‌ی (ژیــان و زینــده‌وه‌ران)، بــه تایبه‌ت"تۆو"و "ناوك"و"ده‌نكه دانه‌وێڵه"و"هێلكه"و "گه‌را"كان.

هـه‌ر ئـه‌و پێغه‌مبـه‌ره سـه‌روه‌رهﷺ بـه وشـه‌ی "الصلـوات"یـش - كـه پوختـه‌ی "المباركات"ه - ته‌سه‌ووری په‌رستشه تایبه‌تی‌یه‌كانی "گیـانداران" ده‌كات كه پوخته‌ی زینده‌وه‌رانن و، به واتـا فـراوان و هه‌مـه لایه‌نگره‌كه‌یـه‌وه لـه حـوزووری خـوای گـه‌وره‌دا پێشكه‌شی ده‌كات.

ئنجــا نیازی پێغەمبەر ﷺ لە وشــەی "الطیبات"یش - كــە پوختــەی "الصلـوات"ە - پەرستشە بڵند و نوورانی‌یەكانی "مەلائیكەت"ە لەخوا نزیكەكان و "مرۆڤە كامڵەكان"ە، كە پوختەی گیـاندارانن. بۆیە بە تایبەتی هەموو ئەو پەرستشـانەی ئەوان پێشكەشـی خواوەندی پەرستراوی خۆی دەكات.

پاشان فەرمایشتەكەی پەروەردگاری مەزنیش كە لەو شەوەدا بە پێغەمبـەری فـەرموو: (السلام علیك أیها النبي) وا دەباتە هەستی مرۆڤەوە كە فەرمانێك بێت بۆ هەموو كەسێك لەو سەدان ملیۆن مرۆڤانەی لە ئایندەدا دێن، تاكو هەموو یەكێكیان لـە هەموو ڕۆژێكـدا بەلای كەمەوە (دە)جار بڵێن: (السلام علیك أیها النبي)! ئیتر ئەم سڵاوەی خوای گەورە، نوورێكی گشتگیر و واتایەكی بەرز و بڵند بەو وشەیە دەبەخشێت.

هـەروەك وەڵامدانەوەكەی پێغەمبـەری مـەزنیش ﷺ بـۆ سـڵاوەكەی خـوای گــەورە: (السـلام علینـا وعلـى عبـاد الله الصـالحین) ئـەوە یـادی مـرۆڤ دەخاتـەوە كـە پێغەمبـەری خۆشـەویســت ﷺ بـە تكـا و لالانـەوە داوای لــە خــوای گــەورە كـردووە كــە نــەتەوە مەزنەكەی و پیاوچاكـانی ئوممەتەكـەی لـە داهـاتوودا ئـایینی ئیسـلامیان تێدا بەرجەسـتە ببێـت، كـە ئایینێكـە ئاشتی و سـڵاوی خـوای گــەورە دەنوێنێــت، هــەروەها ســەرجەمی نەتەوەی ئیسلامیش ئەو دروشمە ئیسلامی‌یە گشتی‌یە لە نێوان خۆیاندا بڵێنەوە كـە بریتی‌یـە لە (الســلام علیك) و (علیك السـلام)! خـۆ فـەرمـایشــتەكـەی حـەزرەتی جیـبریلیش - دروودی لەسەر بێت - كە بەشێكی لەو هاودەمی‌یە بـەرز و بڵنـدەی شـەوی میعراجدا هەیە و، بە فەرمانی خواوەند فەرموویەتی: (أشهدُ أن لا إله إلاّ الله وأشـــهدُ أنَّ محمـــداً رسولُ الله) ئـەو فەرمایشتە، مژدەیەك بـووە بۆ ئـەوەی كـە: سـەرجەمی نەتـەوەی ئیسـلام هەمان شایەتی دەدەن و تا ڕۆژی قیامەت ئەم شایەتمانەیان لەسەر زارە و دەیڵێنەوە!

بەم جۆرە و بە یادكردنەوەی ئەم گفتوگۆ خاوێن و بەرزەی شەوی میعراج، واتای ئەو وشانە درەخشان و فراوان دەبن.

حاڵەتێكی ڕۆحیی نامۆ یارمەتیی دام كە ئەم ڕاستی‌یەم لـێ دەربكـەوێت، ئـەویش بـەم جۆرەی خوارەوە بوو:

لــە ماوەیــەكی پێــش ئێســتا و لــە نــاوەندی غەریبی‌یــەكی تــاریك و نووتــەك و شەوەزەنگێكی بێ تروسكایی و بێ‌ئاگایی‌یەكی چڕو پڕدا: كاتی (ئێستا)ی ئەم گەردوونە

لە شێوەی تەرمێکی ترسناکی بێ گیان و ژیان و چۆڵدا لـە ئەندێشـەم دەرکـەوت.. کـاتی بەسەرچووی (ڕابوردوو)ش بە هەمان جۆر سامناك و بێ گیان و بێژیان و خالی و چـۆڵ هاتە بەرچاوی ئەندێشەم. ئیتر لەو ڕوانگەیەوە ئەو "شوێن"ە بێسنوور و "کات"ە بەرین و بێ لێوارانە شێوەیەکی چۆڵ و پڕ لە ترس و بیمیان لەخۆ گرت. منیـش لـە ترسـاندا هانـام بردە بەر "نوێژ" تاکو لەو بارە ترسناك و پەرێشانە ڕزگارم ببێت..

هەر کـە لـە نوێژەکەمدا وتم: "التحيـات" یەکسـەر هەسـتم کـرد کـە سەرانسـەری گـەردوون گیـانی بە بـەردا کـرا و هـەموو گۆشەیەکیشـی ڕوونـاك بـووەوە و شـێوەی ئاوێنەیـەکی لـەخۆ گـرت بـۆ تیادەرکـەوتنی درەوشـانەوەکانی خواوەنـدی "حـەیی و قەییووم".

ئیـتر ئـەو کاتـە بـە "علـم اليقـين" بـەڵکو بـە "حـق اليقـين" زانیـم کـە: سەرتاسـەری گـەردوون، بــە هــەموو بەشــە حەیەویەکانیــەوە، هەمیشــە و بــەردەوام دیاریــەکانی "ژیان"یان و سڵاوەکانیان پێشکەشی خواوەندی "حەیی و قەییووم" دەکەن.

ئنجا کە وتیشـم: (السلامُ عليكَ أيّها النبيّ)! یەکسەر ئەوکاتـە چـۆڵ و سـامناك و بێ لێوار و سنوورەم لـە بەرچـاودا گـۆڕا و بوو بە باخچەیەکی پڕ لە گیـاندارانی ناسـك و نیـان و هـاوڕاز کـە بـە سـەرکردایەتی پێغەمبـەری خۆشەویسـت ﷺ ئـەو باخچـە و گوڵزارەیان ئاوەدان کردبووەوە.

❑ **پرسیاری دووهەم:**

ئەو تەشبیهەی کە لە کۆتایی تەحیاتدایە و بریتییە لە: "اللهم صلِّ على محمّدٍ و علـى آلِ محمّدٍ كما صَلّيتَ على إبراهيمَ و على آلِ إبراهيمَ" لەگـەڵ قـاعیدە و دەستوورەکانی تەشبیهدا یەك ناگرێتەوە، چونکە حەزرەتی محەممەد ﷺ لـە حـەزرەتی ئیبراهیم - دروودی لەسەر بێت - گەورەترە و لەویش زیـاتر بەهرەمـەندی میـهرەبانیی خـوای گـەورە بـووە.. کەواتە:

چ نهێنییەك لەم تەشبیهەدا هەیە و؟

حیکمەتی تایبەتکردنی ئەم جۆرە سڵاواتە لە تەحیاتدا چییە و؟

چ نهێنییەك لەوەدا هەیە کە هەر لە دێر زەمانەوە تا ئێستا و لە لایەن ملیۆنـەها کەسـی دوعا گیراوە، هەمان نزا و پاڕانەوە دووپات دەبێتەوە و جـەخت لەسـەر ئـەم داواکارییـە

دەكرێت، لەكاتێكدا كە گیرابوونی تەنها یەك دوعا بۆ تەنیا یەك جار سەروزیادی هاتنەدیی مەبەستەكەیە، بە تایبەت كە بەڵێنێكی خوای گەورەشی لەگەڵدایە؛ ئەوەتا خواوەند بەڵێنی داوە و فەرموویەتی: ﴿عسى أَنْ يبعثَكَ رَبُّكُ مقاماً محموداً﴾ (الإسراء:٧٩). هەروەك لە بانگ و قامەتیشدا ئەو فەرموودەیەی پێغەمبەر ﷺ ڕیوایەت كراوە: "وابعَثْه مقاماً محموداً الذي وَعَدْتَه"[١] خۆ ئەوەتا سەرجەمی نەتەوەی ئیسلام بۆ هاتنەدیی ئەم بەڵێنە لە خوای گەورە دەپاڕێنەوە. ئایا چ نهێنییەك لەمەدا هەیە؟

وەڵامی ئەم پرسیارە، سێ پرسیار و سێ ڕووی لەخۆ گرتووە:

❍ **ڕووی یەكەم:**

هەرچەند حەزرەتی ئیبراهیم - دروودی لەسەر بێت - ناگاتە حەزرەتی محەممەدی سەروەرمان ﷺ بەڵام ئالی بەیتی ئیبراهیم هەموویان پێغەمبەر بوون، كەچی ئالی بەیتی محەممەد ﷺ هیچیان پێغەمبەر نین، بەڵكو ئەولیان. خۆ دیارە كە هەرگیز پلەی ئەولیا ناگاتە پلەی ئەنبیا (واتە پێغەمبەران، درووديان لەسەر بێت).

بەڵگەش لەسەر قبووڵ بوونی ڕوون و ئاشكرای ئەم دوعایەی كە تایبەتە بە ئالی پێغەمبەرەوە ﷺ ئەوەیە كە:

زۆربەی ڕەهای ئەو پیاوچاك و ئەولیایانەی لە وەچەی دوو كەسی ئالی محەممەدن ﷺ (كە حەزرەتی حەسەن و حەزرەتی حسەینن، خوایان لێ ڕازی بێت) لە ناوەندی سێسەد و پەنجا ملیۆن موسڵماندا، ڕابەر و پێشەوای ڕێبازەكانی حەقیقەت و تەریقەت بوون و، پلەیەكیان بەدەست هێناوە كە وەك پلەی پێغەمبەرانی نەوەی ئیسرائیل وابێت، وەك وتراوە: "عُلَماءُ أمَّتي كأنبياءِ بني إسرائيل"[٢]. ئەوەبوو هەریەك لەوانە زۆرینەی نەتەوەی ئیسلامیان بەرەو ڕێی حەقیقەت و ڕاستییەكانی ئیسلام ڕێنمایی كرد. جا ئەو ڕابەرانە بەروبوومی گیرابوونی ئەو دوعا و نزایەن كە تایبەتە بە ئالی پێغەمبەرەوە ﷺ لە

---

(١) عن جابر مرفوعاً: من قال حين يسمع النداء: "اللهم ربّ هذه الدعوة التامة والصلاة القائمة آت محمداً الوسيلة والفضيلة وابعثه مقاماً محموداً الذي وعدته" حلت له شفاعتي يوم القيامة. رواه أحمد والبخاري والاربعة عن جابر مرفوعاً. (وەرگێر ـ لە چاپە عەرەبییەكەوە)

(٢) قال السخاوي في المقاصد: قال شيخنا يعني ابن حجر: لا أصل له. قال: وقال النجم: وممن نقله جازماً بأنه حديث مرفوع الفخر الرازي و موفق الدين بن قدامة وأشار الى الأخذ بمعناه التفتازاني والسيوطي في الخصائص. (باختصار عن كشف الخفاء ٢/٦٤) (وانظر تذكرة الموضوعات ص ٢٠). (وەرگێر ـ لە چاپە عەرەبییەكەوە هێناویەتی).

پێشەکیی ئەوانیشەوە: ئیمام جەعفەری صادق[1] و شێخی گەیلانی و شاهی نەقشبەندن، خوایان لێ ڕازی بێت.

❍ **ڕووی دووهەم:**

حیکمەتی تایبەتکردنی ئەم جۆرە سڵاواتانەش بە نوێژەوە، بریتی‌یە لەوەی کە:

ئەم سڵاواتە، شوێنکەوتن و هاوڕێیەتیی ئەو کاروانە مەزن و پیرۆزەی "پێغەمبەران" و "ئەولیاکان" دەخاتەوە یادی مرۆڤ، کە ڕووناکترین و کامڵترینی مەردە مەزن و بەڕێزەکانی گرۆی ئادەمیزادن و لە هەمووشیان زیاتر لەسەر ڕێی ڕاست بەردەوام بوون و لێی نەترازاون..

هەروەها ئەم سڵاواتە یادی دەخاتەوە کە ئەو ڕێگایەی گرتوویەتیە بەر، ڕاستە شەقامێکە پێغەمبەران - درووودیان لەسەر بێت - و ئەولیاکان ڕچەکەیان شکاندووە و پیایدا ڕۆیشتوون.. هەروەك ئەوەشی بیر دەکەوێتەوە کە: هێزی سەدان ئیجماع و تەواتور پشتی ئەو کۆمەڵە پیرۆزەیان گرتووە کە هەرگیز لە ڕێ ناترازێن.

جا بە یادکردنەوەی هەموو ئەمانەی کە باس کران، مرۆڤ لە شوبهە و گومانەکانی شەیتان و وەهمە بێ کەڵك و سوودەکان ڕزگاری دەبێت.

بەڵگەش لەسەر ئەوەی کە ئەولیاکانی پەروەردگار و ئەوانەی کە خواوەند لێیان ڕازی‌یە تەنها هەر بەشدارانی ئەم کاروانە پیرۆزەن و، نەیارەکانی ئەوانیش دوژمنان و ڕق لێبووانی خواوەندن لەناو بەدیهاتووەکانیدا، ئەوەیە کە: هەمیشە و هەر لە سەردەمی حەزرەتی ئادەمەوە - درووودی لەسەر بێت - ئەو کاروانە پیرۆز و بەڕێزە لە غەیبەوە پشتگیری کراون و، موسیبەت و گیروگرفتە ئاسمانی‌یەکانیش بەسەر نەیارەکانیاندا داباریوە.

بەڵێ، هەموو نەیارەکانی وەك: قەومی نووح و، سەموود و، عاد و، فیرعەون و، نەمروود. هەر هەموویان، بە چەشنێك کە مرۆڤ هەست بە تووڕەیی و سزای خواوەند

---

(١) ئیمام جەعفەری صادق (٨٠-١٤٨ك/٦٩٩-٧٦٥ز) کوڕی ئیمام محەممەد باقری کوڕی ئیمام عەلی زەینولعابیدینی کوڕی حەزرەتی حسەینە، خوا لە هەموویان ڕازی بێت. یەکێکە لە گەورە مەردانی تابیعین و پلەیەکی بلندی لە زانستدا بووە و چەند کەسێکی پایە بەرزی وەك ئیمامی ئەبوو حەنیفە و ئیمامی مالیك دەرسیان لە لا خوێندووە. لە دایك بوون و کۆچی دواییشی لە شاری مەدینەدا بووە. (وەرگێر)

بکات، زللەی غەیبیی‌یان تێ سرەوێنراوە.. کەچی کەسانی ناو کاروانە پیرۆز و مەزنەکە وەك: حەزرەتی نووح و ئیبراهیم و مووسا - درووديان لەسەر بێت - و حەزرەتی محەممەد ﷺ و سەرجەم پێغەمبەرە مەزن و بەرێزەکانی تری هاوچەشنیان و، گشت پێشەوا بەرز و بڵندەکان، موعجیزاتی گەورە و نیعمەت و بەخششی پەروەردگاريان، بە شێوەیەکی نائاسایی، خەڵات کراوە..

جا لە کاتێکدا کە تەنها یەك "زللە" دەبێت بە بەڵگە لەسەر رِق و، یەك "رِێزلێنان"یش دەبێت بە بەڵگەی خۆشویستن و پشتگیری.. دەبینین نەك تەنها یەك دانە بەڵکو هەزاران زللە ئاراستەی نەیارەکان کراوە و هەزاران رِێزلێنان و پشتگیریی مەعنەویش پێشکەشی مەردە پیرۆز و بەرزەکان کراوە. کە ئەمەش بە چەشنێکی بەڵگەنەویست و بە وێنەی رووناکیی رۆژگار دەبێت بە شایەت لەسەر رِاستی و حەقبوونی ئەو کاروانە بەرێزە و، بە بەڵگەش لەسەر ئەوەی کە ئەوان لەسەر رێی رِاست بوون.

ئەوەش کە لە کۆتایی سوورەتی "فاتیحە"دا هاتووە و دەفەرموێت: ﴿**صراطَ الذين أنعمتَ عليهم**﴾ رووی لەو مەردە پیرۆزانەیە کە خواوەند نیعمەتی خۆی بەسەردا پەخشاندوون، کەچی: ﴿**المغضوب عليهم**﴾ و ﴿**الضالين**﴾ی کۆتایی ئەم سوورەتە، نەیارەکانی ئەوان دەگرێتەوە.

ئەم سەرنجەی کە لێرەدا خستمانە پێش‌چاو، لە کۆتایی سوورەتی فاتیحەدا زۆر بە جوانی روون کراوەتەوە.

❍ **رووی سێهەم:**

نهێنیی حیکمەتیش لە دووپات کردنەوە و جەخت کردنی نەتەوەی ئیسلام لەسەر ئەو داواکاری‌یەی کە بە دڵنیایی دەزانرێت خواوەند دەیبەخشێت، لەوەدایە کە ئەو شتە داوا کراوە - بە وێنەی مەقامی مەحمود - لە رِاستیدا چمك و لقی حەقیقەتێکی یەکجار مەزنە کە هەزاران حەقیقەتی گەورەی وەك مەقامی مەحموودی لەخۆ گرتووە و بەروبوومێکە بۆ مەزنترین ئەنجامی بەدیهێنانی گەردوون. خۆ داواکردنی ئەو بەروبووم و لق و چمکەش - لە رِاستیدا - بریتی‌یە لە:

داوای هێنانه‌دیی ئه‌و حه‌قیقه‌ته گشتی و مه‌زن و هه‌مه‌لایه‌نه‌یه و، هاتنه‌دیی ئـه‌و جیهانـه باقی‌یه‌ی که مه‌زنترین لقی دره‌ختی به‌دیهاتووانـه و، خواستی هاتنـه‌دیی حه‌شر و قیامه‌تـه که گه‌وره‌ترین ئه‌نجامی به‌دیهێنانی گه‌ردوونه و، داخوازی‌یه‌که بۆ کردنه‌وه‌ی ده‌رگـای خانـه‌ی به‌ختـه‌وه‌ری. جـا مـرۆڤ بـه‌م داواکـاری و پاڕانـه‌وه و خواسـته‌ی، ئـه‌وه‌ی ده‌که‌وێته‌وه یاد که خۆیشـی لـه‌و په‌رستش و پاڕانه‌وه‌یـه‌ی گـرۆی مرۆڤـدا به‌شـداره، کـه گرنگترین هۆی بوونی خانه‌ی به‌خته‌وه‌ری و به‌هه‌شتی هه‌میشه‌یی‌یه!

له‌م گۆشه‌ی ڕوانینه‌وه تێده‌گه‌ین که: ئه‌م دوعا و نزا بێ سنوورانه، هێشتا هه‌ر به کـه‌م داده‌نرێت سه‌باره‌ت به‌م ئامانجه مه‌زنه بێ سنووره.

هـه‌روه‌ها به‌خشینی (مـه‌قامی محمـود) بـه پێغه‌مبـه‌ری سـه‌ردارمان ﷺ ئاماژه‌یـه بـۆ شه‌فاعه‌ته مه‌زنه‌که‌ی که ده‌یکات بۆ سه‌رجه‌می نه‌ته‌وه‌کـه‌ی خـۆی. که‌واتـه پێغه‌مبـه‌ر ﷺ په‌یوه‌ندیی به به‌خته‌وه‌ریی سه‌رانسه‌ری نه‌ته‌وه‌که‌یه‌وه هه‌یه.

له‌به‌ر ئه‌مه‌یه که داواکردنی دوعای سڵاوات و میهره‌بانیی بێ سنوور له نه‌ته‌وه‌کـه‌ی، کارێکه عه‌ینی دانایی و حیکمه‌ته.

﴿سبحانك لاعلمَ لنا إلاّ ماعلَّمْتَنا إنَّكَ أنتَ العليمُ الحكيمُ﴾.

تیشکی حەوتەم

پەیامی (الآیة الکبری)

ڕوونکردنەوە و بێداری‌یەکی گرنگ

سەرەڕای مەزنی و گرنگیی ئەم پەیامە، هەموو کەسێك لە هەموو بابەتەکانی بە تەواوی تێ‌ناگات، بەڵام لێیشی بێ‌بەهرە نابێت. چونکە ئەگەر یەکێك بڕواتە ناو باخێکی گەورە و دەستیشی بە هەموو میوە و بەرەکانی نەگات، ئەو ئەندازەیەی سەروزیادە کە دەستی پێیان دەگات، چونکە باخەکە تەنها بۆ ئەو دانەنراوە، بەڵکو کەسانی باڵابەرزیش کە دەستیان بەو پەلە بەرزانە دەگات بەشیان لە بەروبوومی ئەو باخەدا هەیە.

پێنج هۆکار هەن کە ڕێ لە تێگەیشتنی ئەم پەیامە دەگرن:

یەکەمیان: لەم گەشتەمدا، بەپێی تێگەیشتنی خۆم شتانم چۆن دیوە هەروەهایش نووسیومن. چونکە لە پێشدا بۆ خۆمم نووسیون. کەواتە وەك ئەو پەیامانەی تر نی‌یە تا بە گوێرەی ئاستی تێگەیشتنی کەسانی تر و مەودای وەرگرتنیان نووسرابێت.

دووهەمیان: تەوحیدی ڕاستەقینە لە شێوە مەزنەکەیدا و، لەبەر تیشکی ڕێژنەی درەوشانەوەی "ناوی هەرە مەزن"ی خوای گەورەدا نووسرا. بەم جۆرە، بابەتەکانی گەلێ زۆر و یەکجار فراوان و درێژ دەرچوون. هەر لەبەر ئەوەشە کە هەموو کەسێك ناتوانێت بۆ یەکەم جار پەی بە هەموو بابەتەکانی ببات.

سێ‌هەمیان: هەریەك لە بابەتەکانیشی لە خۆیدا ڕاستی‌یەکی مەزن و دوور و درێژە. جا لەبەر پاراستنی یەکپارچەیی ڕاستی‌یەکە و لەت نەکردنی، هەندێ جار لاپەڕەیەکی تەواو دەبێت بە یەك ڕستەی دوور و درێژ، چونکە چەندین پێشەکیی زۆر دەهێنرێن و بە یەك بەڵگە دادەنرێن.

چوارەمیان: زۆربەی ئەو بابەتانەی کە لەم پەیامەدا باس کراون، هەریەکەیان چەندین بەڵگەی زۆری هەیە. جا هەرکات (دە) یان (بیست) بەڵگە لەو بەڵگە زۆرانە بە یەکەوە دەهێنرێن و دەکرێن بە بەڵگەیەکی مەزن، ئەوا بابەتەکە گەلێ فراوان و دوور و درێژ دەردەچێت و لە زەینە کورت و تەسکەکاندا جێی نابێتەوە.

پێنجەمیان: بە بۆنەی رێژنە و سروەی بەرەکەتی رەمەزانی پیرۆزەوە کەوتمە بەر تیشکی رووناکی‌یەکانی ئەم پەیامە. بەڵام بە پەلە نووسرا و، بە یەکەم رەشنووسیشی قایل بووم و دەستکاریم نەکرد، لەبەر ئەو نەخۆشی و گیروگرفت وتەنگ پێ‌هەڵچنینە زۆرانەی کە لایەنە جۆراو جۆرەکان دەیانهێنایە رێم. ئنجا لە کاتی نووسینیشیدا هەستم دەکرد کە بە بێ ویستی خۆم باسەکانی ئەم پەیامە بۆ دڵم دێن. ئیتر بە کارێکی رەوا و شیاوم نەزانی کە بەپێی "بیر"ی خۆم دەستکاری و پوختەی بکەم.. لەبەر ئەم هۆیە، پەیامەکە شێوەیەکی ئەوتۆی لێ نیشت کە بە ئاسانی تێگەیشتنی بەدەستەوە نادات. ئنجا سەرباری ئەو هۆکارانە، برگەکانی مەقامی دووهەمیشی تێکەڵ بوون، کە بە زمانی عەرەبی نووسراون.

بەڵام ئەم پەیامە، سەرەرای ئەم پێنج هۆکارانەی کە مایەی ناتەواوی و گیروگرفتی تێگەیشتنن، پەیامێکی گەلێ گرنگە.

....

ئەم پەیامە کە یەکێکە لە راستی‌یەکانی "ئایەتی هەرە مەزن" و تەفسیرێکی ئەو ئایەتەیە، تیشکی حەوتەمی کتێبی (تیشکەکان)ە و، لە هەمان کاتیشدا یەکەم بەڵگەی ئیمانیی کۆمەڵە پەیامی "عەسای مووسا"یە.

ئەم تیشکە لە دوو مەقام(پلە) و پێشەکی‌یەك پێکهاتووە. پێشەکی‌یەکە چوار مەسەلەی گرنگ روون دەکاتەوە و، مەقامی یەکەم (بە زمانی عەرەبی) تەفسیری ئایەتی هەرەمەزن دەکات و، مەقامی دووهەمیش بەڵگەکانی مەقامی یەکەم روون دەکاتەوە و دەیانچەسپێنێت.

ئەم پێشەکی‌یەی کە دێت، لەچاو خۆیدا دوور و درێژ دیارە و، گەلێ درێژەی بە روونکردنەوەکانی داوە، ئەمەش لە دەستی خۆمدا نەبوو، کەواتە پێویست بووە وا بێت، بۆیە بەو جۆرە پێم نووسرا. لەوانەشە درێژی‌یەکەی بە لای هەندێکەوە هێشتا کەم و کورت بێت.

سەعیدی نوورسی

پێشەکی

بسم الله الرحمن الرحیم

﴿وَمَا خَلَقْتُ الجِنَّ والإِنْسَ إِلاَّ لِيَعْبُدُون﴾ (الذاريات:٥٦)

لە نهێنی‌یەکانی ئەم ئایەتە مەزنەوە تێدەگەین کە دانست و ئامانجی هاتنی ئادەمیزاد بۆ ئەم دنیایە: ناسینی بەدیهێنەری گەردوونە و، باوەڕبوونە پێی و، پەرستنیەتی.. هەروەها کارمەندیی سروشتیی مرۆڤ: خواپەرستی‌یە و، ئیمانبوونە بەو خوایە و، سەلماندنی تەواوەتی و پڕ لە دڵنیایی "بوون" و "یەکتایی" ئەوە.

بەڵێ، ئەو مرۆڤە بێچارە و هەژارەی کە بە سروشت داخوازی ژیانی بەردەوامی خۆش و هەمیشەیی‌یە و، خاوەنی چەندین ئاوات و ئازاری بێ‌کۆتایی و بێ‌سنوورە، دەبێت هەرچی شت هەیە و هەرچی کەمالات هەن، سەبارەت بەو مرۆڤەوە، نزم و بێ نرخ بن، بەڵکو زۆربەیان - سەبارەت بەو - هیچ بایەخێکی ئەوتۆیان نەبێت کە شایانی باس بێت، جگە لە: "ناسینی خوا" و "ئیمان هێنان پێی" و جگە لەو هۆکارانەش کە دەستی دەگرن و دەیگەیەنن بەو ئیمانەی کە بناغە و کلیلی ئەو ژیانە هەمیشەیی‌یەیە.

لەبەر ئەوەی "پەیامەکانی نوور" ئەم ڕاستی‌یەیان زۆر بە ڕوونی و بەڵگەی یەکجار بێ‌گومان چەسپاندووە، ئەوا خوێنەری بەڕێزیان بۆ لا ڕەوانە دەکەین و لێرەدا تەنها دوو "گرفت" باس دەکەین کە لەم چەرخەدا ئەو دڵنیایی‌یەی لەمەڕ ئیمان دەلەقێنن و مرۆڤ دەخەنە دوودڵی و سەرگەردانی‌یەوە. ئەمەش لە چوار مەسەلەدا ڕوون دەکەینەوە:

گرفتی یەکەم:

مرۆڤ بەهۆی دوو مەسەلەوە ڕزگاری دەبێت لێی:

◆ **مەسەلەی یەکەم:**

هەروەك لە "بریسکەی سیازدەهەمی مەکتووبی سی و یەکەم"دا بە درێژی چەسپێنرا: (لە مەسەلە گشتی‌یەکاندا "نەفی‌کردن" هیچ نرخێکی نی‌یە لە بەرامبەر "چەسپاندن"ەوە، چونکە ئەو نەفی‌کردنە بڕیارێکی لاوازە).

نموونەی ئەمە، وەك ئەوەی کە ئەگەر دوو کەس لەو خەڵکە هەڵبهاتنی مانگ بچەسپێنن و شایەتی بدەن کە مانگی یەك شەوەی ڕەمەزانیان دیوە.. لە هەمان کاتیشدا هەزاران مرۆڤی زانا و پیاوماقووڵ نەفیی بکەن و بڵێن: "ئێمە نەمان دیوە" ئەوا نەفی کردنەکەی ئەمان هیچ گرنگی و بایەخێکی بۆ دانانرێت. چونکە هەریەك لە چەسپێنەران بە "چەسپاندن"ەکەی پشتی ئەوی تر دەگرێت و بە هێزی دەکات، کەواتە "چەسپاندن" پشتگیری و کۆبوونەوەی تێدایە، بەڵام نەفی کردن وانییە؛ چ لە یەك کەسەوە بێت و چ لە هەزار کەسەوە وەکو یەك وایە، چونکە ئەو کەسەی نەفیی شتێك دەکات تەنها لەو ڕووەوە دەیکات کە هەر خۆی نەیدیوە. بە پێچەوانەی چەسپێنەرەوە، چونکە ئەو بۆ خودی شتەکە دەڕوانێت ئنجا بڕیارەکەی دەردەکات، وەك ئەم نموونەیەی کە هێنامانەوە؛ ئەگەر یەکێك لە دوو شایەتەکە بڵێت: (ئەوەتا ئەوە مانگی یەك شەوەیە بە ئاسمانەوە) ئەوی تر تەسدیقی دەکات و قسەی هاوەڵەکەی دەسەلمێنێت و پەنجە بۆ هەمان شوێن ڕادەکێشێت و، بەم چەشنە هەردووکیان لە سەیرکردنی هەمان شوێندا بەشدارن، ئیتر بەم پێیە یەکدەگرن. ئەو بڕیارەش کە دەری دەکەن هێز بەدەست دەهێنێت و پتر جێگیر دەبێت و دەچەسپێت.

هەرچی ئەو کەسەشە کە نەفی دەکات، سەیری خودی شتە نەفیکراوەکە ناکات و تەنانەت هەر تواناشی نییە سەیری بکات! لەبەر ئەوەیە کە ئەم دەستوورەی خوارەوە ناوبانگی دەرکردووە، کە دەڵێت:

(نەفییەك تایبەتی نەبێت و شوێنەکەشی دەستنیشان نەکرابێت، هەرگیز لە توانادا نییە بچەسپێت)!

نموونەی ئەمە، وەك ئەوەی کە ئەگەر من شتێکی دیاریکراوم لەم دنیایەدا بۆ چەسپاندی و، تۆیش ئینکاریت کرد، ئەوا دەبێت هەموو شوێن و قوژبنێکی ئەم دنیایە بگەڕێیت و بیانپشکنیت، تاکو بیچەسپێنیت ئەو شتە نییە کە من دەتوانم بەوپەڕی ئاسانی و بە ئاماژەیەکی ئاسایی بیچەسپێنم بۆت. بەڵکو تۆ دەبێت لە قووڵایی کاتەکانی ڕابوردووشدا ڕۆبچیت و یەك بە یەکیان بپشکنیت، تاکو بتوانیت بڵێیت: (شتی وا لە ڕاستیدا نییە و.. ڕووداوی وا ڕووی نەداوە)!

جا لەبەر ئەوەی نەفیکەران ناڕوانە خودی شتە نەفیکراوەکە، بەڵکو ئەو بڕیارانەی دەری دەکەن بەپێی ژیری و تێڕوانین و ئارەزووی خۆیانە، ئەوا هەرگیز ناگونجێ

پشتگیر و بەهێزکەری یەکتری بن، چونکە پەردە و هۆکارەکانی "نەبینین" یەك نین و هی هەریەکیان لەوانی تر جیاوازە. ئەوەتا هەریەکەیان دەتوانێت بڵێت: "من ئەو شتە نابینم".. "پێم وایە نی‌یە".. "لەو باوەڕەدام شتی وا نابێت".. بەڵام هەرگیز ناتوانێت بڵێت: "لە ڕاستیدا نی‌یە"! خۆ ئەگەر ئەم چەشنە نەفی‌یە بکات – بە تایبەت لە بابەتەکانی ئیماندا کە تێکڕای گەردوون دەگرنەوە – ئەوا درۆیەکی هێندە گەورەی کردووە کە بە ئەندازەی دنیا دەبێت و، وتەیەکە بە هیچ جۆرێك دارای ڕاستی نی‌یە و، هەرگیز ناکرێت بە کارێکی ڕاست و ڕەوا دابنرێت!

لەمەی پێشەوە دەگەینە ئەوەی کە:

ئەنجامی "چەسپاندن" یەکێکە و پشتگیریی یەکتریی تێدایە. بەڵام ئەنجامەکانی "نەفی کردن" یەك نین؛ بەڵکو زۆرن، چونکە: "لام وایە" و.. "لە بەرچاوی مندا" و.. "لەو باوەڕەدام" و هاوچەشنی ئەم وتانە، کە پەردەن لە بەردەم بینینی "ڕاستی"دا، یەك نین. بەڵکو بەپێی نەفی کەران زۆر و جیاجیان. لەبەر ئەوەیە کە هەمیشە ئەنجامەکانی (نەفی کردن) زۆر و جیاواز دەردەچن و بە هیچ جۆرێك پشتگیریی یەکتری‌یان تێدا نایەتەدی.

کەواتە، لە ڕوانگەی ئەم ڕاستی‌یەوە:

(زۆریی ڕواڵەتیی کافران و کەسانی سەرسەخت، کە ڕێ لە ئیمان دەگرن، هیچ نرخ و بایەخێکی نی‌یە).

بەڵام لە کاتێکدا کە دەبوو دڵنیایی مرۆڤی ئیماندار هیچ شتێك کاری تێ نەکردایە و هیچ چەشنە دوودڵی‌یەك ئاوێتەی ئیمانەکەی نەبوایە، کەچی دەبینین ئەو چەشنە گومان و ئینکاری‌یانەی کە فەیلەسووفەکانی ئەورووپا لەم سەردەمەدا بڵاوی دەکەنەوە، هەندێ کەسیان دووچاری سەرگەردانی و گومان کردووە، لەوانەی کە بە چاوی سەرسووڕمان و ڕێزەوە بۆ ئەو فەیلەسووفانە دەڕوانن. ئیتر بەم پێیە سەریان لێ شێواوە و، گومانەکانی ئەوان دڵنیایی‌یەکەی ئەمانی نەهێشتووە و بەختەوەریی هەمیشەیی لەکیس داون و گرفتاری بەدبەختی و چارەڕەشیی کردوون. چونکە ئینکاری کردنەکەی ئەوان وای لە ناوەرۆکی "مردن" کردووە – کە هەرچی ڕۆژە سی هەزار کەس بەسەر دەکات[1] – لە واتا ڕاستەقینەکەی، کە کۆتایی‌هێنانە بە فەرمانبەریی مرۆڤ

---

(١) ئەو ژمارانەی کە دانەر نووسیونی وەك خۆیان هێشتمانەوە و دەستکاریمان نەکردن. (وەرگێڕ)

لە زەویدا، دوور بخرێتەوە و، واتایەکی تری پێچەوانەی بدرێتێ و، لە شێوەی: لەناودانی هەمیشەیی و تیاچوونی تەواوەتی و کۆتاییەکی سامناکدا پیشان بدرێت.. هەروەها گۆڕ – کە هەرگیز دەرگاکەی داناخرێت – بەم ڕوانگە و بۆچوونە، تام و چێژەکانی ئەو مرۆڤە ئینکار و سەرسەختە لێڵ و ژەهراوی دەکات و، چەندین ئازاری بەسۆی دەرخوارد دەدات و، هەردەم بە: لەناودانی هەمیشەیی (إعدام أبدي) هەڕەشەی "نەبوون"ی پڕ لە سامناکیی لێ دەکات.

کەواتە لەمەوە تێبگە کە:

"ئیمان" چەندە گەورەیە و چ نیعمەتێکی مەزنە و، بزانە کە چۆن دەبێت بە "ژیان"ی ژیان!

◆ **مەسەلەی دووهەم:**

ئەگەر لەبارەی بابەتێکی هەر زانستێك یان هەر پیشەیەك گفتوگۆ و وتووێژ بکرێت، گوێ بۆ قسەی ئەوانە ڕاناگیرێت کە لە دەرەوەی بازنەی ئەو پیشەیە یان ئەو زانستەدان، با لە مەیدانی پسپۆڕیی خۆیشیاندا زانا و کەسانی مەزن و پیشەسازی کارامە بن. هەروەها بڕیاری ئەوان لەم چەشنە مەسەلانەدا وەرناگیرێت و ناچێتە ڕیزی "یەکدەنگی"ی زانایانی ئەو بابەتەوە.

بۆ نموونە: بڕیاری ئەندازیارێکی مەزن لە دەستنیشان کردن و چارەسەرکردنی نەخۆشییەکدا وەکو بڕیاری پزیشکێك دانانرێت و بە هەمان چاو تەماشا ناکرێت. کەواتە ئەو وتانەی ئینکاری کردنیان تێدایە و گەورەترین فەیلەسووفی "ماددی" بیانکات سەبارەت بە بابەتە "مەعنەوی"یەکانەوە هیچ بەها و بایەخێکیان بۆ دانانرێت. بە تایبەت هی ئەوانەی کە بە تەواوی لە "مادییات"دا ڕۆچوون و پەردە بەسەر بینایی دەروونیاندا دادراوەتەوە و بە یەکجاری کول و کاس بووە و، ژیرییان دابەزیوەتە چاویان و، وایان لێ هاتووە کە جگە لە "مادده" عەقڵیان بە هیچ شتێك ناشکێت و هیچی تر نابینێت.

ئایا وتەی ئەو فەیلەسووفانە چ نرخێکی هەیە کە لە بەردەم لێ لێبوونەوەی بچووکترین بەشەکانی بووەنەوەردا سەریان سووڕماوە و، لەناو ئەو جۆرە شتانەدا ون و نوقم بوون کە لەت لەت و بەش بەشن؟.. قسەی ئەوانە چ نرخێکی هەیە لە مەسەلە بەرزەکانی "تەوحید" و "ئیمان" و "مەعنەوییات"دا کە سەدان هەزار کەسی زانا و حەقڕەو تیایاندا یەکیان گرتووە، وەکو شێخی گەیلانی – قُدِّسَ سِرُّهُ – کە خاوەنی

زیرەکی‌یەکی قودسی و دارای بینایی‌یەکی دەروونیی بێ‌وێنەی وەها بووە کە هێشتا لە سەرزەویدا ژیاوە بۆ عەرشی مەزنی ڕوانیوە و، نزیکەی نەوەد ساڵ تێ‌کۆشاوە و لێ بڕاوە و بە پلەکانی "مەعنەوییات"دا سەرکەوتووە تاکو پەردەی لە ڕووی ڕاستی‌یەکانی ئیماندا بە (علم الیقین) و (عین الیقین)، تەنانەت بە (حق الیقین)یش، هەڵماڵیوە و ئاشکرای کردوون؟

ئایا ئینکاری‌کردنی ئەوان (بەرامبەر بە چەسپاندنی پیاوی ئاوا) کارێکی چەشنی ویزەی مێشوولە نی‌یە لە بەردەم نەعرەتەی هەورە بروسکەی ئاسماندا؟

"کوفر" کە دوژمنایەتی بەرامبەر ڕاستی‌یەکانی "ئیسلام" دەنوێنێت و ململانێی لەگەڵدا دەکات، لە "ڕاستی" و "ماهییەتی"دا بریتی‌یە لە: ئینکاری کردن و، نەزانی و، نەفی کردن، هەرچەند لە ڕواڵەتیشدا بە: چەسپاندن و، بوون، دەربکەوێت. چونکە ناوەڕۆکەکەی: "نەفی" و "نەبوون"ە!

بەڵام ئیمان: زانین و، بوون و، چەسپاندن و، بڕیارە. تەنانەت مەسەلە سەلبی‌یەکانیشی پەردە و ناونیشانن بۆ ڕاستی‌یەکی ئیجابی.

جا ئەگەر هەموو ئەو کافرانەی کە ڕێ لە ئیمان دەگرن تێکڕا لێ بڕێن و تێبکۆشن بۆ ئەوەی بیروباوەڕە سەلبی و بێ کەڵکەکانیان بچەسپێنن - کە ئەمەش کارێکی دژواری سەرتاپا گیروگرفتە - و بیانەوێت ئەو بیر و باوەڕەیان لە شێوەی "قبوولکردنی نەبوون" و "تەسدیق کردنی نەبوون"دا پیشان بدەن، ئەوا ئەو جۆرە کوفرە دەکرێت - لە ڕوویەکەوە - بە: زانینێکی هەڵە و بڕیارێکی ناڕەوا دابنرێت، دەنا "نەویستن" و "ئینکاری" و "تەسدیق نەکردن" کە تابلێیت کارێکی ئاسانە، بریتی‌یە لە نەزانی‌یەکی ئاشکرا و نەبوونی بڕیار!

بە پوختی:

باوەڕبوون بە کوفر دوو بەشە:

یەکەمیان ئەوەیە کە: پەیوەندیی بە ڕاستی‌یەکانی ئیمانەوە نی‌یە. ئەم بەشەیان تەسدیق کردنی شتێکی هەڵەیە و باوەڕکردنە بە شتێکی ناڕەوا و بڕیارێکی ستەمکارانەیە، تایبەتە بە خۆیەوە. ئەم بەشەی کوفر لە بازنەی ئەم باسەی ئێمەدا نی‌یە و، نە کارمان بەسەریەوە هەیە و، نە ئەویش پەیوەندی‌یەکی بەم باسەمانەوە هەیە..

دووهەمیان ئەوەیە کە: نەیاری ڕاستی‌یەکانی ئیمانە و ململانێی لەگەڵ دەکات. ئەمەش دوو بەشە:

یەکەم: بریتی‌یە لە "وەرنەگرتن" و "پشتگوێ خستن". ئەمەش - لە ڕاستیدا - "نەسەلماندنی چەسپاندنە". ئەم چەشنە کوفرە جگە لە "نەزانی" و "بێ بڕیاری" هیچی تر نی‌یە و، کارێکە بە ئاسانی دەکرێت. ئەمیش لە چوارچێوەی ئەم باسەدا نی‌یە.

دووهەم: بریتی‌یە لە "وەرگرتنی نەبوون" و پڕ بەدڵ سەلماندنی "نەبوون". ئەم بەشەی کوفر "بڕیار" و "باوەڕ"ە و، وا لە خاوەنەکەی دەکات کە دەستی پێوە بگرێت و ناچارە ئەم نەفی و ئینکاری کردنەی بچەسپێنێت.

نەفی کردنیش دوو جۆرە:

یەکەمیان: ئەوەیە کەسی نەفی کەر بڵێت: (فلان شت لە فیسار شوێنی دیاری کراودا نی‌یە). ئەم بەشەی نەفی کردن دەکرێ بچەسپێنرێت. ئەمیش لە دەرەوەی بازنەی ئەم باسەی ئێمەدایە.

بەشی دووهەم: نەفی و ئینکاری کردنی مەسەلە خاوێن و گشتی و گشتگیرەکانی "ئیمان"ە کە ڕوویان لە هەموو دنیا و تێکڕای گەردوونە و، ڕووەو دوارۆژ دەڕوانن و، هەموو چەرخ و سەردەمەکان دەگرنەخۆ. ئەم چەشنە نەفی کردنە - وەك لە مەسەلەی یەکەمدا چەسپاندمان - هەرگیزاو هەرگیز ناکرێت بچەسپێت، چونکە بۆ چەسپاندنی ئەم جۆرە نەفی کردنە، دەبێت ڕوانینێك هەبێت گشت گەردوون بگرێتەوە و، دوارۆژ ببینێت و، هەموو لاکانی کاتی بێ سنوور ببڕێ و چاوی لێیان بێت!

گرفتی دووهەم:

ئەمیش بە هەمان جۆر، بەهۆی دوو مەسەلەوە مرۆڤ ڕزگاری دەبێت لێی:

یەکەم: ئەو ژیری‌یانەی کە لە بەرامبەر "مەزنی" و "گەورەیی" و "ڕەهای بێ کۆتایی"دا مەودای تێگەیشتنیان تەسکە و، لە ئەنجامی بێ ئاگایی و تاوان و ڕۆچوونیان لە "مادییات" و هەڵپەکردنیان بە دوایدا، توانای پەی بردنیان بەوانە نەماوە.. بەهۆی لەخۆبایی بوونی زانستی‌یەوە، پێیان بەرەو نەفی و ئینکاری کردنی ئەو مەسەلە مەزن و بەرزانە هەڵخلیسکاوە. چونکە بەرامبەر بە پەی بردنێکی گشتگیر(محیط) بەو مەسەلانە تابلێیت کۆڵەوار و دەستەوسانن.

بەڵێ، ئەو کەسانەی کە نەیانتوانی مەسەلە گشتگیر و هەرە قووڵ و فراوانەکانی "ئیمان" لە ژیری‌یەکانیاندا - کە لە ناوەڕۆکدا ڕەق و تەسکن - جێ بکەنەوە و، لە دڵەکانیاندا - کە بەرامبەر بە "مەعنەوییات" مردوون و لەکارکەوتوون - جێگیریان

بکەن، ئەو کەسانە، خۆیان دەهاونە باوەشی کوفر و گومڕایی‌یەوە و، لە ئەنجامدا دەخنکێن. بەڵام ئەوان ئەگەر بتوانن بە وردی سەرنج لە ڕاستی و ناوەرۆکی کوفرەکەیان بدەن و بیر لە ماهییەتی گومڕایی‌یەکەیان بکەنەوە، ئەوا بۆیان دەردەکەوێت و دەبینن کە ئەو شتەی لە "ئیمان"دا سەبارەت بە "مەزنی" بە کارێکی ژیرانە و شیاو و پێویستی ئەو "مەزنی"یە دەردەکەوێت، کوفرەکەی ئەوان، بەرامبەر بەمە، گەلێ مەحاڵ و نەگونجاو و نەشیاوی یەك لە دوای یەکی لە دووتوێدایە.

"پەیامەکانی نوور" بە سەدان پێوەر و بەراوردکاری و تەرازوو، هەروەها بە چەشنێکی بێ گومان – وەك گومان نەبوون لە ئەنجامی: دوو کەڕەت دوو دەکاتە چوار – ئەم ڕاستی‌یەیان چەسپاندووە.

بۆ نموونە: ئەو کەسەی کە بە بۆنەی "مەزنی"ی خواوەند و "سیفەتە مەزنە گشتی‌یەکان"یەوە نەتوانێت باوەڕ بە: "پێویستیی بوون" و "ئەزەلییەت" و "سیفەتە گشتگیرەکان"ی خوای گەورە بهێنێت، ئەوا "پێویستیی بوون" و "ئەزەلییەت" و "سیفەتە مەزنەکانی خوای گەورە" بە هەموو بوونەوەرە بێ سنوورەکان، تەنانەت گەردیلە لەژمارەبەدەرەکانیش، دەبەخشێت، تاکو بتوانێت باوەڕ بە کوفرەکەی بهێنێت! یان دەبێت ئینکاریی بوونی خودی گەردوون بکات و بە چەشنی "سۆفستائی‌یە نەفامەکان"[(١)] دەست لە ژیریی خۆی دابشوات.

بەم جۆرە، هەموو ڕاستی‌یەکانی ئیمان و ئیسلام بەهۆی پاڵدانیان بە "مەزنی"یەوە – کە ئەو ڕاستی‌یانە داخوازی دەبن – لە دڵ و دەروونە خاوێن و ژیری‌یە تەواوە بێ عەیبەکاندا، بەوپەڕی دڵنیایی و ملکەچی‌یەوە، جێگیر دەبن و دەچەسپێن و

(١) سۆفستائی‌یەکان: دەستەیەك بوون لە فەیلەسووفەکانی یۆنانی کۆن، کە دوای قوتابخانەی "فیساگۆرس" و لە ئەنجامی ئاڵۆزیی باری ڕامیاری و قەیرانی ئابووری پەیدا بوون. ئەم دەستەیە ئینکاریی حەقیقەتی شتانیان کردووە و لایان وا بووە کە هیچ شتێك دارای حەقیقەت نی‌یە. "گۆرگیاس" و "بڕۆتاگۆراس" بەناوبانگترینی فەیلەسووفە سۆفستائی‌یەکانن. ئەم تاقمەش لەناو خۆیاندا چەند بەشێکن. کاتی خۆی "سوقرات" زۆر بە توندی بەرپەرچی داونەتەوە. بەڵام ئەوەندە هەیە کە ئەم جۆرە کەس و بیر و ڕایانە لە هەموو سەردەمێکدا بە کاڵای نوێ و ناوی جۆراوجۆرەوە پەیدا دەبنەوە. بۆ زیادە شارەزابوون سەیری ئەم سەرچاوانە بکە: "شرح العقائد النسفية" لسعدالدين التفتازاني ص ٢٣-٢٥ طبعة تركيا سنة ١٣٢٦ هـ، "كشاف إصطلاحات الفنون" للتهانوي ج١/ص٦٦٥ طبعة كلكته في الهند عام ١٨٦٢م، "الموسوعة الفلسفية الميسرة" ج١/ص١٠٣٤ طبعة دار نهضة لبنان – بيروت سنة ١٩٦٥م. هەروەها پێشەکیی (مهدی توحیدی پور) بۆ (نفحات الأنس)ی مەولانای جامی ص ٦٩-٧٠ ناشر: کتابفروشی سعدی. (وەرگێڕ)

دادەمەزرێن. ئیتر خاوەنی ئەو جۆرە دڵ و دەروون و ژیری‌یانە لە: کوفر و مەحاڵە سەرسووڕهێنەر و خورافەتە سامناك و نەفامی‌یە تاریکەکانی ڕزگار دەکات.

بەڵێ، شتێکی ڕوونە کە "مەزنی" و "گەورەیی" (العظمة والکبریاء) دوو پەردەن پێویستە ببن. ئەمەش لە ئاشکراکردنی ئەو مەزنی و گەورەیی‌یەدا دەردەکەوێت کە لە هەموو کاتێکدا، بە تایبەت لە بانگ و نوێژ و زۆربەی دروشمەکانی ئیسلامدا بە دووپات کردنەوەی: "ألله أکبر.. ألله أکبر.. ألله أکبر.. ألله أکبر" ڕادەگەیەنرێت.. هەروەها لەو فەرموودە قودسی‌یەشدا ڕوون دەبێتەوە کە دەفەرموێ:

"العظمة إزاري والکبریاء ردائي"[(١)].

هەروەها لە گرێی هەشتا و شەشەمی نزا و لاڵانەوە ڕەوانە ئەحمەدی‌یەکەی "الجوشن الکبیر"دا دەردەکەوێت، کە دەفەرموێ:

یا من لا مـلكَ إلاّ مـلكَـه * یا من لا یحصي العبادُ ثنـاءه

یا من لا تصف الخلائق جلاله * یا من لا تنال الأوهام کنهـه

یا من لا یدرك الأبصار کماله * یا من لا یبلغ الأفهام صفـاته

یا من لا ینال الأفکار کبریاءه * یامن لا یُحسن الإنسان نعوته

یا من لا یرد العبـاد قضـاءه * یامن ظهر في کل شيء آیاته

سبحانك لا إله إلاّ أنت الأمان الأمان نجنا من النار.

* * *

(١) "الکبریاء ردائي والعظمة إزاري، فمن نازعني واحداً منهما قذفته في النار". رواه أحمد وأبو داود وابن ماجه، عن أبي هریرة رضي الله عنه.

پەیامی (الآية الكبرى)

بینینەکانی گەشتیارێکە بەناو گەردووندا دەگەڕێت و سۆراخی بەدیهێنەری دەکات

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحيمِ

﴿تُسَبِّحُ له السَّمواتُ السَّبْعُ والأَرْضُ وَمَنْ فيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لا تَفْقَهونَ تَسْبيحَهُمْ إِنَّهُ كانَ حَليماً غَفوراً﴾ (الإسراء:٤٤)

(ئەم مەقامی دووهەمە، لە کاتێکدا کە تەفسیری ئەم ئایەتە هەرە مەزنە دەکات، لە هەمان کاتدا بەڵگەکانی مەقامی یەکەمیش ڕوون دەکاتەوە، کە ئەویش هەر لە ناوەندی ئەم مەقامەدایە و بە زمانی عەرەبی‌یە).

بەشی یەکەم

بەڵگەکانی بوون

١

چەندین ئایەتی زۆری قورئانی پیرۆز - وەك ئەم ئایەتە هەرە مەزنە - لە پێشەکیی پێناساندنی بەدیهێنەری گەردووندا "ئاسمانەکان" باس دەکەن، کە ڕوونترین لاپەڕەی "یەکتاناسی"ن و، هەر سەرنجدەرێك سەرنجیان لێ بدات نوقمی سەرسامی و سەرسووڕمان دەبێت و، بەوپەڕی تام و لەزەت و حەپەسانەوە چێژ لە موتاڵاکردنیان دەبات. کەواتە باشتر وایە لە "ئاسمانەکان"ەوە دەست بە گەشتەکە بکرێت.

بەڵێ، هەر کەسێك بە میوانی دێتە ناو ئەم دنیایە، هەردەمێك چاو بکاتەوە و بڕوانێت:
"میوانخانەیەك"ی لەوپەڕی سەخاوەتمەندی و..
"پیشانگایەك"ی لەوپەڕی جوانی و..
"سەربازگەیەکی مەشق کردن"ی بەسام و شکۆی لەوپەڕی ناوازەیی و..
"باخچەیەك"ی لەوپەڕی دڵڕفێنی و قەشەنگی و..
"شوێنێك بۆ ناوبانگ دەرکردن" لەوپەڕی تاسە و شەوق بزواندن و..
"پەراوێکی کراوەی پڕ واتا"ی لەوپەڕی ڕەوانیدا..
دەبینێت!

جا لەو کاتەدا کە ئەم میوانە گەشتیارە خولیای ناسینی خاوەنی ئەم میوانداری‌یە سەخاوەتمەندە و، دانەری ئەم پەڕاوە مەزنە و، پادشای ئەم وڵاتە بەسام و شکۆیەی کەوتە سەر، کتوپڕ ڕووی "**ئاسمان**"ە جوان و گەش و بە ئەستێرە درەخشانەکانی لێ دەرکەوت، کە بۆ ئەمی دەڕوانی و پێی دەوت:

(بۆم بڕوانە، من بەو کەسەت ئاشنا دەکەم کە بە دوایدا عەودالیت).

گەشتیارەکەش چاو دەگێڕێت، دەبینێت:

"پەروەردگاری‌یەکی" ئاشکرا دەردەکەوێت لە:

بەرزکردنەوەی سەدان هەزار قەبارەی ناو ئاسماندا، بە بێ هیچ کۆڵەکە و ستوون و پشتگیرێك، لە لایەن ئەو پەروەردگاریتی‌یەوە.. ئەو قەبارانەی کە هی وایان تێدایە هەزار جار لە زەویی خۆمان گەورەترە و، هی وەهاشیان هەیە حەفتا جار لە خێرایی گوللە تۆپ تیژڕەوترە..

جووڵاندن و بەڕێ کردنی ئەو قەبارە و تەنە ئاسمانی‌یانە، هەموویان پێکەوە، لە لایەن ئەو پەروەردگاریتی‌یەوە، بێ ئەوەی بەر یەك بکەون و جێ بە یەکتری لێژ بکەن..

داگیرساندنی ئەو چرا هەڵواسراوانە، بێ هیچ سووتەمەنی و کوژانەوەیەك..

بەڕێوەبردنی ئەو تەنە زەبەلاح و لەسنووربەدەرانە، بێ هیچ غەلبە و دەنگ و کەموکووڕی‌یەك.

هەروەها ئەم گەشتیارە کە چاو دەگێڕێت، درەوشانەوەی ئەو پەروەردگاریتی‌یە دەبینێت:

لەوەدا کـە: ئـەو بەدیـهێنراوە مەزنانـە لـە چـەندین کـار و ئـەرکی دیـاری کراودا دەخاتەکار، وەکو ملکەچ بوون و گوێڕایەڵیی مانگ و خۆر بۆ ئـەنجامدانی ئـەرکی سەرشانیان بێ هیچ دواکەوتن و سستی‌یەك.

هەروەها لە: بەڕێخستن و بەڕێوەبردنی ئەم ژمارە گەورەیەی (ئەستێرەکان) کە هێندە زۆرن لە سنووری ڕەنووس دەرچوون، لە نێوان ئـەو دووری‌یـە یـەکجار فراوانـەی نێـوان بازنەی هەردوو جەمسەرەکان.. "بەڕێخستن" و "بەڕێوەبردن"ی هەموو ئەمانـە لـە هـەمان کاتدا و، بە هەمان هێز و، بە هەمان جۆر و، بە هەمان مـۆری سروشـت و، لەسـەر هـەمان شێوە. هەموو ئەمانەش بە یەکەوە بێ هیچ کەموکووڕی و ناتەواوی‌یەك..

ئـەم گەشتیارە سـەری لـە درەوشانەوەی "پەروەردگارێتی" سـووڕما بـوو، چونکـە دەیبینی:

ئەو ئەستێرە و هەسارە گەڕۆکە مەزنانەی کە خاوەنی هێزێکی مەزنی یـەکجار زۆری لە توانای خۆیان بەدەرن، ئەو پەروەردگارێتی‌یـە هـەموو ئەمانـە گەردن کـەچ و گوێڕایـەڵ دەکات بۆ یاساکانی خۆی، بێ ئەوەی هیچ کامیان لە نەخشەی خۆی لابـدات و سنوور بشکێنێت.

هەروەها دەیبینی ئەو "پەروەردگارێتی"یە ڕووی ئاسمانی ساف و خاوێن ڕاگرتووە و، لە پاشماوەی داروپەردووی ئەو قەبارە چڕ و زۆر و زەبەندانەی ناو بۆشایی ئاسمـان پـاکی کردووەتەوە، بێ ئەوەی هیچ چەشنە چڵك و چەپەڵی‌یەکی پێوە دیار بێت.

هەروەها بە چەشـنی نمایشـێکی سـەربازیی ڕێکوپێـك ئـەو قەبارانـە دەداتەبـەر و، وەك دیمەنەکانی فلیمی سینەما دەیانخاتە پێش‌چاوی بوونـەوەرە بینـەرەکان. ئەمـەش لـەوەدا کـە زەوی بە: "شەو" و "ڕۆژ" دەسووڕێنێتەوە و، هەردەم ئـەو دیمەنـە ڕاستەقینە جۆراوجـۆر و دڵڕفێنانە نوێ دەکاتەوە کە لە ناوەندی ئەو نمایشە ڕەنگین و جوانەدا سـەرنجی ئەندێشـەی مرۆڤ دەبزوێنن.. دەرخستن و پیشاندانی هەموو ئەمانەش لە هەموو "شـەوێك" و هـەموو "ساڵێك"دا.

جا ئەم "پەروەردگارێتی"یە مەزن و ئاشکرایە و.. ئەو ڕاستی‌یە گرنگەش کە لـە نێـوان کارایی(فعّاليـة)ی ئـەودا دەردەکـەوێت، کـە ڕاستی‌یەکە لـە: "ڕامکـردن(التسـخير) و، کارئـەنجامدان و، بـەڕێوەبردن و، ڕێکخسـتن و، پـاکژکردن و، کـار پـێ سـپاردن"

پێکهاتووە. ئەم پەروەردگاریتیەیە، بەم "مەزنی"یە شکۆدارەی خۆی و بەم "گشتگیری"یـە هەمەکی‌یەی، شایەتی دەدات لەسەر: "پێویستیی بوون" و "تاك وتەنیایی" بەدیهێنەری ئـەم ئاسمانانە و، هەروەك لە بەرچاودایە شایەتە لەسـەر ئەوەی کـە: "بـوون"ی خـوای گـەورە گەلـێ لە بوونی ئەو ئاسمانانە ڕوون و ئاشکراترە!

ئەم واتایە لە پلەی یەکەمی مەقامی یەکەمدا بەم جۆرەی خوارەوە باس کراوە:

(لا إله إلاّ الله الواجب الوجود الذي دلّ على وجـــوب وجوده في وحدته: الســـمواتُ بجميع ما فيـــها، بشـــهادة عظمة إحاطة حقيقة: التسخير والتدبير والتدوير والتنظيـــم والتنظيف والتوظيف الواسعة المكملة بالمشاهدة).

* * *

٢

پاشان "بۆشایی ئاسمان" کە کۆگای چەندین شتی سەیر و پیشانگای چـەندەها کـاری دەراسایە و پێی دەوترێ (حەوا)، بە دەنگێکی دلێرانە و زولاڵ بانگی لەم گەشتیارە کـرد کە بە میوانی بۆ دنیا هاتووە؛ پێی وت:

(سـەیرم کـە! تـاکو بۆلای ئـەو کەسـەت ڕێنمـایی بکـەم کە بـە تاسـەوە بـە شـوێنیدا عەودالێت و، بەو کەسەت ئاشنا بکەم کە بۆ ئێرەی ناردوویت)!

ئەمیش سەیری ڕووی گرژی ئاسمان دەکات کە میهرەبانیی لـێ دەتکێـت و گـوێ لـە نەعرەتـەی سـامناکی ڕادەگرێـت کـە مژدەی خۆشـیی لەگـەڵ خـۆدا هـەڵگرتووە.. کـە سەیری دەکات و بۆی دەڕوانێت، دەبینێت:

ئەو **"هەور"**ەی لە نێوان ئاسمان و زەویدا هەڵواسراوە، بە چەشنێ ئـاودێریی باخچـەی زەوی دەکات کە سەرتاپا دانایی و میهرەبانیی بەخوڕ لـێ دەچۆڕێـت و، بـە ئـاوی مایـەی ژیان بە فریا و هانای دانیشتووانی ڕووی زەوییەوە دەچێت و گەرمیی بـەتین و سـەختیی گوزەرانی پێ فێنك دەکاتەوە و، دەزانێـت چ شوێنێك پێویستیی بە ئـاوە؛ یەکسـەر فریـای دەکەوێت!

هەرچەند ئەو هەورە قورس و سەنگینە چەندەها کار و فرمانی هاوچەشنی ئەمانە ئەنجام دەدات، لەگەڵ ئەوەشدا و دوای ئەوەی کە ڕووی ئاسمانی داپۆشیبوو، کتوپڕ لە بەرچاودا ون دەبێت و، هەموو یەکێك لە پەلەکانی بەرەو حەوانەوە دەڕۆن و دەکشێنەوە و، بەپێی چەند فەرمانێك کە بۆی دەردەکرێن لەبەرچاودا نامێنێت، بێ ئەوەی هیچ شوێنەوارێکی ئەو سوپا مەزنە لە ڕووی ئاسماندا بەجێ بهێڵێت.

بەڵام هەر ئەوەندەی فەرمانی: "ڕاپەڕە باران بارێنە"ی بەدەست دەگاتەوە، ئەوا لە ماوەی سەعاتێك بەڵکو چەند خولەکێکدا کۆ دەبێتەوە و ڕووی ئاسمانی پێ دادەپۆشێت و، وەکو سەربازی چاوەڕێی فەرمان، لەسەرپێ و چاوەڕوانی فەرمانی سەرکردەکەی دەبێت!

ئنجا ئەو گەشتیارە سەیری **"با"** دەکات کە بە حەواوە لە هاتن و چووندایە، دەبینێت:

"هەوا" لە چەندین کار و فرمانی زۆردا، بەوپەڕی دانایی و سەخاوەتمەندی، دەخرێتەکار، بە چەشنێکی ئەوتۆ دەڵێی هەموو یەکێك لە گەردیلە بێ گیان و دوور لە هەست و نەستەکانی ئەو هەوایە سەرجەم ئەو فەرمانانە دەبیستێت و تێدەگات کە لە لایەن پادشای ئەم گەردوونەوە بۆی دەردەکرێن!

ئەوەتا بەهۆی توانا و هێز و دەسەڵاتداریی ئەو پادشا فەرماندەرەوە، بەوپەڕی ڕێکوپێکی و وردی و بە بێ سستی، کارەکانی ڕادەپەڕێنێت، وەك:

هەوا هەڵمژینی هەموو زیندەوەرانی ڕووی زەوی..

یان گەیاندن و گواستنەوەی "دەنگ" یاخود ماددە پێویستەکانی زیندەوەران چەشنی گەرمی و ڕووناکی و کارەبا..

یان بوون بەهۆی پیتاندنی ڕووەکەکان..

یاخود چەندین کاروباری تری زۆر و هاوچەشنی ئەمانە.

کەواتە "با" لە لایەن دەستێکی نادیاری غەیبییەوە بەوپەڕی هەست و زانین و زیندەیی لەم هەموو کارگوزارییانەدا دەخرێتەکار.

پاشان سەیری **"باران"** دەکات، دەبینێت:

ئەو دڵۆپە ناسك و بریقەدارە زوڵاڵانەی کە لە گەنجینەی نادیاری میهرەبانییەوە نێرراون و بەخشراون، پڕن لە چەندین دیاریی خواوەندی میهرەبان و چەندەها

کاروباری زۆریان پێ سپێرراوە. تەنانەت دەڵێی میهرەبانیی بەخشراوی خواوەندن لە شێوەی ئەو دڵۆپە بارانە بەخوڕانەدا بەرجەستە بوون و لە گەنجینەی پەروەردگارییەوە هەڵڕژاون. هەر لەبەر ئەوەش بووە کە ناوی: "الغیث" و "الرحمة" لە باران نراوە[1].

پاشان سەیری **"هەورە بروسکە"** دەکات و گوێ بۆ **"هەورە گرمە"** ڕادەگرێت، دەبینێت:

ئەم دوانە لە چەندەها کاروباری یەکجار سەیر و سەرسووڕهێنەردا دەخرێنە کار.

ئنجا ئەم مرۆڤە گەشتیارە کە ئەمانەی بینی، چاوی گێڕایەوە بۆ لای ژیریی خۆی و بە ئەسپایی بە خۆی وت:

بێ گومان ئەم "هەور"ە بێ گیان و بێ هەست و فشەڵە خوری ئاسایە، ئێمە ناناسێت و هەرگیز ناکرێت میهرەبانیی بۆمان بجووڵێت و لە خۆیەوە بەزەیی پێماندا بێتەوە و بەم بۆنەیەوە بەهانامانەوە بێت!

هەروەها ناشگونجێ بێ ئەوەی فەرمانی پێ درابێت لە خۆیەوە ڕووی ئاسمان دابگرێت و پاشان بڕوات و بەجێی بهێڵێت.

بەڵکو دەبێت بەپێی فەرمانی فەرماندەرێکی خاوەن توانستی ڕەها و میهرەبانیی ڕەها ئەو ئەرکەی سەرشانی ڕاپەڕێنێت، چونکە بێ ئەوەی پاشەوپاش بگەڕێتەوە ون دەبێت، پاشان کتوپڕ دەردەکەوێتەوە و سەرلەنوێ ئەرکی سەرشانی دەگرێتەوە ئەستۆی و، بۆ ئەنجامدانی فەرمانی دەستەڵاتدارێکی مەزن و شکۆمەند دەم بە دەم ئەو جیهانەی وا بە حەواوە پڕ دەکات و خاڵیشی دەکاتەوە و، هەمیشە بە ڕێسایەکی دانایانە، بەو هەورە، لەسەر تەختی ئاسمان دەنووسێت و پاشان بەوەی کە لەسەر کار لای دەبات ئەو نووسینە دەکوژێنێتەوە. بەم کارەش ڕووی ئاسمان دەکات بە تابلۆیەکی کوژانەوە و تیانووسین و وێنەیەکی بچووکی حەشر و قیامەت. چونکە "هەور" بە فەرمانی فەرمانڕەوایەکی کارسازی خاوەن چاکە و چاودێری و بەخشندەیی، سواری پشتی "با" دەبێت و چەندین گەنجینەی مەزن و فراوانی "باران" بە ئەندازەی چیاکان هەڵدەگرێت و فریاگوزاریی ئەو شوێنانەی سەر ڕووی زەویی پێ دەکات کە پێویستیان بەو بارانەیە. وەك بڵێیت:

---

(١) الغیث: فریاگوزار. الرحمة: سۆز و میهرەبانی. (وەرگێڕ)

بەزەیی بەو شوێنەدا دێتەوە و بۆی دەگری و فرمێسکی بۆ هەڵدەڕێژێت و، پاشان بە گوڵ و ڕێحانە دەیخاتە پێکەنین و..

لە توند و تیژیی گڕەی خۆر دادەگرێت و..

باخچە و مێرگوزارەکانی زەوی دەدێرێت و..

پێست و ڕووی زەوی لە چڵك و چەپەڵی پاك دەکاتەوە، تاکو بە دیمەنی بریسکاوەی قەشەنگ و نایاب بیخەملێنێت!

پاشان ئەو ڕێبوارە تاسەمەندە، بە ژیریی خۆی وت:

ئەم "هەوا" بێ گیانەی کە دارای هیچ ژیان و هەستێك نییە و، هەمیشە شپرز و پەشێوە و پڕ لە زریان و گێژەلووکەیە و نازانێت ئارامی چییە.. بەبۆنە و بەهۆی ڕواڵەتی ئەم هەوایە، سەدان هەزار کار و فرمان و نیعمەتی ئەوتۆ دێنە جیهانی "بوون" کە پڕن لە دانایی و میهرەبانی و وردەکاری. ئەمەش بە ئاشکرا ئەوە دەچەسپێنێت کە:

ئەم "با" بەردەوام خزمەتگوزار و هاتوچۆکەرە، خاوەنی بزووتنی خۆیی و سەربەخۆ نییە، بەڵکو فەرمانی فەرماندەرێکی دانا و زانا و بەتوانا و خاوەنی سەخاوەتمەندیی ڕەها دەیخاتە کار و جموجووڵ. وەك بڵێیت هەریەك لە گەردیلەکانی "با" لە هەموو ئەو کارانە تێدەگات کە ئەنجامیان دەدات و، بە چەشنی سەربازی گوێڕایەڵ هەموو ئەو فەرمانانە دەبیستێت کە لەو فەرماندەرەوە دەردەچن و، گوێڕایەڵییان دەکات و، بەم پێیە:

ئەرکی هەوا هەڵمژینی زیندەوەران دەگرێتە ئەستۆ و..

بەشداریی بەردەوامکردنی ژیانی ئەو زیندەوەرانە و، پیتاندن و گەشەکردنی ڕووەکەکان دەکات و..

لە گەیاندنی ماددە پێویستەکانی ژیانیاندا و، بەڕێوەبردن و هاتوچۆ پێ کردنی هەورەکاندا و، لێخوڕینی ئەو کەشتییانەی کە سووتەمەنییان نییە، هاوکاری دەنوێنێت و..

بە تایبەتی دەبێت بەهۆی گەیاندنی: دەنگ و گفتوگۆکان و ئەو پەیوەندیکردنانەی کە لە ڕێی شەپۆلە بێتەل و بروسکە و ڕادیۆییەکانەوە ئەنجام دەدرێن.

"هەوا" ئەم خزمەتگوزارییە گشتییانە و هاوچەشنیان جێبەجێ دەکات، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا "گەردیلەکان"ی ئەم هەوایە لە چەند ماددەیەکی لەیەکچووی ساکاری

وەك: ئازۆت و ئۆکسجین پێکهاتوون. لەبەر ئەوە، من وای دەبینم کە لە لایەن دەستێکی داناوە و بەوپەڕی ڕێکوپێکـی و لـە نێـوان سـەدان هـەزار جۆری دروستکراوانی خـوای گەورەدا ئەم "هەوا"یە بەکاردەهێنرێت.

لەبەر ئەوە، ئەم گەشتیارە بڕیاری دا و وتی:

بەڵێ ڕاستە، وەك ئەم ئایەتەی کە دەفەرموێ: ﴿**وتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ والسَّحابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّماءِ والأَرْضِ**﴾ (البقرة:١٦٤) ئـەو کـەسـەی فـەرمان بـۆ "هـەوا" دەردەکـات و لـە چەندین کار و خزمەتگوزاریی پەروەردگاریيانەی بێ سنووردا لە ڕێـی ئـاڵوگۆڕ کردنی "با" و.. لە چەندین کاروباری میهرەبانانـەی لەژمارەبەدەر لـە ڕێی ڕامکردنی هـەورەوە بۆی، دەیخاتەکار..

ئەو کەسـەی کـە "هـەوا"ی بـەم شێوەیە بـەدی هێنـاوە، جگـە لــە پـەروەردگارێکی: "واجب الوجود" و بەتوانا بەسەر هەموو شـتێکدا و ئاگـاداری هـەموو شـتێك و خـاوەنی بەخشندەیی و شکۆمەندی، کەسی تر نی‌یە.

پاشان ئاوڕ لە **"باران"** دەداتەوە، دەبینێت: بە ئەندازەی ژمارەی دەنکەکانی، سوودی لەگەڵ خـۆدا هـەڵگرتووە و.. هێنـدەی ژمـارەی دڵۆپـەکانی، درەوشـانەوەی میـهرەبانیی تێدایە و.. بە ئەندازەی هەموو نمێك لە نمەکانیشی، دانایی دەردەخات.

بینیی: ئەم دڵۆپە ناسك و زوڵاڵ و پیرۆزانە، بەوپەڕی ڕێکوپێکی و لەوپەڕی جوانیـدا بەدی دەهێنرێن، بە تایبەت **"تەرزە"** کە تەنانەت بە هاوینیشـدا بـە وردەکـاری و ڕێکـی بـۆ ڕووی زەوی ڕەوانە دەکرێت، بە ڕادەیەك کە ئەو تۆف و ڕەشـەبا سـەختانەی بارستایی‌یە چـڕ و زەبەلاحـەکان دەئـاڵۆزێنن، هیـچ کـارێکی سـەلبی ناکەنـە سـەر ڕێکوپێکــی و هاوسەنگیی ئەو تەرزانە و پارسـەنگیان ناکـەن و دەنکەکانی ئـەم تەرزانـە یـەك ناخـەن و نایانکەن بە پارچە بارستایی‌یەکی زیانبەخش!

جا ئەم ئاوەی کە بێ گیانێکی سادەیە و هیچ هەستێکی تێدا نی‌یە، لەم چەشنە کارە پـڕ لە دانایی‌یانەدا بەکاردەهێنرێت، بە تایبەت لـە کاری زیندەوەرسازی و ئاودێریدا و، تەنـها لـە دوو مـاددەی سـادەی بێ گیـان و هەستیش پێکـهاتووە کـە بریتـین لــە هـایدرۆجین و ئۆکسجین. لەگەڵ ئەوەشدا، لە سەدان هەزار خزمەت و سنعەت و کاروباری جیاجیای پڕ لە دانایی و هەست و نەستدا بەکار دەهێنرێت!

کەواتە ئەم بارانە – لە ڕاستیدا – میهرەبانی‌یەکی بەرجەستەیە و، تەنـها لـە گەنجینـەی غەیبیی میهرەبانیی خواوەندی "بەخشندەی میهرەبان"ەوە دروست دەکرێـت. کـاتێکیش کە بە ڕووی زەویـدا دەڕژێـت و دەبارێت، بـە ڕوونـی و بـە کـردار، تەفسـیری ئـەم ئایەتـە پیرۆزە دەخاتە پێش‌چاو کە دەفەرموێ:

﴿وهو الّذي يُنَزِّلُ الغَيْثَ مِنْ بعدِ ما قَنَطُوا ويَنْشُرُ رَحْمَتَهُ﴾ (الشورى: ٢٨).

پاشان ئەم گەشتیارە – بە سەرسووڕمانەوە – گوێ بۆ **"هەورە گرمـە"** ڕادەگرێـت و، بە سەرسامیشەوە بۆ **"هەورە بروسکە"** دەڕوانێت.. دەبینێت:

ئەم دوو دیاردە سەیرانەی ئاسمان هەروەك بە تـەواوی تەفسـیری ئـەم دوو ئایەتـە پیرۆزە دەکەن:

﴿وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ﴾ (الرعد:١٣).

﴿يَكادُ سنا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالأَبْصارِ﴾ (النور:٤٣)..

لە هەمان کاتیشدا مزگێنیی هاتنی باران بە موحتاج و تاسەمەندانی باران دەدەن.

بەڵێ، دەمکردنەوەی ئەو **"حەوا"** تاریکە، کە بە نەعرەتەیەکی مەزن پەردەی بێ‌دەنگی لادەبات.. هـەروەهـا پڕبوونی ئەو تاریکی‌یە لـە ڕووناکی‌یـەك کـە وەختـە بینـایی چـاوان ببات و بـە ئـاگرێك کـە سـام دەهاوێتـە دڵـی هـەموو بوونەوەرێکـەوە.. داگیرسـاندنی ئـەو هـەورە مـەزنانەی کە بــە ئـەندازەی چیاکـان دەبـن و چـەشـنی خوریـی شـی‌کراوەوان و تەرزە و بەفر و بارانیان لە کۆڵ نراوە..

هەموو ئەم کار و فرمان و بارودۆخە ناوازە و پڕ لە دانایی‌یانە و هاوچەشنیان، مرۆڤـی "بێ ئاگا" بێدار دەکەنــەوە و بـە "قـامچی" ئامـاژە بـۆ تەوقـە ســەری شــۆڕکراوەی ئـەو دەکەن و پێی دەڵێن:

– سەرت هەڵبڕە و بۆ ناوازەیی سنعەت و وردەکاریی بەدیهێنان بڕوانـە کـە لـە لایـەن خواوەندی کارای بەتواناوە ئەنجام دراون و کە دەیەوێت لەم ڕێیەوە خۆی بە بەندەکانی بناسێنێت.

جا هەروەك تۆ لەم بوونەوەرەدا بەرت بۆ بەرەڵا نەکراوە و دەستت لـێ هەڵنـەگیراوە، ئـەم بوونەوەرانـەش بـە هـەمان جـۆرن و هـەرگیز هەڕەمـەکی و بێ مەبەسـت نـین، بـەڵکو

هەریەکەیان بەوپەڕی ملکەچی و گوێڕایەڵی‌یەوە بەرەو چەندین کاروباری پڕ لە دانست دەبرێن و، لە لایەن پەروەردگارێکی کارساز و داناوە دەخرێنەکار.

* * *

بەم چەشنە، ئەم گەشتیارە ئارەزوومەندە، شایەتی‌یەکی بەرز و مەزنی ڕاستی‌یەکی ئەوتۆی بیست کە لە:

ڕامکردنی "هەور" و.. بەڕێ‌کردنی "با" و.. سازاندنی کاروبارەکانی "حەوا"، پێکهاتبوو..

کە ئەمەی بیست، یەکسەر وتی: "آمنتُ بالله".

پلەی دووهەمی مەقامی یەکەم، بەم جۆرەی خوارەوە بینینەکانی ئەم گەشتیارەی ڕاگەیاندووە[1]:

(لا إله الاّ الله الواجب الوجود الذي دلّ على وجوب وجوده: الجوُّ بجميع ما فيه. بشهادة عظمة إحاطة حقيقة: التسخير والتصريف والتنزيل و التدبير الواسعة المكملة بالمشاهدة).

* * *

٣

پاشان "گۆی زەوی" بە زمانی حاڵ بانگی لەم گەشتیارە کرد کە لەسەر گەشتی "فیکری" ڕاهاتووە، پێی وت:

(بۆچی بەناو هەوا و بۆشایی ئاسماندا دەگەڕێیت؟ وەرە بۆلای من تا ئەو کەسەت پێ بناسێنم کە تۆ بە دوایدا عەودالێیت.. بیر لەو کار و فرمانانە بکەرەوە کە من ئەنجامیان دەدەم و، ئەو شتانە بخوێنەرەوە کە لەسەر لاپەڕەکانمدا نووسراون)!

---

(١) بێداری‌یەك: دەمویست هەر سی و سێ پلەکانی تەوحید کە لە مەقامی یەکەمدا باس کراون، ڕوون بکەمەوە. بەڵام باری ئێستام بواری ئەوەی نەدام و ناچاری کردم تەنها بەڵگە زۆر کورتەکانیان بهێنم و تەنها واتاکانیان وەربگێڕم. جا لەبەر ئەوەی سی پەیام، بەڵکو سەد پەیامیش لە پەیامەکانی نوور هەریەکەیان بەشێکیان لەو سی و سێ پلەیە و بەڵگەکانیان بە چەندین شێوازی جیا جیا ڕوون کردووەتەوە، ئەوا سەبارەت بە درێژەپێدانی ئەو باس و بەڵگانە خوێنەری بەڕێز ڕەوانەی ئەو پەیامانە دەکەین. (دانەر)

کە گەشتیارەکە سەیری کرد، بینیی:

"زەوی" وەك "مەولەویی عاشق" وایە[١]، بەو دوو جۆرە بزووتنەی خۆی کە لە لێواری مەیدانی حەشری مەزندا ئەنجامیان دەدات، هێڵی بازنەیەك دەکێشێت کە ڕۆژ و ساڵ و وەرزەکانی پێ دروست دەبێت و، وەك کەشتییەکی پەروەردگارییانەی مەزن وایە کە سەد هەزار جۆر زیندەوەران و ڕۆزی و داخوازییەکانی گوزەرانی هەموویانی هەڵگرتووە و، بەناو شەپۆلەکانی بۆشاییدا دەکەوێتە ڕێ و، بەوپەڕی هاوسەنگی و ڕێکوپێکی گەشتوگوزاری خۆی بە دەوری "خۆر"دا ئەنجام دەدات.

پاشان ئەم گەشتیارە بۆ لاپەڕەکانی پەڕاوی "زەوی" دەڕوانێت.. دەبینێت:

هەریەك لەو لاپەڕانە، بە هەزاران ئایەت و نیشانە، پەروەردگاری خۆی دەناسێنێت.

بەڵام لەبەر ئەوەی هێندە کاتی بەدەستەوە نەبوو کە هەموو لاپەڕەکان بخوێنێتەوە، ناچار تەنها سەیری یەکێکیانی کرد، کە لاپەڕەی: "بەرجەستەبوونی بەدیهێنانی زیندەوەران و بەڕێوەبردنیانە لە وەرزی بەهاردا".. بینیی:

چەندین "تاك" و "دانە"ی لەژمارەبەدەری سەد هەزار "جۆر"ی ئەو زیندەوەرانە بەوپەڕی ڕێکی و لە ماددەیەکی ساکار، وێنە و شێوەیان بەدی دەهێنرێت و دەکرێنەوە و دەخرێنە ڕوو، ئنجا بەوپەڕی میهرەبانی پەروەردە دەکرێن و بەوپەڕی خێراییش لە هەموو شوێنێکدا بڵاو دەبنەوە، دەبینیت تۆوی هەندێکیان وردیلە باڵی ناسکۆڵەیان دەدرێتێ بۆ ئەوەی پێیان بفڕن! هەروەها بەوپەڕی کارسازی بەڕێوە دەبرێن و، بەوپەڕی شەفەقەت و میهرەبانی گوزەران و خۆراکیان پێ دەدرێت و، بەوپەڕی بەزەیی پێدا هاتن و ڕۆزی پێ بەخشینەوە ڕۆزییە زۆر و جۆراوجۆر و خۆش و بەتامەکانیان بۆ دابین دەکرێت و، لە هیچەوە و لە خۆراکێکی وشك و برنگ و چەند ڕەگێکی ڕەقوتەقی چەشنی ئێسك و، چەند دڵۆپە ئاوێکی وەك یەك و، چەند تۆوێکی لەیەکچوو، ئەو ڕۆزییەیان بۆ دەنێررێت و، لە هەموو بەهارێکدا، بە چەشنی باری شەمەندەفەرێکی پڕ، سەدویەك هەزار جۆری خۆراك و پێداویستی بەوپەڕی ڕێکوپێکی لە گەنجینەی غەیبەوە بۆ زیندەوەران ڕەوانە دەکرێت. بە تایبەت شیری بەلەزەتی پوخت و خاوێن کە لە مەمکی دایکانی

---

(١) مەبەست بە "مەولەوی" لێرەدا: ڕێڕەوانی تەریقەتەکەی مەولانا جەلالەددینی ڕۆمییە. چونکە موریدی ئەم تەریقەتە کە حاڵ و جەزبەی لێ دێت، بە دەوری کۆڕی زیکرەکەدا دەسووڕێتەوە و لە هەمان کاتدا بە دەوری خۆیشیدا دەخولێتەوە. (وەرگێڕ)

میهرەبانەوە هەڵدەقوڵێن و، ئاوێتەی شەفەقەت و بەزەیی و داناییین و، بۆ منـاڵان بـە دیـاری پێشکەش کراون!

بە ڕوونی و ئاشکرایی شتێکی دیار و چەسپاوە کە: هەموو ئەمانـە دروشـانەوەیەکن - لەوپەڕی پەروەردەکاری و میهرەبانیدا - لە دروشـانەوەکانی میهرەبانیی خـواوەنـدی بەبەزەیی و میهرەبان و، یەکێکن لە چاکەکارییە زۆر و زەبەندە و گشتییەکانی.

بە پوختی:

ئەم گەشتیارە، بە بینینی ئەم لاپەڕە "ژیانی"یەی بەهاری ڕەنگین، تێ گەیشت کە:

ئەم لاپەڕەیە یەکێکە لەو وێنانەی کە سەدان هەزار نموونەی حەشر و نەشـریان تێدایـە، کەواتە ئەم لاپەڕەیە بە کردار تەفسیرێکی بەرجەستە و هەست پێکراوی ئـەم ئایەتـە پیرۆزە دەخاتە ڕوو کە دەفەرموێ:

﴿فَانظُرْ إِلى آثَارِ رَحْمَتِ اللهِ كَيْفَ يُحْيِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذلِكَ لَمُحْيِ الْمَوتـــى وَ هُوَ عَلى كُلِ شَيْءٍ قَديرٌ﴾ (الروم: ٥٠).

ئایەتەکە خۆیشی، بە چەشنێکی ئیعجازبـەخش، هـەموو ئـەو واتایانـە دەگەیـەنێت کـە لەو لاپەڕەیەدا جەم بوون.

هەروەها ئەم گەشتیارە لەو "لا إله الاّ هو"ەش تێگەیشت کە گـۆی زەوی، بـە هـەموو لاپەڕەکانی و بە ڕێژەی مەزنی و هێزی خۆی، هەمیشە دەیلێتەوە و دووپاتی دەکاتەوە!

هەر بەم چەشنە و، لەبەر ڕوونکردنەوەی پوختەی شایەتیدانی تەنها یەك ڕوو لـە بیست ڕووی لاپـەڕە فراوانـەکانی گـۆی زەوی، کـە بیسـت لاپـەڕە زیـاترن و، لەبـەر ڕوونکردنەوەی ئەو شتانەی کە ئەم گەشتیارە لە لاپەڕە و ڕووەکانی تردا بینیونی، ئەمـەی خوارەوە لە پلەی سێ‌هەمی مەقامی یەکەمدا، باس کراوە:

(لا إله الاّ الله الواجب الوجود الذي دلّ علي وجـــوب وجوده في وحدته: الأرضُ بجميع ما فيها وما عليها، بشهادة عظمة إحاطة حقيقة: التسخير والتدبير والتربية والفتاحيـــة وتوزيع البذور والمحافظة والإدارة والإعاشـــة لجميـــع ذوي الحياة، والرحمانية والرحيميـــة العامـــة الشـــاملة المكملـــة بالمشاهدة).

٤

پاشان ئەو گەشتیارە هەتا لاپەڕەیەکی زیاتری بخوێندایەتەوە، ئیمانەکەی - کە کلیلی بەختەوەرییە - پتر بەهێز و دامەزراو دەبوو، ڕادەی خواناسیشی - کە کلیلی پلیکانە مەعنەوییەکانە - زیاتر پەرەی دەسەند و، پلەیەکی تری ڕاستیی "ئیمان بە خوا" - کە بناغەی بەنرخ و سەرچاوەی بەخوڕ و سازگاری هەموو کەماڵاتێکە - بۆ بینایی دەروونی دەردەکەوت..

هەرچەندە ئەم گەشتیارە گەلێ وانەی بەپیت و گرنگی لە "ئاسمان" و "حەوا" و "زەوی" وەرگرتبوو، لەگەڵ ئەوەشدا، هەتا خوێندنەوە و سەرنج لێدانی ئەو لاپەڕانە چێژی ناسك و مەعنەوی و لەزەتی ڕۆحیی زۆرتریان پێ بەخشیبایە و حەزی ئەویان بیزواندایە و تاسە و ئارەزوومەندییان بجووڵاندایە، ئەو پتر بە دوای دەرسی زیاتردا دەگەڕا و، دەیوت:

- ئایا هی تر ماوە؟

کتوپڕ زایەڵەی زیکری **"دەریا"** و **"ڕووبار"**ە مەزنەکانی بیست، کە بە ئەسپایی و شەوق و نەوازشەوە هەڵدەقوڵان. ئەمیش گوێی بۆ چپەی دەنگە خەمناکە لەزەت بەخشەکانی ئەوان ڕاگرت، کە بە زمانی حاڵ و گوفتار دەیانوت:

- (بۆچی بۆمان ناڕوانیت.. ئایا سەیرمان ناکەیت)؟

ئەمیش بە تاسەمەندییەکی ئاوێتەی سەرسامییەوە تەماشای کردن، بینیی:

"دەریاکان" کە بە توندی و چوست و چالاکی و بەردەوامی شەپۆل دەدەن و، پرژان و ڕژان و ڕۆچوونیان لە سروشتدایە.. دەورەی سەرانسەری زەوییان داوە و، هاودەم لەگەڵ وشکایی گۆی زەویدا بە خێراییەکی لەڕادەبەدەر لە ماوەی یەك ساڵدا بازنەیەکی بیست و پێنج هەزار ساڵی دەبڕن، کەچی لەگەڵ ئەمەشدا بەم لا و ئەو لای خۆیاندا ناپرژێن و زاڵ نابن!

کەواتە ئەم دەریایانە بە فەرمانی کەسێك بەڕێ دەخرێن و دەوەستێنرێن کە خاوەنی مەزنی و دارای توانستی ڕەهایە.

پاشان ئەم گەشتیارە سەیری: **"ناوەوەی دەریا"** دەکات، دەبینێت:

جگە لە مرواری‌یە درەوشاوە تیشك بەخشەکانی، کە لەوپەڕی جوانی و ئارایشت و ڕێکوپێکیدان.. ڕۆزیدان و ژیاندنی هەزاران زیندەوەری جۆراوجۆری ناویشی.. هەروەها بەڕێوەبردنیان و دەستنیشان کردنی لەدایك بووان و کۆچ کردووانیان، بەوپەڕی ڕێکی و وردەکاری.. هەروەها پەیدابوون و گەشەکردنی خۆراك و ڕۆزی‌یەکانیان لە لمێکی ئاسایی و ئاوێکی سوێر.. هەموو ئەمانە، بەوپەڕی ئاسانی و تەواوی ئەنجام دەدرێن، بە چەشنێ کە بە ئاشکرا دەیچەسپێنێت:

ئەم کارانە تەنها بە ویستی خاوەن توانایەکی شکۆمەند و، ڕۆزیدان و ژیانبەخشینی خوایەکی خاوەن جوانی نەبێت، هەرگیز بەڕێوە نابرێن.

پاشان ئەو ڕێبوارە سەیری **"ڕووبارەکان"** دەکات، دەبینێت:

سوود و بەرژەوەندی‌یەکانی ناویان و، خزمەتگوزاریی فەرمانبەری‌یەکانی ئەستۆیان و، ئەو "خەرجی"یانەی بەرهەمیان دێنن و، ئەو "دەرامەتانە"ش دێنە دەستیان.. هەموو ئەمانە، بە دانایی‌یەکی فراوان و، میهرەبانی‌یەکی مەزن ڕوو دەدەن. بە ڕادەیەك کە بە ئاشکرا دەیچەسپێنن: هەرچی جۆگە و کارێز و کانی و لافاو و ڕووبارە مەزنەکان هەن، هەموویان لە گەنجینەی خواوەندی میهرەبانی شکۆمەند و بەخشندەوە هەڵدەقوڵێن، بەڵکو بە چەشنێکی دەراسا هەڵدەگیرێن و پاشەکەوت دەکرێن و، ئنجا بە جۆرێکی نائاسایی و لە عادەت‌بەدەریش بەکاردەهێنرێن و دەخرێنە سەر ڕەوتی ڕەوان و بەخوڕی خۆیان. تەنانەت فەرموودەیەکی پێغەمبەر ﷺ بەم واتایە هەیە کە دەفەرموێ: چوار ڕووبار هەن لە بەهەشتەوە دێن[1]. بەو واتایەی کە ڕەوتی بەخوڕی ئەم ڕووبارانە گەلێ لە سەرووی ژمێرکاری و لێکدانەوەی هۆکارە ماددی‌یەکانەوەن، کەواتە تەنها لە گەنجینەی بەهەشتێکی مەعنەوی‌یەوە دێن کە وشك ناکات و، لە ڕێژنەی کانیی غەیبیی وەهاوە هەڵدەقوڵێن کە تەواو بوون و برانەوەی بۆ نی‌یە.

---

(١) عن أبي هريرة رضي الله عنه، قال: قال رسول الله ﷺ "سَيْحان وجَيحان والفرات والنيل كلٌّ من أنهار الجنة". رواه مسلم: كتاب الجنة:٢٦، وفي الخطيب البغدادي "ليس من الجنة في الارض شئ إلاّ ثلاثة اشياء: غرس العجوة والحجر وأواقٍ تنزل في الفرات كلَّ يوم بركة من الجنة". هەروەها بڕوانە: فيض القدير ٣٨١/٥. (وەرگێڕ)

بۆ نموونە: ئەوەتا ڕووباری بەپیتی "نیل" کە دەشتایی وشك و برنگی میسری کردووە بە بەهەشتی ڕووی دنیا، بە چەشنی دەریایەکی بێبرانەوە، هەمیشە ئاوی لەبەر دەڕوات و، لە بنی چیایەکی باشوورەوە کە ناوی "جبل القمر"ە هەڵدەقوڵێت. خۆ ئەو ئاوەی کە لە ماوەی شەش مانگدا لەبەری دەڕوات گەر کۆبکرێتەوە و بمەیەنرێت و بکرێت بە "سەهۆڵ" ئەوا گەلێ لەو چیایە مەزنتر دەردەچێت! لە کاتێکدا کە ئەو جێیەی لەو چیایەدا بۆ پاشەکەوت کردنی ئاو تەرخان کراوە هێشتا شەشیەکی خودی چیاکە نابێت! ئنجا دەرامەت و دەستکەوتەکانیشی تابلێیت کەمن، چونکە کەمیی باران و گەرمیی یەکجار زۆری ناوچەکە و تینوێتی زەویی ئەوێ، هەموویان پێکەوە - مەگەر زۆر بە کەمی - دەنا دەرفەت بە پاشەکەوت کردنی ئەو ئاوە و بواری پارێزگاری کردن و ڕاگرتنی هاوسەنگیی خەرجی و دەرامەتەکانی نادەن. لەبەر ئەوەیە کە ڕیوایەت کراوە: ڕووباری "نیل" لە بەهەشتێکی غەیبییەوە هەڵدەقوڵێت. بەم چەشنە، ئەو ڕیوایەتە، ڕاستییەکی ورد و پڕ لە واتای گەلێ قووڵی ڕاگەیاند.

ئەم گەشتیارە - بەم جۆرە - لە نێوان هەزاران شایەتی و ڕاستیی ئەوتۆدا، کە بە وێنەی دەریاکان فراوانن، تەنها یەك ڕاستی و یەك شایەتیی بینیی و، ئنجا تێگەیشت کە هەموو دەریاکان پێکەوە و بە گشتی و یەکدەنگی و بە ئەندازەی هێزی هەموویان: "لا إلـــه إلاّ هو" دووپات دەکەنەوە و، لەمەوە بە ئەندازەی بەدیهێنراوانی ناو دەریاکان شایەتیی لەسەر ڕاستیی ئەم شایەتیدانە لە بەرچاودا ڕاست بووەوە.

پلەی چوارەمی مەقامی یەکەم، بۆ ڕوونکردنەوەی هەموو شایەتییەکانی دەریا و ڕووبارەکان، ئەمەی خوارەوەی ڕاگەیاندووە:

(لا إله إلاّ الله الواجب الوجود الذي دلّ على وجـــوب وجوده في وحدته: جميع البحار والأنـــهار بجميع مافيـــها، بشهادة عظمة إحاطة حقيقة: التسخير والمحافظة والإدخـــار والإدارة الواسعة المنتَظَمَة بالمشاهدة).

* * *

٥

پاشان **"چیا"** و **"بیابانەکان"** بانگیان لەو ڕێبوارە کرد کە نوقمی "گەشتی فیکری" بووە؛ پێیان وت:

(ئەی لاپەڕەکانی ئێمەش ناخوێنیتەوە)؟

ئەویش کە چاوی پێدا گێڕان، بینیی:

فەرمانبەرییە هەمەکی و سوودە گشتییەکانی **"چیاکان"** هێندە مەزن و پڕ لە دانستن کە سەری ژیرییەکانی تێدا سووڕماوە. بۆ نموونە:

قنج بوونەوەی چیاکان، بە فەرمانی خوای گەورە، بووە بەهۆی ئارامگرتن و هێدیکردنەوەی هەڵچوونی زەوی و، هێمن بوونەوەی ئەو تووڕەیی و توند و تیژییانەی کە لە ئەنجامی ئاڵوگۆڕەکانی ناویەوە پەیدا بوون.. ئنجا فوارە و کەلێن و کەلەبەرەکانی ناو چیاکان بواری هەناسەدانی ناوەوەی زەوی دەدەن و دەیحەوێننەوە. بەمەش ڕووی زەوی لە: بوومەلەرزە کاولکار و شەق بوونە ڕوخێنەرەکان ڕزگاری دەبێت و پارێزگاریی ئاسایش و هێمنیی دانیشتووانی دەکرێت.

ئنجا هەروەك ستوون و مێخ لەسەر کەشتییەکان دادەکوترێن تاکو هاوسەنگییان ڕاگیر بکرێت و لە نوقم بوون و لەق بوون و تەکانداں بپارێزرێن.. چیاکانیش بە هەمان جۆرن؛ مێخی پڕ لە گەنجینەی کەشتیی گۆی زەوین: لە بوومەلەرزە دەیپارێزن و، پتر سەقامگیری دەکەن و هاوسەنگیشی ڕادەگرن. قورئانی پیرۆز لە چەندین ئایەتی پیرۆزیدا ئەم واتایەی ڕوون کردووەتەوە، کە ئەمانە هەندێکیانن:

﴿والجبالَ أوتاداً﴾ (النبأ:٧).

﴿وأَلْقَيْنَا فيها رَوَاسِيَ﴾ (الحجر:١٩).

﴿وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا﴾ (النازعات:٣٢).

نموونەیەکی تر:

ئەو چەندەها جۆرە کانی و ئاو و کانزا و مادده سەرەکییانەی کە زیندەوەران پێویستیان بە هەموویان دەبێت، بەوپەڕی دانایی و سەخاوەتمەندی و کارسازی، لە ناوەندی ئەم چیایانەدا ئامادە و پاشەکەوت کراون، بە چەشنێ کە دەیچەسپێنێت:

ئەم چیایانە چەند گەنجینەیەکی فەرمانبەردار و خزمەتگوزاری یەکێکی بەتوانا و داناى ئەوتۆن کە هەرگیز توانایی و دانایی ئەو لەبن نایەن.

ئەم گەشتیارە بە تەواوی لەمە تێ گەیشت و، ئنجا فەرمانبەری و کارە پڕ لە دانایی‌یەکانی تری چیا و بیابانەکانی - کە بە ئەندازەی مەزنیی چیاکان و فراوانیی بیابانەکانن - بەم دوو گەوهەرەی باس کران، قیاس کرد و، دەبینی کە:

"چیا" و **"بیابانەکان"** بە زمانی هەموو دانایی و فەرمانبەری‌یەکانیان کە ئەنجامیان دەدەن، بە تایبەت پاشەکەوت کردنی مادده ئیحتیاتەکان، تێکڕا شایەتی دەدەن و بە وتنی: "لا إله الاّ هو" یەکتایی خوای گەورە ڕادەگەیەنن. ئەم شایەتیدان و یەکتاناسینەشیان بە ئەندازەی چیا سەخت و بلندەکان: بە هێز و ڕەگداکوتاوە و، بە قەدەر هەمەلایەنگری و فراوانیی دەشت و دەر و بیابانەکانیش: گشتی و بەرین و فراوانن.

ئیتر ئەم گەشتیارە کە ئەمەی بینیی ، بەوپەڕی خشووعەوە وتی: "آمنتُ بالله".

بەم جۆرە، لە پلەی پێنجەمی مەقامی یەکەمدا، ئەمەی خوارەوە بۆ خستنەڕووی ئەم ناوەرۆکە، باس کراوە:

(لا إله الاّ الله الواجب الوجود الذي دل على وجوب وجوده: جميع الجبال والصحاري بجميع مافيها وعليها، بشهادة عظمة إحاطة حقيقة: الإدخار والإدارة ونشر البذور والمحافظة والتدبير الإحتياطية الربانية الواسعة العامة المنظمة المكملة بالمشاهدة).

* * *

٦

لەو کاتەدا کە ئەم ڕێبوارە بە بیر و ئەندێشەی خۆی بەناو "چیا" و "بیابانەکان"دا دەگەڕا، دەرگای **"جیهانی درەخت و ڕووەکەکان"** لە بەردەم بیری ئەودا کرانەوە و، بانگیان لێ کرد و، پێیان وت:

(وەرە بۆ لای ئێمەش و بەناو باخچەکانماندا بگەڕێ و، دێرەکانمان بخوێنەرەوە)!

ئەويش رۆشتە ناويانەوە، بينيى:

"درەخت و ڕووەكـەكان" كۆڕێكى مەزن و قەشـەنگيان بۆ تەهـليل و تـەوحيد سـاز داوە و، بازنەيەكى بەسام و شكۆدارييان بۆ زيكر و شوكرانەبژێرى پێكهێناوە.

ئەم گەشتيارە لـە زمـانى حـاڵى ئەوانەوە تێ گەيشـت كـە درەخـت و ڕووەكـەكان لـە دۆخێكى ئەوتۆدان وەك بڵێيت هەموويان پێكەوە و بە يەك دەنگ "لا إله إلاّ هو" دووپات بكەنەوە. چونكە سێ "ڕاستى"ى هەمەكى و مەزنى ئەوتۆى تيايـاندا بينـى كـە بەڵگەن لەسەر ئەوەى: هەرچى درەختى بەردار و ڕووەكى گوڵدار هەن بـە تەسـبيحات كردنـەوە شـايەتى لەسـەر خـواى خۆيـان دەدەن و، هـەموويان پێكـەوە بـە زمـانى پـاراوى: گـەڵا هاوسەنگەكانيان و، بە گوفتـارى شـيرينى: گوڵـە جوانـەكانيان و، بـە وتـەى ڕەوانـى: بەروبوومە ڕێكەكانيان، تێكڕا "لا إله إلاّ هو" دەڵێن و شايەتيى لەسەر دەدەن.

❑ **يەكەميان:**

ڕاستيى (نيعمەتبەخشين و، ڕێزلێنـانى مەبەسـتدار و، چاكـەكارى و منـەت لێنـانێك كە ويستيان تێدايە).

ئەمەش ڕاستىيەكە لە هەموو ڕووەك و درەختێكـدا بـە ڕوونـى هەسـت بـە نـاوەرۆك و واتاكەى دەكرێت.

واتە: هەرچى ڕووەك و درەخت هەن، هەموويان، چاودێريى: "نيعمـەت پێبەخشـين" بەسـەرى كـردوون و، ويسـتى: "ڕێزلێنـان"يـش گرتوونيەتـەوە.. كەواتـە لـەم ويسـتنەدا چاكەكارى مەبەستە و، منەتباركردنيش يەكێكە لە ئامانجـە بـە لێزمـە و خوڕەمـەكانى ئـەو ويستە. ئەمەش ڕاستىيەكە، بە چەشنى دەركەوتنى ڕوونـاكيى خـۆر، لـە هـەموو شـتێكدا درەخشـان و نمايانـە. چونكـە هـەموو يـەكێك لـە ڕووەك و درەختـەكان لـە نـاوەندى: (نيعمەت پێبەخشـين و، سـەخاوەتمەندى و، ڕێزلێنـان و، منـەت و، چاكـەكارى)دا نوقـم بوون.

❑ **دووهەميان:**

ڕاستيى: (لـە يـەك جياكردنـەوەى هـەموويان بـە چەشـنێكى دانايانـە و مەبەسـتدار و، ئارايشتدان و نەخشاندنيان بە جۆرێك كە "ويست"يان تێدا ديارە و، بە ميـهرەبانى ئەنجام دەدرێت).

ئەم ڕاستىيەش – لە حەقيقـەت و نـاوەرۆكدا – بـە چەشـنى ڕوونـاكيى ڕۆژ، ڕوون و ئاشكرايە. چونكـە لـە يـەك جياكردنـەوەى ئـەو "جۆر" و "تـاك تـاك"ە لەژمارەبەدەرانـەى

ڕووەك و درەختەكان كارێكی مەبەستە و، جیاوازیی نێوانیشیان حیكمەتێكە دەبێ ببێت و، جێ دەستەكانی "ئارایشتدان" و "جوانی"ش میهرەبانی‌یەكی پێویست و ئاماجدارە.

ئەم ڕاستی‌یە هێندە ڕوونە كە بوار بەوە نادات بدرێتە پاڵ "ڕێكەوت". ئەمەش دەری دەخات كە ئەمانەی لەم ڕاستی‌یەدا باس كران، جێكار و ئاسەوار و نەخشی ڕەنگین و بێ هاوتای بەدیهێنەری دانان.

❒ **سێ‌هەمیان:**

ڕاستیی: (نەخشاندنی وێنەی بەدیهێنراوە لە ژمارەبەدەرەكان) كە ئەم بەدیهێنراوانە بە سەدان هەزار جۆر و شێوەی جیاجیا لە چەندین دەنكە دانەوێڵەی كەمی لەیەكچوو و، لە چەند تۆوێكی دیاری كراوی وەك یەك دەم دەكەنەوە و، بەوپەڕی ڕێكی و وردی و ئارایشت و جوانی سەوز دەكرێن، هەرچەندەش هەموو ئەوانە تابلێیت سادە و وشك و تێكەڵی یەكترین.

جا نەخشاندن و پشكووتنی وێنە و شێوەی یەك بە یەكی ئەو جۆرە جیاجیانەی كە لە دووسەد هەزار جۆر تێپەڕ دەكەن، هەریەكەیان بە جیا و، بە ڕێكوپێكی و هاوسەنگیی تەواوەتی و، بە حەیەوییەت و دانایی و، بێ هیچ هەڵەیەك.. ڕاستی‌یەكی گەلێ لە "خۆر" ڕووناكترە.

لەمەوە ئەم گەشتیارە تێ گەیشت كە:

بە ژمارەی گوڵ و، بەروبووم و، گەڵا و، بوونەوەرانی بەهار، شایەت و بەڵگەی چەسپێنەر لەسەر ئەم ڕاستی‌یە هەن. ئنجا بە وتنی: "الحمد لله على نعمة الإيمان" هەموو ئەو واتایانەی دەربڕی كە لە ئەنجامی پەی بردنی بەم ڕاستی‌یە لە دڵیدا جۆشیان خواردبوو.

پلەی شەشەمی مەقامی یەكەم، بۆ ڕوونكردنەوەی ئەم ڕاستی و شایەتی‌یانە، ئەمەی خوارەوەی باس كردووە:

(لا إله الاّ الله الواجب الوجود الذي دلّ على وجوب
وجوده في وحدته: إجماع جميع أنواع الأشجار والنباتات
المسبحات الناطقات بكلمات أوراقها الموزونات
الفصيحات، وأزهارها المزينات الجزيلات وأثمارها

المنتظمات البليغات بشهادة عظمة إحاطة حقيقة: الإنعـــام والإكرام والإحسان بقصدٍ ورحمةٍ، وحقيقة التمييز والتزيين والتصوير بإرادة وحكمةٍ، مع قطعية دلالة حقيقة فتح جميع صورها الموزونات المزيَّنات المتباينة المتنوعة الغير المحـــدودة من نواتاتٍ وحبّاتٍ متماثلة متشابـــهة محصورة معدودة).

* * *

٧

ئەم گەشتیارە شەیدایەی کە بەم بەرزبوونەوانەی پتر چێژ و تاسەمەندییەکانی زیادیان کردبوو، کاتێ لەو گەشتە بیرەکییەی گەڕایەوە و بە چێژی دۆزینەوەی "ڕاستی" و "بەهەشتەکانی ئیمان" خۆشحاڵ و بەهرەمەند بوو، هەروەها لە باخی خەملاوی بەهار چەپکێکی مەزنی بە ئەندازەی فراوانیی بەهاری لە گولزاری زانین و ئیمان لەگەڵ خۆیدا هێنا..

لەم گەڕانەوەیەیدا، دەرگای **"جیهانی باڵندە و زیندەوەران"** ڕووبەڕووی "ژیریی ئارەزوومەندی دۆزینەوەی ڕاستی" و "بیری تامەزرۆی زانین"ی ئەودا کرایەوە..

ئەو باڵندە و زیندەوەرانە بە سەدان هەزار دەنگ و جریوە و زمانی جیاجیا خولکی ئەم گەشتیارە تاسەمەندەیان بۆ بەسەرکردنی جیهانە فراوانەکەیان کرد و تێکڕا هاتبوونە پێشوازی و بەخێرهاتنی ئەو.

ئەمیش کە ڕۆشتە ناو جیهانەکەیان، بینیی:

هەموو جۆرە جیاجیا و چەشن و نەتەوە جیاوازەکانی باڵندە و زیندەوەران، پێکەوە و بە زمانی حاڵ و گوفتار "لا إله الاّ هو" دەڵێنەوە، بە ڕادەیەك کە دەڵێیت ڕووی زەوی کۆڕێکی بەسام و شکۆی زیکر و کۆگایەکی مەزنی تەهلیلەیە؛ بە چاوی خۆی بینی هەموو یەکێك لەوانە وەکو قەسیدەیەك وایە بە باڵای نیعمەت و بەخششەکانی پەروەردگاردا دەخوێنێت و، چەشنی وشەیەکی ئەوتۆیە کە زاری بە تەسبیحات و پاك ڕاگرتنی بەدیهێنەری لە کاردایە و، پیتێکی بەسۆز و میهرەبانی پڕ واتای وەهایشە کە میهرەبانیی خواوەند ڕادەگەیەنێت.

چونكە هـەر هـەموویان سـەنای بەدیهێنـەریان پێشـكەش دەكـەن و، بـە سـوپاس و ستایشـەوە وەسفەكانی دەنوێنن؛ دەڵێی هـەرچی هەسـت و نەسـت و ئـەندام و ئـامێر و كۆئەندام و هێزی ئەو باڵندە و زیندەوەرانە هەن، هەر هەموویان، وشەی هۆنراوی رێك و گوفتاری پوخت و رەوانن.

ئەم گەشتیارە، سێ راستیی مەزنی لەمەدا بینی كە بە روونی و راسـتی شـایەتن لەسـەر ئەوەی: بـاڵندە و زینـدەوەران "شـوكرانە بژێـری" بەرامبـەر بەدیهێنـەر و رۆزیدەریـان پێشـكەش دەكـەن و، بـەو وشـە و گوفتارانـەیان شـایەتی لەسـەر یـەكتایی خـوای گـەورە دەدەن..

❖ **یەكەمیان**: (راستیی: بەدیهێنان و دروستكردن و داهێنان).

واتە: "راستیی بەزیندووكردن و پێبەخشینی گیان" كە هـەرگیز نـاكرێت و ناگونجێ بدرێتە پاڵ رێكەوت و هێزی كتوكوێر و سروشتی كەرولاڵ، چونكە ئـەم گیـان بەخشـینە راستییەكی وەهایـە كـە بـە "دانـایی" لـە نەبوونـەوە دێتـە "بـوون" و.. داهێنانێكـە لەگـەڵ "رێكـی" و "وردەكـاری"دا هاودەمــە و.. بەدیهێنانێكــە "ویســـت"ی لەگەڵدایــە و.. دروستكردنێكە لەسەر بناغەی "زانست" ئەنجام دراوە..

ئەم راستییە، بە روونی و لـە بیسـت رووەوە، درەوشـانەوەی (زانسـت و، دانسـت و، ویسـت) دەردەخـات. لـە هــەمان كاتیشـدا بەڵگەیـەكی ئاشـكرایە لەسـەر "پێویسـتیی بوون"ی خواوەندی زیندووی راگیركەری گەردوون(الحي القيوم) و، شایەتێكی رەوایە لەسەر حەوت سیفەتە مەزنەكانی و، نیشانەیەكی راستە بۆ "یەكتایی" خوای گەورە.

واتـە: راسـتیی "بـەزیندووكردن و پێبەخشـینی گیـان" بـە ئـەندازەی ژمـارەی هـەموو گیانداران، شایەتی چەسپێنەر دەخاتە روو!

❖ **دووهەمیان**: (راستیی: لە یەك جیاكردنەوە و ئارایشتدان و وێنەكێشانیان). ئەمەش راستییەكە لـەو بەدیـهێنراوە زۆر و لەژمارەبەدەرانەوە دەردەكـەوێت كـە بـە چـەندین نیشانەی جیاكەرەوە لە روخسارياندا و، بە چەندەها شێوەی جیاجیای جوان و ئارایشتی رەنگین و، بە چەند ئەندازەیەكی رێكی لەیەك نەچووی ورد و، گەلـێ وێنـە و نەخشـی رێكوپێك و قەشەنگ، لە یەكتر جیا كراونەتەوە.

ئـەم راستییە هێنـدە مـەزن و بـەهێزە كـە دەری دەخـات جگـە لـە خـوای گـەورەی "بـەتوانا" بەسـەر هـەموو شتێكدا و "زانـا" بـە هـەموو شتێك، نـاكرێت و ناگونجێ هیـچ

کەسێکی تر خاوەنی ئەم کارە گشتگیر(محیط)ە بێت کە هەزار دانایی و کاری دەراسا دەخاتە پێش چاو.

بەڵێ، جگە لەمە هیچ گریمانێکی تر لە ئارادا نییە.

❖ **سێهەمیان:** (ڕاستیی نەخشاندن و خستنە ڕووی وێنە و شێوە لەژمارەبەدەرەکانی ئەو زیندەوەرانەیە) کە لە چەندین هێلکە و گەرای کەمی وەك یەك و، چەند دڵۆپە ئاوێکی کەمی لەیەکچوو یان لەگەڵ کەمێك جیاوازیدا، بە سەدان هەزار شێوە و ڕوخساری جیاجیا دەنەخشێنرێن.

پشکووتن و نەخشاندنی ئەم هەموو وێنە و شێوانەی کە هەر تەنها بۆ خۆیان موعجیزەیەکی سەربەخۆی توانستی خوای گەورەن، بە ڕێکی و هاوسەنگی و وردەکاریی تەواوی بێ هیچ هەڵە و کەم و زیادێك، ڕاستییەکی یەکجار ڕوون و درەخشانە و، ئەم ڕوونییەشی لە چەندین بەڵگە و پاڵپشتی زۆر و زەبەندەی بە ئەندازەی ژمارەی هەموو زیندەوەرانەوە دەست کەوتووە.

ئەم گەشتیارە، بەم چەشنە "جیهانی باڵندە و زیندەوەران"ی بینی و، دەرسێکی تەواوی لە بەڵگەی یەکگرتووی ئەم سێ ڕاستییە وەرگرت، چونکە هەرسێکیان پێکەوە دەبن بە بەڵگەیەکی گەلێ ڕوون و یەکجار مەزن لەسەر ئەوەی کە هەرچی جۆرەکانی سەرجەمی زیندەوەران هەن، بە ڕێژە و گوێرەی مەزنی و گەورەییان، شایەتی لەسەر "بوون" و "یەکتایی" بەدیهێنەر دەدەن و دەڵێن: "لا إله إلاّ هـو". ئەوەندەش بە توندی و هێزەوە ئەم شایەتییە دووپات دەکەنەوە و دەیڵێنەوە کە تەنانەت گومەزی ئاسمانیش بەو دەنگە مەزنە دەزرنگێننەوە و بە گوێی ئاسمان نشینانیدا دەدەن!

لە پلەی حەوتەمی مەقامی یەکەمدا، بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم ڕاستییانە، ئەمەی خوارەوە باس کراوە:

> (لا إله إلاّ الله الواجب الوجود الذي دلّ على وجـوب وجوده في وحدته: إتفاق جميع الحيوانات والطيور الحامدات الشاهدات بكلمات حواسها وقواها وحسيّاتها ولطائفها الموزونات المنتظمات الفصيحات، وبكلمات جهازاتها وجوارحها وأعضائها وآلاتها المكملة البليغات، بشهادة

عظمة إحاطة حقيقة: الإيجاد والصنع والإبـــداع بـــالإرادة، وحقيقة: التمييز والتزيين بالقصد، وحقيقة: التقدير والتصوير بالحكمة، مع قطعية دلالة حقيقة: فتح جميع صورها المنتظمـة المتخالفة المتنوعة الغير المحصورة من بيضات وقطرات متماثلـة متشابـــهة محصورة محدودة).

* * *

۸

پاشان ئەم گەشتیارەی کە سەرنجدان و تێرامانی کـردووە بـە خولیـای خۆی، ویستی **"جیهانی مرۆڤ"** بەسەر بکات، بە نیازی ئەوەی کە بە پلە بێسنوورەکانی ناسینی خـوادا پتر سـەر بکـەوێت و، هـەنگاوێکی زیـاتر لـە چەشتنی نوورەکـانی ئـەو ناسینەدا بنێـت و، پلەیەکی بەرزتری ڕووناکیی‌یە لەبن نەهاتووەکانی بەدەست بهێنێت.

لـەم کاتـەدا و لـە پێش هـەموو کەسێکەوە، هـەڵبژاردەکانی گـرۆی ئـادەمیزاد (کـە **پێغەمبـەرانن** – دروودیـان لـەسـەر بێـت) خولێکیـان کـرد و، ئـەمیش ڕۆشتە نـاو جیـهانی مرۆڤەوە.

پێش هەموو شـتێك دەستی دایـە هەڵدانـەوەی لاپـەڕەکانی مێـژووی مـرۆڤ و کەوتـە پشکنین و سەرنجدانی کاتەکانی پێشین.. بینیی:

پێغەمبەران – دروودیان لـەسەر بێـت – کە باشترین و کامڵترینی کەسانی ناو ڕەگەز و گرۆی ئادەمیزادن، هەر هەموویان بە یەکدەنگی و یەك زمان "لا إله إلاّ هـو" دەڵێنـەوە و، بـە هـێزی: موعجـیزە لـە سـنوور بەدەرەکانیشـیان – کـە مـۆری تەسـدیقی ئــەمان و بانگەوازەکەیانە – خـەڵکی بـۆ لای یـەکتایی(التوحیـد) بـانگ دەکـەن.. هـەروەها بینیـی بانگەوازی سەرجەمی ئەو پێغەمبەرانـە، لـە بنـەڕەتدا، بـۆ ئیمـان هێنـانی گـرۆی مرۆڤـە بـە خوای گەورە، تاکو – بەم ئیمانە – گرۆی مـرۆڤ لـە پلـەی ئاژەڵی‌یـەوە بـەرەو پلەیـەکی بالآی مەلائیکەت ئاسا، ببەن و بەرزی بکەنەوە.

بۆیە ئەم گەشتیارە بە ئەدەبێکی شیاوی بەرز و بلنـد و ڕێزێکی شایستەی مەزنـەوە لـە هەیوانی ئەو قوتابخانە نوورانی‌یەدا بـەچۆکدا هـات و، بینیی کە هەریەکە لـەو پێشـەوا و

رابەر و ڕێنماکارانەی مرۆڤایەتی چەندەها موعجیزە و کاری دەراسایان لە بەردەستدایە کە نیشانەی ئەوەن لە لایەن پەروەردگاری هەموو جیهانەکانەوە تەسدیق کراون و پشتیان گیراوە.. هەروەها بینیی کە بەهۆی ڕاگەیاندن و ڕێنمایی هەموو یەکێك لەوان کۆمەڵێکی گەلێ زۆر و نەتەوەیەکی یەکجار زەبەندەی گرۆی ئادەمیزاد بەختەوەریی ئیمانیان بەدەست هێناوە.

ئەم گەشتیارە، لە ڕووناکیی ئەمەدا، توانیی مەودای هێز و پتەوی و دامەزراویی "تەوحید"ی بۆ دەربکەوێت، کە ڕاستی‌یەکی ئەوتۆیە هەموو ئەو مرۆڤە ڕاستگۆیانەی کە لە سەد هەزار کەس تێپەڕ دەبن، لەسەری یەکیان گرتووە. هەروەها لە ڕادەی ئەو هەڵە مەزن و تاوانە گەورەیەش تێ گەیشت کە گومڕایان و ئینکاری‌کەرانی ئەو ڕاستی‌یە ڕەگداکوتاوە تێی کەوتوون، کە ڕاستی‌یەکە دارای هێزێکی ئاوایە و تا ئەم ئەندازە و ژمارەیەش هەواڵدەرانی ڕاستگۆ پشتیان گرتووە و بە موعجیزە لەژمارەبەدەرەکانیشیان چەسپاندوویانە.

ئنجا بۆی دەرکەوت کە ئەو گومڕا و سەرسەختانە شایانی چ سزایەکی سەخت و هەمیشەیین و.. ئەوەشی زانی کە ئەو کەسانەی باوەڕیان بەو پێغەمبەرانە هێناوە و ڕۆشتوونەتە ناو بازنەی ئیمانەوە، چەندە لەسەر حەق و ڕاستەشەقامی حەقیقەتن.

بەم چەپکە زانیاری‌یە، پلەیەکی گەورەی خاوێنیی ئیمان و، پایەبەرزیی "تەوحید" لەم گەشتیارە دەرکەوت.

بەڵێ، بەدەر لە موعجیزە لەژمارە بەدەرەکانی **پێغەمبەران** – دروودیان لەسەر بێت – کە پشت ڕاستکردنەوەی بەرجەستەن لە لایەن خواوەندی حەقەوە بۆیان.. هەروەها جگە لەو زللە ئاسمانی‌یانەش کە لە نەیارانیان دران و حەق بوونی پێغەمبەران و پشتگیریی خوای بۆ دەرخستن.. هەروەها جگە لە کەمالاتی کەسیی خۆیان و ڕێنمایی‌یە ڕاست و ڕوونەکانیان، کە بەڵگەی ئەوەن پێغەمبەران – دروودیان لەسەر بێت – لەسەر حەقێکی ڕوون و ئاشکران.. جگە لە هێزی ئیمانیان و دەربڕینی ئەوپەڕی گەرموگوڕی و لێبڕان بۆ کارەکەیان، کە هەموو ئەمانەش شایەتن لەسەر ڕاستگۆیی‌یان و ڕاستیی بانگەوازەکەیان.. جگە لەو کتێب و نووسراوە خاوێن و پیرۆزانەی بەردەستیان.. تەنانەت جگە لە قوتابی‌یە لەژمارەبەدەرەکانیشیان، کە بەهۆی

شوێنکەوتنی پێغەمبەرانەوە گەیشتنە ناوجەرگەی حەقیقەت و بەرەو کەماڵ بەرز بوونەوە و ڕێی ڕووناکی‌یان دۆزی‌یەوە، کە ئەمەش بۆ خۆی شایەتە لەسەر ئەوەی کە: ڕێی ئەو پێغەمبەرانە - درووديان لەسەر بێت - لە هەموو ڕێیەك ڕاست و حەقترە..

جگە لە هەموو ئەمانە..

هەر تەنها یەکگرتنی ئەو ڕاگەیەنەرە ڕاستگۆیانە لە مەسەلە ئیجابی و چەسپاوەکاندا، بەڵگەیەکی بێ گومان و سەروزیادە لەسەر ڕاستیی "ئیمان" و، هێزێکی تری مەزنی ئەوتۆیە کە پشتی ڕاستیی ئیمان دەگرێت و بە ڕادەیەك هێز و پێزی پێ دەبەخشێت کە هیچ توانا و هێزێك لە جیهاندا ناتوانێت هاوشانی بێت. کەواتە ڕاستی‌یەکی ڕەگداکوتاوی چەسپاوی وەهایە پەردە لە ڕووی تەمومژی هەموو دوودڵی و گومانێك هەڵدەماڵێت و دەیاندات بە بادا.

لێرەدا ئەم گەشتیارە پەیی بەو دانستە پەنهانە برد کە باوەڕهێنانی مرۆڤی بە "سەرجەمی پێغەمبەران" بە یەکێك لە پایەکانی ئیمان داناوە! ئەوەشی بۆ دەرکەوت کە ئیمان هێنان بەو پێغەمبەرانە چۆن دەبێت بە کانیاوێکی سازگاری بەخوڕ و سەرچاوەی هێزێکی بەپیتی مەزن بۆ ئیمانەکەی. هەر کە هەستیشی بەمە کرد و لێی تێ گەیشت، دەستی دایە هەڵگۆزین و لێنۆشینی ئەم کانیاوە بەخوڕ و سازگارە.

لە پلەی هەشتەمی مەقامی یەکەمدا، بۆ دەربڕینی ئەم دەرسەی پێشووی گەشتیارەکە، ئەمەی خوارەوە باس کراوە:

(لا إله إلاّ الله الذي دلّ على وجوب وجوده في وحدتـه:
إجماعُ جميع الأنبياء بقوة معجزاتـــهم الباهرة المصدقة).

* * *

٩

ئەم گەشتیارە زانستخوازەی کە تامی چەندین چێژی بەرز و بڵندی هێزی "ئیمان"ی چەشت و، سروەی فێنك و بێ گەردی "ژیان" بەسەریدا هەڵی کرد.. کاتێ لە کۆڕ و ئەنجومەنی پێغەمبەران - درووديان لەسەر بێت - گەڕایەوە، ئەو مرۆڤانە بانگیان کرد کە دەعوای پێغەمبەرانیان بە "علم اليقين" چەسپاندووە و بەڵگەی گومانبڕی بەهێزیان

له‌سه‌ر ڕاستیی بانگه‌وازه‌که‌ی ئه‌وان هێناوه‌ته‌وه، له‌و زانا لێکۆڵه‌ر و موجته‌هیدانه‌ی که پێیان ده‌وترێت: **"الأصفياء والصديقون"** و هه‌ریه‌که‌یان ده‌ریایه‌کی زانست بوون.. ئه‌و زانایانه، خوڵکی ئه‌م گه‌شتیاره‌یان بۆ قوتابخانه‌کانی خۆیان کرد..

ئه‌ویش ڕۆشت و، له‌وێ ئه‌نجومه‌نێکی دی که پڕ بوو له:

سه‌دان هه‌زار زانای ورده‌کار و هه‌زاران بلیمه‌تی هه‌ڵکه‌وتوو، که هه‌ر هه‌موویان به توێژینه‌وه و لێکۆڵینه‌وه قووڵه‌کانیان – که بواری بێبایه‌خترین گومانیش ناهێڵنه‌وه – به‌ڵگه‌یان له‌سه‌ر "بابه‌ته چه‌سپاوه‌کانی ئیمان" ده‌هێنایه‌وه، که له پێشه‌کیی ئه‌و بابه‌تانه‌وه: "بوون" و "یه‌کتایی" خوای گه‌وره بوو.

به‌ڵێ، یه‌کگرتنی ئه‌و که‌ڵه زانا مه‌زنانه‌ی که هه‌رچه‌نده‌ش توانا و لێهاتن و به‌هره‌ی سروشتی و، ته‌نانه‌ت ڕێبازه‌کانیشیان له یه‌کتر جیاوازه، له‌سه‌ر بناغه و بنچینه‌کانی ئیمان.. که هه‌موو یه‌کێك له‌وان پشتی به: هێز و توانا و دڵنیایی به‌ڵگه مه‌حکه‌م و به‌هێزه‌کانی ده‌به‌ستێت..

یه‌کگرتنی ئه‌وانه له‌و بابه‌تانه‌دا، به‌ڵگه‌یه‌کی هێنده به‌هێزه که له توانای که‌سدا نی‌یه به‌ره‌نگاریی بکات، یان پووچه‌ڵی بکاته‌وه، یاخود بتوانێت ده‌مقاڵیی تێدا به‌کار بهێنێت. مه‌گه‌ر یه‌کێك که به ته‌نها خۆی زه‌ینی له هی ئه‌و زانایانه تیژتر بێت و له هه‌موویان زیره‌کتر بێت و به‌ڵگه‌کانیشی له هی سه‌رجه‌م ئه‌و زانا لێکۆڵه‌ر و وردکارانه ڕوونتر و به‌هێزتر بێت!! ئه‌مه‌ش گریمانێکی مه‌حاڵه.

له‌به‌ر ئه‌وه، هه‌رگیز له توانای که‌سدا نی‌یه به‌ره‌نگاری ئه‌و به‌ڵگه‌یه ببێته‌وه، مه‌گه‌ر به: نه‌زانی و، خۆگێل‌کردن و، ئینکاری و، نه‌فی‌کردنێك که ناکرێت بچه‌سپێت. یاخود به: سه‌رپێچی و چاونووقاندن له ئاستی ئه‌و ڕووناکی‌یه‌دا. خۆ دیاره ئه‌و که‌سه‌ی که چاوی ده‌نووقێنێت، ته‌نها ڕۆژگاری ڕووناکی خۆی ده‌کات به شه‌و!

ئه‌م گه‌شتیاره، تێگه‌یشت له‌وه‌ی که: مامۆستایانی ئه‌م قوتابخانه فراوانه، ئه‌وانه‌ی له زانستدا چه‌شنی ده‌ریان، ڕووناکی‌یه‌کیان په‌خش کردووه که بۆ ماوه‌ی هه‌زار ساڵ نیوه‌ی گۆی زه‌ویی ڕووناك کردووه‌ته‌وه.

ئه‌م تێگه‌یشتنه، هێزێکی مه‌عنه‌وی و وزه‌یه‌کی گه‌رموگوڕ و وره‌یه‌کی مه‌زنی به‌م گه‌شتیاره به‌خشی و، هه‌موو گۆشه‌یه‌کی دڵ و ده‌روونی ئه‌وی گرته‌وه، ته‌نانه‌ت گه‌ر

هەموو کەسانی سەرسەخت و ملنەدەر پێکەوە کۆبنەوە و ڕووبەڕووی ڕابووەستن، هێشتا ناتوانن بە ئەندازەی تاڵە موویەکیش لەرزە بەو دڵنیاییەی بخەن و لە جێی ڕەگداکوتاوی خۆیدا بیبزوێنن.

بەم جۆرەی خوارەوەش لە پلەی نۆهەمی مەقامی یەکەمدا، ئاماژەیەکی کورت بۆ ئەو وانە و پەندانە کراوە کە ئەم گەشتیارە لەو قوتابخانەیەدا خوێندوونی و دەستی خستوون:

(لا إله الاّ الله الذي دلّ على وجوب وجوده في وحدته:

اتفاق جميع الأصفياء بقوة براهينم الزاهرة المحققة المتفقة).

* * *

١٠

کاتێ ئەم گەشتیارە سەرنجدەرە لە قوتابخانەی زانایان دەگەڕایەوە، تاسەیەکی یەکجار بەتین بوو بە خولیای تاکو ئیمانەکەی پتر زیاد و گەشاوە بکات و ڕوونتر لە بەرچاویدا ئاشکرا ببێت.

بۆ هاتنەدیی ئەم ئامانجە، ئارەزوویەکی بەتین هانی دا کە بڕوات بەو چێژ و ڕووناکییانەش بەهرەمەند ببێت کە لە ڕێی بەرزبوونەوەی ئیمانداران لە پلەی "علم اليقين"ەوە بۆ پلەی "عين اليقين".

ئا لەم کاتەدا، هەزاران و ملیۆنان **"ئەولیای پیاوچاك و ڕابەری مەزن"** لەوانەی کە لە پێناوی گەیشتندا بە "حەقیقەت" تێکۆشاون و لە ئەنجامدا پێی گەیشتوون و، بە بۆنەی شوێن پێ هەڵگرتنی پێغەمبەرەوە ﷺ و لە سایەی میعراجەکەی ئەودا و لە ڕێی گرتنەبەری ڕاستەشەقامەکەی ئەو، بە پلەی: "عين اليقين" شاد و بەهرەمەند بوون.. ئەوانە، خوڵکی ئەم گەشتیارەیان بۆ کۆڕێکی مەزن و ڕەنگینی زیکر و مەقامێکی بەڕێزی ڕابەرایەتی کرد، کۆڕ و مەقامێکی ئەوتۆ کە تەنها ئەو نوورەی لێی دەدرەوشایەوە هەموو گۆشە و لایەکی ڕووناك کردبووەوە و، لە سەرچاوەی پشتگیری و یەکدەنگیی هەموو تەکیە و خانەقاکانیان هەڵقوڵابوو..

ئەم گەشتیارە ڕۆشتە ناو کۆڕەکەی ئەوان و، بینیی کە:

ئەو هەموو ئەهلی کەشف و کەرامەتانە، پێکەوە بە یەك دەنگ "لا إلــه إلاّ هــو" دەڵێنەوە و بەمەش "بوون" و "یەکتایی" خواوەندی پەروەردگار ڕادەگەیەنن و، لەمەشدا پشت بە کەشف و کەرامەتەکانیان و ئەو شتانە دەبەستن کە بە نووری ئیمان دەیانبینن.

بەڵێ، هەروەك حەوت ڕەنگەکانی شەبەنگی خۆر دەبن بە بەڵگە لەسەر بوونی خۆر، بە هەمان جۆر ڕاستیی "تەوحید"یش، هەموو ئەو مرۆڤە بەرز و خواناس و هەڵکەوتووە دەروون پاکانە پێکەوە و بە یەکدەنگی تەسدیقی دەکەن.

ئەوان لەمەدا تەنها نوێنەری خۆیان نین، بەڵکو نوێنەری هەموو شوێنکەوتووانی تەریقەتە ڕاستە جۆراوجۆرەکان و ڕێڕەوانی ڕێبازە دروست و خاوەن مەشرەبە حەق و ڕەوا و لە یەکتر جیاوازەکانن، کە حەفتا ڕەنگیان لێ نیشتووە، تەنانەت بە ژمارەی ناوە جوانەکانی خوای گەورە جۆراوجۆرن و، بە ئەندازەی ئەو نوورە ڕەنگاوڕەنگ و جیاوازانەن کە لە نووری ڕووناکیی خۆری ئەزەلەوە بەسەر "دڵ" و "ئاسۆکان"دا درەوشاونەتەوە.

جا کە ئەم گەشتیارەش وەك ئەوان درەوشانەوەی ئەو ڕاستییە ڕووناکەی بە "عین الیقین" بینی، بۆی دەرکەوت کە:

ڕاستییەك هەموو پێغەمبەران - درووديان لەسەر بێت - تیایدا یەکدەنگ بن و.. گشت زانا و دەروون خاوێنان لەسەری یەکیان گرتبێت و.. سەرجەمی ئەولیا و پیاوچاکانیش تیایدا هاودەنگ بن، ڕاستییەکی گەلێ ڕوونترە لە چاو ڕووناکیی ڕۆژ کە بەڵگەی بوونی خۆرە!

هەر بەم چەشنە، لە پلەی دەهەمی مەقامی یەکەمدا، ئاماژەیەکی کورت بۆ ئەو ڕووناکییە بەرێزنەیە کراوە کە ئەم ڕێبوارە لەو تەکیە و خانەقایانە بەدەستی هێنا:

(لا إله إلاّ الله الذي دلّ على وجوب وجوده في
وحدته: إجماع الأولياء بكشفياتهم وكراماتهم
الظاهرة المحققة المصدقة).

* * *

١١

پاشـان ئـەم گەشـتیارە، بـە هـەموو توانایـەکی خـۆی و گشـت هەسـتە نیـان و ناسکەکانیەوە، ویستی لـە هێز و پێزی ئیمانەکەیدا پتر سـەربکەوێت و ناسینی خـوای گەورەشی زیاتر بۆ ڕوون ببێتەوە، چونکە دەیزانی کە خۆشویستنی خوای گەورە گەر لـە ناسینی و باوەڕبوونەوە پێی سـەری هـەڵدابێت، ئـەوا مـەزنترین و گرنگـترین و فراوانـترین کەماڵە بۆ مرۆڤ، تەنانەت سـەرچاوە و بناغـەی هـەموو کەماڵێکـە. لەبـەر ئـەوە، سـەری بەرەو ئاسمان بەرز کردەوە و، لەگەڵ "ژیری"ی خۆیدا دوا و، وتی:

مادەم "ژیان" بەنرخترین شتی ناو گەردوونە و، هەموو بوونـەوەرانی تریش بۆ "ژیـان" ڕام و گوێڕایـەڵ کـراون و، بـەنرخترینی ئەوانـەش کـە دارای ژیـانن: گیانلەبـەرانن و، بڵندترینی ئەوانیش: خاوەن هەستانن..

مادەم لەبەر ئەم پلە بەرزی‌یەی "ژیان" هەموو سـەردەمێك، بـەڵکو گشـت ساڵێك بـە بەردەوامی و بۆ مەبەستی زۆرکردنی زیندەوەران، گۆی زەوی‌یان لـێ پڕ دەکرێت..

کـەواتـە بێ هیچ گـومانێك، دەبێـت ئـەم ئاسـمانە بـەرز و ڕازاوانـەش دانیشـتووانی زینـدوو و خـاوەن هەسـت و شـعوور و ژیـانی وایـان هـەبێت کـە لەگـەڵ بـارودۆخی ئـەو شوێنانەدا تەبا و گونجاو بن، خۆ ئـەوەتا چـەندین "ڕیوایـەتی موتـەواتیر" هـەن دەیچەسپێنن کە هەر لە کۆنـەوە **"مەلائیکـەت"** بینـراون و قسـەیان لەگـەڵدا کـراوە، وەك دەرکـەوتنی حەزرەتی جیبریل - دروودی لەسـەر بێت - لە شێوەی مرۆڤدا و لە بەرچاوی هاوەڵان و لە کۆڕی پێغەمبەری ئازیزدا ﷺ.

لەبەر ئەوە، گەشتیارەکە وتی:

خۆزگا بە بینینی **"سەرنشینانی ئاسمـان"**یش شـەرەفمەند دەبووم و، دەمزانـی لـەبارەی "ڕاستیی ئیمان و یەکتایی خوای گەورە"وە، چی‌یان لە لایـە. چونکـە گرنگـترین شـایەتی لەبارەی بەدیهێنەری گەردوونەوە شایەتیی ئەوانە..

ئەم هێشتا لـەم قسـانەی نەبووبووەوە، گوێـی لـێ بـوو دەنگێـك، وەكبڵێیـت ئاسمـانی بێت، دەیوت:

(مـادەم دەتـەوێت پێمـان بگـەیت و گـوێ لـە وانـەکانمان ڕابگریـت، ئـەوا بزانـە: سەرجەمی ئەو بابەتە ئیمانی‌یانەی کە لە ڕێی ئێمـەوە بۆ گشـت پێغەمبـەران نێرراون، لـە

پێشەکیی هەموویانەوە ئەو قورئانەی کە بۆ حەزرەتی محەممەد ﷺ رەوانە کراوە، لە پێش هەموو کەسێکدا ئێمە باوەڕمان پێیان هێناوە و ملکەچیان بووین. ئەوەش بزانە کە: هەموو خاوەن گیانە خاوێنەکانی ئێمە، لەوانەی کە لە بەرچاوی مرۆڤدا دەرکەوتوون، شایەتی‌یان لەسەر "پێویستیی بوون" و "یەکتایی" خوای گەورە و "سیفەتە خاوێنەکانی" داوە. ئنجا ئەو هەواڵە زۆرانەش کە ئەوان ڕایانگەیاندوون، هەموویان یەکاویەك دەرچوون. جا یەکگرتنی سەرانسەریی ئەو هەواڵە زەبەندە و لەژمارەبەدەرانە - خۆی لە خۆیدا - بەڵگەیەکی وەك خۆر ڕوون و ئاشکرایە).

کاتێ ئەم گەشتیارە ئەمەی لێ بیستن، لە مەبەستەکەیان گەیشت و نووری ئیمانەکەی پتر ورشەی دایەوە و ڕووناك بووەوە، تا بەرەو ئاسمانەکان سەرکەوت و پلەیەکی بالاتری بەدەست هێنا.

هەر بەم چەشنە، لە پلەی یازدەهەمی مەقامی یەکەمدا، ئاماژەیەکی کورت بۆ ئەو وانەیە کراوە کە ئەم گەشتیارە لای مەلائیکەت خوێندی:

(لا إله إلاّ الله الذي دلّ على وجوب وجوده في وحدته: إتفاق الملائكة، المتمثلين لأنظار الناس والمتكلمين مع خواص البشر، بإخباراتهم المتطابقة المتوافقة).

* * *

١٢ - ١٣

پاش ئەو دەرسەی کە ئەم ڕێبوارە لە زمانی حاڵ و گوفتاری چەندین دەستە و تاقمی دیاری کراوی لایەنە ماددی‌یەکەی "جیهانی بینراو" وەری گرت، تاسە و ئارەزوومەندی‌یەکانی زیاتر بزوان بۆ لێکۆڵینەوە و، کەوتە خولیای گەشتوگوزار و پشکنینی پتر لە بارەی "حەقیقەت"ەوە.

لەبەر ئەوە، بە نیازی موتالاکردنی لاپەڕەکانی "جیهانی پەنهان" و "جیهانی بەرزەخ"یش ڕۆشتە پێشەوە.

لەم کاتەدا، دەرگای **"ژیری‌یە ڕاست و ڕووناکەکان"** و **"دڵە ساغە نوورانی‌یەکان"** کە هیچ چین و دەستە و بەرەیەکی مرۆڤ لێیان بێ‌بەش نابێت، لە ڕووی ئەمدا کرانەوە.

"ژیری" و "دڵ" لە ڕاستیدا وەك "تۆو" و "کاکڵە"ی مرۆڤ وان. تەنها بەهۆی ئەوانەوە مرۆڤ بۆی ڕەخسا کە ببێت بە بەری درەختی گەردوون. چونکە هەرچەند ئەم دوانە بە ڕواڵەت بچووکن، بەڵام لە ڕاستیدا دەتوانن پەل بۆ هەموو لایەك بهاوێژن و دارای فراوانی‌یەکی هێندە بەرین و بەربڵاون کە دەتوانن جێی سەرانسەری جیهان لە خۆیاندا بکەنەوە.

کە لەم دەرگایەوە ئەم گەشتیارە ڕوانیی، بینیی کە:

"ژیری" و "دڵان" ناوەندێکن لە مرۆڤدا لە نێوان هەردوو جیهانی "ئاشکرا" و "پەنهان"دا. چونکە پەیوەندی و مامەڵەکانی نێوان ئەم دوو جیهانە – سەبارەت بە مرۆڤەوە – لەو سنوورانەدا ڕوودەدەن.

لەبەر ئەوە، ئەم گەشتیارە، ڕووی لە "ژیری" و "دڵ"ی خۆی کرد و، پێی وتن:

(نزیکترین ڕێی گەیشتن بە "حەقیقەت" لە دەرگای هاوچەشنی ئێوەوەیە. کەواتە وەرن با پێکەوە سوود لە خوێندنەوەی لاپەڕەکانی ئەو دڵ و ژیری‌یانە وەربگرین کە خاوەنی ئیمانن. با لە بارەی چۆنێتی و جۆرەکانیانەوە بکۆڵینەوە، چونکە ئەم وانەیە چەشنی وانە و ڕێگاکانی تر نی‌یە و دەماودەم وەرناگیرێت).

پاش ئەمە، یەك بە یەکی لاپەڕەکانی "ژیری" و "دڵان"ی هەڵگێڕایەوە و، بە وردی سەرنجی دان و بە درێژی و خەستوخۆڵی بیری خۆی ئاراستە کردن، تا لە ئەنجامدا بۆی دەرکەوت:

هەموو "ژیری‌یە ڕاست و ڕووناکەکان" هەرچەندەش توانا و لێهاتنیان لە یەکتر جیاوازە و ڕێبازەکانیشیان جیاجیا و لە یەکتر دوورە، کەچی هەر هەموویان لە باوەڕی ڕوون و چەسپاوی ڕەگداکوتاوی "ئیمان و تەوحید"دا و، لە یەقین و قەناعەتی بێ گومان و دڵنیایی‌بەخشدا، یەکیان گرتووە. واتە هەموویان پاڵیان بە باوەڕێکەوە داوە و پەیوەستەی ئیمانێکن کە گۆڕانی بۆ نی‌یە و، ڕۆشتوونەتە ناوجەرگەی "ڕاستی"یەکی چەسپاوی ئەوتۆیشەوە کە دووچاری پچڕان و لێکترازان نابێت.

لەبەر ئەوە، یەکدەنگی و یەکگرتنی ئەم هەموو ژیری‌یانە لە بابەتەکانی: "ئیمان" و ، "پێویستیی بوون" و، "یەکتایی" خوای گەورەدا، زنجیرەیەکی هێندە نوورانی‌یە کە

هەرگیز ناپچڕێت و، پەنجەرەیەکی فراوان و ڕووناکیبەخشی وەهایشە کە بەسەر "حەقیقەت"دا دەڕوانێت.

هەروەها بینیی کە:

سەرجەمی "دڵە ساغ و نوورانیی‌یەکان" هەرچەندەش مەشرەبەکانیان جیاوازن و ڕێبازەکانیشیان لە یەکترەوە دوورن. کەچی لە نێوان خۆیاندا و لە کەشف و بینینەکانیاندا - کە دارای یەکگرتن و دڵنیایی و سەرنج ڕاکێشانن - لە بابەتەکانی "ئیمان" و "تەوحید"دا هەموو یەکیان گرتووە. واتە: هەریەك لەم دڵە ڕووناکانە عەرشێکی یەکجار بچووکە؛ ناسینی خوای پەروەردگاریان لەسەر جێگیر بووە و، ئاوێنەیەکن نووره ڕووناکی بەخشەکانی خواوەندی "صەمەد"یان تێدا دەردەکەوێت و دەدرەوشێتەوە. چونکە ئەو دڵانە ڕاستەوخۆ ڕووبەڕووی "حەقیقەت" ڕاوەستاون و "ڕاستی"یان تێدا دەردەکەوێت و، لەم ڕێیەوە دەستی مرۆڤ دەگرن و دەیگەیەنن بە "ڕاستی" و، شاد و بەهرەمەندی حەقیقەتی دەکەن.

کەواتە ئەم دڵانە چەند پەنجەرەیەکن ڕووبەڕووی "خۆری حەقیقەت" کراونەتەوە. واتە کۆی هەموو ئەم دڵانە پێکەوە ئاوێنەیەکی مەزنی چەشنی دەریا پێکدەهێنن لە بەرامبەر ئەو خۆرە درەخشانەوە.

ئنجا یەکگرتن و یەکدەنگیی سەرجەمی ئەم "ژیری" و "دڵان"ە لەسەر: "پێویستیی بوون" و "یەکتایی خوای گەورە" بەڵگەیەکی تابڵێیت تەواو و ڕابەرێکی یەکجار مەزنی وەهایە کە نە سەری لێ دەشێوێت و نە کەسیش گرفتاری سەرسامی و سەر لێ‌شێوان دەکات، چونکە هەرگیز لە هیچ لایەکەوە ئەو گریمانە نایەتە کایەوە کە: وەهمێکی دوور لە ڕاستی و، بیرێکی دابڕاو لە حەقیقەت و، سیفەتێکی بێ‌بناغە، کارێك بکات چاوی بینەر و تیژی ئەم هەموو خاوەن دڵە خاوێن و ژیری‌یە بە ویقارانە، هەر لە مێژەوە، بە تەواوی بخەڵەتێنێت و تا ئێستاش هەر لە خەڵەتاندنیاندا بەردەوام بێت!! یان تێکڕا هەموو ئەوانە بخاتە ناو داوی گێلی و گێژاوی سەر لێ تێکدانەوە!!

ئایا جگە لە کەسێ کە عەقڵێکی گەنیوی بێ کەڵکی لە کەللەدا بێت، کەسی تر هەیە گریمانی وا شك ببات؟ خۆ سۆفستائی‌یە نەفامەکانیش - کە ئینکاریی بوونی گەردوون دەکەن - دەست بە ڕووی گریمانی وەهاوە دەنێن و قایل بوون پێی بە مایەی شەرمەزاری دەزانن!

ئەم گەشتیارە، بەم شێوەیە، لەم ڕاستی‌یە گەیشت و، ئەویش هاودەم لەگەڵ "ژیری" و "دڵ"ی خۆیدا وتی: "لا إله إلاّ هو"!

لە پلەی سیازدەهەمی مەقامی یەکەمدا، بەم جۆرەی خوارەوە ئاماژە بۆ ئەو زانیاری‌یە ئیمانی‌یە کراوە کە ئەم گەشتیارە لە: "ژیری‌یە ڕاست" و "دڵە ڕووناکەکان"ەوە بەدەستی هێنا:

(لا إله الاّ الله الواجب الوجود الذي دلّ على وجـوب وجوده في وحدته: إجماع العقـول المستقيمة المنـورة باعتقاداتـها المتوافقة وبقناعاتـها ويقينياتـها المتطابقـة، مع تخالف الاستعدادات والمذاهـب.. وكـذا دلّ علـى وجوب وجوده في وحدته: إتفاق القلوب السليمة النورانية بكشفياتـها المتطابقة وبمشاهداتـها المتوافقة، مع تبـاين المسالك والمشارب).

* * *

١٤-١٥

پاشان ئەم گەشتیارە کە لە نزیکەوە بۆ **"جیهانی پەنهان"**ی ڕوانی و گەشت و گەڕانی بەناو هەردوو جیهانی "ژیری" و "دڵ"دا کرد، بەم جۆرە بیرکردنەوەیە لە دەرگای ئەو جیهانەی دا کە:

"ئاخۆ جیهانی پەنهان(عالم الغیب) چی بڵێت"؟

چونکە:

مادەم ئێمە لەم جیهانە بینراوە ماددی‌یەدا دەبینین کە ئەو کەسەی لە پشت پەردەی غەیبەوە، بەم ئەندازە مەزن و زۆرەی بەدیهێنراوە ڕێك و ڕازاوەکانی، خۆیمان پێ دەناسێنێت و.. بەو هەموو نیعمەتە بەتام و لەزەت و خۆشە لەژمارەبەدەرانەشی بەرەو خۆشویستنی خۆی هانمان دەدات و.. بەم ڕادە زۆر و زەبەندەیەی ئاسەوار و نیشانە دەراسا(خارق) و ناوازانەی خۆیشی، هەوالی کەماڵاتی پەنهانی خۆیمان دەداتێ..

بەڵێ، ئەو کەسەی کە ئاوا بە کـردەوە و زمـانی حـاڵ - کـە گەلـێ ڕوون و ڕەوانترە لـەچاو زمـانی گوفتـار - خـۆی بـە بەدیـهێنراوانی دەناسـێنێت و خـۆی لای ئـەوان خۆشەویست دەکات.. دەبێت هەروەك بە کردار و زمانی حاڵ دەدوێـت، بـە گوفتـاریش بدوێت و زاتی خۆی بە بەدیهێنراوانی بناسێنێت و لە لایان خۆشەویستی بکات.

بۆیە ئەم گەشتیارە لەبەر خۆیەوە بە خۆی وت:

(دەبێت لە ڕێی دیـاردە و ڕواڵەتەکانی "خوایـەتی و پـەروەردگاریتی خـواوەنـدەوە لـە جیهانی پەنهاندا" خوای گەورە بناسین).

ئەمەی وت و، ئنجا بە "دڵ" لەو جیهانەدا ڕۆچوو و بە "ژیری"یش بینیی کە:

ڕاستیی سرووشی خوایی(حقيقة الوحي الإلهـــي) لـە هـەموو کـاتێکدا و بـە چـەندین ڕواڵـەتی لەوپـەڕی هێز و ڕوونیـدا بەسـەر هـەموو جیـهانی پەنـهاندا زاڵـە و، لـە لایـەن خواوەنـدی زانـای پەنهانەکانەوە شـایەتی لەسـەر "بـوون" و "یـەکتایی" خـوای گـەورە دەدرێت، کە ئەمەش بریتیـیە لە شایەتیدانی "وەحی" و "ئیلـهام"، کـە گەلـێ لـە شـایەتیی بوونەوەران بـەهێز و توندوتۆڵـترە، چونکـە خـوای گـەورە پێناسینی خۆی و بەڵگەکانی "بوون" و "یەکتایی" خۆی تەنها لە بازنەی بوونەوەراندا ناهێڵێتەوە، بەڵکو خۆیشـی - بـە فەرمایشت و گوفتاری ئەزەلیی شـیاوی زاتـی خۆیشی - دەدوێـت و خـۆی دەناسێنێت. چونکـە گوفتـاری ئـەو خـواوەنـدەی کـە هەمیشـە ئامادەیـە و بـە زانسـت و توانـای خـۆی چاوی لە هەموو جێیەکە، سنوور و کۆتایی بۆ نییە. جا هەروەك "واتای گوفتارەکـەی" ئەو خوایەمان پێ دەناسێنێت، بـە هـەمان جـۆر وتـن و گوفتارەکەشی، لـە ڕێـی ناسـاندنی سیفەتەکانیەوە، ئەومان پێ دەناسێنێت.

بەڵێ، تـەواتور و یـەکدەنگیی سـەد هـەزار پێغەمبـەر - دروودیـان لەسـەر بێـت - لـەو هـەواڵەیاندا کـە لـە سـەرچاوەی "وەحی"ی خواییـیەوە پێیـان گەیشـتووە.. هـەروەها بەڵگـە و موعجیزەکـانی کتێبـە خـاوێن و پیرۆز و صوحوفـە ئاسمانییـەکان، کـە وەحیـی بەرجەستە و بینراون و بەرهەمی "وەحی"ی خواوەندن و زۆربەی هـەرە زۆری مرۆڤایـەتی تەسدیقیان کردوون و شوێنیان کەوتوون و لەبەر تیشکی ئەو ڕووناکییەدا ڕێی ڕاسـتیان دۆزیوەتەوە..

ئەمانـە، وایـان لـەم گەشتیارە کـرد کـە بـە ڕوونـی تێبگـات: "وەحـی" ڕاسـتییەکی چەسپاوی ڕەگداکوتاوی ئەوتۆیـە جێـی دەمقـاڵێی تێـدا نییـە. هـەروەها تێ گەیشـت کـە

ڕاستیی "وەحی" پێنج ڕاستیی خاوێن دەبەخشێت و جەختیان لەسەر دەكات و ڕوونیان دەكاتەوە:

○ **یەكەمیان:** بریتی‌یە لە ئاخاوتنی خوای گەورە بە گوێرەی تێگەیشتنی ئادەمیزاد و لە ئاستی ژیریی ئەواندا، كە پێی دەوترێت: "التنـــزلات الإلهية إلى عقول البشر".

بەڵێ، پەروەردگاریێتیی ئەو كەسەی كە هەموو گیانلەبەرانی ناو بەدیهێنراوانی خۆی خستووەتە قسە و لە گوفتار و ئاخاوتنیان تێدەگات، داخوازی ئەوەیە كە واتای ئاخاوتنە ئەزەلی‌یەكەی خۆیشی لە چەند و شەیەكدا دابڕێژێت، تاكو بۆ ئادەمیزاد بڕەخسێت ئەو گوفتارە ئەزەلی‌یانە لە نێوان قسە و گوفتارەكانی خۆیاندا بخوێننەوە.

○ **دووهەمیان:** ئەو كەسەی بوونەوەری وەك موعجیزەیەك بەدی‌هێناوە و، هەر ئەم بوونەوەرەشی لە چەندەها موعجیزەی ڕوون و ئاشكرای تر پڕ كردووە، تاكو بەم موعجیزانە "بەدیهێنەر" بە خاوەن هەستان بناسێنێت.. ئەو كەسەی بوونەوەرانی بە چەند زمانێكی گۆیای ئەوتۆ خستووەتە گوفتار كە لە باسی كەماڵاتی بدوێن، دەبێت هەر ئەو كەسە خۆیشی، بە "گوفتارەكانی"، خۆی بەوان بناسێنێت.

○ **سێ‌هەمیان:** ئەو كەسەی بەدەم لاڵانەوە و سكاڵا و پاڕانەوە و شوكرانەبژێریی مرۆڤە ڕاستەقینەكانەوە دەڕوات، ئەو مرۆڤانەی كە پوختە و كاكڵەی بوونەوەرانن و، لە هەموو بوونەوەرانیش پتر دەستكورت و زیاتر ئارەزوومەند و گەلێ هەست ناسكترن.. سیفەتی "بەدیهێنەرێتی"ی ئەو خواوەندەی كە ئاوا - بە كردار - بە هانای پاڕانەوە و شوكرانەبژێریی ئەو مرۆڤانەوە دەڕوات، داخوازی ئەوەیە كە: بە گوفتاری پەروەردگاری‌یانەی خودی خۆیشی، بەرامبەر بەو شوكرانە و لاڵانەوە و سكاڵایەی ئەوان، بدوێت.

○ **چوارەمیان:** سیفەتی "ئاخاوتن" كە لازم و پێویست و دیاردەی ڕووناكی‌بەخشی هەردوو سیفەتی: "زانین" و "ژیان"ە، دەبێت بە شێوەیەكی گشتگیر و هەمیشەیی و هەتاهەتایی لەو كەسەدا ببێت كە خاوەنی "زانست"ی گشتگیر و "ژیان"ی هەمیشەیی‌یە.

○ **پێنجەمیان:** ئەو كەسەی كە: (كۆڵەواری و، تاسەمەندی و، هەژاری و، موحتاجی و، مەترسیی دواڕۆژ)ی لە سروشتی بەدیهێنراوانیدا داناوە و، (خۆشەویستی و بەندایەتی)ی پێ بەخشیون، بە ڕادەیەك كە هەست بە خۆشەویستی‌یەكی یەكجار توند و تاسەمەندی‌یەكی تابلێیت زۆر دەكەن بۆ ناسینی خاوەنی ڕاستەقینەی

خۆیان و، پەی بە پێویستیی لەرادەبەدەریان دەبەن بۆ هێزێك پاڵی پێوە بدەن و، کاتێ لە نێوان هەژاری و کۆڵەواری و ترسی دوارۆژدا دەتلێنەوە هانای بۆ لا ببەن و لە سایەیدا بحەوێنەوە..

بەڵێ، ئەو کەسەی بەدیهێنراوانی خۆی لەسەر ئەم سروشتە بەدیهێناوە، خوایەتی‌یەکەی ئەو داخوازی ئەوەیە کە: بە گوفتار و فەرمایشتی خۆیشی "بوون"ی خۆی بەوان ڕابگەیەنێت.

* * *

بەم چەشنە، گەشتیارەکە لەوە گەیشت کە هەموو بەڵگەکانی: سرووشی ئاسمانیی گشتی (الوحي السماوي العام) کە ئەم ڕاستی‌یانەی خوارەوەی تێدایە:

"ئاخاوتنی خواوەند لە ئاستی تێگەیشتنی مرۆڤ"دا و.. "خۆپێناساندنی پەروەردگاری" و.. "ڕووبەڕوو بوونەوە و بەدەمەوە چوونی خواوەندی میهرەبان بە هانای بوونەوەرانی" و.. "گوفتاری خواوەند" و.. "ڕاگەیاندنی خواوەندی تاك و بێ وێنە"..

بەڵگەکانی ئەم سرووشەی کە ئەم ڕاستی‌یانەی تێدایە، بە یەکدەنگی بەڵگەیەکی یەکگرتووی یەکجار مەزنە لەسەر "بوون" و "یەکتایی" خواوەندی "واجب الوجود" و، لەم ڕووەوە شایەتی‌یەکی گەلێ بەهێزترە لەچاو شایەتیدانی "خۆر" لەسەر خۆی لە ڕۆژی ڕووناکدا!

* * *

پاشان ئەم گەشتیارە بۆ **"ئیلهامەکان"**ی ڕوانی، بینیی: ئیلهامە ڕاستەکان، هەرچەند لەو ڕووەوە کە گوفتاری خواوەندن لە "وەحی" دەچن، کەچی دوو جیاوازی‌یان لە نێواندا هەیە:

❑ **جیاوازیی یەکەم:**

زۆربەی "وەحی" - کە لە چاو ئیلهام گەلێ بەرزتر و پایەدارترە - بەهۆی مەلائیکەتەوە ڕادەگەیەنرێن، بەڵام زۆربەی ئیلهامەکان بە بێ بوونی "هۆکار" ئەنجام دەدرێن.

بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم جیاوازی‌یە، ئەم نموونەیەی خوارەوە دەهێنینەوە:

ئاشکرایە کە پادشا بە دوو جۆر دەدوێت و فەرمانەکانی دەردەکات:

یەکەم: بە ناوی دەوڵەت و مەزنی و فەرمانڕەوایی و دەستەڵاتداریی دەوڵەت بەسەر هەموانەوە. بۆ ئەم جۆرەیان، پادشا یەکێك دەنێرێت بۆ لای کەسێك لە کارمەندەکانی خۆی و، هەندێ جاریش لەگەڵیدا کۆدەبێتەوە و، ئنجا فەرمانەکانی خۆی پێ ڕادەگەیەنێت. بۆیە ئەم فەرمانەشی بەم جۆرە دەردەکات و ئەم گوفتارەشی لەسەر ئەم تەرز و شێوەیە دەردەخات، تاکو مەزنی و گرنگیی فەرمانڕەوایەتی‌یەکەی لەو فەرمانانەدا دەربکەوێت.

دووهەم: گوفتارێکە بە ناوی "کەسێتی"ی خۆیەوە، نەك بە ناوی پادشایەتی‌یەکەی و لەو ڕووەوە کە پادشا بێت. لەم جۆرەدا بە گوفتارێکی تایبەتی و، بەهۆی تەلەفۆنی تایبەتی و، لە کارێکی تایبەتیدا و بە مامەڵەیەکی تایبەتی، لەگەڵ خزمەتگوزارە تایبەتی‌یەکەی یان یەکێك لە تێکڕای میللەتەکەیدا دەدوێت .

گوفتاری پادشای ئەزەلیش بە هەمان شێوەیە؛ چونکە دوو جۆر گوفتاری هەیە: بە "وەحی" و بە "ئیلهامی گشتی". کە ئەم ئیلهامە کارەکانی "وەحی" دەخاتە ئەستۆی خۆی. خواوەند لەم جۆرە گوفتارەدا بە ناوی: "پەروەردگاری هەموو جیهانەکان" و، بە ناونیشانی: "بەدیهێنەری گەردوون"ەوە، دەدوێت.

هەروەها جۆرە گوفتارێکی تریشی هەیە، بەڵام بە شێوەیەکی تایبەتی و، لە پشتی چەندین پەردەوە، لەگەڵ هەموو تاك و گشت یەکێکی زیندەوەراندا، هەر یەکەیان بە گوێرەی توانا و لێهاتنی خۆیان، چونکە خواوەند پەروەردگار و بەدیهێنەری یەك بە یەکیانە.

❑ جیاوازیی دووهەم:

"وەحی" ساف و بێ گەرد و بێ سێبەرە و، تایبەتە بە کەسانی تایبەتمەندەوە. بەڵام "ئیلهام" سێبەردارە و، تێکەڵ و ڕەنگاوڕەنگە و، گشتی‌یە و، چەندین شێوەی جۆراوجۆری لەیەك نەچووی هەیە، چەشنی ئیلهامی مەلائیکەت و ئیلهامی مرۆڤ و ئیلهامی زیندەوەرانی تر. ئنجا بەو هەموو جۆر و شێوە جیاواز و جۆراوجۆرانەی خۆی، مەودای فراوانی و زۆریی وتە پەروەردگاری‌یەکان دەردەخات، کە ژمارەیان گەلێ لە ژمارەی دڵۆپی دەریاکان زیاترە. لەمەوە گەشتیارەکە لە ڕوویەکی تەفسیری ئەم ئایەتە پیرۆزە گەیشت کە دەفەرموێ:

﴿قُلْ لَوْ كانَ الْبَحْرُ مِدَاداً لِكَلِماتِ رَبِّــي لَنَفِــدَ الْبَحْــرُ قَبْــلَ أَنْ تَنْفَــدَ كَلِمــاتُ رَبِّي﴾(الكهف:١٠٩).

پاشان سەیری چی‌یەتی(ماهیـة)ی ئیلـهامی کـرد، تـاکو لـە نهێنی‌یەکەی تێ‌بگـات و، شارەزای دانایی و شایەتیدانی ئەویش ببێت، بینیی: چییەتی و، دانایی و، ئەنجامی ئیلهام، لە چوار ڕووناکی پێکهاتووە:

ڕووناکیی یەکەم:

هەروەك خواوەند لە ڕێی کردارەکانیەوە کە پێیان دەوترێـت: "التـودد الإلهـی" خـۆی لـە لای بەدیـهێنراوانی خۆشەویسـت دەکـات، هـەروەها یـەکێك لــە داخوازی‌یـەکانی: "خۆشەویستی و میهرەبانی" ئەوەیە کە: بە گوفتار و، ئامادەبوون و، هـاودەمیی خۆیشـی، خۆی لە لای ئەو بەدیهێنراوانەی خۆشەویست بکات.

ڕووناکیی دووهەم:

هـەروەك خواوەنـد بـە کـردار دوعـای بـەندەکانی گـیرا دەکـات، ئـەوا گـیراکردنی دوعاکانی ئەوان بە فەرمایشتەکانیشی – لە پشتی چـەندین پـەردەوە – یەکێکـە لـە کـار و داخوازەکانی میهرەبانی و بەخشندەیی ئەو.

ڕووناکیی سێهەم:

هەروەك خواوەند بـە کـردار دەڕوات بـە هانـای ئـەو بەدیهێنراوانەیـەوە کـە گرفتـاری بـەڵای سـەخت و دووچـاری گـیرو گرفتی دژوار بـوون و، یارمـەتی‌یان دەدات و فریـای لاڵانەوە و پەناهێنانیان دەکەوێت. هەر بە هـەمان جۆریـش یـەکێك لـە پێداویستی‌یەکانی "پـەروەردگاریتی" ئـەوەیـە کـە هـاوڕاز و هـاودەمـی ئـەو بەندانـەی بێـت و، بێزاری‌یـان نـەهێڵێت و، بـە فەرمایشـتە ئیلهامی‌یـەکانی خـۆی – کـە جۆرێکـن لـە گوفتارەکـانی – پشتیان بگرێت و یارمەتی‌یان بدات.

ڕووناکیی چوارەم:

هەروەك خواوەند بە کردارەکانی وامان لـێ دەکات کە هەست بکـەین بـە "بـوون" و ئامادەیی خۆی و، پارێزگاریی بۆ خاوەن هەست و نەسـتانی نـاو بەدیـهێنراوانی، ئەوانـەی کە لە کۆڵەواری و لاوازی‌یەکی سەخت و هەژاری و ناچاری‌یەکی مەزندان و ئەوپەڕی موحتاج و تاسەمەندی ناسینی خاوەن و پارێزگار و کارسازی خۆیانن..

بە هەمان جۆر، میهرەبانیی خوایەتی و بەزەیی پەروەردگاری‌یانەی ئەو، داخوازی ئەوەن و بە پێویستیشی دادەنێن کە: "خوای گەورە" ئامادەیی و.. لەگەڵدابوون و.. "وجود"ی خۆی، لە ڕوویەکی تایبەتی‌یەوە، بۆ بەدیهێنراوێکی دیاری کراوی خۆی، بەپێی لێهاتنی ئەو بەدیهێنراوە و لە ڕێی بەشێك لە ئیلهامە ڕاستەکانەوە، بە قسەکردن لەگەڵ تەلەفۆنی دڵی ئەودا، بەو بەندەیەی خۆی ڕابگەیەنێت، بە چەشنێ کە ئەو بەندەیەی هەستی پێ بکات. ئەمەش وەك جۆرێك وایە لە فەرمایشت و گوفتارەکانی خوای گەورە.

ئنجا ئەم گەشتیارە سەیری شایەتیدانی "ئیلهام"ی کرد، بینیی کە ئەگەر وا دابنێین "خۆر" خاوەنی هەست و ژیان بێت و، گریمان حەوت ڕەنگەکانی ڕووناکیی خۆیشی بریتی بن لە حەوت دانە سیفەتی ئەو خۆرە، ئەوا "خۆر" بە تیشکەکانی و ئەو درەوشانەوانەی لە ڕووناکی‌یەکەیدان، خاوەنی جۆرە قسە و گوفتارێکی تایبەتی دەبێت. چونکە بوون و ڕەنگدانەوەی وێنەکەی لە هەموو شتێکی ڕوون و بریقەداردا، واتە: قسەکردنی خۆر لەگەڵ هەموو ئاوێنەیەکی وێنەدەرەوە و شتانی بریسکەدار و گشت شووشە و بلق و دڵۆپێکی دەریاکاندا، تەنانەت لەگەڵ گەردیلە بریسکەدارەکانیشدا – هەریەکەیان بەپێی توانا و لێهاتنی خۆیان – هەموو ئەمانە، شایەتێکی ڕاستن لەسەر بوونی "خۆر" و لەسەر ئەوەش کە هیچ کارێك لەو کارانەی ڕایاندەپەڕێنێت ڕێ لە کارێکی تر ناگرێت و هیچ گوفتارێکی ڕێ بە گوفتارێکی ئەو لێژ ناکات.

هەروەك ئەمە بە ڕوونی لە "خۆر"دا دەبینرێت، گوفتاری پادشای ئەزەل و ئەبەدیش وایە؛ کە خاوەنی شکۆمەندی و جوانی‌یە و، بەدیهێنەری سەرجەمی بوونەوەرانە و، نووری ئەزەلی و خۆری هەمیشەیی‌یە.. گوفتاری ئەو وەکو "زانست" و "توانست"ەکەی وایە؛ گشتی و گشتگیرە.

کەواتە مرۆڤ بە ڕوونی لەوە دەگات کە درەوشانەوەی گوفتاری ئەم خواوەندە گەلێ فراوانە و هەموو شتێك بەپێی توانا و لێهاتنی خۆی گوفتاری ئەوی تێدا دەردەکەوێت، بێ ئەوەی هیچ پرسیارێك جێ بە پرسیارێکی تر لێژ بکات و، هیچ کارێك ڕێ لە کارێکی تر بگرێت و، قسەیەك لە گوفتارەکانی تێکەڵی یەکێکی تری ببێت.

ئەم گەشتیارە بە زانینێکی دڵنیایی‌بەخشی گەلێ نزیك لە "عین الیقین"ەوە، زانیی کە:

هەموو ئەو درەوشانەوەو.. گوفتار و.. ئیلهامانە – چ یەك بە یەك و چ هەموویان پێکەوە – بەڵگەن و بە یەکدەنگی شایەتی دەدەن لەسەر: "پێویستیی بوون" و "تاکی" و "تەنیایی" و "ئامادەبوون"ی ئەو ڕووناکی بەخشە ئەزەلی‌یە.

هەر بەم جۆرەش لە پلەی چواردەهەم و پازدەهەمی مەقامی یەکەمدا، ئاماژەیەکی کورت باس کراوە لە بارەی ئەو وانە و دەرسانەی کە ئەم گەشتیارە تاسەمەندە لە جیهانی پەنهانی "غەیب"ەوە وەری گرت:

(لا إله إلاّ الله الواجب الوجود الواحد الأحد الذي دلّ على وجوب وجوده في وحدته: إجماع جميع الوحيات الحقة المتضمنة: للتنزلات الإلهية، وللمكالمات السبحانية، وللتعرفات الربانية، وللمقابلات الرحمانية عند مناجاة عباده، وللإشعارات الصمدانية لوجوده لمخلوقاته.. وكذا دلّ على وجوب وجوده في وحدته: إتفاق الإلهامات الصادقة المتضمنة: للتوددات الإلهية، وللإجابات الرحمانية لدعوات مخلوقاته، وللإمدادات الربانية لإستغاثات عباده، وللإحسانات السبحانية لوجوده لمصنوعاته).

* * *

١٦

پاشان ئەو گەشتیارەی کە لە دنیادا خەریکی گەشتوگوزار بوو، بە "عەقڵ"ی خۆی وت:

مادەم من بە دوای بەدیهێنەر و خاوەنی خۆمدا دەگەڕێم و لەم پێناوەدا پرسیار لە بەدیهێنراوانی ناو گەردوون دەکەم، ئەوا باشتر وایە سەر لەو کەسە بدەم کە کامڵترین مرۆڤی ناو بوونەوەرە و مەزنترین کەسێکە بە شایەتیی دوژمنانیشی – چ جای دۆستانی – خەڵکی بەرەو چاکە دەبات و، بەناوبانگترین و ڕاستگۆترین و پلە بەرزترین و خاوەنی

رووناکـترین ژیری‌یە کە بریتی‌یـە لـەو محەممـەدە ئەمینـەی ﷺ کـە بـەهۆی ڕەوشـتە بەرزەکانی و قورئانەکەیەوە چوارده سەدەی ڕەبەقی ڕووناك کردەوە.. جـا لەبـەر ئـەوەی بە سەرلێدانی شاد بیم و لە بارەی ئەو شتانەی بە دوایاندا عـەودالم پرسیاری لـێ بکـەم، ئەوا دەبێ بە یەکەوە (واتە خۆی و عەقڵی) بڕۆین بۆ باشترین سەردەم و سەدە و کات، کە چەرخی بەختەوەری‌یە، چەرخی پێغەمبەرێتیی ئەو پێغەمبەرەیە ﷺ.

بەم جۆرە ئەو مرۆڤە گەشتیارە، بە "عەقڵ" ڕۆشتە ناو چـەرخی بەختەوەری‌یـەوە. کـە ڕۆشت، بینیی:

ئـەم چەرخـە بـەهۆی پێغەمبـەرەوە ﷺ بـە ڕاسـتی بـووە بـە چـەرخی بەختـەوەریی مرۆڤایەتی. چونکە بە بۆنەی ئەو نوورەی کە ئەم پێغەمبەرە ﷺ هێنـابووی، لـە ماوەیـەکی کورتـدا نەتەوەیـەکی نوقـم بـووی نـاو نـەخوێندەواری و ڕەگداکوتـاوی نـاو ژیـانی "دەشتەکێتی"ی گۆڕی و، کردنی بە مامۆستا و سەرکردەی جیهان!

هەروەها ئەم گەشتیارە بە عەقڵی خۆی وت:

دەبێ پێش هەموو شتێك، سـەبارەت بـە مـەزنیی ئـەم زاتـە خـاوەن ئیعجـاز و پیرۆزەوە شتێك بزانین، ئەمەش لە ڕێی ڕاستگۆیی و حەق بوونی گوفتار و هەواڵدانەکانیەوە. ئنجا لە بارەی بەدیهێنەرمانەوە پرسیاری لـێ بکەین.

پاش ئەمە، ئەو گەشـتیارە دەسـتی بـە لێکۆڵینـەوە کـرد. لـە ئـەنجامدا ئـەوەندە بەڵگـەی سەبارەت بە ڕاستیی پێغەمبەرێتیی ئەو دەست کەوت کە لە ژمارە نەدەهاتن، بەڵام توانیـی (نۆ) دانەیان دەستنیشان بکات:

یەکەم:

ئەوەیە کە: هەرچی سیفەت و ڕەوشـتی بـەرز و جوانـە لـەم پێغەمبـەرەدا ﷺ هەیـە، بـە ڕادەیـەك کـە دوژمنانیشـی شـایەتی لەسـەر ئەمـە دەدەن. هـەروەها دەرکـەوتنی هـەزاران موعجیزە لەم پێغەمبەرەوە ﷺ وەك: لەت بوونی مانگ کە بە پەنجە بۆ ڕاکێشانی پێغەمبەر ﷺ بوو بە دوو کەرتەوە و لە دەقی قورئاندا بە: ﴿وانْشَقَّ الْقَمَرُ﴾ (القمر:١) بـاس کـراوە.. هەروەها وەك ئەوەی کە سوپایەکی تەواوی دوژمنانی، تەنها بەوەی کە مشتێك خاکی بە سـەر و چـاودا وەشـاندن، هـەموو یـەکێکی ئـەو دوژمنانـە لـەو گڵ و خاکـە ڕۆشـتە نـاو چاویانەوە، هـەروەك دەقی ئایەتی: ﴿وما رَمَيْتَ إِذْ رميتَ وَلَكِنَّ اللهَ رَمَـى﴾ (الأنفال:١٧)

باسی دەکات.. هەروەها وەك تیْراوبوونی هاوەڵەکانی لەو کانیاوەی کە وەك کەوسەر لە کاتی تینوێتیی سەختدا لە نیْوان هەر پێنج پەنجە پیرۆزەکانیەوە هەڵدەقوڵا و.. جگە لەمانەش سەدان موعجیزەی تر کە لەسەر دەستی ئەو پێغەمبەرەدا ﷺ روویان داوە و، بە نەقلی صەحیح و بێ گومان، یان بە تەواتور پێمان گەیشتوون.

ئیتر ئەم گەشتیارە داوای لە "عەقڵ"ی خۆی کرد کە: بڕوات مەکتووبی نۆزدەهەم(موعجیزاتی ئەحمەدی) بخوێنێتەوە، کە پەیامێکی وەهایە خۆی لە خۆیدا کارێکی لەعادەت بەدەر و خاوەنی کەرامەتە و، زیاتر لە سێ سەد موعجیزەی لە موعجیزەکانی پێغەمبەر ﷺ لەگەڵ بەڵگە بێ گومان و سەنەدە باوەڕ پێ کراوەکانیاندا لەخۆ گرتووە.

پاشان ئەم گەشتیارە لەبەر خۆیەوە بە خۆی وت:

کەسێك بەم ئەندازەیە ڕەوشتی جوان و بەم زۆرییەش موعجیزەی بیێت، بێ هیچ گومانێك ئەو کەسە خاوەنی ڕاسترین گوفتارە و، بە هیچ جۆرێك ناگونجێ ئەو مرۆڤە لەو پلەیەی خۆی دابەزێت و، وەك خراپکاران دەست بە ساختە و درۆ و دەلەسە بکات.

دووهەم:

ئەوەیە کە: ئەو قورئانەی بە دەستیەوەیەتی، لە حەوت ڕووەوە خاوەنی ئیعجازە.. ئەو قورئانەی کە فەرمانێکە لە لایەن خاوەنی گەردوونەوە دەرچووە و، لە هەموو چەرخێکدا سێ سەد ملیۆن کەس باوەڕیان پێیەتی.

جا لەبەر ئەوەی وتەی بیست و پێنجەم، واتە: پەیامی (موعجیزاتی قورئانی) کە خۆری پەیامەکانی نوورە، بە چەندین بەڵگەی بەهێزی دامەزراو چەسپاندوویەتی کە بە چل ڕوو قورئانی پیرۆز خاوەنی ئیعجازە و فەرموودەی پەروەردگاری هەموو جیهانەکانە.. لەبەر ئەوە، گەشتیارەکە ئەم کارەی بەو پەیامە ناوبراوە سپارد، چونکە ئەو پەیامە بە درێژی ئەو ئیعجازەی ڕوون کردووەتەوە.

پاشان وتی: ئەو کەسەی کە خواوەند بیکات بە ئەمیندار لەسەر وتەکانی خۆی و، ئەویش ئەم وتانەی خوای گەورە لە خۆیدا جێبەجێ بکات و بەم کارەش واتاکانی ڕوون بکاتەوە.. ئەو کەسەی کە خوای گەورە ئەرکی ڕاگەیاندنی ئەم قورئانە مەزنەی بە

هەموو خەڵکی پێ سپاردبێت، کە ئەمەش کارێکی تەواو حەق و ڕەوایە، هەرگیز مومکین نییە مرۆڤێکی وا درۆی لێ ببینرێت یان جێی گومان بێت.

سێهەم:

ئەوەیە کە: ئەم پێغەمبەرە ﷺ بە شەریعەتێکی پاك و ئایینێکی سروشتی و بەندایەتییەکی خاوێن و نزا و لاڵانەوەیەکی بەکوڵ و بانگەوازێکی گشتی و باوەڕێکی دامەزراوەوە ڕەوانە کراوە، کە هیچ شتێك نییە هاوچەشنی ئەوانە بێت کە ئەم هێناونی و، هەرگیز لەوانە باشتر نەبووە و نابێت..

چونکە ئەو شەریعەتەی کە ئەو نەخوێندەوارە ﷺ هێنای و پێنج یەکی مرۆڤایەتیی بە درێژایی چواردە سەدەی ڕەبەق لەسەر بناغەی حەق و دادگەری و بە یاسا پڕ لە وردەکاری و زۆرەکانی بەڕێوە برد، هەرگیز هاوتای نییە و ناشی بێت.

هەروەها ئەو "ئیسلام"ەی کە لە کردار و گوفتار و هەڵسوکەوتی ئەو کەسە نەخوێندەوارەوە دەرچووە، پێشەوا و جێی پرس و ڕای سێ سەد ملیۆن مرۆڤە لە هەموو چەرخێکدا و، مامۆستا و ڕابەری عەقڵ و، ڕووناککەرەوەی دڵ و، پەروەردەکار و پاکژکەرەوەی دەروون و، هۆی بەرزبوونەوەی ڕۆحیانە.. ئەم ئیسلامە، نە هاووێنەی بووە، نە هەرگیز دەیشی بێت.

هەروەها پێشکەوتن و بەرزبوونەوەی بەسەر هەموو کەسێکدا لەو پەرستنانەی کە لە ئایینەکەیدا هەن و، تەقوا مەزنەکەی کە لە هەموو کەسێك زیاترە و، ترسانە زۆرەکەی لە خواوەند و، موجاهەدە بەردەوامەکەی و، چاودێرییە لەڕادەبەدەرەکەی بۆ وردترین نهێنییەکانی بەندایەتی، تەنانەت لە ناخۆشترین بارودۆخیشدا و، بەندایەتی کردنە بێ گەردەکەی هەر لە سەرەتاوە بە جوانترین شێوە، بێ ئەوەی لاسایی کەس بکاتەوە و، لە سەرەتا و کۆتاییدا هەر یەکتاپەرست بێت، بێ گومان هاوچەشنی بەندایەتیی وا نە تا ئێستا بینراوە و نە لەمەولاش دەبینرێت.

هەروەها بە دوعا و لاڵانەوەی "الجوشن الكبير" کە یەکێکە لەو هەزاران نزا و پاڕانەوانەی ئەو، وەسفی پەروەردگاری خۆی لە پلەیەکی عارفانەی وەهادا دەکات کە هیچ کام لە عارفان و ئەولیاکان لە خواناسیدا نەگەیشتوونەتە ئەو پلەیە و، هەر لە کۆنەوە تا ئێستا وەسفی کەسیان نەگەیشتووەتە ڕادە و پایەی ئەو وەسفەی کە ئەو هی خواوەندی دەکات. هەرچەندەش ئەوان دەیانتوانی یەك لە دوای یەك سوود لە بیری یەکتر و

پێشینانیان وەربگرن. ئەمەش ئەوەمان بۆ دەردەخات کە هیچ کەسێك نی‌یە لـە پاڕانـەوەدا وەکو ئـەو وابێـت. هەرکـەس سـەیری ئـەو ڕوونکردنـەوە کورتـەی بڕگەیـەکی نـەوەدونۆ بڕگەکەی موناجاتی "الجوشن الکبیر" بکات لە سەرەتای پـەیامی "موناجـات"دا، هیچی بۆ نامێنێتەوە جگە لەوەی کە بڵێت: هیچ نزا و پاڕانەوەیەك هاوچەشنی ئـەم دوعـا بـەرز و جوانە نی‌یە کە لە چڵەپۆپەی خواناسیدایە.

هەروەها لە گەیاندنی پێغەمبەرێتی‌یەکەی و ڕاگەیاندنی بانگەوازەکـەیدا بـە خـەڵکی، دامەزراوی و ئازایەتی‌یـەکی ئەوتۆی پیشانداوە کە هیـچ کەسێك - بـا بـە ئـەندازەی گەردیلەیـەکیش بووبێـت - لەمـەدا نزیکی نابێتـەوە و پێی‌ناگاتـەوە و لـەگـەڵیدا بـەراورد ناکرێت. هیچ جۆرە دوودڵی و دڵەتەپێ‌یەکیشی تووش نەبووە و هەرگیز تـرس نـەیتوانیوە زەفەری پێ ببات، خـۆ هـەرچـەندە دەوڵەتە گەورە و ئایینە مەزنەکانی ئەو دەمە و تەنانەت هۆز و مام و خزمانیشی ئەوپەڕی دوژمنایەتی‌یان لەگەڵدا دەکرد، کەچی ئەم هەر بە تەنها خۆی تەحەددای گشت دنیـای دەکـرد و، خـواوەندیـش پشـتی گـرت و سـەری خسـت و سەربەرزی کرد و، ئەویش سەری گێتیی بە تاجی ئیسلام ڕازانـدەوە.. کەواتـە کـێ هەیـە لە گەیاندنی ئەو ڕاسپاردانەی خوای گەورەدا وەك محەممەد ﷺ وا بێت؟!

هەروەها ئەم پێغەمبەرە ﷺ ئیمانێکی توندوتۆڵی مەحکەم و، یەقینێکی دامەزراوی لـە عادەت‌بـەدەر و، دەرخسـتنی حەقیقـەتی سروشـتی مرۆڤـی بـــە جۆرێکـــی دەراســـا و، بیروباوەڕی بەرزی ئەوتۆی لەگەڵ خۆیدا هێناوە کـە نـە بیروبـاوەڕ و نـە دانـایی دانایـان و سەرگەورە ڕۆحی‌یەکانی ئەو سەردەمە، نـەیانتوانی هیـچ گومـانێك یـان دوودڵی‌یـەك یـان لاوازی‌یەك یان تەنانەت وەسوەسەیەکیش لە دڵی ئەودا دروست بکەن!

بەڵێ، هەموو ئەوانە نەیانتوانی هیچ کارێك بکەنە سەر هیچ شتێکی ئەو، چ یەقینی، چ بیروباوەڕی، چ پشت بەخوا بەستنی، چ ئـەو دڵنیایی‌یـەی کـە بـە خـوای گـەورە هـەیبوو، هەرچەندەش گشت ئەو بیروباوەڕ و دانایی‌یانەی باس کران، هـەموویان دژ و پێچەوانـەی ئەو بوون و دوژمنایەتی‌یان لەگەڵدا دەکردا!

جگە لەمەش، سـەرجەمی ئـەولیا و پیاوچـاکان کـە لـە پلـە و پایـە مەعنەوی‌یـەکاندا بەرزبوونەتەوە، لە پێشـەکیی هەموویانەوە: هاوەڵـە بـەڕێزەکانی پێغەمبـەر ﷺ هـەموویان بـەهۆی ئیلـهام و دەرس وەرگرتـن لـە پێغەمبـەر ﷺ و سـوود وەرگرتنیـان لـە پلـــەی

ئیمانەکەی و بەوەی کە پێغەمبەریان ﷺ لە بەرزترین پلەدا دیوە، بەرز بوونەوە و گەیشتن بەو پلە بڵندانە..

هەموو ئەمانە، بە جۆرێکی ئاشکرای بەڵگەنەویست، دەری دەخەن کە ئیمانی ئەم پێغەمبەرە ﷺ ئیمانێکە هەرگیز هاوتا و هاووێنەی نی‌یە.

ئیتر گەشتیارەکە تێگەیشت و تەسدیقی عەقڵی خۆی کرد، کە: کەسێك خاوەنی شەریعەتێکی ئاوا بێ وێنە و، ئیسلامێکی پاکی بێ هاوتا و، بەندایەتی‌یەکی خاوێنی بێ گەرد و، پاڕانەوەیەکی جوانی ناوازە و، دەعوایەکی گشتیی گەردوونی و، ئیمانێکی دەراسای بەم چەشنە بێت، هەرگیزاو هەرگیز جێی درۆی لانابێتەوە و خەڵکیش ناخەڵەتێنێت.

بەڵگەی چوارەم:

یەکدەنگیی هەموو پێغەمبەران، درووودیان لەسەر بێت و، یەکگرتنیان لەسەر ئەو ڕاستی‌یانەی ئیمان کە ئەم پێغەمبەرە ﷺ هێناونی، بەڵگەیەکی بێ گومانە لەسەر "بوون" و "یەکتایی" خواوەندی گەورە، هەروەها شایەتی‌یەکی ڕاستیشە لەسەر ڕاستی و پێغەمبەرێتیی ئەم پێغەمبەرە ﷺ. چونکە هەر شتێك ببێت بە بەڵگە لەسەر پێغەمبەرێتیی پێغەمبەرانی تر و لە خولگەی پێغەمبەرێتیی ئەواندا بخولێتەوە، وەك سیفاتی بەرز و پیرۆز و موعجیزاتیان و ئەو کارانەی ئەنجامیان داون، کتومت وەك ئەوانە و لەوانەش تەواوتر لەم پێغەمبەرەدا ﷺ هەیە، هەروەك مێژوو تەسدیقی ئەمە دەکات..

چونکە ئەو پێغەمبەرانە - درووودیان لەسەر بێت - بە زمانی تەورات و ئینجیل و زەبوور و ئەو "صوحوفانەی" لە بەردەستیاندا بوون، هەواڵ و مزگێنیی هاتنی ئەم زاتە پیرۆزەیان بە خەڵکی داوە (تەنانەت بیست ئاماژەی ڕوون و ئاشکرا زیاترمان ڕوون کردووەتەوە کە لەو کتێبە پیرۆزانەدا هەن و، لە پەیامی "موعجیزاتی ئەحمەدی"دا تۆمارمان کردوون). جا هەروەك ئەوان مزگێنیی هاتنی ئەمیان بە خەڵکی داوە، بە زمانی حاڵیشیان - واتە زمانی پێغەمبەرێتی و موعجیزاتیان - تێکڕا تەسدیقی دەکەن و مۆری پشتگیری لەسەر ڕاستیی بانگەوازەکەی دەدەن. چونکە هەر ئەو پێغەمبەرەیە کە لە بانگەوازەکەیدا بۆ لای خواوەند، پێش هەموو پێغەمبەرانی تر کەوتووەتەوە.

لەمەوە گەشتیارەکە تێ گەیشت کە ئەو پێغەمبەرانە - درووودیان لەسەر بێت - هەروەك بە زمانی گوفتار و یەکدەنگی‌یان دەبن بە بەڵگە لەسەر "یەکتایی" خواوەند، بە

هەمان جۆر، بە زمانی حاڵیشیان و یەکگرتنیان شایەتی لەسەر ڕاستی و ڕاستگۆیی ئەم پێغەمبەرە ﷺ دەدەن.

بەڵگەی پێنجەم:

گەیشتنی هەزاران ئەولیا بە "حەق" و سەرچاوەی "حەقیقەت".. هەروەها ئەو کەمالات و کەرامەت و کەشف و موشاهەدانەش پێیان بەهرەمەند بوون، تەنها بەهۆی شوێنکەوتنی دەستوورەکان و، پەروەردەی پێغەمبەر ﷺ و، شوێن پێ هەڵگرتنیەوە هەموو ئەمانەیان دەست کەوتووە..

جا هەروەك هەموو ئەوانە بەڵگەن لەسەر "یەکتایی" خواوەند، بە یەکدەنگی و یەکگرتنیشیان شایەتن لەسەر ڕاستیی مامۆستا و پێشەواکەیان، کە ئەم پێغەمبەرە بەڕێزەیە ﷺ و، لەسەر ئەوەش کە پێغەمبەرێتی‌یەکەی لەوپەڕی حەق و ڕاستیدایە.

جا گەشتیارەکە لەمەوە تێگەیشت کە ئەم پیاوچاکانە بە "نووری ویلایەت" هەندێکیان لەو شتە غەیبی‌یانە دیوە کە پێغەمبەر ﷺ لە بارەیانەوە دواوە و هەواڵیانی ڕاگەیاندووە، بە نووری ئیمانیش هەموو هەواڵدانەکانی ئەویان دیوە و باوەڕیان پێ هێناوە و، چ بە "علم الیقین" و چ "عین الیقین" و چ "حق الیقین" تەسدیقیان کردووە. ئەمەش وەك خۆری ڕووناك دەری دەخات کە: تا چەندە ئەم پێشەوا و ڕابەرە گەورە و مەزنەیان ڕاستگۆیە و، تا چەندەش لەسەر حەقە.

بەڵگەی شەشەم:

ملیۆنان زانای هەڵبژاردەی وردەکار و صیددیقانی لێکۆڵەر و دانایانی بلیمەتی ئیماندار، لەوانەی کە بە بەرزترین پلە گەیشتوون، تەنها بەهۆی ئەوەی کە قوتابێتیی ئەو پێغەمبەرە نەخوێندەوارەیان ﷺ کردووە و وانەی حەقیقەتە بەرز و پیرۆزەکانیان لە لا خوێندووە و، لەمەشەوە چەندین زانستی بەرزیان بەدەست هێناوە و، چەندین پلەیان لە خواناسیدا بۆ دەرکەوتووە..

گشت ئەو مرۆڤانە، هەروەك هەموویان بناغەی بانگەوازەکەی پێغەمبەر ﷺ (کە یەکتاپەرستیی خواوەندە) دەچەسپێنن و بە بەڵگە بێ گومانەکانیشیان و بە یەکدەنگی تەسدیقی دەکەن.. هەر بەو جۆرەش هەموویان یەك دەگرن و، لەسەر ڕاستی و ڕاستگۆیی ئەم مامۆستا مەزنە و لەسەر ئەوەی کە سەرجەم فەرموودەکانی حەق و ڕاستن، شایەتی دەدەن.

جا ئەم شایەتیدانەی ئەوان، وەك ڕۆژی ڕووناك، بەڵگەیەكی ڕوونە لەسەر ڕاستگۆیی ئەم زاتە و ڕاستیی پەیامەكەی. بۆ نموونە: "پەیامەكانی نوور" بە هەموو بەشەكانیەوە كە لە سەد تێدەپەڕن، تەنها یەك بەڵگەن لەسەر ڕاستی و دروستیی ئەم پێغەمبەرە خۆشەویستە ﷺ!

بەڵگەی حەوتەم:

ئەو كۆمەڵە مەزنەی كە پێیان دەوترێت: "ئال و ئەسحاب" و، سەبارەت بە فیراسەت و زانست و كەمالاتەوە لە دوای پێغەمبەران – دروودیان لەسەر بێت – بەناوبانگترین مرۆڤن و لە هەموو كەسێك وریاترن و لە پلە و پایە و كەمالاتیشدا پلەیان بەرزترە و، بەناوبانگتر و وردبینترن و لە هەموو كەسێكیش زیاتر دەستیان بە ئایینەوە گرتووە..

جا كە ئەم كۆمەڵە مەزنە بەوپەڕی تاسە و شەوق و لێبڕان و وردەكاری‌یەوە بە شوێن هەموو حاڵەت و بیر و هەڵسوكەوتێكی ئاشكرا و پەنهانی پێغەمبەردا ﷺ بە وردی گەڕاون و، ئنجا بە یەكدەنگی و یەكگرتن تەسدیقی ئەوەیان كردووە كە پێغەمبەر ﷺ لە قسە و گوفتارەكانیدا لە گشت كەسێكی ئەم دنیایە ڕاستگۆترە و، لە هەموویان پلەی بەرزترە و، لە هەموو شیان زیاتر و توندتر دەستی بە حەق و حەقیقەتەوە گرتووە.. جا ئەم تەسدیقەی ئەوان كە هێندە دامەزراوە هەرگیز لە جێگای خۆیدا نابزوێت، لەگەڵ ئەو ئیمانە قووڵەش كە هەیانە، بەڵگەیەكی گەلێ ڕوونە و وەك ئەوە وایە كە ڕۆژی ڕووناك دەبێت بە بەڵگە لەسەر ڕووناكیی خۆری ناوجەرگەی ئاسمان.

بەڵگەی هەشتەم:

هەروەك ئەم گەردوونە بەڵگەیە لەسەر ئەو بەدیهێنەر و نووسەر و وێنەكێشەی كە دروستی كردووە و بەڕێوەی دەبات و كاری دەسازێنێت و، بە وێنەكێشان و ئەندازەدانان و ڕێكخستن دەستكاریی دەكات، وەك بڵێی گەردوون كۆشكێكی ڕەنگین، یان پەڕاوێكی گەورە، یان پیشانگایەكی جوانی ناوازە، یان جێگای دەرخستن و ناوبانگ پێ دەركردن بێت بۆ ئەو شتانەی كە تیایدایە..

هەروەك ئەم گەردوونەی كە بەم جۆرەیە، بەڵگەیە لەسەر بەدیهێنەری خۆی.. بە هەمان جۆر و بە چەشنێكی بێ گومان، داخوازی ئەوەش دەبێت كە یەكێك بێت ئەو واتایانە دەرببڕێت كە لەم كتێبە گەورەیەی گەردووندان و، ئامانجەكانی خواوەندیش لە

بەدیهێنانی گەردووندا بزانێت و بەخەڵکیشیان بڵێت و، ئەو دانستە پەروەردگاری‌یانەش کە لە ئاڵوگۆڕی گەردووندان و ئەنجامی فەرمانبەری و هەڵسوکەوتەکانی گەردوونن، بە دەرس بیانڵێتەوە و، نرخ و بایەخ و کەماڵاتی ئەو شتانەش لە گەردووندا ئاشکرا بکات. واتە داخوازی ئەوە دەبێت کە بانگەوازکارێکی مەزن و ڕاستگۆ و مامۆستایەکی لێکۆڵەر و کارامە، بۆ ئەم کارانە ببێت.

گەشتیارەکە لەم وانەیەوە تێگەیشت لەوەی کە گەردوون بەڵگە و شایەتە لەسەر ڕاستی و دروستیی ئەم پێغەمبەرە ئەمینەی کە بەڕێزترین و بەرزترین کەسە ئەم فەرمانبەری و ئەرکانەی بە تەواوی ئەنجام دابێت و، بەڵگەیە لەسەر ئەوەش کە ئەم پێغەمبەرە ﷺ بەڕێزترین و ڕاستگۆترین نێرراوی پەروەردگاری هەموو جیهانەکانە.

بەڵگەی نۆهەم:

مادەم لە پشت پەردەوە یەکێك هەیە کەماڵی بێ وێنە و وردەکاریی سنعەتی خۆی لە ڕێی ئەم بەدیهێنراوە پڕ لە وردەکاری و دانایی‌یانەوە ئاشکرا دەکات و..

بەو بەدیهێنراوە لەژمارەبەدەر و ڕازاوە و ناسکۆڵە و جوانانەش، خۆی بە غەیری خۆی دەناسێنێت و خۆشەویستی دەکات لە لایان..

بەو نیعمەتە بەنرخ و خۆش و لە ژمارەبەدەرانەش کە بەخشیونی، سوپاس و شوکرانە لەسەر ئەو بەدیهێنراوانەی خۆی پێویست دەکات و..

بەدیهێنراوانی دەخاتە تاسە و شەوقەوە و هانیان دەدات کە لە بەرامبەر پەروەردگارێتیی ئەودا پەرستشێکی ئەوتۆ ئەنجام بدەن کە پڕ بێت لە خۆشەویستی و سوپاس و شوکرانەبژێری بۆ ئەم پەروەردگاری و ژیاندنە گشتی‌یەی خواوەند کە بەدیهێنراوانی خۆی پێ پەروەردە دەکات و، بە جۆرێکی پڕ لە شەفەقەت و چاودێری دەیانژیێنێت (بە ڕادەیەك کە خۆراك و میوانداریی پەروەردگاری‌یانەی وا ئامادە و ساز دەکات کە پێویستی‌یەکانی وردترین هەستی چەشتنی ناودەمەکان و هەموو جۆرە ئیشتیهاکان دابین دەکات) و..

داوا لە بەدیهێنراوانیشی دەکات کە باوەڕ و تەسلیم بوون و ملکەچی و گوێ ڕایەڵی‌یان لە بەرامبەر ئەو خوایەتی‌یەی خواوەندەوە ببێت کە بە گۆڕینی وەرزەکان و، شەو بە دوای ڕۆژدا هێنان و، جیاوازی‌یان و، هاوچەشنی ئەم کاروبارە مەزن و هەڵسوکەوتە گەورە و کردارە پەروەردگاری‌یە سەرسووڕهێنەر و پڕ لە دانایی‌یانەوە، ئەو

خوایەتی‌یەی خۆی پیشـانی ئـەوان دەدات و، دادگـەری و حـەقڕەویی خۆیشـی بـەوە دەردەخـات کە هەمیشـە پـەنای چـاکە خـوازان دەدات و، خـراپە و خراپـکاران لـەناو دەبات و، بە بەڵا و گیرو گرفتە ئاسمانی‌یەکانیش ستەمکاران و ئەوانەی پێغەمبەران بـە درۆ دەخەنەوە، لەناو دەبات.

کەواتە بێ هیچ گومـانێك، خۆشەویستترین بەدیهێنراو و ڕاستگۆترین بەندە لـە لای ئەو خواوەندەی کە پەردەی غەیبی بەسەر خۆیدا داداوەتەوە، ئەو کەسەیە کە بە جۆرێکی پاك و بێ گەرد و خاوێن بۆ ئەو ئامانج و مەبەستە باسکراوانەی خواوەنـد کـار بکـات و، نهێنیی هەرە گـەورەی بەدیهێنان لـە گـەردووندا بدۆزێتـەوە و ئـەو مەتەڵـە حـەل بکـات و گرێ کوێرەکـەی بکاتـەوە و دەری بخـات و، هەمیشـە بـە نـاوی بەدیهێنەرەکەیـەوە تێ‌بکۆشـێت و، لـە هەمـوو شـتێکدا داوای هـێز ویارمـەتی لـەو بکـات و، بـەم جـۆرە یـارمـەتی و سەرکەوتنی لەوەوە دەست کەوتبێت..

جا دەبێ ئەو کەسە کێ بێت جگە لە حەزرەتی محەممەد ﷺ؟

پاشان ئەم گەشتیارە بە "عەقڵ"ی خۆی وت:

مادەم ئەم (نۆ) حەقیقەتە شایەتی ئیسپاتن لەسەر ڕاستیی ئەم پێغەمبەرە مەزنە ﷺ، ئـەوا هیچ گومانێك لەوەدا نی‌یە کە پێغەمبەر ﷺ تەوەرەی ڕێزی مرۆڤایەتی و، مایەی شانازیی جیهانە و، ئەوپـەڕی شایانی ئەوەیـە کـە نـاوی: "مایـەی شـەرەفی ئـادەمیزاد" و نازنـاوی: "جێی شانازیی هەموو جیهان"ی لـێ بنرێت. ئەو فەرمانەی خواوەندی میهرەبانیش کە لە دەستیدایە، بریتی‌یە لـەو قورئانـە پیرۆزەی کـە بـاڵی شـکۆمەندی و دەسـتەڵاتی مەعنەویی خۆی بەسەر نیوەی گۆی زەویدا ڕاکێشاوە. ئنجا کەماڵاتی کەسی و ڕەوشتە بەرزەکانی خۆیشـی، لەگـەڵ ئـەو قورئانـەدا، دەری دەخـەن کـە مـەزنترین مـرۆڤ لـــە جیـهاندا ئـــەم پێغەمبـــەرە مەزنەیـــە ﷺ. کەواتـــە وتـــە و گوفتـــاری حـــەقی بـــاوەڕ پـــێ کراو لـــە بـــارەی بەدیهێنەرمانەوە، تەنها وتە و گوفتاری ئەوە!

دەسا ئـەی عەقڵەکـەم! وەرە سـەرنج بـدە لـەوەی کـە بناغـەی هـەموو دەعواکـانی ئـەم پێغەمبـەرە مەزنـە ﷺ و ئامـانجی سـەرەکیی هـەموو ژیـانی بریتی‌یە لـە: شـایەتیدان لەسـەر "بـوون" و "یـەکتایی" خـواوەنـد و، ڕوونکردنـەوە و دەرخسـتنی "سـیفەتە مـەزن" و "نـاوە جوانـەکان"ی بەدیهێنـەرمان. ئـەوەتا هـــەموو ئەمانـەی چەســـپاندووە و ئاشـــکرای کـــردوون و، لەمەشدا پشتی بەو هـەزاران ڕاستی‌یە ڕەگداکوتـاوە دامەزراوانە بەستووە

کە لە ئایینەکەیدان و، هێزی ئەو سەدان موعجیزە ڕوون و ئاشکرایانەش کە خواوەند لەسەر دەستی ئەو دەری خستوون.

واتە: ئەو خۆرە مەعنەوی‌یەی کە ئەم گەردوونـەی ڕوونـاك کردووەتەوە و، بەڵگەی ڕوون و ئاشکرای "بوون" و "یەکتایی" خواوەندی بەدیهێنەرمانە، تەنها ئەم پێغەمبەرە بەڕێزەیە ﷺ کە نازناوی: "خۆشەویستی خوا"ی خەڵات کراوە. چونکە سێ جۆر یەکدەنگیی گەورەی ئەوتۆ هەن کە هەرگیز پشتگوێ ناخرێن و خۆیشیان شت پشتگوێ ناخەن، پشتی ئەم شایەتیدانە دەگرن و تەسدیقی دەکەن:

یەکدەنگیی یەکەم:

یەکدەنگیی ئەوانەیە کە لە جیهاندا بە ناوی "ئالـی بـەیتی محەممەد ﷺ" ناسراون و ناوبانگیان دەرکردووە. ئەو کۆمەڵە نوورانی‌یەی کە پێشەواکەیان ئەو ئیمامی عەلی‌یە بەڕێزەیە کە دەفەرموێ: "ئەگەر پەردە لە ڕووی پەنهاندا هەڵبدرێتەوە، یەقینم هەروەك خۆی دەمێنێتەوە" و.. لە دوای خۆیشـی هەزاران ئەولیای گەورەی خاوەن بەسـیرەتی تیژ و پەنهان بینیان تێدا هەڵکەوتووە، لە پیاوانی وەك شێخی گەیلانی (قُدِّسَ سِـرُّهُ) کە هێشتا لەسەر زەوی و لە ژیاندا بووە بە چاوی تیژی بەسیرەتی خۆی سەیری عەرشی مەزن و حەزرەتی ئیسرافیلی، بەو گەورەیی‌یە، کردووە!

یەکدەنگیی دووهەم:

بریتی‌یە لە یەکدەنگیی ئەو کۆمەڵەی کە بە "هاوەڵـە بـەڕێزەکانی پێغەمبـەر ﷺ" بەناوبانگ و ناسراون، کـە بـە یـەکگرتنیان و ئیمانـە دامەزراوەکـەیان تەسـدیقی ئـەم پێغەمبەرە مەزنـە ﷺ دەکەن. ئەم تەسـدیقەشیان لـە ڕادەیەکی وادا بـوو کە گەیاندنیە ئەوەی گیان و سامان و باوك و تیرە و هۆزیان لە پێناوی ئەودا بەخت بکەن. ئەوانەی کـە پێش پێغەمبەر ﷺ کۆمەڵێکی دەشتەکیی ناو جێگایەکی دوور لە خوێندەواری و بێ بەش لە هەموو ڕواڵەتێکی ژیانی کۆمەڵایەتی و بیری سیاسـی بوون و، خاوەنی هیـچ پەڕاو و ڕێبـازێکی ڕوون نـەبوون و، لـە تاریکستانی چەرخی "فـەترەت"دا ون بووبـوون و هـەر ناویـان نـەدەهێنرا، کـەچی لـە پاش موسڵمان بوونیـان و لـە ماوەیـەکی کـەمدا بـوون بـە مامۆسـتا و ڕابـەر و سیاسـی و کاربەدەسـتی دادوەری ئـەو نەتەوانـەی کـە لـە بـاری شارستانێتی و بـواری زانسـتی و ژیـانی کۆمەڵایـەتی و ڕامیاری‌یـەوە پێشـکەوتووترین

نەتەوەی ئەو کاتەی سەرزەوی بوون. بەم جۆرە فەرمانڕەوایی خۆرهەڵات و خۆرئاوایـان گرتە دەست و، ئاڵای دادگەری‌یان لە دەریا و وشکایی جیهاندا دەشەکایەوە.

یەکدەنگیی سێ‌هەم:

بریتی‌یە لە تەسدیقی ئەو کۆمەڵە مەزنەی کە لە زانایانی بەڕێز و لەژمارەبەدەری ئـەوتۆ پێکهاتوون کە لە زانستەکانیاندا وەك دەریا وان و تـابلێی لێکۆڵـەر و وردەکـار بـوون و، لـەناو نەتـەوەی ئـەم پێغەمبـەرەدا ﷺ هەڵکـەوتوون و گەشـەیان کـردووە و، لـە هـەموو چەرخێکدا هێندە مرۆڤی کامڵ و کارامە و لێهاتوویان هەیە کە لە گشـت زانیاری‌یـەکدا پێش هەموو کەسێك کەوتوونەتەوە.

جا تەسدیقی هەموو ئەو زانایانـە، پێکـەوە و بـە پلـەی "علـم الیقـین" - لـە ڕاستیدا - یەکدەنگی‌یەکە لە وێنەی نی‌یە.

لەمانـەوە گەشتیارەکە بڕیـاری دا کـە: شـایەتیدانی ئـەم پێغەمبـەرە نـەخوێندەوارە ﷺ لەسـەر "یـەکتایی خـواوەنـد" شـایەتیدانێکی جوزئـی و تاکـە کەسـی نی‌یـە، بـەڵکو شایەتیدانێکی هەمـەکی و گشـتیی ئەوتۆیـە کـە هێنـدە مەحکـەم و دامـەزراوە هـەرگیز لـە جێی خۆی نەبزوێت و، گەر سەرجەم شەیتانەکانیش لـە هـەموو لایەکـەوە لێـی کۆببنـەوە ناتوانن خۆیان لە بەرامبەریەوە ڕابگرن.

هـەر بـەم جـۆرەش لـە پلـەی شـازدەهەمی مـەقامی یەکـەمدا، ئاماژەیـەکی کـورت بـۆ ئـەم ڕاستی‌یە کراوە کە ئەو گەشتیارە لە گەشتە عەقلی‌یەکـەیدا بـە نـاو لایەنـەکانی ژیـان لـەو قوتابخانە نوورانی‌یەی چەرخی بەختەوەریدا دەستی کەوت. ئەو ئاماژەیەش بەم جۆرەیە:

(لا إله إلاّ الله الواجبُ الوجودُ الواحدُ الأحدُ الـــذي دلَّ على وجوبِ وجودِه في وحدتِه: فخرُ عالمٍ، وشرفُ نوعِ بني آدمَ، بعظمةِ سلطنةِ قرآنِه، وحشمةِ وسعةِ دينـــــهِ، وكـــثرةِ كمالاتِه، وعلويّةِ أخلاقِه، حتى بتصديقِ أعدائِه، وكذا شَـــهِدَ وبَرْهَنَ بقوةِ مئآتِ المعجزاتِ الظاهراتِ الباهراتِ الْمُصَدَّقَـــةِ وبقوةِ آلافِ حقائقِ دينِهِ الساطعةِ القاطعةِ، بإجماعِ آلِـهِ ذوي الأنوارِ، وباتفاقِ أصحابِهِ ذوي الأبصارِ. وبتوافُقِ محققي أُمَّتِـهِ ذوي البراهينِ والبصائرِ النّوارة).

١٧

ئەم گەشتیارەی کە تێر نابێت و ماندووبوون کاری تێناکـات، زانیـی: ئامانجی ژیـانی ئەم دنیایە و ژیانی "ژیان" تەنها لە ئیماندایە، بۆیە لەگەڵ "دڵ"ی خۆیدا دوا و، وتی:

گوفتاری ئەو کەسەی کە لێی دەگەڕێین، بەناوبانگترین و ڕاست و داناترین گوفتاری ناو ئەم "بوون"ەیە و، لە هەموو چەرخ و سەردەمێکدا تەحەددای گشت ئەوانەی کردووە کە ملی بۆ کەچ ناکەن. کەواتە با لـە پێشـدا سـەر لـەو قورئانە پیرۆزە خـاوەن ڕەوانی‌یـە ئیعجازبەخشـە بدەیـن و بزانیـن چـی دەڵێـت ؟ بـەڵام پێـش ئـەوەی بچینـە نـاو ئـەم جیهانـە جوانەوە، با هەندێك بووەستین و ئەوەندە لەم کتێبە بکۆڵینەوە کە دڵنیامان بکات لـەوەی کتێبی بەدیهێنەری ئێمەیە.

بەم جۆرە، دەستی کرد بە وردبوونەوە و لێکۆڵینەوە.

جـا لەبـەر ئـەوەی ئـەم گەشـتیارە لـە هاوچەرخەکانمانـە، ئـەوا لـە پێشـدا سـەیری "پەیامەکانی نـوور"ی کـرد، کـە چـەند بریسـکانەوەیەکی ئیعجـازی مەعنـەویی قورئـانی پیرۆزن.. بینیی:

ئەم پەیامانەی کە دەگەنە سەد و سی دانـە، بۆخۆیـان تەفسـیرێکی بـەنرخی ئایەتـەکانی قورئـانن، چونکـە پـەردە لـە ڕووی سـەرنجە وردەکـان و ڕووناکی‌یـە ڕەنگینـەکانی ئـەو ئایەتانەی قورئان لادەدەن و ئاشکرایان دەکەن.

خۆ هەرچەندەش "پەیامەکانی نوور" لەم سەردەمە موڵحیدە سەرسەختەدا، بە جیـهاد و تێکۆشانێکی بەردەوام، ڕاستی‌یەکانی قورئانیـان بـە هـەموو لایـەکدا بـڵاو کردووەتـەوە، کەچی هیچ کەسێك نەیتوانیوە ڕەخنەیان لێ بگرێت یـان ڕووبـەڕوویان ببێتـەوە، ئەمـەش ئەوە دەچەسپێنێت کە قورئانی پیرۆز - کە پێشەوا و ڕابەر و سەرچاوە و خۆری ڕووناکی بەخشـی ئـەو پەیامانەیـە - ئاسمانی‌یـە و، گوفتـاری خواوەنـدی پـەروەردگاری هـەموو جیهـانەکانە و، هەرگیز گـوفتـاری ئادەمیزاد نی‌یە، بە ڕادەیـەك کـە "وتـەی بیسـت و پێنجەم" و کۆتـایی "مـەکتووبی نۆزدەهـەم" کـە هـەردووکیان تەنـها یـەك بەڵگـەی نێـوان سـەدان بەڵگـەن لەوانـەی کـە پەیامەکانی نـوور بـۆ ڕوونکردنـەوەی ئیعجـازی قورئـان هێنـاونی، بـە چـل شـێوە و ڕووی جۆراوجـۆر ئیعجـازی قورئانیـان چەسـپاندووە، بـە چەشنێك هەموو ئەو کەسانەیان خستووەتە سەرسووڕمانەوە کە خوێندوویانەتەوە و لێیان کۆڵیونەتەوە، پاشان ڕێز و سەرسووڕمانی خۆیان بەرامبەر بەو پەیامانە دەربڕیوە، چ جای ئەوەی کە ڕەخنەیان ئاراستە بکەن یان بەرەنگاریان ببنـەوە، بـەڵکو هـەموویان - تێکـڕا - ستایشیان کردوون.

جا چەسپاندنی ڕووی ئیعجازی قورئان و، خستنەڕووی ئەو لایەنەی کە دەری دەخات قورئان فەرمایشت و گوفتاری خواوەندە، گەشتیارەکە ئەمەی بە پەیامەکانی نووری سپارد، بەڵام بە وردی سەرنجی لە چەند خاڵێك دا کە بە ئاماژەیەکی کورت مەزنی **قورئانی پیرۆز** دەردەخەن:

● خاڵی یەکەم:

هەروەك قورئانی پیرۆز، بە هەموو موعجیزات و ڕاستی‌یەکانی خۆی، کە بەڵگەن لەسەر ئەوەی لە هەموو شتێکی تر حەقترن، موعجیزەی حەزرەتی محەممەدە ﷺ، بە هەمان جۆر حەزرەتی محەممەدیش ﷺ بە هەموو موعجیزەکانی و بەڵگەکانی پێغەمبەرێتی و کەماڵاتی زانیاریی خۆی، موعجیزەی قورئانی پیرۆزە و، بەڵگەیەکی گومان بڕە لەسەر ئەوەی کە قورئانی پیرۆز گوفتاری خواوەندی پەروەردگاری هەموو جیهانەکانە.

● خاڵی دووەم:

قورئانی پیرۆز گۆڕانکاری‌یەکی گەلێ مەزنی لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا هێنایە گۆڕێ و، ڕووناکیی بە هەموو ئاسۆکانی گەردووندا پەخشاند و پڕی کردن لە بەختەوەری و ڕاستی‌یە مەزنەکانی لەسەر نەخشاندن و، ئاڵوگۆڕێکی یەکجار گەورەی ئەنجام دا چ لە دڵ و دەروونی مرۆڤدا چ لە گیان و ژیری‌یاندا چ لە ژیانی: کەسی و کۆمەڵایەتی و ڕامیاری‌یاندا. ئنجا ئەم گۆڕان و ئاڵوگۆڕەشی بە بەردەوامی هێشتەوە و بەڕێوەی برد، بە ڕادەیەکی ئەوتۆ کە ئایەتەکانی ئەم قورئانە (کە دەگەنە شەش هەزار و شەش سەد و شەست و شەش ئایەت) وا چواردە سەدەی ڕەبەقە لە هەموو چرکەیەکدا بە لای کەمەوە لەسەر زاری زیاتر لە سەد ملیۆن کەس، بەوپەڕی ڕێز و شکۆداری‌یەوە دەخوێندرێنەوە و، لەو کاتەشەوە ئەم قورئانە خەڵکان پەروەردە و "دەروونەکان"یشیان پاکژ دەکات و، "دڵانیان" دەپاڵێوێت و، ڕوونی و پلەبەرزی بە "گیانیان" و، ڕاستەشەقام و ڕووناکیش بە "ژیری‌یان" و ژین و بەختەوەریش بە "ژیانیان" دەبەخشێت.. بێ هیچ گومانێك، ئەم کتێبە هیچ هاووێنە و هاوتا و هاوشانێکی نی‌یە. کەواتە موعجیزە و دەراسایە.

● خاڵی سێ‌هەم:

قورئانی پیرۆز هەر لەو سەردەمەوە تاکو ئێستا ڕەوانبێژی‌یەکی وای پیشان داوە کە لە وێنەی نی‌یە. بە ڕادەیەك کە نرخی "موعەللەقاتی سەبعە"ی بەناوبانگی ئەوانی داگرتە خوار کە چەند پارچە شیعرێکی کەلە شاعیرە هەرە ڕەوانگۆکانیان بوون و بە زێڕ

نوسرابوون و به دیواری که‌عبه‌دا هه‌ڵواسرابوون، به ئه‌ندازه‌یه‌کی ئه‌وتۆ له شان و شکۆ و نرخ و به‌های داشکاندن که دوای هاتنی قورئان، کچه‌که‌ی "له‌بید" پارچه شیعره‌که‌ی باوکی له ڕووی دیواری که‌عبه داگرت و، وتی:

(مادەم ئەم ئایەتانە هاتن ، ئیتر جێی تۆ لێرەدا نەماوە)!

هه‌روه‌ها کاتێك ئه‌دیبێکی ده‌شته‌کی ئه‌م ئایه‌ته‌ی بیست که ده‌فه‌رموێ:

﴿فاصْدَعْ بما تُؤْمَر﴾ (الحجر:٩٤) خۆی پێ ڕانه‌گیرا و یه‌کسه‌ر سه‌ری سوژده‌ی نایه زه‌وی!

پێیان وت:

ئایا موسڵمان بوویت؟

وتی:

نه‌خێر.. به‌ڵام سوژده‌م بۆ ڕه‌وانبێژیی ئه‌م ئایه‌ته برد!

هه‌روه‌ها هه‌زاران که‌س له پێشه‌وایانی ڕه‌وانبێژی و که‌ڵه ئه‌دیبانی چه‌شنی: عه‌بدولقاهیری جورجانی و، سه‌ککاکی و، زومه‌خشه‌ری، به یه‌ك ده‌م و یه‌ك ده‌نگ دان به‌وه‌دا ده‌نێن که:

(ڕه‌وانبێژیی قورئان له سه‌رووی وزه‌ی مرۆڤه‌وه‌یه و، له توانای هیچ که‌سێکدا نی‌یه پێی بگات).

هه‌روه‌ها قورئانی پیرۆز، هه‌ر له کاتی نازڵ بوونیه‌وه تاکو ئێستاش، ته‌حه‌ددای هه‌موو ڕه‌وانبێژ و ئه‌دیبه له‌خۆباییی و سه‌رسه‌خته‌کان ده‌کات و، له که‌ش و فش و خۆبه‌گه‌وره گرتن و سه‌رسه‌ختی‌یان داده‌گرێت و لووت‌به‌رزی‌یان ده‌هێنێته خوار و، له‌و ته‌حه‌ددایانه‌شدا داوای هێنانی سووره‌تێکی وه‌ك سووره‌ته‌کانی قورئانیان لێ ده‌کات، یان ده‌بێت به تیاچوون و ڕسوایی دنیا و قیامه‌ت ڕازی بن..

ئا له‌م کاته‌دا که قورئان ئه‌م ته‌حه‌ددایه‌ی ڕاده‌گه‌یه‌نێت، ده‌بینیت سه‌رجه‌م ڕه‌وانبێژه سه‌رسه‌خته‌کانی ئه‌و سه‌رده‌مه وازیان له ڕێگا کورته‌که هێنا، که لاسایی کردنه‌وه‌ی قورئانه و هێنانی سووره‌تێکی وه‌ك ئه‌وه و، له بریی ئه‌مه ڕێیه‌کی درێژیان گرته‌به‌ر، که ڕێی جه‌نگ و ڕووبه‌ڕووبوونه‌وه‌ی چه‌ک‌دارانه‌یه و، ڕێیه‌که که کاولکاریی له دووتوێدایه و زیان به گیان و سامانیان ده‌گه‌یه‌نێت.. ئه‌وان به هه‌ڵبژاردنی ئه‌م ڕێگایه، ئه‌وه‌مان بۆ ده‌چه‌سپێنن که هه‌رگیز گرتنه‌به‌ری ڕێگا کورته‌که له تواناندا نی‌یه و بۆ هیچ که‌سێك مه‌یسه‌ر نابێت!

هەروەها ملیۆنەها كتێبی عەرەبیمان لە بەردەستدان، كە یان دۆست و پشتگرانی قورئان بە نیازی چاوكردن لە شێوازەكەی و شوێن پێ هەڵگرتنی.. یان دوژمنانی بۆ مەبەستی بەرەنگاری كردن و ڕەخنە لێ گرتنی، نووسیویانن..

خۆ هەموو ئەو كتێبانەی كە نووسراون و دەشنووسرێن، سەرباری بەرەوپێش چوونی شێوازیان، كە ئەویش ئەنجامی لە دوای یەكتر هاتنی بیرەكانیان و سوودوەرگرتنی دواینەكانیانە لە پێشینانیان، كەچی لەو كاتەوە تا ئێستا، هیچ كام لەو نووسراوانە نە لە شێوازی قورئان دەچێت نە نزیكیشی دەبێتەوە! تەنانەت ئەگەر پیاوێكی عەوامیش گوێی لە خوێندنی قورئان بێت، هەست بەو ڕاستییە دەكات و ناچار دەڵێت : (ئەم قورئانە لە هیچ كامێكی ئەو كتێبانە ناچێت). جا یان ئەوەیە ڕەوانبێژییەكەی ئەم لە خوار هی ئەو كتێبانەوەیە، یان لە سەرووی هەموویانەوەیە. خۆ هیچ مرۆڤێك - هەر كەسێك بێت - تەنانەت كافر و مرۆڤی نەفامیش ناتوانێت بڵێت: ڕەوانبێژییەكەی لە خوار ئەوانەوەیە.

جارێكیان یەكێك ئەم ئایەتەی خوێندەوە كە دەفەرموێ: ﴿سَبَّحَ لله ما في السموات والأرض﴾ (الحدید:١) پاشان وتی:

- من هیچ ڕوویەكی ئیعجاز لە ڕەوانبێژیی ئەم ئایەتەدا نابینم كە ئێوە دەیبینن.

پێیان وت:

- (تۆیش وەك ئەم گەشتیارە بە ئەندێشەت بۆ ئەو سەردەمە بگەڕێرەوە كە ئەم ئایەتەی تێدا هاتووە، لەوێ گوێی لێ ڕابگرە)!

ئەویش كە بە ئەندێشە گەڕایەوە بۆ ئەوێ و سەیری كاتی پێش نازڵ بوونی قورئانی كرد، بینیی:

بوونەوەرانی جیهان، لە بۆشاییەكی چۆڵ و فراوانی بێ سنوور و جیهانێكی تیاچووی فانیدا فڕێ دراون و، لە بارێكی نائومێد و شڵەژاودان و، لەناو تاریكییەكی ڕەش و چڕدا دەگەوزێن و، بێ گیان و ژیان و هەست و نەست و كار و ئەرك و فرمانن.. ئا لەم كاتەدا، گوێی بۆ ئەم ئایەتە پیرۆزە ڕاگرت و لێی ورد بووەوە.. بینیی:

ئەم ئایەتە پەردەیەكی دادراوەی لەسەر ڕووی گەردوون و سەرانسەری جیهان هەڵدایەوە و، بە درەوشاوەیی و ڕوونی ڕووی گەردوون و جیهان دەركەوت و، ئەم گوفتارە ئەزەلی و فەرمانە هەتاهەتاییە دەرسێكی بە خاوەن هەستانی ڕیز بەستووی چەرخە یەك لە دوای یەكەكان ڕاگەیاند و بۆی ڕوون كردنەوە كە:

ئەم گەردوونە وەك مزگەوتێکی مەزن وایە و، بوونەوەرانی ناویشی - بە تایبەت ئاسمانەکان و زەوی - سەرگەرمی زیکر و تەهلیل و تەسبیحاتی گەرموگوڕی تایبەتیی خۆیانن و، هەریەکەیان بەوپەڕی شادمانی و ئاسەمەندیيەوە کار و ئەرکی خۆیان خستووەتە ئەستۆ و، بەوپەڕی بەختەوەری و سوپاسگوزاری و پێزانینیشەوە ئەنجامیان دەدەن و ڕایاندەپەڕێنن.

ئەم گەشتیارە، بەم جۆرە کاریگەریی ئەم ئایەتە پیرۆزەی لە گەردووندا بینی و، ئنجا مەودای بەرزی و ڕەوانبێژیيەکەی چەشت و، گشت ئایەتەکانی تریشی بەم چاوە بینی و بەم پێوەرە هەڵی سەنگاندن. پاشان لە نهێنیی ئەوەش گەیشت کە ڕەوانبێژیی بێ وێنەی قورئانی پیرۆز بەسەر نیوەی گۆی زەوی و پێنج یەکی گرۆی مرۆڤدا زاڵ و شکۆدارە و، دوای ئەوەش پەیی بە حیکمەتێك برد لە نێوان ئەو هەزاران حیکمەتانەی کە وان لە بەردەوام بوون و نەبڕانەوەی شکۆمەندیی دەستەڵاتی قورئانی پیرۆزدا، بۆ ماوەی چواردە سەدەی ڕەبەق بەوپەڕی ڕێزەوە.

● **خاڵی چوارەم:**

قورئانی پیرۆز دارای سازگاری و شیرینیيەکی ڕەسەن و ڕاستەقینەی ئەوتۆیە کە بە دووپات کردنەوەی زۆر و بەردەوامیشی نابێزرێت و، خوێندنەوەی زۆری هەرگیز نابێتە مایەی بێزاری، لە کاتێکدا کە دووپات بوونەوە لە شتی تردا، با زۆر خۆش و شیرین و بەتامیش بێت، هۆی بێزاربوون و لەبەرچاوکەوتنە. بەڵکو قورئانی پیرۆز، بە دووپات کردنەوەی خوێندنەوەی، پتر شیرینی و سازگارییەکەی زیاد دەبێت و دەردەکەوێت. ئەمەش ڕاستیيەکە هەر لەو سەردەمەوە تاکو ئێستا لای هەموو کەسێك سەلماوە و، بە نموونە دەهێنرێتەوە.

بەم جۆرە، قورئانی پیرۆز هێندە تەڕی و پاراوی و لاوی و تازەیی دەرخستووە کە تا ئێستاش هەموو ئەمانەی پێوە دیارە و، هەرچەندەش وا چواردە سەدەیە نازڵ بووە و هەموو کەسێك بە ئاسانی دەستی دەکەوێت، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا، دەڵێی ئا ئێستا بە تازەیی نازڵ بووە. هەموو سەردەمێکیش قورئانیان هەر ئاوا بە لاوی و پاراوی و تازەیی وەرگرتووە و، وەك تەنها بە تایبەتی لەگەڵ ئەواندا بدوێت ئاوا لە بەرچاویاندا دەرکەوتووە. گشت دەستە و کۆمەڵێکی زانست مەشرەبی هەموو کاتێکیش دەبینن قورئان پارێزگاریی لاوی و تازەیی شێوازەکانی دەکات و پاراویی شێوەی

ڕوونکردنەوەکانی ڕادەگرێت، هەرچەندەش قورئانیان لە بەردەستدایە و هەردەم لێی هەڵدەگۆزن و شوێن پێی هەنگاوی شێوازی ئەو هەڵدەگرن.

● **خاڵی پێنجەم:**

قورئانی پیرۆز یەکێك لە باڵەکانی ڕووەو "ڕابوردوو" و، ئەوی تریشی بەرەو "داهاتوو" بڵاو کردووەتەوە، چونکە بناغە و بنچینەی قورئان و یەکێك لە دوو باڵەکانی ئەو ڕاستییەیە کە هەموو "پێغەمبەرانی پێشین" لە سەری یەکیان گرتووە. ئەوەتا قورئانی پیرۆز تەسدیقیان دەکات و پشتیان دەگرێت و، ئەوانیش پشتی ئەم دەگرن و بە زمانی حاڵی یەك گرتنیان لەگەڵ قورئاندا، تەسدیقی دەکەن.. هەروەها "ئەولیا و پیاوچاکان و دەروون خاوێنەکان"یش "بەر"ێکن ژیانیان لە "درەختی قورئان"ی پیرۆزەوە دەست کەوتووە.

جا پێگەیشتن و زیندوویی ئەم بەرە پێگەیشتووانە بەڵگەی ئەوەیە کە درەختە پیرۆزەکەیان بەخشندە و خاوەنی ژیان و، دارای ڕیژنەی بەردەوام و ڕاستی و ڕەسەنایەتی‌یە. چونکە هەموو ئەو کەسانەی کە ڕۆشتوونەتە ژێر چاودێری و پاریزگاریی باڵی دووهەمی قورئان و لە سایەیدا ژیاون، لە شوێنکەوتووانی تەریقەتە ڕاستەقینەکانی ئیسلام، هەر هەموویان شایەتی دەدەن کە قورئانی پیرۆز عەینی حەق و کۆگای ڕاستی‌یەکانە و، لە "گشتی‌بوون" و "هەمەلایەنگیری"دا هەرگیز هاوتا و وێنەی نی‌یە. کەواتە موعجیزەیەکی ڕوون و ئاشکرایە.

● **خاڵی شەشەم:**

هەر شەش لاکانی قورئان ڕوون و ڕووناکی‌بەخشن. ئەمەش ڕاستی و دادگەریی قورئان دەردەخات..

بەڵێ، "لای خوارەوەی" قورئان و ژێرەوەی: ستوونی بەڵگەکانە و لەسەریان ڕاوەستاوە.. لە "لای سەروویشیەوە": مۆری ئیعجازی لەسەر نەخشاوە.. "بەردەم و ئامانجیشی": دیاری‌یەکانی بەختەوەریی هەردوو دنیان.. لە "پشتیشیەوە" واتە خاڵی پشت پێ‌بەستنی: ڕاستی‌یەکانی سرووشی ئاسمانی ڕیزیان بەستووە.. لە "لای ڕاستیشیەوە": تەسدیق کردنی چەندین بەڵگەی بێ‌سنوور و لەژمارەبەدەری ژیری‌یە ڕاستەکانە.. "لای چەپیشی": دڵنیایی و کێش‌بوون و تەسلیم و ملکەچیی تەواوەتیی دڵە ساغ و دەروون و هەناوە خاوێنەکانە.

جا هەروەك ئەم شەش لایانە دەیچەسپێنن قورئانی پیرۆز قەڵایەکی ئاسمانیی وەهایە لەسەر زەویدا کە هیچ شتێك ناتوانێت بیبڕێت و کەلێن لە دیوارەکەیدا دروست

بکات.. هەروەها شەش مەقامیش هەن جەخت لەسەر ئەوە دەکەن و دەیچەسپێنن کە: قورئان خۆی لە خۆیدا ڕاست و ڕەوایە و، هەرگیز گوفتاری مرۆڤ نی‌یە و، لە هیچ لایەکیەوە ناڕەوایی توخنی ناکەوێت.

مەقامی یەکەمیان بریتی‌یە لە پشتگیری کردنی ئەم قورئانە پیرۆزە لە لایەن کارساز و بەڕێوەبەری ئەم گەردوونەوە، کە خوایەکە دەرخستنی جوانی و، پارێزگاری کردنی چاکە و ڕاستی و، نەهێشتن و لابردنی فێڵباز و درۆزنانی کردووە بە یاسایەکی کارگوزاری کارای خۆی..

ئەم خواوەندە مەقامێکی ڕێزلێنانی وەها و پلەوپایەیەکی ئەوتۆی لە هەموو جیهاندا بەم قورئانە بەخشیوە کە لە هەموو پلە و پایە و مەقامێك بەرز و پایەدار و زاڵترە و، بەمەش تەسدیق و پشتگیریی خۆی بۆ قورئان دەربڕیوە.

پاشان ئەو ڕێزە شایان و باوەڕە بەتین و ڕەگداکوتاوەی کە زاتی مەزنی پێغەمبەر ﷺ بەرامبەر قورئانی پیرۆز دەری‌بڕیوە، لە سەرووی هەموو ڕێزێکەوەیە. ئەم پێغەمبەرەی ﷺ کە سەرچاوەی ئیسلام و ڕوونکەرەوەی قورئانە و، بێ هیچ ویستێکی خۆی لە نێوان بێداری و نوستندا "وەحی"ی بۆ نازڵ دەبوو، ئەم پێغەمبەرەی کە فەرموودەکانی تری هەرگیز ناگەنە ئاستی قورئان، تەنانەت هەر لەویش ناچن، هەرچەندە ڕەوانگۆترین کەسیشە.. هەروەها ئەم پێغەمبەرە ﷺ بەم قورئانە: ڕووداوە غەیبی‌یە گەردوونی‌یەکانی پێشین و داهاتووشی بەوپەڕی دڵنیایی و باوەڕبەخۆبوون و بێ هیچ دوودڵی‌یەك ڕوون کردووەتەوە، هەرچەندەش نەخوێندەوار بووە. ئنجا لەمەشدا هیچ فێڵ و هەڵە و شتێکی وەك ئەمانەی - با بچووکیش بوو بێت - لێ نەبینراوە، هەرچەندەش لە نێوان کەسانێکدا ژیاوە کە تابڵێی سەرنجی هەڵسوکەوتەکانی ئەویان داوە..

جا باوەڕهێنانی ئەم ڕوونکەرەوە و ڕاگەیەنەرە مەزنەی قورئان کە پێغەمبەرە ﷺ و، دڵنیایی و نەلەرزینی لە هیچ شتێکدا - با زۆر گەورەش بوو بێت - پشتی ئەوە دەگرێت و دەیچەسپێنێت کە: قورئانی پیرۆز ئاسمانی‌یە و، ڕاست و ڕەوا و داد و گوفتاری پیرۆزی پەروەردگاری میهرەبانە.

هەروەها پەیوەست بوونی پێنج یەکی گرۆی مرۆڤ، بەڵکو نیوەی هەرە مەزنیان، بەم قورئانە پیرۆزەی کە لە بەردەمیاندایە و بە چاو دەیبینن، بە پەیوەندی‌یەکی گەرموگوڕی ئاینداری و گوێڕاگرتنی پڕ لە شەوق و تاسە و ئارەزوومەندی و، هاتنی پۆل پۆلی جینی و مەلائیکەت و ڕۆحانی‌یەکان بۆ لای و کۆبوونەوەیان لە دەوری لە کاتی

خوێندنەوەیدا بە چەشنی پەپوولەی شەیدای ڕووناکی، بە شایەتیی چەندەها ڕووداوی زۆر و نیشانەی زەبەندە و "کەشف"ی ڕاستی گەلێ کەس لە پیاوچاکان..

هەموو ئەمانە، تەسدیقی ئەوە دەکەن کە ئەم قورئانە جێی ڕەزامەندی و مایەی سەرسووڕمانی گشت بوونەوەرانە و، لەم گەردوونەدا مەزنترین پلەوپایەی پێ دراوە.

هەروەها هەموو چینێك لە چینەکانی مرۆڤ، هەر لە عەوامەکان و تەمبەڵترین کەسەوە تا دەگاتە کەسانی یەکجار زیرەك و زانا، بەشی خۆیان بە تەواوی لەو دەرسانە وەردەگرن کە قورئانی پیرۆز دەیانڵێتەوە و قووڵترین ڕاستییەکانی تێدەگەن و لێی وەردەگرن.. هەروەها سەرجەمی زانایانی سەدان زانست و هونەری ئیسلامی، بە تایبەت موجتەهیدانی شەریعەتی خاوێن و، لێکۆڵەرانی ئوسوولی دین و بلیمەتانی زانستی کەلام و هاوچەشنیان، وەڵامی شیفابەخشی پێداویستییەکانی تایبەت بە زانیارییەکانیانەوە لە قورئانی پیرۆز دەرهێناوە و هەڵگۆزیوە..

هەموو ئەمانە، تەسدیقی ئەوە دەکەن کە قورئانی پیرۆز سەرچاوەی حەق و کانگای ڕاستییە.

هەروەها بەرپەرچ نەدانەوەی قورئان لە لایەن ئەو ئەدیبە عەرەبانەی کە لە پێشەنگی کاروانی ئەدەبییەوەن، بە تایبەت ئەوانەیان کە موسڵمان نەبوون، هەرچەندەش حەزیان لە بەرەنگاریی قورئان کردووە. هەروەها دەستەوسانی و کۆڵەواریی تەواویان بەرامبەر تەنها یەك ڕووی حەوت ڕووە مەزنەکانی ئیعجازی قورئان (کە ڕووی ڕەوانبێژییەتی) و کۆڵەوارییان لە هێنانی شتێکی وەك تەنها یەك سوورەتی قورئان و، خۆدزینەوەیان لەم تەحەددا و داوایەی قورئان.. هەروەها بەرەنگار نەبوونەوەی ڕەوانبێژە بەناوبانگ و زانا بلیمەتەکان - تاکو ئێستا - بەرامبەر بە هیچ کام لە ڕووەکانی ئیعجازی قورئان، هەرچەندەش حەزیان دەکرد بەم چەشنە بەرەنگارییە ناوبانگ دەربکەن و ناویان بڵاو ببێتەوە.. بەڵێ، بێدەنگییان لە ئاستی ئەمەدا، کۆڵەوارییان پیشان دەدات، ئەوەتا ئەوان لەم بوارەدا هیچ هەنگاوێکیان نەنا!

هەموو ئەمانە، بەڵگەیەکی گومانبڕن لەسەر ئەوەی کە قورئانی پیرۆز خۆی بۆ خۆی موعجیزەیە و لە سەرووی توانا و وزەی مرۆڤەوەیە.

بەڵێ، بەها و بڵندی و ڕەوانگۆیی هەر گوفتارێك بەوە ڕوون دەبێتەوە کە بزانرێت: (کێ وتوویەتی؟ بە کێی وتووە؟ بۆچی وتوویەتی)؟!

جا لەسەر بناغەی ئەمە، تا ئێستا نە هاووێنەی قورئانی پیرۆز هاتووە و، نە دێت و، نە هەرگیز هیچ شتێك نزیکی دەبێتەوە. چونکە قورئانی پیرۆز فەرمایشتی پەروەردگاری هەموو جیهانەکانە و گوفتاری بەدیهێنەریانە و، قسەکردنێکە هەرگیز بە هیچ جۆرێ لاسایی ناکرێتەوە و، هیچ نیشانەیەکی ئەوتۆی پێوە نییە کە ئەوە بگەیەنێت خۆکردەیی(التصنع)ی تێدا بێت..

هەروەها ئەو کەسەی کە قورئان گوفتاری خۆی ئاراستە دەکات نوێنەری گرۆی مرۆڤ بەڵکو نوێنەری سەرجەمی بوونەوەرانە بە گشتی و، بەرێزترین قسەبۆکراو(مخاطب)ە و، ناویشی لە ناوی هەموان بەرز و پایەدارترە و، ئەم ئیسلامە مەزنە لە هێز و فراوانیی ئیمانەکەی ئەو کەسەوە سەرچاوەی گرتووە و، رێزیشی لە رادەیەکدایە کە بۆ "قاب قوسین" یان نزیکتریش سەرخراوە و بە گوفتار و لەگەڵ دوانی خواوەندی بێوێنە پایەدار کراوە و رێزی لێ نراوە.

پاشان قورئانی پیرۆز رێی بەختەوەریی هەردوو دنیا و ئامانجەکانی بەدیهێنانی گەردوون و مەبەستە پەروەردگارییەکانی لەمەڕ گەردوونی روون کردووەتەوە.. هەروەها ئیمانە بەرز و بڵند و فراوانەکەی ئەو قسەبۆکراوە بەرێزەشی خستووەتە روو، کە ئیمانێکە هەموو راستییەکانی ئیسلامی لە خۆدا جەم کردووە.. قورئانی پیرۆز هەموو لایەکی ئەم گەردوونە مەزنەی یەکالا کردووە و ئەم دیو و ئەو دیوی لاپەڕەکانی خستووەتە روو، وەکو کەسێك کە نەخشەیەك یان سەعاتێکی لە بەردەستدا بێت و ئاڵوگۆڕ و دەستکارییان بکات و هەڵیان بگێڕێتەوە. قورئان بەم کردارەی و لە نێوان ئاڵوگۆڕەکانی ئەم گەردوونەدا، بەدیهێنەری "مرۆڤ و گەردوون"ی بەم مرۆڤە ناساندووە.

کەواتە هیچ گومانێك لەوەدا نییە کە: هەرگیزاو هەرگیز هێنان و پەیداکردنی هاووێنەی ئەم قورئانە لە توانای کەسدا نییە و، ناکرێت هیچ شتێك بگاتە پلەی ئیعجازی قورئان.

هەروەها هەزاران زانای هەڵکەوتوو، لەوانەی کە هەریەکەیان تەفسیرێکیان لە چەندین بەرگدا بۆ قورئانی پیرۆز نووسیوە، کە هی هەندێکیان گەیشتووەتە سی یان چل یان حەفتا بەرگ تەفسیر. هەموو ئەو زانایانە بە پاڵپشت و بەڵگەکانی خۆیان چەندین لایەنی لەژمارەبەدەری: تایبەتکاریی بەرز و سەرنجی رەوان و تایبەتمەندیی ورد و نهێنیی ناسك و واتای بڵند و هەواڵی غەیبیی زۆر و جۆراوجۆری قورئانی پیرۆزیان روون

کردووەتەوە. جا دەرخستن و چەسپاندنی ئەو هەموو تایبەتکارییانەی قورئان لە لایەن ئەو زانا تەفسیر نووسانەوە، بەلگەیەکی گومانبڕە لەسەر ئەوەی کە قورئان موعجیزەیەکی خوایییە و دەراسا و لەعادەت بەدەرە. بە تایبەت کە هەر یەکە لە کتێبەکانی "پەیامەکانی نوور" - کە دەگەنە سەد و سی کتێب - تایبەتکارییەکی قورئانی پیرۆز و سەرنجێکی بێوێنەی ئەویان بە چەشنێکی گومانبڕ و بە بەلگەی بەهێز چەسپاندووە. بە تایبەت پەیامی "موعجیزاتی قورئانی" و "مەقامی دووهەمی وتەی بیستەم" کە گەلێ شتی لە کارە دەراساکانی شارستانێتیی نوێی چەشنی: شەمەندەفەر و فڕۆکەی لە قورئانی پیرۆز دەرهێناوە. هەروەها تیشکی یەکەم کە ناوی "ئاماژەکانی قورئان"ە، ئەو ئامازانە دەردەخات کە لە قورئاندا هەن سەبارەت بە "پەیامەکانی نوور" و "کارەبا" و، ئەو هەشت پەیامە بچووکانەش کە ناویان "هەشت هێماکان"ە، مەودای ڕێسای وردی نێوان پیتەکانی قورئان باس دەکەن کە تابلێی دارای نهێنی و واتای زۆر و زەبەندەن. هەروەها ئەو پەیامە بچووکەش کە باسی ئایەتەکانی کۆتایی سوورەتی "الفتح" دەکات و لە ڕووی هەواڵدانی غەیبییەوە بە پێنج ڕوو ئیعجازی ئەم سوورەتە دەردەخات و، پەیامەکانی تریش کە وەك ئەمانە وان..

جا کە هەموو یەکێك لە بەشەکانی "پەیامەکانی نوور" ڕاستییەك لە ڕاستییەکانی قورئانی پیرۆز و نوورێك لە نوورەکانی ڕوون دەکەنەوە، تەسدیق و تەئکیدی ئەوە دەکەن کە قورئانی پیرۆز هاووێنەی نییە و دەراسا و موعجیزەیە و زمانی جیهانی "پەنهان"ە لەناو ئەم جیهانە "بینراو"ەدا و، گوفتاری خواوەندی زانای نهێنییەکانە.

* * *

بەم جۆرە و لەبەر ئەم تایبەتکارییانەی قورئانی پیرۆز کە لە: شەش خاڵ و، شەش لا و، شەش مەقامدا ئاماژەیان بۆ کرا، فەرمانڕەوایەتیی نوورانی و شکۆدار و دەستەلاتی خاوێن و پیرۆزی قورئان، بەوپەڕی ویقار و ڕێزەوە، بەردەوام بووە و، ڕووی هەموو سەردەمەکان و گۆی زەویشی، بە درێژایی هەزار و سێ سەد ساڵ، ڕووناك کردووەتەوە..

لەبەر هەموو ئەو تایبەتکارییانە، قورئانی پیرۆز چەندین پلەوپایە و دەستکەوتی قودسیی خەلات کراوە. چونکە بەلای کەمەوە خوێندنەوەی هەر پیتێکی قورئان پاداشتی (دە) خێر و (دە) دانە چاکە و (دە) بەروبوومی بەهەشتی هەیە. تەنانەت هەموو پیتێکی

هەندێ ئایەت و سوورەت (سەد) یان (هەزار) یان زیاتر لە بەروبوومەکانی دوارۆژ دەگرێت و، لە کاتە پیرۆزەکاندا پاداشت و بەهای هەر پیتێك لە (دە) دانەوە بۆ (سەدان) بەرز دەبێتەوە.

ئەم گەشتیارەی ناو جیهان، لە هەموو ئەمانە و چەندین تایبەتکاریی تری خاوێن و هاوچەشنی ئەمانە گەیشت و، بە "دڵ"ی خۆی وت:

(بەڵێ ڕاستە، ئەم قورئانە پیرۆزەی کە لە هەموو ڕوویەکەوە خاوەنی ئیعجازە و، بە: یەکدەنگیی سوورەتەکانی و، یەکگرتنی ئایەتەکانی و، تەوافوقی نهێنی و نوورەکانی و، یەکاویەك بوونی بەروبووم و ئاسەوارەکانی.. شایەتی‌یەکی بە بەڵگە چەسپاو دەدات لەسەر: "بوون" و "یەکتایی" خواوەندی "واجب الوجود" و، لەسەر سیفەتە شکۆدار و ناوە جوانەکانی، بە ڕادەیەك کە هەموو شایەتی‌یە لەژمارەبەدەر و بێ‌سنوورەکانی گشت ئیمانداران، تەنها چەند نمێکی ئەو شایەتیدانەی قورئانی پیرۆزن).

لە پلەی حەڤدەهەمی مەقامی یەکەمیشدا، بەم جۆرەی خوارەوە ئاماژەیەکی کورت بۆ ئەو دەرسی تەوحید و ئیمانە کراوە کە ئەم گەشتیارە لە قورئانی پیرۆز وەری گرت:

(لا إله إلاّ الله الواجب الوجود الواحد الأحد الذي دلّ على وجوب وجوده في وحدته: القرآن المعجز البيان المقبول المرغوب لأجناس المَلَك والإنس والجانّ، المقروء كلّ آياته في كلّ دقيقة بكمال الإحترام بألسنة مئة مليون من نوع الإنسان، الدائم سلطنته القدسية على أقطار الأرض والأكوان وعلى وجوه الأعصار والأزمان، والجاري حاكميته المعنوية النورانية على نصف الأرض وخمس البشر في أربعة عشر عصراً بكمال الإحتشام. وكذا شهد وبرهن بإجماع سوره القدسية السماوية وباتفاق آياته النورانية الإلهية وبتوافق أسراره وأنواره وبتطابق حقائقه وثمراته وآثاره بالمشاهدة والعيان).

* * *

١٨

پاشـان ئـەم گەشـتیار و ڕێبـوارە نـاوبراوە، بـە دڵنیـایی زانیـی کـە: ئـەو ئیمانـەی پێی گەیشتووە، مەزنترین سەرمایەی مرۆڤە. چونکە ئیمـان تەنـها زەوی و زارێکـی فـانی و نشینگەیەکی کاتی بە مرۆڤی هەژار نابەخشێت، بەڵکو ئـەم گەردوونـە مەزنـە دەکـات بـە موڵکی مرۆڤ و شایستەیی ئەوەشی دەداتێ کە موڵکێکی هەمیشـەیی و لـە دنیـا فراوانتر بەدەست بهێنێت و، پێداویستیيەکانی ژیانێکی هەمیشـەیی بۆ ئەمی مرۆڤـی فـانی بـەدی دەهێنێت و، ئادەمیزادی هـەژاری چاوەڕوانی قەنارەی ئەجەل لـەو کۆتاییيـە سـامناك و ئیعدامە هەتاهەتاییيە ڕزگار دەکات و، دەرگای گەنجینەکانی بەختەوەریی هەمیشەیی بۆ دەخاتە سەرپشت.

لەبەر ئەوە، ئەم گەشتیارە لەبەرخۆیەوە بە خۆی وت:

- (بڕۆ پێشکەوە! با پلەیەکی نوێی تـر لـە پلـە بێسنوورەکانی ئیمـان دەستی خۆمـان بخەین. با ئەم جارە سەیری: **"کۆی تێکڕای گـەردوون"** بکـەین و گوێـی لـێ ڕابگریـن و بزانین ئەویش چی دەڵێت؟ تاکو ڕووناکیيەکی تر ئاراستەی ئەو دەرسـانە بکـەین کـە لـە هەموو سووچ و گۆشە و بەش و لاکانی گەردوونەوە - یەك بە یەك - وەرمانگرتن).

ئنجا ئەم گەشتیارە چاویلکەیەکی فراوانی گشتگیری لـە قورئـانی پیرۆز خواسـت و، سەیری **"کۆی گەردوون"**ی - بە گشتی - پێ کرد..

بینیی: ئەم گەردوونە بە جۆر و تەرزێکی تابلێی بێ وێنـە ڕێکخـراوە. هێنـدەش واتـای زۆری تێدا جەم کراوە کە لە شێوەی:

کتێبێکـی بەرجەستەی خوایی.. یـان قورئـانێکی جیسـمانیی پـەروەردگاری.. یـان کۆشکێکی ڕازاوەی صەمـەدانی.. یـان شـارێکی ڕێکوپێکـی دروستکراوی خـواوەنـدی میهرەباندا.. دەردەکەوێت.

چونکە هەموو سـوورەت و ئایـەت و وشـە و تەنانـەت گشـت پیـت و بـاب و فەسڵ و لاپەڕە و دێڕەکانی ئەم کتێبە.. هەروەها ئەو "کوژانەوە و نووسین"ە پڕ واتا ناسکانەی کە بەسەر هـەموویاندا دێـن و ئـەو ئاڵوگۆڕانـەش کـە بـە دانـایی و داهێنانکـاری تیایـاندا ڕوو دەدات.. هەموو ئەمانە، بە یەکدەنگ:

ڕوونی و بەڵگەنەویستیی "بـوون"ی خوایەکی زانـا بـە هـەموو شـتێك و توانـا بەسـەر هەموو شتێکدا، ڕادەگەیەنن و، "بـوون"ی بەدیهێنـەری شـکۆمەند و شێوەکێشـی خـاوەن

کەماڵ دەردەبڕن، کە خوایەکی وایە هەموو شتێك لە هەموو شتێکدا دەبینێت و ئاگاداری پەیوەندیی هەموو شتێکە بە هەموو شتێکەوە و، چاودێری‌یان دەکات!

بەم جۆرە، هەرچی لەم گەردوونەدا هەیە، بە هەموو گۆشە و، جۆر و، بەش و، لایەنە هەندەکی‌یەکانی و، دانیشتووانی و، ئەو شتانەی کە وان تیایدا و، دەرامەت و خەرجی‌یەکانی و، ئاڵوگۆڕە بەرژەوەندی بەخش و، نوێ بوونەوە پڕ لە دانایی‌یەکانی.. هەموو ئەمانە پێکەوە: "بوون" و "یەکتایی" بەدیهێنەرێکی پایەبەرز و داهێنەرێکی بێ وێنەی ئەوتۆ دەبەخشن کە بە توانستێکی بێ سنوور و دانایی‌یەکی بێ کۆتایی کارەکانی ڕادەپەڕێنێت.

لێرەدا دوو "ڕاستی"ی گەورە هەن کە بە ئەندازەی گەردوون مەزن وفراوانن و، شایەتیدانی گەردوونی مەزن لەسەر "بوون" و "یەکتایی" خوای گەورە دەچەسپێنن. ئەو دوو ڕاستی‌یانەش ئەمانەن:

● **ڕاستیی یەکەم:** ڕاستیی "حدووث و ئیمکان".

کە ڕاستی‌یەکە دانایانی ئیسلام و زانا بلیمەتەکانی ئوسوولی دین و "زانستی کەلام" بینیویانە و بە چەندین بەڵگەی گومانبڕی بەهێز و مەحکەم چەسپاندوویانە.

ئەم دانا و زانایانە، وتوویانە:

مادەم جیهان و هەموو شتێکی ناوی ئاڵوگۆڕیان بەسەردا دێت، ئەوا دەردەکەوێت کە هەموویان دروستکراون و لە ئەنجامیشدا دەفەوتێن و نامێنن و، هیچ کامێکیشیان "ئەزەلی" نین. جا مادەم ئەم جیهانە شتێکی دروستبوو(حادث)ە، ئەوا دەبێ دروستکەرێکی بێت.. ئنجا مادەم هەر شتێك لە زاتی خۆیدا گەر بۆ "بوون" و "نەبوون"ی هۆکارێك نەبێت، بوون و نەبوونی یەکسان دەبێت، ئەوا ئەو شتە "واجب الوجود" و "ئەزەلی" نی‌یە.

هەروەها بە چەندین بەڵگەی گومانبڕ ئەوەش چەسپاوە کە هەرگیز ناکرێت و ناگونجێ بە "دەور و تەسەلسول" کە دوو گریمانی بەتاڵ و مەحاڵن، شتان یەکتری دروست بکەن. کەواتە بوونی زاتێکی "واجب الوجود" کە مەحاڵە هاوتا و هاووێنەی بێت، پێویستە و، هەموو شتێکی تری غەیری ئەو لە جۆری "مومکینات"ن و گشتیان "بەدیهاتوو"ن.

بەڵێ، "ڕاستیی حدووث" بەسەر گەردووندا زاڵە، چونکە "چاو" بەشی زۆری دەبینێت و، "ژیری"ش پەی بە بەشەکەی تری دەبات. ئەوەتا ئێمە لە هەمووساڵێکدا و

لەگەڵ هاتنی وەرزی پایزدا بە چاوی خۆمان دەبینین کە: جیهانێکی مەزن دەمرێت و چەندەها تاك(فرد)ی لە ژمارە بەدەری سەد هەزار جۆر(نوع) ڕووەك و زیندەوەرە بچووکەکانیش - کە هەریەکەیان لە حوکمی گەردوونێکی زیندوودایە - لەگەڵیدا دەمرن. بەڵام ئەم مردنە بەوپەڕی ڕێکوپێکی ڕوودەدات! چونکە تاك تاکی ئەو جۆرانە، گشت تۆو و ناوك و گەراکانیان - کە مایە و خولگەی حەشر و زیندووکردنەوەیانن و هەر بۆ خۆیان موعجیزاتی میهرەبانی و دانایی و کارە دەراساکانی توانست و زانستی خوای گەورەن - بە ئەمانەت لە لای بەدیهێنەری "پارێزگار"ی شکۆمەند و لە ژێر چاودێری و پارێزگاریی ئەودا دادەنێن و، لاپەڕەی کردەوەکانیان و بەرنامەی ئەو کارانەی ئەنجامیان داون، بە دەستی دانای بەدیهێنەری دەسپێرن، ئنجا دەمرن!

پاشان لەگەڵ هاتنی وەرزی بەهاردا، هەر خودی ئەو درەخت و بنج و زیندەوەرە بچووکانە زیندوو دەکرێنەوە و.. هاوێنەی بەشێکی تریشیان هەر لە جێی خۆیاندا بەدی دەهێنرێن و ژیانیان پێ دەبەخشرێت. بەمەش سەد هەزار نموونە و بەڵگە لەسەر حەشری مەزن دەهێننەوە و لە بەرچاودا بەرجەستەی دەکەن.

جا کە بوونەوەرانی بەهاری پێشوو بەرنامە و لاپەڕەی کردەوەکانیان و ئەو ئەرکانەی ئەنجامیان داون، ئاوا دەردەخەن و لەم بەهارەدا بە ئاشکرا ڕایاندەگەیەنن، ئەوا بەم کارەیان نموونەیەکی ئاشکرا بۆ ئەم ئایەتە پیرۆزە دەخەنە ڕوو کە دەفەرموێ:

﴿وإذا الصُّحُفُ نُشِرَتْ﴾ (التکویر: ١٠).

جا هەروەك ئەم مردن و زیندووبوونەوەیە لە یەك بە یەکی ئەو دانە و تاکانەدا ڕووی دا، بە هەمان جۆر لە کۆی گەردوونیشدا ڕوو دەدات، چونکە لە هەموو پایزێکدا جیهانێك دەمرێت و، لە هەموو بەهارێکدا جیهانێکی تری نوێ دێتە "بوون" و لە دایك دەبێت! ئەم مردن و بەدیهاتنەش بە ڕێکوپێکییەکی تابڵێی ورد بەڕێ دەکرێن و، ئەو هەموو مردن و لەدایکبوونانەی گشت ئەو جۆرە لەژمارەبەدەرانەی زیندەوەرانیش - کە لەم دوو جیهانەدا ڕوو دەدەن - بەوپەڕی ڕێکی و هاوسەنگی و وردی ئەنجام دەدرێن، بە ڕادەیەك کە دەڵێی دنیا هەوارگە و مەنزڵێکە میوانداریی زیندەوەرانی تێدا ساز دەکرێت! ئەوەتا چەندین جیهانی گەشتیار و دنیای گەڕۆك دێنە ناوی و کار و ئەرکی سەرشانی خۆیانی تێدا جێبەجێ دەکەن، پاشان کۆچ دەکەن و بەجێی دەهێڵن.

بەم جۆرە دەرکەوت کە پەیداکردن و بەدیهێنانی چەندین جیهانی زیندوو، هەروەها دروستکردنی چەندەها بوونەوەری کارمەند لەم دنیایەدا، کە بەوپەڕی زانایی و دانایی و،

بـە ئـەندازە و وردی و هاوسـەنگی و، بـە ڕێکـی و ڕێسـا دروسـت دەکرێـن و بـەدی دەهێـنرێن.. هـەروەها بـە توانسـت دەخرێنـەکار و، بـە میـهرەبانیش لـە مەبەسـتە پەروەردگاری‌یـەکان و ئامانجـە خوایی‌یـەکان و، کارگوزاری‌یـە ڕەحمانی‌یـەکاندا بەکاردەهێنرێن.. هەموو ئەمانە، بە ڕوونی و بەڵگەنەویستی، بەڵگـەن لەسـەر: "پێویستیی بوون"ی زاتێکی خاوێنی شکۆمەند کە توانست و دانستی ئەو کۆتایی‌یان بۆ نی‌یە و، ئەم دەرەنجامە بە چەشنی ڕووناکیی خۆری ناوجەرگەی ئاسمان بۆ هـەموو "ژیـری"یـەك دەردەخەن.

لـێرەدا دەرگـای باسـەکانی "حـدووث" دادەخـەین و، بـە "پەیامـەکانی نـوور" و کتێبەکانی "زانستی کەلام"یان دەسپێرین.

لایەنی "ئیمکـان"یـش بـە هـەمان جـۆر، بەسـەر گـەردووندا زاڵـە و سەرانسـەری گەردوونی گرتووەتەوە و دەورەی داوە..

چونکـە ئێمـە بـە چاوی خۆمـان دەبینین کـە: هـەموو شتێك، چ هەمەکی بێـت و چ هەندەکی، بچووك بێت یان گەورە..

گشت بوونەوەرێك، هەر لە عەرشەوە تا زەوی و، هەر لـە گەردیلەکانـەوە تـا دەگاتـە هەسارە گەڕۆکەکان..

هـەر هـەموویان، کە دەنێررێنـە ئـەم دنیایـە بـە: زاتییـەتێکی تایبـەتی و، شـێوەیەکی دیـاریکراو و، کەسایەتی‌یەکی جیـاواز و، بـە چـەند سـیفەتێکی تایبـەت و، چـەندین چۆنێتیی دانایانە و، بە چەند کۆئەندامێکی پڕ لە بەهرە و سوودەوە، دەنێررێن.

جا بەخشینی ئەو "تایبەتکاری"یە بـەو زاتـە تایبەتـە و بـەو ماهییەتـە، لـە نێـوان چـەندین گریمانی بێ‌سنووردا..

هـەروەها دەستنیشـان کردنی ئـەو "شـێوە" دیـاریکراوە خـاوەن نـەخش و نیشـانە جوداکەرەوە گونجـاوە، لـە نێـوان چـەندین گریمـانی زۆری بـە ئـەندازەی ژمـارەی وێنـە و شێوەکان..

هەروەها تایبەتکردن و هەڵبژاردنی تایبەتیی ئەو "کەسێتی‌یە" شیاوە بۆ ئەو بوونـەوەرە، لە نێوان چەندین گریمانی بە ئەندازەی کەسانی هاوڕەگەزیدا..

هـەروەها جێگیرکردنی "چـەند سیفەتێکی" تایبـەتی و بـەرژەوەندیدار و گونجـاو لـەو بەدیهێنراوەدا کە خاوەنی شێوە نی‌یە و، سەرسام و حەپەساوی نێـوان چەندەها گریمـانی

زۆری بە ئەندازەی ژمارە و پلەی سیفەتەکانە..

هەروەها دەستنیشان کردنی ئەو "چۆنێتی‌یە"ی کە "دانست"ی تێدا ڕەچاوکراوە و، بەخشینی ئەو گشت کۆئەندامەی کە چاودێری‌یان پێوە دیارە و کە دەکرێت و دەگونجێ بە چەندین ڕێگا و تەرز و شێوەی لەسنوور بەدەردا دەربکەون.. بەخشینی هەموو ئەمانە بەو بەدیهێنراوەی کە بێ ئامانج و سەرسام و سەرگەردانە لە نێوان چەندەها گریمانی لە ژمارەبەدەردا..

ئەم هەموو ئاماژە و، بەڵگە و، شایەتی‌یانەی کە لە "ڕاستیی ئیمکان"ەوە دەرچوون، هەموویان یەکێك لە دوو باڵەکەی ئەم شایەتی‌یە مەزنەی گەردوون پێکدەهێنن، چونکە بە ژمارەی گشت بوونەوەرە هەمەکی و هەندەکی‌یەکان و، بە ئەندازەی ئەو گریمانانەی کە بۆ هەموو یەکێك لەو بوونەوەرانەی باس کران، چ لە چییەتی و چۆنێتی‌یاندا، چ لە شکڵ و شێوەیاندا، چ لەو سیفەت و بارەی تیایدان.. بە ژمارەی هەموو ئەوانە، ئاماژە و بەڵگە و شایەتی هەن لەسەر: "بوون"ی خواوەندی "واجب الوجود" کە خوایەکی وایە بۆ هەموو یەکێك لەو شتانەی باس کران گریمان دەستنیشان دەکات.. خوایەکە توانستی ئەو سنووری نی‌یە و دانستەکەشی بێ کۆتایی‌یە و، هیچ شتێك و هیچ کارێکیش لەو شاراوە نی‌یە و، هیچ شتێك پەکی ئەو ناخات و، هیچ شتێکیشی لێ ون نابێت و، بەدیهێنانی گەورەترین شتی - وەك بچووکترینیان - بەلاوە ئاسانە. چونکە هەر ئەوە کە دەتوانێت چەشنی ئاسانیی بەدیهێنانی "درەخت"ێك بەهارێك بەدی‌بهێنێت و، وەك ئاسانیی دروستکردنی "تۆو"ێکیش درەختێك دروست بکات!

جا لەبەر ئەوەی بەشەکانی پەیامەکانی نوور، بە تایبەت "وتەی بیست و دووهەم و، سی و دووهەم" و "مەکتووبی بیستەم و، سی و سێ‌هەم" بە تەواوی و ڕوونی ئەم شایەتیدانەی گەردوونیان - بە هەردوو باڵەکەی و هەردوو ڕاستی‌یەکانیەوە - چەسپاندووە و ڕوونیان کردووەتەوە، ئەوا لێرەدا کۆتایی بەم مەسەلە یەکجار ورد و درێژە دەهێنین و، خوێنەری بەڕێز ڕەوانەی ئەو پەیامانە دەکەین.

باڵی دووهەمی شایەتی‌یە هەمەکی و مەزنەکەی "کۆی گەردوون" بریتی‌یە لە:

● **ڕاستیی دووهەم**: "ڕاستیی هاوکاری (التعاون)

ڕاستیی "هاوکاری" و یاریدەدانی یەکتر، بە ڕوونی لەو بەدیهێنراوانەدا دەردەکەوێت کە بۆ پاراستنی: بوون و کار و ژیانیشیان - گەر زیندوو بن - هەروەها بۆ بەجێهێنانی

ئەرکـەکانی سـەرشـانیان، لـە نێـوان ئـەم هـەموو ئاڵوگـۆڕە بـەردەوام و گـۆڕانکاری‌یە تێکەڵ و هەمیشەیی‌یەدا.. تێدەکۆشن. ئەو بەدیهێنراوانە بە ڕادەیەکی ئـەوتۆ ئـەم ڕاستی‌یە دەردەخەن کە لە دەرەوەی تواناى خۆیاندایە.

بۆ نموونە: هەوڵدانی تۆخمەکان بـۆ یارمـەتیدانی زینـدەوەران، بە تایبـەت یارمـەتیدانی "هـەور" بۆ ڕووەك و هـی ڕووەك بۆ گیانلەبەران و، هـی گیانلەبـەرانیش بـۆ مـرۆڤ.. هەروەها هەڵقوڵانی شیری خاوێنی کەوسەر ئاسا لە مەمکانەوە بـۆ تێر کردنی ساوایان.. هەروەها سپاردنی پێداویستی و ڕۆزی‌یە یـەکجار زۆرەکـانی زینـدەوەران بـە دەسـتی ئـەو هەموو زیندەوەرانەی کـە ئـەم کارەیـان هـەرگیز لـە وزە و توانـادا نی‌یـە و، بێ ئـەوەی بە خۆیـان بزانـن یـان حسـابیان بـۆ کردبێـت، ئـەو پێداویسـتی و ڕۆزی‌یانـەیان تەسـلیم دەکرێت.. هەروەها ڕۆشتنی گەردیلەکانی خۆراك بۆ بنیاتنانی خانەکانی لەش..

ئەمانە و کارەکانی تری هاوچەشنیان لـە نموونـە زۆرەکـانی ڕاسـتیی "هاوکـاری" کـە ڕاسـتی‌یەکە پـەروەردگار ڕام و گوێڕایـەڵی کـردووە و بـە میـهرەبانیی خۆیشـی خسـتوویەتیەکار.. بـەڵێ، هـەموو ئەمانـە – بـە ڕوونـی – پـەروەردگارێتیی گشـتی و هەمەلایـەنگیر و میـهرەبانیی فـراوان و گشـت لایەنـەی پـەروەردگاری جیـهانیان، دەردەخـەن! ئـەو پـەروەردگارەی کـە سەرانسـەری گـەردوون بـە وێنـەی ئاسـانیی بەڕێوەبردنی کۆشکێك بەڕێوە دەبات.

بەڵێ، ئەم شتە هاوکارانەی کە بێ گیان و هەست و سۆزن، بە ئاشکرا چـەندین بـاری ئەوتۆ دەردەخەن کە سۆز و هەست و شعووریان پێوە دیـارە! ئەمـەش بەڵگەیـەکی گەلـێ ڕوونـە لەسـەر ئـەوەی کـە: دەستێك پاڵیـان پێـوە دەنێـت و دەیانخاتـەکار بـۆ هاوکـاری و یارمەتیدان و فریاگوزاریی یەکتر. کەواتە هەموو ئەوانە بە: هێز و، فەرمان و، میـهرەبانیی پـەروەردگارێکی شـکۆمەند و، دانـایی کەسـێکی خـاوەن دانـایی و میـهرەبانیی ڕەهـا ڕادەپەڕن و ئەو کارانە ئەنجام دەدەن.

بـەم جـۆرە، ئـەو "هاوکـاری"یـە گشـتی‌یەی کـە لـە "گـەردوون"دایـە و.. ئـەو "هاوسەنگی"یە گشـت لایەنـەی کـە بـە ڕێکوپێکیـی تـەواو لـە گەردووندا کـاری خـۆی جێبەجێ دەکـات و.. ئـەو "پارێزگـاری"یـە هەمەلایـەنگرەی کـە هـەر لـە گەلەسـتێرە و گەڕۆکەکانەوە تـا دەگاتـە کۆئەندامـە وردەکـانی زینـدەوەر، تەنانـەت گەردیلـەکانی جەستەشی، دەگرێتـەوە.. هـەروەها ئـەو "ئارایشـتکاری"یـەی کـە قەڵـەمی ئارایشـتدانی بەسەر ڕووی ئاسمانـە درەخشـانەکان و ڕووی گەشی زەوی‌یـەوە، تەنانـەت ڕووی گوڵـە

جوان و ڕەنگینەکانیشیەوە، هەمیشە لە کاردایە.. ئەو "ڕێکخستن"ەی کە هەر لە "ڕێی کاکێشان"ەوە تا "کۆمەڵەی خۆر" و دەنکی گەنمە شامی و هەنار و هاوچەشنیان، فەرمانڕەوا و دەستەلاتدارە.. ئەو "خستنەکار"ەی کە هەر لە خۆر ومانگ و توخمەکان و هەورەوە تا دەگاتە مێروولە و هەنگ، دەگرێتەوە..

ئەمانە و هاوچەشنیان، لە ڕاستییە هەرە مەزنەکان، کە هەر یەکەیان شایەتییەکی گەورەی بە ئەندازەی خۆیان دەدەن، باڵی دووهەمی شایەتیی گەردوون پێکدەهێنن لەسەر: "بوون" و "یەکتایی" خوای گەورە و ئەم بوون و یەکتاییەی خواوەند دەچەسپێنن.

جا مادەم پەیامەکانی نوور ئەم شایەتییە مەزنەیان چەسپاندووە و ڕوونیان کردووەتەوە، ئەوا لێرەدا بەم ئاماژە یەکجار کورتە واز دەهێنین.

هەر بەم جۆرەش، لە پلەی هەژدەهەمی مەقامی یەکەمدا ئاماژەیەکی کورت بۆ ئەو وانە ئیمانییە کراوە کە ئەم گەشتیارە لە گەردوونەوە وەری گرت:

(لا إله إلاّ الله الواجبُ الوجودُ، الممتنعُ نظيره، الممكنُ كل ما سواه، الواحد الأحد الذي دلّ على وجوب وجوده في وحدته: هذه الكائنات الكتاب الكبير المجسّمُ والقرآنُ الجسمانيُّ المعظَّمُ والقصرُ المزيَّنُ المنظَّمُ والبلدُ المحتشَمُ المنتَظَمُ، بإجماع سُوَرِه وآياته وكلماته وحروفه وأبوابه وفصوله وصحفه وسطوره، واتفاق أركانه وأنواعه وأجزائه وجزئياته وسكنته ومشتملاته وارداته ومصارفه. بشهادة عظمة إحاطة حقيقة: "الحدوث والإمكان" بإجماع جميع علماء علم الكلام.. وبشهادة حقيقة: تبديل صورته ومشتملاته بالحكمة والإنتظام وتجديد حروفه وكلماته بالنظام والميزان.. وبشهادة عظمة إحاطة حقيقة: "التعاون والتجاوب والتساند والتداخل والموازنة والمحافظة" في موجوداته بالمشاهدة والعيان).

* * *

١٩

پاشـان ئـەم گەشـتیارەی کـە هاتـە دنیـا و بـە دوای بەدیهێنـەریدا گـەڕا و بـەهۆی میعراج(پلیکانە)یێکی ئیمانی‌یەوە بە هەژدە پلەدا سەرکەوت تا گەیشتە "عەرشی ڕاستی"، لە پلەی: "ناسینی غیابی و نادیار"ەوە بەرەو پلەی: **"ئامـــادەیی و گفتوگـۆی ڕووبـەڕوو"** بەرز بووەوە.

ئەم گەشتیارە شەیدا و تاسەمەندە، بە "گیان"ی خۆی وت:

– سوپاس و ستایشە غیابی‌یـەکانی سـەرەتای سـوورەتی "فاتیحـە" تـا دەگاتـە وشـەی: ﴿إِيَّاكَ﴾ دڵنیایی‌یەکی ئەوتۆ بە مرۆڤ دەبەخشێت کە بۆ پلەی گوفتاری ڕووبەڕووانەی: ﴿إِيَّاكَ﴾ بەرزی دەکاتەوە. دەبا ئێستا ئێمەش پرسیارەکەمان لە بارەی ئەو کەسەی کە لێی دەگەڕێین ڕاستەوخۆ ئاراستەی خۆی بکەین و واز لە پرسـیار و لێکۆڵینـەوە و لێگـەڕانی نادیـار بـهێنین. ئـەوەتا پرسـیار لـە بـارەی ئـەو خـۆرەی کـە هـەموو شـتێکی ڕوونـاك کردووەتەوە دەبێت لە خۆی بکرێت، چونکە بێ گومان ئـەو کەسـەی کە هـەموو شـتێك دەردەخات و ڕوونی دەکاتەوە، خۆی لە هەموو شتێك ڕوونـتر دەردەخـات و پـتر ڕوونـی دەکاتەوە.

خۆ هـەروەك دەتوانـین لـە ڕێـی تیشـك و ڕووناکی‌یەکـەی خـۆرەوە "خـۆر" بناسـین، دەشتوانین بەپێی توانا و لێهاتنمان لە ڕێی دەرکـەوتن و درەوشـانەوەی نـاوە جوانـەکان و ڕووناکیی سیفەتە مەزنەکانی بەدیهێنەرمانەوە هەوڵی ناسینی بدەین.

جا لەم پەیامەدا، لە نێوان ڕاستی‌یە زۆر و دوور و درێژەکـاندا، بـە کورتـی تەنـها دوو دانە پلەی بێ کۆتایی نێوان ڕێگا زۆرەکانی ئەم مەبەستەمان، باس دەکەین:

❑ **ڕاستیی یەکەم:** ڕاستیی "کارایی زاڵ و هەمەلایەنگر"

ئەو کارایی(فعاليـــة) و چالاکی‌یـەی کـە بەسـەر هـەموو گـەردووندا زاڵـە و بـە چـاو دەیبینین و، هەموو بوونەوەرە گشتگیر و هەمیشەیی و ڕێکوپێك و سـامناکەکانی زەوی و ئاسمانـەکان بـەڕێوە دەبـات و دەیـانگۆڕێت و نوێیـان دەکاتەوە.. ئـەو کارایی‌یـەی کـە مرۆڤ دەگەیەنێتە ئـەوەی بە ڕوونی و بەڵگەنەویستی هەست بـە "ڕاستیی خـۆ ئاشـکرا کردنی پەروەردگاری" بکات لە نێوان ڕاستیی ئەو کارایی و چالاکی‌یەی کە لـە هـەموو

لایەكەوە بە دانایی دەورە دراوە. ئەم هەست كردنەش بە ئاشكرا و بەداهەت مرۆڤ دەگەیەنێتە پەی بردن بە "ئاشكرا بوونی خوایەتیی خوای گەورە" لە نێوان ڕاستیی ئەو پەروەردگاریێتی‌یەی كە لە هەموو لایەكەوە تیشكی میهرەبانیی لێ دەدرەوشێتەوە.

واتە لە پشت پەردەی ئەم كارایی و چالاكی‌یە هەمەلایەنگر و دانا و هەمیشەیی‌یەوە، هەست بە "كارەكانی" بكەرێكی بەتوانا و زانا دەكرێت، بە چەشنێكی هێندە ڕوون كە دەڵێی بە چاو دەبینرێت و..

تا ڕادە و پلەی هەست پێ كردن و بەڵگەنەویستی و لە نێوان ئەم كارە پەروەردگاری‌یانەی كە دارای پەروەردە و كارسازین، "ناوە جوانەكانی خوای گەورە" دەزانرێن كە لە هەموو شتێكدا ڕەنگ دەدەنەوە..

هەروەها لە پشت پەردە و لە ڕێی ئەو ناوانەی كە بە شكۆمەندی و جوانی دەدرەوشێنەوە، بوون و هاتنەدیی هەر "حەوت سیفەتە" خاوێن و پیرۆزەكانی خوای گەورە بە "علم الیقین" بەڵكو بە "عین الیقین" تەنانەت بە "حق الیقین"یش دەزانرێن و دەناسرێن..

هەروەها بە زانینێكی بێ گومان و بەڵگەنەویست و ڕوون و، بەوپەڕی دڵنیایی و بە شایەتیی گشت بەدیهێنراوان، بوونی: سیفەتدارێكی "واجب الوجود" و ناودارێكی تاك و تەنیا لە تیشكدانەوە بێ كۆتایی‌یەكانی ئەو حەوت سیفەتانەوە دەزانرێت.

كەواتە "بوونی خوای گەورە" لە بەرچاوی بینایی دڵدا، گەلێ ڕوون و ئاشكراترە لەچاو ئاشكرایی خۆر لە بەردەم چاوی سەردا. ئیتر ئەم بینایی‌یەی دڵی مرۆڤ، وەك بە چاو ببینێت، ئاوا پەی بە "بوون"ی ئەو خواوەندە گەورەیە دەبات.

چونكە بێ گومان هەموو كتێبێكی قەشەنگی پڕ واتای نایاب و جوان و، گشت خانووبەرەیەكی ڕێكوپێك، داخوازی كاری: "نووسین" "بیناكردن"ن.. ئنجا كاری نووسینی جوان و بینای ڕێكوپێكیش - وەك ئاشكرایە - داخوازی دوو ناوی: "نووسەر" و "بەننا"ن.. ئەم دوو ناوەش - وەك بە ڕوونی دیارە - داخوازی "سنعەت و سیفەتی: نووسین و بیناكردن"ن.. ئەم دوو سنعەت و سیفەتەش - بە جۆرێكی بەڵگەنەویست - داخوازی بوونی "زات"ێكن كە دارای ئەو سیفەتانە بێت و سنعەتكاریان بێت و، خاوەنی ئەو ناوانە و بكەری ئەو كارانە بێت. چونكە هەروەك ناگونجێ كاری "بێ بكەر" و ناوی "بێ خاوەن ناو" هەبێت، بە هەمان جۆر نایشگونجێ سیفەتێكی بێ خاوەن سیفەت و سنعەتێكی بێ سنعەتكار ببێت!

بەم پێیە و لەسەر بناغەی ئەم ڕاستی و دەستوورە، ئەو بڕیارە دەچەسپێت کە:

ئەم گەردوونە – بە هەموو بوونەوەرانی ناویەوە – تێکڕا بە قەڵەمی قەدەری خوای گەورە نووسراوە و، بە چەکوشی قودرەتی ئەویش بینا کراوە. ئەوەتا چەندەها شتانی بێ سنووری وای تێدا نووسراوە کە لە حوکمی کتێب و نامیلکەی پڕ واتای ناسك و جواندان.. هەروەها چەندین شتی لەژمارەبەدەری ئەوتۆشی تێدا بینا کراوە کە لە حوکمی کۆشك و تەلار و خانووبەرەدان. جا یەك بە یەکی ئەوانە بە هەزاران ڕوو، هەمووشیان پێکەوە بە چەندەها ڕووی بێ سنوور ئاماژەی لەژمارەبەدەر دەکەن بۆ: کارە پەروەردگاری و میهرەبانی‌یە نەبڕاوەکان و درەوشانەوە بێ سنوورەکانی سەد و یەك ناوی جوانی خوای گەورە، کە سەرچاوەی ئەو کارانەن. هەروەها بە درەوشانەوە بێ کۆتایی‌یەکانی هەر حەوت سیفەتە خوایی‌یەکان – کە سەرچاوەی ئەو ناوە جوانانەن – شایەتی دەدەن و ئاماژە دەکەن بۆ: پێویستیی "بوون" و "تەنیایی" زاتێکی مەزنی ئەزەلی و هەمیشەیی ئەوتۆ کە خاوەنی ئەو حەوت سیفەتە گشتگیرە خاوێن و پیرۆزانەیە و سەرچاوەیانە.

هەروەها هەرچی ڕووەکانی: "جوانی" و جۆرەکانی: "تەواوی" و "بەهاداری"ی ناو بوونەوەران هەن و، سەرجەم جوانی و کەماڵی قودسی و بێگەرد و شایانی ئەو کارە پەروەردگاری و ناوە خوایی و سیفەتە صەمەدانی و کاروبارە خوایی‌یانەن.. هەموویان، چ بە تەنها و چ بە کۆمەڵ، شایەتیی‌یەکی ڕوونی بەڵگەنەویست دەدەن لەسەر: "جوانیی خاوێن و کەماڵی بێ گەردی زاتی خوای گەورە".

هەروەها ڕاستیی: ئەو "پەروەردگاریتی‌یە ئاشکرابووە"ی کە لە نێوان ڕاستیی: "کارایی هەمەلایەنگر"دا دەردەکەوێت، هەردەم خۆی دەردەخات و هەمیشە خۆی دەناسێنێت لە ڕێی: کاروبار و هەڵسوکەوتەکانی لەو بەدیهێنان و دروستکردن و داهێنانەدا کە بە زانایی و دانایی ئەنجام دەدرێن و.. لەو ئەندازەکاری و شێوەکێشان و کارسازی و بەڕێوەبردنەی کە دارای ڕێسا و تەرازوون و.. لەو ئاڵوگۆڕ و دابەزاندن و تەواوکاری‌یانەدا کە بە ویست و مەبەست جێبەجێ دەکرێن و.. لەو خۆراك و نیعمەت و چاکەبەخشین و ڕێزگرتنانەشدا کە بە شەفەقەت و میهرەبانی دەدرێن و دەبەخشرێن.

هەروەها "ڕاستیی دەرکەوتنی خوایەتیی خوای گەورە" کە بە جۆرێکی ڕوونی بەڵگەنەویست لە نێوان ڕاستیی: "ئاشکرابوونی پەروەردگاریتی"دا هەیە و هەستی پێ دەکرێت، ئەم ڕاستیيەش بە هەمان جۆر، بە: درەوشانەوەی ناوە جوانە خاوەن سۆز و بەخشندەییەکان و، بە: درەوشانەوەکانی لەمەڕ جوانی و شکۆمەندیی هەر حەوت سیفەتە ثبوتییەکان، خۆی دەناسێنێت. ئەو حەوت سیفەتانەی کە بریتین لە: "ژیان" و "زانست" و "توانست" و "ویست" و "بیستن" و "بینین" و "ئاخاوتن".

بەڵێ، هەروەك سیفەتی: "ئاخاوتن" لە ڕێی سرووش و ئیلهامەکانەوە زاتی خاوێنی خوای گەورەمان پێ دەناسێنێت، سیفەتی "توانست"یش لە ڕێی دەرخستنی ئاسەوار و جێدەستە بێ وێنە و ناوازەکانی زاتی مەزنی پەروەردگارەوە خوای گەورەمان پێ دەناسێنێت. ئەو ئاسەوار و جێ دەست و جێکارانەی کە وەك وشەی بەرجەستەی ئەو توانستەن و وەسفی خاوەن توانایەکی شکۆمەند دەنوێنن..

جگە لەمە، سیفەتی "توانست" زاتی خوای گەورەمان بەوەش پێ دەناسێنێت کە ئەم پەڕ و ئەوپەڕی گەردوونمان وەك قورئانێکی بەرجەستە دەخاتە پێش چاو.

سیفەتی: "زانست"یش، بە هەمان جۆر، زاتی خوای تاك و تەنیای خاوەنی ئەو سیفەتەمان بە ئەندازەی هەموو دروستکراوە پڕ لە دانایی و ڕێکوپێك و وردەکان و.. بە ژمارەی گشت ئەو بوونەوەرانەی کە بە: "زانست" دەبرێن بەڕێوە و کاریان ساز دەکرێت و ئارایشت دەدرێن و لێك جیا دەکرێنەوە، پێ دەناسێنێت.

سەبارەت بە سیفەتی: "ژیان"یشەوە، ئەوا: هەرچی نیشانە هەن کە بەڵگەی "توانست"ن و.. گشت ئەو شێوە و بارودۆخانەی کە دارای ڕێکوپێکی و دانایی و تەرازوو و ئارایشتدان و، بوونی سیفەتی "زانست" ڕادەگەیەنن و، هەموو ئەو بەڵگانەش کە هەواڵی سیفەتە مەزنەکانی ترمان دەدەنێ.. لەگەڵ بەڵگەکانی سیفەتی "ژیان" خۆیشیدا، تێکڕا و سەرجەم سیفەتی "ژیان" دەچەسپێنن!

ئنجا خودی "ژیان" بە گشت ئەو بەڵگانەیەوە کە باس کران، سەرانسەری گەردوون و سەرجەم زیندەوەران - کە وەك ئاوێنەی ژیان وان - لە شێوەی ئاوێنەیەکی یەکجار مەزندا دەردەخات کە لە چەندەها ئاوێنەی لەژمارەبەدەر و بێ سنووری هەمیشە بگۆڕ و تازەوەبوو پێکهاتبێت، تاکو هەموو درەوشانەوە بێ وێنە و نەخشە ڕەنگینە جۆراوجۆرەکان - لە هەموو کاتێکدا - بە تازەیی و پاراوی پیشان بدات.

بە وێنەی ئەم سیفەتانەی باس کران، یەك بە یەکی سیفەتەکانی: "بینین" و "بیستن" و "ویست" و "ئاخاوتن"یش - بە هەمان جۆر - زاتی خاوێنی خوای گەورە، بە ئەندازەی فراوانیی گەردوون، دەناسێنن و تێمانی دەگەیەنن..

ئنجا هەروەك ئەو سیفەتانە بەڵگەن لەسەر بوونی زاتی مەزنی خوای گەورە، بە هەمان جۆر و بە ئاشکرایی بەڵگەشن لەسەر: بوون و هاتنەدیی سیفەتی "ژیان" و لەسەر ئەوەش کە ئەو خواوەندە: "زیندوو"ە و دارای "ژیان"ە. چونکە "زانین" نیشانەی ژیانە.. "بیستن" ئاماژەیە بۆ بوونی ژیان.. "بینین" تایبەتە بە زیندەوەرانەوە، کە خاوەنی ژیانن.. "ویست" لەگەڵ ژیاندا دەبێت.. "توانستی ئیختیاری"یش تەنها لە شتانی خاوەن ژیاندا هەیە.. "ئاخاوتن"یش تەنها هی زیندووە خاوەن هەستەکانە.

بەم جۆرە و لەم خاڵانەوە تێدەگەین کە: سیفەتی "ژیان" حەوت ئەوەندەی فراوانیی گەردوون بەڵگەی لەسەرە و، بوونی خۆی و وەسفدارە "زیندوو"ەکەی دەناسێنێت. بە رادەیەك کە "ژیان" بووە بە کان و بناغەی هەموو سیفەتەکان و، سەرچاوە و خولگەی "ناوی هەرە مەزن"ی خوای گەورە.

لەبەر ئەوەی "پەیامەکانی نوور" شتێکیان لەم ڕاستییە سەرەتایی و یەکەمە ڕوون کردووەتەوە و، بە چەندین بەڵگەی چەسپێنەری گومانبڕ چەسپاندوویانە، ئەوا ئێستا بەم دڵۆپە لەو دەریایە واز دەهێنین.

❑ **ڕاستیی دووهەم:** فەرمایشتی خوایی کە لە سیفەتی "ئاخاوتن"ەوە هاتووە.

قسەکردن و ئاخاوتنی خوای گەورە بێ کۆتاییە، بەپێی نهێنیی ئەم ئایەتە پیرۆزە:

﴿قُل لَوْ كانَ الْبَحْرُ مِداداً لِكَلِماتِ رَبّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أنْ تَنْفَدَ كَلِماتُ رَبّي﴾(الكهف:١٠٩).

ئاخاوتن(قسەکردن) ڕوونترین بەڵگەیە لەسەر بوونی قسەکەر. واتە ئەم ڕاستییە (ڕاستیی گوفتار و فەرمایشتی خوایی) شایەتێکی بەردەوام و بێکۆتایی دەدات لەسەر "بوون" و "یەکتایی" قسەکەری ئەزەلی کە خوای گەورەیە.

لە پلەی چواردەهەم و پازدەهەمی ئەم پەیامەدا - لە ڕووی سرووش و ئیلهامەوە - دوو شایەتی بۆ ئەم ڕاستییە هێنراوە و ڕوون کراوەتەوە. لە پلەی دەهەمیشدا، کە ئاماژەی بۆ کتێبە پیرۆزە ئاسمانییەکان تێدا کراوە، شایەتییەکی فراوانی تر باس کراوە.

لە پلەی حەڤدەهەمیشدا – کە باسی قورئانی پیرۆزی ئیعجازبەخشە – شایەتی‌یەکی تری ڕوون و ئاشکرا هەیە لەسەر ئەم ڕاستی‌یە. لەبەر ئەوە، ڕوونکردنەوەی ئەم ڕاستی‌یە و شایەتی‌یەکانی بەو پلە ناوبراوانە دەسپێرین.

بەم جۆرە، نوور و نهێنی‌یەکانی ئەم ئایەتە پیرۆزە: ﴿**شَهِدَ اللهُ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ وَالْمَلائِكَةُ وأُلوا الْعِلْمِ قائِماً بِالْقِسْطِ لا إِله إِلاّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ**﴾ (آل عمران:١٨) کە بە ڕاگەیاندنێکی ئیعجازبەخش ئەم ڕاستی‌یەی ڕاگەیاند و شایەتیی خۆی لەگەڵ شایەتی‌یەکانی تردا خستەڕوو، سەروزیادی هاوڕێ گەشتیارەکەمان بوو، بە ڕادەیەك کە نەیتوانی پشتگوێی بخات و سنووری بشکێنێت.

لە پلەی نۆزدەهەمی مەقامی یەکەمیشدا، ئاماژەیەك بۆ چەند واتایەکی کورت و پوختی ئەو دەرسانە کراوە کە ئەم ڕێبوارە لەو مەقامە خاوێنەدا دەستی کەوت و فێری بوو:

> (لا إله إلاّ الله الواجبُ الوجودُ الأحدُ الصمدُ له الأسماءُ الحُسنى وله الصفات العليا وله المثلُ الأعلى الذي دلّ على وجوب وجوده في وحدته: الذات الواجب الوجود باجماع جميع صفاته القدسية المحيطة، وجميع أسمائه الحسنى المتجلية باتفاق جميع شؤوناته وأفعاله المتصرفة. بشهادة عظمة حقيقة: تبارز الألوهية في تظاهر الربوبية في دوام الفعالية المستولية بفعل الإيجاد والخلق والصنع والإبداعِ بإرادة وقدرة، وبفعل التقدير والتصوير والتدبير والتدوير بإرادة وحكمة، وبفعل التصريف والتنظيم والمحافظة والإدارة والإعاشة بقصد ورحمة، وبكمال الإنتظام والموازنة وبشهادة عظمة حقيقة أسرار:
>
> ﴿**شَهِدَ اللهُ انَّهُ لا اله الاّ هُوَ وَالْمَلائِكَةُ وأُلوا الْعِلْمِ قائِماً بِالْقِسْطِ لا اله الاّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ**﴾...).

* * *

بێدار کردنەوەیەك

هەموو یەکێك لەو ڕاستی و شایەتی‌یانەی نۆزدە پلەکانی (بەشی یەکەم) کە تا ئێستا باس کران، بەڵگەن لەسەر "تاکی" و "تەنیایی" لەو ڕووەوە کە "تەنیایی" گشتگیر و دەورەدەرە بە هەموو شتێك. بەڵام لە پێشدا بەڵگەکانی پێویستیی "بوون"ی خوای گەورە لە (بەشی یەکەم)دا خرانە ڕوو، چونکە ئەو بەڵگانە ڕاستەوخۆ و بە ڕاشکاوی "بوون"ی خوای گەورە دەچەسپێنن.

بەڵام (بەشی دووهەم) لەبەر ئەوەی یەکەم جار و ڕاستەوخۆ "یەکتایی" ئنجا لە نێوان "یەکتایی"دا "بوون"یش دەچەسپێنێت، ئەوا ناونرا: "بەڵگەکانی یەکتایی". دەنا هەردوو بەشەکە - یەکەم و دووهەم - پێکەوە "بوون"و "یەکتایی" خوای گەورە دەچەسپێنن. بەڵام بۆ مەبەستی جیاکردنەوەیان لە یەکتر. لە بەشی یەکەمدا بڕگەی: "بشهادة عظمة إحاطـة حقيقـة..." و، لە دووهەمیشدا بڕگەی: "بمشهادة عظمة إحاطة حقيقة..." دووپات بوونەتەوە، کە ئەمەی دووهەمیان ئاماژەیەکی ئەوەندە ڕوون و ئاشکرای "یەکتایی" خوای گەورەیە دەڵێیت بە چاو دەبینرێت!

نیازم وابوو پلەکانی بەشی دووهەمیش - وەك هی یەکەم - ڕوون بکەمەوە. بەڵام لەبەر چەند بارودۆخ و ڕێگرێك ناچار بووم کورتیان بکەمەوە. لەبەر ئەوە و بۆ مەبەستی ڕوونکردنەوەی تەواوی ئەم بەشە، خوێنەری بەڕێز ڕەوانەی پەیامەکانی نوور دەکەین.

* * *

بەشی دووهەم

بەڵگەکانی "یەکتایی"

(ئەو ڕێبوارەی کە لە پێناوی ئیماندا نێررایە دنیا و، گەشتێکی بیرەکیی بەناو جیهانی بوونەوەراندا سازدا، تاکو پرسیار لە هەموو شتێك بکات لە بارەی بەدیهێنەریانەوە و، لە گشت جێیەکدا بە پەروەردگاری خۆی شاد و ئاشنا ببێت. لە ئەنجامیشدا تا پلەی: "حق اليقين" باوەڕ و ئیمانی بە: "پێویستیی بوون"ی خوای خۆی دامەزرا، کە پێشتر لێی دەگەڕا..

ئەم گەشتیارە، ڕووی لە ژیریی خۆی کرد و پێی وت:

– وەرە با پێکەوە بۆ گەشتێکی نوێی تر بڕۆین و، لەم گەشتە نوێیەدا چەند بەڵگەیەك ببینین کە بە "یەکتایی" بەدیهێنەری شکۆمەندمان بگەیەنێت.

ئنجا خۆی و ژیریی پێکەوە و بەوپەڕی تامەزرۆیی و تاسەمەندی قۆڵیان بە قۆڵی یەکتردا کرد و کەوتنە گەڕان و لێکۆڵینەوە لە بارەی "بەڵگەکانی یەکتایی خوای گەورە".

هەر لە یەکەم مەنزڵی گەشتەکەیاندا چوار "ڕاستی"ی پیرۆز و خاوێنیان بینی کە گشت لایەکی گەردوونیان گرتووەتەوە و، بە ڕوونی و بەڵگەنەویستی داخوازی: "یەکتایی" خوای گەورەن).

٢٠

ڕاستیی یەکەم: خوایەتیی ڕەها

سەرقاڵ بوونی هەموو یەکێك لە دەستە و تاقمەکانی گرۆی مرۆڤ بە یەکێك لە جۆرەکانی پەرستش بە چەشنێکی ئەوتۆ کە دەڵێی پەرستشێکی سروشتیی خۆیانە.. هەروەها ئەنجامدانی خزمەت و فەرمانبەرییە سروشتییەکان – کە لە حوکمی جۆرێکی پەرستشدان – لە لایەن "زیندەوەران" تەنانەت "بێ گیانەکان"یشەوە.. هەروەها بوونی هەریەك لەو نیعمەت و بەخششە ماددی و مەعنەوییانەی کە سەرانسەری گەردوونیان گرتووەتەوە، بە: هۆیەکی "پەرستن" و "شوکرانەبژێری بەرامبەر "پەرستراوی"یەکی ئەوتۆ کە بۆ ڕێگاکانی پەرستن و سوپاسگوزاری ڕێنمایییان دەکات.. هەروەها ڕاگەیاندنی "پەرستراوی"ی خوای تاك و تەنیا لە لایەن "وەحی" و "ئیلهام"ەوە کە لە جیهانی پەنهانی غەیبەوە و بە چەشنێکی مەعنەوی ئەمەیان لێ درەوشاوەتەوە و بۆیان دەرکەوتووە و ئنجا ڕایانگەیاندووە..

هەموو ئەمانە، بێ هیچ گومانێك و بە تەرزێکی بەڵگەنەویست و دڵنیاییبەخش "خوایەتیی تەنیا و ڕەها" و "زاڵبوون و دەستەڵاتداریی ئەو خوایەتییە ڕەهایەمان بەسەر هەموو شتێکدا" بۆ دەچەسپێنن.

مادەم ڕاستییەکی وەك ئەم "خوایەتییە ڕەهایە" هەیە و دارای "بوون"ە، ئەوا هەرگیز بە بوونی "هاوبەش" ڕازی نابێت، چونکە، ئەوانەی کە لە بەرامبەر ئەو خوایەتییە (واتە: ئەو پەرستراوییە)وە شوکرانە و پەرستش دەنوێنن چەند بەرێکی خاوەن هەستی چڵەپۆپەی درەختی بوونەوەرانن. لەبەر ئەوە، گریمانی بوونی کەسانی تر کە سەرنجی ئەو خاوەن هەستانە بۆ لای خۆیان ڕابکێشن و سوپاسگوزار و منەتباریان بکەن بۆ خۆیان و بیانەوێت لەم ڕێیەوە پەرستراوی ڕاستەقینەیان لەبیربەرنەوە (کە دەگونجێ لە بیریان بچێت، چونکە لە بەرچاویاندا دەرناکەوێت) ئەم گریمانە، دژ و پێچەوانەی ڕاستی و ناوەڕۆکی ئەو خوایەتییە و ئامانجە قودسییەکانیەتی و هەرگیز پێی ڕازی نابێت.

ئا لێرەوەیە کە قورئانی پیرۆز زۆر بە توندوتیژی دەستی بە ڕووی "هاوبەش"ەوە ناوە و، هەڕەشەی سزای دۆزەخیشی ئاراستەی ئەوانە کردووە کە هاوبەش بۆ ئەو خوایەتییە ڕەهایە بڕیار دەدەن.

* * *

٢١

ڕاستی دووهەم: پەروەردگاریتیی ڕەها

ئەو هەڵسوکەوت و دەستکاری و دەستتێوەردانە گشتی و سەرتاسەری‌یەی کە لە لایەن دەستێکی پەنهانەوە کاری خۆی لەناو هەموو بوونەوەراندا ئەنجام دەدات و جێ‌دەستی خۆی بە ڕوونی دەنەخشێنێت، بە تایبەت پەروەردەکردن و ژیاندنی دانایانە و میهرەبانانەی زیندەوەران لە هەموو جێ و لایەکدا بە هەمان ڕێ و شێواز و بە چەشنێکی چاوەڕوان نەکراو ڕوودەدات، هەرچەندەش ئەو زیندەوەرانە لە نزیك و تەنیشتی یەکترەوەن.. ئەم هەڵسوکەوت و دەستکاری‌یە گشتی و هەمەلایەنگرە لە ڕاستیدا چەند "نم" و "ڕووناکی"یەکی ئەوتۆن کە بەڵگەن لەسەر: "پەروەردگاری تاك و تەنیا و ڕەها" تەنانەت بەڵگەیەکی گومانبڕی "بوونی ڕاستەقینەی" ئەو پەروەردگاریتی‌یە ڕەهایەن.

جا مادەم تەنها "یەك دانە پەروەردگاریتیی ڕەها" هەیە، ئەوا هەرگیز بە بەشداری و هاوبەشایەتی ڕازی نابێت. چونکە گرنگترین ئامانج و مەبەستەکانی ئەو پەروەردگاریتی‌یە بریتی‌یە لە: دەرخستنی جوانیی خۆی و ڕاگەیاندنی کەماڵی و.. خستنەڕووی سنعەتە نایابەکانی و.. پیشاندانی داهێنانە ناوازە و بەهادارەکانی. خۆ هەموو ئەم مەبەستانەش لە گشت گیانلەبەرێکدا، تەنانەت لە شتە هەندەکی‌یەکانیشدا، کۆبوونەتەوە. لەبەر ئەوە، هەرگیز ناگونجێ و ڕێی تێناچێت کە ئەو "پەروەردگاریتی‌یە ڕەها و تاك و تەنیایە" بە بەشدار و هاوبەش قایل ببێت. چونکە هەر دەستتێوەردانێکی کوێرانەی هاوبەشایەتی(الشِّرك) لە هەر بوارێکدا - با هەندەکی و ساکار و بچووکیش بێت - ئەو گشت ئامانج و مەبەستانە تێکدەدات و هەڵیاندەوەشێنێتەوە و، سەرنجی زەینەکان لەو "ئامانجانە" و لەو "کەسەش کە کردوونی بە ئامانج و مەبەستی خۆی" وەردەچەرخێنێت و، ڕوویان پێ دەکاتە هۆکارەکان. خۆ ئەمەش - وەك ئاشکرایە - پێچەوانە و دژی ڕاستیی "پەروەردگاریتیی ڕەها"یە!

کەواتە دەبێت ئەم پەروەردگاریتی‌یە ڕەها و تاك و تەنیایە بە هیچ شێوەیەك ڕێ بە هیچ جۆرێکی بەشداری و هاوبەشایەتی نەدات.

ڕێنمایی‌یە زۆر و زەبەندە و هەمیشە بەردەوامـەکانی ئایـەت و وشـە و تەنانـەت پیـت و شێوەکانی قورئانی پیرۆز بۆ "یەکتایی"و تەقدیس و خاوێن ڕاگرتنی خـوای گـەورە، تەنـها لەم نهێنی‌یە مەزنەوە هەڵقوڵاوە و سەری هەڵداوە.

* * *

٢٢

ڕاستیی سێهەم: کەماڵات

بەڵێ، هەرچی دانایی بەرز و، جوانیی دەراسا و، یاسای دادگەر و ئامـانج و مەبەسـتی پڕ لە دانستی ناو بوونەوەران هـەن.. هـەموویان - بـە ئاشـکرا - بەڵگـەن لەسـەر بوونـی: "ڕاستیی کەماڵات". لە هەمان کاتیشدا شایەتێکی ئاشـکران لەسـەر: کـەماڵ و تـەواویی ئەو بەدیهێنــەرەی کـە ئـەم بوونەوەرانـەی لـە نەبوونـەوە بەدی‌هێناوە و، لـە هـەموو جێ و شوێنێکیشدا بە چەشنێکی دەراسای سەرنج ڕاکێش و ڕەنگین کاروباریان دەسازێنێت و بەڕێوەیان دەبات. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە ئەمانە بەڵگەن لەسەر "کەماڵی مرۆڤ"یش، ئەو مرۆڤەی کە ئاوێنەی هەستیاری تیشکدەرەوەی درەوشانەوەکانی بەدیهێنەری مەزنە.

جا مادەم "ڕاستیی کەماڵات" لە بوونەوەراندا هەیە..

مادەم کەماڵی ئەو بەدیهێنەرەش کە ئـەم بەدیهێنراوانـەی ئـاوا بـە تـەواوی و کەماڵـەوە خولقاندووە، بێ‌گومان و چەسپاوە..

مادەم کەماڵی مرۆڤیش ڕاستە و چەسپاوە، ئـەو مرۆڤـەی کـە باشـترین بـەری درەختـی بوونـەوەرە و جێنشینی خوایـە لـە زەویـدا و بـەڕێزترین و خۆشەویسـت‌ترین بەدیـهێنراوی بەدیهێنەرە..

مادەم وایە..

ئەوا "بەشداری و هابەشایەتی" کە ڕوخساری ئەم بوونەوەرە خاوەن کەماڵ و دانستە ئاشـکرایانە دەگـۆڕێت و دەیکـات بـە تۆپـی یـاریی دەسـتی "ڕێکـەوت" و گاڵتـەجاڕی "سروشـت" و کوشـتارخانەیەکی ترسـناکی تـاریك بـۆ خـاوەن هەسـتان (چونکـە لـە ڕوانگـەی هاوبـەش بوونـەوە هـەموو شتێکی نـاو بوونـەوەر بـە پەلـە و بـێ ئامـانج بـەرەو تیاچوون دەترازێن و ڕووەو نەمان تلێر دەبنەوە)..

ئـەو بەشـداری و هاوبەشـایەتی‌یەی کـە مـرۆڤ بـەرەو نزمـترین پلـــەکانی ئـاژەڵ دادەبەزێنێت و لە پلەوپایەی مرۆڤ دادەگرێت و دەیکات بە بەدبەخت‌ترین بەدیـهێنراوی ناو گەردوون، لە کاتێکدا کە ئەم مرۆڤە دارای هێندە تەواوەتی و کەماڵە کـە بـە ئاشکرا شوێنەوار و ئاسەوارەکانی دەردەکەوێت..

ئەو بەشـداری و هاوبەشایەتی‌یەی کە پـەردەی بەسـەر ئاوێنـەکانی درەوشـانەوەی کەماڵی بەدیهێنەردا داداوەتەوە کە بریتین لـە گشت ئەو بوونەوەرانـەی شایەتی لـەسەر کـەماڵی بێ‌گـەرد و ڕەهـای بەدیهێنـەری بەخشـندە دەدەن. کـە بـەم پـەردە دادانەوەیـەش ئەنجامی کار و چالاکی و بەدیهێنەرێتیی ئەو خوایە هەڵدەوەشێنێتەوە!!

"بەشداری و هاوبەشـایەتی"یـەك ئەمـە واتـا و نـاوەرۆك و ئەنجامەکـەی بێـت، هـەرگیز ناگونجێ خاوەنی هیچ بناغەیەکی "ڕاستی" بێت و ناکرێت لە گەردووندا جێی ببێتەوە!!

جگە لەمانـەی بـاس کـران، لـە "تیشـکی دووهـەم"یشـدا کە سـێ دانـە بـەروبوومی "تـەوحید" ڕوون دەکاتـەوە، بە تایبـەت بـە بەڵگـەی گومـانبڕ و بـەهێزەوە لـە مـەقامی یەکەمیدا، بە درێژی بـاس کـراوە و چەسپاوە کـە "بەشـداری و هاوبەشـایەتی" سـنگ لـە کەمالاتی: خوایی و، ئادەمی و، گەردوونی دەردەپەڕێنێت و بە گژیاندا دەچێت و تێکیان دەدات.. لەبەر ئەوە، خوێنەری بەڕێز ڕەوانەی ئەو تیشکە ناوبراوە دەکەین.

* * *

٢٣

ڕاستیی چوارەم: فەرمانڕەوایی ڕەها.

بەڵێ، ئەو کەسەی بە سەرنجی فراوان و وردبینی‌یەوە بڕوانێتە بوونەوەران، لە شـێوەی وڵاتێکـی یـەکجار بەسـام و شـکۆی لەوپـەڕی کـارایی و مـەزنیدا دەیبینێــت.. هـەروەها بە"چەشنی شارێکی مەزنی ئەوتۆ لە پێش‌چاویدا دەردەکەوێت کە بە دانایی‌یەکی خـاوەن دەستەڵات و فەرمەنڕەوایی‌یـەکی لەوپـەڕی هێز و سام و شـکۆدا بـەڕێوە دەبرێـت. ئنجـا دەبینێت هەموو شتێك و هەموو جۆرێك لە جۆرەکانی ناوی بەو کارەوە سەرقاڵە کە پێی سپێرراوە. چونکە ئایەتی پیرۆزی: ﴿ولله جُنودُ السَّـــموات والأرض﴾ (الفتـح:٧) واتـای سەربازێتیی هەموو بوونەوەران دەگەیەنێت، کە هەر لە "سوپا"ی گەردیلەکان و "هێز"ی ڕووەکـەکان و "تیـپ"ی ئاژەڵەکانەوە، تـا دەگاتـە "لـەشکر"ی ئەستێرەکان، سـەربازی پەروەردگارێتیی خوای گەورەن.

ئێمە جێبەجێ بوونی فەرمانە تەکوینی‌یە هەمەلایەنگرەکان و ڕایی بوونی فەرمانە جێبەجێ بووەکان و یاساکانی پادشای بێ گەرد لە یەك بە یەکی فەرمانبەرە بچووك و سەربازە هەرە مەزنەکاندا دەبینین و هەستیان پێ دەکەین.

ئەمەش بە ڕوونی بەڵگەیەکی قووڵە لەسەر بوونی: "فەرمانڕەوایەکی تەنیای ڕەها" و "فەرماندەیەکی تەنیای هەمەکی".

جا مادەم "فەرمانڕەوایی ڕەها و تەنیا" ڕاستی‌یەکە لە واقیعدا هەیە، ئەوا "هاوبەشایەتی" دارای هیچ بناغە و ڕاستی‌یەك نی‌یە، چونکە ئەو ڕاستی‌یە ڕوون و گومانبڕەی کە ئەم ئایەتە پیرۆزە بە ئاشکرا ڕایدەگەیەنێت: ﴿**لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلاَّ اللهُ لَفَسَدَتَا**﴾ (الأنبياء:٢٢) ئەوە دەردەخات کە ئەگەر چەند دەستێکی جیا جیا خۆیان لە تەنیا یەك شتی دیاری کراودا هەڵبقورتێنن و دەستی تێ وەربدەن و کاریگەری‌یان تیایدا ببێت، ئەوا ئەو شتە بە تەواوی دەشێوێت وتێکچوون و شپرزەیی چارەنووسی دەبێت. بۆ نموونە: ئەگەر لە یەك وڵاتدا دوو فەرمانڕەوا، بەڵکو لە یەك ناوچەدا دوو کاربەدەست هەبن، ئەوا - وەك ئاشکرایە - سیستەم و ڕێسا لەو شوێنەدا بە تەواوی تێکدەچێت و لە بریی "بەڕێوەبردن" کاری هەڕەمەکی و هەرا و هوریا لەو ناوچەیەدا زاڵ و دەستەڵاتدار دەبێت.

کەچی ڕێسایەکی هێندە ڕێك و ورد و قەشەنگ و گشتگیر لەم گەردوون و بوونەوەرانەدا هەیە کە هەر لە باڵی مێشوولەوە تا ئەستێرەکانی ئاسمان و، لە خانەکانی جەستەوە تا دەگاتە بورجی هەسارە گەڕۆکەکان، ئەو ڕێسایەیان لەسەر نەخشاوە. کە ئەمەش بە هیچ کلۆجێ - با بە ئەندازەی گەردیلەیەکیش بێت - ڕێ بە دەست تێوەردانی هیچ هاوبەشێك نادات.

ئنجا خودی "فەرمانڕەوایەتی"ش پلەیەکی هێندە بەسام و عیززەت و شکۆیە کە هەرگیز بوار بۆ بوونی دژ و نەیار و ڕکەبەر ناهێڵێتەوە. چونکە ڕێ پێدانی دژ و نەیار دەستدرێژی‌یە بۆ سەر ئەو سام و شکۆیەی خۆی و، پلەو پایەی عیززەتەکەی پێ دەشکێت.

بەڵێ "مرۆڤ" کە لەبەر لاوازی و دەستەوسانی و کۆڵەواریی خۆی پێویستی بە یارمەتیدەر هەیە و هانا بۆ یاریدەدەر دەبات، کەچی - کاتی وا هەیە - لە پێناوی

پاراستنی فەرمانڕەوایەتی‌یە كاتی و ڕواڵەتی و هەندەكی‌یەكەی خۆیدا ناچار دەبێت بـرای یان كوڕی جگەرگۆشەی خـۆی دەكوژێـت و لـەناوی دەبات! ئەمـە بەڵگەیـەكی ڕوونـە لەسەر ئەوەی كە "فەرمانڕەوایەتی" خۆی لە خۆیدا بوار بە بوونی دژ و نەیار نادات.

جـا ئەگـەر مرۆڤـی كۆڵـەواری دەسـتكورتی موحتـاجی یارمـەتی، لــە پێنـاوی فەرمانڕەوایەتی‌یــەكی هــەندەكیدا، بــەم ئەندازەیــە پارێزگــاریی ســەربەخۆیی فەرمانڕەوایەتی‌یەكەی بكـات، ئـەوا بـە هیـچ جۆرێـك ناگونجێ ئەو خوایـەی كـە دارای توانستی ڕەهایە و خاوەنی هـەموو گەردوونـە، بـە دەسـت‌تێوەردان و هاوبەشـایەتیی هیـچ كەسێك ڕازی ببێت لە كاروباری فەرمانڕەوایەتی‌یە خۆیی(ذاتي)یە پیرۆز و خاوێنەكەیدا، كە تەوەرەی پەروەردگاری‌یە ڕەها و خوایەتی‌یە ڕاستەقینە و هەمەكی‌یەكەیەتی!

لەبـەر ئـەوەی لـە مـەقامی دووهـەمی "تیشـكی دووهـەم" و گەلـێ شـوێنی تـری "پەیامەكانی نوور"دا ئەم ڕاستی‌یە تیشك بەخشـە بـە چـەندەها بەڵگـەی بـەهێز چەسپاوە، ئەوا خوێنەری بەڕێزیان بۆ لا ڕەوانە دەكەین.

* * *

بـەم جـۆرە، دوای ئـەوەی هـاوڕێ گەشتیارەكەمان ئـەم چـوار ڕاسـتی‌یانەی دی، تـا ڕادەی "پلەی بینین"یەكتایی خـوای گەورەی لەلا چەسپا و لـە نـاخی دڵیـدا جێگیر بـوو. لەمەشەوە ئیمانەكەی پتر پەرەی سەند و، بە هەموو توانا و هێزێكی دەستی دایـە دووپـات كردنەوەی: "لا إلهَ إلاّ الله وحْدَهُ لا شريكَ له".

لە مەقامی یەكەمی بابی دووهەمیشدا، بۆ مەبەستی ئاماژە كـردن بـۆ ئـەو وانەیـەی كـە ئەم گەشتیارە لـەم مەنزڵەدا دەستی كەوت، ئەمەی خوارەوە باس كراوە:

(لا إله إلاّ الله الواحد الأحد الذي دلَّ علـــى وحدانيتـــه ووجوب وجوده: مشاهدة عظمة حقيقة تبـــارز الألوهيـــة المطلقة، وكذا مشاهدة عظمة إحاطة حقيقة تظاهر الربوبيـــة المطلقة المقتضية للوحدة، وكذا مشاهدة عظمة إحاطة حقيقة الكمالات الناشئة من الوحدة، وكذا مشاهدة عظمة إحاطـة حقيقة الحاكمية المطلقة المانعة والمنافية للشركة).

* * *

●●

پاشان ئەم ڕێبوارە نەسرەوتەیە، لەگەڵ "دڵ"ی خۆیدا دوا و وتی:

- کە ئیمانداران، بە تایبەت سۆفی‌یان، هەمیشە "لا إله الا هو" دوویـات دەکەنـەوە و "یـەکتایی خـوا" ڕادەگەیـەنن و یـادی خەڵکیشـی دەخەنـەوە، ئـەم کـارەی ئـەوان ئـەوە دەگەیـەنێت کـە "تـەوحید" دارای چـەندین پلـەی یـەکجار زۆرە و، "یەکتاپەرسـتی"ش گرنگـترین فەرمانبـەریی خـاوێن و، شـیرینترین فـەرزی سروشـتی و، بـەرزترین پەرسـتنی ئیمانی‌یە.

جا مادەم وایـە، ئەوا - ئەی دڵەکەم! - وەرە بـا دەرگـای مـەنزڵێکی نوێـی تـری ئـەم خانەی پەندوەرگرتن و تاقیکردنەوەیـە بکەینـەوە، تـاکو لـەم ڕێیـەوە بـە پلەیـەکی دی لـە پلەکانی "تەوحید" شاد و ئاشنا ببین، چونکە ئەو تەوحیدە ڕاستەقینەیەی تا ئێستا بەدوایدا عەودالین و بۆی دەگەڕێین و لێی دەکۆڵینەوە، تەنها بریتی نی‌یە لە ناسینێکی هـەڵقولاوی بۆچوون(تەسەوور)ی مرۆڤ. بەڵکو ئەو تـەوحیدەی مەبەستمانە ئەوەیـە کـە لـە زانسـتی "مەنتیق"دا بەرامبەر بە "تەسـەوور" دانـراوە و بریتی‌یـە لـەو "تەسـدیق"ەی کـە لـە ڕاسـتیدا "زانـین"ە و ئـەنجامێکی هـەڵقولاوی بەڵگەیـە و، گەلـێ بـەرز و بلندتـرە لـە ناسـینێکی "تەسەووری"ی ڕووت.

کەواتە ئەو تەوحیدە ڕاستەقینەیە بریتی‌یە لە: بڕیار و تەسدیق و ملکەچ بوون و قبووڵ کردن، بە چەشنێ کە مرۆڤ بە پایەیەکی ئەوتۆ شەرەفمەند دەکات کـە بتوانێـت لـە ڕێـی هەموو شتێکەوە پەروەردگاری خۆی بدۆزێتەوە و، لە گشت شتێکدا ڕێیەك ببینێت کـە بە بەدیهێنەری بەخشندەی خۆی بگەیەنێت. ئیتر - پاش ئەمە - هیچ شتێك ڕێـی دڵنیـایی و ئارامی و هەمیشـە ئاگـاداربوونی لـە: چـاودێریی پـەروەردگاری، لـێ نـەگرێت. گـەر وا نەبوایە مرۆڤ ناچار دەبوو هەموو جارێ پەردەی سەر ڕوخساری بوونەوەرانی بدڕیایە و کوناودەری بکردایە، تاکو پەروەردگاری خۆی بناسیایە!!

لەبەر ئەوە، ئەم ڕێبوارە وتی: با لـە دەرگـای "ڕاسـتیی مـەزنی و گـەورەیی"(العظمـــة والكبرياء) بدەین و، بڕۆینە ناو مەنزڵی: "ئاسەوار و کردارەکان" و جیهانی: "بەدیهێنان و داهێنان"ەوە..

هەر ئەوەندەی پێی نایە ناو ئەو مەنزڵەوە، یەکسەر "پێنج ڕاستیی گشتگیر"ی بینـی کـە هـەموو لایـەکی بوونـەوەرانیان گرتووەتـەوە و، بـە ڕوونـی "تـەوحید" دەچەسـپێنن و داخوازی دەبن.

٢٤

ڕاستیی یەکەم: ڕاستیی مەزنی و گەورەیی

لەبەر ئەوەی ئەم ڕاستی‌یە لە مەقامی دووەمی "تیشکی دووەم" و چەند جێ‌یەکی تری "پەیامەکانی نوور"دا بە بەڵگەوە ڕوون کراوەتەوە، وا لێرەدا تەنها ئەم ئەندازەیەی خوارەوەی لێ دەدوێین:

ئەو کەسەی گشت ئەو ئەستێرانەی بەدی‌هێناوە کە هەزاران ساڵ لە یەکتری‌یەوە دوورن..

ئەو کەسەی لە یەك کاتدا و بە یەك جۆر و شێوە دەستکاریی هەموو یەکێك لەو ئەستێرانە دەکات..

ئەو کەسەی کە چەندین تاکی لەژمارەبەدەری تەنها یەك جۆرە گوڵ - چ لە خۆرهەڵات و چ لە خۆرئاوا، لە باکوور یان لە باشووری زەوی ڕوابێت - بەدی‌دەهێنێت و، لە یەك کاتدا وێنەی ڕوخساری هەموویان بە یەك شکڵ و شێوە دەکێشێت..

ئەو کەسەی کە بە فەرمایشتی: ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّموات والأَرضَ فِي سِتَّةِ أَيَّام﴾ (الحديد:٤) هەواڵی سەرسوڕهێنەرترین ڕووداوی پەنهان و ڕابوردوومان دەداتێ و، ئەو ڕووداوەشمان بە ڕادەیەك بۆ دەچەسپێنێت کە دەڵێی ئا ئێستا لە بەردەمماندا ڕوودەدات، ئەمەش لە ڕێی بەدیهێنانی هاووێنەی ئەو ڕووداوەوە لەسەر ڕووی زەویدا، بە تایبەت لەگەڵ هاتنی وەرزی بەهاردا (چەندە کارێکی ڕەنگین و جوانە کە لەم وەرزەدا بە چاوی خۆمان سەد هەزار نموونەی "حەشری مەزن" دەبینین، کە لە ماوەی تەنها چەند حەفتەیەکدا پتر لە دووسەد هەزار جۆری ڕووەك و تاقمی زیندەوەران دروست دەکرێن و بەدی دەهێنرێن)..

بێ گومان ئەو کەسەی کە بەڕێوەبردن و پەروەردەکردنی تێکڕای ئەم حەشاماتەی بەدەستە و، بەوپەڕی ڕێکی و وردەکاری و، بێ هیچ هەڵە و لێ تێکچوون و ناتەواوی و دواکەوتن و پشتگوێ خستنێك، دەیان ژێەنێت و، لێکیان جیا دەکاتەوە و دەیانڕازێنێتەوە..

ئەو کەسەی ئەمانە ئەنجام دەدات، هەر ئەویشە کە خولانەوەی زەوی و ڕوودانی ڕێك و قەشەنگی دیاردەی شەو و ڕۆژی بەدەستە، وەك ئەم ئایەتە پیرۆزە بە ڕاشکاوی ڕایدەگەیەنێت: ﴿یولِجُ اللّیلَ في النهارِ ویولِجُ النهارَ في اللّیلِ﴾ (لقمان:٢٩) بەم خولانەوەیەی زەوی، سەرجەمی گۆڕانکاری و ڕووداوە ڕۆژانەکان لەسەر لاپەڕەی شەو و ڕۆژدا دەنووسێت و دەیانکوژێنێتەوە..

هەر ئەو کەسە - لە هەمان کات و ساتدا - ئاگای لە نهێنی و پەنهانەکانی گشت دڵ و دەروونێکە و، بە ویستی خۆی ئەوانیش بەڕێوە دەبات.

جا لەبەر ئەوەی هەموو یەکێك لەو کارانەی باس کران، کارێکی سەربەخۆ و تەنیا و تایبەتی‌یە، ئەوا دەبێت بکەرەکانیشیان تاك و تەنیا و بەتوانا و شکۆمەند بێت و خاوەنی "مەزنی و گەورەیی"یەکی ئەوتۆش بێت کە هەموو ڕەگێکی "هاوبەشایەتی" لە هەر جۆرێك و لە هەر شت و لا و جێگایەکدا بێت، ڕیشەکەن بکات و شوێنەواری نەهێڵێت.

جا مادەم ئەم "مەزنی" و "توانستە گەورەیە" هەن..

مادەم ئەم سیفەتی مەزنی‌یەش لەوپەڕی تەواوی و گشتگیری و ڕاستیدایە..

ئەوا هەرگیز ناگونجێ، ئەم دوو سیفەتە، ڕێ بە هیچ جۆرێکی "هاوبەشایەتی" بدەن.

چونکە هاوبەشایەتی: "پێویستی و کۆڵەواری" دەداتە پاڵ ئەو توانستە ڕەهایە و، "ناتەواوی"ش دەخاتە ئەستۆی ئەو مەزنی و کەماڵەوە و، ئەو گشتگیری‌یەش دەبەستێتەوە و کارێك دەکات کە ئەو بێ کۆتایی‌یە ڕەهایە "کۆتایی"پێ بێت!

دیارە کەسێك کە خاوەنی ژیری و هەست و شعوور و سروشتێکی ساغ بێت، ئەمەی پێ قبووڵ و ڕەوا نی‌یە.

کەواتە "هاوبەشایەتی" لەو ڕوانگەیەوە کە: سنگ لەو "مەزنی"یە دەردەپەڕێنێت و، دەمدرێژی دەکاتە سەر "عیززەت"ی خواوەندی شکۆمەند و، خۆی بە هاوبەشی "گەورەیی" ئەو دەردەخات، ئەوا تاوانێکی مەزنی هێندە بێ وێنە دەکات کە بواری بۆ هیچ لێخۆشبوون و چاوپۆشی‌یەك نەهێشتووەتەوە. قورئانی پیرۆزی خاوەن "ئیعجازی بەیان"یش، بە هەڕەشەی ئاشکرای توندوتیژ و ترسێنەر، گەورەیی ئەم تاوانە دەردەبڕێت. ئەوەتا دەفەرموێ:

﴿إنَّ اللهَ لا یغفِرُ أنْ یُشْرَكَ بِهِ ویغْفِرُ ما دونَ ذلِكَ لِمَنْ یشاءُ﴾ (النساء:٤٨).

٢٥

ڕاستیی دووهەم: دەرکەوتنی کارە پەروەردگارییەکان بە شێوەیەکی ڕەها و گشتگیر

ئەو کارانەی کە بە جۆرێکی ڕەها و گشتگیر هەڵسوکەوتیان لە هەموو بوونەوەراندا دەردەکەوێت.

دەستنیشان کردنی ئەم کارە ڕەهایانە تەنها لە لایەن "دانست"ی پەروەردگاری و "ویست"ی خوایی و "توانا و لێهاتن"ی ئەو شتانەوەیە کە ئەو کارانەیان تێدا دەردەکەوێت. واتە نە "ڕێکەوت"ی چەواشە و نە "سروشت"ی کەڕوکاس و نە "هێز"ی کتوکوێر و نە "هۆکار"ە وشك و بێ گیانەکان و نە "توخم"ە پەرتەوازەکان، هیچیان ناتوانن دەست لەو کارانە وەربدەن و خۆیانی تێدا هەڵبقورتێنن کە لەوپەڕی وردی و دانایدان و بە: بینایی و، حەیەوییەت و، ڕێکی و، مەحکەمی، ئەنجام دەدرێن. هۆکارەکانیش جگە لە چەند "پەردەیەك" هیچی تر نین کە توانستی کارگێڕ و بکەری خاوەن عیززەت و شکۆمەند، بەپێی فەرمان و ویست و هێزی خۆی، دەیانخاتە کار و گوێڕایەڵ و فەرمانبەرداریان دەکات.

لە نێوان هەزاران نموونەی ئەو کارە پەروەردگارییانەدا، دەمانەوێت لێرەدا سێ نموونە بخەینە ڕوو، لەوانەی کە سێ ئایەتی تەنیشتی یەکتری سوورەتی "النحل" ئاماژەیان بۆ کردوون. جا هەرچەند هەموو یەکێك لەو کارانە چەندەها سەرنجی وردی لەژمارەبەدەریان تێدایە، بەڵام ئێمە تەنها سیانیان لێ باس دەکەین:

❁ ئایەتی یەکەم:

﴿وأَوْحى ربُّكَ إلى النَّحْلِ أنِ اتَّخِذي مِنَ الجِبالِ بيوتاً﴾ (النحل:٦٨).

بەڵێ، هەنگ، چ بە سروشت و چ بە کارەکانی، موعجیزەی توانستی پەروەردگارە. موعجیزەیەکی هێندە مەزنە کە سوورەتێکی گەورەی قورئانی پیرۆزی پێ ناونراوە. چونکە:

تۆمارکردنی هەموو بەرنامەکانی ئەرکە گرنگەکەی سەرشانی لە "سەر"ێکی بچووکی مەکینەیەکی گچکەی بەرهەمهێنانی هەنگویندا.. پاشان دانان و کوڵاندنی

خۆشترین و بەتامترین خواردەمەنی لەناو گەدە بچووکەکەیدا.. ئنجا هەڵبژاردنی جێی لەبار و شیاو بۆ دانانی ژەهرێکی کوشندە و لەناوبەری ئەندامی "زیندوو" لە چزووەکەیدا، بێ ئەوەی هیچ کارێك بکاتە سەر ئەندامەکانی تری جەستەی ئەو هەنگە..

هەموو ئەمانە، گەر بەوپەڕی وردی و، زانایی و، دانایی و، ویست و، هاوسەنگی و، ڕێکوپێکی نەبێت، هەرگیز ناگونجێ ئەنجام بدرێن. لەبەر ئەوە، شتانی بێ هەست و بێ ڕێسا و دوور لە وردەکاری و تەرازووی وەك: "سروشت"ی کەڕوکاس و "ڕێکەوت"ی کتوکوێر، هەرگیزاو هەرگیز، ناتوانن خۆیان لەم چەشنە کارە ناوازانەدا هەڵبقورتێنن.

بەم جۆرە، لەم سنعەتە خواییەدا سێ موعجیزەمان بەرچاو دەکەوێت و، هەمان کاری "پەروەردگاری"ش لە گشت هەنگە لەژمارەبەدەرەکانی سەر ڕووی زەویدا بە چاوی خۆمان دەبینین.

جا دەرکەوتنی ئەم کارە پەروەردگارییەی گشت هەنگێکی سەر ڕووی زەوی، بە هەمان دانایی و وردی و تەرازووکاری و، لە هەمان کاتدا و، بە هەمان شێوە.. بەڵگەیەکی ڕوونە کە بە ئاشکرا "یەکتایی" خوای گەورە دەچەسپێنێت.

❁ **ئایەتی دووهەم:**

﴿وإنَّ لكُمْ في الأنْعامِ لَعِبْرَةً نُسْقيكُمْ مِمّا في بطُونِه مِنْ بيْنِ فَرْثٍ ودمٍ لبَناً خالِصاً سائغاً للشّارِبين﴾ (النحل:٦٦).

ئەم فەرمانە خواییە، سەرتاپا، دەرس و پەندی لێ دەچۆڕێت!

بەڵێ، ئەو شیرە سپی و بێ گەرد و خاوێن و ساف و بژێو و بەلەزەتەی کە خوای گەورە دەرخواردی ئێمەی دەدات و، لە کارگەکانی شیرەوە(مەمکی دایکان) بە تایبەت مانگا و حوشتر و بزن و مەڕدا، بە سەخاوەتمەندی، لە ناوەندی "سیخوڕ" و "خوێن"دا و، بێ تێکەڵی و لێڵبوون، هەڵدەقوڵێت..

هەروەها ڕواندنی ئەو میهر و شەفەقەتەی کە لە شیر شیرینتر و بەتامتر و بەنرخترە، لە سنگی ئەو دایکانەدا، کە هەندێ جار دەیانگەیەنێتە ڕادەی خۆنەویستی و فیداکاری..

هەموو ئەمانە، بێ هیچ گومانێك، پێویستیان بە پلەیەکی ئەوتۆی میهرەبانی و، دانایی و، زانین و، توانست و، ئیختیار دەبێت کە هەرگیز بە "ڕێکەوت"ە هەڕەمەکی و "توخم"ە سەرگەردان و "هێز"ە کوێرەکان ناکرێت ئەنجام بدرێت!

لەبەر ئەوە، ئەم هەڵسوکەوتەی کە لەم سنعەتە پەروەردگاری‌یەدایە و، هەمەلایەنگریی ئەم کارە خوایی‌یە و، دەرکەوتنی بە هەمان دانایی و وردەکاری و ئیعجاز و، بە یەك شێوە و لە یەك کاتدا، لە "دڵ" و "مەمك"ی هەزاران جۆری دایکانی سەر ڕووی زەویدا.. بە ڕوونی "یەکبوون"ی خوای گەورە دەچەسپێنێت و بەڵگەیە لەسەر "یەکتایی" ئەو.

❁ ئایەتی سێ‌هەم:

﴿وَمِنْ ثَمَراتِ النَّخيلِ والأَعْنابِ تَتَّخِذونَ مِنْهُ سَكَراً وَرِزْقاً حَسَناً إنَّ في ذٰلِكَ لآيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلونَ﴾ (النحل:٦٧).

ئەم ئایەتە پیرۆزە سەرنج و ڕوانینی مرۆڤ بۆ لای دارخورما و مێو ڕادەکێشێت و، بێداریان دەکاتەوە کە: (ئەم دوو بەرە نیشانەیەکی مەزنیان تێدایە بۆ خاوەن ژیری و دڵان و بەڵگەیەکی ڕوونن لەسەر تەوحید).

بەڵێ، ئەم دوو بەرە هەروەك "خۆراك"ن، لە هەمان کاتیشدا "بەر" و "میوە" و سەرچاوەی گەلێ خواردەمەنیی بەتامولەزەتن، هەرچەندەش درەختی هەردووکیان لە گڵێکی بێ گیان و زەوی‌یەکی وشکدا گەشە دەکەن. کەواتە هەریەك لەم دوانە، موعجیزەیەکی توانستی خوایی و کارێکی دەراسای پەروەردگارین و، کارگەیەکی شەکر و شیرینی و، شەربەتی هەنگوین‌ئاسا و، چەند سنعەتێکن کە بە تەرازووی وردی سەرنەکەر و، ڕێکوپێکیی تەواوەتی و، کارامەیی دانایانە دروست کراون. بە ڕادەیەك کە هەرکەسێك خاوەنی هێندەی گەردیلەیەك "ژیری" و "بینایی دەروون" بێت بە پێویستی دەزانێت کە بڵێت: (ئەو کەسەی ئەم شتانەی بەم شێوەیە دروست کردووە، هەر ئەویشە کە گشت بوونەوەرانی بەدیهێناوە)!

چونکە ئەوەتا – بۆ نموونە – بە چاوی خۆمان دەبینین نزیکەی بیست هێشووی ترێ لەو پەلە بچووکە لاوازەوە شۆڕبوونەتەوە.. هەریەك لەو هێشووانەش نزیکەی سەد دەنکە ترێی ناسکی شیرینی وەك هەنگوینیان گرتووە.. هەریەك لەو دەنکانەش بەرگێکی تەنك و ناسك و ڕەنگاوڕەنگ و جوانیان تێوە پێچراوە.. لە ناوەڕاستی هەریەکەشیاندا چەند تۆوێکی ڕەقوتەق هەن کە بەرنامە و مێژووی ژیانی ئەو درەختەیان تێدایە!

بەڵێ، بەدیهێنانی هەموو ئەمانە و غەیری ئەمانەش لەم ترێیە و هاووێنەی لەژمارەبەدەری لەسەر ڕووی تێکڕای زەویدا، بە هەمان وردی و دانایی و، دروستکردنی

ئەم سنعەتە موعجیزە و دەراسـایە بـەم ژمـارە یـەکجار زۆرە – لـە یـەك کـاتدا و بـە هـەمان شێوە – بە ڕوونی ئەوە دەچەسپێنێت کە:

(جگە لە بەدیهێنەری مەزنی بوونەوەران، کەسی تر ناتوانێت ئەم کارە ڕاپەڕێنێت کە داخوازی توانست و دانستێکی ڕەها و نەبڕاوەیە).

بەڵێ، نە "هێز"ە کوێرەکان و نە "سروشت"ی کـەڕولاڵ و نـە "هۆکـار"ە پەرتـەوازە و سـەرگـەردانەکان، هیچیان – هەرگیزاو هەرگیز – نـاتوانن دەسـت بـۆ ئـەم کـارە درێـژ بکەن و خۆیان لەو تەرازووە وردە سەرنەکەرەدا هەڵبقورتێنن کە بەوپـەڕی: کارامـەیی و ڕێکی و دانایی لەو سنعەتەدا خراوەتەکار. نەخێر، بەڵکو هەموو ئەم چەشنە هۆکارانـە بـە فـەرمانێکی "پـەروەردگاری" لـەو کـارە پەروەردگاریانـەدا ملکـەچ دەکرێـن و ژێربـار دەخرێن. کەواتە "هۆکارەکان" چـەند شتێکی کـارتێکراون و، تەنـها لـەم ڕووەوە بۆیـان دەڕوانرێـت و قبـوڵ دەکرێـن. دەنـا جگـە لـە چـەند "پـەردە"یـەکی کاربێ سـپێرراوی بەردەستی خوای گەورە هیچی تر نین.

* * *

جا هەروەك ئەم سێ ئایەتە ئاماژە بۆ سێ ڕاستی دەکەن و، هەریەکەیان سێ سـەرنجیان تێدایـە کـە بەڵگـەن لەسـەر "یـەکتایی" خـوای گـەورە.. چـەندەها کـاری تـری لـە سنووربەدەری پەروەردگاری و چـەندین درەوشـانەوەی لەژمارەبەدەریش هـەن کـە هـەر هەموویان پێکەوە بەڵگەن لەسەر خواوەنـدی "تـاك" و "تـەنیا" و، شایەتییەکی ڕاسـت و ڕوون لەسەر "زات"ی تاك و تەنیای بەخشندەی شکۆمەند دەدەن.

* * *

٢٦- ٢٧

ڕاستیی سێهەم: ڕاستیی بەدیهێنان و داهێنان

واتە دروستکردنی بوونەوەران – بە تایبەتی ڕووەك و زینـدەوەران – بـە: زۆرییـەکی ڕەها.. خێراییەکی ڕەها.. ڕێکوپێکیی ڕەها..

هەروەها بەدیهێنانی بوونەوەران بە: ئاسـانییەکی ڕەهـا.. بەوپـەڕی جوانـی.. لەگـەڵ کارامەییەکی ورد و.. ڕێکوپێکیی ڕەهادا..

هەروەها داهێنانی دروستكراوەكان بەوپەڕی ئاسانی و، لە یەك جیاكردنەوەیان، هەرچەندە زۆر و زەبەندە و، تابلێیت تێكەڵ و پێكەڵیشن..

بەڵێ، بەدیهێنانی شتان بەوپەڕی زۆری و خێرایی و، لەوپەڕی ئاسانی و، بەوپەڕی وردی و كارامەیی و رێكوپێكی و، لەوپەڕی چاكی و بەنرخیدا.. ئنجا لە یەك جیاكردنەوەیان هەرچەندەش لەوپەڕی زۆر و زەبەندەییدان. ئەمەش بێ هیچ هەڵە و لێ تێكچوونێك هەرچەندەش گەلێ جیاوازیی چڕ و پڕیان لە نێواندایە..

بەڵێ، ئەم كاری بەدیهێنانە، تەنها بە توانستی خاوەن توانایەكی "تاك" و "تەنیا" نەبێت بە كەسی تر ناكرێت، چونكە هەر ئەو توانستەیە كە هیچ شتێكی بەلاوە قورس نییە و، هەموو كارێكیشی پێ سووك و ئاسانە.

بەڵێ، بۆ ئەوەی لەم كاری بەدیهێنانە تێبگەین كە بە چاوی خۆمان دەیبینین، دەبێت لە بەردەم ئەو توانستەی بەدیهێنەردا:

ئەستێرەكان و گەردیلەكان یەكسان بن..

گەورەترین شت وەك بچووكترین و.. دانە و تاكە لەژمارەبەدەرەكانی هەر "جۆر"ێك بە وێنەی یەك جۆر وابن..

شتی گشتی و مەزنی هەمەلایەنگریش وەكو بەشێكی تایبەتی و بچووك وابێت..

زیندووكردنەوەی ئەم زەوییە زەبەلاحەش چەشنی زیندووكردنەوەی یەك دانە درەخت بێت..

دروستكردنی درەختێكی گەورەش بە وێنەی بەدیهێنانی تۆوێكی یەكجار ورد ئاسان بێت.

تەنها بەهۆی ئەم نهێنییەی كە لەم پلەیەی "تەوحید"دایە و، بەم ڕاستیی سێ‌هەمە و، بە وشەی تەوحید (واتە بەوەی كە لە بەردەم توانستی پەروەردگاردا گەورەترین "كُـلّ" وەك بچووكترین "جُزء" وایە[1]، بێ هیچ جیاوازییەك لە نێوان زۆر و كەمدا)..

تەنها بەمانە نهێنییە ورد و شاراوەكانی قورئانی پیرۆز دەردەكەون و، بە ڕوونكردنەوەی ئەم داناییە سەرسوورهێنەر و مەتەڵە مەزنەی كە لە دەرەوەی توانای ژیریدایە - هەرچەندەش گرنگترین بناغەی ئیسلامە و قووڵترین خولگەی ئیمان و خشتی گەورەی بینای تەوحیدە - پەی بە شاراوەترین نهێنییە نەزانراوەكانی ڕاستیی

---

(١) "كُلّ" واتە: ئەو شتەی كە لە چەند بەشێك پێكهاتووە (وەك جەستەی زیندەوەر)، بەڵام "جُـزء" واتە: ئەو بەشانەی كە "كُلّ"یان لێ پێكدێت (وەك ئەندامەكانی ئەو جەستەیە). (وەرگێڕ)

بەدیـهێنانی گـەردوون دەبرێـت. کـە ئەمـەش ڕاستی‌یەکە "فەلسـەفە" لـە پـەی پێ بردنیـدا کۆڵەوار و دەستەوسان ماوە.

کەواتە هەزار و یەك جـار، بـەڵکو بە ژمـارەی پیتـەکانی پەیامـەکانی نـوور، شـوکر و سەنا و ستایش بۆ بەدیهێنەری میهرەبانم لەسەر ئەوەی کە:

"پەیامەکانی نـوور" توانی‌یـان ئـەم نهێنی‌یـە سەرسووڕهێنە شی بکەنەوە و، پـەردە لـە ڕووی ئەم ڕاستی‌یەدا هەڵبماڵن کە مرۆڤی نەزان بە تەماوی و نامۆی دەزانی. تەنانـەت بـە چەندین بەڵگەی گومانبڕیش ئەم ڕاستی‌یەیان چەسپاند. بە تایبەت لە باسی "وهوَ علـــى كلِّ شيءٍ قدير"ی کۆتـایی مـەکتووبی بیستەم و باسی "ئـەو کەسـەی ئـەم کارانـە ئـەنجام دەدات خـاوەنی ئەوپـەڕی توانـا و دەسـتەڵاتە"ی وتـەی بیسـت و نۆهـەمدا.. هـــەموو پەیامەکانی نوور بـە بەڵگـەی گومـانبڕی تـا ڕادەی ڕوونیـی: "دوو کـەڕەت دوو دەکاتـە چوار" بە تایبەت لـە پلـەکانی "اللهُ أكبر"ی بریسـکەی بیسـت و نۆهـەمدا، کـە بـە زمـانی عەرەبی نووسراوە، فراوانی و ڕەهایی توانستی خوایان چەسپاندووە.

جـا هەرچەندە درێژەپێدانـی ئـەم ڕاستی‌یە بـەو شـوێنە ناوبراوانـەی پەیامـەکانی نـوور دەسپێرین کە ئاماژەمان بۆ کردن، بەڵام ویستم لێرەشدا بە کورتی و بە چەشنی پێرستێکی پوخت، ئەو بناغە و بەڵگانە ڕوون بکەمەوە کە لەم نهێنی‌یە دەدوێن، پاشان بە سیازدە پلـە ئاماژە بۆ سیازدە نهێنی بکەم. بەڵام بە داخـەوە تەنـها دوو نـهێنیم لـێ نووسـین و - تـا لـەم کاتەدا - دووو ڕێگری بـە هێزی مـاددی و مەعنـەوی ڕێـی نووسـینی نهێنی‌یـەکانی تریـان لـێ گرتم.

○ **نهێنیی یەکەم:**

هەر شتێك خۆیی(ذاتي) بێت، دژەکەی ئاوێتەی نابێت. چونکە ئەو کاتـە "دوو شتی" دژ بە یەك کۆ دەبنەوە. ئەمەش - وەك ئاشکرایە - کارێکی مەحاڵە.

جا لەسەر بناغەی ئەم نهێنی‌یە:

مادەم توانستی خوای گەورە خۆیی‌یە و بۆ زاتـی پیرۆز و خـاوێنی خـواوەنـد پێویستە، ئەوا هەرگیز ناگونجێ "کۆڵەواری" کـە دژی ئـەو توانستەیە، بێتـە ڕێـی ئـەو زاتـە خـاوەن توانستە خۆیی‌یە.

هەروەها مادەم "پلە پلە" بوونی هەر شتێك بەوە دەبێـت کـە دژەکـەی تێکـەڵی ببێـت، وەك ئەوەی کـە پلـەکانی بـەهێزی و لاوازیـی "ڕوونـاکی" بـە تێکـەڵبوونی "تـاریکی" و..

پلەکانی بەرزی و نزمیی "گەرمی" بە ئاوێتەبوونی "سەرما" پێکدێت و.. ئەندازەکانی توندی و لاوازیی "هێز"یش بە ئەندازەی بەرگری کردن لەو هێزە، دەستنیشان دەکرێت.. مادەم وایە، ئەوا ئەو توانستە خۆیی‌یە هەرگیز پلەپلە نی‌یە، بەڵکو توانستێکی ئەوتۆیە کە "هەموو شتێك" وەکو تەنها "یەك شت" دروست دەکات.

ئنجا مادەم ئەو توانستە خۆیی‌یە لە: پلەپلە بوون و، لاوازی و، ناتەواوی دوورە، ئەوا بێ گومان هیچ ڕێگرێك لە بەردەمیدا ناوەستێ و، بەدیهێنانی هیچ کارێکی بەلاوە گران نابێت.. پاشان مادەم هیچ شتێکی پێ قورس نی‌یە، ئەوا دەبێت بەدیهێنانی حەشری مەزنی بەلاوە وەك ئاسانیی بەدیهێنانی بەهار وابێت و، بەدیهێنانی بەهاریشی وەك هی یەك درەخت پێ ئاسان بێت و، بەدیهێنانی درەختێکیشی بەلاوە وەك ئاسانیی بەدیهێنانی یەك دانە گوڵ وابێت. لە ڕاستی و واقیعیشدا ئەم بەدیهێنانە ئاوا بە ئاسانی و بەوپەڕی وردەکاری ئەنجام دەدات. ئەوەتا بە چاوی خۆمان دەبینین کە "گوڵ" بە ئەندازەی وردەکاریی سنعەت و بە قەدەر گرنگی و بەهای "درەخت" بەدی دەهێنرێت.. هەروەها درەختەکەش بە ئەندازەی سنعەتی "بەهار"ی مەزن دارای ئیعجازە.. بەهاریش بە چەشنی "حەشر" خاوەنی ئیعجاز و هەمەلایەنگری و گشتی‌بوونە. بەم جۆرە، هەموو ئەمانە بەدی دەهێنرێن و، بە چاوی خۆشمان بەدیهاتنیان دەبینین.

"پەیامەکانی نوور" بە چەندین بەڵگەی زۆری گومانبڕ و بەهێز، چەسپاندوویانە کە:

ئەگەر "بەدیهێنان" نەدرێتە پاڵ "تاکی" و "تەنیایی" ئەوا بەدیهێنانی تەنیا یەك دانە گوڵ بە ئەندازەی دروستکردنی درەختێك، تەنانەت لەویش قورستر دەبێت. بەدیهێنانی درەختیش لە هی بەهار ئاڵۆزتر دەردەچێت. سەرەڕای ئەمەش، هەر هەموویان لە ڕووی نرخ و بەها و وردەکاریی سنعەتەوە، لەو ئاستەی خۆیان دەکەونە خوار و بایەخیان نامێنێت، چونکە ئەو بوونەوەرەی کە زووتر بە ماوەی یەك خولەك بەدی دەهێنرا، ئەو کاتە لە ساڵێکدا دروست دەکرێت، تەنانەت هەر مەحاڵە بەدی بهێنرێت!

جا لەسەر بناغەی ئەم نهێنی‌یە:

هەرچی بەر و گوڵ و درەخت و زیندەوەری وردیش هەن کە پەیوەندی‌یان بەمانەوە هەیە، هەر هەموویان بەوپەڕی زۆری و لەگەڵ ئەوپەڕی چاکی و بەنرخیدا و تایبشلێی بە پەلە و ئاسانی دێنە بوون و دەردەکەون، هەرچەندەش ئەوپەڕی وردەکاریی سنعەتیان پێوە دیارە! کەواتە هەموویان بە ڕێکوپێکی دێنە بوون و فەرمانبەری و تەسبیحاتی خۆیان – لە

ماوەی بوونیـاندا - ئەنجام دەدەن و، پاشـان لـە بریـی خۆیـان کارەکانیـان بـە تۆوەکانیـان دەسپێرن و، ئنجا بە ڕێی خۆیاندا دەڕۆن.

○ **نهێنیی دووهەم:**

بەپێی نـهێنیی "ڕووناکی" و "ڕوونی" و "گوێڕایەڵی"، تـەنیا یـەك "خـۆر" بـە یـەك درەوشانەوەی توانستی زاتیی خۆی، تیشکی ڕووناکی بە تەنیا یەك ئاوێنە دەبەخشێت و، لە هەمان کاتدا و بـە فـەرمانی خـوای گـەورە و، بەهۆی چالاکیی فراوانی ئەو توانستە ڕەهایە، هەمان ڕووناکی و گەرمی بە چەندەها ئاوێنـەی سـاف و شـتی بریقـەدار و دڵۆپی بریسکاوەی بێ سنووریش دەبەخشێت و، "کـەم" و "زۆر" لـە بـەردەم ئـەو توانسـتەدا یەکسان دەبن.

گەر کەسێ یەك وشەی لە زار دەربچێت، ئـەوا هـەروەك بـە بۆنـەی فراوانیـی ڕەهـای بەدیهێنەرێتیی خوای گەورەوە، ئەم وشەیە - بەوپەڕی ئاسانی - دەچێتە گوێـی تـەنیا یـەك کەسەوە، بە هەمان جۆر و بە فـەرمانی خـوای گـەورە، هـەمان وشـە بـە سـووك و ئاسـانی دەچێتـە زەیـن و گوێـی ملیۆنـان کەسیشـەوە. کەواتـە توانستی خـوای گـەورە هــەزاران گوێبیست و یەك گوێبیستیان بەلاوە یەکسانە و جیاوازییان ناکات.

هەروەك "چاو" بەوپەڕی ئاسانی سەیری یەك جێ و هەزاران جێ دەکـات، بـە هـەمان جۆر "ڕووناکی" یان "نوورانییـەکی ڕۆحـانی"ی وەك حـەزرەتی جیـبریلیش - درووودی لەسەر بێـت - لەبـەر فراوانیـی ئـەو چالاکییـە پەروەردگارییـەی کـە لـە درەوشـانەوەی میهـرەبانیدا هــەیە، بەوپـەڕی ئاسـانی، لـە یـەك شـوێندا دەبیــنرێت و دەڕوات و ئامـادە دەبێت و، لە هـەمان کاتیشـدا - بـە توانستی خوایی و بـە هـەمان ئاسـانی - لـە هـەزاران شوێندا دەبینرێت و دەڕوات و ئامادە دەبێت. کەواتە لێرەدا جیاوازی لـە نێـوان کـەمی و زۆریدا نییە.

توانستی خۆیی و ئەزەلیی خواوەندیش - وللهِ المَثَلُ الأعلى - بە هەمان جۆرە، چونکە ئەو توانستە ناسکترین و تایبەتیترین نوورە، بگرە نووری هەموو نوورەکانە.

جا لەبەر ئەوەی چییەتی و، ڕاستی و، ڕووە مەلەکووتییەکانی هەموو شتێك چەشنی ئاوێنە ڕوون و بریقەدارن و.. لەبەر ئەوەش کە هـەموو شتێك هـەر لـە گەردیلەکانـەوە تـا ڕووەك و جۆرەکـانی گشـت زینـدەوەران، تەنانــەت تـا دەگاتــە ئەسـتێرە و خـۆر و

مانگەکانیش، هەر هەموویان بە تـەواوی شـوێنکەوتە و گوێڕایـەڵی فـەرمانی ئـەو توانستە خواییەن و، ژێربار و سەربازی تەواو ملکەچی فەرمانـەکانی ئـەو توانسـتە ئەزەلی‌یـەن.. ئەوا بێ هیچ گومانێك ئەو "توانسته" شتانی لەژمارەبەدەر بـە چەشـنی ئاسـانیی تەنـها یـەك شت بەدی دەهێنێت و.. لە هەموو شوێن و کاتێکدا لای هەموو شتێك ئامادەیە و.. هیـچ شتێك ڕێی شتێکی تری لـێ ناگـرێت و.. گەورە و بچووك، زۆر و کـەم و، "جُــزء" و "کُلّ"ی بەلاوە یەکسانە و.. بەرامبەر هیچ شتێك دەستەوسان نـابێت و.. هـەموو شـتێکی لە لا سووك و ئاسان دەبێت.

ئنجـا بەپێی نهێنیی: "ڕێکـوپێکی" و "هاوسـەنگی" و "گوێڕایەڵی"ی فەرمـانەکان – وەك لە وتـەی دەهـەم (پـەیامی حەشر) و وتـەی بیسـت و نۆهـەم (لـەبارەی مەلائیکـەت و ژیانی دوارۆژەوە)دا بـاس کـراوە – دەتوانرێـت کەشتی‌یەکی یـەکجار مەزن و زەبەلاح بەرێ بخرێت و کاری پێ بکرێـت، بـە وێنـەی ئەوەی کـە منـاڵێك کەشتی‌یە مناڵانەکـەی خۆی بە ئاسانی بەرێ دەخات!

هەرەوەها فەرماندەیەکی سوپا وەك دەتوانێت فەرمان بۆ یەك سەرباز دەربکات و پێـی بڵێـت: "هێرش بەرە" ئیـتر بـەم فەرمانـە بیجووڵێنێـت و بیداتەبـەر، هـەر ئـەم فەرماندەیـە بـە هەمان فەرمان سوپایەکی گوێڕایەڵ بەرەو جەنگ دەداتەبەر..

هەروەها گەر دوو چیا لە دۆخی هاوسەنگیدا بن و ئنجا لەناو دوو تای تەرازوویەکی سەرنەکەری تەواو گەورە و هەستیاردا دابنرێن، پاشـان تەرازوویـەکی هەسـتیاری تریـش بـهێنرێت و لـە هـەردوو تاکـەیدا بـە هاوسـەنگی و هاوکێشـی‌یەکی تـەواو دوو هێلکـە دابنرێن.. ئەوا هەروەك تەنها یـەك دانـە گوێـز دەتوانێـت یـەکێك لـەو دوو تایـە بـۆ سـەر و ئەوی تریشیان بو خوارەوە ببات، هەمان دانە گوێز دەشتوانێت – بەپێی یاسـای دانـایی – یەکێك لە دوو تای تەرازووە مەزنەکەش، کە چیایەکی تێدایە، بۆ سـەر لوتکـەی چیایـەك بەرز بکاتەوە و، تاکەی تریش بۆ قووڵایی شیوێك دابەزێنێت.

هەروەك ئەم نموونانە بەم جۆرەن، توانستی پەروەردگاریش لـەو ڕووەوە کـە: "ڕەهـا و بێ کۆتایی و نوورانی و خۆیـی و هەمیشـەیی"یـە و، پاشـان "دانستی ڕەهـا" و "دادگـەریی تـەواو"یشـی لەگەڵدایـە – کـە دوو سـەرچاوە و خولگـەن بـۆ هـەموو ڕێکـی و ڕێسـا و هاوسـەنگی‌یەك – ئنجـا هـەموو شـتێکی هەمـەکی و هـەندەکی و گـەورە و بچـووك، گوێڕایەڵ و ملکەچی فەرمان و دەست تێوەردانی ئەو توانستەن..

ئەوا ئەم توانستە، بە وێنەی ئاسانیی بزواندنی گەردیلەکان، ئەستێرە و هەسارەکانیش دەبزوێنێت..

هەروەك لە بەهاردا بەوپەڕی ئاسانی یەك دانە مێش زیندوو دەکاتەوە و بەرەو گۆڕەپانی بەهاری دەبات، هەر هەمان توانست گشت تاقم و جۆری مێرووەکان و سەرجەم ڕووەك و زیندەوەران بەرەو گۆڕەپانی ژیان دەداتەبەر و، بە هەمان ئاسانی و هەمان فەرمان و، بەو داناییەی تیایاندایە و بەپێی نهێنیی: "میزان" زیندوویان دەکاتەوە..

هەروەها وەك لە بەهاردا - بەوپەڕی خێرایی - درەختێك سەوز دەکات و ژیان بە ڕەگ و بنجەکانی دەبەخشێت کە وەك ئێسك وان، هەر ئەو خواوەندە بەدیهێنەرە بە هەمان توانستی ڕەهای دادگەر و بە هەمان فەرمان، ئەم زەوییە زەبەلاحەش کە دەڵێیت تەرمێکی مەزنە، زیندوو دەکاتەوە، کتومت وەك ئەوەی کە بە ئاسانی ئەو درەختەی بەهاری زیندووکردەوە. بەم کارەش سەد هەزار نموونە بەدی دەهێنێت کە بەڵگەی حەشر و نەشری ئەودنیان..

هەروەك خوای گەورە بە فەرمانێکی تەکوینی زەوی زیندوو دەکاتەوە، هەر ئەو خواوەندە بە هەمان جۆر و بە فەرمانی مەزنی:

﴿إِنْ كانَتْ إِلاّ صَيْحَةً واحِدَةً فَإِذا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنا مُحْضَرون﴾ (يس:٥٣)..

﴿وَما أَمْرُ السَّاعَةِ إِلاّ كَلَمْحِ البَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَب﴾ (النحل:٧٧)..

﴿ما خَلْقُكُمْ ولا بَعْثُكُمْ إِلاّ كَنَفْسٍ واحِدَة﴾ (لقمان:٢٨).

هەرچی مرۆڤ و جینںی و گیانلەبەر و ڕۆحانی و مەلائیکەت هەن، بە هەمان فەرمان و بە هەمان ئاسانی، دەیانهێنێت بۆ گۆڕەپانی حەشری مەزن و، لە بەردەم تەرازووی هەرە مەزندا ئامادەیان دەکات و، هیچ کارێك ڕێی کارێکی تری لێ ناگرێت.

بە بێ هیچ ویستێکی خۆم، ناچار بووم نووسینی پاشماوەی نهێنییەکانی تر - لە سێهەمەوە تا سیازدەهەم - دوابخەم و بۆ کاتێکی تریان هەڵبگرم.

* * *

٢٨

ڕاستیی چوارەم: هەمەکێتیی بوونەوەران و سەرهەڵدانیان پێکەوە

گشت بوونەوەران کە پێکەوە پەیدا دەبن و بوونیان پێ دەبەخشرێت، هەندێکیان لە هی تر دەچن و، هەندێکی تریان نموونەی بچووك یان گەورەی ئەوانی ترن و، بەشێکیان "کُلّ" و "کُلّي"ن و بەشەکانی تریش "جُـــزْء" و "جُزئـــي"[1]ی ئەوانن، هەرچەندەش هەموویان لە مۆری سروشت و پەیوەندیی مەحکەمی نەخشی سنعەت و وردەکاریدا لەیەك دەچن.. ئنجا یارمەتیدانی یەکتریی نێوانیان و، تەواوکردنی "ئەم" بۆ کاری "ئەو"ی تر..

ئەمانە و هاوچەشنەکانی تری ئەم خاڵە زۆرانەی "یەکبوون" لەناو بوونەوەراندا، بە ڕوونی و بەڵگەنەویستی "یەکتایی" ڕادەگەیەنن و، دەیشیچەسپێنن کە بەدیهێنەری هەموویان یەکێکی "تاك" و "تەنیا"یە.. لە ڕووی "پەروەردگاریتیی هەمەلایەنگر"یشەوە ئەوە دەردەخەن کە تێکڕای بوونەوەران لە حوکمی "کُـلّ" و "هەمەکی"دان و هەرگیز لەتکردن و دابەشبوون هەڵناگرن!

بۆ نموونە: بەدیهێنانی چەندین تاکی لەژمارەبەدەری چوارسەد هەزار جۆری ڕووەك و زیندەوەران لە بەهاردا و، بەڕێوەبردنی هەر هەموویان لە یەك کاتدا و بە یەك شێوە و، ژیاندنیان بە دانایی تەواوەتی و جوانکاریی سنعەت و وردەکاری، بێ هیچ هەڵە و ناتەواوییەك، هەرچەندەش هەموویان ئاوێتە و تێکەڵی یەکترین..

هەروەها بەدیهێنانی چەندەها دانەی بێ سنووری جۆرەکانی باڵندە، هەر لە مێرووەوە کە نموونەی بچووکیانە، تا دەگاتە هەڵۆ کە نموونەی هەرە مەزنیانە.. ئنجا یەك بە یەکی ئەوانە توانایەکیان پێ بەخشراوە کە بە هۆیەوە دەتوانن بەناو حەوادا گەشت و هاتوچۆ بکەن و، چەندین کۆئەندامی ئەوتۆشیان دراوەتێ کە بۆ گوزەران و گەشت و جموجووڵ و بڵاوکردنەوەی شادمانی بە ناو حەوادا، یارمەتییان دەدەن.. پاشان نەخشاندنی مۆری ئەو سنعەتە دەراسایە لە دەموچاویاندا و، پێکهێنانی شەقڵی "دانایی"

---

(١) لە لاپەڕە (٢٦٩)دا واتای "کُلّ" و "جُزء" ڕابورد. نموونەی "کُلّـــي"یش وەك ڕەگەزی ئادەمیزاد. بەڵام (جوزئی) دانە دانەیان (وەك ئازاد و شێرزاد و هتد...). (وەرگێڕ)

بەوپەڕی کارسازی لە جەستەیاندا و، دانانی نیشانەی "تـەنیایی"ش بەوپـەڕی پـەروەردە و بایەخ پێدانەوە لە ماهییەتی هەموویاندا..

هـەروەها فریـاگوزاری و یارمـەتیدانی خانـەکانی لـەش بـە گەردیلـەکانی خـۆراك و یاریدەی ڕووەك بۆ زیندەوەران و، هی زیندەوەرانیش بۆ مـرۆڤ و، یارمـەتیدانی بێچـووە بچووك و بێدەستەڵاتەکان بە میهر و سۆز و چاودێریی دایکان و.. ڕوودانـی ئـەم هـەموو تەقەلا و کۆشش و یارمەتیدانانەش لە چوارچێوەی دانست و میهرەبانی‌یەکی تەواودا..

پاشان هەڵسوکەوت کردن بە هەمان: "ڕێسـا و داهێنـان و کـار و دانـایی" بـۆ نموونـە: هـەر لـە گەلـەسـتێرەی ڕێـی کاکێشـانەوە - کـە یەکێکـە لـە فـەرمـانگە گەردوونی‌یـە مەزنەکان - تا دەگاتە: کۆمەڵەی خۆر.. توخمەکانی ناو زەوی.. گلێنەی چاو.. گـەڵای چرۆی گوڵ.. توێکڵی لاسـکی گەنمەشـامی.. تۆوی نـاو کاڵـەك.. گشـت ئەمانـەی کـە دەڵێـی چـەند بازنەیـەکی هاوچـەقی یـەك لـەناو یـەکن و لـە حوکمـی هـەندەکی و هەمەکیدان..

هەموو ئەمانە، بە ڕوونی و بەڵگەنەویسـتی دەیچەسپێنن کـە ئـەو کەسـەی ئـەم کارانـە ڕادەپەڕێنێت یەکێکی "تاك"ی "تەنیا"ی وایە کە مۆری خـۆی بەسـەر ڕوخسـاری هـەموو شتێکەوە نەخشاندووە. لە کاتێکدا کە "شوێن" ناتوانێت سنوور بـۆ ئـەو کەسـە دابنێـت، کەچی ئەو لە هەموو شوێنێکدا ئامادەیە، کەواتە هەرچی شت هەیە بە وێنەی دووریـی لـە خۆرەوە لەویشەوە دوورە، بەڵام ئەو - وەك خۆر - لە هەموو شـتێکەوە نزیکە! هـەروەك قورسـترین کـاری نـاو بازنـە مەزنـەکانی گـەردوون و کۆمەڵـەی خۆری بـەلاوە ئاسـانە، بچووکـترین کاروبـاری نـاو خڕۆکـەکانی خوێـن و ورد و نادیـارترینی ختـوورەکـانی نـاو دڵیشی لـێ ون نـابێت. هـەموو ئەمانـەش دەریدەخـەن کـە هیـچ شـتێك نی‌یـە لـە دەرەوەی بازنە و سنووری دەستەڵاتی ئەو بێت. هـەرچی شـت هەیـە - بـا گـەورە و زۆریـش بێـت - وەك بچووکـترین شـت بەلایـەوە ئاسانە.. مێرووویـەکی بچـووك بـە هـەمان وردەکـاری و ڕێسای هەڵۆیەکی مەزن و.. تاقە گوڵێك بە هەمان ماهییەت و ڕێکوپێکیی درەختێك و.. درەختیش لە شێوە و داهێنانی باخێکدا و.. باخێکیش بە ئـەندازەی جوانی و خـەمڵاویی بەهار و.. بـەهاریش هێنـدەی مـەزنی و سام و شـکۆی حەشـر، بـەدی دەهێنێـت. ئنجـا وردترین و ڕێکترین و بەنرخترین شتمان بە نرخێکی تابڵێیت هەرزان تەنانەت هەر تەنها بە

چاکە و بەخششی خۆی دەداتێ و، بەرامبەر بەمەش جگە لە "بسم الله" و "الحمد لله" هیچی تری لێمان ناوێت. واتە نرخ و بەهای دەستنیشانکراوی ئەو نیعمەتانە بریتی‌یە لەوەی کە لە سەرەتاوە بە: "بسم الله الرحمن الرحيم" ناوی خوای لێ بهێنرێت و، لە کۆتاییشدا "الحمد لله" ی لەسەر پێشکەش بکرێت.

لێرەدا بەم ئەندازەیە واز دەهێنین، چونکە "پەیامەکانی نوور" بە درێژی‌یەکی زیاتر ئەم ڕاستیی چوارەمەیان ڕوون کردووەتەوە و چەسپاندوویانە.

ئنجا هاوڕێ گەشتیارەکەمان، لە مەنزڵی دووهەمدا ڕاستیی پێنجەمی بینی:

٢٩

ڕاستیی پێنجەم: ڕێکوپێکیی هەرە تەواوی تێکڕای گەردوون و یەکبوونی ماددەکانی

واتە:

بوونی "ڕێکوپێکی"ی یەکجار کامڵ و تەواو لەناو تێکڕای گەردوون و گشت گۆشە و بەشەکانیدا، تەنانەت لە هەموو بوونەوەرێکی ناو گەردووندا..

هەروەها "یەکبوون"ی ئەو کەرەسە و ماددانەش کە تەوەرەی بەڕێوەبردن و ڕەوتی ژیانی ئەم وڵاتە فراوانەن و پەیوەندی‌یان بە شێوەی گشتی و فەرمانبەرانی ئەم وڵاتەوە هەیە..

هەروەها "گشتی‌بوون" و "هەمەلایەنگری"ی ئەو (کار) و (ناوانەی) کە لەو شارە مەزن و حەشرگا سەرسووڕهێنەدا کاری خۆیان دەکەن، چونکە هەمان "ناو".. هەمان "کار".. هەمان "ماهییەت"ن کە لە هەموو جێ‌یەکدا هەن، هەرچەندەش تێکەڵ و بەیەکدا ئاڵاون..

هەروەها ئەو (تۆخم) و (جۆر)انەی کە بناغەی بنیاتنان و ئارایشتدانی ئەو کۆشکە مەزنەن و، هەموو لایەکی سەر ڕووی زەوی‌یان گرتووەتەوە و لە گشت جێ‌یەکدا زۆر و بڵاون. هەر هەمان تۆخم و هەمان جۆر و هەمان ماهییەتن کە هەرچەندەش تێکەڵ و پێکەڵن کەچی هەروەك خۆیان ماونەتەوە و ئاڵوگۆڕیان بەسەردا نەهاتووە..

هەموو ئەمانەی کە باس کران، بە چەشنێکی ڕوونی بەڵگەنەویست ڕێنما و داخواز و بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە:

بەدیهێنەر و کارسازی ئەم گەردوونە.. پادشا و پەروەردگاری ئەم وڵاتە.. خاوەن و بنیاتنەری ئەم کۆشکە، یەکێکی: تاکی، تەنیای، بێ وێنەی، بێ وەزیری، بێ یاریدەدەری، بێ هاوبەشی، بێ دژی، بێ کۆلەواری، دوور لە گشت ناتەواوی‌یەکە!

پاشان "ڕێکوپێکیی تەواو" - خۆی لە خۆیدا - بەڵگەی "یەکتایی"یە، چونکە داخوازی تەنها یەك ڕێکخەر دەبێت. کەواتە بواری "هاوبەشایەتی" نادات، کە تەوەرەی دەمقاڵیی نێوان هاوبەشەکانە.

جا مادەم لە هەموو شتێکی گەردووندا، چ هەمەکی بێت و چ هەندەکی.. هەر لە خولانەوەی ڕۆژانە و سووڕانەوەی ساڵانەی گۆی زەوی‌یەوە تا دەگاتە سەروسیمای مرۆڤ و ڕێکخستنی هەست و نەستەکانی و جموجووڵ و سووڕی خڕۆکە سوور و سپی‌یەکانی ناو خوێن.. مادەم لە هەموو ئەمانەدا ڕێکوپێکیی دانایانە و ورد هەیە، ئەوا ناگونجێ جگە لەو کەسەی کە خاوەنی توانست و دانستی ڕەهایە هیچ شتێکی تر بە ئەنقەست دەستی خۆهەڵقورتاندن و بەدیهێنان بۆ هیچ کام لەو شتانەی ناو گەردوون ڕابکێشێت، بەڵکو هەموو شتێکی غەیری ئەو کەسە بەتوانا و دانایە، تێکڕا وەرگر(متلقی) و کارتێکراو(منفعل)ن و، چەند ڕوویەکن "کارتێکراوی" بە هەموویانەوە دەردەکەوێت.

هەروەها مادەم ڕێکخستن و ڕێسابەخشین، بە تایبەت بوونی ئامانجی یەك لە دوای یەك لە هەموو شتێکدا و ڕێکخستنی ئەم ئامانجانەش لە ڕێی دەرخستنی بەرژەوەندیی شتانەوە.. مادەم ئەم کارانە بێ "زانایی" و "دانایی" و "ویستێکی بکەر" و "ئیختیار" ڕوو نادەن، ئەوا دەبێت ئەم ڕێکوپێکی‌یەی کە لەگەڵ داناییدا دەست لەملانن و، بە چەندەها جۆری لەژمارەبەدەر لە بەدیهێنراواندا دەردەکەون و، بە چاوی خۆمان دەیانبینین و، هەموویان لە دەوری خولگەی "بەرژەوەندی‌یەکان"دا دەخولێنەوە.. دەبێت ئەم ڕێکوپێکی‌یانە، بەڵگەیەکی ڕوون بن و بە هەموو بارێك شایەت بن لەسەر ئەوەی کە بەدیهێنەر وکارسازی ئەم بوونەوەرانە یەك کەسە و، هەر ئەو یەك کەسە بکەریانە و، هەر ئەویش خاوەنی ئیختیارە و هەر شتێك دێتە ناو جیهانی "بوون" تەنها بە توانستی ئەو دێت و، هەر تەنها بە ویستی ئەویش بارێکی تایبەتی وەردەگرێت و، بە ئیختیاری ئەویش لە شێوەیەکی ڕێکوپێکدا دەردەکەوێت.

هەروەها مادەم چرای تیشك بەخشی ئەم میوانخانەیەی دنیا یەکێکە و.. لامپی هەڵواسراوی ژماردنی ڕۆژەکانی یەکێکە و.. هەورە ڕەحمەت پرژێنەکانی ناو باخچەی ئەم دنیایە یەکێکن و.. چێشتخانە و ئاگردانەکەی یەکێکە و.. ئاوی خواردنەوەی ژیان بەخشی یەکێکە و.. کێڵگە پارێزراوەکەی یەکێکە.. هەروەها یەکێکە.. یەکێکە.. یەکێکە... تا دەگاتە هەزار و یەك دانە..

مادەم وایە، ئەوا ئەم یەك یەکانە، بە ڕوونی و بێ هیچ گومانێك، شایەتن لەسەر ئەوەی کە دروستکەر و خاوەنی ئەم میوانخانەیە "یەکێکە" و لەوپەڕی بەخشندەیی و سەخاوەتمەندیدایە بەرامبەر میوانەکانی، بە ڕادەیەك کە ئەو گەورە فەرمانبەردارانەی خۆی دەکات بە خزمەتگوزاری گوێڕایەڵ بۆ دابینکردنی حەوانەوەی میوانە "زیندوو"ەکانی!

هەروەها مادەم ئەو "ناوە جوان" و "کاروبارە خوایی" و "ئیشوکارە" پەروەردگارییانەی کە لەم گەردوونەدا دەست بەکارن و درەوشانەوە و نەخش و جێ دەستیان لە هەموو شوێنێکی جیهاندا دەردەخەن، یەکێکن..

بۆ نموونە:

هەر ناوە جوانەکانی: "الحكيم، المصور، المدبر، المحيي، المربي" و هاوچەشنیانن کە لە هەموو جێگایەکدا و.. هەمان کاروباری: "دانایی و میهرەبانی و چاودێری" و هاوچەشنیانن لە گشت شوێنێکدا و.. هەمان ئیشوکاری: "وێنەکێشان و بەڕێوەبردن و پەروەردەکردن" و هاووێنەیانن کە لە هەموو جێیەکدا کار دەکەن و ئاوێتەی یەکترین و بەیەکدا ئاڵاون و، هەریەکەیان لە بەرزترین پلە و فراوانترین بواری زاڵبوون و هەمەلایەنگریدان. ئنجا هەر یەکەشیان نەخشی ئەوانی تر تەواو دەکات، بە ڕادەیەك کە دەڵێی ئەو هەموو (ناو) و (کار)انە لەناو خۆیاندا یەکیان گرتووە و، توانست بووە بە دانست و میهرەبانی و، دانستیش بووە بە چاودێری و ژیان. ئەوەتا - بۆ نموونە - کە کارکردنی ناوی: "المحيي" لە هەر شتێکدا دەردەکەوێت، هەر لە هەمان کاتدا و بە هەمان ڕێسا و لە هەموو شوێنێکدا، یەکسەر کاری ناوەکانی: "الخالق، المصور، الرزاق" و چەند ناوێکی تریش دەردەکەوێت و ئاشکرا دەبێت.

دیارە ئەمەش - بە ڕوونی و بێ هیچ گومانێك - شایەتە لەسەر ئەوەی کە: خاوەن و ناوداری ئەو ناوە گشتگیرانە و، بکەری ئەو کاروبارە گشتی و هەمەلایییانەی کە لە هەموو جێیەکدا بە هەمان شێوە دەبینرێن، یەکێکی "تاك" و "تەنیا"یە. آمنّا وصدّقنا!

هەروەها مادەم ئەو توخمانەی کە پێکهێنەر و کاکڵە و بناغەی بەدیهێنراوانن، گشت لایەکی سەرزەوی‌یان گرتووەتەوە و تیایدا بڵاوبوونەتەوە.. هەروەها مادەم هەموو جۆرەکانی بەدیهێنراوان، چەندین مۆری "یەکتایی"یان لەسەر نەخشاوە و سەر رووی زەوی‌یان داپۆشیوە، هەرچەندەش کە هەر هەمان جۆرن لە هەموو شوێنێکدا هەن.. ئەوا بێ گومان دەبێت هەموو ئەو توخمانە و ئەوانەش لێیان پێکهاتوون، هەروەها ئەو جۆرانەش لەگەڵ یەك بە یەکی تاکەکانیاندا، موڵك و فەرمانبەردار و بەدیهاتووی تەنها کەسێکی بەتوانا بن کە بە توانستی ڕەهای خۆی ئەو توخمە ڕەها و زاڵانە دەکات بە خزمەتگوزاری گوێڕایەڵ و.. ئەو جۆرە زۆر و پەرش بڵاوانەی هەموو لایەکی سەر ڕووی زەویش، بە چەشنی سەربازی ملکەچی یاسا، دەخاتە کار.

لەبەر ئەوەی "پەیامەکانی نوور" ئەم ڕاستی‌یەیان چەسپاندووە و بە ڕوونی پێش‌چاویان خستوون، ئەوا لێرەدا تەنها بەم ئاماژە کورتە لێی دواین.

* * *

دوای ئەوەی ئەم هاوڕێ گەشتیار و ڕێبوارەمان، لە ئەنجامی تێگەیشتنی ئەم پێنج ڕاستی‌یەوە ڕێژنەی ئیمانی دەست کەوت و تامی تەوحیدی چەشت، هەستی بە کەیف و شادی و نەشئەی ئیمان کرد و، ئنجا ئەم هەست و بینینانەشی - بە کورتی - بەم جۆرەی خوارەوە بۆ "دڵ"ی خۆی گێڕایەوە:

سەیری لاپەڕەی ڕەنگینی پەڕاوی گەورەی گەردوون بکە!
ببینە کە خامەی زێڕینی "توانست" چ نەخشێکی ناوازەی کێشاوە!
دەبینیت یەك دانە خاڵی تەماوی و ڕەش بۆ خاوەن هەستان نەماوەتەوە.
دەڵێی خواوەند ئایەتەکانی خۆی بە "نوور" نووسیوە!
هەروەها بزانە کە:

پەڕە و صەفحەی کتێبی "عالەم"ن ئەبعادی نامەحدوود
سطووری حادیثاتی دەهرە گشت ئاساری نامەعدوود
لە دەزگای لەوحی مەحفووزی حەقیقەتدا وەها نووسرا:
وشەی بەرجەستەیە؛ پاراوە؛ پڕ واتایە: هەر مەوجوود

هەروەها گوێ بگرە کە:

هەموو شتێك پێکەوە بەرامبەر بە یەك "لا إلــه إلاّ الله" دەڵێن و بۆ یەکتریی دەسێننەوە و، هەردەم هەموویان "یا حق" و هەمیشە گشتیان "یاحي" دەڵێنەوە.

بەڵێ:

وفي كُلِّ شَيْءٍ له آيةٌ   تدلُّ على أنّه واحِدٌ

بەم جۆرە، "دڵ"ی ئەم گەشتیارە تەسدیقی "دەروون"ی کرد و، ئنجا هەردوو کیان پێکەوە وتیان:

بەڵێ.. بەڵێ.. ڕاستە.. وایە.

لە مەنزڵی دووهەمی بەشی دووهەمی مەقامی یەکەمیشدا، بەم جۆرەی خوارەوە ئاماژەیەکی کورت بۆ ئەو پێنج ڕاستی‌یە تەوحیدی‌یانە کراوە کە ئەم گەشتیارە میوانەی ناو گەردوون بینیونی:

(لا إله إلاّ الله الواحد الأحد الّذي دلّ على وحدته في وجوب وجوده: مشاهدة حقيقة الكبرياء والعظمة في الكمال والإحاطة.. وكذا مشاهدة حقيقة ظهور الأفعال بالإطلاق وعدم النهاية لا تقيدها إلاّ الإرادة والحكمة.. وكذا مشاهدة حقيقة إيجاد الموجودات بالكثرة المطلقة في السرعة المطلقة، وخلق المخلوقات بالسهولة المطلقة في الإتقان المطلق وإبداع المصنوعات بالمبذولية المطلقة في غاية حسن الصنعة وغلو القيمة.. وكذا مشاهدة حقيقة وجود الموجودات على وجه الكلّ والكلّية والمعية والجامعية والتداخل والمناسبة.. وكذا مشاهدة حقيقة الإنتظامات العامة المنافية للشركة.. وكذا مشاهدة وحدة مدارات تدابير الكائنات الدالّة على وحدة صانعها بالبداهة، وكذا وحدة الأسماء والأفعال المتصرفة المحيطة، وكذا وحدة العناصر والأنواع المنتشرة على وجه الأرض).

* * *

●●

پاشان کاتێ ئەم گەشتیارەی جیهان بەناو "سەردەمەکان"دا گوزەری دەکرد، ڕێی کەوتە قوتابخانەکەی نوێکاری هەزارەی دووهەم (ئیمامی ڕەببانی: ئەحمەدی فاروقی، خوا لێی ڕازی بێت)[1] و ڕۆشتە ناو ئەو قوتابخانەیە و لەوێ گوێی لە ئیمام ڕاگرت. لەو کاتەدا ئیمامی ڕەببانی لە وانەکانیدا دەیفەرموو:

(گرنگترین ئەنجامی تێکرای تەریقەتە سۆفییەکان بریتییە لە: دەرکەوتن و ئاشکرابوونی ڕاستییەکانی ئیمان)[2].

هەروەها:

(ڕوون بوونی مەسەلەیەکی ئیمانم لە هەزار کەرامەت پێ باشترە)[3].

هەروەها دەیفەرموو:

(هەندێ لە گەورە پیاوانی پێشین وتوویانە: لەمەولا یەکێك لە زانایانی زانستی

---

(١)"ئیمامی ڕەببانی" (٩٧١-١٠٣٤ ك) ناوی (ئەحمەدی کوڕی عەبدولئەحەد)ە و خەڵکی (سەرهەند)ی هیندستانە و نازناوی بە "فاروقی" بڵاوبووەتەوە چونکە لە نەوەی حەزرەتی عومەری کوڕی خەتتابە، خوای لێ ڕازی بێت. نوێکاری ئایین(مجدد) بووە لە سەرەتای هەزارەی دووهەمی کۆچیدا و بە ڕاستیش ئەرکی تازەکردنەوەی بەجێهێناوە. لە زانستەکانی سەردەمی خۆیدا دەستێکی تابڵێی باڵای بووە، جگە لەوەی کە خاوەنی دەروونێکی پاك و ئیخلاصێکی کەم وێنە و ڕۆحێکی پەروەردەکراو بووە لە بەندایەتییدا بۆ خوای گەورە و، دڵێکی هەمیشە بێداری بووە. چەندین جار پلەوپایەی بەرزی دراوەتێ هیچیانی وەرنەگرتووە. ئەو ئاشووبەی (ئەکبەرشا)ی هیند بۆ لەناوبردنی ئیسلام هەڵی گیرساند، ئەم زاتە توانیی بەرەنگاری بێتەوە و ڕووبەڕووی ڕابوەستێت و دەوڵەتی مەغۆل لە هیندستاندا لە "ئیلحاد" و "بێبڕوایی" و "بەرهەمی"یەوە بگێڕێتەوە بۆ باوەشی ئیسلام لە ڕێی بڵاوکردنەوەی پەیڕەوی بەیعەت و برایەتی و ڕێنمایی خەڵکییەوە. هەروەك توانیی (تەصەووف) لەو شتانەی تێکەڵی بووبوون و لێڵیان کردبوو، پاك بکاتەوە. بەم پێیە ئیمامی ڕەببانی بە خۆری تیشکداری قوتابخانەی نەقشبەندی دەژمێررێت لە تەصەووفدا. بانگەوازەکەی بە شێوەیەکی بەربڵاو لە نیوە دوورگەی هیندا بڵاو بووەوە و، یەکێك لە بەروبوومەکانی (ئۆرنگ زیب)شای خواناس بوو کە لە سەردەمی فەرمانڕەوایی ئەودا سەری ئیسلام و موسڵمانان بەرز بووەوە و کافرانیش سەرشۆڕ کران. تەریقەتەکەی بەهۆی گەورە زانا و کەسایەتیی بەناوبانگی کورد: "مەولانا خالیدی نەقشبەندی"یەوە (١١٩٢-١٢٤٢ ك) لە هەموو جیهانی ئیسلامیدا بڵاوبووەتەوە.. چەند بەرهەمێکی دوای خۆی بەجێ هێشتووە، بەناوبانگەکەیان "مەکتووبات"ە کە "محەممەد موراد مەنزیلەوی" کردوویەتی بە عەرەبی. (وەرگێڕ)

(٢) بڕوانە: (مكتوبات الإمام الرباني) ج١/ص١٨٢. مامۆستا نوورسی لێرەدا پوختەی قسەکەی ئیمامی ڕەببانیی هێناوە. (وەرگێڕ)

(٣) هەمان سەرچاوە و لاپەڕە. ئەمە پوختەی وتەیەکی ئیمامی ڕەببانییە لە مەکتووبی دووسەد و دەهەمی مەکتووباتەکەیدا. (وەرگێڕ)

"کەلام" دێـت و هـەموو ڕاستیـیەکانی ئیمـان و ئیسـلام بـە ڕوونـی و بـە بەڵگـەی عـەقڵی دەچەسپێنێت. خۆزگا ئـەو کەسـە مـن بوومایـە، بـەڵکو لەوانەشـە هـەر مـن بم[1]، چونکـە "ئیمـان" و "تـەوحید" بناغـە و کاکڵـە و نـوور و ژیـانی هـەموو کـەمالاتێکی مرۆڤـن و، دەسـتووری: "تَفَكُّرُ ساعةٍ خيرٌ مِنْ عِبـادةِ سَـنَةٍ"یش[2] تایبەتـە بـە بیرکردنـەوەی ئیمانی‌یەوە و، ئەو گرنگی‌یەش کە "زیکری خـەفی"ی تەریقـەتی نەقشـبەندی هەیـەتی هـی ئەوەیە کە جۆرێکە لە جۆرەکانی ئەم بیرکردنەوە ئیمانی‌یە).

لەو کاتەدا کە ئەم گەشتیارە ڕێی کەوتە ئـەو قوتابخانەیە، ئیمـامی ڕەببـانی بـەم شـێوەیە وانەکانی دەوتەوە. ئەمیش بەوپەڕی گرنگی و بایەخ پێدانەوە گوێـی لـێ ڕاگـرت. دوای ئەوە، لەگەڵ دەروونی خۆیدا دوا و بە خۆی وت:

مـادەم ئـەم پێشـەوا قارەمانـە وا دەفـەرموێ و، مـادەم زیـادبوونی هـێزی ئیمـان – بـا بـە ئەنـدازەی گـەردیلەیـەکیش بێـت – لـە دەستکـەوتنی باتمـانێك زانیـاری و کـەمالات بەنرختـرە و، سەد جاریش تامی لە هی چێژەکانی حاڵ و جەزبەی تەریقەت بەلەزەت‌ترە..

هـەروەها مـادەم ئـەو دوودڵـی و گومانانـەی کـە لەسـەر ئیمـان و قورئـان کەڵەکـەیان بەستووە و هەزار ساڵی ڕەبەقە فەیلەسـووفەکانی ئـەورووپا دەیـانوروژێنن و ڕووەو ئیمـان ئاراستەیان دەکەن، ئێسـتا لـەم سـەردەمەی ئێمـەدا ڕێگایـان بۆ نـاو دڵـی ئیمـانداران لـێ خراوەتە سەرپشت و هێرشیان بۆ دەبەن و دەیانەوێت پایـە و بناغـەکانی ئیمانیـان لـە دڵـدا لـەق بکـەن، کـە بنچینـەی بەختـەوەریی هەمیشـەیی و خولگـەی ژیـانی نـەبڕاوە و کلیلـی بەهەشتی هەتاهەتایین.

مادەم وایە، ئەوا دەبێت پێش هەموو شتێك هێزی ئیمانمان زیاد بکـەین و لـە ئیمـانێکی لاسایی و چاولێکەری‌یـەوە بیگۆڕیـن بـە ئیمـانێکی تـەحقیقیی دامـەزراو لەسـەر بناغـەی بەڵگە و لێکۆڵینەوە.

---

(١) ڕۆژگار چەسپاندی کە ئەو کەسە نە "کەس" و نە "پیاو"ە، بەڵکو "پەیامەکانی نوور"ە. هەندێ جار ئـەهلی کەشف پەیامەکانی نووریان لە کەسی ڕاگەیەنەرەکەیدا دیوە – کـە هیـچ نرخ و گرنگی‌یـەکی نی‌یـە – لەمـەوە وتوویانە: "ئەوە کەسە". (وەرگێڕ)

(٢) قال الحافظ العراقي في تخريج الإحياء ٥٨/١: حديث: "تفكر ساعة خير من عبادة سنة": ابـن حبـان كتاب العظمة من حديث أبي هريرة بلفظ ستين سنة بإسناد ضعيف ومن طريقه ابن الجوزي في الموضوعـات ورواه أبو المنصور الديلمي في مسند الفردوس من حديث انس بلفظ ثمانين سنة وإسناده ضعيف جـداً، ورواه أبو الشيخ من قول ابن عباس بلفظ: خير من قيام ليلة. ا هـ . وانظر كشف الخفـاء ٣١٠/١ والأحـاديث المشكلة ص١١٣. (وەرگێڕ – لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی)

کەواتە ئەی دەروونەکەم! با لەگەڵ ئەم بیست و نۆ پلە ئیمانی‌یانەی دەستمان کـەوتن - کە هەر یەکـەیان بـە ئـەندازەی چیا سـەختەکان مەحکـەم و ڕەگداکوتـاون - هـەنگاو بـەرەو پێش بنێـین و بیانگەیەنینـە "سـی و سـێ پلـە" کـە ژمـارەی زیکـر و تەسـبیحاتە پیرۆزەکانی دوای نوێژن.. دەبا لە جیهانی زیندەوەراندا - کە جیهانێکـە دەرس و پـەندی لـێ دەچـۆڕێت - لـە دەرگـای: "بـەڕێـوەبـردن" و "ژیانسـازی"ی پەروەردگاری‌یانـەیان بدەین و بە کلیلی "بسم الله الرحمن الرحيم" بیکەینەوە، تاکو بڕۆینە ناو "مەنزڵی سێ‌هەم" کە کۆمەڵگای شتانی سەیر و سەرسووڕهێنەر و نایابە.

ئنجا ئەم گەشتیارە، بە نەرمونیانی و لەسەرخۆیی لەو دەرگایەی دا و، بە: "بســـم الله الفتاح" کردیەوە و، مەنزڵی سێ‌هەمی لـێ دەرکەوت و، ڕۆشتە ناوی. لەوێدا بینیـی کـە چـوار ڕاسـتیی مـەزنی هەمەلایـەنگر هـەن دەورانـدەوری ئـەو مەنزڵـەیان داوە و، چەشـنی خۆری درەخشان "تەوحید" ئاشکرا دەکەن:

٣٠

ڕاستیی یەکەم: ڕاستیی "فەتتاحییەت"

واتە: "پشکووتنی چەندەها شێوە و ڕوخسـار"ی جۆراوجـۆر لـە یـەك ماددەی تـەواو ساکار و، دەرکـەوتنیان لـە هـەموو جێیـەکی گشـت جیـهاندا، لـە یـەك کـاتدا و بـە یـەك کار.. هەموو ئەمانەش تەنها بە دەرکەوتنی ناوی "الفتاح"ی خوای گەورە لێیان.

بـەڵێ، هـەروەك توانستی بەدیهێنـەر، بـە چەشـنی پشـکووتن و دەمکردنـەوەی گـوڵ، دەمـی گشـت بوونـەوەرە جۆراوجـۆرە لەسـنووربەدەرەکانی باخچـەی گـەردوونی کـردووەتـەوە و، بـە نـاوی "الفتـاح" تـەرزێکی لـەبـاری ڕێـك و، کەسێتی‌یەکی تـاك و تایبەت و جوداکەری بە یەك بە یەکیان بەخشیوە.. هەر ئەو توانستە، بە جۆرێکی ئیعجـاز بەخشـتر شێوەیەکی ڕێـك و ڕازاوە و جوداکـەرەوەی بـە هـەموو "دانـە" و "تـاك"ێکـی چوارسـەد هـەزار جـۆری زینـدەوەری باخچەی ڕووی زەوی - بەوپـەڕی وردەکـاری و ڕازاوەیی - بەخشیوە.

بەڵێ، ئەم شێوە نەخشـاندنانە، بـەهێزترین بەڵگـەی "تـەوحید" و سەرسـووڕهێنەرترین موعجیزەی توانستی خواوەندن، وەك ئەم ئایەتانە دەری دەخەن:

﴿يَخْلُقُكُمْ فِي بُطونِ أُمَّهاتِكُمْ خَلْقاً مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُماتٍ ثَلاثٍ ذلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لا إِلَهَ إِلاَّ هوَ فأنّى تُصْرَفونَ﴾ (الزمر:٦).

﴿إِنَّ اللهَ لا يَخفى عَلَيْهِ شَيءٌ فِي الأَرضِ ولا فِي السَّماءِ ۞ هوَ الَّذي يُصَوِّرُكُمْ فِي الأَرْحامِ كَيْفَ يَشاءُ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ العَزيزُ الحَكيمُ﴾ (آل عمران:٥-٦).

لەسەر بناغەی ئەم "دانایی"یە، پەیامەکانی نوور بە چەندین تەرز و شێوازی جۆراوجۆر ڕاستیی: "پشکووتن و نەخشاندنی شێوە و ڕوخسارەکان"یان ڕوون کردووەتەوە. بە تایبەت لە پلەی شەشەم و حەوتەمی بەشی یەکەمی ئەم پەیامەدا. لەبەر ئەوە، خوێنەری بەڕێزیان بۆ لا ڕەوانە دەکەین و، لێرەدا هەر ئەمەندە دەڵێین کە:

لە ئەنجامی لێکۆڵینەوەی بەردەوام و توێژینەوەی وردی هەردوو زانستی "ڕووەکزانی" و "گیانەوەرزانی"یەوە و بە شایەتیی هەردووکیان، دەرکەوتووە کە: ئەم نیگارکێشانەی شێوە و ڕوخساری بوونەوەران، هێندە گشتی و هەمەلایەنگرە کە مەگەر خواوەندی "تاك" و "تەنیا" و "خاوەن توانستی ڕەها" - کە هەموو شتێك دەبینێت و دروستی دەکات - خاوەنی ئەم کارە بێت. چونکە ئەم شێوەکێشانە پێویستی بە بوونی ئەوپەڕی دانایی و وردەکاری و هەمەلایەنگری دەبێت، لە نێوان توانستێکی ڕەهای وادا کە لە هەموو "شوێن" و "کات"ێکدا زاڵ و دەستەڵاتدار بێت. کەواتە هیچ کەسێك نی‌یە خاوەنی توانستێکی ئاوا بێت مەگەر ئەو "تاك" و "تەنیا"یەی کە جڵەوی زەوی و ئاسمانەکانی بەدەستە.

بەڵێ، وەك ئەو ئایەتە ناوبراوە پیرۆزە فەرمووی: ﴿فِي ظُلُماتٍ ثَلاثٍ﴾ ئەوا: بەدیهێنانی مرۆڤ لە ماددەیەکی ساکار و، دەم پێ کردنەوە و نەخشاندنی یەك بە یەکی شێوەکانی لە ڕەحمی دایکاندا، بە: تەرازووکاری و ئارایشتدان و ڕێکوپێکی و جیاکردنەوەی لە شتانی تر، بێ هیچ تێکەڵبوون و هەڵە و ناتەواوی‌یەك.. ئەم کارە، بەڵگەیەکی گومانبڕە لەسەر: "یەکتایی" خواوەندی بەدیهێنەر.

ئنجا گشتگیری و هەمەلایەنیی ئەم ڕاستی‌یە - واتە: ڕاستیی نەخشاندنی شێوەکان - بە هەمان توانست و هەمان دانست و هەمان سنعەت، بۆ تێکڕای هەموو مرۆڤ و زیندەوەران و ڕووەکەکانی سەر ڕووی زەوی، بەهێزترین بەڵگەیە لەسەر "یەکتایی" خوای گەورە. چونکە کاری: "گشتگیری" لە خۆیدا تەنها یەك کارە و هیچ بوارێك بە بوونی هاوبەش نادات.

پاشان هەروەك نۆزدە ڕاستییەکانی بەشی یەکەم بە "بوون"یان شایەتییان لەسەر "پێویستیی بوون"ی بەدیهێنەری مەزن دا، ئەوا بە "گشتگیری"شیان شایەتی لەسەر "یەکبوون" و "تاکی"ی ئەو خواوەندە بەدیهێنەرە دەدەن.

دوای ئەمە، ئەو ڕاستییەی کە هاوڕێ گەشتیارەکەمان لە مەنزڵی سێ‌هەمدا دیی، بریتیبوو لە:

٣١

ڕاستیی دووهەم: ڕاستیی "ڕەحمانییەت"

واتە: تەنها یەکێکە ئەو کەسەی کە: وەك لەبەرچاودایە، زەویی بۆ کردووین بە میوانخانەیەکی دڵڕفێن و، بە هەزاران دیاریی میهرەبانیی خۆی ڕووی زەویی داپۆشیوە و، بە هەمان میهرەبانیش سفرەیەکی بۆ ڕاخستووین کە سەدان هەزار خۆراکی بە تامولەزەتی جۆراوجۆری لەسەر ئامادە کراوە و، هەر بەو میهرەبانی و داناییەی خۆیشی ناوەوەی زەویی بۆ کردووین بە گەنجینەیەکی گشتی و مەزنی خۆی و، بەوپەڕی میهرەبانی پەروەردەمان دەکات. ئەوەتا ئەم گۆی زەوییەی کە دەڵێی کەشتییەکی بازرگانییە، لە سووڕی ساڵانەیدا، بە هەزاران جۆری بە نرخ و باش و جوانی شمەك و پێداویستییەکانی مرۆڤ لە جیهانی پەنهانەوە بار دەکات و، هەموو ساڵێك بە وێنەی کەشتی و شەمەندەفەری بارکراو بۆ گرۆی مرۆڤی دەنێرێت.

دەبینین "بەهار" وەك "شەمەندەفەر"ێك وایە کە ڕۆزی و پۆشاکی بۆ ئێمە هێناوە! ئنجا بۆ ئەوەش سوود لەو دیاری و نیعمەتە زۆرانە وەربگرین، سەدان بگرە هەزاران ڕۆزی و پێداویستی و هەست و نەست و ئارەزووی پێ بەخشیوین.

بەڵێ، وەك ئەوەی لە "تیشکی چوارەم"دا - کە تەفسیری ئایەتی: ﴿**حَسْبُنا اللهُ وَنِعْمَ الوَكيل**﴾ە - ڕوون کراوەتەوە و چەسپاوە کە:

ئەو خواوەندە مەزنە گەدەیەکی ئەوتۆی پێ بەخشیوین کە دەتوانین چەندین خۆراکی لەسنووربەدەری پێ هەرس بکەین و تامیان بچێژین.. هەروەها ژیانێکی پێ داوین - بەڵام چۆن ژیانێك! - کە بەهۆی هەستەکانیەوە سوود لە چەندین نیعمەتی لەژمارەبەدەری پەرش و بڵاوی ناو ئەم جیهانە مەزنەی بەرچاومان، کە دەڵێی سفرە و خوانێکی ڕاخراوی پڕ لە نیعمەتە، وەردەگرین.. هەروەها ئەو خواوەندە مەزنە بە مرۆڤایەتییەکی

ئەوتۆ ڕێزی لێ ناوین کە بە ئامێرە زۆر و زەبەندەکانی چەشنی "ژیری" و "دڵ" تامی دیاری‌یە بێ کۆتاییی‌یەکانی جیهانی ماددە و جیهانی مەعنا دەچێژین.. ئنجا ئیسلامێکی فێر کردووین کە خۆی لە خۆیدا چاکترین ڕووناکی‌یە و لە چەندین گەنجینەی بێ برانەوەی جیهانی بینراو و جیهانی نەبینراویشدا بەهرەمەندی ڕووناکی دەبێت.. پاشان بۆ لای ئیمانێکی ئەوتۆ ڕێنمایی کردووین کە نیعمەتێکی بێ وێنەیە و بە هۆیەوە لە "نوور" و "دیاری"یە زەبەندە و لەژمارەبەدەرەکانی جیهانەکانی هەردوو دنیا بەهرەوەر دەبین. وەك بڵێیت ئەم بوونەوەرانە کۆشکێکی ڕازاوەی ئاوەدانی ئەوتۆ بن کە لە لایەن میهرەبانیی فراوانی خوای گەورەوە بە چاکترین و بەهادارترین شت و بوونەوەر ڕازێنرابێتەوە و، کلیلی گەنجینە و مەنزڵە لە ژمارەبەدەرەکانیشی بە دەستی مرۆڤ سپاردبێت و گشت ئەو داخوازی و هەستە پێویستانەش لە سروشتیدا دانرابن کە لە ڕێیانەوە بتوانێت سوود لە هەموو شتانی ناو ئەم کۆشکە وەربگرێت.

جا میهرەبانی‌یەکی ئاوا، کە دنیا و قیامەت و هەموو شتێکی گرتووەتەوە، دەبێت یەکێك بێت لە درەوشانەوەکانی "تەنیایی" لە نێوان ئەو "تاکی"یەی بەدیهێنەردا[1]. واتە: هەروەك گشتگیری و هەمەلایەنیی "خۆر" بۆ ئەو شتانەی بەرامبەر بە خۆرن، نموونەیەکی بەرجەستەی "تاکی"یە، بە هەمان جۆر کە هەموو شتێکی ڕوون و بریقەداریش - بەپێی توانای خۆی - ڕووناکی و حەوت ڕەنگەکان و تیشکدانەوەی خۆر وەردەگرن، ئەم کارە، نموونەی "تەنیایی"یە. لەبەر ئەوە، هەرکەسێك ڕووناکیی جیهانگیری "خۆر" دەبینێت یەکسەر ئەو بڕیارە دەدات کە: خۆری ڕووناککەری هەموو لایەکی زەوی "یەکێك"ە.. ئنجا کە ڕووناکی دانەوەی خۆری خاوەن گەرمی لە هەر شتێکی بریقەدار تەنانەت لە دڵۆپی ئاویشدا دەبینێت، ئەوا دەتوانێت باوەڕ بە "تەنیایی" خۆر بهێنێت. واتە "خۆر" بەهۆی سیفەتەکانیەوە لە هەموو شتێکەوە نزیکە. کەواتە ئاوێنەی دڵی هەموو شتێکە.

جا هەروەك ئەمە لەم نموونەیەدا وایە. "گشتی‌بوون" و "هەمەلایەنگری"ی میهر و سۆزی خواوەندی خاوەن میهرەبانی و جوانیش، کە وەك "ڕووناکی" هەموو شتێکی گرتووەتەوە، ئەوەمان بۆ دەردەخات کە: ئەو میهرەبانە "یەکێك"ی وایە کە لە هیچ شوێنێکدا هاوبەشی نی‌یە.. پاشان بوونی: درەوشانەوەی نوورەکانی زۆربەی "ناوە

---

(١) "تەنیایی" واتە: (الأحدية) و "تاکی"یش واتە: (الواحدية). مامۆستا نوورسی لە دەقەکەی سەرەوەدا نموونەی لەسەر هێناونەتەوە. بۆ زانیاریی زیاتر بڕوانە پەراوێزی ل (٤١٢). (وەرگێڕ)

جوانەکان"ی ئەو خواوەندە میهرەبانە و، بوونی جۆرێك لـە دەرکەوتن و درەوشانەوەی "زات"ی پیرۆز و خاوێنی خۆی لە هەموو شتێکدا، بە تایبەت لە هەموو زیندەوەرێکدا، بە تایبەتتر لـە مرۆڤدا (بەوەی کە ئەو خواوەندە میهرەبانە لـە ژێر پەردەی میهرەبانی‌یە فراوانە گشتی‌یەکەی خۆیدا ژیانێکی گشتیی بە هەموو یەکێك بەخشیوە، بە رادەیەك کـە بەهۆی ئەو ژیانەوە دەتوانێت ڕوو لە گشت بوونەوەران بکات و پەیوەندی‌یان لـە گەڵدا بەستێت).. بوونی ئەم درەوشانەوانە، "تەنیایی" ئەو خواوەندە میهرەبانـە و، ئامادەبوونی لە هەموو شوێنێکدا، دەچەسپێنێت. دەیشی‌سەلمێنێت کە هەر ئەو خواوەندەیە بۆ هەر شتێك بیبەوێت، هەموو شتێك دەکات.

بەڵێ، هەروەك ئـەو میهرەبانە بە: "یەکبوون" و "گشتگیری"ی ئەو میهرەبانی‌یەی، سام و هەیبەت و ڕەونەقی شکۆمەندیی خۆی بەسەر هەموو گەردوون و ڕووی زەویدا ئاشکرا دەکات.. هەروەها بە درەوشانەوەی "تەنیایی" خۆیشی لـە هـەموو زیندەوەرێك، بـە تایبـەت لـە مرۆڤـدا و.. بـە کۆبوونـەوەی گشـت نموونـەکانی نیعمەتـەکان و جێگیرکردنیان لـە ئەندام و کۆئەندامەکانی ئەو زینـدەوەرەدا و، ڕێکخسـتنی یـەك بـە یەکیان.. بەوەش کە وا لەو زینـدەوەرە دەکات هـەموو بوونـەوەران – لـە ڕوویەکەوە – وەك خانە و لانەی ئەو وابن..

ئـەو خـواوەنـدە میهرەبـانە، بـە هەمـوو ئەمانـە، "میـهرەبانیی جوانـی"ی خـۆی ڕادەگەیەنێت و، کۆبوونەوەی گشت جۆرەکانی "چاکەکاری"ی خۆی لـە مرۆڤـدا، دەناسێنێت.

ئەگەر "کاڵـەك" وەك نموونەیەك وەربگرین، ئەوا دەبینین ئەو کاڵەکە لەناو هەموو یەکێکی تۆوەکانیدا هەیە. کەواتـە دەبێـت بەدیهێنەری هـەموو یـەکێك لـەو تۆوانـە بەدیهێنەری خودی کاڵەکەکەش بێت، چونکە بەدیهێنەر ئەو "تۆ"وە لەو "کاڵەك"ە بـەدی دەهێنێت و کۆی دەکاتەوە و، بە تـەرازووی تایبـەتیی زانستی خـۆی و یاساکانی دانـایی تایبەتیی خۆیشی، بەرجەستەیان دەکات. کەواتە جگە لە داهێنـەری "تـاك و تـەنیا"ی ئەو کاڵەکە هیچ شتێکی تر ناتوانێت ئەو تۆوە بەدی‌بهێنێت، تەنانەت هەر مەحاڵە ئەو "تـۆ"وە لای غەیری ئەو بەدیهێنەرە بەدی‌بهێنرێت!

جا لەسەر بناغەی ئەمە:

هـەموو بوونـەوەران، بـەهۆی لێدرەوشـانەوەی "ڕەحمانییـەت"ەوە، وەك درەخـت و بێسـتان دەردەکـەون و.. زەویـش بەوێنـەی بـەر و کاڵـەکی ئـەو بێستانە وایـە و.. خـاوەن

هەستان و مرۆڤیش تۆوی ئەو بەر و کاڵەکانەن! کەواتە دەبێت بەدیهێنەری هەموو گۆی زەوی بێت و، پەروەردگاری وردترین شتی زیندووش پەروەردگاری گشت بوونەوەران بێت!

لەمانەی پێشەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە:

بەدیهێنان و پشکووتن و نەخشاندنی هەموو شێوە ڕێکوپێکەکانی گشت بوونەوەران لە ماددەیەکی ساکار، بەهۆی ڕاستیی "فەتتاحییەت"ەوە کە ڕاستییەکی گشتگیری هەمەلایەنە، بە ڕوونی "یەکتایی" خوای گەورە دەچەسپێنێت..

ئنجا پەروەردەکردنی تەواو ڕێکوپێکی هەموو ئەو زیندەوەرانەی هاتوونەتە "بوون" و ژیانی دنیا، بە تایبەت ئەوانەی کە تازەکی هاتوون، پەروەردەکردنی هەموو ئەمانە بەهۆی ڕاستیی "ڕەحمانییەت"ەوە کە هەمەلایەنە و گشتییە.. هەروەها گەیاندن و دابینکردنی پێداویستییەکانی یەك بە یەکی ئەو زیندەوەرانە، بێ لەبیرچوونەوەی هیچ کامێکیان و، بەسەرکردنی هەموو ئەوانە لە لایەن ئەو میهرەبانییەوە لە گشت شوێن و کاتێکدا..

سەرجەم ئەم کارانە، بە ڕوونی و بەڵگەنەویستی "یەکتایی" بەدیهێنەری میهرەبان دەردەخەن و، لە نێوان ئەو "یەکتایی"یەشدا "تەنیایی" ئەو بەدیهێنەرە میهرەبانەمان پیشان دەدەن.

لەبەر ئەوەی تێکڕای " پەیامەکانی نوور" ئاوێنەی ڕەنگدەرەوەی درەوشانەوەی دوو ناوی جوانی: "الحكيم" و "الرحيم"ی خوای گەورەن.. هەروەها لەبەر ئەوەی نەرمونیانی و درەوشانەوەی "ڕاستیی میهرەبانی" لە چەندین جێی پەیامەکاندا چەسپێنراوە.. لەبەر ئەمانە، لێرەدا تەنها بەم دڵۆپەی ئەو دەریا فراوانە ئاماژەمان بۆ کرد.

ئنجا ئەوەی کە هاوڕێ گەشتیارەکەمان - دوای ئەمە - لە مەنزڵی سێهەمدا بینیی، بریتی بوو لە:

٣٢

ڕاستیی سێهەم: ڕاستیی کارسازی و بەڕێوەبردن

واتە ڕاستیی بەڕێوەبردنی:

قەبارە و تەنە هەرە گەورە و زەبەلاحەکانی ئاسمان..

تۆخمەکان کە لەوپەڕی تێکەڵاویدان..

بوونەوەرانی گۆی زەوی، کە لەوپەڕی موحتاجی و لاوازیدان..

بەڵێ، بەڕێوەبردنی هەموو ئەمانە بە: ڕێکوپێکی و هاوسەنگیی تەواو، هەروەها یارمەتیی یەکتردانی نێوانیان، هەرچەندەش لەناو خۆیاندا گەلێ تێکەڵی یەکترین..

بە واتایەکی تر: ڕاستیی کارسازی و بەڕێوەبردنی کاروباری هەموو ئەوانە پێکەوە و، بوونی ئەم جیهانە لە شێوەی: وڵاتێکی کامڵ و، شارێکی مەزنی قەشەنگ و، کۆشکێکی جوانی ڕازاوەدا.

وا تەنها یەك دانە وێنەی بچووکی کارگوزاریی ئەو بەڕێوەبردنە لەسەر تەنها یەك لاپەڕەی ڕووی زەوی و یەك لاپەڕەی وەرزی بەهاردا بە نموونە دەهێنینەوە و، واز لە بازنە هەرە گەورە و لاپەڕە یەکجار فراوانەکانی تر دەهێنین، کە هەر هەموویان "میهرەبانی"یان لێ دەچۆڕێت، چونکە لە چەندین پەیامی نووری گرنگی وەك: وتەی دەهەم (پەیامی حەشر)دا ڕوون کراونەتەوە و چەسپێنراون. ئەوەی لێرەدا لێی دەدوێین بەم جۆرەی خوارەوە و بە هێنانەوەی نموونەیەك ڕوونی دەکەینەوە:

گەر - بۆ نموونە - کەسێکی مەزنی نائاسایی، سوپایەکی گەورەی لە چوارسەد هەزار تیرە و نەتەوەی جیاجیا پێکهێنا و.. سەرجەم پێداویستییەکانی چەشنی: پۆشاك و چەك و ڕۆزی و تەعلیمات و پشووپێدان و کارە جۆراوجۆرەکانی تر و، گشت ئامێرە هەمە چەشنەکانی یەك بە یەکی سەربازەکانی ئەو تیرە و نەتەوە جیاوازانەی - بێ هیچ ناتەواوی و هەڵەیەك - دابین کرد و، لە کاتی خۆیدا بێ لێتێکچوون و دواکەوتن و بەوپەڕی ڕێکوپێکی، ئامادەی کردن..

ئەم بەڕێوەبردنەی کە لەوپەڕی: فراوانی و، تێکەڵی و، وردی و، هاوسەنگی و، زۆری و، دادگەریدایە.. دەبێت تەنها لە توانای نائاسایی ئەو پێشەوا ناوازەیەدا بێت. کەواتە هیچ هۆکارێك ناتوانێت دەست لەو بەڕێوەبردنە بدات، چونکە گەر دەستی بۆ ببردایە، ئەوا دەیئاڵۆزاند و هاوسەنگییەکەی دەشێواند.

هەروەك ئەمە لەم نموونەیەدا وایە، بە هەمان جۆریش لە هەموو بەهارێکدا بە چاوی خۆمان دەبینین کە دەستێکی پەنهان سوپایەکی بەسام و شکۆی پێکهاتوو لە چوارسەد هەزار جۆر زیندەوەری جیاجیا پێك دەهێنێت و دروستی دەکات و بەڕێوەی دەبات.. پاشان لە شێوەی مردن و لە وەرزی پایزدا کۆتایی بە کاری سێ سەد هەزار جۆر لەو چوارسەدە دەهێنێت.. ئنجا تەنها لە چەند هەفتەیەکی وەرزی بەهاردا - کە وەرزێکە نموونەی حەشرە - سێ سەد هەزار وێنە و نموونەی حەشری مەزن، بەوپەڕی ڕێکوپێکی دەخاتە ڕوو. بە ڕادەیەك کە خوای گەورە، دوای ئەوەی لە تەنها یەك درەختدا بە:

زیندوو کردنـەوەی خـودی درەختەکـە و گـەڵا و گـوڵ و بـەرەکانی، چـوار حەشـری بچووککراوەی چەشنی ئەوەی بەهاری ڕابـوردووی پیشـان دایـن.. هـەر ئـەو خواوەنـدە گەورەیە "تاك و تەنیایی" و "توانستی ڕەها" و "میهرەبانیی فراوان"ی خۆیمان لە ناوەندی: "تەواویی پەروەردگاری" و "فەرمانڕەوایی" و "دانایی" خۆیدا بۆ دەچەسپێنێت.

خواوەندی بەدیهێنەر، ئەم کارە "تەوحیدی"یە لە هەموو بەهارێکی نوێـی سـەر ڕووی زەویدا بە قەڵەمی توانستی خۆی دەنووسێت. چونکە ڕۆزیی‌یە جۆراوجۆرەکـانی یـەك بە یەکی نەتەوە و تیرەکانی ئەو سوپا خواییی‌یە چوارسەد هەزاریی‌یە و، چەکی هەمەچەشنەی بـەرگریی پێویسـت بـۆ یـەك بـە یـەکیان و، جـل و بـەرگی ڕەنگـاوڕەنگ و، تـەعلیمات و لەکارلابردنی جیاجیایان و، ئەو کەرەسە و پێداویستی‌یانەش کە بۆ هەریەکەیان بشێت.. هـەموو ئەمـانە، بەوپەڕی ڕێکوپێکـی و هـاوسـەنگی و، بێ لـەبیرچوون و هەڵـە و لـێ ئاڵۆزان و، لـە کـاتی تایبـەتیدا و، لـە چـەندین سـەرچاوەی ئـەوتۆوە کـە هـەر بـە خـەیاڵدا نایەت، بۆ یەك بە یەکی ئەوانە دابین دەکات و پێیانی دەبەخشێت!

* * *

دوای ئـەوەی هـاوڕێ گەشـتیارەکەمان تەنـها یـەك لاپـەڕەی یـەك وەرزی بـەهاری خوێندەوە و کاری: "یەکتایی" بە ڕوونی تێدا بینی، ڕووی لە دەروونی خۆی کرد و، پێی وت:

ئەو کەسەی کە لە هەموو بەهارێکدا ئەم گشت جۆرە لە هەزاران بـەدەرەی حەشری بەدیهێناوە، کـە لـەچاو حەشری مـەزندا گەلـێ سـەیر و سەرسـووڕهێنەرترن، هـەر ئـەو کەسـەیە هـەزاران پەیمـان و بـەڵێنی بـە پێغەمبـەران ـ درووديـان لەسـەر بێـت ـ داوە کـە حەشر و قیامەت بۆ تۆڵە و پاداشت بهێنێتە کایەوە. ئەم کارەشی گەلێ لە دروستکردنی بـەهار پێ ئاسـانترە. ئنجـا لـە قورئانـە پیرۆزەکەشـیدا هـەزاران ئامـاژەی سـەبارەت بـە حەشـرەوە دانـاوە و لـە هـەزاران ئایـەتی پیرۆزی قورئانیشـــدا بـە ڕاشـکاوی "بـەڵێن" و "هەڕەشە"کانی سەر بە قیامەت ڕادەگەیەنێت..

جا ئیتر گەر کەسێك ئینکاریی هاتنەدیی حەشر بکات و، لـە توانسـتی ئـەو خواوەنـدە بەتوانا و مەزن و خاوەن زەبر و شکۆمەندەی بە دوور بزانێـت، ئەوا بێ هیـچ گومـانێك، سزای دۆزەخ بۆ ئەو کەسە، دادگەریی‌یەکی سەرتاپا حەق و ڕەوایە!

هاورێ گەشتیارەکەمان، وای بڕیار دا و، لە دەروونەوە بە بڕیارەکەی قایل بوو. هەروەك دەروونیشی لەگەڵ خۆیدا وتی: آمنّا.

ئنجا - دوای ئەمە - ئەو ڕاستییەی کە ئەم گەشتیارەی ناو جیهان لە مەنزڵی سێهەمدا بینیی، بریتی بوو لە:

٣٣

ڕاستیی چوارەم: کە پلەی سی و سێهەمە و، بریتییە لە ڕاستیی "ڕەحیمییەت و ڕەززاقییەت"

واتە: ڕۆزی بەخشین بە هەموو زیندەوەرێك.. بە تایبەت بە هەموو گیانلەبەرێك.. بە تایبەت بە کۆڵەوار و لاوازان.. بە تایبەت بە منداڵ و ساوا و بێچوانی ناو "ڕوو" و "ناوەوە" و "حەوا" و "دەریا"ی زەوی.. بەخشینی ڕۆزیی ماددی بۆ "گەدە" و مەعنەویش بۆ "دڵ"ی یەك بە یەکی ئەوانەی باس کران، بەوپەڕی شەفەقەت و میهرەبانی.. دروستکردن و پێکهێنانی ڕۆزیی هەموو ئەمانە لە گڵێکی ساکاری وشك و چەند تەختە دارێکی ڕەق و تەقی چەشنی ئێسك، بە تایبەتی دەرهێنانی ناسکترین خۆراك لە نێوان سیخوڕ و خوێندا و بەدەستهێنانی چەندەها ئەندازەی زۆر و زەبەندەی خواردەمەنی لە یەك دانە تۆوی ڕەقی وەك ئێسك کە کێشانەکەی "درەم"ێکیش نابێت[1]..

دەرهێنانی هەموو ئەمانە لە بەرچاوی خۆماندا و، بەخشینی ڕۆزی بە گشت ئەوانەی باس کران لە کاتی لەبار و شیاودا و بە جۆرێکی ڕێکوپێك و بێ لەبیرچوونەوەی هیچ کامێك لە ڕۆزیدراوان و بێ ڕوودانی هیچ هەڵە و لێ تێکچوونێك..

ئەم کارە، بریتییە لە: "ڕاستیی ڕۆزیدان" لە لایەن دەستێکی پەنهانەوە!

بەڵێ، ئەم ئایەتە پیرۆزە:

﴿إِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُوالْقُوَّةِ الْمَتِين﴾ (الذاريات:٥٨).

کە ژیاندن و ڕۆزی بەخشین تایبەت دەکات بە خوای گەورەوە..

هەروەها ئەم ئایەتە پیرۆزەی:

﴿وَمَا مِنْ دابَّةٍ فِي الأَرْضِ إِلاّ على الله رِزْقُها وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّها وَمُسْتَوْدَعَها كُلٌّ فِي كِتابٍ مُبِين﴾ (هود:٦).

---

(١) درەم: کێشانەیەکە یەکسانە بە: ٢٠ گرام. (وەرگێڕ)

کـە ڕۆزیـی مـرۆڤ و سـەرجەم زینـدەوەران دەخاتـە ژێـر پـەیمان و چـاودێریی پەروەردگارەوە..

هەروەها ئەم ئایەتە پیرۆزەش:

﴿وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لا تَحْمِلُ رِزْقَها اللهُ يَرْزُقُـها وَإِيَّـاكُمْ وَهُـوَ السَّـمِيعُ العَلِيـمُ﴾ (العنكبوت: ٦٠).

وەك بە چاو دەبینرێت، دەیچەسپێنێت و ڕایدەگەیەنێت کە: تەنها زاتی خوای گەورە ڕۆزیی هەژاران و لاوازان و هاوچەشنی ئەوانی گرتووەتە ئەستۆ، لەوانەی کە ناتوانن ڕۆزیی خۆیان بەدەست بهێنن. ئەوەتا خواوەند ڕۆزیی ئەوانە بە چەشنێك دەنێرێت کە هەر لە حسابیاندا نەبووە و، لە چەندین سەرچاوەی ئەوتۆوە کە بە خەیاڵیاندا نەهاتووە، بەڵکو لە غەیبەوە، تەنانەت لە هیچەوە بۆیان دەنێرێت، وەك ڕۆزیی ئەو مێروانەی وان لە قووڵایی بنکی دەریادا و هیچ شتێك ناخۆن، کەچی هەر دەیانژییەنێت!.. هەروەها وەك گشت ساوا و بێچووان کە لە ڕێی "پێ نەزانراوی حساب نەکراو"ەوە ڕۆزیی خۆیانیان بۆ دێت.. هەروەها گشت ئەو زیندەوەرانەی کە خواوەند خۆی ڕۆزیی ئەوانی خستووەتە ئەستۆی خۆیەوە و ڕاستەوخۆ - وەك لە بەرچاودایە - لە جیهانی غەیبەوە ڕۆزییان پێ دەبەخشێت.. تەنانەت ئەوانەش کە "شەیدا و پەرستەری هۆکارەکان"ن خوای گەورە لە ژێر پەردەی هۆکارەکاندا ڕۆزی بۆ ئەوانیش دەنێرێت و بێ بەشیان ناکات و جگە لەو کەسی تر ڕۆزییان نادات!

جا هەروەك ئەو ئایەتە پیرۆزانەی هێنامانەوە و، ئەو دیاردە بینراوانەی بەرچاومان، بەو جۆرەی کە بینیمان، "ڕاستیی ڕەززاقییەت" ڕادەگەیەنن و دەریدەخەن.. بە هەمان جۆر چەندین ئایەتی تری زۆری قورئانی پیرۆز و، چەندەها شایەتی لەسنووربەدەری ناوگەردوونیش هەن پێکەوە و بە یەکدەنگی ئەوە ڕوون دەکەنەوە کە:

هەموو زیندەوەرێك لە ژێر سایەی میهرەبانیی "ڕەحیمییەت"ی ڕۆزیدەرێکی "تاك" و "تەنیا"ی "شکۆمەند"دا پەروەردە دەکرێت.

بەڵێ، لە کاتێکدا درەختەکان، کە پێویستیان بە ڕۆزی هەیە و، دارای هیچ توانا و ویست و ئیختیارێکیش نین و، لە جێی خۆیاندا بێدەنگ ڕاوەستاون و، پشتیان بە خوای گەورەیان بەستووە، کەچی ڕۆزییەکانیان بە پەلە دێن بۆ لایان..

هـەروەها هـەلْقولأنی لافاوئاسـای شـیری پوخـت و خـاوێن لـەو ترومپـا سـەیر و سەرسوورهێنانەوە بەرەو دەمـی منالْـە ساوا و بێچووە کۆلـەوارەکان و، پاشـان نـەمان و برانی یەکسـەریی ئـەو ڕۆزیـیـە لـەو ساوا و بێچووانـە دوای ئـەوەی کـە هـەندێ توانـا و ویست و ئیختیاریان بەدەست هێنا، لەگەلْ بەردەوامیی ئەو میـهر و شـەفەقەتەی کـە بـە دایکانیان بەخشراوە..

بەلێ هەموو ئەمانە، بە ڕوونی دەیچەسپێنن کە:

(ڕۆزیـی حـەلأل بـە ڕێـژەی "توانـا" و "ویسـت" و "ئیختیـار" دەسـتی زینـدەوەر ناکـەوێت.. بـەلْکو ڕۆزیـی حـەلألی بـە ڕێژەی "لاوازی" و "کۆلـەواری" بـۆ دێـت کـە "تەوەککول" بە زیندەوەر دەبەخشن)!

بوونـی "توانـا و ئیختیـار و زیرەکـی" - کـە هەلْپەکارییـەکی ئـەوتۆ لـە مرۆڤـدا دەورووژێنن کە زۆر جار دەستکورت و بێبەشیان دەکات - گشت ئەو ئەدیبانەی بەرەو ڕسوایی و جۆرە سوالْکردنێك برد کە توانـا و زیرەکییـان لـە خۆیـاندا شـك دەبـرد!! لـە هەمان کاتدا ئەو "بێ توانایی"یـەی کـە "تـەوەککول" بەرهـەم دەهێنێـت زۆربـەی عەوامـە گێژ و گەلحۆکانی بەرەو دەولْەمەندی بردووە! بە ڕادەیەك کە ئەم دێڕە شیعرە:

كَمْ عالِمٍ عالِمٍ أعْيَتْ مذاهبُه   وجاهلٍ جاهلٍ تلقاهُ مرزوقاً[1]

وەك پەندێکی لـێ هاتووە و لە سەر زاری خەلْکی بلأو بووەتەوە!

ئەمەش دەیچەسپێنێت کە هیچ بەدیهێنراوێك بە هێزی توانا و ئیختیاری خـۆی ڕۆزیـی حـەلألی نادرێتێ، بەلْکو لـە لایـەن دەسـتێکی میـهرەبانی ئـەوتۆوە پێـی دەبەخشـرێت کـە هەولْ و تەقەلا و ماندووبوونەکەی ئەمی گـیرا کـردووە و، لـە لایـەنی شـەفەقەتێکەوە پێـی دەدرێت کە بەزەیی بە هەژاری و پێویستیی ئەمدا هاتووەتەوە.

ئەوەندە هەیە کە دەبێت بزانین: "ڕۆزی" دوو جۆرە:

یەکەم: ڕۆزیی ڕاستەقینە و سروشتیی ژیانە. کە ڕۆزییەکە لە ژێر چاودێری و پەیمانی پەروەردگاردایە و، بە ڕادەیەك دەستنیشان کراوە کە ئەو ئەندازەیەی لـە لەشـی مـرۆڤ و لە شێوەی چەوری یـان هـەر شـێوەیەکی تـردا پاشـەکەوت کـراوە، دەتوانێـت بـۆ مـاوەی بیست ڕۆژ مرۆڤ بژییەنێت و بێ خۆراك ئەو ماوەیە درێژە بە ژیانی بدات. ئەو کەسانەی کـە بـە ڕوالْـەت بیسـت یـان سـی ڕۆژ پڕ ناکەنەوە و پێش ئـەوەی ڕۆزییـە سروشـتییە

(١) ئەم شیعرە هی ئەبولعەلای مەعەڕڕییە. (وەرگێڕ)

پاشەکەوت کراوەکەیان تەواو ببێت ماڵئاوایی لە ژیانی دنیا دەکەن، هۆی مردنیان لێبڕانی ڕۆزی نییە، بەڵکو هی نەخۆشییەکە لە ئەنجامی "خراپ خۆڕاهێنان" و "تەرکی عادەت"ەوە پەیدا بووە.

بەشی دووهەمی ڕۆزی: ڕۆزیی مەجازی و دەستکردە، کە دوای ئەوەی مرۆڤ لە ڕێی: خۆڕاهێنان و ئیسراف و بەکارهێنانی خراپەوە ئیدمانی لەسەر دەکات، لە ئەنجامدا بۆ ئەو وەك پێویستی لێ دێت. ئەم بەشەیان بەر ئەو پەیمان و خستنەئەستۆ پەروەردگارییە ناکەوێت کە لێی دواین، بەڵکو بەخشینی ئەم بەشە بەدەست چاکەکاریی خواوەند خۆیەتی؛ یان دەیبەخشێت، یان نایبەخشێت!

سەبارەت بەم بەشەی دووهەمی ڕۆزییەوە، مرۆڤی بەختەوەر ئەو کەسەیە کە دەزانێت: هەوڵدانی هاودەم لەگەڵ دەست پێوەگرتن و قەناعەتدا - کە خولگە و مایەی لەزەت و بەختەوەرین - جۆرێکە لە جۆرەکانی پەرستش و دوعایەکی کردەوەیی(فعلی)یە بۆ دەستکەوتنی ڕۆزی. لەبەر ئەمە، ئەو مرۆڤە بەختەوەرە ژیانی بە شادمانی بەسەر دەبات و، بە سوپاس و شوکرانەبژێرییەوە ئەو چاکەیەی پەروەردگار وەردەگرێت.

مرۆڤی بەدبەختیش - هەر سەبارەت بەم بەشەیان - ئەو کەسەیە کە بەهۆی ئیسراف و هەڵپە و تەماعەوە - کە مایەی بەدبەختی و ئازارن - واز لە هەوڵ و کۆششی حەڵاڵ دەهێنێت و، لە ئەنجامدا ژیانی خۆی بە کاری "لەم دەرگا و ئەو دەرگادان" دەفەوتێنێت و، بە تەمبەڵی و سکاڵاکردن بەسەری دەبات.

هەروەك "گەدە" داوای ڕۆزیی خۆی دەکات، بە هەمان جۆر: "دڵ و گیان و ژیری و چاو و گوێ و دەم" و هاوچەشنی ئەمانەش لە لایەنە ناسك و هەست و نەستەکانی مرۆڤ، داوای ڕۆزیی تایبەتیی خۆیان لە ڕۆزیدەری میهرەبان دەکەن و، بەوپەڕی سوپاس و شوکرانەبژێرییەوە لێی وەردەگرن. ئەوەتا خواوەندی مەزن لە گەنجینەی میهرەبانیی خۆیەوە ڕۆزیی شیاوی یەك بە یەکی ئەوانەی بە چەشنێك بەخشیوە کە پێی ڕازی ببن و تامی بچێژن. تەنانەت بەدیهێنەری میهرەبان هەموو یەکێك لەو لایەنە ناسکانەی وەك: "چاو و گوێ و دڵ و ئەندێشە و ژیری" و هاوچەشنی ئەمانەی وەك کلیلێکی گەنجینەی میهرەبانیی خۆی دروست کردووە، تاکو یەك بە یەکیان نوقمی ڕۆزیی فراوانی خۆی بکات. جا هەروەك "چاو" کلیلی گەنجینەی گەوهەرە بەهادارەکانی ئەو جوانییانەیە کە بەسەر ڕووی بوونەوەرانەوە نەخشێنراون، بە هەمان

جۆر یەك بە یەکی لایەنە ناسکەکانی تریش کلیلی جیهانێکی تایبەتین و، بەهۆی ئیمانەوە ئەو لایەنە سوود لەو جیهانە وەردەگرێت.

بە هەر حاڵ، با بڕۆینەوە بۆ سەر باسەکەی خۆمان:

هەروەك بەدیهێنەری بەتوانای دانا "ژیان"ی لە شێوەی کورتە و پوختەیەکی گشتیی بوونەوەراندا بەدیهێناوە و، ئامانجە گشتییەکانی خۆی و درەوشانەوەکانی ناوە جوانەکانی خۆیشی تێدا کۆکردووەتەوە.. هەر ئەم بەتوانا و دانایە لە جیهانی "ژیان"دا "ڕۆزی"ی کردووە بە مەڵبەندێکی گشتیی کاروبارە پەروەردگارییەکانی و، بەردەوام غەریزەی: (حەزلێکردن و چەشتنی تامی ڕۆزی) لە زیندەوەراندا دروست دەکات، تاکو بەمە دەرفەت بە هاتنەدیی ئەو دانستە بدات کە لە بەدیهێنانی بوونەوەراندایە و گرنگترین ئامانجی بەدیهاتنیانە، کە ئەویش بریتییە لەوەی وا لە بەرامبەرەکەی بکات: (بەوپەڕی ملکەچی و بەندایەتییەوە لە بەردەم پەروەردگارێتیی و خۆخۆشەویست کردنی ئەو خواوەندە بەدیهێنەرەدا لە شوکرانەبژێری و ڕەزامەندییەکی بەردەوامدا بێت).

بۆ نموونە: هەروەك خواوەند هەموو لا و شوێن و گۆشەیەکی ئەم وڵاتە فراوانە پەروەردگارییەی ئاوەدان کردووەتەوە، بە تایبەت ئاسمانەکان بە مەلائیکەت و ڕۆحانییان و، جیهانی غەیبیش بە ڕۆحەکان.. بە هەمان جۆر و لەبەر حیکمەتی (بڵاوکردنەوەی گیان و جوانیبەخشین بە جیهانی ماددی، بە تایبەت جیهانی هەوا و زەوی، بگرە هەموو شوێنێك لە گشت کاتێکدا) ئەو خواوەندە بە هەمان جۆر و لەبەر ئەم دانستە، جیهانی ماددیشی بە زیندەوەران، بە تایبەت مەل و وردە باڵندە و مێروو ئاوەدان کردووەتەوە. ئنجا "پێویستبوون بە ڕۆزی" و "تام چەشتنی ڕۆزی"ی لە مرۆڤ و سەرجەم زیندەوەرانی تردا داناوە و هانی داون کە هەمیشە بە دوای ڕۆزییاندا لە هەوڵ و تەقالادا بن. وەك بڵێیت ئەو پێویستی بوونەی ئەوانی بە ڕۆزی وەك شوولێکی هاندان لێ کردووە، دەبینیت خوای گەورە بەو جۆرە دەیانداتەبەر و بە دوای ڕۆزیدا دەیانخاتە کار و دەستیان دەگرێت و، لە بێکاری و تەمبەڵی ڕزگاریان دەکات. دیارە ئەمەش یەکێکە لە داناییەکانی کاروبارە پەروەردگارییەکان. خۆ ئەگەر لەبەر ئەم چەشنە دانستە گرنگانە نەبوایە ئەوا هەر خوای گەورە خۆی ڕۆزیی دەستنیشانکراوی هەموو زیندەوەرێکی لەسەر سروشتێکی ئەوتۆ بەدی دەهێنا کە بەبێ هیچ ماندووبوونێك و لەبەر خواستی سروشتی ئەو زیندەوەرە بەپێی خۆی بۆ ئەو زیندەوەرە بڕۆشتایە، کتومت وەك ڕۆزیی "ڕووەك" کە هەر خۆیان بۆ ڕووەکەکان دەڕۆن!

ئەگەر "چاو"ێك ببێت بە تەواوی هەموو جۆرەكانی جوانیی ناوی "الرحیم" و، گشت لایەنە قەشەنگەكانی ناوی "الرزاق" ببینێت، بە ڕادەیەك كە بتوانێت لە یەك كاتدا سەرجەمی سەر ڕووی زەوی ببینێت، ئەوا مەودای تام و لەزەتی ئەو جوانییانەی دەچەشت كە لە درەوشانەوەی شەفەقەت و میهرەبانیی ئەو ڕۆزیدەرە میهرەبانەدا هەن. كە خوایەكە تەنها بە یارمەتیدانێكی غەیبی و چاكەكارییەكی میهرەبانیی خۆی، بە چەندین خواردەمەنی و نیعمەتی لەوپەڕی تام و لەزەت و جۆراوجۆریدا، فریای گشت ئەو زیندەوەرانە دەكەوێت كە خەریك بوو لە كۆتایی زستاندا ئاززووقەیان لێ ببڕێت!

ئەوەتا خواوەندی میهرەبان گشت ئەو خواردەمەنی و نیعمەتانەیان لەناو لەپ و دەستی ڕووەكەكان و شان و ئەستۆی درەختەكان و، مەمك و گوانی دایكاندا بۆ دادەنێت و، تەنها لە گەنجینەكانی میهرەبانییەكی غەیبیی بێگەردەوە بۆیانی دەنێرێت..

بەڵێ، گەر چاوێكی ئاوا ببێت و بتوانێت هەموو ئەمانە ببینێت، ئەوا بە تەواوی هەست دەكات و دەزانێت كە ئەو كەسەی - بۆ نموونە - یەك دانە سێو بەدی دەهێنێت و لە شێوەی ڕۆزی و نیعمەتێكی ڕاستەقینەدا بە یەكێكی دەبەخشێت.. دەبێت هەر تەنها ئەو كەسە بێت كە وەرز و شەو و ڕۆژەكان بەڕێوە دەبات و گۆی زەوی وەك كەشتییەكی بازرگانی دەخولقێنێت و، لە دەریای گەردووندا دەیخاتە گەشت و، بەم كارەش داهاتەكانی گشت وەرزەكانی پێ بەرهەم دەهێنێت و دەیانهێنێت بۆ میوانە بێنەوا و نەبووەكانی گۆی زەوی. چونكە ئەو مۆری سروشت و، شەقڵی دانایی و، نیشانەی صەمەدانییەت و، تەمغەی میهرەبانییەی كە لەسەر یەك دانە سێودا نەخشێنراون، هەر هەمان مۆر و تەمغە و شەقڵ و نیشانەن كە لەسەر ناوچاوانی هەموو سێوێكی تر و گشت میوە و بەر و ڕووەك و سەرجەمی زیندەوەرانی ڕووی زەویدا نەخشاون. كەواتە خاوەن و بەدیهێنەری ڕاستەقینەی یەك دانە سێو، خاوەن و بەدیهێنەری ڕاستەقینەی گشت هاووێنە و هاوشێوەكانی تری ڕەگەزی ئەو سێوەیە لە ڕووی زەویدا.. هەر ئەویشە كە خاوەن و بەدیهێنەری ئەم زەوییە زەبەلاحەیە كە مەزرا و باخچەی درەختەكەیەتی.. هەر ئەوە بەدیهێنەری درەختی بوونەوەرانە كە كارگە و شوێنی بەدیهێنانی ئەو سێوەیە.. هەر ئەویش داهێنەری وەرزەكەیەتی كە كاتی بەدیهێنانی ئەو سێوەیە.. هەر ئەویش بەدیهێنەری دوو وەرزی بەهار و هاوینە كە مەیدانی پەروەردە و گەشەكردنی ئەو سێوەن.. ئەو كەسە ئەوەیە كە خاوەن موڵكی شكۆمەند و، داهێنەر و، خاوەنی جوانییە و، بێهاوبەشە و، جگە لەو خوایەكی تر نییە.

کەواتە، هەموو "بەر"ێك مۆرێکی ڕوونی "یەکتایی"یە، بە ڕادەیەکی ئەوتۆ کە نووسەر و بەدیهێنەری درەختەکەی - کە زەوییە - و باخچەکەی - کە کتێبی بوونەوەرانە - بە غەیری خۆی دەناسێنێت و، "یەکتایی" خوای گەورە دەخاتە ڕوو، هەروەك ئاماژە بۆ ئەوەش دەکات کە بە ژمارەی بەروبوومەکان مۆری تەسدیق لەسەر مەسەلەی: "یەکتایی" خوای گەورە دراوە!

جا لەبەر ئەوەی "پەیامەکانی نوور" ڕەنگدەرەوە و دەرخەری دوو ناوی: "الرحیم" و "الحکیم"ی خوای گەورەن.. هەروەها لەبەر ئەوەی چەندین بریسکانەوەی زۆری "ڕاستیی ڕەحیمییەت" و نهێنییە زۆرەکانی لە چەندین بەشی پەیامەکانی نووردا ڕوون کراونەتەوە و چەسپێنراون، ئەوا خوێنەری بەڕێزیان بۆ لا ڕەوانە دەکەین و، لێرەدا لەبەر باری نەگونجاوی خۆم تەنها بەم ئاماژە کورتەی کە بۆ ئەو گەنجینە گەورە و دەوڵەمەندەمان کرد، واز دەهێنم.

* * *

وا ئێستا هاوڕێ گەشتیارەکەمان دەڵێت:

سوپاس بۆ ئەو خوایەی کە یارمەتیی دام و دەستی گرتم تا ئەو سی و سێ ڕاستییانە ببیستم کە شایەتی لەسەر "پێویستیی بوون" و "یەکتایی"خاوەن و بەدیهێنەرم دەدەن، ئەو بەدیهێنەرەی کە من لە هەموو شوێنێکدا لێی دەگەڕام و پرسیارم لەبارەوە دەکرد.

هەموو یەکێك لەو ڕاستییانە خۆرێکی درەخشانی ئەوتۆن کە هەموو تاریکییەك دەڕەوێننەوە و.. بە ئەندازەی چیایەکی سەختی دامەزراو بەهێزن و.. لێکۆڵینەوەکانیشیان شایەتێکی تەواو گوماننەهێڵن لەسەر "بوون"ی ئەو خوایە و.. بەوەش کە هەموو شتێکیان گرتووەتەوە، بەڵگەیەکی ڕوونن لەسەر "یەکتایی" ئەو..

لە هەمان کاتیشدا و لە نێوان چەسپاندنی "بوون" و "یەکتایی" خوای گەورەدا، بە چەشنێکی بەهێز پایەکانی تری ئیمانیشیان چەسپاند.

ئنجا یەکدەنگی و یەکگرتنی کۆی گشت ئەو ڕاستییانە ئیمانەکەمانی لە ئیمانێکی چاولێکەرییەوە گواستەوە بۆ ئیمانێکی دامەزراو لەسەر بناغە و ئەنجامی لێکۆڵینەوە.. لەویشەوە بۆ "علم الیقین" و.. لەویشەوە بۆ "عین الیقین" و.. لەویشەوە بۆ "حق الیقین"!

کەواتە: "الحمد لله هذا من فضل ربي".

﴿الحمدُ لله الّذي هدانا لهذا وما كُنّا لِنَهْتدِيَ لولا أنْ هدانا اللهُ لقد جاءتْ رُسُلُ رَبِّنـــا بالحَقِّ﴾ (الأعراف:٤٣).

له بابی دووهەمی مەقامی یەکەمیشدا، بەم جۆرەی خوارەوە ئاماژەیەکی کورت بۆ ئەو نووره ئیمانییانە کراوە کە ئەم گەشتیارە لێکۆڵەر و تاسەمەندە لەو چوار ڕاستییە مەزنانەی مەنزڵی سێهەمدا بینینی:

(لا إله إلاّ الله الواحدُ الأحدُ الّذي دلّ علـــى وحدتـــه في وجوب وجوده: مشاهدة عظمة إحاطة حقيقة الفتاحية بفتـــح الصور لأربع مئة ألف نوع من ذوي الحياة المكملة بلا قصـــور بشهادة فن النبات والحيوان.. وكذا مشاهدة عظمة إحاطـــة حقيقة الرحمانية الواسعة المنتظمة بـــــلا نقصـــان بالمشـــاهدة والعيان.. وكذا مشاهدة عظمة حقيقة الإدارة المحيطة لجميـــع ذوي الحياة والمنتظمة بلا خطأ ولا نقصان.. وكذا مشـــاهدة عظمة إحاطة حقيقة الرحيمية والإعاشة الشاملة لكلّ المرتزقـين المقننة في كلّ وقت الحاجة بلا سهو ولا نسيان. جلّ جلالُـــهُ، رَزّقَها الرحمن الرحيم الحنان المنان، وعمَّ نوالُهُ، وشمِل إحســـانُهُ ولا إله إلاّهوَ).

﴿سبحانكَ لا عِلْمَ لنا إلاّ ما عَلَّمْتَنا إنّكَ أنْتَ العليمُ الْحَكيمُ﴾.

يا رب! بحق ﴿بسم الله الرحـــمن الرحيم﴾ يا الله، يا رحمن يا رحيم! صلّ وســـلّمْ على سيِّدِنا محمد وعلى آله وأصحابِهِ أجمعين، بعددِ جميع حروف رسائل النور المضروب تلك الحروف في عاشرات دقائق عمرنا في الدنيا والآخرة، مع ضرب مجموعها في ذرات وجودي في مدة حياتي، واغفر لي ولمن يعينني في نشر رسائل النور وكتابتـــها بصداقـــة بكلّ صلاة منها، ولآبائنا ولساداتنا وشيوخنا ولأخواتنا وإخواننا ولطلبة رسالة النـــــور الصادقين، وبالخاصة لمن يكتب ويستنسخ هذه الرسالة، برحمتك يا أرحم الراحمـــــين.. آمين.

﴿وآخِرُ دعواهُمْ اَنِ الحمدُ لله ربِّ العالَمين﴾.

* * *

(ئەرکی سەرشانی پەیامەکانی نوور)

لـەم ڕۆژانـەدا و لـە نێـوان گفتوگۆیـەکی مەعنـەویدا، گوێـم لــە پرسـیار و وەڵامێـك ڕاگرت. وا پوختەکەیتان بۆ باس دەکەم:

(یەکێك وتی: پرچەكبوون و هێزجەمکردنی چرِوپرِی پەیامەکانی نوور و، خەباتی لـە پێنـاوی ئیمـان و تـەوحیددا، هەمیشـە و بــەردەوام لــە زیادبووندایـە. خـۆ هەرچــەندەش هێزێکی کـەمی ئـەو پەیامانـە سـەروزیادی بۆڕدان و بێدەنگ کردنـی سەرسـەختترین کەسی سەرپێچیکار و لاسارە. کەچی نازانم بۆچی تا ئەم ڕادەیـە و بـەم گـەرموگوڕی و کارایییە پەیتا پەیتا هێزی زیاتر لەم پێناوەدا جەم دەکات.

لە وەڵامدا پێیان وت:

پەیامـەکانی نـوور ســەرگەرمی تـەعمیری ڕووخانکاریـیـە هەندەکیـیـەکان نـین و، خانوویـەکی بچووکـی ڕووخـاو ئـاوەدان ناکـەنـەوە، بــەڵکو لەگـەڵ ئەوەشــدا چــەندین کاولکاریی گشتی و هەمەکی بنیات دەنێنەوە و، قەڵایەکی مەزنی ئەوتۆش تەعمیر دەکەن کـە ئـەوەندە مەزنـە هـەر تەنـها بـەردەکانی بـە قـەبارەی چیاکـانن و، قەڵایەکە لـە هــەموو لایەکـەوە دەورانـدەوری ئیسـلامی داوە و لـە ئـامێزی گرتـووە. ئـەم پەیامانــە تەنـها بـۆ چاکسـازیی دڵ و دەروونێکـی تایبـەت تێناکۆشـن، بــەڵکو لەگـەڵ ئەوەشـدا ئیعجـازی قورئانیان بەدەستەوە گرتووە و (دڵ و دەروونی گشتی) و (بـیری گشـتی) تیمـار و سـارێژ دەکەن، کە بەو هۆکارە تێکدەرانە زامدار کراون ماوەی هـەزار ساڵە کەڵەکـە و ئامـادە دەکرێن.. هەروەها ئەم پەیامانە بۆ چارەسەریی (ویژدان و هەناوی گشتی) لـێ دەبرِێن کە لە ئەنجامی تێکشکانی بناغە و ڕێرِەو و درووشمەکانی ئیسلامەوە ـ کـە پاڵپشـتێکی مـەزنی هەموانن بە تایبەت هی عەوامی ئیمانداران ـ ڕووی لە خراپکاری کردووە..

بەڵێ، ئەم پەیامانە بۆ ئەوە تێدەکۆشن کە ئەو زامە قووڵ و فراوانانـە، بـە دەرمانـەکانی ئیعجازی قورئان و ئیمان تیمار بکەن.

جا لە بەردەم ئەم هەموو کاولکاریيە گشتی و سامناك و، درز و کەلێنە فراوان و، زامە بەسۆ و قووڵانەدا، پێویستە چەندین بەڵگەی بەهێزی گومانبڕ و، گوللەی ئامادەکراوی بەتوانا تا پلەی: "حق اليقين" و بەهێز بە ئەندازەی هێز و دامەزراویی چیاکان بن و، چەندین دەرمانی تاقی کراوەی ئەوتۆش ئامادە کرابن کە لە هەزار و یەك تریاکی دژە ژەهرەکان پتر تایبەتکارییان ببێت و وەك چەندین چارەسەری لەژمارەنەهاتوو وابن.

ئەمەیە ئەرکی سەرشانی پەیامەکانی نوور.. ئەو پەیامانەی کە لە ئیعجازی مەعنەویی قورئانی پیرۆزەوە هەڵقوڵاون. جا لەو کاتەدا کە "پەیامەکانی نوور" ئەم ئەرکەی سەرشانیان بە تەواوی جێبەجێ دەکەن، لە هەمان کاتدا بەهرەمەندی ئەوەیشن کە چەندین پلەی لەسنووربەدەری ئیمان ئاشکرا دەکەن و، سەرچاوەی بەرز بوونەوە و سەرکەوتنن بە پلە بڵند و بەرزە بێ کۆتاییيەکانی ئیماندا).

بەم جۆرە، گفتوگۆیەکی دوور و درێژم لەسەر ئەم شێوەیە بە تەواوی بیست کە بۆم کورت کردنەوە و، بۆ ئەمەش گەلێ شوکرانە و سوپاسم پێشکەشی خوای گەورە و میهرەبان کرد.

سەعیدی نوورسی

* * *

تیشکی هەشتەم

بە پشتیوانیی خوای گەورە لە کۆمەڵە پەیامێکی تردا بڵاو دەکرێتەوە

تیشکی نۆهەم

پارچەی یەکەم و گرنگی پاشکۆی وتەی دەهەم

بسم الله الرحـــمن الرحيم

﴿فَسُبحانَ الله حينَ تُمْسونَ وَحينَ تُصْبحون ۞ ولَهُ الْحَمْـــدُ في السَّـــموات والأرْضِ وَعَشِيّاً وَحينَ تُظْهِرونَ ۞ يُخرِجُ الحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْــيِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها وكَذلِكَ تُخرَجونَ ۞ وَمِنْ آياتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُراب ثُمَّ إذا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرونَ ۞ وَمِنْ آياتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْواجاً لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَــةً إنَّ في ذلِكَ لآيات لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُون ۞ وَمِنْ آياتِهِ خَلْقُ السَّمـــــوات وَالأَرْضِ وَاخْتِــلافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوانِكُمْ إنَّ في ذلِكَ لآيات لِلعَالِمين ۞ وَمِنْ آياتِهِ مَنَـــامُكُمْ بِـــالَّليْلِ وَالنَّــهارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ إنَّ في ذلِكَ لآيات لِقَوْمٍ يَسْمَعُون ۞ وَمِنْ آياتِهِ يُريكُمُ البَرْقَ خَوْفــاً وَطَمَعاً وَيُنَزِّلُ مِنَ السَمـــاءِ مـــاءً فَيُحْيِي بِهِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهـــا إنَّ في ذلِكَ لآيات لِقَــوْمٍ يَعْقِلُون ۞ وَمِنْ آياتِهِ أَنْ تَقُومَ السَمـــاءُ وَالأَرْضُ بِأَمْرِه ثُمَّ إذا دَعـــاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الأَرْضِ إذا أَنْتُمْ تَخْرُجُون ۞ وَلَهُ مَنْ في السَّمــوات وَالأَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ۞ وَهُوَ الَّذِي يَبْـــدَؤُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الأَعْلى في السَّمـــوات وَالأَرْضِ وَهُوَ الْعَزيـــزُ الْحَكيمُ﴾ (الروم:١٧-٢٧).

ئەم ئایەتـە پیرۆزانـە مەسـەلەی "حـەشـر" ڕوون دەکەنەوە، کـە جەمسـەر و تـەوەرەی ئیمانە.

ئێمـەش لـەم "تیشـکی نۆهـەم"ەدا بەڵگەیـەکی بـەهێز و مـەزنی ڕوونکـردنەوەی ئـەم ئایەتانە و یەکێك لە بەڵگە بەرز و پیرۆزەکانی ئەم مەسەلەیە باس دەکەین.

ئەمــەش – لــە ڕاســتیدا – چــاودێری و ئــاوڕ لێدانەوەیــەكی نەخشــین و جوانــی پەروەردگارە، چونكە "ســەعیدی كۆن" سی ســاڵ پێش ئێستا لە كۆتایی ئەو كتێبەی كە ناوی: "محاكمات"ە و پێشەكیی تەفسیری: "إشارات الإعجاز في مظان الإيجـــاز"ە، ئەمەی خوارەوەی نووسی:

"مەبەســتی دووهەم: ئەم مەبەستە تەفســیری دوو ئایەت دەكـات كـە "حەشر" ڕوون دەكەنەوە و ئاماژەی بۆ دەكەن".

بەڵام ئـەم باسـە نـاوبراوە بـەوە دەستی پـێ كـرد كـە نووسیی: "نخــو[1] : بســم الله الرحـــمن الرحيم". ئیتر لە نووسین ڕاوەستا و بۆی نەكرا تەواوی بكات.

وا ئێستا هـەزار و یەك جـار و بـە ئـەندازەی ژمـارەی بەڵگـە و نیشـانەكانی حـەشـر، شوكر و سوپاس و ستایش بۆ بەدیهێنەری بەخشندەم كە دوای تێپـەڕبوونی مـاوەی "سـی" ساڵ بەسەر ئەو نووسینەدا، یارمەتیی دام ئەو تەفسیرە ڕوون بكەمەوە، ئەوەبوو دوای "دە" ساڵ خواوەند نیعمەتی تەفسیركردنی ئایەتی یەكەمی پێ بەخشیم، كە بریتی‌یە لە تەفسیری ئایەتی: ﴿فانظر إلى آثارِ رَحْمَتِ الله كَيْفَ يُحيِ الأرضَ بَعْدَ موْتِها إنَّ ذلِكَ لَمُحْيِ الموتــى وَهُوَ على كُلِّ شَيْءٍ قديرٌ﴾ (الروم: ٥٠) و، بـوو بـە "وتــەی دەهــەم" و "وتــەی بیســـت و نۆهـەم" كە دوو بەڵگەی ڕوون و بەهێزی ئەوتۆن ئینكاری وملنەدانی سەرسـەختەكانیان لاڵ و بێدەنگ كــرد.. ئنجـا "دە" ســاڵ دوای ڕوونكردنــەوەی ئــەو قــەڵا پۆڵایینــەش، خواوەندی مەزن نیعمەتی تەفسیركردنی ئەو ئایەتانەی پـێ بەخشـیم كە لـە سـەرەتای ئـەم تیشـكەدان و، ئـەم پەیامـەی لــێ پێكـهاتووە. جـا ئـەم "تیشـكی نۆهـەم"ە بریتی‌یـە لـە "نۆ" مەقامی بەرز كە ئەم ئایەتانە ئاماژەیان بۆ كردوون، لەگەڵ "پێشەكی"یەكدا.

* * *

(١) نخو: وشەیەكە بە شێوە زمـانی كرمـانجیی ژووروو، بـە واتـای: "كەواتـە" دێـت لـە شێوە زمـانی كرمـانجیی خوارووودا. (وەرگێڕ)

پێشەکی

(ئەم پێشەکی‌یە دوو خاڵە: لــە سـەرەتادا بـە پوختـی لــە نێـوان ئەنجـام و سوودەکانی "باوەڕ بە حەشـر" بۆ ژیان و گیانی مرۆڤ، ئەنجامێـکی گــەورە و گرنگ باس دەکەین و، مەودای پێویستیی ئەم باوەڕەش بۆ ژیـانی سرۆڤایـەتی - بە تایبەت لە بوارە کۆمەڵایەتی‌یەکەیدا - ڕوون دەکەینەوە.
هەروەها لە نێوان بەڵگە زۆر و زەبەندەکانی"باوەڕ بە حەشر"دا تەنها یـەك بەڵگە دەهێنین و، ڕوونی و ئاشکرایی ئەم باوەڕە دەخەینـە پێش‌چـاو کـە هیـچ گومانێکی ئاوێتە نابێت).

خاڵی یەکەم

وا بۆ نموونە لە نێوان سەدان بەڵگەدا، ئاماژە بۆ تەنها چوار دانـە لـەو بەڵگانـە دەکـەین کە دەیچەسپێنن: "باوەڕ بە ڕۆژی دوایی" گرنگترین بەردی بناغـەی ژیـانی تاکەکەسی و کۆمەڵایــــەتیی مرۆڤـــــە و، بنچینـــــەی هـــــەموو کـــــەماڵات و ڕەوشـــــتبەرزی و بەختەوەری‌یەکانیەتی:

بەڵگەی یەکەم:

"مناڵان" کـە نیـوەی گـرۆی مـرۆڤ پێکدەهێنن، ئەگـەر هێـزی مەعنـەویی "ئیمـان بـە بەهەشـت" نەبێت کە لە دەروون و بوونی ناسـك و لاوازی خۆیـاندا هەستی پێ دەکـەن، ناتوانن ئەو بارە ناخۆشانەی چەشنی "مردن" هەڵبگرن کە لە پێش چاویـاندا ڕوو دەدەن و بە ڕواڵەت خەمناك و بە ئازار دیارن. ئەم ئیمانەیان بـە بەهەشـت دەرگـای ڕوونـی هیـوا و ئاوات لە بەردەم سروشتە ناسکەکانی ئەواندا دەکاتەوە کـە هێنـدە ناسـك و نیانـە توانـای بەرگری‌یان نی‌یە و، بە بچووکترین گـیروگرفت دڵیـان گـەرد دەگرێـت و دەدەنـە پرمـەی گـریان. بەڵام بەهـۆی ئەم ئیمـانەوە، کــە لــە دڵیانـدا چـەکـەرەی کـردووە، دەتـوانن بـە خۆشی و شادی ژیان و گوزەرانیـان بەسـەر بـەرن. چونکـە هـەر منـاڵێك کە بـاوەڕی بـە بەهەشـت ببێـت، لەبەر خۆیـەوە بـە خـۆی دەڵـێت: (بـرا بچووکەکـەم، یـان هـاوڕێ خۆشەویستەکەم کە کۆچی دوایی کرد، ئێستا یەکێکە لە باڵندەکانی بەهەشـت. کەواتـە ئەو بە سەربەستی لە بەهەشتدا گەشتی خۆی دەکات و دەحەوێتەوە و، ژیانی ئێستای ئـەو لەوێ لەچاو گوزەرانی ئێمە لێرەدا، گەلـێ باشترە).

دەنا گەر ئـەوان ئـەم ئیمانـەیان بـە بەهەشـت لـەدەسـت دابێـت، ئـەوا ئـەو مردنـەی كـە دووچـاری منـاڵانی وەك خۆیـان و گـەورەكانیش دەبێـت، ورەی ئـەو منداڵـە بێتوانـا و دەستەڵاتانەی بەردەدا و بەفەلاكەتی دەبردن و، گشت لایەنە دەروونییەكانیان و تێكڕای ژیانی ئەوانی تێكدەشكاند و، ڕووناكیی ژیانیشیان بـە تـەواوی لێـڵ و تـاریك دادەهـات. ئـەو كاتـەش، هـاودەم لەگـەڵ فرمێسكی چاوەكانیـاندا، بـە خـوڕ ئەسرینی بەسـۆیان لـە سەرچاوەی "گیان" و "دڵ" و "ژیری"یشیانەوە هەڵدەڕشـت و، لـە ئەنجامی ئـەم ئاكامـە ناكامەشـەوە یـان سـەرجەمی هەستەكانیان دەمـرد و پتر ئەسـتوور دەبـوون و سـۆزەكانی ناخیـان بـەجارێ لـەكار دەكـەوتن.. یـاخود چەشـنی ئاژەڵی بەدبەخت وێـڵ و سـەر لـێ شێواو دەبوون و سەرگەردان دەردەچوون.

بەڵگەی دووهەم:

"**پیران**"یش كە نیوەی گرۆی مرۆڤن و لەسەر لێواری گۆڕەكانیان ڕاوەستاون، تـەنها "ئیمان بە دواڕۆژ"ە كە ئارامییان پێ دەبەخشێت. ئەو مرۆڤە پیرانە ئـارامی و دڵدانـەوەی خۆیان بەرامبەر بـە نزیـك بوونـەوەی وادەی كوژانـەوەی ژیانـە ئازیزەكـەیان و داخسـتنی دەرگای دنیا شیرین و جوانەكەیان لە ڕوویـاندا، تەنـها لـەو ئیمانـەدا دەبیننـەوە.. جا ئـەو پیرانەی كە وەك منالیـان لـێ هاتووەتـەوە و هەسـتی گیـان و سروشـتیان بـەجارێ ناسـك بووەتـەوە، تەنـها بـە هیوامـەندیی ژیـانی دواڕۆژەوەیـە كـە ئـارام دەگـرن و بـەرگریی ئـەو نائومێدییە جەرگبڕانەی پێ دەكەن كە لە مردن و نەمانەوە پەیدا دەبن.

دەنا گەر ئەم "ئیمان بە دواڕۆژە" نەبێت، ئەوا ئەو باوك و دایكە پیرانەی كە لە هـەموو كەسێك زیـاتر شـایانی شـەفەقەت و بـەزەیی و میـهرەبانین و لــە هــەموو كەسـیش زیـاتر پێویستیان بـە ئاسـایش و ژیـانێكی پڕ لــە هێمنـی هەیـە، لـە نـاخی "دڵ" و "دەروون" و "گیان"ی خۆیاندا هەستیان بە دڵەتەپێ و كسپەی گیان و شـڵەژاویی دەروون دەكـرد و، ئەم دنیا فراوانەیان بەجـارێ لـێ دەهاتەوە یەك و لێیان دەبوو بە بەندیخانەیەكی ترسـناك و، تێكڕای ژیانیشیان دەبوو بە ئازارێكی سەخت و بەسۆ.

بەڵگەی سێهەم:

"**لاوان**" و "**هـەرزەكاران**" كـە جەمسـەری ژیـانی كۆمەڵایـەتین، جگـە لـە "مەترسـیی ئاگری دۆزەخ" هیچ شتێكی تر نییە قوڵپەقوڵپی هەستەكانیان هێمـن بكاتـەوە و دەسـتیان لــە سـتەم و دەسـتدرێژی و كاولكـاری بگێڕێتــەوە و بـەرەنگاری هەڵەشــەیی هــەوا و ئارەزوویان ببێتەوە و لە پەیوەندیی كۆمەڵایەتییاندا ڕەوتی هەرەباشیان بۆ دابین بكات.

خۆ ئەگەر ئەم ترسەی ئاگری دۆزەخ نەبوایە، ئەوا ئەو هەرزەکارە هەڵەشانەی کە مەستی هەوا و ئارەزووەکانیانن، دنیایان لە پیر و پەككەوتە و لاوازان دەکرد بە دۆزەخ. چونکە ئەو کاتە دەستەڵاتی ناو کۆمەڵ دەکەوتە دەستی زاڵ بووانی وەك ئەوان و، ئنجا ژیانی بەرز و بڵندی مرۆڤایەتی‌یان دادەبەزاندە ئاستێکی نزمی ئاژەڵانە.

بەڵگەی چوارەم:

ژیانی ناو **"خێزان"**یش مایەی کۆبوونەوە و، بەهەشتی بەختەوەری و، قەڵای مەحکەم و، داڵدەی بێوەیی ژیانی دنیایە.. ماڵی هەموو کەسێك، کە جیهان و دنیای تایبەتیی ئەو کەسەیە، ئەگەر ڕێز لە یەك گرتنی ڕاست و چون یەك و، وەفای بێ گەردی نێوان هەموان و، بەزەیی و میهرەبانیی ڕاستەقینەی تا ڕادەی خۆبەختکردن و خۆنەویستیی تێدا نەبێت، ئەوا هەرگیز ئەو ماڵە بەختەوەری لە گیانی خۆیدا نابینێت. خۆ ئەگەر کەسانی ئەو خێزانە ئیمانیان بە بوونی چەندین پەیوەندیی هاوەڵانەی هەمیشەیی و بەردەوامی کاتێکی بێ کۆتایی و ژیانێکی هەتاهەتایی بێ سنوور نەبێت، کە پەیوەندیی بەرز و بەڕێزی باوکایەتی و برایەتیی بێ گەرد و هاوەڵێتیی خاوێنی بەوەفایانە بیانبەستێت بە یەکەوە، ئەوا ئەم ڕێزگرتنە بێ گەرد و وەفا و میهرەبانی‌یە چون یەکەش لەم دنیایاندا دروست نابێت.

ئەگەر ئەم چەشنە پەیوەندی‌یە لە نێوان کەسانی خێزاندا هەبوو، ئەوا "مێرد" لە بەرخۆیەوە بە خۆی دەڵێت: (ئەم ژنەم هاوسەری ژیانمە و هاوڕێی جیهانی هەمیشەیی و ژیانی نەمرمە. کەواتە گوێ نادەم بەوەی کە ئێستا پیر و چرچ و ناشیرین بووە، چونکە جوانی‌یەکی هەمیشەیی لەمەولا لە ڕێدایە. لەبەر ئەوە، ئامادەم ئەوپەڕی داخوازی‌یەکانی وەفا و میهرەبانیی لە ڕوودا بنوێنم و هەر چەشنە خۆبەخت کردنێك لە پێناوی ئەم هاوەڵێتی‌یە هەمیشەیی‌یەدا پێویست بێت، بێ سێ و دوو کردن و دوودڵی، بەختی بکەم).

بەم جۆرە، ئەم پیاوە دەتوانێت وەك چۆن حەزی لە حۆریی بەهەشتە و خۆشی دەوێت، ئاوا بەزەیی بە ژنە پەككەوتە و بەساڵاچووەکەی خۆیشیدا بێتەوە و خۆشەویستیی لە ڕوودا بنوێنێت. دەنا هاوەڵێتی‌یەکەی لەگەڵ خێزان و هاوسەرەکەیدا هاودەمی‌یەکی کاتی و ڕواڵەتیی سەعات و دوو سەعات دەبێت کە جودایی هەمیشەیی بە دوادا دێت، هاوەڵێتی‌یەکی سەرزارەکی دەبێت و هیچ پشتگیر و بناغەیەکی نابێت و، ئنجا بەزەیی‌یەکی مەجازی و، ڕێزێکی درۆینە و، سۆزێکی هەڵقوڵاوی هەستی ئاژەڵانە

نەبێ هیچی تر نابەخشێت. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە بەرژەوەندی و هەستە شەهوانی‌یە دەروونی‌یەکان خۆیان لەو بەزەیی و ڕێزەدا هەڵدەقورتێنن و، ئەو بەهەشتە دنیایی‌یە دەکەن بە دۆزەخێکی ئەوتۆ کە لە توانادا نەبێ ئارامی لەسەر بگیرێت.

بەم جۆرە، گەر تەنها یەك ئەنجام لە نێوان سەدان ئەنجامی "باوەڕ بە حەشر"دا کە پەیوەندیی بە ژیانی کۆمەڵایەتیی مرۆڤەوە هەیە و سەدان ڕوو و سوودی هەمە جۆرەی لێ دەبێتەوە، لەسەر ئەو چوار بەڵگانەی ئێستا باس کران قیاس بکرێت، ئەوا دەزانرێت کە هاتنەدیی ڕاستیی "حەشر" بە ئەندازەی چەسپاویی ڕاستیی بەرزی مرۆڤ و پێداویستی‌یە هەمەکی‌یەکانی، چەسپاوە. تەنانەت پێویستیی "گەدە" بۆ خۆراك و شایەتیدانی لەم ڕێیەوە لەسەر ئەو خواردەمەنی‌یانە چەندەیە و تا چ ڕادەیەکە، ئەو پێداویستی‌یە هەمەکی‌یانەی مرۆڤیش بەڵگەیەکی گەلێ ڕوونتر و شایەتی‌یەکی گەلێ ئاشکراترن لەسەر هاتنەدیی "حەشر".

دەتوانرێت بە چەشنێکی قووڵتر مەودای هاتنەدیی "حەشر" دەستنیشان بکرێت گەر ئەم ڕاستی‌یە (واتە: حەشر) لە مرۆڤایەتی بسێنرێتەوە و لێی بێ‌بەش بکرێت، چونکە ئەو کاتە چییەتیی بەرز و گرنگ و زیندووی مرۆڤ دەگۆڕێت و دەبێت بە کەلاکێکی بۆگەنی مەڵبەندی میکرۆبەکان!

دەبا زانایانی کۆمەڵناسی و ڕامیاری و ڕەوشتناسی لەوانەی کە بایەخ بە کاروباری کۆمەڵ و ڕەوشتی مرۆڤ دەدەن، گوێ لەمە ڕابگرن و، با بێن و پێمان بڵێن بە چی ئەم بۆشایی‌یە پڕ دەکەنەوە و بە چ چارەسەری‌یەك تیماری ئەم زامە قووڵ و بەسۆیانەی مرۆڤ دەکەن؟!

خاڵی دووهەم

ئەم خاڵە، زۆر بە کورتی، لە نێوان چەندین بەڵگەی لەژمارەبەدەری "ڕاستیی حەشر"دا تەنها یەك بەڵگە ڕوون دەکاتەوە، کە پوختەی شایەتیدانی پایەکانی تری ئیمانە. ئەویش بەم جۆرەی خوارەوە:

سەرجەمی هەموو ئەو موعجیزانەی کە بەڵگەن لەسەر پێغەمبەرێتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ هەروەها گشت بەڵگەکانی تری پێغەمبەرێتی و ڕاستگۆیی ئەو، هەموویان پێکەوە شایەتی لەسەر ڕاستیی حەشر دەدەن و بەڵگەن لەسەری و دەیچەسپێنن، چونکە بانگەوازەکەی ئەو پێغەمبەرە ئازیزە ﷺ لە درێژایی ژیانیدا پاش مەسەلەی "تەوحید" ئاراستەی مەسەلەی "حەشر" کراوە. هەروەها هەموو ئەو بەڵگە و موعجیزانەی ئەم

پێغەمبەرە ﷺ کە دەبن بە بەڵگەی ڕاستیی پێغەمبەران و ئەوەندە بەهێزن کە خەڵکی بۆ تەسدیقیان هان دەدەن، هەموویان شایەتی لەسەر هەمان ڕاستی دەدەن کە بریتی‌یە لە "حەشر"..

هەروەها شایەتیدانی ئەو کتێبانەی کە لەلایەن خوای گەورەوە بۆ مرۆڤ ڕەوانەکراون و شایەتیدانی پێغەمبەرە بەڕێزەکانیان ڕوون کردووەتەوە و گەیاندوویانەتە پلەی "بەداهەت" هەردووکیان پێکەوە[1] شایەتی لەسەر هەمان ڕاستی دەدەن، بەم چەشنەی خوارەوە:

لە پێش هەموویانەوە قورئانی پیرۆزی خاوەن ڕوونکردنەوەی پڕ لە ئیعجازە، ئەم قورئانە پیرۆزە بە هەموو موعجیزە و بەڵگە و ڕاستی‌یەکانیەوە کە بەڵگەن لەسەر ئەوەی لە هەموو کتێبێك شایانتری شوێن کەوتنە، شایەتی لەسەر ڕوودانی حەشر دەدات و دەیچەسپێنێت. چونکە سێ‌یەکی هەموو قورئان و سەرەتای زۆربەی کورتە سوورەتەکانی بریتین لە چەندین ئایەتی ڕوون و ئاشکرای ئەوتۆ کە بەڵگەن لەسەر هاتنەدیی "حەشر". واتە قورئانی پیرۆز بە هەزاران ئایەتی پیرۆزی خۆی چ بە ڕاستەوخۆ و ڕاشکاوی و چ بە ئاماژە بۆ کردن، هەواڵی هەمان ڕاستی ڕادەگەیەنێت و بە ڕوونی دەیچەسپێنێت و ئاشکرای دەکات. بۆ نموونە:

﴿**إذا الشمسُ كُوِّرَتْ**﴾ (التكوير:١).

﴿**ياأيّها الناسُ اتّقوا ربّكُمْ إنّ زَلزلةَ السَّاعةِ شَيْءٍ عظيم**﴾ (الحج:١).

﴿**إذا زُلْزِلَتِ الأرْضُ زِلْزالَها**﴾ (الزلزلة:١).

﴿**إذا السماءُ انْفطَرَتْ**﴾ (الإنفطار:١).

﴿**إذا السماءُ انشقّتْ**﴾ (الإنشقاق:١).

﴿**عَمَّ يتساءَلون**﴾ (النبأ:١).

﴿**هل أتاكَ حديثُ الغاشيةِ**﴾ (الغاشية:١).

قورئانی پیرۆز بەم ئایەتانە و هاوچەشنیان لە سەرەتای نزیکەی چل سوورەتیدا، دەیچەسپێنێت کە حەشر شتێکی بێ‌گومانە و ڕووداوێکی گەردوونی‌یە لەوپەڕی گرنگیدا و، دەبێ ببێت و، ڕوودانیشی گەلێ پێویستە.. بە ئایەتەکانی تریشی چەندین بەڵگەی جۆراوجۆری قەناعەت بەخش لەسەر ئەم ڕاستی‌یە ڕوون دەکاتەوە.

---

(١) واتە پێغەمبەران و ئەو کتێبانەی خوای گەورە بۆی ناردوون. (وەرگێڕ)

ئایا کتێبێك کە تەنها یەك ئاماژەی تەنها یەك ئایەت لە ئایەتەکانی هەموو ئەو ڕاستی‌یە زانستی و گەردوونی‌یانە بەرهەم بهێنێت کە پێیان دەوترێت: "زانستە ئیسلامی‌یەکان"[(١)]، دەبێ شایەتی دانی هەزاران ئایەتی ئەو کتێبە کە "ئیمان بە حەشر" وەك خۆری درەخشان ڕوون دەکەنەوە، چۆن بێت؟! ئایا ئینکاری کردنی ئەم ئیمانە وەك ئینکاری کردنی خۆر یان ئینکاری کردنی تێکڕای بوونەوەران نی‌یە؟ ئایا ئەم کارە کارێکی سەد دەر سەد مەحاڵ و نەگونجاو نی‌یە؟

ئایا دەگونجێ هەزاران بەڵێن و هەڕەشە و گوفتاری پادشایەکی مەزنی بەدەستەڵات بە درۆ دابنرێت و بە شتێکی بێ بناغە و دوور لە ڕاستی لە قەڵەم بدرێت، لە کاتێکدا کە سوپای ئەو پادشایە جاری وا هەیە تەنها لەبەر ئەوەی ئاماژەیەکی پادشا بە درۆ نەخرێتەوە، دەچێتە ناو جەنگی بێ ئامانەوە؟

خۆ پادشای مەعنەویی مەزن کە وا سیازدە سەدەی ڕەبەقە دەستەڵاتداری و فەرمانڕەوایی‌یەکەی بەردەوامە و، چەندەها گیان و ژیری و دڵ و دەروونی لەژمارەبەدەری پێگەیاند و پەروەردە و پاکژی کردن و بە حەق و ڕاستی بەڕێوەی بردن.. ئایا تەنها ئاماژەیەکی ئەو پادشا مەعنەوی‌یە مەزنە سەروزیاد نی‌یە بۆ چەسپاندنی "حەشر"؟ چ جای ئەوەی کە هەزاران وتەی ڕاستەوخۆی ڕوون و چەسپێنەری حەشری بە ڕاشکاوی تێدایە؟! ئایا ئەو کەسەی لەم ڕاستی‌یە ڕوونە تێ ناگات، مرۆڤێکی نەفام و نەزان نی‌یە؟ ئایا ئەوپەڕی دادگەری نی‌یە کە جێی ئەو کەسە ناخی دۆزەخ بێت و لەوێدا بگیرسێتەوە؟

پاشان هەموو کتێب و صوحوفە ئاسمانی‌یەکانی تر کە خوای گەورە بۆ پێغەمبەرانی پێشووی ناردوون و هەر یەکەیان ماوەیەك فەرمانڕەوای کاتی خۆی بووە، بە هەزاران بەڵگە، ئەو دەعوایەی قورئانی پیرۆزیان سەبارەت بە "حەشر" سەلماندووە، هەرچەندەش بەپێی داخوازیی چەرخ و سەردەمەکانیان و گەلێ بە کورتی باسی ڕاستی و بێ گومانیی حەشریان کردووە، کە قورئانی پیرۆز بەوپەڕی ڕوونی لێی دواوە، ئەو قورئانەی کە فەرمانڕەوای هەموو سەردەمێکە و بەسەر تێکڕای ئایندەشدا زاڵ و دەستەڵاتدارە.

وا لێرەدا و لەبەر شیاویی ئەم باسە، دەقی کۆتایی پەیامی **"موناجات"** دەهێنین، کە بەڵگەیەکی گومانبڕی پوختە لەسەر حەشر و، لە شایەتیدان و بەڵگەبوونی پایەکانی

---

(١) لام وایە مەبەستی دانەر ئاماژەی ئەم ئایەتەیە کە دەفەرموێت: ﴿وعلّمَ آدَمَ الأسماءَ كُلَّها﴾ (البقرة: ٣١). (وەرگێڕ)

تری ئیمانەوە لەسەر "حەشر" پەیدا بووە، بە تایبەت لە "ئیمان بە پێغەمبەران و کتێبەکانەوە" کە هەرچی گومان و دوودڵی هەیە تەفروتوونایان دەکات، بۆیە دەیشی هێنین چونکە بە شێوازێکی کورت و لە شێوەی نزا و لاڵانەوەدا باس کراوە:

(ئەی پەروەردگاری میهرەبانم! بەهۆی فێرکاریی پێغەمبەر ﷺ و وانەکانی قورئانی پیرۆزی داناوە، تێ گەیشتم کە هەموو کتێبە پیرۆزەکان، لە پێشەکیی هەموویانەوە قورئانی پیرۆز.. هەروەها گشت پێغەمبەران، لە پێش هەموویانەوە پێغەمبەری ئازیزمان ﷺ هەر هەموویان بەڵگەن و بە یەکدەنگی و یەکێتی ئاماژە دەکەن و شایەتی دەدەن لەسەر ئەوەی کە:

درەوشانەوەی ناوە جوان و شکۆمەندەکانی خوای گەورە کە لە دنیا و هەموو جیهانەکاندا شوێنەواریان دیار و ئاشکرایە، لە جیهانی هەمیشەیی و هەتاهەتاییشدا بە جۆرێکی گەلێ ڕوونتر بەردەوام دەبێت، هەروەها درەوشانەوە میهرەبانەکانی ئەو ناوانە کە نموونەکانیان لەم جیهانە فانییەدا دەبینرێن، لەو دنیای خانەی بەختەوەریدا جوانترین و درەوشاوەترین ڕووناکی بەرهەم دەهێنن و بە هەمیشەیی دەمێننەوە. هەروەها ئەو تاسەمەندانەش کە لەم ژیانە کورتەی دنیادا بەوپەڕی شەوقەوە سەرنج لەو درەوشانەوانە دەدەن و بۆیان دەڕوانن، لەودنیادا تا ئەبەد بە خۆشەویستییەوە هاوڕێیان دەبن و بە نەمری لەگەڵیاندا دەمێننەوە.

هەروەها گشت پێغەمبەران – درووديان لەسەر بێت – کە دارای گیانی ڕووناکن، لە پێش هەموو شیانەوە پێغەمبەری ئازیز ﷺ و، هەموو ئەولیاکان کە جەمسەری خاوەن دڵە ڕۆشنەکانن و، گشت صیددیقانیش کە سەرچاوەی ژیرییە بینەر و ڕوونەکانن.. هەموو ئەوانە ئیمانێکی قووڵی دامەزراویان بە "حەشر" هەیە و، شایەتیی لەسەر دەدەن و، مژدەی بەختەوەریی هەمیشەیی بە مرۆڤایەتی ڕادەگەیەنن و، گومڕایان بە مەترسیی ئاگری دۆزەخ بێدار دەکەنەوە و، مزگێنی بە ڕێڕەوانی ڕێی هیدایەت دەدەن کە بەهەشت چارەنووس و پاشەڕۆژ و ئەنجامیانە و، لەمەشدا پشت بە سەدان موعجیزەی ڕوون و نیشانەی بێ گومان و ئەو بەڵێن و هەڕەشانەش دەبەستن کە چەندەها جار لە کتێب و صوحوفە ئاسمانییەکانتدا – ئەی پەروەردگارم! – باست کردوون. هەروەها پشت بە: بەزەیی شکۆمەندی و، دەستەڵاتداریی پەروەردگاری و، کاروباره بەرز و، سیفەتە پاك و پیرۆزەکانی تۆ دەبەستن، وەك: توانست و میهرەبانی و عینایەت و دانایی و شکۆمەندی و جوانی و، بە پێی ئەو کەشف و بینینە لەژمارەبەدەرانەی خۆیان کە

هەواڵی نیشانەكانی دواڕۆژن و، بە گوێرەی ئەو ئیمان و باوەڕەشیان كـە تـا پلـەی "علـم الیقین" و "عین الیقین" چەسپاو و دامەزراوە.

دەسـا ئـەی خـواوەنـدی بەتوانای دانـا و، بەخشـندەی میهـرەبان و، دارای بـەڵێنی ڕاست و، خـاوەنی سـەربەرزی و مەزنی و شـكۆمەندی و، لەناوبەری خوانەناسـان! تۆ زۆر خـاوێن و پـاك و پیرۆز و بـەرزتریت لـەوەی كە هـەموو شوێنكەوتووان و، گشـت بـەڵێن و، سـەرجـەم سـیفەتە مـەزن و، كاروبـارە خـاوێن و پیرۆزەكـانی خـۆت بـەدرۆ بخەیتەوە و، پەردە بەسەر داخوازیی دەستەڵاتداریی خۆتدا بگێڕیت و، ئەو هەموو دوعـا و نزایانە گیرا نەكـەیت كـە ئـەو بـەندە باشـانەت دەیانكـەن كـە خۆشـت دەوێـن و خۆشـیان دەوێیـت و لـە ڕێـی ئیمـان و تەسـدیق و گوێڕایەڵیـەوە خۆیـان لـەلا خۆشەویسـت كردوویت، تۆ خاوێن و پیرۆز و بەرزی لەوەی كە كافر و گومڕایان لە ئینكـاری كردنی حەشردا تەسدیق بكـەیت، ئەوانـەی كـە بـە بۆنـەی كوفـر و سـەرپێچی كردنیان و بـە درۆخستنەوەی تۆ و بەڵێنەكانتەوە دەستدرێژی بۆ سەر مەزنیی تۆ دەكـەن و، گاڵتـەیان بـە بەرزیی شكۆمەندی و، مەزنیی خوایەتی و، میهرەبانیی پەروەردگاریی تۆ دێت.

ئەوەتا ئێمە تەقدیسێكی بێ سنوور و نەبڕاوەی دادگەری و جوانیی ڕەها و میهرەبانیی فراوانی تۆ دەكەین و، لەم ستەمە ناڕەوایـەی بە دوور دەزانین و پـاكی ڕادەگرین و.. بە هـەموو هێز و توانایەكمانەوە باوەڕمـان وایـە كـە هـەزاران پێغەمبـەری ئـازیز و، چـەندین پیاوچاك و ئەولیای لەژمارەبەدەر كـە بانگی مرۆڤایەتی بۆ لای تۆ دەكەن، هـەموو ئەوانە بە: "حق الیقـین" و "عـین الیقـین" و "علـم الیقـین" گەنجینـەكانی میـهرەبانیی دواڕۆژ و چاكەكاریيەكانی تۆ لە جیهانی هەمیشەییدا و، دەروشانەوەی نـاوە جوانـەكانت كـە بـە تەواوی لە خانەی بەختەوەریدا دەردەكەون، دەبینن و چاویان لێیەتی.

هەروەها باوەڕمان هەیە كە ئەم شـایەتیدانەی ئـەوان حـەق و ڕاستە و ئاماژە كـردن و مژدەدانەكانیشیان هەموو ڕاستن و دێنەدی، چونكـە ئـەوان هـەموویان باوەڕیـان وایـە ئـەم ڕاستیيە مەزنەی "حەشر" تیشكێكی مەزنی ناوی پیرۆزی "الحق"ی تۆیە، كە سەرچاوە و خۆری ڕووناكی هەموو ڕاستیيەكانە. كەواتە ئەوان بە ئیزنی خۆت و لە بازنەی حـەق و ڕاستیدا ڕێنمایی بەندەكانت دەكەن و هەمان حەقیقەت و ڕاستیيان تێدەگەیەنن.

دەسـا ئـەی پـەروەردگارم! بـە خـاتری دەرس دادانـی ئـەوان و لەبـەر ڕێـزی ڕێنمایيـەكانیان، ئیمـانی تـەواوەتی و ئەنجـامی خێر و باش بە ئێمـە و قوتابیـانی نـوور ببەخشە و، وامان لێ بكە شایانی شەفاعەتی ئەوان بین، ئامین).

بەم جۆرە بۆمان دەرکەوت کە هەموو ئەو بەڵگانەی ڕاستیی قورئان تەنانەت ڕاستیی هەموو کتێبە ئاسمانی‌یەکان دەسەلمێنن و.. هەموو ئەو موعجیزە و بەڵگانەش کە پێغەمبەرێتیی خۆشەویستی خوا ﷺ بگرە هی گشت پێغەمبەرانی تریش دەچەسپێنن.. هەموو ئەو بەڵگانە، لە هەمان کاتدا، گرنگترین شتێکیش دەچەسپێنن کە ئەو کتێب و پێغەمبەرانە خەڵکیان بۆ لا بانگ دەکەن و گرنگترین لایەنی بانگەوازەکەیانە کە: (هاتنەدیی قیامەت)ە.

هەروەك ئەوانە ئەمەیان چەسپاند.. بە هەمان جۆر زۆربەی ئەو بەڵگانەش کە شایەتی "بوون" و "یەکتایی" خواوەندی "واجب الوجود"ن، شایەتیشن لەسەر خانەی بەختەوەری و جیهانی مانەوە و هەمیشەیی، کە جەمسەر و دەرخەری پەروەردگاری و خوایەتیی خوای گەورەن.. ئەو بەڵگانە - وەك لەو مەقامانەی کە لەمەولا دێن، ڕوون دەکرێنەوە - شایەتن لەسەر هاتنەدیی ئەودنیا و کردنەوەی دەرگاکانی. چونکە "بوون"ی خوای گەورە و سیفەتە مەزن و زۆربەی ناوە جوانەکانی و کاروبارە پڕ لە دانایی و وەسفە خاوێن و پیرۆزەکانی وەك: پەروەردگاری و، خوایەتی و، میهرەبانی و، چاودێری و، دانایی و، دادگەری، هەموویان بە ئەندازەی پلەی پێویستی و بۆ مەبەستی پاداشت و تۆڵەسەندنەوە، داخوازی بوونی "قیامەت" دەبن.

بەڵێ، مادەم خوای گەورە هەیە و تاك و تەنیایە و ئەزەلی و ئەبەدی‌یە، ئەوا دەبێ ئەو شتەش کە خولگەی دەستەڵاتداریی خوایەتی‌یەکەیەتی، کە دوارۆژە، ئەویش ببێت.. هەروەها مادەم پەروەردگارێتیی ڕەهای خوای گەورە لەم بوونەوەرەدا، بە تایبەت لە زیندەوەراندا، دەردەکەوێت و پەروەردگاری‌یەکی شکۆمەند و مەزن و دانا و میهرەبانی ڕوون و ئاشکرایە، ئەوا دەبێ خانە و لانەیەك بۆ بەختەوەریی هەمیشەیی بێتە پێشەوە کە دەست بە ڕووی ئەو گومانانەوە بنێت کە پەروەردگارێتیی ڕەهای خواوەند بەوە لەکەدار دەکەن گوایا بەدیهێنراوانی خۆی بێ هیچ پاداشتێك بەرەڵا دەکات و لێیان ناپرسێتەوە. هەروەها دانایی خواوەند لە: بێ‌مەبەستی و، میهرەبانی‌یەکەشی لە تۆمەتی: غەدرکاری بپارێزێت. واتە ئەو خانەی بەختەوەری‌یە بێ هیچ گومانێك هەیە و دەبێ مرۆڤی تێ بچێت.

هەروەها مادەم ئەم هەموو جۆرە نیعمەت و بەخشش و چاکە و ڕێز و چاودێری و میهرەبانی‌یانە، لە بەرچاوی عەقڵاندا - گەر ترووسکایی‌یان لێ نەبڕابێت - ئاشکران و، لە بەردەم دڵانیشدا - گەر نەمردبێتن - بە چاو دەبینرێن و، دەبن بە بەڵگە بە دەستمانەوە لەسەر بوونی پەروەردگارێکی میهرەبان لە پشت پەردەی ڕواڵەتی گەردوونەوە، ئەوا

دەبێ ژیانێکی نەمری بەردەوام بێتەکایەوە تاکو ئەو نیعمەت بەخشینەی باسمان کرد لە گاڵتەجاڕی ڕزگار بکات و، مەودای ڕاستەقینەی خۆی وەربگرێت و.. چاکەکارییەکانیش لە تۆمەتی هەڵخەڵەتاندن بپارێزرێن تاکو حەقیقەتەکەیان دەربکەوێت و.. چاودێرییەکانیش لە چنگی بێمەبەستی دەرباز بکات، تاکو بە تەواوی بێنەدی و.. میهرەبانیش لە دەستی ڕق و قین ڕزگار بکات تا هەموو ڕووەکانی دەربکەون و.. لوتف و کەرەمی خواوەندیش لەوە دەرباز بکات کە بە ئیهانەکردن دابنرێن، تاکو ڕووەو بەندەکانی خوا بکەونەکار و بەسەریاندا برێژرێن. بەڵێ، ئەو شتەی نیعمەت و چاکەی کردووە بە نیعمەت و چاکەی ڕاستەقینە، بریتییە لە بوونی ژیانێکی بەردەوامی هەمیشەیی لە جیهانی مانەوە و نەمریدا.. بەڵێ، دەبێ ئەمە بێتەدی.

هەروەها مادەم قەڵەمی توانستی خوای گەورە لە وەرزی بەهار و لەسەر تەنها یەك لاپەڕەی تەسکی بچووکدا سەد هەزار کتێب بە چەشنێکی تێهەڵکێش دەنووسێت، بێ هیچ چەشنە هەڵە و ناتەواوی و ماندووبوونێك، وەك لە بەرچاودا ڕوون و ئاشکرایە.. هەر خاوەنی ئەو قەڵەمە، سەد هەزار جار بەڵێنی داوە کە: "کتێبێکی ئاسانتر لەو کتێبە نووسراوەی بەهاری بەرچاوتان بە چەشنێکی هەمیشەیی و بەردەوام دەنووسم، لە شوێنێکی گەلێ فراوانتر و جوانتریش لە چاو ئەم شوێنە تەسك و تێکەڵ و پێکەڵەی بەهار.. ئەو کتێبەی کە دەینووسم هەرگیز لەناوناچێت و بە جۆرێك دەبێت کە بتوانن بە سەرسووڕمان و سەرسامییەوە بیخوێننەوە"!

مادەم خواوەند لە هەموو فەرمانەکانیدا باسی ئەو کتێبە دەکات، ئەوا دەبێ - بێ هیچ گومانێك - سەرەتا و بناغەکانی ئەو کتێبە هەر ئێستا نووسرابن و، پەراوێزەکانیشی لەمەولا بە حەشر و نشوور و زیندووبوونەوە پڕ بکرێنەوە و لاپەڕەی کردەوەکانی هەموانیشی تێدا بنووسرێنەوە..

هەروەها مادەم ئەم زەوییە، لەو ڕووەوە کە زۆربەی بەدیهێنراوان و سەدان هەزار جۆری زیندەوەر و گیانلەبەرانی جۆراوجۆر و گۆڕاوی تێدایە، بووە بە: ناوجەرگە و مەڵبەند و کورتە و پوختە و هۆی بەدیهێنانی گەردوون و، هەمیشە هاودەمە لەگەڵ ناوهێنانی ئاسمانەکاندا وەك ئەوەی کە لە فەرمانە ئاسمانییەکانی هاوچەشنی: "ربُّ السَّموات والأرضِ"دا ناوی هێنراوە..

هەروەها مادەم ئادەمیزاد لە هەموو لایەن و ڕووەکانی ئەم سەرزەوییەی کە ئەم هەموو چییەتی و تایبەتکارییانەی هەیە، فەرمانڕەوایە و، خاوەنی هەڵسوکەوتی

سەربەخۆیە لە زۆربـەی بەدیهێنراوانی نـاو زەویدا و، زۆربەی زیندەوەرانیش بـۆ خـۆی ڕام و ژێربار دەکات و زۆربەی بەدیهێنراوانی ناویشی وا لـێ دەکـات کـە بـەپێی پێـوەر و ئارەزووەکانی و بە گوێرەی پێداویستی‌یە سروشتی‌یەکانی مرۆڤ هەڵسوکەوت بکـەن و بە دەوریـدا هەڵبسـووڕێن و مـرۆڤ ڕێکیـان بخـات و ئارایشـتیان بـدات و بیانخاتـە پێش‌چاوان و، جۆرە سەرسووڕهێنەرەکانی بەدیهاتووانی سەر ڕووی زەویش وەهـا ڕێـك بخات کـە نـەك تەنـها سـەرنجی جینـی و مرۆڤ، بـەڵکو سـەرنجی هـەموو دانیشـتووانی ئاسمانەکان و تێکڕای گـەردوون و تەنـانەت خـاوەنی گـەردوونیش ڕابکێشـێت و، لـەم ڕێیەوە ـ ئەم ئادەمیزادە ـ ڕێز و تەقدیری شـایانی خـۆی لەوانـەوە دەست کـەوت و لـەم ڕووەشەوە گرنگی‌یەکی مەزن و نرخێکی باڵای پەیداکرد و، مرۆڤ لە ئەنجامی ئەمـەوە و بـەو زانسـت و کارامەیی‌یـەی کـە هەیـەتی، دەری‌خسـت: مەبەسـت لـە بەدیـهێنانی بوونەوەراندا تەنها ئەوە و، هەر ئەو ئەنجامی مەزن و بەری بەنرخی درەختـی بوونەوەرانـە. ئەمەشـت بـەلاوە سـەیر نـەبێت! چونکە تەنـها مرۆڤـە کـە بەرپرسـی ئاوەدانکردنـەوەی زەوی‌یە. جا لەبەر ئەوەی مـرۆڤ سنعەتە بێ وێنـەکانی بەدیهێنـەر بـە چەشنێکی جوانـی سـەرنج ڕاکێش لـەم دنیایـەدا ڕێـك دەخـات و دەیانخاتـە ڕوو، ئـەوا سـزای سـەرپێچی و کافری‌یەکـەی خراوەتـە ئـەودنیا و، مۆڵـەت دراوە لـەم دنیـادا بژی تـاکو ئـەم ئەرکـەی سەرشانی بە چەشنێکی سەرکەوتووانە ڕاپەڕێنێت.

هـەروەها مـادەم ئـەم ئادەمیزادەی کـە ئـەم چییـەتی و تایبەتکاری‌یانـەی لـە سروشـتدا دروست کراوە و، لەگەڵ لاوازی‌یە هەرە بەتین و توندەکەشیدا چـەندین پێداویسـتیی بێ سنوور و.. لەگەڵ کۆڵەواریی هەرە تەواویشیدا چەندین ئازاری لەژمارەبـەدەری هەیە.. مـادەم ئـەم مرۆڤــە پـەروەردگارێکی ئـەوەندە بـەتوانای هەیـە کـە خـاوەنی توانسـت و میهرەبانی‌یـەکی ڕەهـای وایـە ئـەم زەوی‌یـە زەبـەلاح و یـەکجار مەزنــە بکـات بـە: گەنجینەیەکی گەورەی جۆرەهای ئـەو کانزایانـەی کـە مـرۆڤ پێویسـتی پێـان دەبێـت و، کۆگـای ئازووقـەی هـەموو جـۆرە خواردەمەنی‌یـە پێویستەکان و، بـازاڕ و دوکـانی ئـەو سەروەت و سامانە جۆراوجۆرانـەی حـەزی لێیانـە .. مـادەم ئـەم خـواوەندە بـە چـاوی عینایەت و میهـرەبانی‌یەوە بۆ مرۆڤ دەڕوانێت و پەروەردەی دەکات و داخوازی‌یەکانی بۆ دەهێنێتەدی..

هەروەها مادەم پەروەردگاری مەزن ـ وەك لـەم ڕاستی‌یەوە دەردەکـەوێت ـ مرۆڤـی خۆش‌دەوێـت و خـۆی لـە لا خۆشەویسـت دەکـات و، خۆیشـی هەمیشـەیی‌یە و چـەندین

جیهانی بەردەوام و هەتاهەتاییشی هەیە و، كاروبارەكانی بەپێی دادگەری و بە گوێرەی دانایی خۆی ئەنجام دەدات و، مەزنیی دەستەڵاتداری و هەمیشەیی فەرمانڕەوایی ئەم بەدیهێنەرە ئەزەلی‌یە لەم دنیا تەسكەدا و لە تەمەنی هەرە كورتی مرۆڤ و تەمەنی ئەم زەوی‌یە فانی و كاتی‌یەدا جێی نابێتەوە، چونكە ئەو ستەم و تاوانانەی مرۆڤ دەیانكات و ئەو ئینكاری و بێ گوێیی و كوفرانەی بەرامبەر بە خواوەندی خۆی دەیان‌نوێنێت (ئەو خواوەندەی كە نیعمەتی بەسەردا باراندووە و بە میهرەبانی و شەفەقەتێكی تەواو پێی گەیاندووە) هەموو تاوانەكانی ئەم مرۆڤە، لەم دنیایەدا بێ تۆڵە دەمێننەوە، دیارە ئەمەش دژ و پێچەوانەی ئەو ڕێسا ڕێكەی ناو گەردوونە و پێچەوانەی دادگەری و هاوسەنگیی بێ گەرد و تەواوی ناویەتی. چونكە ستەمكاری بێ‌ویژدان و بێ‌بەزەیی، ژیانی بەخۆشی دەباتەسەر، بەڵام بابای ستەم لێكراوی بەدبەخت، ژیانی بە كولەمەرگی لێ دەگوزەرێت..

بێ هیچ گومانێك ڕاستی و ماهییەتی ئەو دادگەری‌یە ڕەهایەی ئەو، كە شوێنەواری لە بوونەوەراندا دەبینرێت، هەرگیزاوهەرگیز ڕازی نابێت بەوەی: ستەمكار و ستەم لێكراو كە لە مردندا یەكسانن، زیندوو نەكرێنەوە و لێپرسینەوەیان نەیەتە ڕێ..

هەروەها مادەم خوای گەورەی خاوەنی موڵكی دنیا و قیامەت، لەناو گەردووندا زەوی و، لەناو زەویشدا مرۆڤی هەڵبژاردووە و، پایە و ڕێزێكی بەرز و بایەخ و گرنگی‌یەكی باڵای داوەتێ و، لە نێوان مرۆڤیشدا پێغەمبەران و ئەولیا و پیاوچاكانی هەڵبژاردووە، ئەوانەی كە لەگەڵ مەبەستەكانی پەروەردگاردا گونجاون و، بە ئیمان و گوێڕایەڵی خۆیان لە لا خۆشەویست كردووە و، خوای گەورەش ئەوانی كردووە بە ئەولیا و خۆشەویست و قسە لەگەڵ كراوانی خۆی و، بە موعجیزات و یارمەتی لە كاروباریاندا ڕێزی لێ ناون و بە زللە ئاسمانی‌یەكانیش دوژمنانی ئەوانی تەمێ كردووە و، لە نێوان ئەو خۆشەویستانەشدا ئەو كەسەی هەڵبژاردووە كە پێشەوا و مایەی شانازی و سەربەرزی‌یانە كە حەزرەتی محەممەدە ﷺ و نیوەی بە كەڵكی گۆی زەوی و، پێنجیەكی بە بایەخی گرۆی مرۆڤی لە ماوەی چەندین سەدەی دوور و درێژدا بە نووری ئەو ڕووناك كردووەتەوە، بە چەشنێ كە دەڵێی بوونەوەران لەبەر ڕێزنان لەو بەدی‌هێنراون، چونكە بەهۆی ئەو خۆشەویستەوە و بە بۆنەی ئەو ئایینەی كە هێنای و ئەو قورئانەی بۆی نازڵ كرا، ئامانج و مەبەستی بەدیهێنان دەركەوت و ئاشكرا بوو.

جا هەرچەندە ئەم پێغەمبەرە ﷺ شایانی ئەوەیە کە بەرامبەر خزمەتگوزاری‌یە مەزن و لە ژمارە و سنووربەدەرەکانی بە تەمەنێکی درێژخایەن و شایانی خۆی پاداشت بدرێتەوە، کەچی تەمەنێکی کەمی شەست و سێ ساڵیی پڕ ئەشکەنجە و ئازاری پێ برا!

جا ئایا هەرگیز دەگونجێ و دەچێتە عەقڵەوە یان هیچ گرێمانێك لەوەدا هەیە کە ئەو پێغەمبەرە و هاوڕێنە و خۆشەویستانی ئەو زیندوو نەکرێنەوە و ئەو پێغەمبەرە هەر ئێستا بە ڕۆح زیندوو نەبێت و، هەر بە تەواوی تیابچێت و بە نەمان کۆتایی پێ بێت؟ نەخێر.. هەزار هەزار جار نەخێر..

بەڵێ، گەردوون و هەموو ڕاستی‌یەکانی جیهان، زیندووبوونەوە و ژیانی ئەو پێغەمبەرە ئازیزە ﷺ لە خاوەنی گەردوون داوا دەکەن..

پەیامی "الآية الكبرى" کە تیشکی حەوتەمە، بە سی و سێ یەکدەنگیی مەزن، کە هەریەکەیان بە چەشنی سەختیی چیای بەرز و مەزن بەڵگەکانیان بەهێز و چەسپاوە، چەسپاندوویەتی کە ئەم گەردوونە تەنها لە دەستی یەك کەسەوە دەرچووە و دروست کراوە و، تەنها موڵکی خوایەکی تاك و تەنیایە. ئەو پەیامە بەو بەڵگانەی خۆی "تەوحید"ی دەرخست و بە ئاشکرا ئەوەی گەیاند کە "تەوحید" جەمسەری کەماڵی خواوەندە و، ڕوونی کردەوە کە بەهۆی "تاك و تەنیایی"یەوە هەموو گەردوون وەك چەند سەربازێکی ئامادە و لەسەرپێ و فەرمانبەرداری گوێڕایەڵیان لێ دێت بۆ ئەو خواوەندە تاك و تەنیایە. ئەو پەیامە ئەوەشی ڕوون کردووەتەوە کە بە هاتنی قیامەت کەماڵاتی خواوەند دێنەدی و، دادگەریی ڕاستەقینەی ئەو زاڵ دەبێت و لە تۆمەتی ستەم ڕزگاری دەبێت و، دانستە گشتی‌یەکەشی لە گاڵتەجاڕی و بێ‌مەبەستی و هەرزەیی دەپارێزێت و، میهرەبانی‌یە فراوانەکەشی مەودای خۆی وەردەگرێت و لە ناو و ناتۆرەی "ئازاردان" دەرباز دەبێت و، بەرزی و توانستە ڕەهاکانیشی دەردەکەون و لە چنگی کۆڵەواری قوتار دەکرێن و، هەموو یەکێ لە سیفەتە بێ‌گەردەکانی بە خاوێنی و مەزنی دەردەکەون و ئاشکرا دەبن.

کەواتە.. هەرگیزاوهەرگیز هیچ گومانێك لەوەدا نی‌یە کە قیامەت بەرپا دەبێت و، حەشر و نشوور دێتەکایەوە و، دەرگاکانی خانەی تۆڵە و پاداشت دەکرێنەوە. ئەمەش بەپێی داخوازیی ئەم هەشت بڕگانەی پێشوو کە بە: "مادەم" دەستیان پێ کرد و، کە هەریەکەیان مەسەلەیەکی ناسك و سەرنجێکی پڕ لە واتای وردن و لە نێوان سەدان سەرنجی وردی "ئیمان بە خوا"دا هێنراون.

بۆ ئەوەش قیامەت بەرپا دەبێت، تاکو: گرنگی و جەمسەربوونی زەوی و، پایە و ڕێزی مرۆڤ بێنەدی و، دادگەری و میهرەبانی و دەسـتەڵاتی بەدیهێنەر و پەروەردگاری ئاسمانەکان و زەوی دەربکەون و، ئەولیا و خۆشەویستە ڕاستەقینە و تاسەمەندەکانی خواوەندی پەروەردگاری هەمیشەیی لە نەمان و تیاچوونی هەمیشەیی ڕزگاریان ببێت و، مرۆڤە مەزن و خۆشەویست و هەرە بەڕێزەکەیشیان پاداشتی کردەوەکانی و ئەنجامی ئەو خزمەتگوزارییە مەزنانەی خۆی ببینێت کە بوونەوەرانی منەتبار و ڕەزامەند کردووە و.. بۆ ئەوەش کە کەماڵ و تەواویی پادشای هەمیشەیی لە قسوور و ناتەواوی و، توانستەکەی لە کۆڵەواری و، داناییەکەیشی لە نەفامی و، دادگەرییەکەشی لە ستەم بپارێزن و بە پاکی و بێ گەردی و خاوێنی ڕاگیر بکرێن.

بە پوختی: مادەم خوا هەیە، ئەوا دواڕۆژ و قیامەت هیچ جۆرە گومانێکی تێدا نییە!

* * *

ئنجا هەروەك ئەم سێ پایە ئیمانییانەی پێشوو، بە هەموو بەڵگەکانیانەوە **"حەشر"** دەچەسپێنن و شایەتیی لەسەر دەدەن.. بە هەمان جۆر دوو پایەکانی تری ئیمانیش کە "ئیمان بە مەلائیکەت و قەدەر"ن، حەشر دەچەسپێنن و دەبن بە بەڵگە و شایەتییەکی بەهێز لەسەر هاتنی جیهانی هەمیشەیی، ئەویش بەم جۆرەی خوارەوە:

هەموو ئەو بەڵگە و بینین و گفتوگۆیانەی کە بەڵگەن لەسەر بوون و کار و فرمانی مەلائیکەتەکان، بەڵگەیشن لەسەر جیهانەکانی: ڕۆح و غەیب و جیهانی هەمیشەیی و قیامەت و خانەی بەختەوەری و بەهەشت و دۆزەخ کە بە جینني و ئادەمیزاد ئاوەدان دەکرێنەوە. چونکە "مەلائیکەت" بە ئیزن و فەرمانی خوای گەورە دەتوانن بڕۆنە ناو ئەو جیهانانە و بیانبینن. خۆ مەلائیکەتە نزیکەکانی دیوانی خواوەندیش - وەك حەزرەتی جیبریل، دروودی لەسەر بێت، کە لەگەڵ مرۆڤدا موقابەلە و گفتوگۆی کردووە - بە یەك دەنگ هەواڵی: بوونی ئەو جیهانە ناوبراوانە و هاتوچۆیان تیایاندا، ڕادەگەیەنن. هەروەك لە قسەی ئەوانەی کە لە ئەمریکاوە هاتوونەتەوە، دەزانین کیشوەری ئەمریکا هەیە، هەرچەندەش خۆمان نەماندیوە.. بە هەمان جۆر ئەو شتانەش بێ گومان و جێی باوەڕن و لە هێزی تەواتوردان، کە مەلائیکەتان ڕایاندەگەیەنن و، کە چەند هەواڵێکی سەبارەت بە جیهانی هەمیشەیی و دواڕۆژ و بەهەشت و دۆزەخن، ئێمە بەو جۆرە، باوەڕ بەو هەواڵانە دەکەین و دەیانسەلمێنین.

* * *

هەروەها ئەو بەڵگانەش کە **"ئیمان بە قەدەر"** دەچەسپێنن، وەك لە **پەیامی قەدەر** (وتەی بیست و شەشەم)دا باس کراون، لە هەمان کاتدا بەڵگەشن لەسەر حەشر و خستنەڕووی

لاپەڕەی کردەوەکان و کێشانەیان لە بەردەم تەرازووی هەرە مەزندا. چونکە تۆمار کردنی چارەنووسی هەموو شتێك لەسەر لەوحەکانی ڕێسا و تەرازوو و، نووسینی ڕووداوەکانی ژیانی هەموو زیندەوەرێك لە هێزە پارێزەرەکانی و لەناو تۆو و ناوك و گشت لەوحە میسالی‌یەکانیدا و تەرخان کردنی دەفتەری تۆمار کردنی کردەوە بۆ هەموو گیانلەبەرێك، بە تایبەت مرۆڤ و، جێگیر کردن و تۆمار کردنی ئەو کردەوانە لە چەندین لەوحی پارێزراودا..

هەموو ئەم ئەندازەیەی "قەدەر" کە بە چاو دەیانبینین و هەموو شتێك دەگرنەوە و تەقدیرێکی پڕ لە دانایی و تۆمار کردنێکی یەکجار ورد و نووسینێکی پارێزکاری بە ئەمانەتن.. هەموو ئەمانە، تەنها لەبەر دادگایەکی مەزن و بۆ تۆڵە و پاداشتی هەمیشەیی ڕوو دەدەن. دەنا هیچ کەڵك و سوودێك لەو تۆمارکردنە گشتی و نووسینەی کە وردترین شت دەنووسێت و دەیپارێزێت، وەرناگیرێت. چونکە ئەگەر وا نەبێ ئەوا کارێکی دژی حەق و ڕاستی ڕوو دەدات. واتە ئەگەر حەشر نەیەتەدی، ئەوا هەرچی واتای ڕاستیی کتێبی گەردوون هەن، کە بە قەڵەمی قەدەر نووسراون، هەموویان دەکوژێنەوە و نامێنن! ئەوەش هەرگیز ناگونجێ و هیچ گریمانێك بۆ ڕوودانی نی‌یە و تابلێی کارێکی مەحاڵە و وەك ئینکاری کردنی ئەم بوونەوەرانە وایە، تەنانەت لە ورێنە زیاتر هیچی تر نی‌یە.

لەمانەی پێشەوە دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە:

هەموو بەڵگەکانی پێنج پایەکانی تری ئیمان، لە هەمان کاتدا بەڵگەشن لەسەر هاتنەدیی حەشر و نشوور و بوونی دوارۆژ و کردنەوەی دەرگاکانی، تەنانەت داخوازی دەبن و شایەتیی لەسەر دەدەن. لەبەر ئەوە کارێکی تابلێی گونجاوە و گەلێ جێی خۆیەتی کە سێ‌یەکی قورئانی پیرۆزی خاوەن ئیعجازی ڕەوان، لە بارەی حەشرەوە دەدوێت، چونکە حەشر دارای بەڵگە و بناغەگەلێکی وایە کە هەرگیز جێ‌لەق نابن و، قورئان ئەم پایە ئیمانی‌یە دەکات بە پشتگیر و بناغەی هەموو ڕاستی‌یەکانی تری و، ئەو ڕاستی‌یانە لەسەر ئەو بەردە بناغەیی‌یانە ڕاگیر دەکات.

(پێشەکی‌یەکە تەواو بوو)

* * *

تیشکی دەهەم

بریتی‌یە لە پێڕستی پەیامەکان، لە بریسکەی یازدەهەمەوە تا تیشکی نۆهەم و، لە کۆتایی کۆمەڵە پەیامەکاندا دانراوە.

تیشکی یازدەهەم

یەکێکە لە بەروبوومەکانی بەندیخانەی دەنیزلی

ئەم پەیامە:

* بەرگریی ئیمانە کە پەیامەکانی نوور بۆ بەرەنگاری کردنی ئیلحاد و کوفری موتڵەق دەیکات، چونکە لەم بەندیخانەیەماندا لەمە زیاتر هیچ بەرگرییەکی ڕاستەقینە شك نابەین و، لە ئیمان زیاتریش بۆ هیچ شتێکی تر تێناکۆشین.

* یەکێکە لە بەروبوومەکانی بەندیخانەی "دەنیزلی" کە لە دوو ڕۆژی جومعەی پیرۆزدا بەرهەمی هێنا.

سەعیدی نووڕسی

پەيامی بەری درەختی ئيمان

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ﴾ (يوسف:٤٢)

(لە نهێنی‌یەكانی ئەم ئايەتە پيرۆزەوە تێدەگەين كە حەزرەتی يووسف - درووودی لەسەر بێت- پێشەوای بەندكراوانە. كەواتە بەنديخانە جۆرە "قوتابخانەيەكی يووسفی‌يانە"يە. جا لەبەر ئەوەی ژمارەيەكی زۆری قوتابيانی نوور دوو جار رۆشتوونەتە ناو ئەم قوتابخانەيە، ئەوا دەبێ هەندێك لەو مەسەلە ئيمانی‌يانەی كە پەيوەندی‌يان بە بەنديخانەوە هەيە لەناو خۆياندا بە يەكتريی بلێنەوە و لێيان بكۆڵنەوە، تاكو بيانكەن بە رابەری خۆيان و، لەم قوتابخانەيەدا - كە بۆ پەروەردەكردن كراوەتەوە - رەوشت و هەڵسوكەوتی خۆيانی پێ راست بكەنەوە. وا ئێمەش لە پێشدا هەندێ لە كورتەی ئەو بابەتانە روون دەكەينەوە).

سەعيدی نوورسی

مەسەلەی يەكەم

ئەم مەسەلەيە كە لە "وتەی چوارەم"دا روون كراوەتەوە، دەتوانين بەم جۆرەی خوارەوە كورتی بكەينەوە:

سەرمايەی ژيانمان تەنها ئەم بيست و چوار سەعاتەی شەو و رۆژە، كە يەكێكە لە بەخششەكانی خواوەندی بەديهێنەری ميهرەبانمان، كەواتە با لە هەر سەعاتێك لەم سەعاتانەدا ئەوەی بۆ ژيانی هەردوو دنيامان پێويستمانن بەدەستيان بهێنين.

خۆ ئەگەر یەك سـەعات، کە سـەروزیادی نوێژە فەرزەکانمانە، بۆ ژیـانی هەمیشـەیی ئەودنیامان بەکار نەهێنین و بیست و سێ‌کەی تریشـی بـۆ ژیـانی ئـەم دنیـا کورتـەی ئێستامان، ئەوا هەڵەیـەکی ئـەوەندە گـەورە دەکـەین کـە هیـچ مرۆڤێکـی ژیـر بـە ڕاسـتی نازانێت، بێ گومـان لـە ئەنجامی ئـەم هەڵەیەشماندا تووشـی چـەند ئاکامێکی ناهـەمواری وەك: (دڵڕەقـی و تـەنگ و تـاریکی ڕۆح) دەبـین، کـە ئەمانـەش تێکـرا ڕوونـاکیی ڕەوشتەکانمان لێڵ دەکەن و، خـاوێنیی گیانەکانیشـمان بەرەو چەپـەڵی دەبـەن، جگـە لەوەی کە ژیانمان بە نائومێدی و بێزاری لێ دەڕوات و بێتاقەتی سەرمان تێ دەکـات، تـا وامان لـێ دێت لـەم قوتابخانە یوسفی‌یە و لـەم تاقیکردنەوە و بەڵایەدا سوود لە هیچ پەند و دەرسێك وەرنەگرین کە پێمان بگەیەنن و چەند پلەیەك بـەرزمان بکەنـەوە. واتـە زیـانێکی گەلـێ زۆر دەکەین.

بەڵام ئەگەر تەنها یەك سەعات لە بەجێهێنانی پێنج فـەرزەی نوێـژدا بەسـەربەرین، ئـەوا هەموو سەعاتەکانی مەینەتی و تاقیکردنەوەمان دەبن بە ڕۆژێکـی عیبـادەت. وەك بڵێـی بە فەڕ و بەرەکەتی ئەم سەعاتەی کە بە پەرسـتن بەسـەرمان بـردووە، هـەموو بیسـت و چـوار سـەعاتەکە سیفەتی هەمیشـەیی‌یان دەست دەکـەوێت و لـە حوکمـی چـەند سـەعاتێکی نەبڕاوەی هەتاهەتاییدا دەبن. ئەو کاتەش پەڵە هەور و شەوەزەنگی نائومێدی لەسـەر دڵ و گیانمان دەڕەوێنەوە و، ئەم سەعاتە دەبێتە کـەفارەتی هـەندێك لـەو هەڵـە و تاوانانـەمان کـە لەوانەیە بووبن بەهۆی بەندبوونمان. بەمەش حیکمـەتی تاقیکردنـەوەمان بـە (بەندیخانـە) بـۆ دەردەکەوێت و، بەندیخانەشمان بۆ دەبێت بە قوتابخانەیـەك کـە وانـەی سوودبەخشیی تێدا وەردەگرین و، لەگەڵ هاوەڵانی ئەم گرفـت و موسیبەتەماندا دەبینە خـەمڕەوێنی یـەکتر و دڵی یەکتریی تێدا دەدەینەوە.

لە "وتەی چوارەم"دا نموونەیەك باس کراوە، گەورەیی ئـەو زیانـە ڕوون دەکاتـەوە کـە تووشـی ئـەو کەسـانە دەبێـت بـە دوای دنیایـاندا هەناسـەبڕکێیانە و، پشـت لـە دوارۆژ هەڵدەکەن. ئەمەش نموونەکەیە:

هی وا هەیە (دە) یان (پازدە) لیرە لەو (بیست و چوار) لیرەیەی کە هەیـەتی، بە بلیتی قوماری یانسیبی دەدات، کە گریمانی بردنەوەی لەوانەیە یەك لـە هـەزار بێـت. بـەڵام یـەك سـەعات لـە بیست و چـوار سـەعاتی ژیـانی ڕۆژانـەی خـۆی بلیتێکـی پـێ نـاکڕێت کـە گەنجینەیەکی هەمیشـەیی دوارۆژی پێ قازانج دەکات، لە کاتێکدا کە گریمانی بردنـەوەی ئەم بلیتە بـۆ ئـەو ئیماندارانـەی بـە چـاکی کردەوەکانیـان کۆتـایی پـێ دێـت، لـە هـەزاردا

نۆسەد و نەوەد و نۆیە. هەروەك هەموو پێغەمبەران - درووديان لەسەر بێت- ئەمەیان چەسپاندووە و ڕایانگەیاندووە و، چەندین ئەولیا و پیاوچاکی لەژمارەبەدەریش ئەم هەواڵەیان پشت ڕاست کردووەتەوە.

جا دەبێ ئەوانەی کە بە تەنگ کاروباری وڵاتەوەن، دڵیان بەم وانە پڕ لە پەند و ئامۆژگاری‌یە بکرێتەوە کە پەیامەکانی نوور دەیلێنەوە. چونکە بە تاقیکردنەود چەسپاوە: بەڕێوەبردنی هەزار کەسی ئیماندار، لەوانەی لە سزای دۆزەخ دەترسن و هەمیشە لە خوا دەپاڕێنەوە تاکو لە دۆزەخ دووریان بخاتەوە، گەلێ ئاسانترە لە بەڕێوەبردنی دە کەس لەوانەی کە وازیان لە نوێژکردن هێناوە، یان بەدڕەوشت و بێ باوەڕن و، بە تۆڵە و بەندکردنی دنیا نەبێت ڕێگای باش ناگرنەبەر و واز لە هەڵەکانیان ناهێنن.

* * *

پوختەی مەسەلەی دووهەم

هەروەك لە پەیامی "ڕابەری لاوان"دا بە جوانی ڕوونم کردووەتەوە:

مردن شتێکە چار نی‌یە دەبێ بچێژرێت. تەنانەت هاتنی مردن لە هاتنی شەو بە دوای ئەم ڕۆژەدا و زستان بە دوای ئەم پایزەدا گەلێ بێ گومانترە. هەروەك ئەم بەندیخانەیە میوانخانەیەکی کاتی‌یە و هێشتا بە تەواوی چۆڵ نابێت یەکسەر پڕ دەبێتەوە، دنیاش بەو چەشنەیە و وەك میوانخانە و مەنزڵگایەك وایە کە لەسەر ڕێگای کاروانەکاندا دروست کراوە.

کەواتە ئەو مردنەی کە هەموو شارێك سەدان جار لە دانیشتووانی خاڵی دەکاتەوە و ڕووەو گۆڕستان بەڕێیان دەکات، داخوازی شتێکی ئەوتۆیە کە لەم ژیانە فانی‌یە گەلێ گەورەتر و باڵاتر بێت.

لە ڕاستیدا "پەیامەکانی نوور" ئەم گرێ کوێرەیان کردووەتەوە و، ئەو ڕاستی‌یە سەرسووڕهێنەرەیان دەرخستووە. کاکڵەکەی بریتی‌یە لەوەی: مادەم مردن ناکوژرێت و دەرگای گۆڕیش داناخرێت، ئەوا دەبێ گرنگترین شتێك بیری مرۆڤ سەرقاڵ بکات و گەورەترین گیروگرفت بێت لە ڕێیدا، ئەم پرسیارە بێت کە: چۆن لە دەست جەللادی مردن و بەندیخانەی یەك کەسی گۆڕ ڕزگارمان ببێت؟

پەیامەکانی نوور، بە ئەندازەی بێ گومانیی: (دوو کەڕەت دوو دەکاتە چوار) و، بەهۆی بەرەکەتی نووری قورئانی پیرۆزەوە، چەسپاندوویانە کە ئەم گیروگرفتە چارەسەر دەکرێت، ئەویش بە کورتی بەم جۆرەی خوارەوەیە:

"مردن" یان ئەوەیە ئیعدامێکی هەمیشەیی و لەناوچوونێکی تەواوەتی‌یە کە بە گشتی تووشی مرۆڤ و کەسوکار و خۆشەویستانی دەبێت.. یان، بە بۆنەی بڕوانامەی ئیمانەوە، بریتی‌یە لە کارتەواوکردنی دنیا و وەرگرتنی پەساپۆرتی سەفەر بۆ ڕۆیشتن بەرەو جیهانێکی باشتر و کۆشك و تەلاری بەختەوەریی هەمیشەیی.

"گۆڕ"یش، یان بەندیخانەیەکی تاریکی یەك کەسی و بیرێکی قووڵە.. یان دەرگایەکە لەسەر باخچە و میوانخانەیەکی هەمیشەیی خراوەتە سەرپشت، کە دوای بەربوون لە بەندیخانەی دنیا مرۆڤ پیایدا گوزەر دەکات.

پەیامی "ڕابەری لاوان" ئەم ڕاستی‌یەی بەم نموونەیە ڕوون کردووەتەوە:

لە مەیدانی ئەم بەندیخانەیەدا چەند سێدارەیەك دانراون و پاڵیان بە دیوارێکەوە داوەتەوە، لە پشتی ئەو دیوارەشەوە فەرمانگەیەك هەیە بەخششی باش بە هەموو ئەوانە دەدات کە بەشداری‌یان تێدا کردووە. ئێمەش کە پێنج‌سەد کەسی بەندکراوین چاوەڕوانی نۆرەی خۆمانین تاکو یەك لە دوای یەك بۆ ئەو مەیدانە بانگ بکرێین. چاریش نی‌یە - بمانەوێت و نەمانەوێت - دەبێ بڕۆین. جا یان ئەوەیە بە هەر یەك لە ئێمە دەڵێن: (وەرە فەرمانی لە سێدارەدانت وەربگرە و بە داری سێدارەکەتدا سەربکەوە)، یان پێی دەڵێن: (فەرمانی بەندکردنت بە تەنیایی و هەمیشەیی وەربگرە و لەو دەرگایەوە بڕۆرە ژوورەوە).. یان پێی دەوترێت: (مژدە بێت! بلیتێکت بۆ دەرچووە کە قازانجی ملیۆنان لیرەی زێڕینی تێدایە، فەرموو وەری بگرە)!

ئەوەتا بە چاوی خۆمان دەبینین لەم لا و ئەولادا ئاگاداری بۆ ئەم بانگەوازە بڵاوکراوەتەوە و، دەبینین خەڵکی بە سێدارەکاندا سەردەکەون، جا هی وایان هەیە پیایدا شۆڕ دەبێتەوە و، هی وایشیان هەیە کە وەك پلیکانە پیایدا سەردەکەون و لەوێوە دەڕۆنە ناو فەرمانگەکەی ئەودیو کە بەخششەکانی تێدا پێشکەش دەکرێن و، بەپێی وتەی فەرمانبەرە بەرزەکانی ئەو فەرمانگەیە، کە هیچ گومانێك لە وتەکانیاندا نی‌یە و، بە دڵنیایی‌یەکی ئەوتۆ کە وەك بە چاو ببینین، ئاوا دەزانین چی لەوێ ڕوودەدات.

ئا لەم کاتەدا دوو دەستە خەڵك هاتنە ناو بەندیخانەکەمانەوە: دەستەیەکیان کەرەسەی گۆرانی و ڕابواردن و شووشەی شەراب و شیرینی‌یان لەگەڵ خۆیان هەڵگرتووە، کە لە

ڕوالەتدا وەك هەنگوین شیرینن، بەڵام ناوەوەیان یەکپارچە ژەهرە و، شەیتانە ئادەمی‌یەکان تێیان کردووە.

دەستەکەی تریشیان چەند کتیبێکی پەروەردەیی و، بڵاوکراوەی ڕەوشتی و، خواردن و خواردنەوەی پاك و خاوێنیان لەگەڵ خۆیاندا هێناوە و پێشکەشمانی دەکەن و، بە یەکدەنگی و دڵنیایی‌یەوە پێمان دەڵێن:

(ئەو خواردەمەنی‌یانەی دەستە و کۆمەڵەکەی تر پێشکەشتانی دەکەن، تەنها بۆ تاقیکردنەوەیە. جا ئەگەر لێتان وەرگرتن و پێیان ڕازی بوون، ئەوا ئەنجامتان – وەك لە بەرچاوتاندایە – لەسەر ئەو سێدارە و پەتی قەنارانە کۆتایی پێ دێت! بەڵام ئەگەر بەم دیاری‌یانە ڕازی بن کە ئێمە بە فەرمان و ناوی فەرمانڕەوای ئەم وڵاتەوە پێشکەشتانی دەکەین و، ئەو تەعلیمات و زیکرانەش بخوێننەوە کە لەو کتێبانەدان، ئەوا لە پەتی قەنارە ڕزگارتان دەبێت و، ئەو بلیتەش وەردەگرن کە لەو فەرمانگەیەی ئەودیو دەبەخشرێتەوە و قازانجی زۆری تێدایە و دیاریی چاکە و بەخشایشی پادشایە.. ئێمە هەرچی‌یەکتان پێ دەڵێین لێی دڵنیابن و وەك بە چاو ببینن ئاوا بە تەواوی باوەڕی پێ بکەن.

بەڵام ئاگادار بن! توخنی ئەو شیرینی‌یە هەنگوین ڕەنگە نەکەون – کە حەرام و گومان لێکراوە – چونکە ئەگەر لێی بخۆن، ئەوا بەهۆی ژەهرەکەیەوە سکتان پێچ دەخوات و تا دەگەنە لای پەتی قەنارەکە ئازار دەچێژن).

هەر بەم جۆرە و لە ڕوانگەی ئەم نموونەیەوە:

ئەو ئیماندارانەی کە ژیانیان بە گوێڕایەڵیی خوای گەورە بەسەربردووە و، خواوەندیش بە چاکە کۆتایی بە کردەوەکانیان هێناوە، لە دوای تەواوبوونی ماوەی ژیانی دنیایان، قەدەری خوای گەورە چەندین گەنجینەی نەبڕاوە و هەمیشەیی‌یان پێ دەبەخشێت.

بەڵام ئەوانەی کە لەناو گومڕاییدا ڕۆچوون و بەردەوام لەسەر چەوتە ڕێ هەنگاو دەنێن، بێ ئەوەی پەشیمان ببنەوە و بۆ لای خوای خۆیان بگەڕێنەوە.. ئەوانە، هەندێکیان کە باوەڕیان بە ڕۆژی دوایی نی‌یە، ئیعدامی هەمیشەیی دەچێژن. ئەوانەش کە باوەڕیان بە مانەوەی ڕۆح لە دوای مردن هەیە، بەڵام لەسەر نەفامی و سەر لێ شێواویی خۆیان بەردەوامن، دەخرێنە بەندیخانەی تاکەکەسیی تاریك و هەمیشەیی‌یەوە و، بە دڵنیایی‌یەکی ئەوتۆ کە ڕێژەکەی دەگاتە لەسەدا نەوەد و نۆ بڕیاری زەرەرمەندیی هەمیشەیی‌یان وەردەگرن.

بەڵێ، ئەم هەواڵە ڕاستە سەد و بیست و چوار هەزار پێغەمبەر[1] - درووديان لەسەر بێت- ڕایدەگەیەنن، ئەو پێغەمبەرانەی کە چەندین موعجیزە تەسدیقی دەعواکانیان دەکات، ئنجا لە سەد و بیست و چوار ملیۆن زیاتریش لەو ئەولیایانەی کە شوێن پێی پێغەمبەرانیان هەڵگرتووە و تەسدیقیان کردوون، لە ڕێی (کەشف و چێژی تایبەت بە خۆیانەوە) هەمان هەواڵ ڕادەگەیەنن..

هەروەها چەندین کەس لە زانایانی لێکۆڵەر و[2] موجتەهیدان و صیدیقان - کە لە ژمارە نایەن - ئەو داوایەی پێغەمبەرانیان بە بیر و ژیری چەسپاندووە و تەسدیقیان کردووە و بەوپەڕی دڵنیاییەوە هەمان هەواڵیان ڕاگەیاندووە کە پێغەمبەران و ئەولیاکان ڕایانگەیاند.

جا ئەم سێ دەستە و کۆمەڵە گەورە و زۆرەی بەرەی حەق و ڕاستی، کە لە ڕاستیدا ڕابەر و مانگ و خۆری ڕووناکی مرۆڤایەتین، هەموو بە یەکدەنگی و تەواتور هەواڵی هەمان ڕاستی ڕادەگەیەنن.

کەواتە ئەو کەسەی بایەخ بە فەرمان و ڕاگەیاندنەکانی ئەو سێ دەستە و کۆمەڵە نادات و، ئەو ڕاستەشەقامە ناگرێتەبەر کە بە ڕێنمایی ئەوان مرۆڤ دەگەیەنێتە بەختەوەریی هەمیشەیی و، گوێ بەو دوارۆژ و ئاکامە ئازاربەخشە نادات کە لە سەدا نەوەد و نۆ دێتە ڕێی، لە کاتێکدا کە هەمان مرۆڤ گەر لە شتی تردا ڕێگایەك ڕێژەی زیانی لە سەدا یەك بێت و یەك کەسیش ئەو هەواڵەی بداتێ، نایگرێتەبەر و ڕێگایەکی تر - با درێژیش بێت - بۆ خۆی هەڵدەبژێرێت..

ئەو کەسەی کە ئەمە حاڵیەتی، دەبێ مرۆڤێکی چەندە زەرەرمەند بێت؟!

بەڵێ، ئەم جۆرە کەسانە وەك مەستێك، یان وەك شێتۆکەیەکی بەدبەخت وان، کە لەو کاتەدا چەندین دڕندەی خوێنمژ و سامناك دەورەیان داوە، دەچێت خۆی بە ئازاری گەزتنی مێشەوە دەخڵافێنێت!

---

(١) ئیمامی ئەحمەد دەگێڕێتەوە کە: ئەبوو زەڕ - خوای لێ ڕازی بێت - دەفەرموێ: عەرزی پێغەمبەرم ﷺ کرد: ژمارەی پێغەمبەران(ئەنبیاء) چەند دەبێت؟ فەرمووی: (سەد و بیست و چوار هەزار، لەوانەش بەشێکی زۆریان، سێسەد و پازدەیان (ڕەسوول)ن. بڕوانە: (مشكاة المصابيح ١٢٢/٣ت ٥٧٣٧ قال المحقق: حديث صحيح). هەروەها: (زاد المعاد تحقيق الارناؤوط ٤٣/١ - ٤٤). (وەرگێر)

(٢) یەکێك لەو زانا لێکۆڵەرانە "پەیامەکانی نوور"ە کە لە ماوەی بیست ساڵی ڕابوردوودا سەرسەختترینی فەیلەسووفە ماددییەکان و زەندیقترین کەسیشی بەزڕداوە و، تا ئێستاش لە گۆڕەپانی زۆرانبازیدا قۆڵی لێ هەڵماڵیوە و ڕاوەستاوە و، لە بەردەستی هەموو کەسێکدایە و، هەموو کەسێك دەتوانێت بیانخوێنێتەوە بێ ئەوەی بتوانێت پووچیان بکاتەوە! (دانەر)

هۆی ئەمەش بریتیـیە لەوەی کە: ئەو مرۆڤە، سەرەڕای ئەوەی کە ئـەو هـەموو هەواڵـە ڕاستەی لە لایەن ئەو ڕاستگۆ لەژمارەبەدەرانـەوە پـێ گەیشـت، کـەچی وازی لـەو ڕێگـا کورتە گومان لـێ نەکراوە هێنا کە دەیگەیەنێتە بەهەشت و بەختەوەریی هەمیشەیی و، لـە بریی ئەوە ڕێگایەکی درێژتر و نالەبار و هەڵەت و تەسکی گرتەبەر، کە بێ هیچ گومانێك دەیگەیەنێتـە بەندیخانـەی دۆزەخ و بەدبەختیی هەمیشـەیی. ئیـتر بـەم چەشـنە "ژیـری" و "دڵ"ی خۆی لەدەست دا و، "گیان"ی خۆی شێواند و، مرۆڤایەتیـیەکەشی داڕماند.

ئەمەش وەك وتمان، لە کاتێکدا ڕوودەدات کە مرۆڤ لـە کاروبـاری دنیـایدا هـەرگیز ڕێگایەکی وا ناگرێتەبـەر لـە سـەدا یـەك گرێمـانی زیـانی تێـدا بێـت و یـەك کەسـیش ئـەم هەواڵەی پێ دابێت، با ڕێگایەکی کورتیش بێت. بەڵکو ڕێگایەکی تر با درێژیـش بێـت و سوودیشی تیا نەبێت، هەڵدەبژێرێت، مادەم بێ زیان بێت.

جا مادەم ڕاستیی ئەو ڕەفتارە بەم جۆرەیە کـە باسمـان کـرد، ئـەوا دەبێ ئێمـەمانان کـە تووشی بەندی بووین، بەوپەڕی دڵخۆشی و ڕازی بوونەوە دیارییەکانی دەسـتە و تـاقمی دووهەم وەربگرین، تاکو بە تەواوی تۆڵەی خۆمان لە موسیبەتی بەندیخانە بسێنینەوە.

چونکە وەك لـەزەتی یـەك خولـەکی تۆڵەسـەندنەوە و، خۆشـیی چـەند خولـەکێك و بەسـەربردنی چـەند سـەعاتێك لـە کـاری بـێهوودەدا ئێمـەی گـەیاندە بەندیخانـە، کـە هەندێکمان پازدە ساڵ و هەندێکی تر دە و هەندێکی تر پێنج یان دوو یان سـێ سـاڵی تێـدا بەسـەر دەبـەین. دەبـا لـە تۆڵـەی ئەمـەدا لووتـی بەندیخانـە بتۆزێنینـەوە و، بـە وەرگرتنـی دیارییەکانی کۆمەڵی دووهەم، ئـەم سـەعاتە کەمانـەی مـاوەی بـەندیمان بکـەین بـە چـەند ڕۆژێکی خوا پەرستی و، دوو ساڵ و سێ ساڵی ئێرەمان بکەین بە (بیست) سـاڵ و (سـی) ساڵ لە تەمەنی هەمیشەییدا و، بیست ساڵ و سی ساڵی بەندیخانـەشمان بکـەین بـە ملیۆنـان ساڵی هەمیشەیی..

بەم چەشنە هەموو ئـەو حوکـم و فەرمانانـەی لـێرە لەسـەرمان دەردەچـن، ببن بـەهۆی ڕزگاربوونمان لە بەندیخانەی دۆزەخ. ئیتر ئەو کاتە لە بەرامبەر خەفەت و پەژارە و گریانی ئـەم دنیامـان، ئـەودنیامان بـە ڕوومانـەوە پێدەکـەنێت و، دەریدەخـەین کـە لـە ڕاسـتیدا بەندیخانە قوتابخانەیەکی پەروەردەییـیە بۆ ڕێککردنی هەڵسوکەوت و ڕەوشت.

دەسـا بـا بەرپرسیاران و کاربەدەسـتانی بەندیخانە بـە چـاوی خۆیـان ببینـن کـە: ئـەو کەسانەی ئەوان بـە پیـاوکوژ و تاوانباریـان لـە قەڵـەم دەدان و لایـان وابـوو ئاسـایش تێـك

دەدەن، با بزانن هەموو ئەوانە بوون بە قوتابی لە قوتابخانەیەکی پەروەردەیی وادا کە ئەدەب و رەوشتی جوان و بەرزی تێدا فێر دەبن و، بوون بە چەند ئەندامێکی سوودبەخش لەناو ولات و هاوولاتیاندا..

با ئەمە ببینن و.. سوپاسی زۆری خوای خۆیان بکەن.

* * *

مەسەلەی سێهەم

ئەمەی خوارەوە رووداوێکی پڕ لە پەندە، زووتر لە پەیامی "رابەری لاوان"دا بە درێژی باس کراوە. ئەمەش پوختەکەیەتی:

لە یەکێك لە رۆژەکانی (جەژنی کۆماری)دا لە بەردەم پەنجەرەی بەندیخانەی "ئەسکی شەهر" کە بەسەر قوتابخانەیەکی ئامادەیی کچاندا دەڕوانێت، دانیشتبووم.. لەو کاتەدا قوتابییە تازەپێ گەیشتووەکانی ئەو قوتابخانەیە، بەوپەڕی خۆشی و شادییەوە، سەما و یارییان دەکرد..

یەکسەر لەسەر شاشەیەکی مەعنەوی، حالی پاش پەنجا سالی ئەو قوتابیانەم هاتە بەرچاو! بینیم لە شەست قوتابیدا پەنجایان لەناو گۆڕەکانیاندا دەبن بە خاك و سزا دەدرێن، دە دانەکەی تریشیان بوون بە چەند پیرەژنێکی ناشیرینی حەفتا هەشتا سالە و ئەو جوانییەی دەموچاویان نەماوە و ئالۆزاوە و بە تەواوی چرچ بووە و، بەدەست ئەو کەسانەوە خەم و ئازار دەچێژن کە کاتی خۆی چاوەڕوانیی سەرسوورمان و خۆشەویستییان لێ دەکردن، بەلام وا ئێستا بە چاوێکی سووك و بێزەوە سەیریان دەکەن و، ئەمانیش لە ناچاریدا خەفەت بۆ لەدەستچوونی رۆژانی جوانی و لاوییان دەخۆن، چونکە پاك و خاوێنیی خۆیان تێدا نەپاراست!

بەلێ، بەوپەڕی دلنیایی و بێ گومانی ئەمەم بینی. ئیتر خۆم بۆ ڕانەگیرا و، بۆ حالی ئەوان دەستم بە گریانێکی هێندە گەرم و بەکوڵ کرد کە سەرنجی هەندێ لە هاوەلەکانی بەندیخانەمی ڕاکێشا و، بە پەلە هاتن و هەوالیان لێ پرسیم.

منیش پێم وتن:

- (ئێستا وازم لێ بهێنن و لێم دوور بکەونەوە).

بەڵێ، ئەوەی کە بینیم هەرگیز خەیاڵ و ئەندێشە نییە، بەڵکو ڕاستییە. چونکە هەروەك ئەم هاوین و پایزە دەبن بە زستان، هەر بەو جۆرەش لە دوای هاوینی لاوی و پایزی پیری، زستانی گۆڕ و بەرزەخ دێتە کایەوە.

خۆ هەروەك دەتوانرێت ڕووداوەکانی پەنجا ساڵی ڕابوردوو بە ئامێرێکی وەك سینەما پیشان بدرێت، گەر بیشتوانرایە - بە هەمان جۆر - ڕووداوەکانی پەنجا ساڵی ئاینده و ئەو بەسەرهاتانەش کە دواڕۆژ بەسەر گومڕایاندا دێت، پیشان بدرێت، ئەوا تا دەیانتوانی بۆ ئەو شتانەی کە ئێستا پێی شادمانن و بۆ ئەو حەرامانەش کە لەم کاتەدا چێژی لێ وەردەگرن، دەگریان و خەم و ئازاریان دەچەشت!

لەم کاتەدا کە لەم تێڕامانەدا ڕۆچووبووم و بیرم لای بینینی دیمەنەکانی ئەو شاشە مەعنەوییە بوو کە لە بەندیخانەی "ئەسکی شەهر"دا پیشانم درا.. لەم کاتەدا، کەسێکی مەعنەویی وەك نوێنەری (شەیتانی ئینس)م لە بەردەمدا لێ ڕاست بووەوە و، بانگی خەڵکیی بۆ لای بەڕەڵایی دەکرد و جاڕی برەودانی بە گومڕایی دەدا.. پێی وتم:

- (ئێمە دەمانەوێت هەموو تام و لەزەتێکی دنیا بچێژین و هانی کەسانی تریش بدەین بیچێژن.. چی دەکەین با بیکەین.. وازمان لێ بهێنە).

لە وەڵامدا پێم وت:

- مادەم لە پێناوی دەستخستنی چێژ و لەزەتێکی جوزئی و کەمدا خۆت دەهاویتە ناو باوەشی گومڕایی و هەرزەییەوە و مردن لە بیری خۆت دەبەیتەوە، ئەوا بزانە کە بە گوێرەی ئەو گومڕاییەی تیایدایت و سەبارەت بە تۆ زەمانی "ڕابوردوو" مرد و ڕۆیشت و نەما و بوو بە گۆڕستانێکی گەورەی سامناك و گۆڕپانێکی چۆڵ و تاریکی پڕ لە مەترسی و، هەرچی تەرم و شوێنەوار هەن تیایدا ڕزیون..

کەواتە ئەگەر کەمێك ژیریت هەبێ و خاوەنی دڵێکی زیندوو بیت، دەزانیت کە ئەو ئازارانەی - بە بۆنەی گومڕاییەکەتەوە - لە مردنی هەمیشەیی و لە جۆرە جیاجیا و لەژمارەبەدەرەکانی جودایی کەسوکار و خۆشەویستانتەوە پەیدا دەبن، سەرجەمی ئەو تام و چێژە جوزئییە مەستکەرانە لەناو دەبەن کە لە ماوەیەکی زۆر کەمدا دەیان چێژیت.

جا هەروەك "ڕابوردوو" سەبارەت بە تۆ شتێکی نەبووە، "ئاینده"شت - بەهۆی بێ ئیمانیتەوە - هەر وایە. بەڵکو داهاتوو سەبارەت بە تۆ مەیدانێکی چۆڵ و تاریك و

مردووی سامناکە. هەر کەسێك دێت و بە زەمانی "ئێستا"دا تێپەڕ دەبێت، دەستی جەلادی مردنی پێ دەگات و دەیگرێت و ڕەوانەی فەنا و نەمانی دەکات.

تۆیش مادەم بە حوکمی ژیریت پەیوەندیت لەگەڵ هەموو ئەو جیهانانەدا هەیە (کە لە ڕابوردوودا هاتن و ڕۆشتن) ئەوا هەرچی دڵتەنگی و ئازاری زۆری (ئاینده)ت هەن، ئەو ئایندەیە بەسەر کەللە مولحیدانەکەتدا دەیانبارێنێت و، هەرچی تام و چێژی جوزئی و هەرزە ئاساشت هەن، هەموویان لەناو دەبات!

بەڵام ئەگەر واز لە هەرزەیی و ڕێگای گومڕایی بهێنیت و، ڕێی ئەو ئیمانە تەحقیقی‌یە بگریتەبەر کە لەسەر چەندین بناغەی زانستی ڕاگیر بووە و، لەسەریشی بەردەوام بیت، ئەوا بەهۆی نووری ئەو ئیمانەوە دەبینیت کە:

زەمانی دێرینی "ڕابوردوو" شتێکی "نەبوو" نی‌یە و ئەو گۆڕستانەش نی‌یە کە هەرچی شت هەیە دابڕزێنێت، وەك لە گومڕاییدا وات هەست دەکرد. بەڵکو جیهانێکی ڕووناکە و لە ڕاستیدا هەیە و لە پاشاندا دەبێت بە "ئاینده". ئەم ئایندەیەش بریتی‌یە لە مەیدانێك بۆ چاوەڕوانی کردنی ئەو (گیانانەی) کە ماون و چاوەڕێی زیندووبوونەوە دەکەن، تاکو بۆ ئەو بەهەشتە هەمیشەیی‌یە بڕۆن کە بۆیان ئامادە کراوە..

کەواتە تۆ هێشتا لەم دنیایەدا دەژییت، ئەم ئیمانە تامی بەهەشتی هەمیشەییت - بە ئەندازەی پلەی ئیمانەکەت - پێ دەچێژێت.

هەروەها "ئاینده"ش شیوێکی تاریك و پڕ لە دڵتەنگی و ئازار و سامناکی نی‌یە، وەك لە ڕێگای گومڕاییدا وا دەردەکەوێت، بەڵکو بەهۆی نووری ئیمانەوە دەبینیت ئەو ئایندەیە بریتی‌یە لە چەند مەنزڵگایەکی بەختەوەریی هەمیشەیی کە خواوەندی بەخشندە و میهرەبان و شکۆمەند، کە بەخشش و میهرەبانی‌یەکەی هەموو شتێکی گرتووەتەوە، بۆ بەندەکانی ئامادەی کردوون.

بەڵێ، کاتێ بە چاوی ئیمان دەڕوانیت، بەو جۆرەیان دەبینیت. چونکە هەروەك خواوەند وەرزی بەهار و پایزی کردووە بە دوو سفرە و خوانی ڕازاوەی پڕ لە نیعمەت و خواردەمەنی، بە هەمان جۆر ئەم خواوەندە چەندین سفرە و خوانی میوانداریی لەو کۆشکە بەرز و ڕازاوانەشدا ئامادە کردووە و، پیشانگاکانی چاکە و بەخشایشە زۆرەکانی خۆی لەوێ کردووەتەوە و، خەڵکیشی خستووەتە تاسەوە بۆ ئامادەبوونی سەر ئەو سفرە و خوان و پیشانگایانە. لە دواییدا دەشبرێن بۆ ئەوێ!

بەڵێ، ئیماندار - هەر کەسەو بەپێی پلەی ئیمانەکەی - بەم جۆرە لەسەر شاشەی ئیماندا شتان دەبینێت و، بەم پێیە دەتوانێت هەر لەم دنیایەدا هەست بە هەندێ لەو نیعمەتە نەبڕاوە و هەمیشەییانەی ئەوێ بکات.

کەواتە چێژ و لەزەتی ڕاستەقینە و بێگەرد، کە هیچ ئازارێکی تێکەڵ نەبووبێت، تەنها لە ئیماندایە و هەر تەنها بە ئیمانیش ئەو لەزەتانە دەست دەکەون.

هەزاران ئەنجام و ئاکام و هەزاران میوە و بەروبوومی بەتام و لەزەتی ئیمان هەن، کە هەر لەم دنیایەدا ئیمان بەرهەمیان دەهێنێت. بەڵام لێرەدا تەنها یەکێکیان بۆ نموونە ڕوون دەکەینەوە:

وا دابنێ کوڕە تاقانە خۆشەویستەکەت لەناو جێدا کەوتووە و لە سەرەمەرگدایە و، تۆیش لەتاوا نوقمی نائومێدی بوویت و، لە خەفەت و ئازاری لێکدابڕان و جودایی هەمیشەیی کۆرپەکەتدا دەتلێیتەوە.. وا دابنێ لەم کاتەدا کە لەوپەڕی بێهیوایی و نائومێدی دایت، پزیشکێکی لێزانی وەك حەزرەتی "خضـر" یان حەزرەتی "لوقمان" - درووديان لەسەر بێت - بە فریاتەوە هات و دەرمانێکی دژی ژەهرەکانی ئەو نەخۆشییەی بە منالەکەت دا و، منالەکەش یەکسەر چاوی بە خۆشی و جوانیی ژیانی دنیادا هەڵهێنایەوە و لە دەستی مردن ڕزگاری بوو..

ئایا دەبێ ئەندازەی دڵخۆشی و کامەرانیت لەم کاتەدا چەندە بێت؟!

ئەو ملیۆنان کەسانەش کە لە گۆڕستانی ڕابوردوودان و وەك ئەم کۆرپەیەت خۆشت دەوێن و، پەیوەندییەکی بەتینت لەگەڵیاندا هەیە، بە هەمان جۆرن. چونکە لەو کاتەدا کە تۆ لات وایە خەریکە لەناو دەچن و نامێنن، حەقیقەتی ئیمان دێت و لە کلاوڕۆژنەی دڵەوە نوورێك ئاراستەی ئەو گۆڕستانە دەکات کە پێت وابوو جێگای لەناوچوون و ئیعدامکردنە. ئنجا هەر ئەوەندەی ئیمان ئەم نوورەی ئاراستە کردن، ئەوا یەکسەر - وەك کارەکەی لوقمانی حەکیم لەگەڵ منالەکەدا - دەردەکەوێت کە ئەو مردووانە بەرزەپێ هەڵساون و زیندوون و بە زمانی حاڵ دەڵێن:

(ئێمە مردوو نین و.. ناشمرین و.. بەم زووانە بە یەکتر شاد دەبینەوە)!

بەڵێ، هەروەك چاك بوونەوەی منالەکە - پاش ئومێدبڕین لە چاك بوونەوەی - تابڵێی خۆشی و شادیی بەخشی، ئەمەش بە هەمان جۆرە و دڵنیامان دەکات لەوەی کە هەروەك ئیمان لەم دنیایەدا بەم چەشنە خۆشی و شادی دەبەخشێت، ئەوەش دەچەسپێنێت کە حەقیقەتی ئەم ئیمانە بریتییە لە "تۆو"ێکی مەعنەوی و زیندووی ئەوتۆ کە ئەگەر ببێت بە

تۆوێکی بەرجەستە ئەوا بەهەشتێکی تایبەتی بۆ هەموو ئیماندارێك سەوز دەکات و دەبێت بە "درەختی تووبا"ی ئەو تۆوە.

وام بەو شەیتانە ئادەمی‌یە سەرسەختە وت. بەڵام ئەو گەڕایەوە و وتی:

- (وازمان لێ بهێنە! با هیچ نەبێ وەك ئاژەڵ بژیین و ئاگامان لەم کاروبار و وردەکاری‌یەی ڕووداوەکانی دەوروبەرمان نەبێت و، ژیانمان بە گاڵتە و یاری و ڕابواردن بەسەر بەرین)!

لە وەڵامدا پێم وت:

- تۆ نە بە ئاژەڵ دەبیت و، نە لەگەڵ ئاژەڵیشدا بەراورد دەکرێیت! چونکە ئاژەڵ "ڕابوردوو" و "داهاتوو"ی نی‌یە تاکو بیریان لێ بکاتەوە، لەبەر ئەوەی کە نە هەست بە ئازار و خەفەتی ڕابوردوو دەکات و نە لە ترس و دڵتەنگیشدایە بۆ دواڕۆژ. کەواتە هەموو کاتێك هەست بە لەزەتی تەواوی خۆی دەکات. تەنانەت ئەو ئاژەڵەش کە بۆ سەربڕین ئامادە کراوە، تەنها ئازاری چەقۆ نەبێت لە دەمی سەربڕینیدا هەست بە هیچ ئازارێکی تر ناکات. خۆ ئاشکرایە کە بە تەواوبوونی سەربڕینەکەی ئەو ئازارەش تەواو دەبێت.

ئنجا بزانە کە: بەزەیی و میهرەبانیی خوای گەورە لە شاردنەوەی غەیب و داپۆشینی بەڵا و موسیبەتەکاندا، چەندە بە جوانی دەردەکەوێت، بە تایبەت لە ئاژەڵ و گیاندارە بەستەزمانەکاندا.

بەڵام تۆی "مرۆڤ" وەك ئاژەڵ نییت. چونکە بە حوکمی ئەو عەقڵەی لە تۆدا هەیە و ئاژەڵ لێی بێ‌بەشە، هەندێك لە "ڕابوردوو" و "ئاینده"ت بە پەنهانی نەماوەتەوە و، نیعمەتی ئاسوودەیی و داپۆشینی پەردەی غەیب کە خوا بە ئاژەڵانی داوە بە تۆی نەداوە. ئەوەتا داخ و حەسرەتەکانی نەمانی "ڕابوردوو" هاودەم لەگەڵ جۆرە جیاجیاکانی جودایی و مەترسی‌یەکانی "ئاینده"ت هەموو تام و لەزەتێکی جوزئی و کەمت دەدەن بە بادا و لە چەشتنی تام و لەزەتی دنیادا پلەیەکی گەلێ نزمترت لە هی ئاژەڵ بۆ دادەنێن!

جا مادەم ڕاستی وایە، ئەوا یان دەبێ (بە تەواوی) دەست لە هەست و ژیریت دابشۆیت و وازی لێ بهێنیت و خۆت بە "ئاژەڵ" بژمێریت تاکو لەو ئازارانە ڕزگارت بێت.. یان بە نووری ئیمان تاریکیی عەقڵت ڕووناك بکەیتەوە و، گوێ بۆ دەنگی زوڵاڵی قورئانی پیرۆز ڕابگریت، تاکو پلەت لە هی ئاژەڵ بەرزتر بکەیتەوە و، بەم جۆرە هەر لەم دنیا فانی‌یەدا سوود لە تام و چێژی پاك و بێگەرد وەربگریت.

بەم بەڵگەیە بێدەنگم کرد و بەزاندم. بەڵام بیانووی تری دۆزی‌یەوە و وتی:

– (خۆ هیچ نەبێ بەلای کەمەوە وەك موڵحیدانی ناو بیانی‌یەکان دەتوانین بژیین)!

وتم:

– ناتوانیت تەنانەت وەك ئەوانیش بژییت! چونکە ئەوان ئەگەر ئینکاریی تەنها یەك پێغەمبەر بکەن، ئەوا ئیمانیان بە پێغەمبەرانی تر هەیە. تەنانەت گەر هیچ کام لە پێغەمبەران نەناسن لەوانەیە ئیمانیان بە خوا بێت. ئەگەر ئەم ئیمانەشیان نەبێت خاوەنی هێندە ڕەوشتی بەرزی مرۆڤانەن کە بیانگەیەنێتە کەماڵاتی مرۆڤانە.

بەڵام ئەگەر موسڵمانێك ئینکاریی دواهەمین پێغەمبەر ﷺ بکات و سەرپێچی بەرامبەر بەو ئایینە ڕاست و ڕەوایە بنوێنێت کە هیچ ئایینێکی تری لە ڕاستی و فراوانیدا پێ ناگاتەوە، ئەوا لە بازنەی ڕێنمایی ئەو ئایینە دەرچووە و لە ئەستۆی خۆیی داماڵیوە. کەواتە بە هیچ پێغەمبەرێکی تر ڕازی نابێت، تەنانەت قبوولی "باوەڕ بە خوا"یش ناکات، چونکە تەنها لە ڕێگای ئەم ئایینەوە پێغەمبەرانی تری ناسیوە و، بەهۆی ڕێنمایی و بانگەوازی پێغەمبەریشەوە ﷺ ڕێگای باوەڕ بە خوای دۆزیوەتەوە. کەواتە بێ باوەڕبوون بەم پێغەمبەرە ﷺ باوەڕی بە هیچ شتێکی تر لەوانەی باس کران لە دڵدا نامێنێت. هەر لەبەر ئەوەشە کە هەر لە دێر زەمانەوە خەڵکی پۆل پۆل هاتوونەتە ناو ئایینی ئیسلامەوە، بەڵام هەرگیز بە پێچەوانەوە ڕووی نەداوە کە موسڵمانێك بووبێت بە "جوولەکە"یەکی ڕاستەقینە یان "مەجووسی" یان "دیان"، بەڵام دوور نی‌یە ببێت بە موڵحیدێکی بەدڕەوشتی زیانبەخش بە وڵات و هاووڵاتی‌یان!

بەم چەشنە بەزاندم و بە بەڵگە بۆم چەسپاند کە ناتوانێت تەنانەت وەك موڵحیدانی ناو بیانی‌یەکانیش بژی و وەك ئەوان بکات. ئیتر کە هیچ پاڵپشتێکی بۆ نەمایەوە، پشتی هەڵکرد و بەرەو دۆزەخ کەوتە ڕێ!

دەسا ئەی ئەو هاوڕێیانەی کە لەم قوتابخانە یووسفی‌یەدا کۆبوونەتەوە!

مادەم ڕاستی ئەمەیە کە باسمان کرد..

مادەم پەیامەکانی نووریش وا بیست ساڵی ڕەبەقە و تا ئێستاش بەردەوام کەللەڕەقیی سەرکەشان دەشکێنێت و بەرەو ئیمان دەیانهێنێت، ئەوا دەبێ ئێمەمانان پتر دەست بە ئیمانەکەمانەوە بگرین و لەسەر ئەو شارێگا و ڕاستەشەقامە بەردەوام بین کە سوودی تەواوی بۆ دنیا و ئایندە و وڵات و نەتەوەمان هەیە. ئەمەش بەوە دەبێت کە کاتەکانمان بە شتی بێ سوود و خەیاڵ و ئاواتی پووچ و بێهوودەوە لەناو نەبەین، بەڵکو بە خوێندنەوەی

ئەو سوورەتانەی قورئانی پیرۆز کە دەیانزانین ئەو کاتانەمان زیندوو بکەینەوە و، شەو و ڕۆژ بە قورئان خوێندنەوە خەریك بین و، لای ئەو برایانەش کە شارەزای قورئانن واتاکانی فێر ببین و، هەرچی نوێژی فەرزمان فەوتاوە بیانگێڕینەوە و، ڕەوشتە بەرزەکانیش لە یەکترەوە فێر ببین. بەشکو خواوەند لە پاداشتی ئەمەدا بمانکات بەو کەسانەی کە لەم بەندیخانەیەدا نەمام دەنێژن و ئەو نەمامانەش لە دواییدا دەبن بە چەند درەختێکی بەرداری سوودبەخش. دەبێ بە ڕاستی تێبکۆشین تاکو بەرپرسانی بەندیخانە ببن بە چەند مامۆستا و ڕابەرێکی ئەوتۆ کە لەم قوتابخانە یووسفی‌یەدا پیاوان بۆ بەهەشت پەروەردە بکەن و، ببن بە چەند سەرپەرشتیارێکی ڕێکوپێك و باش کە بە جوانی ئەرکی ڕێنمایی کردنی بەندکراوان بگرنە ئەستۆ نەك بە چەوسێنەر و سزادەری پیاوکوژ و تاوانکاران.

* * *

مەسەلەی چوارەم

هەروەك لە "ڕابەری لاوان"دا ڕوون کراوەتەوە، جارێکیان ئەو برایانەی خزمەتیان دەکردم لێیان پرسیم:

– ئەم جەنگەی ئێستا کە لە نێوان ئەڵمان و هاوپەیمانەکاندایە (جەنگی جیهانیی دووهەم) گۆی زەویی سەرقاڵ کردووە و سەرنجی خەڵکیی ڕاکێشاوە و خستوونیەتە دڵە ڕاوکێ و نیگەرانی‌یەوە. لە هەمان کاتیشدا پەیوەندیی بە چارەنووسی جیهانی ئیسلامەوە هەیە.. سەرەڕای ئەوەی کە پەنجا ڕۆژە – بگرە وا حەوت ساڵە[1] – ئەم جەنگە بەردەوامە کەچی نابینین هیچ پرسیارێکی لەبارەوە بکەیت یان گوێی پێ بدەیت، لە کاتێکدا کە دەبینین چەندین کەسی ئایندار و زانا واز لە مزگەوت و نوێژی جەماعەت دەهێنن و بە پەلە بۆ گوێ ڕاگرتن لە ڕادیۆ ڕادەکەن! جا ئایا هیچ کێشەیەك هەیە لەمە گرنگتر بێت تاکو سەرقاڵت بکات؟ یان خۆخەریك کردن بەم کارەوە زیانی تێدایە؟

منیش لە وەڵامدا پێم وتن:

---

(١) ئەم ڕستە زیاد کراوەی دانەر هی ساڵی (١٩٤٦ز)یە. (وەرگێڕ)

- سەرمایەی تەمەن زۆر کەمە و، لە هەمان کاتیشدا ئەو ئەرك و واجبە گرنگانەی کە پێمان سپێرراون گەلێ زۆرن. ئەم ئەرك و واجبانە وەکو چەند بازنەیەکی هاوچەقی یەك لەناو یەك وان و هەموویان یەك جەمسەریان هەیە، ئەویش مرۆڤە.

هەر لە بازنەی: دڵ و، گەدە و، لەش و، ماڵ و، گەڕەك و، شار و، وڵات و، گۆی زەوی و، مرۆڤایەتی‌یەوە، تا دەگاتە بازنەی هەموو زیندەوەران و جیهان بە گشتی، چەند بازنەیەکن لەناو یەکتریدا. مرۆڤیش لە هەموو یەکێکی ئەو بازنانەدا جۆرە کارمەندی و فەرمانبەری‌یەکی هەیە پێوستە ئەنجامی بدات. دەبێ بیشزانین کە گەورەترین ئەرك و فەرمانبەری، بەڵکو بەردەوامتریان سەبارەت بە مرۆڤەوە لە بچووکترین و نزیکترین بازنەدایە، بەڵام بچووکترین ئەرك و فەرمانبەری لە گەورەترین و دوورترین بازنەدایە! کەواتە بەپێی ئەم پێودانە: ئەرك و فەرمانبەری‌یەکان لەگەڵ بازنەکاندا پێچەوانەی یەکترین؛ واتە هەتا بازنەکە نزیکتر و بچووکتر بێت ئەرك و فەرمانبەری‌یەکە گەورەتر دەبێت و، هەتا بازنەکە گەورە و دوور بێت ئەرك و فەرمانبەری‌یەکەش بایەخی کەمتر دەبێتەوە..

بەڵام لەبەر ئەوەی بازنە هەرە گەورەکە لەخشتەبەر و سەرنج ڕاکێشە، ئەوا مرۆڤ بە چەند کاروبارێکی ئەوتۆوە سەرقاڵ دەکات کە سەبارەت بەو هیچ پێویست نین و، بیری مرۆڤ بۆ لای چەند ئیشێك دەبات کە پەیوەندیی پێیانەوە نی‌یە. بەم جۆرە وا بەم بازنەیەوە سەرگەرم دەبێت کە وای لێ دەکات بە جارێ هەموو ئەرك و فەرمانبەری‌یە پێویستەکانی خۆی لە بازنە نزیکەکەی یەکەمدا پشتگوێ بخات. دیارە بەم کارەش ئەم مرۆڤە هەموو سەرمایەی تەمەنی خۆی لەناودەبات و ژیانیشی بە خۆڕایی لەدەست دەردەچێت.. جگە لەوەی کە جاری وا دەبێت لە ئەنجامی ئەوەی بەوپەڕی شەوقەوە بە دوای دەنگوباسی جەنگدا دەگەڕێت، لە دڵەوە لایەنی یەکێك لەو دوو بەرەیەی جەنگ دەگرێت و ئنجا هەست بە نارەزایی و ئینکاری کردنی ئەو ستەمانە ناکات کە ئەو لایەنە ئەنجامیان دەدات، بەڵکو دڵی پێیان خۆش دەبێت. دیارە بەمەش دەبێت بە هاوبەشی ستەمکاری‌یەکانی ئەو لایەنە!

وەڵامی خاڵی یەکەمی پرسیارەکەش بەم جۆرەیە:

هەموو مرۆڤێك - بە تایبەتی موسڵمان - کێشەیەکی گرنگ و ڕووداوێکی ساماناکی لە بەردەمدایە، زۆر لەو ململانێ و جەنگەی کە لە نێوان دەوڵەتە گەورەکاندا بۆ مەبەستی ژێردەست خستنی گۆی زەوی ڕوودەدات، گەورەترە. ئەو کێشەیە هێندە

گرنگە کە ئەگەر مرۆڤی ژێر هێز و سامانی ئینگلیز و ئەڵمانی بێت، بێ سێ و دوو کردن، لە پێناوی بردنەوەی ئەو کێشەیەدا بەختی دەکات.

ئەو کێشەیە بریتی‌یە لەوەی کە سەد هەزار لە مرۆڤە هەڵبژاردەکان ڕایانگەیاندووە و، ئەندازەیەکی زۆر و لەژمارەبەدەریش لە ئەستێرە و ڕابەرانی گرۆی مرۆڤایەتی ئاڵاکەیان هەڵگرتووە و، لەمەشدا پشتیان بە بەڵێن و پەیمانەکانی پەروەردگاری هەموو جیهانەکان بەستووە، تەنانەت هەندێکیشیان بە چاوی خۆیان بینیویانە..

ئەو کێشەیە کێشەی چارەنووس و پاشەڕۆژی مرۆڤە، کە بریتی‌یە لەوەی:

مرۆڤ، یان بەهۆی ئیمانەوە موڵکێکی گەورەی هەمیشەیی و خانووبەرەی پاکی لە چەندین بەهەشتی ئەوتۆدا دەست بکەوێت کە بە ئەندازەی زەوی و ئاسمانەکان بەرین..

یان لەبەر نەبوونی ئیمان هەموو ئەمانەی لەدەست دەربچێت!

هەر کەسێك ئیمان شایەتیی بۆ نەدات و بە ڕاستی چاودێریی ئیمانەکەی نەکات، کێشەکەی دۆڕاندووە و گرنگترین زیانی لێ کەوتووە.

لەم سەردەمەی خۆماندا بەشێکی زۆر لەو کەسانەی کە دووچاری تاعوونی ماددییەت بوون، ئەم کێشەیەیان دۆڕاندووە. بە ڕادەیەك کە یەکێك لە زانایانی ئەهلی کەشف بۆی دەرکەوت و ڕایگەیاند کە لە نێوان چل کەسدا (هی شوێنێکی تایبەتی) چەند کەسێکی کەم لە سەرەمەرگدا بە ئیمانەوە دەڕۆن و بە "چاکە" کۆتایی بە ژیانیان دێت، بەڵام ئەوانی تر هەموویان تیا دەچن!

ئەگەر یەکێك لەوانە هەموو دەستەڵات و موڵك و ئارایشتکاریی دنیای لە بریی بردنەوەی ئەو کێشەیە پێ بدرێت، ئایا هێشتا بە ئەندازەی ئەوە دەبێت کە لە کیسی چووە؟ یان ئایا جێی ئەوەی بۆ دەگرێتەوە کە لە دەستی داوە؟ دیارە نەخێر!

لەبەر ئەوە، ئێمەی قوتابیانی نوور بەوپەڕی دڵنیایی‌یەوە دەزانین کە: وازهێنان لە چەند خزمەتگوزاری‌یەکی ئەوتۆ کە ئەو کێشەیەمان بۆ دەباتەوە و، پشتگوێ خستنی کاروباری پارێزەری ئەو دەعوا و کێشەیە[1] کە لە سەدا نەوەد ئەو کێشەیە دەپارێزێت و، خۆ خەریك کردن بە چەند کاروبارێکی دەرەکی و، بایەخدان بە شتی بێ بایەخ - وەك بڵێی دنیا هەمیشەیی بێت - ئەمە لە ڕاستیدا بە نەفامی و شێتی دادەنرێت.

---

(١) مەبەست ئەو وەکیلە پەیامەکانی نوورە. (وەرگێڕ)

ئێمە لەمەدا لەوپەڕی یەقین و دڵنیاییداین. لەبەر ئەوە، ئەگەر هەر کام لە ئێمە چەندین ئەوەندەی ئێستای خۆی خاوەنی ژیری و وردەکاری بێت، هەر هەمووی لە پێناوی بردنەوەی ئەو کێشەیەدا بەخت دەکات.

ئەی ئەو برایانەی کە تازە لەم قوتابخانە یووسفی‌یەدا بوون بە برامان!

هێشتا ئێوە وەك برایانی پێشووم کە بەندیخانەیان دیوە، شارەزای "پەیامەکانی نوور" نین. لەبەر ئەوە، قسەیەك کە چەندین جار وتوومە و دووپاتم کردووەتەوە، وا بە گوێی ئێوەشیدا دەدەم و، ئەو برایانە و هەزاران کەسی تری وەك ئەوانیشی لەسەر دەگرم بە شایەت. ئەو قسەیەش ئەمەیە کە:

"پەیامەکانی نوور" ئەو کێشەیەیان دەستی لە سەدا نەوەدی ئەو برایانە خستووە. هەر پەیامەکانی نوور بوون کە لە ماوەی بیست ساڵی ڕابوردوودا بڕوانامەی بردنەوەی ئەو کێشەیەیان - کە بریتی‌یە لە ئیمانی تەحقیقی - دایە دەست بیست هەزار کەس.

ئەمەش شتێکی سەیر نی‌یە، چونکە ئەم پەیامانە لە سەرچاوەی ئیعجازی مەعنەویی قورئانی پیرۆزەوە هەڵقوڵاون و، لە پێشەکیی وەکیل و پارێزەرانی ئەم سەردەمەی ئەو کێشە گرنگەوەن. وا هەژدە ساڵ ڕابورد و، لەم ماوەیەدا دوژمنان و زەندیقان و ماددی‌یەکان چەندین جۆری فڕوفێڵیان بۆ پێکهێناین و، تا ئێستاش هەر بەردەوامن و، هەندێ فەرمانبەر لە دژمان هان دەدەن و لە پێناوی لەناوبردنماندا بەکاریان دەهێنن، تاکو لە بەندیخانە توندیان کردین، لەگەڵ هەموو ئەمانەشدا هێشتا کارێکیان نەکردووە شایانی باس بێت، پشت بە خوا ناشتوانن بیکەن. چونکە ئەوانە نەیانتوانی خۆیان لە قەڵای پۆڵایینی پەیامەکانی نوور بدەن و دەست لەو سەد و سی و سێ پەیامە بدەن کە وەك گوللە بە ڕووی ئەواندا دەتەقێنەوە، تەنها دوان سیانێکیان نەبێت. کەواتە ئەو کەسەی دەیەوێت لەم کێشەیەدا پارێزەرێك بکات بە بریکاری خۆی و بەرگریی لێ بکات، با پشت بەو قەڵایە ببەستێت و خۆی لێ قایم بکات و، لە نوور و ڕووناکی‌یەکەی وەربگرێت.

برایانم!

هیچ خەم و ترسێکتان لە پەیامەکانی نوور نەبێت، پشت بە خوا ئەم پەیامانە لە بەرچاوی خەڵکیدا هەڵناگیرێن و لانابرێن و لە کۆمەڵ ناشاررێنەوە. چونکە بەشەکانی ئەم پەیامانە بەوپەڕی سەربەستی‌یەوە لە ناوەندی پەرلەمان و گەورە پیاوانی دەوڵەتدا دەخوێندرێنەوە و ئەم دەست و ئەو دەست دەکەن.

پشت بە خوا ئەو ڕۆژە دێتە کایەوە کە فەرمانبەر و بەڕێوەبەرە خۆشبەختەکان، پەیامەکانی نوور بەسەر بەندکراواندا، بە وێنەی خۆراك و چارەسەری و دەرمان، دابەش بکەن و، ئەم بەندیخانانە بکەن بە قوتابخانە و مەڵبەندی چاککردن و پەروەردە و ڕێنمایی.

* * *

مەسەلەی پێنجەم

بێ گومان "لاوی" - وەك لە پەیامی (ڕابەری لاوان)دا باسمان کردووە - دەڕوات و وەك "خۆر" ئاوا دەبێت. چونکە هەروەك پایز و زستان بە دوای هاویندا و ئێوارە و شەویش بە دوای ڕۆژدا دێت، بە هەمان جۆر و بەپێی هەمان ڕاستی "لاوی"ش دەبێت بە "پیری" و پاشان بە "مردن".

جا ئەگەر "لاو" هەرچی وزە و توانای کاتیی خۆی هەیە لە پێناوی خێر و چاکە و لە بازنەی داوێن پاکی و لەسەر ڕێگای ڕاستدا بەسەر برد، ئەوا هەموو فەرمانە ئاسمانی‌یەکان مژدەی دەستکەوتنی لاوی‌یەکی هەمیشەیی نەبڕاوەی دەدەنێ.

چونکە هەروەك لەوانەیە توورەبوونی تەنها یەك "خولەك" پاڵ بە مرۆڤەوە بنێت کەسێك بکوژێت و بەو هۆیەوە ملیۆنان "خولەك" لە ئازار و ئەشکەنجەی بەندیخانەدا بەسەربەرێت، هەرزەیی و چێژە سەرپێیی و کاتی‌یەکانی "لاوی"ش بە هەمان جۆرە، چونکە ئەگەر لە دەرەوەی بازنەکانی حەڵاڵدا بەکاربهێنرێت چەندین ئازاری زۆر و قووڵتر هەر لە خودی لەزەتەکەدا دەرخواردی مرۆڤ دەدات، چ جای تۆڵەی ترسناکی دوارۆژ و، سزای توندوتیژی ناو گۆڕ و، سەرەڕای ئەو ئاخ هەڵکێشانە قووڵانەی کە لە نەمانی خودی تام و چێژەکانەوە سەرهەڵدەدەن و، جگە لەو ئاکامە دنیایی‌یانەش کە لەو تاوان و خراپکاری‌یانەوە پەیدا دەبن.

هەموو لاوێکی ژیر کە ئەو تاقیکردنەوانەی بە خۆیەوە دیبێت، هەر لە خودی ئەو تام و لەزەتانەدا هەست بەو ئازارانەش دەکات. بۆ نموونە:

خۆشەویستیی حەرام، یان عیشقێك کە لە پێناوی حەقدا نەبێت، ئەوەندە ئازاری تێدایە کە لەزەتە کەم و جوزئی‌یەکەی تاڵ دەکەن. یەکێك لەو ئازارانە ئازاری غیرەت و

حه‌سوودی‌یه.. یه‌کێکی تریان ئازاری جودایی خۆشه‌ویسته.. یه‌کێکی تریش خۆشه‌ویستی نه‌گۆڕینه‌وه‌یه له نێوانی یه‌کتردا وه‌کو یه‌ك.. جگه له‌مانه‌ش چه‌ندین ئازاری تاڵ و لێلکه‌ری تر هه‌ن که ئه‌و له‌زه‌ته جوزئی‌یه وه‌کو هه‌نگوینی ژه‌هراوی لێ ده‌که‌ن.

جا ئه‌گه‌ر ده‌ته‌وێت بزانیت که هه‌ڵسوکه‌وتی هه‌ڵه‌ی لاوان و زیاده‌ڕه‌وی‌یان له کاروباریاندا، ده‌بێته هۆی نه‌خۆشکه‌وتنیان، به ڕاده‌یه‌کی وا که بیانگه‌یه‌نێته خه‌سته‌خانه‌کان، یان گۆڕستانه‌کان..

ئه‌گه‌ر ده‌ته‌وێت تێبگه‌یت له‌وه‌ی که له‌خۆباییبوون و هه‌ڵه‌شه‌یی لاوان به‌ره‌و به‌ندیخانه‌کان به‌ڕێیان ده‌کات..

ئه‌گه‌ر ده‌ته‌وێت بۆت ده‌ربکه‌وێت که هه‌رچی ئازاری مه‌عنه‌وی و خه‌فه‌تی ده‌روونی لاوان هه‌ن، که له ئه‌نجامی به‌تاڵیی ڕۆح و برسێتیی دڵ و بێ کاریی له‌شه‌وه په‌یدا بوون، به‌ره‌و ده‌رگای مه‌یخانه و مه‌لها کانیان ده‌بات..

ئه‌گه‌ر ده‌ته‌وێت له‌مانه تێبگه‌یت و بگه‌یته ئه‌م ده‌ره‌نجامه، ئه‌وا فه‌رموو پرسیار له خه‌سته‌خانه و به‌ندیخانه و مه‌یخانه و گۆڕستانه‌کان بکه! ئه‌و کاته بێ هیچ گومانێك گوێت له ده‌نگی ئاخ و ناڵه و قوڵپه‌ی گریان و هه‌نسك و حه‌سره‌تی په‌شیمانی ده‌بێت، زۆربه‌یان له زاری چه‌ند لاوێکی سه‌ر لێ شێواو ده‌رده‌چن، که به‌هۆی هانده‌ری ئاره‌زووه‌کان و زیاده‌ڕه‌وی و خراپکاری و هه‌ڵپه‌کردن به دوای له‌زه‌تی حه‌رام و چه‌په‌ڵدا، سنووری حه‌ڵاڵیان به‌زاندووه و، له ئه‌نجامی ئه‌وه‌شدا زلله و لێدانی پڕ له ئازاریان چه‌شتووه و، ئێستا به‌و چه‌شنه ده‌نگ و گریان و هاواریان لێ به‌رز ده‌بێته‌وه.

به‌ڵام ئه‌گه‌ر لاو سه‌رده‌می لاویی له گوێڕایه‌ڵیی فه‌رمانه‌کانی خوادا به‌سه‌ر برد و ڕێی ڕاستی گرته‌به‌ر و له سه‌ریشی به‌رده‌وام بوو، ئه‌وا لاوی‌یه‌که‌ی خۆی ده‌کات به شیرینترین ناز و نیعمه‌ت و جوانترین به‌خششی خوایی و، ڕێگای بۆ کردوه‌وه چاکه‌کان پێ خۆش ده‌کات و، لاوی‌یه‌کی نوێ و هه‌میشه‌یی و جوانی له قیامه‌تدا، له بریی ئه‌م لاوی‌یه فانی و له‌ناوچووه‌ی دنیا، پێ به‌رهه‌م ده‌هێنێت. هه‌موو کتێب و په‌ڕاوه ئاسمانی‌یه ڕه‌وانه‌کراوه‌کان، که له پێشه‌کیی هه‌موویانه‌وه قورئانی پیرۆز و ئایه‌ته‌کانی ئه‌و قورئانه‌یه، ئه‌م مژده‌یه‌مان ده‌ده‌نێ.

جا مادەم ڕاستی ئه‌مه‌یه که باسمان کرد..

مادەم مەیدانی حەلاڵ ئەوەندە بەرین و فراوانە کە بۆ حەوانەوە و خۆشی و ڕابواردن سەروزیادە.

مادەم تەنها یەك لەزەتی حەرام هێندە ئازار دەرخواردی خاوەنەکەی دەدات کە ساڵێك، تەنانەت هەندێ جار دە ساڵ ئەو ئازارە لە بەندیخانەدا درێژە بکێشێت..

مادەم وایە.. ئەوا دەبێ سەردەمی "لاوی" بە دەست و دڵ خاوێنی و، داوێن پاکی و، ڕەوشت و ئاکاری جوان و، گرتنەبەری ڕێگای ڕاست بەسەر ببرێت، بۆ شوکرانەی ئەو نیعمەتە بەلەزەتانەی بۆی کراون بە دیاری. بەڵکو ئەمە لە هەموو شتێك پێویستترە کە لاوان بیکەن و ئەنجامی بدەن.

* * *

مەسەلەی شەشەم

(ئەم مەسەلەیە ئاماژەیەکی کورتە بۆ تەنها یەك بەڵگە لە نێوان هەزاران بەڵگەی گشتیدا سەبارەت بە (ئیمان بە خوا) کە لە زۆر شوێنی تری پەیامەکانی نووردا بە بەڵگەی چەسپێنەرەوە ڕوون کراونەتەوە).

کۆمەڵێك لە قوتابیانی قۆناغی ئامادەیی لە شاری "قەستەمۆنی"[(١)] هاتن بۆلام و پێیان وتم:

- (خوای بەدیهێنەرمان پێ بناسێنە، چونکە مامۆستاکانمان باسی خوامان بۆ ناکەن)!

پێم وتن:

- هەریەك لەو زانستانەی دەیانخوێنن، هەمیشە باسی خوا دەکات و بە زمانی تایبەتیی خۆی خاوەندی بەخشندەمان پێ دەناسێنێت. کەواتە ئێوەش لە بریی مامۆستاکان گوێ بۆ زانستەکان ڕابگرن!

---

(١) شارێکە دەکەوێتە باکووری تورکیا و لە ساڵی ١٩٣٧زدا مامۆستا نوورسی بۆ ئەوێ نەفی کراوە و تا ساڵی ١٩٤٣ز تیایدا دەست بەسەر بووە، ئنجا لەم بەروارەوە بە بەندکراوی براوە بۆ دادگای گەورەی جەزا لە شاری دەنیزلی. (وەرگێڕ)

❖ بۆ نموونە:

هەروەك هەر شووشە دەرمان و پێکهاتەیەکی کیمیایی ناو دەرمانخانەیەکی گەورە، کە بە چەندین تەرازووی سەرنەکەر و ئەندازەی ورد ئاوێتەی یەکتر کرابێتن، دەیچەسپێنێت کە دەرمانگەرێکی دانا و کیمیاگەرێکی زانا ئەم کارانەی ئەنجام داوە.. دەرمانخانەی گۆی زەویش، کە چوار سەد هەزار جۆری ڕووەك و زیندەوەری زیاتر تێدایە، بە هەمان جۆرە.. چونکە لە ڕاستیدا هەریەکە لەو ڕووەك و زیندەوەرانە وەك شووشەیەکی پڕ لە پێکهاتووی ورد و، ئاوێتەکراوێکی زیندەکاری سەرسووڕهێنەر وایە.

جا ئەم دەرمانخانە گەورەیە، خواوەندی دانا و شکۆمەند پیشانی هەموو کەسێك، تەنانەت کوێرەکانیش، دەدات و، بە ئەندازەی پلەی کەماڵ و ڕێکوپێکی و گەورەیی‌یەکەی، بەدیهێنەری بەخشندە بە غەیری خۆی دەناسێنێت، بە چەشنی دەرمانخانەکەی بازاڕ، کە کیمیاگەر و دروستکەری خۆی ناساند. ئەمەش بەپێی زانستی "پزیشکی" کە خۆتان دەیخوێنن.

❖ نموونەیەکی تر:

هەروەك ئەگەر کارگەیەکی گەورە و نائاسایی لە تەنها ماددەیەکی زۆر ساکار چەندین جۆر کووتاڵی جۆراوجۆر بچنێت و بەرهەمیان بهێنێت، ئەوا بەم کارەی دەیچەسپێنێت کە بێ هیچ گومانێك ئەندازیارێکی میکانیکیی کارامە هەیە ئەم کارانە ڕادەپەڕێنێت. بەم جۆرە ئەو کارگەیە ئەندازیارەکەمان پێ دەناسێنێت.

ئەم مەکینە هاتوچۆکەر و کارگە خواییەش، کە ناوی گۆی زەوی‌یە، بە هەمان چەشنە، کە سەدان هەزار کارگەی سەرەکیی تێدایە و هەریەك لەم کارگە سەرەکی‌یانەش هەزار کارگەی وردەکاری تێدایە و، هەریەکەیان – بێ هیچ گومانێك – خاوەن و بەدیهێنەری خۆیمان، بە ئەندازەی گەورەیی و کەماڵی ئەم کارگە خوایی‌یە لەچاو کارگە ئادەمی‌یەکەدا، پێ دەناسێنێت، هەروەك کارگە ئادەمی‌یەکە ئەندازیاری خۆی پێ ناساندین. ئەمەش بەپێی دەستوورەکانی زانستی "میکانیك" کە دەیخوێنن.

❖ نموونەیەکی تر:

هەروەك کۆگا و گەنجینەیەکی گەورەی ئازووقە، کە لە هەموو لایەکەوە هەزار جۆر خواردەمەنیی تێدا ئامادە کرابێت و لەیەك جیا کرابنەوە و هەریەکەیان لە جێگایەکی تایبەتیدا ڕیز کرابن، تێمان دەگەیەنێت کە خاوەن و بەڕێوەبەرێکی هەیە سەرپەرشتیی دەکات..

ئەم گەنجینەی ڕۆزیدانە خواییەش بە هەمان جۆرە..

ئەم گەنجینەیەی کە لـە گەشتی یـەك ساڵیدا مـاوەی بیست و چـوار هـەزار سـاڵ ڕێ بەوپەڕی ڕێکوپێکی دەبڕێت و، سەدان هەزار بەدیهێنراوی لەناودا هـەن کـە هەریەکەیان پێویستی بە جۆرێك خواردەمەنیی تایبەتی هەیە..

ئەم گەنجینەیەی کە بەسەر هەر چوار وەرزەکـەدا تێپەڕ دەبێـت و، وەرزی بـەهار وەك کـاروانێك کـە هـەزاران جـۆر خواردەمـەنیی پـێ بێـت، لەگـەڵ خۆیـدا بـۆ هـەموو ئـەو هەژارانە دەهێنێت کە لە زستاندا خۆراك و ئازووقەیان لـێ بڕاوە..

ئەم گەنجینە خواییە (کە گۆی زەوییە) وەك کەشـتییەکی خوایـی وایـە و هـەزاران جۆری کەرەسە و کۆئەندام و قوتووی خواردەمەنیی تێدایە..

ئەم گەنجینە و کۆگا پەروەردگارییە، بـەپێی دەستوورەکانی زانسـتی: (ژیانسـازی و بازرگـانی) کـە ئێـوە دەیخوێنـن و، بـە ئـەندازەی گـەورەیی خـودی گەنجینەکـە، خـاوەن و کارسازی خۆیمان پیشان دەدات و پێمان دەناسێنێت و لـە لامـان خۆشەویسـتی دەکـات.

هەروەك ئەو گەنجینەیەی کە دەستکردی مرۆڤ بوو، خاوەن و بەڕێوەبەرەکەی خۆی پێ ناساندین.

❖ نموونەیەکی تر:

ئەگەر سوپایەکی گەورە چوارسەد هەزار گەل و نەتەوەی جیاجیای لە ژێـر ئاڵاکـەی خۆیدا کۆ کردبێتەوە و، هەریەك لەو ڕەگەز و نەتەوانەش خواردەمەنیی لەوانی تر جیاواز بێت و، چەکی هیچیان لە هی تریان نەچێت و، بەرگ و پۆشاك و شێوەی مەشق کردن و جۆری تەعلیمات و ماوەی پشوودانیان لە یەکتر جیا بێت و، پێشـەوای ئـەو سـوپایە، بـێ ئەوەی هیچیانی لەبیر بچێتەوە یان سەری لـێ تێك بچێت، خۆراك و پۆشاکی جیاجیایان بداتێ..

ئەو سوپایەی بەم جۆرە بێـت، دەری دەخـات کـە: پێشـەواکەی کەسـێکی بـێ وێنـە و ناوازەیە..

جا هەروەك ئەم سەربازگە سەرسووڕهێنەرە ئەو پێشەوا ناوازەیەمان بـۆ دەردەخـات و پێمـان دەناسـێنێت و، تەنانـەت خۆشەویستیشـی دەکـات لـە لامـان، سـەربازگەی "زەوی"یش بە هەمان جۆرە. چونکە سەربازگەی زەوی لە هەموو بەهارێکدا سـەرلەنوێ سوپایەکی خوایی گەورە لە چوارسەد هـەزار ڕەگـەز و جـۆری گـەلانی ڕووەك و نەتـەوە جیاجیاکانی زیندەوەران پێك دەهێنێت و، هەر جۆرەشیان پۆشاك و، خۆراك و، چەك و،

مه‌شق و، پشووی تایبه‌تیی خۆی له لایه‌ن پێشه‌وایه‌کی گه‌وره‌ی تاك و ته‌نیاوه، به بێ له‌بیرچوونی هیچ کامێکیان، یان لێ تێکچوون، یان سه‌رگه‌ردان بوون و، به‌وپه‌ڕی ته‌واوی و ڕێکوپێکیشه‌وه، پێ ده‌به‌خشرێت.

جا به‌پێی "زانسته سه‌ربازی‌یه‌کان" ئه‌م سه‌ربازگه به‌رین و فراوانه‌ی وه‌رزی به‌هار که به پانایی گۆی زه‌وی بڵاو بووه‌ته‌وه، به‌ڕێوه‌به‌ر و په‌روه‌ردگار و پێشه‌وای هه‌ره مه‌زن و پیرۆزی خۆی پیشانی هه‌موو ئه‌وانه ده‌دات که خاوه‌نی دڵ و ده‌روون و تێگه‌یشتن و ژیرین و، به ئه‌ندازه‌ی پله‌ی که‌ماڵ و گه‌وره‌یی ئه‌م سه‌ربازگه‌یه، ئه‌و په‌روه‌ردگاره‌یان پێ ده‌ناسێنێت و، له ڕێگای ته‌قدیس و ته‌سبیح و ڕێزلێنان و سوپاس کردنه‌وه، له لایان خۆشه‌ویستی ده‌کات. وه‌ك سه‌ربازگه ناوبراوه‌که ئه‌مه‌ی سه‌باره‌ت به پێشه‌واکه‌ی خۆی ئه‌نجام دا.

❖ نموونه‌یه‌کی تر:

وا دابنێ که ملیۆنان گڵۆپی کاره‌با له‌ناو شارێکی سه‌رسووڕهێنه‌ردا، به بێ ئه‌وه‌ی سووته‌مه‌نی‌یان لێ ببڕێت و بکوژێنه‌وه، هاتوچۆ بکه‌ن.

ئایا ئه‌م کاره – له‌گه‌ڵ ده‌ربڕینی ڕێز و سه‌رسووڕماندا – ده‌ری ناخات که: ئه‌ندازیارێکی بێ هاوتا و کاره‌باچی‌یه‌کی کارامه هه‌یه، کارگه‌ی کاره‌باکه و ئه‌و گڵۆپانه‌ی له‌ژێر ده‌ستدایه؟

به هه‌مان جۆر، گڵۆپی ئه‌و ئه‌ستێرانه‌ش که به بنمیچی خانه‌ی زه‌وی‌یه‌وه شۆڕ بوونه‌ته‌وه و، به‌پێی گه‌ردووناسیی نوێ هه‌ندێکیان به هه‌زاران جار له گۆی زه‌وی گه‌وره‌ترن و، خێرایی‌یان له هی تۆپی تۆپخانه‌کان زیاتره و، بێ ئه‌وه‌ی ڕێسای نێوانیان تێك بچێت و له یه‌کتر بده‌ن و، بێ کوژانه‌وه و ته‌واوبوونی سووته‌مه‌نی کارده‌که‌ن، وه‌ك له "گه‌ردووناسی"دا ده‌یخوێنن.. ئه‌م ئه‌ستێرانه، به چه‌شنێکی ڕووناك، ئاماژه بۆ به‌دیهێنه‌ری خۆیان ده‌که‌ن.

بۆ نموونه: "خۆر" که یه‌ك ملیۆن جار له زه‌ویی خۆمان گه‌وره‌تره و یه‌ك ملیۆن ساڵیش له زه‌وی کۆنتره، یه‌کێکه له‌و گڵۆپه داگیرساوه هه‌میشه‌یی‌یانه‌ی میوانخانه‌ی خواوه‌ندی میهره‌بان. جا بۆ ئه‌وه‌ی هه‌میشه دابگرسێت و گڕ بگرێ و سووته‌مه‌نیی لێ نه‌بڕێت، هه‌موو ڕۆژێك پێویستیی به ئه‌ندازه‌ی ده‌ریاکانی زه‌وی سووته‌مه‌نی و، چیاکانی زه‌وی خه‌ڵووز و، چه‌ندین ئه‌وه‌نده‌ی قه‌باره‌ی زه‌ویش دار ده‌بێت، تاکو ئه‌و به‌رده‌وامی‌یه‌ی بۆ بڕه‌خسێت..

کەچی ئەو توانستەی کە "خۆر" و هەموو ئەستێرەکانی تری هاوچەشنی خۆر دادەگرسێنێت، بە بێ هیچ سووتەمەنی و خەڵووز و ڕۆنێك ئەم کارە دەکات و نایەڵێت بیشکوژێتەوە و، بە خێرایی‌یەکی یەکجار گەورە و بێ لەیەکدان لە شوێنی خۆیاندا دەیانسووڕێنێت. بێ گومان ئەو توانستەی کە ئەم کارە ڕایی دەکات، توانستێکی بێ کۆتایی و دەستەڵاتێکی تابلێی گەورەی بێ سنوورە.

کەواتە ئەم بوونەوەرە مەزنە و هەرچی گڵۆپ و چرای ڕووناکی تێدایە و پیایدا شۆڕ کراونەتەوە، بە جوانی و بەپێی دەستوورەکانی زانستی "کارەبا" - کە خوێندووتانە یان لەمەولا دەیخوێنن - پادشا و دەستەڵاتداری ئەم پیشانگا و فیستیڤاڵە گەورەیە دەردەخات و، ڕووناك‌کەرەوە و کارساز و بەدیهێنەری خاوەن شکۆی خۆی، بە شایەتیی هەموو ئەستێرە درەخشانەکان بە هەموان دەناسێنێت و، لە ڕێگای سوپاسگوزاری و تەقدیس‌کردنەوە لە لایان خۆشەویستی دەکات، تەنانەت بۆ پەرستنیشی هانیان دەدات.

❖ نموونەیەکی تر:

ئەگەر کتێبێك هەبێت لە هەموو دێڕێکیدا کتێبێك بە خەتێکی ورد و، لە هەموو وشەیەکیدا سوورەتێکی قورئانی تێدا نووسرابێت و، هەریەك لەو مەسەلە و بابەتانەش کە لێیان دەدوێت ورد و پڕ واتا بن و پشتی یەکتری بگرن، گەر کتێبێکی وا ببێت، ئەوا ئەو کتێبە، بێ هیچ گومانێك، کارامەیی لەڕادەبەدەری نووسەرەکەی و توانستی تەواوی دانەرەکەی دەردەخات.. واتە ئەم جۆرە کتێبە وەك ڕووناکیی خۆر نووسەرەکەی بە خەڵکی دەناسێنێت و کەماڵی توانستی ئەو دەردەخات و، بە چەشنێکی وا ڕێز و تەقدیری سەیرکەرانی ڕادەکێشێت کە یەکسەر لەبەر خۆیانەوە بڵێن: "تبارك الله، سبحان الله، ما شاء الله".

کتێبی مەزن و گەورەی ئەم گەردوونەش وایە، کە تەنها لە یەك لاپەڕەیدا - کە گۆی زەوی‌یە - و لە یەك مەلزەمەیدا - کە وەرزی بەهارە - سێ‌سەد هەزار کتێبی جیاجیا، کە ڕووەك و زیندەوەرانن، دەنووسرێن و، هەریەکەیان وەك کتێبێك وان. هەموو ئەمانەش پێکەوە و بە بێ تێکەڵبوون و هەڵە و لەبیرچوونەوە و بەوپەڕی ڕێکوپێکی‌یەوە، دەنووسرێن. تەنانەت لە تەنها وشەیەکیدا (وەك درەخت) پارچە شیعرێکی تەواوەتی و، لە یەك دانە نوختەیدا (وەك تۆو) پێڕستی کتێبێکی تەواو دەنووسرێت.

جا هەروەك ئەمە شتێکە لەبەرچاوماندایە و بێ هیچ گومانێك پیشانمان دەدات کە لە پشتی ئەم نووسینانەوە قەڵەمێکی کارامە هەیە دەیاننووسێت.. ئەوا دەتوانن بۆ خۆتان ئەوە لێك بدەنەوە کە ئایا مەودای بەڵگەی کتێبی گەورە و مەزنی گەردوون، کە لە هەموو وشەیەکیدا چەندین واتا و دانایی تێدایە و.. مەودای بەڵگەی ئەم قورئانە گەورە بەرجەستەیە - کە جیهانە - بزانن چەندەیە و چۆن دەبێت بە بەڵگە لەسەر خاوەندی نووسەری خۆی، هەروەك ئەو کتێبەی لە نموونەکەدا باس کرا، بوو بە بەڵگە لەسەر نووسەرەکەی!

ئەمەش بەپێی داخوازیی (زانستی حیکمەتی شتان) و (هونەری خوێندنەوە و نووسین) کە دەیانخوێنن و، بە تەرازوویەکی گەورەتر و ڕوانینێکی فراوانتر بۆ ئەم کتێبە گەورەیەی گەردوون، دەردەکەوێت. تەنانەت ئەو کاتە تێدەگەن کە چۆن ئەم کتێبە گەورەیەی گەردوون بە "الله أکبر"کردن خوای بەدیهێنەری خۆی دەناسێنێت و، بە "سبحان الله" تەقدیسی ئەو خوایەمان فێر دەکات و، بە سوپاسگوزاریی: "الحمد لله"ش ئەو خاوەندەمان لە لا خۆشەویست دەکات!

بەم جۆرە و بەپێی ئەوانەی باسمان کردن، هەریەکە لەو زانستە لەژمارەبەدەر و زۆرانە، بەڵگەیە لەسەر بەدیهێنەری شکۆمەندی بوونەوەر و، خوای گەورەمان بە ناوە جوانەکانی و کەماڵات و سیفەتە بەرزەکانی پێ دەناسێنێت. ئەمەش بەهۆی ئەو تەرازووە فراوان و، ئاوێنە تایبەتی و، چاوە تیژ و بینەر و، ڕوانینە پڕ لە پەندانەی کە لەناو هەریەك لەو زانستانەدا هەن.

بەو قوتابییە لاوانەم وت:

حیکمەتی دووپات بوونەوەکانی قورئانی پیرۆز، وەك: ﴿خلقَ السموات والأرضَ﴾ و ﴿ربُّ السمواتِ والأرض﴾ لە پێناوی ڕێنمایی کردنی خەڵکیدایە بۆ ئەو ڕاستییەی کە باسمان کرد. هەروەها بۆ ئەوەیە کە ئەم بەڵگە بەهێز و ڕووناکەی "تەوحید"مان فێر بکات و بەدیهێنەری مەزنمان پێ بناسێنێت.

ئەوانیش وتیان:

(سوپاسی بێ سنوور پێشکەشی پەروەردگاری بەدیهێنەرمان بێت، لەسەر ئەم وانەیەی کە لە ڕاستیدا حەقیقەتێکی گەلێ بەرزە، خوات لێ ڕازی بێت و پاداشتی چاکەت بداتەوە).

ئنجا پێم وتن:

مرۆڤ مەکینەیەکی زیندەکارە، هەزاران جۆر ئازار و هەزاران جۆر تام و لەزەت لـە ژیاندا دەچێژێت..

ئـەم مرۆڤـە هـەروەك لەوپـەڕی دەستەوسـانی و کۆڵەواریدایـە، لـە هـەمان کاتیشـدا ئەوەندە دوژمنی ماددی و مەعنەویی هەیە کە لە ژمارە نایەن..

هەرچەند لەوپەڕی هەژاریدایە، ئەوەندە ئارەزووی دیار و نادیاریشی هەیە کە لە بـاس کردن نایەن..

کەواتە مرۆڤ بەدیهێنراوێکی ئەوەندە هـەژارە کـە هەمیشـە زڵلـەی نـەمان و جودایـی دەخوات. بەڵام سەرەڕای هەموو ئەمانە، هەرکات بەهۆی پەرستش و ئیمانـەوە پشـت بـە خواوەند و پادشای شکۆمەندی خۆی ببەستێ، ئەوا پاڵپشتێکی گەورە و بەهێزی ئەوتۆی دەسـت دەکـەوێت کـە بتوانێـت لـە دەسـت هـەموو دوژمنـانی ڕزگـاری ببێـت و، یارمەتییەکی وای دەستگیر دەبێت کە بۆ بەدەستهێنانی ئاواتەکانی پشتی پێ بـەستێت.

چونکە هەروەك مرۆڤ نیسـبەت و پـەیوەندیی لەگـەڵ کەسـانی لـە خـۆی گـەورەتردا هەیە و بەم پەیوەندی و نیسـبەتبوونەش بـۆ لای گەورەکەی و ڕێزی لای ئەو، شـانازی دەکات..

هەر بەم جۆرەش نیسبەت پەیدا کردنی مرۆڤ بەهۆی ئیمانەوە لەگەڵ ئـەو خـواوەنـدە بەتوانایـەدا کـە خـاوەنی توانسـتێکی بێسـنوورە و، ئـەو پادشـا بـە بەزەییـەی کـە میهرەبانییـەکی فراوانـی هەیـە و، پەرسـتنی لـە ڕێـی گوێڕایـەڵی و شـوکرانەبژێری کردنیەوە.. ئەم کارە وا لە (مردن) دەکات، کە خۆی لە خۆیدا ئیعدامێکی هەمیشەییە، بۆ ئـەو ئیمـاندارە ببێـت بـە بلیتـی سـەفەر و پشـوو وەرگرتـن بـۆ ڕۆشـتن بـەرەو جیـهانی هەمیشەیی!

خۆتان دەتوانن ئەندازەی ئەوە لێك بدەنـەوە، کـە ئـەم مرۆڤـە لـە بـەردەم گەورەکەی خۆیدا دەبێ چەندە لەزەتی شیرینی پەرستن بچێژێت و، چەندە سوپاسگوزاری ئەو ئیمانـە بێـت کـە لـە دڵـدا هەستی پێ دەکات و، چـەندە بـە نووری ئیسـلام بەختـەوەر بێـت و، شـانازی بـە خـوای گـەورە و بـەتوانا و میـهرەبانی خـۆی بکـات و هـەردەم لـە شـوکرانەبژێریی نیعمەتی ئیمان و ئیسلامدا بێت.

هەروەك ئەمەم بە برا قوتابییەکانم وت، هەروەها بە بەندکراوانیشی دەڵـێم:

ئەوەی خوا بناسێت و گوێڕایەڵیی فەرمانەکانی بکات، با لـە بەندیخانەشـدا بێـت هـەر بەختەوەرە. ئەو کەسەش لە خوا بێئاگا بێت و خوای لە یـاد چووبێـت، بـا لـە کۆشـك و تەلاریشدا بژی، هەر بەدبەخت و سەر لـێ شێواوە!

ڕۆژێکیـان سـتەم لێکراوێـك لـەو کاتـەدا کـە بەوپـەڕی شـادمانییەوە بـە داری سێدارەکەیدا سەردەکەوت، ڕووی کردە ستەمکارانی و بە دەنگی بەرز و زوڵاڵ پێی وتن:

– (من لەناوناچم و بەرەو نەمان ناڕۆم، بەڵکو لە بەندیخانەی دنیا دەرباز دەبم و بەرەو بەختەوەریی هەمیشەیی دەڕۆم.. بەڵام دەبینم ئێوە فەرمانی لەناوچوونی هەمیشەییتان بۆ دەرچووە، چونکە وا گومان دەبەن کە مردن نەمان و لەناوچوونە. کەواتە من تۆڵەی خۆمم لێ سەندووەتەوە). ئەمەی وت و، لەگەڵ دووپات کردنەوەی: "لا إلـه إلا الله"دا بە چاوی ڕوون و ڕووی گەشەوە گیانی سپارد!

﴿سبحانك لا علم لنا إلا ما علّمتنا إنك أنت العليم الحكيم﴾.

* * *

مەسەلەی حەوتەم

(بەروبوومێکە ڕۆژێکی هەینیی ڕۆژگارانی بەندیخانەی دەنیزلی بەرهەمی هێنا)

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿وما أَمْرُ السَّاعةِ إلاّ كَلَمحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَب﴾ (النحل:٧٧).

﴿مَا خَلْقُكُمْ وَلا بَعْثُكُمْ إلاّ كَنَفْسٍ وَاحِدَة﴾ (لقمان:٢٨).

﴿فَانْظُرْ إِلى آثَارِ رَحْمَتِ اللهِ كَيْفَ يُحْيِي الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها إِنَّ ذلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِير﴾ (الروم:٥٠).

ڕۆژێکیان لە شاری "قەستەمۆنی" لەسەر زەمانی ئەو زانستانەی کـە لـە قوتابخانـەکاندا دەخوێندرێن، دەرسێکم بە هەندێ قوتابیی ئامـادەیی وت، کـە هـاتن و پرسـیاریان لـێ کـردم و وتیـان: (خواوەنـدی بەدیهێنـەرمان پـێ بناسێنە). وەك لـە مەسـەلەی شەشـەمی پێشوودا باس کرا.

هەندێ لەو بەندکراوانەی کە لە بەندیخانەی "دەنیزلی" لەگەڵ مندا بەندکرابوون و توانی‌یان پەیوەندیم پێوە بکەن، خوێندبوویانەوە و، ئاسوودەیی دەروون و قەناعەتی تەواویان لە خوێندنەوەیدا دەست کەوتبوو، بە ڕادەیەکی وا کە هەستیان بە شەوق و تاسەیەکی زۆر بۆ دواڕۆژ دەکرد. لەبەر ئەوە، پێ‌یان وتم:

(قیامەتیشمان پێ بناسێنە، بە چەشنێ کە ئیتر نە دەروونی بەدخوازی خۆمان و نە شەیتانەکانی سەردەم نەتوانن لە خشتەمان ببەن و بمانگەیەننە ئەم جۆرە بەندیخانانە).

منیش لەسەر داخوازی ئەوان و، بۆ نەهێشتنی پێویستیی قوتابیانی نوور لە بەندیخانەی دەنیزلیدا و، لەبەر ئەو ئارەزووە بەتینەی ئەو کەسانەی کە مەسەلەی شەشەمیان خوێندبووەوە، بە پێویستم زانی پوختەیەکی کورت لە بارەی ئەم پایە ئیمانی‌یە کە بریتی‌یە لە "ئیمان بە دواڕۆژ" ڕوون بکەمەوە. وا ئەم باسە لە پەیامەکانی نوورەوە بە پوختی دەهێنم و دەڵێم:

هەروەك لە مەسەلەی شەشەمدا لە بارەی بەدیهێنەرمانەوە پرسیارمان لە زەوی و ئاسمانەکان کرد و، ئەوانیش لەسەر زمانی زانستەکانی سەردەم، بە جۆرێکی ڕوون و ئاشکرا خوایان پێ‌ناساندین و وەڵامی پرسیارەکەیان داینەوە.. وا بۆ ئەم باسەش لە پێشدا پرسیاری دواڕۆژ لە پەروەردگاری خۆمان دەکەین، کە بەوپەڕی دڵنیایی‌یەوە ناسیمان، ئنجا لە پێغەمبەری گەورەمان ﷺ ئنجا لە قورئانی پیرۆز و پاشان لە هەموو پێغەمبەرەکانی تر و کتێبە پیرۆزەکان و مەلائیکەت و بوونەوەران.

☐ وا ئێستا لە یەکەم پلەداین؛ لە بارەی ئاخیرەتەوە پرسیار لە خواوەندی گەورەمان دەکەین. خواوەندیش لە ڕێی هەموو ئەو فەرمانانەوە کە بۆ پێغەمبەرانی - درووودیان لەسەر بێت- ناردوون و، بەهۆی هەموو ناوە جوانەکانی خۆی و سیفەتە گەورەکانیەوە، وەڵاممان دەداتەوە و دەفەرموێ:

(ئاخیرەت شتێکی بێ‌گومانە و ئێوەی بۆ لا دەبرێن).

جا لەبەر ئەوەی پەیامی حەشر(وتەی دەهەم) بە دوازدە ڕاستیی ڕوون و بێ‌گومان "قیامەت"ی چەسپاند و بە بەڵگەی ناوە جوانەکانی خوای گەورە ئاخیرەتی ڕوون کردووە، ئەوا لێرەدا بە کورتی ئاماژە بۆ ئەو بەڵگانە دەکەین و، واز لە ڕوونکردنەوەکەی ئەوێ دەهێنین بۆ ئەوەی دەیەوێت.

☐ بەڵێ، هیچ پادشایەکی گەورە نی‌یە کە "پاداشت" بۆ گوێڕایەڵان و "تۆڵە"ش بۆ یاخی‌بووان دانەنێت..

کەواتە پادشای هەمیشەیی کە لەوپەڕی بەرزیی پەروەردگاریی ڕەهادایە، پاداشت بۆ ئەوانە دادەنێت کە بەهۆی ئیمانەوە پەیوەندییان لەگەڵدا هەیە و لە ڕێی گوێڕایەڵی کردنەوە خۆیان تەسلیم کردووە.. تۆڵەش بۆ ئەوانە دادەنێت کە لە ڕێی کوفر و یاخیبوونەوە ئینکاری عیززەت و گەورەیی ئەو دەکەن. دیارە ئەو پاداشتە لەگەڵ میهرەبانی و جوانیی ئەودا شیاوە و، ئەو تۆڵەیەش لەگەڵ عیززەت و شکۆیدا گونجاوە.

بەم جۆرە، دوو ناوی: "السلطان الديان"، "رب العـــــالمين" وەڵامی پرسیارەکەمان سەبارەت بە قیامەتەوە دەدەنەوە..

❑ پاشان ئێمە بە جۆرێکی ڕوونی وەك ڕووناکیی ڕۆژ و بە چاوی خۆمان دەبینین کە: میهرەبانی و بەزەیی و دەست ڕەنگینییەکی فراوان دەورەی هەموو سەرزەویی داوە. ئەوەتا هەر کە بەهاری ڕازاوە و دڵڕفێن دێتە کایەوە، "میهرەبانی" هەموو درەخت و ڕووەکە بەردارەکان دەڕازێنێتەوە و، وەك حۆریی بەهەشت بەرگی قەشەنگیان لەبەر دەکات و، چەندین جۆری ڕەنگاوڕەنگ و جیاجیای میوەیان دەداتە دەست و، لەم ڕێگایەوە پێشکەشمانی دەکات و دەڵێت: (فەرموون بخۆن، نۆشتان بێت)!

دەبینیت لەسەر دەستی مێشێکی ژەهراویی وەك "هەنگ" هەنگوینێکی شیفا بەخشمان دەرخوارد دەدات و، ئاورێشمێکیشمان لەبەر دەکات کە مێروویەکی بێ دەست و پێ دەیچنێت و، لە مشتێك "تۆو"دا هەزاران تەن خواردەمەنی هەڵدەگرێت و دەیپارێزێت و بۆ ئێمەی دەکات بە گەنجینەیەکی پاشەکەوت کراو بۆ کاتی پێویست.

ئەو کەسەی کە ئەم میهرەبانییە فراوان و بەزەییە گشتی و بەخششە هەمە لایەنەی هەیە، بێ هیچ گومانێك، بەندە ئیماندارە خۆشەویستەکانی خۆی هەرگیز لەناو نابات، ئەوانەی کە نیعمەتی خۆی بەسەردا باراندوون و پێی گەیاندوون و، تا ئەم پلەیەش لەناو سۆز و چاودێریی خۆیدا ڕێزی لێ ناون. نەخێر، لەناویان نابات. بەڵکو کاروباری ژیانی دنیایان کۆتایی پێ دەهێنێت، تاکو بۆ چەندین میهرەبانیی تری فراوان و گەورەتر ئامادەیان بکات.

بەم جۆرە هەردوو ناوی: "الرحمن" و "الكـــريم"ی ناوە جوانەکانی خوای گەورە، وەڵامی ئەم پرسیارەی سەبارەت بە دوارۆژمان دەدەنەوە و، پێمان دەڵێن: "الجنة حق".

❑ پاشان دەبینین کە کارمەندییەکانی بوونەوەران لەسەر تەرزی "دانایی" دەچنرێن و بە تەرازووی "دادگەری" دەپێورێن. ئەم دوانەش (واتە دانایی و دادگەری)

دوو تەرازووی ئەوەندە ورد و سەرنەكەر و هەستیارن كە ژیریی مرۆڤ لەوان باشتر شك نابات..

بۆ نموونە: "دانستی ئەزەلیی خواوەند" هێزێكی پارێزەری ئەوتۆی بە مرۆڤ بەخشیوە كە لە قەوارەی دەنكە خەرتەلەیەكدایە و، وەكو كتێبخانەیەكی تابلێی بچووك وایە و، هەرچی ڕووداوی لەژمارەبەدەری ژیانی مرۆڤە تیایدا نووسراوە و ئەو "دانست"ە لە سووچێكی مێشكدا بۆی داناوە. تاكو ڕۆژی قیامەتی یاد بخاتەوە، ئەو ڕۆژەی كە لاپەڕەی كردەوەكانی مرۆڤی تێدا بەرچاو دەخرێت.

پاشان "دادگەرییەكی ڕەها" دەبینیت كە ئەندامەكانی لەشی هەرچی زیندەوەرە لە جێی شیاوی خۆیدا دادەنێت و، بە تەرازوویەكی تابلێی وردەكار ڕێكی دەخات. ئەمەش هەر لە میكرۆبێكی بچووكەوە دەگرێتەوە تا دەگاتە كەركەدەنێكی گەورە و، لە هەنگێكی لاوازەوە تا دەگاتە هەڵۆیەكی سامناك و، لە تاقە گوڵێكەوە تا دەگاتە بەهارێك، كە بە ملیۆنان و تریلیۆنان گوڵ ڕازاوەتەوە.

دەبینیت ئەم دادگەرییە ڕەهایە، هاوسەنگییەكی بێ كەموكووڕی و، ڕێكوپێكییەكی پڕ لە مەبەست و داهێنانكاری بە هەموو ئەندامێك دەبەخشێت. هەموو ئەمانەش لە دوو توێی جوانییەكی سەرنج ڕاكێش و ڕازاوەدا و لە ڕادەیەكی وادا كە بوونەوەران چەند نموونەیەكی بەرجەستەن بۆ داهێنان و ڕێكوپێكی و جوانی.

سەرەڕای ئەوەی كە مافی ژیان بە هەموو گیاندارێك دەبەخشێت و ڕێی ژیانی بۆ ئاسان دەكات و، چەندین تەرازووی بەرزی دادگەریی بۆ دادەنێت، وەك ئەوەی كە (پاداشتی چاكە، چاكەیە و.. هی خراپەش، خراپەیەكی وەك خۆیەتی).. لە هەمان كاتیشدا ئەم دادگەرییە ڕەهایە، بەهۆی ئەو سزا توندوتیژەی كە لە سەردەمی حەزرەتی ئادەمەوە تا ئێستا، بەرامبەر خوێن مژ و ستەمكاران بەكاری هێناوە، هێز و هەمیشەیی خۆی دەرخستووە.

جا هەروەك "خۆر" بە بێ ڕۆژ نابێت، "دانست" و "دادگەری"ی خواوەندیش بە تەواوی نایەنەدی، گەر ژیانێكی تری هەمیشەیی پەیدا نەبێت. لەبەر ئەوە، دانایی و دادگەری هەرگیز بە كۆتایی پێ هێنانێكی بێ دانایی و ڕاستی و دادی وەك ئەوە ڕازی نابن كە ستەمكارە سەرسەختەكان و، ستەم لێكراوە داماوەكان وەكو یەك لەناوبەرن و، پاشان زیندوو نەكرێنەوە! نەخێر بەم ئەنجامە ڕازی نابن. كەواتە دەبێ ژیانێكی تری هەمیشەیی ببێت كە: "دانایی" و "دادگەری" بە تەواوی ڕاستیی خۆیانی تێدا دەربخەن.

بەم جۆرە، ئەم ناوە جوانانەی خوای گەورە: "الحکیم" و "الحکم" و "العدل" و "العادل" وەڵامی ئەو پرسیارەمان دەدەنەوە کە لە بارەی ئاخیرەتەوە کردمان.

❑ پاشان بە چاوی خۆمان دەبینین کە هەرچی شت لەم بوونەوەرەدایە. سەرجەمی ئەو پێداویستییانەی بۆ دابین دەکرێن کە خۆی ناتوانێت بەدەستیان بهێنێت و، ئەو شتانەشی دەدرێتێ کە بە شوێنیاندا دەگەڕێت و بە پاڕانەوە داوایان دەکات، ئیتر ئەم پاڕانەوەیە چ بە زمانی پێویستییەکانی بێت و چ بە زمانی ئامادەیییە سروشتییەکانی. هەروەها لە باشترین و لەبارترین کاتدا لە لایەن خاوەنی فراوانترین میهرەبانی و ڕەهاترین بیستن و گشتیترین بەزەییەوە، هەموو ئەمانەی پێ دەبەخشرێن.

هەروەها دەبینین کە زۆربەی نزا و پاڕانەوە ئیرادییەکانی مرۆڤ گیرا دەبن. بە تایبەتی پاڕانەوەی مرۆڤە هەڵبژاردەکان و، لە نێوان ئەوانیشدا هی پێغەمبەران - دروودیان لەسەر بێت- زۆربەیان بە جۆرێکی لە عادەت بەدەر گیرا دەبن.

ئنجا ئەو هەموو گیرابوونی دوعا و دابینکردنی پێداویستییانە، تێمان دەگەیەنن کە بێ هیچ گومانێك لە پشتی پەردەی غەیبەوە خوایەکی بیسەر و فریادڕەس هەیە کە ئاخ و نالەی هەموو خاوەن بەڵا و گیروگرفتێك دەبیستێت و گوێ بۆ هەموو هەژارێك ڕادەگرێت و، نزمترین پێویستیی بچووکترین بەدیهێنراو دەبینێت و، شاراوەترینی ئاخ و هەناسەی لاوازترین شت دەبیستێت و، میهرەبانیی خۆی پێ دەبەخشێت و فریای دەکەوێت و ڕازیی دەکات.

مادەم ئەمە وابێت، ئەوا ئەو دوعایەی کە بۆ هەتاهەتایی و بەختەوەریی هەمیشەیی دەکرێت و، لە هەموو دوعاکانی تر باشتر و گشتیترە و، پەیوەندیی بە هەموو بوونەوەران و گشت ناوە جوانەکانی خوای گەورە و سیفەتە بەرزەکانیەوە هەیە، ئەم دوعایە کە باشترین بەدیهێنراو دەیکات کە مرۆڤە و، پێغەمبەریش ﷺ کە گەورەترین و خۆشەویستترین بەندەی خوایە و پێشەوای ئەو پێغەمبەرانەیە کە خۆری تیشکدار و پێشڕەوی مرۆڤایەتین، ئەم پێغەمبەرە مەزنە ﷺ، لەناو دوعا و نزاکانیدا ئەم دوعایە دەکات و، پێغەمبەرانی تریش "ئامین"ی بۆ دەکەن. تەنانەت بە لای کەمەوە هەرچی ڕۆژە چەندین جار نەتەوەکەی خۆی بە سڵاوات لەسەردانی "ئامین" بۆ دوعاکەی ئەو پێغەمبەرە گەورەیە ﷺ دەکەن. بەڵکو هەموو بوونەوەرانیش لە دوعاکەیدا بەشدارن و دەڵێن: (ئەی پەروەردگار! ئێمەش وەك ئەو هانات بۆ لا دەبەین و لێت دەپاڕێینەوە کە نزاکەی گیرا بکەیت)..

بێ گومان ئەم جۆرە دوعا گشتییانە، کە لە لایەن پێغەمبەرێکی ئاوا خۆشەویستەوە ﷺ و لە نێوان ئەو هەلومەرجانەدا بۆ مانەوە و هەمیشەیی دەکرێن، هەرگیز دەست بە ڕوویانەوە نانرێت.. هەر تەنها ئەم دوعایە هۆکارێکی سەروزیادە بۆ پەیدا کردنی بەهەشت و هێنانەدیی قیامەت، لە نێوان ئەو هەموو هۆکارە لەژمارەبەدەرانەی تردا کە بەدیهێنانی قیامەت پێویست دەکەن. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە بەدیهێنانی قیامەت بە لای دەستەڵاتی پەروەردگارەوە وەك بەدیهێنانی وەرزی بەهار ئاسانە.

بەم جۆرە، ناوە جوانەکانی: "المجیب" و "السمیع" و "الرحیم"ی خواوەند، وەڵامی پرسیارەکەمان دەدەنەوە.

❐ پاشان ئەو دیاردانەی مردن و زیندووبوونەوە کە لەسەر زەویدا بە گشتی لە گۆڕینی وەرزەکاندا ڕوو دەدەن، دەبن بە بەڵگەیەکی ئاشکرای وەك ڕۆژی ڕووناك لەسەر ئەوەی کە لە پشت پەردەی غەیبەوە پەروەردگارێك هەیە ئەم زەوییە زەبەلاحە بەوپەڕی ئاسانی و لەوپەڕی ڕێکوپێکیی وەك ئاسانی و ڕێکوپێکیی بەڕێوەبردنی "باخچەیەکی بچووك" بەڵکو "درەختێك" بەڕێوە دەبات و، وەرزی فراوانی بەهاریش بە ئاسانیی بەڕێوەبردن و جوانیی ڕازاندنەوەی یەك دانە گوڵ بەڕێوە دەبات و دەیڕازێنێتەوە و، لەسەر لاپەڕەی زەویدا سێ سەد هەزار جۆری ڕووەك و زیندەوەران دەنووسێت، کە وەك سێ سەد هەزار کتێب وان و نموونەی حەشر و نەشر پیشان دەدەن.

جا ئەم پەروەردگارە بەتوانایەی کە بێ هیچ سەر لێ شێوان و هەڵەیەك و، بەوپەڕی ڕێکوپێکیی پڕ لە واتای ڕەوانەوە، ئەم هەموو نموونە بەیەکداچووانە دەنووسێت.. لەگەڵ ئەم شکۆمەندی و گەورەییەدا، دەری دەخات کە خاوەنی توانستێکی کاریگەرە و میهرەبان و دانایە و، ئەم میهرەبانی و داناییەی هەموو بوونەوەران دەگرێتەوە. ئەوەتا پلەیەکی بڵندی بە مرۆڤ بەخشیوە و ئەم گەردوونە مەزنەشی بۆ ژێربار خستووە و کردوویەتی بە ماڵبەند و نیشتەجێی ئەو..

هەروەها مرۆڤی کردووە بە جێنشینی خۆی لەسەر زەویدا و، ئەو ئەمانەتە گەورەیەشی خستووەتە ئەستۆ کە زەوی و چیا و ئاسمانەکان هەڵیان نەگرت و، بەسەر هەموو بوونەوەرانی تردا پێشی خستووە و، ئنجا بە گوفتاری پەروەردگارانە و پشتگیری کردنی خۆیشی شەرەفمەندی کردووە. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە لە هەموو ئەو کتێبانەدا

کە بۆ گرۆی مرۆڤی ناردوون، لە لای خۆیەوە پەیمان و بەڵێنی بەم مرۆڤە داوە کە لە ژیانی هەتاهەتایی ئەودنیادا بەختەوەریی هەمیشەیی پێ ببەخشێت..

کەواتە هیچ گومانێك لەوەدا نییە کە ئەم خواوەندە دەرگاکانی بەختەوەریی هەمیشەیی بۆ ئەم مرۆڤە دەخاتە سەرپشت و، قیامەت و حەشر بە حەتمی دەهێنێتە کایەوە، کە ئەمەش کارێکە لە لایەن خواوەندەوە زۆر لە دروستکردنی وەرزی بەهار ئاسانترە.

بەم جۆرە، هەریەك لەم ناوە جوانانەی خوای گەورە: "المحي" و "المميت" و "الحي" و "القيوم" و "القدير" و "العليم" وەڵامی پرسیارەکەمان دەدەنەوە.

لە ڕاستیدا ئەو توانستە خواییەی کە ڕەگی درەخت و گژوگیاکان بە گشتی لە هەموو بەهارێکدا زیندوو دەکاتەوە و، سێسەد هەزار جۆر نموونەی حەشر و نەشر لە نێوان ڕووەك و زیندەوەراندا دروست دەکات.. بەڵکو کاتێ کە بۆ هەزار ساڵ لە تەمەنی هەریەك لە نەتەوەی حەزرەتی محەممەد ﷺ و نەتەوەکەی حەزرەتی مووسا - درودی لەسەر بێت - دەڕوانین و بەراوردیان دەکەین، دەبینین ئەو توانستە خواییە لە دوو هەزار "بەهار"دا هەزار نموونە و بەڵگە لەسەر حەشر و نەشر دەهێنێتەوە[1].

کەواتە ئیتر چۆن حەشر و نەشری جیسمانی لەو توانستەی خواوەند بە دوور بزانین کە ئەمەی لە توانادایە؟ ئایا بە دوور زانینی ئەم کارە لەو توانستەوە بەڵگەی ئەوپەڕی کتوکوێری نییە؟

❐ پاشان سەد و بیست و چوار هەزار کەس لە چاکترین بەرەکانی نەوەی ئادەم، کە پێغەمبەرانن - درودیان لەسەر بێت - بە یەکدەنگی و پشت بەستن بە هەزاران بەڵێن و پەیامی خوای گەورە، بەختەوەریی هەمیشەیی ئەودنیایان ڕاگەیاندووە و، ئەم ڕاستییەشیان بە موعجیزە ئاشکرا و ڕوونەکانیان چەسپاندووە.

چەندین ئەولیا و پیاوچاکی لەژمارەبەدەریش، بە "کەشف و چێژی تایبەت بە خۆیانەوە" تەسدیقی ئەو ڕاستییەیان کردووە.. کەواتە دەبێ ئەو ڕاستییە وەکو ڕۆژی ڕۆشنا ئاشکرا و ڕوون بێت و، هەرکەسیش گومانی لەمەدا بیێت، لە نیعمەتی ژیری بێبەش بێت.

---

(١) هەرچی بەهاری نوێیە، بەڵگەی حەشری بەهاری پێشووە کە ژیانی تەواو بووە و قیامەتی بەرپابووە. (دانەر)

چونكە هەر بڕیارێك كە پسپۆڕێك یان دوو پسپۆڕی زانستێك - یان پیشەیەك - كە لە چوارچێوەی پسپۆڕی و شارەزایی خۆیاندا دەری‌بكەن، بەها و بایەخی بیروڕای هەزاران كەسی تر دەسڕێتەوە كە لەو بابەتەدا پسپۆڕ نەبن و ئینكاریی ئەو شتە بكەن كە پسپۆڕانی بواری خۆی دەیچەسپێنن، با ئەوان كە لەم بوارەدا پسپۆڕ نین لە شتی تردا پسپۆڕ و شارەزاش بن[١].

هەروەها بڕیارێك كە بە شایەتیدانی دوو شایەتی "چەسپێنەر" دەركرابێت، بەسەر قسەی هەزاران كەسدا سەردەخرێت كە "نەفی" و ئینكاریی ئەو مەسەلەیە بكەن كە شایەت چەسپاندبێتی، وەك: بینینی مانگی یەك شەوەی ڕەمەزان لە "یوم الشك"دا و، ئیددیعاكردنی بوونی باخی "گوێزی هیند" كە بەرەكەی وەك قوتووی شیر وایە.

ئەمەش لەبەر ئەوەیە كە ئەو كەسەی "چەسپێنەر"ە دەتوانێت تەنها بە ئاماژەكردن بۆ ئەو شتە، یان بە پیشاندانی گوێزی هیندی، یان بە پیشاندانی جێگاكەی، ئەو كێشەیە بباتەوە..

بەڵام ئەو كەسەی "نەفی" و ئینكاریی بوونی شتی وا دەكات، هەرگیز ناتوانێت ئەم "نەفی كردن"ە بچەسپێنێت. مەگەر هەموو جێگا و قوژبنێكی ئەم بوونەوەرە بگەڕێت!

هەر بەم چەشنەش ئەو كەسانەی كە هەواڵی بەهەشت و خانەی بەختەوەریی هەمیشەیی ڕادەگەیەنن، تەنها بە پیشاندانی یەك دانە لە شوێنەوارەكانی بەهەشت، یان نیشانەكانی، یان یەكێك لە سێبەرەكانی، داواكەیان دەچەسپێنن و كێشەكەش دەبەنەوە.

بەڵام ئەو كەسەی ئینكاری و "نەفی"ی بوونی بەهەشت دەكات، با زۆر ماندووش بێت، هێشتا هەر ناتوانێت هیچ پاڵپشتێك بۆ ئەو نەفی‌كردنە بدۆزێتەوە و قسەكەی خۆی پێ بچەسپێنێت، مەگەر هەرچی شوێن و كات هەیە، هەر لە ئەزەلەوە تا ئەبەد، بگەڕێت و سەیریان بكات و پیشانی غەیری خۆیشیانی بدات كە شتی وا نی‌یە، ئنجا دەتوانێت "نەبوون"ەكەی بچەسپێنێت!!

لەبەر ئەم دانستەیە كە زانا لێكۆڵەرەكان بەو دەستوورە بنچینەیی‌یە ڕازی بوون كە دەڵێت:

(نەفی كردنێك جێگاكەی دیاری كراو نەبێت - وەك نەفی كردنی ڕاستی‌یەكانی

---

(١) وەك ئەوەی كە لە دەستنیشان كردنی نەخۆشی‌یەكدا بایەخ بۆ قسەی پزیشكێك دادەنرێت و قسەی ئەم پزیشكە هی هەزاران ئەندازیار دەسڕێتەوە. (وەرگێڕ)

ئیمان کە هەموو گـەردوون دەگرنـەوە - هـەرگیز بۆ هیـچ کەسێك ناچەسپێت، ئەگـەر کارەکە خۆی لە خۆیدا شتێکی مەحاڵ نەبێت)!

کەواتە بەپێی ئەم ڕاستی‌یە، نابێ ئینکاری کردنی هەزاران فەیلەسووف هیچ گومان و دوودڵی‌یەك لە دڵماندا سەبارەت بەم مەسەلە ئیمانی‌یانە دروست بکات، لە بەرامبەر یەك کەسی ڕاستگۆوە کە ئەم هەواڵەی دابێت.

ئنجا دەبێ ئەو کەسە چەندە بێ‌مێشك بێت کە خـۆی بە هـەر گومـانێك لـە پایـەکانی ئیمان لەکەدار دەکات، تەنها لەبەر ئینکاری کردنی چەند فەیلەسووفێکی کـەم لەوانـەی کە جگـە لـە مـاددە هیچی تـر نـابینن، تەنانـەت دڵیشـیان مـردووە و هیـچ هەسـتێك بـە مەعنەویات ناکەن! لـە کـاتێکدا کـە سـەد و بیسـت و چـوار هـەزار "چەسـپێنەر" لـە "پسپۆڕان"ی ئەم بوارە - کە پێغەمبەرانی ڕاستگۆن، درودیان لەسـەر بێـت- و چـەندین چەسپێنەری تریش لە پسپۆڕان، کە حـەقرەوان و پیاوچاکـان و ئـەولیا و زانایـانی خـاوەن لێکۆڵینەوەن، هەموویان بە یەکدەنگی لەسەر ئەو پایانەی ئیمان یەکیان گرتووە؟

☐ پاشـان ئێمـە چ لـە خۆمـاندا و چ لـە دەوروبـەرماندا دەبینین کـە میهرەبانی‌یـەکی گشـتی و، دانایی‌یـەکی فـراوان و، چاودێری‌یـەکی هەمیشـەیی وەك ڕۆژی ڕوونـاك، ڕووناکیی خۆی بڵاو کردووەتەوە..

هـەروەهـا شـوێنەواری پەروەردگاری‌یەکـی بەسـام و، ڕووناکیی دادگەری‌یـەکی بینەر و، ڕەنگدانەوەی چەند کاروبارێکی گەورە و شکۆمەند دەبینین.

تەنانـەت دانایی‌یـەکی ئـەوتۆ دەبینـین کـە بە هـەرچی درەختـدا هەیـە و بـە ئـەندازەی ژمارەی گوڵ و بەروبوومەکانی ئەو درەختـە، دانـایی هەڵدەواسـێت و.. میهرەبانی‌یـەکی وەهـاش دەبینـین کـە بـە ئـەندازەی ژمـارەی هەسـت و هێزەکـانی مـرۆڤ چاکـەی بـە ئەندامەکانی بەخشیوە و.. دادگەری‌یەکی شکۆمەندی وامان بـەرچاو دەکـەوێت کـە بـە شووڵی سزاسەندنەوەی تایبەتیی خۆی چەندین نەتەوەی تاوانکاری چەشنی قـەومی نـوح - درودی لەسـەر بێـت - و قەومی عـاد و سـەمود و، کەسـانی وەك فیرعـەون، لـەناو دەبـات.. لـە هـەمان کاتیشـدا، ئەم دادگەری‌یـە خـاوەنی چاودێری‌یـەکی وەهایـە کـە پارێزگاریی مافـەکانی بچووکـترین و لاوازترین بەدیـهێنراو دەکـات.. ئـەم ئایەتـە پیرۆزە گـەورەیی و سـام و شـکۆی ڕەهـای ئـەو پەروەردگارێتی‌یـە مەزنـە ڕادەگەیـەنێت کـە دەفەرموێ:

﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّماءُ وَالأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الأَرْضِ إِذا أَنْتُمْ تَخْرُجُون﴾ (الروم:٢٤).

چونکە ئەم ئایەتە پیرۆزە دەری دەخات کە زەوی و ئاسمانەکان وەك ئەو سەربازانە وان لە دوو سەربازگەدا ڕاکشابن، جا هەروەك ئەو سەربازانە بە بانگەوازی پێشەواکەیان یان تەنها بە لێدانی شەیپووری سەربازی یەکسەر دەڕۆنە سەنگەری تایبەتی‌یان و چەکی خۆیان وەردەگرن، زەوی و ئاسمانەکانیش بە هەمان جۆرن، هەر کە بە شەیپووری حەزرەتی ئیسرافیل - درووودی لەسەر بێت - بانگ لە نوستووانی ناویان دەکرێت، یەکسەر لە گۆڕەکانیان دەردەچن و بەرگی جەستەیان لەبەر دەکەنەوە و بەدەم ئەو بانگەوازەوە دەڕۆن.

تەنانەت بە چاوی خۆمان ئەم گەورەیی و گوێڕایەڵی‌یە لە هەموو بەهارێکدا دەبینین. ئەوەتا هەرچی سەرباز لە سەربازگەی زەویدا هەن، تەنها بە فووپیاکردنێکی شەیپوورەکەی مەلائیکەتی هەورە بروسکە، یەکسەر زیندوو دەبنەوە و حەشر و نەشر دەکرێن..

جا مادەم ئێمە بە چاوی خۆمان ئەم دەستەڵاتە گشتی‌یەی خوای گەورە و، ئەم گوێڕایەڵی‌یە تەواوەی ئەوانە دەبینین، ئەوا دەبێ ئەو میهرەبانی و دانایی و چاودێری و دادگەری و دەستەڵاتە هەمیشەیی‌یە، ئاکام و مەبەستی خۆیان لە دوارۆژێکی تردا بهێننەدی. واتە - وەك لە وتەی دەهەمدا چەسپاندوومانە - هەموو ئەمانە داخوازی بوونی زیندووبوونەوەی ڕۆژی دوایین و ئەم زیندووبوونەوەیە بە پێویست دادەنێن. چونکە هیچ گومانێك لە هاتنی دوارۆژدا نی‌یە، بەڵکو نەهاتنی دوارۆژ بە هەزار جار کارێکی مەحاڵە. چونکە ئەگەر قیامەت و دوارۆژ نەبێت ئەوا ئەو "میهرەبانی"یەی کە لەوپەڕی جوانیدایە، دەبێت بە توندوتیژی‌یەکی لەوپەڕی ناشیرینی و.. ئەو "دانایی"یەی کە لەوپەڕی تەواویدایە، دەبێت بە نوقسانی و بێ‌مەبەستی و زیادەڕەویی لەرادەبەدەر و.. ئەو "چاودێری"یەی کە لەوپەڕی لوتف و جوانیدایە، دەگۆڕێت بە سووکایەتی پێکردنێکی لەوپەڕی تاڵی و ناشیرینیدا و.. ئەو "دادگەری"یەش کە لەوپەڕی حەق و ئینسافدایە دەگۆڕێت و دەبێت بە تاریکی‌یەك لەوپەڕی توندوتیژی و ڕەقی و ناحەقیدا!

سەرەڕای هەموو ئەمانەش، نەهاتنی قیامەت مانای نەمانی هەیبەت و شکۆمەندی و هێزی دەستەڵاتداریی خوای گەورەیە و، ئەوە دەگەیەنێت کە کەماڵی پەروەردگاریی خوا بە کۆڵەواری و ناتەواوی تاوانبار بکرێت.

هەموو ئەمانەش ئەوەندە بەتاڵ و مەحاڵن کە ژیریی هیچ مرۆڤێك - هەر کەسێك بێت - قبووڵیان ناکات و کارێکی تابلێی نەشیاون. چونکە هەموو خاوەن هەست و شعوورێك دەزانێت کە خواوەند مرۆڤی لەسەر جوانترین شکڵ و شێوە بەدیهێناوە و، بە باشترین پەروەردەش پەروەردەی کردووە و، چەند ئەندامێکی وەك "ژیری" و "دڵ"یشی پێ بەخشیوە، تاکو بەهۆیانەوە چاوەڕوانیی بەختەوەریی هەمیشەیی بکات و، بەو بەختەوەرییەش شادی دەکات.. هەروەها هەست بە ئەندازەی ئەو توندوتیژی و ستەمە دەکات کە ئەگەر چارەنووسی ئەم مرۆڤە ڕێزلێگیراوە بە "لەناوچوونی هەمیشەیی" کۆتایی پێ بێت..

هەروەها هەموو خاوەن هەست و شعوورێك تێدەگات کە زیندوو نەبوونەوە تابلێی لە "دانایی"یەوە دوورە. چونکە "زیندوو نەبوونەوە" هەرچی ئەندام و هێزی سروشتیی مرۆڤ هەن - کە هەزاران سوودیان تێدایە - بێ ئامانج و بێنرخ دەردەکات، لە کاتێکدا کە خواوەند هەر تەنها لە مێشکی مرۆڤدا سەدان دانست و سوودی داناوە.. هەروەها تێدەگات کە نەبردنەسەری بەڵێن و پەیمان، کۆڵەوارییەکی ئاشکرا و نەزانییەکی تەواو دەگەیەنێت. کە ئەمانەش تابلێی پێچەوانەی گەورەیی ئەو دەستەڵاتداری و کەماڵ و پەروەردگارێتییەن.. دیارە خواوەند گەلێ گەورە و بەرزە بەسەر ئەو سیفەتە پڕ لە ناتەواوییانەدا..

دەتوانیت بۆ خۆت قیاسی "چاودێری" و "دادگەری"یش لەسەر ئەمەی پێشوو بکەیت.

بەم جۆرە، ناوە جوانەکانی: "الرحمن" و "العدل" و "الكريم" و "الحاكم"، بەو حەقیقەتەی کە باسمان کرد، وەڵامی ئەو پرسیارەی داینەوە کە لەبارەی دواڕۆژەوە کردمان و، بە چەشنێکی بێ گومان و بە شێوەیەکی ڕوونی وەك خۆری ئاسمان، ئاخیرەتیان بۆ چەسپاندین.

❐ پاشان پارێزگارییەکی بەسام و شکۆی گشتی دەبینین کە بەسەر هەموو زیندەوەرێکدا فەرمانڕەوایە و، بەسەر هەموو ڕووداوێکدا دەستەڵاتدارە و، وێنە

زۆرەکانی دەپارێزێت و، کرداری کارمەندیـیە سروشتیـیەکانی لە چەند تابلۆیەکی میسالیدا.. لە تۆو و ناوکەکانیدا.. لە هێزە پارێزەرەکانی(قـــواه الحافظـــــة)دا، دەنووسێت و تۆماریان دەکات. بە تایبەت "حافیزە"ی مرۆڤ کە کتێبخانەیەکی مەزنی بچووککراوەیە و لە مێشکیدا دانراوە. ئەم "حافیزە"یە هەموو ئەو شتانە لە گشت ئاوێنە ماددی و مەعنەویـیەکاندا تۆمار دەکات.

هەر کە بەهار دێت، ئەو بەهارەی کە گوڵێکی بەرجەستەی بەدیهێنراوی توانستی خوای گەورەیە، یەکسەر ئەم "پارێزگاری"یە هەموو ئەو نووسراوە مەعنەویـیانەمان بۆ دەردەخات و بە شێوەیەکی بەرجەستە دەیانخاتە پێش چاومان و، ئەو ڕاستیـیەی حەشرمان پیشان دەدات کە لە ئایەتی: ﴿وإذا الصُّحُفُ نُشرت﴾دا هەیە، ئەمەش بە ملیۆنان ملیۆن بەڵگە و نموونەوە ڕادەگەیەنێت. هەروەها بۆمان دەچەسپێنێت کە هەرچی شت هەیە، بە تایبەتی زیندەوەران، لەناو ئەوانیشدا بە تایبەتی "مرۆڤ"، بۆ ئەوە دروست نەکراون کە بەرەو "نەمان" و لەناوچوون برۆن و کۆتاییـیان پێ بێت، بەڵکو بۆ ئەوە دروست کراون کە بەهۆی سەرکەوتنیانەوە بەسەر ئارەزووەکانی دەروونیاندا بەرەو "مانەوە" برۆن و، بە بۆنەی پاککردنەوەی دەروونیشیان برۆنە ناو جیهانی هەمیشەیی و، بەهۆی ئەو لێهاتن و توانایانەش کە لە سروشتیاندا هەیە، بۆ ئەرك و فەرمانبەریـیەکی هەمیشەیی و هەتاهەتایی برۆن کە لەودنیای هەمیشەییدا چاوەڕوانیان دەکات.

بەڵێ، هەرچی ڕووەك و درەخت و، هەرچی تۆو و دەنکی تۆوی درەختە لەژمارەبەدەرەکان هەن و لە قیامەتی پایزدا مردن، هەرکە حەشری "بەهار" دێتە کایەوە، هەریەکەیان بە زمانی تایبەتیی خۆی ئایەتی: ﴿وإذا الصُّحُـــفُ نُشــرت﴾ (التكوير:١٠) دەخوێنێتەوە و تەفسیری یەکێك لە واتاکانی دەکات. ئەمەش بەوەی کە هەموو بەشێك لە بەشەکانیان هەمان فەرمانبەریی سروشتیی ساڵانی پێشووی دووپات دەکاتەوە. لە هەمان کاتیشدا گەورەیی و مەزنیی "پارێزگاری" لە فراوانترین مەودایدا دەردەخات، وەك لەم ئایەتە پیرۆزەدا هەیە کە دەفەرموێ: ﴿هُوَ الأولُ والآخرُ والظّـــاهِرُ والبَـــاطِنُ﴾ (الحديد:٣). هەروەها ڕێنماییمان دەکات بۆ چوار ڕاستیی گەورە کە لە هەموو شتێکدا هەن و، بەڵگەیەکی بەهێزن لەسەر حەتمیەتی هاتنی حەشر، وەك حەتمیەت و ئاسانیی هاتنی بەهار.

بەڵێ، نوور و تیشکدانەوەکانی ئەم چوار ناوە جوانەی خواوەند، بچووکترین شتی هەندەکی(جوزئی) تا گەورەترین شتی هەمەکی(کوللی) دەگرنەوە.. با بە نموونەیەك ئەمە ڕوون بکەینەوە:

"تۆو" کە ئەسڵ و سەرچاوەی درەختە، بە بۆنەی ئەوەی کە خۆی دەخاتە بەر تیشکی ناوی "الأول"ی خوای گەورە، ئەوا گەورەیی "پارێزگاری"مان بۆ دەردەخات. ئەمەش بەوەی کە زۆر بە وردی پلانی درەختێکی تەواو و چەندین ئامێری سەیری تێدا پارێزراوە، تاکو بە تەواوی و بێ هیچ کەموکووڕی‌یەك ئەو تۆوە بەدیبهێنێت و گەشەی پێ بکات. هەروەها بەوەی کە هەرچەند خۆی لە خۆیدا قوتوویەکی گەلێ بچووکە، بەڵام هەموو مەرجەکانی پێکهاتنی درەختێکی تەواوی تێدا حەشار دراوە.

"میوە و بەروبوومی درەخت"یش وەك "تۆو" وایە؛ چونکە بە بۆنەی ئەوەی خۆی بەر تیشکی ناوی پیرۆزی "الآخر"ی خوای گەورە دەخات، ئەوا شایەتی‌یەکی ڕاست لەسەر ئەو "پارێزگاری" ە دەدات. ئەمەش بەوەی کە هەرچەند خۆی لە خۆیدا سندووقێکی بچووکە، بەڵام پێڕستێکی ئەوتۆی تێدایە کە هەرچی فەرمانبەریی سروشتیی ئەو درەختەیە تیایدا تۆمار کراوە و پارێزراوە و، لاپەڕەی کردەوەکانی ئەو درەختەی تێدایە و، هەموو یاساکانی ژیانی دووهەمی درەختەکەی تێدا ڕێکخراوە.

"خودی درەختە بەرجەستە"کەش، لەگەڵ دەرخستنی "پارێزگاریی ڕەهادا"، مەزنیی توانست و کەماڵی دانایی و جوانیی میهرەبانیش دەردەخات. بەهۆی ئەوەی کە خۆی دەخاتە بەر تیشکی ناوی جوانی: "الظاهر"ی خوای گەورەوە و، بەم کارەش ئەو "پارێزگاری"یەمان بۆ دەهێنێتە پێش‌چاو، لە ڕێگای ئەو کاڵا جوانانەی کە وەك کاڵای حۆری بە حەفتا نەخشونیگاری بێ‌وێنە و ڕەنگاوڕەنگی جوان نەخشێنراون و ڕازاونەتەوە و، لەبەر ئەو درەختە کراون.

"ئامێرە ناوەکی‌یەکانی ئەو درەختە"ش، کە وەکو ئاوێنە ڕووناکی‌یەکانی ناوی: "الباطن"ی خوای گەورە پیشان دەدەن، بە هەمان جۆر و بە چەشنی ڕووناکیی خۆر کەماڵی توانست و دادگەری و جوانیی میهرەبانی و دانایی دەچەسپێنن. چونکە ئەم ئامێرە ناوەکی‌یانەی درەخت کارگەیەکی ناوازەی ڕێکوپێکن، تەنانەت تاقیگەیەکی گەورەی کیمیان، بەڵکو خانەیەکی ئەوتۆی ئازووقەن کە خۆراکی پێویست بە سەرجەم لق و پەل و بەر و گەڵاکان دەبەخشن.

جا هەروەك "تۆو" و "بەروبووم" و "ناوەوە" و "دەرەوە"ی درەخت، تیشکدانەوەی چوار ناوە جوانەکانی: "الأول والآخر والظاهر والباطن"یان دەرخست، گۆی زەویش – بە هەمان جۆر – ئەمە دەردەخات و، ڕوونی دەکاتەوە کە: خواوەندی پارێزەر(الحفیظ)ی شکۆمەند هەرچییەك دەکات ئەوا بەپێی توانست و دادگەریی و دانایی و میهرەبانییەکی ڕەها دەیکات.

چونکە گۆی زەوی لە ڕووی ئالوگۆڕی وەرزەکانی ساڵەوە وەك درەخت وایە؛ ئەوەتا هەموو ئەو "تۆوانەی" کە بەهۆی درەوشانەوەی ناوی پیرۆزی (الأول)ی خواوەندەوە، لە پایزدا بە دەستی "پارێزگاری" سپێرراون، وا لە بەهاردا چەندین پەلوپۆی لەژمارەبەدەر بە هەموو لایەکدا دەهاوێژن و ئەندازەیەکی بێسنووریش لە گوڵ و بەروبوومەکانیان دەم دەکەنەوە و، بەم جۆرە سەرزەوی پۆشاکی ڕازاوەی بەهار لەبەر دەکات. چونکە هەریەك لەو تۆوانە چەند پەڕاوێکی بچووکیان تێدایە کە فەرمانە پەروەردگارییەکانیان تێدا تۆمار کراوە و، لە لاپەڕە بچووکەکانی ئەو پەڕاوەشدا هەموو ئەو کارانەی کە لە ساڵی پێشوودا ئەنجام دراون، نووسراونەتەوە. تەنانەت هەرچییەك پەیوەندیی بە پێکهاتنی ئەو درەختەوە بێت، لەو تۆوانەدا تۆمار کراوە.

کۆتایی درەختی ساڵانەی زەویش ئەوەیە کە: هەموو ئەو کارمەندی و فەرمانبەرییانەی کە درەختەکە لە پایزدا ئەنجامی داون و، ئەو تەسبیحات و زیکرە سروشتییانەی لە بەرامبەر ناوە جوانەکانی خوای گەورەوە کردوونی و، ئەو لاپەڕەی کردەوانەش کە دەگونجێ لە "حەشر"ی بەهاری ئایندەدا پیشان بدرێن و بەرچاو بخرێن.. هەموو ئەمانە لە چەند قوتوویەکی وردی بچووکدا دادەنێت و، هەموویان دەداتە دەستی دانایی خواوەندی پارێزگاری شکۆمەند و، بەم کارەی – وە بە چەندین زمانی لە ژمارە بەدەر – ناوی پیرۆزی: "الآخر"ی خواوەند بەسەر گوێ و لە بەرچاوی هەموو بوونەوەراندا دەخوێنێتەوە.

ڕووی ڕواڵەتی ئەم درەختەش، بریتییە لەو گوڵە هەمەکییە جۆراوجۆرانەی کە سێسەد هەزار جۆری نموونە و نیشانەی حەشر دەردەخەن.. بریتییە لەو سفرە و خوانە ڕازاوانەی خواوەندی میهرەبان و ڕۆزیدەر و بەخشندە.. بریتییە لەو میوانداریییانەی کە دەرگاکانیان بۆ هەموو زیندەوەرێك لەسەر پشتە. کەواتە هەرچی لە ڕووی دەرەوەی ئەو درەختەدایە، بە زمانی: بەروبووم و، گوڵ و، تاموچێژیان، ناوی "الظاهر"ی خواوەند

دەخوێننەوە و، بە وێنەی خۆری ناوجەرگەی ئاسمان ڕاستیی: ﴿وَإِذا الصُّحُفُ نُشِـرَتْ﴾ دەردەخەن.

ناوەوەی ئەم درەختە مەزنەش بریتییە لەو عەمبار و دینەمۆ زۆرانەی کە لەناو ڕووەکەکاندان و بزوێنەری چەندین مەکینەی ڕێکوپێك و کارگەی وردی لەژمارەبەدەرن و، کاریان بە ڕادەیەکی ئەوتۆیە کە لە تەنها کێشی یەك "درەم" کەرەسەی خاو یەك "تەن" خۆراك ئامادە دەکەن و بە دەستی برسیانی دەگەیەنن و، بەوپەڕی وردی و بە جۆرێ کە هیچ دەرفەتێك بە "ڕێکەوت" نەدەن یاریان پێ بکات، کارەکەیان ئەنجام دەدەن.

ڕووی ناوەوەی زەوی – بەم کارەی – ناوی پیرۆزی "الباطن"ی خواوەند دەکات بە زیکری خۆی و هەردەم دەیڵێتەوە و دەیچەسپێنێت. بەڵکو بە چەشنی ئەو مەلائیکەتانەی کە بە سەد هەزار زمان تەسبیحات و زیکری خوای خۆیان دەکەن، ناوەوەی زەویش بە سەد هەزار جۆر و شێوە ئەو ناوە جوانەی خواوەند ئاشکرا دەکات.

هەروەك زەوی سەبارەت بە ژیانی ساڵانەیەوە وەکو درەخت وایە و، بە ڕوونی ئەو پاریزگارییەی کە لەو چوار ناوە جوانەی خوادایە، دەرخست و کردی بە کلیلێك بۆ کردنەوەی دەرگای حەشر، هەر بەو جۆرەش سەبارەت بە ژیانی سەردەم و چەرخەکانەوە، وەکو درەخت وایە. چونکە بە درێژایی ئەم سەردەم و چەرخانە بەروبوومی خۆی بەرەو بازاڕی دواڕۆژ بەڕێ دەکات.

بەم چەشنە، گۆی زەوی دەبێت بە ئاوێنەیەکی یەکجار بەرین بۆ ڕەنگدانەوە و دەرکەوتنی ئەو چوار ناوە جوانەی خواوەند و، ڕێگایەکی گەلێ فراوان بەرەو ئاخیرەت دەکاتەوە، بە چەشنێ کە ژیری و زمانی ئێمە لە ئاستی زانینی هەموو لایەنێکی ئەو ڕێگایەدا کۆڵەوار و دەستەوسان دەمێنێت. لەبەر ئەوە، بەمەی خوارەوە واز دەهێنین و زیاتری لەسەر ناڕۆین:

میلەکانی کاتژمێر، کە چرکە و خولەك و کات و ڕۆژان دەژمێرن، لە نێوان خۆیاندا لە یەك دەچن. ئەوەتا هەریەك لەوان بەڵگەیە لەسەر ئەوانی تر و ئەوان دەخاتەوە یاد و، ئەو کەسەی سەرنجی جموجوڵی چرکەژمێرەکە بدات باوەڕ بە جموجوڵی میلەکانی تریش دەکات..

دنیاش بەم جۆرەیە؛ وەك کـاتژمێرێکی مـەزنی بەدیهێنـەری ئاسمانـەکان و زەوی وایـە. چونکە لـەم کاتژمێرە گەورەیەدا، ڕۆژان کـە چرکـە ژمێری ئـەون و، سـالان کـە خولـەك ژمێرنی و، چەرخـەکان کـە کاتـەکانی دەردەخـەن و، سـەردەمەکان کـە ڕۆژەکـانی ئـەم کاتژمێرە مەزنە دەژمێرن، هـەروەك لـە یـەك دەچـن؛ یـەکتریش دەچەسپێنن و دەبنـە بەلگـە لەسەر یەکتر.

کـە لـەم گۆشـەیەوە سـەیری زەوی دەکـەین، دەبینـین بـە چـەند نیشـانەیەکی زۆر و لەژمارەبەدەر هەوالی هاتنی بەیانی و بەهارێکی هەمیشەیی‌مان دەداتێ کە لە دوای دنیای فانی و زسـتانی تاریکەوە دێن. ئەم هەوالەشمان بـە چەشـنێکی بێ گومـانی بـە ئـەندازەی گومـان نـەبوون لـە هـاتنی بـەیانی بـە دوای ئـەم شـەوەدا و بـەهار بـە دوای ئـەم زسـتانەدا، دەداتێ.

بەم ڕاستی‌یە، ناوی پیرۆزی: "الحفیظ" و چوار ناوەکەی تر: "الأول، الآخر، الظـاهر، الباطن" وەلامی ئەو پرسیارەمان دەدەنەوە کە لە بارەی حەشرەوە کردمان.

☐ مادەم ئێمە بە چاوی خۆمان دەبینین و بە عەقلی خۆمان دەزانین کە ئەم مرۆڤە:

کۆتایی گـەردوون و پوختەی هەموو ئەو سیفەتانەیە کە تیایدایە و.. سـەبارەت بـەوەی کـە "حەقیقـەتی محەممـەدی"ی تێدایـە، ئـەوا تـۆوی ئەسـلی ئـەو درەختەیـە و.. گـەورەترین ئایەتی قورئانی گـەردوونە و.. تەنانەت ئەو ئایەتەیە کە لەو قورئانەی گەردووندا هەلگری درەوشانەوەی "ناوی مەزن"ی خواوەندە، وەك "آیة الکرسي" لە قورئـاندا و.. بـەڕێزترین میوانـی کۆشـکی گـەردوونـە و.. چالاکـترین فەرمانبـەرە کـە ڕوخسـەتی پـێ دراوە هەلسوکەوت لەگەل دانیشتووانی ئەو کۆشکەدا بکات و.. هەر ئـەوە کـە لەبـەر ئـەوەی سەدان زانسـت و هـەزاران بـەهرەی شیاوی پێ بەخشـراوە، کێلاندنـی زەویـی خـراوەتـە ئەستۆ و لێپرسراویی دەرامەت و خەرجی‌یەکانیشی پێ سپێرراوە و.. هەر ئەوە جێ‌نشینی خواوەند لە زەویدا، چونکە هەر ئەوە کە لە لایەن پادشای ئەزەل و ئەبەدەوە نێرراوە و لـە ژێـر چـاودێریی ئـەودا کـار دەکـات و هـەموو جێگایـەکی گـۆی زەوی دەگـەڕێت و دەپشکنێت و.. هەر ئەوە کە لە کاروبـاری زەویـدا هەلدەسـووڕێت و، لەگـەل ئەوەشـدا هەموو کردارێکـی گـەورە و بچووکـی لەسـەر تۆمـار دەکرێـت و.. هـەر ئـەوە کـە لەبـەر ئـەوەی بـەندەیی و پەرستشـێکی فـراوان و گشـتیی لـە ئەسـتۆدایە، بەندەیـەکی هەمـەکیی

خواوەند بێت، چونکە ئەو ئەمانەتە هەرە گەورەیەی پێ سپێرراوە کە نە ئاسمانەکان و نە زەوی و نە چیاکان نەیانگرتە ئەستۆ، لە ئەنجامی هەڵگرتنی ئەم ئەمانەتەشدا دوو ڕێگای لە بەردەمدا کرایەوە: یەکێکیان بۆ خراپکاران و ئەوی تریشیان بۆ بەختەوەران.. هەر ئەوە کە وەك ئاوێنە وایە و، درەوشانەوەی هەموو ناوە جوانەکانی خوای گەورەی تێدا ڕەنگ دەداتەوە و، "ناوی هەرە مەزن"یشی تێدا دەدرەوشێتەوە.. هەر ئەو مەبەستە لەو فەرموودانەی خوادا کە ئاراستەی بەدیهێنراوانی دەکات و، هەر ئەویشە کە لە هەموو بەدیهێنراوان زیاتر لە فەرموودەکانی پەروەردگار تێدەگات.. هەر ئەوە کە لە نێوان هەموو بوونەوەرانی گەردووندا هەژارتر و کۆڵەوارترە.. مرۆڤ ئەو زیندەوەرەیە کە بێ دەستەڵاتی و کۆڵەواریی لە سنوور بەدەرە، لەگەڵ ئەوەشدا لە ڕادەبەدەر دوژمن و شتی ئازاربەخش و، هیوا و ئاواتی لەژمارە بەدەری هەیە.. هەر ئەوە کە لە نێوان هەموو زیندەوەراندا بە تواناترە و.. هەر ئەویشە کە لە نێوان خۆشی و تامی ژیاندا لە هەموویان زیاتر هەست بە ئازار دەکات، چونکە لەزەت و خۆشی‌یەکانی ئاوێتەی چەندین ئازاری ناخۆشی ئەوتۆن کە ئەو لەزەتانەی لێ تاڵ دەکەن.. هەر ئەوە کە لە هەموان زیاتر لە تاسەی مانەوە و هەمیشە ژیاندایە و زۆرتریش پێوستی پێ‌یەتی و لە هەموویشیان شیاوترە بۆ هەمیشەیی.. هەر ئەوە کە بە چەندین نزا و لالانەوەی لەژمارەبەدەر بۆ "مانەوە" و "هەمیشەیی" دەلالێتەوە.. هەر ئەوە کە تا ڕادەی پەرستن ئەو کەسەی خۆش دەوێت کە چاکەی لەگەڵدا کردووە و نیعمەتی بەسەردا ڕشتووە و، بەمەشەوە ڕاناوەستێ، بەڵکو لە لای کەسان و شتانی تریش ئەو کەسە خۆشەویست دەکات، چونکە ئەو نیعمەتبەخشە شایستەی خۆشەویستی‌یە.. هەر ئەوە گەورەترینی موعجیزەکانی توانستی صەمەدانییەتی خواوەندی پەروەردگارە، تەنانەت هەر ئەوە کە لە ڕاستیدا مایەی سەرسووڕمانە لەناو بەدیهێنراواندا، لەبەر ئەوەی جیهانی گەورەی تێدا کۆکراوەتەوە و لەبەر ئەوەش کە هەموو ئەندام و کۆئەندام و ئامێرێکی شایەتی دەدەن لەسەر ئەوەی کە ئەم مرۆڤە بۆیە دروست کراوە تاکو هەنگاو بە هەنگاو بەرەو پێش ڕووەو هەمیشەیی و نەمری بڕوات..

ئەم مرۆڤەی کە بە چەندین ڕاستیی چەشنی ئەم بیستەی باسمان کردن پەیوەستەی ناوی "الحق"ی خواوەندە و، لەگەڵ ناوی: "الحفیظ"یشدا بە هەمان جۆر پەیوەندی‌یەکی

ئاوا بەهێزی هەیە، ئەو ناوەی کە هیچ شتێکی لێ ون نابێت و نووسەرە بەڕێزەکانی هەموو کردەوەکانی مرۆڤ، کە پەیوەندی‌یان بە بوونەوەرانەوە هەیە، دەنووسن و تۆماریان دەکەن..

ئەم مرۆڤە، بە حوکمی ئەو بیست ڕاستی‌یە، دەبێ حەشر و نشووری بێتە ڕێ و، بە بێ هیچ گومانێك و بەپێی ناوی جوانی: "الحق"یش دەبێ پاداشتی ئەو کردەوە چاکانەی بدرێتەوە کە پێشکەشی کردوون و، لەسەر کەمتەرخەمی کردنیشی لە چاکەدا سزا بدرێت و، گومانیش لەوەدا نی‌یە کە لەسەر ئەو کردەوە هەمەکی و هەندەکی‌یانەی کردوونی و بە ناوی "الحفیظ"ەوە لەسەری تۆمار کراون دەبێ بپرێت و لە بارەیانەوە پرسیاری لێ بکرێت. لە ئەنجامی ئەمەشدا یان ئەوەیە دەرگای بەختەوەری‌یەکی هەمیشەیی و میوانداری‌یەکی ئەبەدیی لێ دەخرێتە سەر پشت، یان دەرگای چەندین بەندیخانەی سامناك و دەردیسەریی بەردەوامی لە بەردەمدا دەکرێتەوە. چونکە هەرگیز مومکین نی‌یە ئەفسەرێك کە زۆربەی بەدیهێنراوانی ئەم جیهانەی دابێتەبەر و لە کاروبارییاندا خۆی هەلقورتاندبێت، هیچ لێپرسینەوەیەکی نەبێت و هەروا بڕوات و لە بەرچاودا ون ببێت و لە خەو هەڵنەسێنرێت!

چونکە هەرگیز ئەوە ناچێتە عەقڵەوە کە لە لایەکەوە نزایەکی لە ویزەی مێش نزمتر گیرا ببێت و هەموو پێداویستی‌یەکانی ژیانی فریا بخرێت، بەڵام لە لایەکی ترەوە نزا و پاڕانەوەی ئەوەندە بەهێز و بەتین گیرا نەبێت کە عەرش و فەرش دەلەرێنێتەوە و لەو بیست حەقیقەتەوە دەردەچن و هەموشیان داوای مانەوە و نەمری دەکەن! هەروەها ئەوەش ناچێتە عەقڵەوە، بگرە هەرگیز ناگونجێ ئەو هەموو مافە زۆرانە بە تەواوی پووچ بکرێنەوە و بە زایە بدرێن، بەڵکو بە هیچ جۆرێ مومکین نی‌یە ئەو "دانایی"یەی کە بە ئەندازەی باڵە مێشێك و بە شایەتیی ئەو وردەکاری‌یەی لەو باڵە مێشەدا هەیە، بێهودەیی و گاڵتەکاریی تێدا نی‌یە، بە تەواوی گاڵتە بە توانا و لێهاتنەکانی مرۆڤ بکات کە هەر هەموویان پەیوەندی‌یان بەو ڕاستی‌یانەوە هەیە و.. گاڵتە بە هەموو ئاوات و ئارەزووەکانی بکات کە ئەوەندە دوور و درێژن تا هەمیشەیی دەڕوانن و بە ئاواتیەوەن و.. گاڵتە بە هەموو ئەو پەیوەندی و ڕاستی‌یە زۆر و زەبەندانەی بوونەوەران بکات کە توانست و ئامادەیی و ئارەزووەکانی مرۆڤ دەبووژێننەوە و پەرەی پێ

دەسێنن. کەواتە مەحاڵە ئەو "دانایی"یە لەڕادەبەدەرە، بەم ئیسراف و زیادەڕەوی و ستەم و ناشیرینی‌یە لەڕادەبەدەرە ڕازی ببێت. بەڵکو هەموو بوونەوەران بە گشتی دەست بە ڕووی ئەم گریمانەوە دەنێن و دەڵێن: بە سەد پلە و بە هەزاران ڕوو ئەم گریمانە مەحاڵە و هەرگیز ناگونجێ.

ئەم بوونەوەرانە چۆن ئەم شایەتی‌یە نادەن کە هەر خۆیان شایەتن لەسەر ئەم ناوە جوانانەی خواوەند: "الحق" و "الحفیظ" و "الحکیم" و "الجمیل" و "الرحیم"؟

بەم جۆرە، ئەم ناوە جوانانەی: "الحق" و "الحفیـــظ" و "الحکیـــم" و "الجمیـــل" و "الرحیم"ی خـواوەنـد وەڵامی ئـەو پرسیارەمـان دەدەنـەوە کـە لـە بـارەی دواڕۆژەوە کـردمان و، پێمان دەڵێن:

(بەڵێ، حەشر و زیندووبوونەوە ڕاستە و گومانی تێدا نی‌یە و، ڕاستی‌یەکی چەسپاوی بێ گومانە. وەك ئەوەی کە ئێمە لە ڕاستی و حەقیقەتدا هەین و، وەك ئەوەی کە ڕاستیی بوونەوەرانیش ئەو شایەتی‌یەمان بۆ دەدات).

❑ ئەم مەسەلەیە ئەگەر لە ڕۆژی ڕوونـاك ئاشکراتر نەبوایـە، ئـەوا زیـاتر ڕوونم دەکردەوە. بەڵام بە پوختی لێی دوام و بەو نموونانەی باس کران وازم هێنا. جا لەسەر هەمان شێوە و بەپێی برگەکانی پێشوو:

هـەر سـەد، بـەڵکو هـەر هـەزار نـاوە جوانـە ڕووەو گـەردوون ڕوانـەکانی خـواوەنـد، هەروەك بە بۆنەی درەوشانەوەیانەوە و بەهۆی ئاوێنەکانیانەوە کـە بوونـەوەرانن، خـاوەنی خۆیـان دەچەسپێنن، بـە هـەمان جـۆر و بـە چەشنێکی گومـانبڕیش حەشـر و ئاخـیرەت دەچەسپێنن و دەری دەخەن.

❑ هەروەك خواوەندی پـەروەردگارمان بـەو هـەموو فەرمانانـەی کـە لـە کتێبـەکانیدا ناردوونی و بە هەموو ناوە جوانەکانی کە کردوونی بە ناوی خۆی پـێ ناونـاون، وەڵامـی ئـــەم پرســـیارەی لـــە بـــارەی دواڕۆژەوە داینـــەوە، هـــەر ئـــەو خواوەنـــدە بـــە زمـــانی مەلائیکەتەکانیشی وەڵامان دەداتەوە و بە جۆرێکـی تـر قیامـەتمان پێ‌دەناسێنێت. چونکـە مەلائیکەتەکان پێمان دەڵێن:

(چەندین بەڵگە و نیشانەی لەڕادەبەدەر لەسەر بوونی ئێمـە و جیـهانی ڕۆحـانی هـەن. هەر لە سەردەمی ئادەمیشەوە – درووودی لەسەر بێت – چەندین گفتوگۆ و ناسـراوی لـە نێوان ئێمە و ئێوەدا ڕووی داوە. کە ئەمانەش چەند ڕووداوێکـی یـەقینیی وەهـان هـەرگیز

گومان هەڵناگرن. هەردەم ئەو شتانەی کە لە هاتوچۆکانماندا بەناو مەنزڵگا و هۆڵـەکانی بەهەشتدا دەیانبینین، لە کـاتی بەیەك گەیشتنماندا لەگەڵ پێغەمبـەرەکانتاندا – درووودیـان لەسـەر بێـت – باسمان کـردوون و هـەر باسیشیان دەکـەین و دەیانگێڕینـەوە و دەڵێـین: مزگێنی‌یـەکی بێ گومانتـان دەدەینـێ کـە ئـەم کۆشـك و تـەلارە هەمیشـەیی و جێگـا ئامادەکراوانە بۆ پێشوازی لێکردنی چەند میوانێکی تابلێی ئازیز ئامادە کراون).

بەمـەش، مەلائیکەتـە بـەڕێزەکان، وەڵامـی پرسـیارەکەمان لـە بـارەی ئاخیرەتـەوە دەدەنەوە.

❑ پاشـان بەدیهێنـەرمان گـەورەترین و تـەواوترین مامۆسـتا و ڕێکـترین و ڕاسـترین پێشـەوا و ڕابـەری بـۆ دانـاوین کـە حـەزرەتی محەممـەدە ﷺ. خواوەنـد ناردوویـەتی و کردوویەتی بە دواهەمین پێغەمبەری بەڕێزی خۆی. کەواتە دەبێ پێش هـەموو شتێك ئەو پرسیارەی لە بارەی ئاخیرەتەوە لە بەدیهێنەری خۆمانمان کرد، لەو مامۆستایەشی بکـەین. تاکو لە زانینەکەماندا بەرەو کامڵ بوون بڕۆین و، لە پلەی "علم اليقـين"ەوە بـەرەو "عـين اليقين" و "حق اليقين" سەربکەوین و بەرز ببینەوە. چونکە هەروەك خودی ئەم پێغەمبـەرە خۆشەویسـت و ئـازیز و ڕاسـتگۆیەی ﷺ کـە لـە لایـەن خـوای گـەورەی زانـا و پەروەردگارەوە بـە هـەزار موعجیزە تەسدیق کراوە، بـوو بـە موعجیزەی قورئـان و بـۆ هـەموو جیـهانی چەسپاند کـە قورئـان کتێبـی پـەروەردگاری هـەموو جیهانەکانـە و هیـچ ناڕەوایی و ناحەقێك لە هیچ لایەکەوە توخنی ناکەوێت، هەر بەو جۆرە قورئانیش بوو بە یەکێك لە موعجیزەکانی ئەو پێغەمبەرە ﷺ و بەڵگەیەك لەسەر ئەوەی کە ڕاستگۆیە و لـە لایەن پەروەردگاری هەموو جیهانەکانەوە تەسدیق کراوە.

جا ئەم دوو موعجیزەیـە، کە یەکـەمیان جیـهانی زمـانی بینـراو(عـالم الشـهادة)ە و تەسـدیقی هـەموو پێغەمبـەران – درووودی خوایـان لەسـەر بێـت– و گشـت پیاوچاکـانی لەگەڵدایە و.. ئەوی تریشیان کە زمانی جیهانی پەنهان(عـالم الغيـب)ە و نـاوەرۆکی سەرجەم کتێبە ئاسمانی‌یەکانی تر و هەموو ڕاستی‌یەکانی گەردوونی تێدا کۆ کراوەتـەوە.. ئەم دوو موعجیزەیە، بە درێژایی ماوەی ژیانی یەکەمیان و، هەزاران ئایەتی دووهەمیان و، بە چەشنی ڕوونـاکیی ڕۆژ، بەڵگـەی ڕوون و بـەهێزیان لەسـەر ڕاستیی حەشر و نشـوور هێناوەتەوە.

لە ڕاستیدا مەسەلەی حەشر و دواڕۆژ یەکێکە لەو مەسەلانەی کە لە سەرووی وزە و سنووری ژیریی مرۆڤەوەن و، بە فێرکاری و ڕابەریی ئەم دوو مامۆستا موعجیزەیە نەبێت (واتە: قورئانی پیرۆز و پێغەمبەر ﷺ) هەرگیز مرۆڤ ناتوانێت پەیی پێ ببات.

ئەوەش کە ئایا بۆچی پێغەمبەرانی پێشوو - درووودیان لەسەر بێت- مەسەلەی حەشریان بۆ نەتەوەکانی خۆیان وەکو ئەوەی لە قورئاندایە ڕوون نەکردووەتەوە؟ لەبەر ئەوەیە کە سەردەمی ئەوان سەردەمی ساوایی و ژیانی دەشتەکی‌یانەی مرۆڤایەتی بووە. دیارە لە قوتابخانەی سەرەتاییدا ڕوونکردنەوەکان زۆر پوخت و کورت دەبن!

پوختەی ئەم قسانە ئەوەیە کە:

مادەم زۆربەی "ناوە جوانەکان"ی خوای گەورە داخوازی قیامەتن و بەڵگەن لەسەری، ئەوا هەموو ئەو بەڵگانەی کە هی ئەو ناوە جوانانەن، لە هەمان کاتدا بەڵگەشن لەسەر چەسپاندن و بەرپابوونی ئاخیرەت.

مادەم "مەلائیکەتەکان" هەواڵی مەنزڵگاکانی ئاخیرەت و جیهانی هەمیشەیی‌مان دەدەنێ. ئەوا ئەو بەڵگانەش کە لەسەر بوونی مەلائیکەت و جیهانی ڕۆحانی و پەرستنەکانیان هەن، دەبنەوە بە بەڵگە لەسەر چەسپاندنی ئەو جیهانەی تر.

مادەم گرنگترین شتێ کە "حەزرەتی محەممەد ﷺ" لە ماوەی ژیانە پاك و پیرۆزەکەیدا ڕایگەیاندووە و بناغەی بانگەوازەکەی، لە دوای مەسەلەی "یەکتایی" خواوەند مەسەلەی "ئاخیرەت" بووە، ئەوا هەموو ئەو موعجیزە و بەڵگانەش کە لەسەر پێغەمبەرێتی و ڕاستگۆیی‌یەکەی هەن، دەبنەوە بە بەڵگە و شایەت لەسەر ڕاستی هاتنی قیامەت.

مادەم چواریەکی "قورئانی پیرۆز" لە حەشر و ئاخیرەت دەدوێت و دەکۆڵێتەوە و، بە هەزاران ئایەت هەواڵی هاتنەدیی قیامەت ڕادەگەیەنێت و بەڵگەی لەسەر دەهێنێتەوە، ئەوا ئەو هەموو شایەتی و بەڵگانەش کە دەیچەسپێنن قورئان حەقە و نێرراوی خواوەندە، دەبنەوە بە شایەت و بەڵگە لەسەر هاتنەدیی ئاخیرەت.

بەم جۆرە، سەرنج لەم پایە گەورەیەی ئیمان بدەن، تاکو بزانن چەندە "ئیمان بە دواڕۆژ" بێ گومانە و، تا چ ڕادەیەك چەسپاو و مەحکەم و ڕەگداکوتاوە!

* * *

پوختەی مەسەلەی هەشتەم

لە "مەسەلەی حەوتەم"دا ویستمان باسی "حەشر" لە ڕێی پرسیار کردنەوە لە چەند مەقامێکی زۆر، ڕوون بکەینەوە. بەلام وەلامی خوای گەورە بەهۆی "ناوە جوانەکان"یەوە سەروزیاد بوون و، دلنیایی بێ گومان و تەواویان پێ بەخشین و پێویستیان بە پرسیار کردنی تر نەهێشتین. لەبەر ئەوە، لەوێ تەنها بەو چەسپاندنە وازمان لەو باسە هێنا.

بەلام لەم مەسەلەیەدا پوختەی یەکێك لەو سەدان بەروبووم و سوود و ئاکامانە باس دەکەین کە "ئیمان بە دوارۆژ" دەیانهێنێتەدی. ئەوانەش هەندێکیان دەگەڕێنەوە بۆ بەختەوەریی مرۆڤ لە دوارۆژدا و، هەندێکی تریشیان دەگەڕێنەوە بۆ بەختەوەریی لەم دنیادا.

سەبارەت بەو بەروبوومانەی کە سەر بە بەختەوەریی دوارۆژن، ئەوا قورئانی پیرۆز ڕوونی کردوونەتەوە و پاش قورئانی پیرۆز پێویست بە هیچ ڕوونکردنەوەیەکی تر ناکات. ئەو کەسەی دەیەوێت ئەو بەروبوومانە بزانێت، با بگەڕێتەوە بۆ خزمەت قورئانی پیرۆز.

هەرچی ئەو بەروبوومانەشە کە دەگەڕێنەوە بۆ "بەختەوەریی ئەم دنیای مرۆڤ" ئەوا (پەیامەکانی نوور) ڕوونیان کردوونەتەوە. وا لێرەدا بە کورتی چەند ئاکامێك لە نێوان سەدان ئاکامدا باس دەکەین کە "ئیمان بە دوارۆژ" بۆ مەبەستی بەختەوەرکردنی مرۆڤ لە ژیانی کەسی و کۆمەلایەتیدا، بەرهەمیان دەهێنێت:

◆ **بەروبوومی یەکەم:**

هەروەك مرۆڤ - بە پێچەوانەی ئاژەل - لەگەل مالەکەیدا پەیوەندیدارە، هەر بەو جۆرە پەیوەندییەکی بەتینیشی لەگەل دنیادا هەیە.. هەروەك بەهۆی چەند هۆکار و پەیوەندییەکەوە پەیوەستەی خزم و کەسوکاریەتی، هەر بەو جۆرەش خاوەنی نەسەبێکی سروشتییە لەگەل نەژادی مرۆڤایەتیدا.. هەروەك حەز لە مانەوە لە دنیای فانیدا دەکات، حەزیش لە مانەوەی ناو ئەودنیای هەمیشەیی دەکات. هەروەك بۆ دابینکردنی

پێویستی‌یەکانی گەدەی بۆ خۆراك هەوڵ و تەقالا دەدات، هەر ئەو مرۆڤەشە کە لەبەر ئاوات و داخوازی‌یەکانی، کە بەختەوەریی هەمیشەیی نەبێ هیچ شتێك تێریان ناکات، ناچارە تەنانەت هەولیش دەدات خۆراکی ژیری و دڵ و گیان و مرۆڤایەتی‌یەکەشی دابین بکات و، لەسەر ئەو سفرە و خوانانەی کە بە فراوانیی دنیا، بەلکو بە فراوانیی "ئەبەد" راخراون، هەلیان بگرێت و نۆشیان بکات.

جارێکیان لە کاتی منالیمدا - هەروەك لە پەیامی حەشردا ئاماژەی بۆ کراوە - لە ئەندێشەی خۆمم پرسی:

(کام لەم دوانەت بەلاوە باشترە: تەمەنێکی پڕ بەختەوەریت لەگەڵ دەستەلاتداری و خۆشیی دنیادا ببێت، بەلام بە نەمان و نەبوون کۆتایی پێ بێت.. یان بە هەمیشەیی بمێنیتەوە لەگەڵ ژیانێکی ئاسایی سەختدا)؟!

سەیرم کرد حەز لە دووهەم دەکات و بێزاری لە یەکەم دەردەبڕێت و دەڵێت:

(من "نەبوون"م ناوێت، بەلکو مانەوەم دەوێت با لە دۆزەخیشدا بێت)!

جا مادەم هەرچی تام و لەزەتی دنیا هەیە "ئەندێشە" تێر ناکات، لە کاتێکدا کە "ئەندێشە" تەنها یەکێکە لە خزمەتگوزارانی ماهییەتی مرۆڤ، ئەوا دەبێ ماهییەتی مرۆڤ، کە ڕاستی‌یەکی گشتی‌یە، هەر بە سروشت پەیوەندیی بە نەمری و مانەوە و هەمیشەیی‌یەوە ببێت.

کەواتە دەبێ "ئیمان بە دواڕۆژ" گەنجینەیەکی چەندە گەورە بێت بۆ ئەو مرۆڤەی کە پەیوەندیی هێندە توندوتۆلی بەم حەز و ئاواتە بێ‌کۆتایی‌یەوە هەیە و، لەو لایشەوە بەشێکی "جوزئی ئیختیاری" نەبێ هیچی تر شك نابات و، لە هەژاری‌یەکی ڕەهادا دەتلێتەوە؟ دەبێ ئەم ئیمانە جەمسەرێکی چەندە گرنگ بێت بۆ ئەو بەختەوەری و لەزەتەی کە لە حەزی مرۆڤدایە و، چەندە سەرچاوەیەکی گەورە و خولگەی یارمەتیدان و دلدانەوەی مرۆڤ بێت، لە بەرامبەر ئەو خەم و خەفەت و پەژارە لەژمارەبەدەر و لە بن نەهاتووانەی ژیانی دنیای؟

جا ئەگەر مرۆڤ لە پێناوی دەستخستنی ئەم هەموو سوودانەدا هەموو ژیانی بەخت بکات، هێشتا هەر کەمە.

◆ **بەروبوومی دووهەم:**

کە بەروبوومێکە ڕووی لە ژیانی کەسیی مرۆڤە.

ئەو شتەی كە ژیانی مرۆڤ لێڵ دەكـات و دەیخاتـە پەشێوی‌یەوە، بیركردنـەوەی بەردەوامیەتی لە دواڕۆژ و چۆنێتیی ڕۆشتنیەتی بۆ ناو گۆڕ. هەروەها بیركردنەوەیەتی لەو ئەنجامەی كە هەموو خزم و خۆشەویستانی پێی گەیشتن.

ئەو مرۆڤە هەژارەی كە گیانی خۆی لـە پێناوی هـاوەڵێكی ئـازیزدا بـەخت دەكـات، كاتێ بیر دەكاتەوە لەوەی كە: هەزاران بەڵكو ملیۆنان برای مرۆڤـی لـە ڕێـی مردنـەوە بـە نەمان كۆتایی‌یان پێ‌دێت و پاش ئەو جودایی‌یە ئیتر یەك ناگرنەوە و بە یەكتر شـاد نابنـەوە؛ بێ‌گومان ئەم چەشـنە بیركردنەوەیـەی مرۆڤـی هـەژار، ئـازارێكی سـەختی وەكـو ئـازاری دۆزەخی دەرخوارد دەدات.

لەم كاتەدا كە ئەو مرۆڤە بە ئازاری ئەم بیركردنەوەیەوە دەتلێتـەوە "ئیمـان بـە دواڕۆژ" دێت و پەردە لەسەر ڕووی چاوەكانی لادەدات و، چاوی دڵی دەكاتـەوە و پێـی دەڵێـت: "بڕوانە". ئەویش كە دەڕوانێت یەكسەر تام و لەزەتێكی وەكو هی بەهەشت دەچێژێـت و هەستی پێ دەكات. چونكە لە ڕوانگەی ئەم ئیمانەوە ڕزگاربوونی هەموو خۆشەویستانی لـە دەسـت مردنـی هەمیشـەیی و لـەناوچوون و پرتووكـان دەبینێـت و، لەمـەوە بـۆی دەردەكەوێت كە ئەو خۆشەویستانەی، لە جیهانی ڕووناكیی هەمیشەییدان و چاوەڕوانی گەیشتنی ئەمن.

لێرەدا هـەر هێنـدەی لەسـەر دەڕۆیـن، چونكـە "پەیامـەكانی نـوور" ئـەم ئەنجامـەیان بـە بەڵگەكانیەوە ڕوون كردووەتەوە.

◆ **بەروبوومی سێ‌هەم:**

كە دەگەڕێتەوە بۆ پەیوەندی‌یەكانی مرۆڤ.

بەرزیی پلەی مرۆڤ بەسەر زیندەوەرانی تـردا، تەنـها لەبـەر: ڕەوشـتە بـەرزەكانی و.. لێهاتنە سروشتی‌یە گشتی‌یەكانی و.. بەندایەتی‌یە هەمەكی‌یەكەی و.. فراوانیی بازنەكانی بوونیەتی.

لەبـەر ئەمـە، ئـەو مرۆڤـەی كـە تەنـها لـە كـاتی ئێسـتایدا دەژی و خـۆی لـە ڕابـوردوو داماڵیوە و پەیوەندیشی لەگەڵ ئایندەدا پچڕاوە - كە ئـەم ڕابـوردوو و ئایندەیـە سـەبارەت بـەو "نـەبوو" و تـاریكن - سـەرجەمی ئـەو ڕەوشـتە مرۆڤانـە و خۆشـەویسـتی و برایـەتی و مرۆڤایەتی‌یانەی بەدەستیان دەهێنێت تەنها لەسـەر بناغـەی "ئێسـتا" بەرتەسـكەكەی و، بـە

گوێرەی تەرازووە سنووردارەکانی کاتی "ئێستا"ی دەبن. ئیتر بەپێی ئەو تەرازووە بچووك و تەسکانە باوك و برا و خێزانی خۆی خۆش دەوێت. وەك ڵێی زووتر نەیناسیبن و لە ئایندەشدا نەیانبینێتەوە!

کەواتە - بەم پێیە - وەفای ئەو مرۆڤە هەرگیز ناگاتە پلەی ڕاستی و، برادەرییەکەشی دڵسۆزیی تێدا نابێت و، خۆشەویستییەکەشی لە خلتە پاك نابێتەوە و، خزمەتگوزارییەکانیشی ناگەنە پلەی ڕێزلێگرتنێکی خاوێن و بێ مەبەست. چونکە فراوانیی ئەو ڕەوشتانە، بە هەمان ڕێژە، تەسك و بچووك بوونەتەوە! ئیتر ئەو مرۆڤە بەرەو پلەی نەفامترین ئاژەڵ دەڕوات و نزم دەبێتەوە.

بەڵام هەر کات "ئیمان بە دوارۆژ" بۆ یارمەتی بە هانای ئەم مرۆڤەوە بێت، ئەوا ئەو "کات"ە تەسکە گۆڕئاسایەی بۆ دەگۆڕێت بە کاتێکی ئەوەندە فراوان کە ڕابوردوو و ئایندەش بگرێتەوە. ئیتر مرۆڤ بەپێی داخوازیی ئەو باوکێتییەی کە تا ژیانی بەختەوەری و جیهانی بەرزەخ بەردەوام دەبێت، ڕێز لە باوکی خۆی دەگرێت و، هەر بەو بیرکردنەوەیەش یارمەتیی براکەی دەدات کە دەزانێت برایەتییەکەیان تا "ئەبەد" بەردەوامە و، خێزانەکەشی خۆش دەوێت و یارمەتیی دەدات و لەگەڵیدا نەرمونیان دەبێت، چونکە دەزانێت ئەم خێزانەی جوانترین هاوەڵی ژیانی بەهەشتی دەبێت، ئەم بازنە فراوانەی ژیانی دنیا و، پەیوەندی و خزمەتگوزارییە گرنگەکانیشی ناکات بە هۆکارێك بۆ چەند ئیشوکارێکی بێنرخی دنیایی و سوود و مەبەستی کەم نرخی دنیا! ئیتر ئەم مرۆڤە: برادەریی ڕاستەقینە و، وەفای خاوێن و، دڵسۆزیی تەواوی لە هەموو پەیوەندییەکانیدا دەست دەکەوێت. ئنجا ئاکارە تەواوەکان و ڕەوشتە ئادەمییەکانیشی، بە هەمان ڕێژە، سەر دەکەون و بەرز دەبنەوە. دیارە هەرکەسەو بە گوێرەی پلەی ئیمانەکەی خۆی.

جا ئەم مرۆڤەی کە زووتر لە چێژی ژیاندا نەدەگەیشتە ئاستی چۆلەکەیەك، ئێستا بەهۆی "ئیمان بە دوارۆژ"ەوە بووە بە کەسێکی بەختەوەر و میوانێکی بەڕێز و، بەدیهێنراوێکی سەرکەوتوو لە دنیادا و، پلەی بەسەر هەموو زیندەوەراندا بەرز دەبێتەوە، تەنانەت دەبێتە خۆشەویستترین بەدیهێنراوی خوای گەورە و، بەڕێزترین بەندە لە لای خاوەن و پەروەردگاری بوونەوەر.

لێرەدا بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم ئەنجامە، هەر هێندەمان نووسی. چونکە پەیامەکانی نوور بە چەندین بەڵگە ئەمەیان ڕوون کردووەتەوە.

◆ **سوودی چوارەم:**

کە ڕووی لە ژیانی کۆمەڵایەتیی مرۆڤە.

"تیشکی نۆهەم" ئەم سوودەی ڕوون کردووەتەوە، کە ئەمەی خوارەوە پوختەکەیەتی:

* (منالان) کە چواریەکی گرۆی مرۆڤ دەبن، بە بێ "ئیمان بە ڕۆژی دوایی" ناتوانن وەکو مرۆڤێکی ڕێکوپێك و خاوەن هەست و سۆزی مرۆڤانە بژین. چونکە ئەگەر ئەم ئیمانە نەبوایە، ئەوا ناچار دەبوون ژیانێکی دوور لە ڕەفتاری جوان و پڕ لە پەژارە و ئازار و ناڕێکی بەسەربەرن و، هیچ دڵنەوایی و تام و چێژێك لە یاری و گاڵتەوگەپیان وەرنەگرن، چونکە ئەو مردنەی کە تووشی منالەکانی دەوروبەریان دەبێت، کاریگەریەکی گەلێ بەسوێ و قووڵ لە دڵ و دەروون و هەستی ناسکی ئەواندا بەجێ دەهێڵێت. ئەو دڵەی کە لە ئایندەدا بە چەندین هیوا و ئارەزوو و ئاواتی زۆر پڕ دەبێت و، لە گیانیشیدا کە توانای خۆڕاگرتنی نابێت و لە ئەنجامدا تووشی نیگەرانی و دوودڵی و سەرگەردانی دەبێت و، "ژیان" و "ژیری"شی دەبن بە دوو هۆکار بۆ ئەشکەنجە و ئازاردانی. ئنجا تاکو وەڵامی پرسیار و دوودڵیەکانیشی دەست نەکەوێت، هیچ کەڵك و سوودێك لەو گاڵتەوگەپ و یاریانەی کە خۆی پێیانەوە خەریك دەکات، وەرناگرێت.

بەڵام ڕێنمایی "باوەڕ بە ڕۆژی دوایی" وا لەم منالە دەکات کە لە دەروونەوە بەم جۆرە لەگەڵ خۆی بدوێت:

(هاوڕێکەم - یان براکەم - کە کۆچی دوایی کرد، ئێستا یەکێکە لە باڵندەکانی بەهەشت و، لە ئێمە زیاتر دڵخۆش و شادمانترە و لە گەڕان و هاتوچۆیشیدا لە ئێمە سەربەستترە. دایکیشم - هەرچەندە مردووە - بەڵام بەرەو میهرەبانیی فراوانیی خوای گەورە ڕۆشتووە و، لە بەهەشتدا من لە ئامێزی پڕ سۆزی میهرەبانیی خۆی دەگرێت و، لەوێ بە دیداری شاد دەبمەوە).

بەم جۆرە ئەو منالە دەتوانێت بە ئارامی و دڵنیایی و ژیانێکی شایستەی مرۆڤ، بژی.

* هەروەها (پیران)یش کە چواریەکی گرۆی مرۆڤن، لە بەرامبەر ئەوەی کە لە ماوەیەکی نزیکدا چرای ژیانیان لێ دەکوژێتەوە و دەڕۆنە ژێر خاکەوە و ئەم دنیا شیرین و جوانەش هەموو دەرگاکانی خۆی لە ڕوویاندا دادەخات، لە بەرامبەر ئەمەوە،

هیچ دڵنەوایی‌یەکیان دەستگیر نابێت جگە لە "ئیمان بە دوارۆژ"! چونکە ئەگەر ئەم ئیمانە نەبوایە، ئەو باوکە بەڕێز و خاوەن بەزەیی و دایکە خۆبەختکار و میهرەبانانە، گەلێ ئەشکەنجە و ئازاری یەك لە دوای یەکیان دەچەشت و لە بارێکی دەروونیی گەلێ ناهەموار و، دڵەتەپێ و بێ‌ئارامی‌یەکی یەکجار دژواردا دەتلانەوە و، دنیایان وەك بەندیخانە لێ تەسك دەبووەوە و، ژیانیان بە تەواوی دەبوو بە ئازارێکی بەردەوام و لەتوانابەدەر. بەڵام "ئیمان بە دوارۆژ" بانگیان دەکات و پێیان دەڵێت:

(پیران! خەفەت مەخۆن و زۆر گوێ بە پیری مەدەن، چونکە لاوی‌یەکی هەمیشەییتان لە بەردەمدایە کە بێ هیچ گومانێك پێی دەگەن و، ژیانێکی ڕووناك و تەمەنێکی درێژ چاوەڕوانتانە و، بە منداڵ و خزمانتان کە کۆچیان کردووە شاد دەبنەوە و، کردەوە چاکەکانیشتان پارێزراون و پاداشتەکانیان وەردەگرن).

بەم چەشنە، "ئیمان بە ڕۆژی دوایی" دڵدانەوە و دڵنەوایی بەو پیرانە دەبەخشێت و، هێندە شادمانیان دەکات کە ئەگەر ئەرکی قورسی سەد پیریشی لەسەر کۆڵ دابنرێت، بەوپەڕی ئارامی و بە ئومێد و چاوەڕوانیی ئەو ژیانە نەبڕاوە و پڕ لە بەختەوەری‌یەی دوارۆژ، هەموویان هەڵدەگرێت.

* هەروەها (لاوان) کە سێ‌یەکی گرۆی مرۆڤن، هەندێ جار گوێ بۆ دەنگی ژیری‌یە ئازاکانیان ڕاناگرن. چونکە ئارەزووەکانیان هەردەم لە قوڵپدان و هەڵچووندان و، لە بەرامبەر هەست و ئارەزووەکانیانەوە دەستەپاچەن و هیچ کارێکیان پێ ناکرێت.

جا ئەگەر ئەو لاوانە "ئیمان بە دوارۆژ"یان لە دەست بچێت و یادی ئاگری دۆزەخ نەکەنەوە، ئەوا ماڵ و ئابڕووی خەڵکی و، حەوانەوەی لاوازان و، ڕێزی پیران دەکەونە مەترسی‌یەوە. ئەو کاتەش دوور نی‌یە یەکێك لەو لاوانەی کە "ئیمان بە دوارۆژ"یان لەدەست داوە، لە پێناوی لەزەتێکی کتوپڕیدا بەختەوەریی ماڵێکی ئاسوودە و هێمن تێك بدات و لە پاشاندا بۆ چەندین ساڵ لەم جۆرە بەندیخانانەدا سزای کردەوەکانی بچێژێت و، لە ئەنجامیشدا وەکو ئاژەڵێکی دڕندەی لێ بێت.

بەڵام ئەگەر "ئیمان بە دوارۆژ" یارمەتیی بدات و فریای بکەوێت، ئەوا بە زوویی ڕێگای ڕاست دەدۆزێتەوە و "ژیری"ی دەکات بە ڕابەری خۆی و، لەبەر خۆیەوە بە خۆی دەڵێت:

(هەرچەندە لە بەرچاوی حکوومەت و پۆلیسەکانیدا نیم و نامبینن، بەڵام مەلائیکەتەکانی پادشای هەرە مەزن و شکۆمەند، کە بەندیخانەی هەرە گەورە و هەمیشەیی دۆزەخی بە دەستە، دەمبینن و کردەوە خراپەکانم لەسەر تۆمار دەکەن. کەواتە من لەم دنیایەدا وەکو ئاژەڵێکی لە پەت بەربوو نیم تاکو هەر شتێك دەکەم بە سەربەستی بیکەم. بەڵکو میوانێکم کتوپڕ دەڕۆم و، بۆ ئەرك و فرمانێك هاتوومەتە دنیا و بێ هیچ گومانێك ڕۆژێك دێت کە منیش وەك ئەوان پیر و پەککەوتە و لاواز دەبم).

ئیتر ئەو کاتە لە ناخی دڵیەوە هەست بە سۆز و بەزەیی و میهرەبانی دەکات بە حاڵی ئەو پیر و لاوازانە و، ڕێزی ئەوانە دەگرێت کە لەوەوپێش دەیویست بە جۆرێکی نارەوا دەستدرێژی و ستەمیان بەرامبەر بنوێنێت.

لەبەر ئەوەی "پەیامەکانی نوور" ئەم واتا و مەبەستەیان بە جوانی ڕوون کردووەتەوە، ئەوا لێرەدا بەم ئەندازەیە واز دەهێنین.

* هەروەها (دەردەداران و، ستەم لێکراوان و، ئەوانەی وەك ئێمە هەژار و گیرۆدەی بەڵان و بەندکراون و بە سزای سەخت حوکم دراون) هەموو ئەوانە، بەشی هەرە گرنگی گرۆی مرۆڤ پێکدەهێنن. جا ئەگەر "ئیمان بە دواڕۆژ" یارمەتی‌یان نەدات و، دڵی خۆیانی پێ نەدەنەوە، ئەوا:

ئەو مردنەی کە بەهۆی نەخۆشی‌یەکەیانەوە هەردەم لە بەردەمیاندا ئامادەیە و هەستی پێ دەکەن..

هەروەها ئەو ئیهانەکردنەی کە لە ستەمکارانەوە دەیبینن، بێ ئەوەی بتوانن تۆڵەی خۆیانیان لێ بکەنەوە، یان ئابڕووی خۆیان لە ژێر زەبروزەنگ و چنگ و دەنووکی ئەو ستەمکارانە دەرباز بکەن..

هەروەها ئەو نائومێدی‌یە پڕ لە ئازارەی کە بەهۆی لەدەستچوونی منداڵ و سامانیان لە ڕووداوە ناهەموارەکاندا، پەیدا بووە..

ئەو دڵتەنگی‌یە توندوتیژەی ساڵەهای ساڵی مەینەت و ئازار و ئەشکەنجەی بەندیخانە، کە لە ئەنجامی لەزەتێکی خێرای ماوەی چەند خولەك و سەعاتێکەوە هاتووەتە ڕێیان..

بێ گومان هەموو ئەم شتانە، دنیا بۆ ئەو لێقەوماوانە دەکات بە زیندان و بەندیخانەیەکی گەورە و، سەرانسەری ژیانیشیان لێ دەکات بە ئازار..

بەڵام هەر هێندەی "ئیمان بە دواڕۆژ" بە هانایانەوە دێت و دڵنەوایی‌یان پێ دەبەخشێت، ئەوا یەکسەر دڵیان دەکرێتەوە و هەناسەی ئاسوودەیی هەڵدەکێشن.

چونکە ئەو ئیمانە، چ بە تەواوی چ بە جۆرێکی هەندەکی و هەر کەس بە گوێرەی پلەی ئیمانی خۆی، دڵتەنگی و نائومێدی و دوودڵی و نیگەرانی و ڕقی تۆڵەسەندنەوەی لە دڵدا لادەبات و دڵخۆشی و شادمانیی پێ دەبەخشێت، بە ڕادەیەکی وا کە دەتوانم بڵێم: ئەگەر "ئیمان بە دوارۆژ" نەبوایە کە بە هانای خۆم و برایانمەوە هات لەم موسیبەتە سامناك و بەندبوونەی ئێستاماندا - بێ ئەوەی هیچ تاوانێکیشمان کردبێت - ئەوا هەر تەنها ئازاری یەك ڕۆژمان مردنێك دەبوو بۆ خۆی و، ئەم گرفتە وای لێ دەکردین کە بە جارێ پشت لە دنیا هەڵبکەین و وازی لێ بهێنین.

بەڵام سوپاسی لە سنووربەدەر و بێکۆتایی بۆ خوای گەورە کە وای لێ کردم بە بۆنەی ئەو ئیمانەوە پەژارە و ئازاری خۆم و ئەو برا زۆرانەشم کە لە خۆم خۆشترم دەوێن و، لەدەستچوون و زایە بوونی هەزاران "پەیامی نوور" کە لە چاوم بەلامەوە ئازیزترن و، فەوتانی بەشێکی زۆری کتێبە جوان و هەرە بەنرخەکانم.. هەموو ئەو پەژارە و ئازارانە هەڵبگرم، هەرچەند لەوەوپێش ئیهانە و خۆهەڵقورتاندنی هیچ کەسێکم قبووڵ نەدەکرد. بەڵام ئێستا - بۆ ئەوەی دڵنیا بن - سوێندتان بۆ دەخۆم کە ڕووناکی و هێزی "ئیمان بە ڕۆژی دوایی" ئارامی و، خۆڕاگری و، دڵنەوایی و، دامەزراوی و، تاسەیەکی وای بۆ دەستخستنی پاداشتی جیهادێکی گەورە لەم تاقیکردنەوەیەدا پێ بەخشیم کە خۆمم وەك قوتابییەك دەهاتە بەرچاو لە قوتابخانەیەکدا کە سەرانسەری جوانی و خێر و خۆشییە و، پڕ بە پێستی خۆیەتی ناوی "قوتابخانەی یوسفی"ی لێ بنرێت، وەك لە سەرەتای ئەم پەیامەدا ئەو ناوەمان لێ نا. خۆ ئەگەر نەخۆشی نەبوایە کە جار بەجار تووشم دەبوو، هەروەها ئەو بێتاقەتییەش نەبوایە کە بەهۆی پیرییەوە سەری تێ دەکردم، ئەوا لەگەڵ ئەو دڵنیایی و ئاسوودەیی دەروونەی کە بەهۆی ئیمانەوە بەدەستم هێنا، بە لێبڕانێکی زۆرترەوە تێدەکۆشام وانەکانم لەم قوتابخانەیەدا بخوێنم.

بە هەر حاڵ، لە مەبەست لامان دا و، داوای لێبوردن دەکەم لەسەر ئەم درێژەپێدانە.

* هەروەها (ماڵی هەموو مرۆڤێك) دنیا بچووکەکەی بەڵکو بەهەشتە بچووکەکەیەتی. جا ئەگەر "ئیمان بە ڕۆژی دوایی" تیایدا زاڵ نەبێت و باڵی خۆی بەسەر بەختەوەریی ئەو ماڵەدا ڕانەکێشابێت، ئەوا هەموو ئەندامێکی ئەو خێزانە سەبارەت بە پەیوەندییەکانی نێوانیانەوە، دووچاری نیگەرانییەکی ئاوێتەی ئازار و ئەشکەنجەیەکی دژوار دەبێت، ئەمەش بە ئەندازەی پلەی ئەو خۆشەویستی و دڵسۆزی و میهرەبانییانەی کە لە نێوان کەسانی ئەو خێزانەدایە. بەم جۆرە، ئەو بەهەشتەیان لێ

دەبێت بە دۆزەخێكی وا كە گوزەرانی تێدا سەخت و ئەستەم بێت، دوور نی‌یە لـەتاو ئـەو بارە ناهەموارە ژیریی خۆی بەنج بكات و پەنا بەرێتە بەر كاری هەرزە و كـاتی. لەمەشـدا وەكو وشترملی لـێ دێت كە كاتێ ڕاوچی دەبینێت سەری خـۆی لـەناو لمدا دەشـارێتەوە تاكو ڕاوچی نەیبینێت! چونكە توانای فڕیـن و ڕاكردنـی نی‌یە. ئـەمیش وەكـو ئـەو وایـە؛ چونكە سەری خۆی نوقمی بێئاگایی دەكات، گوایا بۆ ئەوەی مردن و جودایی و نـەمان نەیبینن! بـەم چەشـنە بیركردنـەوە گێلانەیـە هەسـتی خـۆی لـەكار دەخـات، وەكـو بلێیـت چارێكی بۆ ئازارەكانی خۆی دۆزیبێتەوە!

بۆ نموونـە: "دایـك" كە خـۆی لـە پێنـاوی منالەكـەیدا بـەخت دەكـات، هـەركات منالەكەی ببینێت دووچاری مەترسی‌یەك ببێت، ئەوا لە تاوا دەكەوێتە ترس و لەرزەوە..

هـەروەها "منالـەكان" كـە لـە كـاتی بـەلا و گیروگرفتـە نـەبڕاوەكانی دنیـادا هەسـت دەكەن توانای ڕزگاركردنی دایك و باوك و برایانیان نی‌یە، ئەوا لـە خەفـەت و دلتـەنگیی ئەوەدا دەمێننەوە كە هیچیان پێ نەكراوە..

بەم جۆرە و وەك ئەم نموونانەی باسمـان كـردن، ژیـانی ئـەم خێزانـەی كـە وا دەزانرێـت بەختـەوەرە، لـەم دنیـا ئـالۆز و فانی‌یــەدا بەختەوەری‌یەكـەی لەدەسـت دەدات. چونكـە پەیوەندیی خزمایـەتی و كەسایەتیی نێـوان یـەك بـە یـەكی ئـەندامانی خـێزانی وەهـا، لـە ژیـانێكی تـەواو كورتـی وەك ژیـانی دنیـادا، هـەرگیز هاوڕێیــەتی ڕاسـتەقینە و، وەفـای بێگەرد و، دلسۆزیی تەواوەتی و، خۆشەویستی پاك و بێگەردیان پـێ نابەخشـێت، بـەلكو بـە ڕێـژەی كورتیـی ئـەم ژیانـەی دنیـا ڕەوشـتەكانیش بچـووك دەبنـەوە و، دەچنـەوە یــەك، لەوانەشە هەر بە تەواوی نەمێنن.

بەلام هەر ئەوەندەی كە "ئیمان بە ڕۆژی دوایی" ئەو مالە بەسەر بكات، ئەوا یەكسـەر هەموو شوێن و سووچ و لایەكی ئەو مالە ڕووناك و ئاوەدان دەكاتەوە. چونكـە ئـەو كاتـە پەیوەندی‌یەكانی: خزمایەتی و كەسـایەتی و میـهرەبانی و خۆشەویسـتیی نـاو ئـەو مالـە لـە چوارچێوەی ژیـانێكی كورتـدا لێـك نادرێتـەوە و پێیـەوە نابەسـترێتەوە، بـەلكو بـە چـەند پەیـوەندی‌یەكی وا دەپێورێـن و لێكـدەدرێنەوە كـە هـەر لـە دنیـاوە تـا دەگاتـە نـەمری و مانەوە و بەختەوەریی هەمیشـەیی لەودنیادا، درێژەی هەیە و بەردەوامە.

ئیتر هەریەك لەو خێزان و خزمانە ڕێزی بێگەردی ئەوانی تر دەگرێت و، بە چەشـنێكی خاوێن خۆشی دەوێ و، میهرەبانی‌یـەكی ڕاسـت و برادەری‌یـەكی بـەوەفا و ئەمـەكداریان لەگەلدا دەنوێنێت و، چاو لـە كەمتەرخەمی‌یان دەپۆشێت. لە ئـەنجامی ئەمەشـدا ڕەوشـتی

مرۆڤانەیان بەرز دەبێتەوە و، بەختەوەریی ڕاستەقینەی مرۆڤایەتی لەوماڵەدا ڕەنگ دەداتەوە.

"پەیامەکانی نوور" ناوەرۆکی ئەمەیان ڕوون کردووەتەوە. لەبەر ئەوە، لێرەدا هەر ئەوەندەی لێ دواین.

* هەر بەم جۆرە هەموو (شار)ێك خۆی لە خۆیدا ماڵێکی فراوانی دانیشتووانیەتی. جا ئەگەر "ئیمان بە ڕۆژی دوایی" بەسەر یەك بە یەکی ئەم خێزانە مەزنەدا زاڵ نەبێت، ئەوا لە بریی بناغەی ڕەوشتە بەرزەکانی وەك: دڵسۆزی و، پیاوەتی و، چاکە و، خۆشەویستی و، خۆبەختکردن و، ڕەزامەندیی خوا و، پاداشتی دوارۆژ.. لە بریی ئەمانە، ڕق و، بەرژەوەندیی کەسی و، فرتوفێڵ و، خۆپەرستی و، تەکەللوف و، ڕیا و، بەرتیل و، فێڵ و تەڵەکەبازی بەسەریاندا زاڵ دەبێت و، هەموو ناوەرۆکێکی: تۆقاندن و، بەرەڵایی و، دڕەندەیی بە ناوی ئەو یاسا و ڕێسا و ئاسایش و مرۆڤایەتی‌یەی کە بە دەم دەریدەبڕن، فەرمانڕەوا و دەستەڵاتدار دەبێت! دیارە ئیتر ژیانی ئەو شارە ژەهراوی دەبێت و، منداڵان بێ‌ئەدەب و بەرەڵا دەبن و، لاوانیش دووچاری مەستی و سەرخۆشی دێن و، بەهێزانیش دەست بە ستەمکاری و دەستدرێژی دەکەن و، پیرانیش هەر خەریکی گریان و فرمێسك هەڵڕشتن دەبن!

* هەر بەم جۆرە، (وڵات)یش بە گشتی ماڵێکی گەورەی فراوانە و، نیشتمانیش ماڵی خێزانی نەتەوەیە. جا ئەگەر "ئیمان بە ڕۆژی دوایی" فەرمانڕەوا و دەمڕاستی ئەو ماڵانە بێت. ئەوا هەرچی ڕەوشتی بەرز هەن هەموویان بە ڕوونی و درەخشانی دەردەکەون. واتە ئەو کاتە: ڕێز لێگرتنی یەکتری و، میهرەبانیی ڕاستەقینە و، خۆشەویستیی بێگەردی بێ بەرامبەر و، یارمەتی و، خزمەتگوزاریی بێ فرتوفێڵ و، تێکەڵی و چاکەکاریی بێ مەرایی و، چاکە و ڕێزگرتنی بێ خۆبەگەورەزانی و، هەموو ڕەوشت و کردەوە چاکەکانی تر، دەردەکەون و بڵاو دەبنەوە. چونکە ئەو کاتە ئیمان بانگی "منداڵان" دەکات و پێیان دەڵێت:

(واز لە بێ ئەدەبی و بەرەڵایی بهێنن، چونکە بەهەشتی پڕ لە ناز و نیعمەتتان لە بەردەمدایە، خۆتان بە گاڵتەوگەپەوە خەریك مەکەن و ئەو بەهەشتە لە کیسی خۆتان مەدەن).

بەم جۆرە و بەهۆی ڕێنمایی قورئانەوە ڕەوشتی ئەو منالآنە دادەمەزرێت.

بە "لاوان"یش دەڵێت:

(ئاگری دۆزەختان لە پێشدایە.. واز لە سەرخۆشی و مەستی بهێنن).

بەم جۆرە دەیانگێڕێتەوە بۆ لای ژیری و هۆشی خۆیان.

بە "ستەمکار"یش دەڵێت:

(وریابە! ئازارێکی سەختت تووش دەبێت).

بەمەش دەستی لە ستەم پێ هەڵدەگرێت و دەیگێڕێتەوە بۆ دادگەری..

بە "پیران"یش دەڵێت:

(مژدە بێت! لاویەکی هەمیشەیی و جوانتان لە ڕێدایە و، بەختەوەرییەکی بەردەوامیش لە دواڕۆژدا چاوەڕوانتانە کە زۆر لەو بەختەوەرییانەی لە کیستان چووە بەرز و بەنرخترە. کەواتە هەلێکە و لە دەستی مەدەن و هەوڵ بدەن فریای بکەون).

بەم جۆرە گریانەکەیان بۆ دەکات بە دڵخۆشی و شادمانی.

بەم پێیە و بەم جۆرەی باسمان کرد: "ئیمان بە ڕۆژی دوایی" کاریگەریی خاوێن و تیشکی ڕووناکیی خۆی بۆ هەموو دەستە و کۆمەڵ و تاقمێکی گشتی و تایبەت و هەمەکی و هەندەکی و کەم و زۆر دەنێرێت و بۆیان ڕەوانە دەکات.

دەبا گوێی زانایانی ڕەوشت و کۆمەڵناسی لەوانەی کە بایەخ بە کاروباری مرۆڤ دەدەن، بزرنگێتەوە و گوێ بۆ ئەمە ڕابگرن!!

جا ئەگەر ئەم سوودانەی "ئیمان بە دواڕۆژ" کە ئێستا باسمان کردن لەگەڵ ئەو سوودانەی کە ماون، پێکەوە گرێ بدرێن، ئەوا هەموو کەسێك بە ڕوونی و بێ گومانی تێدەگات کە:

تەوەرەی بەختەوەریی هەردوو دنیا لە هەردوو ژیاندا تەنها هەر "ئیمان"ە!

* * *

لە "وتەی بیست و هەشتەم" و پەیامەکانی تری نووردا، چەندین وەڵامی گەلێ بەهێز بۆ چەند گومانێکی بێ نرخ دراوەتەوە سەبارەت بە (حەشری جیسمانی) واتە: زیندووکردنەوەی جەستەی مردووان. بەڵام لێرەدا بە کورتی ئاماژەیان بۆ دەکەین و، دەڵێین:

زۆربەی ناوە جوانەکانی خواوەند لە شتانی جیسمانی (واتە: ماددە هەست پێ کراوەکان)دا دەدرەوشێنەوە. کەواتە ئەو ماددانە لە هەموو ئاوێنەیەك زیاتر ئەو ناوانەیان تێدا دەردەکەوێت..

ئەوپەڕی ئامانج و مەبەستەکانی خواوەند لە بەدیهێنانی بوونەوەراندا لە (جیسمانییەکان)دا دەردەکەوێت. چونکە ئەو ماددە بەرجەستانە چڕترین و دەوڵەمەندترین و کارامەترین مەڵبەندی دەرکەوتنی ئەو ئامانجانەی خواوەندن..

زۆرینەی چاکەکاری و نیعمەت و بەخششە زۆر و گشتییەکانی پەروەردگار لە (جیسمانییەکان)دا دەردەکەون..

زۆربەی تۆوی نزا و پاڕانەوەکانی مرۆڤ کە بە زمانی پێویستییەکانی لە دەرگانەی خوادا دەیانکات و، زۆربەی ڕەگ و بنج و بناغەی شوکرانە و ستایشەکانیشی کە پێشکەشی بەدیهێنەریان دەکات، لە شتە ماددییە بەرجەستە و هەست پێ کراوەکان (واتە: جیسمانییەکان) هەڵقوڵاون و پەیدابوون و دەرچوون..

زیاترین جۆری تۆوەکانی جیهانی "مەعنەوییات و ڕۆحانییات"، بە هەمان جۆر، لە شتە جیسمانییەکاندان.

بەم پێیە:

شتانی ماددیی بەرجەستە و هەست پێ کراو سەدان ڕاستیی هەمەکییان تێدا کۆکراوەتەوە. لەبەر ئەوە، خواوەندی بەدیهێنەر ماددە جیسمانییەکان لەسەر ڕووی زەویدا زۆر دەکات، تاکو ئەو ڕاستییە باسکراوانەیان تێدا دەربکەوێت. ئیتر بەم چەشنە و لەوپەڕی خێرایی و بە کارایییەکی سەرسووڕهێنەر ئەو پەروەردگارە "بوون" بە بوونەوەران دەبەخشێت و، کاروان لە دوای کاروان بۆ پیشانگای ئەم جیهانەیان دەنێرێت و، پاشان کار و ئەرکیان پێ تەواو دەکات و، بە بەردەوامی بوونەوەرانی تریان بە دوادا دەنێرێت. بەم جۆرە، مەکینەی بوونەوەران بە بەردەوامی دەخاتەکار و بەمەش بەرهەمی جیسمانی، بە هەمیشەیی، لەسەر ڕووی زەوی دەتەنێت و، زەوی دەکات بە کێڵگەی ئەودنیا و شەتڵگای بەهەشت. بە ڕادەیەکی وا کە پەروەردگار بۆ ئەوەی گەدەی مرۆڤ دڵنیا بکات و بیخاتە شوکرانەبژێری و سوپاسگوزاری و ڕەزامەندییەوە ئەوا گوێی لە دوعای زمانی حاڵی ئەو گەدەیە دەبێت کە بۆ مانەوەی خۆی دەیکات، ئنجا دوعاکەی گیرا دەکات و، لە ڕاستیشدا بەو خۆراکە بەتام و ورد و بەدیهێنراوە لەژمارەبەدەرانەی کە بەدییان دەهێنێت و، بەدیهێنانی ئەو نیعمەتە بەنرخانەش کە

سەدان و هەزاران جۆر و شێوە دەبن، داواکاری‌یەکەی بۆ جێ‌بەجێ دەکات. ئەمەش بە ڕوونی و بێ‌گومانی ئەوە دەردەخات کە زۆربەی جۆری لەزەتە ماددیٖ و هەست پێ‌کراوەکانی بەهەشت جیسمانین و ئەو بەختەوەری‌یە هەمشەیی‌یەش کە هەموان داوای دەکەن، ئەویش هەر لە لایەنی جیسمانی‌یەوەیە.

جا ئایا هەرگیز دەگونجێ و دەچێتە عەقڵەوە یان ئایا هیچ گریمانێك لەوەدا هەیە کە خواوەندی بەتوانا و میهرەبان و زانا و بەخشندە هەردەم ئەو دوعایە گیرا بکات کە گەدەی ئاسایی بە زمانی حاڵ بۆ مانەوەی دەیکات و یەکسەر بڕوات بە دەمیەوە - بێ ئەوەی کە "ڕێکەوت" هیچ ڕۆڵێکی لەمەدا ببێت - ئەمەش بەو خۆراکە ماددی و هەست پێ‌کراوانەی کە لەوپەڕی وردەکاریدان و، هەموویان بۆ گەدە دروست بکات و بەم کارە ئەو گەدەیە ڕازی بکات.. کەچی هەر ئەم خواوەندە، چەندین نزا و پاڕانەوەی گشتی و لەبن نەهاتوو گیرا نەکات کە گەدەی گەورەی مرۆڤایەتی و سروشتی ڕەسەنی دەیکەن و، چەندین چێژ و لەزەتی ماددیی لە دواڕۆژدا پێ‌نەبەخشێت کە دڵی پێیان دەکرێتەوە و بە سروشت چاوەڕوانیانە و، تەنانەت دەیەوێت هەموو ئەوانەی لەودنیای هەمیشەیی و نەمریدا ببێت؟

ئایا دەگونجێ لە ڕاستیدا ئەو داواکاری‌یانە گیرا نەکات و، حەشری جیسمانی نەهێنێتەدی و، ئەم مرۆڤەی کە بەرهەمی بوونەوەران و جێنشینی خۆیەتی لە زەویدا و بەندەی بەڕێزیەتی، بە هەمیشەیی ڕازی نەکات؟

نەخێر.. نەخێر.. ئەمە ئەنجامێکی سەد لە سەد مەحاڵە و کارێکی بە تەواوی ناڕەوایە. چونکە چۆن دەکرێت ئەو خواوەندە ویزەی "مێش" ببیستێت، کەچی نەعرەتەی "هەور" نەبیستێ؟ چۆن چاودێریی کەرەسەی سەربازێکی ئاسایی دەکات، بەڵام گوێ بە سوپایەکی گەورە نادات؟

شتی وا کارێکی گەلێ ناڕەوایە و، خوای گەورەش کاری ناڕەوای لێ ناوەشێتەوە.

بەڵێ، ڕاشکاویی گومانبڕی ئەم ئایەتەی کە دەفەرموێ: ﴿**وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ**﴾ (الزخرف:٧١) ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە زۆربەی ئەو لەزەتە ماددی‌یانەی مرۆڤ دڵی پێیان دەکرێتەوە و لە دنیادا هاوچەشنیان دەچێژێت، لە بەهەشتدا دەیانبینێت و، بە چەشنێ کە شیاوی بەهەشت بێت چێژ و لەزەتیان لێ وەردەگرێت و،

پاداشتی شوکرانە بێگەرد و پەرستنە تایبەتی‌یەکان، کە: چاو و گوێ و ئەندامەکانی تری لەشی مرۆڤ لەم دنیادا دەیانکات، لەودنیادا بەو لەزەتە جیسمانی‌یە تایبەتی‌یانە دەدرێتەوە. کەواتە ڕوونکردنەوەی قورئانی پیرۆز سەبارەت بە چێژ و لەزەتە جیسمانی‌یەکان ڕوونکردنەوەیەکی تەواو ڕوونە و بە جۆرێکە هیچ تەئویلێك هەڵناگرێت کە لەو واتا ئاشکرایە دووری بخاتەوە، بەڵکو هەر بە هیچ جۆرێك دروست نی‌یە ئەو واتا ئاشکرایە وەرنەگیرێت و لەو ڕاشکاوی‌یەی خۆی بترازێنرێت.

بەم جۆرە، بەروبووم و بەرهەمەکانی "ئیمان بە دوارۆژ" ئەوەی دەرخست کە:

هەروەك ڕاستیی "گەدەی مرۆڤ" بەڵگەیەکی گومانبڕە لەسەر بوونی خۆراکەکان، بە هەمان جۆر "حەقیقەتی مرۆڤ" و کەماڵات و پێویستی‌یە سروشتی و هیوا هەمیشەیی و ئامادەیی و لێهاتنەکانی، هەموویان، داخوازی ئەو بەرهەم و سوودانەی "باوەڕ بە ڕۆژی دوایی"ن و، بێ هیچ گومانێك دەبن بە بەڵگە لەسەر: دوارۆژ و بەهەشت و چێژ و لەزەتی ماددی و هەست پێ کراوی هەمیشەیی بەهەشت و، شایەتی لەسەر هاتنەدیی هەموو ئەوانە دەدەن.

هەروەها ڕاستیی کەماڵاتی ئەم گەردوونە و ئایەتە گەردوونی‌یە پڕ لە داناییەکانی و هەموو ئەو ڕاستی‌یانەش کە پەیوەندی‌یان بە حەقیقەتەکانی مرۆڤەوە هەیە، هەموویان بەڵگەی بێ گومانن لەسەر بوون و هاتنەدیی دوارۆژ و، شایەتیی ڕاست لەسەر هاتنی حەشر و کردنەوەی دەرگاکانی بەهەشت و دۆزەخ دەدەن.

جا لەبەر ئەوەی پەیامەکانی نوور بە شێوەیەکی جوان و بە چەندین بەڵگەی زۆر و بەهێز ئەم مەسەلەیان چەسپاندووە و هیچ لەکە و تۆزێکی گومانیان بە هیچ جۆرێك تێدا نەهێشتووەتەوە، بە تایبەتی "وتەی دەهەم" و "وتەی بیست و هەشتەم" بە هەردوو مەقامەکەیەوە و "وتەی بیست و نۆهەم" و "تیشکی نۆهەم" و "پەیامی موناجات".. لەبەر ئەوە، لێرەدا ئەمەندەی لێ دواین.

* * *

ڕوونکردنەوەی قورئانی پیرۆز سەبارەت بە دۆزەخ ئەوەندە ڕوون و ئاشکرایە کە پێویست بە هیچ ڕوونکردنەوەیەکی تر ناکات. بەڵام لێرەدا بۆ لابردنی هەندێ گومان و

نەکەی بێبایەخ، زۆر بە کورتی دوو سەرنج باس دەکەین. هەر کەسێکیش دەیەوێت بە درێژی لەم بارەیەوە ئاگادار بێت، با بگەڕێتەوە بۆ پەیامەکانی نوور.

❖ **سەرنجی یەکەم:**

ترسان و بیرکردنەوە لە دۆزەخ، هەرگیز چێژ و لەزەتی بەروبوومەکانی ئیمان لەناو نابات. چونکە میهرەبانیی فراوانی خوای گەورە بانگ لەو کەسە دەکات کە لە دۆزەخ دەترسێت و، پێی دەڵێت:

(خێرا وەرە! ئەوە دەرگای تۆبەیە کراوەتەوە؛ لێیەوە وەرە ژوورەوە).

تەنانەت دۆزەخ تەنها بۆ ترساندن نییە، بەڵکو بۆ ئەوەشە کە تام و لەزەت و خۆشیی بەهەشتت بە باشی پێ بناسێنێت و بە تەواوی پێت بچێژێت و، بۆ ئەوەشە کە تۆڵەی تۆ و بوونەوەرانی تر لەوانەی دەستدرێژییان کردووەتە سەر مافی هەموان بسێنێتەوە و، هەموان بەم تۆڵەسەندنەوەیە دڵخۆش بن و دڵیان پێی بکرێتەوە.

ئەی ئەو کەسەی نوقمی گومڕاییە و ناشتوانێت لێی دەرباز بێت!

بزانە کە بوونی دۆزەخ بۆ تۆ لە ئیعدام و لەناوچوونی هەتاهەتایی گەلێ باشترە! بەڵکو بوونی دۆزەخ بۆ کافرەکانیش هەر باشە و سەبارەت بەوانەوە جۆرە میهرەبانییەکی تێدایە، چونکە مرۆڤ و هەموو ئاژەڵە سکوزاکەرەکان هەست بە لەزەت و خۆشحاڵیی کەسوکار و مناڵ و خۆشەویستانیان دەکەن و، لە ڕوویەکەوە، بە بەختیاریی ئەوان بەختەوەر دەبن.

جا تۆیش - ئەی بێ بڕوای موڵحید! - یان ئەوەیە بەهۆی ئینکاری کردنتەوە بۆ دۆزەخ بە چوونە ناو چاڵی "عەدەم" ڕازی ببیت، یان ئەوەیە دەچیتە دۆزەخەوە. جا لەبەر ئەوەی "نەبوون"(العدم) ناتەواوییە و هەر شەڕی ڕووتی لێ دەوەشێتەوە، ئەوا لەناوچوونی هەمیشەیی هەموو دۆست و خۆشەویستان و خزم و کەس و نەوەکانت و ئەوانەی بە بەختیارییان بەختەوەر دەبیت، دەبێتە ئاگرێکی سووتێنەر و دڵ و دەروونت هەڵدەقرچێنێت و ئازاری گیانی مرۆڤایەتیت دەدات و، گیانت بە ڕادەیەك دەخاتە ئەشکەنجەوە کە هەزار جاریش لە ئازاری دۆزەخ زۆرتر و بەسوێتر بێت. چونکە ئەگەر دۆزەخ نەبوایە بەهەشتیش نەدەبوو. کەواتە بە کافربوونت هەموو شتێکت لە بەرچاودا دەکەوێتە هەڵدێری "نەبوون"ەوە. بەڵام ئەگەر تۆ بڕۆیتە دۆزەخەوە و لەناو چوارچێوەی "بوون"دا بمێنێتەوە، ئەوا کەسوکار و خۆشەویستانت یان لە ژیانی بەختەوەریی

بەهەشتدان، یان لە چەند بازنە و چوارچێوەیەکی "بوون"دا و لە ژێر چاودێریی میهرەبانیی خوای گەورەدا دەژین.

کەواتە هیچ ڕێگایەکت بۆ ڕازی نەبوون بە دۆزەخ لە بەردەمدا نامێنێتەوە. چونکە ڕازی نەبوون بە بوونی دۆزەخ و گوێ پێ نەدانی، بە تەواوی لایەنگرتنی "نەبوون" دەگرێتەوە، کە ئەویش بریتی‌یە لە قەلاچۆکردن و لەناوبردنی بەختەوەریی هەموو دۆست و خۆشەویستانت.

بەڵێ، دۆزەخ خانەیەکی وایە کە بە دانایی و دادگەری و میهرەبانیی خوای گەورە، لە چوارچێوەی "بوون"دا ڕۆڵی زیندان و بەندیخانە دەبینێت، ئەو "بوون"ەی کە خێروبێر و فەرێکی ئاشکرا و ڕوونە. دۆزەخ چەندان جۆر فرمان و خزمەتگوزاریی تر و چەندین حیکمەتی سەر بە جیهانی مانەوەی ئەودنیای تێدایە و، جێگایەکی سامناکی زۆر زیندەوەری وەك "زەبانیە"یە.

❖ **سەرنجی دووهەم:**

بوون و ئازاری قورسی دۆزەخ ڕێ لە میهرەبانیی گەورە و دادگەریی ڕاستەقینە و دانایی ڕێکوپێکی خواوەند ناگرێت. بەڵکو میهرەبانی و دادگەری و دانایی خوای گەورە داخوازی بوونی دۆزەخن و داوای بوونی دەکەن! چونکە تۆڵەسەندنەوە لە ستەمکارێك کە خوێنی هەزاران بێ‌تاوانی مژیوە و دەستدرێژیی کردووەتە سەریان، یان کوشتنی ئاژەڵێك کە سەدان ئاژەڵی داماوی لەناو بردووە، ئەم تۆڵەسەندنەوەیەی کە بریتی‌یە لە هێنانەدیی ئەو دادگەری‌یەی خواوەند، لە ڕاستیدا میهرەبانی و بەزەیی هاتنەوەیە بە هەزاران ستەم لێکراوی بێ تاوان. بە پێچەوانەشەوە: چاوپۆشی لەو ستەمکارە و تۆڵە لێ نەسەندنەوە و گوێ پێ نەدانی، یان وازهێنان لەو ئاژەڵە و هێشتنەوەی لەسەر ئەو حاڵەی تیایدایە، لە ڕاستیدا ستەمێکی لەڕادەبەدەرە و زەوتکردنی بەزەیی و میهرەبانی‌یە لە هەزاران هەژار بە بیانووی بەزەیی پێداهاتنەوەیەك کە هەرگیز لە جێی خۆیدا نی‌یە.

جا کافری موتڵەقیش، کە یەکێکە لەوانەی دەڕۆنە ناو بەندیخانەی دۆزەخەوە، بە بۆنەی کافربوونیەوە:

مافی ناوە جوانەکانی خوای گەورە ناسەلمێنێت. واتە: دەستدرێژی دەکاتە سەر ئەو مافانە..

بە بۆنەی بەدرۆخستنەوەی شایەتیی هەموو بوونەوەران لەسەر ئەو ناوانەی خواوەنـد، ئەوا دیسانەوە مافی ئەو ناوانە ناسەلمێنێت و دەستدرێژی‌یان دەکاتەسەر..

هـەروەها ئینکـاری کردنی ئەو فەرمانبەری‌یە بـەرزەی بوونـەوەر، کـە بریتی‌یـە لـە تەسبیحات کردنی لە بەرامبەر ئەو ناوانەی خواوەندەوە، بە دەستدرێژی‌یەکی تر لە قەڵـەم دەدرێت..

هەروەها بەهۆی باوەڕ نەکردن و ئینکاری کردنی ئەو مرۆڤە کافرەوە بـۆ ئـەو پەرستنە جۆراوجـۆرەی کـە بوونـەوەران لـە بەرامبـەر دیـاردە خوایـی و پەروەردگاری‌یەکانـەوە پێشکەشـی دەکـەن، ئـەو پەرستنانەی کە لـە ڕاستیدا ئامـانجی بەدیـهێنانی بوونــەوەرن و یــەکێکن لــە هۆکارەکــانی دروســتبوون و مانــەوەی.. ئــەم مرۆڤــە، بــەم کــارەی دەستدرێژی‌یەکی ئاشکرا دەکاتە سەر مافی هەموو بوونەوەران..

هـەروەها بـەهۆی بەدرۆخسـتنەوەی ئـەو بوونەوەرانـەی کـە ڕۆڵـی ئاوێنـە دەبینــن بـۆ درەوشانەوەی ئەو ناوانە، دەستدرێژی دەکاتە سەر مافی هەموو ئەو بوونەوەرانە.

لەبەر ئەمانە، "کافرێتی" تاوانێکی ئەوەندە گەورە و ستەمێکی هێندە لە ڕادەبەدەرە کە لـە سنووری هەموو لێبوردن و چاوپۆشی‌یەك دەرچـووە، بۆیـە زۆر بـە ڕێکوپێکـی شـایانی هەڕەشەی ئەم ئایەتەی قورئانی پیرۆزە کە دەفەرموێ: ﴿**إِنَّ اللهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْـرَكَ بِــهِ**﴾ (النساء:٤٨) بەڵکو ئەگەر بە بیانووی میهرەبانی و بەزەیی پێدا هاتنەوەوە مرۆڤی وا نەخرێتە دۆزەخـەوە، ئـەوا ئـەم کـارە خـۆی لـە خۆیـدا کـارێکی نـاڕەوا و پێچەوانـەی بـەزەیی و میهرەبانی‌یە و، پێشێل کردنی مافی ئەو ژمارە زۆرەی بوونەوەرانـە کـە مافیـان خـوراوە و ستەمیان لـێ کراوە.

جا هەروەك ئەو خاوەن داوایانەی کە لە دنیادا مافیان خوراوە، داوای بوونـی دۆزەخ دەکـەن، عـیززەتی شـکۆمەندی و کـەماڵی خــوای گـەورەش زیـاتر خوازیـاری بوونـی دۆزەخن..

بەڵێ، ئەگەر کەسێکی سەرسەختی بـێ پەروا بـە کاربەدەستێکی خـاوەن دەسـتەڵات بڵێت: (تۆ هەرگیز نـاتوانیت بمخەیتە بەندیخانـەوە).. چونکـە ئـەم قسـەیە بـە دەسـتدرێژی دادەنرێـت بـۆ سـەر عـیززەت و شـکۆ و کـەماڵی ئـەو فەرمانڕەوایـە، ئـەوا فـەرمانڕەوای کاربەدەسـت ئەگـەر لـەوەوپێش بەندیخانەشی نـەبووبێت، بـە تایبـەتی بـۆ ئـەم مرۆڤـەی دروست دەکات و دەیخاتە ناویەوە!

کافری موتڵەقیش بە هەمان جۆرە؛ چونکە بە "کافربوون"ەکەی لە سنووری خۆی دەردەچێت و دەستدرێژی دەکاتە سەر عیززەت و شکۆمەندیی خوای گەورە و، ڕووبەڕووی گەورەیی و دەستەڵاتی دەبێتەوە. ئەم هەڵوێستەشی بە ئینکاری و نەسەلماندنی کەماڵاتی خوایەتیی خوا دادەنرێت. کەواتە ئەگەر هیچ کام لەو هۆکار و حیکمەتە جۆراوجۆر و کارمەندییە زۆرانەش نەبن کە داخوازی بوونی دۆزەخن، ئەوا بەدیهێنانی دۆزەخ بۆ ئەو جۆرە کەسانە یەکێك دەبێت لە خواستەکانی عیززەت و شکۆمەندیی خوای گەورە و، هەر لەبەر ئەوە دۆزەخیان بۆ دروست دەکات.

لە لایەکی تریشەوە "ماهییەتی کوفر" خۆی لەخۆیدا بوونی دۆزەخ دەگەیەنێت! بەڵێ، هەروەك ئەگەر "ماهییەتی ئیمان" لە مرۆڤدا بەرجەستە و جێگیر ببێت، ئەوا بەهۆی جوانی و لەزەتەکەیەوە بەهەشتێکی تایبەتی بۆ خاوەنەکەی دروست دەکات و دەبێت بە نموونەیەکی بچووکی ئەو بەهەشتەی کە لەودنیادا چاوەڕێی دەکات.. بە هەمان جۆر "کوفر"یش بە تایبەتی "کوفری موتڵەق" هەروەها دووڕوویی(النفـاق) و پاشگەزبوونەوە لە ئیمان(الـردة) ئەوەندە تاریکی و ئێش و ئازاریان هەیە کە ئەگەر لە دەروونی خاوەنەکەیاندا جێی خۆیان بکەنەوە و تیایدا بەرجەستە بن، ئەوا دۆزەخێکی ئەوتۆی بۆ پێکدەهێنن کە تابڵێیت ئازاری دەدات و دەبێت بە نموونەیەکی بچووکی ئەو دۆزەخەی لە دواڕۆژدا تێی دەچێت و ئازار و ئەشکەنجەکانی گەلێ لە هی دنیا سەخت و دژوارترە. ئەمەشمان لە پەیامەکانی نووردا بە چەندین بەڵگەی گومان بڕ چەسپاندووە و، لە سەرەتای ئەم پەیامەشدا ئاماژەمان بۆ کردووە.

جا لەبەر ئەوەی ئەم دنیا جێی چاندنی تۆوی ئەودنیایە و، هەرچی حەقیقەتی بچووکی ئەم دنیایەش هەن هەموویان لەودنیادا دەمیان دەپشکوێ و بەردەگرن و بەروبووم دەبەخشن، ئەوا ئەم تۆوە ژەهراوییەش (واتە: کوفر) لەم ڕوانگەیەوە ئاماژە بۆ "شـجرة الزقـوم"ی ئەودنیا دەکات و دەڵێت: (من ڕەگ و تۆو و ئەسڵی ئەو درەختەم؛ هەر کەسێك لەم دنیا لە دڵی خۆیدا بمچێنێت، لەودنیا نموونەیەکی لەو درەختە بۆ دەهێنمەبەر و دەرخواردی دەدەم)!

مادەم "کوفر" بریتییە لە دەستدرێژی بۆ سەر چەندین مافی زۆر و سنوورشکاندنێکی ئاشکرا، ئەوا تاوانێکی لە ئەندازەبەدەرە و، هەر لەبەر ئەوەشە کە خاوەنەکەی شایانی ئەوەیە سزا و تۆڵەیەکی لەئەندازەبەدەر وەربگرێت.

ئەگەر تاوانی کوشتن، کە لە یەك خولەکدا ئەنجام دەدرێت، بە ئـەندازەی پـازدە سـاڵ (نزیکەی هەشت ملیۆن خولـەك) ئـازار دەرخـواردی قاتلەکـە بـدات، کـە ئەمـەش بـەپێی دادگەریی مرۆڤ و لەگەڵ بەرژەوەندی و مافی گشتیدا، کارێکی ڕێکوپێك و گونجاوە، ئەوا بێ هیچ گومانێك تەنها خولەکێکی کوفـری موتلـەق - لـەو ڕوانگەیـەوە کـە کوفـر بەرامبەر بە کوشتنی هەزار مرۆڤ دەژمێررێت - هەر بەپێی دادگـەریی مـرۆڤ، دەبـێ بـە ئەندازەی هەشت ملیار خولەك سزا بدرێت! کەواتە ئەو کەسەی تەنیا ساڵێکی ژیـانی بـە کـافری دەباتـە سـەر شایسـتەی ئـازاری دوو تریلیـۆن و هەشـت سـەد و هەشـتا ملیـار خولەکە، واتە شایستەی: ﴿خالِدين فيها أبدا﴾یە!

لـە لایـەکی تریشـەوە شێوازە ڕێـك و پەسـەندەکەی قورئـانی پـیرۆز لـە بـارەی باسـی بەهەشت و دۆزەخەوە و، ئەو بەڵگانەی بەهەشت و دۆزەخیش کە لە پەیامەکانی نـووردا - کـە تنۆکێکـی بەرەکـەتی قورئـانی پـیرۆزن و تەفسـیری ئـەون - بـاس کـراون، ئـەوەندە ڕوون و ئاشکران کە بواریان بۆ هیچ ڕوونکردنەوەیەکی تر نەهێشتووەتەوە.

بۆ نموونە:

﴿ويتفكّرونَ في خلقِ السّموات والأرض ربَّنا ما خَلقتَ هذا باطلاً سُـــبحانكَ فقِنــا عَذابَ النار﴾ (آل عمران: ١٩٠).

﴿ربَّنا اصرف عَنا عَذابَ جَهَنَّمَ إن عَذابَها كانَ غَراماً ۞ إنَّها سَاءت مُستَقراً ومُقاماً﴾ (الفرقان: ٦٥-٦٦).

هـەروەهـا ئـەو نـزا و پاڕانـەوانەی کـە پێغەمبـەری خۆشـەویسـتمان ﷺ و پێغەمبـەرانی تر - درووديـان لەسـەر بێـت - و پياوچاکـانی ئـەهلی حەقيقـەت هەميشـە دووپاتيـان دەکردەوە، وەك: "أجرنا من النار"، "نجنا مـن النـار"، "خلصنـا مـن النـار" کـە لای ئـەوان بەهۆی وەحیەوە گەيشـتووەتە پلەيـەکی بـەرزی وا گومـان لـەناو ببـات.. هـەموو ئەمانـە، بۆمـان دەردەخـەن کـە گرنگـترين و گـەورەترين کێشـە لـە ڕێـی مرۆڤدا ڕزگاربوونـە لــە ئاگری دۆزەخ و، گەورەترين و سەرسووڕهێنەرترين و گرنگترين ڕاستيی ناو بوونەوەران بريتی‌يە لەو دۆزەخەی کە بەشێکی زۆری پيـاوانی خـوا لـە زانـا لێکۆڵـەرەکان و ئـەهلی کەشـف و شـهوود دەيبينـن و، بەشـێکی تريـان چاويـان لـە بڵێسـەی ئـاگر و چـەرە

دوو کەڵەکەیەتی و، هەندێکی تریشیان گوێیان لە نرکە و گرمەی ئاگرەکەیەتی و لە تاوا هاوار دەکەن و دەڵێن:

أجرنا من النار!

بەڵێ، بەرامبەر وەستانی: خێر و شەڕ.. خۆشی و ئازار.. ڕووناکی و تاریکی.. گەرما و سەرما.. جوانی و ناشیرینی.. هیدایەت و گومڕایی و، تێهەڵکێش بوونیان لەگەڵ یەکتر لەم گەردوونەدا، تەنها لەبەر دانستێکی یەکجار گەورەیە. چونکە ئەگەر شەڕ نەبێت خێر نازانرێت و، ئەگەر ئازار نەبێت خۆشی و لەزەت ناناسرێن و، ئەگەر ڕووناکی تاریکیی لە بەرامبەرەوە نەبوایە جوانی‌یەکەی دەرنەدەکەوت و، پلەکانی گەرمایش بەهۆی بوونی سەرماوە دێنەدی و، تەنها یەك ڕاستیی بچووکی "جوانی" بەهۆی بوونی ناشیرینی‌یەوە دەبێت بە هەزار بەڵکو هەزاران ڕاستی. هەروەها ئەگەر دۆزەخیش نەبوایە زۆر لەزەت و خۆشیی بەهەشتیش نەدەما. بەم پێیە دەتوانرێت – لە ڕوویەکەوە – هەموو شتێك بە دژەکەیدا بناسرێت و، "ڕاستی"یەك لەوانەیە بەهۆی دژەکەیەوە چەندین بەروبوومی "ڕاستی" بەرهەم بهێنێت.

مادەم ئەم بوونەوەرە جۆراوجۆر و تێکەڵە وەك لافاو دەڕوات و لە جیهانی فانی و نەمانەوە دەڕژێتە ناو جیهانی مان و نەفەوتانی ئەودنیا، ئەوا دەبێ: خێر و لەزەت و ڕووناکی و جوانی و ئیمان و هەرچی وەك ئەوان وایە، بڕژێنە بەهەشتەوە و.. شەڕ و ئازار و تاریکی و ناشیرینی و کوفر و هەموو شتێکی زیانبەخش بخرێنە ناو دۆزەخەوە. ئیتر بەم جۆرە، لافاوی بوونەوەر بە شەپۆلدانەوە بەرەو ئەو دوو گۆمە دەڕوات و لە ئەنجامدا لەوێ جێگیر دەبێت.

لێرەدا بەمەندە واز دەهێنین و، خوێنەری بەڕێز ڕەوانەی ئەو سەرنجە ڕەمزی‌یانە دەکەین کە لە کۆتایی وتەی بیست و نۆهەمدان.

* * *

ئەی هاوەڵانی خوێندنم لەم قوتابخانە یوسفی‌یەدا!

تەنها یەك ڕێگای ئاسان هەیە بۆ ڕزگاربوون لە بەندیخانەی سامناکی هەمیشەیی (کە دۆزەخە). ئەویش لەوەدایە کە دەرفەت لە ماوەی مانەوەمان لەم بەندیخانە دنیایی‌یەدا وەربگرین کە لە زۆر گوناه و خراپکاری دەستی گێراوینەتەوە و دووری

خستووینەتەوە و دەربازی كردووین. كەواتە ئێمە تەنها ئەوەمان لەسەرە كە: بۆ كردەوە خراپەكانی پێشوومان داوای لێبوردن لە خوای گەورە بكەین و، فەرزەكان بەجێ بهێنین، تاكو هەموو سەعاتێكی ئەم بەندیخانەیەمان بخەینە حوكمی رۆژێكی خواپەرستی. كەواتە ئەم بەندیخانەیە باشترین هەلە بۆ رزگاربوون لە بەندیخانەی هەمیشەیی و رۆشتنمان بۆ بەهەشتی نوورانی. خۆ ئەگەر ئەم هەلەمان لەدەست دەربچێت، ئەوا وەك دنیاكەمان نوقمی فرمێسك و خەفەت بووە، دوارۆژیشمان هەر بەو چەشنە دەبێت و، ئەو فەرموودەیەی خواوەندمان تێدا دێتەدی كە دەفەرموێ:

﴿خَسِرَ الدُّنيا والآخرة﴾ (الحج:١١).

لەم كاتەدا كە ئەم باسە دەنووسرا دەنگی: "الله اكبر، الله اكبر، الله اكبر"ی جەژنی قوربانی پیرۆز دیوارەكانی بەندیخانەی دەبڕی و دەگەیشتە بەرگوێمان[١]. لەمەوە ئەوەم بە خەیاڵدا هات كە:

پێنجیەكی گرۆی مرۆڤایەتی "الله اكبر" دەڵێنەوە و، سێ سەد ملیۆن موسڵمانیش بە یەكەوە دووپاتی دەكەنەوە. وەك بڵێی بە ئەندازەی گەورەیی و فراوانیی گۆی زەوی دەنگی "الله اكبر" بەرز دەبێتەوە و زەوی ئەم وتە پیرۆزە بە گوێی هەسارە گەڕۆكەكانی كۆمەڵەی خۆر و هەموو لایەكی تری ئاسماندا دەدات. هەروەها زیاتر لە بیست هەزار حاجی لە عەرەفە و جەژندا زایەڵەی ئەو دەنگە دەڵێنەوە و دووپاتی دەكەنەوە كە هەزار و سێ‌سەد ساڵ پێش ئێستا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی و ئالی بەیت و هاوەڵەكانیشی لەوەوە دەماودەم گێڕاویانەتەوە.

لەمەوە هەستێكی تەواو، بەڵكو قەناعەتێكی تەواوەتیم كرد كە ئەو هەموو دەنگ و دەنگدانەوە و دووپات كردنەوانە – لە ڕاستیدا – بریتین لە بەندایەتی‌یەكی فراوان و هەمەكی و گشتی و مەزنی ئەوتۆ كە لە بەرامبەر درەوشانەوەی پەروەردگارێتیی خواوەندەوە – كە بە ئەندازەی مەزنیی خواوەندی (رب السموات والأرض) مەزنە – پێشكەش دەكرێت.

---

(١) سُبحانَ مُقَدِّرِ الأمور! بێ ئەوەی هیچ ویست و مەبەستێكی زووتر لە ئارادا بروبێت، پاكنووسی كوردیی ئەم باسەش بەر جەژنی قوربانی ساڵی ١٤٠٩ی كۆچی كەوت كە دەكاتە پێنج شەممە ١٣/٧/١٩٨٩ز و، لە بارێكی دژواری وەك بەندیخانەیەكی مەعنەویدا دەژیام و، دڵنەوایی خۆم تەنها لە خزمەتی پەیامەكانی نووردا دەبینی‌یەوە! (وەرگێڕ)

پاشان لە خۆمم پرسی: ئایا لایەنی پەیوەندی لە نێوان دوارۆژ و ئەم وشە پیرۆزەی "الله اکبر"دا چی‌یە؟ یەکسەر ئەوەم هاتەوە یاد کە ئەم وشەیە لەگەڵ وشە پاك و چاك و هەمیشەیی‌یەکانی تردا، واتە: (سبحان الله، الحمد لله، لا إله إلا الله) و هاوچەشنیان لەو وشانەی کە دروشمی ئیسلامن، بێ هیچ گومانێك، چ بە چەشنێکی هەمەکی و چ بە چەشنێکی هەندەکی، دوارۆژ دەخەنەوە یادی مرۆڤ و ئاماژە بۆ هاتنەدیی رۆژی دوایی دەکەن:

* رووی یەکێك لە واتاکانی "الله اکبر" ئەوەیە کە: توانست و زانستی خوا لە سەرووی هەموو شتێکەوەیە و، لە هەموو شتێك گەورە و مەزنترە و، هیچ شتێك لە بازنەی زانست و لە ژێر توانستی ئەو دەرناچێت، خواوەند لە هەموو شتێك، کە بە گەورەی دەزانین و لێی دەترسین، گەورەترە. واتە: خواوەند لە بەدیهێنانی حەشر کە بە کارێکی گەورەی دەزانین گەورەترە.. لەوەش کە ئێمە لە "نەبوون" رزگار بکات و بەختەوەریی هەمیشەیی‌مان پێ ببەخشێت - کە ئێمە بە کارێکی مەزن و گەورەی تێدەگەین - مەزن و گەورەترە.. لە هەموو ئەو شتانەی لە دەرەوەی بازنەی ژیرمانن و مایەی سەرسوورمانی ئێمەن، گەورەترە.. چونکە دەفەرموێ:

﴿ما خَلقُكم ولا بعثُكم إلاّ كَنفسٍ واحدةٍ﴾ (لقمان:٢٨).

راشکاویی ئەم ئایەتە پیرۆزە ئەوە روون دەکاتەوە کە لە توانستی خوای گەورەدا، حەشر و نەشری سەرجەمی گرۆی مرۆڤایەتی بە ئەندازەی بەدیهێنانی یەك تاکە کەس ئاسانە!

کەواتە بەلاتەوە سەیر نەبێت کاتێ کە مرۆڤ شتێکی گەورە یاخود ئامانجێکی مەزن دەبینێت یان دووچاری گرفتێکی گەورە دەبێت، "الله اکبر" دەکات و، بەمەش دڵی خۆی دەداتەوە و، هێزێکی گەورە لەم وشە پیرۆزەدا دەبینێت و پاڵی پێوە دەداتەوە.

بەڵێ، وەك لە "وتەی نۆهەم"دا باس کراوە، ئەم وشەیە و وشەکانی تری وەك ئەم، واتە: "سبحان الله و الحمد لله" بریتین لە پێرستی هەموو پەرستشەکان و "تۆو" و پوختەی نوێژ. جا دووپات بوونەوەی ئەم وشانە، کە لە راستیدا سێ راستیی گەورەی نوێژ و زیکرەکانی نوێژن، تەنها بۆ بەهێزکردن و جێگیرکردن و دامەزراندنی ناوەرۆکی نوێژە. هەروەها ئەم وشانە وەڵامێکی گومانبڕن بۆ ئەو پرسیارانەی کە لەو سەرسوورمان و چێژ و سام و هەیبەتەی مرۆڤەوە پەیدا دەبن کاتێ سەیری گەردوون دەکات و ئەو شتانەی تێدا دەبینێت کە دەیورووژێنن و دەیخەنە سەرسوورمان و شوکرانەبژێری‌یەوە و،

سەرسووڕهێن و جـوان و مـەزن و زۆر و لـە عـادەت بـەدەرن و، خولگـەی مـەزنی و گەورەیی پەروەردگارن.

بەڵێ، لـە ڕۆژی جەژندا "سـەرباز" وەكـو "فـەرماندەی گشتی" دەڕواتـە حـوزووری "پادشا". بەڵام لە ڕۆژانی تردا شـتی وای بـۆ نارەخسێت، بـەڵكو لـە ڕێـی ڕوتبـە و پلـەی ئەفسـەرەكەیەوە پادشا دەناسێت. بـە هـەمان جـۆر لـە "حـەج"یشـدا هـەموو كەسـێك خواوەنـدی خـۆی بـە نـاوی: "پـەروەردگاری زەوی و جیهانـەكان" و بـە ناسـینێكی وەك خواناسیی ئەولیا و پیاوچاكان دەناسێت. ئیتر هەتا پلەكانی گەورەیی و مەزنیی خواوەند لـەناو دڵیـدا بكرێنـەوە، پـتر بـە "الله اكـبر" وەڵامـی ئـەو پرسـیارە دووپـاتبووە زۆر و سەرسووڕهێنەرانە دەداتەوە كە بەسەر گیانیدا زاڵ بـوون. كەواتـە "الله اكبر" وەڵامێكی وایە هەموو فرتوفێڵێكی شـەیتان ڕیشـەكەن دەكـات، وەك لـە "بریسـكەی سیازدەهەم"دا باس كراوە.

* هـەروەك وشـەی "الله اكـبر" وەڵامێكـی كـورت و بـەهێزی ئـەو پرسـیارەی ئێمـەی دایـەوە كـە سـەبارەت بـە دواڕۆژەوە كردمـان، وشــەی "الحمــد لله"یـش بەهــەمان جـۆر دواڕۆژمان یاددەخاتەوە و داخوازی دەبێت.

چونكە ئەم وشەیە پێمان دەڵێت: واتاكانم بەبێ هاتنەدیی قیامەت تـەواو نـابن، چونكـە واتاكەم ئەوە دەگەیەنێت كە: (هەر سەنا و ستایش و سوپاسێك لـە ئەزەلـەوە تـا ئەبـەد لـە هـەر سوپاسگوزارێكەوە بـۆ هـەر سوپاسكراوێك پێشـكەش كرابێـت، تەنـها تایبەتـە بـە خواوەندەوە). جا لەبـەر ئـەوەی كـە "بەختـەوەریی هەمیشـەیی" بناغـە و لوتكـەی هـەموو نیعمەتێكـە و تەنـها ئـەو - لـە ڕاستیدا - نیعمەتـەكان دەكـات بـە نیعمـەتی ڕاسـتەقینەی هەمیشەیی و، هەر ئەویشە كە هەموو خاوەن هەسـت و نەستێك لـە موسیبەتی "نـەبوون" ڕزگـار دەكـات، ئـەوا هـەر تەنـها ئـەو "بەختـەوەریی هەمیشـەیی"یـە دەتوانێــت پڕاوپـڕ و بەرامبەری واتا گشتییەكەم بێت.

بەڵێ، كاتێ كە ئیماندار هەموو ڕۆژێك بەپێی فەرمانی شەرع لە دوای نوێژەكـانی بـە لای كەمــەوە ســەد و پــەنجا جــار (الحمــد لله) دەڵێتــەوە، كــە ئەمــەش ســتایش و سوپاسگوزارییەكی زۆر فراوان و دوور و درێژی لە ئەزەلەوە تا ئەبەد دەگەیـەنێت، ئـەم كارە لە ڕاستیدا، بەهایەكی پێشەكییە بۆ دەستكەوتنی بەختەوەریی هەمیشەیی بەهەشـت كـە ئـەو ئیمـانداره پێشكەشـی دەكـات. چونكـە نـاكرێت و ناگونجـێ واتـای ئـەم شوكرانەبژێرییە تەنها بۆ نیعمەتە كەمخایەن و كورت و ئاوێتەی ئازارەكـانی دنیـا بێـت،

تەنانەت ئەگەر سەرنج لەو نیعمەتانە بدەین، دەبینین هەر خۆیان لە خۆیاندا تەنها چەند هۆکارێکن بۆ دەستخستنی چەندین نیعمەتی هەمیشەیی کە شایانی ئەوەن شوکرانەیان لەسەر پێشکەش بکرێت.

* وشەی "سبحان الله"یش، پاك و پیرۆز ڕاگرتنی خواوەند دەگەیەنێت لە هەموو هاوبەش و کەموکووڕی و ستەم و کۆڵەواری و توندوتیژی و پێویستی و فرۆفێڵ و هەموو شتێکی تری وا کە لەگەڵ کەماڵ و جوانیی گەورەیی ئەودا نەگونجێت.

جا ئەم واتا و ناوەڕۆکە "بەختەوەریی هەمیشەیی"مان دەخاتەوە یاد و دەبێتە بەڵگەیەك لەسەر دواڕۆژ کە تەوەرەی مەزنی و شکۆمەندی و جوانیی خواوەندە. هەروەها ئاماژەش بۆ بەهەشتی پڕ لە ناز و نیعمەتی ئەودنیا دەکات و بەڵگەیە لەسەری. دەنا گەر بەختەوەرییەکی هەمیشەیی نەبێ و نەیەتە کایەوە، ئەوا پەنجەی تۆمەتبارکردن ئاراستەی مەزنی و کەماڵ و جوانی و شکۆمەندی و میهرەبانیی ئەو خواوەندە دەکرێت و کەموکووڕییان تێکەڵ دەبێت، خۆ دیارە خواوەند زۆر زۆر پیرۆز و خاوێن و بەرزە بەسەر ئەو جۆرە شتانەدا.

واتە: هیچ گومانێك لە هاتنی دواڕۆژدا نییە. چونکە مەزنی و کەماڵ و جوانی و شکۆمەندی و میهرەبانیی خواوەند، داخوازی ئەو دواڕۆژەن.

بەم جۆرە، هەریەکە لەم سێ وشە پیرۆزە، لەگەڵ "بسم الله" و "لا إله إلا الله" و وشە پیرۆزەکانی تردا، چەند تۆوێکن لە تۆوەکانی بنچینەکانی ئیمان و، هەریەکەیان پوختەیەکی ڕاستییەکانی پایەکانی ئیمان و، حەقیقەتەکانی قورئانن. جا هەروەك ئەم سێ وشانە تۆوی نوێژن، تۆوی قورئان و هەندێ سوورەتیشن. چونکە سەرەتای هەندێ سوورەت بەمانە دەست پێ دەکات. وەك بڵێیت ئەو پێشەکییە گەوهەرێکی پرشنگدارە و لە سەرەتای ئەو سوورەتەدا دانراوە. هەر ئەم وشانە بریتین لە چەند گەنجینەیەکی ڕاستەقینە و چەندین بناغەی پتەوی چەند بەشێکی پەیامەکانی نوور کە بە (سەوانیحی تەسبیحات)(١) دەست پێ دەکەن. هەروەها ئەم وشانە ویردەکانی تەریقەتی محەممەدین ﷺ کە لە دوای نوێژەکان و لە نێوان بازنەیەکی زیکری یەکجار فراوانی ویلایەتی ئەحمەدی و بەندایەتیی محەممەدیدا دەخوێنرێن، بە چەشنێ کە لەگەڵ هەموو نوێژێکدا زیاتر لە (سەدان ملیۆن) ئیماندار لەو بازنەی زیکرە گەورەیەدا بە یەکەوە

(١) ئەو پەیامانە بە ئایەتی: ﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾ دەست پێ دەکەن. (وەرگێڕ)

سی و سێ جار (سبحان الله) و، سی و سێ جار (الحمد لله) و، سی و سێ جار "الله اکبر" دەڵێنەوە.

بێ گومان ئێستا هەست بە ڕادەی گرنگیی خوێندنی ئەو سێ وشە پیرۆزە دەکەیت کە پوختە و تۆوی قورئان و ئیمان و نوێژن و، ڕادەی پاداشتیان دەزانیت کە هەریەکەیان سی و سێ جار لە دوای نوێژ و لەو بازنە فراوانەدا دووپات بینەوە.

جا هەروەك مەسەلەی یەکەمی ئەم پەیامە دەرسێکی بەنرخ بوو لە بارەی نوێژەوە، وا کۆتاییەکەشی - بە بێ هیچ ویستێکی خۆم - دەرسێکی گرنگ دەرچوو لە بارەی زیکرەکانی نوێژەوە! کەواتە سوپاس بۆ خوای گەورە لەسەر بەخششەکانی.

﴿سُبْحَانَكَ لا عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾.

* * *

مەسەلەی نۆهەم

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللهِ وَمَلائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ﴾ (البقرة:٢٨٥)

ئەو شتەی بوو بەهۆی ڕوونکردنەوەی ئەم ئایەتە گەورە و بەرز و پیرۆزە، حاڵەتێکی تایبەتی بوو، کە لە ئەنجامی پرسیارێکی مەعنەوی و سەرسووڕهێنەر و، دەرکەوتنی نیعمەتێکی گەورەی خواوەندەوە سەری هەڵدابوو. ئەویش بەم جۆرە بوو:

ئەم پرسیارە ڕووی لە گیانم کرد:

بۆچی ئەو کەسەی ئینکاریی بەشێکی ڕاستییەکی ئیمان بکات "کافر" دەبێت و، ئەو کەسەش قبوولی نەکات بە موسڵمان دانانرێت، لە کاتێکدا کە نووری (ئیمان بە خوا و ڕۆژی دوایی) وەك ڕۆژی ڕووناك وایە؛ هەموو تاریکییەك دەڕەوێنێتەوە؟

پاشان بۆچی ئەو کەسەی ئینکاریی ڕاستییەك یان پایەیەکی ئیمان دەکات بە "مورتەد" دادەنرێت و بەرەو هەڵدێری کوفری موتڵەق بەری دەداتەوە و، ئەو کەسەش کە ئەو ڕاستییە یاخود ئەو پایەی ئیمانە قبووڵ ناکات لە بازنەی ئیسلام دەردەچێت، کە دەبوو لە هەمان کاتدا باوەڕبوونی بە پایەکانی تری ئیمان – ئەگەر ئەم باوەڕەی ببێت – لەو کوفرە ڕەهایە دەربازی بکردایە؟

وەڵام:

ئیمان بریتییە لە تەنها یەك "ڕاستی" کە لە شەش پایەی یەکگرتووەوە پەیدا بووە و هەڵقوڵاوە بە چەشنێ کە هەرگیز لەتکردن هەڵناگرێت و، گشتییشە؛ پایەکانی دابەشبوون قبووڵ ناکەن، چونکە هەریەك لەو پایانەی ئیمان لەگەڵ ئەو بەڵگانەی کە دەیچەسپێنن و پشتی دەگرن، پێکەوە پایەکانی تری ئیمان دەچەسپێنن. کەواتە هەریەك لەو پایانەی ئیمان دەبێت بە بەڵگەیەکی گەورە و گومانبڕ بۆ هەموو یەکێ لە پایەکانی تر.

جا ئەو کەسەی کە نەتوانێت هەموو پایەکانی ئیمان و بەڵگەکانی زامدار بکات، دیارە – لە ڕوانگەی ڕاستییەوە – دەستەوسان و دەستەپاچەش دەبێت بەرامبەر بەوەی کە "نەفی"ی یەکێکیان بکات و تەنها یەك ڕاستییان پووچ بکاتەوە. مەگەر مرۆڤێك هەر بیەوێت وەری نەگرێت و ئینکاریی بکات و چاوی خۆی بنووقێنێت. دیارە بەم کارەشی دەچێتە ناو کوفری عینادییەوە کە وردە وردە دەیگەیەنێتە کوفری موتڵەق. ئەو کاتەش مرۆڤیتییەکەی نامێنێت و، سەرەڕای ئەو دۆزەخە مەعنەوییەی کە تیایدا دەژی، بەرەو دۆزەخێکی ماددیش هەنگاو دەنێت.

هەروەك بە کورتی لە مەسەلەکانی پێشووی ئەم پەیامی "بەری درەختی ئیمان"ەدا ڕوونمان کردووەتەوە کە چۆن پایەکانی ئیمان دەبن بە بەڵگە لەسەر حەشر، وا لێرەش لە شەش خاڵدا چەند ئاماژەیەکی پوخت بۆ ناوەرۆکە گەورە پڕواتاکەی ئەم ئایەتە دەکەین. بۆ ئەمەش پشت بە چاودێریی خواوەند دەبەستین:

● **خاڵی یەکەم:**

وەك لە مەسەلەی حەوتەمدا ڕوون کراوەتەوە، پایەی "ئیمان بە خوا" بە هەموو بەڵگە گومانبڕەکانیەوە، پایەی "ئیمان بە دواڕۆژ" و هەموو پایەکانی تری ئیمان دەچەسپێنێت.

بەڵێ، دەسـتەڵاتداریی و پـەروەردگاریتی و، توانسته ئەزەلی و، هـێزە هەتاهـەتایی و، دەوڵەمەندی‌یە ڕەها و، فەرمانڕەوایی‌یە هەمیشەیی‌یەكەی خواوەند كە:

ئەم گەردوونە بێ‌سنوورە و هەموو پێداویستی‌یەكانی بـە وێنـەی بـەڕێوەبردنی شـارێك یان كۆشكێك بەڕێوە دەبەن و، بەپێی چەندین دانستـی زۆر و زەبـەندەش ئاڵوگۆڕی تێـدا دەكەن و، بـە ڕێسـا و تـەرازووكاری كاروبارەكـانی بـەڕێ دەكـەن، كـە گەردیلـەكان و هـەسـارەكان دەخـولێننەوە و، پێداویسـتیی مێش و ئەسـتێرەكانیش وەكـو یـەك دابـین دەكـەن و، هەموان وەكـو سـوپایەكی ڕێكوپێـك و گوێڕایـەڵی ئەوتۆ لـێ دەكـەن كـە لـە نێوان مانۆڕێكی بەرز و تاقیكردنەوە و مەشق كـردن لـەسـەر فەرمانبـەری و فێركـاریی ئـەم فـەرمـانبەری‌یە، بـە كـارایی و چـالاكی و جمـوجووڵی بەردەوامـەوە، بـەرەو نمایشـێكی گەورە و گشتیی بەندایەتیی بێگەرد بڕۆن و خۆیان پیشان بدەن..

ئایـا دەگونجێ، یـان دەچێتـە عەقڵـەوە، بـەڵكو ئایـا هیـچ گریمـانێك لـەوەدا هەیـە كـە جێگایەكی هەمیشەیی و بەردەوام و، درەوشانەوە و دەركەوتنێكی هەمیشـەیی لـە خانـە و لانەیەكی هەتاهـەتاییدا نەیەتەكایـەوە بـۆ ئـەم جـۆرە (دەسـتەڵاتداری‌یە هەتاهـەتایی) و (فەرمانڕەوایی‌یە هەمیشەیی‌یە)؟! نەخێر، هەزار جار نەخێر.

كەواتـە، وەك لـــە مەســـەلەی حەوتـــەمدا وتـــراوە، دەســـتەڵاتداری و مـــەزنیی پـەروەردگارێتیی خواوەنـد و، زۆربـەی نـاوە جوانـەكانی و، هـەموو بەڵگـەكانی بوونـی خواوەند، هەر هەموویان داخوازی هـاتنی ڕۆژی دوایـین و شـایەت و بەڵگـەن لەسـەری. ئیتر بۆ خۆت بزانـە كـە پاڵپشـتی ئـەم پایـە مـەزنەی ئیمـان چـەندە پاڵپشتێكی گـەورە و بەهێزە و، وەك بە چاو ببینیـت ئاوا باوەڕی پێ بكە.

* * *

پاشان هەروەك "ئیمان بە خوا" بە بێ "ئیمان بە دوارۆژ" نابێت، بە هەمان جۆر – وەك بە كورتی لە پەیامی حەشردا باس كراوە – ناشكرێ و ناچێتە عەقڵەوە كە "ئیمان بە خوا" لـە "ئیمـان بـە پێغەمبـەران – درووديـان لەسـەر بێـت" دوور بخرێتـەوە و جیـا بكرێتـەوە. چونكە:

خواوەند بۆ مەبەستی دەرخستنی خوایەتی و پەرستراویی خـۆی، ئەم گەردوونـەی لـە شێوەی كتێبێكی صەمەدانی و بەرجەستەی وادا بـەدی‌هێناوە كـە هـەموو لاپەڕەیـەكی

پێویستیی خۆی بەو خواوەندە صەمەدە[1] دەردەبڕێت و، هەر دیڕێکی ئەوە دەردەخات کە تەنیا ئەو خواوەندە مەبەستە لەو کتێبەدا و، هەر ئەوە کە پێویستی بە کەسی تر نییە..

هەروەها خوای گەورە ئەم گەردوونەی بە چەشنی قورئانێکی خوایانەی بەرجەستەی وا بەدیهێناوە کە هەریەك لە ئایەتە تەکوینییەکانی و، هەموو وشەیەکی و، تەنانەت گشت پیت و نوختەیەکی، وەك موعجیزەیەك وایە و تەقدیسی خواوەند دەکات..

هەروەها ئەم گەردوونەی بە وێنەی مزگەوتێکی میهرەبانانەی شکۆدار بەدیهێناوە و بە چەندین ئایەت و نەخشونیگاری پڕ لە دانایی لەژمارەبەدەریش ڕازاندوویەتیەوە، بە چەشنێ کە لە هەموو سووچ و گۆشەیەکیدا کۆمەڵێکی تێدایە خەریکی جۆرە پەرستنێکی سروشتین کە لە بەرامبەر بەدیهێنەری میهرەبانی خۆیانەوە ئەنجامی دەدەن.

جا ئایا دەگونجێ ئەو بەدیهێنەر و پەرستراوە ڕاستەقینەیە چەند مامۆستایەك نەنێرێت، تاکو واتاکانی ناو ئەو کتێبە گەورەیە بە دەرس بلێنەوە؟

یان ئایا دەگونجێ چەند کەسێکی تەفسیرزان نەنێرێت بۆ ڕوونکردنەوە و لێکدانەوەی ئایەتەکانی ئەو قورئانە بەرجەستە صەمەدانییە؟

یان ئایا دەگونجێ ئیمامێك بۆ ئەو مزگەوتە دانەنێت تاکو ببێت بە پێشەوای ئەو پەرستکارانەی کە بە چەندین جۆری پەرستن خەریکی خواپەرستین؟

یان ئایا دەگونجێ فەرمانە پادشاییەکانی خۆی بەو مامۆستا و تەفسیرزان و ئیمامانە نەبەخشێت؟

نەخێر، هەزار هەزار جار نەخێر.

پاشان ئەو بەدیهێنەرە بەخشندە و میهرەبانە، ئەم گەردوونەی بۆ ئەوە بەدیهێناوە تاکو کەماڵی پەروەردگارێتیی خۆی و جوانیی ئەو میهرەبانییەشی کە بە خاوەن هەستانی بەخشیوە، دەربخات و خاوەن هەست و شعوورەکانیش هان بدات کە سوپاسگوزاری و شوکرانەی پێشکەش بکەن.. لەبەر ئەوە، ئەم گەردوونەی لە شێوەی میوانخانەیەکی گەورە و پیشانگایەکی فراوان و جوان و باخچە و سەیرانگایەکی دڵرفێنی بێوێنەدا بەدیهێناوە و، ئەندازەیەکی لەژمارەبەدەریش نیعمەتی خۆش و جۆراوجۆری تێدا ئامادە کردووە و، تایبەتمەندیی وردەکاریی لە عادەتبەدەری سنعەتی خۆی و جوانکارییە ناوازەکانی تێدا ڕێکخستووە..

(١) صەمەد: یەکێکە لە ناوە پیرۆز و جوانەکانی خوای گەورەی بالادەست. واتاکەی بریتییە لەوەی کە: تەنها خوایە جێی نیاز و ئەنجامدەری پێویستییەکانە و، خۆیشی بێ نیازە لە هەموو شتێك. (وەرگێڕ)

جا ئایا دەگونجێ ئەم بەدیهێنەرە میهرەبان و بەخشندەیە، لە ڕێی پێغەمبەرەکانیەوە، لەگەڵ بەدیهێنراوە خاوەن هەستەکانی ئەم میوانخانە ناوازە و نایابانەی خۆیدا نەدوێت؟ یان ئایا دەچێتە عەقڵەوە فێری ئەوەیان نەکات کە چۆن فەرمانبەریی شوکرانەبژێری و چۆنێتیی سوپاسگوزاری و واجبی پەرستن لە بەرامبەر میهرەبانیی فراوان و خۆخۆشەویست کردنی ئاشکرای خواوەند خۆیەوە، دەربڕن؟!

نەخێر، هەزار هەزار جار نەخێر.

پاشان ئەو بەدیهێنەرەی کە بەدیهێنراوانی خۆی خۆش دەوێت، دەیەوێ سەرنجی سەرسووڕمان و ڕێزلێنان بۆ لای ئەو بەدیهێنراوانەی ڕابکێشێت، تەنانەت داوای ئەوە دەکات کە نرخ و ڕێزلێنان و سەرسووڕمان سەبارەت بە جوانیی بەدیهێنراوانی دەربڕرێت. ئەمەش بەوەدا دەزانرێت کە ئەو بەدیهێنەرە هەستیارێکی ئەوتۆی لەناو دەمەکاندا داناوە کە هەست بە هەزاران جۆر تام و لەزەت دەکات. بەم پێیە ئەو بەدیهێنەرە بە هەریەکە لە بەدیهێنراوانی خۆی و لە ڕێگایانەوە، خۆی بە غەیری خۆی دەناسێنێت و هەریەکەیانی خۆش دەوێت و، بە هەریەکەیان جۆرێکی جوانییە مەعنەوییەکەی خۆی دەردەخات؛ ئەوەتا ئەم گەردوونەی بە سنعەت و بەدیهێنراوە بێ وێنە و ناوازەکانی خۆی ڕازاندووەتەوە..

جا ئایا دەگونجێ ئەم بەدیهێنەرە وردەکار و داهێنەرە لەگەڵ "مرۆڤ"دا نەدوێت کە گەورەی بەدیهێنراوانی خۆیەتی؟

یان ئایا دەگونجێ چەند کەسێکیان لێ نەکات بە پێغەمبەر و نێرراوی خۆی و، ئەو سنعەت و ناوە جوانە بێ وێنانەش هەروا بێ دەربڕین و ڕێزلێنان بمێننەوە و، ئەم خۆناساندن و خۆ خۆشەویست کردنەش بێ بەرامبەر و موقابیل دەربچن؟

نەخێر، هەزار جار نەخێر.

پاشان ئەو بەدیهێنەرە گۆیا و زانایەی کە لە کاتی پێویست و گونجاودا بەدەم هانا و نزای هەموو زیندەوەرانەوە دەڕوات و، پێداویستییە سروشتییەکانیان بۆ دەهێنێتەدی و، فریای لاڵانەوەکانیان دەکەوێت و، خواست و ئارەزووەکانشیان کە بە زمانی حاڵ دەری دەبڕن، هەر ئەو بۆیان دەهێنێتەدی..

ئەو خوایەی کە لە ڕێی چاکە و نیعمەت و بەخشایشە لەژمارەبەدەر و بێ سنوورەکانیەوە لەگەڵ بەدیهێنراوانی خۆیدا بە ڕاشکاوی - چ بە کردەوە و چ بە زمانی حاڵ - دەدوێت و، بەم کارەش "ئامانج" و "ئیختیار" دەردەخات کە لە پشتی ئەم کارانەوە هەن..

جا ئایا هەرگیز دەگونجێ و دەچێتە عەقڵەوە ئەم بەدیهێنەرە خاوەن گوفتار و زانایەی کە ئاوا بە کردەوە و زمانی حاڵ لەگەڵ بچووکترین زیندەوەردا بدوێت و بەدەمیەوە بڕوات و، بە چاکە و بەخشایشەکانی خۆی فریای بکەوێت و پێداویستی‌یەکانی نەهێڵێت.. بەڵام سەرکردە مەعنەوی‌یەکانی بەرەی مرۆڤ - کە سەرداری زۆربەی بەدیهێنراوانی ڕووی زەوی‌یە و، جێنشینی خوایە تیایدا و، پوختە و کورتەی هەڵێنجراوی بوونەوەرانە - بە دیداری خۆی شاد و شەرەفمەند نەکات؟!

یان ئایا دەچێتە عەقڵەوە بە وتە و گوفتاری خۆی لەگەڵیاندا نەدوێت، وەك ئەوەی کە بە کردەوە و زمانی حاڵ لەگەڵ زیندەوەرانی تردا دەدوێت؟

یان ئایا دەگونجێ پاش تەواوبوونی ئەو دیدارە، فەرمان و کتێب و پەڕاوە پیرۆزەکانی خۆی لەگەڵیاندا نەنێرێت؟

نەخێر، هەزار جار نەخێر.

بەم جۆرە، "ئیمان بە خوا" لەگەڵ هەموو بەڵگە چەسپێنەر و گومانبڕەکانیدا، "ئیمان بە کتێبەکانی خوا" و "ئیمان بە پێغەمبەرانی خوا" دەچەسپێنێت.

* * *

پاشان ئەو کەسەی کە وای لە گەردوون کردووە بە دەنگی حەقیقەتی قورئان بزرنگێتەوە و لەبەر خۆیەوە بیخوێنێتەوە.. ئەو کەسەی کە بە ڕێکترین و تەواوترین شێوە بەدیهێنەری ناسیوە و ناساندوویەتی و، خۆشی ویستووە و خۆشەویستیشی کردووە و، شوکرانەبژێریی کردووە و غەیری خۆیشی ڕێنمایی شوکرانەبژێریی ئەو کردووە، بەڵکو وای لە گۆی زەوی کردووە بە چەشنێ: "سبحان الله والحمد لله والله اکبر" بڵێتەوە و دووپاتیان بکاتەوە کە بیاندات بە گوێی ئاسمانە بەرزەکاندا.. ئەو کەسەی کە لە بەرامبەر پەروەردگاری‌یە ئاشکراکەی بەدیهێنەرەوە، بەندایەتی‌یەکی گشتی و فراوانی نواندبێت و، پێشەوایی پێنج‌یەکی گرۆی مرۆڤی لە ڕووی چەندایەتی‌یەوە و، نیوەیان لە

ڕووی چۆنێتییەوە لە ماوەی هەزار و سێ سەد ساڵدا کردبێت و، پێشەوایەکی وا بێت کە دەریا و وشکانییەکانی بە جاڕێ ورووژاندبێت و بە تەواوی ئەوانی خستبێتە مەراق و تاسە و شەوقەوە.. ئەو کەسەی کە بە درێژایی هەموو سەردەمەکان دەنگی قورئانی بە گوێی گەردووندا دابێت و بەمەش دەرسێکی گەورەی وتبێتەوە و، بانگەوازێکی پیرۆزی ڕاگەیاندبێت و ئەرك و فەرمانبەری و نرخ و بایەخ و پلە و پایەی مرۆڤی دەرخستبێت و ڕوونی کردبێتەوە.. ئەو محەممەدە ئەمین و ڕاستگۆیەی ﷺ کە بە هەزار و یەك موعجیزە تەسدیق کراوە..

ئایا هەرگیز دەگونجێ ئەم بەندە ئازیز و هەڵبژاردەیە، بەڕێزترین و گەورەترین پێغەمبەر ﷺ و ڕەوانەکراوی ئەو خواوەندە حەق و پەرستراوە نەبێت؟

نەخێر، هەزار جار نەخێر.

کەواتە حەقیقەتی: "أشهد أن لا إله إلا الله" لەگەڵ بەڵگەکانیدا "أشهد أنّ محمـــــداً رسولُ الله" دەچەسپێنن.

* * *

پاشان ئەو بەدیهێنەرەی کە بەدیهێنراوانی خۆی وا لێ کردووە بە سەدان هەزار زمان لەگەڵ یەکتر بدوێن و، خۆیشی لە زمانی هەموویان بزانێت و تێبگات.. ئایا هەرگیز دەگونجێ ئەو خواوەندە خۆیشی نەدوێت و خاوەنی گوفتار نەبێت؟! نەخێر، نەخێر.

پاشان ئایا دەچێتە عەقڵەوە کە ئامانجە خواییەکانی خۆی لە ڕێی کتێبێکی وەکو "قورئان"ەوە بە خەڵکی نەڵێتەوە و فێریان نەکات، ئەو قورئانەی کە وەڵامی سێ پرسیاری وەهای داوەتەوە عەقڵی ژیر و هۆشمەندانی تێدا سەرسام ماوە، کە بریتین لە:

(ئەم بوونەوەرانە لە کوێوە هاتوون؟.. بۆ کوێ دەڕۆن؟.. بۆچی یەك لە دوای یەك دێن و ئەوەندەی پێ ناچێت دەڕۆن)؟ نەخێر.

قورئانی پیرۆز کە سیازدە سەدەی ڕەبەقی ڕووناك کردەوە و.. سەد ملیۆن زمان بەوپەڕی ڕێزلێنانەوە لە هەموو سەعاتێکدا دەیلێنەوە و.. بەوپەڕی بەرزی و قەداسەتەوە لە سنگی ملیۆنێك لەبەرکەرانیدا تۆمار کراوە و.. بە یاساکانی خۆی بەشی هەرە زۆری گرۆی مرۆڤی بەڕێوە بردووە و، دەروونی ئەوانی پەروەردە و، گیانەکانیانی پاکژ و،

دڵانیشیانی پوختە و، ژیرییەکانیانی ڕێنمایی کردووە.. ئەو قورئانەی کە موعجیزەیەکی هەمیشەییە، وەك لە پەیامەکانی نووردا چل ڕووی ئیعجازیمان چەسپاندووە و، ڕوون بووەتەوە کە بۆ هەر چینێك لە چل چینەکانی خەڵك ئیعجازێکی تایبەتیی هەیە. (وەك لە مەکتووبی نۆزدەهەمدا - کە خۆی لە خۆیدا کەرامەتێکی لە عادەت بەدەرە - باس کراوە).. ئەو قورئانە مەزنە، بەوپەڕی شایستەیی و ڕاستییەوە شایانیەتی کە ناوی "کلام الله"ی لێ نراوە و، حەزرەتی محەممەدیش ﷺ لەگەڵ هەزاران موعجیزەیدا بووە بە یەکێك لە موعجیزە ڕوونەکانی ئەو قورئانە پیرۆزە..

جا ئایا دەگونجێ ئەم قورئانە پیرۆزە گوفتاری ئەو خواوەندە گۆیا ئەزەلییە و، فەرمانەکانی ئەو بەدیهێنەرە هەمیشەییە نەبێت؟!

نەخێر، هەزار هەزار جار نەخێر.

کەواتە "ئیمان بە خوا" لەگەڵ هەموو بەڵگەکانیدا، دەیچەسپێنن کە "قورئانی پیرۆز فەرموودە و گوفتاری خواوەندە".

* * *

پاشان ئەو دەستەڵاتدارە شکۆمەندەی کە ڕووی زەوی - بە بەردەوامی - لە زیندەوەران پڕ دەکات و خالییشی دەکاتەوە و، بەم کارەشی و لە پێناوی ناسین و پەرستن و پیرۆز ڕاگرتنیدا، دنیاکەمان بە بەدیهێنراوانی خاوەن هەست و شعوور ئاوەدان دەکاتەوە..

ئایا دەگونجێ ئەم دەستەڵاتدارە شکۆمەندە "ئاسمان و ئەستێرەکان" بە چۆڵی بهێڵێتەوە و، ئەو کۆشك و تەلارە ئاسمانییانە بە"چەند سەرنشینێکی لەبار و گونجاو لەگەڵیاندا، ئاوەدان نەکاتەوە؟

ئایا دەگونجێ (ئەم دەستەڵاتدارە مەزنە) دەستەڵاتداریی پەروەردگاریی خۆی لە فراوانترین مەملەکەتەکانیدا هەر وا بێ هەیبەت و شکۆمەندی و، بێ چەندین فەرمانبەری کار پێسپێراو، بێ باڵوێزی ڕەوانەکراو، بێ سەیرکەرانی سەرسووڕماو، بێ چەندین بەندەی بەڕێز و ژێر فەرمان و گوێڕایەڵ و سەرپەرشتیکار، بەجێبهێڵێت؟ نەخێر، بە ئەندازەی ژمارەی مەلائیکەت نەخێر.

پاشان فەرمانڕەوای دانا و زانای میهرەبان کە ئەم گەردوونـەی لـە شێوەی کتێبێکـدا نووسیوە، بە ڕادەیەك کە مێژووی ژیانی هەموو درەختێکی لە هەموو یەکێکی تۆوەکانیدا تۆمار کردووە و، فەرمانبەریی ژیـانی هـەموو گیایـەك و ئیشوکاری هـەموو گوڵێکـی لـە هـەمـوو ناوکـەکانیاندا نووسـیوەتەوە و، هـەموو ڕووداوەکـانی ژیـانی گشـت خـاوەن هەست و شعوورێکی لە هـێزی پارێزگـاریدا ـ کـە هێنـدە بچووکـە بـە ئـەندازەی دەنکـە خەرتەلەیەکـە ـ تۆمـار کـردووە و، ئنجـا هـەر کـارێك لـە مولکـی ئـەودا بکرێـت و هـەر ڕووداوێك لە بازنەی دەستەڵاتی ئەودا ڕووبدات چەندین وێنەیان دەگرێت و بەمەش لای خۆی دەیانپارێزێت. ئـەو کەسـەی کـە لـە پێنـاوی دەرخسـتن و هێنانـەدیی "دادگـەری" و "دانـایی" و "میـهرەبانی"دا – کـە گرنگـترین بناغـەکانی پـەروەردگارێتین – بەهەشـت و دۆزەخ و سیرات و تەرازووی هەرەگەورەی لەودنیادا بەدیهێناوە..

ئایـا دەگونجێ ئـەم فـەرمانڕەوا دانـا و زانـا میهرەبانـە، کردەوەکـانی مـرۆڤ، کـە پەیوەندییان بە بوونەوەرانەوە هەیە، تۆمار نەکات و کـرداری چاك و خراپەکانی لەسـەر تیانووسەکانی قەدەردا نەنووسێتەوە؟!

نەخێر، بە ئەندازەی ئەو پیتانەی کە لە "لـــوح المحفـــوظ"ی قـەدەردا تۆمـار کـراون، نەخێر.

واتە بە چەشنی ئەوەی کە خۆر ڕۆژ دەردەخات و، ڕۆژیـش دەبێـت بـە بەڵگـە لەسـەر بوونـی خـۆر، بـە هـەمان چەشـن، ڕاستیی "ئیمـان بـە خـوا" لەگـەڵ هـەموو بەڵگـەکانیدا ڕاستی "ئیمان بە مەلائیکەت" و "ئیمان بە قەدەر" دەچەسپێنن.

بەم جۆرە دەرکەوت کە هەر یەکە لە پایەکانی ئیمان یـەکتری دەچەسپێنن و دەبن بـە بەڵگەی یەکتر.

● **خاڵی دووهەم:**

هەموو داخوازی و بانگەوازەکانی گشت کتێب و پەڕاوە ئاسمانییەکان لە پێشـەنگی هەموویانەوە قورئانی پیرۆز..

هـەروەها هـەموو بانگـەوازەکانی گشـت پێغەمبـەران ـ درووددیـان لەسـەر بێـت ـ لـە پێشەنگیانەوە حەزرەتی محەممەد ﷺ تێکڕا لـە دەوری چەنـد بناغەیـەکی دامـەزراو و چـەند

پایەیەکی دیاری کراودا دەخولێنەوە و، هەر هەموویشیان هەوڵی ئەوەیان داوە کە ئەو بناغانە بچەسپێنن و بە غەیری خۆیانیشی ڕابگەیەنن و فێریان بکەن.

کەواتە هەموو ئەو بەڵگانەی کە شایەتی لەسەر پێغەمبەری و ڕاستگۆیی ئەوان دەدەن، تێکڕا بە یەکەوە ڕوو دەکەنە ئەو پایە و بناغانە و ئەوەندەی تر بەهێزی دەکەن و، بۆمان دەردەخەن کە ئەو پایە و بناغانە تەواو حەق و ڕاستن. ئەو بناغانەش بریتین لە:

(ئیمان بە خوا و، بە ڕۆژی دوایی و، بە مەلائیکەت و، بە کتێبەکانی خوا و، بە پێغەمبەرانی خوا و، بەوەی کە خێر و شەڕی قەدەر لە لایەن خواوەیە).

کەواتە بە هیچ جۆرێك ناگونجێ شەش پایەکانی ئیمان لە یەك جیا بکرێنەوە و جیاوازی‌یان لە نێواندا دابنرێت، چونکە هەریەکە لەو پایانەی ئیمان گشت پایەکانی تر دەچەسپێنێت، بەڵکو داخوازیشیان دەبێت. لەبەر ئەوە، ئەو شەش پایانە شتێکی هێندە گشتین کە لەتکردن هەڵناگرن و دابەشکردنیان بە هیچ جۆرێك لە تواناندا نی‌یە.

هەروەك چۆن هەریەکە لە پەل و بەر و گەڵاکانی درەختی پیرۆزی "توبا" - کە ڕەگەکانی لە ئاسماندا بڵاو کردووەتەوە - پشت بە ژیانی هەمیشەیی ئەو درەختە دەبەستێت و، هیچ کەسێك ناتوانێت ئینکاریی ئەو ژیانە گەورە و ئاشکرایەی کە وەك ڕۆژ ڕوونە و، ژیانی ئەسڵی و دامەزراوی ئەو درەختە و، ژیانی هیچ گەڵایەکی پێوە لکاوی ئەو درەختە بکات، خۆ ئەگەر ئینکاریشی بکات ئەوا درەختەکە بە ئەندازەی ژمارەی پەل و لق و گەڵاکانی بە درۆی دەخاتەوە و دەمکوتی دەکات..

هەروەك ئەمە وایە، شەش پایەکانی ئیمانیش بە هەمان جۆرە.

نیازمان وابوو کە لە شەش خاڵدا و لە هەریەکەی ئەو خاڵانەشدا شەش سەرنجی پڕ واتا بۆ ڕوونکردنەوەی هەر شەش پایەکانی ئیمان باس بکەین و، بە تەما بووین وەڵامی ئەو پرسیارە وورووژێنەرەی پێشەکی‌یەکە بە جۆرێکی ڕوونتر و فراوانتر بدەینەوە، بەڵام چەند تەگەرە و کۆسپێك ڕێی ئەوەی لێ گرتین. لەگەڵ ئەوەشدا پێم وایە "خاڵی یەکەم" پێویستی بە ڕوونکردنەوەی زیاتر بۆ مرۆڤی تێگەیشتوو نەهێشتووەتەوە. چونکە ئەو خاڵە پێوەر و تەرازوویەکی ئەوتۆیە کە سەروزیادە بۆ ئەو بابەتە.

وا بە تەواوی ڕوون بووەوە کە ئەگەر هەر موسڵمانێك ئینکاریی هەر ڕاستی‌یەکی ئیمان بکات، بەرەو کوفری موتڵەق بەر دەبێتەوە. چونکە پایەکانی ئیمان وەك

زنجیرەیەکی یەك لە دوای یەك وان و بە دوای یەکتریدا هاتوون و، ئایینی ئیسلام بە تەواوی ڕوون بووەتەوە و، ئەو شتانەش کە لە ئایینەکانی تردا بە پوختی باس کراون لە ئیسلامدا بە درێژی ڕوون کراونەتەوە. کەواتە ئەو موسڵمانەی حەزرەتی محەممەد ﷺ نەناسێت و باوەڕی پێ نەکات، ئەوا خوای گەورە و سیفەتەکانیشی ناناسێت و ناشزانێت قیامەت چییە! ئەمەش دەری دەخات کە ئیمانی مرۆڤی موسڵمان هێندە توندوتۆڵ و بەهێز و دامەزراوە کە هەرگیز لە جێی خۆی نابزوێت و بە هیچ جۆرێك دەرفەت بە ئینکاری کردن نادات، چونکە پشتی بە چەندین بەڵگەی زۆر و زەبەندە بەستووە، بە چەشنێ کە وا لە ژێری دەکات سەر بۆ قبوولکردنی ئەم ئیمانە دابنەوێنێت و ملی بۆ کەچ بکات.

● **حاڵی سێهەم:**

جارێکیان وتم: "الحمد لله". پاشان بۆ نیعمەتێکی ئەوەندە مەزن گەرام کە پڕاوپڕی واتاکەی دەربچێت. یەکسەر ئەم ڕستەیەی خوارەوەم بە دڵدا هات:

"الحمد لله على الإيمان بالله، وعلى وحدانيته، وعلى وجوب وجوده، وعلى صفاته وأسمائه، حمداً بعدد تجليات أسمائه من الأزل الى الأبد"(١).

کە سەرنجم دا، بۆم دەرکەوت لەگەڵ واتاکەیدا بە تەواوی یەکاویەك دەردەچێت. ئەویش بەم جۆرەیە(٢):

* * *

(١) واتە: بە ئەندازەی درەوشانەوەی ناوە جوانەکانی خواوەند لە ئەزەلەوە تا ئەبەد سوپاس و سەنا و ستایش بۆ خوای گەورە لەسەر باوەڕبوونم بە خوا و، تاك و تەنیایی و، بوون و، سیفات و، ناوەکانی. (وەرگێڕ)

(٢) لێرەدا دەقەکە کۆتایی پێ دێت. وەك بڵێی پەردە لە بەردەم مامۆستا نوورسیدا دادرابێتەوە و ئیتر لە نووسین ڕاوەستابێت. یان لەوانەیە ئەو بارودۆخەی کە لە بەندیخانە تیایدا بووە دەرفەتی نەدابێت تەواوی بکات و ناچار بەو بڕگانەی سەرەوە وازی هێنابێت. (وەرگێڕ)

مەسەلەی دەهەم

گوڵی ئەمیرداغ

(ئەم مەسەلەیە وەڵامدانەوەیەکی باش و قەناعەت بەخشی ئەو ئیعتیرازانەیە کە لە دووپات بوونەوەکانی قورئان دەگیرێن)

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

کاتێك دەستم بە نووسینی ئەم مەسەلەیە کرد، لە بارێکی گەلێ پەرێشان و شڵەژاودا بووم. لەبەر ئەوە، تا ڕادەیەك تەماوی دیارە و وەك پێویست ڕوون نی‌یە. چونکە چۆنم بە دڵدا هات و نووسیم، هەروەهایش مایەوە. بەڵام دوایی تێ گەیشتم کە ئەم دەستەواژە ئاڵۆزانە ئیعجازێکی جوانیان تێدایە، کە بە داخەوە نەمتوانی مافی تەواو بەو ئیعجازە بدەم و دەری ببڕم.

جا ئەم نامەیە هەرچەند ڕووناکی‌یەکانی کز بن، بەڵام لە ڕووی پەیوەندی‌یان بە قورئانی پیرۆزەوە بە "پەرستنێکی فیکری" دادەنرێت و، بە "گەوهەر"ێك دەژمێررێت کە چەندین مرواریی درەخشان و بەنرخی تێدا بێت. لەبەر ئەوە، تکام وایە ڕوو لە توێکڵەکەی وەربچەرخێنن و بە وردی بۆ مرواری‌یە پرشنگدارەکانی بڕوانن. دوای ئەوە ئەگەر لە ڕاستیدا بە شتێکی شایانتان زانی، ئەوا بیکەن بە: (مەسەلەی دەهەمی پەیامی بەری درەختی ئیمان) دەنا بە وەڵامدانەوەی پیرۆزبایی‌یەکەتانی دابنێن. ئنجا لەڕادەبەدەریش ناچار بووم کە زۆر بە کورتی بینووسم، چونکە لە کاتی نووسینیدا بەدەست بەدخۆراکی و ئازارەکانی نەخۆشی‌یەوە دەتلامەوە، ئەمەش لە ڕادەیەکی وادا بوو کە لە ناچاریدا چەندین ڕاستی و بەڵگەی زۆرم لە تەنها یەك ڕستەدا دانا‌وە و، بە فەزڵی خوای گەورە لە دوو ڕۆژی مانگی ڕەمەزانی پیرۆزدا تەواوم کرد. وا داوای لێبوردن دەکەم لەو کەموکووڕی‌یەی کە لێمەوە دەرکەوت(١).

---

(١) ئەم مەسەلەیە گوڵێکی ناسك و درەخشانی ئەم مانگە پیرۆزە و شاری ئەمیرداغە، خرایە سەر میوەی بەندیخانەی دەنیزلی و کرا بە "مەسەلەی دەهەم". جا ئەم مەسەلەیە - بە ئیزنی خوا - ئەو ژەهری وەهم و خەیاڵە

برا ڕاست و بەوەفاکانم!

کاتێك لە مانگی ڕەمەزانی پیرۆزدا خەریکی خوێندنی قورئانی پیرۆزی خاوەن ئیعجاز بووم، لە واتای ئەو سی و سێ ئایەتە ورد بوومەوە کە ئاماژەیان بۆ پەیامەکانی نوور کردووە، وەك لە "تیشکی یەکەم"دا باس کراوە، بۆم دەرکەوت کە هەریەك لەو ئایەتانە، بەڵکو ئایەتەکانی ئەو لاپەڕەیەی موصحەف و ئەو بابەتەی لێی دەدوێن وەك بڵێی ڕووەو پەیامەکان و قوتابیانی نوور دەڕوانن. ئەمەش لەو ڕووەوە کە ئەوان بەشێکیان لە لێشاوی فەڕ و پیرۆزیی ئەو ئایەتانە دەست کەوتووە. تەنانەت ئایەتی (نوور) کە لە سوورەتی "نوور"دایە، بە هەر دە پەنجەکان ئاماژە بۆ پەیامەکانی نوور دەکات، هەروەها ئایەتەکانی دوای ئەو، کە ئایەتی "ظلمات"ن، ڕووەو نەیار و دوژمنانی پەیامەکانی نوور دەڕوانن و بەشێکی زۆریان لەم ڕوانینەی خۆیان ئاراستە دەکەن، چونکە وەك ئاشکرایە: پلە و پایە و دوورییەکان(أبعاد) و مەبەستەکانی ئەو ئایەتە تەنها بە کات و شوێنێکی دیاری کراوەوە نەبەستراوە. واتە لە قاوغی هەندەکێتیی کات و شوێن دەردەچێت و بەرەو هەمەکییەکان پەرواز دەبێت. لەبەر ئەوە، هەستم کرد کە پەیام و قوتابیانی نوور بە ڕاستی دەوری یەکێك لە تاکەکانی ئەو هەمەکییە دەبینن لەم سەردەمەی ئێستای خۆماندا.

گوفتاری قورئانی پیرۆز، سیفەتی: (هەمەکێتی و، فراوانیی ڕەها و، بەرزی و، شموول)ی بەدەست هێناوە. چونکە ڕاستەوخۆ لە پلەوپایەی هەرە فراوانی پەروەردگارێتیی‌یە گشتیی‌یەکەی خاوەن گوفتاری ئەزەلی‌یەوە دەرچووە..

هەروەها قورئانی پیرۆز ئەم سیفەتانەی لە پلەوپایەی مەزن و فراوانی ئەو کەسەوە وەرگرتووە کە ئەم کتێبەی بۆ نێرراوە، کە ئەو پێغەمبەرە خۆشەویستەیە ﷺ بە ناوی هەموو مرۆڤایەتی‌یەوە، بەڵکو بە ناوی هەموو بوونەوەرانەوە، لە لایەن خواوەندەوە، گوفتاری لەگەڵ دەکرێت..

هەروەها ئەم سیفەتانەی لەوەوە دەست دەکەوێت کە ئەم گوفتارەی قورئان ڕوو لە پلەوپایە فراوانەکەی هەموو چینەکانی مرۆڤایەتی دەکات لە هەموو سەردەمێکدا بە گشتی..

بۆگەنەی گومڕایان سەبارەت بە دیاردەی دووپات بوونەوە لە قورئاندا، لادەبات. ئەمەش بەهۆی ڕوونکردنەوەی تەنها یەك حیکمەتەوە لە حیکمەتە زۆرەکانی ئەم دیاردەیە. (دانەر)

هەروەها لەو پلەوپایە بەرزەی روونکردنەوە کامڵ و شیفابەخشەکانی ئەو یاسا خواییانەوە دەستی دەکەوێت کە پەیوەندییان بە دنیا و قیامەت و، زەوی و ئاسمان و، ئەزەل و ئەبەدەوە هەیە و تایبەتن بە پەروەردگارێتیی خواوەندەوە و کاروباری هەموو بوونەوەران دەگرنەوە.

جا ئەم گوفتارە مەزنەی قورئان کە ئەم هەموو فراوانی و بەرزی و شمولەی دەست کەوت، ئیعجازێکی قەشەنگ و دەورەدانێکی گشتی دەردەخات. بە چەشنێك کە پلە سروشتی و ئاشکراکانی هەروەك بە نەرمونیانی لەگەڵ تێگەیشتنی سادەی عەوامەکاندا (کە زۆربەی گفتوگۆ لەگەڵ کراوانی قورئانن) مامەڵە دەکات، هەروەها بەشێکی زۆریش لە رێنمایی و واتاکانی بە بەرزترین ئاستە فیکری و چینە عەقلییەکانی مرۆڤ دەبەخشێت.. کەواتە وەنەبێت تەنها بەشێکی کەم لە رێنماییەکانی بە گفتوگۆ لەگەڵ کراوانی خۆی ببەخشێت و تەنها بە یەك پەندی چیرۆکێکی مێژوویی تایبەتمەندیان بکات، بەڵکو لەبەر ئەوەی هەموو چینێك لە هەموو سەردەمێکدا تاکێکە لە تاکەکانی دەستوورێکی هەمەکی، ئەوا قورئانی پیرۆز روو لە هەموو چینێکی هەموو سەردەمێك دەکات و بە گوفتارێکی تازە و نوێ و پاراو وەك بڵێی ئا ئێستا نازڵ بووبێت، لەگەڵیاندا دەدوێت..

بە تایبەتی کە بە زۆری: (الظالمين.. الظالمين) دووپات دەکاتەوە و بە توندی سەرزەنشتیان دەکات و هەڕەشەی سامناکیان بە هاتنی بەڵا و موسیبەتی زەوی و ئاسمان بەهۆی تاوان و ستەمەکانیانەوە ئاراستە دەکات. بەم دووپاتکردنەوەیەش سەرنجی خەڵکی بۆ لای چەندین ستەمی وا رادەکێشن کە لەم چەرخەدا وێنەیان نییە. ئەمەش بەهۆی باسکردنی چەند جۆرێکی ئەو ئەشکەنجە و بەڵا و موسیبەتانەی هاتنە رێی قەومی عاد و سەموود و فیرعەون و، بە باسکردنی رزگاربوونی چەندین پێغەمبەری بەرێزی وەك حەزرەتی ئیبراهیم و مووسا، دروودیان لەسەر بێت.

پاشان ئەم قورئانە مەزنە بە ئیعجازێکی قەشەنگ و روون هەموو چینێك لە هەموو سەردەمێکدا بۆ ئەوە رێنمایی دەکات کە: کاتە رابوردووەکان و سەردەمە لەناوچووەکانی زوو، لە روانگەی گومڕایانی بێئاگاوە بریتییە لە شێوێکی قوڵی عەدەم و چۆڵ و سامناك و گۆڕستانێکی ئازاردەری پڕ لە خەفەت و دەردیسەری.. ئەمەی کە گومڕایی وامان پیشان دەدات، قورئان وەکو لاپەڕەیەکی زیندووی پڕ لە پەند و دەرس و عیبرەت و، جیهانێکی سەیری وا پیشانمان دەدات کە سەرتاسەری بە

"ژیان" ڕازاوەتەوە و، وڵاتێکی پەروەردگاریانەی ئەوتۆ کە چەندین جۆر پەیوەندییان لەگەڵماندا هەیە.. ئەمەشمان بە ئیعجازە بێ وێنەکەی خۆی و وەك لەسەر شاشەدا پیشانمان بدرێت، ئاوا بۆ ڕوون دەکاتەوە. ئەوەتا هەندێ جار ئەو سەردەمانە بۆلای ئێمە دەهێنێت و دەیانخاتە بەرچاومان، هەندێ جاری تر ئێمە بۆ ئەو سەردەمانە دەبات.

ئەو "گەردوون"ەی کە لەخواغافلان بە بۆشاییەکی سامناکی بێ بن و چەند بێ گیانێکی شڵەژاوی دەبینن کە لە گێژاوی ئازار و جوداییدا تلێر دەبنەوە و گێژ دەخۆن.. قورئانی پیرۆز، بە هەمان ئیعجاز، ڕوونی دەکاتەوە کە: ئەم (گەردوون)ە کتێبێکی ڕەوانە؛ خواوەندی تاك و تەنیا و صەمەد نووسیویەتی و، شارێکی ڕێکوپێکە کە خواوەندی بە بەزەیی و میهرەبان ئاوەدانی کردووەتەوە و، پیشانگایەکی قەشەنگ و بێ وێنەیە کە پەروەردگار بۆ پیشاندان و ناوبانگ پێدەرکردنی بەدیهێنراوانی خۆی ئامادەی کردووە. قورئانی پیرۆز، بەم ڕوونکردنەوەیە، ژیان بەو بێ گیانانە دەبەخشێت و وایان لێ دەکات کە لە نێوان خۆیاندا بەدەم یارمەتیدانی یەکترەوە بڕۆن، وەك بڵێی بە جۆرێکی ڕاستەقینە و پڕ لە خۆشەویستی لەگەڵ یەکتر بدوێن و وتووێژ بکەن، دەبینیت هەموو شتێك کار و ئەرك و فەرمانبەرییەکی پێ سپێرراوە..

بەم جۆرە، قورئانی پیرۆز دەرسی حیکمەتی ڕاستەقینە و زانستی ڕووناکیبەخش بە جینی و ئینس و مەلائیکەتان دەڵێتەوە. کەواتە بێ هیچ گومانێك ئەم قورئانەی کە ئەم ئیعجازەی لە ڕوونکردنەوەی شتاندا هەیە، شایانی ئەوەیە کە چەند تایبەتکارییەکی بەرز و پیرۆز بەدەست بهێنێت، وەك ئەوەی کە:

خوێندنەوەی هەر پیتێکی (دە) چاکە، بەڵکو لە هەندێ جاردا (هەزار) تەنانەت لە هەندێ جاری تردا (هەزاران) چاکە دەست خوێنەرەکەی دەخات.. هەروەها وەك کۆڵەواری و دەستەپاچەیی هەموو جینی و ئادەمیزاد لەوەدا کە شتێکی هاووێنەی ئەو قورئانە دروست بکەن، با هەر هەموشیان بۆ ئەو مەبەستە کۆ ببنەوە.. هەروەها وەك گفتوگۆ و دوانی پڕ لە بەلاغەت و داناییانەی لەگەڵ ئادەمیزاددا، بەڵکو لەگەڵ هەموو بوونەوەراندا بە گشتی.. هەروەها وەك ئەوەی کە لە هەموو سەردەمێکدا ملیۆنان کەس بەوپەڕی ئارەزوومەندی و چێژ لێ وەرگرتنەوە حەزیان بە لەبەرکردنیەتی.. هەروەها وەك بێزار نەبوون لە زۆرخوێندنەوەی، سەرەڕای دووپات بوونەوەکانیشی.. هەروەها وەك جێگیربوونی بە تەواوی لە زەینی ناسك و سادەی مناڵاندا، هەرچەندە جێگا و

ڕستەی زۆری وەهایشی تێدایە کە لەوانەیە لێیان تێك بچێت.. هەروەها وەك لەزەت وەرگرتنی بیماران و ئەوانەی لە سەرەمەرگ و گیانەلآدان لە بیستنی قورئان و خۆش بوونی لە گوێیاندا، هەرچەندەش بە سادەترین قسە بێزار دەبن.. ئەمانە و غەیری ئەمانەش، لەو تایبەتکاریيە بەرز و پیرۆزانەی کە قورئانی پیرۆز دەستی کەوتووە و، بەمانەش بەختەوەریی هەردوو دنیا بە خوێنەران و قوتابیانی خۆی دەبەخشێت.

هەروەها قورئانی پیرۆز ئیعجازە جوانەکەی خۆی لە "شێوازی ڕێنماییيە ڕەوانەکەی"دا دەردەخات. ئەوەتا زۆر بە جوانی چاودێریی نەخوێندەواریی ڕاگەیەنەرەکەی ﷺ کردووە، بەوەدا کە شێوازە ڕەوانە سروشتیيەکەی خۆی بە بەردەوامی هێشتووەتەوە و، زۆر لەوە بەرزترە کە هیچ جۆرە تەکەللوف و ڕیایەك توخنی بکەوێت. شێوازەکەی بە چەشنێکی وایە عەوامەکان - کە زۆربەی زۆری خەڵکن - لێی تێدەگەن.. شێوازی قورئان لەگەڵ ئەوانەدا بە جۆرێکە کە زۆر بە نەرم و ناسك و سادەیی مامەڵە لەگەڵ زەینیاندا دەکات، بۆ ئەمەش گفتوگۆکان دادەبەزێنێتە ئاستێکی نزیك لە تێگەیشتنیانەوە و، چەند لاپەڕەیەکی ئاشکرا و ڕوونی وەك ئاسمانەکان و زەوییان لە بەردەمدا بڵاو دەکاتەوە و، سەرنجی بینەران بۆ موعجیزاتی توانستی خوا و دێڕەکانی داناییيە لەڕادەبەدەرەکەی، کە لە ژێر پەردەی کاروبارە ئاسایيیەکانەوەن، ڕادەکێشێت.

پاشان قورئانی پیرۆز جۆرێکی تری ئیعجازە بێوێنەکەی خۆی بەوە دەردەخات کە بە چەشنێکی "ڕەوان" ڕستەیەك یان چیرۆکێك "دووپات دەکاتەوە" لەو کاتانەدا کە ڕێنمایی چەندین چینی جیاوازی خەڵکی بۆ چەند واتایەکی جۆراوجۆر و، چەندین پەند و عیبرەتی زۆر لەو ئایەتە یان لەو چیرۆکەدا دەکات. لەبەر ئەوە، قورئان داخوازی ئەوەیە کە دووپات بوونەوەی تێدا بێت، چونکە هەروەك کتێبی پاڕانەوە و بانگەوازە، کتێبی زیکر و یەکتاناسینی خواوەندیشە. خۆ دیارە هەریەك لەمانە داخوازی دووپات کردنەوەیە. کەواتە هەر ئایەتێك یان هەر چیرۆکێك لە قورئاندا دووپات کراوەتەوە، واتایەکی تازە و پەندێکی نوێی تێدایە.

هەروەها ئیعجازەکەی خۆی بەوە دەردەخات کە (لە چەند ڕووداوێکی جوزئی دەدوێت) و دەکۆڵێتەوە کە لە ژیانی هاوەڵە بەڕێزەکانی پێغەمبەردا ﷺ و لە کاتی نازڵ بوونی قورئان و دامەزراندنی بینای ئیسلام و بناغەکانی شەریعەتدا ڕوویان داوە.

دەبینیت گرنگی‌یەکی زۆر بەو ڕووداوانە دەدات و، بەمەش ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە وردترین کاروباری بچووکترین ڕووداوی هەندەکی، لە بەرچاوی میهرەبانیی خوای گەورەدا و لە نێوان بازنەی بەڕێوەبردن و کارسازیی ئەو خواوەندەدایە. ئەمە جگە لەوەی کە بە باسکردنی ئەو ڕووداوانە چەند یاسا و دەستوورێکی گشتی و هەمەلایەنگری خواوەند کە لە گەردووندا کار دەکەن، دەردەخات.. لەمانەش زیاتر: ئەو ڕووداوانە کە لە کاتی دامەزراندنی ئیسلام و شەریعەتەکەیدا ڕوویان داوە، وەك ناوك و تۆو وان، لە داهاتوودا چەندین بەروبوومی ئەحکام و سوود و قازانج دەگرن.

بەڵێ، (دووپات بوونەوەی پێویستی داخوازی دووپات بوونەوەی باسکردنیشیەتی). ئەمەش دەستوورێکی چەسپاوە. لەبەر ئەوە، قورئانی پیرۆز لە ماوەی بیست ساڵدا وەڵامی چەندین پرسیاری دووپاتبووی زۆری داوەتەوە و، بەم وەڵامدانەوە دووپات بووانەش ڕێنمایی چەندین چینی جۆراوجۆری قسە بۆکراوانی خەڵکیی کردووە. دەبینیت قورئان چەند ڕستەیەکی وا دووپات دەکاتەوە کە هەزاران بەرهەمیان هەیە و، چەند ڕێنمایی‌یەك چەندین جار دەڵێتەوە کە ئەنجامی چەندەها بەڵگەی لەژمارەبەدەر و بێ سنوورن، ئەمەش لەو کاتەدا کە دەیەوێت: (ئەو ئاڵوگۆڕە گەورە و سامناکەی لە جیهاندا ڕوودەدەن و، ئەو کاولکاری و هەڵوەشانەوەیەی تووشی دنیا دێت و، بنیاتنانی دوارۆژی هەمیشەیی لە بریی دنیا دوای هەموو ئەمانە) لە مێشك و دڵی خەڵکیدا جێگیر بکات.

هەروەها قورئانی پیرۆز ئەو ڕستە و ئایەتانە لەو کاتانەشدا دووپات دەکاتەوە کە دەیچەسپێنێت هەموو شتە جوزئی و کوللی‌یەکان، هەر لە گەردیلەکانەوە تا ئەستێرەکان، لە ژێر دەستی یەك خوای تاك و تەنیادان. هەروەها لەو کاتانەدا دووپاتیان دەکاتەوە کە ڕق و خەشمی خوای پەروەردگار دەردەخات بەرامبەر بەو ستەمکاری‌یانەی مرۆڤ دەیانکات کاتێك کە سنووری ئامانجی بەدیهێنان دەشکێنێت. ئەو ستەمکاری‌یانەی کە ڕق و قین و هەڵچوونی ئاسمانەکان و زەوی و توخمەکانیان لە دژی ئەو ستەمکارانە دەوروژێنێت.

لەبەر ئەوە، دووپاتبوونەوەی ئەو ڕستە و ئایەتانە لە کاتی باسکردنی ئەو کارە گەورە و گرنگانەدا، هەرگیز بە ناتەواوی دانانرێت لە ڕەوانبێژیدا، بەڵکو ئیعجازێکە لەوپەڕی بێ‌وێنەیی و جوانیدا و، ڕەوانبێژی‌یەکە لەوپەڕی بەرزیدا و، ڕەوانکاری و پاراوی‌یەکی یەکاویەکە لەگەڵ داخوازیی حاڵ و مەقامدا.

❖ بۆ نموونە:

ڕستەی: ﴿بسم الله الرحـــمن الرحيـــم﴾ تەنها یەك ئایەتە، سەد و چواردە جار لە قورئانی پیرۆزدا دووپات دەبێتەوە. چونکە وەك لە "بریسکەی چواردەهەم"دا ڕوونمان کردووەتەوە، ئەم ڕستەیە ڕاستی‌یەکی گەلێ گەورەیە و، گەردوونی لە ڕووناکی پڕ کردووە و، بە پەیوەندی‌یەکی توندوتۆڵ عەرش و فەرشی بە یەکەوە بەستووە و، هەموو کەسێك لە هەموو کاتێکدا پێویستی‌یەکی تەواوی بەو ڕاستی‌یە هەیە. کەواتە ئەگەر ئەم ڕاستی‌یە مەزنە ملیۆنان جاریش دووپات ببێتەوە، هێشتا ئەو پێویستی‌یە هەر دەمێنێت و تێر نابێت. چونکە وەکو "نان" نی‌یە تا پێویستی‌یەکی ڕۆژانە بێت، بەڵکو وەك "هەوا" و "ڕووناکی" وایە کە لە هەموو خولەکێکدا مرۆڤ حەزی لێ‌یەتی و پێویستی پێ‌یەتی.

❖ ئایەتی: ﴿وإنَّ ربَّكَ لَهُوَ العزيزُ الرَّحيـــم﴾ لە سوورەتی (الشعراء)دا هەشت جار دووپات دەبێتەوە. جا دووپات بوونەوەی ئەم ئایەتە مەزنەی کە هەزاران ڕاستیی تێدایە، لە سوورەتێکدا کە باسی ڕزگاربوونی پێغەمبەران - درووددیان لەسەر بێت - و ئازار و ئەشکەنجەی قەومەکانیان دەکات، بۆ ڕوونکردنەوەی ئەوەیە کە:

ستەمکاریی قەومەکانیان بە ڕادەیەکی وایە کە دەم لە ئامانجی بەدیهێنانی بەدیهێنراوان و، مەزنیی پەروەردگاریتی‌یە ڕەهاکەی خواوەند دەدات و خۆی تێ هەڵدەقورتێنێت. لەبەر ئەوە، عیززەتی پەروەردگاری داخوازی سزادانی ئەو قەومە ستەمکارانە دەبێت، وەك ئەوەی کە بەزەیی خوایی خوازیاری ڕزگار بوونی پێغەمبەرانە، درووددیان لەسەر بێت. کەواتە ئەگەر ئەم ئایەتە هەزاران جاریش دووپات ببوایەتەوە، ئەوا شەوق و تاسەمەندیی مرۆڤ بۆی و پێویستیی پێی هێشتا هەر تەواو نەدەبوو. کەواتە دووپات بوونەوە لێرەدا بەلاغەتێکی بەرزی خاوەن ئیعجاز و ئیجازە.

❖ هەروەها کە ئایەتی: ﴿فَبِأيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبــان﴾ لە سوورەتی (الرحـمن)دا و، ئایەتی پیرۆزی: ﴿وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِين﴾ لە سوورەتی (المرسلات)دا دووپات بوونەتەوە، هەریەکەیان ڕووەو هەموو سەردەم و چەرخەکان هاوار دەکات و، بە ئاشکرا لە هەموو لایەکی ئاسمانەکان و زەویدا ڕایدەگەیەنێت کە کوفری جینی و ئینس و ئینکاری کرنیان بۆ نیعمەتە خوایی‌یەکان و، ستەمکاری‌یە لەڕادەبەدەرەکانیان، خەشم و قینی بوونەوەران دەهەژێنن و وا لە زەوی و ئاسمانەکان دەکەن کە ڕقیان لێیان ببێتەوە و.. کوفرەکەیان لەگەڵ حیکمەت و مەبەستی بەدیهێنانی جیهاندا یەك ناکەوێت و، بە دەستدرێژی

دادەنرێت بۆ سەر مافی هەموو بوونەوەران بە گشتی و، ئینکاریی مەزنیی خواوەند دەکات و گاڵتەی بەو مەزنی‌یە دێت..

لەبەر ئەمانە، ئەم دوو ئایەتەی کە پەیوەندی‌یان بە هەزاران ڕاستیی وەك ئەمانەوە هەیە و بە ئەندازە و هێزی هەزاران مەسەلەی تر گرنگی‌یان هەیە، ئەگەر بە هەزاران جاریش لە گفتوگۆیەکدا کە ئاراستەی جیننی و ئینس کرابێت دووپات بکرێنەوە، هێشتا هەر پێویستی بە دووپات بوونەوەیان دەمێنێت. کەواتە دووپات بوونەوە لێرەدا ڕەوانبێژی‌یەکی کورت و مەزن و موعجیزەیەکی یەکجار جوانە.

❖ نموونەیەکی تر سەبارەت بە حیکمەتی دووپات بوونەوە، لە فەرموودەی پێغەمبەر ﷺ دەهێنینەوە:

لەو موناجاتەی پێغەمبەردا ﷺ کە بە: "الجوشن الکبیر" بەناوبانگە و، نزا و پاڕانەوەیەکی گەلێ جوانە و، نموونەیەکی پوختەکراوی هەڵێنجراوی قورئانی پیرۆزە، لەم موناجاتەدا ڕستەی: (سبحانك لا إله إلاّ أنت الأمان الأمان خلّصنا وأجرنا ونجنا من النار) سەد جار دووپات بووەتەوە. خۆ ئەگەر هەزاران جاریش دووپات ببوایەتەوە، ئەوا هەرگیز مرۆڤی بێزار نەدەکرد، چونکە ئەم ڕستەیە گەورەترین ڕاستیی گەردوون کە "تەوحید"ە و، مەزنترین فەرمانبەریی بوونەوەران بەرامبەر پەروەردگاری شکۆمەندیان کە بریتی‌یە لە "تەسبیح و تەحمید و تەقدیس" و.. مەزنترین کێشە و مەسەلەی چارەنووسی مرۆڤایەتی کە ڕزگاربوونە لە دەردی سەریی هەمیشەیی و ئاگری دۆزەخ و.. پێویست ترین ئامانج لە بەندایەتی و کۆڵەواریی مرۆڤدا کە نزا و پاڕانەوە و دوعایە.. هەموو ئەمانەی تێدایە.

بەم جۆرە، زۆر شتی هاوچەشنی ئەم بناغە و بنچینانە لە قورئانی پیرۆزدا دووپات بوونەتەوە، بە ڕادەیەکی وا کە هەندێ جار لە یەك لاپەڕەی موصحەفدا بیست جار زیاتر - چ بە ڕاشکاوی و چ بە جۆرێکی ناوەکی - ڕاستیی "تەوحید" دەردەبڕێت. ئەمەش بەپێی داخوازیی مەقام و پێویستیی تێگەیاندن و بەلاغەتی ڕوونکردنەوە. جا بەم دووپات کردنەوەیە شەوقی دووپات کردنەوەی خوێندنەوەش دەجووڵێنێت و بەلاغەتەکەی بەهێز و بەرزتر دەکات، بێ ئەوەی بێتاقەتی و بێزاری لە دەروونی مرۆڤدا بەجێ بهێڵێت.

بەشەکانی "پەیامەکانی نوور" حیکمەتی دووپات بوونەوەی ناو قورئانی پیرۆزیان بە جوانی باس کردووە و بەڵگەکانیشیان ڕوون کردوونەتەوە و، چەسپاندوویانە کە ئەو

دووپـات کـردنەوەیە چـەنـدە لـە گەڵ ڕەوانبێژیـدا گـونجاوە و، لـە هـەمان کـاتدا چـەند قەشـەنگ و جوانیشە.

❖ حیکمەتی ئەو جیاوازییەش کە لە نێوان سوورەتە مەککی و مەدەنییەکاندا هەیە، لـە بـارەی ڕەوانبێژییـەوە، لـە ڕووی ئیعجـاز و بـەکورتی لێـدوان یـان درێژەپێدانـی ئـەو بابەتانەی باسیان دەکەن، بەم جۆرەی خوارەوەیە:

پۆل و ریـزی پێشـەوەی نـەیارەکانی قورئـان لـە مەککـەدا بـت پەرستەکانی قورەیـش بوون، کـە نـەخـوێندەوار و بـێ کتێب بـوون. لەبەر ئەوە، ڕەوانبێژی لـەوێ داخـوازی شـێوازێکی بـەرز و بـەهێز و، کورتییـەکی بـە ئیعجـازی قەناعـەت بـەخش و، دووپاتبوونەوەیەکی وا بوو کە بـۆ جێگیرکردن و دامـەزراندنی تێگـەیاندنیان پێویست بێت. لەبەر ئەوە، زۆربەی سوورەتە مەککییەکان پایەکانی ئیمان و پلەکانی تـەوحیدیان بە شێوازێکی لەوپەڕی هێز و بەرزی و بە کورتییەکی تـابلێی پڕ لـە ئیعجـازدا بـاس کردووە و، ئیمان بەخوا و مەبدەء و مەعادیان دووپات کردووەتەوە، تەنانەت ئەو پایانەی ئیمانی بە (پێش‌خستن و دواخستن و، تەعریف و تەنکیر و، حەزف‌کردن و باسکردن) لـە هەموو لاپەڕە و ئایەتێکدا، یـان لـە یـەك ڕستەدا، یـان لـە یـەك وشـە، بـەڵکو لـە یـەك پیتدا دەربڕیوە و، پایەکانی ئیمانی لەو چەشنە حاڵـەت و شـێوە بەلاغییانەدا چەسپاندووە، بە چـەشـنێك کـە پێشـەوا و زانایـانی بەلاغـەتی لـە بـەردەم ئـەم شـێوازە پـڕ لـە ئیعجـازەدا حەپەساو و سەرسووڕماو کردووە.

پەیامەکانی نوور، بە تایبـەتی وتـەی بیسـت و پێنجـەم (پـەیامی موعجیزاتی قورئـانی و پاشکۆکانی) چـل ڕووی ئیعجـازی قورئانیـان ڕوون کـردووەتـەوە. هـەروەها تەفسـیری: "إشارات الإعجاز في مظان الإيجاز" کـە بـە زمـانی عـــەرەبییە، بە چـەشـنێکی گـەلـێ جـوان ئیعجــازی قورئـانی سـەبارەت بـە هۆنینـەوەی نێـوان ئایەتـە پیرۆزەکـانی ڕوون کردووەتـەوە. بـە ڕاستی ئـەم دوو پەیامـە شێوازی ڕەوانبێژیی بـەرز و، کورتیـی پـڕ لـە ئیعجازی قورئانیان چەسپاندووە.

بەڵام پۆل و ریزی پێشەوەی نەیارەکانی ئایەت و سوورەتە مەدەنییـەکان جوولـەکە و گـاوران بـوون، کـە خـاوەن کتێبن و ئیمانیـان بـە خـوای گـەورە هەیـە. لەبـەر ئـەوە، دەستوورەکانی ڕەوانبێـژی و شـێوازەکانی ڕێنمـایی و بناغـەکانی ڕاگـەیاندن داخـوازی ئـەوە بـوون کـە ئـەو گوفتـارەی ئاراستەی ئـەو خـاوەن کتێبانـە دەکرێـت لـەگـەڵ واقیعی حاڵیاندا گونجاو و یەکاویەك بێت. دەبینیت شێوازی قورئان لە سوورەتە مەدەنییـەکاندا

ئاسان و ڕوون و ڕەوانە و، شتە جوزئی‌یەکان - نەك بنچینـە و بناغـەکانی ئیمـان - ڕوون دەکاتەوە. چونکە هەموو حوکمە فـەرعی و یاسا هەمەکی‌یەکان لـەو شتە جوزئی‌یانـەوە پەیدا دەبن و هەر ئەوانن کە دەبنە خولگـەی ئیختیلافـی نێـوان ئـەحکام و شـەریعەتەکان. لەبەر ئەوە، دەبینیت زۆربەی جار ئایەتە مەدەنی‌یەکان ڕوون و ڕەوانن و لە شێوازێکی پڕ لە ئیعجازی تایبەت بە قورئاندان.

بەڵام کاتێ کە قورئان پوختەیەکی کورت و بەهێز، یان ئەنجامێکی کورت کراوە، یان کۆتایی‌یەکی پتەو، یان بەڵگەیەکی بەهێزی گومـانبڕ لـە کۆتـایی ڕووداوێکـی جوزئـی و فەرعیدا باس دەکات، ئەوا بەمە ئەو ڕووداوە جوزئی‌یە دەکات بـە یاسـا و دەسـتوورێکی هـەمەکی و گشتی. ئنجا بۆ مەبەستی ئەوەش کـە گوێڕایـەڵی بۆکـردن و بەجێـهێنانی ئـەو یاسـا و دەستوورانە مسۆگەر بکـات "ئیمـان بـە خـوا" لـە نـاخدا جێگیر دەکـات. ئـەم مەبەستەش ئەو کۆتایی‌یە کورتانـەی ئایەتـەکان کە "تەوحید" و "ئیمـان" و "دواڕۆژ"یـان تێدا کـورت کراوەتـەوە، دەیهێنێتـەدی. ئیـتر دەبینیـت ئـەو مەقامـە ڕوون و ڕەوانـە بـەو کۆتایی‌یانەی ئایەتەکان ڕووناك و بەرز دەبێتەوە.

(پـەیـامەکانی نـوور ڕادەی بڵندیـی ڕەوانبێـژی و تایبەتـکاری و جـۆرەکانی ڕەوانکـاریی ورد و بـەرزی ئـەو پوختـە و کۆتایی‌یانـەی ئایەتـەکانی قورئانیـان ڕوون کردووەتەوە و، ئەمەیان بۆ سەرسەخت ترین دوژمنیش چەسپاندووە. ئەوەش لە "دە" دانـە تایبـەتکاری و سـەرنجدا کـە لـە نووری دووهـەمی ڕۆشنایی دووهـەمی وتـەی بیسـت و پێنجەمدایە، کە تایبەتە بە ئیعجازی قورئانەوە).

جا ئەگەر دەتەوێت لەمە تێبگەیت، ئەوا فەرموو بڕوانە:

﴿إنَّ اللهَ على كُلِّ شيْءٍ قديرٌ﴾، ﴿إنَّ اللهَ بكُلِّ شيْءٍ عليمٌ﴾، ﴿وهوَ العزيز الحكيـم﴾، ﴿وهوَ العزيز الرحيم﴾..

ئەمانە و ئایەتەکانی تری هاوونێنەیان کە "تەوحید" دەگەیەنن و دواڕۆژ دەخەنەوە یاد و کۆتایی بە زۆربـەی ئایەتـە پیرۆزەکـانی قورئـان دەهێنـن، کـە بۆیـان دەڕوانیـت، دەبینیـت قورئـانی پـیرۆز لــە کــاتی باســکردنی حوکمــە شــەرعی و فەرعی‌یــەکان و یاســا کۆمەڵایەتی‌یەکاندا سەری گوێبیستەکەی بەرز دەکاتەوە تاکو بڕوانێتە چەند ئاسۆیەکی هەمەکیی فراوان و، بـەم کۆتایی‌یانـە ئەو شێوازە ئاسـان و ڕوون و ڕەوانـە دەگۆڕێـت بـە شێوازێکی یەکجار بەرز و بڵنـد. وەك بڵێـی خوێنـەر لـە دەرسـی شـەریعەتەوە بـۆ دەرسـی

تەوحید دەگوێزێتەوە. ئەمەش ئەوە دەچەسپێنێت کە: "قورئان" هەروەك کتێبی بیروباوەڕ و ئیمانە، کتێبی شەرع و ئەحکام و حیکمەتیشە.. هەروەك کتێبی پاڕانەوە و بانگەوازە، هی زیکر و فیکریشە.

بەم چەشنە و، بەپێی جیاوازیی مەقام و جۆراوجۆریی ئامانج و مەبەستەکانی ڕێنمایی و ڕاگەیاندن، جۆرە ڕەوانییەکی پڕ لە ئیعجازی ئاشکرا و درەخشان لە ئایەتە مەدەنییەکاندا دەبینین، کە جیایە لە ڕەوانبێژیی ئایەتە مەککییەکان. کاتی وا هەیە ئەم جۆرە ڕەوانبێژییە لە دوو وشەدا دەبینیت وەك: (ربك) و (رب العالمين). چونکە بە تەعبیری: (ربك) ئەحەدییەت فێری خوێنەر دەکات: بەلام بە: (رب العالمين) واحیدییەتی فێر دەکات. ئەوەش هەیە کە واحیدییەت ئەحەدییەتیشی تێدایە[1].

بەڵکو هەندێ جار ئەو جۆرە ڕەوانبێژییە لە تەنها یەك ڕستەدا دەبینیت. بۆ نموونە: لە یەك ئایەتدا ئەوەت پیشان دەدات کە زانستی خوای گەورە دانانی گەردیلەیەك لە بیلبیلەی چاودا و، ڕێ وشوێنی ڕۆژ لەناو جەرگەی ئاسماندا دەگرێتەوە و، دەری دەخات کە توانستی خواوەند ئەوەندە گشتگیر(محيط)ە کە بە یەك ئامێر هەریەك لەوانە لە جێی خۆیدا دادەنێت و، ڕۆژ وەك چاوی ئاسمان لێ دەکات و، لە دوای ئایەتی: ﴿يولِجُ الَّيلَ فِي النَّهارِ و يولِجُ النَّهارَ فِي الَّيلِ﴾دا یەکسەر دەفەرموێ: ﴿وهو عليمٌ بذات الصُّدور﴾ (الحديد:٦). واتە دوای باسکردن و خستنەڕووی مەزنیی بەدیهێنانی ئاسمانەکان و زەوی، یەکسەر باسی ئەوە دەکات کە زانستی خوا شتانی پەنهانی ناو دەروونیش دەگرێتەوە. بەم کارەش ئەوە لە زەینی مرۆڤدا جێگیر دەکات کە خواوەند لە نێوان شکۆمەندیی بەدیهێنەرێتییدا بۆ ئاسمانەکان و زەوی و، بەڕێوەبردن و تەگبیرکردنی

---

(١) واحیدییەت: ئەوە دەگەیەنێت کە ئەو ناوەی خوای گەورە هەموو شتێك دەگرێتەوە. ئەحەدییەتیش ئەوە دەگەیەنێت کە هەموو زیندەوەرێك ئاماژە بۆ هەموو ناوێکی خوا دەکات کە پەیوەندیی بە گەردوونەوە بێت. کەواتە درەوشانەوەی خوای گەورە بە "واحیدییەت" لەوەدایە کە دەورەدەرە بە هەموو شتێك، واتە هەموو شتێك دەگرێتەوە. بەلام درەوشانەوەی بە "ئەحەدییەت" لەوەدایە کە هەرچی شت هەیە پیشانی هەرچی ناوی هەیە، دەدات. بڕوانە: "المثنوي العربي النوري" الطبعة المحققة الثانية ص٣٤٤ (وەرگێڕ هێناویەتی). (ولله المثل الاعلى) بەکێتی ئەو ڕووناکییەی دەوری خۆری داوە، ئاماژە بۆ "واحیدییەت" دەکات و، درەوشانەوەی ڕووناکیی خۆریش، بە هەموو تایبەتکارییەکانیەوە، لە هەموو بەش و گەردیلەیەکی ئەو ڕووناکییەی کە دەوری خۆی داوە، هێمایە بۆ "ئەحەدییەت". جا فەرموو بیری لێ بکەرەوە. "المثنوي العربي النوري" ص ٢١١. (وەرگێڕ هێناویەتی)

کاروبـاریـان، لـە نێـوان ئـەمـەدا، ئـەو خـواوەنـدە ئـاگاداری خـەیـاڵ و ختـوورە و شتـە شـارراوە و پەنـهان و نادیارەکـانی نـاو دڵ و دەروونـی هـەموو کەسێکیشـە. کەواتـە بەدواهاتنی: ﴿وهو عليمٌ بذاتِ الصُّدور﴾ دوای ئەو ئایەتە، جۆرە ڕەوانکاریـیەکی وایـە کە ئەو شێوازە ئاسان و ڕوون و سروشتی و نزیك لـە تێگەیشـتنی عەوامـە، دەگۆڕێـت بـە ڕێنماییـیەکی بەرز و ڕاگەیاندنێکی سەرنج ڕاکێش و گشتی.

پرسیار:

سەیر کردنی سەرپێـیی و ساکارانە ناتوانێت ئەو ڕاستیـیە گرنگانە ببینێت کە قورئانی پیرۆز دەیانـهێنێت. ئـەوەتا نـازانێت لـە نێـوان پوختەیـەکی کۆتاییهێنـەری ئـەوتۆ کـە تـەوحیدێکی بـەرز دەربـبڕێت یـان دەستوورێکی هەمـەکی بگەیـەنێت و.. ڕووداوێکـی هەندەکیی ئاساییدا کـە ئایـەتێك باسـی کردبێـت، چ جـۆرە موناسـەبەت و پەیوەندیـیەك هەیە. لەبەر ئەوە، هەندێ کەس وا گومان دەبـات کـە هـەندێ ناتـەواویی ڕەوانبێـژی لـەم ڕووەدا هەیە. بۆ نموونـە: موناسـەبەت و ڕەوانبێـژی لـە باسـی یاسـایەکی مـەزن و گرنگـی وەك: ﴿وفَوْقَ كُلِّ ذي عِلْمٍ عَليــــمٌ﴾ دەرناکـەوێت کـە لـە پـاش ڕووداوێکـی هـەندەکی هێنرابێت، وەك ئەوەی کـە حـەزرەتی یووسـف - دروودی لەسـەر بێـت - بـە تـەگبیرێکی زیرەکانە براکەی لای خۆی گل دایەوە. جـا ئومێـد وایـە ئـەو نهێنیـیە ڕوون بکەنـەوە و، پەردە لە ڕووی ئەو دانستە لابدەن.

وەڵام:

زۆربەی سوورەتە درێژ و مامناوەندیـیەکان، کە هەریەکەیان قورئـانێکی سـەربەخۆیە بۆ خۆی، تەنها بە دوو یان سێ دانە لە چوار مەبەستەکانی قورئان واز ناهێنێت کە بریتـین لە: "یەکتایی خوا، پێغەمبەرێتیی پێغەمبەران، حەشر، دادگەری لەگەڵ بەندایەتی". بەڵکو هەریـەك لـەو سـوورەتانە پوختـە و کاکڵـەی هـەموو قورئـان و هـەر چـوار مەبەسـتەکەی تێدایە. واتە هەریەك لەو سوورەتانە: هـەروەك کتێبـی شـەریعەت و دانسـت و ڕێنماییـیە، کتێبـی زیکر و فیکریشـە و، هەریەکـەیان چەندین کتێبـی تێدایـە و ڕێنمـایی مـرۆڤ بـۆ چەندین دەرسی جیاجیـا دەکـات. دەبینـین هـەموو پلەیـەکی بـەڵکو هـەموو لاپەڕەیەکی، چەندین دەرگای ئیمان لە بەردەم مرۆڤدا دەکاتەوە و، لە هەمان کـاتدا چـەند مەبەسـت و ئامانجێکیشـی پێ دادەمـەزرێنێت، چونکـە ئـەوەی لـە کتێبـی نووسـراوی گـەردووندا

نووسراوە، قورئان بە ڕوونی باسی دەکات، بەمەش لە ناخی ئیمانداردا ئەوە جێگیر دەکات کە پەروەردگاریێتیی خواوەند هەموو شتێکی گرتووەتەوە و درەوشانەوە بەسام و هەیبەتەکەشی لە ئاسۆ و دەروونەکاندا پیشان دەدات..

لەبەر ئەوە، ئەگەر دەتوانیت سەرنج لەو موناسەبەتە بدەیت کە بە ڕواڵەت لاواز دەردەکەوێت و، توانیت بە وردی سەیری پشتی پەردەکەی بکەیت، ئەوا ئەو پەردەیەت لە بەردەمدا لادەچێت و، ئەو ئاسۆ فراوان و دەرس و ڕێنماییە نوێیانەی کە ئەو پەردەیە شاردبوونیەوە، دەردەکەون. بەڵکو شتی وا دەبینیت کە چەندین ئامانج و مەبەستی هەمەکییان لەسەر بنیات دەنرێت، ئیتر یەك لە دوای یەك چەندین جۆری پەیوەندیی بەهێز لەگەڵ ئەو موناسەبەتەدا کە بە ڕواڵەت لاواز دیار بوو، دەردەکەون. ئەو کاتە شێوازەکە بە تەواوی لەگەڵ ئەو مەقامەدا یەکاویەك دەردەچێت و، بەمەش پلەی ڕەوانبێژییەکەی پتر بەرز دەبێتەوە.

پرسیارێکی تر:

چ داناییەك لەوەدا هەیە کە قورئان هەزاران بەڵگە بۆ چەسپاندنی کاروباری دواڕۆژ و، تەوحید و، گەڕانەوەی مرۆڤ بۆ لای خوا و، پاداشتدانەوەی، دەهێنێتەوە؟.. هەروەها دانایی چییە لەوەدا کە هەموو سوورەت و لاپەڕەیەکی موصحەف لە هەموو مەقامێکدا، چ بە ڕاشکاوی و ڕاستەوخۆ چ بە بە جۆرێکی ناوەکی(ضِمـــني) چ بە ئاماژەکردن، سەرنجی مرۆڤ بۆ لای ئەوانەی باس کران ڕادەکێشێت؟

وەڵام:

چونکە قورئانی پیرۆز مرۆڤ ئاگادار دەکاتەوە کە: مەزنترین گۆڕانکاری و ئاڵوگۆڕی مێژووی جیهان کە لەناو بەدیهێنراوان و بازنەی "مومکینات"دا ڕوو دەدات: قیامەتە.. هەروەها ڕێنمایی ئەم مرۆڤە – کە هەڵگری پلەی جێنشینیی سەر زەوییە – دەکات بۆ مەزنترین مەسەلەی ئەوتۆ کە پەیوەندیی بە مرۆڤەوە بێت، کە مەسەلەی "تەوحید"ە و، بەختەوەریی هەمیشەیی یان سەر لێ تێکچوونی هەمیشەیی لەسەر بەندە. لە هەمان کاتیشدا ئەو لافاوی گومانە بەردەوامەی پێ دەباتە دواوە و، توندترین جۆرەکانی ئینکاری و سەرسەختیشی پێ تێك دەشکێنێت.

لەبەر ئەوە، ئەگەر قورئانی پیرۆز هەزاران جار سەرنجی مرۆڤ بۆ لای ئیمان بەو ئاڵوگۆڕە سەرسووڕهێنەرانە ڕابکێشێت و، وا لە خەڵکی بکات تەسدیقی ئەو مەسەلە گرنگ و پێویستەی مرۆڤ بکەن و، ملیۆنان جاریش ئەو مەسەلانە دووپات بکاتەوە،

هێشتا ئەم كارە لە ڕەوانبێژیدا هەرگیز بە زیادەڕەوی دانانرێت و بە هیچ جۆرێك بێتاقەتی و بێزاری بۆ مرۆڤ فەراهەم ناهێنێت، بەڵكو پێوستیی مرۆڤ بە دووپات كردنەوەی خوێندنەوەیان لە قورئاندا هەرگیز تەواو نابێت. چونكە لە هەموو "وجوود"دا هیچ مەسەلەیەك نییە لە "تەوحید" و "ئاخیرەت" گەورە و گرنگتر بێت.

بۆ نموونە:

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِها الأَنْهارُ ذلكَ الْفَوْزُ الْكَبير﴾ (البروج:١١).

ڕاستیی ئەم ئایەتە پیرۆزە بریتییە لە مژدەی ژیانی هەمیشەیی كە ئەم ئایەتە بەم مرۆڤە هەژارەی دەدات، ئەم مرۆڤەی كە هەموو دەمێك مردن ڕووبەڕووی ڕادەوەستێت. جا ئەم مژدەیە لەوە ڕزگاری دەكات كە مردن بە لەناوچوونێكی هەمیشەیی لێك بداتەوە و، خۆی و جیهانەكەی و هەموو خۆشەویستانی لە چنگی لەناوچوون ڕزگار دەكات، بەڵكو لەوەش زیاتر، دەستەڵات و بەختەوەرییەكی هەمیشەیی پێ دەبەخشێت.. كەواتە ئەگەر ئەم ئایەتە پیرۆزە ملیار جاریش دووپات بێتەوە، ئەوا هەرگیز بە زیادەڕەوی دانانرێت و بە هیچ جۆرێك ڕەوانبێژیی قورئان زامدار ناكات.

بەم جۆرە دەبینیت قورئانی پیرۆز، كە چارەسەری ئەم جۆرە مەسەلە گرنگانە دەكات و بە دانانی چەند بەڵگەیەكی بەهێز هەوڵ دەدات قەناعەت بەوانە ببەخشێت كە لەگەڵیاندا دەدوێت، ئەم قورئانە، لە زەین و دڵ و دەروونەكاندا ئەو ئاڵوگۆڕە مەزنانەی گەردوون بە قووڵی جێگیر دەكات و لە بەرچاویاندا وەك گۆڕانی خانە و لانە و شكڵ و شێوەیان ئاسانی دەكات. كەواتە ڕاكێشانی سەرنجی مرۆڤ بە هەزاران جاریش بۆ لای هاوچەشنی ئەم مەسەلانە - ئیتر ئەم سەرنج ڕاكێشانە چ بە ڕاشكاوی بێت و چ بە جۆرێكی ناوەكی و چ بە ئاماژە بۆ كردن - كارێكی یەكجار پێویستە و، وەك پێویستیی مرۆڤ وایە بۆ نیعمەتی نان و هەوا و ڕووناكی، كە چەند پێویستییەكی ئەوتۆن هەمیشە دووپات دەبنەوە.

نموونەیەكی تر: حیكمەتی ئەوەی كە قورئانی پیرۆز: ﴿والَّذين كَفَرُوا لَهُمْ نارُ جَهَنَّمَ﴾(فاطر:٣٦) و ﴿إِنَّ الظَّالِمينَ لَهُمْ عَذابٌ أَليم﴾ (إبراهيم:٢٢) و هاوچەشنیان لەو ئایەتانە كە بە شێوازێكی زۆر توند و تیژ هەڕەشە و گوڕەشەیان تێدا دووپات دەكاتەوە (وەك بە چەشنێكی گومانبڕ لە پەیامەكانی نووردا چەسپاندوومانە) ئەوەیە كە:

كافربوونی مرۆڤ: سنوورشكاندن و دەستدرێژی كردنە بۆ سەر مافی بوونەوەران و زۆربەی بەدیهێنراوان. ئەمەش ڕقی ئاسمانەكان و زەوی دەورووژێنێت و دەروونی توخمەكان بەرامبەر بە كافران پڕ لە ڕق و قین دەكات، بە ڕادەیەكی وا كە توخمەكانی بوونەوەر بە زللەی: "تۆفان" و شتی تریش لەو كافرانە دەدەن، تەنانەت دۆزەخیش هێندە ڕقی هەڵدەستێت كە وەختە لەتاوا لەتوپەت ببێت، وەك ڕاشكاویی ئایەتی پیرۆزی: ﴿**إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقاً وَهِيَ تَفُورُ ۞ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ**...﴾ (الملك:٧-٨) ئەمە دەردەبڕێت.

جا ئەگەر خواوەندی پادشای گەردوون لە فەرمانەكانیدا هەزاران، بەڵكو ملیۆنان جاریش ئەو تاوانە گەورەیەی كوفر و تۆڵەكەی بە شێوازێكی زۆر توندوتیژ دووپات بكاتەوە، هێشتا ئەمە لە ڕەوانبێژیدا بە زیادەڕەوی و ناتەواوی دانانرێت، لەبەر گەورەیی ئەو تاوانە گشتی و دەستدرێژییە بێ سنوورەی كە كوفر بۆ سەر مافی بوونەوەران دەیكات و، لەسەر بناغەی دانایی ڕوونكردنەوەی گرنگیی مافی ئەوانەی لە ژێر فەرمانی خوادان و، لەبەر دەرخستن و زەق كردنی ئەو ناشیرینییە لەبن نەهاتووەی كە لە كوفری ئینكاری كەران و ستەمە تەواو ناشیرینەكەیاندا هەیە. چونكە ئەو دووپات بوونەوەیە لەبەر بچووكی و بێ نرخیی مرۆڤ نییە، بەڵكو بۆ دەرخستنی گەورەیی ئەو لەسنووردەرچوونەی كافران و ستەمكارییەكەیانە.

پاشان دەبینین وا هەزار و سەدان ساڵە سەدان ملیۆن كەس بەوپەڕی شەوق و تاسەمەندی و هەست كردنەوە بە پێویستی و، بێ ئەوەی بێتاقەت و بێزار ببن، قورئانی پیرۆز بە بەردەوامی دەخوێننەوە.

بەڵێ، لە ڕاستیدا هەموو ڕۆژ و كاتێك جیهانێكە دێت و دەڕوات و، دەرگایەكە لە ڕووی جیهانێكی نوێ دەخرێتە سەرپشت. لەبەر ئەوە، هەزاران جار دووپات كردنەوەی "لا إله إلا الله" بەو شەوقەی كە هەست بە پێویستی پێ بوونی بكرێت، تاكو ئەو هەموو جیهانانەی كە هەردەم لەسەر ڕێن و دێن و دەڕۆن بە نووری ئەو ئیمانە ڕووناك بنەوە، وا لەو ڕستە تەوحیدییە دەكات وەكو چرایەكی ڕووناكیبەخش وابێت لە ئاسمانی ئەو جیهان و ڕۆژانەدا.

خۆ مادەم ئەمە لە "لا إله إلا الله"دا وایە، دووپات كردنەوەی قورئانی پیرۆزیش، بە هەمان جۆر، ئەو تاریكییە دەڕەوێنێتەوە كە بەسەر بەشی زۆری ئەو دیمەنە هاتوچۆكەر و

جیهانە ڕەوەند و سەرلەنوێ پەیدابووانەدا باڵی ڕاکێشاوە. هەروەها ئەو ناشیرینییانەش لەو وێنانەدا لا دەبات کە لە ئاوێنەی ژیاندا ڕەنگ دەدەنەوە و، وا لەو بارودۆخانەش دەکات کە بەرەو ڕووی دێن، لە قیامەتدا شایەتیی بۆ بدەن نەك شایەتیی لە دژ بدەن و (هەر ئەم دووپات بوونەوەیەی خوێندنی قورئان) پلەی مرۆڤ بەرز دەکاتەوە تا دەیگەیەنێتە ئەو پلەیەی کە گەورەیی تۆڵەی تاوانەکان بزانێت چەندەیە و، لە هەڕەشەی سامناکی پادشای ئەزەلیش تێبگات کە سەرپێچیی ستەمکارە سەرسەختەکان لەتوپەت دەکات و.. مرۆڤ دەخاتە شەوقی ئەوەی کە هەوڵ بدات لە دەست ستەم و سنوورشکاندنی دەروونی بەدخوازی، خۆی ڕزگار بکات.

جا لەبەر هەموو ئەم دانستانەیە کە قورئانی پیرۆز بەوپەڕی داناییەوە ئەو شتانە دووپات دەکاتەوە و، بەمەش دەری دەخات ئەو هەڕەشە زۆر و زەبەندانەی کە تا ئەم ئەندازەیە و بەم هێز و توندوتیژی و دووپات بوونەوەیەن کە باسمان کردن، ڕاستییەکی گەلێ گەورەیە و، شەیتانیش هەڵدێت لەوەی کە بە ناڕەوا و گاڵتەی بزانێت. بەڵێ، سزای دۆزەخ بۆ ئەو کافرانەی گوێ بۆ هەڕەشەکان ڕاناگرن، کارێکە یەکپارچە دادگەرییە.

❖ یەکێکی تر لەو شتانەی کە قورئان دووپاتیان دەکاتەوە، چیرۆکی پێغەمبەرانە، درووودیان لەسەر بێت.

بۆ نموونە: دانایی لە دووپات بوونەوەی چیرۆکی حەزرەتی مووسادا – درودی خوای لەسەر بێت – (کە بە ئەندازەی عەسای مووسا دانست و سوودی تێدایە) و، حیمکەتی دووپات بوونەوەی چیرۆکی پێغەمبەران – درووودیان لەسەر بێت – بریتییە لە چەسپاندنی پێغەمبەرێتیی پێغەمبەرمان ﷺ ئەمەش بە دەرخستنی ئەوەی کە پێغەمبەرێتیی هەموو پێغەمبەران بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە "ڕیسالەتی ئەحمەدی" ڕاستە و لە هەموویان حەقتر و شایانترە بۆ شوێنکەوتن. چونکە مەگەر یەکێك ئینکاریی پێغەمبەرێتیی هەموو پێغەمبەران بکات، دەنا مومکین نییە ئینکاریی پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ بکات. کەواتە باسکردنی چیرۆك و بەسەرهاتی ئەوان بەڵگەی پێغەمبەرێتیی حەزرەتی محەممەدن ﷺ.

پاشان بەشێکی زۆری خەڵك ناتوانن و، هەموو کاتێك بۆیان نارەخسێت کە قورئانی پیرۆز بخوێننەوە، بەڵکو چەندەیان بۆ لوا بەوەندە وازدەهێنن. ئا لێرەدا حیکمەتی ئەوە بە جوانی دەردەکەوێت کە هەموو سوورەتێکی درێژ و مامناوەندی لە بریی قورئانێکی

بچووککراوەن. ئنجا دووپات کردنـەوەی چیرۆکـەکانیش وەك دووپـات بوونـەوەی پایەکانی ئیمان وایە کە پێویستیان بە دووپات بوونەوە هەیە. واتـە: ڕەوانبێژی داخـوازی دووپـات بوونـەوەی ئەم چیرۆکانەیە و هیـچ زیادەڕەوییـەك لـەم کـارەدا نییـە. لەمـەش زیاتر، ئەم دووپات بوونەوەیـە تێماندەگەیـەنێت کـە ڕوودانـی پـەیدابوون و سـەرهەڵدانی حەزرەتی محەممەد ﷺ گەورەترین ڕووداوی مرۆڤایـەتی و شـکۆمەندترین مەسـەلەی نێـوان مەسەلەکانی گەردوونە.

بـەڵێ، کـە زاتـی ئـەو پێغەمبـەرە بـەڕێزە ﷺ مـەزنترین و بـەرزترین پلـەی لـە قورئـاندا دراوەتێ و (محمد رسول الله)یش، کە چوار پایەی لە پایـەکانی ئیمـان تێدایـە، لەگـەڵ (لا إله إلا الله)دا بەیەکەوە دەوترێن، بەڵگەیەکی گەلـێ گەورە و بێوێنەیە لەسـەر ئـەوەی کـە پێغەمبەریی حەزرەتی محەممەد ﷺ گەورەترین ڕاستیی ناو گەردوونە و، بـەڕێزترینی هەموو بەدیهێنراوانە بە گشتی و، "حەقیقەتی محەممەدی"ش - کە بریتییە لە کەسێتییە مەعنەوی و هەمەکییەکـەی ئـەو ﷺ - چـرای ڕووناکیبەخشـی هـەردوو جیهانەکەیـە و، ئـەم پێغەمبـەرەش شـایان و شـیاوی ئـەم پلەوپایـە دەراسـایەیە، وەك بـە چـەندین بەڵگـەی جۆراوجۆر لە بەشەکانی پەیامەکانی نووردا چەسپێنراوە. وا لێرەشدا و لـە نێـوان هـەزار بەڵگەدا یەك بەڵگە دەهێنین و بەم جۆرەی خوارەوە باسی دەکەین:

بـەپێی دەسـتووری: "السـبب کالفـاعل" بـە ئـەندازەی هـەرچی کـردەوەی چـاکی نەتەوەکـەی حـەزرەتی محەمـەد هەیـە ﷺ لـە هـەموو کـات و سـەردەمێکدا لـە لاپـەڕەی چاکەکارییەکانی پێغەمبەردا ﷺ کردەوەی چاکە دەنووسرێت.

ئنجا ئەو پێغەمبەرە ﷺ بەو نوورەی کە هێناویەتی، ڕاستییەکانی بوونەوەران ڕوونـاك دەکاتەوە. بـەم کارەشـی نـەك تەنـها جیننی و ئینس و مەلائیکـەت و زینـدەوەران دەخاتـە سوپاسـگوزاری و ڕەزامەندییـەوە، بـەڵکو هـەر هـەموو گـەردوون و ئاسمـان و زەوی بـە گشـتی ڕەزامـەندیی خۆیـان لـە بەرامبەریـەوە دەردەبڕن و، دەمـاودەم بـە هـەموو جۆرێـك ڕەوشتبەرزییەکانی ئەو پێغەمبەرە ﷺ دەگێڕنەوە و باسی دەکەن.

ئنجا بە نیشانەی ئەوەی کە دوعای ڕووەکەکان بە زمـانی ئامـادەیی و قابیلییـەتیان و، هی زیندەوەران کە بە زمانی سروشت دەیکەن، بە چـاو دەیبینـین کـە هەرهـەموویان گیرا دەبن.. بەمەدا دەردەکەوێت کـە ملیۆنـەها نـزای گیرا و سروشـتیی ملیۆنـەها پیاوچـاکی نەتەوەکەی ئەو پێغەمبەرەش ﷺ لەگەڵ ڕۆحانییەکاندا، بە هەمان جۆر، گیرا دەبن.

جا ئەم دوعا و نزایانەی کە ئەولیا و پیاوچاکان بەردەوام هەرچی ڕۆژە دەیانکەن و، دوعای ڕەحمەت بۆ ناردنی بە صەلات و سەلام لێکردنی دەینێرن و، دەستکەوتە مەعنەوی و کردەوە چاکەکانیان، هەموو ئەوانە، لە پێشدا پێشکەش بەو پێغەمبەرە ﷺ دەکرێن. سەرەڕای ئەو نوورە زۆر و لە سنووربەدەرەی کە لە قورئان خوێندنەوەی نەتەوەکەیەوە دەچێتە ناو دەفتەری کردەوە چاکەکانیەوە. ئەو قورئانە پیرۆزەی کە هەر پیتێك لە پیتەکانی - کە لە سێ سەد هەزار پیت زیاترن - (دە) چاکە و دە بەروبوومی دواڕۆژ، بەڵکو (سەد)، بەڵکو (هەزار) بۆ خوێنەرەکەی دەنووسرێت.

بەڵێ، خواوەندی زانای پەنهان، زووتر دەیزانی و دەیبینی: "حەقیقەتی محەممەدی" - کە کەسێتیی مەعنەویی ئەو زاتە پیرۆزەیە ﷺ - وەکو نموونەی درەختی "توووبا"ی بەهەشت وایە. لەبەر ئەوە، لە قورئانەکەی خۆیدا ئەو گرنگییە مەزنەی پێ داوە، چونکە هەر ئەوە لە هەموو کەسێك شایانتری ئەو پلەوپایە بەرزە بێت. ئەو خواوەندە لە فەرمانەکانیدا ئەوەی ڕوون کردووەتەوە کە دەستکەوتنی شەفاعەتی ئەو پێغەمبەرە ﷺ تەنها بە شوێنکەوتن و گوێڕایەڵی و شوێنپێ هەڵگرتنی سوننەتی پیرۆزی ئەو دەبێت و، هەر ئەوە کە گەورەترین مەسەلەکانی نێوان مرۆڤ بێت. بەڵکو قورئانی پیرۆز جارجار بایەخی بە لایەنە مرۆڤانەکەشی داوە، کە وەك تۆوی درەختی "تووبا"ی بەهەشت وایە.

جا لەبەر ئەوەی کە ڕاستییە دووپاتبووەکانی قورئان ئەم نرخە بەرزانەیان هەیە و ئەو هەموو دانستەیان تێدایە کە باس کران، ئەوا سروشتی ساغ و بێعەیب و تەواوی مرۆڤ شایەتی لەسەر ئەوە دەدات کە دووپات بوونەوە لە قورئاندا، موعجیزەیەکی بەهێز و فراوانە. مەگەر یەکێك بە تاعوونی ماددییەت دڵ و ویژدانی نەخۆش کەوتبێت. ئەو جۆرە کەسانەش ئەم دەستوورە بەناوبانگە دەیانگرێتەوە کە دەڵێت :

قد تنكِرُ العينُ ضوءَ الشمس من رمدٍ   وينكرُ الفم طعمَ الماءِ من سقَمِ[1]

* * *

(١) واتە بەهۆی چاوێشەوە هەندێ جار چاو ئینکاریی ڕووناکیی خۆر دەکات و، بەهۆی نەخۆشیشەوە دەمی مرۆڤ ئینکاریی تامی ئاو دەکات. ئەم شیعرە هی ئیمامی بوصیرییە. بڕوانە: "بردة المديح" الفصل السادس. (وەرگێڕ)

کۆتایی

ئەم مەسەلەی دەهەمە لە دوو پەراوێزدا

پەراوێزی یەکەم:

دوازدە ساڵ پێش ئێستا بەرگوێم کەوت کە: زەندیقێکی سەرسەخت دەروونی خراپ و مەبەستی پیسی خۆی ئاشکرا کردووە بەوەی کە قورئانی پیرۆزی وەرگێڕاوە. بەم هەوڵدانی وەرگێڕانەی قورئانیش پلانێکی ترسناکی بۆ ڕێزنەهێشتنی قورئان ساز کردووە و، وتوویەتی: با قورئان وەربگێڕرێت تاکو نرخەکەی دەربکەوێت. بە خەیاڵی خۆی گوایا: با خەڵکی دووپات بوونەوە ناپێویستەکانی ببینن و، لە بریی خۆی وەرگێڕراوەکەی بخوێننەوە... هتد لەم بیروڕا ژەهراوییانە.

بەڵام بە فەزڵی خــوای گەورە، پەیامەکانی نوور بەهۆی بەڵگە بەهێزە دەمکوت کەرەکانی و بڵاوبوونەوەی بە جۆرێکی فراوان لە هەموو شوێنێکدا، ئەو بیر و پلانەی ئەوی لەباربرد و پەکی خست و، بە چەشنێکی گومانبڕ چەسپاندوویەتی کە: هەرگیز لە توانادا نییە بە جۆرێکی ڕاستەقینە قورئانی پیرۆز وەربگێڕرێت و، هەر زمانێکی تری جگە لە زمانی عەرەبیی فوصحا هەرگیز ناتوانێت تایبەتکاری و سەرنجە ورد و ناسکە ڕەوانبێژییەکانی قورئان بپارێزێت و، ئەو وەرگێڕراوە سادە و جوزئییانەی کە مرۆڤ دەیانکەن، بە هیچ حاڵێك جێی تەعبیرە پڕ و تۆکمە و ئیعجازبەخشەکانی قورئان ناگرنەوە، کە لە هەر پیتێکیدا لە "دە"وە تا "هەزار" چاکەی تێدایە. لەبەر ئەوە، هەرگیز مومکین نییە لە بریی خۆی وەرگێڕراوەکەی بخوێنرێتەوە.

بەڵام سەرەڕای ئەمە، ئەو مونافیقانەی کە قوتابێتیی ئەو زەندیقەیان کردبوو، لە پێناوی شەیتاندا چەند هەوڵێکی هەڵەشانەیان دا، تاکو بە دەم وپلی خۆیان نووری قورئانی پیرۆز بکوژێننەوە.. جا لەبەر ئەوەی من کەس نابینم و تێکەڵی خەڵکی ناکەم، ئەوا ڕاستیی ئەو شتانەی لە بارودۆخی دەرەوەدان نازانم و لە بارەیانەوە ئاگادار نیم. بەڵام زیاتر وا گومان دەبەم کە ئەمەی ئێستا باسم کرد بوو بەهۆی نووسینی مەسەلەی دەهەم، هەرچەندەش لە هەموو لایەکەوە تەنگانە دەورەی دابووم.

پەراوێزی دووهەم:

ڕۆژێکیان، دوای بەربوونمان لـە بەندیخانەی "دەنیزلی" لـە نـهۆمی سـەرەوەی ئوتێلـی "شەهر"دا دانیشتبووم و سەرنجی ئەو دار چنارە زۆرانەم دەدا کـە لـەناو باخچـە و بێـستانە دڵڕفێنەکانی دەوروبەرمدا بوون. بینیم ئەو درەختانە بەو جموجـووڵ و لەنجـە و لارەی کـە لـە بنکەوە هـەتا لـق و پەلـەکانیان دەیـاننواند، دڵخـۆش دیـارن و هـەر کـە بـە ئاسـتەم سروەیەکیان بەردەکەوێت، یەکسەر گەڵاکانیان دەلەرێنەوە. بەم جۆرە ئەو درەختانەم لـە جوانترین و شیرینترین شێوەدا هاتە پێش چاو، وەك ئـەوەی لـە ئەڵقـەی زیکـر و تەهلیلـەدا خەریکی تەسبیحاتی خواوەند بن.

ئەم جموجووڵە ناسکانە، دەستکاریی ژێیەکانی دڵیان کردم، لەو کاتەدا کـە دڵـم لـە پەژارەی جودایی خۆشەویستانمدا بوو، هەروەك خۆیشم لە خەمی ئەوەدا بووم کە بە تەنها مابوومەوە. کتوپڕ لەم کاتەدا دوو وەرزەکەی پـایز و زسـتانم بـە دڵـدا هـات و بێ ئاگـایی سەری تێ کردم، چونکە لەو دوو وەرزەدا گەڵاکان هـەڵدەوەرێن و جوانی‌یـان نـامێنێت. لەمەوە خەم و خەفەتی زۆرم خوارد بۆ ئەو دار چنارە جوانانـە و هـەموو زینـدەوەران، کـە ئێـستا ئەو زەوق و خـۆشـی و شـادی‌یەیان تێـدا دەردەکـەوێت پاشـان لـەو دوو وەرزەدا ئاوایـان بەسـەر دێـت! بەڵێ، گـەلـێ خەفـەت و ئـازارم چـەشت و، هێنـدە پـەژارەی ئەوتۆشـم لەسـەر کۆبوونـەوە (کە لـە نـەمـان و جودایی‌یـەوە پەیدا بوون و ئەم پـەردە ڕازێنراوە جوانەی بوونەوەریان پڕ کردووە) کە بە جارێ هەردوو چـاوم نوقمـی فرمێسـك بوون.

لەم کاتەدا کە من لەم بارە پەرێشان و خەم و پەژارەیەدا بووم، لە پڕ نووری حەقیقـەتی محەممەدی ﷺ هەروەك بە هانای هەموو ئیمانداریکەوە دێت، بـە هانـای منیشـەوە هـات و، یەکسەر ئەو خەم و خەفەتە لە سنوور بەدەرانەی نەهێشت و هەموویانی گۆڕی بە چەندین شادمانی و دڵخۆشیی لەڕادەبـەدەر، ئیـتر وام لـێ هـات کە بـە هەمیشـە و بـەردەوامی لـە ڕەزامەندی و سوپاسگوزاریی ئەو حەقیقەتی محەممەدی‌یەدا بم، کە تەنها یەك بەش لـە بەشـە زۆرەکانی لێشاوی نوورە لـە سـنوور و ڕادەبەدەرەکەی، منـی ڕزگـار کـرد و لـە هـەموو سـووچێکی دەروون و نـاخی ویژدانمدا دڵنـەوایی بڵاو کـردەوە. کـە ئەمـەش بـەم جـۆرەی خوارەوە بوو:

ئـەو ڕوانینـە بـێ ئاگایانەیـە، گـەڵا ناسـك و درەختـە باڵابـەرزەکانیان بـێ ئـەرك و فـەرمانبـەری و بێ سـوود و بایـەخ پیشـاندام و، وای بـردە ئەندێشـەمەوە کە لەرینـەوە

ناسك و جوانەكانیان هی توندی و زۆریی شەوق و زەوق و خۆشـی نی‌یە، بەڵكو هی بیم و ترس و لەرزە لەتاو سامناكیی نەمان و جودایی و لەناوچوون. بەڵێ، ئەو ڕوانینە بێ ئاگایانەیە وای پیشـاندام، ئـەولاتر بچێـت.. بـەم پیشـاندانەش ئـەو عیشـقی مانـەوە و خۆشەویستی‌یەی ژیان و شەیدای جوانی و بەزەیی‌هاتنەوەیەم بە هاوڕەگەزدا، كە لە من و هەموو كەسێكی تردا ڕەگیان داكوتاوە، هەموو ئەمانەمی پێكـا و، بـەم جۆرە دنیـای لـێ كردم بە دۆزەخێكی مەعنەوی و، عەقڵیشی لـێ كـردم بـە ئەندامێك بۆ دەردی سـەری و ئەشكەنجە و ئازار..

ئا لەم كاتەدا كە من لەم بارودۆخە پڕ لە ئازارەدا بووم، لە پڕ دەبینـم ئـەو نـوورەی كـە حەزرەتی محەممەد ﷺ هەموو مرۆڤایـەتیی پێ ڕوونـاك كـردەوە، پەردە لـە بـەردەم چـاومدا هەڵدەداتەوە و چەندین دانست و واتـا و ئـەرك و فەرمانبـەریی یـەكجار زۆر، كـە دەگەنـە ژمـارەی گـەڵای چنارەكـان، دەردەخـات و پیشـانمیان دەدات. پەیامـەكانی نـوور چەسپاندوویانە كە ئەو فەرمانبەری و ئەركانە سێ بەشن[1]:

بەشی یەكەم:

ئەو بەشـەیە كـە دەڕوانێتـە نـاوە جوانـەكانی بەدیهێنـەری مـەزن. جـا هـەروەك ئەگـەر وەستایەكی كارامـە و لێـهاتوو مەكینەیـەكی بێ‌وێنـە دابـهێنێت، ئـەوا هـەموان ستایشـی دەكەن و ڕێز لـە كارەكەی دەنێن و پیرۆزبایی داهێنانەكەی لـێ دەكـەن، مەكینەكـەش بـە هەمان جۆر لە ئاستی خۆیدا پیرۆزبایی لە داهێنەرەكەی دەكات و بە زمانی حاڵ ستایشی دەكـات، بـەوەدا كـە ئـەو بەرهەمانـەی ئـەوی لـە پێنـاودا دروسـت كـراون و ئامـانجی بەدیهێنەرەكەین و ئێستا خۆی بەرهـەمی‌هێناون، بـە جۆرێكی تـەواو پیشـانی كەسـانی تـر دەدات.

بەشی دووهەم:

ئەوەیە كە ڕوو دەكاتە ڕوانین و بەرچاوی زیندەوەران و بەدیهێنراوە خاوەن هەست و شعوورەكان. واتە: دەبێتە مایەی موتاڵا و سەیركردنێكی شیرین و سەرنجدانێكی بـەتام بۆ خـاوەن هەسـتان. ئیـتر هـەموو شـتێك وەكـو كتێبێكـی زانسـتیی لـێ دێـت و ئـەم جیهانـە بینراوە بەجێ ناهێڵێت هەتا واتاكانی خۆی لە زەینی خـاوەن هەسـت و شـعوورەكاندا و چاپكردنی وێنەكانی لە مێشكیاندا و ڕەنگدانـەوەی وێنەكـەی و چـاپبوونی لـە لـەوحی

(١) مامۆستا نوورسی لێرەدا دوو فەرمانبەریی باس كردووە. چونكە سێ‌هەمیان هـی شتەكە خۆیـەتی. بڕوانـە: (وتەی دەهەم، ڕاستیی شەشەم). (وەرگێڕ)

میسالیی تۆمارەکانی جیهانی پەنهانی غەیبدا، بەجێ نەهێڵێت. واتە: لە جیهانی بینراوەوە بۆ جیهانی پەنهان ناگەڕێتەوە تاکو نەچێتە ناو چەندین بازنەی "بوون"ی زۆرەوە و، چەندین جۆری "بوون"ی مەعنەوی و غەیبی و زانستی بەدەست نەهێنێت.

بەڵێ، مادەم خوا هەیە و زانستی ئەو هەموو شتێکی گرتووەتەوە، ئەوا لە ڕوانگەی حەقیقەتەوە نابێ بە هیچ جۆرێك لە جیهانی ئیمانداردا: (نەبوون و لەناودان و لەناوچوون و گاڵتەجاری و توانەوە و نەمان) ببێت. لە کاتێکدا کە دنیای کافران پڕە لە نەبوون و، جودایی و، گاڵتەجاڕی و، نەمان. ئەوەش کە ئەم ڕاستی‌یە ڕوون دەکاتەوە ئەو وتە بەناوبانگەیە کە بەسەر زمانی خەڵکی‌یەوەیە و هەردەم دەیڵێنەوە: (هەرکەسێك خوا بۆ ئەو ببێت، هەموو شتێکی تریشی بۆ دەبێت.. ئەو کەسەش خوا بۆ ئەو نەبوو، هیچ شتێکی تری بۆ نی‌یە)!

بە پوختی:

"ئیمان" هەروەك لە کاتی سەرەمەرگدا مرۆڤ لە ئیعدامی هەمیشەیی ڕزگار دەکات، هەروەها دنیای هەموو کەسێکیش لە چەندین تاریکیی وەك: نەبوون و، لەناودان و، گاڵتەجاڕی و، بێ‌مەبەستی ڕزگار دەکات. بەڵام کوفر، بە تایبەتی ئەگەر کوفری موتڵەق بێت، ئەو مرۆڤە و دنیا تایبەتی‌یەکەشی بە مردنەکەی لەناو دەبات و دەیخاتە تاریکستانی دۆزەخێکی مەعنەوی‌یەوە و لەزەت و خۆشی‌یەکانیشی دەکات بە خەفەت و ئازار.

دەبا گوێی ئەوانەی فەزڵی ژیانی دنیا بەسەر ئاخیرەتدا دەدەن، بزرنگێتەوە و.. ئەگەر ڕاست دەکەن با چارەیەك بۆ ئەم کارە بدۆزنەوە، یان با بێنە ناو بازنەی ئیمانەوە و خۆیان لەم زیانە گەورەیە ڕزگار بکەن.

﴿سبحانك لا علمَ لنا إلاّ ما عَلَّمْتَنا إنَّكَ أنتَ العليم الحكيم﴾.

برای زۆر موشتاق و ئومێدەواری

دوعا و نزاتان:

سەعیدی نوورسی

مەسەلەی یازدەهەم

درەختی پیرۆزی پایە هەمەکییەکانی ئیمان، چەندین بەروبوومی هەیە. یەکێك لەوانە: بەهەشتە، یەکێکی تر: بەختەوەریی هەمیشەیی‌یە، یەکێکی تر: بینینی خوای گەورەیە.. جا لەبەر ئەوەی پەیامەکانی نوور سەدان بەرهەمی هەمەکی و هەندەکییان بە بەڵگەی چەسپێنەرەوە لە (سراج النور)دا باس کردووە، ئەوا خوێنەری بەڕێز ڕەوانەی ئەوێ دەکەین. بەڵام لێرەدا تەنها ئاماژە بۆ چەند بەروبوومێکی هەندەکی دەکەین، بەڵکو بۆ بچووکترین بەروبوومی هەندەکی و تایبەت لەو بەروبوومە خۆشانە.

یەکەمیان:

ڕۆژێکیان لەبەر خۆمەوە دوعایەکم بەم واتایە کرد:

(ئەی پەروەردگار! داواکارم و لێت دەپاڕێمەوە کە لەبەر خاتری جیبریل و میکائیل و ئیسرافیل و عیزرائیل و، بە شەفاعەتیان، لە زیانی شەیتانەکانی جینی و ئینس بمپارێزیت).

هەر کە ناوی عیزرائیلم هێنا - کە خەڵکی دەخاتە ترس و لەرزەوە - یەکسەر تامێکی بەلەزەتم لە ناوهێنانیدا چەشت، ئنجا سوپاسی خوای گەورەم کرد و لەبەر خۆمەوە وتم: "الحمد لله". پاش ئەمە خۆشەویستی‌یەکی زۆر پاك و بێگەردی عیزرائیلم لە دڵدا چەسپا، چونکە یەکێکە لەو مەلائیکەتانەی کە باوەڕبوون پێیان بە یەکێك لە پایە هەرە گرنگەکانی ئیمان دادەنرێت.

لێرەدا بە کورتی ئاماژە بۆ بەروبوومێکی بچووك لەو بەربوومە لەژمارەبەدەرانە دەکەین، کە لە باوەڕبوون بەم مەلائیکەیەدا هەن:

یەکێك لەوانە:

بێ گومان گرنگترین شت کە مرۆڤ هەیەتی و بە پەرۆشەوە هەوڵی پاراستنی دەدات: "گیان"یەتی. جا کاتێ بیرم کردەوە لەوەی کە مرۆڤ ئەم گیانە بە یەکێکی بەهێز و

دەستپاك دەسپێرێت تاكو لە بێهوودەیی و لەناوچوون بیپارێزێت، كاتێ كە بیرم لەمە كردەوە، هەستم بە دڵنیایی و دڵخۆشییەكی زۆر دەكرد.

پاشان ئەو مەلائیكەتانەم هاتەوە یاد كە كردەوەكانی مرۆڤ تۆمار دەكەن، بەم هۆیەوە چەند بەرهەمێكی پڕ تام و شیرینی وەك ئەمەی پێشووم بەدی كرد و، خۆشەویستی و ڕێزیانم لە دڵدا دامەزرا.

یەكێك لەو بەرهەمانە ئەوەیە كە: مرۆڤ لە پێناوی مانەوەی كردەوە چاك و بەنرخەكانیدا، هەوڵی پاراستن و هەڵگرتنیان دەدات، چ لە ڕێی نووسین و چ لە ڕێی شیعر و چ لە ڕێی شریتەكانی سینەمایشەوە. بە تایبەت گەر لەو جۆرە كردەوانە بن كە لە بەهەشتدا بەروبوومی هەمیشەیییان هەیە و دەمێننەوە و مرۆڤ زیاتر حەز لە پاراستنیان دەكات.

بەڵێ، كاتێ ئەو مەلائیكەتانەی كردەوەكانی مرۆڤ تۆمار دەكەن – ئەوانەی كە خوای گەورە بە ﴿كِراماً كاتبين﴾[1] ناویان دەبات – كاتێ ئەم مەلائیكەتانە لەسەر شانی مرۆڤ ڕادەوەستن، بۆ ئەوەیە كە كردەوەكانی مرۆڤ لە چەندین پیشانگا و دیمەنی هەمیشەییدا دەربخەن و پیشانیان بدەن. تاكو خاوەنەكانیان خەڵاتی بەنرخی هەمیشەیی بەدەست بهێنن. جا لە بەروبوومی ئەم باوەڕەدا تامێكی هێندە شیرینم چەشت كە بە هیچ جۆرێك ناتوانم دەری ببڕم و وەسفی بكەم.

لەو كاتەشدا كە گومڕا و سەر لێ شێواوان لە هەموو ئەو هۆكارانەی پەیوەندییان بە ژیانی كۆمەڵایەتیمەوە هەیە بێبەشیان كردم و، لە كتێب و خۆشەویست و خزمەتگوزارانی دەوروبەرم و هەموو ئەو هۆیانەی دڵنەواییان پێ دەبەخشیم، دووریان خستمەوە و دووچاری ئاوارەیی و تەنیایی و نامۆییان كردم، لە ناخۆشی و دڵتەنگییەكی وەهادا بووم كە وام هەست دەكرد ئەم دنیا چۆڵ و بێدەنگەم بەسەردا دەڕووخێت! ئا لەم دۆخە ناهەموارەدا بووم كە یەكێك لە بەروبوومەكانی (باوەڕ بە مەلائیكەت) بە هانامەوە هات و ڕزگاری كردم و، دنیا تایبەتییەكەم و جیهانی دەوروپشتیشمی بۆ ڕووناك كردمەوە و، بە مەلائیكەت و ڕۆحیانەتە پاكەكان ئاوەدانی

---

(١) واتە: چەند مەلائیكەتێكتان لەسەرە كە بەندەی بەڕێزی خوای گەورەن و كردەوەكانتان دەنووسنەوە و دەیانپارێزن. (وەرگێڕ)

کردەوە، بە چەشنێ کە خۆشی و شادمانی هەموو لایەکی گرتەوە[١]. هەروەها ئەم بەروبوومە پیشانی دام کە چەندە جیهانی گومڕا و سەر لێ شێواوان پڕە لە هاوار و نالەی تەنیایی و خەم و پەژارەی بێهوودەیی و تاریکی.

لەم کاتەدا کە ئەندێشەم لە خۆشیی چەشتنی تام و لەزەتی ئەم بەروبوومە خۆشەدا بوو، هەستی بە یەکێك لە بەروبوومەکانی (باوەڕ بە پێغەمبەران) – دروودی خوایان لەسەر بێت – کرد و تامی خۆشی ئەم بەرهەمەشی چەشت. هەروەها هەستم کرد کە ئیمانەکەم پتر زیادی کردووە و بووە بە ئیمانێکی گشتی و فراوان. چونکە ئەو ئیمانەکات و سەردەمە ڕابووردووەکانی پێغەمبەرانی پێشینی بە نووری ئەو پێغەمبەرانە و بە ڕادەیەکی ئەوتۆ لە بەرچاومدا ڕووناك کردەوە کە وا هەستم دەکرد لەگەڵ ئەواندا دەژیم و، هەریەك لەو پێغەمبەرە بەرێزانەش – لە بەرچاومدا – بە هەزاران جار تەسدیقی پایەکانی ئەو ئیمانەیان دەکرد کە دواهەمین کەسیان ﷺ هێناویەتی و بانگی خەڵکیی بۆ لا کردووە. ئەم هەست کردنەشم بە جۆرێکی وا بوو کە شەیتانی دەمکوت و بێ دەنگ کرد.

پاشان ئەو پرسیارەی کە وەڵامێکی شیفابەخشی هەیە و، لە (بریسکەی: حکمة الإستعاذة)دا[٢] باس کراوە، بە دڵمدا هات، کە ئەمەیە:

ئایا بۆچی ئەو ئیماندارانەی کە ئەم هەموو بەروبوومە زۆرەی ئیمان و ئەم سوود و بەرهەمە خۆش و پڕ تام و لەزەتە زۆرەیان هەیە و، لە لایەن خواوەندی میهرەبانی خۆیشیانەوە هەردەم بە چاودێری و میهرەبانی و بەزەیی پشتگیرییان لێ دەکرێت، کە هەموو ئەمانەش پشت و پەنا و هێز و وورەیان پێ دەبەخشن، بۆچی گومڕایان بە سەریاندا سەردەکەون؟ تەنانەت کاتی وا دەبێت کە بیست کەسی گومڕایان بەسەر سەد کەسی ئیمانداردا زاڵ دەبن و پەرێشانیان دەکەن؟!

---

(١) پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: "أطت السماء وحق لها ان تئط، ما من موضع أربع أصابع إلا عليه مَلَكٌ واضع جبهته ساجداً لله تعالى". رواه أحمد (٥/١٧٣) والترمذي (زهد/٩) وابن ماجة (زهد/١٩) والحاكم وصححه ووافقه الذهبي. واتە: ئاسمان لەتاو كۆڵی قورسی خۆی و، بە وێنەی ئەو حوشترەی بارەكەی قورس بێت، دەناڵێنێت و هاواری لێ بەرز دەبێتەوە. حەقیشیەتی كە هاواری لێ بەرزبێتەوە، چونكە هەموو جێگایەكی كە بە ئەندازەی چوار پەنجە بێت مەلائیكەتێكی تێدایە، سەری سوژدەی بۆ خوای گەورە تێدا داناوە. (وەرگێڕ)

(٢) واتە بریسكەی سیازدەهەم (پەیامی حیكمەتی خۆپەنادان لە شەیتان). (وەرگێڕ)

هەر لە ناوەندی ئەم بیر کردنەوەیەدا، ئـەم پرسیارەی تریشـم بـە دڵـدا هـات کـە: (ئایا بۆچی قورئانی پیرۆز لە بەرامبەر ئەو پیلانـە لاوازانـەی کـە شـەیتان بـۆ ئیمـاندارانی سـاز دەکـات، ئـەو هـەموو ئایەتانـە - یـەك لـە دوای یـەك - سـەبارەت بـە یارمـەتیدانی مەلائیکەتانەوە بۆ ئیمانداران، باس دەکات)؟

لەبەر ئەوەی پەیامەکانی نوور حیکمەتی ئەمەیان بە چەندین بەڵگەی بەهێز و سـەلمێنەر چەسپاندووە و ڕوونیان کردووەتەوە، ئەوا لێرەدا زۆر بە کورتی ئاماژە بۆ وەڵامی ئەو پرسیارە دەکەین:

بەڵێ، لە کاتێکدا کە مرۆڤێکی خراپکار یان هەر کەسێکی ڕووخێنەر بیەوێت بە دزییەوەوە ئاگر لـە کۆشـکێك بەربدات و بیڕووخێنێت، ئەوا سەد کەس ڕادەپەڕن و ئەرکی پاریزگاری کردنی ئەو کۆشکە دەخەنە ئەستۆیان، وەك بڵێی سەد کەس هاتبێتن بۆ ڕووخاندن یان سووتاندنی ئەم کۆشکە! تەنانـەت هـەندێ جار بۆ پاراستنی کۆشـکەکە پەنا دەبرێتە بەر پادشا یان دەوڵەت. چونکە مانەوەی ئـەو کۆشـکە بـەندە بـە مانـەوەی ئەو هەموو هەلومەرجانەی کە پێویستن بۆ مانەوەی. بەڵام ڕووخاندن و کاولکردنی، تەنها بە نەمانی یەکێك لەو هەلومەرج و هۆکارانە ڕوودەدات!

ئنجا لە ڕوانگەی ئەم نموونەیەوە تێدەگەین کە هەروەك مرۆڤێکی خراپکار دەتوانێـت بە تەنها یەك دەنکە شقارتە ئاگر بەربداتە کۆشکێکی گەورە و لـەناوی بـبات، بـە هـەمان جـۆر، شـەیتانەکانی جیننـی و ئینسـیش بـە کردارێکـی زۆر کـەم و بچـووك دەتوانـن کاولکاری و تێکدانێکی سەرسووڕهێنەر یان سووتاندنێکی مەعنەویی ئەنجام بدەن.

بەڵێ، بناغە و ناوەرۆکی هەموو تاوان و، ناڕەوایی و، کردارێکـی خـراپ بریتییـە لـە نەبوون(العدم) و ڕووخاندن(الهدم)، چونکە هەردەم لە پشتی ئەمانەوە کـرداری نـاڕەوا و لەکارخستن و نەبوون ڕوودەدات.

جا بەپێی ئەم خاڵەی کە ڕوون کرایـەوە، شەیتانەکانی جیننی و ئینس، بە لاوازترین هێزەوە دەتوانـن بـەرەنگاری هـێزێکی گـەورە و لەژمارەبەدەری ئـەهلی حـەق و ڕاسـتی ببنەوە و تەنگیان پێ هـەڵبچنن، هـەتـا وایـان لـێ دێت پـەنـا دەبـەنە بـەر دەرگانەی خـوای گەورە و، هەمیشە لە هەوڵ و تێکۆشاندا دەبـن. هـەر لـەبـەر ئەمەشـە کـە دەبینین قورئـانی پیرۆز ئـەو هـەموو یارمەتییـە زۆر و زەبەندانـەی بـۆ دانـاون و، نـەوەدونۆ نـاوی لـە نـاوە جوانەکانی خۆی داوە بە دەستیانەوە و، فەرمانی زۆر توند و بەهێزیان بۆ دەردەکـات کـە لە بەردەم ئەو دوژمنانەدا خۆیان ڕابگرن!

یەکسەر لەم وەڵامەوە بناغەی مەسەلەیەکی سەرسووڕهێنەر و سەرەتای ڕاستییەکی گەورە و گرنگ دەرکەوت، کە بەم جۆرە بوو:

هەروەك "بەهەشت" بەرهەم و ئەنجامەکانی گشت جیهانەکانی بوون(عوالم الوجود) کۆ دەکاتەوە و، هەموو ئەو تۆوانەی لە دنیادا چێنراون لە بەهەشتدا بەردەگرن و بەهەشت وایان لێ دەکات کە بەروبوومی خۆیان بە هەمیشەیی پێشکەش بکەن، هەر بەم پێیەش، "دۆزەخ" هەموو بەروبوومەکانی جیهانی نەبوون(العدم) دەبرژێنێت و دایاندەتەکێنێت، بۆ ئەوەی ئەنجامە پڕ لە سوێ و ئازاراوییەکانی جیهانە بێ‌سنوورەکانی فەنا و نەبوون دەربخات. چونکە کارگەی ترسناکی دۆزەخ سەرەڕای ئەرك و فەرمانە زۆرەکانی خۆی، جیهانی بوونیش لە چڵك و چەپەڵییەکانی جیهانی "نەبوون" پاك دەکاتەوە.

پشت بە خوا ئەم مەسەلە گرنگە لە پاشاندا ڕوون دەکەینەوە، چونکە نامانەوێت لێرەدا دەرگای لێ بخەینە سەرپشت و، هەڵی دەگرین بۆ جێگایەکی تر.

* * *

هەروەها یەکێکی تر لە بەروبوومەکانی (باوەڕ بە مەلائیکەت) دەگەڕێتەوە بۆ باوەڕبوون بە: "نەکیر و مونکەر"(١)، کە بەم چەشنەی خوارەوەیە:

---

(١) روى الترمذي (جنائز/٧٠) وأبو داود بمعناه (٢/٥٤٠،٥٤١) وابن ماجة (جنائز/٦٥) وأحمد (٣/١٢٦،٤/٢٨٨): "إذا قبر الميت أتاه ملكان أسودان أزرقان يقال لأحدهما المنكر وللآخر نكير فيقولان: ما كنت تقول في هذا الرجل؟ فيقول ما كان يقول: هو عبدالله ورسوله، فيقولان: قد كنا نعلم أنك تقول هذا، ثم يفسح له في قبره سبعون ذراعاً في سبعين ثم ينور له فيه، ثم يقال له: نم. فيقول: أرجع إلى أهلي فأخبرهم فيقولان: نم كنومة العروس الذي لا يوقظه إلاّ أحب أهله إليه، حتى يبعثه الله من مضجعه ذلك. وإن كان منافقاً قال: سمعت الناس يقولون قولاً فقلت مثله، لا أدري. فيقولون: قد علمنا أنك تقول ذلك، فيقال للأرض التئمي عليه، فتختلف أضلاعه فلا يزال فيها معذباً حتى يبعثه الله من مضجعه ذلك". واتە: ئیمامی تیرمیذی و ئەبوو داوود و ئیبنوماجە و ئەحمەد ئەم فەرموودەیە دەگێڕنەوە: "هەرکە مردوو لە گۆڕەکەیدا دانرا، دوو مەلائیکەتی ڕەش و شین کە یەکێکیان پێی دەوترێ "مونکەر" و ئەوی تریشیان "نەکیر" دێن بۆ لای و پێی دەڵێن: لە دنیادا چیت سەبارەت بەم پیاوە دەوت؟ (مەبەست لەو پیاوە پێغەمبەرە ﷺ) ئەویش لە دنیادا چیی وتووە ئەوە دەڵێتەوە و دەڵێت: "بەندە و پێغەمبەری خوایە". ئنجا پێی دەڵێن: دەمانزانی وا دەڵێیت. پاشان بە ئەندازەی حەفتا گەز پانی و حەفتاش درێژی گۆڕەکەی بۆ فراوان دەکرێت و ڕووناك دەکرێتەوە. پاشان پێی‌دەڵێن: بخەوە. ئەویش دەڵێت: با بڕۆمەوە ئەم هەواڵە بە کەسوکارم بدەم. پێی‌دەڵێن: بخەوە و هەڵمەسە وەکو ئەو بووکەی کە هەر لە خەودایە تاکو خۆشەویستترین کەسی هەڵی‌دەسێنێت. ئنجا ئەو مرۆڤە لەوێ

ڕۆژێکیان لەبەر خۆمەوە وتم:

(دەبێ من - وەك هەموو کەسێکی تر - بێ چەند و چۆن بچمە ناو گۆڕەوە)!

کە ئەممەم وت، یەکسەر بە خەیاڵ وام دانا کە ڕۆشتوومەتە ناو گۆڕەکەمەوە. لەو کاتە و لەو گۆڕە تاریکەدا کە دەتگوت زیندانی یەك کەسی‌یە، هەستم بە نائومێدی و بێ هاوڕێی و تەنیایی دەکرد. بەم جۆرە لەو جێگا تاریك و تەنگ و ساردەدا بە تەنیا مابووم، لەپڕ دوو مەلائیکەت لە دەستەی "نەکیر و مونکەر" هاتن بۆ لام و لەگەڵمدا کەوتنە وتووێژ، بە چەشنێ کە دڵی تەنگ و گۆڕی تەسکی منیان بۆ فراوان کردم و، بەم جۆرە گۆڕەکەم و دڵم ڕووناك و گەرم بوونەوە و، هەستم کرد کە چەند دەروازەیەکم بەسەر جیهانی بەرزەخدا لێ خرایە سەرپشت..

هەر لەو ئەندێشەیەدا دڵم بەو حاڵە گەشایەوە و، بۆ ئەو بارودۆخەی کە ئێستا بە خەیاڵ دیم و لە ئایندەشدا بە حەتمی دێتەدی، سوپاس و ستایشی زۆری خوای خۆمم کرد.

جا هەروەك دەگێڕنەوە کە جارێك قوتابی‌یەك لەو کاتەدا خەریکی خوێندنی وانەکانی (نەحو و صەرف) دەبێت، کۆچی دوایی دەکات. نەکیر و مونکەر لە گۆڕدا لێی دەپرسن: (مَنْ رَبُّكَ)؟ پێیان دەڵێت: (مَنْ) موبتەدایە و (رَبُّــــكَ)ش خەبەرەکەیەتی، پرسیارێکی قورسم لێ بکەن ئەمە ئاسانە!! لای وایە هێشتا لە قوتابخانەدایە و خەریکی وانە خوێندنە! جا هەروەك ئەم وەڵامە هەموو ئەو مەلائیکەتانە و ئەو ڕۆحیانەتانەی کە لەوێ ئامادە بوون و ئەو (وەلی)یەش کە گۆڕی پیشان درا و ئەم ڕووداوەی بینی؛ هەموو ئەوانەی خستە پێکەنین، تەنانەت هەروەك بەزەیی خوای گەورەش کەوتە زەردەخەنە و لە ئازار ڕزگاری کرد.. بە هەمان جۆر، پاڵەوانێکی شەهیدیش لە پاڵەوانانی پەیامەکانی نوور (واتە: حافظ عەلی) [1] کە لە بەندیخانەدا و لە کاتی خوێندنەوە و نووسینەوەی

دەنوێت تاکو خوای گەورە زیندووی دەکاتەوە. ئەگەر ئەو مرۆڤە مونافیق بوو بێت، لە وەڵامی ئەواندا دەڵێت: نازانم! گوێم لێ بوو خەڵکی لە بارەی ئەوەوە شتێکیان دەوت، منیش ئەوەم دەوتەوە. ئەوانیش پێی‌دەڵێن: دەمانزانی وا دەڵێیت. دوای ئەوە بە زەوی دەوترێ: لە ئاستی ئەم مردووەدا بە یەکەوە بلکێ، زەویش بە یەکەوە دەلکێتەوە و پەراسووەکانی بۆ ڕاست و چەپ دەکات و، تا خوای گەورە لەوێ زیندووی دەکاتەوە، هەر بەو چەشنە لە سزادا دەبێت. (وەرگێڕ)

(١) "حافظ عەلی" یەکێکە لە قوتابی‌یە دێرین و پێشینەکانی مامۆستا نوورسی کە هەموو قورئانی پیرۆزی لەبەر بووە. لەبەر هیممەتی بەرز و خەتە خۆشەکەی گەلێ خزمەتی لە بواری نووسینەوەی پەیامەکاندا ئەنجام داوە،

پەیامی (بەری درەختی ئیمان)دا کۆچی دوایی کرد، هەروەك لە دادگادا وەڵامی پرسیارەکانی بە ڕاستیەکانی ئەو پەیامە دایەوە، لە گۆڕەکەشیدا وەڵامی پرسیاری ئەو دوو مەلائیکەیە بە ڕاستیەکانی ئەم پەیامە دەداتەوە. هەروەها من و هەموو قوتابیانی تری پەیامەکانی نووریش وەڵامی ئەو پرسیارانەی کە ئێستا "مەجاز"ن و لە ئایندەدا "حەقیقەت"ن، بە بەڵگە ڕەنگین و بەهێز و توندوتۆڵەوەکانی پەیامەکانی نوور دەدەینەوە و، کارێك دەکەین کە ئەو مەلائیکەتانە تەسدیق و پەسەندی بکەن و ڕێزی خۆیان لە ئاستیدا بنوێنن.

* * *

هەروەها نموونەیەکی تری هەندەکیی "باوەڕ بە مەلائیکەت" هەیە کە دەبێت بە تەوەرەی بەختەوەریی ژیانی دنیا، کە بەم جۆرەیە:

لە کاتێکدا منالێکی پاکی بێ گوناهـ خەریکی خوێندنی وانەکانی ئیمان و سەرەتاکانی (فیقهـ) بوو، منالێکی هاوڕێی هات بۆ لای و باسی مردنی برایەکی خاوێن و بێ گوناهی خۆی بۆ کرد. ئەمیش دڵخۆشیی دایەوە و پێی وت:

(برام! مەگری.. شوکری خوا بکە.. چونکە براکەت لەگەڵ مەلائیکەتەکاندا ڕۆشتووە بۆ بەهەشت و لەوێ بەوپەڕی ئازادیەوە دەگەڕێت و، دڵنیابە کە حەوانەوە و خۆشیی ئەو لەوێ، لەچاو هی ئێمە لێرە گەلێ زیاترە. ئەو لەوێ لەگەڵ مەلائیکەتاندا دەفڕێت و هەموو جێگایەك دەگەڕێت و دەبینێت).

بەم جۆرە، گریە و زاریی هاوڕێکەی لابرد و گۆڕیی بە خۆشی و پێکەنین.

جا منیش (واتە نووسەر) وەك ئەو منالە چاو پڕ لە فرمێسکە وام. چونکە سەرەڕای ئەو بارە ئازاربەخشەی کە لەم زستانە پڕ لە پەژارە و خەفەتەدا هاتە ڕێم دەنگوباسی پڕ لە خەم و پەژارەی کۆچی دوایی دوو کەسیشم لە خۆشەویستانم پێ گەیشت..

یەکەمیان: (فوئادی برازام) بوو، کە یەکەمیی قوتابخانە باڵاکانی بەدەست هێنابوو، هەروەك ڕاستیەکانی پەیامەکانی نووریشی بڵاو دەکردەوە.

تا لە ساڵی ١٩٤٤ز لە بەندیخانەی "دەنیزلی"دا ژەهری دەرخوارد دراوە و شەهید کراوە. خوای گەورە نوقمی میهرەبانیی فراوانی خۆی بکات. (وەرگێڕ)

دووهەمیشیان: (خانمی خوشکم) بوو کە ئافرەتێکی زانا بوو، لە کاتی حەج و تەوافی کەعبەدا گیانی سپارد.

لە کاتێکدا کە دەنگوباسی مردنی ئەم دوانە منی کردە گریان بە چەشنی ئەو گریانەی لە مردنی "عەبدوڕڕەحمان"دا[1] هاتە ڕێم (وەك لە پەیامی پیراندا باس کراوە) لەم کاتـەدا، بە دڵ و دەروون هاوڕێیەتیی مەلائیکەت و حۆرییەکانم لەگـەڵ ئـەو لاوە پاك و ئافرەتـە خواپەرستەدا، لـە بریـی هاوڕێیـەتی خـەڵکی، دەبینـی. هـەروەها ڕزگاربوونیـانم لـە دەردیسەری و تاوانەکانی دنیا دەبینی. ئیتر کە ئەمەم بەهۆی نووری ئیمانەوە دی، دەستم بە شوکرانەبژێریی خوای گەورە کرد، کە ئەو خەفەت و پەژارە و ئازارەی بۆ گۆڕیـم بـە خۆشـی و هەسـتکردن بـە شـادمانی. ئنجـا پیرۆزبـاییم لـەوان و لـــە خـــۆم و بـــاوکی فوئادیش(عەبدولمەجیدی برام)[2] کرد.

بۆیـە لێرەشـدا ئەمـە نووسـرا، تـاکو ئـەو دوو خـوا لێخۆشـبووە بەرەکـەتی دوعایـان پێ بگات.

هـەرچـــی بـــەراوردکاری و تـــەرازووکاریی عەقـــڵی لـــە پـــەیامەکانی نـــووردا بەکارهێنراون و باس کراون، هـەموویان بـۆ مەبەسـتی ڕوونکردنـەوەی بەروبوومـەکانی بەختەوەری و ئاکامەکانی ئیمانە، چ لە دنیادا و چ لە دواڕۆژدا. جا هـەروەك بەروبوومـە هەمەکییەکانی ئیمـان بەختـەوەریی ژیـانی دنیـا پیشـان دەدەن و لـە درێژایـی تەمـەندا ئـەو بەختەوەرییە بـەو خـاوەن ئیمانـە دەبەخشـن و پێـی دەچێژن، هـەروەها هـەمان بـەروبووم ئەوەش دەردەخەن کە ئیمانی هەر باوەڕدارێك بەختەوەریی دواڕۆژی پێ دەبەخشێت و،

---

(١) ناوی "عەبدوڕڕەحمانی کوڕی عەبدوڵلا"یە و برازای مامۆستا نوورسییە. لە سالی ١٩٠٣ز لـە گونـدی "نوورس" لە دایك بووە و، لە سالی ١٩٢٨ زیشدا لە گوندی "ذوالفضـــــل"ی نزیکی ئەنقـەرە کۆچی دوایی کردووە، خوا لێی خۆش بێت. ژیاننامەیەکی مامۆستا نوورسیی نووسیوە کە هـەر لـە سـەرەتای ژیـان و لەدایکبوونی مامۆستاوە تا سالی ١٩١٨ز باسی ژیانی ئەوی تێدا کردووە و، لـە کتێبێکـدا کـە لـە ئەستەمبوڵ چاپی کردبوو، بڵاوی کردەوە. (وەرگێڕ)

(٢) بچووکترینی براکانی مامۆستا نوورسییە. بەشێکی لـە پەیامەکانی نوور کردووە بە عـەرەبی، هـەروەك "إشارات الإعجاز" و "المثنوي العربي النوري"یشی کردووە بە تورکی. لە پێشـدا مامۆستای زمانی عـەرەبی و، پاشان موفتی و، ئنجا مامۆستای زانسته ئیسلامییەکان بووە لـە پەیمانگای باڵای شاری "قونیـا". لـە سـالی ١٩٦٧ز لە تەمەنی هەشتا و سێ سالیدا کۆچی دوایی کردووە. خوا لێی خۆش بێت. (وەرگێڕ)

ئاماژەن بۆ ئەوەی: ئەم بەختەوەری‌یەی ئیمان، کە لەم دنیـادا بـەری گـرت، لـەو دنیاشـدا بەر دەگرێت و دەردەکەوێت.

لەو نموونانـەی کـە چـەند بـەروبوومێکی هەمـەکیی ئـەو ئیمانـە دەردەخـەن، (دە) دانـە بەروبوومم نووسی، پێنجیان هی میعراجە لە کۆتایی وتەی سی و یەکەمدا و، پێنجیشـیان لـە "لقی پێنجەمی وتەی بیست و چوارەم"دایە.

* * *

هەروەك پێش ئێستا باسی ئەوەمان کرد کـە هەریەکە لـە پایـەکانی ئیمـان بـەروبوومی لەئەندازەبەدەری خۆی هەیە، هەروەها دەبێ ئەوەش بزانین کە ئەم پایانەی ئیمان پێکەوە و بە گشتی چەندین بەروبوومی لەژمارەبەدەریان هەیە..

یەکێك لەوانە: بەهەشتە..

یەکێکی تریان: بەختەوەریی هەمیشەیی‌یە..

یەکێکی تر: کە لە هەموویان بەتامولەزتترە، بینینی خوای گەورەیە لە بەهەشتدا.

لەو بەراوردکاری‌یەی کە لە کۆتایی "وتەی سی و دووهەم"دایە چەند بـەروبوومێکی ئەو ئیمانەی کە تەوەرەی بەختەوەریی هەردوو دنیایە، باس کراوە.

* * *

بەڵگە لەسەر ئەوەش کە "باوەڕ بە قەدەر" بەروبوومی گەورە و بەنرخی هـەر لـە ژیـانی دنیـادا هەیـە، ئـەو وتەیـە کـە بەسـەر زمـانی هەموانەوەیـە و وەك پـەندێك دەمـاودەم دەیگێڕنەوە، کە دەڵێت: "من آمَنَ بالقدر أمِنَ من الكدر". واتە: ئەو کەسەی باوەڕی بـە "قەدەر" ببێت، دڵنیایە لەوەی کە ئیتر هیچ ناخۆشی و لێڵی‌یەك ڕوو ناکاتە ژیانی.

لـە کۆتـایی "پـەیامی قـەدەر"یشـدا، یـەکێك لـە بەروبوومـە گشـتی‌یەکانی "بـاوەڕ بـە قـەدەر"م بـە نموونەیـەکی جـوان ڕوون کردووەتـەوە، کـە ڕۆشتنی دوو پیاوەکەیـە بـۆ نـاو باخچەی کۆشکی پادشایەك.. هتد.

تەنانەت من خۆیشم لە درێژایی ژیانمدا، بە هەزاران تاقیکردنەوە، بۆم ڕوون بووەتـەوە کە بە بێ ئیمان بوون بە "قەدەر" هیچ بەختەوەری‌یـەك لـە ژیـانی دنیـادا نـامێنێت. چونکـە ئەگەر ئەم ئیمانە نەبێت ئەو بەختەوەری‌یە لەناو دەچێت. لەوەش زیاتر؛ سـەرنجم داوە کـە

هەرکات لە گۆشەی باوەڕ بە قەدەرەوە دەمڕوانییە ئەو گیرو گرفتە ئازاربەخشانەی دەهاتنە ڕێم، یەکسەر ئەرك و قورسی ئەو گرفت و موسیبەتانەم لەسەر شان کەم دەبوونەوە. ئنجا بە سەرسووڕمانەوە لە خۆمم دەپرسی:

(ئایا ئەو کەسەی باوەڕی بە قەدەر نییە، چۆن دەتوانێت بژی)؟!

* * *

لە مەقامی دووهەمی "وتەی بیست و دووهەم"دا ئاماژەمان بۆ یەکێك لە بەروبوومە هەمەکییەکانی پایەی ئیمانیی "باوەڕ بە مەلائیکەت" بەم چەشنەی خوارەوە کردووە:

حەزرەتی عیزرائیل - دروودی لەسەر بێت - عەرزی خوای کرد:

(کاتێ من فەرمانی گیانکێشان ئەنجام دەدەم، بەندەکانت لێم وەڕس دەبن و سکاڵام لە دەست دەکەن).

لە وەڵامدا پێی وترا:

(هەرچی نەخۆشی و بەڵا و موسیبەت هەن، دەیانکەم بە پەردە و، لە بەردەم ئەم کارمەندییەی تۆدا دایاندەنێم، بۆ ئەوەی سکاڵا لە دەست تۆ نەکەن و بە هی ئەو هۆکارانەی بزانن).

لە ڕاستیدا خودی فەرمانبەرییەکەی حەزرەتی عیزرائیلیش پەردەیەکە وەك ئەو پەردانە، تاکو سکاڵای ناڕەوا ڕوو لە خوای گەورە نەکات! چونکە لەبەر ئەوەی خەڵکی تەنها سەیری دیوی دەرەوەی شتان دەکەن، ئەوا ئەو دانایی و میهرەبانی و جوانی و بەرژەوەندییەی کە لە مردندا هەن، هەموو کەسێك نایانبینێت و دەست بە بیانوو و سکاڵا کردن دەکات. جا لەبەر ئەم دانستە (واتە: لەبەر ئەوەی سکاڵای ناڕەوا ڕوو لە خواوەندی میهرەبان نەکات) حەزرەتی عیزرائیلیش کراوە بە پەردەیەك لە بەردەم قەدەرەکانی خوای گەورەدا، وەك هەموو پەردەکانی تر.

کار و ئەرکەکانی هەموو مەلائیکەتان و گشت هۆکارە ئاشکراکانیش تێکڕا وەك ئەمەی باسمان کرد، بریتین لە چەند پەردەیەك کە لە بەردەم عیززەتی پەروەردگارێتیی خوادا دانراون. تاکو توانست و پاکی و بێگەردی و میهرەبانییە فراوانەکەی عیززەتی خوا لەو شتانەدا کە لایەنە جوانەکانیان نابینرێن و ڕاستییەکانی حیکمەتیان نازانرێن،

پارێزراو بن و هیچ سكالآیه‌كی ناڕه‌وا ڕوویان تێ نه‌كات و، ده‌ستی ڕاسته‌وخۆی توانستی خوا له‌و شته‌ هه‌نده‌كی‌یانه‌دا نه‌بینرێت كه‌ به‌ سه‌یر كردنی ئاشكرا و ڕواڵه‌تی به‌ كه‌م‌نرخ و پێچه‌وانه‌ی به‌زه‌یی دێنه‌ به‌رچاو.

به‌ڵێ، هه‌موو ئه‌مانه‌ په‌رده‌ن له‌ به‌رده‌م ئه‌و توانسته‌دا، ده‌نا هیچ هۆكارێك نی‌یه‌ كاریگه‌ریی ڕاسته‌قینه‌ی ببێت. ته‌نانه‌ت هه‌ر له‌ تواناشیدا نی‌یه‌ هیچ شتێك له‌ نه‌بوونه‌وه‌ بهێنێته‌ بوون. له‌ لایه‌كی تریشه‌وه‌، په‌یامه‌كانی نوور به‌ به‌ڵگه‌ زۆر و فراوانه‌كانیان چه‌سپاندوویانه‌ كه‌:

ته‌مغه‌ و مۆری یه‌كتایی خوای گه‌وره‌ له‌سه‌ر هه‌موو شتێكی ئه‌م بوونه‌وه‌ره‌ دراوه‌ و، چه‌سپاندووشیانه‌ كه‌: به‌دیهێنان تایبه‌ته‌ ته‌نیا به‌ خوای گه‌وره‌وه‌ و، هۆكاره‌كان له‌ په‌رده‌ زیاتر هیچی تر نین. مه‌لائیكه‌تانیش، كه‌ خاوه‌ن هه‌ست و شعوورن، ته‌نها به‌شێكی "جوزئی ئیختیاری" نه‌بێت هیچی تریان نی‌یه‌. ئه‌م جوزئه‌ ئیختیاری‌یه‌ش توانای به‌ده‌ستهێنان(الكسب)ی هه‌یه‌، نه‌ك به‌دیهێنان(الخلق)، كه‌ ئه‌م به‌ده‌ستهێنانه‌ش ته‌نها جۆره‌ خزمه‌ت و په‌رستشێكی عه‌مه‌لی‌یه‌ و هیچی تر نی‌یه‌.

به‌ڵێ، عیززه‌ت و گه‌وره‌یی خوا، خواستیان له‌سه‌ر دانانی په‌رده‌ ئاشكراكانه‌ له‌ به‌رده‌م چاوی ژیریدا، به‌ڵام یه‌كتایی(التوحید) و شكۆمه‌ندی(الجلال)ی خواوه‌ندیش ده‌ستی ئه‌و هۆكارانه‌ ده‌به‌نه‌ دواوه‌ و له‌ كاریگه‌ریی ڕاسته‌قینه‌ دووریان ده‌خه‌نه‌وه‌.

جا هه‌روه‌ك مه‌لائیكه‌ته‌كان و هۆكاره‌ ئاشكراكان له‌ كاروباری "خێر" و "بوون"دا و له‌و شتانه‌دا كه‌ لایه‌نی جوانی‌یان نابینرێت، ده‌خرێنه‌كار و، به‌مه‌ش ده‌بن به‌ چه‌ند هۆیه‌ك بۆ ته‌قدیس كردن و ڕێزلێنانی په‌روه‌ردگار، تاكو توانسته‌كه‌ی بپارێزن له‌وه‌ی كه‌ ته‌قسیر و سته‌می بدرێته‌ پاڵ.. به‌ هه‌مان جۆر، به‌كارهێنانی شه‌یتانه‌كانی جینی و ئینس و تو‌خمه‌ زیانبه‌خشه‌كانی "شه‌ڕ" و "نه‌بوون"یش جۆره‌ خزمه‌تگوزاری‌یه‌كه‌ بۆ ته‌قدیس كردن و ڕێز لێگرتن و پاك بۆڕوانینی په‌روه‌ردگار له‌ هه‌موو ئه‌و شتانه‌ی كه‌ له‌ بوونه‌وه‌ردا به‌ ته‌قسیر و ناته‌واوی به‌رچاو بكه‌ون.

له‌به‌ر ئه‌مه‌، هه‌موو ئه‌وانه‌ توانستی خواوه‌ند ده‌پارێزن له‌وه‌ی كه‌ سته‌می بدرێته‌ پاڵ یان سكالآی ناڕه‌وای ئاراسته‌ بكرێت. چونكه‌ هه‌موو ته‌قسیر و ناته‌واوی‌یه‌ك له‌ "نه‌بوون" و كۆڵه‌واری(العجز) و، پشتگوێ خستنی ئه‌ركه‌كانی سه‌رشانه‌وه‌ په‌یدا ده‌بن،

کە هەریەك لەوانەش – لە ڕاستیدا – "نەبوون"ە. هەروەها لەو کردەوانەوە پەیدا دەبن کە "نەبوو" و عەدەمن و "بوون"یان نی‌یە.

کەواتە ئەم پەردانەی کە لە شەیتانەکان و شتە زیانبەخشەکان پێکهاتوون، بەهۆی ئەوەی کە هەرچی سکاڵا و ڕەخنەی لەمەڕ ئەو تەقسیرانە هەیە، دەیانگرنە خۆیان، ئەوا لەم ڕێیەوە بوون بەهۆی ئەوەی خواوەند تەقدیس بکرێت و لەو سکاڵایانە بپارێزرێت.

چونکە هەموو کردەوەیەکی زیانبەخش و ڕووخێنەر و نەبوو، هەرگیز پێویستی بە هێز و دەستەڵات نی‌یە. بەڵکو تەنها کردارێکی بچووك یان هێزێکی هەندەکی، تەنانەت لە هەندێ کاتدا پشتگوێ خستنی کارێك، سەری لە "نەبوون" و "فەساد"ەوە دەردەچێت. هەر لەبەر ئەوەشە گومان وا دەبرێت کە ئەو کەسەی کردەوە زیانبەخشەکەی ئەنجام داوە خاوەنی توانابێت. کەچی – لە ڕاستیدا – لە "نەبوون"دا نەبێت هیچ کاریگەری‌یەکی نی‌یە و، لە بەدەستهێنانی هەندەکی بەولاوە هیچ هێزێکی تری نی‌یە.

جا لەبەر ئەوەی ئەو کردەوە خراپانە لە "نەبوون"ەوە پەیدا بوون، ئەوا خراپکاران بە بکەری ڕاستەقینەیان دادەنرێن. خۆ ئەگەر خاوەن هەست و شعوور بوون، ئەوا شایستەی ئەوە دەبن کە سزای خۆیان بچێژن.

ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئەو خراپکارە زیانبەخشانە بە بکەری کردەوە خراپەکانیان دادەنرێن، بەڵام لە کردەوەی خێر و چاکەدا، لەبەر ئەوەی ئەو کردەوانە دارای "بوون"ن ئەوا ئەو خێرخواهانەی کە ئەنجامیان داون، بە بکەری ڕاستەقینەیان ناژمێررێن، بەڵکو شایستەی ئەوەن ئەو کردەوە چاکانەیان لەسەر دەست ڕووبدات. پاداشتدانەوەشیان لەسەر ئەو کردەوانە تەنها بەهۆی لێشاوی بەرەکەتی خوای گەورەوەیە. ئەمەش قورئانی پیرۆز لەم فەرمانەدا ڕوونی کردووەتەوە کە دەفەرموێ:

﴿ما أصابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ الله وما أصابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفسِكَ﴾ (النساء:٧٩).

بە کورتی:

کاتێ کە جیهانەکانی "بوون" و جیهانەکانی "نەبوون" بەیەکدا دێن و، "بەهەشت" و "دۆزەخ" بەرهەم دەهێنن..

کاتێ که هه‌موو جیهانه‌کانی بوون (الحمد لله.. الحمد لله) و، جیهانه‌کانی نه‌بوونیش (سبحان الله.. سبحان الله) ده‌ڵێنه‌وه و دووپاتیان ده‌که‌نه‌وه..

ته‌نانه‌ت کاتێ مه‌لائیکه‌ت و شه‌یتانه‌کان و، کرده‌وه چاك و خراپه‌کان ده‌که‌ونه زۆرانه‌وه..

له‌وه‌ش زیاتر؛ کاتێ که له ده‌وری دڵدا "ئیلهام" و "وه‌سوه‌سه" ده‌ست به ده‌مقاڵی و موناقه‌شه ده‌که‌ن..

کاتێ به‌پێی یاسای زۆرانبازیی گشتی هه‌موو ئه‌مانه ڕوو ده‌ده‌ن، ئه‌و کاته یه‌کێك له به‌روبوومه زۆره‌کانی "باوه‌ڕ به مه‌لائیکه‌ت" ده‌رده‌که‌وێت و مه‌سه‌له‌که کۆتایی پێ ده‌هێنێت و گیروگرفته‌کانیش چاره‌سه‌ر ده‌کات و، بوونه‌وه‌ری تاریك و نوته‌ك ڕووناك ده‌کاته‌وه و، یه‌کێك له نووره‌کانی ئایه‌تی: ﴿اللّٰهُ نورُ السَّموات وَالأَرْض﴾ ده‌رده‌خات و هه‌ندێکمان له شیرینی ئه‌و نووره پێ ده‌چێژێت، که تابڵێی شیرین و به‌تامه!!

* * *

له لایه‌کی تریشه‌وه "وته‌ی بیست و چواره‌م" و "وته‌ی بیست و نۆهه‌م" ئاماژه‌یان بۆ به‌روبوومێکی تری هه‌مه‌کی کردووه و، بوونی مه‌لائیکه‌ت و ئه‌رك و فه‌رمانه‌کانی ئه‌وانیان چه‌سپاندووه.

به‌ڵێ، پێویسته له به‌رامبه‌ر ئه‌و په‌روه‌ردگارێتی‌یه گه‌وره و فراوان و میهره‌بانه‌ی که به هه‌رچی شتی هه‌مه‌کی و هه‌نده‌کی هه‌یه - که له هه‌موو سووچ و گۆشه‌یه‌کی بوونه‌وه‌ردا بڵاوی کردوونه‌ته‌وه - خۆی ده‌ناسێنێت و خۆی له لای ئه‌وان خۆشه‌ویست ده‌کات.. پێویسته له به‌رامبه‌ر ئه‌مه‌وه، به‌ندایه‌تی‌یه‌کی گه‌وره و فراوان ببێت که له چوارچێوه‌ی ته‌قدیس و شوکر و ستایشدا پێشکه‌شی بکات.

جا له‌به‌ر ئه‌وه‌ی جه‌ماده‌کان و لایه‌نه گه‌وره و مه‌زنه بێ هه‌ست و گیانه‌کانی بوونه‌وه‌ر ناتوانن ئه‌م به‌ندایه‌تی‌یه گه‌وره‌یه ئه‌نجام بده‌ن، ئه‌وا مه‌لائیکه‌ته له‌ژماره‌به‌ده‌ره‌کان له بریی ئه‌وان ئه‌م به‌ندایه‌تی‌یه ده‌نوێنن. هه‌ر مه‌لائیکه‌تانن که به‌وپه‌ڕی دانست و گه‌وره‌یی‌یه‌وه ده‌توانن کاروباره‌کانی په‌روه‌ردگارێتیی خواوه‌ند له هه‌موو گۆشه و که‌نارێکی بوونه‌وه‌ر و گشت به‌شه‌کانیدا به‌ڕێ بکه‌ن، هه‌ر له‌سه‌ر ڕووی

زەوی‌یەوە هەتا ئەستێرەکان و، هەر لە ناخی زەویشەوە تا دەگاتە بڵندترین جێگای ناو بۆشایی ئاسمانەکان.

بۆ نموونە:

ئەو یاسا بێ گیان و مردووانەی کە فەلسەفە لە بۆچوونی خۆیدا بۆ دروستبوونی زەوی و کارمەندی‌یە سروشتی‌یەکەی، بە شێوەیەکی تاریك و سامناك دەریاندەبڕێت و پیشانیان دەدات، ئەم بەرهەمەی ئیمان دەیگۆڕێت و لە شێوەیەکی دڵرفێنی ڕووناکدا پیشانی دەدات. ئەوەتا ئەو دوو مەلائیکەتەی کە بە: "گا" و "نەهەنگ" ناونراون، گۆی زەوی لەسەر شانی خۆیان – واتە: لە ژێر چاودێری‌یاندا – هەڵدەگرن و، ئەو ماددەیەش کە سەر بە ژیانی دواڕۆژە و بە سەنگ(الصخرة) ناونراوە و لە بەهەشتەوە هێنراوە، بۆ ئەوەیە کە ببێت بە بەردی بناغەی هەمیشەیی و لەناونەچووی ئەم زەوی‌یە فانی‌یە. واتە هێمای ئەوەیە کە هەندێ لە بەشەکانی ئەم زەوی‌یە، زەوی‌یان لێ چۆڵ دەکرێت و دەنێررێن بۆ بەهەشت و، بۆ ئەوەش کە ببێت بە پاڵپشت و جێ پێی ئەو دوو مەلائیکەتەی کە بە "گا" و "نەهەنگ" ناونراون.

ئەم ڕیوایەتە بەم جۆرە لە هەندێ پێغەمبەرانی پێشووی بەنی ئیسرائیل گێڕراوەتەوە و، بە هەمان جۆریش لە ئیبن عەبباسەوە – خوایان لێ ڕازی بێت – دەیگێڕنەوە. بەڵام زۆر جێی داخە کە ئەم تەشبیهە جوان و ناوەرۆك و واتا بەرز و بڵندە – بە درێژایی کات – لە لایەن نەزانانەوە بگۆڕرێت و ئەو دوو مەلائیکەتە بە جەستەی ماددی لە قەڵەم بدرێن، بە چەشنێك کە هەرگیز لە چوارچێوەی بیرکردنەوەکانی ژیریدا جێی نەبێتەوە! بەڵێ، ئەمە زۆر جێی داخە، چونکە مادەم مەلائیکەت لەناو خاك و گڵ و بەرد و هەموو جێگایەکی سەرزەویدا (هەروەك لە هەوادا) بتوانن بێن و بڕۆن و ئەرکی سەرشانی خۆیان جێ‌بەجێ بکەن، ئیتر چ ئەوان و چ گۆی زەویش هیچ پێویستی‌یەکیان بە جەستەیەکی ماددیی بەردین یان گا و نەهەنگ نی‌یە تاکو لەسەری ڕاگیر بن. بە واتایەکی تر: مەبەست لەم ڕیوایەتە تەنها لێچواندن(تشبیه)ە و هیچی تر نی‌یە[1].

---

(١) عن مالك في قوله عز وجل: ﴿وسع كرسيه السموات والأرض﴾ قال: إن الصخرة التي تحت الأرض السابعة، ومنتهى الخلق، على أرجائها أربعة من الملائكة، لكل ملك منهم أربعة وجوه: وجه إنسان ووجه أسد، ووجه نسر، ووجه ثور، فهم قيام عليها قد أحاطوا بالأرض والسموات ورؤسهم تحت الكرسي والكرسي (تحت) العرش. قال: وهو واضع رجليه تبارك وتعالى على الكرسي.

نموونەیەکی تر:

لەبەر ئەوەی گۆی زەوی بە ژمارەی سەری جۆرەکان(الانواع)ی ناو خۆی لە ڕووەك و گیاندار و بێ گیان و، بە ئەندازەی زمانی تاکەکانی ئەو جۆرانە و، بە ئەندازەی ئەندام و گەڵا و بەروبوومەکانیان، سوپاس و تەسبیحاتی خوای خۆی دەکات. ئاشکراشە کە پێشکەش کردن و نواندن و ڕاگەیاندنی ئەم تەسبیحات و سوپاسە سروشتی‌یە بێ هەست و زۆر گەورەیە (لە ڕێگای هەست و شعوورەوە) لە بەردەم بارەگای موقەددەسی خواوەندا، کارێکە لە توانای خۆیدا نی‌یە. لەبەر ئەوە، بە حەتمی پێویستی بە مەلائیکەتێك دەبێت ئەم کارە ئەنجام بدات کە چل هەزار سەری ببێت و، لە هەر سەرێکیشدا چل هەزار زمانی ببێت، کە بە هەریەکەیان چل هەزار تەسبیحاتی خواوەند بکات، هەروەك هەواڵدەری ڕاستگۆ ﷺ ڕایگەیاندووە.

بەڵێ، یەکێك لە داخوازی‌یەکانی گەورەیی و شکۆمەندیی پەروەردگاریێتیی خواوەند ئەوەیە: حەزرەتی جیبریل – درووودی لەسەر بێت – کە ئەرکی گەیاندن و پەیوەندی‌یەکانی نێوان پەروەردگار و ئەو مرۆڤەی پێ سپێرراوە کە پوختەترین و بەڕێزترینی بەدیهێنراوانی بوونەوەرە، یەکێك لەو داخوازی‌یانە ئەوەیە کە ئەم مەلائیکەتە (جبریل) لەسەر شێوە و چۆنێتی‌یەکی سەیر و سەرسووڕهێنەر بێت[1].

هەروەها داخوازی ئەوە دەبن کە عیزرائیل و ئیسرافیلیش – درووودیان لەسەر بێت – لەسەر شێوە و چۆنێتی‌یەکی سەیر و سەرسووڕهێنەر بن و، دەوری نواندنی – تەنها نواندن – کاروبارە تایبەتی‌یەکانی خواوەندی بەدیهێنەر ببینن و، بە پەرستنێکی خاوێن و دڵسۆزانەوە سەرپەرشتیی گەورەترین شتی لەمەڕ جیهانی بوونەوەران بکەن، کە بریتی‌یە لە مردن و زیندوو کردنەوە.

أخرجه عبدالله بن الإمام احمد في كتاب (السنة) برقم ٥٨٩، ٣٠٣/١ في إسناده مجهول والمـدى معروف بالوهم وبقية رجاله ثقات. وعزاه السيوطي في الدر المنثور ٣٢٩/١ لعبد بن حميد وأبو الشيخ في العظمة وأخرجه أيضاً البيهقي في الأسماء والصفات ص/٤٠٣ وقد أخرجه عبد الرزاق وعبد بن حميد وابن المنذر كما في الدر المنثور باختلاف في السياق ٢٦١/٦ من كلام وهب بن منبه وهو ثقة كثير النقل من كتب الإسرائيليات. (انظر الميزان ٣٥٢/٤). (وەرگێڕ – لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە هێناویەتی)

(١) لە حەدیثی صەحیحدا، کە ئیمامی بوخاری و ئیمامی موسلیم ڕیوایەتیان کردووە، ئەوە هاتووە کە حەزرەتی جیبرائیل شەش سەد باڵی هەیە، سەیری ئەم سەرچاوانە بکە: صحيح البخاري ١٤٠/٤٦، صحيح المسلم ١٠٩/١، اللوءلوء والمرجان ٤١/١. (وەرگێڕ)

هەروەها داخوازی ئەوە دەبن کە میکائیلیش - دروودی لەسەر بێت - بە هەمان جۆر لەسەر شێوە و چۆنێتی‌یەکی سەیر و سەرسووڕهێنەر بێت. چونکە ئەم مەلائیکەتە بە هەست و شعوورێکی تەواوەوە، هەموو جۆرەکانی ئەو شوکر و ستایشە بێ‌هەستانە لەسەر چاکە و بەخشایشەکانی خواوەند، دەردەبڕێت و دەنوێنێت لەو ڕۆزی‌یەدا کە گەورەترین بازنەی ژیان و بەرینترین کەمەرەی بەزەیی‌یە و، لە هەموویشیان زیاتر هەست پێ کراوە. ئەمە چ جای ئەوەی کە سەرپەرشتیشیان دەکات.

بەڵێ، یەکێك لە داخوازی‌یەکانی گەورەیی و شکۆمەندیی پەروەردگاریتی خوای گەورە: "مانەوەی گیان"ە و بوونی ئەو مەلائیکەتانەیە لە چۆنێتی‌یەکی سەیر و سەرسووڕهێنەردا. چونکە بوونی ئەوان و هەموو تیرە تایبەتی‌یەکانیان هیچ گومانێکی تێدا نی‌یە و بە دڵنیایی و بە ئەندازەیەکی ئەوتۆ چەسپاوە کە شایانی چەسپاندنی بوونی ئەو پەروەردگاری و شکۆمەندی‌یە ئاشکرا و ڕوونەیە کە لە بوونەوەردا وەك خۆر ئاشکرا و دیارە. جا با ئیتر بەشەکانی تری مەلائیکەت بەم پێ‌یە و بەم تەرازووە بەراورد بکرێن.

بەڵێ، ئەو کەسەی کە چوارسەد هەزار جۆری زیندەوەر لەسەر ڕووی زەویدا بەدی دەهێنێت، تەنانەت لە ئاسایی‌ترین مادده و شتە بۆگەنەکان چەندین گیانداری زۆر بەدی دەهێنێت و سەر ڕووی زەوی‌یان پێ ئاوەدان دەکاتەوە و، وایان لێ دەکات کە لە بەردەم موعجیزەی کرداری خوادا بە سەرسووڕمانەوە بڵێن: "ماشاء الله، بارك الله، سبحان الله"..

ئەو خوایەی کە وای لە گیاندارە وردەکانیش کردووە کە لە بەردەم چاکە و نیعمەتە فراوانەکەی میهرەبانیی خوادا پڕ بە دەم بڵێن: "الحمد لله والشكر لله والله اكبر"..

ئەو خواوەندە شکۆمەند و خاوەن گەورەیی و جوانی و توانستەی کە ئەم کارانە ئەنجام دەدات، بێ هیچ گومانێك، ئاسمانە بەرین و فراوانەکان بە چەندین خاوەن گیان(روحانیات)ی ئەوتۆ کە لەگەڵ ئەو ئاسمانانەدا بگونجێن، نیشتەجێ کردووە، لەوانەی کە لە فەرمانەکانی دەرناچن و هەردەم لە بەندایەتیدان.

کەواتە ئەو ئاسمانانە بە چۆڵی ناهێڵێتەوە و بەوان ئاوەدانیان دەکاتەوە. بۆ ئەمەش ئەوەندە مەلائیکەتی جۆراوجۆری بەدی‌هێناوە کە گەلێ لە جۆر و چینەکانی زیندەوەرانی تر زیاترن. چونکە جۆرێکیان ئەوەندە بچووکن کە سواری پشتی کلووی

بەفر و دڵۆپی بارانەکان دەبن و، بە زمانی تایبەتیی خۆیان شەوق و خۆشەویستی‌یان لە بەرامبەر بەدیهێنان و میهرەبانیی فراوانی خوای گەورە دەردەبڕن.. هەندێکی تریشیان سواری هەسارە گەڕۆکەکان دەبن و هەردەم لە گەشتی بۆشایی بەرینی گەردووندان و، بەم زیکر و تەهلیلەیەی کە لە بەردەم گەورەیی و پەروەردگاریتیی خوادا دەیکەن، بەندایەتیی خۆیان بۆ خواوەند، بۆ هەموو جیهان ڕادەگەیەنن[1].

بەڵێ، یەکگرتنی وتەی گشت کتێبە ئاسمانی‌یەکان و هەموو ئایینەکان، لە سەردەمی حەزرەتی ئادەمەوە – دروودی لەسەر بێت – تا ئێستا، لەسەر بوونی مەلائیکەتان و بەندایەتی‌یان بۆ خوای خۆیان، هەروەها ئەو ڕیوایەت و فەرموودە زۆر و دوور لە گومانانەی کە باسی وتووێژ دەکەن لەگەڵ مەلائیکەتدا کە بە درێژایی گشت چەرخەکان ئەم وتووێژە ڕووی داوە.. هەموو ئەمانە، بە بێ ئەوەی هیچ گومانێك بهێڵنەوە، "بوونی مەلائیکەت و پەیوەندی‌یان لەگەڵماندا" دەچەسپێنن، بە چەشنی گومان نەبوونمان لە بوونی ئەوانەی کە نەماندیون و لە ئەمریکادا دەژین.

ئێستاش تامی ئەم بەروبوومە هەمەکی‌یەی دووهەمی ئیمان بچێژە و، بە نووری ئیمان بۆی بڕوانە و، بزانە کە چۆن هەموو گەردوون و بوونەوەرانی خستووەتە شەوق و مەراقەوە و، ئاوەدانی کردووەتەوە و، ڕازاندوویەتەوە و، کردوویەتی بە پەرستگا و مزگەوتێکی گەورە و فراوان. چونکە ئەو بوونەوەرەی کە فەلسەفە و زانست تاریك و سارد و بێ ژیان پیشانی دەدەن، بەهۆی ئیمانەوە، دەبێت بە بوونەوەرێکی خاوەن ژیان و هەست و شعوور و، ڕووناك دەبێتەوە و، تام و لەزەتێکی خۆش دەبەخشێت. جا ئەم بەرهەمەی ئیمان تیشکێکی لەزەتی خۆشی ژیانی ئەودنیا، هەر لەم دنیایەدا، بە ئیمانداران – هەر کەسەو بەپێی پلەی ئیمانەکەی – دەبەخشێت.

* * *

(١) روى أبو داود بسند صحيح أن النبي ﷺ قال: أُذن لي أن أتحدث عن مَلَكٍ من حَمَلة العرش رجلاه في الأرض السفلى وعلى قرنه العرش، ومن شحمة أذنه وعاتقه خفقان الطير سبعمائة عام فيقول ذلك الملك: سبحانك حيث كنت! (وەرگێڕ – لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە)

پاشماوە:

هەروەك بەهۆی نهێنی "وەحدەت" و "ئەحەدییەتەوە" لە هەموو سووچ و گۆشەیەکی بوونەوەردا: هەمان توانست و، هەمان ناو و، هەمان داهێنان هەیە و.. هەموو بەدیهێنراوێك - بە هەمەکی و هەندەکی‌یانەوە - بە زمانی حاڵ: یەکتایی و، توانست و، پەروەردگاریتی و، بەدیهێنان و، قودسییەتی خواوەندی بەدیهێنەر رادەگەیەنن.. بە هەمان جۆر، ئەو خواوەندە لە هەموو جێیەکی بوونەوەریشدا چەندین مەلائیکەت بەدی دەهێنیت، تاکو بە زمانە زۆرەکانیان - کە هەردەم لە زیکری خوادا پاراون - تەسبیحاتی ئەو بەدیهێنراوانە دەربڕن و پێشکەشیان بکەن کە بە زمانی حاڵ و پێوستیی خۆیان دەیانکەن. چونکە مەلائیکەتەکان هەرگیز سەرپێچی لە فەرمانەکانی خوای گەورە ناکەن و، جگە لە "بەندایەتی" هیچی تر شك نابەن و، هەرگیز توانای بەدیهێنان و دروستکردنیان نی‌یە. تەنانەت ناتوانن هیچ کارێك، بە بێ فەرمان و ڕوخسەت، بکەن. لەوەش زیاتر؛ هیچ پاڕانەوە و تکا و شەفاعەتێکیان پێ ناکرێت مەگەر ڕوخسەت لە خوای گەورە بخوازن. هەر لەبەر ئەوەشە کە بەم پایە و پلەیە شەرەفمەند بوون کە خوا باسی دەکات و دەفەرموێ:

﴿بل عبادٌ مُكرَمون﴾ (الأنبياء:٢٦).

﴿ويَفعلون ما يُؤمرون﴾ (التحريم:٦).

تیشکی دوازدەهەم

بەرگریی بەردەم دادگای دەنیزلی[1]

باسمه سبحانه

بەڕێزان!

دووپاتی دەکەمەوە بۆتان کە ئەو کەسانەی لێرەدان یان هیچ پەیوەندییەکیان بە "پەیامەکانی نوور"ەوە نییە، یاخود تەنها پەیوەندییەکی سادە و ساکاریان لەگەڵ پەیامەکاندا هەیە. لە کاتێکدا کە من گەلێ برای ڕاستەقینەم هەیە، بە هەموو واتایەکی "برایەتی" کە بتوانن تەسەووری بکەن. هەروەها چەندین هاوڕێشم لەسەر ڕێ و ڕێبازی حەقیقەتدا هەیە لەوانەی کە گەیشتوونەتە حەقیقەت.

بەڕێزان! ئێمە یەقینی نەبزواوی تەواوەتیمان بەوە هەیە کە "مردن"مان - بەهۆی نهێنیی قورئانی پیرۆزەوە - هەرگیز ئیعدامی هەتاهەتایی نییە، بەڵکو ڕوخسەتنامەی حەوانەوەیە. کەچی دڵنیایین لەوەی کە "مردن" سەبارەت بە نەیارەکانمان و ئەوانەی لەسەر ڕێبازی گومڕایین، مردنێکی بێ گومان و ئیعدامێکی هەمیشەییە (گەر هیچ باوەڕێکیان بە قیامەت نەبێت). یان مردن سەبارەت بەوان بەندیخانەیەکی تاکەکەسی و هەتاهەتایی و تاریکە (گەر باوەڕیان بە دوارۆژی قیامەت بێت، بەڵام نوقمی ژیانی هەرزەیی و گومڕایی بووبن).

---

(١) مامۆستای بەڕێزمان "بەدیعوززەمان سەعیدی نوورسی" هەندێ دەستکاریی لابردن و لێ زیادکردنی لەم بەرگرییەی بەردەم "دادگای دەنیزلی"دا ئەنجام داوە و، پاشان وەك بەرگرییەك پێشکەشی "دادگای ئافیوون"یشی کردووە، چونکە کێشەی هەردووکیان هەر یەکێك بووە. ئنجا بەشی هەرە گەورەی ئەم بەرگرییەشی لەگەڵ بەرگرییەکەی دادگای ئافیووندا پێکەوە گرێ داوە و ناوی (تیشکی چواردەهەم)ی لێ ناوە. (قوتابیانی نوور).

وا من لێتان دەپرسم کە: ئایا هیچ کێشەیەك لەم دنیایەدا هەیە لە کێشەی مردن گەورەتر بێت؟.. ئایا هیچ مەسەلەیەك لەناو گرۆی مرۆڤدا هەیە کە لەمە گرنگتر بێت؟ ئیتر ئایا چۆن دەگونجێت ئەم مەسەلە و کێشە گەورەیە لە پێناوی شتی تردا بەکار بهێنرێت مادەم هیچ شتێکی تر نەبێت کە لەم مەسەلە و کێشەیە گەورە و گرنگتر بێت؟ ئیتر بۆچی ئێوە بەم جۆرە خۆتان بە ئێمەوە سەرقاڵ کردووە؟!

ئێمە قورسترینی سزاکانتان وەك ڕوخسەتنامە و پسوولەیەکی سەفەر دەبینین بەرەو جیهانی ڕووناکی، بۆیە بە دامەزراوی‌یەکی تەواوەتی‌یەوە چاوەڕوانی دەرچوونی ئەو ڕوخسەتنامەیە دەکەین. بەڵام لە هەمان کاتدا بە دڵنیایی‌یەوە دەزانین کە ئەو کەسانەی لە دژمان ڕاوەستاون و بڕیارەکانیان لەسەر ئێمە دەردەکەن، بەم نزیکانە یان بە ئیعدامی هەتاهەتایی یان بە زیندانی و بەندیخانەی تاکەکەسی ڕووبەڕووی سزا و تۆڵەی ترسناکی خۆیان دەبنەوە. ئێمە هێندە لەم ئاکامە دڵنیاین کە هەروەك بە چاوی خۆمان ئێوە لەم کۆڕ و ئەنجومەنەدا دەبینین دەڵێی ئەوانیش بە هەمان جۆر لەناو سزاکانیاندا دەبینین. بەڵێ، بەم جۆرە دەیانبینین و، لە ڕووی مرۆڤایەتی‌یەوە گەلێ بەزەییمان بە حاڵیاندا دێتەوە. بە تەواوی ئامادەشم کە ئەم ڕاستی‌یە گرنگە بچەسپێنم و بەڵگەی لەسەر بهێنمەوە و گەورەترین کەسی سەرسەخت و ملنەدەریش لەمەدا بێدەستمەوە. هەروەك ئامادەیی تەواوەتیشم بۆ قبووڵ کردنی هەر سزایەك دەردەبڕم کە ئەگەر ڕوونتر لە خۆری ناوجەرگەی ئاسمان ئەم ڕاستی‌یە لە بەردەم گەورەترینی زانا و فەیلەسووفەکانتاندا نەچەسپێنم، چ جای لە بەردەم پسپۆڕانی ئەم لیژنەیەدا، کە لە زانین و پسپۆڕی بێ بەشن و، دڵیان لە ڕق و کینە پڕ بووە و، هیچ ئاگایەکیان لە مەعنەوییات نی‌یە و بایەخی پێ نادەن!

وەك نموونەیەك لەسەر ئەمە: لە ماوەی دوو حەفتەدا پەیامی "بەری درەختی ئیمان"مان بۆ بەندکراوەکان دانا، کە پەیامێکە پوختەی ئامانج و بناغەکانی پەیامەکانی نوور دەخاتە ڕوو، هەروەك بەرگری لە "پەیامەکانی نوور"یش دەکات. وا ئەم پەیامەتان پێش‌چاو دەخەم و، بۆ مەبەستی ئەوەش کە بخرێتە بەردەست دەزگا ڕەسمی‌یەکانی ئەنقەرە، ئەوا بە نهێنی ئەرك و ماندووبوونێکی قورس هەڵدەگرین لە پێناوی نووسینەوەیدا بە پیتە نوێکان[1] و، ئێستا ئێوەش بۆ خوێندنەوەی ئەم پەیامە بانگ دەکەم. جا ئەگەر دوای

(١) واتە بە پیتی لاتینی. (وەرگێڕ)

خوێندنەوەی، دڵەکانتان – نەك دەروونەکانتان – تەسدیقیان نەکردم، ئەوا بە هەموو جۆرێکی ئەشکەنجە و سووکایەتیی ناو ئەم زیندانە تاکەکەسییەم ڕازیم کە ئێستا تیایدام و، دەمم بە دەربڕینی هیچ سکاڵایەك ناکەمەوە!

بە کورتی:

ئێوە تەنها دوو ڕێگاتان لە بەردەمدایە: یان سەربەستیی تەواوەتی بە پەیامەکانی نوور بدەن.. یان – گەر دەتوانن – بەسەر ڕاستییەکانی ناو ئەو پەیامانەدا زاڵ ببن و لەناویان بەرن!

من تا ئێستا نە بیرم لە ئێوە دەکردەوە و نە لە دنیاکەشتان. تەنانەت نیازم نەبوو لە ئایندەشدا بیریان لێ بکەمەوە. بەڵام خۆتان ناچاری ئەمەتان کردم و، لەوانەشە ئەمە بۆ بێدارکردنەوەی ئێوە پێویست بووبێت و قەدەری خواوەندیش بۆ ئەم مەبەستە ئێمەی هێنابێتە ئێرە. بەڵام ڕابەری ئێمە تەنها ئەو دەستوورەیە کە دەڵێت: "من آمن بالْقَدَر أمِنَ من الْكَدر". لەبەر ئەوە، بڕیارمان داوە بەوپەڕی ئارامییەوە هەموو جۆرە گوشار و تەنگ پێ هەڵچنینێك هەڵبگرین کە بیهێننە ڕێمان.

بەندکراو

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

بەڕێزان!

لە ئەنجامی چەند بەڵگە و نیشانەیەکی زۆرەوە قەناعەتی تەواوم بۆ دروست بووە کە هۆی ئەو هێرشانەی دەکرێنە سەرمان ئەو بۆچوونە هەڵەیە نییە کە گوایا ئێمە (هەست و نەستی ئاینیی لە پێناوی تێکدانی ئاسایشی ناوخۆدا بەکار دەهێنین). نەخێر، ئەو هێرشەی کە لە ژێر ئەو پەردە ساختە و ڕووکەشەدا دەکرێتە سەرمان تەنها لە پێناوی کوفر و ئیلحاددایە و، مەبەست لەناوبردنی ئیمانەکەمان و کۆتاییهێنانە بە هەوڵ و تەقالاکانمان و ڕێ گرتنە لە خزمەتەکانمان لە پێناوی ئەم ئیمانە و ڕاگیرکردنی ئاسایش و هێمنیی وڵاتدا. ئێمە گەلێ بەڵگەی زۆرمان لەسەر ئەمە بەدەستەوەیە. با تەنها یەك دانە لەو بەڵگانەتان پێش چاو بخەین:

بیست هەزار کەس لە ماوەی ئەم بیست ساڵەدا بیست هەزار نوسخەی پەیامەکانی نووریان خوێندووەتەوە و بەو پەیامانە ڕازی بوون و قبووڵیان کردوون، لەگەڵ ئەوەشدا تەنها یەك دانە ڕووداوی تێکدانی ئاسایش لە لایەن قوتابیانی نوورەوە لەم ماوە درێژخایەنەدا ڕووی نەداوە و دەزگا ڕەسمی یەکان هیچ ڕووداوێکی لەم جۆرەیان لەسەر تۆمار نەکردوون، هەروەك دادگای پێشین و ئەم دادگایەی ئێستاش نەیانتوانی هیچ ڕووداوێکی لەم جۆرە بدۆزنەوە، لە کاتێکدا کە دەبوو ئەنجامی ئەم پڕوپاگەندە بەهێز و بەربڵاوە، نەك لە بیست ساڵدا، بەڵکو لە ماوەی بیست ڕۆژدا و لە شێوەی چەند ڕووداوێکدا دەربکەوتایە!

کەواتە یاسای ژمارە "١٦٣"[1] تەنها پەردەیەکی ساختە و درۆینەیە لە ڕووی سەربەستیی ویژدان و ئازادیی بیروباوەڕدا بەرز دەکرێتەوە و، یاسایەکی پلاستیکیی وایە کە هەموو ئایینداریك و گشت ئامۆژگاران و بانگەوازکاران بگرێتەوە و، مولحیدانیش تەنها ئەوەندەیان دەوێت کە هەندێ بەرپرسی حکوومەت بخەڵەتێنن و بۆ لێدانمان و شکست پێهێنانمان بەکاریان بهێنن.

مادەم ڕاستی ئەمەیە، ئەوا بە هەموو هێزێکمانەوە دەنگی لێ هەڵدەبڕین و دەڵێین:

ئەی ئەو بەدبەختانەی کە بەربوونەتەوە بۆ ناو چاڵی قووڵی کوفری موتلەق! ئەی ئەوانەی کە ئایینەکەتان بە دنیاتان فرۆشتووە!

چیتان لەدەست دێت دریغی مەکەن! یاخوا ئاکامی دنیاکەتان هەر ناکامی بێت، هەروەك دەشبێت. بەڵام ئێمە ئامادەین سەری خۆمان لە پێناوی ئەو ڕاستی‌یە خاوێنەدا بەخت بکەین کە سەدان ملیۆن پاڵەوان سەری خۆیان لە پێناودا بەخت کردووە. بۆیە ئێمە ئامادەی پێشوازی لێکردنی هەموو جۆرە سزایەکتانین، تەنانەت ئامادەین بۆ بڕیاری لەسێدارەدانیش کە لە دژمان دەری بکەن.

حاڵی دەرەوەی بەندیخانەمان - لەم بارودۆخانەدا - سەد جار خراپترە لە حاڵمان لەناو بەندیخانەکاندا. ئیتر دوای ئەم ئیستبدادە ڕەهایەی کە ئاراستەی ئێمە کراوە، هیچ

---

(١) دەقی ئەم یاسایە بە ڕاشکاوی سزا لەسەر ئەو کەسە دادەنێت کە هەوڵ بدات دەوڵەتێکی ئایینی لە تورکیادا دابمەزرێنێت، یان هەست و نەستی ئایینی لەم پێناوەدا بەکار بهێنێت. هەر ئەم یاسایەشە کە تا ئێستا سەرجەمی حکوومەتە یەك لە دوای یەکەکانی تورکیا (تەنانەت هەندێ لەوانەش کە هەست و نەستی ئایینی جەماوەر دەقۆزنەوە لە هەڵبژاردنەکاندا) بۆ لێدانی کار و چالاکی‌یە ئیسلامی‌یەکان پشتی پێ دەبەستن. (وەرگێڕ)

جۆرە سەربەستی و ئازادییەکمان بۆ نەماوەتەوە؛ نە ئازادیی زانستی، نە ئازادیی ویژدان، نە ئازادیی ئایین. واتە جگە لە "مردن" یان "چوونە بەندیخانە" هیچ ڕێگایەکی تر لە بەردەم ئەهلی شەهامەت و غیرەت و ئایین و پشتگیرانی ئازادی و خۆشەویستانیدا، نەماوەتەوە.

سەبارەت بە خۆیشمانەوە هەر ئەوەندەمان پێ دەکرێت کە هانا تەنها بۆ پەروەردگار ببەین و دەستی لێ گیر بکەین و بڵێین:

﴿إِنَّا للهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾.

بەندکراو

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

بەڕێز عەلی ڕەزا، سەرۆکی دادگا!

بۆ ئەوەی بتوانم داکۆکی لە مافەکانی خۆم بکەم، ئەوا تکا و داواکارییەکی گەرمتان پێش‌چاو دەخەم:

من پیتە نوێکان شارەزا نیم و لە پیتە کۆنەکانیشدا دەستخەتم باش نییە، پاشان چاوپێکەوتنی کەسانی تریشیان لێ قەدەغە کردووم. واتە وەك ئەوە وام کە لە دابڕانێکی تەواوەتی یان زیندانی تاکەکەسیدا بم، بە ڕادەیەك کە کاتێ تۆمەتنامەی داواکاری گشتی(المدّعي العام)یان دایە دەستم یەکسەر دوای چارەکە سەعاتێك لێیان سەندمەوە! هەروەك لە ڕووی داراییشەوە ناتوانم پارێزەرێك بگرم بۆ بەرگری کردن لە خۆم و، دوای ماندووبوونێکی زۆریش ئنجا توانیم بەرگرییەکەی خۆمتان پێشکەش بکەم و، بە شێوەیەکی نهێنیش توانیم نوسخەیەکی ئەم بەرگرییەم دەست بکەوێتەوە کە بە پیتە نوێکان نووسراونەتەوە. ئنجا پەیامی "بەری درەختی ئیمان"یشم (کە وەك بەرگرییەك وایە لە پەیامەکانی نوور و پوختەی ڕێبازی ئەو پەیامانە دەردەخات) نووسییەوە تاکو پێشکەشی "داواکاری گشتی"ی بکەم و، یەكدوو نوسخەشی بۆ لایەنە ڕەسمییەکانی ئەنقەرە بنێرم. بەڵام پەیامەکەیان لێ سەندم و نەیاندامەوە. لە کاتێکدا کە لایەنە

دادوەرەكانی "دادگای ئەسكی شەهر" ئامێرێكی چاپی دەستی‌یان بۆ ناردمە ناو بەندیخانەو، توانیمان لەو ڕێیەوە چەند نوسخەیەكی بەرگری‌یەكەم بە پیتە نوێكان بنووسینەوە، هەروەك دادگا خۆیشی ئەو بەرگری‌یەی نووسی‌یەوە.

جا ئەو داوایەم كە بەلامەوە گرنگە بریتی‌یە لەوەی ئامێرێكی چاپی دەستیمان بۆ بنێرن، یان بوارمان بدەن كە خۆمان بیهێنین، تاكو بتوانین چەند نوسخەیەكی پەیامی "بەری درەختی ئیمان"ی پێ بنووسینەوە، كە وەك زووتر وتم: بە وێنەی بەرگری وایە لە خۆم و لە پەیامەكانی نوور بۆ ئەوەی چەند نوسخەیەكی لێ بنێرین بۆ وەزارەتی داد و ئەنجوومەنی وەزیران و ئەنجوومەنی پەرلەمان و ئەنجوومەنی شوورای دەوڵەت. چونكە ئەو تۆمەتانەی كە داواكاری گشتی ئاراستەی ئێمەی كردوون هەموویان لە بارەی پەیامەكانی نوورەوەن. خۆ بێ گومان هەر دەعوا و ئیعتیرازێك لەسەر پەیامەكانی نوور بێت هەرگیز بە شتێكی ئاسایی و سووك دانانرێت و وەك مەسەلەیەكی كەسیی بێ‌بایەخ تەماشا ناكرێت، بەڵكو مەسەلەیەكی گشتی‌یە و ڕووداوێكی گەورە و گرنگە سەبارەت بەم وڵات و نەتەوە و حكوومەتەوە، كە ئەمەش سەرنجی بایەخی سەرانسەری جیهانی ئیسلامیی بەلادا ڕادەكێشێت.

ئەو پەنجانەی كە لە پشتی پەردەوە لەگەڵ پەیامەكانی نووردا دەجەنگن چەند پەنجەیەكی بیانی و دەرەكین و دەیانەوێت ئەو خۆشەویستی و برایەتی‌یە تێكبشكێنن كە لە دڵی جیهانی ئیسلامیدا هەیە بەرامبەر بەم نەتەوە و نیشتمانە، كە هەر تەنها ئەم خۆشەویستی و برایەتی‌یەشە بە گەورەترین هێزی ئەم نەتەوەیە دادەنرێت. جا بۆ مەبەستی تێكشكاندنی ئەم برایەتی و خۆشەویستی‌یە و گۆڕینی بە ڕق و نەفرەت، ئەوا چەند پەنجەیەك هەن كە لە پشتی پەردەوە هەوڵ دەدەن سیاسەت بقۆزنەوە و بیكەن بە ئامێر و هۆكارێك بۆ برەودان بە ئیلحاد و كوفری موتڵەق. بەمەش فێڵ لە حكوومەت دەكەن و لە خشتەی دەبەن. هەر ئەو پەنجانەش بوون كە دووجار سەریان لە "دادگەری" شێواند و وتیان: "قوتابیانی نوور ئایین لە پێناوی سیاسەتدا بەكار دەهێنن و، گریمانیش هەیە ئاسایشی وڵات لەمەوە زیانی پێ بگات".

ئێمەش پێیان دەڵێین: ئەی بەدبەختینە! پەیامەكانی نوور هیچ پەیوەندی‌یەكیان بە سیاسەتەوە نی‌یە، بەڵكو ئەو كوفرە موتڵەقە تێكدەشكێنن و وردوخاشی دەكەن و بەرەودوا دەیگێڕنەوە كە لای خوارووەكەی: فەوزایە و لای سەرووەكەشی: ئیستبدادێكی ڕەهایە! باشترین بەڵگەش بۆ ئەمە پەیامی "بەری درەختی ئیمان"ە كە وەك

یەك دانە بەڵگە وایە لە نێوان سەد بەڵگەدا لەسەر ئەوەی کە پەیامەکانی نوور بۆ دامەزراندن و سەقامگیرکردنی ئاسایش و ڕێسا و ئازادی و دادگەری لەم وڵاتەدا تێدەکۆشن. لەبەر ئەوە، داوا دەکەم دەستە و لیژنەیەکی بەرزی زانستی و کۆمەڵایەتی بۆ لێ وردبوونەوەی ئەم پەیامە پێك بهێنرێت. جا ئەگەر ئەم دەستەیە قەناعەتی بەم قسانەم نەکرد، ئەوا من بە هەموو سزایەك و بە گشت جۆرێکی ئیعدام ڕازیم.

بەندکراو

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

سەرۆکی بەڕێز!

لە بڕیاری دادگادا سێ بناغە دەستنیشان کراوە:

ماددەی یەکەم: "کۆمەڵە".

من هەموو قوتابیانی نووری ئێرە و گشت ئەو کەسانەی منیان دیوە و قسەیان لەگەڵدا کردووم و سەرجەمی ئەوانەش کە پەیامەکانی نووریان خوێندووەتەوە یان نووسیویاننەتەوە، دەگرم بەشایەت و، خۆشتان دەتوانن لێیان بپرسن تاکو دڵنیا ببن لەوەی کە من بە هیچ کەسێکم نەوتووە: ئێمە "کۆمەڵەیەکی سیاسی" یان "تەریقەتێکی نەقشبەندی" پێکدەهێنین. بەڵکو هەمیشە وتوومە: "ئێمە هەوڵ دەدەین ئیمانەکەمان ڕزگار بکەین" و، هەرگیز قسەیەکمان لە نێواندا نەبووە کە هی دەرەوەی سەرجەمی ئەهلی ئیمان و دەرەوەی ئەو کۆمەڵە ئیسلامی‌یە خاوێنە بێت کە ژمارەیان لە سێ سەد ملیۆن[1] موسڵمان زیاترە و، هیچ جێ‌یەکمان لە دەرەوەی ئەو ناوی "حزب اللّٰه"یەدا بۆ خۆمان دانەناوە کە ناوێکە قورئانی پیرۆز لە هەموو موسڵمانانی ناوە و سەرجەمی ئیماندارانی لە ژێر سایەی ئیماندا کۆکردووەتەوە. جا لەبەر ئەوەی ئێمە هەموو هەوڵێکمان لە خزمەتی قورئاندا چڕ کردووە، ئەوا بێ گومان ئێمە لە "حیزبی قورئان" و

(١) ئەمە نزیکەی ژمارەی موسڵمانانی جیهان بووە لەو کاتەدا. (وەرگێڕ)

"حزب الله"ین. جا ئەگەر بڕیاری تۆمەتبارکردنمان ئاماژە بۆ ئەمە دەکات، ئەوا ئێمە بە هەموو هێزێکی گیان و هەناومان و بەوپەڕی سەربەرزی و شانازییەوە دان بەمەدا دەنێین. بەڵام گەر ئاماژە بۆ هەر واتایەکی تر بکات، ئەوا ئێمە هیچ شتێك لەو واتایانەی تر نازانین.

ماددەی دووهەم:

بڕیاری تۆمەتبارکردنەکە پشت بە ڕاپۆرت و شایەتیی "پۆلیسی قەستەمۆنی" دەبەستێت و دان بەوەدا دەنێت کە "پەیامی حیجاب" و "پەیامی شەش هێرشەکان و پاشکۆکەی" لەناو چەند سندووقێکی داخراوی بزمارڕێژکراودا دۆزراونەتەوە کە لە ژێر چەند لیژنەدار و کۆمەڵە خەڵووزێکدا هەڵگیرابوون. واتە هەرگیز بۆ "بڵاوکردنەوە" ئامادە نەکرابوون. ئنجا ئەو پەیامە ناوبراوانە لە ژێر ڕەخنە و لێ وردبوونەوەی دادگای "ئەسکی شەهر" دەرچوون و، ئەنجامەکەشیان دەرکردنی سزایەکی سووك بوو لەسەر من. بەڵام داواکاری گشتیی کە هەندێ ڕستەی ئەم پەیامانەی بە دەستەوە گرتووە و هەندێ واتای نادروستی بۆ لێ داونەتەوە، دەیەوێت نۆ ساڵ بەرەو دواوە بمانباتەوە و، بەرپرسیارێتییەکی نوێ بخاتە ئەستۆمانەوە لەسەر تۆمەتێك کە پێشتر سزا دراوین لەسەری.

ماددەی سێهەم:

لە چەند شوێنێکی بڕیاری تۆمەتنامەکەدا چەند دەستەواژەیەکی وەك: "دەگونجێ ئاسایشی وڵات تێك بدات" بەکار هێنراوە. واتە "گریمانەکان" لە جێی "ڕووداوە چەسپاوەکان"دا دانراون!

منیش دەڵێم:

دەگونجێ هەموو کەسێك تاوانی "کوشتن" ئەنجام بدات، بەڵام ئایا دەکرێت هەموو کەسێك لەسەر بناغەی ئەو گریمانە تاوانبار بکرێت؟!

بەندکراو

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

بەڕێز سەرۆکی دادگا!

هاودەم لەگەڵ ئەم نامەیەدا وێنەیەکی ئەو بەرگرییەشم دەنێرم کە وەك عەرزو حالێك خستمە بەردەست سەرۆك كۆمار و لایەنە ڕەسمییەکانی ئەنقەرە، لەگەڵ ئەو وەڵامنامەیەدا کە سەرۆکایەتیی وەزارەت ناردیانەوە و مەودای قبوول کردن و بایەخدانیان بە عەرز و حاڵەکەم دەردەخات.

جا لەم بەرگرییەمدا ئەو وەڵامە بەهێزانەم نووسیوەتەوە کە بەرپەرچی بەیانە پڕ لە وەهم و تۆمەتە بێ بناغەکانی "داواکاری گشتی"م پێ داونەتەوە. هەروەك لە بەیانەکەی ئەم ئیددیعایەدا چەند گوفتارێك هەن کە لەسەر بناغەی مەزبەتە ڕووکەش و قین لەدڵانەکەی "پۆلیس" بنیات نراون و پێچەوانەی ڕاپۆرتی خەبیرەکانن و پێشتر ڕەخنەکانی خۆمم لەسەر پێشکەش کردوون، کە دەتوانرێت پوختەکەیان بەم جۆرەی خوارەوە بخرێتە ڕوو:

وەك زووتر بۆم باس کردن، کاتێ دادگای ئەسکی شەهر ویستی بەپێی ماددەی ژمارە "١٦٣" تاوانبارم بکات، پێم وت:

(١٦٣ پەرلەمانتاری حکوومەتی کۆماری کە ژمارەیان دووسەد کەس بوو - واتە بە ژمارەی ماددەی ١٦٣ - ڕەزامەندییان بۆ تەرخان کردنی سەد و پەنجا هەزار لیرە نواند، بۆ مەبەستی دامەزراندنی زانکۆکەی شاری وان. جا ئەم ڕەزامەندییەی ئەوان و ئەو بایەخەش کە حکوومەتی کۆماری بەرامبەر بە من دەری بڕی، ئەو تۆمەتە دەسڕێتەوە کە بەپێی ماددەی ١٦٣ ئاراستەم کراوە).

کاتێ ئەمەم بە دادگا وت، لیژنەی ئیستیشاریی ئەو دادگایە قسەکەی منیان گۆڕی، گوایا ١٦٣ پەرلەمانتار لێکۆڵینەوەیەکیان لەبارەی سەعیدەوە ئەنجام داوە و داوایان کردووە دادگایی بکرێت!

بەم جۆرە و بە پشت بەستن بەم چەشنە تۆمەتە ناڕەوایانەی ئەو لیژنە ئیستیشارییە، داواکاری گشتی دەیەوێت بەرپرسیاریی ئەم تۆمەتانەمان بخاتە ئەستۆ، لە کاتێکدا ئەو دەستە و لیژنە تایبەتمەندەی کە لە ئاستێکی بەرزی زانستیدان و بە بڕیاری ئەنجومەنی پەرلەمان پێکهێنراوە و لێ وردبوونەوەی پەیامەکانی نووریان پێ سپێرراوە، بە یەکدەنگی ئەمەی خوارەوەیان دەربڕیوە کە:

(هەرچی سەعید و قوتابیانی نوور نووسیویانە هیچ بەڵگـە و نیشـانەیەکی ڕاشکاویان تێدا نییە سەبارەت بەوەی کە ئایین و موقەددەسـات وەك ئـامراز و ئـامێرێك بـۆ تێکدانـی ئاسایشـی دەوڵـەت یـان هـاندانی خـەڵکی بـۆ ئـەم کـارە بـەکار بـهێنرێن، هـەروەها هیـچ نیشانەیەکیشیان تێدا نییە لەسەر هەوڵدان بۆ دامەزراندنی "کۆمەڵە"یەك یان لەسەر هیچ نیاز و ئامانجێکی خراپ. هەروەها لە نامە گۆڕینەوەکانی قوتابیانی نووردا هیـچ نیـازێکی خراپمان نەدی لـە دژی حکوومەت یـاخود هیـچ مەبەسـت و ئامـانجێك بـۆ پێکـهێنانی کۆمەڵەیـەك یـان تەریقـەتێکی سـۆفی. هـەروەك بۆمـان دەرکـەوت کـە ئـەوان لـە جموجووڵیاندا لەم چەشنە ڕوانینگە و بۆچوونەوە ناجووڵێنەوە).

هەر ئەم لیژنە و دەستە تایبەتمەندە، بە یەکدەنگی، ئەمەی خوارەوەشیان ڕاگەیاند کە:

(لە سەدا نەوەدی پەیامەکانی نوور هێندەی سەرە پەنجەیەکیش لـە بناغـە و بنـەماکانی ئـایین و زانسـت و حەقیقـەت لایـان نـەداوە و، بـە ئیخـلاس و بێ گـەردی و دوور لـە هیـچ ئامانجێك نووسراون. زۆر ئاشکرایە کە ئەم پەیامانە نایانەوێت "ئـایین" بـۆ هیـچ ئامـانجێك بەکار بهێنن، یـان "کۆمەڵـە"یـەك دروست بکەن، یـاخود هـەوڵی تێکدانـی ئاسایشـی دەوڵەت بدەن. هەروەك نامەکانی نێوان قوتابیـانی نـوور و هـی نێـوان ئـەوان و سـەعیدی نوورسیش هـەمان مۆرك و نیشـانەیان پێوەیە و، جگـە لـە چـەند نامەیـەکی نـهێنی – کـە ژمارەیان لـە دە نامەیـەك تێپـەڕ ناکـات – لـە بابـەتی زانستی نـادوێن و سکاڵا و ئازاریـان لـەخۆ گرتـووە. ئیـتر هـەموو "پەیامـەکانی نـوور" یـان بـۆ تەفسـیری ئایـەتێك، یـاخود ڕوونکردنەوەی واتای فەرموودەیەکی پیرۆز نووسـراون. هـەروەك زۆربـەی پەیامـەکانی نوور ڕوونکردنەوەی ڕاستییەکانی ئایین و ئیمانیان لەخۆ گرتووە و لـە بـارەی عـەقیدەی باوەڕ بە خوا و پێغەمبەران و ڕۆژی دواییەوە دەدوێن. پاشان بۆ ئەوەی ئەم ڕاستییانە بـە شێوەیـەکی جوانتر و باشـتر ڕوون ببنەوە ئـەوا پەیـامەکانی نـوور شـێوازی هێنانەوەی نموونە و چیرۆکیان گرتووەتە بەر. ئنجا ڕای زانستیی خۆیـان و ڕێنمـایی و ئامۆژگارییـە ڕەوشتییەکانیان لـە نـاوەندی چـەند ڕەفتـارێکی جـوان و چـەندین ئـەزموونی ژیـان و چیرۆکی پڕ لە پەندا پێشکەش کردووە و، هەرگیز ئەم پەیامانە شتێکی وەهایان تێدا نییە کە بگونجێ خۆی لە قەرەی حکوومەت یان لایەنە ڕەسمییەکان بدات).

لەبەر ئەوە، ئێمە لە ڕاستیدا زۆر دلگرانین بەوەی کە داواکاری گشتی ڕاپۆرتی ئەم دەستە و لیژنە زانستییە تایبەتمەند و بەرزە دەخاتە لاوە و، پشت بە ڕاپۆرتە کۆنـە ناتـەواوە

شپرز و شێواوە کە دەبەستێت و، پاشان تۆمەتە نامۆکانیان لەسەر بنیات دەنێت. بۆیە زۆر بە لامانەوە سروشتی‌یە کە ئەو کارە بە شایستەی شان و شکۆی دادگەریی ئەم دادگایە نەزانین کە باوەڕمان بە دادگەری و ویژدانی هەیە. ئەم کارە کتومت وەك ئەو نموونەیە وایە کە دەگێڕنەوە جارێکیان بە کەسێکی "بەکتاشی"[1]یان وت: بۆچی نوێژ ناکەیت؟ لە وەڵامدا وتی: چونکە لە قورئاندا ئەوە هاتووە کە: ﴿لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ﴾! پێیان وت: ئەی بۆچی ئایەتەکە بە تەواوی ناخوێنیتەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَأَنْتُمْ سُكارى﴾؟ وتی: (من قورئانم لەبەر نی‌یە)!

هەر بە هەمان جۆر ڕستەیەکی دیاریکراوی پەیامەکانی نوور دەهێنرێت و تۆمەتەکانیان لەسەر بنیات دەنرێت لە دژی ئێمە، بێ ئەوەی بە وردی ڕستەکانی تری دوایی بخوێنرێنەوە کە ئەو ڕستەیەی پێشوو ڕوون دەکەنەوە. لەمەولا بە چاوی خۆتان نزیکەی چل نموونەی وەك ئەمە دەبینن لەو یادداشتی بەرگری‌یەدا کە پێشکەشتانی دەکەم و، لێرەدا وەك نموونەیەك ئەم ڕووداوە سەیرەتان پێش‌چاو دەخەم:

لە یادداشتی داواکاری گشتیی "دادگای ئەسکی شەهر" و لە کاتی لێکدانەوەی ئاسەواری وانە ئیمانی‌یەکانی پەیامەکانی نووردا، بە هەڵە دەستەواژەی: "پەیامەکانی نوور گەل تێکدەدەن" بەکار هێنرا بوو. خۆ هەرچەندە دادگا دوایی ئەم ڕستەیەی سڕی‌یەوە، بەڵام پاش تێپەڕبوونی ساڵێك بەسەر ئەو دادگایەدا یەکێك لە قوتابیانی نوور کە ناوی "عەبدوڕڕەزاق"ە، وتی:

ئەی بەدبەخت! کێ دەتوانێت بە "ڕێنمایی" پەیامەکانی نوور بڵێت: "تێکدان"؟ ئایا شتی وا بە پەیامەکانی نوور دەوترێت کە نرخی ئایینی‌یان بۆ هەموو کەسێك دەرکەوتووە و چەسپاوە و، ئنجا لە ماوەی بیست ساڵی ڕەبەقیشدا هیچ خراپە و زیانێکیان نە بۆ کارگێڕیی حکوومەت و نە بۆ هیچ کەسێك نەبووە و، تەنانەت ڕێنمایی هەزاران لاویان کردووە و ئیمانی بەهێز کردوون و ڕەوشتیشی ڕاست کردوونەتەوە؟ ئایا ئیتر چۆن دەتوانیت "ڕێنمایی"ی پەیامەکانی نوور بە "تێکدان" وەسف بکەیت؟ ئایا لە خوا ناترسیت؟ خوا زمانت ببڕێت!

---

(١) مەبەست لە "بەکتاشی" شوێنکەوتووانی تەریقەتی "بەکتاشی"یە، کە یەکەم جار لەسەر چەند بناغەیەکی ڕاست و دروست دامەزرابوو، بەڵام دوایی لە ڕێ ترازا و، شوێنکەوتووانی بۆ "نوێژ نەکردن" و "ڕۆژوونەگرتن" و "ئارەق خواردنەوە" بە نموونە دەهێنرێنەوە! (وەرگێر)

بۆیە ئێمە وتەکەی داواکاری گشتی، کە لە دوای بینینی قسە حەق و ڕەواکانی ئەو قوتابی‌یەی نوور کردوویەتی و وتوویەتی: (سەعید فەساد لە دەوروبەری خۆیدا بڵاو دەکاتەوە)، بە ویژدان و هەست و نەستی ئێوە دەسپێرم!

جا بۆ ئەوەی داواکاری گشتی دەرفەتێك بدۆزێتەوە بۆ تانە و تەشەرگرتن لە وانە کۆمەڵایەتی‌یەکانی پەیامەکانی نوور، وتوویەتی:

(ویژدان لە شوێنی ئاییندایە و، ئایین پەیوەندیی بە حوکم و یاساوە نی‌یە، چونکە لەو کاتانەی پێشوودا کە ئایین پەیوەندیی بە حوکم و یاساوە بوو، فەوزای کۆمەڵایەتی سەری هەڵدا).

منیش دەڵێم:

ئایین تەنها بریتی نی‌یە لە "ئیمان". بەڵکو "کردەوەی چاك"یش بەشی دووهەمی ئایینە. چونکە ئایا ترسان لە بەندیخانە و پۆلیسی حکوومەت دەستی تاوانبارەکان لەو تاوانانەی چەشنی کوشتن و زینا و دزی و قومار دەگێڕێتەوە کە ژیانی کۆمەڵایەتی ژاراوی دەکەن؟ ئایا هەر تەنها ئەم ترسە وایان لێ دەکات کە لەو تاوانانە دوور بکەونەوە. خۆ ئەگەر وابێت ئەوا دەبێ پۆلیسێکی چاودێر بۆ هەموو کەسێك تەرخان بکەین تاکو دەروونە بێ‌ئاگا و خراپکارەکان لەم چەشنە کارە چەپەڵانە دوورەپەرێزی بکەن! جا پەیامەکانی نوور لە ڕووی "کردەوەی چاك" و "ئیمان"ەوە چاودێرێکی مەعنەوی لەگەڵ هەموو کەسێکدا دادەنێن. دیارە هەرکات مرۆڤ بیری لە بەندیخانەی دۆزەخ و خەشم و قینی خوای گەورە کردەوە ئەوا دەتوانێت بە ئاسانی خۆی لە گوناهـ و کردەوەی خراپ بپارێزێت.

داواکاری گشتی نیشانەیەکی نابەجێی پێش‌چاو خستووە کاتێ ناوی ئەو کەسانەی کردووە بە بیانوو کە ئیمزایان لەسەر تەوافوقە ئاشکراکانی یەکێك لە پەیامەکان کردووە و، وتوویەتی: ئەمانە ئەندامی کۆمەڵەیەکن!

ئایا دەگونجێت ناوی "کۆمەڵە" لە خاوەنی ئەو ئیمزایانە بنرێت کە ناویان لە دەفتەری دوکاندارەکاندا هەیە؟!

لە دادگاکەی "ئەسکی شەهر"یشدا وەهمێکی وەك ئەمە ڕووی دا و، منیش وەڵامم دایەوە.

ئەگەر ئێمە کۆمەڵەیەکی دنیاییمان لە نێواندا ببوایە، ئەوا هەموو ئەو کەسانەی کە بەهۆی منەوە زیانیان پێ دەگەیشت تا دەیانتوانی نەفرەتیان لێ دەکردم و لێم هەڵدەهاتن!

بەڵام هەروەك من و هەموو یەکێکی ئێمە پەیوەندییەکی نەبچڕاومان بە ئیمامی غەزالییەوە هەیە، چونکە پەیوەندییەکی قیامەتییە نەك دنیایی، بە هەمان جۆر ئەو ئاییندارە بێتاوان و بێ گوناهانەش پەیوەندییەکی بەهێزیان بەم هەزارەوە هەیە بەهۆی ئەو دەرسە ئیمانییانەی کە لە پەیامەکانی نوورەوە دەستیان کەوتووە و، ئا لێرەوەیە کە وەهمی "کۆمەڵەی سیاسی" سەری هەڵداوە!

دوا وشەم:

﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾.

بەندکراو

لە زیندانی تەنیایی و تاکەکەسیدا

سەعیدی نوورسی

* * *

ئەم بەشە گەلێ گرنگە

باسمه سبحانه

بەڕێزان!

بەڕێز سەرۆکی دادگا!

تکام وایە بێدار ببنەوە و بە باشی تێبگەن لەوەی کە: دەرکردنی هەر بڕیارێك بە سزادانی قوتابیانی نوور تەنها خزمەتێکی ڕاستەوخۆیە بۆ کوفر و ئیلحاد و، تاوانبارکردنی ئەو ڕاستییانەی قورئان و ئیمانە کە هەموو ساڵێك بە درێژایی ماوەی هەزار و سێ سەد ساڵ سێ سەد ملیۆن موسڵمان لەبەر ڕۆشنایی ڕێنماییەکانیاندا هەنگاویان ناوە. واتە هەر بڕیارێك کە لەم ڕووەوە دەری بکەن بریتی دەبێت لە هەوڵێك بۆ داخستنی ئەو ڕاستە شەقامەی کە نزیکەی سێ سەد ملیار موسڵمان دەگەیەنێتە ڕاستی و بەختەوەریی هەردوو دنیا. کە ئەمەش دەبێت بەهۆی ئەوەی ڕەخنە و نەفرەتی هەموو ئەو ژمارە زۆرە ئاراستەی دەرکەرانی ئەو چەشنە بڕیارە بکرێت. چونکە دوا ڕێڕەوانی ئەم ڕاستە شەقامە هەمیشە دوعا بۆ پێشینەکانیان دەکەن و، بە دوعا و کردەوەی

چاك يارمەتيى ئەوانەی پێش خۆيان دەدەن[١]. پاشان ئەو كەسانەی كە لە هەڵوێستی دوژمنایەتیدان بەرامبەر بە ئیمان، لە دواییدا دەبن بەهۆی ورووژاندن و نانەوەی کێشەیەکی گەلێ گەورە لەم نیشتمانەدا.

جا ئەگەر لە ڕۆژی قیامەت و دادگای گەورەی ئەوێدا سێ‌سەد ملیار کەس لە دژتان ڕاوەستان و لێیان پرسین:

(بۆچی بوارتان بە نووسراوی ئیلحادی و ئەو جۆرە کتێبانە دا کە بە ڕاشکاوی هێرش دەکەنە سەر ئایینی ئیسلام، وەك کتێبی "مێژووی ئیسلام"ی دکتۆر دوزی[٢] و، کتێبخانەکانتان لێ پڕ کردن و، بەوپەڕی ئازادی ڕێتان بە خوێندنەوەیان دا و، بواریشتان بۆ قوتابیانی ڕەخساند کە بەپێی یاساکانتان چەندین کۆمەڵە پێك بهێنن و، هەرگیز دەستتان نەهێنایە ڕێی ئیلحاد و شیووعی و فەوزا و ڕێکخراوە گێرەشێوێنە دێرینەکان و توورانیزمی ڕەگەزپەرستی، لە کاتێکدا کە نەیاری سیاسەتەکانتان بوون، کەچی دەستتان هێنایە ڕێی کەسانێك کە هەر هیچ پەیوەندییەکیان بە سیاسەتەوە نەبووە و، تاقانە خەم و پەژارە و خەفەتیان گرتنەبەری ڕێی ڕاست و دروستی ئیمان و قورئانی پیرۆز بوو، لەوانەی کە پەیامەکانی نووریان دەخوێندەوە، کە چەند پەیامێکن لە حەق و ڕاستی دەدوێن، چونکە تەفسیری ڕاستیی قورئانی پیرۆزن. ئەو پەیامانەشیان بۆیە دەخوێندەوە تاکو خۆیان و هاووڵاتییانیان لە ئیعدامی هەتاهەتایی و زیندانی تەنیایی و تاکەکەسی ڕزگار بکەن و، لە هەمان کاتیشدا هیچ پەیوەندییەکیان بە هیچ کۆمەڵەیەکی سیاسییەوە نەبوو، بەڵام ئێوە بەو بیانووە دەستتان هێنایە ڕێیان کە پێتان وابوو هاوڕێیەتی و برایەتیی نێوانیان لە پێناوی خوادا - کە دڵی ئەوانی پێکەوە گرێ دابوو -

(١) چونکە فەزڵی خوای گەورە داخوازی ئەوە بووە کە بەهۆی پێشینانەوە وەچەکانی دوای خۆیان بە نیعمەتی ئیمان بەهرەمەند بن. بۆیە هەر کردەوەیەکی چاك کە لە لایەن پاشینانەوە ئەنجام بدرێت وێنەیەکیشی لە تۆماری کردەوە چاکەکانی پێشینانیدا دەنووسرێت. هەر بۆیە قورئانی پیرۆز ڕێنماییمان دەکات کە هەردەم بڵێین: ﴿رَبَّنا اغْفِرْ لَنا وَلِإِخْوانِنا الَّذِينَ سَبَقُونا بِالإِيمانِ﴾ (الحشر: ١٠). (وەرگێر)

(٢) دکتۆر دوزی (١٨٢٠ - ١٨٨٣ز) ناوی: "ڕینهارد پیتەر ئان دوزی"یە و خۆرهەڵاتناسێکی پرۆتستانت مەزهەبی هۆڵەندیی بە ڕەچەڵەك فەرەنسییە و، لە شاری "لیدن" لە دایك بووە و مردووە. نزیکەی سی ساڵ لە زانکۆکانی ئەو شارەدا وانەی وتووەتەوە. ئەندامی چەند کۆڕێکی زانیاری بووە. لە پێشدا بایەخی بە زمانەکانی ئەورووپا دەدا و پاشان بە زمانی عەرەبی. بەناوبانگترین بەرهەمەکانی بریتین لە: "فەرهەنگی دوزی" لە دوو بەرگدا و، "مێژووی ئیسلام" لە سەرەتای هاتنی ئیسلامەوە تا ساڵی ١٨٦٣ز. ئەم کتێبە بە زمانی هۆڵەندی دانراوە و پاشان کراوە بە تورکی. بڕوانە: (الأعلام ٣/٣٨). (وەرگێر)

ئەنجامی پەیوەندی‌یان بێت بە کۆمەڵەیەکی تایبەتی‌یەوە و، لەسەر بناغەی ئەو گومانە تاوانبارتان کردن و بە یاسایەکی سەیر بڕیارتان لەسەر دەرکردن)؟!

گەر لە بەردەم ئەو دادگایەدا ئەم پرسیارەیان لێ کردن، ئێوە بە چی وەڵامیان دەدەنەوە؟ خۆ ئێمەش هەر هەمان پرسیارتان لێ دەکەین؟

ئەوانەی کە ئێوەیان لەخشتەبرد و سەریان لە لایەنەکانی دادگەری شێواند و حکوومەتیشیان بە شتێکەوە سەرقاڵ کرد کە زیانی نەتەوە و نیشتمانی تێدایە، ئەو مولحید و زەندیق و مونافیقانەن کە نەیاری ئێمەن. هەر ئەوانەشن کە ئێوەیان خەڵەتاند و حکوومەتیشیان سەرقاڵ کرد کاتێ کە ناوی "کۆماری"یان لە ئیستبدادی موتلەق نا و ناوی "ڕێسا"(نظـام)یان بۆ پاشگەزبوونەوەی ڕەها دانا و ناوی "شارستانێتی"یان بۆ هەرزەیی تەواوەتی بەکارهێنا و ناوی "یاسا"شیان بۆ ئەو کاروبارە کافرانە و هەڕەمەکی و خۆسەپێنانە دانا کە بە دەستی خۆیان دایان ناون و، بەم کارەشیان ئازاری ئێمەیان دا و تەنگیان پێ هەڵچنین و لە پێناوی خزمەتکردندا بە بیانی‌یەکان مشتەکۆڵی توندیان ئاراستەی حوکمی ئیسلام و حوکمی نەتەوە کرد.

بەڕێزان!

ڕوودانی چوار بوومەلەرزەی سامناك لە ماوەی چوار ساڵدا و هاوکات بوونیشیان لەگەڵ بەرواری گرتنی قوتابیانی نووردا و ستەم لێ کردنیان و تەنگ پێ هەڵچنینیان، ئنجا هاوکات بوونی تەواوبوونی ئەو بوومەلەرزانەش لەگەڵ کۆتایی هێنان بە دەستدرێژی کردن لەو قوتابیانە، ئاماژەیە بۆ ئەوەی کە ئێوە بەرپرسی ئەو بەڵا و موسیبەتە ئەرزی و ئاسمانی‌یانەن کە لەم دادگایەی ئێستاماندا ڕوو دەدەن[1].

بەندکراوی زیندانی تاکەکەسی
لە بەندیخانەی دەنیزلی
سەعیدی نوورسی

---

(١) مامۆستا نوورسی مەبەستی ئەوەیە کە پەیامەکانی نوور چەند وتەیەکی خاوێنن و لە جۆری ئەو صەدەقە قبووڵکراوەن کە دەبێت بەهۆی گێڕانەوەی بەڵا و موسیبەتەکان. کەواتە ڕێنەدان بە بڵاوبوونەوەی ئەم پەیامانە و شاردنەوەیان لە بەرچاوی خەڵکیدا، دەرگا لەسەر داباریینی بەڵا و موسیبەتەکان دەکاتەوە. (وەرگێڕ)

باسمه سبحانه

بەشێکی دواهەمین وتە

بەڕێزان!

لەبەر ئەوەی ناتوانم هیچ شتێك لە بارەی ژیانی کۆمەڵایەتیی ئێستاوە بزانم و، لەبەر ئەو ئاراستەگەیەش کە داواکاری گشتی پیایدا دەڕوات و، سووربوونتان لەسەر دەرکردنی بڕیارێك لەسەرم بە بیانووی تاوانبارکردن بە دامەزراندنی کۆمەڵەیەك، لە کاتێکدا کە من وەڵامی ئەم تۆمەتەم دایەوە و بە چەند بەڵگەیەکی گومانبڕ پووچەڵم کردەوە و، ئەو لیژنە ئیستیشاریەیەش کە لە ئەنقەرە لە زانایان و پسپۆڕان پێکهاتبوو بە هەمان جۆر و بە یەکدەنگی پووچەڵیان کردەوە.. ئەوا من سەرم لەم سووربوونەی ئێوە لەسەر دەرکردنی ئەو چەشنە بڕیارە سووڕماوە و لە بەرامبەر ئەمەشەوە ئەم واتایەی خوارەوەم بە دڵدا هات:

مادەم هاوڕێیەتی و حەز و مەیلی کۆبوونەوەی برایانە و کۆمەڵەی قیامەتییانە، یەکێکن لە بناغەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی و پێداویستییەکی سروشتیی مرۆڤن و، لە هەموو پەیوەندییەکانی تریش گرنگترن، هەر لە ژیانی خێزان و خێڵ و عەشرەتەوە تا دەگاتە ژیانی نەتەوە و ژیانی ئیسلامی و ژیانی گرۆی مرۆڤ.. هەروەك خاڵێکی پاڵ پێوەدان و دڵدانەوەشە بۆ هەموو مرۆڤێك لە بەرامبەر ئەو سەختی و گیروگرفتانەی کە لەم گەردوونەدا دێنە ڕێی و بە تەنها خۆی ناتوانێت ڕووبەڕوویان ڕابوەستێت.. هەروەها بۆ زاڵبوون بەسەر هەموو ئەو تەگەرە و بەربەستە ماددی و مەعنەوییانەدا کە ڕێی ئەنجامدانی ئەرك و واجبە مرۆیی و ئیسلامییەکانی لێ دەگرن..

لە کاتێکدا کە ئەو هاوڕێیەتی و برایەتییەی قوتابیانی نوور لەسەری کۆدەبنەوە هیچ لایەنێکی سیاسی تێدا نییە، بەڵکو برایەتییەکی ڕاست و بێگەردە و هۆکارێکە بۆ دەستخستنی خێری دنیا و بەختەوەریی قیامەت. چونکە ئەوان لە وانەکانی ئیمان و قورئاندا لە ژێر سایەی هاوڕێیەتییەکی خاوێن و بێگەردی ڕێگای حەقدا کۆدەبنەوە و، لە دژی هەموو ئەو شتانەی زیان بە نەتەوە و نیشتمان دەگەیەنن، پشتی یەکتر دەگرن..

لەبەر ئەوەی کە ئەوان لەم جۆرە بە یەك گەیشتنە ئیمانی‌یانەدا کۆ دەبنەوە، دەبوو گەلێ مایەی ڕێز و تەقدیر بوونایە..

بەڵام ئەو کەسەی کە واتای "کۆمەڵەی سیاسی" لەم کۆبوونەوانە دەداتەوە، یان ئەوەیە بە جۆرێکی گەورە و فراوان خەڵەتاوە.. یاخود ئاژاوەچی‌یەکی غەددارە و بە جۆرێکی وەحشی‌گەری‌یانە دژایەتی مرۆڤایەتی دەکات و دوژمنایەتی‌یەکی نەمرووددانەش بەرامبەر بە ئایینی ئیسلام دەنوێنێت و، بە چەپەڵترین شێوازەکانی ئاژاوەچێتی دژایەتیی ژیانی کۆمەڵایەتی دەکات. واتە بە وێنەی مورتەد و دوژمنە سەرسەختەکان لەگەڵ نیشتمان و نەتەوە و دەستەڵاتی ئیسلامی و موقەددەساتی ئایینیدا دەجەنگێت.. یان زەندیقێکی سەرسەختە و بۆ حساب و بەرژەوەندیی بیانی‌یەکان کار دەکات و، دەیەوێت بۆریی خوێنبەری ژیانی ئەم نەتەوەیە بقرتێنێت و بیشێوێنێت و، لەم پێناوەدا حکوومەت دەخەڵەتێنێت و لایەنەکانی دادگەری بە هەڵەدا دەبات، تاکو بتوانن ئەو چەکە مەعنەوی‌یانەی کە ئێمە تا ئێستا لە دژی فیرعەونەکان و ئاژاوەچی‌یەکان بەکارمان هێناون، لە دژی نیشتمانەکەمان بەکاریان بهێنن، یان بتوانن ئەو چەکانە تێك بشکێنن.

بەندکراو

سەعیدی نوورسی

* * *

بەرێزان!

ڕێکخراوێکی پەنهان هەیە کە نزیکەی چل ساڵە لە پێناوی بیانی‌یەکاندا و بە ناوی کوفر و ئیلحادەوە بۆ تێکدانی ئەم نەتەوەیە کار دەکات و، لە ڕێی هێرش کردنەوە بە هەموو هۆکار و شێوازێك بۆ سەر ڕاستی‌یەکانی ئیمان و قورئان، دەیەوێت ئەم نیشتمانە پارچە پارچە بکات.

جا ئەم دەستە تێكدەرە نهێنی‌یـە، چـەند شـكڵ و شـێوەیەكی جیاجیـا دەگرنـە خۆیـان. بۆیە حەز دەكەم ڕێم پێ بدەن كە لە بەردەم ئێوەدا چەند گوفتارێك ئاراستەی هەندێ لـەو كارمەندە بێ‌ئاگا و دوور لە ویژدانانە بكەم كە ئەم دەستە نهێنی‌یە كردوونی بە پەردە و لـە پشتیانەوە خۆیان دەشارنەوە و لە ڕێیانەوە سەر لە دادگا دەشێوێنن.

(بـەڵام دەرچوونـی بڕیـاری تەبریـەبوون لــە ڕۆژی دوای ئەمــەدا، ئــەو گوفتــارە توندوتیژەی دواخست).

بەندكراوی زیندانی تەنیایی و
دابڕاوی تەواوەتی لە خەڵكی:
سەعیدی نوورسی

* * *

وەڵامێكی ڕاستەقینە
بۆ پرسیارێكی گرنگ

چەند كارمەندێكی گەورە لێیان پرسیم:

(كاتێ كـە مستەفا كـەمال ویسـتی بـە "ئامۆژگـاری گشـتی" و بەرپرسـی هـەموو كوردستان و پارێزگاكانی خۆرهەڵات لـە بریـی شـێخی سەنووسی[1] و بـە مووچەیـەكی سێ‌سەد لـیرەیی[2] دات بمەزرێنێت، بۆچی پێـی ڕازی نـەبوویت؟ خـۆ ئەگـەر پێـی ڕازی بوویتایە دەبوویت بەهۆی ڕزگـاركردنی سـەدان هـەزار كـەس لـەو پیاوانـەی كـە بـوون بـە قوربانیی شۆڕشەكە)[3]؟

---

(١) شێخی سەنووسـی واعـیزێكی ئـایینی بـووە لـە كوردسـتان و پارێزگاكـانی خۆرهـەڵاتدا و، لـە دەمـی داگیركاریی ئینگلیزیشدا ڕۆڵێكی لە بەرچاوی بووە لە دەركردنی فەتوای جیهاد لە دژی ئینگلیزەكان. (وەرگێڕ)

(٢) ئەم مووچەیە لەو ڕۆژگارەدا گەلێ زۆر بووە و هی وەزیرەكان بووە. (وەرگێڕ)

(٣) لەو دەمەدا كوردستانی توركیا چەند شۆڕشێكی بەخۆوە بینـی گرنگترینیـان شۆڕشـەكەی شـێخ سـەعیدی پیران بوو لە دژی سیاسەتی مسـتەفا كەمال كە "دژایەتیی ئیسلام" و سیاسـەتی "ڕەگەزپەرستی"ی پیـادە دەكرد.

لە وەڵامی ئەم پرسیارەیاندا وتم:

لە جیاتی ئەوەی بیست سی ساڵی ژیانی دنیایی ئەو پیاوانە ڕزگار بکەم، پەیامەکانی نوور بوون بەهۆی ڕزگارکردنی ملیۆنەها ساڵی ژیانی ئەو دنیای سەدان هەزار هاوولاتی. واتە کارێکیان ئەنجام دا کە ئەو زیانەیان بە هەزاران ئەوەندەی خۆی قەرەبوو کردەوە. خۆ ئەگەر من ئەو کاتە ئەو داواکاریەم قبوول بکردایە، "پەیامەکانی نوور" کە نهێنیی ئیخلاسیان لەخۆدا هەڵگرتووە و نابن بە شوێنکەوتە و هۆکار و ئامرازی هیچ شتێك، پەیدا نەدەبوون. تەنانەت لە بەندیخانەدا بە هاوڕێ بەڕێزەکانی خۆمم وت: (گەر پەیامەکانی نوور ئیمانی ئەو کاربەدەستانەی ئەنقەرە ڕزگار بکەن کە زللەی توندوتیژی پەیامەکان ئازاری دان و بڕیاری لە سێدارەدانیان بۆ دەرکردم و، ئەم پەیامانە ئەوان لە ئیعدامی هەمیشەیی دەرباز بکەن، ئەوا ئێوە بە شایەت بن کە من لە ناخی دڵمەوە لێیان خۆش دەبم)!

هەروەها دوای دەرچوونی بڕیاری تەبرییەمان لە دادگای "دەنیزلی" بە بەڕێوەبەری پۆلیس و ئەو پشکنیارانەشم وت کە لەڕادەبەدەر بە چاودێری کردنیان بێزار دەبووم:

بێ گومان یەکێك لەو کەرامەتانەی پەیامەکانی نوور کە ناتوانرێت ئینکاریی بکرێت بریتی‌یە لەوەی کە:

دوای لێکۆڵینەوە و پشکنینی نۆ مانگی ڕەبەق، کەس نەیتوانی بەڵگەنامەیەك یان پەیوەندی‌یەك لەگەڵ هیچ تەوژمێك یان هیچ کۆمەڵە و دەستە و تاقمێکی ناوخۆ یان دەرەوە، لە سەدان پەیام و نامەمدا بدۆزێتەوە کە لە ماوەی بیست ساڵی ژیانی پڕ لە ستەم و ئازارمدا نووسیومن. هەروەك نەشیانتوانی ئەمە لەو نامانەدا بدۆزنەوە کە بۆ هەزاران کەس لە قوتابیانی نوور نووسراون. جا ئایا هیچ بیر و تەگبیرێك دەتوانێت ئەم دەرەنجامە درەخشانەمان پێ ببەخشێت. چونکە ئەگەر نهێنی‌یەکانی چەند ساڵێکی تەمەنی کەسێك ئاشکرا ببن، ئەوا بێ گومان بیست ماددەی ئەوتۆیان تێدا دەردەکەوێت کە ئابڕووی ببەن و تۆمەتباری بکەن!

کەواتە ڕاستی هەر ئەوەیە کە پێش‌چاومان خستووە.

بەڵام مستەفا کەمال توانیی بەسەر ئەم شۆڕشەدا زاڵ ببێت و لە ئەنجامدا شێخ سەعید خۆی و چل و حەوت کەسی تر لە هاوڕێیانی لە ١٩٢٥/٤/١٥دا لە سێدارە دران. (وەرگێڕ)

بەڵام ئەگەر ئێوە بڵێن:

(زیرەکی و بلیمەتی‌یەکی بێوێنە لە گۆڕێدا هەیە کە ئەم کارە ڕێك دەخات و بە ڕێی دەکات)..

یان گەر بڵێن:

(چاودێری‌یەکی پەروەردگاریی لەڕادەبەدەر و پارێزگاری‌کردنێکی خوایی لەم کارەدا هەیە).

ئەوا منیش لە وەڵامی ئەمەدا دەڵێم:

کەواتە دژایەتی کردنی ئەم بلیمەتی‌یە کارێکی هەڵەیە، چونکە زیانێکی گەورەی بۆ نەتەوە و نیشتمان تێدایە. هەروەك ڕووبەڕووبوونەوەی چاودێریی پەروەردگار و پارێزگاریی خوایی، جگە لە ملنەدان و سەرپێچیی فیرعەونانە، هیچی تری تێدا نی‌یە.

خۆ ئەگەر بیشڵێن:

(ئەگەر ئێمە چاودێریی جموجوڵەکانت نەکەین، ئەوا دەتوانیست بەهۆی وانە و نهێنی‌یە پەنهانەکانت ژیانی کۆمەڵایەتیمان لێڵ بکەیت).

ئەوا منیش پێتان دەڵێم:

حکوومەت سەرجەمی وانە و دەرسەکانی منی - بێ پەراندنی هیچیان - لە بەردەستدایە و، شتێکی ئەوتۆی لە هیچ کامیاندا نەدۆزیوەتەوە کە مایەی سزادان بێت. هەروەك نزیکەی پەنجا هەزار نوسخەی پەیامەکانی ئەم وانە و دەرسەش لە بەردەستی کەسانی ئەم گەلەدان و، بەوپەڕی شەوق و بایەخ پێدانەوە دەیانخوێننەوە، لەگەڵ ئەوەشدا هیچ زیانێکیان بە هیچ کەسێك نەگەیاندووە. بەڵکو بە پێچەوانەوە سوودەکانی ئەم پەیامانەمان بە چاوی خۆمان بینی.

ئنجا دادگای پێشوو و ئەم دادگایەش دانیان بەوەدا نا کە: هیچ شتێك لەو پەیامانەدا نەدۆزراونەتەوە کە مایەی تۆمەتبارکردن و سزادان بێت. ئەوەبوو دادگاکەی ئێستا بە یەکدەنگی بڕیاری تەبرییەبوونی دەرکرد. بەڵام دادگای پێشوو چەند وشەیەکی لە ناوەندی سەد و سی پەیامدا کرد بە بیانوو، تاکو بەهانەیەك بێت بۆ دەرکردنی بڕیاری بەندکردنی شەش مانگ بۆ پازدە کەس لە قوتابیانی نووری نێوان سەد و بیست قوتابیی بەندکراودا و، ئەمەش لە پێناوی کەسێکدا کە لەم جیهانەدا ناوبانگی هەبوو[1]. کەواتە

---

(١) مەبەست مستەفا کەمالە. (وەرگێڕ)

ئەمە بەڵگەیەکی بەهێز و بێ گومانە لەسەر ئەوەی کە ئێوە لە ئەنجامی وەهمێکی پروپووچی بێ بناغە و بە ستەمێکی چەپەڵ و ناشیرین، دەست دەهێننە ڕێی من و پەیامەکانی نوور. ئنجا ئەوەش هەیە کە من جگە لەو پەیامانە دەرسی نوێم لەلا نی‌یە و هیچ نهێنی‌یەکی پەنهانیشم لای خۆم نەشاردووەتەوە تاکو ئەم چەشنە چاودێری‌یەم لەسەر دابنێن.

من ئێستا پێویستی‌یەکی زۆرم بە سەربەستی و ئازادیی خۆم هەیە. ئایا هێشتا ئەم چاودێری‌یە بێ‌سوود و نەزۆك و بەدواداچوونە ستەمکارانەیە بەس نی‌یە کە ماوەی بیست ساڵە بەردەوامە؟ وا من ئارامم لەلا بڕا و، لەوانەیە بەهۆی لاوازی و پیریمەوە دوعایەکتان لێ بکەم کە زووتر نەمکردووە. ڕاستی‌یەکی بێ گومان و چەسپاویشە کە: "هیچ پەردەیەك لە نێوان دوعای ستەم لێ‌کراو و عەرشی مەزنی خوای گەورەدا نی‌یە"[١].

بەڵام ئەو ستەمکارە و، ئەو بەدبەختانەش کە چەند کارمەندی‌یەکی بەرزی دنیایان لە ئەستۆدایە، پێیان وتین:

(تۆ ماوەی بیست ساڵە تەنانەت بۆ یەك جاریش شەپقەکەی ئێمەت نەکردووەتە سەر و، لە بەردەم دادگاکانی پێشین و دواتریشدا سەرت ڕووت نەکردووە، بەڵکو هەر لەسەر پۆشاکە کۆنەکەی خۆت ماویتەوە، لە کاتێکدا کە حەڤدە ملیۆن کەس پۆشاکە نوێکەیان پۆشیوە).

پێم وتن:

(ئەوانە نە حەڤدە ملیۆن و نە حەوت ملیۆن کەسیش نین، بەڵکو جگە لە حەوت هەزار کەسی مەست لە چاولێکەران و خۆرئاوا پەرستان کەسی تر بە ویست و ئیختیاری خۆی ئەو پۆشاکەی نەپۆشیوە.

جا لە بریی ئەوەی پۆشاکێك لەبەر بکەم کە زەبر و زەنگی یاسا پێم لەبەر بکات و ڕوخسەتی شەرعییش بوارم بدات[٢]، ئەوەم پێ باشترە پۆشاکێك لەبەر بکەم کە حەوت ملیار کەسی بەڕێز لەبەریان کردووە و ڕێگایەکیش بگرمە بەر کە ڕێی عەزیمەت و تەقوایە.

---

(١) ناوەرۆکی دەقی ئەم فەرموودەیە: "واتق دعوة المظلوم فانه ليس بينها وبين الله حجاب". رواه مسلم: كتاب الإيمان ٢٩. والبخاري: الجهاد ١٨٠، الزكاة ٦٣، المظالم ٩، المغازي ٦٠.

(٢) چونکە بە زۆرەملێ و ئیکراهە. (وەرگێڕ)

كەسێكی وەك من كە ژیانی كۆمەڵایەتیی واز لێ هێناوە، هەرگیز پێی ناوترێت: (نەیار و دوژمنمانە و، سەرسەختیمان لەگەڵدا دەنوێنێت). با وا دابنێین سەرسەختی و عینادیش دەنوێنێت، بەڵام مادەم خودی مستەفا كەمال خۆی و دوو دادگا و والیی سێ پارێزگا نەیانتوانی ئەم سەرسەختی و عینادیەی بشكێنن، دەبێ ئێوە چی بن كە خەریكی ئەم هەوڵە بێسوود و نەزۆكە بن! یان بۆچی هەوڵێكی ئاوا بێ ئەنجام دەدەن لە كاتێكدا كە هیچ خێرێكی نە بۆ نەتەوە و نە بۆ ئەم حكوومەتە تێدا نییە؟

تەنانەت ئەگەر گریمانی ئەوەش بكەین كە من نەیارێكی سیاسی بم، ئەوا لەبەر ئەوەی خۆتان دان بەوەدا دەنێن كە من كەسێكم ماوەی بیست ساڵە پەیوەندیم بە دنیاوە بچڕاوە و لەلایەنی مەعنەوییەوە بیست ساڵە بە كەسێكی مردوو دادەنرێم، ئەوا هیچ سوودێك لەوەدا نابێت كە ئەم كەسە مردووە لە ململانێی ژیانی سیاسی و ڕووبەڕووبوونەوەی ئێوەدا زیندوو بكرێتەوە، بەڵكو ئەم كارە زیانێكی زۆری بۆ ئەو تێدایە. كەواتە چاوەڕوانی كردنی موعارەزەی سیاسی لەم جۆرە كەسە جگە لە شێتییەكی سەرتاسەری هیچی تر نییە. جا مادەم قسەكردنی جیددی لەگەڵ شێتاندا بە شێتی دادەنرێت ئەوا من واز لە قسەكردن دێنم لەگەڵتاندا و، ئێوەش چیتان لە دەست دێت دریغی مەكەن)!

ئەم گوفتارەم، هەروەك بێدەنگی كردن، تووڕەییشی وروژاندن!

دوا وتەم:

﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾.

﴿حَسْبِيَ اللهُ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾.

* * *

لە پوختە بەرگرییەكەی ئەم جارەمدا پێم وتن:

ئەو "حەقیقەت" و "میهرەبانی" و "ڕاستی"یەی كە لە پەیامەكانی نووردان، ڕێیان پێ نەدایین كە خۆمان لە سیاسەتەوە بگلێنین، چونكە خۆتێوەردان لە سیاسەت دەبێت

بەهۆی تووشبوونی کەسانی بێ تاوان بە چەندین گیرو گرفتی زۆرەوە و، لەم ڕێیەوە دەبم بە ستەمکارێك سەبارەت بەوان.

هەندێك کەس داوای ڕوونکردنەوەی ئەمەیان لێ کردم. منیش پێم وتن:

بەهۆی ئەو خۆپەرستی و دەمارگیری‌یە ڕەگەزایەتی‌یەی کە لەم چەرخە زریانیاوی‌یەدا لە شارستانێتیی غەددارەوە سەری هەڵداوە و، لە ئەنجامی ئەو دیکتاتۆری‌یەتە سەربازی‌یەی کە لە دوای جەنگی جیهانی‌یەوە هاتە کایەوە و، بەهۆی ئەو دڵڕەقی و بەزەیی نەبوونەشەوە کە "گومڕایی" بەرهەمی هێناوە، سەخت ترینی جۆرەکانی ستەم و ئیستیبداد پەرەیان سەندووە و جڵەوی کاروباریان گرتووەتە دەست، بە ڕادەیەك کە ئەگەر ئەهلی حەق هێزیان بخەنە کار بۆ بەرگری‌کردن لە مافەکانی خۆیان ئەوا لە ئەنجامی دوورکەوتنەوە و لادانەوە لە ڕێی دادگەری، گەلێ کەسی لاواز و بێ تاوان دووچاری ستەم دەکرێن. ئیتر هەر بەو بێ‌دەستەڵاتی‌یەوە بەدەست سەخت‌ترینی جۆرەکانی ستەمەوە گیرۆدە دەبن و دەناڵێنن. چونکە ئەو ستەمکارانەی کە هاندەرە ناوبراوەکانی پێشوو دەیانجووڵێنن، هیچ کات دوو دڵ نین لەوەدا کە لەسەر هەڵە و تاوانی یەك دوو کەس و بە چەند بیانوویەکی لاواز و جۆراوجۆر، دەستی ئازاردان و ستەم لە بیست سی کەسی بێ‌تاوان بووەشێنن..

جا ئەگەر ئەهلی حەق لە پێناوی حەق و دادگەریدا لەو شوێنە ستەمکارە بدەن، ئەوا لە بەرامبەر یەك زیانەوە سی دانە زیانیان لێ دەکەوێت. خۆ ئەگەر دوای قاعیدە و دەستوورە پڕ لە ستەمەکەی "حەق بە حەق"یش بکەون و ئەوانیش لەسەر تاوانی یەك دوو ستەمکار دەست لە بیست سی کەس بووەشێنن، ئەوا بە ناوی حەق و لەژێر دروشمی حەقدا ئەوانیش ستەمێکی گەورە و نابەجێ ئەنجام دەدەن!

ئەمەیە هۆکار و حیکمەتی هەڵهاتن و نەفرەتی زۆرمان لە حوکم و سیاسەت، ئەمەش بەپێی فەرمانی قورئان. دەنا ئێمە هێندە هێزی "حەق"مان لەلایە کە بەوپەڕی شایستەیی بتوانین بەرگری لە مافی خۆمان بکەین. پاشان مادەم هەموو شتێك نامێنێت و کۆتایی پێ دێت و، مادەم مردنیش لە ڕێدایە و دەرگای گۆڕیش هەر هێشتا دەمی کردووەتەوە و، مادەم ئازاریش دەگۆڕێت و دەبێت بە سۆز و میهرەبانی، ئەوا بێ‌دەنگی و سەبر و ئارامان پێ باشترە و، پشت بە خوای گەورە دەبەستین و، شوکرانەبژێریی پێشکەش دەکەین.

بـەڵام هـەوڵدانی زۆرەملێـی تێکدانـی ئـەم بـێ دەنگـی و ئارامی‌یـەمان لـە ڕێـی ئازاردانمانـەوە، کارێکـە دژ و پێچـەوانەی هەمـوو چـەمکێکـی دادگـەری و غـیرەتی نیشتمانی و نەتەوایەتی‌یە.

پوختەی قسـە:

هیچ بیانوویەك لـە ئارادا نی‌یـە بـۆ ئـەهلی سیاسـەت و حوکـم و کـارگێڕانی وڵات و پۆلیـس و فەرمانگـەکانی داد، کـە داخـوازی ئـەوە بێـت دەسـتدرێژیمان بکەنـە سـەر. هەرچی‌یەك هەیە بریتی‌یە لەوەی کە چەند زەندیقێکی پشتی پەردە بە شـەیتانێتیی خۆیـان و دەمارگیریی زەندیقیی ئەنجامی کوفرە موتڵەقەکەیان (کە تاعوونێکی بەشەری و بەرهـەمی فەلسـەفەی ماددی‌یـە و، لـە هـەموو دنیـادا حکوومـەتێك نی‌یـە داکۆکیـی لـێ بکـات و، کەسێکی ژیر و عاقڵیش نی‌یـە پێـی بـاش بێـت) ئـەوان بـەم شـەیتانێتی‌یەی خۆیـان توانیـان هەندێ کەس لە کارمەندانی دەوڵەت بخەڵەتێنن و چـەند وەهـم و تـرس و بیمێکیـان بخەنـە دڵەوە تاکو چاوەڕوانی مەترسی بن لێمانەوە و، بـەم کـارەش ئـەو کارمەندانـەیان کـرد بـە گژماندا.

ئێمەش دەڵێین:

بە پشتیوانیی خوای گەورە و بەو هێزەش کە لە قورئانی پـیرۆزەوە بەدەستی دەهێنـین، هەرگیز ئێمە مەیدان چۆڵ ناکەین و لێی هەڵنایەین تەنانەت ئەگەر هەموو دنیاش بکەن بـە گژماندا، چ جای ئەو چەند کەسەی کە دووچاری وەهم و گومان بوون و، پشت بە خوا لە بەرامبەر ئەو کافرە مورتەد و زەندیقانەوە ئێمە هەرگیز چەك دانانێین.

سەعیدی نوورسی

تیشکی سیازدەهەم

ئەم تیشکە بریتی‌یە لە چەند نامەیەك کە لەوپەڕی ڕووناکی و گرنگیدان و مامۆستا نوورسی ناردوونی بۆ قوتابیانی لەناو بەندیخانەدا و، بە ئاشکرا تێکۆشانی ڕوون و درەخشانی "پەیامەکانی نوور" دەردەخەن.

باسمه سبحانه

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

بە هەموو هێز و توانایەکمەوە پیرۆزبایی شەوی پیرۆزی "قەدر"ی ڕابوردوو و "جەژن"ی پیرۆزی داهاتووتان لێ دەکەم و، ئێوە بە میهرەبانی و یەکتایی خوای بەخشندەی میهرەبان دەسپێرم.

خۆ هەرچەندە پێم وایە کە ئێوە پێویستتان بە دڵدانەوە نی‌یە، چونکە ناوەرۆکی: "مَنَ آمَنَ بالقَدَر أمِنَ مِنَ الْكَدَر" سەروزیادتانە، لەگەڵ ئەوەشدا دەڵێم:

بە بینینی یەقینی و بێ گومان ئەو دڵدانەوە تەواوەتی‌یەم بینی کە واتای ئەم ئایەتە پیرۆزە دەیبەخشێت:

﴿وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ﴾ (الطور:٤٨).

چونکە لەو کاتەدا کە بیرم لە بەسەربردنی مانگی ڕەمەزانی پیرۆز دەکردەوە بە حەوانەوە و دڵنیایی و لە بیربردنەوەی خەم و خەفەتی دنیا، کەچی تووشی ئەم ڕووداوە ترسناك و سەختە بووین کە لە خەیاڵماندا نەبوو. جا بە ئاشکرا دەبینم ئەم ڕووداوە سەرتاپا چاودێری‌یەکی خوایی‌یە بۆ من و بۆ پەیامەکانی نوور و بۆ ئێوە و بۆ مانگی ڕەمەزانەکەمان و بۆ برایانیشمان.

سەبارەت بە سوودە زۆرەکانیەوە کە تایبەتن بـە خۆمـەوە، وا تەنـها چەند دانەیـەکیان لـێ باس دەکەین:

یەکەمیان:

هـانی دام لـەم مانگـە پـیرۆزەی ڕەمـەزاندا بـە گەرموگوڕیـەکی توندوتـۆڵ و پەنابردنێکی بەهێز و لالانەوەیـەکی ناسـك و بەکوڵـەوە لـە هـەوڵی بـەردەوامدا بم و خـۆم بەسەر نەخۆشیدا زاڵ بکەم.

دووهەمیان:

ئەمساڵیش گەلـێ حەزم لـە بینین و نزیکیـی یەك بە یەکتان بـوو. بۆیـە لـە بەرامبـەر چاوپێکەوتنی یەك کەسی ئێوە و هـاتندا بـۆ "ئیسپارتە" بـەم گـیروگرفت و ئازارانـە ڕازی بووم.

سێهەمیان:

سەرجەمی حاڵەتە ئازاربەخشەکان، چ لە قەستەمۆنی و چ لە ڕێگادا و چ لـێرەدا و بـە شـێوەیەکی نائاسـایی و چـاوەڕوان نـەکراو – بـە پێچەوانـەی حـەز و ئـارەزووی منـەوە – کتوپڕی ئالوگۆڕیان بەسەردا دەهات، بە ڕادەیەك کە دەستێکی چـاودێریی پـەروەردگار لە پشتی ڕووداوەکانـەوە دەبینـرێت. ئەمـەش وامـان لـێ دەکـات کـە بڵێین: "الخير فيما اختاره الله". ئنجا "پەیامەکانی نوور" – کە من هەمیشە بیرم بە لایانەوەیە – تەنانەت ئەو کەسانەشیان ناچاری خوێندنەوەیان کردووە کە نوقمی "بێئاگایی" بـوون، لەوانـەی کـە چـەندین کارمـەندیی دنیـایی بـەرزیان لـە ئەستۆدایە. ئـەم پەیامانـەش بـەم کارەیـان چـەند گۆڕەپانێکی نوێی کارکردنیان لە چەندەها بواری تردا کردووەتەوە.

سەرباری ئازارەکانی خۆم، ئازار و پەژارەکانی هەموو یەکێکی ئێوەش کە لـەسەر من کۆبوونەتـەوە و هەسـت و سـۆزی زۆری مـن دەورووژێنێـت بـۆ ئێـوە و، ڕوودانـی ئـەم موسیبەتەش لە مانگی ڕەمەزانی پیرۆزدا کە هەموو سەعاتێکی لە حوکمـی سـەد سـەعات پەرستشدایە.. ئەمانە هەموویان، کارێك دەکەن کە هەموو سـەعاتێکی ئـەو سـەد سـەعاتە پاداشتە وەك دە سەعاتی پەرستش وابێـت و بیانگەیەنێتـە ئاستی پاداشتی هـەزار سـەعاتی پەرستش و بەندایەتی.

پاشـان کەسـانی دڵسـۆز و خـاوەن ئیخلاسـی وەك ئێـوە کـە پەیامـەکانی نووریـان خوێندووەتەوە و بە ڕاستی لێیان تێگەیشتوون و، هەستیان بەوە کردووە کـە دنیـا فـانی و ڕێبوارە و تەنها شوێنێکی کاتی‌یە بۆ بازرگانیی دواڕۆژ و، هەرچی‌یەکیان هەیە لە پێنـاوی

ئیمانەکەیان و دوارۆژی خۆیاندا بەختیان کردووە و، لەو باوەڕەدان کە ئەو گیروگرفتە کاتی و فانی‌یەی لەم قوتابخانە یووسفی‌یەدا دووچاری بوون چەندین چێژ و لەزەت و سوودی بەردەوام و هەمیشەیی هەیە.. کەسانی وەك ئێوە، کە بەم جۆرە بیر دەکەنەوە و، سوودی ئاوا هەمیشەیی‌یان دەستگیر بووە، لە بریی گریانی سۆز و بەزەیی و ئازارچەشتن بۆ حالتان، شایانی ئەوەن پیرۆزباییتان پێشکەش بکرێت و ڕێزی شایان لە خۆڕاگریتان بگیرێت. بۆیە لە لایەن خۆمەوە وتم:

"الحمد لله على كل حال سوى الكفر والضلال".

هەر بە وێنەی ئەم سوودانەی کە تایبەتن بە خۆمەوە، چەندین سوودی تریش هەن کە تایبەتن بە: ئێوە و، برایانمان و، پەیامەکانی نوور و، ئەم مانگی ڕەمەزانە پیرۆزەمان. بە ڕادەیەك کە ئەگەر پەردەیان لەسەر لا بدرێت و بیانبینن ئەوا هانتان دەدەن کە بڵێن: (شوکر و سوپاس بۆ تۆ ئەی پەروەردگار! چونکە بە ڕاستی ئەم قەزا و قەدەرەی هاتە ڕێمان چاودێری‌یەکی خوای گەورەیە کە بۆ ئێمەی خستووەتە کار). من لەمە دڵنیام و قەناعەتی تەواوم پێیەتی.

برایانم! هەرگیز گلەیی لەو کەسانە مەکەن کە هۆکاری ئەم ڕووداوە بوون. چونکە لە مێژە ئەم پلانە فراوان و ترسناکە ساز کراوە، بەڵام تا ڕادەیەك بە سووکەڵە و ئاسانی هاتە ڕێمان. پشت بەخوا بە خێرایی دەڕوات و کۆتایی پێ دێت. کەواتە ئێوەش دڵگران مەبن، بەڵکو بە ڕێنمایی ئەم ئایەتە پیرۆزە هەنگاو بنێن کە دەفەرموێت:

﴿وَعَسى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئاً وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾ (البقرة:٢١٦).

سەعیدی نوورسی

* * *

برا ئازیزەکانم!

من خۆم زۆر بە بەختەوەر دەزانم کە لێتانەوە نزیکم. هەندێ جار کە بە ئەندێشە دەتاندوێنم هەست بە دڵنەوایی دەکەم. ئەوەش بزانن کە ئەگەر بکرایە پڕ بە دڵ هەموو گیروگرفت و تەنگانەیەکی ئێوەم، بەوپەڕی پێخۆشحاڵی و شانازی‌یەوە، هەڵدەگرت.

من لەبەر ئێوە "ئیسپارتە" و دەوروبەریم بە گوڵ و دار و بەردی‌یەوە خۆش دەوێت، تەنانەت وتوومە و لە دەزگا ڕەسمی‌یەکانیشدا دەیڵێم: کە ئەگەر لە ئیسپارتەدا بەرپرسەکانی دەوڵەت سزام بدەن و پارێزگایەکی تریش تەبرییەم بۆ دەربکات، هەر هێشتا فەزڵی ئەم شارەی بەسەردا دەدەم.

بەڵێ، من لە سێ ڕووەوە خەڵکی ئیسپارتەم، هەرچەند لە ڕووی مێژوویی‌یەوە ناتوانم ئەمە بچەسپێنم، بەڵام قەناعەتم وایە کە بنەچەی "سەعید" کە لە ناحیەی "ئیسپاریت"[١] لە دایك بوون، لێرەوە کۆچیان بۆ ئەوێ کردووە.

هەروەها پارێزگای ئیسپارتە هێندە برای ڕاست و ڕاستگۆی پێ بەخشیوم کە نەك تەنها "عەبدولمەجید" و "عەبدوڕڕەحمان" بەڵکو بەوپەڕی ڕەزامەندی و منەتباری‌یەوە "سەعید"یش لە پێناوی هەموو یەکێکیاندا بەخت بکەم.

لەو باوەڕەدام کە ئێستا لە سەرانسەری گۆی زەویدا هیچ کەسێك نی‌یە کە ئازار و گیروگرفتی گیانی و دڵی و فیکریی لە هی قوتابیانی نوور کەمتر بێت، چونکە بە فەزڵی ڕووناکی‌یەکانی "ئیمانی تەحقیقی" دڵ و گیان و ژیریی قوتابیانی نوور گیرۆدەی تەنگانە و گیروگرفت نابن. خۆ سەبارەت بە سەختی و گیروگرفتە ماددی‌یەکانی دنیاشەوە بە سنگێکی پڕ لە ئارام و شوکرانە ڕووبەڕووی دەبنەوە، چونکە لە پەیامەکانی نوورەوە تێ گەیشتوون کە ئەو گیروگرفتە دنیایی‌یانە ڕێبوار و فانی و بێ‌نرخن و، پاداشت دەستی مرۆڤ دەخەن و، هۆکاریکیشن بۆ کردنەوە و فراوانبوونی بواری کارکردن لە خزمەتی ئیماندا. ئەو قوتابیانە بەم حاڵانەی خۆیان دەیچەسپێنن کە ئیمانی تەحقیقی مایەی بەختەوەریی مرۆڤە تەنانەت لەم دنیاشدا.

بەڵێ، قوتابیانی نوور بە گەرموگوڕی تێدەکۆشن بۆ ئەوەی ئەم گیروگرفتە فانی‌یانە بگۆڕن بە چەندین میهرەبانیی نەبڕاوەی بەردەوام و، دەڵێن:

ئاخۆ چ کارێك بکات ئەو یارە   هەرچی ئەو دەیکات جوانترین کارە

لە خوای بەخشندەی میهرەبان دەپاڕێینەوە کە هاوونەی ئەو قوتابیانە زۆر بکات و، بیانکات بە مایەی شەرەف و شانازی و بەختەوەریی ئەم وڵاتە و، لە بەهەشتی فیردەوسیشدا بەختەوەریی هەمیشەیی‌یان پێ ببەخشێت. ئامین.

سەعیدی نوورسی

* * *

برا ئازیز و ڕاستەکانم!

ئەم قەزا خوایی‌یەی کە لە گۆشەی "دادگەریی قەدەر"ەوە هاتە ڕێمان، هی ئەوەبوو کە چەند کەسێکی نوێی قوتابیانی نوور حەزیان لە بەدەستهێنانی هەندێ دەستکەوتی

---

(١) مەڵبەندی ناحیەیەکە لە نزیکی گوندی "نوورس" کە مامۆستا نوورسی تیایدا لە دایك بووە. (وەرگێڕ)

دنیایی بوو بە پەیامەکانی نوور، کە ئەمەش لەگەڵ نـهێنیی "ئیخلاس"دا ناگونجێت! بۆیـە خۆیان لە ڕووبەڕووی چەند مونافیسێکی هەلپەرستی دنیاییدا بینییەوە!

دۆزینەوەی پەیامێك لـە شـوێنێکی دووردا کـە ئەسـڵەکەی بیسـت و پێنـج سـاڵ پێش ئێستا نووسراوە (واتە تیشکی پێنجەم) و، لـە مـاوەی هەشـت سـاڵدا تەنـها یـەك دوو جـار بەردەستی خۆم کەوتووەتەوە و یەکسەریش ون کـراوە.. دۆزینـەوەی ئـەم پەیـامـە، نیمچـە زانایـانی خستووەتە دۆخـی ڕکەبەر و، وەهـم و گومانیـان لـە بـارەی ئـەم پەیامـەوە لـە ریزەکانی فەرمانگەکانی "داد"دا بڵاو کردووەتەوە.

هەر لە هەمان کاتدا هەواڵی چاپبوونی پەیامی "الآية الكبرى"ش بـە پیتـە نوێکـان بـە بێ ڕەزامـەندیی خـۆم و گەیشتنی چـەند نووسـخەیەك لێـی بـۆ ئێرە، لـە بریـی چـاپکردنی پەیامی "کلیلی ئیمان"[1] کە حەزم لە چاپکردنی بوو، ئەم هەواڵـە بـە پێچەوانـە شـکایەوە بەسەر فەرمانگەکانی حکوومەتدا و هەریـەك لـەم دوو مەسـەلەیەیان لـە لا بـوو بـەوی تر. وەك بڵێی پـەیامی "تیشـکی پێنجـەم" بـە پێچەوانـەی یاسـا مەدەنییـەکان چـاپ کرابێـت. ئەمەش کارێکی کرد کەسانی خاوەن غـەرەزی شەخسـی بـە کارەسـاتێکی گـەورەی لـە قەڵەم بدەن و دەنکە گەنمێك بە سەد هێندەی گومەزێك پیشان بدەن، تا بە ناحـەق و ستەم ئێمەیان ترنجاندە ئەم شوێنی ئیعتیکاف و گۆشەگیرییەوە.

قەدەری خواوەندیش بۆیە ئێمەی گەیاندە ئێرە تاکو لـێرەدا چـەند سـوودێك بەدەسـت بهێنین، چونکە ئەم شوێنە پاداشتی گەورەی گەلـێ زیاتری لە هی زاهیدە گۆشـەگیرەکان دەست خستین کە لـە خـەڵوەتگا ئیختیارییـەکانی خۆیـاندا بەدەستی دەهێنـن. هـەروەها قەدەری خوایی بۆیـە جـارێکی تر بانگێشتی کردیـن بـۆ "قوتابخانـەی یووسـفی" تـاکو بـە تەواوەتی وانەی ئیخلاسمان فێر بکـات و پەیوەندییـە لارەکانمـان بـەم دنیـا بێنرخـەوە پێ ڕاست بکاتەوە.

ئێمە لە بەرامبەر وەهم و گومانەکانی ئەهلی دنیاوە دەڵێین:

"تیشکی حەوتەم" هەر لە سـەرەتاوە تـا کۆتـایی لـە بـارەی ئیمانـەوە دەدوێـت و، ئێـوە سەرتان لـێ شێواوە و خەڵەتاون. "تیشکی پێنجەم" بە تەواوەتی لەو جیـاوازە و پـەیامێکی تایبەتی و لەڕادەبەدەر نهێنییە، بە جۆرێـك کـە سـەرباری پشـکنینی وردیـش کـەچی لای

(١) نامیلکەیەکە چەند هەڵبژاردەیەکی پەیامەکانی لەخۆ گرتووە. (وەرگێڕ)

ئێمە نەیاندۆزییەوە. ئەسڵی ئەم پەیامەش بیست ساڵ پێش ئێستا نووسراوە. ئێمە ڕازی نین کە بە تەنها خۆی چاپ بکرێت تەنانەت هەر ڕازیش نین کە لەم کاتەی ئێستادا پیشانی هیچ کەسێك بدرێت، چونکە پەیامێکە هەواڵی چەند ڕووداوێکی ئاینده ڕادەگەیەنێت و، واقیعیش لەوێ تەسدیقی کرد و، تەحەددای هیچ کەسێکیش ناکات.

* * *

باسمه سبحانه

لەگەڵ ئەوەدا کە جارێکی تر پیرۆزبایی جەژنتان ئاراستە دەکەم، دەشڵێم: خەفەتی ئەوە مەخۆن کە ئێمە بە ڕواڵەت چاومان بە یەکتر ناکەوێت، چونکە ئێمە لە ڕاستیدا هەمیشە بە یەکەوەین و، پشت بەخوا ئەم هاودەمی و بە یەکەوە بوونەشمان لە ڕێی هەتاهەتاییدا بەردەوام دەبێت.

من لەو قەناعەتەدام کە ئەو پاداشتە هەمیشەییانەی بە کارەکانتان لە پێناوی ئیماندا بەدەستی دەهێنن و، سەرجەمی ئەو تایبەتکارییە گیانی و شادمانییەی ناو دڵیشتان، گشت خەم و دڵتەنگییەکتان دەسڕێتەوە کە ئێستا بە شێوەیەکی کاتی دێنە ڕێتان.

بەڵێ، تا ئێستا جگە لە "قوتابیانی نوور" بۆ کەسی تر نەڕەخساوە کە لە پێناوی گەورەترین کاری پیرۆز و خاوێندا دووچاری کەمترین گیروگرفت و دەردیسەری بووبن.

بەڵێ، بەهەشت گرانە؛ بە هەرزان و ئاسانی دەست ناکەوێت. هەروەك ڕزگارکردنی ئیمانیش لە چنگی ئەو کوفرە موتڵەقەی کە هەردوو ژیانەکە پێکەوە لەناو دەبات، لەم کاتەدا لەڕادەبەدەر گرنگە. تەنانەت گەر هەندێ گیروگرفتیش ڕوو بدات دەبێ بە شەوق و شوکرانەبژێری و ئارامگرتنەوە ڕووبەڕووی ببینەوە. چونکە مادەم بەدیهێنەرەکەمان کە بۆ ئەم خزمەتە دەمانداتە بەر و تیایدا دەمانخاتە کار، میهرەبان و دانایە، ئەوا دەبێ بە خۆشحاڵی و ڕەزامەندییەوە پێشوازیی هەموو گیروگرفتێك بکەین کە بێتە ڕێمان و، پەنا بۆ میهرەبانییەکەی ئەو بەدیهێنەرە ببەین و، لە دانستەکەشی دڵنیا بین.

یەکێك لە برا قارەمانەکانمان بەرپرسیاریی تەواوەتیی چاپکردنی پەیامی "الآیـــة الکبری"ی گرتە ئەستۆی خۆی. بە ڕاستی دەریخست کە شایانی فەزڵ و شەرەفی

بەرز و بڵندی ئاخیرەتە، چونکە "الحزب القرآني"[(١)] و "الحزب النوري"[(٢)]ی نووسی‌یەوە.
ئەم حاڵەتەی ئەو برایەمان منی خستە گریانێکی تێکەڵ بە شادمانی‌یەکی قووڵەوە!

تیشکی حەوتەم(الآیة الکبری) سەرنجی خەڵکی بۆ لای خۆی ڕاکێشا، چونکە ئەم دەست بەسەردا گرتنە کاتی‌یەی ئێستا حیکمەتی ڕێ خۆشکردن و بواردانی لەخۆ گرتووە بۆ چەندین فتووحاتی شایستەی ئەو پەیامە لە ئایندەدا. ئێمە لە میهرەبانیی خواوەند ئومێدەوارین کە خەرجی و مەسرەف و خزمەتگوزاری‌یەکانی برای ناوبراومان و هاوڕێیانی بەزایە نەدات و درەخشانی‌یان پێ ببەخشێت.

ئەو کەسەی کە هەر هەمووتان دەخاتە ناوەندی دوعاکانیەوە بە شێوەی "کۆ"، وەك: "أجرنا، ارحمنا، احفظنا" بێ جیاکردنەوەی هیچ کامتان و، بەپێی دەستوورەکەی خۆمان تێدەکۆشێت کە بریتی‌یە لە "هاوبەشایەتیی مەعنەوی" کە وەك چەند جەستەیەکی زۆر وایە بە یەك گیان بژین و، لە ئازار و گرفتەکانی ئێوە زیاتر ئازار دەچێژێت و، چاوەڕوانی هیممەت و یارمەتی و دامەزراوی و توندوتۆڵی و شەفاعەتە لە کەسی مەعنەویتان، ئەو کەسە بریتی‌یە لە:

براتان

سەعیدی نوورسی

* * *

برای ئازیز و ڕاستگۆم کاك ڕەئفەت!

پرسیارەکانتان کە نیشانەی "زانست"یان پێوەیە، بوون بە چەند کلیلێك بۆ چەندین ڕاستیی گەورە و گرنگی کۆمەڵە پەیامی "مەکتووبات"ی سەرجەمی پەیامەکانی نوور. بۆیە پرسیارەکانتان پشتگوێ ناخەم. جا وەڵامی پوختی ئەم پرسیارەتان ئەمەی خوارەوەیە:

مادەم قورئانی پیرۆز گوفتارێکی ئەزەلی‌یە ئاراستەی هەموو چینەکانی مرۆڤ و سەرجەمی خاوەن پەرستشەکان کراوە، ئەوا دەبێ گەلێ واتای جۆراوجۆری بە

(١) کۆمەڵە ئایەتێکی هەڵبژاردەن لە قورئانی پیرۆز، "ئیمان" لە ناخی دڵی مرۆڤدا دادەمەزرێنن و تایبەتن بە بیرکردنەوەی ئیمانی لە گەردوون. (وەرگێڕ)

(٢) بریتی‌یە لە پوختەی چەند تێرامانێکی فیکری کە مامۆستا نوورسی بە زمانی عەرەبی نووسیویەتی. (وەرگێڕ)

گوێرەی تێگەیشتنی ئەوان تێدا بێت و واتـا هەمەکی‌یەکەشـی گەلـێ پلـەی زۆری لـەخۆ گرتبێـت. هـەندێ لـە تەفسیرنووسـان تەنـها واتـا هـەرە گشـتی‌یەکە، یـان تەنـها واتـای ڕاشکاو، یـان تەنـها واجـب، یـان ئـەو واتایـەی کـە سـونەتێکی موئەککـەد دەگەیـەنێت، هەڵدەبژێرن.

بۆ نموونە دەڵێت: ئەم فەرمایشتەی خوای گەورە: ﴿وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ﴾ (الطـــور:٤٩) دوو ڕکاتەکەی شـەونوێژ دەردەخـات کـە سـونەتێکی نەبـەویی گرنگـە، هـەروەها لـە فەرمایشتی ﴿وَإِدْبَارَ النُّجُومِ﴾یش ئەوەی دەرهێناوە کـە مەبەست سونەتی موئەککـەدی بەیانی‌یە.

لە کاتێکدا کە واتای یەکەم، جگە لەم واتایە، گەلـێ شتی زۆری تر دەگرێتەوە.

برام! گفتوگۆ لەگەڵ تۆدا نەبڕاوە و بەردەوامە.

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

ئێستا نوێـژی نیـوەڕۆم ئـەدا کـرد و لـە کـاتی زیکرەکـاندا ئێـوەم بـە بـیردا هـات کـە هەریەکەتان خەفەت بۆ خۆی و حاڵی کەسوکارەکانی دەخوات کە لەگەڵیا نیشـتەجێن. یەکسـەر ئەمەی خوارەوە هاتە دڵمەوە:

ئەو کەسانەی کە لە ڕابوردوودا فەزڵی ئاخیرەتیان بەسەر ژیـانی ئـەم دنیایـە دەدا و لـە ئەشکەوت و پەرسـتگاکاندا بـۆ ڕزگـارکردنی خۆیـان لـە گوناهباری‌یـەکانی ژیـانی کۆمەڵایەتی گۆشەنشین دەبوون، تاکو بە هـەوڵ و کۆششـێکی خـاوێن ئـەودنیا بەدەسـت بهێنن و ژیانی خۆیان لە وەرزشی ڕۆحیدا بـە بەردەوامی دەبـردە سـەر.. گـەر ئەوانـە لـەم ڕۆژگارەدا بژیانایە، دەبوون بە قوتابیی پەیامەکانی نوور.

بێ گومـان ئەمانـەی کـە لـەم بارودۆخانـەی ئێسـتادان، دە هێنـدەی ئەوانـەی پێشـین موحتاجن و، دە هێندەی ئەوانیش چاکە و تایبەتکاری بەدەست دەهێنن و بە دە پلە لـەوان زیاتریش دڵنیایی‌یان دەست دەکەوێت.

* * *

برا ئازیز و پیرۆزەکانم!

سڵاوێکی زۆرتان لێ بێت.

جاران لە شارەکەی خۆماندا ڕۆژی عەرەفە هەزار جار سوورەتی "ئیخلاس"مان دەخوێند. بەڵام ئێستا هەر ئەوەندە دەتوانم کە ڕۆژی پێش عەرەفە پێنجسەد جار و ڕۆژی عەرەفەش پێنجسەد جار بیخوێنم. جا هەر کەس لە ئێوە دەتوانێت با هەمووی بە یەك جار بخوێنێت. خۆ هەرچەند تەنانەت چاوم بە یەك کەسیشتان ناکەوێت، بەڵام زۆربەی جار دەتوانم هەمووتان ببینم و لە ناوەندی دوعاکانمدا بە چاوپێکەوتنی تایبەتی و هەندێ جاریش بە ناوەکەی خۆی پێی بگەم.

* * *

برا ئازیزەکانم!

لە زیکرەکانی نوێژی بەیانیی ئەمڕۆدا زۆر خەم و ئازارم بۆ حاڵی "حافظ توفیقی شامی" چەشت، چونکە بیرم کردەوە لەوەی کە ئەمە دووهەم جاریەتی دووچاری زەحمەت و گیروگرفت دەبێت. بەڵام یەکسەر ئەوەم بە دڵدا هات کە: پیرۆزبایی لێ بکە! چونکە ئەو دەیویست هەندێك خۆی لە پلەوپایەی مەزنیی پەیامەکانی نوور بکشێنێتە دواوە و لەبەر حەزەرێکی بێسوود لە دەستکەوتە مەزنەکەی ئەم پەیامانە دوا بکەوێت. بەڵام خاوێنی و مەزنیی کارەکەی بۆ دەستکەوتنی ئەو بەشە مەزن و پاداشتە زۆرە تەوفیقیان دا. بەڵێ،.

بەڵێ برایانم! مادەم هەموو شتێك فانی و کاتییە، ئەوا ئەو شتە ئەگەر چێژ و لەزەت و خۆشی بێت بێسوود لە دەست دەچێت و خەم و خەفەت بەجێ دەهێڵێت، بەڵام ئەگەر ماندووبوون و تەنگانەیەك بێت لە گۆشەی ڕوانینی ئەم خزمەتە موقەددەسەوە ئەوا گەلێ سوودی گرنگی سەر بەم دنیا و ئەودنیاش بەرهەم دەهێنێت، چونکە هێندە سوودی شیرین و بەلەزەتی تێدا دەبێت کە ئەو ئەرك و تەنگانە و گیروگرفتانە لادەبات.

جا من بۆ دڵنیاییتان دەڵێم: لەم حاڵەی خۆم ڕازیم و بە سەبر و ئارامی جوان و شوکرانەکردنی تەواوەتییەوە ڕووبەڕووی دەبمەوە، هەرچەندەش من لە یەکێکتان نەبێ لە هەمووتان بە تەمەنترم و گیروگرفت و ئازارەکانیشم لە هی هەمووتان زیاترە.

شوكرانەبژێری بەرامبەر بە موسیبەت لەبەر ئەو پاداشت و سوودە دنیـایی و قیامەتی‌یانەیە كە لەو موسیبەتەدان.

* * *

برا ئازیزەكانم!

چەند ڕێگرێك هەبوون ڕێ‌یان لە تەواوكردنی مەسـەلەكانی پەیامی "بـەری درەختـی ئیمـان" دەگرت. یەكێكیان سـەرما و سـۆڵەی توندوتیـژی زسـتان و، ئـەوی تریشـیان سەرسام بوونـی ماسۆنی‌یەكانە لـە هێزی ئەو پەیامە. بـەڵام پشـت بـەخوا بـە نـەمانی ئـەو ڕێگرانە دەست بە تەواوكردنی دەكرێت.

مـن هـەر كـە لـە ڕووی قـەدەری خـوای گـەورەوە بیر لـەم موسـیبەتە دەكەمـەوە كـە دووچاری بووین، هەرچی گیروگرفتم هەن نامێنن و دەبن بە میهرەبانیی خوای گەورە.

بەڵێ، هـەروەك لـە "پەیامی قـەدەر"دا ڕوون كراوەتـەوە، هـەرچی ڕووداوە دوو جۆر هۆكاری هەیە:

یەكەمیان: هۆكارێكی ڕواڵەتی‌یە و خەڵكی بەپێی ئـەو ڕووە بڕیـار دەدەن و، زۆربـەی جاریش ستەمی تێدا دەكەن.

ئەوی تریان: هۆكارێكی ڕاستەقینەیە، قەدەری خوای گـەورە بـە گوێـرەی ئـەوە بڕیـار دەدات.

كەواتە "قەدەر" لە ژێر پەردەی "ستەم"ی مرۆڤدا و لە هەمان ڕووداودا بە "دادگەری" ڕەفتار دەكات.

نموونەی ئەمە، وەك ئەوەی كە:

یەكێك بـە تۆمـەتی دزی‌یـەك (كـە نـەیكردووە) دەخرێتـە بەندیخانـەوە، بـەڵام قـەدەری خـوای گـەورە لەسـەر تـاوانێكی (تـری شـارراوەی ئـەو) فـەرمانی بـەندكردنی دەدات. كەواتە لە ناوەندی ئەو "ستەم"ەی كە مرۆڤ هێناویەتیە ڕێـی، قـەدەری خـوای گـەورە بـە "دادگەری" بڕیاری لەسەر دەركردووە.

جا لەم كێشەیەی خۆماندا و لەم تاقیكردنەوە سەختەی كە بۆ مەبەستی:

جیاكردنەوەی ئەڵماس لە وردە شووشـە و.. هـاوڕێی فیداكـار لـە كەسـانی دوودڵ و بەدگومان و.. دڵسۆز و بێگەرد لەوانـەی كـە واز لـە خۆویستی و بـەرژەوەندیی كەسـیی خۆیان ناهێنن.. دووچاری بووین، دوو هۆكار هەیە:

یەکەم: خزمەتکردنی بەرز و باش و بێگەردی ئیمان لە ناوەند پشتگیری و ئیخلاسێکی توند و بەهێزی نێوانمان. بە ڕادەیەك کە ڕق و قینی ئەهلی دنیا و سیاسەتی هەڵگرساند. جا کە مرۆڤ بۆ ئەم هۆکارەیان ڕوانی، ستەمیان لێ کردین.

دووهەم: هەموو یەکێك لە ئێمە ئیخلاس و پشتگیریی تەواومان دەرنەخست و بە تەواوی ئەو شیاوییەمان دەرنەبڕی کە خزمەتکردنی بێگەرد و پیرۆز داخوازیەتی. بۆیە قەدەری خوای گەورە کە بۆ ئەم ڕووەی ڕوانی، دادگەریی لە ئاستدا نواندین.

جا ئەم قەدەرەی خوای گەورە، هەروەك "دادگەری"یە لە هەمان کاتیشدا "میهرەبانی"یەکی خوای گەورەیە بۆ ئێمە. چونکە لە یەك کۆڕدا چەندین برای تاسەمەندی یەکتریی کۆکردەوە و.. گیروگرفتەکانیشی بوون بە عیبادەت و.. ماڵ و سامانە بەزایەچووەکانیش بوون بە سەدەقە و.. سەرنجی خەڵکی بۆ لای پەیامە دەستنووسەکانی نوور ڕاکێشران و.. تێی گەیاندین: ماڵ و منالی دنیا و حەوانەوەی مرۆڤ لە دنیادا چەند شتێکی فانی و کاتین و، ڕۆژێك دێت کە بە حەتمی بەجێیان دەهێڵێت و دەڕوات بۆ ناو خاك، کەواتە شایانی ئەوە نییە مرۆڤ لە پێناوی ئەم دنیایەیدا ئەودنیای لەکیس خۆی بدات.. هەروەها باشتر وایە مرۆڤ خۆی لەسەر ئارامگرتن ڕابهێنێت و، بۆ ئەو برایانەش کە لەمەولا دێن ببێت بە ڕابەر و پێشڕەوێکی پاڵەوان لەم چەشنە کارانەی کە هەموویان میهرەبانیی خوای گەورەن.

بەڵام تەنها یەك لایەن هەیە بیری منی سەرقاڵ کردووە، ئەویش ئەوەیە کە: هەروەك کاتێ پەنجەیەکی مرۆڤ زامدار دەبێت، ئەوا ژیری و دڵ و چاوی واز لە کار و پیشەی خۆیان دەهێنن و بەو زامەوە سەرقاڵ دەبن، بە هەمان جۆر "دڵ" و "گیان"یش بە زامی تەنگانە و گیروگرفتەکانی ئەو ژیانەوە سەرگەرم دەبن کە بە حوکمی زەرووڕەت دووچاری بووین و چووینەتە ناوی. بە ڕادەیەك کە ئەو حاڵەتە بیرکردنەوەی منی بەرەو کۆڕ و ئەنجومەنی ماسۆنییەکان دایە بەر. لە کاتێکدا کە دەبوو لەو کاتەدا دنیاشم لە بیری خۆم ببردایەتەوە، کەچی بیری خۆمم بە نازڵبوونی زللەی تەمێ کردنی ئەوانەوە سەرقاڵ کردبوو!

دڵنەوایی خۆم لە گریمانی ئەوەدا دەبینم کە خوای گەورە ئەم حاڵەتی بێئاگاییەم بە جۆرە جیهادێکی فیکری لێ وەربگرێت.

سلاوى كاك "عەلى گولّ"ى براى "حافظ محەممەد"ى وانەبێژى بەتواناى پەيامەكانى نوورم پێ گەيشت. منيش لە لايەنى خۆمەوە هەزار دوعا و سلاو بۆ خۆى و هەموو برايانى و سەرجەمى زيندووان و مردووانى خەلكى گوندى "ساو"(١) دەنێرم.

* * *

برا ئازيز و بەوەفاكانم!

خۆڕاگرى و توندوتۆلّيى ئێوە، پشت بەخوا، هەموو فێلّ و پيلانێكى ماسۆنى و دووڕووەكان پووچەلّ دەكاتەوە و هيچ ئەنجامێك بەدەست ناهێنن.

بەلّێ برايانم! هيچ پێويست بە شاردنەوە و قسەى پەنامەكى ناكات. ئەو زەنديقانە، قوتابيان و پەيامەكانى نووريان وەك تەريقەتە سۆفىيەكان بە تايبەت تەريقەتى نەقشبەندى لێكدايەوە، ئەوەبوو بە خودى ئەو پلانانەى كە بە هۆيانەوە بەسەر شوێنكەوتووانى تەريقەتە سۆفىيەكاندا زالّ بوون، هێرشيان كردە سەر ئێمەش، بەو هيوايەى لە يەكمان دابڕن و لە شان و شكۆمان كەم بكەنەوە.

ئەوەبوو ئەم هۆكارانەى خوارەوەيان لە دژمان بەكار هێنا:

يەكەم: هۆكارەكانى ترساندن و دوورخستنەوەى خەلكى لێمان و پێشچاو خستنى چەند كارێك كە بە خراپى لەو ڕێبازەدا بەكار هێنراوە.

دووهەم: جاڕدان و بلاوكردنەوەى ناتەواوى و كەموكووڕىيەكانى ئەركان و پەيوەنديدارانى ئەو ڕێبازە.

سێهەم: ئەو هۆكارانەى كە لە دژى تەريقەتى نەقشبەندى و تەريقەتەكانى تر بەكاريان هێنا بريتين لە:

بلاوكردنەوەى فەساد بەهۆى فەلسەفەى ماددى و.. پەرەدان بە هەرزەيى شارستانێتىيە لەخشتەبەرەكەى ئەو فەلسەفەيە و.. ئاسانكردنى دەستخستنى لەزەتە بەنجكەرە ژەهراوىيەكەى بۆ مەبەستى تێكشكاندنى پشتگيرى و پەيوەندىيەكانى برايەتيى نێوانيان و.. شكاندن و داگرتنى شان و شكۆى مامۆستا و ڕابەرەكەيان بە

(١) گوندى ساو گوندێكى نزيكە لە "بارلا" كە مامۆستا نوورسى بۆ ئەوێ نەفى كرابوو. سەرجەمى خەلكى ئەم گوندە، بە ژن و بە پياو بە پير و لاويانەوە، لە ڕێى نووسينەوە و بلاوكردنەوەى پەيامەكانى نوورەوە خزمەتى ئيمانيان كردووە. (وەرگێڕ)

سوو کایەتی پێ کردنی و.. شکاندنی بایەخ و گرنگیی ڕێبازەکەیان بە هێنانەوەی دەستوورەکانی زانست و فەلسەفە..

خۆ هەر خودی ئەم هۆکار و چەکانەن کە لە هێرش کردنیشیاندا بۆ سەر ئێمە بەکاریان دەهێنن.

بەڵام ئەوان خەڵەتاون و بە هەڵەدا چوون! چونکە بناغەی ڕێبازی "پەیامەکانی نوور" بریتییە لە "ئیخلاسی تەواوەتی" و.. وازهێنان لە "خۆپەرستی" و.. هەستکردن بە میهرەبانیی خواوەند لە سەختی و گەرماوگەرمی ئەنجامدانی کارەکاندا و.. گەڕان بە دوای چێژ و لەزەتە باقییەکان لە ناوەندی ئازارە سەرپێیی و کاتییەکاندا و.. دەرخستنی ئازارە سەختەکان لە ناوەندی خودی لەزەتەکانی هەرزەییدا و.. ڕوونکردنەوەی ئەوەی کە مایەی لەزەتی بێ گەرد و نەبڕاوەی ئەم دنیایەش هەر "ئیمان"ە. ئەمە جگە لەوەش کە ئەم پەیامانە خەڵکییان فێری ڕاستییەکان کردووە و ئەو مەسەلانەیان تێ گەیاندوون کە هیچ فەلسەفەیەك ناتوانێت. بگاتە ئاستیان.

لەبەر ئەوە، هەموو ئاوات و پلانەکانیان پشت بەخوا پووچەڵ دەبێتەوە و ڕووبەڕووی ئەم ڕاستییە دەبنەوە کە: ڕێبازی پەیامەکانی نوور لەگەڵ تەریقەتە سۆفییەکاندا قیاس ناکرێت. ئەو کاتەش لە هەوڵەکەیاندا ڕەنجەڕۆ دەبن.

* * *

بەسەرهاتێکی سەیر!

ئەم بەیانییە لە هۆڵی جەندرمەکانەوە، کە لە تەنیشتمەوەیە، یەکێکیان بانگی لێ کردم. منیش بۆ سەر پەنجەرەکە سەرکەوتم.

وتی: دەرگای هۆڵەکەمان لە خۆیەوە داخرا و هەرچەندە هەوڵیشمان داوە هەر ناتوانین بیکەینەوە!

وتم: ئەمە ئاماژەیەکە بۆ ئێوە کە تێتان دەگەیەنێت ئەوانەی چاودێرتان لەسەر داناون و دەرگایان لەسەر دادەخەن کەسانی بێ تاوان و بێ گوناهی وەك ئێوەیان تێدایە. ئەوەبوو بە بیانووی چاوپێکەوتنێکی یەك دەقیقەییم لەگەڵ برایەکی ئاییینمدا کە دە ساڵە نەم بینیوە سووکایەتییان پێ کردم و، بە بیانوویەکی تر دەرگاکەی تری دەرەوەشیان لەسەر داخستم. وا لە تۆڵەی ئەوەدا دەرگا لەسەر ئێوەش داخرا!

سەعیدی نوورسی

برا ئازیزه‌كانم!

وا ماوه‌ی سالێكه له‌ ته‌نها یه‌ك كیلۆ برنج و شه‌عریه‌ خواردنه‌كانم ئاماده‌ ده‌كه‌م! ئیتر هیچ گومانێكم له‌وه‌دا نه‌ما كه‌ به‌ره‌كه‌تێكی مه‌زنی تێدایه‌. به‌ڵام ئێوه‌ ناهێڵن بۆ خۆم لێی بنێم و بیكوڵێنم، بۆیه‌ وه‌ك دیاری‌یه‌كی پیرۆز و به‌پیت پێشكه‌شی ئێوه‌ی ده‌كه‌م.

جارێكیان به‌ره‌كه‌تێكی نائاسایيم له‌و شه‌عریه‌وه‌ بینی، چونكه‌ دوای كوڵاندن ده‌نكه‌كانیم وشك ده‌كرده‌وه‌ و من و چه‌ند كه‌سێكی تر به‌ چاوی خۆمان بینیمان كه‌ هه‌موو یه‌كێكی ده‌نكه‌كانی ده‌ هێنده‌ی خۆی درێژ ده‌بوو!

* * *

برا ئازیزه‌كانم!

ئه‌مشه‌و كه‌ خه‌ریكی خوێندنی ویرده‌كانم بووم، پاسه‌وانه‌كان و كه‌سانی تریش گوێیان له‌ ده‌نگم بوو. له‌م كاته‌دا ئه‌م پرسیارەم به‌ دڵدا هات كه‌: ئایا ئه‌م ده‌نگ به‌رزكردنه‌وه‌یه‌ و ئاشكراكردنی خوێندنی ویرده‌كان پاداشته‌كه‌ی كه‌م ناكاته‌وه‌؟ ئه‌مه‌ دووچاری دڵه‌ته‌پێ و نیگه‌رانیی كردم. به‌ڵام وته‌كه‌ی "حوجه‌جه‌تولئیسلام ئیمامی غه‌زالی"م هاته‌وه‌ یاد كه‌ ده‌فه‌رموێت: "هه‌ندێ شت هه‌ن ئاشكراكردنیان گه‌لێ باشتره‌ له‌ شاردنه‌وه‌یان".

واته‌: خوێندنی ویرده‌كان به‌ ده‌نگی به‌رز و ئاشكرا سوودی بۆ كه‌سانی تر تێدایه‌، چونكه‌ یان ئه‌وانیش چاوی لێ ده‌كه‌ن، یان ئه‌و ویرده‌ له‌ خه‌وی بێئاگایی بێداریان ده‌كاته‌وه‌، یان له‌به‌ر ئه‌وه‌ی وه‌ك راگه‌یاندنێكی شه‌عائیره‌كانی ئیسلامه‌ ئه‌وا ده‌رخستنی عیززه‌تی ئایینه‌ له‌ به‌رده‌م ئه‌و گومڕایه‌دا كه‌ نوقمی هه‌رزه‌یی بووه‌.. ئه‌مانه‌ و چه‌ندین سوودی تریشیان تێدایه‌، به‌ تایبه‌ت له‌م زه‌مان و ڕۆژگاره‌دا. كه‌واته‌ پشت به‌خوا "ریا" تێكه‌ڵی كاری ئه‌و كه‌سانه‌ نابێت كه‌ به‌ ته‌واوه‌تی فێری ده‌رسه‌كانی "ئیخلاس" بوون. ته‌نانه‌ت ئه‌و ئاشكراكردنه‌ خێری له‌ شاردنه‌وه‌ی گه‌لێ زیاتره‌، به‌ مه‌رجێ مه‌رایی خۆی تێدا هه‌ڵنه‌قورتێنێت.

به‌م جۆره‌ دڵدانه‌وه‌ی خۆمم له‌م قسه‌یه‌دا ده‌ست‌كه‌وت.

كاتێ كه‌ دادوه‌ری توێژینه‌وه‌(حاكم التحقيق) دوو ڕۆژ پێش ئێستا بانگی كردم، بیرم له‌ چۆنێتیی به‌رگری‌كردنم له‌ برایانم ده‌كرده‌وه‌ و، كتێبی "الحزب المصون"ی ئیمامی

غەزالیم کردەوە، یەکسەر ئەم ئایەتە پیرۆزانەی خوارەوەم تێدا بینی کە سەرنجی منیان ڕاکێشا:

﴿إنّ اللهَ يُدافِعُ عَنِ الَّذينَ آمَنُوا.....﴾ (الحج: ٣٨).

﴿يَسْعَى نُورُهم بَينَ أيْديهِم وبِأيْمانِهم .....﴾ (الحديد: ١٢).

﴿اللهُ حَفِيظٌ عَليهِم.....﴾ (الشورى: ٦).

﴿طُوبى لَهُم.....﴾ (الرعد: ٢٩).

﴿رَبَّنا أَتْمِمْ لَنا نُورَنا وَاغْفِر لَنا .....﴾ (التحريم: ٨).

* * *

ئەوانەی لەم دوو قوتابخانە یووسفیی‌یە (کۆن و نوێ)یەدا تاقیکردنەوەی سەختیان بڕی و، لەرزەیان پێ‌نەکەوت و، وازیان لە وانەکانی ئیمان نەهێنا و، لە هیچ بارودۆخێکدا دەستیان لە سیفەتی قوتابی هەڵنەگرت و، ئەو هەموو هێرشە زۆر و زەبەندانەش کرایە سەریان ورەی ئەوانی نەڕووخاند..

ئەوانە، مەلائیکەت و ڕۆحانی‌یەکان ڕێزیان لێ دەنێن و سلاویان لێ دەکەن و بە پێشوازی‌یانەوە دەڕۆن، هەروەك لە لایەن حەقخوازان و بەرەی داهاتوویشەوە بە هەمان جۆر ڕێزیان لێ دەگیرێت. من زۆر قەناعەتم بەمە هەیە. بەڵام گەلێ دڵگرانی ئەوەم کە بیمار و هەژارتان لە نێواندایە، جا با هەموو یەکێك لە ئێوە بۆ ئەوانە ببن بە: پێشەنگی ئارامگر و ڕەوشت جوان و، لە ڕووی نەرمونیانی و پشتگیریی یەکتریشەوە ببن بە برای بەشەفەقەتیان و، زیرەکانە لەگەڵیاندا بدوێن و، لە کاتی دەرسە ئیمانی‌یەکاندا وەڵامی پرسیارەکانیان بدەنەوە و، بەرامبەر بەوان وەك ئاوێنەیەکی بێگەرد وابن بۆ دانەوەی ڕەوشتە بەرز و جوانەکان..

جا کە ئەم کارانەتان ئەنجام دا، ئەوا دەبینن هەرچی ئێش و ئازاری تەنگ پێ‌هەڵچنینەکانی بەندی هەن، تێکڕا پشتیان هەڵکردووە و پەستی و بێزاریتان هیچ نەماوە. بەڵێ، من وا تەسەوور دەکەم و دڵی خۆمی پێ دەدەمەوە، ئەی ئەو برایانەی کە لە گیانی خۆم خۆشترم دەوێن!

ڕۆژێك جوببەکەی "مەولانا خالید"تان(١) – قُدِّسَ سِرُّه – بۆ دەنێرم کە تەمەنی سەد و بیست ساڵە. جا هەروەك ئەو جوبەکەی خۆی لەبەر کردم، منیش لە لایەن خۆمەوە هەرکات بتانەوێت دەینێرم بۆتان تاکو هەریەکەتان بە ناوی خۆیەوە لەبەری بکات.

لە سەرەتای هاتنماندا بۆ ئێرە پزیشکەکە لوقاحی ئاوڵەی لێ دام، لە ئەنجامی ئەمەشەوە قۆڵم ئاوسا و ئاوسانەکەشی بەرەو خوار هات بە ڕادەیەك کە بواری نوستنم نادات و لە کاتی دەستنوێژدا بێزارم دەکات. ئایا بڵێی هی ئەوە بێت کە جەستەم توانای کوتانی ئاوڵەی نەبێت یان شتێکی تر لەم کارەدا هەیە؟ بیست ساڵ پێش ئێستا لە ئەنقەرە لوقاحی ئاوڵەم لە خۆم داوە و تا ئێستاش جار بە جار شوێنی کوتانەکەی دەئاوسێت و بێزارم دەکات، دەترسم ئەمەش وەکو ئەوە وابێت. ئەی ئایا ئەمە لای ئێوە چۆنە؟

سەعیدی نوورسی

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

حیکمەتێکی دادگەریی قەدەری خوا، کە ئێمەی بەرەو قوتابخانەی یووسفی دەنیزلی داوەتەبەر، بریتیە لە پێویستیی بەندکراوان و خەڵکان و لەوانەشە بەرپرسەکان و کارمەندانی فەرمانگەی دادگەری لەم شارەدا بە قوتابیان و پەیامەکانی نوور زیاتر لە هەموو شوێنێکی تر!

جا لەسەر بناغەی ئەم ڕاستییە ئێمە بە ئەرکێکی ئیمانی و قیامەتی ڕۆشتینە ناو تاقیکردنەوەیەکی گەلێ قورسەوە. چونکە پێشتر لە بیست سی کەسدا مەگەر یەك دوو

(١) (مەولانا خالید): ناوی خالید کوڕی ئەحمەدی کوڕی حسەینە و، لە تیرەی جافی میکایلییە و، لە ساڵی ١١٩٣ك لە شارۆچکەی قەرەداغی سەر بە پارێزگای سلێمانی لە کوردستانی باشوور لە دایك بووە و، لە ساڵی ١٢٤٢ك لە شام بە نەخۆشیی تاعوون کۆچی دوایی کردووە. لە زانست و تەقوادا یەکەمی چەرخ و ڕۆژگاری خۆی بووە و، تەریقەتی نەقشبەندیشی لە شێخ عەبدوڵلای دیهلەوی وەرگرتووە. مەولانا نوێکار(مجدد)ی سەردەمی خۆی بووە و، فەر و بەرەکەتی بانگەوازەکەی نەك تەنها وڵاتی خۆمان بەڵکو هەموو خۆرهەڵاتی ناوەڕاستی گرتبووەوە. چەندین زانای گەورە لە خزمەتیدا بڕوانامەی زانستییان وەرگرتووە و چەندەها ئەولیاش لەسەر دەستیدا پێگەیشتوون. ئەم جوببەیەش کە لێرەدا ناوی هاتووە لە قوتابییەکی مەولاناوە بە میراتی بۆ "ئاسیا خانم" ماوەتەوە کە ئەویش لە ڕێی یەکێك لە قوتابیانی نوورەوە ناردوویەتی بۆ مامۆستا نوورسی و، مامۆستاش تا کۆتایی تەمەنی خۆی پارێزگاریی لێ کردووە و، ئێستاش لە لایەن قوتابیانی مامۆستا نوورسییەوە لە کوردستانی باکوور پارێزراوە. (وەرگێڕ)

بەندکراو مافی تەواویان بە نوێژەکانیان بدایە و ڕوکنەکانی نوێژیان بە تەواوی جێبەجێ بکردایە. بەڵام هەر هێندەی چل پەنجا کەس لە قوتابیانی نوور کە هەر هەموویان نوێژەکانیان بە تەواوی ئەدا دەکەن ڕۆشتنە ناو بەندیخانەکەوە، ئەوا زمانی حاڵی نوێژەکانیان دەرسێکی ڕەوان و ڕێنماییەکی عەمەلی بوو بۆ بەندکراوان. کە ئەمەش دەبێت بەهۆی لابردنی ئەم بێزاری و تەنگانەیە لەسەر دڵیان، بەڵکو لەوانەیە خۆشەویستیشی بکات لایان.

جا هەروەك قوتابیانی نوور بە کردەوە و حاڵەتەکانی خۆیان خەڵکی بۆ لای ئەم ڕاستییە ڕێنمایی دەکەن، بە هەمان جۆر لە میهرەبانیی خواوەندیش ئومێدەوارین کە بەهۆی ئەو ئیمانە تەحقیقییەی لە دڵیاندایە بیانکات بە قەڵایەکی مەحکەم و فایمی ئەوتۆ کە ئەهلی ئیمان لە تیری شوبهە و گومانەکانی گومڕایان بپارێزن.

هیچ زیانێك لەوەدا نییە کە ئەهلی دنیا ڕێی تێکەڵاوی و گفتوگۆمان لەگەڵ خەڵکیدا پێ نادەن، چونکە زمانی حاڵ گەلێ ڕەوانتر و کاریگەرترە لە زمانی گوفتار.

جا مادەم ڕۆشتن بۆ ناو بەندیخانە لە پێناوی پەروەردەکردندایە، ئەوا گەر ئەوان بە ڕاستی نەتەوەیان خۆش دەوێت با ڕێ بە خەڵکانی بەندکراوی ناو بەندیخانەکە بدەن کە تێکەڵی و گفتوگۆ لەگەڵ قوتابیانی نووردا بکەن، تاکو لە ماوەی یەك مانگ بەڵکو یەك ڕۆژدا ئەو پەروەردە پێویستەیان دەست بکەوێت کە چاوەڕوان دەکرا بە ساڵێك زیاتر بەدەستی بهێنن. هەروەها تاکو ئەو بەندکراوانە ببن بە چەند کەسێکی سوودبەخش بۆ وڵات و هاووڵاتییان و، دوارۆژ و ئەودنیای خۆیشیان ڕزگار بکەن.

گەر پەیامی (ڕابەری لاوان)مان لە لا بوایە گەلێ سوودی دەگەیاند. لە خوا داواکارین هێنانی ئەو پەیامە بۆ ئێرە ئاسان بکات.

سەعیدی نوورسی

* * *

برا ئازیز و صیددیقەکانم!

ئەمڕۆ ئەو گفتوگۆیەم بیرکەوتەوە کە لە بارەیەوە ئاگادارن و سەبارەت بە شێخی ضیائەددین لە نێوان من و کاکە مەلا عەبدوڵلامدا ڕووی دا. پاشان بیرم لە ئێوە کردەوە و لە دڵی خۆمدا وتم:

لەم زەمانەدا کە بە دەگمەن یەکێك ببێت خۆی ڕابگرێت، کەسانی ئاوا هەبن تا ئەم پلە و ڕادەیە خۆیان ڕابگرن.. ئەو خاوەن تەقوا و دڵسۆز و موسڵمانە لێبڕاوانەی کە لە

گێژاوی ئەم بارودۆخە سووتێنەر و پڕئێش و ئازارانەدا لەرزەیان پێ نەکەوێت.. کەسانی ئاوا، گەر پەردەی غەیب لـە سـەریان هـەڵبماڵرێت و هەریەکـەیان لـە پلـەی ئـەولیا پیاوچاکەکاندا، تەنانەت لە پلەی "قوتبییەت"یشدا دەربکەون، لە بـەرچاوم نـاگۆڕرێن و مەگەر کەمێك دەنا ئەو بایەخەی ئێستا پێیان دەدەم و ئەو پەیوەندییەی لەگەڵیاندا هەمە نایگۆڕم. بە هەمان جۆریش گەر لە شێوەی کەسـانی عـەوامی ئاسـاییدا دەربکـەون، هـەر ئەو نرخ و پلە بەرزەی ئێستا پێمداون، کەمی ناکەمەوە.

وام بڕیـار داوە. چونکـە خزمـەتگوزاریی ئیمـان لـەم چەشـنە بارودۆخـە سـەخت و هەلومەرجە قورسانەدا، لە سەرووی هەموو شتێکەوەیە.

پلەوپایە کەسییەکان و ئەو تایبەتکارییانەی گومان باشی بە مرۆڤ دەبەخشـن، لـەم چەشنە بارودۆخە شلەژاوەدا جێیان پـێ لـەق دەبێـت و لەتوپـەت دەبـن و پاشـان گومـان باشییەکە و ئنجا خۆشەویستییەکەش لە شوێنی خۆیـاندا کـەم دەبنـەوە. زیـاد لەمانـەش، ئەو خاوەن پلە و فەزڵ و چاکەیە خۆی بـە ناچـار دەزانێ تەکـەللوف لـە خـۆی بکـات و ویقاری خۆکرد بە زۆر لە بەرچاوی ئەواندا بنوێنێت.

کەواتە شوکرانەبژێریی بێ کۆتایی و نەبڕاوەمان بۆ خوای گەورە، کە ئێمە پێویستمان بەو چەشنە تەکەللوفە خۆکرد و دەست هەڵبەست و سارد و سڕانە نییە!

سەعیدی نوورسی

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

پڕ بە گیان و دڵ و ژیریـم پیرۆزبـایی دە شـەوە پیرۆزەکانتـان لـێ دەکـەم و، لـە خـوای گەورە دەپاڕێمەوە و لـە میهرەبانییـە فراوانەکەشـی ئومێـدەوارم کـە گەلـێ دەسـتکەوتی گەورە و مەزنمان بەپێی "هاوبەشایەتیی مەعنەوی"ی نێوانمان دەست بخات.

ئەمشەو لە خەودا وامدەزانی کە هاتووم بۆ لاتان و، هەر هێندەی ویسـتم بـە ئیمامـەت نوێژتان بۆ بکەم، یەکسەر بێدار بوومەوە و بە خەبـەر هـاتم. جـا لـەو کاتـەدا کـە مـن - بـە گوێرەی تاقیکردنەوەکانی خۆم - چاوەڕوانی هاتنەدیی خەونەکەی خۆمم دەکرد، کتوپڕ دوو بـرای بـەڕێزمان لـە گونـدی "حۆمـا"[1] و "سـاو"ەوە هـاتن و بـە نـاوی هەمووتانـەوە

(١) گوندێکی نزیکی بارلایە. (وەرگێڕ)

تەعبیری خەونەکەیان بەم هاتنەیان لێك دایەوە. ئیتر گەلێ دڵخۆش بووم، وەك بڵێی چاوم بە هەمووتان کەوتبێت.

برایانم!

هەرچەند ئەم بارودۆخەی بەندیخانە جۆرە مەترسی‌یەکی لە لایەن لایەنگرانی حکوومەت و هەندێ کارمەندەوە بەرامبەر پەیامەکانی نوور پەیدا کردووە، بەڵام بایەخ و شەوقێکی بەرامبەر بەم پەیامانە لە لای هەموو نەیارەکان و ئایینداران و کارمەندە پەیوەندیدارەکان وروووژاندووە.

برایانم! خەم مەخۆن ئەو ڕووناکی‌یانە لەمەولا پتر دەدرەوشێنەوە[1].

برا ئازیزەکانم!

من پێم وایە کە ئەو نامیلکە بچووکەی بەندیخانەی دەنیزلی بەرهەمی هێنا دواهەمین بەرگریی ڕاستەقینەمان دەبێت. چونکە ئەو نەخشە و پلانەی کە پێشتر بۆ لەناوبردنمان ئامادە کراوە و لە چەند وەهم و گومانێکەوە پەیدا بووە کە ماوەی ساڵێکە لە دژی ئێمە وروووژاندوویانە، لە ڕووبەرێکی فراواندا نەخشەی بۆ کێشراوە و بریتی‌یە لەم تۆمەتانەی خوارەوە:

کارکردن لە پێناوی تەریقەتێکی سۆفیدا.. ئەوانە ڕێکخراوێکی نهێنین.. ئامرازی دەستی چەند تەوژمێکی دەرەکین.. وروووژاندن و بەکارهێنانی هەست و نەستی ئایینی لە پێناوی سیاسەتدا.. هەوڵدان بۆ ڕووخاندنی ڕژێمی کۆماری و دەست وەردان لە کاروباری دەوڵەت و تێکدانی ئاسایشی وڵات و.. بیانووەکانی تری هاوچەشنیان کە هیچ بناغەیەکی ڕاستی‌یان نی‌یە، بۆیە هێرشیان کردینە سەر.

کەواتە شوکر و سوپاس و پێزانینی نەبڕاوە و بێ کۆتایی بۆ خوای گەورە، چونکە هەموو فڕوفێڵ و پیلانەکانیان پووچەڵ بوونەوە و لەم مەیدانە فراوانە و لە نێوان سەدان قوتابیی نوور و سەدان پەیام و کتێبدا و بە درێژایی ماوەی هەژدە ساڵ هیچ شتێکیان نەدۆزی‌یەوە جگە لە چەند باس و بابەتێك لە بارەی: ڕاستیی ئیمان و قورئان و هاتنەدیی

(١) ئەی برای بەڕێز! بێداربە و سەرنج بدە! لە کاتێکدا کە هەموو هۆکارەکانی جیهان بە ڕواڵەت لە بەندیخانەی دەنیزلیدا لە دژی مامۆستا دەخرانە کار و بەرەو دادگاکان دەبرا و فەرمانی لە سێدارەدانی بۆ ئامادە دەکرا، مامۆستا دەیوت: (برایانم! خەم مەخۆن ئەو ڕووناکی‌یانە لەمەولا پتر دەدرەوشێنەوە). بڕوانە چۆن ئەم گوفتارە هاتەدی! (قوتابیانی نوور).

قیامەت و هەوڵدان بۆ دەستخستنی بەختەوەریی هەمیشەیی. لەبەر ئەوە، ئێستا بە دوای چەند بروبیانوویەکی یەکجار بێنرخدا دەگەڕێن کە پلانەکانی خۆیانی پێ بشارنەوە.

بەڵام گریمانی ئەوە هەیە ڕێکخراوێکی ئیلحادیی ترسناك و پەنهان کە ئێستا ڕاستەوخۆ لە پێناوی کوفری موتلەقدا کار دەکات هەندێ لە خاوەن پایەکانی حکوومەت بخلافێنێت و لە خشتەیان ببات و لە دژمان بیان ورووژێنێت و لەوێوە هێرشمان بکرێتە سەر. جا لە بەرامبەر ئەم گریمانەوە پەیامی "بەری درەختی ئیمان" کە وەکو خۆر ڕووناکە و شوبهە و گومانەکان لەناو دەبات و بە وێنەی چیا گەردن کەشەکان چەسپاوە، بەهێزترین بەر گریمان دەبێت لە بەرامبەریانەوە و، پشت بەخوا بێدەنگیان دەکات.

پێم وایە ئەم پەیامەمان لەم پێناوەدا بۆ نووسراوە.

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانم!

هەرچەند شوێنەکەتان تەنگ و تەسکە، بەڵام دڵەکانتان زۆر لەو تەنگییە فراوانترە، جگە لەوەی کە ئێوە سەربەستیتان لە ئێمە زیاترە.

برایانم! بزانن کە گرنگترین بناغەی هێزی ئێمە و خاڵی پاڵپێوەدان و پشت پێ بەستنمان بریتییە لە "پشتگیریی یەکتر". هەرگیز بۆ ئەو کەموکووڕییانەی یەکتر مەڕوانن کە ئەنجامی تووڕەیی و گرژی دەمارەکانە لەم چەشنە موسیبەتانادا. چونکە سکاڵاکردن وەك ڕەخنە و ئیعتیراز وایە لە قەدەری خوای گەورە. کەواتە کەستان نەڵێن: گەر ئەو شتە وا نەبوایە فلان شت ڕووی نەدەدا. هەروەها کەستان لەوانی تر تووڕە نەبێت. چونکە بۆم دەرکەوتووە هیچ چارەیەکمان بۆ ڕزگاربوون لە هێرشی ئەوانە بەدەستەوە نییە و هەر کارێکمان بکردایە ئەوان هەر هێرشیان دەکردە سەرمان. ئێمە تەنها ئەوەندەمان لەسەرە کە بە سەبر و شوکرانە و ڕازی بوون بە قەزای خوا و تەسلیم بوون بۆ قەدەری ئەو، ڕووبەڕووی هێرشەکەی ئەوان ببینەوە، تاکو چاودێریی خواوەند بە هانامانەوە بێت.

کەواتە دەبێت ئێمە لە ماوەیەکی کەمدا و بە کارێکی کەم بۆ بەدەستهێنانی پاداشتی گەورە و چاکەی زۆر هەوڵ بدەین.

دوعا و پاڕانەوەی بێگەرد بۆ سەلامەتیی برایانی ئەوێمان دەكەین.

برا بەوەفا و ڕاستەكانم!

بەیەك گەیشتنی برادەران و دانیشتن لەگەڵ برایاندا سەرچاوەیەكی فراوان و بەپیتی دڵنەواییە بۆ مرۆڤ بەرامبەر بەو دەردیسەرییانەی دووچاریان دەبێت لە ئەنجامی: خێرایی ئاڵوگۆڕ و، لەناوچوون و خراپیی دنیا و، بەسەرچوونی خۆشی و تام و لەزەتەكانی و بێ سوودەكانی و، زللەكانی جودایی و لێكدابڕان كە لە مرۆڤیان دەسرەوێنێت.

بەڵێ، لەوانەیە یەكێك ماوەی بیست ڕۆژ ڕێ ببڕێت و، سەد لیرە خەرج بكات لە پێناوی دیدارێكی چەند سەعاتەی برایەكی.

جا ئەو گیروگرفتانەی دووچاریان بووین و زایەبوونی سامانەكانمان لەم سەردەمەدا كە برادەری ڕاستەقینەی بە دەگمەن تێدا دەست دەكەوێت، بایەخێكی ئەوتۆیان نییە لەچاو ئەوەی كە بە یەك جار چل یان پەنجا برادەری ڕاست و برای دڵسۆز و موخلیس بۆ ماوەی دوو مانگ یەكتر ببینن و لە پێناوی خوای گەورەدا پێكەوە دابنیشن و گفتوگۆ بكەن و دڵی یەكتری بدەنەوە.

من خۆم بەم هەموو گیروگرفتانە ڕازی دەبووم، بە ئومێدی ئەوەی تەنها یەك كەس لەو برایانەم ببینم كە دە ساڵ دەبوو نەم بینیبوون.

بزانن كە: "سكاڵاكردن" ڕەخنەگرتنە لە قەدەر و "شوكرانە"ش ڕازیبوونە پێی!

دڵنیابن – برایانم! – ئەگەر هەر ئێستا ئەجەل بێت و بمرم، بەوپەڕی دڵخۆشی و سنگی فراوانەوە پێشوازیی لێ دەكەم، چونكە قەناعەتێكی تەواوم هەیە كە ئێوە چەندین "سەعید"ی لاوی بەهێز و دامەزراوی ئەوتۆتان تێدایە كە گەلێ لەم سەعیدە هەژارە پیر و دەستەوسان و نەخۆشە باشتر ئەركی "پەیامەكانی نوور" دەگرنە ئەستۆ و پارێزگاری و بەرگرییان لێ دەكەن و، دەبن بە میراتگریان.

* * *

برا بەوەفا و ڕاست و ئازیزەكانم!

مادەم بە نیازی دەستكەوتنی پاداشتی دوارۆژ و ئەنجامدانی جۆرە پەرستنێكی تایبەتی، پەیوەندیتان بە پەیامەكانی نوورەوە كردووە –كە پەیامی دوارۆژ و ئیمانن– ئەوا بێ هیچ گومانێك هەموو یەكێك لە سەعاتەكانی تەمەنتان لەم بار و دۆخ و هەل و مەرجە

سەخت و قورسانەی ئێستادا لە حوکمی بیست سەعات خواپەرستیدایە و، بیست سەعاتی کارگوزاریی خزمەتی ئیمان و قورئانیش، لەبەر ئەوەی بە جیهادێکی مەعنەوی دادەنرێت، بایەخ و گرنگیی سەد سەعاتی هەیە و، سەد سەعاتیش کە لە چاوپێکەوتن و بەیەك گەیشتنی چەندین موجاهیدی ڕاستەقینە و چەند برایەکی باشدا بەسەر ببرێت، کە هەریەکەیان بەرامبەر سەد کەسن و.. بەستنی پەیوەندیی برایانە لەگەڵیاندا و.. یارمەتیدانیان بە: هێزی مەعنەوی و.. یارمەتی لێ وەرگرتنیان و.. دڵدانەوەی ئەوان و دڵی خۆدانەوەش پێیان و.. بەردەوامیی دامەزراویی تەواووەتی و پەیوەندیی ڕاستەقینە لەگەڵیاندا بۆ مەبەستی خزمەتگوزاریی ئیمان و.. سوود وەرگرتن و بەهرەوەر بوون لە ڕەفتار و ڕەوشتە بەرزەکانیان و.. بەدەستهێنانی شایستەیی قوتابیبوون لە قوتابخانەی زەهراءدا، کە ئەویش بەوە دەبێ مرۆڤ بێتە ناو ئەم کۆڕی ئیمتیحانە لەم قوتابخانە یووسفییەدا و.. وەرگرتنی ئەو ڕۆزییەش کە قەدەر بۆ هەر یەکەیانی نووسیوە، بە نیازی پاداشت وەرگرتن..

هەموو ئەمانەی باس کران، داخوازی ئەوەن پڕ بە دڵ شوکرانەبژێری خوای گەورە بن کە ئێوەی گەیاندووەتە ئێرە و، پێویستە هاودەم لەگەڵ بیرکردنەوە لەو سوودانەی باس کران، لە بەرامبەر هەموو گیروگرفت و تەنگانەکانەوە بەئارام و خۆڕاگر بن.

* * *

برایانم!

من لە ناخی دڵمەوە ئارەزوومەندی ئەوەم کە لێرە واتە لە "قەستەمۆنی" و دەوروبەری، بە وێنەی ئیسپارتە و دەوروبەری، چەند پاڵەوانێکی ئازا و دامەزراوی وەك ئاسن و پۆڵا ئاسای چەشنی "حافظ عەلی" و "خەسرەو" پەیدا ببن. دەسا شوکر و سوپاس و پێزانینی بێ کۆتایی بۆ خوای گەورە لەسەر ئەوەی پارێزگای "قەستەمۆنی" ئەم ئاواتەمی بە تەواوەتی هێنایەدی و چەندین پاڵەوانی بە هاناوە ناردین.

سڵاوم بە یەك بە یەکی ئەو برایانم بگەیەنن کە هەمیشە لە ئەندێشەمدان و ناوەکانیانم نەنووسیوە و هەردەم دوعای سەلامەتی و بێ وەییان بۆ دەکەم.

* * *

برا ئازیز و ڕاست و بەوەفا و دامەزراوەکانم!

وا حاڵەتێکی خۆمتان بۆ ڕوون دەکەمەوە نەك بۆ ئەوەی خەمم بۆ بخۆن یان هەوڵی ئەنجامدانی حەزەر و پێداویستیی ماددی بدەن، بەڵکو بۆ ئەوەی سوود لە زیادبوونی دوعاکانتان وەربگرم بەپێی دەستووری: "یەکخستنی هەوڵ و کۆششە مەعنەوییەکان".. هەروەها بۆ پەرەپێدانی خۆڕاگری و حەزەر کردن و سەبر و ئارامگرتن و پاراستنی پەیوەندییە توند و تۆڵەکەی نێوانتان.

ئەو ئازار و ئەشکەنجەیەی لێرەدا بە ماوەی یەك ڕۆژ گیرۆدەی دەبم بە یەك مانگی ڕەبەق لە بەندیخانەی ئەسکی شەهردا دووچاری نەدەبووم. چونکە ماسۆنییە سامناکەکان کەسێکی ماسۆنیی ستەمکاریان بە سەرمدا زاڵ کردووە تاکو تووڕەیی و توندوتیژیی لەڕادەبەدەرم لە بەرامبەر ئەشکەنجە و ئازارەکانیانەوە هانم بدات بڵێم: (ئیتر ئەم سزایە تا ئەم ڕادەیە بەسە) و، ئیتر ئەم قسەیەم بکەن بە هۆکارێك و بیقۆزنەوە بۆ دەستدرێژیی ستەمکارانە و، درۆ و دەلەسەکانیان لە ژێردا بشارنەوە.

من بە شوکرانەبژێرییەوە ئارام دەگرم و ئەم ئارامگرتنەشم بە ئاسەوارێکی دەراسای چاکەکاریی خوای گەورە دادەنێم و، بڕیارم داوە کە لەسەر ئەم شوکرانە و ئارامگرتنە هەر بەردەوام بم.

مادەم ملمان بۆ قەدەری خوای گەورە کەچ کردووە و، ئەم تەنگانانەش کە هەستیان پێ دەکەین هۆن بۆ دەستکەوتنی پاداشتی زۆر و گەورەتر، بەپێی ناوەرۆکی دەستووری: "خیر الامور أحمزها" واتە: " باشترین کار بەهێزترینیانە ". لەبەر ئەوە و لەم ڕووەوە، ئەو تەنگانانە بە نیعمەتێکی مەعنەویی دادەنێین.

پاشان زۆربەی جار بەڵا و موسیبەتەکانی دنیای فانی، بە خێر و خۆشی کۆتاییان پێ دێت. ئێمەش بەوپەڕی دڵنیاییەوە قەناعەتمان هەیە کە ژیانی خۆمان بۆ ڕاستییەکی مەزنی لە ڕۆژ ڕووناکتر و لە بەهەشت جوانتر و بەتامیش چەشنی "بەختەوەریی هەمیشەیی" بەخت کردووە..

لەبەر ئەوە، نابێ ـ هەرگیزاو هەرگیز ـ سکاڵامان لە زار دەربچێت، بەڵکو ئەم حاڵەتە سەختانە هانمان دەدەن کە بڵێین:

(ئێمە لە جیهادێکی مەعنەویداین کە مایەی شانازیمانە و.. شوکرانەبژێری پەروەردگاری بەڕێزمانین کە بە فەزڵی خۆی ئەو نیعمەتەی پێ بەخشیوین).

* * *

برا ئازیزەکانم!

یەکەمین و دواهەمین ئامۆژگاریم: پاراستنی پەیوەندیی نێوانتانە و خۆپاراستنە لە خۆپەرستی و غروور و زەحمەتدانی یەکتری، هاودەم لەگەڵ حەزەرکردن و خۆڕاگریدا.

سەعیدی نوورسی

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

لەو ئیددیعایەی کە داواکاری گشتی پێشکەشی کرد، مرۆڤ تێدەگات کە سەرجەمی ئەو پلان و فرو‌فێڵانە پووچەڵ بوونەتەوە کە زەندیق و مولحیدانی پشتی پەردە سازیان کردبوو تاکو هەندێك لە خاوەن پلە و پایەکانی حکوومەت بە هەڵەدا ببەن و لەخشتەیان ببەن. بەڵام ئێستا دەست لە چەند بڕوبیانوویەکی لاواز گیر دەکەن، وەك تۆمەتی دامەزراندنی کۆمەڵە و پێکهێنانی ڕێکخراوێکی نهێنیی. دەیانەوێت بەمەش درۆ و دەلەسەکانیان بپۆشن. ئاسەواری ئەم کارەشیان لەوەدا دەرکەوت کە نەیانهێشت هیچ کەسێك سەردان و چاوپێکەوتنم لەگەڵدا بکات، وەك بڵێی هەر کەسێك ئەگەر چاوی پێمان بکەوێت یەکسەر دێتە ڕیزمانەوە! تەنانەت کارمەندە گەورەکانیش مەترسییان لەمە هەیە و بە تەنگ پێ هەڵچنینی زیاتر لەسەرم خۆیان لای فەرماندەکانیان خۆشەویست دەکەن و لەم ڕێیەوە خۆیان دەبەنە پێشەوە.

نیازم وابوو ئەم بڕگەیەی خوارەوە بخەمە سەر کۆتایی ئەو ئیعتیرازەی پێشکەشی ئەوانمان کرد، بەڵام ڕووداوێك هاتە پێش و ڕێی ئەمەی لێ گرتین. بڕگەکەش بریتییە لەمەی خوارەوە:

بەڵێ، ئێمە کۆمەڵەیەکین کە لە هەموو جەرخێکدا سێ سەد و پەنجا ملیۆن ئەندامی هەیە و، هەر هەمووشیان هەموو ڕۆژێك پێنج جار بە ئەنجامدانی نوێژەکانیان ئەوپەڕی ڕێز و پەیوەندیی ڕاست و دروستی خۆیان بە بنەماکانی ئەو کۆمەڵە خاوێنەوە دووپات دەکەنەوە و، چ لە ڕێی دوعای پاشملەیانەوە بۆ یەکتری و چ بە دەستکەوتە مەعنەوییە زۆر و زەبەندەکانیانەوە، بەپێی دەستووری خوایی: ﴿إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ (الحجرات: ١٠) پێشبڕکێی درێژکردنی دەستی یارمەتی بۆ یەکتری دەکەن.

که‌واته ئێمه – به‌م جۆره – ئه‌ندامی ئه‌و کۆمه‌ڵه خاوێن و مه‌زنه‌ین. کارمه‌ندیی ئه‌ستۆشمان له چوارچێوه‌ی ئه‌م کۆمه‌ڵه‌یه‌دا بریتی‌یه له ڕاگه‌یاندنی ڕاستی‌یه‌کانی ئیمان و قورئانی پیرۆز به جوانترین و خاوێنترین شێوه، به عه‌ودالآنی حه‌ق و ئیمان، تاکو خۆمان و ئه‌وانیش له ئیعدامی هه‌میشه‌یی و به‌رزه‌خی به‌ندیخانه‌ی تاکه‌که‌سی و هه‌تاهه‌تایی ڕزگار بکه‌ین.

به‌ڵام کۆمه‌ڵه دنیایی‌یه‌کان، که له‌سه‌ر بناغه‌ی فرتوفێڵه سیاسی‌یه‌کان دامه‌زراون، نه له نزیك نه له دووره‌وه ئێمه هیچ په‌یوه‌ندی‌یه‌کمان پێیانه‌وه نی‌یه، ته‌نانه‌ت هه‌ر دانابه‌زینه ئاستیشیان.

* * *

برا ئازیز و به‌وه‌فاکانم!

یه‌که‌م: سه‌ر له به‌یانیی ئه‌مڕۆ هه‌ستم به ئازارێکی ته‌واوه‌تی کرد سه‌باره‌ت به هه‌موو یه‌کێکی ئێوه. به‌ڵام یه‌کسه‌ر "په‌یامی بیماران"م به دڵدا هات و، ئه‌ویش دڵدانه‌وه و دڵنه‌وایی پێ به‌خشیم.

به‌ڵێ، ئه‌م موسیبه‌ت و گیروگرفته وه‌کو جۆره نه‌خۆشی‌یه‌کی کۆمه‌ڵایه‌تی وایه و، زۆربه‌ی ئه‌و ده‌رمانه ئیمانی‌یانه‌ش که له‌و په‌یامه‌دا باس کراون کاریگه‌ری‌یان بۆ چاره‌سه‌ر کردنی ئه‌م نه‌خۆشی‌یه‌ش هه‌یه، به تایبه‌ت ئه‌و ئازارانه‌ی که ئه‌نجامی گیروگرفت و موسیبه‌ته‌که‌ن. چونکه وه‌ك بۆ نه‌خۆشه پیرۆزه "ئه‌رزرۆمی"یه‌که‌م باس کرد:

ئازاره‌کانی پێش ئه‌م سه‌عاته ڕۆشتن و به‌سه‌رچوون، به‌ڵام پاداشت و خێر و سووده ئیمانی و قورئانی‌یه‌کانی سه‌ر به‌م‌دنیا و ئه‌ودنیاشیان له شوێنی خۆیاندا ماونه‌ته‌وه. به‌و واتایه‌ی که ئه‌و تاکه موسیبه‌ته ڕێبوار و ته‌نیایه بووه به چه‌ندین نیعمه‌تی زۆر و به‌رده‌وام.

زه‌مانی داهاتووش له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ئێستا خاوه‌نی وجوود نی‌یه و نه‌هاتووه، ئه‌وا ئێستا هه‌ست به هیچ ئازارێك ناکرێت سه‌باره‌ت به‌و موسیبه‌تانه‌ی له‌و داهاتووه‌دا دێن و به‌رده‌وام ده‌بن. له‌به‌ر ئه‌وه، ئازارچه‌شتنی وه‌همی له شتی "نه‌بوو" له ڕاستیدا نه‌بوونی باوه‌ڕ و متمانه‌یه به میهره‌بانی و قه‌ده‌ری خوای گه‌وره.

دووهه‌م: زۆرینه‌ی مرۆڤی سه‌ر ڕووی ئه‌م زه‌وی‌یه له دڵ و گیان و بیریاندا گیرۆده‌ی چه‌ندین موسیبه‌تی ماددی و مه‌عنه‌وی ده‌بن. ئه‌م گیروگرفت و موسیبه‌ته‌ی ئێمه‌ش له چاو

هی ئەواندا گەلـێ سووك و ئاسانە، جگـە لـەوەی كـە چـەندین دەستكەوت و سـوودی ماددی و مەعنەویشیان تێدایە بۆ دڵ و گیان و ئیمان و تەندروستی و سەلامەتیمان.

سـێ‌هەم: ئەگـەر لـە نـاوەندی ئـەم تـۆف و زریانـە سـەختانەدا نەهاتینایەتـە ئـەم بەندیخانەیەوە، ئەوا قورسایی ئەم موسیبەتە سووكەڵەیە گەلـێ سەخت و قورستر دەبوو لەسەرمان كاتێ ڕووبەڕووی ئەو كارمەندانە دەبووینەوە كە شـك و گومانیـان لـە دڵدایـە بەرامبەرمان و، ئەو كاتە دووچاری بەڵای مەرایی بۆكردنیان دەبووین.

چوارەم: چاوپێكەوتنی ئەو خۆشەویستە ڕاستەقینە و میهرەبانانەی كـە زۆر زیـاتر لـە سۆزی برا بۆ برای خۆی میهرەبانترن، لەم زستانە مـاددی و مەعنەوی‌یـە دووچەندانەیـەدا كە كاروباری تێدا ڕاوەستاوە و لەم قوتابخانە یووسفی‌یەدا كـە یەكێكـە لـە قوتابخانـەكانی زەهراء..

بەیەك شادبوون لەگەڵ برایانی ئاخیرەتدا كە وەكو چەند ڕابەرێكی ئامۆژگـار وان و، هـەروەها سـەرلێدانیان و بەهرەمـەندبوون لـە تایبـەتكاریی یـەك بـە یـەكیان و سـوود وەرگرتنیش لە كـردەوە چاكـەكانیان كـە بـە وێنـەی تەشـەنەكردنی نـوور و ڕوونـاكی لـە مـادده ڕوونەكانـدا، پەرە دەسـێنێت و بڵاو دەبێتـەوە، ئەمـانەش بـەوپەڕی ئـاسـانی و هەرزانی و بە چەند ئەركێكی تابلێی كەم..

سەرەڕای سوود و یارمەتی وەرگرتن لە هاوكاری‌یە مەعنەوی‌یەكانیان و شـادمانی و دڵدانەوەكانیان..

هەموو ئەمانە، كارێك دەكەن كە ئەم گرفت و تەنگانەیـە شێوەی خۆی بگۆڕێـت بـە جۆرە دیمەنێكی چاودێریی مەعنەویی پەروەردگار!

بەڵێ، سەرنجێكی ناسكی ئەم چاودێری‌یە پەنهانە لەوەدایە كە نازنـاوی "عولـەماء" بۆ هـەموو یـەكێكی قوتابیـانی نـوور بـەكار دەهێنـن لەوانـەی كـە هاتوونەتـە ئێرە! دەبینیـت هەموویان بەوپەڕی ڕێزەوە بە وشەی: "عولەماء.. عولەماء" ناویان دەبن.

جا ئاماژەیەكی ناسك لە ناوەندی ئەم سەرنجەدا هەیە كە بریتی‌یە لەوەی بەندیخانە بـوو بـە قوتابخانەیـەكی زانسـتی و، قوتابیـانی نووریـش مامۆسـتا و فێركـارانی نـاو ئـەو قوتابخانەیەن. پشت بەخوا سەرجەمی بەندیخانەكانی تریش بە فـەزڵی ئـەو عولەمایانـە وەك قوتابخانەیان لـێ دێت.

* * *

برایانم!

ئەگەر جار بەجار ئەم نامە بچووکە دڵدەرەوانە بخوێنرێنەوە، هاودەم لەگەڵ خوێندنەوەی پەیامی "بەری درەختی ئیمان"دا، بە تایبەت دوا مەسەلەکانی ئەو پەیامە.. هەروەها ئەگەر برایان لە نێوان خۆیاندا بە شێوەیەکی فیکری ئەو مەسەلانەی پەیامەکانی نوور تاوتوێ بکەن کە بە خەیاڵدا دێت، ئەوا پشت بەخوا مرۆڤ شەرەفمەندیی "قوتابیی زانستە شەرعییەکان"ی دەست دەکەوێت. چەندین زانای گەورە و بەرز بایەخێکی زۆریان بە قوتابیانی زانستە شەرعییەکان داوە، تەنانەت ئیمامی شافیعی – خوای لێ ڕازی بێت – فەرموویەتی: (نوستنی قوتابیانی زانستە شەرعییەکان بە عیبادەت دادەنرێت).

لەبەر ئەوە، گەر لە ئەنجامی ئەم شەرەفە بەرزەی قوتابێتییەوە و لەم چەشنە شوێنە سەخت و ئازاربەخشە و بە تایبەت لەم زەمانەدا کە قوتابخانە شەرعییەکانی تێدا نەماوە، ئەگەر سەد هەزار تەنگانە پەیدا ببن، دەبێ بایەخیان پێ نەدرێت، بەڵکو دەبێ زەردەخەنەی خۆشحاڵی لە ڕووی ئەو گیروگرفتانەدا بنوێنین و، بڵێین: "خير الأمور أحمزها".

سەبارەت بە ئەرکی ژیان و گوزەرانی خێزان و منداڵی برا هەژارەکانیش، ئەوا لەسەر بناغەی قاعیدەیەکی ئیمانی و نوورانیی قورئانی پیرۆز دەبێ لە "موسیبەت"دا سەیری ئەو کەسە بکرێت کە موسیبەتی زیاترە و لە "نیعمەت"یشدا دەبێ سەیری ئەو کەسە بکرێت کە نیعمەتی لە هەموان کەمترە. جا بەم پێیە، لە چاو هەشتا لە سەدی خەڵکیدا لە حەوانەوەیەکی تەواوەتیدان. کەواتە مافی سکاڵایان نییە، بەڵکو دەبێ بە هەشتا پلەی یەك لەسەر یەك شوکرانەبژێری بنوێنن.

پاشان قەدەری خوای گەورە ئەو ڕۆزییەی دەستنیشان کردووە کە لێرە بەدەستی دەهێنین و، دادگەریی میهرەبانییەکەشی ئێمەی لێرەدا کۆکردووەتەوە و، خێزان و منداڵەکانیشی بە ڕۆزیدەری ڕاستەقینەیان سپاردووە و، ئەو برایانەشی بە شێوەیەکی کاتی لە ئەرکی سەرپەرشتی کردنی ڕۆزیی ئەوان حەواندووەتەوە، هەروەك ڕۆژێك دێت کە بە تەواوەتی لەو سەرپەرشتی کردنە دایان دەبڕێت. جا مادەم حەقیقەت ئەمەیە، ئەوا دەبێ ئێمە بڵێین: ﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ و، هەموو کاروبارێکیشمان بە خوای گەورە بسپێرین و سوپاسی زۆری پێشکەش بکەین.

* * *

برایانی ڕاستگۆ و ئازیزم!

من زۆر بەختەوەرم و، شوکر و سوپاسی خوا دەکەم کە لە نزیکی ئێوە و لەناو یەك بینای بەندیخانەدام، هەرچەندەش ڕووبەڕوو ناتانبینم.

هەندێ جار بە بێ هیچ ویست و ئیختیارێکی خۆم ئەوەم بە بیردا دێت کە چەند حەزەر و خۆپاراستنێکی پێویست ڕەچاو بکەین.

بۆ نموونە: ماسۆنی‌یەکان بەندکراوێکی جاسووس و درۆزنیان ناردووە بۆ ناو زیندانەکەی تەنیشتمان!

جا لەبەر ئەوەی ڕووخاندن و کاولکاری گەلێ ئاسانە، بە تایبەت لەو جۆرە لاوە هەڵەشە و سەرەڕۆیانەدا، ئەوا لە ڕێی ئەو ئازارە سەختەوە کە ئەو ناوبراوە دەیهێنێتە ڕێم و خراپکاریی لە نێوان لاوەکاندا بڵاو دەکاتەوە، تێ‌گەیشتم کە زەندیقەکان لە بەرامبەر ئەو ڕێنمایی و چاکسازی‌یەی ئێوە ئەنجامی دەدەن، هەوڵی بڵاوکردنەوەی فەساد و ڕووخاندنی ڕەوشت و ڕەفتارە جوانەکان دەدەن.

دەسا برایانم! لە بەرامبەر ئەم بارودۆخەوە حەزەر و خۆپاراستنی لەڕادەبەدەر تابڵێی پێویستە و، دەبێ تا لە توانادایە هەستی بێزاری بەرامبەر بەندکراوانی پێشوو دەرنەبڕن و، بوار بەوە نەدەن کە لە ئێوە بێزار ببن. هەروەها نەیەڵن دووبەرەکی و جیاوازیتان بخرێتە نێوانەوە، هاودەم لەگەڵ ئارامگرتن و زاڵبوون بەسەر خۆدا.

هەروەها پێویستە برایانمان بە دەرخستنی قوربانی و فیداکاری و وازهێنان لە خۆپەرستی و نواندنی خۆنەویستی، تا دەتوانن پارێزگاریی هێزی برایەتی و پشتگیریی یەکتر بکەن.

سەرقاڵ بوون بە کاروباری دنیا ئازارم دەدات. لەبەر ئەوە، پشت بە وریایی و زیرەکیتان دەبەستم، چونکە من ئەگەر ناچار نەبم ناتوانم ڕوو لەو کاروبارانە بکەم.

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانم!

ڕوونکردنەی مەسەلەیەك، کە ئەم بەیانی‌یە بە دڵمدا هاتووە، بۆ ڕوودانی هەموو گریمانێك زۆر زۆر پێویستە..

وا ماوەی بیست ساڵە نەفس و شەیتانەکەم گەلێ جار ئەو ڕاستی‌یانە دەپشکنن کە ئێمە لە قورئانی پیرۆزەوە دەرمانهێناون و، بە وێنەی خۆر و ڕۆژی ڕووناك هیچ دوودڵی و گومانێك هەڵناگرن. ئەو دوانە دەڵێن:

(ڕای فەیلەسووفە زەندیقەکان بەرامبەر بەمە چی‌یە و پاڵپشتیان دەبێت چی بێت)؟!

جا دوای ئەوەی کە نەفس و شەیتانەکەم هیچ کەلێن و ناتەواوی‌یەکیان لەو ڕاستی‌یانەدا نەدۆزی‌یەوە، بێ‌دەنگ بوون.

لەو باوەڕەشدام کە ئەو ڕاستی‌یەی نەفس و شەیتانی یەکجار هەستیاری منیان بێ‌دەنگ کرد، کە پێکەوە کار دەکەن، دەتوانێت سەرسەخت‌ترین کەسی ملنەدەریش ناچاری بێ‌دەنگبوون بکات.

مادەم ئێمە لە پێناوی حەقیقەتێکدا تێدەکۆشین کە یەکێکە لە ڕاستی‌یە گرنگەکان و لە هەموو شیان چەسپاوترە و زیاتر ڕەگی داکوتاوە و، بە هیچ نرخێکی ماددی - هەرچی‌یەك بێت - هەڵناسەنگێنرێت و، خود و گیان و هاوڕێ و خۆشەویست، تەنانەت هەموو دنیاش، لە پێناوی هاتنەدیی ئەو ڕاستی‌یەدا شایانی بەخت کردنن..

ئەوا دەبێ بەوپەڕی خۆڕاگری و ئارامەوە لە بەرامبەر هەموو بەلاّ و مەینەتی‌یەك بێتە ڕێمان، خۆمان ڕابگرین و بە سنگی فراوانەوە بەرەنگاری هەموو تەنگ پێ هەڵچنینێکی دوژمنان ببینەوە. چونکە لەوانەیە و زۆریش نزیکە هەندێ لەو شێخ و زانایانەی کە بە ڕواڵەت تەقوایان هەیە، بۆ خۆیان خەڵەتابن یاخود بە هاندانی کەسانی تر خەڵەتێنرابن و لە دژمان بخرێنە کار . جا لە هەڵوێستێکی ئاوادا، دەبێ پارێزگاریی خزمەتگوزاری و پشتگیری‌یەکانی نێوانمان بکەین و، کاتەکانمان لە وتوویژ و موناقەشەی بێ سوود و بەتاڵدا بەفیڕۆ نەدەین.

سەعیدی نوورسی

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

سەر لە بەیانیی ئەمڕۆ لە ڕێی ئاگادارکردنەوەیەکی مەعنەوی‌یەوە هەستم کرد کە هۆکاری ڕاستەقینەی ئەم هێرشە فراوان و دەستدرێژی‌یەی دەکرێتە سەرمان "تیشکی پێنجەم" نی‌یە، بەڵکو: "الحزب النوري" و "مفتاح الإيمان" و "الحجة البالغة"یە[1]. بۆیە بە

(١) الحجة البالغة: بەشی دووهەمی کۆمەڵە پەیامی "عەسای مووسا"یە و یازدە بەڵگەی ئیمانیی لەخۆ گرتووە. (وەرگێڕ)

وردی بەشێکی "الحزب النوری"م خوێندەوە و سەرنجیشم لە "مفتاح الایمان" دا، یەکسەر بۆم دەرکەوت کە زەندیقەکان لە بەرامبەر وەشاندنی ئەم دوو شمشێرە ئەڵماسی‌یە تیژەوە ناتوانن پارێزگاریی ڕێبازەکەیان بکەن. بەڵام "تیشکی پێنجەم"یان وەك هۆکارێکی ڕواڵەتی کردووە بە بیانوو و بەهانە! چونکە پەیوەندی‌یەکی جوزئیی بە سیاسەتەوە هەیە و، ئیتر حکوومەتیان پێ خەڵەتاند و لە دژمان هانیان دان.

هاودەم لەگەڵ ئەم بێدارکردنەوە مەعنەوی‌یەدا ئەوەشم بە دڵدا هات کە:

(ئەگەر هەندێ لە برا لاوازەکان بە شێوەیەکی کاتی واز لە کارکردن بهێنن، لەوانەیە لەم موسیبەتە ڕزگاریان ببێت) و، ئیتر ویستم بواری ئەمەیان پێ بدەم.

بەڵام یەکسەر ئەمەی خوارەوەم بە دڵدا هێنرا کە:

کەسێك تا ئەم ڕادەیە پەیوەندی‌یەکەی بەردەوام بووبێت و دووجار لەم تاقیکردنەوەیەدا بەشداریی کردبێت و لەو پێناوەدا گیرۆدەیی و زیانی لەرادەبەدەری تووش بووبێت، نابێت لە دڵەوە واز بهێنێت – کە ئەم کارە شتێکی بێ سوودە و تەنانەت زیانیشی تێدایە – بەڵکو تەنها لەبەر خەڵەتاندنی ئەوان و دەرخستنی دوورەپەرێزی‌یەکی ڕواڵەتیی ڕووت – نەك بە دڵ – دەتوانێت ئەم کارە ئەنجام بدات. دەنا زیان لە خۆی و ئێمە و ڕێبازە خاوێنەکەمان دەدات و، لە سزای کارەکەیدا و بە پێچەوانەی ئامانجەکەی زللەیەکی تەمێ کردنی ئاراستە دەکرێت.

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

کەسێك تووشی ئازار و گیروگرفتی ئەم بەندیخانەیە بووبێت کە زۆر سارد و سڕ و تەنگترە لە هەموو شوێنێکی تر، بێ گومان ئەو کەسە – دیارە هەر یەکە و بەپێی پلەی خۆی – حەز دەکات لەو شتە هەڵبێت کە بووە بەهۆی هاتنی بۆ ناو ئەم بەندیخانەیە. بەڵام خۆ هۆکاری ڕواڵەتیی ئەم بەندبوونە پەیامەکانی نوورە کە ئیمانی تەحقیقی و عاقیبەت خێری و پاداشتی زۆری کردەوە چاکەکانی سەدان کارگوزاری هاوبەشی مەعنەوی دەستی ئەو کەسانە دەخات کە گیرۆدەی ئەم سەختی و ئەرك و گیروگرفتانە بوون. بێ گومان ئەم سوودە زۆرانەش سەرجەمی ئەو سەختی و گیروگرفتە تاڵانە دەگۆڕێت بە چەندین سۆز و میهرەبانیی بەلەزەت و شیرین. لەبەر ئەوە، نرخی بەدەستهێنانی ئەم دوو ئەنجامە گرنگە بریتی‌یە لە: دامەزراویی تەواوەتی و، وەفای خاوێن و بێگەردی نەجووڵ.

کەواتە پەشیمانی و وازهێنان لە کار و خزمەت، دوو زیانی گەلێ گەورەن. ئەم بەندیخانەیە شوێنێکی باشە بۆ ئەو قوتابیانەی کە پەیوەندییان بە دنیاوە نییە یان پەیوەندییەکی لاوازیان پێوەی هەیە. بەڵکو لە ڕوویەکەوە شوێنی سەربەستی و ئازادییە بۆ ئەوان.

ئەوانەش کە دەسکەوتیان لە دنیادا هەیە و کاروباری ژیان و گوزەرانیان بە گوێرەی دڵە، ئەوا پارە خەرج کراوەکانیان لە حوکمی سەدەقەی دووچەندانەیە بۆیان و، کات و سەعاتە بەسەرچووەکانی تەمەنی ڕابوردوو شیان بە چەند پەرستشێکی دووچەندانە بۆ دەنووسرێت. کەواتە دەبێ ئەوانە، لە بریی سکاڵا، شوکرانەبژێریی خوای گەورە بکەن.

سەبارەت بە هەژاران و کەسانی لاواز و داماویشەوە، ئەوا ئەم بەندیخانەیە هیچ ئەرکێکیان ناخاتە ئەستۆ، بەڵکو خێر و پاداشتی زۆریشیان دەست دەخات و سەختی و گیروگرفتەکانی بەندیخانەشیان، بە دڵدانەوەی نێوان برایان، لەسەر شان سووك دەکات. لە کاتێکدا ئەوان لە دەرەوەی بەندیخانە پاداشتیان دەست نەدەکەوت، تەنانەت گەلێ ئەرکی قورسیشیان دەکەوتە ئەستۆ. بۆیە ئەم بەندیخانەیە بۆ ئەوان مایەی شوکرانەکردنە بۆ خوای گەورە.

* * *

برا بەوەفا و ئازیزەکانم!

یەکێك لە خاوەن تەقوایانی "قەستەمۆنی" سکاڵای حاڵی خۆی لە لا کردم و، وتی:

(لەچاو حاڵی پێشووم دابەزیومەتە خوار و پشتاوپشت گەڕاومەتە دواوە، چونکە هەموو حاڵ و چێژ و نوورەکانی پێشووم لەدەست دەرچوون).

پێم وت: نەخێر! تۆ بەرز بوویتەوە و، بەسەر ئەو چێژ و کەشفانەدا سەرکەوتوویت کە بە جۆرێکن ختووکەی دەروونی مرۆڤ دەدەن و بەروبوومەکانی ئەودنیای لەم دنیادا پێ دەچێژن و دووچاری لەخۆبایی بوون و خۆویستیی دەکەن! وا ئێستا تۆ بە بۆنەی خۆبیرچوونەوە و وازهێنانت لە خۆویستی و لەخۆباییبوون و نەگەڕانت بە دوای چێژە کاتییەکاندا، بۆ پلەیەکی بڵندتر فڕیویت و بەرز بوویتەوە.

بەڵێ، یەکێك لە چاکەکارییەکانی خوای گەورە، سەبارەت بەو کەسەی وازی لە خۆویستی نەهێناوە، ئەوەیە کە هەست بە چاکەی خوای گەورە نەکات، تاکو لەخۆ بایی و ڕازی نەبێت!

جا براکانم! بەپێی ئەم ڕاستی‌یە، هەر کەسێك وەك ئەم مرۆڤە بیر بکاتەوە، یاخود بایەخ بەو چەشنە پلەوپایانە بدات کە گومان باشی(حُسن الظــن) بە مرۆڤ دەبەخشن، کاتێ بۆ ئێوە دەڕوانێت قوتابیانێك دەبینێت کە پۆشاکی تەقوا و تەوازوعی تەواوەتی و خزمەتکردنی خەڵکی‌یان پۆشیوە و، هیچ کام لەو شتانە لە ئێوەدا نابینێت کە بیری لێ دەکردنەوە، ئەوا بە عەوام و کەسانی ئاسایی‌تان دادەنێت و، دەڵێت:

(بۆچی ئەمانەن پاڵەوانان و مەردانی حەقیقەت؟ ئەمانەن بەرەنگاری هەموو دنیا دەبنەوە؟ شتی وا لەمانەوە گەلێ دوورە! ئەمانە لە کوێ و ئەوانەش لە کوێ کە لە پێناوی ئەم خزمەتە خاوێن و پیرۆزەدا جیهاد دەکەن و ئەولیا و پیاوچاکانی وەختیان ڕەتداوە و پێشیان کەوتوونەتەوە)؟

جا ئەو کەسە کە بەم جۆرە بیر دەکاتەوە، گەر دۆست بێت، دووچاری نائومێدی دەبێت و گەر نەیاریش بێت، وا دادەنێت کە خۆی لەسەر حەق بێت!

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

بەروبوومەکانی بەندبوونتان[1] لە پێش چاومدا بە وێنەی بەروبوومی بەهەشت شیرین و گرنگن. چونکە هەروەك هیوا و ئاواتە مەزنەکانی منیان سەبارەت بە ئێوە هێنایە دی و تەسدیقی بۆچوونەکانی منیان کرد، بە هەمان جۆر و بە باشترین شێوەش هێزی پشتگیری و پەیوەندیی نێوان ئێوەشی دەرخست.

هەرکات ئەو پێنووسە پیرۆزانە یەك بگرن، لەم هەل و مەرج و پاڵەپەستۆیەدا نرخ و بەهای سێ‌سەد یاخود چوارسەد قەڵەم پێش‌چاو دەخەن، بە وێنەی یەکگرتنی ئەو سێ چوار ئەلفەی کە لە "پەیامی ئیخلاس"دا باس کراوە. هەروەها ئەو حاڵەتە ڕۆحی‌یەی کە لەم جۆرە بارودۆخە ئاڵۆز و پەشێوەدا پارێزگاریی یەکێتیی ئێوە دەکات، دەعواکەی دوێنێی من دەچەسپێنێت.

بەڵێ، هەروەك وەلی‌یەکی مەزن لە خزمەتکردنی کاروباری ئیسلامدا ناگاتە ئاستی هاوەڵێکی بچووك - وەك ئەهلی سوننەت لەمەدا یەکیان گرتووە - بە هەمان جۆر برایەکی بێگەردمان کە لەم ڕۆژگارەدا وازی لە بەش و حەز و ئارەزووی خۆی

(١) مەبەست نووسینەوەی پەیامەکانە لە بەندیخانەدا. (وەرگێڕ)

هێناوە و، لە خزمەتی ئیماندا و بۆ خۆنەویستی کار دەکات و، چەندەی لە توانادایە پشتگیری و یەکێتیی برایانی دەپارێزێت، ئەم برایە پلەیەکی لە هی وەلی زیاتر بەدەست دەهێنێت.

من خۆم قەناعەتم بەمە کردووە و، ئێوەش لە لایەن خۆتانەوە و بە هەڵسوکەوت و ڕەفتاری خۆتان پشتی ئەم قەناعەتەی من دەگرن. دەسا هەتا هەتایە خوای گەورە لێتان ڕازی بێت. ئامین.

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

پەیامی "بەری درەختی ئیمان" گەلێ گرنگ و بەنرخە. ئومێدەوارم کاتێك بێت کە خوای گەورە دڵی زۆر کەسی پێ فەتح بکات. ئێوەش نرخی ئەو پەیامەتان زانیوە و ڕێزی شایانتان لێ ناوە بە ڕادەیەك کە ئەم قوتابخانە یووسفی‌یەتان لەو دەرسە بێ‌بەش نەکرد.

ئەوەندەی پەیوەندیی بە خۆمەوە هەبێت دەڵێم:

بەرهەمی ئەم ماندووبوونەی کە تووشی دەبن و ئەنجامی ئەو خەرجی و مەسرەفانەش کە بەختی دەکەن، گەر تەنها بریتی بێت لەم پەیامە و لە پەیامی "بەرگری" و چاوپێکەوتنتان لە یەك شوێندا، هێشتا ئەو خەرجی و مەسرەف و ماندووبوونانە بە هەرزان و کەم دادەنرێن لە چاویاندا. تەنانەت ئەگەر دە هێندەی ئەم موسیبەتەم لە کۆڵ بنرێت هێشتا بە هەرزان و کەمی دەزانم لە پێناوی ئەم جۆرە بەرهەمانەدا.

لە ئەنجامی تاقیکردنەوە زۆرەکانمەوە بە تایبەت لەم بەندیخانە تەسکەدا قەناعەتێکی تەواوەتیم پەیدا کرد بەوەی کە:

خەریکبوون بە خوێندنەوە و نووسینەوەی پەیامەکانی نوور گەلێ دڵتەنگی و بێزاری لەسەر شانی مرۆڤ سووك دەکات و دڵخۆشی و حەوانەوەی پێ دەبەخشن. لەو کاتانەشدا کە سەرقاڵی کاروباری ئەم پەیامانە نیم موسیبەتەکەم لەسەر زیاد دەبێت و چەند شتێکی بێ‌نرخ خەفەتم دەدەنێ و ئازارم پێ دەچێژن.

لەسەر بناغەی چەند هۆکارێك پێم وابوو کە "خەسرەو" و "حافظ عەلی" و "طاهیری" لە تەنگانەیەکی سەختدا بن، بەڵام بینیم چ ئەوان و چ ئەو کەسانەش لەگەڵیاندان، لە هەموان زیاتر ملکەچی فەرمانی خوای گەورەن و پتر لە دڵنیاییدان و حەوانەوەی دڵیان زیاتر دەستگیر بووە..

لە خۆمم دەپرسی: ئایا هۆی ئەمە دەبێ چی بێت؟ وا ئێستا تێدەگەم کە ئەوان کارمەندی و ئەرکی ڕاستەقینەی سەرشانی خۆیان جێبەجێ دەکەن و، خۆیان سەرقاڵی شتێك ناکەن کە پەیوەندیی پێیانەوە نەبێت و، لە کاری قەزا و قەدەری خوادا خۆ هەڵناقورتێنن و، خۆیان دووچاری نیگەرانی و دڵەتەپێ ناکەن و، ڕەخنە لە کەس ناگرن، کە ڕەفتارێکە لە خۆپەسەندی و نیازی سوود و بەرژەوەندییەوە سەرچاوە دەگرێت. بە ڕاستی ئەوان بە دامەزراوی و دڵنیایی دڵ و دەروونیان ڕووی قوتابیانی نووریان سپی کرد و، هێزی مەعنەویی پەیامەکانی نووریشیان لە بەرامبەر زەندیقەکانەوە پێش چاو خست.

لە خوای گەورە دەپاڕێینەوە کە خۆنەویستی و عیززەتی تەواوەتی و ڕەوشتەکانی قارەمانی و پێشڕەویی ئەم برایانە تەشەنە بکات و سەرجەمی برایانمان بگرێتەوە. ئامین.

* * *

برایانم!

لە ئەنجامی بێئاگایی و خۆشەویستیی دنیاوە غرووروێکی ترسناك سەری هەڵداوە کە فەرمانی خۆی لەم زەمانەدا ڕایی دەکات.

کەواتە دەبێ ئەهلی حەق واز لە غروور و خۆپەرستی بهێنن و دەست لە بەرژەوەندییەکانیان هەڵبگرن، با لە ڕێیەکی ڕەوا و مەشرووعیشدا بێت.

جا لەبەر ئەوەی قوتابییە ڕاستەقینەکانی پەیامەکانی نوور خۆویستییخۆیان - کە وەك شەختە سەهۆڵ وایە - لە کەسی مەعنەوی و حەوزی هاوبەشی کۆمەڵدا تواندووەتەوە، ئەوا پشت بەخوا لە ناوەندی ئەم تۆف و زریانەدا لەرزەیان پێ ناکەوێت.

بەڵێ، پلانێکی گرنگ و تاقی کراوەی مونافیقان بریتییە لە کۆکردنەوەی هاوچەشنی ئەو قوتابیانە - کە هەر یەکەیان خاوەنی کەسایەتیی ئەفسەر و حاکمێکە - لە یەك مەسەلە و، لە شوێنێکی تەسکی ئەوتۆدا کە دەمارەکان دەورووژێنێت و بێزاری و موناقەشەی توند و تیژ و ڕەخنەگرتن بەرهەم دەهێنێت. ئنجا قڕە و کێشەیان لە نێواندا دەهەژێنن تاکو ورە و هێزی مەعنەوییان پەرتەوازە بکەن، پاشان زۆر بە ئاسانی ئەو کەسە تەمێ دەکەن کە هێزی مەعنەویی خۆی لە دەست داوە.

جا قوتابیانی په‌یامه‌كانی نوور، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ڕێبازی هاوڕێیه‌تی و برایه‌تی و "الفناء في الإخوان"یان گرتووه‌ته‌ به‌ر، ئه‌وا پشت به‌خوا ئه‌م پلانه‌ گرنگ و تاقی كراوه‌یه‌ی مونافیقان پووچه‌ڵ ده‌كه‌نه‌وه‌.

* * *

برا ئازیز و به‌وه‌فاكانم!

كاتی خۆی له‌ شارێكدا شێخێكی مه‌زن گه‌لێ مووریدی له‌ ده‌ور كۆبووبوونه‌وه‌. پیاوانی ده‌وڵه‌تیش له‌و شاره‌دا كه‌وتنه‌ مه‌ترسی‌یه‌وه‌ له‌و موریدانه‌ و، ده‌ترسان ده‌ست له‌ كاروباری سیاسه‌ت وه‌ربده‌ن. له‌به‌ر ئه‌وه‌، ویستیان ئه‌و كۆمه‌ڵه‌ی ده‌وروبه‌ری شێخ ته‌فروتوونا و په‌رته‌وازه‌ بكه‌ن.

كه‌ شێخ به‌مه‌ی زانی، پێی وتن: (من ته‌نها مورید و نیوێكم هه‌یه‌؛ ئه‌گه‌ر حه‌زیش ده‌كه‌ن تاقی‌یان ده‌كه‌ینه‌وه‌)!

شێخ له‌ ده‌ره‌وه‌ی شار خێوه‌تێكی هه‌ڵدا و، هه‌زاران كه‌سی له‌ موریده‌كانی خۆی بۆ ئه‌وێ بانگ كرد، پاشان پێی وتن:

(وا ئێستا تاقیتان ده‌كه‌مه‌وه‌؛ جا هه‌ر كه‌سێك به‌ ڕاستی موریدی من بێت، ده‌چێته‌ به‌هه‌شته‌وه‌).

ئنجا یه‌كه‌ یه‌كه‌ بانگی ده‌كردن بۆ ناو خێوه‌ته‌كه‌، له‌ هه‌مان كاتیشدا و به‌ چه‌شنێكی په‌نهان به‌رخێكی سه‌ربڕیبوو، موریده‌كانی ده‌ره‌وه‌ی خێوه‌ته‌كه‌ وا تێ گه‌یشتن كه‌ شێخ یه‌كێك له‌ موریده‌ تایبه‌تمه‌نده‌كانی خۆی سه‌ربڕیوه‌ و بۆ به‌هه‌شتی ناردووه‌! ئیتر هه‌ر هه‌موویان پاشه‌كشێ‌یان كرد و گه‌ڕانه‌ دواوه‌ و به‌ گوێی شێخیان نه‌كرد، ته‌نانه‌ت ئینكاریی ئه‌و هه‌ڵوێسته‌ی شێخیشیان ده‌ربڕی. ته‌نها یه‌ك "پیاو" نه‌بێت وتی: (من ده‌ڕۆم؛ با سه‌رم به‌ قوربانی شێخ بێت)! ئه‌مه‌ی وت و، خۆی به‌ ناو خێوه‌ته‌كه‌دا كرد. پاش ئه‌و ژنێكیش هه‌مان هه‌ڵوێستی نواند. هه‌موو ئه‌وانی تر بڵاوه‌یان لێ كرد! ئنجا شێخ به‌ پیاوانی ده‌وڵه‌تی وت: (ئه‌وه‌تا به‌ چاوی خۆتان بینیتان كه‌ من ته‌نها مورید و نیوێكم هه‌یه‌)!

به‌ڵام ئێمه‌ هه‌زار و یه‌ك شوكر و ستایش پێشكه‌شی خوای گه‌وره‌ ده‌كه‌ین كه‌ له‌ تاقیكردنه‌وه‌ و موحاكه‌مه‌كانی "ئه‌سكی شه‌هر"دا، به‌ پێچه‌وانه‌ی ئه‌و شێخه‌وه‌، ته‌نها قوتابی و نیوێكمان له‌ ده‌ست ده‌رچوو، له‌ بریی ئه‌و قوتابی و نیوه‌ له‌ده‌ست چووه‌ش ده‌

هەزار کەس هاتن و بوون بـە قوتـابیی نـوور! ئەمـەش بـە فـەزڵی خـوای گـەورە و ئـەنجامی هەوڵ و کۆششی پاڵەوانانی "ئیسپارتە" و دەورووبەری.

لە خوای گەورە داواکارین کە بەهۆی هیممەتی پاڵەوانانی خۆرهەڵات و خۆرئاوای وڵات، لـەم تاقیکردنەوەیـەدا کەسـانی زۆر بەزایـە نـەچن، بـەڵکو لـە بریـی یـەکێکی لەدەستچوو دە کەس بێنە مەیدانەوە.

* * *

باسمه سبحانه

لە دێر زەماندا مرۆڤێکی ناموسڵمان هۆکـارێکی دۆزیبـووەوە کـە توانیبـووی لـە ڕێـی ئەو هۆیـەوە و لـە نێـوان سەیروسلوکی تەریقـەتی سـۆفیی‌یەوە خـۆی بگەیەنێتـە پلـەی خەلیفەی شێخ و، دەست بە ئیرشاد بکات!

یەکێك لەو موریدانەی کە ئەم پەروەردەی دەکردن و بەرەبەرە پلـەی ڕۆحی‌یـان بـەرز بووبووەوە، بۆی دەرکەوت کە ڕابەرەکەیان لەوپەڕی نزمیدایە.

پاشان ئەو مرۆڤەش - بە فیراسەتی خـۆی - زانیـی لای ئـەو موریـدەی حـاڵی ئاشکرا بووە! پێی وت: کەواتە منت ناسـی؟ موریدەکـەش پێـی وت: مـادەم لـە سـایەی ئیرشـاد و ڕێنمایی تۆوە بەم پلەیە گەیشتووم ئـەوا لـەمـەولا گـەلـێ زیـاتر لـەچاو جـاران ڕێـزت لـێ دەگرم!

پاشان ئەم موریـدە دەستی کـرد بـە نـزا و لالآنـەوە لـە دەرگانـەی خـواوەنـدی مـەزن و بەتوانادا کە ڕابەرەکەی بۆ ڕێی ڕاست هیدایەت بدات، تا خوای گەورە دوعاکانی ئەمی قبووڵ کرد و ئەو مرۆڤەی لەو بارە ڕزگارکرد و، ئنجا لـە بەرزبوونـەوەی پلـەی ڕۆحیـدا پێش هەموو قوتابیانی کەوتەوە و، بەم جۆرە بوو بە ڕابەری ڕاسـتەقینەیان. چونکە جاری وا دەبێ مورید دەبێت بە شـێخی شێخەکەی خۆی!

کەواتە بەرزی و پێشکەوتن لـەم پێشبڕکێ‌یەدا بریتی‌یـە لـەوەی کـە هـەرکات مـرۆڤ خراپەیەکی لە برایەکی خۆیەوە بینی واز لەو برایەی نـەهێنێت، بـەڵکو برایـەتیی لەگـەڵدا زیـاد بکـات و بـۆ چاکسـازیی براکـەی پـتر تێبکۆشـێت. ئەمەیـە ڕەفتـاری بەوەفایانـەی ڕاست. ئەوانەش کە مونافیق بن دەرفەت لەم حاڵەتە وەردەگـرن و دەڵێـن: (ئەوانـەی کـە تۆ بایەخیان پێ دەدەیت، لە چـەند کەسێکی ئاسایی بـەولاوە هیچـی تـر نـین)، تـاکو ئـەو گومانە باشەی برایان بە یەکتری هەیانە، تێکی بدەن و پشتگیریی نێوانیان لاواز بکەن.

بە هەرحاڵ هەرچەند گەلێ زیانی زۆرمان لەم موسبەتەدا تووش دەبێت، بەڵام لەبەر ئەوەی کێشەیەکە پەیوەندیی بە هەموو جیهانی ئیسلامی‌یەوە هەیە، ئەوا هێندە بەنرخە کە هەموو شتێك لە بەرامبەریەوە بە کەم دادەنرێت. لە کاتێکدا کە چەندین ڕووداوی تری هاوچەشنی ئەمە، لەبەر چەند هۆکارێکی سیاسی و ئایینی و چەند هۆکارێکی تر، (وەك کێشەی پەیامەکانی نوور) نەبوون بە موڵکی هەموو جیهانی ئیسلامی.

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

بایەخدانی لەڕادەبەدەرم بە: پەیوەندی و پشتگیریی نێوانتان تەنها لەبەر ئەو سوودانە نی‌یە کە پەیامەکانی نوور دەستی ئێمەیان دەخەن و دەگەڕێنەوە بۆ ئەو پەیامانە، بەڵکو هۆکەی ئەو سوودانەیە کە دەگەڕێنەوە بۆ عەوامی ئیمانداران لەوانەی کە لەبازنەی ئیمانی تەحقیقیدا نین. چونکە ئەوان لە هەموو کەسێك زیاتر پێویستیان بە خاڵێکی پشت پێ‌بەستن و ڕاستی‌یەکی دامەزراو هەیە کە کۆمەڵێك بە توندی دەستیان پێوە گرتبێت و لێی لانەدەن. ئەو عەوامانە لە بەرامبەر تەوژمە سامناکەکانی گومڕایی‌یەوە پاڵ بەو ڕاستی‌یە بێ‌گومانەوە دەدەن و خۆیان ڕادەگرن. چونکە ئەم ڕاستی‌یەی کە ئێوە ئەنجامی دەدەن بۆ ئەوان دەبێت بە بەڵگەیەکی بەهێز و ڕابەرێکی دامەزراو و مەرجەعێکی ئەوتۆ کە لێی دڵنیان: نە دەخەڵەتێت و نە کەس دەخەڵەتێنێت و نە پاشەوپاشیش دەگەڕێتەوە و نە جێی پێ لەق دەبێت.

جا هەر کەسێك پەیوەندی و پشتگیریی توندوتۆڵ و بەهێزی ئێوە دەبینێت، لە دەروونەوە لە ئیمانەکەی خۆی دڵنیا دەبێت، چونکە ئەو کاتە هەست دەکات و دەزانێت ڕاستی‌یەکی دامەزراوی ڕەگداکوتاوی ئەوتۆ هەیە لە پێناوی هیچ شتێکدا بەخت ناکرێت و هیچ شتێك بەسەریدا زاڵ نابێت و سەر بۆ گومڕایان دانانەوێنێت. ئیتر ئەو کەسە ئیمانەکەی بەمە بەهێز دەبێت و وورە و هێزی مەعنەویشی پتر قووڵ دەبێت و، پشت بە خوا ڕزگاری دەبێت و ناکەوێتە ناو داوی کەسانی هەرزە و ئەهلی دنیا و، نابێت بە شوێنکەوتەی ڕێڕەوەکانی ئەوان.

* * *

برا ڕاست و بەوەفاکانم!

هەرگیز لـە نێوان خۆتـاندا موجادەلـە مەکـەن.. توخنـی موناقەشـە مەکـەون.. ئـەو گوێیانـەی کـە بـە جاسووسـی گوێتـان لـێ ڕادەگـرن سـوود لـە موناقەشـەی نێوانتـان وەردەگرن.

لەم بارودۆخەی ئێستاماندا کەسی موناقەشەکەر - هەرچی چۆن بێت و لەسەر حەق بێت یان نا - هەر لەسەر ناحەقە! چونکە لەوانەیە لەو کاتەدا کە ئەو "حەقێکی کەمی" بە دەستەوەیە "زیانێکی زۆر و گەورەمان" پێ بگەیەنێت.

وا ئەوەتان بۆ دووپات دەکەمەوە کە لە بەندیخانەکەی "ئەسکی شەهر"دا بۆ ئەو برایانەم گێڕایەوە کە زۆر زوو تووڕە دەبوون:

لە جەنگی جیهانیدا لەگەڵ نەوەد کەس لە ئەفسەرەکانمان لەناو قاوشێکی گەورە لە باکووری ڕووسیادا بەند کرابووین. من لە ڕێی ئامۆژگاری کردنیانەوە هەرگیز بواری دەنگ بەرزکردنەوە و غەڵبەغەڵبم نەدەدا، چونکە لەڕادەبەدەر ڕێزیان لێ دەگرتم. ڕۆژێکیان کتوپڕ لە ئەنجامی ئەو دەمارگرژی و دڵتەنگییەی بەسەر دەروونی ئەو خەڵکەدا زاڵ بووبوو، تووڕەبوونی هەندێکیان چەندین موناقەشەی توندوتیژی لە نێواندا دروست کردن. منیش بە هەندێ لەو هاوڕێیانەم وت: بڕۆن بۆ لای ئەو قرەقڕ و غەڵبەغەڵبە و پشتی ئەوەیان بگرن کە ناحەقە نەك ئەوەی لەسەر حەقە! ئەوانیش بەگوێیان کردم و، بەم کارەش ئەو موناقەشە توندوتیژ و زیانبەخشە، کۆتایی پێهات!

پاشان لێیان پرسیم: بۆ ئەم کارە نارەوایەت کرد؟

وتم: ئەو کەسەی لەسەر حەق بێت هەمیشە بەویژدانە؛ لە پێناوی حەوانەوە و بەرژەوەندیی مەزن و زۆری کەسانی تردا دەست لە مافی خۆی هەڵدەگرێت. بەڵام بابای ناحەق زۆربەی جار لەخۆبایی و خۆپەرستە؛ دەست لە هیچ شتێك هەڵناگرێت و، قرەقڕەکەش هەر لە زیادبووندا دەبێت!

* * *

برایانم! بە وردی و دووپات کردنەوە ئەو شتانە بخوێننەوە کە مایەی دڵدانەوە و ئارامی و خۆڕاگرتنی مرۆڤن و، لە نامە بچووکەکاندا نووسراون.

من لە هەمووتان لاوازترم و کەچی لە هەمووشتان زیاتر لەم موسیبەتە بێزاری بەخشەم بەرکەوتووە. لەگەڵ ئەوەشدا - بە فەزڵی خوای گەورە - لەبەر ئەو تەنگانە و

سەختییەدا خۆم ڕاگرتووە و، سوپاس بۆ خوا لەو کەسانە دڵگران نەبووم کە هەموو هەڵە و ئۆباڵەکانیان خستووەتە ئەستۆی من، هەروەك لەو کەسانەش دڵتەنگ نەبووم کە بەرگرییان لە خۆیان کردووە و لە ناوەرۆکدا ئۆباڵەکانیان خستووەتە ئەستۆی کۆمەڵ و ئەستۆی ئێمەش، لەو ڕووەوە کە مەسەلەکەمان یەکێکە.

جا مادەم ئێمە براین لە پێناوی خوادا، ئەوا تکام وایە لەم سەبر و ئارامەدا ئێوەش چاو لە من بکەن.

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

ئەی هاوڕێیانم لەم میوانخانەیەی دنیادا!

ئەمشەو بە هەست و نەستەکانی سەعیدی کۆن - کە عیززەتی نەفسیان لەخۆ گرتبوو - بیرم لەو ڕەفتارەیان کردەوە کە کۆت و کەلەپچەیان لە دەست کردین و لە ناوەندی چەندین سەربازی پڕ چەکدا بە چەکی دەستی و، پێکەوە، براین بۆ دادگا.. ئەم بیرکردنەوەیەش تووڕەبوونێکی توندی تێدا هەژاندم. بەڵام یەکسەر ئەمەی خوارەوەم بە دڵدا هێنرا:

دەبێ بە شوکرانەی هاودەم لەگەڵ شانازی و خۆشحاڵیدا - نەك بە تووڕەیی و توندوتیژی - پێشوازی لەم دیمەنە بکرێت. چونکە ئەو کەسانەی بەو شێوەیە دەبرێن بۆ دادگا، لە پێش‌چاوی خاوەن هەست و شعوورە لەژمارەبەدەرەکان و مەلائیکەت و ڕۆحانییەکان و خەڵکی ئەهلی حەقیقەت و کەسانی خاوەن ویژدان و هەڵگرانی ئیمانی تەحقیقیدا، لە شێوەی کاروانی ئەو پاڵەوانە ئازا و بەغیرەتانەدا دەردەکەون کە لە پێناوی حەق و ڕاستی و بەرزکردنەوەی ئاڵای قورئان و ئیماندا تەحەددای ئەم چەرخەیان کردووە. جا لەبەر ئەوەی میهرەبانیی خوای گەورە و ڕەزامەندیی پەروەردگار ڕووی لێیانە و نرخ و ڕێزیان لێ دەنێن، ئەوا ڕوانینی سووکایەتی و گاڵتەکردنی چەند کەسێکی هەرزە و نەفام هیچ نرخ و بەهایەکی نییە.

تەنانەت کاتێ کە - لەبەر نەخۆشییەکەم - بە ئۆتۆمبێل ڕۆشتم بۆ دادگا، هەستم بە دڵتەنگییەکی زۆر دەکرد، بەڵام ئەمجارە کە لەگەڵ ئێوەدا و وەك ئێوە بە دەستی کەلەپچەکراو برام بۆ دادگا، هەستم بە شادمانییەکی گەورە دەکرد. بەو واتایەی کە ئەو حاڵەتە لەو نهێنییەوە سەرچاوەی گرتووە.

ئەوەی کە چەندین جار وتوومە، ئێستاش دووپاتی دەکەمەوە و دەڵێم:

لە مێژوودا کەسانی وەك قوتابیـانی پەیامەکانی نوور نابینرێن کە لـە پێناوی حەقدا کەمترین گیروگرفت هەڵبگرن و کەچی گەورەترین پاداشتیان دەست بکـەوێت! کەواتە هەرچەندەش سەختی و ئازارمان بێتە ڕێ و دان بەخۆدا بگریـن، هێشتا هـەر لـە بەرامبـەر دەسکەوتەکانیەوە بە کەم دادەنرێت.

* * *

باسمه سبحانه

﴿وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

لە دوو ڕووەوە ڕزگاربوون و دەربازبوونمان لەم موسیبەتە کـارێکی سـەخت و دژوار بوو:

یەکەمیان: دەبوو هەر بهاتینایە بۆ ئێرە، تـاکو قـەدەری خـوای گـەورە ئـەو ڕۆزییـەی ئێرەی دەرخوارد بدایانایە کە بـۆی نووسیبووین. کەواتـە ئـەم حاڵـەی ئێستامان باشـترە و خێری زیاترە.

دووهەمیان: نـەماندەتوانی لـەو پیـلان و داوەی بۆمـان سـاز کـراوە دەربـاز ببین. خۆ هەرچەندەش من هەستم پێ کردبوو، بەڵام ڕزگاربوون لە توانـادا نـەبوو. تەنانـەت "شـێخ عەبدولحـەکیم"[1] و "شـێخ عـەبدولباقی"[1] یـش ڕزگاریـان نـەبوو. بـەو واتایـەی کـە

---

(١) "شێخ عەبدولحەکیم" کوڕی سەیید مستەفایە و لـە ساداتی ئەرواسە. ساڵی (١٨٦٤ز) لـە گونـدی "باش قەڵا"ی سەر بە پارێزگای "وان" لە دایك بووە. ماوەی بیست ساڵ بۆ خوێندن بە عـێراق و تورکیادا گـەڕاوە و ئیجازەی زانستیی لە عێراق وەرگرتووە، پاشان کە گەڕاوەتـەوە قوتابخانەیـەکی بۆ زانستە ئیسلامییەکان لـە (باش قەڵا) دامەزراندووە و بیست ساڵیش دەرسـی تێدا وتووەتـەوە. هـەروەك کتێبخانەیـەکی گـەورەی لـەوێ دامەزراندووە کە هەموو سامانی خۆی لەپێناودا خەرج کردووە. پلەیەکی بەرزیشـی لـە تەسـەووفدا هەیـە و لـە تەریقـەتی نەقشـبەندیی خـالیدیدا موریـدی شـێخ فـەهیم بـووە. لـە جـەنگی جیـهانیی یەکـەمدا بـەرەنگاریی ڕووسەکان بووەتەوە و بەشداریی جیهادی کردووە. ماوەیەك کۆچی کردووە بۆ مووسڵ و دوایـی گەڕاوەتـەوە لـە ئەستەمبووڵ سـولتان وەحیدەدیـن کردوویـەتی بـە مامۆسـتای "قوتابخانەی پسپۆڕان". کاتێ لـە سـەردەمی دواتردا دەرگای تەکیە و خانەقا و قوتابخانە ئایینییەکان داخران، وتی: دەوڵەت دەرگای تەکیـە و خانـەقاکانی دانەخسـتووە، بەڵکو دەرگای چەند شوێنێکی بێ گیان و ڕۆحی داخستووە، چونکە ئەو جێگایانە لـە مێژە هـەر

سکالاّ کردنی هەندێکمان لەوانی ترمان لەم موسیبەتەدا کارێکی ناڕەوا و بێ واتا و بێ بناغەیە و، زیانی تێدایە و، جۆرە پشت هەڵکردنێکە لە پەیامەکانی نوور.

کەواتە هەرگیز ئەو کار و خزمەتانەی کە برایانی "ئەرکانی تایبەت" نواندیان، هەرگیز بە هۆکاری ئەم موسیبەتە دامەنێن و مەیانکەن بە بیانووی بێزاربوون لێیان. چونکە ئەم کارە دواکەوتنە لە پەیامەکانی نوور و، پەشیمان بوونەوەیە لە فێربوونی ڕاستییەکانی ئیمان و، موسیبەتێکی مەعنەویی گەلێ سەخت و دژوارترە لە موسیبەتە ماددییەکە.

من دڵنیاتان دەکەمەوە و سوێندتان بە خوای گەورە بۆ دەخۆم کە هەرچەندە من بیست تا سی هێندەی هەموو یەکێکی ئێوە بەشی خۆمم لەم موسیبەتە بەرکەوتووە، کەچی لەو کەسە بێزار نابم کە بە نیازی خاوێنی خۆی و لە ئەنجامی چالاکییەکانی لەم خزمەتەدا و گوێنەدانی بە حەزەر، بووە بەهۆی ئەم موسیبەتە. تەنانەت گەر ئەم موسیبەتە دە هێندەی تریش زیاد بکات هێشتا هەر دڵگران و بێزار نابم لێیان. ئنجا هیچ کەڵکێك وەرناگیرێت لە ڕەخنە و بێزاری دەربڕین لەوەی کە ڕووی دا، چونکە تازە هیچ بوارێك بۆ دەستکاری و چاککردنەوەی نەماوە.

برایانم!

"نیگەرانی و دڵتەنگی" زیاتر پەرە بە گیروگرفتەکە دەدات و، دەبێت بە ڕەگ و ڕیشەیەك لەناو دڵی مرۆڤدا کە موسیبەتە ماددییەکەی لەسەر ڕاگیر دەبێت. جگە لەوەی کە ئاماژەیە کیشە بۆنی ئیعتیراز و ڕەخنەی لێ دێت لە "قەدەر"ی خوای گەورە و جۆرێکیشە لە تاوانبارکردنی میهرەبانیی خواوەند.

مادەم هەموو شتێك ڕوویەکی جوانی و دەرکەوتنی "میهرەبانی"ی خواوەندی تێدایە و، قەدەری خوای گەورەش کارەکانی بەپێی "دادگەری" و "دانایی" ڕایی دەکات، ئەوا دەبێ ئێمە بایەخ بەو گیروگرفتە ئاسان و سووکانە نەدەین کە لەم

بۆ خۆیان دەرگاکانی خۆیان داخستبوو! سالی (١٩٤٣ز) لە ئەنقەرە کۆچی دوایی کردووە و، لە گوندی "باگلووم" کە (پازدە کم) لە ئەنقەرەوە دوورە بە خاك سپێرراوە. (وەرگێڕ)

(١) "شێخ عەبدولباقی": سالی (١٨٩٩ز) لە گوندی "ئەرواس"ی سەر بە پارێزگای "وان" لە دایك بووە و، کوڕی مفتیی ئەو دەمەی وان "شێخ مەعصووم" و خزمی زانای بەناوبانگ سەیید محەممەد شەفیقی ئەرواسییە. پێش جەنگی جیهانیی یەکەم قوتابیی مامۆستا نوورسی بووە لە قوتابخانەی "خورخور" لە شاری وان. مامۆستا نوورسی هێندە خۆشی ویستووە بە ناوی خۆیەوە بانگی نەکردووە و، هەر پێی وتووە: "برازاکەم"! سالی (١٩٧٩ز) کۆچی دوایی کردووە. (وەرگێڕ)

ڕۆژگارەدا لە پێناوی ئەرکێکی موقەددەسی ئەوتۆدا دێتە ڕێمان کە پەیوەندیی بە سەرجەمی جیهانی ئیسلامی‌یەوە هەیە.

* * *

(حاڵەتێکی جوزئی و ئاسایی تایبەت بە خۆم کە

پێویست بوو بۆ ئێوەی بنووسم)

برایانم!

من قەناعەتی تەواوم کردووە بەوەی کە "چاو" دەمپێکێت و کاریگەریی توندوتیژم تێدەکات و نەخۆشم دەخات. ئەمەشم گەلێ جار تاقی کردووەتەوە.

من پڕ بە گیان و هەناوی خۆم حەز دەکەم لە هەموو حاڵەتێکدا لەگەڵتاندا بم و هاوڕێتان بم. بەڵام بەپێی ئەو قاعیدە بەناوبانگەی کە دەڵێت: "النظرُ يُدخِلُ الْجَمَلَ القِدْرَ والرَّجُلَ القبرَ"(١) چاو دەمپێکێت و کارم تێدەکات. چونکە ئەو کەسەی کە بۆم دەڕوانێت یان بە ڕوانینی دوژمنایەتی‌یەکی یەکجار زۆر و یان بە چاوی ڕێزەوە سەیرم دەکات. خۆ هەردوو ڕوانینەکەش لای هەندێ لەو کەسانە هەن کە تایبەتکاریی چاوپیسی‌یان تێدایە.

لەبەر ئەوە، ئەگەر لە توانامدا بێت و ناچاری هاوڕێیەتیی ئێوەم نەکەن، هەموو جارێك لەگەڵ ئێوەدا نایەم بۆ دادگا.

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

بەپێی ناوەرۆکی ئایەتی پیرۆزی:

﴿وَعَسى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئاً وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ﴾ (البقرة:٢١٦)..

هەروەها بەپێی دەستووری بەناوبانگی: "الخير فيما اختاره الله":

گەیشتنی پەنهانترین پەیام بە دەستی نامۆترین کەس بە ئێمە و، تەحەدداکردنی ئەو پەیامانە بۆ سەرکەشترین کەسانی خاوەن کەشوفش و خۆ بەگەورەزان و، دەرخستنی

---

(١) "العين حق تدخل الجمل القدر والرجل القبر". رواه أبو نعيم عن جابر مرفوعاً. وحديث: (العين حق) بدون الزيادة، متفق عليه عن أبي هريرة. والزيادة ضعيفة. (باختصار عن كشف الخفاء ١٧٩٧، ٢/٧٦).

هەڵەکانی ئەوانەی کە لە بەرزترینی پلەوپایەکانی دەوڵەتدان، وای لەو پەیامانە کردووە لە ژێر پەردەی دەستووری بڕیاردراوی: "سراً تنورت" بێنە دەرەوە!

چونکە مەبەستیان تا ئێستا بچووککردنەوە و بە کەم پیشاندانی کێشەی پەیامەکانی نوور بوو، بەڵام ئێستا - بە هەرحاڵ - زانییان کێشەی ئەم پەیامانە گەلێ مەزن و گەورەیە و سەرنج ڕاکێشانی خەڵکیش بۆ لایان ڕێگا بۆ چەندین فتووحاتی نوێ و درەخشانی پەیامەکان خۆش دەکات و، دوژمنانیشی بە سەرسووڕمان و ڕێزلێنانەوە ناچاری خوێندنەوەیان دەکات. تەنانەت ڕووناکییان بە گەلێ کەسی دوودڵ و سەرگەردان و موحتاج بە ڕووناکی لە دادگاکەی "ئەسکی شەهر"دا بەخشی و لە تاریکی ڕزگاری کردن. ئەمەش کارێکی وای کرد کە ئەو ئەرك و ئازارانەمان بۆ ببن بە سۆز و میهرەبانی. بە پشتیوانیی خوا ئەمجارە لە مەیدانێکی فراوانتر و گەلێ دادگا و مەڵبەندی زۆردا ئەم خزمەتە خاوێنە فتووحاتی خۆی دەردەخات.

بەڵێ، هەر کەسێك شێوازی ڕوونکردنەوەکانی پەیامەکانی نوور ببینێت ناگونجێ بایەخیان پێ نەدات، چونکە پەیامەکان وەك کتێب و نووسراوەکانی تر نین کە تەنها کار لە دڵ و ژیریدا بکەن، بەڵکو جگە لەم دوانە دەروون و هەست و نەستەکانیش ملکەچ و گوێڕایەڵ دەکەن.

تەبریە و بەربوونی ئێوە زیان لەو ڕاستییە نادات، بەڵام تەبریەبوونی من زیانی تێدایە. چونکە تەنانەت دەروونی بەدخوازیشم ڕازی بوو بەوەی کە نەك هەر تەنها ژیانی ئەم دنیایەم لە پێناوی ڕاستییەکدا بەخت بکەم کە پەیوەندیی بە جیهانی ئیسلامییەوە هەیە، بەڵکو - ئەگەر پێویست بکات - ئامادەیە ژیان و بەختەوەریی ئەو دنیاشم لە پێناوی بەختەوەرکردنی ئەهلی ئیماندا "بە پەیامەکانی نوور" بەخت بکەم.

* * *

برا ئازیز و بەوەفا و ڕاستەکانم!

چەند ڕۆژێکە یەکێك لە دوعاکانی خۆم دەستکاری کردووە. چونکە وشەی "الصادقين"م لەو دوعایەمدا لابرد کە: "واغفر لنا" یان "وفق طلبة رسائل النور الصادقين"یان تێدایە، کە تا ئێستا ڕۆژی وا هەیە سەد جار دووپاتی دەکەمەوە. تاکو ئەو برایانەش لەو دوعایانەم بێ بەش نەبن کە خۆیان بە ناچار دەزانن شوێن ڕوخسەتی شەرعی بکەون و، بە ڕواڵەت لە ئێمە تەبەڕڕا دەبن و، لە ئەنجامی تەنگ پێ هەڵچنین و

ورووژاندنی پڕوپاگەندە و گومانەکانەوە بێزاری و نائومێدی و هەڵوێستی پێچەوانەی عەزیمەت و وەفا، دەنوێنن.

* * *

برای ئازیزم حافظ عەلی!

بایەخ بە نەخۆشی‌یەکەت مەدە، لە خوای گەورە دەپاڕێینەوە کە شیفات پێ ببەخشێت. ئامین.

تۆ گەلێ قازانجت دەست کەوتووە. چونکە هەموو سەعاتێکی پەرستشی ناو بەندیخانە وەکو پەرستشی دوازدە سەعات وایە. ئەگەر پێویستت بە دەرمانە، من هەندێکم لایە با بۆتی بنێرم. ئەوەش هەیە کە سووکەڵە پەتایەك بڵاو بووەتەوە. من هەر ڕۆژێك کە بڕۆم بۆ دادگا بێ هیچ گومانێك لەو ڕۆژەدا نەخۆش دەکەوم. لەوە دەچێ تۆ لەمەدا بوو بیت بە یارمەتیدەرم و هەندێك لە نەخۆشی‌یەکەی منت هەڵگرتبێت، بە وێنەی ئەو قارەمانێتی‌یە دەراسایەی کە جاران ڕووی دەدا و هەندێ جار یەکێك لە جیاتی براکەی نەخۆش دەکەوت، یاخود لە بریی ئەو دەمرد!

* * *

(پرسە و دڵدانەوەیەکی جوان لە گونجاوترین کاتدا)

برایانی ئازیز و بەوەفام!

سەبارەت بە هەموو موسیبەتێك دەڵێین:

﴿إِنَّا للهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (البقرة:١٥٦).

پرسە و سەرەخۆشی لە خۆم و ئێوە و پەیامەکانی نوور دەکەم. بەڵام پیرۆزبایی بۆ گیانی خوالێخۆش بوو "حافظ عەلی" و گۆڕستانی "دەنیزلی" دەنێرم. چونکە ئەم برا پێشڕەوەمان کە بە "علم الیقین" لە ڕاستی‌یەکانی پەیامی "بەری درەختی ئیمان" گەیشتبوو، جەستەکەی لەناو گۆڕدا جێهێشتووە و بە وێنەی مەلائیکەت بەرەو ئەستێرەکان و جیهانی گیانەکان بەرزبووەتەوە، تاکو بگاتە پلەی "عین الیقین" و "حق الیقین". هەروەك کۆتایی بەو ئەرکەی سەرشانی هات کە بە ڕاست و دروستی ئەنجامی داوە و، ئێستا بۆ خۆی لە حەوانەوەدایە.

لە خوای بەخشندەی میهرەبان داواکارین کە بە ژمارەی هەموو پیتە نووسراوە و خوێنراوەکانی پەیامەکانی نوور کرداری چاك لە تۆماری کردەوەکانیدا بنووسێت. ئامین..

هەروەها بەو ژمارەیە ڕێژنەی میهرەبانیی خۆی بەسەردا ببارێنێت. ئامین..

قورئانی پیرۆز و پەیامەکانی نووریشی بۆ بکات بە دڵنەواز و ئارامیبەخش لە گۆڕەکەیدا. ئامین..

بە چاکە و بەخششی خۆیشی (دە) دانە کارگوزار لە بریی ئەو خوالێخۆشبووە بە کارگەی "نوور" ببەخشێت. ئامین.. ئامین.. ئامین.

ئێوەش - برایانم! - وەك من لە دوعاکانتاندا ناوی بهێنن و لە بریی زمانی خۆی هەزار زمان بە دوعا بخەنە کار و لە میهرەبانیی خوا داوا بکەن کە لە بریی ئەو یەك دانە ژیان و یەك دانە زمانەی لە دەستی دا هەزار ژیان و زمانی دەست بخات.

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

سوپاس و شوکری نەبڕاوە و بێ کۆتایی پێشکەش بە خوای گەورە دەکەین لەسەر ئەوەی کە شەرەفی پلەی بەرزی قوتابیی زانستەکان و کردارە مەزنەکانی ئەوانی، بەهۆی ئێوەوە، لەم ڕۆژگارە سەیر و شوێنە نامۆیەدا پێ بەخشیوین.

بە چەندین ڕووداوی زۆر لە بینینەکانی ئەو پیاوچاکانەی گۆڕستانیان بۆ کەشف دەبێت، ئەوە چەسپاوە کە: هەر قوتابییەکی زانستخوازی ڕاستەقینە و چوست و چالاك لە خوێندنی زانستدا، گەر لە دەمی خوێندنەکەیدا کۆچی دوایی بکات، خۆی - بە وێنەی شەهیدان - بە زیندوو دەزانێت و خەریکی وانەکانی دەبێت!

تەنانەت یەکێك لە کەسانی بەناوبانگی ئەو چینەی ئەولیا کە گۆڕیان لێ دەردەکەوێت، سەرنجی وەڵامەکانی قوتابییەکی دابوو بۆ پرسیارەکانی نەکیر و مونکەری ناو گۆڕ، کە لە دەمی خوێندنی زانستی نەحو و سەرفدا کۆچی دوایی کردبوو. بینیبووی لە وەڵامی ئەو پرسیارەی مەلائیکەدا کە دەڵێ: (مَنْ ربُّكَ)؟ دەڵێت: "مَنْ" موبتەدایە و "ربُّكَ"ەش خەبەرەکەیەتی! ئەمەش بەپێی زانستی نەحو. پێی وابووە هێشتا هەر لە قوتابخانەدایە و وانەکانی دەخوێنێت.

لەسەر بناغەی ئەم ڕووداوە:

من لـەو بـاوەڕەدام کـە خوالێخۆشبوو "حـافظ عـەلی" ئێستـا بـە پەیامـەکانی نـوورەوە سـەرقاڵە، وەك لـە ژیـاندا هەمیشــە سـەرقاڵ بـوو پێیانـەوە و، لـە شـێوەی قوتابیـیەکی زانستخوازدا بەرز و بڵندترین زانست دەخوێنێت و، بە ڕاستی پلەی شەهیدانی بەدەست هێناوە و، جۆری ژیانی ئەوان بەسەر دەبات.

جا لەسەر بناغەی ئەم دەستوورە، هەردەم لە نزا و پاڕانـەوەکانمدا دوعـای بۆ دەکـەم. هەروەك دوعا بۆ دوو هاوڕێنەکەی ئەویش (محەممەد زوهدی) و (حافظ محەممەد) دەکەم و، دەڵێم:

ئەی پەروەردگار! ئەوانە تا ڕۆژی قیامـەت بخەرە کـار تـاکو بـە کـەماڵی دڵخۆشـی و شـادمانییەوە سـەرقاڵی ڕاستییەکانی ئیمـان و نهێنییـەکانی قورئـان بـن لـە نـاوەندی پەیامەکانی نووردا. ئامین. إن شاء الله.

* * *

باسمه سبحانه

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

من نـاتوانم کـاك حـافظ عـەلی لـە یـادی خـۆم بەرمـەوە و، هـەواڵی جودایـیشـی زۆر بـە توندی ڕایتەکاندم. پێم وایە ئەو خوالێخۆشبووە لە بریی من کۆچی دوایی کردووە، وەك ئەو گیانفیداییانەی کە هەندێ جار ڕووی داوە لە بریی هاوەڵەکانیان کۆچیـان کـردووە! ئەگـەر کەسـانی وەك ئێـوە، بـە وێنـەی ئـەو، خزمەتگوزاریـیە مەزنـەکانی ئـەوتان ڕانەپەڕاندایە زیـانێکی گـەورە لـە کـاری خزمـەتگوزاریی قورئـان و ئیسـلام دەکـەوت. هـەرکات کـە من بـیر لـە میراتگـرانی ئەو دەکەمـەوە، کـە ئێوەن، ئازارەکـانم نـامێنن و خۆشی و شادمانی لە جێی خۆیاندا بەجێ دەهێڵن.

گەلـێ جێی سەرسامییە! من ئێستا حەز و شـەوقێکی سـەیر لـەخۆمدا شـك دەبەم بۆ کۆچکردن بەرەو ئەو جیهانی بەرزەخەی کـە ئەم برایـەمان بـە ژیـانی مـاددی ومەعنـەویی خۆی کۆچی بۆ کردووە!

هەر لەم حەز و تاسەمەندییەوە دیمەنێکی تر لە ڕۆحم دەرکەوت:

چونکە هەروەك ئێمە کە هێشتا لێرە و لـەم جیهانـەداین، بـە نامەگۆڕینـەوە و گفتوگۆ لەگـەڵ برایـانی "ئیسپارتە"مـاندا دەدوێین و سڵاویان بۆ دەنێرین، بە هـەمان جـۆر ئـەو جیهـانی بەرزەخـەش کـە "حـافظ عـەلی"ی تێدا نیشتەجێ بـووە لـە پێـش چـاومدا وەك

"ئیسپارتە" و "قەستەمۆنی"ی لێ هاتووە. تەنانەت کە بیستم ئەمشەو یەکێك ڕۆشتووە بۆ ئەوێ (واتە کۆچی دوایی کردووە) دە جار زیاتر خەفەتی ئەوەم خوارد کە بۆچی سڵاوم بۆ "حافظ عەلی" پێدا نەنارد؟! پاشان ئەوەم هات بە دڵدا کە پێویست بە هیچ هۆکارێك ناکات بۆ سڵاو ناردن، چونکە پەیوەندیی ئەو وەك تەلەفۆن وایە، جگە لەوەی کە خۆی دێت و سڵاوەکەمان لێ وەردەگرێت!

ئەو شەهیدە مەزنە، شاری "دەنیزلی"ی لە لا شیرین کردووم و حەز ناکەم بەجێی بهێڵم.

خزمەتگوزاری‌یەکانی ئەم شەهیدە و "محەممەد زوهدی" و "حافظ محەممەد" لە پێناوی ئیمان و نووردا، پشت بەخوا هەر بەردەوام دەبێت و، خۆیشیان لە نزیکترین شوێنەوە دەیبینن و، لەوانەشە لە ئەنجامدان و جێ‌بەجێ کردنیاندا یارمەتی و هاوکاری بکەن.

جا لەبەر ئەوەی ئەو برایانە لە ڕووی خزمەتە مەزنەکانیانەوە چەند شوێنێکی بەرزیان لە بازنەی ئەولیا گەورەکاندا بەدەست هێناوە، ئەوا من ئەم دوانە و "حافظ محەممەد"یش لە ناوەندی زنجیرەی ئەقتابەکاندا ناو دەبەم و، دیاری‌یەکانمان دەنێرم بۆیان.

* * *

برا ئازیز و ڕاستەکانم!

ئەو "ئیخلاس" و "وەفا" و "دامەزراوی"یەی لە ئێوەدا هەیە سەروزیادی ئەوەن کە چاو لە کەموکووڕیی یەکتر بپۆشن، بە تایبەت لەم کاتەدا کە قورسایی ئەم هەموو گیروگرفت و تەنگانەیەتان لە ئەستۆ نراوە. ئنجا پەیوەندیی توندوتۆڵی برایەتیتان، کە بە زنجیرەی پەیامەکانی نوورەوە بەستراوە، "چاکە"یەکی هێندە گەورەیە کە هەزار "خراپە" دەسڕێتەوە. کەواتە دەبێ بەپێی زیادبوونی "چاکە" بەسەر "خراپە"دا و بە خۆشەویستی و چاوپۆشی لە نێوان خۆتاندا مامەڵە لەگەڵ یەکتر بکەن. بە وێنەی حەشری مەزن کە دادگەریی خوای گەورە بە زیادبوونی کردەوە چاکەکان کردەوە خراپەکان دەسڕێتەوە. دەنا بە پێچەوانەی ئەمەوە؛ واتە هەڵچوون و تووڕەبوون لە بەرامبەر یەك کردەوەی خراپەوە، هەروەها ئاسەوارە زیانبەخشەکانی بێزاری و دڵتەنگی لە یەکتر، بە ستەمێکی زیاد و دوو چەندانە دادەنرێت.

لە خوای گەورە دەپاڕێمەوە کە: بە دڵدانەوە و یارمەتیدانی یەکتر لە تەنگانەدا، دڵتەنگی و بێزاریتان لە نێواندا هەڵبگرێت.

برا ئازیز و بەرێز و بەوەفاکانم!

هۆی ئەوەی کە چەند ڕۆژێکە لەگەڵتان نادوێم، نەخۆشــیەکی توندوتیـژی ئەنجامی دەرخوارددانی ژەهرە، کە تا ئێستا نەخۆشیی وام بە خۆمەوە نەدیوە!

من بە ناوی پەیامەکانی نوورەوە تا دوا هەناسەی ژیانم شـوکر و سـوپاس پێشکەش بـە خوای گەورە دەکەم و شانازی دەنوێنم بەو برا بەهێز و دامەزراوە کارگوزارانەی کـە لـە بازنەی "نوور"[١] و بازنەی "ویرد"[٢]دا لەرزەیان پێ ناکەوێت، هاودەم لـەگـەڵ گیـانفیدا بەوەفاکانی قەستەمۆنیدا. هـەروەك لـە بەرامبـەر هـەموو جۆرەکـانی ئـەو سزایانەوە کــە ستەمکاران ئێمەی پێوە گیرۆدە دەکەن دڵنەوایی و پاڵپشتی خۆم لەواندا دەبینم. تەنانـەت گەر ئێستا بمرم، ئەوا مادەم ئەوان هەن، بە سنگێکی فراوان و دڵێکی شادمانەوە پێشوازی لە ئەجەل دەکەم.

ئەهلی دنیا شك و گومانی بێ بنج و بناغەیان لـە دڵـدا دروسـت بـووە. وەك بڵێـی مـن تەحەددایان بکەم و لە مەیداندا زۆرانیان لەگەڵدا بگـرم، بۆیـە منیـان خسـتە بەندیخانـەوە. بەڵام قەدەری خوای گەورە بۆیە منی خستە ئـەم بەندیخانەیـەوە چونکـە بـانگم نـەکردن بـۆ خێر و هەوڵی ئیصلاح و چاككردنیانم نەدا.

ئەگـەر تەنـها لەگــەڵ چــەند خۆشەویســتێکم لــە بەندیخانــەدا بمامایەتــەوە، داوام لــە کاربەدەستانی ئەنقەرە دەکرد کە دادگایەکی ئاشکرای ئەوتۆیان ئـەنجام بدایـە کـە مایـەی بایەخ و گرنگی پێدانـی جیـهانی ئیسـلامیيە. پشـت بـەخوا چـەند نوسـخەیەك لـە پـەیامی "بەری درەختی ئیمان" و چەند بەشێکی پەیامی "بەرگری" بە پیتە نوێکان بـۆ کاربەدەستە گەورە و گرنگەکان دەنێرین.

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

بەشێکی فەرموودە پیرۆزەکانی پێغەمبەر ﷺ نە تایبەتی و نە جوزئین و،نـە ڕوویـان لـە بابەتە گشتیيەکانە، بـەڵکو لـە جـۆری "موتەشـابیهات"ن. بەشـێکی تریشـیان تەنـها یـەك

(١) بازنـەی نوور: مەبەست کۆمەڵـە قوتابیيەکی پەیامـەکانی نـوور بـووە لـە گونـدی "ئیسـلامکۆی" کـە لـە پێشـەنگیانەوە "حافظ عەلی"یە. (وەرگێڕ)

(٢) بازنەی ویرد: مەبەست کۆمەڵە قوتابیيەکی پەیامەکانی نوور بووە لە شاری ئیسپارتە کە لـە پێشـەنگیانەوە "خەسرەو"ە. (وەرگێڕ)

کاتی ئەو فیتنە و تاقیکردنەوە ئایینی‌یانە دەردەخەن کە تووشی نەتەوەی ئیسلام دەبن و، تەنها چەند شوێنێکی تایبەتیی وەك حیجاز و عێراقیشیان بە نموونە هێناوەتەوە.

لە ڕاستیشدا چەند دەستە و تاقمێکی گومڕای وەك موعتەزیلە و ڕافزی و جەبری و زەندیق و مولحیدانی پشتی پەردە لە سەردەمی عەبباسی‌یەکاندا پەیدا بوون و، زیانیان بە موسڵمانان گەیاند. بەڵام پێشەوا مەزنەکانی ئیسلام وەك: ئیمامی مالك و ئیمامی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل و ئیمامی غەزالی و شیخی گەیلانی و جونەیدی بەغدادی[1] - خوایان لێ ڕازی بێت - ئاگری ئەو فیتنە و ئاشووبانەیان کوژاندەوە کە لە بواری شەریعەت و عەقیدەدا هەڵگیرسابوون.

ئنجا دوای ئەوەی کە سێ سەد ساڵ بەسەر ئەم سەرکەوتنە ئیمانی‌یەدا تێپەڕی، ئەو دەستە و تاقمە گومڕایانەی پشتی پەردە موسڵمانانیان - لە ڕێی سیاسەتەوە - خستە گێژاوی ئاشووبی هۆلاکۆ و جەنگیزخانەوە. "فەرموودەی پیرۆز" و "ئیمامی عەلی"ش - خوا لێی ڕازی بێت - بە ڕاشکاوی و بە دەستنیشان کردنی بەرواری ئەم فیتنەیە پێشتر ئاماژەیان بۆ کردبوو.

جا لەبەر ئەوەی فیتنەی ئەم ڕۆژگار و زەمانەی ئێمە بە گەورەترین فیتنە دادەنرێت، ئەوا چەندین فەرموودە و گەلێ ئاماژەی زۆری قورئانی پیرۆز هەواڵی فیتنە و تاقیکردنەوە و ئاشووبەکانی ئەم سەردەمەیان داوە، تەنانەت بە بەروار و کاتی ڕوودانیشیانەوە!

جا بەپێی ئەمە، هەرکات فەرموودەیەکی پیرۆز باسی ئەو ڕووداوانە دەکات، کە بە شێوەیەکی گشتی دێنە ڕێی نەتەوەی ئیسلام، ئەوا هەندێ جار تەنها یەك دانە ڕووداو بە بەروار و مێژووەکەیەوە - وەك نموونەیەك لەو ڕووداوە هەمەکی‌یە- ڕوون دەکاتەوە. ئەم جۆرە فەرموودە موتەشابیهانەش لەوانەیە بە ڕاست و دروستی هەموو واتاکانیان لە لایەن خەڵکی‌یەوە نەزانرێن.

---

(١) ناوی "ئەبولقاسمی زەججاج جونەیدی کوڕی محەممەدی قەواریری بەغدادی"یە و، زانایەکی زاهیدە و، بە "سید الطائفة" بەناوبانگە. لە بەغدا لە دایك بووە و، پاشان زانستە فیقهی‌یەکانی لای پێشەوا "سوفیانی سەوری" خوێندووە و، زانستەکانی تەسەووفیشی لە خاڵی خۆی "شێخ سەریی سەقەتی" وەرگرتووە. لە (٢٩٧ك/٩١٠ز) کۆچی دوایی کردووە. (وەرگێڕ)

بەشـەكانی پەیامـەكانی نـوور بـە جۆرێكـی ڕوون تـەئویلی ئـەو فەرموودانـەیان چەسپاندووە و، "وتەی بیست و چوارەم" و "تیشكی پێنجەم"یش ئەم ڕاستییەیان لەگـەڵ دەستوور و بناغەكانیدا ڕوون كردووەتەوە.

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

دڵـم ئاگـادار كرایـەوە كـە حەقیقـەتێكتان بـۆ ڕوون بكەمـەوە، تـاكو یـەكتری بـە خۆپەرستی و بێوەفایی تاوانبار نەكەن.

ڕۆژێكیـان وەلییەكی گـەورەم بینی كـە "نەفسـی ئـەممارە"(دەروونـی بـەدخواز)ی سڕابووەوە و وازی لە خۆپەرستی هێنـابوو، كەچی زۆر بە توندی سكاڵای لـە دەست نەفسی ئەممارەی دەكرد! یەكەم جار سەرم لـەم دیاردەیـە سووڕما! پاشـان بـە دڵنیاییەوە زانیم كە لەبەر ئەوەی "موجاهەدە" - كە پاداشتی لەسەرە - تـا كۆتـایی تەمـەن بـەردەوام دەبێت، ئەوا نەفسی ئەممارە كاتێ كـە دەمرێـت كەرەسە و ئامێرەكانی خـۆی بـە دەمـار و هەست و نەستەكانی مرۆڤ دەسپێرێت و، بەم جۆرە ئەو پیاوچاك و ئەولیا مەزنانە سكاڵا لەم دوژمنەی دووهەم دەكەن كە جێگەدار و میراتگری نەفسی ئەممارەی ڕاستەقینەیە.

جگە لەمەش، نـرخ و بـەها و پلـە و پایـە و تایبەتكارییـە مەعنەوییـەكان ڕوویـان لـەم دنیایە نییە، هەتا پێویست بێت خۆیان دەربخـەن و خـەڵكی هەستیان پێ بكـەن. تەنانـەت هەندێك لەو پیاوچاكانەی كە لە بەرزترینی پلەوپایەكاندان خۆیان لە هـەموو خـەڵكی بـە لاوازتر و دەستەوسانتر و نـابوودتر دادەنێـن، چونكـە نایانـەوێ هەسـت بـە هیـچ كـام لـەو چاكە و بەخششانەی خواوەند بكەن كە پێی بەخشـیون. ئەمـەش بەڵگەیـە لەسـەر ئـەوەی كە ئـەو كەشـف و كەرامـەت و چێـژ و ڕووناكییانـەی لـە پێـش چاوی عـەوامدا مایـەی كەماڵاتی مرۆڤە، هەرگیز نابن بە مەحەك و مایەی پلەوپایە و نرخ و بەها مەعنەوییـەكان. یەكێك لەو بەڵگانەی كە ئەم ڕاستییە دەچەسپێنێت ئەوەیە كـە: لـە كـاتێكدا تەنـها یـەك سەعاتی ژیانی هاوەڵێكی بەڕێز هاوسـەنگە لەگـەڵ یـەك ڕۆژی ژیـانی وەلییـەك، تەنانـەت لەگەڵ چـەند ڕۆژێكـی مانـدووبوون و پەرستش و ئیعتیكـافی ئـەودا، كەچـی حاڵـەتی دەراسا و مەعنەوی و كەشف و كەرامەتی ئەولیاكان لە لای هەموو یەكێكی هاوەڵـەكان نابینرێن.

بەم جۆرە، ئێوەش ئەی برایانم!

بە وردی بیر بکەنەوە و سەرنج لە دەروونـی خۆتـان بـدەن، تـاکو لـە گۆشـەی تەماشـا کردنی کەسانی تر لـە چاوی خۆتانەوە و لـە ڕووی گومـان خراپییـەوە بـە خـەڵکی، "دەروونی بەدخواز" فریوتان نەدات و، گومانی ئـەوەتان بـە دڵـدا نەیـەت کـە پەیامـەکانی نوور قوتابیانی پەروەردە ناکات.

* * *

برایانی صیددیق و ئازیزم!

"وەزیـری پـەروەردە" پـەردەی لـە ڕووی خـۆی لادا و لـە پۆشـاکێکی تـردا کوفـری ئاشـکرای خـۆی دەرخسـت! ئـەوەبوو پێـش ئـەوەی بەرگرییـەکانی ئـەم دواییـەمان وەربگرێت، لە ڕێگای هۆکارێکی ترەوە ئەو بەیاننامەیەی نووسی.

لە ڕاستیدا من لە نیازمدا نەبوو بەرگرییەکانم بۆ ئەو فەرمانگەیە بنێرم، بـەڵام لەسـەر بناغەی ئامۆژگاری و بە باش زانینی برایانمان دەرکەوت کە ناردنیـان بـۆ ئـەوێ کـارێکی پێویست و شیاو بووە. چونکە وەزیرێك تا ئەم ڕادەیە دەمارگیر و لایەنگری ئیلحـاد بێـت هەرگیز ناتوانێت لە بـەردەم ئەو نامـە و وەرەقـە نهێنییانـەی ڕەوانـەی ئەنقـەرە کـران بـێ دەنگ دابنیشێت، یان گوێیان پێ نەدات. چونکە ئەو بەرگرییانەی کە بواری توانـج و ڕەخنەگرتنیان بۆ کەس نەهێشـتووەتەوە، بـە وێنـەی هـەورە بروسـکە دابـاری بـە سـەریدا، کەواتە ئەوەی ڕووی دا شتێکی باش بوو.

پشـت بـەخوا ئـەو نامانـە تـەوژمێکی بـەتین بـۆ پشـتگیریی "پەیامـەکانی نـوور" لـەو فەرمانگەیەشدا دەبزوێنن.

برایـانم! مـادەم حەقیقـەتی هـەندێ کـەس بـەم جۆرەیـە کـە باسمـان کـرد، ئـەوا خـۆ بەدەستەوەدان و تەسلیم بوون بۆ ئەو هەندە کەسە جۆرێکە لە خۆکوژی و، بە پەشیمان بوونەوە دادەنرێـت لـە شـوێنکەوتنی ئیسـلام و، تەنانـەت دەرچوونیشـە لـە ئـایین. چونکـە ئـەوان لـە دەمارگیرییـاندا بـۆ ئیلحـاد گەیشـتوونەتە ڕادەیـەك کـە تەنـها بـە گوێڕایـەڵی و تەسلیم بوون و مەرایی کردن لە ئێمەمانان ڕازی نابن، بەڵکو پێمـان دەڵێـن: واز لـە دڵ و ویژدانی خۆت بهێنە و تەنها بۆ دنیا کار بکە و تێبکۆشە!

لـە بەرامبـەر بـارودۆخی وەك ئەمـەی کـە باسمـان کـرد، دەبێ کـەمالی توندوتۆڵـی و خۆڕاگریمـان بپـارێزین و، تەنـها پشـت بـە خـوای گـەورە ببەسـتین و، کارەکانمـان بـە

چاودێریی ئەو بسپێرین، هاودەم لەگەڵ دوعای سەرکەوتنی پەیامەکانی نوور بە سەریاندا بەو ڕاستیيە بەهێزانەی ئەو پەیامانە کە لە چوار سندووقدا بە دەستیان گەیشت.

ئنجا تاقیکردنەوەکانیش چەندین جار تێیان گەیاندین کە هیچ سوودێکمان دەست ناکەوێت لە خۆدزینەوە و، دوورەپەرێزی و، لە دڵگرتنی هەست و نەستی بێزاری لە یەکتر و، دوورکەوتنەوە لە پەیامەکانی نوور، یان هەوڵی تەسلیم بوون بۆ ئەوان، تەنانەت شوێنکەوتنیشیان. ئەم زەمان و ڕۆژگارە بە چەندین تاقیکردنەوەی زۆر ئەمەی بۆ چەسپاندووین.

هەرگیز دڵتەنگ و نیگەران مەبن. هەرچیيەك بێت مەترسیيەکانی ئەو وەزیرەی کە بە وێنەی مشك ترسی لێ نیشتووە، بەڵگەیە لەسەر ترسنۆکی و لاوازیيەکەی و، هەرگیز نیشانەی هەوڵی دەستدرێژی کردن نیيە بەو ئەندازەیەی کە بەڵگەیە لەسەر ناچاربوونی بۆ خۆ دەربازکردن و بەرگری لەخۆکردن!

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفا و دامەزراو و نرخ شناسانی ڕاستیی تەوەککول!

ماوەی بیست ساڵە حەزم لە خوێندنەوەی هیچ ڕۆژنامەیەك نەکردووە و نەشمویستووە پرسیاری لە بارەوە بکەم. کەچی ئەمڕۆ - بە داخەوە و لەبەر خاتری حەزی چەند برایەکی لاوازمان - سەیری بابەتێکم لە ڕۆژنامەیەکدا کرد. لەم ڕێیەوە تێ گەیشتم کە چەند تەوژمێکی گرنگ بە ئاشکرا و پەنهان ڕۆڵی پڕ لە مەترسی دەبینن و، لەبەر ئەوەش ئێمە لە گۆڕەپانەکەدا دەبینرێین، لەوانەیە وابزانرێت پەیوەندیيەکمان بەو تەوژمانەوە هەبێت.

لە خوای گەورە دەپاڕێینەوە کە ئەو پەیامی نوورانەی لەناو چوار سندووقدا ڕەوانەی ئەنقەرە کران و بەڵگەی گومانبڕ و زامدار نەکراویان لەخۆدا هەڵگرتووە، هاودەم لەگەڵ کۆمەڵێك دەفتەری بەرگریيەکانماندا، چەندین ئەنجامی مژدەبەخشی خێریان بۆ ئێمە و ئیمان و قورئان و ئیسلام تێدا بێت.

ئێمە خۆمان لە کاروباری دنیای ئەواندا هەڵنەقورتاندووە و، هیچ بەڵگەیەکیشیان لەم ڕووەوە لەسەر نەچەسپاندووین. بۆیە ئەنقەرە داوای هەموو پەیامەکانی نووری کرد تاکو لێکۆڵینەوەیان لەسەر بکات.

مادەم ڕاستی ئەمەیە و، تا ئێستاش بە چاوی خۆمان چاودێریی پەروەردگارمان لە کاری خزمەتی پەیامی نووردا بە ڕادەیەك دیوە کە ناتوانرێت ئینکاری بکرێت و، هەریەك لە ئێمە چ بە شێوەیەکی جوزئی چ بە شێوەیەکی هەمەکی هەستی بەم چاودێرییە کردووە و، مادەم تەوژمە سیاسییە جیهانییەکان هێز و توانای خۆیان لە بەرامبەر یەکەوە کۆ دەکەنەوە و، ئێمەش جگە لە ڕازی بوون بە قەزای خواوەند و تەسلیم بوون بۆ قەدەرەکەی و دڵدانەوەی بەرز و مەزنی کاری خزمەت بە نوور و ئیمان و قورئان زیاتر هیچ شتێکی ترمان لە تواناادا نییە.. ئەوا پێویستترین کار سەبارەت بە ئێمە خۆپاراستنە لە نیگەرانی و دڵتەنگی و نائومێدی. هەروەها دەبێ هەریەکەمان پشتی ئەوی تر بگرێت و، یارمەتیی ورە و گیانی مەعنەویی ئەوانی تر بدات و، نەترسێت و، بە تەوەککول پێشوازی لەم موسیبەتە بکات و، بایەخ بە قسەی گۆترەکاری و هەڕەمەکیی ئەو ڕۆژنامانە نەدات کە هەموو شتێکی بچووك بە گەورە پیشان دەدەن. بەڵکو دەبێ هەرچی ئەوان بە گەورەی پیشان دەدەن ئێمە بە بچووك و کەم تەماشای بکەین.

برایانم! ئەم ژیانەی دنیا هیچ بایەخێکی نییە، بە تایبەت لەم زەمانە و لە ناوەندی ئەم بارودۆخ و پاڵەپەستۆیانەدا. بەڵێ، دەبێ بە ڕەزامەندییەوە پێشوازی لە هەموو ئەو موسیبەت و گیروگرفتانە بکەین کە ڕووبەڕوومان دەبنەوە.

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ڕاستگۆ و ئازیزم!

چەند برایەکمان دڵدانەوەیەکی جوانیان دۆزیوەتەوە و دڵنەوایی خۆیانی پێ دەکەن. کە بەم جۆرەیە و دەڵێن:

(هەندێك برایانی نوێی ناو بەندیخانەمان ماوەی چەند ساڵێك تەنانەت دە ساڵیش ئەم موسیبەتەی بەندیخانە هەڵدەگرن، کە لە ئەنجامی کارێکی نامەشرووعی ماوەی یەك دوو سەعاتێکەوە دووچاری بوون. تەنانەت هەندێکیان دەڵێن: سوپاس بۆ خوا لە گوناهی تر ڕزگارمان بووە! کەواتە ئیتر بۆچی ئێمە بێزاری لە تەنگانە و سەختییەکی بەپیت و پڕ لە

خێردەربڕین کە چەند مانگێك دەخایەنێت و، لە ئەنجامی کارێکی یەکجار مەشرووع و خزمەتی ئیمانیی پەیامەکانی نوورەوە دووچاری بووین)؟

منیش لە لایەنی خۆمەوە پێیان دەڵێم: هەزار هەزار جار بارك الله.

بەڵێ، گیرۆدەبوون بە سەختی و گیروگرفتی پێنج مانگ و دە مانگ بە نیازی ڕزگار کردنی ئیمانی خۆی و هی غەیری خۆیشی بۆ ماوەی پێنج یان دە ساڵی تەمەن، لە ڕاستیدا مایەی شوکرانە و فەخر و شانازییە لە پێناوی خزمەتێکی شیرین و باش و بەرز و عیبادەتێکی فیکریی بەرز و بڵندا.

لە فەرموودەی پیرۆزدا هاتووە کە: "لئن يهدي اللهُ بك رجلاً خيرٌ لكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَم"[(١)]. دەسا ئێوەش بیر لە ژمارەی ئەو کەسانە بکەنەوە کە بەهۆی خزمەتگوزاری و نووسینەکانتانەوە، چ لێرە و چ لە هەموو شوێنێکی وڵات و چ لە ئەنقەرەدا، ئیمانی خۆیان لە زریانی شك و گومانە ترسناکەکان ڕزگار دەکەن. کەواتە لە ناوەندی سەبر و ئارام و منەتباریی خواوەند و ڕەزامەندیی تەواوەتیدا شوکر و سوپاس پێشکەشی پەروەردگارتان بکەن.

خۆ ئەگەر "پارتی گەلی کۆماری"ی فەرمانڕەوای ئەنقەرە لە بەرامبەر پەیامەکانی نوورەوە، کە بەڵگەی بەهێزیان لە پشتە و ڕەوانەی ئەوێ کراون، هەر سەرسەختیی نواند و، بە سولح کردن لەگەڵ ئەو پەیامانەدا هەوڵی پارێزگاری کردنی ئەو پەیامانەی نەدا، ئەوا بەندیخانە باشترین شوێنە بۆ ئێمە و، دەردەکەوێت کە مولحیدەکان یەکێتییان خستووەتە نێوان زەندیقەکان و شیووعییەکانەوە و، حکوومەتیش ناچارە مل بۆ قسەی ئەوان کەچ بکات. دیارە ئەو کاتەش پەیامەکانی نوور لە مەیدان دەکشێنە دواوە و لە کار ڕادەوەستن و، موسیبەتە ماددی و مەعنەوییەکان هێرش دەهێنن.

* * *

---

(١) جزء من حديث صحيح، أخرجه البخاري في المغازي: باب غزوة خيبر، وفي الجهاد: باب دعاء النبي ﷺ إلى الإسلام والنبوة، وباب فضل من أسلم على يديه رجل، وفي فضائل أصحاب النبي ﷺ باب مناقب علي بن أبي طالب. وأخرجه أحمد ٣٣٣/٥ ومسلم برقم ٢٤٠٦.

باسمه سبحانه

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ﴾ (الأنعام:١٣٠)

(وەڵامی مامۆستامانە بۆ پرسیارێك لە بارەی ناردنی پێغەمبەرانەوە لە جینیی‌یەکان، وەك مەفهوومی ئایەتەکە داخوازیەتی)

برای ئازیزم!

بە ڕاستی ئەم پرسیارەت گەلێ گرنگە. بەڵام لەبەر ئەوەی گرنگترین ئەرکی سەرشانی پەیامەکانی نوور ڕزگارکردنی مرۆڤە لە داوەکانی گومڕایی و تاریکاییەکانی کوفری موتڵەق، ئەوا زنجیرەی بایەخدان و ڕەچاوکردنی شتانی پێویستتر ڕێی گەیشتنمان بەم چەشنە مەسەلە و بابەتانە لێ دەگرن و دەرگای باسکردنی ئەو بابەتانەمان لێ ناکرێتەوە. جگە لەمە، پیاوچاکانی پێشینیش زۆر لە بارەیانەوە نەدواون، چونکە ئەم چەشنە بابەتە غەیبی و داپۆشراوانە لەوانەیە بە شێوەیەکی خراپ بەکار بهێنرێن و، کەسانی فێڵبازیش دەتوانن بیانکەن بە هۆکارێك بۆ گەیشتن بە ئامانجە زاتییەکانی خۆیان، بە وێنەی ئەو کەسانەی کە لەم سەردەمەدا بەهۆی "نواندنی موگناتیسی"یەوە و بە ناوی هەواڵ وەرگرتنەوە لە جینیی، خەڵکی دەخەڵەتێنن. لەبەر ئەوە، بە زۆری باس لەم جۆرە شتانە ناکرێت، تاکو ڕەفتاری خراپ بەرامبەر ئایین ئەنجام نەدرێت.

پاشان دڵنیابە کە دوای "خاتم الانبياء ﷺ" هیچ پێغەمبەرێك ڕەوانەی جینیی نەکراوە!

پەیامەکانی نووریش لەم زەمان و ڕۆژگارەدا هەوڵیان داوە کە بە چەندین بەڵگەی گومانبڕ بوونی جینیی و ڕۆحانییەکان بچەسپێنن، تاکو چەمکی ماددییەت پووچەڵ بکەنەوە، کە بە وێنەی تاعوون لەناو گرۆی مرۆڤدا پەرەی سەندووە. ئیتر لە پلەی سێهەمدا سەیری ئەم چەشنە مەسەلە و بابەتانەیان کردووە و، درێژەپێدانی ئەم باسانەیان بۆ غەیری خۆیان بەجێ هێشتووە.

ئومێدە کە خوای گەورە یەکێك لە قوتابیانی نوور بڕەخسێنێت تەفسیری سوورەتی "الرحمن" بکات و ئەم مەسەلەیە شی بکاتەوە.

* * *

باسمه سبحانه

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

سەبارەت بە هەموو موسیبەتێك دەڵێین:

﴿إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ (البقرة:١٥٦).

بە ڕاستی وەفاتی "حافظ علی" و "حافظ محەممەد" و "محەممەد زوهدی" نەك هەر لە دەستچوونێکی گەورە بوو سەبارەت بە ئێمە و ئیسپارتە، بەڵکو زیانێك بوو لە هەموو جیهانی ئیسلامی کەوت. بەڵام تا ئێستا چاودێریی پەروەردگار وا هاتووە کە هەرکات قوتابییەکی نوور لەدەست بچێت، دوو سێ قوتابی لە شێوەی خۆی دێن بە دوایدا و لە مەیدانی کاردا دەردەکەون.

ئێمە گەلێ ئومێدەوارین کە چەند قوتابییەکی چوست و چالاك – بە شێوەیەکی تر – پەیدا بین کە ئەرکی سەرشانی ئەو پاڵەوانانە جێبەجێ بکەن. پشت بەخوا پەیداش دەبن.

بە ڕاستی ئەو سێ پاڵەوانە لە ماوەیەکی کەمدا کاری سەد ساڵیان ڕاپەڕاند. لە خوای گەورە داواکارین کە بە ئەندازەی ژمارەی پیتەکانی ئەو پەیامانەی نوور، کە خوێندوویانەتەوە و نووسیویاننەتەوە و بڵاویان کردوونەتەوە، لێزمەی سۆز و میهرەبانیی خۆی بەسەریاندا ببارێنێت.

پرسە و سەرەخۆشییم بە کەسوکاری "حافظ محەممەد" و گوندە خاوێنەکەی ڕابگەیەنن و، لە لایەن خۆمەوە کردوومە بە هاوڕێی "حافظ عەلی" و "محەممەد زوهدی" و، ناوی هەرسێکیشیانم لە ناوەندی ناوی مامۆستا ئەقتابەکانمدا داناوە لە دەمی دوعا و نزاکانمدا و، "حافظ عاکیف"یشم کردووە بە هاوەڵی "عاصم" و "لوتفی".

* * *

باسمه سبحانه

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

بەپێی نهێنیی دەستووری: "الخير فيما اختاره الله" دواکەوتنی ئەم مەسەلەیەمان خێری تێدایە. چونکە خۆشویستنی ئەو پیاوە مردووە ترسناکە[1] لە هەموو قوتابخانەکان و فەرمانگەکانی حکوومەت و لە ناوەندە گشتییەکانی گەلدا هەردەم دەوترێتەوە و بە گوێی خەڵکیدا دەدرێت. ئەم حاڵەتە کاریگەرییەکی یەکجار دڵتەزێن و ئازاربەخشی لە جیهانی ئیسلامی و لە ئایندەشدا دەبێت.

پاشان ئەو کەسانەی کە پەیوەندییان پێیەوە هەیە و دواهەمین کەسن وازی لێ دەهێنن، پەیامەکانی نووریان کەوتووەتە دەست، کە چەندین بەڵگەی چەسپێنەر و گومانبڕ لە بارەی ماهییەتی ئەو پیاوەوە دەخەنە ڕوو. خۆ ئەمەش ڕووداوێکی هێندە گرنگە کە ئەگەر هەزارانی وەك ئێمە بڕۆنە بەندیخانەوە تەنانەت بەرەو سێدارەش ببرێن هێشتا هەر کەمە لە پێناوی بەرگری کردندا لە ئایینی ئیسلام. چونکە ئەو پەیامانە بەلای کەمەوە سەرسەختترین کەسی ملنەدەر لە "کوفری موتڵەق" و "هەڵگەڕانەوە لە ئایین" دەرباز دەکەن و، دەیانخەنە ناو کوفرێکی گومان لێ کراوەوە و، سنوورێك بۆ دەستدرێژیی چاونەترسانە و سنوورشکاندنی سەرسەختانەی ئەوان دادەنێن.

لە کۆتایی بەرگرییەکانی بەردەم دادگامدا ئەم ڕستەیەی خوارەوەم دا بە ڕوویاندا، تاکو ڕایبگەیەنین ئێمە تا کۆتایی هەر دامەزراو دەبین:

(سەرمان بە فیدای ئەو ڕاستییە قودسییەی کە سەری ملیۆنان پاڵەوانی لە پێناودا بەخت بووە).

کەواتە هەرگیز لەم دەعوایەمان واز ناهێنین و، هیواداریشین هیچ کەس لە ئێوە وازی لێ نەهێنێت. چونکە مادەم تا ئێستا ئارامی و خۆڕاگریتان نواندووە، ئەوا لەمەولاش با خۆڕاگری و سەبر و ئارامتان هەر بەردەوام بێت و، هێشتا ئەرکی سەرشان و بەشی ڕۆزیی ئێرەمان کۆتاییان پێ نەهاتووە. پشت بەخوا هیچ دژە بزووتنەوەیەکی سەرسەخت بەرامبەر پەیامەکانی نوور و لە پێناوی بەرگری کردندا لە ڕێبازی ئیعدامی هەمیشەیی و زیندانی تاکەکەسیدا دروست نابێت کە پەیامی "بەری درەختی ئیمان" بە

(١) مەبەست مستەفا کەماله. (وەرگێڕ)

چەندین بەڵگـەی گومـانبڕی ئینکـاری نـەکراو چەسـپاندوویانە. بـەڵکو هـەوڵ بـۆ: دۆزینەوەی هۆکاری سوڵح و ئاشتی، یان واز لـێ هێنان، دەدرێت.

الصبر مفتاح الفرج والسرور.

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفام!

ئەوانـەی کـە ئازارمـان دەدەن، دەستیان لــە هــەموو هۆکارەکـانی ژیـان و جوانیـی شارستانێتی و چێژ و لەزەتەکانی دنیا گیرکردووە و، ئنجا ئێمە بەوە تۆمـەتبار دەکـەن کـە بایەخ بەو جۆرە ژیانە نادەین! تەنانەت دەشیانەوێت لەسەر ئەمـە بـە ئیعدام یـان بـە چـەند سزایەکی سەختی بەندکردن سزامان بدەن. کەچی هیچ بڕوبیانوویەکی یاسایییان بۆ ئەم ئامانجە دەست ناکەوێت.

بەڵام ئێمە دەستمان لەو مردنە گیرکردووە کە پەردەیەکە بەسـەر ڕووی ژیـانی بـاقی و هەمیشــەییدا دادراوەتــەوە و، بــە هــەموو هێزێکمانــەوە بـۆ ڕزگـار کردنـی ئــەوان لــە ئاکامەکانی بەرپرسیاریی ڕاستەقینە و فـەرمان دەرچـوون لـە دژیـان و دەربازکردنیـان لـە ئیعدامی هەتاهەتایی و زینـدانـی تاکـە کەسیی بـەردەوام، هـەوڵ دەدەیـن! تەنانـەت ئەگـەر بەهۆی ئەو نامە و پەیامە بەهێزانەوە کە ڕەوانەی ئەنقەرە کراون، توندترین و سـەختترین سزام لەسەر دەربکرێت، ئەوا "دڵ" و "دەروون"م بـەو سـزا سـەختانە ڕازیـن، ئەگـەر ئـەو کەسـانەی کـە ئـەو بڕیارانـەم لەسـەر دەردەکـەن - بـەهۆی ئـەو پەیامانـەوە - خۆیــان لــە ئیعدامی مردن ڕزگار بکەن.

بـەو واتایـەی کـە ئێمـە لـە هـەردوو جیـهاندا ژیـان و هۆکارەکـانی ژیانمـان بـۆ ئــەوان دەوێت. بەڵام ئەوان دەیانەوێت لەناومان بەرن و بۆ ئەمەش دەست لە چەند بڕوبیانوویـەك گیر دەکەن.

بەڵام ڕاستیی ئاشکرا و خۆرئاسای ئەو مردنەی کە وەکو ڕۆژی ڕوونـاك دەبیـنرێت و ڕۆژانە تەرمی سی هـەزار مـرۆڤ تەسـدیقی دەکـات، سـی هـەزار ئیعدامـی هەمیشـەیی و سیهەزار زیندانی تاکەکەسی پێشچاوی گومڕایان دەخات.

ئێمە هەرگیز لە بەردەم ئەواندا شکستمان پێ نایەت و، چی دەکەن با بیکەن. وا دوازدە ساڵە ئایەتی پیرۆزی: ﴿فَإِنَّ حِزْبَ اللهِ هُمُ الْغَالِبُونَ﴾ (المائدة:٥٦) مژدەی سەرکەوتنمان بەسەر ئەواندا پێ دەدات.

جا مادەم ئەمە بەم جۆرەیە، ئەوا لەمەولا بە دادگایش و بە خەڵکیش دەڵێین:

ئێمە بۆ ڕزگارکردنی خۆمان لە ئیعدامی هەمیشەیی ئەو مردنە تێدەکۆشین کە لەبەر چاوماندایە و بۆمان دەڕوانێت. هەروەها هەوڵ دەدەین خۆمان لە زیندانی تاریکی تاکەکەسی و بەردەوامی ئەو گۆڕە دەرباز بکەین کە بانگمان دەکات و دەرگاکانی لێ خستووینەتە سەر پشت و دەمانخاتە ناو خۆیەوە. هەروەها یارمەتیی ئێوەش دەدەین کە خۆتان لەو موسیبەتە ڕزگار بکەن کە هیچ چارەیەکتان لە ئاستیدا نییە.

بیشزانن کە گرنگترین کێشە و مەسەلەی سیاسی و دنیایی لە پێش‌چاوی ئێوەدا، بایەخێکی یەکجار کەمی هەیە لە پێش‌چاوی ئێمە و لە پێش‌چاوی حەقیقەتیشدا، تەنانەت هەر هیچ نرخ و بەهایەکی نییە لای ئەو کەسانەی کە ئەو ئەرکانەیان پێ نەسپێرراوە و هەرگیز مایەی بایەخی ئەوان نین. بەڵام ئەو کارمەندییە مرۆییە پێویستەی ئێمە سەرقاڵین پێیەوە پەیوەندیی بە هەموو کەسێکەوە لە هەموو کاتێکدا هەیە.

جا ئەو کەسانەی حەزیان لەم کارمەندی و ئەرکی سەرشانەی ئێمە نییە و هەوڵی لابردنی دەدەن، دەبێ لە پێشدا "مردن" نەهێڵن و دەرگای "گۆڕ"یش دابخەن!

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفام!

یەکێك لە دەرکەوتنەکانی چاودێریی پەروەردگار لەوەدا بوو کە وەزیری پەروەردە ڕق و قین و تووڕەیی خۆی پێ ڕشتین و پێش ئەوەی بەرگرییەکانمان ببینێت و لە ئەوراق و نووسینەکانمان بکۆڵێتەوە هێرشی سەختی کردە سەرمان، کە ئەمەش لە هەست و شعوورێکی شاراوەی خۆیەوە سەرچاوەی گرتبوو.

جا لە کاتێکدا کە ئێمە چاوەڕوانی ئـەوە بوویـن، بـەپێی گـەورەیی کێشـەکەمان و لـە ئەنجامی لێکۆڵینەوەی ئاستە هەرە بەرزەکانی دەوڵەت لـە پەیامـە نهێنی‌یـە تایبەتی‌یـەکانمان چەشنی "تیشکی پێنجەم" و "پاشکۆی شـەش هێرشـەکان" و ئەو بەرگری‌یانـەم کە بـە توندوتیژی دادەبەزێتە سەر کوفری ڕەها و بەوپەڕی ئازایـەتی زللـەیان تێ دەسـرەوێنێت، لـەو کاتـەدا کـە لـە ئـەنجامی ئەمـەوە چـاوەڕوانی هەڵوێسـتی توندوتیـژی ئەنقـەرە بوویـن بەرامبەرمان، کـەچی ئـەو لایەنـە ڕەسمی‌یـە بەرزانـەی ئەنقـەرە هەڵوێسـتی نـەرمیان نوانـد، تەنانەت بە شێوەیەك کە شێوازی ئاشتیخوازانەی لەخۆ گرتبوو.

یەکێك لـە حیکمەتـەکانی دەرکـەوتنی ئـەم چاودێری‌یـەی پـەروەردگار بریتی‌یـە لـە خوێندنـەوەی پەیامـەکانی نـوور بـە شـێوەیەکی گشـتی لـە هـەموو شـوێنێکی وڵاتـدا و لـە ناوەندە بڵندەکانی دەوڵەتیشدا بە وردی و شـەوق و تاسـەمەندی‌یەوە. چونکـە بێ گومـان خوێندنەوەی وانەیەکی بەرزی وەك ئەم پەیامانە و بـە تایبـەت لـەم ڕۆژگـارەدا و لـە چـەند کۆمەڵگایـەکی فـراوان و چـەند فەرمانگەیـەکی بـەرز و گشـتیدا، چاودێری‌یـەکی پەروەردگارە و نیشانەیەکی بەهێزیشـە لەسـەر زاڵبـوون و سـەرکەوتنی پەیامـەکانی نـوور بەسەر کوفری موتڵەقدا.

برایانم!

لەوانەیە بەشێك لەو خێراندارانەی دەرامەتیان کەمە، بەهانە بۆ خۆیـان بدۆزنـەوە کـە لە مـەیدانی کـاری پەیامـەکانی نـوور بکشـێنە دواوە و دوور بکەونـەوە، تەنانـەت لـە ژێـر پاڵەپەستۆی ئـەم توندوتیـژی و تـەنگ پێ‌هـەڵچنین و زیانانـەی تووشـیان بـووە، واز لـە پەیامەکانی نوور بهێنن.

جا لەو کاتەدا کە بیرم لەم گومانە گریمانکراوە دەکردەوە، لـە بەندیخانـە بـەربووین و، دوای بەربوونەکەشمان ئەم بۆچوونەم گۆڕا و، ئێستا دەڵێم:

کەسێك لە پێناوی پاراستنی ئـەم کەرەسـە بـەنرخ وبەهایـەدا هـەموو شتێکی بـەنرخ و گرانی ماددی و مەعنەویی بەخشیبێت و چەندین جۆری ئەشکەنجە و ئازاری لەو ڕێ‌یـەدا تووش بوویێت، گەر دوای ئەمـە وازی لـێ بـهێنێت، زیـانێکی گەلـێ ئاشـکرا دەکـات. چونکە ئەگەر کەسێك واز لە بەشەکانی پەیامەکانی نوور بـهێنێت و لـەو شتانە دابـبڕێت

کە پەیوەندیی لەگەڵیاندا هەیە و دەست لە پارێزگاری کردنمان هەڵبگرێت و یارمەتیمان نەدات و بە تەواوەتی دەستبەرداری ئەم خزمەتە ببێت، ئەوا بێ گومان زیانێکی نابەجێ تووشی خۆی و ئەم خزمەتەش دەکات. لەبەر ئەوە، دەبێ هیچ شتێك بە: وەفا و پەیوەندی و خزمەتی ئیمان و حەزەر و خۆپاراستن، نەگۆڕینەوە.

* * *

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

یەکێك لە دەرکەوتنەوەکانی چاودێریی پەروەردگار و پارێزگاریی خواوەند لەوەدا بوو کە خەبیرەکانی ئەنقەرە لە بەردەم ڕاستییەکانی پەیامەکانی نووردا شکستیان هێنا! خۆ هەرچەندە گەلێ هۆکاری زۆر هەن بۆ ئیعتیراز و ڕەخنەگرتنیان لەو پەیامانە، بەڵام -وەك بیستوومە- بڕیاری بێ تاوانی و بەرائەتی پەیامەکانی نووریان دەرکردووە.

جا لە کاتێکدا کە چەندین دەستەواژەی توند و تیژ لە پەیامە نهێنی و تایبەتییەکاندا بەرچاو دەکەون و.. بەرگرییەکانیشمان چەندین تەحەددای وایان تێدایە کە یەخەیان پێ دەگرێت و.. لەو لاشەوە هێرشە توندوتیژەکەی وەزیری پەروەردە لە ئارادایە و.. دوو ئەندامی سەر بە وەزارەتی پەروەردەش لە دەستەی خەبیرەکاندان و بە فەلسەفەی ماددی پەروەردە بوون و.. زانایەکی گەورەش لەناو لیژنەکەدایە و پشتی ئالوگۆڕە نوێکان دەگرێت و.. ماوەی سالێکیشە ڕێکخراوێکی پەنهان و پشت پەردەی زەندیقەکان حیزبی گەلی کۆماری و وەزارەتی پەروەردە لە دژمان دەورووژێنێت..

کاتێ کە ئێمە لەبەر ئەم هۆکارە ناوبراوانە چاوەڕوانی ئەوە بووین دەستەی خەبیرەکان ڕەخنەی توندوتیژ و تۆمەتی گەورەی ئەوتۆمان ئاراستە بکەن کە بەهۆیانەوە سەخت و قورسترین سزامان لەسەر دەربکرێت، کەچی پارێزگاریی خواوەند و چاودێریی میهرەبانییەکەی هاتن بە هانامانەوە و، پلەوپایەی بەرزی پەیامەکانی نووریان بۆ ئەوان دەرخست و لە ڕەخنەی توندوتیژ لایدان. تەنانەت بۆ ئەوەی ئێمە لە سزاکان ڕزگار بکەن و چاوپۆشی بکرێت لەوەی کە من تاوانبارێکی سیاسی بم و پێشینەم لە کێشەی ئەسکی شەهر و ڕووداوی بەناوبانگی (٣١ی مارت)دا هەبێت و، بۆ ئەوەی دەربکەوێت کە ئێمە تەنها کار بۆ ئایین و بیروباوەڕ دەکەین و، دەری بخەن کە هیچ پلانێکی سیاسی لە کارەکەماندا نییە، وتوویانە:

(سەعیدی نوورسی لە مێژە ئیددیعای میراتگری پێغەمبەر ﷺ دەكات و، لە خزمەتی ئیمان و قورئاندا شێوەی موجەددید دەگرێتەخۆ، واتە هەندێ جار وەكو كەسێك حاڵ و جەزبەی ڕۆحیی لێهاتبێت ڕەفتار دەكات)!

جا ئەم برگەیە، یەكێكە لە دەستەواژە فەلسەفیيە مولحیدەكان و، ئەوە دەگەیەنێت كە هەركەسێك كار بۆ ئایین بكات ئەوا بە میراتگری نبووەت كار بۆ تەجدید دەكات!

ئەم دەستەواژە فەلسەفیيە مولحیدانەیەشیان بۆ ڕەخنەگرتن بەكار هێناوە لەو خۆش باوەڕیيە زیاد لە پێویستەی كە لە دڵی هەندێ لە برایانماندا هەیە و، مەستی و جەزبەی ڕۆحیشیان بۆ ئەوە داوەتە پاڵ من لە دەمی قسە توندوتیژەكاندا تاكو لە سیاسەت تەبریەم بكەن و نەهێڵن سزام لەسەر دەربكرێت. جگە لەوەی كە ویستوویانە بە جۆرە نەرمونیانی و خاترگرتنێك توندوتیژیی نەیار و دوژمنانمان كەم و تەنك بكەنەوە و، لە هەمان كاتدا خۆپەرستی و حەز لە پلە و پایە و ویستنی سوود و بەرژەوەندی لە مندا بشكێنن كە پێیان وابووە منیش، وەك خەڵكی، ئەو سیفەتانەم تێدا بێت!

بەڵام خۆ پەیامەكانی نوور هەر لە سەرەتاوە هەتا كۆتایی وەڵامێكی ڕوون و ئاشكرای وەك خۆری ڕووناكن بەرامبەر بەو دەستەواژەیە و هەموو واتایەك دەسڕنەوە كە بۆنی شتی وای لێ بێت و، دەری دەخەن كە ڕێبازی ئێمە وازهێنانە لە غروور و خۆپەرستی و پابەندبوونە بە برایەتییەوە. كەواتە ئێمە هیچ شەتەحاتێكمان نییە كە غروور بگەیەنێت. جگە لەوەی كە ژیانی سەعیدی نوێ لە پەیامەكانی نووردا بریتییە لە خۆ زەلیلكردن بۆ خوای گەورە و ڕاستكردنەوەی خۆش باوەڕیی لەڕادەبەدەری برایانی بە چەندین دەرس و ڕێنمایی دووپاتبووی یەك لە دوای یەك، بێ ئەوەی چاودێریی هەستی كەسیان بكات. كە ئەمەش هەموو ئەو واتایانە دەسڕێتەوە كە لەو دەستەواژەیەوە بۆن بكرێت.

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

ئێستا ئەو بڕیارەتان بۆ نانێرم كە دەستەی خەبیرەكان یەكیان گرتووە لەسەری، تاكو هەواڵدەر و نووسەرەكە زیانیان پێ نەگات.

ئەم دەستەیەی دوایی بە هەموو توانایەکیەوە هەوڵی داوە کە دەربازمان بکات و لە شەڕ و زیانی ئەهلی بیدعەت و گومڕایی بمانپارێزێت، چونکە هەستیان بە بەرپرسێتی لە بەردەم ئەو پەیامانەی نووردا کردووە کە چاوڕۆشنی و ڕێنمایییان لێ وەرگرتووە و، بە یەکدەنگی بڕیاری بێتاوانی و بەرائەتی ئێمەیان داوە لە سەرجەمی ئەو تۆمەتانەی دراونەتە پاڵمان و، وتوویانە: زۆربەی پەیامەکان بە شێوازێکی زانستی و ئیمانی نووسراون و، "سەعید"یش بە جۆرێکی خاوێن و بێگەرد ئەو شتانە ڕوون دەکاتەوە کە قەناعەتی پێیان هەیە و، هێز و تواناکەشی هی ئەوە نییە کە -وەك دراوەتە پاڵی- تەریقەتی سۆفی یان کۆمەڵێکی پێکهێنابێت و ڕووبەڕووی حکوومەت وەستا بێتەوە، بەڵکو هێز و تواناکەی تەنها بۆ ڕاگەیاندنی ڕاستییەکانی قورئانە بەو کەسانەی کە موحتاجن بەو ڕاستییانە.

هەروەها لە بارەی ئەو پەیامە پەنهان و تایبەتییانەی کە بە "نازانستی" لە قەڵەم دراون، وتوویانە: (هەندێ جار جەزبەی ڕۆحی دەیگرێت و دووچاری هەڵچوونی هەست و شعوور و تەپاوتلی ڕۆحی دەبێت و پێویستە بەهۆی ئەم نووسینانەیەوە هیچ بەرپرسییەکی نەخرێتە ئەستۆ). ئەم تێگەیشتنە لە بڕیارەکەیان وەردەگیرێت.

هەروەها وتوویانە: بە دەستەواژەی: "سەعیدی کۆن" و "سەعیدی نوێ"دا دەردەکەوێت کە دوو کەسایەتی هەیە و، دووهەمەکەشیان هێزێکی ئیمانیی دەراسا و زانستی ڕاستییەکانی قورئانی لەخۆ گرتووە.

هەروەها بۆ چاودێری کردنی هەست و نەستی شوێنکەوتووانی فەلسەفەی ماددی وتوویانە: (لەوانەیە دووچاری جەزبەی ڕۆحی ببێت و ناتەواوی لە مێشکیدا ببێت). ئەمەشیان لە پێناوی ڕزگارکردنی ئێمەدا وتووە لە ئۆباڵی ئەو دەستەواژە توندوتیژانەی کە لە پەیامە نهێنییە تایبەتییەکاندان و، بۆ ئەوەش هەست و نەستی نەیارەکانمان هێور بکەنەوە. هەروەها لە ناوەندی ئەم هەست و نەستەدا وتوویانە: (لەوانەیە تووشی تێکچوونێکی عەقلیی لەو جۆرە بووبێت کە خەیاڵ بە واقیع دەبینێت)!

ئەو شتەی کە ئەم گریمانەیان لە بناغەدا پووچەڵ دەکاتەوە و وەڵامی تێر و تەسەلی دەداتەوە ئەو پەیامانەی نوورە کە دەستی خۆیان کەوتوون و پێشی هەموو عەقڵ و

ژیریەکیان داوەتەوە و پەیامی "بەرگری" و "بەری درەختی ئیمان"ە کە هەموو پارێزەرەکانی دادگای دووچاری سەرسامی و ڕێز و سەرسووڕمان کرد.

من سوپاسی زۆرم پێشکەشی خوای گەورە دەکەم کە بەم گریمانەی ئەوان ئەوەی پێ بەخشیم کە فەرموودەیەکی پیرۆز ئاماژەی بۆ کردووە.

پاشان خەبیرەکان بە یەکدەنگ بڕیاریان لەسەر تەبریەبوونی خۆم و هەموو برایانم لە هەموو تۆمەتەکان دەرکردووە و، وتوویانە: (ئەو قوتابیانە بەهۆی دانراوە زانستیەوردەکانی سەعیدەوە پەیوەندیان پێوە کردووە تاکو ئیمان و دواڕۆژی خۆیان ڕزگار بکەن و، هیچ نیشانەیەك یان شتێکی ڕاشکاومان نە لە نامەکانی نێوانیان و نە لە کتێبەکانیاندا نەدۆزیوەتەوە کە ئاماژە بۆ ئەوە بکات نیازیان لە بەرامبەر حکوومەتەوە خراپ بێت).

بڕیارەکەش سێ کەس ئیمزایان کردووە یەکێکیان: نەجاتی(فەیلەسووف). یەکێکی تریان: یووسف ضیاء (زانا). ئەوی تریان: یووسف(فەیلەسووف).

ئەمەش تەوافوقێکی جوان و ناسکە، چونکە لەو کاتەدا کە ئێمە سەبارەت بە خۆمان بەندیخانەمان ناونـاوە: "قوتابخانەی یووسفی" و، پەیامی "بەری درەختی ئیمان"یش بەروبوومی ئەم قوتابخانەیە.. لەم کاتەدا ئەو دوو "یووسف" ناوە بە زمانی حاڵ وتیان: ئێمەش بەشێکی نادیارمان لە وانەکانی ئەم قوتابخانە یووسفی‌یەدا هەیە!

بەڵگەی جوانیشیان لەسەر کێش و جەزبەی ڕۆحی، دەستەواژەی: "وتەی سی و سێ‌هەم" و "مەکتووبی سی و سێ‌هەم" و "سی و سێ پەنجەرە" و دەستەواژەکانی هاوچەشنیانە! هەروەها ئەوەیە کە وتوویانە: (گوێی لە تەسبیحاتی "یا رحیم، یا رحیم"ی پشیلەکانە و، خۆی بە کێلی گۆڕ دادەنێت)!

ئیتر ئەم دەستەواژانەیان وەك بەڵگەیەك پێش‌چاو خستووە لەسەر جەزبە و بینینی خەیاڵ لە شێوەی واقیعدا!

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفام!

مادەم ئێمە لە ژێر چاودێریی پەروەردگاردایین، وەك چەندین نیشانەی زۆر ئاماژەی بۆ دەکەن و.. مادەم پەیامەکانی نووریش لە بەرامبەر چەندین دوژمنی ستەمکاری زۆر و زەبەندەوە شکستیان نەهێناوە و، تا ڕادەیەکیش وەزیری پەروەردە و حیزبی گەلی کۆماری‌یان دەمکوت و بێ‌دەنگ کردووە و.. مادەم ئەو کەسانەش کێشەکەی ئێمەیان هێندە بە گەورە پیشان دا کە حکوومەتیان دووچاری دڵەتەپێ و نیگەرانی کرد، لەمەولا بە هەموو هۆکارێك هەوڵی شاردنەوەی بوختان و درۆ و دەلەسەکانیان دەدەن.. ئەوا دەبێ ئێمە دان بەخۆدا بگرین و، خۆپاراستن و حەزەر ئەنجام بدەین و، ملکەچیی تەواو بۆ فەرمانی خوا و دامەزراوی لەسەر خزمەت دەربڕین و، خۆمان دووچاری دڵشکاوی و نائومێدی نەکەین و، لە بەردەم زریانە کاتی و فانی‌یەکاندا لەرزەمان پێ نەکەوێت.

بەڵێ، ئەو دڵشکاوی و ئومێدبڕاوی‌یەی کە هێزی مەعنەوی و ورەی ئەهلی دنیا دەشکێنێت، سەبارەت بە قوتابیانی پەیامەکانی نوورەوە، کە لە ژێر کۆڵی سەختی تەنگانە و موجاهەدەکاندا سۆز و نەرمونیانیی چاودێری و میهرەبانیی خوای گەورە دەبینن، دەبێت بە هاندەری کار و کۆشش و لێبڕان.

چل ساڵ پێش ئێستا سیاسەتمەدارانی ئەهلی دنیا شێتی‌یەکی کاتی‌یان دایە پاڵم و خستیانمە خەستەخانەی شێتانەوە! منیش پێم وتن: ئەو شتەی کە ئێوە بە کارێکی ژیرانەی دەبینن من بە پێچەوانەی ژیریی دەبینم. بۆیە خۆم لەم جۆرە شتانە تەبەڕڕا دەکەم و، پێم وایە ئەم قاعیدە و دەستوورە ئێوەشی گرتووەتەوە، چونکە:

وکل النـــاس مجنـــون، ولكـــن   على قدر الهوى اختلف الجنون!

ئێستا هەمان قسە بەو کەسانەش دەڵێمەوە کە بە نیازی ڕزگارکردنی خۆم و برایانم لە بەرپرسی‌یەکی گەورە شێتی‌یەکی کاتی‌یان داوەتە پاڵم! وەك بڵێی لە ڕووی پەیامە نهێنی و تایبەتەکانەوە جۆرە شێتی‌یەك سەرم تێ بکات. بەڵێ، هەمان قسەم دووپات دەکەمەوە. لەگەڵ دەرخستنی ڕەزامەندیم لە شێتی، لە دوو ڕووەوە:

یەکەم: لە واتای فەرموودەیەکی پیرۆزدا هـاتووە کـە: هـەندێك لەوانـەی ئیمانیـان لـە هی هەموو کەسێك کاملترە، خەلکی بە شێتی دادەنێن[1].

دووهەم: من نەك هەر بەوە ڕازیم کە تەنها شـێتیم بدرێتـە پـاڵ، بـەڵکو ئامـادەم عـەقڵی کـامڵ و سـەرجەمی ژیـانم بەوپـەڕی شـانازی‌یەوە لـە پێنـاوی ڕزگـارکردنی برایـانم و سەلامەتی و ڕزگاربوونیان لە تاریکایی‌یەکانی ئەم بەندیخانەیە بەخت بکەم.

ئەگەر پێتان باش بوو نامەی سوپاس بۆ ئەو سێ زاتە بنووسرێت و پێیـان ڕابگەیـەنرێت کە ئێمە لـە دەسکەوتە مەعنەوی‌یـەکانماندا دەیانکـەین بـە بەشـداری خۆمـان، ئـەوا بۆیـان بنووسن.

* * *

برایانی بەوەفا و ڕاست و هاوڕێ و دڵسۆزم لە خزمەتگوزاریی قورئان و ئیماندا!

بـە بۆنـەی نزیـك بوونـەوەی وادەی دوورکەوتنـەوە و جیابوونـەوەمان لـە یـەکتری، دەبێ لە قسووری یەکتر خۆش بین و بە تەواوی چاو لەو بێزاری و گوناهانـە بپۆشـین کـە لە ئەنجامی هەڵچوون و تووڕەبوونەوە سەریان هەڵدا و نەیانهێشت بە تەواوی پارێزگاریی دەستوورەکانی ئیخلاس بکرێن. چونکە برایـەتیی نێـوان ئێـوە لـە هـی پشـت و نەسـەب بەهێزترە و، بـرا لـە قسـووری بـرای خـۆی دەبوورێـت و ئـەو قسـوورەی ئـەوی لـەبیر دەچێتەوە و چاوی لـێ دەپۆشێت.

مـن لـێرەدا جیـاوازیی ڕا و بۆچـوون و خۆویسـتی‌تان دەخەمـە ئەسـتۆی "نەفسـی ئەممارە"تانەوە و بە شیاوی قوتابیانی نووری نازانم و، بـە جـۆرە خۆویستی‌یەکی "کـاتیی" دادەنێم کە تەنانەت لەو ئەولیا و پیاوچاکانەشدا هەیە کە "نەفسی ئەممارە"یان بەسـەریاندا زاڵە.

دەسا برایـانم! گومـانی باشـم پێتانـە، بـە عینـادی و سەرسـەختی لـەو گومانـە باشـەم نائومێدم مەکەن، دەست لە ملی یەکتر بکەن و ئاشت ببنەوە.

* * *

---

(١) گەلێ ڕیوایەت لەم واتایادا هەیە. بۆ نموونە: (أکثروا ذکر الله حتی یقولوا: مجنـــون).رواه أحمـــد ٨٦/٣ والبیهقی فی السنن الکبری ١٥٣/٩ والمنذری فی الترغیب والترهیب ٣٩٩/٢ والحاکم فـــــی المســـتدرك ٤٩٩/١.

تیشکی چواردەهەم

(بەرگرییەکان)

پاشماوەیەکی یەکجار کورتی ئیفادەکەم

بۆ دادگای (ئافیوون)ی ڕوون دەکەمەوە:

ئەو ئیفادەیەم کە خستمە پێش چاوی ئێوە و لە بەردەم دادگەریی یاسادا پێشکەشم کرد و، لەمەڕ پشکنینی ماڵەکەم دەدوێ، کە لە سێ ڕووەوە کارێکی نایاسایی بووە و، باس لە گرتن و لێپرسینەوەم دەکات، هەموو ئەو کارە نایاساییانەی کە لەو ئیفادەیەمدا باسم کردوون، دەستدرێژین بۆ سەر ڕێز و حورمەت و دادگەریی سێ دادگا، تەنانەت سووکایەتی کردنیشن بەو دادگایانە. چونکە هەر سێ دادگاکە و هەر سێ دەستەی کارشناسانیش بە وردی پشکنین و لێکۆڵینەوەیان لە سەرجەمی ئەو نووسراوانەم کە لە ماوەی بیست ساڵدا دامناون و ئەو نامانەش کە نووسیومن ئەنجام دا و، بە یەکدەنگی بڕیاری بێ تاوانیی ئێمەیان دەرکرد. لە ئەنجامی ئەم بڕیارانەشەوە هەموو کتێب و نامەکانیان داینەوە.

ئنجا لە دوای تەبریە بوونم و ماوەی سێ ساڵیشە بە دابڕاوی لە خەڵکی و لە ژێر چاودێرییەکی توندوتیژدا دەژیم، بە ڕادەیەك کە مەگەر تەنها نامەیەك کە هیچ زیانێکی لێ ناوەشێتەوە بۆ هەندێ لە هاوڕێیانم بنووسم. واتە پەیوەندیم بە دنیاوە نیمچە پچڕاوە و، تەنانەت سەرباری ڕێ پێدانیش نەڕۆشتوومەتەوە بۆ ناو نیشتمانەکەی خۆم.

ئێستاش نوێ کردنەوەی هەمان کێشـە بە شـێوەیەك کە گـوێ نەدانی پێـوە دیـارە بـە بڕیـاری دادگەرانەی ئەو سـێ دادگایەی ئاماژەم پێ دان، لـە ڕاسـتیدا سـوو کایەتی پێکـردن و شکاندنی شان و شکۆی ئەو دادگایانەیە.

جا لەبەر پارێزگاری کردن لە ڕێـزی ئەو سێ دادگایـەی کـە دادگـەرییان لەگـەڵدا نواندم، تکا لە دادگاکەتان دەکەم کە بۆ تاوانبار کردنم بـە دوای کێشـەیەکی تـری جگـە لەوەی پێشوودا بگـەڕێت. واتـە جگـە لـە کێشـەکانی: (پەیامـەکانی نـوور و، پێکـهێنانی کۆمەڵەیەك و، دامەزراندنی تەریقەتێکی سۆفی و، گریمانی تێکدانی ڕێسا و ئاسایش).

مـن کەمتەرخـەمی و گوناهـەکانم گەلـێ زۆرن، بۆیـە بڕیـارم دا کـە بـەو ئەندازەیـەی پەیوەندیی بـە ئـەرك و بەرپرسێتیی خۆمـەوە ببێـت یارمـەتیتان بـدەم. چونکـە لـە دەرەوەی بەندیخانە زۆر زیاتر لەناو بەندیخانە ئەشکەنجەم چەشتووە، بە ڕادەیەك وام لـێ هـاتووە کـە ئێستا ناو "گۆڕ" یان ناو "بەندیخانە" بە شوێنی حەوانەوەم دەزانم. بە ڕاستی لـە ژیـان بێزار بووم! دەسا با ئیتر سوو کایەتی پێکردن و ئازاردان و چاودێری کردنم بەس بێت، کـە وەك زیندانی تاکە کەسی وایە و بیست ساڵی ڕەبەقە من پێوەی گیرۆدە کراوم. کـار هێنـدە لـە سنووری خۆی ترازاوە کە نزیکـە غـیرەتی خـوای گـەورە بجۆشێنێ، ئەو کاتـەش مەگـەر خـوای گـەورە هـەر خـۆی بزانێـت کـە ئـەم وڵاتـە چ زیـانێك دەکـات. وا مــن بێدارتـان دەکەمەوە.

مەزنترین و بەهێزترین دالدە و پشت و پەنامان بریتییە لە:

﴿حَسْبُنا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكيلُ﴾.

﴿حَسْبِيَ اللهُ لا إلهَ إلاّ هُو عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظيم﴾.

* * *

(بەرپەرچدانەوەی لائیحەی ئیددیعاء)

بسم الله الرحمن الرحیم

وبە نستعین

دوای بێدەنگییەك كە هەژدە ساڵی خایاند، وا بۆ مەبەستی بەرپەرچدانەوەی لائیحەی ئیددیعاء ناچار بووم كە ئەم داوایەم پێشكەش بكەم، هەرچەندەش پێشكەشی دادگا و وێنەیەكیشیم پێشكەشی بەرپرسە بەرزەكانی ئەنقەرە كردووە.

ئەمەی خوارەوە پوختەی كورتە بەرگرییەكە، كە خۆی لە خۆیدا عەینی حەقیقەتە و، بەو داواكارە گشتی و ئەفسەرە پۆلیسانەم وتووە كە سێ جار لە "قەستەمۆنی" هاتن بۆ پشكنینی ماڵەكەم. هەروەك بە بەڕێوەبەری پۆلیس و هەندێ لە پۆلیسەكان - لە جاری سێهەمدا - و بە دادگای "دەنیزلی" و "ئافیوون"یشم وتووە.

جا ئێوەش بزانن كە بە هەموو ئەوانەم وتووە:

ماوەی بیست ساڵە من بە گۆشەگیری دەژیم، بۆ نموونە بە درێژایی هەشت ساڵی ڕەبەق لە شاری "قەستەمۆنی" بەرامبەر پاسگای پۆلیس مامەوە و، لە شوێنەكانی تریش بە هەمان شێوە. لە درێژایی ئەم ماوەیەدا لە ژێر چاودێریی بەردەوامدا بووم. هەروەك چەندین جار ماڵیان پشكنیوم، سەرباری هەموو ئەمانەش هیچ نیشانەیەكیان دەست نەكەوت كە ئاماژە بۆ ئەوە بكات پەیوەندیمان بە دنیا و سیاسەتەوە هەبێت. خۆ ئەگەر هەر چەشنە پەیوەندییەكی لەو جۆرەم ببوایە ئەوا پۆلیس و دادگا دەیانزانی، یان زانیویانە و گوێیان پێ نەداوە، واتە لەم حاڵەدا ئەوان لەچاو من زیاتر بەرپرسیارن!

جا مادەم ئەم كێشەیە بەم جۆرەیە، ئەوا بۆچی تا ئەم ڕادەیە و بێ هیچ پێویستییەكیش و بە چەشنێ زیان لە وڵات و هاووڵاتیان بدات دەستدرێژی دەكەنە سەرم؟ لە كاتێكدا كە

هیچ شوێنێك لە دنیادا نی‌یە كاری بەسەر كەسانی گۆشەگیر و سەرقاڵبوو بە دواڕۆژی خۆیانەوە ببێت!

ئێمەی قوتابیانی نوور بڕیارمان داوە كە هەرگیز پەیامەكانی نوور نەكەین بە ئامراز بۆ هیچ تەوژمێكی ڕامیاری، تەنانەت بۆ سەرانسەری دنیاش بە گشتی. جگە لەوەی كە قورئانی پیرۆزیش بە توندی ڕێی سەرقاڵ بوونمان بە سیاسەت لێ دەگرێت.

بەڵێ، ئەركی بنەڕەتیی سەرشانی پەیامەكانی نوور: خزمەتكردنی قورئانی پیرۆز و، وەستانی مەردانە و بەجەرگانەیە لە ڕووی كوفری ڕەهادا، كە ژیانی هەتاهەتایی مرۆڤ لەناو دەبات و خودی ژیانی دنیاش دەكات بە ژەهرێكی تاڵ و دۆزەخێكی لە توانای مرۆڤ بەدەر.

ڕێبازیشی بۆ ڕاپەڕاندنی ئەم ئەركەی سەرشانی دەرخستنی ڕاستی‌یە خاوێنەكانی ئیمانە كە ئەو بەڵگە گومان بڕ و بەهێزانە پشتیان دەگرێت سەرسەخت ترین فەیلەسووف و مولحید ناچاری تەسلیم بوون دەكەن بە ئیمان، هەر بۆیە ئێمە مافی ئەوەمان نی‌یە پەیامەكانی نوور بكەین بە ئامراز و داردەستمان بۆ هیچ شتێك، لەبەر چەند هۆیەك:

یەكەم: تاكو ڕاستی‌یەكانی قورئان، كە نرخیان لە هی ئەڵماس زیاترە، لە پێش چاوی بێ ئاگایاندا دانەبەزێنرێنە ئاستی وردە شووشە شكاوەكان. چونكە ئەگەر بێت و ئەو ڕاستی‌یانە بكرێن بە ئامراز و داردەست بۆ هەر شتێك، ئەوا گومرایان پێیان وا دەبێت كە ڕاگەیاندنی ئەو ڕاستی‌یانە پڕوپاگەندەی سیاسین و خزمەتی چەند ئامانجێكی دیاریكراو دەكەن. هەروەها لەبەر ئەوەی سووكایەتی نەكەین بەو واتا بەنرخانەی قورئانی پیرۆز.

دووهەم: ڕێبازی پەیامەكانی نوور كە بریتی‌یە لە: شەفەقەت و دادگەری و حەق و ڕاستی، بە توندی ڕێی ئەوەمان لێ دەگرێت كە خۆمان لە كاروباری سیاسی و دەستەڵاتی فەرمانڕەوادا هەڵبقورتێنین. چونكە ئەگەر هەندێ كەسیان تێدا بێت كە گرفتاری ئیلحاد بووبێتن و لەو ڕێیەوە شایانی سزا بن، ئەوا لە پشتی هەر یەكێكیانەوە كۆمەڵێك منداڵ و نەخۆش و پیری بێ تاوان هەیە و، گەر هەر كارەسات و گیروگرفتێك بێتە ڕێی هەر كام لەوانەی كە شایانی سزان، ئەوا ئەو بێ تاوانانەش، بەبێ هیچ گوناهێك، بەو ئاگرەی ئەوان دەسووتێن!

هەروەها لەبەر ئەوەی هاتنەدیی ئەو ئامانج و مەبەستەش جێی گومانە، ئەوا بە توندی رێی ئەوەمان نەدراوە کە دەست بخەینە ناو کاروباری ئیدارییەوە و لە رێی هۆکارە سیاسییەکانەوە ئاسایش و رێسای وڵات تێك بدەین.

سێهەم: لە کات و ساتێکی سەیری وەك ئەم زەمەنەی ئێمەدا دەبێ پێنج بنەما جێبەجێ بکرێن تاکو بتوانرێت وڵات و ژیانی کۆمەڵایەتیی رۆڵەکانی لە بەربادی و دابەش بوون بپارێزرێت. ئەو پێنج بنەمایەش ئەمانەن:

١ – رێز گۆڕینەوەی چوون یەك.

٢ – شەفەقەت و میهرەبانی.

٣ – دوور کەوتنەوە لە حەرام.

٤ – پارێزگاری کردنی ئاسایش.

٥ – دەست نان بە رووی فەوزا و هات و هەرانانەوە و، لە هەمان کاتدا ملنان بۆ گوێڕایەڵی کردن.

بەڵگەش لەسەر ئەوەی کە رێبازی پەیامەکانی نوور هەر لە سەرەتاوە تا ئێستا لە ژیانی کۆمەڵایەتیدا ئەم پێنج بنەمایە دادەمەزرێنێت و کاریان پێ دەکات و رێزیان بۆ دادەنێت و، بەم کارەشی پارێزگاریی بەردی بناغەی ئاسایشی وڵات دەکات، ئەوەیە کە: پەیامەکانی نوور توانیویانە لە ماوەی بیست ساڵدا زیاد لە سەد هەزار کەس بکەن بە ئەندامی سوودبەخش بە وڵات و هاووڵاتییان، بێ ئەوەی هیچ ئازار و زیانێك لە رێی ئەوانەوە بە هیچ کەسێك گەیشتبێت. لەوانەیە هەردوو پارێزگای "ئیسپارتە" و "قەستەمۆنی" باشترین بەڵگە و شایەت بن لەسەر راستیی ئەم قسەیەمان.

جا ئەگەر راستی ئەمە بێت، ئەوا بێ گومان زۆربەی ئەو کەسانەی کە دەستدرێژی بۆ سەر بەشەکانی پەیامەکانی نوور دەکەن، خیانەت و ناپاکی بەرامبەر نیشتمان و نەتەوە و دەستەڵات سالاریی ئیسلام دەردەبڕن و، بە خۆیان بزانن یان نەزانن لە پێناوی نانەوەی ئاژاوە و توندڕەویدا کار دەکەن.

ئەو سەد وسی بەشەی پەیامەکانی نوور کە سەد و سی چاکە و سوودیان پێشکەش بەم وڵاتە کردووە، هەرگیز ئەو زیانە وەهمییانە ناتوانن لەناویان بەرن کە بێئاگایانی کورت بین و کەسانی گومان بزوێن بە خەیاڵیاندا دێت، گوایا لە دوو سێ پەیامدا

ناتەواوی هەبێت. چونکە ئەو کەسەی کە دەیەوێ بەم شوبهە و گومانانە لە شان و شکۆی ئەو پەیامانە کەم بکاتەوە ستەمکارێکی ئاشکرایە.

سەبارەت بە ناتەواوی و گوناهەکانی کەسی بێ بایەخی خۆیشمەوە، ئەوا ناچارم و بە بێ ئەوەی حەزیشی پێ بکەم و پێم خۆش بێت، کە بڵێم:

کەسێك کە بە درێژایی بیست و دوو ساڵ ژیانێکی نامۆیی وەك ژیانی ناو بەندیخانەی تاکە کەسی بە تەنیایی و گۆشەگیری بەسەر بردبێت و لە شێوەی ژیانی خەڵکی دوور بێت و..

لە درێژایی ئەم ماوەیەشدا بە ویستی سەربەستانەی خۆی نە لە بازارەکان و نە لە مزگەوتە گەورەکاندا تێکەڵی کۆمەڵگا نەبووبێت و..

دژوارترینی جۆرەکانی ئازار و گوشاری هێنرابێتە رێ و..

بە پێچەوانەی سەرجەمی رەهەندە کراوانەوە تەنانەت بۆ یەك دانە جاریش سەردانی دام و دەزگاکانی حکوومەتی نەکردبێت و..

یەك دانە رۆژنامەی نەخوێندبێتەوە و گوێی لە خوێندنەوەشی نەگرتبێت، تەنانەت بە درێژایی ئەم ماوەیە هەر بایەخیشی پێ نەدابێت. باشترین شایەت لەسەر ئەمە: هاورێ و خۆشەویستە نزیکەکانی ماوەی دوو ساڵی "قەستەمۆنی" و حەوت ساڵی شوێنانی تری ئەون..

تەنانەت ئاگای لە رووداوەکانی جەنگی جیهانی نەبووبێت، بەڵکو نەیشیزانیبێت چ لایەنێك لەو جەنگەدا سەرکەوتووە و چ لایەنێکیش شکستی هێناوە و، بایەخی بە هەواڵی سوڵح و رێکەوتن نەدابێت و هەر نەیزانیبێت لایەنەکانی جەنگ کێن و هیچ حەزێکی بۆ زانینی ئەو لایەنانە تێدا نەبووبێت و، هیچ پرسیارێکیشی لەبارەوە نەکردبن و لە ماوەی سێ ساڵدا سێ جار نەبێت گوێی لە رادیۆ نەگرتبێت کە لە نزیکیەوە هەبوو..

ئەو کەسەی لە رێی پەیامەکانی نوورەوە رووبەرووی کوفری رەها بووەتەوە کە کوفرێکە ژیانی هەمیشەیی مرۆڤ لەناو دەبات و ئازارەکانی ژیانی ئەم دنیاش پتر پەرە پێ دەسێنێت و دەیکات بە ئازارێکی چەند جارە. شایەتیشی لەسەر ئەمە سەد هەزار کەسن لەوانەی کە بەهۆی ئەو پەیامانەی نوورەوە، کە لە رێژنەی نووری قورئانی پیرۆزەوە سەرچاوەیان گرتووە، ئیمانی خۆیان دەرباز کردووە. ئەو پەیامانەی کە مردن سەبارەت

بە سەد هەزار کەسەوە لەبریی ئیعدامی هەتاهەتایی دەکات بـە نامـەی لـەکار حەوانـەوە و پشوودان..

جا ئایا کەسێکی ئاوا[1] چ یاسایەك هەیە بـوار بـەوە بـدات کـە دەستدرێژی بکرێتـە سەری و لە ژیان نائومێد بکرێت و بخرێتە گریان و خەفەت خواردن، کە ئەم کارەش سەد هەزار کەس لە برایانی دەخاتـە گریانـەوە؟ تەنانـەت هـەر چ بەرژەوەندییـەك لـەم کـارەدا هەیە؟

ئایا لە ژێر ناوی دادگەریدا غەدرێکی بێ وێنە ئەنجام نادەن بەم کارەیان؟

ئایا هەر بەناوی یاساوە دەرچوون نابێت لە یاسا؟

خۆ ئەگـەر ئێـوەش، بـە وێنـەی هـەندێ لـەو کارمەندانـەی کـە لـەم پشـکنینانەدا کـار دەکەن، بڕوبیانووتان ئەوە بێت کە: خۆت و هەندێ لـە پەیامـەکانت پێچەوانـەی ڕژێـم و بنەماکانی ئێمەن..

ئەوا لـە وەڵامی ئەمەدا دەڵێین:

یەکەم: ڕژێم و بنەما دروستکراوەکانی ئێوە هەرگیز مافی خۆهەڵقورتاندنی لە شوێنی مانەوەی کەسانی گۆشەنشین و کەنارگیردا نییە.

دووهەم: بەرپەرچدانـەوەی هـەر شتێك جیایە لە وەرنـەگرتنی ئـەو شتە لـە دڵـەوە و، کارپێ نەکردنیشی شتێکی تری تەواو جیاوازە. خۆ کاربەدەستانیش تەنها سەیری ئەوەی ناو دەست دەکەن نەك ئەوەی لەناو دڵدایە. ئنجـا لـە هـەموو شـوێن و وڵاتێکـدا کەسـانی نـەیاری توندوتیـژی حکوومـەت هـەن کـە دەسـت ناخەنـە نـاو کاروبـاری ئاسـایش و بەڕێوەبردنەوە. تەنانەت لە سەردەمی حـەزرەتی عومەریشـدا - خـوای لـێ ڕازی بێـت - هیچ کارێکیان بەسەر گاورەکانەوە نـەبوو، هەرچـەندەش ئینکـاریی ئیسـلام و یاسـاکانی شەریعەتیان دەکرد.

جا لەسەر ئەم بناغەیە و بە پشت بەستن بە بنەمای ئازادیی بیر و بۆچـوون و شـتانی نـاو دڵ و دەروونەکان: گـەر هـەندێ کـەس لـە قوتابیـانی نـوور ڕژێـم و بنـەماکانی ئێوەیـان نـەوێت و ڕەخنـەی زانستییانە و بنیاتنـەریان لـێ بگـرن، یـان چـەند کـردەوە و هـەڵس و کـەوتێکیان لـێ ببینـرێت کـە لەگـەڵ ئـەو بنەمایانـەدا یـەك نەگرێتـەوە، تەنانـەت کـە لـە

(١) دانەر مەبەستی خۆیەتی. (وەرگێڕ)

دڵیشەوە ڕقیان لە کاربەدەستان بێت، هێشتا هەر یاسا مافی ئەوەی نیيە کە لێپرسینەوەیان لەگەڵدا بکات، بە یەك مەرج، ئەویش خۆهەڵنەقورتاندنە لە کاروباری بەڕێوەبردن و، تێکنەدانی ڕێسا و ئاسایشە.

سەبارەت بە پەیامەکانیشەوە، ئەوا ناوی ئەوەمان لێناون کە نهێنی و تایبەتین و ڕێی بڵاوبوونەوەیانمان نەداوە. تەنانەت لە "قەستەمۆنی"دا و لە ماوەی هەشت ساڵدا یەك دوو جار نوسخەیەکیان لەو پەیامە بۆ هێنام کە بوو بەهۆی ئەم ڕووداوە و، لە هەمان ڕۆژیشدا شاردمانەوە و ونمان کرد، کەچی وا ئێستا ئێوە بە زۆرەملێ ئاشکرای دەکەن و دەری دەخەن. هەر لە ڕاستیشدا بەم کارەی ئێوە ئاشکرا بوو!

شتێکی ڕوونە کە ئەگەر هەر ناتەواوییەك لە هەر پەیامێکدا ببێت کە مایەی تاوانبار بوون بێت ئەوا تەنها هەر ئەو وشانە لا دەبرێن و ڕێ بەوانی تر دەدرێت. خۆ لە دوای لێ وردبوونەوەیەکی چوارمانگی لە سەد پەیامی نووردا لە دادگای "ئەسکی شەهر" تەنها پازدە وشەیان دۆزییەوە کە مایەی ڕەخنە بێت و، لە چوار سەد لاپەڕەی کۆمەڵە پەیامی "زولفەقار"دا تەنها دوو لاپەڕەیان تێدا بینی کە لەگەڵ یاسای شارستانیدا یەك نەگرێتەوە، ئەویش تەفسیری ئەو ئایەتە پیرۆزانەی قورئانن کە تایبەتن بە میرات و پۆشتەیی ئافرەتەوە و سی ساڵ پێش ئێستا نووسراوە. هەموو ئەمانەش دەیچەسپێنن کە ئامانجی پەیامەکانی نوور دنیا نییە. بەڵکو هەموو خەڵکی پێوستیان بەم پەیامانەیە. کەواتە نابێ ئەو کۆمەڵە پەیامەی "زولفەقار" لەبەر ئەو دوو لاپەڕەیە دەستی بەسەردا بگیرێت. با ئەو دوو لاپەڕەیەی لێ لا ببرێت و کۆمەڵە پەیامەکەمان بدەنەوە.

بەڵێ، مافی خۆمانە داوای ئەوە بکەین کە بماندەنەوە.

بەڵام ئەگەر پێتان وابێت کە ئیلحاد یەکێکە لە داخوازییەکاتی سیاسەت و، لەو گومانە هەڵەیەدا بن کە هەندێ کەس پێوەی گیرۆدە بووە، گوایا دەڵێن: تۆ بەم پەیامانەی بڵاویان دەکەیتەوە شارستانێتییەتەکەمان لێ دەشێوێنیت و ڕێی ئەوەمان لێ دەگریت کە تامی لەزەت و جوانییەکانی ژیانی دنیا بچێژین..

ئەوا منیش دەڵێم:

هیچ گەلێك نییە کە بتوانێت بە بێ ئایین بژی. ئەمەش دەستوورێکی گشتییە و لە سەرانسەری دنیادا دانی پێدا نراوە. بە تایبەت گەر کوفری ڕەها(موتلەق) لە کایەدا

بیێت کە هەر لە دنیادا سزایەکی گەلێ سەخت و دژوارتر لە هی دۆزەخ بۆ خاوەنەکەی فەراهەم دێنێ. وەك لە پەیامی "ڕابەری لاوان"دا بە چەندین بەلگەی بەهێزی ئەوتۆ چەسپاوە کە وتوویژ و چەند و چۆن هەلناگرێ. ئەو پەیامەش بە ڕەسمی چاپکراوە.

چونکە ئەگەر – خوا نەخواستە – موسلمان لە ئایینەکەی خۆی وەربگەڕێ ئەوا یەکسەر دەکەوێتە ناو کوفری موتلەقەوە و هەرگیز لە ناوەندی ئەو کوفرە گومان لێکراوەدا نامێنێتەوە کە تا ڕادەیەك مۆلەتی ژیان بە خاوەنەکەی دەدات، بەلکو هێشتا وەك مولحیدانی بیانیشی لێ نایەت، تەنانەت لە ڕووی چەشتنی تام و چێژەکانی دنیاوە کە خۆی تەسەووریان دەکات دادەبەزێتە ئاستێکی ئەوەندە نزمەوە کە سەد هێندەی پلەی ئاژەل نزمتر بێت، چونکە ئاژەل هەست بە واتای ڕابوردوو و داهاتوو ناکات، بەلام مردنی بوونەوەرانی پێشین و دوایین و جودایی و لێکدابڕانی هەمیشەییان گەلێ ئازاری یەك لە دوای یەك دەرخواری ئەو مرۆڤە دەدات کە دووچاری گومڕایی بووە.

بەلام هەر ئەوەندەی ئیمان هات و تێکەلی پەڕەکانی دلی مرۆڤ بوو، ئەوا یەکسەر سەرجەمی ئەو هاوڕێ خۆشەویستانەی کە لە ژمارە نایەن زیندوو دەبنەوە و بە زمانی حال دەلێن: (ئێمە نەمردووین.. لەناو نەچووین)! ئیتر بەم جۆرە ئەو بارە دەروونییە دۆزەخ ئاسایەی پێشوو دەگۆڕێت بە چەندین تام و چێژی خۆش و باخ و گولزاری دلگیر.

جا مادەم "ڕاستی" ئەمەیە.. ئەوا من ئەمەی خوارەوەتان یاد دەخەمەوە:

مەڕۆنە مەیدانی زۆران لەگەل "پەیامەکانی نوور"دا کە پالیان بە قورئانی پیرۆزەوە داوە، چونکە ئەو پەیامانە هەرگیز شکست ناهێنن. دەنا ئەگەر کەسێك هەولی کوژاندنەوەی ئەو ڕووناکییانە بدات ئەوا کاروباری ئەم ولاتە جێی داخ و پەژارە دەبێت و[1] پەیامەکان لێرە دەڕۆن بۆ شوێنێکی تر و ئەوێش ڕووناك دەکەنەوە.

دەسا باش بزانن کە:

ئەگەر بە ئەندازەی ئەو مووانەی بە سەرمەوەیە "سەر"م هەبێت و هەموو ڕۆژێکیش یەکێکیان لە جەستەم بکرێتەوە، ئەوا ئەم سەرەی کە بۆ ڕاستییەکانی قورئان بەختم

(١) ئەو بوومەلەرزە توندوتیژانەی لە کاتی شەڕفرۆشتن بە پەیامەکانی نوور روویان دا لەوانەیە ڕاستیی ئەو بڕیارە بچەسپێنێت کە: کاروباری ئەم ولاتە جێی داخ و پەژارە دەبێت. (دانەر)

کردووه هەرگیز لە بەردەم زەندەقە و کوفری موتلـەقدا دانانەوێنم و هـەرگیزاو هـەرگیز واز لەم خزمەتە نوورانی‌یە ناهێنم ، تەنانەت هەر ناشتوانم وازی لـێ بهێنم. بێ گومان نابێ سـەیری ناتەواوی‌یـەکانی ئیفـادەی کەسـێك بکرێـت کـە مـاوەی بیسـت سـاڵە لـە گۆشەگیریدا دەژی و پێی ناوترێ لە مەبەست لایداوە. چونکـە مـادەم دادگـای "ئەسکی شەهر" ماوەی چوار مانگی ڕەبەق لە پشکنین و لـێ وردبوونەوە لە سەد پـەیامی پەنـهان و ئاشکرادا یەك دوو ماددە نەبێت لە یەك دوو پەیامدا هیچ شتێکی نەدۆزی‌یەوە کە مایـەی تاوانبارکردن بێت، کە ئەو دوو ماددەیەش سزایەکی سووکەڵە دەسەپێنن، تەنانـەت ئەو دادگایە تەنها بڕیاری بەند کردنی ماوەی شەش مـانگی بەسـەر پـازدە کەسـدا دەرکـرد لـە نێوان سەد و بیست کەسدا و، ئێمەش ئەو ماوەی سزایەمان لە بەندیخانەدا بەسەر برد..

هـەروەها مـادەم سـەرجەم بەشـەکانی پەیامـەکانی نـوور پێش چـەند سـاڵێك کەوتنـە بەردەستی بەرپرسـان و، ئنجـا لـە دوای لێکۆڵینەوەیـەکی ورد لـەو پەیامانـەدا کـە چـەند مانگێکی خایاند هەموویان درانەوە بە خاوەنەکانیان..

هەروەها مادەم ماوەی هەشت ساڵ لـە شـاری "قەستەمۆنی"دا و سـەرباری پشـکنینی وردیش هیچ نیشانەیەکی وا دەرنەکەوت کە پەیوەندیی بە کاری دادگەری و ئاسایشـەوە ببێت..

هـەروەها مـادەم چـەند سـاڵێك پێش ئێستا بۆ دواهـەمین دەسـتەی کارشناسـان لـە "قەستەمۆنی" ڕوون بووەوە کە هەندێ لەو پەیامانە لە ژێر لیژنە دارێکدا دۆزراونەتەوە و، ئەمەش نیشانەیە بۆ ئەوەی کە بڵاو نەکراونەتەوە، بەڵکو ون کراون..

هەروەها مادەم بەڕێوەبەری پۆلیس و بەرپرسی دادگەری لە "قەستەمۆنی" بـە جـەخت لەسەر کردنەوە بەڵێنیان پێ دام کە کتێبە شارراوەکانم بدەنەوە، بەڵام ڕۆژی دوای ئەوە و پێش ئەوەی وەریان بگرمەوە و تەنها بە گەیشتنی فەرمانی گرتن، گیرام و بەند کرام..

هـەروەها مـادەم هـەردوو دادگـای "دەنیزلی" و "ئەنقـەرە" بڕیـاری بێ‌تاوانی‌یـان بـۆ دەرکردین و سەرجەم پەیامە گیراوەکانیان داینەوە..

جـا لەسـەر بناغـەی ئـەم شـەش ڕاستی‌یانە، مـن پێـم وایـە کـە خواسـت و پێویسـتیی سەرشانی دادگا و داواکاری گشتیی "دەنیزلی" و ئەرکی شەرشـانی دادگـا و داواکـاری گشـتیی "ئـافیوون"ە کـە سـەرجەم مافـە گرنگـەکانم ڕەچـاو بکـەن. مـن ئومێـدم وایـە و

چاوەڕوانیشم لەو داواکارە گشتییەی کە بەرگری لە مافە گشتییەکان دەکات بەرگری لە مافە کەسییەکانی منیش بکات کە بە بۆنەی پەیامەکانی نوورەوە ئەو مافانەم بوون بە مافی گشتی.

"سەعیدی نوێ" کە بیست و دوو ساڵە لە مەیدانی ژیانی کۆمەڵایەتی کشاوەتە دواوە و هیچ شتێك لەبارەی یاساکانی ئێستا و شێوازەکانی نوێی بەرگری نازانێت و.. پێشتریش سەد لاپەڕە بەرگریی پڕ لە بەڵگەی بەهێزی پووچەڵ نەکراوی پێشکەش بە دادگاکانی "ئەسکی شەهر و دەنیزلی" کرد و.. تا ئەو کاتە و دواتریش لە "قەستەمۆنی" و "ئەمیرداغ"دا و لە ئەنجامی قسوورەکانی خۆیەوە ژیانی بە گیرۆدەیی بەسەر برد، چونکە لە ژێر چاودێریی بەردەوام و بە وێنەی زیندانی تاکە کەسی ئەو ماوەیەی ژیانی بردە سەر.. ئەم "سەعیدە نوێ"یەی کە ئەمە حاڵیەتی، بێ دەنگی هەڵدەبژێرێت و بواری قسە کردن بۆ "سەعیدی کۆن" بەجێ دەهێڵێت.

"سەعیدی کۆن" دەڵێت:

"سەعیدی نوێ" پشتی لە دنیا هەڵکردووە و، لەگەڵ ئەهلی دنیا نادوێ و، ئەگەر ناچار نەکرێت هیچ پێویستییەکیش نابینێت بۆ بەرگری لەخۆ کردن.. بەڵام لەبەر ئەوەی ئەم کێشەیە پەیوەندیی بە گەلێ کەسی بێ تاوانەوە هەیە لە جووتیاران و کاسبکاران، کە بەهۆی پەیوەندییەکی لاوازیان پێمانەوە بەند دەکرێن و کار و پیشەیان نوشوستی دەهێنێت و، لەم وەرزی کارکردنەدا ناتوانن پێداویستیی خێزان و منالیان جێبەجێ بکەن و.. ئەم دیاردەیەش لە ناخەوە منی خستە گریانەوە..

بۆیە سوێند بە خوای گەورە دەخۆم کە ئەگەر لە توانامدا ببوایە سەرجەم دەردیسەرییەکانی هەموو ئەوانەم دەخستە ئەستۆی خۆمەوە، چونکە ئەگەر هەر تاوان و گوناهێك ببێت ئەوا تەنها هی منە و، ئەوانە هەموویان بێ تاوانن..

جا هەرچەندەش "سەعیدی نوێ" لایەنی بێ دەنگیی گرتووە، بەڵام من لەبەرامبەر ئەم حاڵەتە دڵتەزێن و ئازاربەخشەوە دەڵێم:

لەبەر ئەوەی "سەعیدی نوێ" وەڵامی سەد پرسیاری بێنرخی داواکاری گشتیی پارێزگاکانی: ئیسپارتە و دەنیزلی و ئافیوون دەداتەوە، منیش مافی خۆمە کە سێ پرسیار

ئاراستەی وەزارەتی ناخۆ بە سەرۆکایەتیی شوکری قایا و وەزارەتی دادی ئێستا بکەم و بڵێم:

پرسیاری یەکەم:

بە چ یاسایەك من و سەد و بیست کەسی تر بەند دەکرێین لە ئەنجامی شەڕە قسەیەك کە هیچ ئاکامێکی لێ نەکەوتووەتەوە لە نێوان چاوش(عەریف)ێکی پۆلیس و کەسێکی ئاساییدا لە "ئەگریدیر" کە لە قوتابیانی نووریش نییە، تەنها بە بیانووی ئەوەی کە نامەیەکی ئاسایی منی پێ بووە.. پاشان ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە بۆ ماوەی چوار مانگ لە لایەن دادگاوە لەسەر ئەو نامەیە، کە لە پاشاندا هەموو ئەو کەسانە تەبریە بوون، پازدە کەسی لاوازی هەژار نەبێت، هاودەم لەگەڵ گەیاندنی زیانی دارایی بە زیاتر لە سەد کەس کە بە هەزار لیرە زیاتر مەزەندە دەکرێت؟

ئایا بە چ بنەمایەکی یاسایی دەکرێت گریمانەکان وەك شتی ڕووداو حسابیان بۆ بکرێت؟ ئایا بەپێی چ دەستوورێك زیانێکی دارایی بە بڕی هەزاران لیرە لە حەفتا کەسی خەڵکی دەنیزلی دەدرێت، دوای ئەوەی کە بێتاوانی و تەبریە بوونیان لە دادگادا بەدەست هێنا؟

پرسیاری دووهەم:

دەستووری خوایی دەفەرموێ: ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ (الأنعام:١٦٤).

پەیامێکی بچووك کە بڵاوکردنەوەمان قەدەغە کردووە و لە ماوەی هەشت ساڵدا یەك دوو جار نەبێت دەستم نەکەوتووە و، بناغەکەشی بیست و پێنج ساڵ پێشتر دانراوە و، لە چەند خاڵێکی گرنگیدا ئیمانی خەڵکی لە شوبهە و گومانەکان ڕزگار دەکات و، مرۆڤ لە ئینکاری کردنی فەرموودە موتەشابیهەکان دەپارێزێت.. دۆزینەوەی ئەم نامیلکە بچووکە لە شوێنێکی دوور و لە لای پیاوێك کە نایناسین و، پاشان بەخشینی واتایەکی پێچەوانە و دوور لەو اتای ڕاستەقینەی خۆی بەو پەیامە و.. دۆزینەوەی نامەیەك لە شاری "کووتاهیە" و "بالیکەسیر" کە بە ئاستەم ئاماژەی تێدایە بۆ ئەوەی کە نایاسایی بێت و، دەستگیر کردنمان لە ئەنجامی ئەمەدا هەر ئەو کاتە لە مانگی ڕەمەزاندا و ئێستاش بەم سەرما و سۆڵە سەختە لەگەڵ خەڵکانێکی زۆری جووتیار و کاسبکاری بێ تاواندا و.. گرتنی کەسێك تەنها لەبەر ئەوەی کە نامەیەکی ئاسایی کۆنی منی پێ بووە، یان بە ئۆتومبێلەکەی خۆی منی گێڕاوە، یان پەیوەندیی هاوڕێیانەی بەرامبەرمان

دەربڕیوە، یان کتێبێکی منی خوێندووەتەوە و، زیان گەیاندنی ماددی و مەعنەوی بەوان و بەم نیشتمان و نەتەوەیە بە ئەندازەی هەزاران لیرە، بە بیانووی گومانێکی بێ نرخ..

جا من دەپرسم و دەڵێم:

بە چ یاسایەکی دادگەری هەموو ئەمانە ڕوو دەدات؟ یان بە چ ماددەیەکی یاسایی ئەم کارانە ئەنجام دەدرێت؟ ئێمە دەمانەوێ ئەو یاسایانە بزانین تاکو نەکەوینە هەڵەوە!

بەڵێ، ڕاستیی یەکێك لە هۆکارەکانی گرتنمان لە "دەنیزلی" و "ئافیون"دا پەیامی: "تیشکی پێنجەم"ە. لە کاتێکدا کە بناغەکەی ئەم پەیامە زۆر لە پێش ماوەی ئەندامێتیم لە "دار الحكمة الإسلامية"دا نووسراوە، ئەویش بە نیازی ڕزگار کردنی ئیمانی خەڵکانی عەوام لەو کەسانەی کە ئینکاریی هەندێ فەرموودەی پیرۆز دەکەن لەبەر ئەوەی واتا و تەئویلەکانی ئەو فەرموودانە نازانن، بە ڕادەیەك کە وتویانە: ژیری قبوولی ناکات!

گریمان ئەم پەیامە ڕووی لە دنیا و سیاسەتە و ئێستاش نووسراوە.. بەڵام لەبەر ئەوەی پەیامێکی نهێنییە و، لە دەمی پشکنیندا لای ئێمە نەدۆزراوەتەوە و، هەواڵدانەکانیشی سەبارەت بە ئایندە هەموویان ڕاستن و، کاری بەسەر ئاسایش و ڕژێم و کەسانێکی دیاری کراوەوە نییە، بەڵکو بە ڕوونی و تێر و تەسەلی ڕاستییەکی زانستی ڕوون دەکاتەوە.. دەڵێم: تەنانەت گەر بە فەرزی مەحالیش ئەم گریمانە دابنێین، ئەوا هەر هیچ تاوان و گوناهێك پێکناهێنێت، چونکە پێش ئەوەی دادگاکان ئاشکرای بکەن زۆر بە نهێنی هەڵگیراوە، تاکو موناقەشەی لەسەر دروست نەبێت.

پاشان وەرنەگرتنی شتێك و ڕەفز کردنی بە تەواوی جیایە لە قبووڵ نەکردنی لەڕووی زانستەوە و، بە تەواوەتیش جیاوازە لە کار پێ نەکردنی. جا ئەو پەیامە لە ڕووی زانستییەوە ئەو ڕژێمەی پێ قبووڵ نییە کە لە ئایندەیەکی نزیکدا دێتەکایەوە. خۆ بەپێی هەموو یاساکانی دادگەریی سەرانسەری دنیا گریمانی تاوانباری لەمەدا نابینین.

پوختەی ئەم قسانە:

"کوفری موتڵەق" ژیانی هەمیشەیی لەناو دەبات و، ژیانی دنیاش دەکات بە ژەهرێکی کوشندە و خۆشی و تام و چێژەکانی دەسرێتەوە. جا پەیامەکانی نوور ماوەی سی ساڵە ئەم جۆرە کوفرە قەڵاچۆ دەکەن و، لە پووچەڵکردنەوە و شکست پێ هێنانی ئەو چەمکە کوفرییە سامناکەی کە ماددییان هەڵیان گرتووە سەرکەوتنیان بەدەست هێناوە و، بە

چەندین بەڵگەی درەخشان یاسا و دەستوورەکانی بەختەوەریی هەردوو ژیانی ئەم نەتەوەیە دەچەسپێنن و، لەمەشدا پشت بە حەقیقەتی بەرز و بڵندی قورئان دەبەستن.

جا ئەو پەیامانەی کە ئەمە پیشە و ئەرکی سەرشانیانە، گەر هەزار و یەك ناتەواویشیان تێدا بێت – نەك تەنها یەك دوو مەسەلە – ئەوا چاکەکارییەکانیان، کە لە هەزاران تێپەڕ دەبێت، ڕەچاو دەکرێت و بەسەر ناتەواوییەکانیاندا پێش دەخرێت. تەنانەت سەرجەمی ئەو ناتەواوییانە دەسڕێتەوە. ئێمە ئەم ئیددیعایە دەکەین و ئامادەین بۆ چەسپاندنیشی.

پرسیاری سێهەم:

وەك ئاشکرایە: ئەگەر نووسراوێکی بیست وشەیی تەنها پێنج وشەی تێدا بێت کە یاسا قبوولّی نەکات، ئەو پێنج وشەیە لادەبرێت و بوار بە بڵاوکردنەوەی وشەکانی تر دەدرێت..

لە دادگای ئەسکی شەهردا و دوای وردەکاری و لێکۆڵینەوەی چوار مانگی ڕەبەق، بە ڕواڵەت وا گومان برا کە تەنها پازدە وشە لە ڕووی یاساوە مایەی تاوانبار کردن بن. هەروەها دەستەی پارێزەرانیش لە سەرانسەری کۆمەڵە پەیامی "زولفەقار"دا – کە چوار سەد لاپەڕەیە – جگە لە دوو لاپەڕە هیچ شتێکی تریان تێدا نەدۆزییەوە کە لەگەڵ ئەم یاسایانەی ئێستادا نەگونجێت، لە کاتێکدا کە ئەو دوو لاپەڕەیە تەفسیری دوو ئایەتی قورئانی پیرۆزیان کردووە و سی ساڵ پێش ئێستا نووسراون. هەروەها کارشناسانی یاسایی لە هەردوو دادگای "دەنیزلی" و "ئەنقەرە"دا تەنها پازدە شوێنی "سەهوو"یان لە پەیامەکانی نووردا دۆزییەوە، ئەو پەیامانەی کە تا ئێستا بوون بەهۆی چاکسازیی سەدان هەزار کەس و، هەزار سوودیان بۆ وڵات و نەتەوە هێناوەتەدی.

پاشان ئایا زیندانی کردنی بنەماڵەی "چالیشقان" لەم وەرزی کار و ناوەڕاستی زستانە ساردەدا لەگەڵ کام بنەمای کۆماریدا دەگونجێت و کام لە یاساکانی بوار بەوە دەدات؟ لە کاتێکدا کە هەموو ئەو کارەی ئەم بنەماڵەیە ئەنجامیان داوە تەنها ئەوەیە کە چەند خزمەتێکی سادەیان پێشکەش بە پەیامەکانی نوور کردووە و، بە مەبەستی ڕزگار کردنی ئیمانی خۆیان ئەو پەیامانەیان نووسیوەتەوە و، لە دەمی غەریبیمدا لە "ئەمیرداغ" بەزەیییان بە پیریی مندا هاتووەتەوە و لەبەر خوای گەورە یارمەتییان داوم.

خۆ مادەم یاساکانی کۆماری، بەپێی بنەمای سەربەستیی ویژدان، کاریان بەسەر مولحیدانەوە نی‌یە، باشتر و حەقتر وایە کە هیچ کارێکیان بەسەر ئەو کەسانەشەوە نەبێت کە پەیوەندی‌یان بە دنیاوە نی‌یە و لەگەڵ خەڵکی دنیاشدا دەمقاڵێ و وتوویژ ناکەن و، بە شێوەیەکی سوودبەخش کار بۆ ئاخیرەت و ئیمان و نیشتمانی خۆیان دەکەن. هەروەك سیاسەتمەدارانی خاوەن دەستەڵات لە کیشوەری ئاسیادا – کە بە پەیدا بوونی پێغەمبەران تیایدا شەرەفمەند بووە – نابێ گەلانی خۆیان ناچار بکەن واز لە صەلاحەت و تەقوا و دینداری بهێنن، کە هەموو ئەمانە ماوەی هەزار ساڵە بوون بە خۆراك و چارەسەر و شتانی پێویست بۆ ئەو گەلانە.

یەکێك لە خواستەکانی مرۆڤایەتی چاوپۆشی‌یە لەو قسوور و ناتەواوی‌یانەی کە لە ناوەندی پرسیارەکانی کەسێکدا هاتوون بیست ساڵی تەمەنی بە گۆشەگیری و دوور لە خەڵکی بەسەر بردووە و، بە عەقڵی "سەعیدی کۆن" بیست ساڵ پێش ئێستا ئەو پرسیارانەی ئاراستە کردووە.

وا من لەبەر سوودی نەتەوە و ئاسایش و، وەك ئەرکێکی نیشتمانیی سەرشانم، ئەمەی خوارەوەتان یاد دەخەمەوە:

بەندکردن یان هەوڵی خراپەکاری لەگەڵ ئەو کەسانەدا کە پەیوەندی‌یەکی لاوازیان بە ئێمە و پەیامەکانی نوورەوە هەیە، لەوانەیە هانی زۆر لەو کەسانە بدات کە تا ئێستا سوودی ئیجابی‌یان بۆ نیشتمان و ڕژێم هەبووە، هەڵبگەڕێنەوە و ببن بە کەسانێکی دوژمن بە کارگێڕیی وڵات و، ئەو کارە بوار بۆ ئاشووب و تیرۆر و تۆقاندن بڕەخسێنێت.

بەڵێ، ئەو کەسانەی کە ئیمانی خۆیان لە ڕێی پەیامەکانی نوورەوە ڕزگار کردووە و مەترسی و زیانیان لە کۆمەڵگا دوور کەوتووەتەوە، تەنانەت بوون بە ئەندامی ئیجابی و سوودبەخش بۆ وڵات، ژمارەیان لە سەد هەزار کەس گەلێ زیاترە و، پلەوپایەی بەرزیان لە سەرجەم فەرمانگەکانی حکوومەتی کۆماریدا هەیە و، هەموو توێژ و چینەکانی خەڵکی دەنوێنن و، بەوپەڕی خۆنەویستی و دڵسۆزیی تەواوەتی و بە جوانترین شێوەی ڕاستی و سوود گەیاندن و ئیستیقامەت کارەکانیان ڕادەپەڕێنن.. جا ویژدان داخوازی ئەوەیە کە هەموو ئەوانە پارێزگاری بکرێن و پشتیان بگیرێت، نەك هەوڵ بدرێت خراپەیان لەگەڵدا بکرێت.

دەستەیەك لە کارمەندە ڕەسمی یەکان گوێیـان لـە سکاڵای ئێمـە کەڕ کـرد و بـواری قسەکردنیان پێ نەداین و، چەندین بڕوبیانووی پووچەڵ و نابەجێ دەهێننەوە بۆ گوشـار و تەنگ هەڵچنین پێمان. ئەم هەڵوێستەشیان وامان لـێ دەکـات کـە بـاوەڕێکی پتـەو بـهێنین بەوەی کە ئەوان بۆیە ئەم کارانە ئەنجام دەدەن تاکو بوار بۆ ئاشـووب و ئـاژاوە نانـەوە لـە وڵاتدا بڕەخسێنن.

پاشان من بە ناوی بەرژەوەندیی حکوومەتەوە دەڵێم:

مادەم هەردوو دادگای "دەنیزلی" و "ئەنقەرە" و دوای ئـەنجامدانی وردەکـاری لەسـەر پەیامی "تیشکی پێنجەم" هیچ کارێکیان لە دژی ئەو پەیامە نەنواند و دایانەوە بـە خۆمـان، ئـەوا پێویستە کـارگێڕیی دەوڵـەت جـارێکی تـر ئـەو پەیامـە نەترنجێنێتـەوە کاروبـاری ڕەسمی یەوە و نەیکات بە مایەی دەمقاڵێ و گفتوگۆ لەسەر کردن.

هەروەك ئێمـە لـە لایـەنی خۆمانـەوە ئـەو پەیامـەمان شـاردبووەوە پێـش ئـەوەی دەسـتی دادگـا بکـەوێت و ئاشـکرای بکـات. دەبێ دادگـای "ئـافیوون"یـش نـەیکات بـە مایـەی پرسیار و وەڵام، چونکە ئەو پەیامە هێندە بەهێزە کە بەرپەرچ نادرێتەوە و، لـەبارەی چـەند ڕووداوێکەوە پێش ڕوودانیان هەواڵی داوە کـە لـە دوایـیدا وەك هەواڵـەکانی ئـەو پەیامـە ڕووداوەکـان هاتـەدی و ڕوویـان دا! ئەمـە جگـە لـەوەی کـە پەیامەکـە پـەیوەندیی بـە کاروبـاری دنیـاوە نییـە، تەنـها ئـەوە نـەبێت کـە یـەکێك لـە واتـا زۆرەکـانی کەسـێك دەگرێتەوە کە مرد و کۆتایی پێ هات(١).

ویـژدانم هـانم دەدات کـە لەبـەر خـاتری بـەرژەوەندیی وڵات و نەتـەوە و لـە پێنـاوی پاراستنی ئاسایش و ڕێسا و کارگێڕیی وڵاتدا ئەمەی خوارەوەتان یاد بخەمەوە:

دەمارگیریتـان بـۆ ئـەو پیـاوە مـردووە واتـان لـێ نەکات کـە ئـەو هەواڵـە غەیبی یـە و واتاکەی کە لەو پەیامەدا هاتووە، بترنجێننـە چـەند کاروبـارێکی ڕەسمی یـەوە، چونکـە ئـەو چەشنە کارە پتر بوار دەڕەخسێنێت بۆ بڵاوبوونەوەی زیاتری ناوی ئەو پەیامە و ناسـاندنی بە خەڵکی!

* * *

(١) مەبەست لەو کەسە مستەفا کەمالە. (وەرگێڕ)

بۆ بەڕێزان سەرۆکی دادگای ئافیوون و داواکاری گشتی و ئەندامانی دادگا!

لێرەدا دەقی ئەو بەرگرییەتان پێشکەش دەکەم کە خستمە بەردەستی لایەنەکانی داد لە شاری "دەنیزلی" و لە (نۆ) بناغە پێکهاتووە:

وەك دەزانن من کەسێکم وازم لە ژیانی کۆمەڵایەتی هێناوە، بە تایبەت ژیانی ڕەسمی و سیاسی کە چەند لایەنێکی وردی هەیە. لەبەر ئەوە من نازانم دەبێ لە ئاستی ئەو ژیانەدا چ کارێك ئەنجام بدەم. تەنانەت هەر بیریشی لێ ناکەمەوە، چونکە بیر لێکردنەوەی گەلێ ئازارم دەدات، بەڵام ناچارم ئەم بەرگرییەم تۆمار بکەم، چونکە لە دادگایەکی پێشوودا لە لایەن کەسێکی بێ ویژدانەوە چەند پرسیارێکی دووپات بووم ئاراستە کرا کە هیچ پێویست نەبوون. جا ئەم بەرگرییەش (کە وەك کۆتایی ئەو وەڵامانە وایە کە ئەو کاتە پێشکەشم کردن) هەندێ جار لە مەبەست لا دەدات و لەوانەیە دووپات بوونەوەی ئەوتۆی تێدا بێت کە هیچ پێویست نەکات و، ڕێکوپێکیی تێدا نەبێت و، لەوانەشە هەندێ دەستەواژەی توندوتیژی وەهای تێدا بێت کە بگونجێت لە دژم بقۆزرێتەوە، یان هەندێ ڕستەی لەخۆ گرتبێت کە پێچەوانەی هەندێ لەو یاسایانە بێت کە شارەزایان نیم. بەڵام مادەم ئەو بەرگرییە ڕووی لە حەقیقەتە ئەوا دەکرێت لە پێناوی حەقیقەتدا چاو لەو ناتەواوییانە بپۆشرێت.

ئەم بەرگرییەم پاڵی بە نۆ بناغەوە داوە:

بناغەی یەکەم:

مادەم حکوومەتی کۆماری لە ژێر دروشمی ئازادیی ویژداندا کاری بەسەر هەرزە و مولحیدانەوە نییە، ئەوا دەبێ بە شێوەیەکی باشتر کاری بەسەر کەسانی خاوەن تەقوا و ئاییندارەوە نەبێت.

هەروەها مادەم هیچ نەتەوەیەك ناتوانێت بە بێ ئایین بژی، بە تایبەت گەر ئەوە ڕەچاو بکەین کە نەتەوەکانی کیشوەری ئاسیا لە ڕووی ئایینەوە لە نەتەوەکانی ئەوروپا ناچن و،

ئایینی ئیسلامیش لە ڕووی ژیانی کەسی و قیامەتی‌یەوە لە ئایینی نەصرانی ناچێت، ئەوەتا گەر موسڵمانێك بوو بێت بە مولحید هەرگیز وەك مولحیدانی تر نی‌یە.. لەبەر هەموو ئەمانە، ئەم ئایینە بووە بە پێویستی‌یەکی سروشتی لە ناخی ئەم نەتەوەیەی کە بە ئایینەکەی و بەرگریی قارەمانانەی لە دەستگرتنی پێیەوە لە بەرامبەر هەموو هێرشەکانی سەرانسەری جیهاندا ماوەی هەزار ساڵە ڕووی دنیای ڕووناك کردووەتەوە..

هیچ پێشکەوتن و شارستانێتی‌یەك ناتوانێت جێی فێربوونی چاکەکاری و ئایین و ڕاستی‌یەکانی ئیمان لە دەروونی ئەم نەتەوەیەدا بگرێتەوە، یان هیچ کام لەمانەی لەبیر بباتەوە.

کەواتە هەر حکوومەتێك جڵەوی فەرمانڕەوایی ئەم نەتەوەیە دەگرێتە دەست و، دادگەری و ئاسایش ڕەچاو دەکات، دەبێ هەڵوێستی خراپ بەرامبەر پەیامەکانی نوور دەرنەبڕێت و هیچ کەسێکیش بۆ هەڵوێستی لەو چەشنە ڕاپێچی نەکات.

بناغەی دووهەم:

جیاوازی‌یەکی گەورە لە نێوان ڕەتکردنەوەی شتێك و کار پێ نەکردنیدا هەیە. ئەوەتا لە هەموو حکوومەتێکدا کۆمەڵێك هەن کە بە توندی نەیاری ئەو حکوومەتەن. هەندێ جار ڕێ دەکەوێ کۆمەڵێك موسڵمان لە ژێر دەستەڵاتی مەجووسیدا دەبن، هەروەك دەگونجێ کەسانێکی جولەکە یان گاور لە ژێر سایەی حوکمی ئیسلامدا دەبن، وەك سەردەمی عومەری کوڕی خەتتاب – خوای لێ ڕازی بێت – کەچی لەگەڵ ئەوەشدا ئازادیی خۆیی و سەربەستیی کەسی سەبارەت بەوانەی کە ئاسایش تێك نادەن و خۆیان لە قەرەی کارگێڕیی حکوومەت نادەن، پارێزراوە. چونکە حکوومەتەکان ڕواڵەتیان بەلاوە گرنگە و، پەردە لە ڕووی شتانی ناو دڵ و دەروونەکان هەڵنادەنەوە.

ئاشکرایە کە هەر کەسێك بیەوێت خۆی لە قەرەی ئاسایش و سیاسەت و کارگێڕیی دەوڵەت بدات، دەبێ هەردەم ڕۆژنامەکان بخوێنێتەوە و بە دوای هەواڵی ڕووداوەکانی دنیادا بگەڕێت، تاکو زانیاری لەبارەی ئەو تەوژم و بارودۆخانەوە پەیدا بکات کە یارمەتیی دەدەن، بۆ ئەوەی لە هەڵسوکەوتەکانیدا بە هەڵەدا نەچێت وپێی نەترازێت..

کەچی پەیامەکانی نوور زۆر بە توندی ڕێی ئەم کارەی لە قوتابیانی گرتووە، تەنانەت هاوڕێ نزیکەکانم دەزانن کە ماوەی بیست و پێنج ساڵە وازم لە ڕۆژنامەکان هێناوە و

هەواڵی هیچ ڕۆژنامەیەکم لە کەس نەپرسیوە و حەز و ئارەزووم لێی نەبووە، چ جای ئەوەی بیانخوێنمەوە. وا ئێستاش ماوەی دە ساڵە جگە لە هەواڵی شکستی ئەڵمان و سەرکەوتنی بەلشەفیەکان هیچ هەواڵێکی تری جیهان و بارودۆخی دنیا نازانم.. پەیامەکانی نوور تا ئەم ڕادەیە ڕێی ئەو کارەیان لێ گرتم و لە ژیانی کۆمەڵایەتی دووریان خستومەتەوە.

کەواتە دەبێ دانایی حکوومەت و یاسای سیاسەت و دەستووری دادگەری ڕێ بەوە نەدەن کە هیچ کەسێك خۆی لە قەرەی من و برایانی هاوڕێنەی من بدات. خۆ ئەگەر کەسێك کاری وا بکات ئەوا لە ژێر کاریگەریی وەهم و سەرسەختی و ڕق و قینەکانی خۆیدا دەیکات!

بناغەی سێهەم:

ناچار بووم ئەم ڕاڤە کردنە دوور و درێژەی خوارەوە پێشکەش بکەم لە وەڵامی چەند ڕەخنەیەکی هەڵە و بێ واتا و دوور لە پێویستی داواکاری گشتیی دادگای پێشوودا سەبارەت بەوەی کە لە پەیامی "تیشکی پێنجەم"دا هاتووە. ئەو داواکارەش لە ڕەخنەکانیدا پاڵی بە هیچ ماددەیەکی یاساوە نەدابوو، بەڵکو پاڵی بە خۆشەویستی و دەمارگیریی خۆیەوە دابوو بۆ کەسێکی مردوو.

یەکەم: ئێمە "تیشکی پێنجەم"مان بە شێوەیەکی نهێنی پاراستبوو، پێش ئەوەی بکەوێتە دەستی حکوومەت. ئەوەبوو وێڕای ئەو پشکنینە وردانەی کە ئەنجام دران حکوومەت تەنانەت یەك دانە نوسخەی ئەو پەیامەی لە لای من دەست نەکەوت.

ئنجا تاکە ئامانجی ئەم پەیامەش ڕزگار کردنی ئیمانی خەڵکانی عەوامە و نەهێشتنی دوودڵی و گومانەکانیانە تاکو ڕزگاریان بکات لە ئینکاریی هەندێ لە فەرموودە موتەشابیهەکان. هەروەها ئەم پەیامە، مەگەر لە پلەی سێهەم و چوارەم و بە شێوەیەکی لاوەکی، دەنا ئاوڕی لە کاروباری دنیا نەداوەتەوە. لە کاتێکدا ئەو هەواڵەی پەیامەکە ڕایگەیاندووە ڕاست و دروستە و، کاری بەسەر دنیا و ئەهلی دنیاوە نییە و ڕکەبەری و زۆرانی لەگەڵدا نەگرتوون. بەڵکو تەنها هەواڵەکانی هێناوە، بێ ئەوەی کەسەکان دەستنیشان بکات، یان ناوەکان بدرکێنێت و، هەر تەنها ڕاستیی فەرموودەیەکی پیرۆزی پێغەمبەریان ﷺ بە شێوەیەکی گشتی و هەمەکی ڕوون کردووەتەوە. کەچی ئەوان ئەم

ڕاستی‌یەیان بەسەر کەسێکی سەرسووڕهێندا شکاندەوە کـە لـەم چەرخـەدا ژیـاوە و پڕاوپڕی ئەو دەرچووە. ئیتر ئەوان ڕەخنەکەیان لەو ڕووەوە ئاراستە کرد کە پێیـان وابوو ئەم پەیامە لـەم سـاڵانەی دواییدا نووسرابێت. کەچی مێژووی دانانی ئەم پەیامـە زۆر کۆنترە لە مێژووی پەیوەندی کردنم بە "دار الحكمـة الإسـلامية"وە، بەڵام دواتر سەر لـە نوێ ڕێکخرایەوە و ڕۆشتە ناو پەیامەکانی نوورەوە.

وا لە خوارەوەدا ئەمەتان بۆ ڕوون دەکەمەوە:

"چل ساڵ پێش ئێستا، واتە یـەك سـاڵ پێش ڕاگـەیاندنی سەربەسـتی[1]، هـاتم بـۆ ئەستەمبووڵ، فـەرماندەی گشتیی ئـەو کاتـەی سوپای ژاپۆنـی هـەندێ پرسیاری ئـایینیی ئاراستەی زانایانی ئیسلام کردبوو، ئـەوانیش پرسیارەکانی ئـەویان ئاراستەی مـن کـرد، هەروەك بەو بۆنەیەوە هەندێ پرسیاری تریشیان لەگەڵدا ئاراستە کردم.

یەکێك لەو پرسیارانە لەسەر ئەو فەرموودە پیرۆزە بوو کە دەفەرموێ:

(لە ئاخرزەماندا کەسێکی سامناك بەیانی‌یـەك کـە ڕۆژی لـێ دەبێتـەوە لـە ناوچـاویدا نووسراوە: ئەمە کافرە).

منیش وتم:

کەسێکی سەیر و سەرسووڕهێن کاروباری ئەم نەتەوەیـە دەگرێتـە دەسـت و، ڕۆژێـك دێت کە شەپقە لەسەر دەکات و خەڵکیش بە زۆرەملێ ناچار دەکات بیکەنە سەریان.

دوای ئەم وەڵامە لێیان پرسیم:

ئایا ئەو کەسەی کە لەو ڕۆژگارەدا شەپقە لەسەر دەکات پێی کافر نابێت؟

وتم:

کاتێ شەپقەکە لەسەری جێگیر دەبێت بەو مرۆڤە دەڵێت: سوژدە مەبە. بەڵام پشت بە خوا ئیمانی ناو سەری ئەو کەسە شـەپقەکە ناچـاری سـوژدە بـردن دەکـات و موسـڵمانی دەکات!

پاشان وتیان: ئەم کەسە ئاوێك دەخواتەوە و، دەستی کونی تێ دەبێت، ئیـتر ئـەو کاتـە هەمووان دەزانن کە ئەوە "سوفیانی"یە.

وەڵامم دانەوە:

مەبەست [illegible] گەیاندنی دووهەم جاری دەستوورە لە دەوڵەتی عوسمانیدا، کە بە "مەشرووتیەتی دووهەم" [illegible] ساڵی ١٩٠٨ز لە لایەن سوڵتان عەبدولحەمیدی دووهەمەوە ڕاگەیەنراوە. (وەرگێڕ)

پەندێك هەیە بۆ مرۆڤی هەڵەخەرج بەکار دەهێنرێت و، لەبارەیەوە دەوترێت: "دەستی کونی تێ بووە". واتە: سەروەت و سامان لە دەستیدا نامێنێتەوە، بەڵکو دەڕوات و بەزایە دەچێت.

بەم جۆرە، ئەو کەسە سەرسووڕهێنەرە گیرۆدەی مەی خواردنەوە دەبێت (کە شلەمەنی‌یە) و، لە ئەنجامی ئەم مەی خواردنەوەیەدا نەخۆش دەکەوێت و، ئەمەش بەرەو چەندین ئیسراف و هەڵەخەرجیی بێ سنوور دەیداتەبەر و، خەڵکانی تریش لەسەر ئیسراف و هەڵەخەرجی ڕادەهێنێت.

یەکێکیان پرسیی:

کاتێك ئەو کەسە دەمرێت شەیتان لەناوچەی "دەیکیلی تاش"ی ئەستەمبوڵ هەموو دنیا ئاگادار دەکاتەوە و هاوار دەکات کە: فڵانە کەس مرد!

هەر ئەو کاتە وتم:

"ئەو هەواڵە لە ڕێی برووسکەوە ڕادەگەیەنرێت".

بەڵام دوایی کە بیستم "ڕادیۆ" پەیدا بووە، زانیم وەڵامەکەی پێشووم ناتەواو بووە و، دوای هەشت ساڵ کە لە "دار الحكمة"دا بووم، وتم:

"هەواڵەکە بەهۆی ڕادیۆوە بە هەموو جیهان ڕادەگەیەنرێت".

پاشان هەندێ پرسیاری تریان لە بارەی بەربەستی "زولقەرنەین" و "یەئجووج و مەئجووج" و "دابة الأرض" و "دەجاڵ" و "هاتنە خوارەوەی حەزرەتی عیسا - دروودی لەسەر بێت - " لێ کردم و منیش وەڵامم دانەوە. تەنانەت هەندێ لەو وەڵامانە لە دانراوێکی کۆنمدا تۆمار کراون.

پاش ماوەیەك مستەفا کەمال دوو نامەی بە پەرلە(شفرە) نارد بۆ تەحسین بەگی هاوڕێم کە ئەو کاتە والی بوو لە شاری (وان). لەو دوو نامەیەدا بانگهێشتی دەکردم بۆ ئەنقەرە تاکو پاداشتم بداتەوە لەسەر بڵاوکردنەوەی نامیلکەی (شەش هێرشەکان)[1].

(١) ئەو کاتە تورکیا دوو حکومەتی تێدا بوو: حکومەتی خەلافەت لە ئەستەمبوڵ، کە لە ژێر ڕکێفی سوپای داگیرکەری ئینگلیزدا بوو.. ئەوی تریان لە ئەنقەرە بە سەرۆکایەتیی مستەفا کەمال و لە دژی دەوڵەتانی داگیرکەر دەجەنگا. مامۆستا نوورسیش ئەو دەمە لە ئەستەمبووڵدا دەژیا. ئەو نامیلکەیەشی لە دژی ئینگلیزی داگیرکەر و بەرپەرچدانەوەی سیاسەتیان بڵاوکردەوە و کاریگەریی گەورەی بۆ ئەو بارودۆخە لە بەرزکردنەوەی ورەی خەڵکیدا هەبوو. (وەرگێڕ)

منیش ڕۆشتم بۆ ئەنقەرە. لەوێ ئەوەی بۆ پێشنیاز كردم كە بە "واعیزی گشتی" لە پارێزگاكانی خۆرهەڵات(كوردستان)دا بە مووچەیەكی سێ سەد لیرەیی لە جێگەی شێخی سەنووسی دام بمەزرێنێت، چونكە شێخی ناوبراو زمانی كوردیی نەدەزانی، هەروەها لەگەڵ دامەزراندنم بە ئەندام لە ئەنجومەنی مەبعووسان(پەرلەمان)دا و، ئەندامێتیش لە سەرۆكایەتیی كاروباری ئایینی، هاودەم لەگەڵ مانەوەی ئەندامێتیم لە (دار الحكمـــــة الإســلامية)دا. مەبەستیشی ڕازی كردنی من و قەرەبوو كردنەوەی كارمەندییەكەی پێشووم بوو.

كاتی خۆی سولتان ڕەشادیش نۆ هەزار لیرەی زێڕی تایبەت كرد بۆ قوتابخانەی زەهراء كە هەر خۆم بناغەكەیم دانابوو، هەروەها بۆ زانكۆكەی شاری وان، جا لەم سەفەرەدا ئەنجومەنی.مەبعووسانی ئەنقەرەش بڕیاری دا ئەم بڕە پارەیە زیاد بكات بۆ سەد و پەنجا هەزار لیرەی وەرەقی، ئەوەبوو سەد و شەست و سێ پەرلەمانتار لە كۆی دووسەد ئەندامی ئەنجومەندا ئیمزای ئەو بڕیارەیان كرد و ڕەزامەندییان لەسەر نواند.

بەڵام كە سەرنجم دا بەشێك لەو هەواڵانەی لە دەقی ئەسڵیی "تیشكی پێنجەم"دا هەیە بە پڕاوپڕی لە كەسێكدا دیتەدی كە لەوێ بینیم، ناچار بووم واز لەو كارمەندییە گرنگانە بهێنم، چونكە بە قەناعەتی تەواو زانیم لەیەك تێگەیشتن لەگەڵ ئەو كەسەدا، یان مامەڵە لەگەڵ كردنی، یاخود ڕێ لێ گرتنی كارێكی ئەستەم و مەحاڵە. ئیتر دوای ئەوە وازم لە كاروباری دنیا و سیاسەت و ژیانی كۆمەڵایەتی هێنا و، هەموو كاتەكانم تەنها لە پێناوی خزمەتی ئیماندا تەرخان كرد. كەچی هەندێ كارمەندی لەخۆبایی و دوور لە ویژدان دوو سێ نامەیان پێ نووسیم كە ڕوویان لە دنیایە، پاشان لەبەر هێنانەدیی حەز و خواستی چەند زاتێك و بە بۆنەی ئەو پرسیارانەوە كە ئاراستە كران و پەیوەندییان بە فەرموودە موتەشابیهەكانی لەمەڕ نیشانەكانی قیامەتەوە هەیە، بناغەكانی ئەو پەیامە كۆنانەم كۆ كردەوە و سەر لەنوێ ڕێكم خستنەوە و پەیامەكە ناوی "تیشكی پێنجەم"ی پەیامەكانی نووری لەخۆ گرت. دەبێ ئەوەش بزانین كە ڕەنووسی پەیامەكانی نوور هەمیشە بە پێی تەرتیب و مێژووی دانانیان نییە، بۆ نموونە: مەكتووبی سی و سێهەم لە پێش مەكتووبی یەكەمدا نووسراوە. هەروەك ئەسڵی ئەم "تیشكی پێنجەم"ەش لەگەڵ هەندێ بەشی پەیامەكانی نووردا لە پێش پەیامەكانی نووردا دانراون.

بە هەر حاڵ.. دەمارگیری و هاوڕێیەتیی داواکاری گشتی - کە ئەم چەشنە مەقامەی هەیە - بۆ مستەفا کەمال بوو بەهۆی چەند پرسیار و پەڵپ و بیانوویەکی نایاسایی و هەڵە و دوور لە پێویست. هەر ئەوەش ناچاری کردم ئەم ڕوونکردنەوانە پێشکەش بکەم کە لە دەرەوەی باسەکەدایە.

لێرەدا، وەك نموونەیەك لەسەر گوفتاری نایاسایی تێکەڵ بە میزاجی کەسیی ئەو، یەکێك لە قسەکانی خۆی دەهێنم:

پێی وتم:

ئایا لە هەموو دڵی خۆتەوە لەو قسانەت پەشیمان نیت کە لە "تیشکی پێنجەم"دا هێناوتە؟ چونکە تۆ سووکایەتیت بەو کردووە کاتێ لەبارەیەوە وتووتە: هێندە ئارەق و شەرابی خواردووەتەوە کە وەکو کوندەی ئاوی لێ هاتووە.

منیش لە وەڵامی دەمارگیرییە تەواو هەڵە و نەفرەت لێ کراوەکەیدا، کە هی هاوڕێیەتیی خۆیەتی بۆی، دەڵێم:

شەرەفی سەرکەوتنی سوپای پاڵەوان نابێت تەنیا بدرێتە پاڵ ئەو، بەڵکو تەنها بەشێکی دیاریکراوی لەو سەرکەوتنەدا هەیە، چونکە ستەمێکی ئاشکرا و دەرچوونە لە دادگەری کە دەستکەوت و ماڵ و سامان و ڕۆزیی سوپا بدرێت بە تەنیا یەك کەسی سەرکردە.

جا هەروەك ئەو داواکارە گشتییە دوور لە ویژدانە بەوە تۆمەتبارم دەکات کە ئەو کەسە خاوەن عەیب و عارەم خۆش ناوێت، بە ڕادەیەك وەك کەسێکی خیانەتکار بە نیشتمان دامدەنێت! منیش لە لایەنی خۆمەوە بەوە تاوانباری دەکەم کە سوپای خۆش ناوێت، چونکە کاتێ کە ئەو هەموو شەرەف و دەستکەوتە مەعنەوییانەی سوپا دەبەخشێت بە هاوڕێکەی، ئەوا بەم کارەی سوپا لە شەرەفمەندیی خۆی بێ بەش دەکات. کەچی حەقیقەت ئەوە پێویست دەکات کە سەرجەمی چاکەکاری و کارە ئیجابییەکان بەسەر کۆمەڵ و سوپادا دابەش بکرێت، بەڵام ناتەواوی و خراپکاری و کارە سەلبییەکان دەبێ ئاراستەی سەرکردە و کەسی جڵەو بە دەست بکرێت، چونکە "بوون"ی هەر شتێك بە هاتنەدیی سەرجەم پایە و هەل و مەرجەکانی ئەو شتە دێتە دی. سەرکردەش لێرەدا تەنها یەکێکە لەو هەل و مەرجانە. بەڵام بۆ نەهاتنەدی و تێکچوونی ئەو شتە، نەهاتنەدیی تەنها یەك دانە مەرج، یان تێکچوونی یەك دانە لە پایەکانی

سەروزیادە. بۆیـە دەتوانرێـت ئـەو خراپکاری‌یـە بدرێتـە پـاڵ نەخشەسـاز و سـەرۆکی ئـەو کارە، چونکە چاکەکاری و لایەنە باشەکان چەند شـتێکی ئیجـابی و خـاوەن "بـوون"ن، کەواتە ناکرێ تەنها لەو کەسـانەدا جـەم بکرێـن کـە لـە سـەرۆکایەتیی دەوڵـەتدان. بـەڵام ناتەواوی و خراپکاری‌یەکان بریتین لە کاولـکـاری و شـتی "نـەبوو"، بۆیـە سـەرکردەکان بەرپرسن لێیان!

مادەم حەق و ڕاستی ئەمەیە، ئەوا چۆن دەکرێ هۆزێـك کـە چـەندین سـەرکەوتنی بـە دەست هێنابێت، بە سەرۆکەکەیان بوترێت: "دەستت خـۆش ئـەی حەسـەن ئاغـا"؟ بـەڵام گەر ئەو هۆزە شکست بهێنێت سووکایەتی ئاراستەی یەك بە یەکی ڕۆڵەکانی ئـەو هـۆزە بکرێت؟ دیارە ئەم چەشنە ڕەفتارە بە تەواوی پێچەوانە و دژی حەق و ڕاستی‌یە.

بە هەمان شێوە، ئەو داواکارە گشتی‌یەش کە منی تاوانبار کردووە، لە حەق و ڕاسـتی لایداوە، کەچی بە خەیاڵی خۆی بە ناوی دادگەری‌یەوە بڕیار دەدات!

هەر بە وێنەی هەڵەکەی ئەم داواکارە، ماوەیەکی کەم پێش جەنگی جیهانیی پێشـوو، هەندێ کەسی ئایینداد و خاوەن تەقوا هاتن بۆ لام لە شاری وان و، وتیان:

"هەندێ لە سەرکردەکان چەند کارێکی دژ بـە ئـایین ئـەنجام دەدەن. دەمانـەوێ لێـان هەڵبگەڕێینەوە. تۆیش بەشداریمان بکە"!

پێم وتن:

"ئـەو کـارە بێ دینی و خراپکاری‌یانـەی کـە ئێـوە باسـی دەکـەن هـی ئـەو چەشـنە سەرکردانەیە و، نـاکرێ بەرپرسیارێتی‌یان بخرێتـە ئەستۆی سـوپاوە. چونکـە ئـەم سـوپای عوسمانی‌یە لەوانەیە سەد هەزار ئەولیای خوای گەورەی تێدا بێت، بۆیە ناتوانم شمشـێر لـە ڕووی ئەم سوپایەدا هەڵبرم و بەشداریتان بکەم".

دوای ئەمـە، وازیـان لـە مـن هێنـا. بـەڵام خۆیـان چـەکیان هـەڵگرت و، ئاکامەکەشی ڕووداوەکەی "بەتلیس"(١) بوو، کە هیچ ئامانجێکی ئەوانی نەهێنایە دی..

---

(١) ئەو ڕووداوە بریتی‌یە لە هەڵسـانەوەی هـۆزە کوردەکـانی دەوروبـەری شـاری "بەتلیس" بـە سـەرۆکایەتیی شێخ سەلیم لە دژی هەڵسوکەوتی ناموسڵمانانەی هەندێ لە ئەفسەرەکانی حوکمی "ئیتتیحاد و تـەرەقی" و لـە مـانگی حوزەیرانی سـاڵی (١٩١٣ز) واتـە لـە پێش هەڵگیرسـانی جـەنگی جیـهانیی یەکەمدا ڕووی داوە و بـۆ ماوەی حەفتەیەك شارەکەیان لە ژێر دەستدا بووە. (وەرگێڕ)

پاش ماوەیەکی کەم جەنگی یەکەمی جیهانی هەڵگیرسا و، ئەو سوپایە لە ژێر ئاڵای ئاییندا بەشداریی لەو جەنگەدا کرد و ڕۆشتە ناو گەرمەی جیهادەوە و، سەد هەزاریان لێ شەهید بوو، لەم ڕێیەشەوە ئەو شەهیدانە بۆ پلەی ئەولیاکان بەرز بوونەوە و، بە خوێنەکەیان ئیمزایان لەسەر بڕوانامەی "ویلایەت" کرد! ئەو ئاکامەش بوو بە بەڵگەیەك و پشتی ڕاستیی ڕەفتارەکەی منی گرت لەو کێشەیەدا.

بە هەر حاڵ.. ناچار بووم نەختێ درێژە بەم باسە بدەم و، ڕەفتار و هەڵسوکەوتە سەیرەکانی داواکاری گشتی – کە سووکایەتیی پێوە دیارە بە من و پەیامەکانی نوور – بۆ ئەم درێژە پێدانە ڕایپێچام.

لە کاتێکدا کە ئەرکی سەرشانی ئەو کەسەی بە ناوی دادگەرییەوە دەدوێت ئەوەیە کە بوار بە هیچ هەست و سۆزێکی کەسیی خۆی و هیچ کاریگەرییەکی دەرەکی نەدات کاری تێ بکەن و بە هەڵەیدا ببەن، تەنانەت گەر بە شێوەیەکی جوزئییش بێت، یان بێ لایەنیی پێ لە دەست بدەن و، هەرگیز بە کاردانەوەی دەروونی و شەخسیی خۆی بڕیار دەرنەکات.

بناغەی چوارەم:

دوای ئەوەی کە دادگای "ئەسکی شەهر" بە درێژایی چوار مانگ بە وردی لە سەدان پەیامی نووری کۆڵییەوە، بڕیاری بەند کردنی شەش مانگیتەنها بۆ پازدە کەس دەرکرد لە نێوان سەد و بیست کەسدا کە تۆمەتیان ئاراستە کرابوو. سەبارەت بە خۆیشم بڕیاری تەنها یەك ساڵ بەندییان لەسەر دەرکردم.

خۆ ئەوان هەرچەندە لە سەد دانە پەیامی ئێمە ورد بوونەوە، کەچی تەنها پازدە وشە نەبێت لە یەك دوو پەیامدا هیچ شتێکی تریان نەدۆزییەوە و، بڕیاری بێ تاوانییان سەبارەت بە دامەزراندنی تەریقەتی سۆفی و کۆمەڵەی سیاسی و مەسەلەی شەپقەدا بۆ دەرکردین و، ماوەی حوکمەکەشمان لە بەندیخانەدا بەسەر برد.

پاش ئەوە لە "قەستەمۆنی"شدا چەند جارێك پشکنین و گەڕانی زۆریان ئەنجام دا، کەچی هیچ شتێکیان دەست نەکەوت کە بکرێت بە مایەی تاوانبار کردنمان.

چەند ساڵێك پێش ئێستا حکوومەت لە "ئیسپارتە" دەستی بەسەر هەموو بەشەکانی پەیامەکانی نووردا گرت، بە بێ جیاوازی لە نێوان پەیامە ئاشکرا و پەیامە تایبەتە پەنهانەکاندا. کەچی دوای لێکۆڵینەوەی وردی ماوەی سێ مانگ هەموویان درانەوە بە خاوەنەکانیان.

چەند ساڵێك دوای ئەوە، هەموو پەیامەکان بۆ ماوەی دوو ساڵ لە ژێر لێکۆڵینەوەی وردی دادگای "دەنیزلی" و دادگای "ئەنقەرە"دا بوون، پاشان هەموو ئەو پەیامانەیان پێ داینەوە.

کەواتە مادەم حەقیقەت ئەمەیە، ئەوا تاوانبارکردنی ئێمە و پەیامەکان و قوتابیانی نوور لە لایەن کەسانێکەوە کە بە ناوی یاساوە دەدوێن، بەڵام بە ڕق و قینەوە ڕەفتار دەنوێنن و، لە ژێر کاریگەریی هەست و نەست و هەوا و ئارەزووی کەسیی خۆیان و بە شێوەیەکی نایاسایی سەرزەنشتمان دەکەن، ئەم کارەیان تەنها تاوانبار کردنی ئێمە ناگەیەنێت، بەڵکو پێش ئێمە تاوانبار کردنی دادگای "ئەسکی شەهر" و دادگای "قەستەمۆنی" و، کارمەندانی ئاسایشی ئەو پارێزگایە و، دام و دەزگای دادی شاری "ئیسپارتە" و، دادگای "دەنیزلی" و، دادگای تاوانە گەورەکانی "ئەنقەرە" دەگرێتەوە..

واتە ئەو کەسانە دەچن هەموو ئەو دام و دەزگایانە دەکەن بە هاوبەشی تاوانەکەمان (گەر تاوانمان هەبێت)! چونکە ئەگەر ئێمە هەر تاوانێکمان لە ئەستۆدا بێت دەبێ ئەو لایەنە ناوبراوانەی ئاسایش لەو سێ چوار پارێزگایەدا وێڕای چاودێریی وردیان نەیانبینیبێت، یان بینیبێتیان بەڵام چاویان لە ئاستیدا نووقاندبێت. هەروەها ئەو دوو دادگایەش سەرباری پشکنین و لێ وردبوونەوەی ماوەی دوو ساڵ نەیانتوانیبێت بەو تاوانە بزانن، یاخود بە گرنگی و بایەخ پێدانەوە نەیانخوێندوونەتەوە..

کەواتە دەبێ ئەم لایەنانە لە ئێمە زیاتر تاوانبار بن!

لە کاتێکدا کە ئەگەر هەر چەشنە حەزێکمان لە کاروباری دنیا ببوایە، ئەو دەنگەی کە لێمانەوە دەبیسترا وەك هی ویزەی مێش نەدەبوو، بەڵکو کارەکەمان بە وێنەی زرمەی تۆپ دەنگی دەدایەوە!

بەڵێ، پیاوێك کە بەوپەڕی توندوتیژی و بە بێ هیچ ترس و بیمێك لە بەردەم ئەو دادگا عورفی‌یە سەربازی‌یەدا کە بەهۆی ڕووداوی ٣١ی مارتەوە[1] سازکرا بەرگری‌یەکی یەکجار کاریگەر و دلێرانەی کرد و، لە بەردەم ئەنجومەنی (مەبعووسان)یشدا بە هەمان شێوە، بێ ئەوەی گوێ بە تووڕەیی و هەڵچوونی مستەفا کەمال بدات.. چۆن ئەو کەسە بەوە تۆمەتبار دەکرێت کە گوایا بە نهێنی و بێ ئەوەی کەس پێی بزانێت ماوەی هەژدە ساڵی ڕەبەق پیلانی سیاسی دەگێڕێت؟ ئەو کەسەی تۆمەتی وای ئاراستە بکات بێ هیچ گومانێك کەسێکی قین لە دڵە. جا هەروەك لە داواکاری گشتیی دادگای "دەنیزلی" ئومێدمان دەکرد، لە داواکاری دادگای "ئافیوون"یش ئومێدەوارین کە لە ڕەخنە و ڕقی ئەو داخ لە دڵانە ڕزگارمان بکات و، حەقیقەت و ڕووی ڕاستەقینەی دادگەری دەربخات.

بناغەی پێنجەم:

یەکێك لە دەستووره بنەڕەتی‌یەکانی قوتابیانی نوور تونەخن نەکەوتنی سیاسەتە بە پێی توانا و خۆهەڵنەقورتاندنە لە کاروباری حکومەت. چونکە خزمەتکردنی قورئان – بە ئیخلاس و خاوێنی – سەروزیادیانە و پێویستی‌یان بە هیچ شتێکی تر ناهێڵێتەوە..

---

(١) ڕووداوی ٣١/مارت/١٣٢٥ (بە تەقویمی ڕۆمی) بریتی‌یە لە هەڵگەڕانەوەیەکی سەربازی و ملنەدانی سەربازەکان بۆ فەرمانی فەرماندەکانیان. ئەم ڕووداوە یەکەم جار لە سەربازگەی "تاش قشلە"ی ئەستەمبوڵ سەری هەڵدا، پاشان سەربازگەکانی تری شاری گرتەوە و، ئنجا سەربازە هەڵگەڕاوەکان ڕژانە ناو شەقامەکان و هەندێ وەزیر و پەرلەمانتار و ئەفسەریان کوشت. خۆ ئەگەر ئەو وتارانەی مامۆستا نوورسی نەبوایە کە دەرۆشت لەناو سەربازگەکانیاندا ئاراستەی دەکردن لەوانەبوو گەلێ ئاکامی ناهەموار لەو هەڵگەڕانەوەسەربازی‌یە بکەوتایەتەوە، بەڵام وتارەکانی مامۆستا هۆکارێکی گرنگ بوون لە هێدی کردنەوەی سەربازە هەڵگەڕاوەکاندا. ئەم ڕووداوەش لە ڕۆژی ١٣/نیسان/١٩٠٩زدا دەستی پێ کرد، واتە دوای ڕاگەیاندنی مەشرووتیەت(ڕژێمی پەرلەمانی)ی دووهەم و هاتنەسەرحوکمی کۆمەڵەی ئیتیحاد و تەرەقی. ئنجا سوڵتان عەبدولحەمید تاوانبار کرا بە سازدانی ڕووداوەکە و، کۆمەڵەی ناوبراو کۆمەکی سەربازیی لە شاری سولانیکەوە — کە بنکەی سەرەکی‌یانی لێ بوو — هێنایە ناو شاری ئەستەمبوڵ. خۆ هەرچەندە سوڵتان عەبدولحەمید دەیتوانی ئەو هێزە سەربازی‌یە تەفروتوونا بکات، بەڵام لەبەر نەڕشتنی خوێنی ناهەق لە ڕووداوێکدا کە دەستێکی پەنهانی لە پشتەوە بوو ڕووبەڕووی ئەو کۆمەکە سەربازی‌یە نەبووەوە. دوابەدوای گەیشتنی هێزە سەربازی‌یەکە باری نائاسایی ڕاگەیەنرا و هەڵگەڕانەوەکەش سەرکوت کرا و دادگای سەربازی پێك هێنرا و گەلێ کەسی پێ لە سێدارە درا. ئنجا کۆمەڵەی ئیتیحاد و تەرەقی ئەم ڕووداوەی قۆزتەوە و لە ٢٧/نیسان/١٩٠٩دا سوڵتان عەبدولحەمیدی لەسەر کورسیی حوکم لابرد. بەم جۆرە و لە ماوەیەکی کورتدا دەرکەوت کە ڕووداوەکە هەر لە بناغەدا بۆ ئەو دەرەنجامە ساز کرابووا (وەرگێڕ)

پاشان ئەوانەی کە ڕۆشتوونەتە ناو گۆڕەپانی سیاسەتەوە، لەم کاتەدا کە چەندین تەوژمی بەهێز لە ئارادایە، هەرگیز کەسیان ناتوانێت پارێزگاری لە سەربەخۆیی و ئیخلاسی خۆی بکات، چونکە یەکێك لەو تەوژمانە بەلای خۆیدا کێشی دەکات و وای لێ دەکات کە لە بەرژەوەندیی ئەودا و بۆ حسابی ئەو کار بکات. کە بەمەش پاکوخاوێنیی کار و خزمەتەکەی لە دەست دەدات.

پاشان سەخت ترینی جۆرەکانی ستەم و توندوتیژترینی جۆرەکانی خۆسەپاندن و ئیستیبداد کراون بە دەستوور و یاسای ململانێ و کێشەی ماددی لەم سەردەمەدا، کەئەمەش دەبێتە هۆی ئەوەی کە زۆر کەسی بێ تاوان ببێت بە قوچی قوربانیی هەڵەی تەنیا کەسێك، یان بە جۆرێ گیرۆدە دەبێت کە کۆنترۆڵی خۆی لە دەست دەدات. ئەو کاتەش هەر کەسێك لەبەر دنیا وازی لە ئایینەکەی هێناوە یان ئایینەکەی خۆی کردووە بە هۆکارێك بۆ بەدەستهێنانی دنیا، پێی وا دەبێت کە ڕاستییەکانی قورئان - ئەو ڕاستییانەی کە نابێت بۆ هیچ شتێك بەکار بهێنرێن و بقۆزرێنەوە - لە بواری پڕوپاگەندەی سیاسیدا بەکارهێنراوە.

پاشان هەموو کەسێکی سەرجەم چینەکانی نەتەوە، نەیاران و لایەنگران.. کارمەندان و خەڵکانی تر، هەر یەکەیان بەشی خۆی لەو ڕاستییانەی قورئاندا هەیە و پێویستی پێیانە..

لەبەر ئەمانە، دەبێ قوتابییانی نوور هەر وا بە بێ لایەنیی تەواوەتی بمێننەوە و، گەلێ پێویستە کە خۆیان لە قەرەی سیاسەت و ململانێی ماددی نەدەن و بەشداریی تێدا نەکەن.

بناغەی شەشەم:

کەس مافی ئەوەی نییە کە بە بیانووی قسوور و ناتەواوی لە مندا یان لە هەندێ لە براکانمدا هێرش بکاتە سەر پەیامەکانی نوور، چونکە "پەیامەکانی نوور" ڕاستەوخۆ پەیوەستن بە قورئانی پیرۆزەوە، قورئانیش پەیوەستە بە عەرشی مەزنی خوای گەورەوە. کەواتە کێ هەیە بتوانێت دەست بۆ ئەوێ درێژ بکات و ئەو پەتە قایمانە خاو بکاتەوە!

پاشان هەرگیزاو هەرگیز ناکرێ پەیامەکانی نوور بەرپرس بکرێن لە نەنگی و ناتەواوییەکانی ئێمە، چونکە بەرەکەتی ماددی و مەعنەویی ئەم پەیامانە و خزمەتە

مەزنەکانیان بە ئاماژەی سی و سێ ئایەتی قورئانی پیرۆز و سێ کەرامەتی ئیمامی عەلی - خوای لێ رازی بێت - و هەواڵەکانی شێخی گەیلانی - قُدِّسَ سِرُّه - هاتووەتە دی. دەنا ئەم وڵاتە ڕووبەڕووی چەندین زیانی ماددی و مەعنەویی ئەوتۆ دەبێتەوە کە چارەسەر و قەرەبوو نەکرێتەوە.

بە پشتیوانیی خوای گەورە، سەرجەم فرت و فێڵ و پیلانە شەیتانییەکان و هێرشەکانی مولحیدانی دوژمنی پەیامەکانی نوور شکست دەهێنێت و پووچەڵ دەبێتەوە، چونکە قوتابیانی نوور وەکو کەسانی تر نین. بە پشتیوانی و چاودێریی خواوەند ناتوانرێت پەرتەوازە بکرێن و ناچار بکرێن واز لە بانگەوازەکەیان بهێنن، یان بە سەریاندا زاڵ ببن.

قوتابیانی نوور کە لە هەموو شوێنێکدا هەن و ڕێز و خۆشەویستیی جەماوەری ئەم نەتەوەیەیان بەدەست هێناوە - کە ئەمەش بە شتێکی زیندوو دادەنرێت لەم نەتەوەیەدا - ئەو قوتابیانەی نوور، جگە لەوەی کە قورئان ڕێی بەرگریی ماددییان پێ نادات، خۆیشیان هەرگیز بەشداری لە ڕووداوێکی جوزئیی وەك ڕووداوەکانی لەمەڕ شێخ سەعیدی پیران و ڕووداوی "مەنمەن"دا[1] ناکەن. چونکە ئەگەر خوا نەخواستە ستەمێکی توندوتیژی لە ڕادەبەدەریان لێ بکرێت و هێرش بکرێتە سەر پەیامەکانی نوور ئەوا ئەو مونافیق و مولحیدانەی کە حکومەتیان خەڵەتاند، بێ هیچ گومانێك پەشیمان دەبنەوە.

بە کورتی:

مادەم ئێمە کارمان بەسەر دنیای ئەهلی دنیاوە نییە، دەبێ ئەوانیش حەقیان بەسەر قیامەتمان و خزمەتی ئیمانیمانەوە نەبێت.

* * *

(١) پێ دەچێ کە ڕووداوێکی دروستکراو بووبێت لە لایەن حکومەتی مستەفا کەماڵەوە. گوایا لە مزگەوتێکی ناحیەی "مەنمەن" بە سەرکردایەتیی کەسێکی شێت خەڵکەکە لە حکومەت هەڵگەڕاونەتەوە! ئەمە کرا بە بیانوویەك بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی دڕندانە دەست لە خەڵکی شارەکە بووەشێنن و هەست و نەستی ئیسلامیی موسڵمانانیش زامدار بکەن. (وەرگێڕ)

(وا لە خوارەوەدا خاتیرەیەکی دێرین و بەسەرهاتێکی جوانی بەرگری لە بارەی دادگای "ئەسکی شەهر"ەوە دەهێنین کە تا ئێستا پەنهان بووە و، لەناو دۆسیە ڕەسمی‌یەکانی دادگادا نی‌یە و، لەو بەرگری‌یەشمدا نەهاتووە کە لە بەردەم دادگای ناوبراودا کردم).

لەوێ لێیان پرسیم:

ڕات سەبارەت بە سیستەمی کۆماری چی‌یە؟

پێم وتن:

دەتوانن لە ڕێی کتێبی (مێژووی ژیان)مەوە، کە لە بەردەستی خۆتاندایە، دڵنیا ببن لەوەی کە من پێش ئەوەی ئێوە بێنە دنیا - جگە لە سەرۆکی دادگا کە مرۆڤێکی بە تەمەنە - کەسێکی ئاییندار و لایەنگری سیستەمی کۆماری بووم. پوختەی ئەوەش بەم جۆرەیە کە :

"ئەو کاتە من - وەك ئێستام - گۆشەگیر بووم لە ژێر گومەزێکی چۆڵدا. کاتێ کە شۆربایان بۆ دەهێنام دەنك و دانەکانی ناو شۆرباکەم دەردەهێنا و بۆ مێرووڵەکانم ڕۆدەکردن و، خۆیشم نانەکەم بە شلەکەی تەڕ دەکرد. جا ئەو کاتە کە لێیان پرسیم بۆچی وات دەکرد، وتم:

- نەتەوەی مێرووڵە و هەنگ لە ژێر سایەی ڕژێمێکی کۆماریدا دەژین، منیش لەبەر ڕێزنانم لە ڕژێمە کۆماری‌یەکەیان دانی ناو شۆرباکەم بۆ ڕۆ دەکردن.

پێیان وتم:

- تۆ بەم کارەت ڕەفتارێکی پێچەوانەی سەلەفی صالحت کردووە.

لە وەڵامدا وتم:

- خەلیفە ڕاشیدەکان هەروەك خەلیفە بوون، لە هەمان کاتدا سەرۆك کۆماریش بوون. ئەوەتا صیددیقی مەزن (خوای لێ ڕازی بێت) بێ هیچ گومانێك وەك سەرۆك کۆمار وا بووە بۆ عەشەرەی موبەششەرە و سەرجەمی هاوەڵان، بەڵام نەك لە ژێر ناونیشان و لە قاوغێکی بەتاڵدا، بەڵکو هەریەکەیان سەرۆك کۆمارێکی ئایینداربوون و، واتای دادگەریی ڕاستەقینە و سەربەستیی شەرعی‌یان لەخۆدا هەڵگرتبوو.

کەواتە ئەی داواکاری گشتی و ئەی ئەندامانی دادگا! ئێوە بە دوژمنایەتی کردنی بیرێك تۆمەتبارم دەکەن کە من ماوەی پەنجا ساڵە هەڵگری ئەو بیرەم!

خۆ ئەگەر پرسیارەکەتان سەبارەت بە کۆمارێتیی عیلمانی‌یەوە بێت، ئەوا من هێندەی لـێ دەزانم کـە واتـای "عیلمانیـەت" مانەوەیـە لـە بێ لایـەنیدا. جـا هـەروەك ئـەو چەشـنە حکوومەتە بە بیانووی ئـازادیی ویژدانـەوە کـاری بەسـەر مولحیـدان و کەسـانی هـەرزەوە نی‌یە، دەبێ بە هەمان شێوە حەقی بەسەر ئایینداران و ئەهلی تەقواشەوە نەبێت. جـا ئێستا من ئاگام لە بارودۆخی سیاسی و ئەو حاڵەتانـە نی‌یـە کـە حکوومـەتی کۆمـاری تیایدایـە، چونکە بیسـت و پێنـج ساڵە لـە ژیـانی کۆمەڵایـەتی دابـڕاوم و دووره پـەرێزم. جـا ئەگـەر ڕۆشتبێتە ناو قۆناغێکی ترسناکەوە لە بەرژەوەندیی مولحیدان و یاسـای وای دارشتبێت - خوا پەنامان بدات - هەموو ئەو کەسانە تاوانبار بکات کە بۆ قیامەت و ئیمانی خۆیـان تێدەکۆشن، ئەوا من بە بـێ هیـچ تـرس و بیمێـك پێتـان دەڵێم: ئەگـەر هـەزار گیـانم ببێـت هەرگیز دوودڵ نیـم لـەوەدا کە هەرهـەموویان لـەپێناوی قیامـەت و ئیمانەکەمدا بـەخت بکەم. ئێوەش چیتان پێ دەکرێت بیکەن و، دوا گوفتاری من ئەوە دەبێت کە:

﴿حَسْبُنا اللهُ وَنِعْمَ الْوكيل﴾.

جـا ئەگـەر ئیعدامـم بکـەن بـە ناحـەق و سـتەم، یـان بڕیـاری بـەندی و کـاری قورسـم بەسەردا بسەپێنن، ئەوا من بەم وتەیەم بەرپەرچتان دەدەمەوە و، دەڵێم:

بە فەزڵی ئەو ڕاستی‌یانەی کە پەیامەکانی نوور ئاشکرایان کردوون، مـن ئیعـدام نـابم، بەڵکو تەسریح دەبم و دەڕۆم بۆ جیهانی ڕووناکی و بەختەوەری. بەڵام ئێوە ئەی دوژمنانی پەنهان و خۆشارەوەی پشتی پەردە کـە لـە پێنـاوی گومڕاییـدا دەمانـهاڕن! بزانـن کـە مـن بەوپەڕی دڵنیایی و ئاسـوودەیی‌یەوە ئامـادەم گیـانم ببەخشـم، چونکـە دەزانم و دەبینـم کـە ماوەیەکی تر بڕیاری ئیعدامی هەمیشەیی و زیندانـی تاکـە کەسـی و هەتاهـەتاییتان لـەسـەر دەردەکرێت. کەواتە تۆڵەی من لە ئێوە بە تەواوی دەسێنرێتەوە.

لە دادگادا ئەمەم پێ وتن.

بناغەی حەوتەم:

بە پشـت بەسـتن بـە چـەند لێکۆڵینەوەیـەکی ڕووکـەش کـە لـە چـەند شـوێنێکی تـردا کراون، دادگای "ئـافیوون" ئێمـە بـە (هـەوڵدان بـۆ دامـەزراندنی کۆمەڵەیـەکی سیاسـی) تاوانبار دەکات.

منیش لە وەڵامی ئەمەدا دەڵێم:

یەکەم: هەموو ئەو کەسانەی هاورێیەتیی منیان کردووە شایەتی دەدەن کە وا ماوەی نۆزدە سالی ڕەبەقە تەنانەت یەك دانە ڕۆژنامەم نەخوێندووەتەوە و گوێم لە خوێندنەوەی نەگرتووە و پرسیاریشم لەبارەوە نەکردووە. ئنجا لە ماوەی دە سال و پێنج مانگدا جگە لە هەوالی شکستی ئەلمانیا و مەترسیی شیووعی هیچ هەوالێکی ترم نەزانیوە و حەز و ئارەزووشم لە زانینی نەبووە.

کەواتە کەسی ئاوا هەرگیز ناگونجێ بچووکترین پەیوەندیی بە سیاسەت و کۆمەلە سیاسییەکانەوە هەبێت.

دووهەم: هەر سەد و سی پەیامەکانی نوور لە بەردەست و پێش چاودان، دادگای "ئەسکی شەهر"یش قەناعەتی کرد بەوەی کە جگە لە ڕاستییەکانی ئیمان هیچ ئامانجێکی تر و هیچ مەبەستێکی دنیایی لەم پەیامانەدا نییە. هەر لەبەر ئەوە بوو کە یەك دوو پەیام نەبێت، بە خراپە توخنی هیچ کام لەو ئەو پەیامانە نەکەوت.

بەلام دادگای "دەنیزلی" توخنی هیچ کام لە پەیامەکان نەکەوت و، دەزگای مەزنی ئاسایشی "قەستەمۆنی"یش سەرباری ئەوەی کە ماوەی هەشت سالی تەواو چاودێر و پشکنینی بەردەوامیان لەسەر دانایین، یەك دوو کەس نەبێت لەوانەی کە لە کاروبارەکانمدا یارمەتیم دەدەن و سێ کەسی تر نەبێت کە بە چەند بیانوویەکی لاواز تۆمەتباریان کردن، هیچ کەسێکی تریان دەست نەکەوت کە تۆمەتیان ئاراستە بکەن.

ئەمەش ئەوە دەردەخات کە قوتابیانی نوور بە هیچ شێوەیەك کۆمەلەیەکی سیاسی پێکناهێنن.

خۆ ئەگەر چەمکی (کۆمەلە) لای داواکاری گشتی بریتی بێت لە کۆمەلێکی ئیماندار کە بۆ قیامەتی خۆی تێبکۆشێت، ئەوا لە وەلامدا پێی دەلێین: هەرکات ناوی (کۆمەلە)تان بۆ خوێندکارانی زانکۆ و پیشەوەرانی هەر پیشەیەك بەکارهێنا، ئەو کاتە دەکرێ ناوی (کۆمەلە) بەو چەمکە لە ئێمەش بنرێت.

بەلام ئەگەر مەبەست کۆمەلە کەسانێك بن کە بە هاندەری ئایینی ئاسایشی ناوخۆ تێك بدەن، ئەوا لە بەرپەرچیدا دەلێین:

تێوەنەگلانی قوتابیانی نوور لە ماوەی بیست سالدا و لە هیچ شوێنێکدا بە هیچ ڕووداوێکەوە کە ئاسایش تێك بدات و تۆمار نەکردنی هیچ ڕووداوێك لە دژی ئەوان نە

لە لایەن حکوومەت و نە لە لایەنی دادگاوە، درەخشانترین بەڵگەیـە لەسەر بەتاڵی و بێ بناغەیی ئەو تۆمەتە.

خۆ ئەگەر لەو گومانەشدا بن کە بەهێزکردنی هەست و سۆزی ئایینی لە داهاتوودا - نەك ئێستا - دەبێت بەهۆی تێکدانی ئاسایشی ناوخۆیی و، مەبەستیشتان لە تۆمەتبارکردنی ئێمە بە تۆمەتی دامەزراندنی "کۆمەڵە" ئەمەیە، ئەوا دەڵێین:

یەکەم: هەموو واعیزەکان (لە پێشەنگیانەوە سەرۆکایەتیی کاروباری ئایینی) هەمان خزمەت ئەنجام دەدەن.

دووهەم: قوتابیانی نوور نەك هەر دوورن لە زیان گەیاندن بە ئاسایش و تێکدانی ئارامی، بەڵکو بە هەموو هێز و قەناعەتێکیان بۆ پاراستنی نەتەوە لە ئاژاوە و پشێوی کار دەکەن و، بە هەموو توانایەکیشیان هەوڵی دابین کردنی ئاسایش و ئارامی دەدەن. بەڵگەی ئەمەش لە بناغەی یەکەمی سەرەوەدا هاتووە.

بەڵێ، ئێمە کۆمەڵێکین ئامانج و بەرنامەمان لە پێشدا ڕزگار کردنی خۆمان و پاشان ڕزگارکردنی نەتەوەکەمانە لە ئیعدامی هەمیشەیی و بەندیخانەی تاکە کەسیی هەتاهەتایی بەرزەخ و، پاراستنی هاونیشتمانییەکانمان لە ژیانی پشێوی و هەرزەیی و، پارێزگاریی خۆیشمانە (بە ڕاستییە پۆڵایینە بەهێزەکانی پەیامەکانی نوور) لەو ئیلحادەی کە دەیەوێت ژیانی دنیا و قیامەتمان لەناو بەرێت.

بناغەی هەشتەم:

ئەوانە دەچن چەند وشەیەکی کاریگەری پەیامەکان دەکەن بە بیانوو و، پشت بە چەند لێکۆڵینەوەیەکی ساکاری هەندێ شوێن دەبەستن و، بەو بەهانەیە تۆمەتمان ئاراستە دەکەن. ئێمەش لە وەڵامی ئەمەدا دەڵێین:

مادەم ئامانجمان تەنها لە ناوەندی ئیمان و دوارۆژدایە، نەك لە ململانێ و مشتومڕ لەگەڵ ئەهلی دنیادا..

مادەم ئەو گوفتارە توندوتیژەی لە یەك دوو پەیامدا هاتووە لەلایەن ئێمەوە جێی مەبەست نەبووە، بەڵکو بە شێوەیەکی لاوەکی و لەو کاتەدا کە بەرەو ئامانجەکەمان دەڕۆشتین دووچاری بووین..

مادەم گریمان و ئەگەرەكان شتێكن و ڕووداوە ڕاستەقینەكانیش شتی تری تەواو جیاوازن، چونكە ئەو تۆمەتەی ئاراستەمان كراوە ئەوە نی‌یە كە ئێمە ئاسایشمان تێكدابێت، بەڵكو ئەوەیە كە گوایا گریمانی ئەوە هەیە و دەگونجێ تێكی بدەین. دیارە ئەمەش تۆمەتێكی لە بناغەدا بەتاڵ و نابەجێیە و، وەك ئەوە وایە كەسێك بە تاوانی كوشتن تاوانبار بكرێت لەسەر ئەو بناغەیەی كە لەوانەیە ئەو كوشتنە ئەنجام بدات!

لە كاتێكدا كە سەرجەمی دادگاكان لە "ئەسكی شەهر" و "قەستەمۆنی" و "ئیسپارتە" و "دەنیزلی" وێرای لێكۆڵینەوەی وردیش كەچی نەیانتوانی یەك دانە بەڵگەی تاوانبار كردن لە نێوان هەزاران نوسخەی پەیامەكانی نوور و نامە گۆڕینەوەی نێوان دەیان هەزار كەس لە ماوەی بیست ساڵدا بدۆزنەوە.

خۆ هەرچەندە دادگای "ئەسكی شەهر" جگە لە پەیامێكی بچووك شتێكی تری دەست نەكەوت بیكات بە بیانوو، بەڵام لە ڕێی بەكارهێنانی ماددەیەكی یاسایی بە شێوەیەكی پلاستیكی بەرپرسیاریی خستە ئەستۆمانەوە. ئنجا هەرچەندەش ئەو دادگایە بە چەشنێك ڕەفتاری نواند كە ئیدانەی تێدا بێت بۆ هەر كەسێك وانەیەكی ئایینی بلێتەوە، كەچی نەیتوانی جگە لە تەنها پازدە كەس و بۆ ماوەی تەنها شەش مانگ لە نێوان سەد كەسدا بڕیار لەسەر كەسی تر دەربكات.

خۆ ئەگەر وا دابنێین كەسێكی وەك ئێمە لە نێوان ئێوەدا بێت و لێكۆڵینەوەی ورد لەسەر بیست نامەی بكرێت كە لە ماوەی یەك ساڵدا ئەو نامانەی نووسیبێت، ئایا ناگونجێ بیست ڕستەیان تێدا بدۆزرێتەوە كە دووچاری هەڵوێستی سەخڵەت و بەرپرسیاریی بكات؟

كەواتە دەستەوسانی لە دۆزینەوەی بیست ڕستەی ڕاستەقینە كە خاوەنەكەی ئیدانە بكات لە نێوان بیست هەزار نوسخەی پەیامەكان و نامە گۆڕینەوەی نێوان بیست هەزار كەس لە ماوەی بیست ساڵدا، بەڵگەیەكی گومان بڕە لەسەر ئەوەی كە ئامانجی ڕاستەوخۆی پەیامەكانی نوور ئەودنیایە و، پەیوەندیی بەم دنیاوە نی‌یە.

بناغەی نۆهەم:

لە بڕیاری داواكاری دادگای "ئافیوون"دا هەمان ئەو ماددانە تۆمار كراونەتەوە كە داواكاری گشتیی بە ویژدانی دادگای "دەنیزلی" و، چەند دادوەرێكی لێكۆڵینەوەی بێ

ویژدان و ڕوالـەت بینی چـەند شـوێنێکی تر هێنابوویـان. وەك لـەو مامەڵـەوە هەستی پێ دەکرێ کە لە دەمی لێکۆڵینەوەدا لەگەڵماندا کرا و، ماددەکانیش هەر ئەوانەی دادگای پێشوون و، ئەو نامانەش کە لە ماوەی دە ساڵ یان پازدە بیست ساڵدا نووسراون، بە بێ دەستنیشان کردنی هیچ بەروارێك پێش چاو خراون.

خۆ هەموو ئەو ماددانە لە بناغەی سێهەم و پرسیاری دووهەمدا وەڵام دراونەتەوە کـە لـەبارەی تیشکی پێنجەم و هـەر سـی و سـێ پـەیام و نامەکانەوەن و، دادگـای "ئەسـکی شەهر" بە وردی لێکۆڵینەوەی لەسـەر کـردن و ماوەیـەکمان لـە سـزایاندا بەسـەر بـرد و پاشـان یاسـاکانی لێبـوردن گرتنیەوە و، دادگـای "دەنیزلی"ش بڕیـاری بـێ تـاوانیی بـۆ دەرکردن. کەچی وا ئێستا هـەوڵی دۆزینـەوەی چـەنـد بڕوبیانـوویەکی لاواز دەدەن لـەو پەیامانەدا تـاکـو - جـارێکی تر - بیکەن بە مایەی تۆمەتبار کردنمان.

ئایـا کەسـێك کـە لـە ڕووداوی (٣١)ی مـارتدا تەنـها بـە وتـارێکی خـۆی هەشـت کەتیبەی سوپای هێنایەوە ژێـر گوێڕایـەڵی، لـە کـاتێکدا کـە هیـچ بایـەخێکیان بـە قسـەی شێخولئیسلام و زانایان نەدا.. ئایا دەگونجێ ئەو کەسە لە ماوەی ئەم هەشت ساڵەدا تەنها ئەو چەند مرۆڤە کەمانـە بخافڵێنێت؟ ئایـا دەگونجێ بوترێ: ئـەو کەسـە لـە پارێزگایـەکی گەورەی وەك قەستەمۆنیدا تەنها دەرفەتی پێنج کەسی بۆ ڕەخساوە کە فریویان بدات؟

ئەوەتا هەموو کتێبەکانم و نامە تایبەتی و ئاشکرا ونهێنییەکانی منتان لـە قەستەمۆنی و ڕووداوەکانی "دەنیزلی"دا هێنایەدەر و، دوای لـێ ورد بوونەوەی ماوەی سـێ مـانگ لـەو پارێزگـا گەورەیـەدا جگـە لـە فـەیزی و ئـەمین و حیلمـی و تۆفیـق و صـادق کەسـی تریـان نەدۆزییەوە. کە ئەو پێنج کەسەش لەبەر خوای گەورە لە کاروباری کەسی و تایبەتیمدا یارمەتیم دەدەن. لە ماوەی سێ ساڵ و نیویشدا لە "ئەمیرداغ" تەنها سـێ هـاوڕێی ئێمـەیان شك برد، ئەوانیشیان نارد بۆ لامان..

جا ئەگەر من بەو جۆرە کارم بکردایە کە لـەو لێکۆڵینـەوە سـاکارانەدا هـاتووە، ئـەوا نەك پێنج کەس و دە کەس، بەڵکو دەمتوانی پێنج سەد، بگـرە پێـنج هـەزار، تەنانـەت پێنج سەد هەزار کەس بخافڵێنم و فریویان بدەم!

وا لـە خـوارەوەدا یـەك دوو نموونـەی ئەو قسـەیەم ڕوون دەکەمـەوە کـە لـە دادگـای "دەنیزلی" لە پێناوی ڕاستی و بۆ دەرخسـتنی مـەودای هەڵـەی ئـەواندا پێـم وتـن، ئـەوەبوو وتم:

ئەوان گوایا لەسەر ئەوە یەخەمان پێ دەگرن کە ئێمە - وەك شوێنکەوتنی عادەتێکی ئیسلامی کە هەر لە سەردەمی پێغەمبەرەوە ﷺ هەیە - چەند ئایەتێکی قورئانی پیرۆزمان کۆ کردووەتەوە لەوانەی کە یارمەتیی مرۆڤ دەدەن بۆ تێفکرین لە نیشانەکانی گەورەیی و دەستەڵاتی خوای گەورە لە گەردووندا، کە هەر ئەو ئایەتانەن سەرچاوەی پەیامەکانی نوور پێکدەهێنن و ناومان ناون: (حزب القرآن).. ئایا دەگونجێ کەسێك کە ئەم چەشنە کارە ئەنجام بدات پێی بوترێ: ئەوانە دەستکاریی ئایین دەکەن؟

پاشان دوای ئەوەی کە ساڵێك سزام چەشت لەسەر "پەیامی حیجاب" کە لە ژێر چەندین لیژنە دار و کەرەسەی سووتەمەنیدا دۆزییانەوە و، ئەم ساڵ نووسراوەتەوە و بڵاوکراوەتەوە، دەیانەوێ جارێکی تر تاوانبارمان بکەنەوە لەسەری.

ئنجا کاتێ کە من بە چەند وشەیەکی توندوتیژ ڕەخنەی ڕاستەوخۆم ئاراستەی ئەو کەسە ناسراوە کرد کە سەرۆکایەتیی حکوومەتی لە ئەنقەرە گرتە دەست، خۆی هیچ کاردانەوەیەکی نەبوو بەرامبەرم، بەڵکو بێدەنگیی هەڵبژارد. کەچی لە دوای مردنی، ڕاستیی فەرموودەیەکی پیرۆز - کە من پێش چل ساڵ نووسیبووم - هەڵەکەی ئەوی دەرخست..

جا ئەو ڕاستییە و ئەو ڕەخنانەش کە سروشتی و پێویست بوون، ئێمە لە لایەنی خۆمانەوە بە نهێنی و تایبەت، نەك گشتی و ئاشکرا، هەڵمان گرتبوون. بەڵام داواکاری گشتی بە فێڵ شکاندیەوە بەسەر ئەو کەسەدا و بەرپرسیارییەکەشی خستە ئەستۆی ئێمەوە.

ئیتر ئایا دادگەریی یاسا، کە ڕەمز و یادگاریی نەتەوەیە و یەکێکە لە درەوشانەوەکانی خوای گەورە، لە کوێ و.. خاتری کەسێکیش کە مرد و پەیوەندیی بە دەوڵەتەوە نەما، لە کوێ؟

پاشان ئازادیی ویژدان و بیروباوەڕ کە حکوومەت کردوویەتی بە بناغەی کارەکانی، ئێمە پاڵمان پێوە داوە و پشتمان پێ بەستووە و، هەر بەو ماددەیەش داکۆکیمان لە مافەکانمان کردووە، کەچی دادگا کردوویەتی بە مایەی بەرپرسیاریی ئێمە، وەك بڵێی ئێمە دژی ئازادیی ویژدان و بیروباوەڕ بین.

لە پەیامێکی تردا ڕەخنەم لە لایەنە خراپ و ناتەواوەکانی شارستانێتیی ئێستا گرت، کەچی فایلی لێکۆڵینەوەکە شتێکی وای داوەتە پاڵم کە هەرگیز بە ئەندێشەمدا نەهاتووە و، منی وەکو کەسێك پیشان داوە کە بەکارهێنانی ڕادیۆ[1] و سواربوونی شەمەندەفەر و فڕۆکە ڕەت بکاتەوە و، دەیەوێ بەرپرسم بکات لەوەی کە دژی پێشکەوتنی شارستانێتیی سەردەم بم!

جا بە سەرنجدان لەم چەشنە نموونانە، ڕادەی دووریی ئەم مامەڵەیە لە دادگەرییەوە دەزانرێت. ئومێدەوارین کە دادگای "ئافیوون" بە وێنەی دادگای گشتیی "دەنیزلی" و داواکارە گشتییەکە بە ویژدانەکەی، بایەخ بەو چەشنە وەهم و گومانانە نەدات کە لەو دۆسیەدا هاتوون.

لە هەموو ئەوانە نامۆتر ئەوەیە: نیعمەتە مەزنەکانی فڕۆکە و شەمەندەفەر و ڕادیۆ، کە دەبوو شوکری خوای گەورەیان لەسەر پێشکەش بکرایە، کەچی مرۆڤەکان لە بەرامبەر ئەو نیعمەتانەوە شوکری خوایان نەکرد و، لە ئەنجامی ئەمەدا بۆمبای فڕۆکەکانیان بەسەردا باری!

ڕادیۆش نیعمەتێکی هێندە مەزنی خوای گەورەیە کە دەبێ شوکری ئەو نیعمەتە بەکارهێنانی بێت وەك ئامێرێکی قورئان خوێنی ئەوتۆ قورئان بە گوێی گرۆی ئادەمیزاددا بدات..

لە "وتەی بیستەم"دا وتم: قورئانی پیرۆز هەواڵی لەبارەی کارە دەراساکانی شارستانێتیی نوێ داوە و، لەوێ لە دەمی باسکردنی ئاماژەیەکی قورئانی پیرۆزدا ڕوونمان کردەوە کە کافرەکان لە ڕێی "شەمەندەفەر"ەوە بەسەر جیهانی ئیسلامیدا زاڵ دەبن.

جا لەو کاتەدا کە من موسڵمانان بۆ بەدەستهێنانی ئەم چەشنە داهاتووە نوێیانە هان دەدەم، کەچی داواکاری گشتیی چەند دادگایەکی پێشوو کردوونی بە مایەی تاوانبارکردنمان، وەك بڵێی من لە دژی ئەم داهێنانە نوێیانە بم.

(١) بە مەبەستی پێشکەش کردنی شوکرانەبژێری بۆ خوای گەورە لەسەر نیعمەتی ڕادیۆ، کە نیعمەتێکی گەورەی خواییە، وتم: "ئەو شوکرانەیە بە خوێندنی قورئانی پیرۆز دەبێ لە ڕادیۆدا، تاکو ئەو دەنگە زوڵاڵە بدات بە گوێی هەموو جیهاندا، بەمەش هەوا دەبێت بە خوێنەری قورئانی پیرۆز". (دانەر)

ئنجا کەسێك وتی: پەیامەکانی نوور لە نووری قورئانی پیرۆزەوە سەرچاوەیان گرتووە، واتە ئیلهامیان لەو وەرگرتووە و میراتگرێکە ئەرکی ڕیسالەت و شەریعەت ئەنجام دەدات. کەچی داواکاری گشتی واتایەکی تەواو هەڵەی لەو قسەیە دایەوە و شتێکی وت کە هەرگیز پەیوەندیی پێوە نییە، گوایا پەیامەکانی نوور (پێغەمبەرن)! ئەمەشیان کرد بە مایەی تاوانبار کردنمان.

لە بیست شوێنی بەرگرییەکەمان و بە چەندین بەڵگەی گومان بڕ چەسپاندمان کە ئێمە قورئان و پەیامەکانی نوور ناکەین بە ئامراز و هۆکار تەنانەت بۆ بەدەستهێنانی سەرانسەری دنیاش. بەڵکو یەك دانە ڕاستیی ئەوان ناگۆڕینەوە بە هەموو دەستەڵاتی دنیا بە گشتی. لە ڕاستیشدا هەر وەهاین. هەزاران نیشانە لەسەر ئەم دەعوایەمان هەیە.

بەڵام لە بەڕێوەچوونی کارەکانی دادگای "ئافیوون" و ئەو بڕیارەشی کە لەسەر بناغەی لێکۆڵینەوەی تر دەری کردووە، وا دەردەکەوێ کە پێیان وابێت ئێمە دنیامان مەبەستە و، تەنها خەریکی پیلان دارشتن و بەدەستهێنانی چیلکە و چەوێڵی دنیاین و، ئایین دەکەین بە ئامرازی دەستخستنی چەند ماددەیەکی بێ نرخ و لە شان و شکۆی دادەگرین و، لەسەر ئەم بناغەیە تاوانبارمان دەکەن.

جا مادەم وایە، ئەوا بە هەموو توانایەکمان دەڵێین:

﴿حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

پاشماوەی ئەو ئیعتیرازەی کە پێشکەش بە دادگای "ئافیوون" کرا

ڕووی گوفتارم لەم ئیعتیرازەدا لە دادگای "ئافیوون" و داواکارە گشتییەکەی نییە، بەڵکو لەو کارمەندانەیە کە لێرە و لە فەرمانگەی لێکۆڵینەوەکاندان، لەوانەی کە شك و گومان و مەبەستی کەسییان لەخۆدا هەڵگرتووە و، سەنگەر لە دژمان دەگرن و، پشت بە چەند لێکۆڵینەوەیەکی ناتەواو یان بە چەند هەواڵێکی هەڵبەستراو دەبەستن کە هەندێ داواکاری گشتی و هەواڵدەران و پشکنەرانی شوێنانی تر کردبوویان بە بڕوبیانووی دەستیان.

یەکەم: بڕینی ناوی کۆمەڵە – کە هەر بە خەیاڵدا نایەت و هیچ بناغەیەکی نییە – بەسەر قوتابییە بێ تاوانەکانی پەیامەکانی نووردا، کە هیچ پەیوەندییەکیان بە سیاسەتەوە نییە.. پاشان لەقەڵەمدانی ئەو داماوانەی کە ڕۆشتوونەتە ناو ئەو بازنەیە و جگە لە ئیمان و ئاخیرەت هیچ ئامانجێکی تریان نییە، بە ئەندامانی کارا و بڵاوکەرەوەی ئەو کۆمەڵەیە.. هەروەها تاوانبار کردنی ئەو کەسانەی کە پەیامەکانی نووریان خوێندووەتەوە، یان ئەو پەیامانەیان بە کەسێك داوە بیانخوێنێتەوە، یاخود نووسیویانەتەوە، ئنجا بردنیان بەرەو دادگا لەسەر ئەوە.. هەموو ئەم چەشنە کارانە، دوورکەوتنەوەیەکی ڕوون و ئاشکرایە لە دادگەری.

بەڵگەی بێ گومانیش لەسەر ئەم قسەیەمان ئەوەیە کە:

خوێنەرانی کتێبە زیانبەخشە ژەهراوییەکانی وەك کتێبەکەی دکتۆر دووزی و هاوچەشنی لەو کتێبانەی کە هێرش دەکەنە سەر قورئانی پیرۆز، لە ژێر ناوی دەستووری ئازادیی فیکر و ئازادیی زانستیدا چاوپۆشییان لێ دەکرێت و بە تاوانبار دانانرێن، کەچی خوێندنەوە و نووسینەوەی ئەو پەیامانەی نوور بە تاوان دادەنرێت کە لە

ڕاستی‌یەکانی قورئان و ئیمان دەدوێن و، وانەی ئەو ڕاستی‌یانە بەو کەسانە دەڵێنەوە کە پێویستیان پێیانە و، تاسەمەندی زانینیانن و، وەك خۆری درەخشان بۆیان ڕوون دەکەنەوە!

ئەوان لەسەر چەند ڕستەیەك تاوانبارمان دەکەن کە لە هەندێ پەیامی پەنامەکیدا هاتوون لەو پەیامانەی کە لەبەر ئەوەی بە هەڵە لێك نەدرێنەوە بە پەنهانی هەڵمان گرتبوون، پێش ئەوەی دادگاکان ئاشکرایان بکەن. لە کاتێکدا کە ئەو پەیامانە - یەکێکیان نەبێت - هەموویان دادگای "ئەسکی شەهر" لێکۆڵینەوەی وردی لەسەر کردن و هەنگاوی پێویستی لەبارەیانەوە نا و، یەك دوو مەسەلەی "پەیامی حیجاب" نەبێت ڕەخنەی لە هیچیان نەگرت، کە وەڵامی ئەو خاڵانەشم لە عەرزوحاڵەکەم و لە ئیعتیرازەکەمدا بە بەڵگەی گومان بڕ دایەوە و، وتمان:

(ئەوەی لە دەستماندایە نوورە و، گورز و کوتەکی سیاسەت نی‌یە)..

ئەمەشمان لە بیست ڕووەوە لە دادگای "ئەسکی شەهر"دا ڕوون کردەوە.

ئنجا دادگای "دەنیزلی"ش وردبوونەوەی لە سەرجەمی پەیامەکان - بە بێ جیاکردنەوەی هیچیان - ئەنجام دا و ڕەخنەی لە هیچ کامیان نەگرت. بەڵام ئەو داواکارە بێ ویژدانانە حوکمی ئەو دوو سێ ڕستە ڕەخنە لێ گیراوەیان بەسەر هەموو پەیامەکاندا شکاندەوە و، تەنانەت دەستیان بەسەر کۆمەڵە پەیامی "زولفەقار"یشدا گرت کە چوار سەد لاپەڕەیە، تەنها لەبەر چەند لاپەڕەیەکی ئەو کتێبە! خوێنەران و نووسەرەوانی ئەو پەیامانەیان بە تاوانبار لە قەڵەم دا و، منیشیان بەوە تۆمەتبار کرد کە تەحەددا و دژایەتیی حکوومەت دەکەم.

من لە لایەنی خۆمەوە هەموو هاوڕێ نزیکەکانم و ئەوانەش کە سەردانم دەکەن دەگرم بە شایەت و، سوێندیش بە خوای گەورە دەخۆم کە:

لە نێوان سەرانی حکوومەت و وەزیر و سەرکردە و کارمەند و پەرلەمانتارانیدا جگە لە دوو سەرۆك کۆمار و ئەندام پەرلەمانێك و پارێزگاری قەستەمۆنی کەسی تریان لێ ناناسم و، بە دوای ناسینیشیاندا ناگەڕێم، مەگەر یەك دوو کەس نەبێت کە پێش ساڵێك پەیوەندی‌یان لەگەڵدا بەستم و لە ڕێیانەوە پێنج شەش کەسم لە سەرانی حکوومەت ناسی.

جا ئایا دەگونجێ کەسێك کە ململانێ لەگەڵ حکوومەتدا بکات نەزانێ لەگەڵ کێدا دەیکات؟ یان حەز بە ناسینیان نەکات و بایەخ بەوانەی بەرامبەری نەدات کە ئایا دۆستن یان دوژمن؟

لەم حاڵەتانەوە دەزانرێت کە: ئەوانە بڕوبیانووی بێ بناغە لە دژمان هەڵدەبەستن. جا مادەم وایە، ئەوا من بەو بێ ویژدانانە - نەك بەم دادگایە - دەڵێم:

هیچ بایەخێك بەو سزایە نادەم - چەندەش توندوتیژ بێت - کە نیازتانە بە سەرمدا بیسەپێنن! چونکە ئێستا من لەسەر دەرگای گۆڕەکەم و لە تەمەنی حەفتا و پێنج ساڵیدام. ئایا چ بەختەوەرییەك لەوە گەورەترە کە یەك دووساڵی تەمەنێکی ستەم لێکراوی و بێ تاوانی بگۆڕمەوە بە پلەی شەهیدی؟

پاشان لەوپەڕی دڵنیاییدام و هیچ گومانێکم لەوەدا نییە کە: "مردن" سەبارەت بە ئێمە: پشوودان و پسوولەی ڕوخسەت وەرگرتنە بۆ ئەوەی بڕۆینە ناو جیهانی دڵنیایی و بەختەوەری. هەزاران بەڵگەشمان لە پەیامەکانی نووردا لەسەر ئەم ڕاستییە بە دەستەوەیە. تەنانەت گەر مردن بۆ ئێمە ئیعدامێکی ڕواڵەتی بێت، ئەوا گیروگرفتی ئەو یەك سەعاتەی کۆتایی تەمەن سەبارەت بە ئێمە دەبێت بە کامەرانی و کلیلی دەرگای میهرەبانی و هەلێکی گەورە بۆ گواستنەوەمان بەرەو جیهانی مانەوە و هەمیشەیی.

بەڵام ئێوە، ئەی دوژمنە خۆحەشاردەرە پەنهانەکان و، ئەی ئەوانەی کە لە پێناوی ڕازی کردنی ئیلحاددا دام و دەزگای "داد" لە خشتە دەبەن و، دەبن بە هۆی هەڵبەستنی وەهم و گومانی درۆینە لە زەینی کاربەدەستانی دەوڵەتدا، بۆ ئەوەی بە ناحەق و خۆڕایی بە ئێمەوە سەرقاڵیان بکەن..

باش بزانن و با لەرز بە جەستەتاندا بێت کە: ئێوە بڕیاری ئیعدامی هەمیشەیی و زیندانی تاکەکەسیی بەردەوام لەسەر خۆتان دەردەکەن و، تۆڵەی ئێمە بە چەندین قات لە ئێوە دەسێنرێتەوە. ئەوەتا ئێمە ئەم ڕاستییە دەبینین و بەزەییمان بە حاڵتاندا دێتەوە! بێ گومان ڕاستیی ئەو مردنەی کە سەد جار ئەم شارە لە دانیشتووانی خاڵی دەکاتەوە و بەرەو گۆڕستانەکان بەڕێیان دەکات، دەبێ خواست و ئامانجێکی لە خواست و ئامانجی ژیان و گوزەران گەلێ بەرزتری بێت و، هەوڵی خۆ ڕزگار کردنیش لە چنگی ئەو ئیعدامە هەمیشەییە لە پێشەکیی سەرجەمی کێشەکانی مرۆڤایەتییەوە بێت، تەنانەت لە هەموو خواستەکانی مرۆڤایەتی گرنگتر و پێویست تر بێت.

جا مادەم حەقیقەت ئەمەیە، ئایا کارێکی نامۆ و مایەی سەرسوورمان نیە کە خەڵکانێك هەبن قوتابیانی نوور تاوانبار بکەن، ئەو قوتابیانەی کە ڕێیان بەو نهێنییە بردووە و ئەو ڕاستییەیان دۆزیوەتەوە.. یان تۆمەتی ناڕەوا ئاراستەی پەیامەکانی نوور بکەن، کە ئەو ڕاستییەیان بە هەزاران بەڵگەی خۆیان چەسپاندووە؟

خۆ هەر کەسێك هێندەی تۆزقاڵێك خاوەنی ژیری بێت – تەنانەت ئەگەر شێتیش بێت – دەزانێت کە ئەو خەڵکانەی کاری وا ئەنجام دەدەن خۆیان لە بەردەم ڕاستی و دادگەریدا دەخەنە هەڵوێستی تۆمەتبارییەوە!

سێ ماددە هەیە کە گومانی بوونی "کۆمەڵە" بە خەیاڵدا دەهێنێت و ئەو ستەمکارانە دەخەڵەتێنێت، کە شتێکە هەرگیز ئێمە پەیوەندیمان پێوەی نییە.

یەکەمیان:

ئەو پەیوەندییە توندوتۆڵەی کە قوتابیانی پێشووم بە یەکەوە گرێ دەدات، گومانی بوونی "کۆمەڵە"ی لە لا دروست کردوون.

دووهەم:

هەندێ لە قوتابیانی نوور بە شێوازی کاری بە کۆمەڵ ئیش دەکەن، وەك ئەوەی کۆمەڵە ئیسلامییەکانی هەموو شوێنێك ئەنجامی دەدەن و، یاساکانی کۆماریش بواری پێ داوە و کاری بەسەریەوە نییە. لەبەر ئەوە، هەندێ کەس پێی وا بووە کە قوتابیانی نوور "کۆمەڵە"یەك بن، کەچی کۆمەڵە نین. نیازی ئەو چەند کەسە کەمەش هەرگیز پێکهێنانی کۆمەڵە و شتانی هاوچەشنی نییە، بەڵکو تەنها پەیوەندییەکی بێگەرد و برایەتییەکی قیامەتییانەی خاوێنە.

سێهەم:

ئەو ستەمکارانە خۆیان دەناسن کە چۆن نوقمی دنیاپەرستی بوون و بە تەواوی لە ڕێ ترازاون، هەندێ یاسای حکوومەتیشیان دیوەتەوە کە لەگەڵ ئەواندا گونجاوە. بۆیە ئەو قسەیە دەڵێن کە بە زەینیاندا دێت: سەعید و هاوەڵانی نەیاری ئێمە و ئەو یاسایانەی حکوومەتن کە لەگەڵ هەوا و ئارەزووی ئێمەدا یەك دەگرنەوە. کەواتە ئەوانە کۆمەڵەیەکی سیاسین.

منیش دەڵێم:

ئەی بەدبەختینە!

ئەگەر دنیا هەمیشەیی بوایە و، مرۆڤیش بە هەتاهەتایی تیایدا بمابایەتەوە و، کار و ئەرکەکانی ئەم دنیایەش تەنها بتربخایەتە سیاسەتەوە، ئەوا ئەو کاتە بوختانەکەیان جێیەکی دەگرت..

بەڵام باش بزانن کە ئەگەر من لە دەرگای سیاسەتەوە کارم بکردایە، ئەوا نەك تەنها دە ڕستە، بەڵکو هەزار و یەك ڕستەتان دەبینی کە بە شێوازی تەحەددای سیاسی دادەڕێژران!

گریمان بە فەرزی مەحاڵ – وەك ئێوە دەڵێن – ئێمە بە هەموو توانایەکمان بۆ چەند ئامانجێکی دنیایی و بەدەستهێنانی تام و چێژە کەم نرخەکانی و لە پێناوی دەستکەوتنی ئامانجی سیاسیدا کار دەکەین، کە ئەوەش گریمانێکە تەنانەت شەیتانیش نەیتوانیوە بە هیچ کەسێکی بسەلمێنێت، بەڵام خۆ مادەم هەموو بەسەرهاتەکانی ماوەی بیست ساڵمان شتێك پێش چاو ناخات کە مایەی لێپرسینەوە و بەدواداگەڕانمان بێت، چونکە حکومەت سەیری هەڵسوکەوت و ڕەفتاری مرۆڤ دەکات، نەك ئەو شتەی کە لە دڵیدایە. جگە لەوەی کە لە هەموو حکومەتێکدا و بە شێوەیەکی بەهێز نەیاری حکومەت هەیە..

ئەوا بێ هیچ گومانێك ئێوە ناتوانن لە ڕێی یاساکانی دادگەرییەوە ئێمە تۆمەتبار بکەن.

دوا وتەم:

﴿حَسْبِيَ اللهُ لا إلهَ إلاّ هو عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وهوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيم﴾.

سەعیدی نوورسی

* * *

ڕووداوێکی نایاسایی

دوای دەرچوونی بڕیاری بێ تاوانیمان لە دادگای "دەنیزلی" و، دوورەپەرێزیم لە خەڵك و، گۆشەگیریم بۆ ماوەی سێ ساڵ و، دابڕانی تەواوەتیم لە سیاسەت، ئەم ڕووداوە نوێیەی کە ئێمەیان هێناوە بۆ بەندیخانەی "ئافیوون" هیچ پەیوەندییەکی بە یاساوە نییە، تەنانەت لە دە ڕووەوە پێچەوانەی یاسایە:

یەکەم:

پەیامەکانی نوور بە سێ دادگا و سێ دەستەی کارشناس و حەوت لایەنی بەرپرسدا لە "ئەنقەرە" تێپەڕیون و، لە ماوەی دوو ساڵیشدا چەندین کەسی وردبینی فەرمانگەکانی "داد" لێکۆڵینەوەیان لەسەر کردووە.. هەموو ئەوانە - بێ جیاوازی - قسەکانیان لەسەر بێ تاوانیی پەیامەکان و "سەعید" و هەر حەفتا و پێنج هاوڕێکەی یەکی گرتووە و، تەنانەت سزای یەك ڕۆژیشیان بۆ دەرنەکردوون. کەواتە دوای ئەمە، دەستدرێژی کردن بۆ سەر پەیامەکان، وەك ئەوەی زیان بە ئاسایشی وڵات بگەیەنن، وا لە هەموو کەسێکی خاوەن ویژدان دەکات کە بزانێت چەندە ئەم کارە لە یاساوە دوورە.

دووهەم:

ئەو کەسەی کە دوای دەرچوونی بڕیاری بێ تاوانی، سێ ساڵی بە غەریبی و گۆشەگیری لە "ئەمیرداغ" بردەسەر، کە تەنانەت دەرگای ماڵەکەی لە ناوەوە و دەرەوە دادەخرا و، مەگەر لەبەر پێویستییەکی ناچارەکی دەنا بواری بە چاوپێکەوتنی کەس نەداوە و، وازی لە نووسین هێناوە کە بیست ساڵی ڕەبەق لەسەری بەردەوام بووە.. ئەم کەسە، پشکنەران دێن قفڵی دەرگاکەی دەشکێنن و لە پێناوی سیاسەتێکی دنیاییدا پەلاماری ماڵەکەی دەدەن و خۆیان دەکەن بە ژوورەکەیدا!

سێهەم:

کەسێك، کە وەك خۆی لە دادگادا پێی وتن: بە شایەتیی حەفتا کەس، بایەخی بە هەواڵەکانی جەنگی جیهانی نەدا و هەر پرسیاریشی لەبارەوە نەکرد و تا ئێستاش لەسەر ئەو حاڵەی هەر بەردەوامە و، بیست و پێنج ساڵیشە یەك دانە رۆژنامەی نەخوێندووەتەوە و گوێیشی بۆ خوێندنەوەی نەگرتووە و، سی ساڵە وتوویەتی: (**أعوذ بالله من الشيطان والسياسة**) و، بە هەموو توانایەکیەوە دوورە پەرێزیی لە سیاسەت کردووە و، بیست و دوو ساڵی ڕەبەقە مەگەر خوا خۆی بزانێت چ سزا و ئازارێکی چەشتووە و، بۆ مەبەستی حەوانەی خۆی و سەرنج ڕاکێشانیش بە لایدا تەنانەت بۆ یەك دانە جاریش سەردانی فەرمانگەکانی حکوومەتی نەکردووە، چونکە خۆی لە کاروباری سیاسەت هەڵناقورتێنێت..

وێرای هەموو ئەمانە، ئایا هیچ یاسایەك هەیە بوار بەوە بدات کە هەڵمەت ببرێتە سەر ماڵ و خەڵوەتگەکەی، وەك ئەوەی کەسێك بێت پیلان ساز بکات و، بە جۆرێکی بێ وێنە گوشاری بخرێتەسەر؟

کەسێك کە هێندەی تۆزقاڵێك ویژدانی تێدا بێت ئازار بەم حاڵە دەچێژێت.

چوارەم:

دوای لێ وردبوونەوەی ماوەی شەش مانگ، دادگای "ئەسکی شەهر" بڕیاری بێ تاوانیی پەیامەکانی نووری لە تۆمەتی دامەزراندنی "کۆمەڵە" و پێکهێنانی "تەریقەتی صۆفی" ڕاگەیاند.

خۆ هەرچەندە سەرۆکە گەورەکە[1]، بە هاندەری وەهم و گومانەکان و ڕق و قینی خۆی، هەندێ کەس و کارمەندی وەزارەتی "داد"ی لە دژمان هان دا، بەڵام بڕیاری بێ تاوانیی پەیامەکانی نوور لە تۆمەتی دامەزراندنی هەر "کۆمەڵە" و "تەریقەت"ێکی سۆفی لە دادگاوە دەرچوو، جگە لە (پەیامی پۆشتەیی) کە بەشێکی یەکجار بچووکی پەیامەکانی نوورە. ئەویش نەك وەکو بەڵگەیەکی یاسایی، بەڵکو بە قەناعەتی زاتیی خۆیان کردیان بە بیانووی دەستیان. کە ئەمەش بوو بەهۆی دەرچوونی بڕیاری بەندکردنی شەش مانگ بۆ چەند کەسێکی قوتابیانی نوور کە لە دە کەس تێناپەڕن لە

(١) مەبەست مستەفا کەماڵە. (وەرگێڕ)

نێوان سەد کەسدا. خۆ لەبەر ئەوەی ئـەو قوتابیانـەی نـوور لـە سـەرەتای دەستگیر کردنیانـەوە تـا کـاتی پشـکنینی پەیامەکان چوار مـانگ و نیویـان لـە بەندیخانـەدا بەسـەر بردبوو، ئەوا دوای بڕیارە کە تەنها مانگ و نیوێك لە بەندیخانەدا مانەوە.

پـاش دە سـاڵ دادگـای "دەنـیزلی"ش مـاوەی نـۆ مـانگی ڕەبـەق پشـکنین و لـێ وردبوونەوەی باشی لە سـەرجەمی ئەو نامە و پـەیام و کتێبانـەدا ئـەنجام دا کـە لـە مـاوەی بیست ساڵدا نووسرابوون، دوای ئەوەی ئەو دانراوانە بەوە تاوانبار کـران کـە هاندانیـان تێدایە بۆ دامەزراندنی تەریقەتێکی سۆفی.

ئنجـا پێـنج سـندووقی ئـەم کتێبانـەش ڕەوانـەی دادگـای گـەورەی جـەزا لـە شـاری "ئەنقەرە" کران. ئەوەبوو لە لایەن ئەو دادگا ناوبراوە و لە لایەن دادگای "دەنیزلی"شـەوە ماوەی دوو ساڵ بە وردی لـەو کتێـب و پەیامانـەیان کۆڵییـەوە. دوایـی بڕیـاری هـەردوو دادگاکە لەسەر بێ تاوانیی ئەو کتێب و پەیامانـە یـەکی گـرت سـەبارەت بـەو تۆمەتانـەی درابووە پـاڵیـان، کـە بریتی بـوون لـە تۆمـەتی: دامەزراندنی "کـۆمەڵە" و "تەریقـەت"ی سۆفی و تۆمەتەکانی تری هاوچەشنیان[1]. هەروەك هەموو پەیام و کتێبەکانیان دایـەوە بـە خاوەنەکانیان و، سەعید و هاوڕێکانیشی بڕیاری بێ تاوانییان بۆ دەرکرا.

جا ئیتر دوای هەموو ئەمانە، تاوانبار کردنی سەعید بەوەی کـە (پیـاوێکی سیاسـیيە و هـەوڵی دامـەزرانـدنی کـۆمەڵـەیـەك دەدات) یان (پیـاوی پیلانگێڕییـە) یـان شـتانی وەك ئەمانە و، هاندانی کارمەندانی دام و دەزگای "داد" لە دژی ئەو بەو بیانووەی کە (پیـاوی تەریقـەت)ە.. چـەندە کـارێکی لـە یاسـا دەرچوونـە؟ هـەر کەسـێك هەسـت و نەستی نەمردبێت پەی بەو لە یاسا دەرچوونە دەبات.

(١) بناغە و ئامانجی پەیامەکانی نوور دەرخستن و ئاشکراکردنی ڕاستییەکانی قورئان و کارکردنە لـە پێنـاوی "ئیمانی تەحقیقی"دا. لەبەر ئەوە، لە سێ دادگادا بڕیاریی بێ تاوانییـان لـەمـەڕ تۆمـەتی دامـەزراندنی تەریقـەتی سۆفی بەدەست هێنا. پاشان نابێ پەیوەندی کردنی زۆرینەی باپیرانی ئەم نەتەوەیە بە ڕێبازێکی دیاری کراوەوە لە ماوەی هەزار ساڵدا، هیچ تاوانباری و بەرپرسیارییەك بۆ ئێمە پێکبـهێنێت. مونافیقـانی پشتی پـەردە دەچـن ناوی "تەریقەت" بەسەر حەقیقەتی ئیسلامدا دەبڕن و لەم ڕێیەوە هەرکەسێك بۆ داکۆکی کردن لە ئـایینی ئـەم نەتەوەیە لـێ ببڕێت بەوە تۆمەتبار دەکرێت کە خاوەنی تەریقەتە! سەبارەت بە تۆمەتی "کۆمەڵـە"ش دەڵـێم: ئێمـە تەنها ئەو برایەتییەی ئیسلامان لە نێواندایە کە ئامانجی برایەتیی قیامەتییە و، هەرگیز کۆمەڵەی سیاسـی نییـە. هەر بۆیە سێ دانە دادگا بڕیاری بێ تاوانییان سەبارەت بەم تۆمەتەش بۆ دەرکردین. (دانەر)

پێنجەم:

لەبەر ئەوەی ماوەی سی ساڵە "شەفەقەت" دەستووری ژیانم و بناغەی ڕێبازی من و پەیامەکانی نوورە، ئەوا نەك هەر کارم بەسەر ئەو تاوانبارانەوە نییە کە ستەمیان لێ کردووم، بەڵکو ناتوانم تەنانەت دوعاشیان لێ بکەم، نەکو ببم بەهۆی زیان گەیاندن بە هیچ کەسێکی بێ تاوان. بگرە هەر ئەم شەفەقەتە بوو نەیهێشت بەرپەرچی ئەو فاسقانە بەڵکو ئەو ستەمکارە بێدینانە بدەمەوە یان دوعایان لێ بکەم کە بە ڕق و قینێکی زۆر تیژەوە بۆ ستەم لێ کردنم ڕاپەڕین، تاکو نەبم بە مایەی گەیاندنی زیانێك بە داماوانی پیر و پەککەوتەی وەك باوك و دایکی ئەو ستەمکارە، یان کەسانی بێ گوناهی وەك منداڵەکانی. ئیتر بەو هۆیە و لەبەر خاتری پێنج شەش کەسی ئاوا بێ تاوان، ناتوانم هەڵوێست لە دژی ئەو کەسە ستەمکارە غەددارە بگرم، تەنانەت هەندێ جار لێشیان خۆش دەبم!

بەم جۆرە و بەهۆی ئەو شەفەقەتەوە، نەك هەر من کارم بەسەر حکومەت و ئاسایشەوە نییە، بەڵکو هەمان وەسیەتیش بۆ هاوڕێکانم دەکەم. ئەمەش لە ڕادەیەکدایە کە هەندێ لە پیاوانی بەویژدانی ئاسایش لە سێ پارێزگادا دانیان بەوەدا نا و وتیان: (قوتابیانی پەیامەکانی نوور پیاوانی مەعنەویی ئاسایشن، چونکە پارێزگاریی ئاسایش و ڕێسا دەکەن). ئەمەش ڕاستییەکە هەزاران کەس شایەتن لەسەری و، ماوەی ژیانی بیست ساڵیشم لەگەڵ هەزاران قوتابیی نووردا تەسدیقی دەکات، ئەوەبوو لەو ماوەیەدا پیاوانی ئاسایش هیچ ڕووداوێکی دژ بە ئاسایشیان لەسەر ئەوان تۆمار نەکردووە.

لەگەڵ هەموو ئەم بەڵگانەدا، کەچی هەڵیان کوتایە سەر ماڵی ئەم لاوازە، وەك ئەوەی پیاوی شۆڕش و پیلانگێڕان بێت و، لە لایەن ئەو کەسە زبر و توندوتیژانەوە مامەڵەیەکی هێندە بێ ویژدانانەی لەگەڵدا کرا وەك ئەوەی خوێنڕێژێك بێت سەد تاوانی ئەنجام دابێت! خۆ هەرچەندە هیچ شتێکیان لە ماڵەکەیدا دەست نەکەوت، بەڵام دەستیان بەسەر نوسخەیەکی نایاب و دەگمەنی قورئانی خاوەن ئیعجاز و تابلۆکانی پشت سەریدا گرت، وەك ئەوەی چەند پارچە کاغەزێکی زیانبەخش بن.

جا ئایا چ یاسایەك بوار بە پیادە کردنی ئەم چەشنە ڕەفتارانە دەدات لە دژی هەزاران کەسی ئیماندار کە بە ڕەوشتی جوانی خۆیان پارێزگارییان لە ئاسایشی وڵات

کردووە؟ یان چ بەرژەوەندییەك لە هاندان و پاڵ پێوەنـانی زۆرەملێی ئەوانـەدا هەیـە کـە ناچار بکرێن لە دژی ڕێسا و ئاسایش هەڵبسن؟

شەشەم:

من کەسێکم کە بە فەزڵی خوای گەورە ماوەی سی ساڵە لە ڕێژنەی پیت و بەرەکەتی قورئانی پیرۆزەوە لەوە تێگەیشتووم کە ناوبانگی کاتی و فانیی دنیا و پلە و پایەکانی، کـە خۆپەرستی و خۆویستییان لەخۆ گرتووە و، ناوبانگ پەرستی.. هیـچ کـام لەمانـە، هیـچ خێر و واتا و سوودێکیان بۆ مرۆڤ تێدا نییە. بۆیە هەزاران شوکر و سوپاس لەسـەر ئـەم تێگەشتنەم پێشکەشی خوای گەورە دەکەم.

لەبەر ئەوە، ئەم کەسە لەو کاتەوە تا ئێستا بـە هـەموو توانایەکیـەوە لـە هـەوڵی ململانێدایە لەگەڵ دەروونی بەدخواز(نەفسی ئەممارە)ی خۆیدا. وێڕای ئـەوەی کـە هاوڕێکانی و ئەو کەسانەش خزمەتێکیان پێشکەش کردووە دەزانـن و شایەتی دەدەن کە تا ئەوپەڕی توانا زەبروزەنگ و کەشوفشی دەروونی بەدخوازی خۆی شکاندووە و، لـە خۆپەرستی خۆی قوتـار کـردووە و، دوورەپـەرێزیی نوانـدووە لـە دووڕوویـی و ڕیـا و خۆنواندن. ماوەی بیست ساڵیشە بەرپەرچی ئەوانە دەداتەوە کە لەبەر خـۆش بـاوەڕی و گومانی باشیان پێی – کە دەروونـی هـەموو کەسێك بـۆی دەشـێت – مـەدح و سـەنایان کردووە و، بۆچوونی بە پێچەوانەی ئەوانەوە بووە کە بە شایانی پلە و پایەی مەعنـەوییان زانیوە. تەنانەت بە هەموو هێز و توانایەکیەوە لە دەستیان هەڵهاتووە. هەروەك بەگژی ئەو گومان باشییە لـە ڕادەبەدەرەدا چووەتەوە کـە هـاوڕێ نزیـك و تایبەتـەکانی بەرامبـەری بوویانە، بە ڕادەیەك کە هەست و نەستیشی زامدار کردوون! لە وەڵامنامـەکانیدا بـە هیـچ جۆرێـك مـەدح و سـەنا و گومـان باشیی ئەوانی پێ قبـووڵ نـەبووە و، هـەموو فـەزڵ و چاکەیەکی بۆ پەیامەکانی نـوور گێڕاوەتـەوە – کە تەفسیری قورئـانی پیـرۆزن – نـەك بـۆ خۆی، بەڵکو خۆی لە هەموو فـەزڵ و چاکەیـەك بـێ بـەش کـردووە و، قوتابیـانی نـووری بەرەو پەیوەندی کردن بە کەسێتیی مەعنەویی پەیامەکانی نوور ئاراستە کردووە و، خـۆی تەنها بە خزمەتکارێکی ئاسایی قورئانی پیرۆز داناوە..

ئەمەش بە بێ گومـانی دەیچەسپێنێت کـە هـەرگیز بـۆ خـۆ دەرخسـتن و خۆشەویسـت کردنی خۆی لای خەڵکی هەوڵی نەداوە، بەڵکو کاری وای ڕەت کردووەتەوە.

لەگەڵ ئەوەشدا، ئایاهیچ یاسایەك هەیە بوار بەوە بدات کە بەرپرسیاری بخرێتە ئەستۆی کەسێکی ئاوا و، هێرش ببرێتە سەر ماڵی ئەوی غەریب و نەخۆش و یەکجار پیر و گۆشەگیر لە ژوورەکەی خۆیدا کە هیچ توانا و هێزێکیشی نییە. هەروەها شکاندنی قفڵی دەرگاکەی و خۆبەژووراکردنی کارمەندانی پشکنین وەك ئەوەی تاوانبارێکی ئامادە و لەسەر پێ بێت، تەنها لەبەر ئەوەی کە هەندێ لەو هاورێیانەی لێیەوە دوورن، بە پێچەوانەی حەز و پێخۆشبوونی ئەمەوە، زیاد لە شایستەیی خۆی مەدحیان کردووە و لەبەر گومان باشییان بەرامبەری بە شایستەی پلە و پایەیەکی مەعنەوییان زانیوە، پاشان لەبەر وتنی چەند وشەیەك لەبارەیەوە لە لایەن ئامۆژگار(واعظ)ێکی شاری "کووتاهیە"وە کە هەر نایناسێت کێیە؟

خۆ هەرچەندە من هیچ نامەیەکم بۆ ئەو شارە نەناردووە، بەڵام نامەیەك بۆ ئەو شارە ڕەوانە کراوە و ئیمزایەکی ساختەی بە ناوی منەوە لەسەر دانراوە، کە ئەمەش بووە بەهۆی ئەوەی گومانی بەرپرسیارێتیی من لەبارەیەوە دروست ببێت.. هەروەها بوونی کتێبێکی کاریگەر - کە نووسەرەکەی ناناسرێت - لە شاری "بالیکەسیر"..

جا ئایا ئەم شتانە بوار بەوە دەدەن کە بەو جۆرە هەڵبکوتنە سەر ماڵان و پشکنینی تێدا ئەنجام بدەن؟ لە کاتێکدا کە جگە لە ویرد و دوعا و تابلۆکان هیچ شتێکی تریان تێدا نەدۆزییەوە..

ئایا چ یاسا و سیاسەتێك لە دنیادا هەیە بوار بەم چەشنە هێرشە بدات؟

حەوتەم:

لەم چەشنە کاتەدا کە ئەم هەموو لایەن و تەوژمە حیزبییە زۆروزەبەندەیە لە ناوەوە و دەرەوەدا هەیە، واتە لەو کاتەدا کە هەلی سوود وەرگرتنی ئەوەی بۆ ڕەخسا کە چەند کەسێکی سیاسیی زۆر بە لای خۆیدا ڕابکێشێت لە بریی چەند کەسێکی کەم لە هاورێکانی.. کەچی بەم واتایەی خوارەوە نامەی بۆ هەموو هاورێیانی خۆی نووسی کە: "تەوژمی هیچ کام لەو لایەنانە ڕاپێچتان نەکات و تێکەڵی ململانێی سیاسەت مەبن و هەرگیز ئاسایش تێك مەدەن". ئەمەش بە مەبەستی دوورەپەرێزیی تەواوەتی لە سیاسەت و، زیان نەدان لە ئیخلاس و، دوورکەوتنەوە لە سەرنج ڕاکێشانی حکوومەت لە دژی و، خەریك نەبوون بە کاروباری دنیاوە.

کاتێ کە تـەوژمی پێشـوو، لـە ئەنجامی وەهـم و گومانـەکانی خـۆی، دەسـتی ستەم و زیانی بۆ درێژ دەکـرد، ئـەم دووره پەرێزی‌یەی ئـەوی دەکـرد بـە بیـانوو. بـەڵام ئێسـتا ئـەم تەوژمە نوێیە لەبەر ئەوە ستەمی لـێ دەکات کە دەڵێ: "یارمەتیمان نادات و هاوکاریمان لەگەڵ ناکات"! بە هەردوو کیشیان ئەم هـەژارەیان دووچـاری سـەختی و گـیرو گرفتێکی یەکجار زۆر کرد. کەچی لەگـەڵ ئەوەشـدا ئـەم بـە هیـچ شـێوەیەك خـۆی لـە کاروبـاری ئەهلی دنیا هەڵنەقورتاند، بەڵکو خۆی بە کاروباری ئەودنیای خۆیەوە سـەرقاڵ کـرد، بە رادەیەك کە بە درێژایی بیست و دووسـاڵ تەنانـەت یـەك دانـە نامەشـی بـۆ براکـەی خـۆی نەنارد لە گوندی "نوورس" و، لە ماوەی بیسـت ساڵیشـدا دە نامەی بۆ هاورێکانی نەنارد لەو پارێزگایانەدا..

ئایـا چ یاسـایەك هەیـە بـوار بـەم چەشـنە خـۆ هـەڵقورتاندن و شـەڕ پێ فرۆشتنە بـدات سەبارەت بەم کەسە لاوازەی کە بەکاروباری دوارۆژی خۆیەوە سەرقاڵە؟

لـەو کاتـەدا کـە بـە نـاوی یاسـای ئازادی‌یـەوە کـەس حـەقی بەسـەر چاپەمـەنیی شیوعی‌یەکان و کتێبـی مولحیدانـەوە نی‌یـە کـە گەلـێ زیانبەخشـن بـۆ وڵات و نەتـەوە و ڕەوشت و ئاکارەکان.. هـەر لـەو کاتـەدا دەسـت بەسـەر بەشـەکانی پەیامـەکانی نـووردا دەگیرێت و دەبرێنـە بـەردەم دادگـا، وەك ئـەوەی چـەند کاغـەزێکی زیانبـەخش بـن. کـە دەشزانن سێ دادگا هیچ شتێکی زیانبەخشیان لەم پەیامەدا نەبینی، چونکە ماوەی بیسـت ساڵە بانگەشەیان بۆ خێر وچاکەی ژیانی کۆمەڵایەتیی ئەم وڵات و نەتەوەیە و پتەو کردنی ڕەوشت و توندوتۆڵ کردنی ئاسایش کـردووە و، بانگـەوازیان بـۆ بەهێز کردنی برایـەتیی موسڵمانانە لە جیهانی ئیسلامیدا، ئەو برایەتی‌یـەی کـە پشـت و پەنایـەکی قـایم و هـێزی ڕاستەقینەی ئەوانـە و، داواکـاری گێڕانـەوەی هاوڕێیـەتیی جیهانی‌ئیسـلامی‌یە بـۆ ئـەم نەتەوەیە و بەهێزکردنیەتی بە شێوازێکی کاریگەر.

وەزیری ناوخۆ فەرمانی بۆ زانایانی سـەرۆکایەتیی کاروبـاری ئـایینی دەرکـرد کـە بـە نیازی ڕەخنـە لێگرتن بـە وردی لـە پەیامـەکانی نـوور بکۆڵنـەوە. دوای سـێ مـانگی لـێ وردبوونەوە، نەك هەر ڕەخنەیان لەو پەیامانە نـەگرت، بـەڵکو نـرخ و بـەهای ڕاستەقینەی ئەو پەیامانەی بۆ دەرکەوت و، بـە "دانـراوی گـەورە و بـەنرخ" ناوزەدیـان کـرد و، چەند پەیامێکی وەك "زولفەقار" و "عەسای مووسـا"شـیان لـە کتێبخانەکـەیاندا دانـا! هـەروەك

حاجی‌یەکان لە سەفەری حەجدا کۆمەڵە پەیامی "عەسای مووسا"یان لە ڕەوزەی خاوێنی پێغەمبەری سەروەرماندا ﷺ بینیبوو.

جا ئایا هیچ ویژدان و یاسایەك هەیە بوار بەوە بدات دەست بەسەر پەیامەکانی نووردا بگیرێت و کۆ بکرێنەوە و ببرێن بۆ دادگا؟

هەشتەم:

دوای بیست و دوو ساڵی نەفی کردنی ناحەق و بێ هۆی پڕ لە تەنگانە و ڕۆژگاری سەخت و، پاش ئەوەی کە ئازادی‌یان بۆ گێڕایەوە، ئەو نەڕۆشتەوە بۆ شارەکەی خۆی کە تیایدا لە دایك بووە و، هەزاران کەسوکار و خۆشەویستی ئەوی تێدایە، بەڵکو ژیانی نامۆیی و گۆشەگیریی هەڵبژارد، تاکو نزیکی دنیا و ململانێی ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی نەکەوێت و، نوێژی جەماعەتی مزگەوتی - کە پاداشتێکی زۆری تێدایە - واز لێ هێنا و بە تەنیا لە ژوورەکەی خۆیدا نوێژەکانی دەکات.. واتە کەسێکە خۆی لەو ڕێز و ئیحترامە دوور دەگرێت کە خەڵکی بەرامبەری دەری دەبڕن. هەروەك بیست ساڵی تەمەنی و هەزاران کەسایەتیی بەڕێز و ویقاری تورکیش شایەتیی ئەوەی بۆ دەدەن کە یەك دانە کەسی تورکی دیندار و خاوەن تەقوای لە چەندەها کوردی دوور لە ئایین پێ باشترە، هەروەك لە دادگادا چەسپاندی کە برایەکی تورکی خاوەن ئیمانی توندوتۆڵی وەك حافظ عەلی لەسەد کورد باشترە کە وەك ئەو نەبن.

واتە کەسێکە مەگەر لەبەر ناچاری و پێویستی‌یەکی زۆر، دەنا خۆی لە تێکەڵیی خەڵکی دوور دەگرێت تاکو لە ڕواڵەتی ڕێز و ئیحتیرامیان کەنار بگرێت و، تەنانەت بۆ مزگەوتیش ناڕوات و، بە هەموو توانایەکی خۆی و لە ڕێی نووسینەکانیەوە ماوەی چل ساڵە بۆ توندوتۆڵ کردنی برایەتیی ئیسلامی کاری کردووە و، لە پێناوی بووژاندنەوەی خۆشەویستی لەناو موسڵماناندا تێکۆشاوە و، نەتەوەی تورکی بە هەڵگری ئاڵای ئیسلام و بەدەستهێنەری سەنا و ستایشی قورئان داناوە و، ئەم نەتەوەیەی بەم هۆیەوە زۆر خۆش ویستووە و، ژیانی خۆی لەو پێناوەدا بەخت کردووە..

ئایا دەبێ والی‌یەکی پێشوو نووسراوێکی ڕەسمیی غەددارانە و بە مەبەستی بڵاو کردنەوەی پڕوپاگەندەیەکی دیاریکراو لە دژی و بۆ ترساندنی هاوڕێکانی لێی، لەبارەی ئەو کەسەوە بڵێت: (ئەو کوردە و ئێوە تورکن.. ئەو شافیعی‌یە و ئێوە

حەنەفین)؟! بە نیازی بڵاو کردنەوەی ترس و بیم لە دڵی هەمووواندا و هاندانیان بۆ ئەوەی لێی دوور بکەونەوە و نزیکی نەبنەوە؟!

پاشان من دەپرسم کە: ئایا هیچ یاسا و بەرژەوەندی‌یەك بۆ ئەوە هەیە کەسێکی گۆشەگیر ناچار بکرێت شەپقە لەسەر بکات، لە کاتێکدا کە بە درێژایی بیست ساڵ و لە دوو دادگادا هیچ کەسێك بۆ ئەوە ناچاری نەکردووە و، تەنانەت نیوەی سەربازەکانیش شەپقەیان لەسەر لابراوە؟

نۆهەم:

خاڵێکی گرنگ و بەهێز[1] لێرەدا هەیە. بەڵام لێی بێ‌دەنگ دەبم، چونکە پەیوەندیی بە سیاسەتەوەیە.

دەهەم:

ئەمەش بە هەمان جۆر هیچ یاسایەك بواری پێ نادات و هیچ بەرژەوەندی‌یەکی تێدا نی‌یە، بەڵکو چەند وەهم و گومانێکی بێ واتا و چەند زیادەڕەوی‌یەکی ئەوتۆیە کە شتێکی بچووکی هێندەی دەنکە دانەوێڵەیەك بە قەدەر گومەزێك گەورە دەکات و، هێرش و شەڕ پێ فرۆشتنێکی وایە کە هیچ یاسایەك بە ڕاستی نازانێت. لێرەشدا بێدەنگ دەبم، بۆ ئەوەی خۆمان نەدەین لە قەرەی ئەو سیاسەتەی کە بە پێی ڕێبازمان سەیر کردنیمان بەلاوە قەدەغەیە.

بەم جۆرە و لەو کاتەدا کە لە بەردەم (دە) ڕووی مامەڵەی نایاساییدا‌ین، دەڵێین: ﴿حَسْبُنا اللّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾.

سەعیدی نوورسی

* * *

(١) بوونی گاور و جولەکەکان لە سایەی حکومەتە ئیسلامی‌یەکان و بوونی موسڵمانانیش لەناو حکومەتە گاور و مەجووسی‌یەکاندا بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە لە ڕووی یاساوە بوار بەوە نادرێت دەستدرێژی بکرێتە سەر هیچ کەسێکی نەیار، مادەم بە کردەوە کاری بەسەر کارگێڕیی دەوڵەت و ئاسایشیەوە نەبێت، چونکە گریمان و ئەگەرەکان نابن بە مایەی لێپرسینەوە، دەنا دەبوو هەموو کەسێك بە بیانووی گریمانی ئەنجامدانی تاوان ببرانایە بەرەو دادگاکان! (دانەر)

چەند خاڵێکی تر کە دەمەوێ بیانخەمە پێش چاوی بەڕێوەبەرایەتیی شاری "ئافیوون" و دادگا و پۆلیسی ئەم شارە

یەکەم:

پەیدا بوونی زۆربەی پێغەمبەران - دروودی خوایان لەسەر بێت - لە خۆرهەڵات و ئاسیا و، سەرهەڵدانی زۆرینەی فەیلەسووفەکانیش لە خۆرئاوا و ئەورووپادا ئاماژەیەکی ئەزەلیی قەدەری خوای گەورەیە بۆ ئەوەی کە لە ئاسیادا "ئایین" زاڵ و فەرمانڕەوایە و لەوێ فەلسەفە لە پلەی دووهەمدا دێت. جا لەسەر بناغەی ئەم هێمایەی قەدەری خوای گەورە: ئەگەر کاربەدەست لە ئاسیادا بۆ خۆی ئاییندار نەبێت دەبێ لانی کەم کاری بەسەر کارگوزارانی ئایینەوە نەبێت، بەڵکو پێویستە پشتیان بگرێت و هانیان بدات لە کارەکانیاندا بەردەوام بن.

دووهەم:

قورئانی پیرۆز وەك بیر و ژێریی زەوی وایە. خۆ ئەگەر خوا نەخواستە قورئان لەم زەوییە بڕواتەدەر، ئەوا زەوی شێت دەبێت و، دوور نییە ئەو کاتە سەری خۆی -کە ژێریی تێدا نەماوە- بکێشێت بە یەکێك لە هەسارەکاندا و ئەم کارەساتەش ببێت بەهۆی بەرپابوونی قیامەت.

بەڵێ، قورئان دەستاوێزێکی قایم و ئەو پەتە توندوتۆڵەیە کە عەرش و فەرش بە یەکەوە گرێ دەدات و، زیاتر لە "هێزی کێش" زەوی ڕاگیر دەکات! پەیامەکانی نووریش تەفسیری ڕاستەقینە و بەهێزی ئەم قورئانە گەورەیەن. خۆ ئەم پەیامانەی کە وا ماوەی بیست ساڵە کاریگەریی خۆیان لەم نیشتمانە و لەم سەردەمەدا پێش چاو خستووە، بە نیعمەتێکی گەورەی خواوەند و موعجیزەیەکی خامۆش نەبووی قورئانی پیرۆز دادەنرێن. کەواتە نەك هەر نابێ حکوومەت دەستدرێژییان بکاتە سەر و قوتابیانی بترسێنێت بە مەبەستی دوور خستنەوەیان لەو پەیامانە، بەڵکو دەبێ پارێزگاری لەم پەیامانە بکات و خەڵکی بۆ خوێندنەوەیان هان بدات.

سێهەم:

لەسەر بناغەی ئەوەی کە ئیماندارانی ئایندە کردەوە چاکەکانیان بە دیاری بۆ ئیماندارانی پێشینی خۆیان دەنێرن و دوعای لێخۆشبوونیان لە حوزووری خوای گەورەدا بۆ دەکەن.. لەسەر ئەم بناغەیە، لە دادگای "دەنیزلی" پێم وتن:

ئەگەر لە دادگای هەرە گەورەی قیامەتدا ملیارەها کەسی ئەهلی ئیمان پرسیاریان لەوانە کرد کە لە دنیادا گوشاریان دەخستە سەر قوتابیانی نوور و بڕیاری بەندکردنیان بۆ دەردەکردن (ئەو قوتابیانەی کە لە پێناوی دەرخستنی ڕاستییەکانی قورئانی پیرۆزدا تێدەکۆشن) ئەگەر پرسیاریان لێ کردن و وتیان:

ئێوە لە دنیادا بەوپەڕی سنگ فراوانی و بە ناوی یاسای ئازادییەوە بوارتان بە کتێب و بڵاوکراوەی شیوعی و مولحیدان دەدا و چاوپۆشیتان لەو کۆمەڵە و ڕێکخراوانە دەکرد کە نانەوەی پشێوی و ئاڵۆزییان لە ئامێز گرتبوو، تەنانەت هەر هیچ ئاستەنگ و لەمپەرێکتان لەبەردەم کارەکانی ئەواندا دانەنا، کەچی لە ڕێی بەندکردن و چەندین هۆکاری تری گوشار و تەنگ پێ هەڵچنینەوە دەتانویست پەیامەکانی نوور و قوتابیانی لەناوبەرن، لە کاتێکدا کە ئەوان لە پێناوی ڕزگار کردنی نیشتمان و نەتەوە لە ئیلحاد و فەساد و، هاوولاتیانیش لە ئیعدامی هەمیشەیی تێدەکۆشان.. ئەگەر لەوێ ئەم پرسیارەیان ئاراستە کردن چ وەڵامێکیان دەدەنەوە؟ خۆ ئێمەش لێرە هەر هەمان پرسیارتان لێ دەکەین؟

لەو دادگایەدا ئەمەم پێ وتن. ئیتر ئەو زاتە بەڕێزانەی کە خاوەنی ویژدان و دادگەری بوون، بڕیاری بێ تاوانیی ئێمەیان دەرکرد و، دادگەریی دام و دەزگای "داد"یان پێش چاو خست.

چوارەم:

من لە لایەنی خۆمەوە چاوەڕوانیی ئەوەم دەکرد کە "ئەنقەرە" یان "ئافیوون" بۆ بەردەم لیژنەیەکی ڕاوێژکار بانگم بکات و، پرسیار و وەڵام لە نێوانماندا بگۆڕێنەوە سەبارەت بەو بابەتە گەورە و گرنگانەی کە پەیامەکانی نوور خستوویانەتە ئەستۆی خۆیانەوە..

بەڵێ، پەیامەکانی نوور بەهێزترین هۆکـار و کاریگـەرترین دەرمـان و چارەسـەرە لـەم وڵاتـەدا بـۆ گێڕانـەوەی برایـەتیی ئیسـلامیی پێشـوو و خۆشەویستیی ڕابوردوو، هـاودەم لەگەڵ گومـان باشـی و هاوکـاری لـە نێـوان سێ سـەد و پەنجا ملیـۆن موسـڵماندا و، بـۆ دۆزینەوەی ڕێگاکانی ئەم هاوکارییەش. وا لە خوارەوەدا نیشانەیەکی ڕوونی ئەمە پێش چاو دەخەم:

ئەمساڵ زانایەکی گەورە لە "مەککەی پیرۆز" چەند بەشێکی گەورەی لە پەیامـەکانی نوور وەرگێڕا بـە زمـانی هینـدی و عـەرەبی و، ئـەم وەرگێڕانانەشـی نـارد بـۆ هیندستان و حیجاز و، وتی:

(پەیامـەکانی نـوور بـۆ هێنانـەدیی یـەکێتی و برایـەتیی ئیسـلامیمان تێدەکۆشـن، کـە بەهێزترین پشتگیری ئێمەیە. بەمەش بۆمان دەردەخات کە خەڵکی تورکیـا لـە بوارەکـانی دین و ئیماندا هەمیشە لە پێشەنگی شوێنانی ترەوەن).

هەروەها چاوەڕوانی ئەوەم دەکرد ئەو مەسەلە و بابەتـە گرنگانـە بورووژێنرایـە کـە بـە وێنەی چیا گەردن کەشەکان مەزن و گەورەن، وەك:

"ئایا ڕادەی خزمەتی پەیامەکانی نوور و قوتابیانی چەندەیە لە دژی ئەو شـیوعی‌یەتەی کە لە نیشتمانی ئێمەدا بووە بە بزووتنەوەیەکی ئاژاوەچی؟ چۆن دەتوانرێت ئـەم نیشتمانە پیرۆزە لەم لافاوە ڕامالەر و ترسناکە بپارێزرێت"؟

لـەو کاتـەدا کـە مـن چـاوەڕوانی ئەمانـەم دەکـرد، کـەچی دەبینـم ڕووبـەڕووی چـەند کێشـەیەکی هێنـدە بـێ نـرخ دەکرێمـەوە کـە کێشـی باڵـە مێشـێکیان نی‌یـە و، ئـەوەندە هـەندەکین کـە هیـچ بەرپرسـیاری‌یەك هـەڵناگرن و، ڕق وقـین و بوختـان و قسـەی دەمهەڵبەستی کەسـانێکن کـە شتی بچووکـی وەك دەنکـە گەنمێك هێنـدەی گومـەزێك گەورە دەکەن..

بەم جۆرە و لەم چەشنە هەل و مەرج و بارودۆخە دژوارەدا هێندە ئـازارم چەشـت کـە پێشـتر و تـا ئێسـتاش ئـازاری تـری هاوچەشـنی ئـەوەم نەچەشتووە. هـەر هـەمان ئـەو پرسیارانەشمان لـە هـەمان ئەو مەسـەلانەدا ئاراسـتە کراوەتـەوە کـە سێ دادگـای پێشـوو ئاراستەی کردین و بێ تاوانیی ئێمەیان لەبارەیانەوە ڕاگەیاند، جگە لە یەك دوو مەسەلەی کەسی و بێ نرخ نەبێ کە هیچ واتایەکیان تێدا نی‌یە.

پێنجەم:

ئاستەنگ دانان لە بەردەم پەیامەکانی نووردا و زۆران گرتن لە گەڵیاندا لە توانای کەسدا نی‌یە! چونکە ئەم پەیامانە شکست ناهێنن و بە هیچ کەسێك نابەزێن. ئەوەتا وا ماوەی بیست ساڵە سەرسەخت ترین فەیلەسووف دەمکوت و بێ دەنگ دەکەن و، بە وێنەی خۆری ئاسمانیش لە ڕۆژی ڕووناکدا ڕاستی‌یەکانی ئیمان ئاشکرا دەکەن. کەواتە دەبێ ئەوانەی حوکمی ئەم نیشتمانەیان لە دەستدایە سوود لە هێزی ئەم پەیامانە وەربگرن.

شەشەم:

سووك سەیر کردنی من لە ڕێی دەرخستنی هەڵەکانی "کەسێتیی" بێ بایەخی خۆمەوە و، شکاندنم لە پێش‌چاوی خەڵکیدا بە سووکایەتی پێ کردنم، هیچ زیانێك بە "پەیامەکانی نوور" ناگەیەنێت، بەڵکو لە ڕوویەکەوە پتر یارمەتیی ئەو پەیامانە دەدات! چونکە ئەگەر زمانی فانیی من بێ‌دەنگ بکرێت، ئەوا هەرگیز زمانەکانی سەدان هەزار نوسخەی پەیامەکانی نوور لە گوفتار و ڕاگەیاندن ناکەون. هەروەك هەزاران قوتابیی وەفاداری ئەم پەیامانەش، کە توانای گوفتار و ڕوونیی بەڵگە هێنانەوەیان پێ بەخشراوە، بە پشتیوانیی خوای گەورە هەتا ڕۆژی قیامەت ئەم فەرمانبەری‌یە پاك و پیرۆزە گشتی‌یە بە بەردەوامی بەڕێوە دەبەن، وەك تا ئێستا بەڕێوەیان بردووە و ئەنجامیان داوە.

حەوتەم:

وەك لە دادگاکانی پێشوودا، کە بەڵگەکانی خۆمان تێدا خستووەتە ڕوو، باسمان لەوە کردووە دوژمنە نهێنی و نەیارە ڕەسمی و ناڕەسمی‌یەکانمان کە حکوومەتیان خەڵەتاندووە و بە هەڵەیاندا بردووە و گومان و مەترسیی هەندێ لە پایەکانی حکوومەتیان قۆزتووەتەوە و دامودەزگای "داد"یان لە دژمان ئاراستە کردووە.. ئەوانە: یان بە شێوەیەکی یەکجار خراپ خەڵەتاون، یان خەڵەتێنراون، یان لە بەرژەوەندیی ئەو ئاژاوەچی‌یانە کار دەکەن کە بە شێوەیەکی غەددارانە بۆ ڕووخاندنی ڕژێمی حوکم تێدەکۆشن، یان لە کەسانی دوژمنی ئیسلامن، یاخود لەو مورتەددانەن کە دوژمنایەتیی ڕاستی‌یەکانی قورئان دەکەن، یان لە زەندیق و مولحیدانن.. چونکە ئەوانە لە دەمی دژایەتی کردنی ئێمەدا هیچ سڵێکیان لەوە نەکردەوە کە ناوی "ڕێسا" لە هەڵگەڕانەوە

(مورتەددی)ی تەواوەتی بنێن و، سیفەتی "مەدەنییەت" بۆ هەرزەیی و بەرەڵایی ترسناکی ڕەوشتی دابنێن و، ئەو ڕێسا کوفری و بەرەڵا و خۆسەپێنەش کە پابەندی هەوا و ئارەزووەکانە بە "یاسا" ناوزەد بکەن..

بەم جۆرە، توانییان گوشارێکی توند بخەنە سەرمان وحکوومەتیان خافڵاند و لە خشتەیان برد و، بێ هیچ پێویستییەك دام و دەزگای "داد"یان بەو ڕووکارەدا ئاراستە کرد کە بە ئێمەوە سەرقاڵ ببێت.

بۆیە ئێمەش لە لایەنی خۆمانەوە هەموو ئەوانە بە قەهر و غەزەبی خوای قەهھاری شکۆمەند دەسپێرین و، هانا بۆ قەڵای ﴿حَسْبُنا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ﴾ دەبەین، تاکو لە شەڕ و زیانی ئەوانە بمانپارێزێت.

هەشتەم:

ساڵی پار وڵاتی ڕووسیا چەندین حاجیی نارد بۆ حەجی ماڵی خوا، بە نیازی پڕوپاگەندە بۆ خۆی و دەرخستنی ڕووس لە شێوەیەکدا کە زۆر زیاتر لە نەتەوەکانی تر ڕێز لە قورئان دەگرێت و، بە مەبەستی هاندانی جیهانی ئیسلامیش – لە ڕووی ئایینییەوە – لە دژی ئەم نەتەوە ئایینداری کە لەم نیشتمانەدا دەژی!

پاشان لەبەر بڵاوبوونەوەی جوزئیی چەند بەشێکی گەورەی پەیامەکانی نوور لە مەککەی پیرۆز و مەدینەی منەوەرە و دیمەشق و حەلەب و میسر و، بەدەستهێنانی ڕێز و تەقدیری زانایان و، شکاندنی پڕوپاگەندەی شیوعیی‌یەکان لە لایەن ئەم پەیامانەوە، ئەوا بەم کارانەیان ئەوەیان بۆ جیهانی ئیسلامی دەرخست کە خەڵکی تورکیا و برایانیان لەوێ بە توندی دەستیان لە قورئان و ئایینەکەیان گیر کردووە و، وەك برای گەورەی جیهانی ئیسلامی و بە وێنەی سەرکردەی ئازا و بە جەرگیانن لە پێناوی خزمەتی قورئاندا. واتە "پەیامەکانی نوور" لەو شار و مەڵبەندانەی ئیسلامدا ئەم ڕاستییەیان دەرخستووە و ڕوونیان کردووەتەوە.

جا ئەگەر ئەم خزمەتانەی پەیامەکانی نوور بەم جۆرە گوشار و ئازارانە پاداشت بدرێنەوە، ئایا ئیتر گریمانی ئەوە نابێت کە گۆی زەوی تووڕە ببێت ونارەزایی خۆی دەرببڕێت؟

نۆهەم:

لێرەدا پوختەی چەسپاندنی مەسەلەیەك دەهێنم کە لە دەمی داکۆکیم لە دادگای "دەنیزلی"دا هێناومە:

گریمان سەرکردەیەکی ترسناك و بلیمەت، بە زیرەکیی خۆی توانیی هەموو کردەوە باشەکانی سوپا بە هی خۆی لەقەڵەم بدات و کردەوە خراپ و لایەنە سەلبی‌یەکانی خۆیشی بداتە پاڵ سوپا، ئەوا بەم کارەی سەرجەمی کردەوە چاکەکانی - کە بە ژمارەی هەموو کەسانی سوپا دەبن - کەم کردووەتەوە بۆ کردەوەی چاکی یەك دانە کەس. هەروەها کاتێ کە خراپە و هەڵەکانی خۆیشی دایە پاڵ سوپا، ئەوا ژمارەی ئەو خراپانەی بە ئەندازەی ژمارەی کەسانی ناو سوپا پەرە پێداوە و زیادی کردووە. دیارە ئەمەش ستەمێکی ترسناکە و دژی ڕاستی‌یە.

هەر لەبەر ئەوە، لە دادگایەکی پێشوومدا کە داواکارە گشتی‌یەکەی لەسەر ئەوە هێرشی کردە سەرم کە لە دەمی لێکدانەوەی فەرموودەیەکی پیرۆزدا پێش چل ساڵ زللەیەکی تەمێ کردنم ئاراستەی ئەو کەسە کردووە[1]، بەو داواکارە گشتی‌یەم وت:

بەڵێ ڕاستە، من بە هێنانی چەند هەواڵێك کە فەرموودە پیرۆزەکان ڕایان گەیاندووە لە شان و شکۆی ئەو کەسە کەم دەکەمەوە، بەڵام لە هەمان کاتدا شەرەفی سوپا لە هەڵە گەورەکان دەپارێزم. بەڵام تۆ دەچیت لە پێناوی یەك کەسی هاوەڵی خۆتدا شەرەفی‌ئەو سوپایە چەپەڵ دەکەیت کە هەڵگری ئاڵای قورئان و سەرکردەیەکی بە هەڵمەتی جیهانی ئیسلامی بووە و، چاکەکانی لە بناغەدا هەڵدەوەشێنیتەوە.

بەم قسەیەم، ئەو داواکارە سەری بۆ ویژدان نەوی کرد و، بە پشتیوانیی خوای گەورە لەو هەڵەیە ڕزگاری بوو.

دەهەم:

لە کاتێکدا کە دەبێ دامودەزگای "داد" حەقیقەتی دادگەری و مافی سەرجەمی هاووڵاتی‌یان - بە بێ جیاوازی - بپارێزێت و، تەنها بە ناوی "حەق" و لە پێناوی "حەق"دا کار بکات.. ئەوەتا ئیمامی عەلی - خوای لێ ڕازی بێت - لە سەردەمی

---

(١) مەبەست: مستەفا کەمالە. (وەرگێڕ)

خەلافەتیدا شان بە شانی جوولەکەیەك لە دادگادا وەستان بۆ دادگایی کردنیان و، پەرپرسێکی "داد"یش جارێکیان کارمەندێکی بینی لە کاتی جێبەجێ کردنی سزای دزی بەسەر دزێکدا ڕق و تووڕەیی خۆی پێ ڕشت، یەکسەر لەسەر کارەکەی لایبرد و، بە داخ و خەفەتەوە وتی: "هەرکەسێك هەست و نەستە خۆییەکانی لەگەڵ جێبەجێ کردنی فەرمانی دادگەریدا ئاوێتە بکات ستەمێکی گەلێ گەورە ئەنجام دەدات"..

بەڵێ، کاتێ کارمەند فەرمانی یاسا جێبەجێ دەکات، گەر بەزەیی بەو کەسەدا نەهاتەوە کە فەرمانەکەی لەسەر جێبەجێ دەکرێت، لانی کەم نابێ لێی تووڕە ببێت. خۆ ئەگەر کاری لەو جۆرەی لێ دەربکەوێت ئەوا بە ستەمکار دادەنرێت. تەنانەت حاکمێکی دادگەر وتوویەتی: (ئەو کەسەی تۆڵەی کوشتنەوە(قصاص) لە بکوژێك دەسێنێتەوە، ئەگەر ڕق و تووڕەیی خۆی لە وکارەدا نواند بە قاتڵ دادەنرێت)!

جا لە کاتێکدا کە دەبێ تەنها ڕاستیی بێگەرد و دوور لە هەموو مەبەستێکی خۆیی بەسەر دادگادا زاڵ بێت، کەچی ئەو دیاردە نامۆیەی بە زەقی لە پێش چاودا خۆی دەنوێنێت ئەوەیە قوتابیانی بێ تاوانی پەیامەکانی نوور، کە پێویستیان بە دڵدانەوە و پیادە کردنی دادگەرییە لە کێشەکەیاندا، لێرەدا ڕووبەڕووی چەندین سووکایەتی و مامەڵەی توندوتیژ دەبنەوە، سەرباری دەرچوونی بڕیاری بێ تاوانیمان لە سێ دادگاو، بوونی چەندین نیشانەی زۆر لەسەر ئەوەی کە لە سەدا نەوەدی ئەم نەتەوەیە ئامادەن – گەر پێی بزانن – شایەتی لەسەر ئەوە بدەن کە هەرگیز ناگونجێ قوتابیانی نوور هیچ زیانێکیان لێ بووەشێتەوە، بەڵکو پێچەوانەی ئەمەیان لێ چاوەڕوان دەکرێت، ئەوەتا گەلێ سوودی گرنگ پێشکەش بەم نەتەوە و نیشتمانە دەکەن. لەبەرئەوە بڕیارمان داوە کە بەوپەڕی ئارامگرتنەوە بەرامبەر هەموو موسیبەت و سووکایەتییەك بێ دەنگ بین. هەر لەبەر ئەوەش کارەکانمان بە خوای گەورە دەسپێرین و دەڵێین: (بەڵکو ئەم کارانە خێریان تێدا بێت).

بەڵام من مەترسیی ئەوەم هەبوو ئەم چەشنە مامەڵانەی کە لە ئەنجامی خەبەرلێدان و بوختانی ڕق و قینی کەسانی قین لە دڵەوە ئاراستەی ئەو بێ تاوانانە کراوە، گیروگرفتەکان سەرهەڵبدەن. بۆیە ناچار بووم ئەمە بنووسم.

خۆ ئەگەر هەر کەموکووڕی و گوناهێك لـەم کـارەدا هـەبێت، ئەوا هـی منـە و، ئـەو هەزارانەش تەنها بە هاندەری ئیمانەکەیان و لە پێنـاوی دواڕۆژیـاندا و لەبـەر ڕەزامـەندیی خوای گەورە دەستی یارمەتییان بۆ درێژ کردووم.

جا لە کاتێکدا کە ئەوانە شایانی ڕێز و ستایشن، کەچی ئەم چەشنە مامەڵـە سـەخت و دژوارانە لەگەڵیاندا، تەنانەت زستانیشی تووڕە کردووە.

هەروەها یەکێك لەو شتە نامۆ و سەرسـووڕهێنەرانە ئـەوەبوو کـە جـارێکی تـر هـەمان وەهم و گومانی دامەزراندنی "کۆمەڵە"یان هێنایەوە کایە، لە کاتێکدا کە سـێ دادگـا بـە وردی لـەم لایەنەی کۆڵیوەتەوە و پاشان بڕیاری بێ تـاوانیی بـۆ دەرکردووین. ئنجا هیـچ شـتێکی ئـەوتۆ لـە نێـوان ئێمـەدا نییـە کـە داخـوازی ئـەوە بێـت تـاوانی دامـەزراندنی "کۆمەڵـە"مـان بدرێتـە پـاڵ. ئـەوەتا دادگاکـان و پـاوانی ئاسـایش و پسـپۆڕان هیـچ نیشـانەیەکیان لەسـەر ئـەوە نەدۆزیوەتـەوە. چونکـە بـە وێنـەی پـەیوەندیی مامۆسـتای خوێندنگا بە قوتابیانیەوە و هی مامۆستای زانکۆ بە خوێندکارەکانیـەوە و هـی مامۆسـتای وانەبێژ و قورئـان خوێـن بـە قوتابیەکانیـەوە، ئێمـەش بە هـەمان شـێوە جگـە لـە پـەیوەندیی برایەتیی قیامەتی هیچ پەیوەستێکی تر لە نێوانماندا نییە..

کەواتە ئەوانەی قوتابیانی نوور بە تۆمەتی "دامەزراندنی کۆمەڵە" تاوانبار دەکەن دەبێ بە هەمان چاویلکە بڕواننە سەرجەم پیشـەوەران و قوتابیـان و ئامۆژگـاران. بۆیـە خـۆم بـە ناچار زانی بەرگری لەو کەسانە بکەم کە لە ئەنجامی چەند تۆمەتێکی بێ نرخ و بـێ بناغـە هێنراون بۆ ئەم بەندیخانەیەی ئێرە.

جـا هـەروەك سـێ جـار داکۆکیـم لـەو پەیامانـەی نـوور کـرد کـە ئـەم وڵاتـە و هـەموو جیهانی ئیسلامی بایەخی پێ دەدەن و، گەلـێ سوودی ماددی و مەعنـەویی گـەورەیان بـۆ ئەم نەتەوەیە پێشکەش کردووە.. جارێکی تریش و لە هـەمان ڕوانگـەوە داکۆکییـان لـێ دەکەمـەوە و، هیـچ هێزکـارێك نییـە ڕێـی بـەرگریم لـێ دابخـات، هـەروەك هیـچ یاسـا و سیاسەتێکیش ناتوانێت ڕێم لێ بگرێت.

بەڵێ، ئێمە کۆمەڵەیەکین کە لە هەموو سەردەمێکدا سێ سەد و پەنجا ملیـۆن ئـەندامی هەیە و، هەموو یەکێکی ئەو ئەندامانەش هەموو ڕۆژێك پێنج جـار لـە ڕێـی نوێـژەوە ڕێـز و حورمەتی خۆی بـۆ بیروبـاوەڕ و بنـەماکانی ئـەو کۆمەڵەیـە دەردەبڕێـت و ئامـادەیی خـۆی

دەردەخـات بـۆ خزمـەتکردنی ئـەو بیروبـاوەڕە و، بـە دوعاکـان و دەسـتکەوتە مەعنەوی‌یەکانیان و بە پێی دەستووری ﴿إِنَّمَـــا الْمُؤْمِنُـــونَ إِخْـــوَةٌ﴾ (الحجرات: ١٠) بۆ یارمەتیی یەکتر ڕادەپەڕن. ئەوەتا ئێمە ئەندامانی ئەو کۆمەڵە مەزن و خاوێنەین.

ئەرکی سەرشانمان گەیاندنی ڕاستی‌یە ئیمانی‌یەکانی قورئانی پیرۆزە بە شێوەیەکی یەقینی و بێ گومـان بـە ئیمـانداران و، ڕزگـارکردنی ئـەوان و خۆیشـمانە لـە ئیعدامـی هەمیشەیی و زیندانی تاکە کەسی.

بەڵام هەرگیز هیچ پەیوەندی‌یـەکمان بـە کۆمەڵـە دنیـایی و سیاسـی‌یەکانەوە نی‌یـە کـە زیـاتر گەمـە و یاری‌یـان پێـوە دیـارە و شـێوازە لار و چەوتـەکان دەگرنەبـەر. هـەروەك پەیوەندیشـمان بـە گەمـەی "کۆمەڵـەکان" و هیـچ کۆمەڵەیـەکی نهێنی‌یـەوە نی‌یـە، کـە تۆمەتێکە هەمیشە دەدرێتە پاڵمان و، ئێمە هەر لە بناغەدا دانابەزینە ئەو چەشنە ئاستانە.

دوای ئەوەی کە چوار دادگا لەم بابەتەیان کۆڵی‌یەوە و بە وردی شەن و کەویان تێـدا کرد، بڕیاری بێ تاوانی‌یان بۆ دەرکردین.

سەعیدی نوورسی

* * *

پاشماوە و هاوپێچی

ئەو بەرگرییەی کە پێشکەش بە شەش لایەنی داد

لە "ئەنقەرە" و دادگای تاوانە گەورەکان لە شاری "ئافیوون" کرا

بە ڕوونی و ڕاشکاوی بە دادگای "ئافیوون" دەڵێم:

سەبر و ئارامم نەماوە و، دەبێ سنوورێك بۆ ئەم کارە دابنرێت. وا ئێمە بە بێ هیچ هۆیەك بیست و دوو ساڵە نەفی کراوین و لە ژێر چاودێریی بەردەوامدا دانراوین. ئنجا وەك بڵێی زیندانی تاکە کەسیم و دابڕینم لە جیهان هێشتا کەم بێت، بۆیە شەش جار بۆ بەردەم دادگایان بردم و سێ جاریش بەندیان کردم، بە بێ هیچ بیانوویەکی یاسایی (لە دووسێ مەسەلەدا نەبێت). هەموو ئەمانەش لە ئەنجامی چەند وەهم و گومان و گریمان دانانێك. چونکە ئەوان لە سەد دانەی پەیامەکانی نووردا تەنانەت یەك شوێنی ئەوتۆیان دەست نەکەوت کە لە ڕووی یاساوە بیکەن بە بیانووی دەستیان لە دژی ئێمە.

بڕیاری لێ سەندنی سەدان هەزار لیرە "غەرامە"شیان لەسەر قوتابیانی نوور دەرکرد، کە ئەوەش غەدر و ستەمێکی بێ وێنەیە و، نەوەکانی داهاتوو بەوپەڕی توندوتیژی لەعنەت بۆ ئەنجامدەران و هۆکارەکانی ئەو ستەم و کارە ناڕەوایە دەنێرن.

سەبارەت بە دادگای گەورەش ئەوا ئێمە باوەڕی تەواوەتیمان بەوە هەیە کە لەوێ ئەو ستەمکارانە فڕێ دەدرێنە بنکی دۆزەخ و پلە هەرە نزمەکانیەوە. هەر ئەم باوەڕەشمانە کە هەندێ خەمڕەوێنیمان پێشکەش دەکات. دەنا دەمانتوانی بە هەموو هێزێکمانەوە بەرگریمان لە مافەکانی خۆمان بکردایە.

بەم جۆرە، لە ماوەی پازدە ساڵدا ڕۆشتینە بەردەم شەش دادگا و، ماوەی بیست ساڵیش لێکۆڵینەوەی ورد لە پەیامەکانی نوور و نامەکانماندا کرا. ئەنجامی هەموو ئەمانەش ئەوەبوو کە لە پێنج دادگادا بە تەواوی بێ تاوانیمان ڕاگەیەنرا.

سەبارەت بە دادگای "ئەسکی شەهر"یش تەنها چەند ڕستەیەکی کەمی لە پەیامێکی بچووکدا کە، "پەیامی پۆشتەیی"یە، کرد بە بیانوو تاکو بەپێی ماددەیەکی یاسایی، کە وەك لاستیك دەیانکشاند، بڕیاری سزایەکی کەم و سادەیان لەسەر دەرکردین. بەڵام

ئێمە لەو لائیحەی هەڵەگیرییەدا کە دوای دادگای تەمیز بە ڕەسمی نووسیمان و پێشکەشی "ئەنقەرە"مان کرد، ئاماژەمان بۆ یەك شت کرد کە نموونەیە لەسەر نایاسایی بڕیارەکە و، وتمان:

ئایەتی "پۆشتەیی" کە یەکێك لەو دابە ئیسلامییە بەهێزانە ڕوون دەکاتەوە کە لەو دەستوورەدا هاتووە لە لایەن سێ سەد و پەنجا ملیۆن موسڵمانەوە بە درێژایی هەزار و سێ‌سەد و پەنجا ساڵ بە بەرز و پیرۆزی ڕاگیراوە.. ئەم ئایەتە، پەڵپ و بیانووی کەسێکی مولحید و ڕەخنەی شارستانێتیی ئەم ڕۆژگارەی ئاراستە کراوە. بۆیە تەفسیری ئەو ئایەتە پیرۆزەم نووسی و بەرگریم لێ کرد. لە تەفسیرەکەشمدا شوێن یەکدەنگیی سێ‌سەد و پەنجا هەزار تەفسیر کەوتم[1] و بە شوێن پێی باپیرانی خۆماندا هەنگاوم نا لە درێژایی هەزار و سێ سەد و پەنجا ساڵدا. جا ئەگەر لە هەموو دنیادا "دادگەرییەك" هەبێت دەبێ بڕیارێك دەربکات پێچەوانەی ئەو سزایە بێت کە ئێستا لەسەر پیاوێك دەرکراوە تەفسیرێکی لەو جۆرەی نووسیوە، بۆ ئەوەی ئەو پەڵە سەیرە لە دەموچاوی دامودەزگای "داد"ی ئەم وڵاتە ئیسلامییە بسڕێتەوە!

کاتێ ئەم لائیحەی هەڵەگیرییەم نووسی و پێشکەشی داواکاری گشتییئەوێم کرد، لەرزی لێ هات و، وتی:

"تکات لێ دەکەم! پێویست بەمانە ناکات، چونکە سزاکەت تەنکە و ئەو ماوەیەش کە ماوتە زۆر کەمە. بە پێویستی نازانم ئەم لائیحەیە پێشکەش بکەیت "!

بێ گومان ئێوە ئاگادارن کە من لە ناوەندی ئەو ئیعتیرازانەی کە هاوشێوەی ئەمەی سەرەوەن و، بۆ ئێوە و لایەنە ڕەسمییەکانی "ئەنقەرە"م ناردوون، چەند نموونەیەکی ترم لەم چەشنە تۆمەتە سەیر و سەمەرانە نووسیوە. بۆیە من داوا لە دادگای "ئافیوون" دەکەم و بە ناوی "دادگەری"یەوە ئومێدەواری ئەوەم لێیان کە سەربەستیی تەواوەتی بە پەیامەکامی نوور بدەن، ئەو پەیامانەی کە لە پێناوی بەرژەوەندیی ئەم نەتەوە و نیشتمانەدا خزمەت و خێر و بەرەکەتی هێندەی خزمەتی سوپایەکی تەواو پێشکەش دەکەن. دەنا بەندکردنی هەندێ لە هاوڕێیانم بەهۆی منەوە هانم دەدات گەورەترین تاوانی ئەوتۆ ئەنجام بدەم کە شایانی گەورەترین سزا بێت، بۆ ئەوەی ئەم ژیانە بەجێ بهێڵم. چونکە ئەمەی خوارەم بە دڵدا هات:

---

(١) لەوانەیە مەبەستی هەموو ئەو کتێبانە بێت کە چەند ئایەتێکی قورئانی پیرۆزیان تەفسیر کردووە. (وەرگێڕ)

لە کاتێکدا کە دەبوو حکوومەت بیپاراستمایە و دەستی یارمەتی و هاوکاریی بۆ درێژ بکردمایە، چونکە ئەو کارە بەرژەوەندییەکی گەورەی بۆ نەتەوە و سوودێکی زۆری بۆ نیشتمان تێدایە، کەچی تەنگ پێ هەڵچنین و گوشار خستنە سەرم لە لایەن حکوومەتەوە، ئاماژەیە بۆ ئەوەی دەستەی پەنهانی ئیلحاد کە ماوەی چل ساڵە دژایەتیم دەکەن و هەندێك لە تاقمی شیوعییەکانیش کە ئێستا ڕۆشتوونەتە ریزی ئەوان، توانیویانە چەند شوێنێکی گرنگی ناوەندە ڕەسمییەکان داگیر بکەن و ئێستا لەوێوە سەرکردەیی ئەو هێرشە دەکەن لە دژم. ئیتر حکوومەتیش یان بەمە نازانێت، یان پێی دەزانێت و بواری پێ داون. چەند نیشانەیەکی نیگەرانی بەخش لەسەر ئەمە هەیە.

ئەی سەرۆکی بەڕێزی دادگا!

گەر بوارم پێ بدەن پێم خۆشە پرسیارێك ئاراستە بکەم کە گەلێ سەرسامم دەکات:

بۆچی سیاسەتمەداران لە هەموو مافێکی مەدەنی و سەرجەم مافەکانم لە ئازادیدا و تەنانەت لە مافەکانی ژیانیشم بێ بەشم دەکەن؟ لە کاتێکدا کە من بەشداریم لە سیاسەتدا نەکردووە و نەڕۆشتوومەتە ململانێی سیاسەتەوە؟ ئەوەتا بە وێنەی خوێنڕێژێك کە دەستی بە خوێنی سەدان کەسی بێ تاوان سوور بووبێت مامەڵەیان لەگەڵ کردووم و، سێ مانگ و نیو لە زیندانێکی تەنیاییدا بەندیان کردم و، هەوڵیان دا دەستدرێژی بکەنە سەر ژیانم و یازدە جار ژەهریان دەرخوارد دام..

خۆ کاتێکیش هاوڕێ دڵسۆز و قوتابییە ڕاستەکانم ویستیان لە شەڕ و زیانی ئەوانە بمپارێزن، ڕێیان لێ گرتن و نەیانهێشت پەیوەندیم پێوە بکەن. تەنانەت لە خوێندنەوەی کتێبە پیرۆز و بێ زیانەکانم بێ بەشیان کردم، کە لەم تەنیا باڵی و نەخۆشی و پیری و غەریبییەمدا مایەی دڵنەواییمن.. ئەوەبوو داوام لە داواکاری گشتی کرد کە تەنها یەك دانەم لە کتێبەکانی خۆم بداتێ، هەرچەندە بەڵێنی پێ دام کەچی نەیبردە سەر. بۆیە ناچار بووم بە تەنیایی لەناو هۆڵێکی داخراوی گەورە وسارد و سڕدا بمێنمەوە، بێ ئەوەی هیچ شتێکم لابێت کە خۆمی پێ سەرقاڵ بکەم. خزمەتکار و پاسەوانەکانیشیان گاڵ دابوو کە بە دوژمنایەتی و زبری مامەڵەم لەگەڵدا بکەن، لە بریی نەرمونیانی، کە دەگونجا نەختێ دڵنەوایی و خەمڕەوێنیم تێدا دەست بکەوتایە!

وا نموونەیەکی بچووکتان لەم جۆرە مامەڵەیەی ئەوان پێش چاو دەخەم:

عەرزوحالێکم بۆ بەڕێوەبەر و بۆ داواکاری گشتی و بۆ سەرۆکی دادگا نووسی و، ناردم بۆ یەکێك لە برایانم تاکو بەم پیتە نوێیانە بینووسێتەوە کە من نایانزانم. ئەویش نووسینیەوە و پێشکەش بەوانە کرا کە باسم کردن. ئەوان ئەم کارەیان لەسەر من بە تاوانێکی یەکجار گەورە ژمارد و، هەموو کەلێن و پەنجەرەکانی ژوورەکەمیان داپۆشی و بزماررێژیان کرد و، تەنانەت یەك دانە پەنجەرەشیان نەهێشتەوە داینەخەن و پەردەی پیا نەدەن، لە کاتێکدا کە من دوو کەڵ گەلێ بێزاری دەکردم..

ئنجا هەرچەندە یاساکانی بەندیخانە ڕێ بەوە نادەن ماوەی زیندانی تاکە کەسی لە پازدە ڕۆژ زیاتر تێپەڕ بکات، کەچی ئەوان سێ مانگ و نیو منیان لە زیندانی تاکە کەسیدا هێشتەوە و، نەیانهێشت هیچ کەس لە هاوڕێیانم پەیوەندیم پێوە بکات..

پاشان لائیحەیەکی چل لاپەڕەیی ئیتیهامیان پیشان دام کە بە ماوەی سێ مانگ نووسیبوویان و ئامادەیان کردبوو. جا لەبەر ئەوەی من ئەم پیتە نوێیانە شارەزا نیم و نەخۆشم و خەتیشم ناخۆشە، تکام لێ کردن کە یەکێك بنێرن بۆ لام تاکو بۆم بخوێنێتەوە لەگەڵ دوو کەس لە هاوڕێیانم کە لە زمانی من تێدەگەن بۆ ئەوەی ئیعتیراز و بەرگرییەکەمم بۆ بنووسن، کەچی ئەمەیان قبووڵ نەکرد و، وتیان: "با پارێزەرەکە بێت بۆی بخوێنێتەوە". بەڵام دوایی بواریان تەنانەت بەوەش نەدا و، بە یەکێك لە برایانیان وت: "ئەو لائیحەیە بە پیتە کۆنەکان بنووسەرەوە و بیدەرێ". بەڵام نووسینەوەی ئەو لائیحەیە بە شەش حەوت ڕۆژ ئنجا تەواو دەبێت..

بەم جۆرە و لە بریی خوێندنەوەیەك کە بە ماوەی سەعاتێك ئەنجام دەدرێت، کارەکەیان بۆ ماوەی شەش حەوت ڕۆژ درێژ کردەوە، بۆ ئەوەی ڕێ لە هەموو پەیوەندییەك بگرن پێمەوە. دیارە ئەمەش کارێکی ئیستیبدادی و خۆسەپێنیی ئەوتۆیە کە هەموو مافێکی من لە بەرگری و داکۆکیدا پووچەڵ دەکاتەوە..

خۆ ئەگەر خوێنڕێژێك سەد تاوانی کردبێت و بڕیاری لەسێدارەدانی بۆ دەرچووبێت، لە هیچ شوێنێکی دنیادا ڕووبەڕووی ئەم چەشنە مامەڵەیە نابێتەوە.

لە ڕاستیدا من زۆر پەرۆشی ئەوەم کە هۆی ئەم چەشنە ئازاردانەم نازانم.

بیستم کە: سەرۆکی دادگا مرۆڤێکی دادگەر و بە بەزەییە. بۆیە ئەم سکاڵایەم وەك تاقیکردنەوەیەکی یەکەم جار و دواجار پێشکەش کردن.

چوار بناغە لە لائیحەی ئیتیهامەکەدا هەیە.

بناغەی یەکەم:

"ئیددیعاکردنی ئەوەی کە گوایا من کەسێکم شانازی بە خۆمەوە دەکەم و پیایدا هەڵدەدەم".

پێشتر بە هەموو هێزێکمەوە بەرپەرچی ئەم ئیددیعایەم داوەتەوە. کاتی خۆیشی لیژنەی تایبەت لە دادگای "دەنیزلی"دا وتبووی: "ئەگەر سەعیدی نوورسی ئیددیعای ئەوە بکات کە مەهدیی چاوەڕوانکراوە، قوتابی‌یەکانی لاری‌یان لێی نابێت".

بناغەی دووهەم:

"شاردنەوەی نووسراوەکانیەتی".

دەبێ لە لایەن دوژمنانی پشتی پەردەوە واتای هەڵەی لێ نەدرێتەوە. چونکە شاردنەوەیان نە بە نیازی سیاسی و نە بە هیچ نیازێکەوە نەبووە کە زیانی بۆ ئاسایشی وڵات تێدا بێت.

ئنجا بوونی ئامێرێکی چاپ بە پیتە کۆنەکان، هەرگیز نابێتە مایەی بیانوو گرتن بۆ ئەوەی هێرش بکرێتە سەرمان.

سەبارەت بە مەسەلەی ئەو زللەیەش کە لە لایەن پەیامەکانی نوورەوە ئاراستەی مستەفا کەمال کراوە[1]، ئەوا شتێکی پەنهان نی‌یە و، شەش دادگا و سەرجەم لایەنە

---

(١) داواکاری گشتی بەهۆی تێگەیشتنی هەڵەی لەوەی کە لەبارەی کەرامەتی پەیامەکانی نوورەوە هاتووە، لەوەدا زللەی تەمێ کردنیان تێدا دەرکەوتووە، ئیتیهامێکی هێناوە و بە خەیاڵی خۆی پێی وایە کە ئێمە دەڵێین: ئەو بوومەلەرزە و بەڵاو موسیبەتانەی لە دەمی هێرش کردندا بۆ سەر قوتابیان و پەیامەکانی نوور ڕوو دەدەن چەند زللەیەکن لە لایەن پەیامەکانەوە ئاراستە کراون. بەڵام ئێمە دەڵێین: نەخێر.. نەخێر. هەرگیز شتی وامان نەوتووە و نەشمان نووسیوە. بەڵکو لە زۆر شوێن و لە دەمی هێنانەوەی بەڵگەکاندا وتوومانە: "پەیامەکانی نوور" وەك سەدەقەی وەرگیراو وان، کەواتە هۆکاری دوورخستنەوەی بەڵاو موسیبەتەکانن، چونکە هەرکات هێرش دەکرێتە سەر پەیامەکانی نوور، ڕووناکی‌یەکان کز دەبن و بەڵا و موسیبەتەکانیش هەڵی پەیدابوونیان بۆ دەڕەخسێت. بەڵێ، سەدان ڕووداو هەن لەگەڵ شایەتیدان و تەسدیقی هەزاران کەسی قوتابیانی نووردا کە پیشانمان دەدەن هاوکات بوونی ئەو ڕووداوانە لەگەڵ هێرش کردندا بۆ سەر پەیامەکان ئەستەمە کاری ڕێکەوت بێت. جا هەروەك ئەممان بە شێوەیەکی جوزئی لە دادگاکاندا پێش چاو خست، باوەڕی تەواوەتیشمان بەوە هەیە کە ئەم هاوکات بوونانە بەڵگەیە لەسەر قبووڵ بوونی پەیامەکانی نوور لای خوای گەورە و، بەڵگەی ڕێزی خوایی‌یە و، جۆرە کەرامەتێکە لە لایەن قورئانی پیرۆزەوە پێشکەش بە پەیامەکانی نوور کراوە. (دانەر)

ڕەسمی‌یەکانی "ئەنقەرە" لێی ئاگادارن و، هیچ ئیعتیرازێکیان لێ نەگرتووە و، بڕیاری بێ تاوانی‌یان بۆ دەرکردین و، سەرجەم کتێبەکانیان داینەوە، کە لە نێوانیاندا "تیشکی پێنجەم"یشی تێدایە. پاشان کاتێ کە من خراپکاری‌یەکانی ئەو دەردەخەم، لە پێناوی پاراستنی ڕێز و حورمەتی سوپادایە. واتە: خۆش نەویستنی تەنیا کەسێك لەبەر ستایش کردنی پڕ لە خۆشەویستیی سوپایە.

بناغەی سێهەم:

وێڕای بوونی سەد هەزار قوتابیی نوور و بردنی سەد هەزار نوسخەی پەیامەکانی نوور بۆ بەردەم شەش دادگا لە ماوەی بیست ساڵدا، کەچی لە لایەن بەرپرسانی ئاسایشی دە پارێزگاوە هیچ شتێکمان لەسەر تۆمار نەکراوە کە ئاسایش تێك بدات یان ئارامیی وڵات بخاتە نیگەرانی‌یەوە. ئاشکرایە کە نەبوونی هیچ ماددەیەك ئاماژە بۆ بوونی ئەم چەشنە تێکدانە بکات، نە لەو شەش دادگایە و نە لای کارمەندانی ئەو دە پارێزگایەوە، گەورەترین بەڵگە و باشترین بەرپەرچدانەوەیە لە دژی ئەو هێرشە سەیر و سەمەرەیەی دەکرێتە سەرمان کە گوایا ئێمە هانی خەڵکی دەدەین بۆ تێکدانی ئاسایشی وڵات.

سەبارەت بەم لائیحەی ئیتتیهامە نوێیە، ئەوا وەڵامدانەوەی بە کارێکی زیاد لە پێویست و گاڵتەجاری دەزانین، چونکە دووپات کردنەوەی هەمان تۆمەتەکانی پێشووە کە چەندین جار وەڵامیان لەسەر دراوەتەوە و سێ دادگاش بڕیاری بێ تاوانیی ئێمەیان لەو تۆمەتانە دەرکردووە و، چەند مەسەلەیەکی بێ بایەخن. جا لەبەر ئەوەی تاوانبار کردنی ئێمە سەبارەت بەم بابەتانە لە ڕاستیدا بە تاوانبار کردنی دادگای "ئەنقەرە" بۆ تاوانە گەورەکان و دادگای "دەنیزلی" و دادگای "ئەسکی شەهر" دادەنرێت (چونکە ئەو دادگایانە ئێمەیان لەم بابەتانەدا بێ تاوان دەرکردووە) ئەوا وەڵامی ئەم لائیحەی ئیتتیهامە بەو دادگا ناوبراوانە دەسپێرم.

جگە لەمەش، دوو سێ مەسەلەی تر هەن:

مەسەلەی یەکەم:

لەگەڵ ئەوەشدا کە بڕیاری بێ تاوانی‌یان بۆ دەرکردین و، دوای لێکۆڵینەوەیەکی تەواوەتی و وردی ماوەی دوو ساڵیش لە دادگای "دەنیزلی" و دادگای تاوانە گەورەکان لە "ئەنقەرە" بڕیاریان دا هەموو کتێبەکانمان بدەنەوە، کەچی وێڕای ئەوە، ئاماژە بۆ یەك

دوو مەسەلەی نێوان مەسەلەکانی "تیشکی پێنجەم" دەکەن کە تایبەتن بە سەرکردەیەك مرد و کۆتایی پێ هات[1] بۆ ئەوەی وەك ماددەیەکی تاوانبار کردن لە دژی ئێمە بەکاری بهێنن.

ئێمەش دەڵێین: ئاراستە کردنی ڕەخنەیەکی ڕاست و ڕەوا و هەمەکی سەبارەت بە کەسێکەوە کە مرد و کۆتایی پێ هات و پەیوەندیی بە دەوڵەتەوە نەما، هەرگیز بەلای یاساوە بە تاوان دانانرێت.

پاشان داواکاری گشتی تەئویلێکی لێزانانەی بۆ واتایەکی گشتی و هەمەکی کرد و بەسەر ئەو سەرکردەیەدا شکاندیەوە. شتێکی ئاشکرایشە کە واتایەکی هێندە ورد عامەی خەڵکی لێی تێ نەگەن و لە نێوان سەد کەسدا مەگەر یەك کەس پەیی پێ ببات و لە پەیامێکی نهێنی و تایبەتدا بێت، هیچ یاسایەك نییە بە تاوانی دابنێت.

پاشان ئەو پەیامە تەئویلی فەرموودە موتەشابیهەکانی بە شێوەیەکی ڕەنگین لێکداوەتەوە. جا ئەگەر ئێمە خەریکی ڕوونکردنەوەی واتای فەرموودەیەکی پیرۆز بین و ئەو واتایەش لە کەسێکی تەفسیربارادا هاتە دی، ئەوا هیچ یاسایەك ئەمە بە تاوان دانانێت. بە تایبەتی کە ئەم ڕوونکردنەوەیە لە چل ساڵ پێش ئێستاوە هەیە و خراوەتە بەردەم سێ دادگا و دادگاکەی ئێوەش، هەروەك لە ماوەی سێ ساڵدا براوە بۆ شەش لایەنی بەرپرس لە "ئەنقەرە" و، هیچ ڕەخنەیەك لە بەرگرییەکەم و ئەو ئیعتیرازانەشم نەگیرا کە بە شێوەیەکی قەتعی وەڵامم تێدا دابوونەوە.

پاشان ڕەخنەگرتن لە کەسێك کە لە ناوەندی کوودەتایەکی ئەوتۆدا بووە گەلێ خراپکاریی لێ بووەتەوە و، هەرگیز چاکەکارییەکانی ئەو کوودەتایە بە هی تەنیا ئەو دانانرێن، بەڵکو بە هی سوپا و هی حکوومەت دادەنرێن. لەوانەیە ئەو تەنها یەك بەشی کەمی لەو چاکەکاریانەدا بێت[2]، ئەم ڕەخنەگرتنە هەرگیز تاوانی تێدا نییە. جا

---

(١) مەبەست مستەفا کەمالە. (وەرگێڕ)

(٢) دوای ئەوەی مستەفا کەمال دەستی بەسەر حوکمدا گرت، چەند یاسایەکی لە دژی ئیسلام دەرکرد. ئەوەبوو خەلافەتی هەڵوەشاندەوە و، قوتابخانە ئایینییەکانی نەهێشت و، پیتی نووسینی لە هی عەرەبییەوە کرد بە لاتینی و، ڕێی لە بانگی شەرعی گرت (چونکە فەرمانی دا بانگ بە تورکی بدرێت) و، یاسای بەرگ و پۆشاکی دەرکرد و، لە سویسرا و فەرەنساوە یاسای هێنا بۆ کار پێ کردن و... هتد. جا هەموو ئەمانە بە خراپکارییەکانی ڕژێمەکەی دادەنرێن. بەڵام جەنگەکانی سەربەخۆیی کە ئەویش بەشداریی تێدا کرد و

هەروەك ڕەخنەگرتنمان لێی لە ڕووی خراپکاری‌یەکانیەوە، بە تاوان دانانرێت، ناشبێت بوترێت ئەم ڕەخنە گرتنە هێرشە بۆ سەر بزووتنەوەی کوودەتاکە. ئایا چ گونا هـو چ تاوانێك لـەوەدا هەیـە ڕەخنـە لـە پیـاوێك بگریـت و خۆشـت نـەوێ کـە "مزگـەوتی ئـەیاصۆفیا"ی (کـە مایـەی شـانازیی هەمیشـەیی نەتەوەیـەکی پالـەوان و گەوهـەری درەخشانی خزمەت و تێکۆشانیەتی لە پێناوی قورئـاندا و دیاری‌یەکی بەنرخی شمشێری باپیرە قارەمانەکانیەتی) کرد بە خانەی بتان و، بارەگای مەشیەخەتی ئیسلامیی گـۆڕی بـە دواناوەندیی کچان؟

مەسـەلەی دووهـەم سـەبارەت بـە هۆکارەکـانی تاوانبارکردنمـان لـە لائیحەکـەی داواکاری گشتیدا:

دوای ئـەوەی کـە لـە سـێ دادگـادا بڕیـاری بـێ تاوانیمـان بـە دەسـت هێنـا، ڕوونکردنەوەیەکی ڕەنگینی تەئویلی فەرموودەیەکی پیرۆز کە چل ساڵ پێش ئێستا لـە "تیشکی پێنجەم"دا ڕوون کرایەوە، موسڵمانانی ڕزگار کرد. ئـەوەبوو "شیخ الإسلام": (زەنبیللی عەلی ئەفەندی) وتوویەتی:

"تەنانەت لە ڕووی گاڵتە کردنیشەوە دروست نی‌یە شەپقە لەسەر بکرێت".

هەروەك زانایان و "شیخ الإسلام"ەکانی تر لەسەر کردنـی شـەپقەیان بـەلاوە دروست نەبووە. ئەمەش کارێکی کرد کە خەڵکانی عەوامی موسڵمان کاتـێ ناچـار کـران شـەپقە لەسەر بکەن[1] لەبەردەم هـەڵبژاردنی یـەکێك لـەم دووانـەدا بـن: یـان واز لـە ئایینەکـەیان بهێنن، یان بزووتنەوەیەکی یاخی بوون بەرپا بکەن.

بەڵام یەکێك لە بڕگەکانی پەیامی "تیشکی پێنجەم" دەڵێت:

سەرکردەی هەندێکیشیان بوو، لەئەنجامەکەشیان سەرکەوتنی تورکیا و دەرکردنی هێزە بیانی‌یەکان بوو، بە هەندێك لە چاکەکاری‌یەکانی ئەو کوودەتایە دادەنرێت. بـەڵام ئـەم چاکەکاری‌یانـە چـەند سەرکردەیەکی تر بەشداری‌یان تێدا کردووە و، بەشی هەرە زۆری هی سەرکردەکانی تر و ئەفسەرە پلە نزمەکان و سەربازە ئازا و بـە جەرگەکانـە. کـەچی ڕۆژنامـەکانی و سـەرچاوەکانی تـری ڕاگەیاندنەکـەی هـەوڵیان دا هـەموو ئـەو چاکەکاری‌یانە بە هی ئەو لەقەڵەم بدەن و، خۆیان گێل کرد لەوەی ئاماژە بۆ ڕۆڵـی سـەرکردەکانی تـر و سوپا بکەن. (وەرگێڕ)

(١) ئەوەش بەپێی یاسای بەرگ و پۆشاك کە مستەفا کەمال دەری کرد و، لـەو ڕێیـەوە خـەڵکی ناچـار کـرد شەپقە لەسەر بکەن! (وەرگێڕ)

"ڕۆژێك دێت شەپقە دەکرێتە سەر خەڵکی و، شەپقەکەش بەو سەرە دەڵێت: سوژدە مەبە. بەڵام ئەو ئیمانەی کە لەو سەرەدایە تەنانەت ئەو شەپقەیەش ناچار دەکات بڕواتە سوژدە و، پشت بە خوا موسڵمانی دەکات"!

جا ئەم بڕگەیە خەڵکانی عەوامی ئیمانداری لەوە ڕزگار کرد کە هەڵگەڕانەوە و یاخی بوون ڕابگەیەنن. هەروەك لەوەش دەربازی کردن کە واز لە ئایینەکەیان بهێنن.

ئەمە وێڕای ئەوەی کە هیچ یاسایەك نی‌یە داوای شتی وا لە کەسانی گۆشەگیر بکات. ئەوەبوو شەش حکوومەت لە ماوەی بیست ساڵدا بۆ لەسەر کردنی شەپقە زۆریان لێ نەکردم. هەروەك ژن و منداڵ و پێش نوێژی مزگەوتەکان و کارمەندان لە فەرمانگەکانیاندا و زۆربەی خەڵکانی لادێ نشین زۆریان لێ نەکراوە بۆ لەسەر کردنی و، سەربازەکانیش لابراوە لەسەریان. ئنجا لەسەر کردنی سەروپێچ و کڵاو لە زۆربەی پارێزگاکاندا قەدەغە نی‌یە..

کەچی وێڕای هەموو ئەمانە، ئەم بابەتە[1] کراوە بە ماددەیەکی تاوانبار کردن لە دژی من و برایانم. جا ئایا لە هەموو جیهاندا یاسایەك یان بەرژەوەندی‌یەك یان بناغە و ئەسڵێك هەیە ئەم چەشنە تۆمەتە (بێ واتایە) بە تاوان دابنێت؟

سێ‌هەم مەسەلە کە کراوە بە مایەی تۆمەتبارکردنمان:

ئەوەیە کە گوایا لە "ئەمیرداغ"دا خەڵکمان بۆ تێکدانی ئاسایش هان داوە.

لە بەرپەرچی ئەمەدا دەڵێم:

یەکەم:

ئاماژە بۆ ئەو ئیعتیرازە دەکەم کە بە ئاگاداری و ڕوخسەتی ئەم دادگایە پێشکەشی خودی ئەم دادگایە و شەش لایەنی بەرپرسم کردووە لە "ئەنقەرە". کە ئیعتیرازێکە بەرپەرچ نەدراوەتەوە. بۆیە خودی ئەو ئیعتیرازە وەك وەڵامدانەوەیەك بۆ لائیحەی ئیتیهام پێشکەشی دادگا دەکەم.

دووهەم:

هەموو ئەو کەسانەی لە "ئەمیرداغ" قسەیان لەگەڵ کردووم و خەڵکەکەی ئەوێ و کارمەندانی ئاسایش شایەتن کە دوای دەرچوونی بڕیاری بێ تاوانیمان، لەو

(١) مەبەست: لەسەر نەکردنی شەپقەیە. (وەرگێڕ)

گۆشەگیری‌یەمدا، بە هەموو هێزێکمەوە لە بەشداری کردنی هەموو سیاسەتێکی دنیا دوور کەوتوومەتەوە. تەنانەت واز م لە نووسین و نامە گۆڕینەوەش هێناوە، ئەوەتا دوو بڕگەی بچووك نەبێت سەبارەت بە مەلائیکەت و حیکمەتی دووپات بوونەوە لە قورئانی پیرۆزدا هیچ کتێب و پەیامێکم نەنووسیوە و، لە حەفتەیەکدا یەك نامە زیاترم نەدەنووسی کە تیایدا هانی خوێندنەوەی پەیامەکانی نوورم دەدا. بگرە برا موفتی‌یەکەم - کە بیست ساڵ قوتابیم بووە - لە ماوەی سێ ساڵدا سێ چوار نامە زیاترم بۆ نەناردووە، هەرچەند ئەو بەردەوام کارتی جەژنە پیرۆزەی بۆ دەناردم و زۆریش نیگەرانی حاڵم بوو. خۆ براکەی ترم کە لە شارەکەی خۆمدایە، بە درێژایی بیست ساڵ هیچ نامەیەکم بۆ نەناردووە..

کەچی لەگەڵ ئەمەشدا دەبینین لائیحەی ئیتیهامەکە بە فێڵبازی‌یەکی بێ وێنە هەمان قەوانی کۆن لێ دەداتەوە و بە تێکدانی ئاسایش و دژایەتی کردنی بزووتنەوەی کودەتاکە تاوانبارم دەکات.

ئێمەش لە بەرپەرچی ئەمەدا دەڵێین:

زیاد لە بیست هەزار نوسخەی پەیامەکانی نوور لە ماوەی بیست ساڵدا لە لایەن بیست هەزار کەس بگرە سەد هەزار کەسەوە بەوپەڕی حەز و شەوق وقبووڵ کردنەوە خوێنراونەتەوە. لەگەڵ ئەوەشدا شەش دادگا و پیاوانی ئاسایشی دە پارێزگای پەیوەندیدار هیچ شتێکیان لە دژیان نەدۆزیوەتەوە..

ئەمەش دەری دەخات کە ئەگەر تەنانەت یەك دانە گریمانیش لە نێوان هەزاران گریماندا هەبێت لە دژمان، ئەوا ئەو گریمانە دەکەن بە بیانوو، وەك ئەوەی لە ڕاستیدا ڕووی دابێت! لە کاتێکدا کە ئەگەر یەك گریمان لەناو دووسێ گریماندا بێت و ئاسەواری ڕوودانی دەرنەکەوتبێت هەرگیز بە تاوان دانانرێت. خۆ لێرەدا تەنانەت یەك دانە گریمانیش لە نێوان هەزاردا لە ئارادا نی‌یە.

خۆ ئەگەر کار لەسەر ئەم چەشنە گریمانانە بکرێت ئەوا گریمانێك سەبارەت بە هەموو کەسێکەوە هەیە - کە داواکاری گشتیش یەکێکە لەوانە - ئەویش گریمانی ئەوەیە چەند تاوانێکی کوشتن ئەنجام بدات، یان لەبەر خزمەتکردنی شیوعی و ئاژاوەچی‌یەکان ئاسایشی وڵات تێك بدات..

کەواتە لێکدانەوەی ئەم زیادەڕەوی‌یانە لە گریمان دانراندا، وەکو ئەوەی ڕوویان دابێت و، بەکارهێنانیان لەسەر ئەم بناغەیە، خیانەتە بە دادگەری و یاسا.

پاشان کارێکی زۆر سروشتی‌یە کە هەموو حکوومەتێك نەیار(موعارەزە)ی تێدا بێت. موعارەزەی "فیکری"ش هەرگیز بە تاوان دانانرێت، چونکە حکوومەت سەیری ڕواڵەت دەکات و لێپرسینەوە لە هیچ کەسێك ناکات لەسەر ئەوەی لە دڵیدا هەیە.

ئەوانەی کە ئەم چەشنە تۆمەتە ناڕەوایانە ئاراستەی کەسێك دەکەن کە هیچ زیانێکی لە دژی ئەم نیشتمان و نەتەوەیە نەبووە، بەڵکو خزمەت و سوودی زۆری پێشکەش کردووە و، خۆی لە کاروباری ژیاندا هەڵنەقورتاندووە، تەنانەت ناچاریان کردووە لە گۆشەگیری‌یەکی تەواودا بژی و، کتێبەکانیشی لە گرنگترینی مەڵبەندەکانی ئیسلامدا بە هەموو ڕێزێکەوە پێشوازیی لێ کراوە[1]..

دەترسین ئەو کەسانەی کە ئەم تۆمەتە ناڕەوایانە ئاراستەی کەسێکی وا دەکەن، ئامرازێك بن لە خزمەتی شیوعیەت و ئاژاوەچی‌یەکاندا، بێ ئەوەی بەخۆیان بزانن.

گەلێ نیشانەی زۆر هەن کە بەهۆیانەوە دەزانم دوژمنە پەنهانەکانمان هەوڵی دەستدرێژی بۆ سەر پەیامەکانی نوور و کەم کردنەوەی شان و شکۆ و گرنگی‌یان دەدەن. ئەوەتا – لە ڕووی سیاسی‌یەوە – وەهم و گومانی بوونی بیری "مەهدی‌یەت"

---

(١) لە هەشتاهەمینی ئەوسەد هەڵەیەی کە داواکاری گشتی تێی کەوتبوو، دەڵێت: "ئەو تەئویلەی لە تیشکی پێنجەمدا هاتووە، هەڵەیە". لە وەڵامی ئەمەدا دەڵێم: لە "تیشکی پێنجەم"دا ئەم ڕستەیە هاتووە: (یەکێك لە تەئویلەکان – والله أعلم – ئەمەیە). واتای ئەم ڕستەیەش ئەوەیە کە: (دەگونجێ ئەمە واتای فەرموودە پیرۆزەکە بێت). کەواتە لە ڕووی مەنتیقی‌یەوە ناتوانرێت ئەم ڕستەیە بەدرۆ بخرێتەوە، مەگەر بە بەڵگە بچەسپێنرێت کە ئەو واتایە مەحاڵ و ئەستەمە.

دووهەم: وا ماوەی بیست ساڵە، تەنانەت چل ساڵیشە هیچ کەسێك بە شێوەیەکی مەنتیقی و زانستی بەربەرچی ئەو تەئویلانەی نەداوەتەوە کە لەو پەیامەدا هێناومانە، چ لەو کەسانە بن نەیاری منن یان لەوانەی کە هەوڵی موعارەزەکردنی پەیامەکانی نوور دەدەن. هیچ کەسێکیش لە زانا نەیارەکانمان نەیوتووە: "ئەم تەئویلانە جێی قسەیان تێدایە". بەڵکو هەموویان هاوکات لەگەڵ هەزاران زانای قوتابیی نووردا تەسدیقیان کردووە. لەبەر ئەوە، من لێکدانەوەی مەودای دووری لە ویژدانەوە بۆ بەرێزتان بەجێ دەهێڵم کە کەسێك ئەم تەئویلانە وەرناگرێت خۆی تەنانەت ژمارەی سوورەتەکانی قورئانی پیرۆزیش نازانێت!

بە کورتی: واتای تەئویلی فەرموودەیەك یان ئایەتێکی پیرۆز ئەوەیە کە: ئەمە یەکێکە لە واتا زۆرەکان کە دەگونجێت و ڕێی تێ دەچێت بۆ ئەو فەرموودەیە یان ئەو ئایەتە دەست بدات. (دانەر)

بڵاو دەکەنەوە و، ئیددیعای ئەوە دەکەن کە گوایا "پەیامەکانی نوور" هۆکاری ئەم بیرەن و، بە وردی دەگەڕێن تاکو بەڵگە و پاڵپشتێك بۆ ئەو وەهمە نارەوایە بدۆزنەوە. لەوانەیە ئەو ئازارانەی کە دەهێنرێنە ڕێم لەو وەهم و گومانەوە سەرچاوەیان گرتبێت.

منیش بەو ستەمکارانەی کە لە پشتی پەردەوە خۆیان شاردووەتەوە و بەو کەسانەش کە گوێیان لێ دەگرن و دوژمنایەتیمان دەکەن، دەڵێم:

نەخێر.. نەخێر.. من هەرگیز لافی شتی وام لێ نەداوە و، سنووری خۆمم نەشکاندووە و، ڕاستییەکانی ئیمانم نەکردووە بەهۆکارێك بۆ مەبەستەکانی کەسی خۆم یان ئامرازێك بۆ بەدەستهێنانی ناوبانگ و پایەبەرزی. ئەم سی ساڵەی دوایی تەمەنم - بە تایبەتی - کە گەیشتووەتە حەفتا و پێنج ساڵ و.. پەیامەکانی نووریش لە گەڵیاندا، کە دەگەنە سەد و سی پەیام و.. هەزاران کەس لەوانەی کە بە ڕاستی هاوڕێیەتیان کردووم، شایەتن لەسەر ئەمە.

بەڵێ، قوتابیانی نوور ئەمە دەزانن و.. ئەو بەڵگانەش کە لە دادگادا هێنامانن‌ەوە دەریانخست کە من هەرگیز لە پێناوی پلە و پایەی کەسیی خۆم و تەنانەت بەدەستهێنانی ناوبانگ و پلەی مەعنەوی و قیامەتیشدا هەوڵ نادەم. بەڵکو بە هەموو توانایەکم بۆ بەدەستهێنانی خزمەتێکی ئیمانی بۆ ئیمانداران تێکۆشاوم. لەوانەیە نەك بۆ بەختکردنی پلە و پایە فانییەکانی دنیا، بەڵکو گەر پێویست بکات ئامادە بم پلە و پایە قیامەتی و هەمیشەییەکانی ژیانی ئەودنیاشم لەو پێناوەدا بەخت بکەم، لە کاتێکدا کە هەموو خەڵکی هەوڵی بەدەستهێنانی ئەم پلانە دەدەن. هاوڕێ نزیکەکانم دەزانن کە ئەگەر پێویست بکات ڕازیم واز لە بەهەشت بهێنم و بڕۆمە ناو دۆزەخەوە تەنها بۆ ئەوەی ببم بە هۆی ڕزگار کردنی چەند هەزارێکی ئەهلی ئیمان. ئەمەشم لە دادگاکاندا باس کردووە و لە چەند ڕوویەکەوە بەڵگەشم لەسەر هێناوەتەوە..

بەڵام ئەوان بەم تۆمەتە دەیانەوێ "بێ ئیخلاسی" بدەنە پاڵ خزمەتە ئیمانی و نوورییەکانم و، مەبەستیشیان کەم کردنەوەی نرخ و بەهای "پەیامەکانی نوور"ە لە بەرچاوی خەڵکیدا و بێبەش کردنی نەتەوەیە لە ڕاستییەکانی ئەو پەیامانە.

ئایا ئەو بەدبەختانە پێیان وایە ژیانی دنیا هەمەیشەییە؟ یان لەو وەهم و گومانەدان کە خەڵکانی تریش وەك ئەوان ئیمان و ئایین بۆ بەرژەوەندییەکانی دنیا دەقۆزنەوە؟

ئەو وەهمەیان هانیان دەدات هێرش بۆسەر كەسێك بەن كە تەحەددای هەموو گومڕایانی دنیای كردووە و.. لە پێناوی خزمەتی ئیماندا ژیانی دنیای خۆی بەخشیوە و، ئامادەیە لەو پێناوەدا - گەر پێویست بكات - ژیانی ئەودنیاشی بەخت بكات و.. هەرگیز یەك دانە ڕاستیی ئیمان بە هەموو موڵكی دنیا ناگۆڕێتەوە، وەك لە دادگاكاندا بە ڕاشكاوی ئەمەی ڕوون كردەوە..

هەروەها ئەو وەهم و گومانەیان هانیان دەدات هێرش بەرنە سەر كەسێك كە بەهۆی نهێنیی ئیخلاسەوە و بەوپەڕی هێز و توانای خۆی لە دەست سیاسەت و پلە و پایە دنیاییەكانی و هەر شتێك چ لە دوور و چ لە نزیكەوە بۆنی سیاسەتی لێ بێت هەڵهاتووە و.. ماوەی بیست ساڵ ئازارێكی بێ وێنەی چەشتووە و، لەگەڵ ئەوەشدا و بە پێی ڕێبازی ئیمانیی خۆی دانەبەزیوەتە ئاستی كاری سیاسی.. پاشان ئەو كەسە - لە ڕووی نەفسەوە - خۆی زۆر لە خوار قوتابیەكانیەوە دەبینێت، بۆیە هەمیشە چاوەڕوانی دوعای لێخۆشبوون و نزای خێریان لێ دەكات. جا هەرچەندە خۆی بە لاواز و بێ بایەخ دادەنێت، بەڵام هەندێ لە برا دڵسۆزەكانی لە نامە تایبەتییەكانیاندا هەندێ چاكەكاریی پەیامەكانی نووریان داوەتە پاڵ ئەو، لەو ڕووەوە كە ڕوونكەرەوەی ئەو ڕێژنە ئیمانییە بەهێزانەیە كە لە پەیامەكانی نوورەوە بەدەستیان هێناوە و، لەمەشدا هیچ واتایەكی سیاسییان بە دڵدا نەهاتووە، بەڵكو هەر تەنها وەك دابێكی ئاسایی قسە و گوفتار. ئەوەتا هەندێ جار مرۆڤ لەگەڵ كەسێكی ئاساییدا دەدوێت و پێی دەڵێت: "تۆ هۆی ئەو نیعمەتەی خوا پێی بەخشیوم.. تۆ گەورەی منی". واتە لە ڕووی گومان باشییەوە پلەیەكی دەدەنێ كە ئەو شایانی نییە و، هەزار جار لە پلە و بەهای خۆی زیاترە. خۆ هەروەك هەموان دەزانن هەر لە دێر زەمانەوە داب و عادەتێك لە نێوان مامۆستا و قوتابیانیدا هەیە و كەس ڕەخنەی لێ نەگرتووە، كە زیادەڕەوی كردنی قوتابیانە لە مەدح و سەنای مامۆستاكەیاندا، وەك سوپاس و پێزانینێك و، پیاهەڵدان و مەدحی زیاد لە پێویستە لە ئاخری كتێبە باشەكاندا..

جا ئایا ئەمە لە هیچ ڕوویەكەوە بە تاوان دادەنرێت؟

ڕاستە، زیادەڕەوی - لە ڕوویەكیەوە - پێچەوانە و دژی ڕاستییە، بەڵام یەكێكی وەك من كە بێ كەس و تەنیایە و بە دەست غەریبییەوە دەناڵێنێت و گەلێ دوژمنی هەیە و

هۆکاری زۆریش هەن بۆ ئەوەی یاریدەدەرانی لێی دوور بکەونەوە.. ئایا ئەو بێ ویژدانانە بە لایانەوە زۆرە کە ورەی ئەو یارمەتیدەرە کەمانە لە دژی نەیارە زۆرەکان بەرز بکەمەوە و، نەهێڵم دوور بکەونەوە و، لە پەرۆشی و خوێن گەرمی‌یان دانەشکێنم کە لە زیادەڕەویی مەدح و سەنایاندا دەردەکەوێت و، ئەو مەدح و سەنایە ئاراستەی پەیامەکان بکەم و بە تەواوی دەست بە ڕوویانەوە نەنێم؟

بەم جۆرە، ڕادەی دوورکەوتنەوەی هەندێ کارمەندی ڕەسمی لە حەق و یاسا و ویژدانەوە دەردەکەوێت، کاتێ کە هەوڵی ئەوە دەدەن دەستدرێژی بکەنە سەر ئەو خزمەتە ئیمانی‌یەی کەسێك ئەنجامی دەدات کە بە ساڵا چووە و لەسەر لێواری گۆڕەکەیدایە. وەك ئەوەی پێیان وابێت ئەم خزمەتە بۆ ئامانجێکی دنیایی بەکارهێنرابێت.

دوا وتەمان بەرامبەر هەموو موسیبەتێك:

﴿إِنَّا لله وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾.

سەعیدی نوورسی

* * *

پاشبەند

لــە کۆتــایی بڕیــاری ئــەم لێکۆڵینەوەیــەی دوایيــدا، کــە لــە لایــەن دادگــای لێکۆڵینەوەکانەوە ئەنجام دراوە، ئەمەی خوارەوە هاتووە:

(پێش چوار مانگ ئەنجومەنی وەزیران بڕیاری دا بڵاوکردنەوەی پەیامی "موعجیزاتی قورئـانی" - وتـەی بیسـت و پێنجـەم - قەدەغـە بکـات و، دەسـت بەسـەر هـەموو نوسخەکانی ناوبازاڕیشدا بگرێت، لەبەر ئەوەی تەفسیر و لێکدانەوەی سێ ئایەتی لـەخۆ گرتووە کـە ئـەو لێکدانەوەیـە لەگـەڵ یاسـای مـەدەنیی ئێسـتادا نـاگونجێت و بـەرەنگاری شارستانێتی دەبێتەوە".

لە وەڵامی ئەمەدا دەڵێین:

پەیامی "موعجیزاتی قورئانی" ئێستا لە ناوەندی کۆمەڵە پـەیامی (زولفـەقار)دایە، کـە نزیکی چوارسەد لاپەڕەیە و، کاتی خۆی بـۆ بەرپەرچدانـەوەی ڕەخنـەکانی شارسـتانێتیی خۆرئاوا لـەسەر قورئانی پیرۆز بڵاوم کردەوە، کە هێندە بەهێزە لە لایەن هیـچ کەسێکەوە زامـدار نـاکرێت و ڕەخنـەی ئاراستە نـاکرێت. ئـەو بەرپەرچدانەوەیـەش تەنـها لـە دوو لاپەڕەی ئەو کتێبەدایە کاتێ کـە تەفسـیری سێ ئایـەتی قورئـانی پـیرۆزی کـردووە و، ئـەو تەفسـیرەش بـە جیاجیـا لـە سێ نامیلکـەی کۆنـی خۆمـدا هەیـە. ئایـەتی یەکـەمیان ئایـەتی "حیجاب"ە و، دووهەمیان لەبارەی میراتەوەیە کە بریتی‌یە لە ئایەتی: ﴿فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ﴾ (النساء:١١) سێ‌هەمیشیان هەر لەبارەی میراتەوەیە کە بریتی‌یە لە ئایەتی: ﴿فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنْثَيَيْنِ﴾ (النساء:١٧٦). خۆ هەرچەندە من حیکمەتی ڕاستی‌یەکانی‌ئەم ئایەتانەم پێـش بیست ساڵ (هەندێکیشی پێش سی ساڵ) ڕاڤە کردووە، بە چەشنێ کـە فەیلەسووفەکانی بێدەنگ و دەمکوت کرد، کەچی ئەوان گومانیان وا بردووە کە ئەمڕۆ نووسرابن.

ئەوان لە بریی ئەوەی کۆمەڵە پەیامی "زولفەقار" - کە چوار سـەد لاپەڕەیـە - قەدەغـە بکەن، دەیانتوانی تەنها ئەو دوولاپەڕەیە دەربهێنن و، پاشان کتێبەکەیان بدایانەیـەوە، کـە ئەمـەش مـافێکی یاسـایی خۆمانـە؛ چونکـە ئەگـەر یـەك دوو وشـەی زیانبـەخش لـە هـەر وتارێکدا بن، تەنها ئەو دوو وشـەیە قەدەغـە دەکرێـن و بـوار بـە بڵاوکردنـەوەی وتارەکە

دەدرێت. جا بەپێی ئەمە، ئێمەش داوای ئەم مافەی خۆمان لە دادگای دادگەری ئێوە دەکەین.

لەبەر ئەوەی کە ڕێ نادرێ بە هیچ کەسێك بێت بۆ لام تاکو لائیحەی ئیتیهامەکەم بۆ بخوێنێتەوە، کە چل لاپەڕەیە و یەك مانگ پێش ئێستا دەرچووە، ئەوا ئەمڕۆ بۆیان خوێندمەوە و منیش گوێم بۆ ڕاگرت. بینیم ئەو بەرگرییەی کە دوو مانگ پێش ئێستا نووسیومە و پاشماوە و پاشکۆی ئەو بەرگرییەش کە مانگێك لەمەوپێش نووسیم و ناردم بۆ بەڕێزتان و بۆ شەش لایەنی داد لە "ئەنقەرە"، بە تەواوی بەرپەرچی ئەم لائیحەیە دەدەنەوە. کەواتە پێویست بە نووسینی بەرگریی تر ناکات. بەڵام پێم خۆشە دوو سێ خاڵ یادی داواکاری گشتیی لای خۆتان بخەمەوە..

بۆیە دەڵێم:

هۆی ئەوەی کە وەڵامی ئەم لائیحەیەم نەدایەوە ئەوەیە کە نەمویست ڕێز و حورمەتی سێ دادگای دادگەر برووشێنم و خیانەتی لێ بکەم کە بڕیاری بێ تاوانیی ئێمەیان دەرکرد. چونکە ئەو دادگایانە بە شێوەیەکی ورد لە سەرجەمی ئەو بناغانەیان کۆڵییەوە کە لەم لائیحەی ئیتیهامەدا هاتوون، ئنجا دوای ئەو لێکۆڵینەوەیە بڕیاری بێ تاوانییان بۆ دەرکردووین. دیارە ڕێز نەگرتن لەم بڕیارانە و پشتگوێ خستنیان وەك ئەوەی هەر نەبووبن، لە ڕاستیدا دەستدرێژییە بۆ سەر شەرەفی دامودەزگای "داد".

خاڵی دووهەم:

داواکاری گشتی هەوڵی دا بە گزی و فێڵزانی چەند واتایەك - کە ئێمە هەر بیرمان لێ نەکردوونەتەوە - لە دووسێ مەسەلە بداتەوە لە نێوان ئەو هەزاران مەسەلانەی کە ئێمەیان پێ تاوانبار کراوە. لە کاتێکدا کە ئەو مەسەلانە لەناو پەیامە سەرەکییەکانی نووردا باسکراون و، ڕەزامەندیی زانایانی لێکۆڵەری ئەزهەری میسر و زانایانی شام و حەلەب و زانایانی مەککە و مەدینە و بە تایبەتی زانایانی سەرۆکایەتیی کاروباری ئایینییان بەدەست هێناوە. بۆیە من زۆر سەرم سووڕما لەوەی کە بینیم داواکاری گشتی لە لائیحەی ئیتیهامەکەدا چەند بەرپەرچدانەوە و ڕەخنەیەکی زانستی باس دەکات، وەك بڵێی خۆی زانایەکی ئایینی بێت!

گریمان من چەند هەڵەیەکم کردبێت. بەڵام خۆ ئەو هەڵانە شتێك نین کە یاسا لێپرسینەوەیان لەسەر بکات، بەڵکو هەڵەی زانستین. دەبێ ئەوەش بزانین کە تەنانەت یەك

کەسی زانا لە نێوان هەزاران زانادا ئەو هەڵانەیان نەدیوە و ڕەخنەیان لێ نەگرتووە کە داواکاری گشتی ئاماژەیان بۆ دەکات!

پاشان سێ دادگا ئێمە و پەیامەکانی نووریان بێ تاوان دەرکرد، جگە لە پازدە وشەی "بریسکەی بیست و چوارەم" لە بارەی "پۆشتەیی"یەوە. ئەوەبوو دادگای "ئەسکی شەهر" چەند سزایەکی سووکەڵەی لەسەر من و پازدە لە سەدی برایانم دەرکرد. خۆ لە پاشماوەی بەرگرییەکەمدا کە پێشکەشی ئێوەم کرد، وتم: ئەگەر دادگەری لەسەر زەویدا هەبێت ئەو بڕیارە قبووڵ ناکات کە لەبەر ئەو تەفسیرە لە دژم دەرکراوە، لە کاتێکدا کە من لە تەفسیرەکەمدا شوێن بڕیاری سێسەد و پەنجا هەزار تەفسیرنووس کەوتووم.

داواکاری گشتی بە زیرەکیی خۆی و بە بروبیانووی جۆراوجۆر هەوڵی دا چەند ڕستەیەك کە لە کتێبێکدا یان لە چەند نامەیەکدا کە هی بیست ساڵ پێش ئێستان، هەڵبژێرێت و دەستکارییان بکات و لێکدانەوەیەکیان بۆ دابنێت کە لە دژی ئێمە بێت. لە کاتێکدا کە نەك هەر تەنها سێ دادگا، بەڵکو پێنج شەش دادگا لەوانەی بڕیاری بێ تاوانییان بۆ دەرکردین بوون بە هاوبەشی ئێمە لەم تاوانە گومانکراوەدا! من ئەوە یادی داواکاری گشتی دەخەمەوە کە پێویستە خۆی لە قەرەی ڕێز و حورمەتی ئەو دادگا دادگەرانە نەدات!

خاڵی سێهەم:

ڕەخنەگرتن لە سەرۆکێك کە مرد و کۆتایی پێ هات و پەیوەندیی بە حکوومەتەوە نەما، لەسەر ئەوەی کە هۆکاری هەندێ لە ئەنجامە سەلبییەکانی کوودەتاکە بوو، بەلای یاساوە بە تاوان دانانرێت. ئنجا ئێمەش بە ڕاشکاوی ئەو ڕەخنەیەمان دەرنەبڕیوە، بەڵکو ئەو شتەی کە لە ڕوونکردنەوەکەی ئێمەدا بە شێوەیەکی گشتی و هەمەکی باسی لێ کراوە، داواکاری گشتی بە فێڵزانی بەسەر ئەو سەرۆکەدا شکاندیەوە و، ئەو واتایانەی کە نهێنی بوون و ئێمە ڕوونمان نەکردبوونەوە داواکاری گشتی لە پێش چاوی هەمواندا ئاشکرای کردن و پەردەی لەسەر لابردن و سەرنجی هەموو خەڵکیی بۆ لا ڕاکێشان! جا ئەگەر هەر تاوانێك لەم واتایانەدا هەبێت دەبێ داواکاری گشتی هاوبەش بێت تیایاندا، چونکە ئەو سەرنجی جەماوەری بۆ لا ڕاکێشان و هانی دان بۆ زانینیان.

خاڵی چوارەم:

وێڕای ئەوەی کە سێ دادگا بە جۆرێکی گومان بڕ بڕیاری بێ تاوانیی لەمەڕ دامەزراندنی "کۆمەڵە" بۆ دەرکردین، کەچی داواکاری گشتی هەوڵ دەدات قەوانە کۆنەکەی جاران لێ بداتەوە سەبارەت بەو گومان و وەهمانەی تایبەتن بە دامەزراندنی کۆمەڵەیەکی نهێنی و، خۆی ماندوو دەکات کە بڕوبیانووی نادروست و هەڵبەستراو لەم بارەیەوە بدۆزێتەوە.

خۆ هەرچەندە گەلێ کۆمەڵەی سیاسی هەن کە زیان بەم نەتەوە و نیشتمانە دەگەیەنن، کەچی بوار بە چالاکییەکانیان دەدرێت و، تۆمەتی "قۆزتنەوەی ئایین لە پێناوی هاندانی خەڵکیدا بۆ تێکدانی ئاسایش" تەنها ئاراستەی ئێمە دەکرێت. لە کاتێکدا کە هەزاران شایەت و هەزاران بەڵگە و بڕیارەکانی شەش پارێزگاش کە حەقیان بەسەرمانەوە نەبووە، دەیچەسپێنن کە ئەو هاوڕێیەتییەی لە نێوان قوتابیانی نووردا هەیە لە خزمەتی بەرژەوەندیی نەتەوە و ئایین و لە پێناوی دابین کردنی بەختەوەریی هەردوودنیایاندایە. هەروەها دەیچەسپێنن کە ئەو قوتابیانە بە پەیوەندییەکی توندوتۆڵ لە دژی هەموو تەوژمە تێکدەر و خراپکارەکانی ناوخۆ و دەرەوە ڕاوەستاون. کەواتە ئاراستە کردنی تۆمەتی "دامەزراندنی کۆمەڵەی نهێنی و تێکدانی ئاسایش" سەبارەت بەو قوتابیانە، لە کاتێکدا کە بە درێژایی بیست ساڵ هیچ ڕووداوێکی تێکدانی ئاسایش لە دژی هیچ قوتابییەکی نوور تۆمار نەکراوە، کە ژمارەیان لە سەدان هەزار تێدەپەڕێت.. ئەم چەشنە تۆمەتە سەبارەت بەوان، نەك هەر تەنها ڕەگەزی مرۆڤ، بەڵکو ئەم گۆی زەوییەش مافی ئەوەی هەیە کە نارەزایی لە بەرامبەریەوە دەرببڕێت و بەرپەرچی ئەم تۆمەتە بداتەوە.

بە هەرحاڵ.. من درێژەدان بەم باسە بە پێویست نازانم. چونکە ئەو بەرگرییەم کە پێش ئەم لائیحەی ئیتیهامە نووسیم و، پاشماوەی بەرگرییەکەم، سەروزیادن بۆ وەڵام و بەرپەرچدانەوەی داواکاری گشتی.

بەندکراو لە بەندیخانەی "ئافیون"

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

ئەمەی خـوارەوە بۆ دادگـای "ئـافیوون" و بۆ سـەرۆکی دادگـای تاوانـە گـەورەکان ڕوون دەکەمەوە:

بە تەواوەتی پەیوەندیم بە دنیاوە بچڕیوە، چونکە هەر لـە سـەرەتاوە سروشـتم وایـە کـە ناتوانم خۆسەپاندنی کەس قبووڵ بکەم. ئێستاش ژیانم هێندە لـە بـەرچاودا قـورس و دژوار بووە کە ناتوانم لەم جۆرە ژیانەدا گوزەران بکەم کە پڕە لە خۆسەپاندنی نابەجێ. چونکـە خۆسـەپاندن و ئـارەزووی خـۆ زاڵ کردنـی سـەدان کەسـی ڕەسمیـی دەرەوەی بەندیخانـەم لەتواناادا نییە. بە تەواوی لەم چەشنە ژیانە بێزار بووم و، بە هـەموو هـێزێکم داواتـان لـێ دەکـەم کـە سـزام بـدەن! خـۆ مـادەم مـن نـاتوانم مـردن بەدەسـت بـهێنم، ئـەوا مانـەوەم لـە بەندیخانەدا کارێکی پێویستە.

ئێوە باش دەزانن کە ئەو تۆمەتە بێ بناغـە و ناڕەوایانەی داواکـاری گشـتی ئاراستەی کردووم، وجوودیان نییە و هەر لە ئارادا نین، کەواتە بۆ ئەوە دەست نادەن سزام لەسـەر دەربکرێـت. بـەڵام تەنـها تەقسیر و ناتەواوییـەکانم سـەبارەت بـە ئەرکـە ڕاسـتەقینەکەی سەرشانم دەبێـت بـەهۆی سـزادانی مەعنـەویم. خـۆ ئەگـەر ئـەوەتان بـە گونجـاو زانـی کـە پرسیارم ئاراستە بکەن، من ئامادەم وەڵامی پرسیارەکانتان بدەمەوە.

بەڵێ، تەنیا گونـاهی مـن، کـە لـە نوقسـانی و ناتەواوییـە گەورەکانمـەوە سـەرچاوەی گرتووە و لە ڕووی حەقیقەتەوە لێبوردن نایگرێتەوە، ئەوەیـە لەبـەر ئاوڕنەدانـەوەم لـە دنیـا ئـەو کارمـەندی و ئەرکـە گرنگـەم جێبەجێ نـەکرد کـە لـە پێنـاوی نیشـتمان و نەتـەوە و ئاییندا خرابووە ئەستۆم. ئەم نەتوانینەشم لە ڕاستیدا نایێتە بەهانە بە دەستمەوە. ئێستا لـەم بەندیخانەی "ئافیوون"ەدا گەیشتوومەتە ئەم قەناعەتە.

ئەو کەسانەی قوتابیانی نـوور تۆمـەتبار دەکـەن، کـە پـەیوەندیی بێگـەرد و قیامـەتییان تەنـها لەگـەڵ پەیامـەکانی نـوور و دانـەری ئـەو پەیامانەدایـە و، دەیانـەوێ بەرپرسـیاریی دامـەزراندنی کۆمەڵەیـەکی سیاسـییان بخەنـە ئەسـتۆ، ئەوانـــە تـــابلێی لـــە ڕاســتی و دادگەرییەوە دوورن. ئەمەش بڕیارەکانی سێ دادگـا لـەبارەی بێ تاوانییانـەوە لـە سێ ڕووەوە دەیچەسپێنێت. جگە لەمەش، دەڵێین:

ناوەرۆك و بناغەی ژیانی کۆمەڵایەتی، نەخوازەڵا هـی نەتـەوەی ئیسـلام، بریتی‌یـە لـە: بوونی خۆشەویستیی بێگەرد لـە نێـوان خزمـان و، پـەیوەندیی توندوتـۆڵ لـە نێـوان تـیرە و هۆزەکـان و، برایـەتیی مەعنـەوی و هـەرەوەزی بەرامبـەر برایـانی ئیمـاندار لـە نـاوەندی نەتـەوەی ئیسـلامدا و، پـەیوەندیی فیداکارانە بەرامبـەر نەتـەوە و هاوڕەگـەزی خـۆی و، پابەند بوونی بەهێز و پەیوەندیی تۆکمە و قایم و نەبزواو لەگەڵ ڕاستی‌یەکانی ئیماندا کـە ژیانی هەمیشـەیی مرۆڤ ڕزگار دەکەن و لـەگـەڵ بلاوکەرەوانی ئەو ڕاستی‌یانەدا..

ئەمانە و پەیوەندی‌یەکانی تر کە بناغەکانی ژیانی کۆمەڵایەتی پێکدەهێنن و، ئینکـاری کردنیان ئاکامەکەی ڕازی بوون دەبێت بەو مەترسی‌یە سوورەی کـە لـە بـاکوورەوە لـە مەڵاسـدایە بۆمـان و تـۆوی ئـاژاوە و بـەربادی دەچێنێــت و هـەوڵی نەهێشـتنی نەتـەوە و ڕۆڵەکانی نەوەی داهاتوو دەدات و مناڵان کۆ دەکاتەوە و دەیانخاتە ژێر ڕکێفی خـۆی و، دەیەوێ هەستی خزمایەتی و نەتەوایەتی نـەهێڵێت و بـە تـەواوی شارسـتانێتیی ئـادەمیزاد و ژیانی کۆمەڵایەتی لەبەریەك هەڵبووەشێنێت و تێکی بدات..

دەڵێـم: تەنها بە ئینکاری کردنی ئەو پەیوەندی‌یـە ناوبراوانـە و، بـە قبـووڵ کردنـی ئـەو مەترسی‌یانە دەتوانرێت ناوی (کۆمەڵە) لە قوتابیانی نوور بنرێت!

لەبەر ئەوە، قوتابیانی ڕاستەقینەی نوور پەیوەندیی خاوێنیان بە ڕاستی‌یەکانی قورئان و پەیوەندیی توندوتۆڵ و نەبزواویان لەگەڵ برایانی ئاخیرەتی خۆیاندا ئاشکرا دەکـەن. جـا لەبەر ئەوەی بە سنگێکی فراوانەوە ڕازین بە هەر سـزایەك لەبـەر ئـەم برایەتی‌یـە لەسـەریان دەربکرێت، ئەوا دان بەم ڕاستی‌یەدا دەنێن، وەك ئەوەی لە حـوزووری بـەڕێزتاندا دانیـان پێـدا نـا و، دانابەزنـە ئاسـتی داکۆکـی لـەخۆ کـردن بـە درۆ و دووڕوویــی و فێــڵ و ساختەکاری.

بەندکراو:

سەعیدی نوورسی

پاشکۆی پاشماوەی ئەو ئیعتیرازەی کە پێشکەشی داواکاری گشتیی دادگای "ئافیوون" کرا

یەکەم:

بۆ دادگای ڕوون دەکەمەوە کە:

ئەم داوا(دەعوا) نوێیەش لەسەر بناغەی چەند داوایەکی کۆنی دادگاکانی "ئەسکی شەهر" و "دەنیزلی" و ڕاپۆرتێك کە چەند خەبیرێکی ڕواڵەت بین دوای لێکۆڵینەوەی سەرپێیی پێشکەشیان کردبوو، بنیات نراوە. لە دادگاکەی ئێوەدا وتم: ئەگەر سەد دانە هەڵەم لەم داوا نوێیەدا نەچەسپاند ئەوا ڕازیم سزای سەد ساڵ بەندیم لەسەر دەربکرێت. وا ئێستا من ئامادەیی خۆم دەردەبڕم کە ئەو هەڵانە بچەسپێنم. گەر حەز دەکەن ئەم خشتەیەتان پێشکەش دەکەم کە زیاد لە سەد هەڵەی دەست نیشان کردووە.

دووهەم:

کاتێ لە دادگای "دەنیزلی"یەوە دۆسیە و نووسراوەکانی ئێمە ڕەوانەی "ئەنقەرە" کران و، لە نیگەرانی و چاوەڕانیی بڕیارێکدا بووین لە دژمان دەربکرێت، ئەو بڕگەیەم بۆ برایانم نووسی کە لە کۆتایی هەندێ لە بەرگرییەکانمدا هەیە و، بریتییە لەمەی خوارەوە:

ئەگەر کارمەندانی "داد" کە بە نیازی ڕەخنە و هەڵسەنگاندن پەیامەکانی نوور دەخوێننەوە، توانییان ئیمانی خۆیان بەهێز بکەن و بیپارێزن، پاشان بڕیاری ئیعدامیان لەسەر دەرکردم، ئەوا ئێوە شایەت بن کە من دەست لە هەموو مافێکی خۆم بەرامبەر بەوان هەڵدەگرم. چونکە ئێمە خزمەتگوزاری ئیمانین و، ئەرکی سەرەکیی سەرشانی پەیامەکانی نووریش بریتییە لە بەهێزکردن و ڕزگارکردنی ئیمانی خەڵکی. کەواتە ئێمە خۆمان بە ناچار دەزانین کە خزمەتە ئیمانییەکان پێشکەش بکەین، بە بێ جیاوازی لە نێوان دۆست و دوژمن، یان لایەنگرتنی هیچ لایەنێکی دیاری کراو.

بەم جۆرە.. ئەی ئەندامە بەڕێزەکانی دادگا! بە پشت بەستن بەم ڕاستییە و لە ژێر تیشکی ڕووناکییەکەیدا: پەیامەکانی نوور بەهۆی ڕاستییە خاوێن و بەڵگە

درەخشانەکانیانەوە توانییان دڵی زۆر کەس لە ئەندامانی دادگا بەلای خۆیاندا و هاوسۆزییان لەگەڵیاندا رابکێشن. ئیتر بە لامەوە گرنگ نییە کە چیتان دەوێ بیکەن بەرامبەرم و چ بریارێك لەبارەمەوە دەربکەن. کەواتە چی دەکەن بیکەن. من لێتان خۆش دەبم.. هەرگیز بەگژتاندا نایەم و لێتان تووڕە نابم. هەر ئەمەش تاکە هۆکاری ئەوەیە کە هەموو جۆرەکانی ئازار و ستەم و، دووبارە کردنەوەی چەندین جارەی سووکایەتیم قبووڵ کردووە کە دەمارەکانیان دەورووژاندم لەوانەی کە پێشتر لە هەموو ژیانمدا شتی وام نەهاتووەتە رێ. تەنانەت دوعای شەڕم لە هیچ کەسێك نەکردووە.

هەروەها کۆمەڵە پەیامەکانی نوور کە لە بەردەستتاندایە، داکۆکی و بەرگریی رەخنە هەڵنەگری منە و، باشترین بەڵگەیە لەسەر پووچەڵیی ئەو داوایانەی لە دژمان وروروژێنراون.

ئەوەی کە مایەی سەرسووڕمان و جێی سەرسامییە ئەوەیە کە لەو کاتەدا چەندین زانای گەورەی میسر و شام و حەلەب و مەدینەی منەووەرە ومەککەی پیرۆز و چەند زانایەکی سەرۆکایەتیی کاروباری ئایینی لە چەند کۆمەڵەیەکی پەیامەکانی نووریان بە وردی کۆڵیوەتەوە و هیچ رەخنەیەکیان ئاراستە نەکردووە، بەڵکو رێز و ستایشی شایستەیان بەرامبەری دەربڕیوە.. هەروەها لەو کاتەدا کە ئەو پەیامانە، سەرباری بارودۆخی دژواری دەوروبەر، سەد هەزار کەسی ئەهلی حەقیقەتیان وا لێ کردووە تەسدیقیان بکەن..

لەو کاتەدا کە پەیامەکان بەم جۆرە رێز دەگیرێن و ستایش دەکرێن، کەچی ئەو زیرەکە(!)ی کە چەند داوایەکی لاوازی لە دژمان کۆ کردووەتەوە هەڵەیەکی هێندە ئابڕووبەری لە زار دەردەچێت کە ساکاریی خۆی و سەرزارەکیی تێڕوانینەکانی بۆ شتان دەردەخات، ئەوەتا وتی: قورئانی پیرۆز سەد و چل سوورەتە!

جا ئەو شتەی کە مایەی سەرسووڕمان و جێی سەرسامییە ئەوەیە کە ئەم کەسە دێت پەیامەکانی نوور هەڵدەسەنگێنێت و دەڵێت: "پەیامەکانی نوور هەرچەندە هەوڵی تەفسیر کردنی قورئانی پیرۆز و تەئویلی فەرموودە پیرۆزەکان دەدەن، بەڵام لە رووی پێشکەش کردنی زانیارییەوە بە خوێنەرانیان هیچ نرخ و بەهایەکی زانستیی بەرزیان لەخۆ نەگرتووە".

جا ئایا لەم ڕەخنەیەوە دەرناکەوێت کە هەتا بڵێیت لە یاسا و ڕاستی و حەق و دادگەریەوە دوورە!

هەروەها سکاڵای ئەوەشتان لەلا دەکەم کە:

ئێوە دوو سەعاتی تەواو قسەکانی داواکاری گشتیتان بەگوێدا دایـن کـە دڵی هەموومانی زامدار کرد، لەبەر هەڵەکانی کە لە سەد دانە تێدەپەڕن و لە چل لاپەڕەدا تۆمارمان کردوون. بەڵام من هەرچەند جەختم لێ کردن کەچی بواری دوو خولەك کاتتان پێ نەدام کە بە لاپەڕە و نیوێك وەڵامی بدەمەوە. بۆیە بە ناوی دادگەریەوە داواتان لێ دەکەم کە بە تەواوی ئیعتیرازەکەم بخوێننەوە.

سێهەم:

هەموو حکوومەتێك کەسانی نەیاری هەیە.. یاسایش بوار نادات دەستدرێژی بکرێتە سەریان، مادەم کاریان بەسەر تێکدانی ڕێسا و سیستەمی وڵاتەوە نەبێت.

جا ئایا دەگونجێ من و کەسانی هاوشێوەی من لەوانەی کە پشتمان لە دنیا هەڵکردووە و بەرەو گۆڕەکانمان هەنگاو دەنێین، واز لە هەوڵ و تێکۆشانمان بهێنین بۆ ژیانی نەبڕاوەی هەتاهەتایی بەپێی ئەو ڕێبازەی کە باپیرە بەرێزەکانمان لە درێژایی هەزار و سێ سەد و پەنجا ساڵ پیایدا ڕۆشتوون و، بە ڕێنمایی قورئانە مەزنەکەمان و، لە ڕۆشنایی ئەو دەستوورانەی کە لە هەموو چەرخێکدا سێ سەد و پەنجا ملیۆن ئیماندار تەقدیسی دەکەن.. ئایا دەگونجێت کە ئێمە واز لەمە بهێنین و، بە ژیانێکی کورت و فانیی دنیاوە سەرقاڵ ببین و، بۆ چەند یاسا و دەستوورێکی نارەوشتیی شارستانێتیی هەرزە، تەنانەت چەند یاسایەکی وەحشیگەری و ستەمکارانەی وەك هی "بەلشەفیەکان" ملکەچ بکەین و لە ژێر گوشار و فڕوفێڵی دوژمنانماندا لایەنی یاسای لەم جۆرە بگرین؟ خۆ لە سەرانسەری دنیادا هیچ یاسایەك و هیچ مرۆڤێك نی‌یە کە هێندەی گەردیلەیەك ویژدانی هەبێت خەڵکانی تر ناچار بکەن واز لەوە بهێنن بۆ ئەمە.

بەڵام بەو نەیارانە دەڵێین:

ئێمە کارمان بەسەرتانەوە نەبووە، دەسا ئێوەش کارتان بەسەرمانەوە نەبێت.

بەم جۆرە و لەسەر بناغەی ئەم ڕاستی‌یە: هەرگیز ئێمە لەگەڵ سەرکردەیەکدا نین کە بەپێی ئارەزووی خۆی فەرمانەکانی بە ناوی یاساوە دەرکرد بۆ گۆڕینی مزگەوتی "ئەیاسۆفیا" بە بتخانە و گۆڕینی بارەگای مەشیەخەتی ئیسلامی بۆ دواناوەندی‌یەکی

کچان.. ئێمە نە بە هزر و بیر و نە لە ڕووی بابەت و نە لە ڕووی هاندەر و نە لە ڕووی ئاکامەکانەوە لەگەڵ ئەودا نین و، خۆشمان بە ناچار نازانین کە شتی وا قبووڵ بکەین.

لە ڕاستیدا وێڕای بەسەربردنی ژیانی دیلی و ئاوارەیی لە ماوەی ئەم بیست ساڵەدا، کە چەندین جۆری ئازار و دژوارترین شێوازی ستەم و خۆسەپاندنم هاتووەتە ڕێ و، وێڕای ئەوەی کە سەدان هەزار برای نووری و بەوەفام هەیە، کەچی خۆمان لەکاروباری سیاسیدا هەڵنەقورتاندووە و تەنانەت یەك دانە ڕووداویش تۆمار نەکراوە کە بەڵگە بێت لەسەر ئەوەی کارمان بەسەر ئاسایشەوە بوو بێت یان ڕێسامان تێکدابێت.

ئەو سووکایەتی پێکردنە یەك لە دوای یەك و مامەڵە سەرتاپا ستەمەی کە ڕووبەڕووم دەکرێتەوە و لەم دوارۆژانەی ژیانمدا دێنەڕێم و، ژیانی نامۆیی و ئاوارەیی کە بەسەری دەبەم و و پێشتر هاوشێوەیم نەبینیوە، وایان لێ کردووم لە ژیان بێزار بم..

من لە "ئازادیی دەست بەستراو" بێزار بووم، کە ئازادی‌یەکە خۆسەپاندن و ستەم سنووری بۆ دادەنێت! بۆیە داواکاری‌یەکم خستووەتە بەردەستتان نەك بۆ ئەوەی – وەك شتێکی ئاسایی‌یە لەم جۆرە حاڵەتانەدا – ئازادم بکەن، بەڵکو بۆ ئەوەی قورسترین و سەخت ترین سزام لەسەر دەربکەن.. بەڵێ، قورسترین و سەخت ترین سزا، نەك سووکەڵەترین و ئاسانترین! چونکە هیچ ڕێگایەك بۆ ڕزگاربوون لەم چەشنە مامەڵە ناحەزە سەیروسەمەرەیە لە بەردەم مرۆڤدا نی‌یە جگە لەم دوو ڕێگایە: بەندیخانە یان گۆڕ. خۆ ڕێگای گۆڕم لە بەردەمدا داخراوە و ناتوانم بە دەستی بهێنم، چونکە لە ڕووی شەرعەوە خۆکوژی حەرامە و، ئەجەلیش پەنهانە و مرۆڤ نازانێت کەی کۆتایی بە تەمەنی دێت چ جای ئەوەی دەستی پێی بگات. بۆیە بە مانەوەم لەم بەندیخانەیەدا ڕازی بووم کە شەش مانگە بە تەنیایی تیایدا بەند کراوم[1]. بەڵام ئەم سکاڵایەم لە کاتی ئێستادا ڕاگرت لەبەر داوا و ئارەزووی برا بێ تاوانەکانم.

چوارەم:

من لە ماوەی ئەم سی ساڵەی دوایی ژیانمدا کە ناوی "سەعیدی نوێ"م لێ ناوە، هەتا توانیومە تێکۆشاوم دەروونی بەدخوازم لەغاو بکەم و، لە چاوگێڕانی بۆ بەدەستهێنانی ناوبانگ و شانازی بەخۆوە کردن و لەخۆڕازی بوون بیپارێزم، تەنانەت سەد جار زیاتر

(١) دوای بەسەرچوونی حەڤدە مانگ هەمان حاڵ هەر بەردەوامە. (دانەر)

هەستی قوتابیانی نوورم زامدار کردووە لەوانەی کە لەرادەبەدەر گومانی باشیان پێم هەیە..

ئەو شتانەی کە لە پەیامەکانی نووردا نووسیومن و ئەو ڕاستییانەش کە لەو پەیامانەدان و پەیوەندییان بە خۆمەوە هەیە و.. ئەو خاوەن ویژدانانەش کە بە لێبڕانەوە هامشۆم دەکەن و.. هەموو برادەران بە گشتی، شایەتی لەسەر ئەمە دەدەن. چونکە من خاوەنی کالاّ و تفاقی "نوور" نیم، بەڵکو تەنها دەلاّلێکی لاواز و سادەی دووکان و پیشانگای گەوهەری قورئانی پیرۆزم.

هەروەها برا نزیکەکانم، بەو نیشانە زۆرانەی کە دیویانە، لەوەدا تەسدیقم دەکەن کە بڕیارم داوە نەك تەنها قوربانی بە پلە و پایە درۆینە و قەڵبەکانی دنیا بدەم و هەموویان بەخت بکەم، بەڵکو ئەگەر - وا دابنێین - چەندین پلەی مەزنی مەعنەوییشم بدرێتێ، ئەوا هەر هەموویان بۆ خزمەتگوزاریم لە ڕێی ئیمان و قورئاندا بەخت دەکەم، نەبادا بەشی نەفسی خۆم ئاوێتەی ئیخلاسم ببێت لەو خزمەتگوزارییەدا. لە ڕاستیدا ئەمەشم ئەنجام داوە.

کەچی لەگەڵ ئەوەشدا دادگای بەڕێزتان هەست و سۆزی ڕێزی هەندێ لە برایانم کە لە ئاستی مندا دەریان بڕیوە لە بەرامبەر سوودوەرگرتنیان لە پەیامەکانی نوور، وەك سوپاسێکی مەعنەوی و زیاد لە ڕێزی کوڕ بۆ باوکی خۆی، کە من دەستم بە ڕوویەوە ناوە و قبوولم نەکردووە، دادگای بەڕێزتان ئەو ڕێزەی ئەوانی کردووە بە مایەی لێپرسینەوەمان، وەك بڵێی بابەتێکی سیاسی بێت و، هەندێك لەو برایانەتان هان داوە کە نکوولی لەو ڕێزلێنانە بکەن!

بەسەر سامییەوە دەپرسم کە: ئایا چ تاوان و گوناهێك لە مەدح و سەنایەکدا هەیە کە لەسەر زمانی کەسێکی تردا هاتووە و، ئەم هەژارەش پێی ڕازی نەبووە و خۆی بە شایانی نازانێت؟

پێنجەم:

من بە ڕاشکاویی تەواوەتی بە ئێوەی ڕادەگەیەنم کە هەوڵی چەسپاندنی تۆمەتی "پەیوەندی کردن بە دەستە و کۆمەڵەکان و خۆ هەڵقورتاندن لە کاروباری ناوخۆدا" بە قوتابیانی نوورەوە کە بە هیچ جۆرێك پەیوەندییان بە حیزبایەتی و دەستە و تەوژمە

سیاسی‌یە جۆراوجۆرەکانەوە نی‌یە، تەنها پیلانی ئەو ڕێکخراوە نهێنی‌یەی پشتی پەردەیە کە چل ساڵە هەوڵی ڕووخاندنی ئیسلام و سڕینەوەی ئیمان دەدات، مەبەستیشی خزمەتی جۆرە بەلشەفی‌یەکە و، هەر ئەو ڕێکخراوەشە پەرە بە گیانی توندڕەوی و ئاژاوە نانەوە دەدات لەم وڵاتەدا، چ بە خۆی بزانێت یان نەزانێت و، دژە هەڵوێستی لێ گرتووین.

بەڵام خۆ سێ دادگای جیاجیا قسەیان لەسەر بێ تاوانیی پەیامەکانی نوور و قوتابیانی یەکی گرت، تەنها یەك دادگا نەبێت، کە دادگای "ئەسکی شەهر"ە و، بڕیاری ساڵێك لەسەر من و شەش مانگی لەسەر پازدە کەس لە برایانم لە کۆی سەد و بیست کەسدا دەرکرد. لەوانەیە ئەو شتەی وای لە دادگای "ئەسکی شەهر" کردبێت کە ئەو بڕیارە دەربکات، بوونی بڕگەیەکە لە مێژە نووسیومە و لە ناوەندی پەیامێکی بچووکدایە و پەیوەندیی بە کێشەی "پۆشتەیی"یەوە هەیە. دەقی ئەو بڕگەیەش ئەمەیە:

(بیستمان کە: ژنی پیاوێکی پلەوپایە بەرزی دنیایی، شوێنە سەرنج ڕاکێشەکانی جەستەی بە دەرەوە بووە و، بۆیاخچی‌یەکی پێڵاویش بە ئاشکرا و ڕۆژی ڕۆشنا و لە ناوجەرگەی ئەنقەرەی پایتەختدا پەلاماری داوە! جا ئایا ئەم ڕووداوە "نارەوایە" زلـلەیەکی توندوتیژ نی‌یە لەسەر ڕووی دوژمنانی داوێن پاکی و پۆشتەیی، لەوانەی کە هیچ ئاگایەکیان لە واتا و ناوەرۆکی شەرم و حەیا نی‌یە؟!).

کەواتە هەڵبەستنی بڕوبیانووی لاواز و تۆمەتی نارەوا ئێستا لە دژی قوتابیانی پەیامەکانی نوور، وەك ئەوە وایە بڕیار لە دژی ئەو سێ دادگایە بدرێت و، تۆمەتیان ئاراستە بکرێت و بە نەنگی و خیانەت لەکەدار بکرێن.

شەشەم:

زۆرانگرتن لەگەڵ پەیامەکانی نووردا لە توانای کەسدا نی‌یە؛ چونکە وتەی ئەو زانایانەی ئیسلام کە پەیامەکانی نووریان دیوە لەسەر ئەوە یەکی گرتووە کە: ئەم پەیامانە تەفسیرێکی ڕاستی قورئانی پیرۆزن. واتە چەندەها بەڵگەی بەهێز و توندوتۆڵیان لەخۆ گرتووە بۆ ڕاستی‌یە درەخشانەکانی و، موعجیزەیەکی مەعنەوی‌یە لە موعجیزەکانی قورئانی پیرۆز لەم چەرخەدا و، بەربەستێکی پۆڵایینە لە بەردەم ئەو مەترسی‌یانەی لە مەڵاسدان بۆ ئەم وڵات و نەتەوەیە لە باکوورەوە.

کەواتە لە ڕووی مافە گشتی‌یەکانەوە "پێویستی" داخوازی ئەوەیە کە دادگای بەڕێزتان هانی خەڵکی بدات بۆ پێشوازی کردن لەم پەیامانە، نەك ئەوەی قوتابیانی

بترسێنرێن و لە پەیامەکان دوور بخرێنەوە. ئەوەی ئێمە لێی دەزانین ئەمەیە و، هەر تەنها چاوەڕوانی ئەمەشتان لێ دەکەین.

ئاشکرایە کە گوێ نەدان بە کتێبی مولحیدان و هەندێ لە سیاسەتمەدارە بێ بڕواکان و، گۆڤار و ڕۆژنامەکانیان، لە ژێر پەردەی ئازادیی زانستیدا، کە زیانی لە ڕادەبەدەریان بۆ نەتەوە و وڵات و ئاسایشی گشتی ڕوون و ئاشکرایە، ئەم دیاردەیە بۆ ئەم پرسیارە هانمان دەدات کە: ئایا چ ڕوویەکی قەدەغەکراو لەوەدا هەیە لاوێکی بێ تاوان کە پێویستی بە یارمەتی هەیە بڕواتە ڕیزی قوتابیانی نوورەوە، بە نیازی ئەوەی ئیمانەکەی ڕزگار بکات و لە مەترسیی بەربوونەوەی بەرەو کەندەڵانی ڕەوشتە چەپەڵەکان دەرباز ببێت؟

ئایا کارێکی پێویست و ئەوپەڕی دانایی و دادگەری نییە کە وەزارەتی پەروەردە ئەم کارە لە ئامێز بگرێت و پشتیوانیی لێ بکات و ڕێزی شایانی بۆ دابنێت، لە بریی ئەوەی هەوڵی نەهێشتنی ئەم کارە و ڕاوەدوونانی ئێمە بدات، بە بێ هیچ هۆیەکی پێویست؟

دوا وتەم:

لە خوای گەورە داواکارین کە یارمەتیی دادوەرەکان بدات بۆ پیادە کردنی حەق و جێبەجێ کردنی دادگەری.. ئامین.

حسبنا الله ونعم الوكيل.. نعم المولى ونعم النصير.

الحمد لله رب العالمين.

سەعیدی نوورسی

* * *

دوا وتەم

حەز دەکەم ئەمەی خوارەوە بۆ دەستەی دادگا ڕوون بکەمەوە:

لە ڕێی لائیحەی ئیتتیهامەکە و دانانمەوە بۆ چەندین جاری درێژخایەن لە زیندانی تاکە کەسیدا، هەستم کرد کە لەم کێشەیەدا خودی خۆمیان مەبەستە. چونکە تێبینیی ئەوەیان کردووە کە بەرژەوەندییەك لە شکاندنی شان و شکۆی من و زامدارکردنی کەسایەتیم بەدەست دەهێنن و، گومانی ئەوە کراوە کە من کەسێکی زیانبەخش بم بە کارگێڕیی وڵات و ئاسایش و نیشتمان و ، لە ژێر پەردەی ئایین و لە پێناوی جۆرە سیاسەتێکدا هەوڵی بەدەستهێنانی چەند ئامانجێکی دنیایی بدەم.

لە بەرپەرچی ئەمەدا بەوپەڕی بێ گومانی بۆتان ڕوون دەکەمەوە کە:

لە پێناوی ئەم وەهم و گومانانە و لەبەر هەوڵی شەڕ فرۆشتن بە کەسی من، دەستی ئازاردان بۆ پەیامەکانی نوور و قوتابییە بەڕێزەکانیان درێژ نەکەن، چونکە هەر ئەوان ڕۆڵەی فیداکارن لە پێناوی ئەم نیشتمان و نەتەوەیەدا. دەنا زیانێکی گەورە بەم نەتەوە و نیشتمانە دەگات و لەوانەیە ببێت بەهۆی مەترسی لەسەر نەتەوە و نیشتمان.

دەمەوێ بە دڵنیاییەوە جەخت لەسەر ئەوەش بکەمەوە کە:

لە ڕووناکیی ئەم ڕێبازەی ئێستامدا بڕیارم داوە هەر ئازار و سووکایەتی و ئەشکەنجە و سزایەك قبووڵ بکەم کە ئاراستەی کەسی من بکرێت، بە مەرجێك کە بەهۆی منەوە زیان بە پەیامەکان و قوتابیانی نوور نەگات. چونکە ئەمە پاداشتی دوارۆژی بۆ من تێدایە و هۆیەکیشە بۆ ڕزگاربوونم لە شەڕ و خراپەکانی دەروونی بەدخوازم. بۆیە لە لایەکەوە دەگریم و لە لایەکی تریشەوە دڵخۆشم.

خۆ ئەگەر ئەو بێ تاوانە هەژارانە لەسەر ئەم مەسەلەیە لەگەڵ مندا نەخرانایەتە بەندیخانەوە، ئەوا شێوەی ئاخاوتنم لە بەرگرییەکەمدا زۆر توندوتیژ دەبوو. ئێوەش بۆ خۆتان بینیتان کە ئەو کەسەی لائیحەی ئیتتیهامەکەی نووسیوە چۆن هەوڵی پەیدا کردنی بڕوبیانووی لاواز و بەهانەی نارەوای داوە و، هەرچی کتێبم داناوە و ئەو نامە نهێنی و تایبەتییانەش کە لە درێژایی بیست تاکو سیساڵی ژیانمدا نووسیومن پێشکەشی

دادگای کردوون وەك ئەوەی هەر هەموویانم ئەمساڵ نووسیبێت! ئنجا واتای هەڵەی لە هەندێکیان داوەتەوە، وەك بڵێی تا ئێستا نەبینرابن و نەڕۆشتبنە هیچ دادگایەك و هیچ یاسایەکی لێبوردن نەیگرتبنەوە و بەسەرچوونی کاتیش کۆنی نەکردبن. هەموو ئەمانە لە پێناوی ئەوەی زەفەرم پێ ببەن و لە بەها و شان و نرخم دابگرن..

خۆ هەرچەندە زیاتر لە سەد جار وتوومە: من دان بە کەمی و بچووکیی نرخ و بەهای خۆمدا دەنێم و، وێڕای ئەوەش کە نەیارەکانم هەموو ڕێگا و هۆکارێك بەکاردەهێنن کە مستەکۆڵم تێ بسرەوێنن و سووکایەتیم پێ بکەن، بەڵام خۆشەویستیی خەڵکی بەرامبەرم، کە لە ڕادەیەکدایە سیاسەتمەدارانی نیگەران کردووە، هی ئەوەیە کە لەم زەمان و ڕۆژگارەدا "بەهێزکردنی ئیمان" پێویستییەکی گرنگ و تەواوەتیی بە کەسانێك هەیە کە - لە بابەتی ئاییندا - "ڕاستی" نەکەنە قوربانی لە پێناوی هیچ شتێکدا و، کەسیان ئایین نەکات بە هۆکار و ئامراز بۆ هیچ ئامانج و مەبەستێك و، هیچ بەشێك لەو خزمەتەدا بۆ خۆی دانەنێت، تاکو بتوانرێت سوود لە ڕێنماییەکانی وەربگیرێت لە وانەکانی ئیماندا و قەناعەتی تەواوەتی بۆ بەرامبەرەکەی بێتەدی.

بەڵێ، لە هیچ بارودۆخێکدا بە وێنەی ئەم چەرخەی ئێمە پێویستیی زۆر نەهاتووەتە ئاراوە بۆ خزمەتی ڕاستییەکانی ئیمان. چونکە مەترسییەکان بە توندوتیژی و دڕندەییەکی لە ڕادەبەدەر لەدەرەوە ئاراستەمان کراوە. خۆ هەرچەندە من دان بەوەدا دەنێم و ڕایدەگەیەنم کە نەهێشتنی ئەم پێویستییە و پڕکردنەوەی ئەم بۆشاییە تەنیا بە کەسی دەستەوسانی من نایەتەدی، کەچی هەندێ کەس لەو گومانەدان کە هەندێ لەو ئەرکە لەسەر دەستی من دێتەدی، نەك لەبەر تایبەتکارییەك کە لە مندا هەبێت، بەڵکو لەبەر پێویستیی زۆر و لەڕادەبەدەر بۆ کەسێك کە ئەم ئەرکە ڕاپەڕێنێت و، سەرهەڵنەدانی ئاشکرای کەسێك کە ئەو بەرپرسییە مەزنەی گرتبێتە ئەستۆ.

لە مێژە بە سەرسوورمان و سەرسامییەوە بیرم لەم مەسەلەیە کردووەتەوە. چونکە وێڕای هەڵە و نەنگییە سەرسووڕهێنەکانی کەسیی خۆم وناشایستەییم لە هەموو ڕوویەکەوە بۆ ئەنجامدانی ئەم چەشنە کارە مەزنە، ئێستا لە حیکمەتی ئاوڕدانەوەی عامەی خەڵکی لە من و دەربڕینی هەستی جۆرە ڕێزنانێك بەرامبەرم تێدەگەم. ئەو حیکمەتەش ئەمەیە:

ئـەو ڕاسـتی‌یانەی کـە پەیامـەکانی نـوور لـەخۆیان گرتـوون و ئــەو کەســایەتی‌یە مەعنەوی‌یـەش کـە قـەوارەی قوتابیـانی ئـەم پەیامانــە دەینوێنێــت، ڕووی ئـەو پێویســتی‌یە ناوبراوەیان ئاراستەی خۆیان کردووە، نەخوازەلاّ لە بارودۆخێکی وەك ئـەم بـارودۆخ و دەوروبـەرەی ئێستاماندا. خۆ لەگەڵ ئەوەشدا کـە بەشی مـن لـەم خزمەتـەدا لەوانەیـە تەنانەت یەك لە هــەزاریش نـەبێت، بـەڵام هـەندێ کـەس باوەڕیـان وایـە کـە ئـەو ڕاستی‌یە دەراسایە لە مندا بەرجەستە بووبێت و نوێنەری ئـەو کەسێتی‌یە ئـەمین و دڵسـۆزە بم. بۆیـە ئەو جۆرە ئاوڕلێدانەوەیەم بۆ دەردەبڕن.

لە ڕاستیدا ئەم جـۆرە ئاوڕلێدانەوەیـە چـەندە زیـانی بـۆ مـن تێدایـە بـە هـەمان ئـەندازە لەسەر دەروونیشم قورس و گرانە، بـە ڕادەیەکی‌ئـەوتۆ کـە بـە ناحـەقی و لـەبەر پاراستنی ڕاستی‌یە نوورانی‌یەکان و کەسێتی‌یە مەعنەوی‌یەکەی، بێ دەنگیـم لـە ئاستی ئـەو زیانـە مەعنەوی‌یانەدا هەڵبژارد.

لــەوانەیە هــۆی ئـەو چەشـنە ئـاوڕلێدانەوەیەی خـەڵکـی، ئاماژەیـەکـی ئـایندەیی ئیمــامی عـەلی – خـوای لـێ ڕازی بێـت – و شـێخی گـەیلانی – قُدِّسَ سِـرُّه – و هـەندێ ئەولیای تـر بێـت کـە بـە ئیلـهامێکی خوایی ئاماژەیـان بـۆ ڕاسـتیی پەیامـەکانی نـوور و کەسێتیی مەعنەویی قوتابیانی ئەو پەیامانە کردووە. ئەوەش لەبـەر ئـەوەی کـە پەیامـەکانی نـوور ئاوێنەیـەکی پیشـاندەری موعجیزەی مەعنـەویی قورئـانی پـیرۆزن لــەم چەرخــەی ئێستادا.

دوور نی‌یە ئـەو هـەندە خەڵکـە کەسـی لاوازی منیـان لەمـەدا ڕەچـاو کردبێـت، تەنـها لەبەر ئەوەی کە خزمەتگوزاری ئەو ڕاستی‌یە دەراسـایەم. منیـش لـەوەدا هەڵـەم کـرد کـە ئاوڕلێدانـەوەی جوزئیـی ئـەوانم بەرامبـەر کەسـی خـۆم تـەئویل نـەکرد و نەمگێڕایـەوە بـۆ پەیامەکانی نوور. هۆی ئەوەش لاوازیی خۆم و زۆریی ئەو هۆکارانەیـە کـە یارمـەتیدەرانم بەرەو ترسان ببەن. قبوولکردنیشم بۆ ئەو بەشەی کە تایبەتـە بـە کەسـی خۆمـەوە تەنـها بـۆ دانانی نیشانەی پشت پێ بەستن و مۆرکی باوەڕکردنە بە گوفتارەکانم و، هیچ شتێکی تـر نی‌یە.

من بەمەی خوارەوە وریاتان دەکەمەوە:

هەرگیز پێویست بە لەناوبردنی کەسی لاوازی مـن ناكـات كـە بەسـەر لێـواری گۆڕەکەمدا شۆڕ بوومەتەوە و، پێویستیش بەم چەشنە گرنگی دانە بە بوونی من ناکات.

ئەوەش زۆر پێویستە کە بزانن زۆرانگرتن لەگـەڵ پەیامـەکانی نـووردا هـەوڵێکی سەرنەگرتووە. چونکە هەرگیز ئێوە ناتوانن زۆرانـی لەگەڵدا بگرن، بگرە هـەر هـەوڵی ئەوەش مـەدەن و هـەرگیز بەسـەر پەیامـەکانی نـووردا سـەرناکەون. خۆ ئەگـەر هـەوڵی زۆرانکاریتان دا لەگەڵ ئەو پەیامانەدا ئەوا جگە لە گەیاندنی زیـانێکی مـەزن بـە نەتـەوە و نیشتمان هیچی تر دروێنە ناکەن.

بەڵام هـەرگیز نـاتوانن – هەرچـەندەش هـەوڵ و تـەقالای زۆر بـدەن – قوتابیـانی ئـەو پەیامانە پەرتەوازە بکەن و یەکێتیی نێوانیان هەڵبووەشێننەوە. چونکە ناچار کردنی ڕۆڵـە و نەوەکانی باپیرانی قارەمانمان کە زیـاد لـە پـەنجا ملیـۆن شـەهیدیان لـە پێنـاوی پارێزگـاری کـردنی قورئـان و ڕاسـتی‌یە بەنرخـەکانیدا پێشـکەش کـردووە، ناچـار کـردنیان بـۆ لەبیربردنەوە و بێ ئەمەکی بەرامبەر ڕابوردووی پرشنگداریان، یاخود بتانـەوێ پەردەیـەك لـە نێوان ئـەوان و پاڵەوانێتی‌یـە ئایینی‌یـەکانیان دابنێـن کـە مایـەی سـەرنج و جێـی ڕێـز و سەرسووڕمانی جیهانی ئیسلامی‌یە، ئەو هەوڵە هەرگیز کارێکی ئاسان نی‌یە. خـۆ ئەگـەر ئەوان لە مەیدان بکشێنە دواوە، ئـەوا قوتابیانی‌بـەوەفای پەیامـەکانی نـوور دەستبەرداری ئـەو پەیامانـە نـابن کـە ئاوێنەیـەکی دەرخـەری ئـەو ڕاستی‌یەن و، ڕازی نـابن کـە – بـەو دەستبەرداری‌یە – زیان بە نیشتمان و نەتەوە و ئاسایش بگات.

دوا وتەم:

﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللهُ لا إلهَ إلاّ هو عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وهوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظيم﴾.

سەعیدی نوورسی

* * *

پێشنیازێك
کە بۆ ئەنجومەنی وەزیران ڕەوانە کراوە

تکایەکی یەکجار گرنگم هەیە:

لە کۆتایی کۆمەڵە پەیامی "سراج النور"دا کە زیاتر لە سێسەد لاپەڕەیە، پازدە لاپەڕەی تێدایە - کە "تیشکی پێنجەم"ە - لە مێژە نووسراوە و، بوو بە هۆی ئەوەی ئەنجومەنی وەزیران بڕیار دەربکات بە کۆکردنەوە و دەست بەسەردا گرتنی ئەو کۆمەڵە پەیامە.

دەتوانرێت ئەو بەشەی کە گومانی زیانی لێ دەکرێت دەربهێنرێت لە کۆمەڵە پەیامی "سراج النور" کە سوودی بۆ هەموان چەسپاوە، بە تایبەت بۆ کەسانی گیرۆدەی بەڵا و گیرو گرفتەکان و پیران و ئەوانەش دوودڵی و گومانیان لە بابەتەکانی ئیماندا هەیە و، بوار بە بڵاوکردنەوەی پاشماوەی ئەو سێسەد لاپەڕەیە بدرێت. بۆیە بە ناوی هەموو ئەوانەی کە سوودیان لەم کۆمەڵە پەیامە وەرگرتووە و دڵدانەوەیان تێدا بەدەست هێناوە لە کەسانی گیرۆدەی بەڵاو گیر وگرفت و پیران و، بە ناوی هەموو موحتاجانی ڕاستییەکانی ئیمانەوە، تکا لە ئەنجومەنی وەزیران دەکەین ڕێ بە بڵاوکردنەوەی بدەن.

لە کۆمەڵە پەیامی "زولفەقار"یشدا کە چوار سەد لاپەڕە دەبێت و سی ساڵ پێش ئێستا بۆ بەرپەرچدانەوەی فەیلەسووفەکانی ئەورووپا نووسراوە، تەنها دوو لاپەڕەی تێدایە کە تەفسیری دوو ئایەت دەکەن لەبارەی میرات و پۆشتەیی ئافرەتانەوە.

یەك دێڕیش لە بارەی بانقەکانەوە لە پەیامی "إشارات الإعجاز"دا هەیە کە پێش سی ساڵ لە دەمی باسکردنی ئایەتی: ﴿وَأَحَلَّ اللهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾دا (البقرة: ٢٧٥) هاتووە.

سی ساڵ پێش ئێستا کە ئەندام بووم لە "دار الحكمـــة الإســلامية"دا وەڵامی شەش پرسیارم دایەوە کە سەرۆکی قەشەکانی ئەنگلیکانی ئینگلتەرا ئاراستەی مەشیەخەتی ئیسلامیی کردبوون. تەنها یەك دانە دێڕ لەو وەڵامەدا هەیە کە یاسای شارستانیی ئێستا بواری پێ نەدات.

ئێمە تکاتان لـێ دەکەین کۆمەڵە پەیامی "زولفەقار"مان بدەنەوە کە بە بیانووی بوونـی تەنـها دوو لاپەڕە و یـەك دێڕ دەستی بەسـەردا گیراوە؛ گوایـا یاسـای شارسـتانیی نـوێ بواریان پێ نادات. لە کاتێکدا کە ئەم پەیامە لە لایەن جیهانی ئیسـلامی‌یەوە بـە ستایش و ڕێزێکـی زۆرەوە پێشـوازیی لــێ کـراوە و، سـوودە زۆرەکانیشـی بـە کـردەوە چەسـپاوە، چونکە بە شێوەیەکی ڕەنگین بەڵگەیان لەسەر سێ دانە پایەی ئیمان هێناوەتەوە..

کەواتە داوای گێڕانەوەی ئەو پەیامە بۆمان مافی خۆمانە، چونکە ئەگەر پێنـج وشـەی قەدەغە لە پەیامێکدا هەبێت تەنها ئەو وشانە لادەبرێن و بوار بـە بڵاوکردنـەوەی پاشماوەی پەیامەکـە دەدرێـت. بۆیـە داوای دەستەبەر کردنیئەم مافـە یاسـایی‌یە گرنگـەی خۆمـان دەخەینـە پێـش چاوتـان و، بـە نـاوی هـەموو ئـەو کەسـانەوە کـە خزمـەتی ئیمـان و قورئـان دەکەن و بۆ هێنانـەدیی ڕێسـا و ئاسـایش تـەقالا دەدەن و لـە ڕێـی پەیامـەکانی نـوورەوە بـۆ خزمەتی ئەم نەتەوە و نیشتمانە تێدەکۆشن، داواتان لـێ دەکەین لە ستەمی داسـەپاوی ئـەو کەسانە ڕزگارمان بکەن کە دەنکە دانەوێڵەیەك هێنـدەی گومـەزێك بـە گـەورەیی پیشـان دەدەن.

پاشــان پــەیامی "شــەش هێرشــەکان" کــە هــەژدە ســاڵ پێــش ئێســتا و لـــە دەمــی تووڕەبوونێکی زۆردا نووسیومە، لەو کاتەوە نەمدیوەتەوە و بە نـهێنی هێشتمەوە و بـوارم بە بڵاوکردنەوەی نەدا. کەچی لەگەڵ ئەوەشدا کەوتە بەردەستی سێ چوار دادگا، بـەڵام ئەو دادگایانە هەر بۆ خۆیان ئەو پەیامەیان دایەوە بە خاوەنەکانیان.

سەعیدی نوورسی

* * *

سوپاسنامەیەك

باسمه سبحانه

ئەمەی خوارەوە سوپاسنامەیەکە پێشکەشی دەستەی کارشناسانی دەکەم لە دیوانی سەرۆکایەتیی کاروباری ئایینی و، "سێ خاڵ"ی تێدا ڕوون دەکەمەوە بۆ ئەوەی یارمەتییان بدەم لە ڕاستکردنەوەی چەند ڕەخنەیەکی جوزئیی لە پێداچوونەوە و وردبینییەکانیاندا، کە لێرەدا بە ڕوونی وەڵام دراونەتەوە.

خاڵی یەکەم:

من سوپاسی خۆم پێشکەش بەو زانا بەڕێزانە دەکەم، چونکە بە سیفەتی کەسیی خۆم لە سێ ڕووەوە منەتباریانم:

یەکەم: لەبەر ئەوەی سیازدە پەیامیان لە کۆمەڵە پەیامی "عەسای مووسا" - جگە لە پەیامی "تیشکی پێنجەم" - بە شێوەیەکی هێندە جوان کورت کردووەتەوە کە سەرنجی ڕێز و سەرسووڕمان ڕادەکێشێت.

دووهەم: لەبەر ئەوەی ئەو تۆمەتانەیان بەرپەرچ داوەتەوە کە ئێمەی پێ تاوانبار کراوین، کە بریتییە لە: دامەزراندنیتەریقەتی سۆفی و، پێکهێنانی کۆمەڵەیەك و، تێکدانی ئاسایش.

سێهەم: لەبەر ئەوەی داواکەی منیان پشت ڕاستکردەوە کە لە بەردەم دادگادا وتم: "ئەگەر تاوانێك لە ئارادا هەبێت، ئەوا تەنها هی منە و قوتابیانی نوور لێی بەرین و، لەبەر ڕزگارکردنیئیمانی خۆیان لە ڕێی پەیامەکانی نووردا تێکۆشاون".

جا ئەو کارشناسانەش بە هەمان شێوە قوتابیانی نوور ڕزگار دەکەن و بێتاوانییان ڕادەگەیەنن و گوناهەکان تەنها ئاراستەی من دەکەن. منیش لە لایەنی خۆمەوە پێیان دەڵێم: خوای گەورە لێیان ڕازی بێت. بەڵام ئەوان هەریەك لە خوا لێخشبووان: "حەسەن فەیزی" و "حافظ عەلی" و هاوشێوەکانیان و میراتبەرانی ئەم دوو شەهیدەیان کردووە بە هاوبەشم لە گوناهەکاندا. لەبەر ئەوە، لێرەدا هەڵەیان کردووە. چونکە ئەو بەڕێزانە کەسانی پێشەنگ و پێشکەوتوون لە خزمەتی ئیماندا و هەرگیز هاوبەشی

گوناهەکان نین و، لە هەڵە و گوناهەکانی من بەرین و، چاودێریی خوای گەورە بەزەیی بە لاوازیی مندا هاتەوە کە ئەوانی بۆ یارمەتیدانم نارد.

خاڵی دووهەم:

ئەو کارشناسانە ڕەخنەیان لە هەندێ ڕیوایەتی ناو "تیشکی پێنجەم" گرت و، سەبارەت بە هەندێکی وتیان: زەعیفە و بۆ هەندێکی تری وتیان مەوزووعە و، تەئویلی بەشێکی تریشیان بە هەڵە لە قەڵەم دا. داواکاری گشتیی دادگای ئافیوونیش لەبەر ڕۆشنایی ئەوەدا ڕاپۆرتەکەی نووسی. لە کاتێکدا کە ئێمە هەشتا و یەك دانەمان لە هەڵەکانی ئەو لە لیستێکی پازدە لاپەڕەییدا دەستنیشان کرد. با کارشناسە بەڕێزەکان سەیری ئەو لیستە بکەن.

وا لە خوارەوەدا نموونەیەکی لێ پێش چاو دەخەین:

ئەو داواکارە وتی: هەموو تەئویلەکانی هەڵەن و، ڕیوایەتەکانیش یان مەوزووعن، یان زەعیفن.

ئێمەش دەڵێین:

واتای "تەئویل" ئەوەیە کە: دەگونجێ ئەم واتایە مەبەست بێت لە فەرموودەکەدا. واتە: ئەم مانایە هەڵدەگرێت. بەڵام ڕەتکردنەوەی گریمانی هەڵگرتنی ئەو واتایە - بە پێی زانستی مەنتیق - بەوە دەبێت کە مەحاڵی‌یەکەی بە بەڵگە بچەسپێت. کەچی ئەو واتایە بە چاو بینراوە و، یەك دانە لە هەمەکێتیی چینە ئاماژەیی‌یەکەی فەرموودەکە لە ڕاستیدا هاتەدی. کەواتە هەرگیز ئیعتیراز لەو واتایە ناگیرێت، چونکە فەرموودەکە لە ڕێی بریسکەیەکی ئیعجازەوە ئەو واتایەی دەرخست و ئەم چەرخەشی لەسەر گرت بە شایەت! جگە لەمەش لەو لیستەی ئاماژەم پێ دا لە سێ ڕووەوە هەڵەکانی داواکاری گشتیمان چەسپاند:

یەکێکیان:

ئیمامی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل کە یەك ملیۆن حەدیسی لەبەر بووە و، ئیمامی بوخاریش کە پێنج سەد هەزار فەرموودەی لەبەر بووە، ئاوا بە ڕەهایی پڕکێشیی نەفی کردنی ئەو ڕیوایەتانەیان نەکردووە. دەبێ بیشزانین کە چەسپاندنی ئەو نەفی‌یە هەرگیز لە توانادا نی‌یە و، خودی داواکاری گشتیش هەموو کتێبەکانی فەرموودەی پیرۆزی نەخوێندووەتەوە. ئنجا زۆرینەی نەتەوەی ئیسلامیش لە هەموو چەرخێکدا چاوەڕوانی بینینی واتاکانی ئەو ڕیوایەتانە، یاخود دانەیەك لە واتا هەمەکی‌یەکانی بوون. تەنانەت ئەو

واتایانە نزیکە لە وەرگرتنەوە لە لایەن نەتەوەی ئیسلامەوە. هەروەك لە ڕاستیدا خودی چەند دانەیەك لەو واتا هەمەکی‌یە دەرکەوتوون و بە چاو بینراون.

لەبەر ئەوە، ئینکاری کردنی ئەو ڕیوایەتانە، لە "دە" ڕووەوە، کارێکی هەڵەیە.

ڕووی دووهەم:

"ڕیوایەتی مەوزووع" ئەوە دەگەیەنێت کە: (حەدیسێکی خاوەن سەنەد – واتە فلان لە فلانی وەرگرتووە – نی‌یە).. ئنجا هەموو کاتێکیش ئەوە ناگەیەنێت کە "واتا"کەی هەڵە بێت.

جا مادەم نەتەوەی ئیسلام ئەو واتایەیان پێ قبووڵ بووە، بە تایبەت ئەهلی کەشف و حەقیقەت و بەشێکی زانایانی فەرموودە و موجتەهیدان، تەنانەت چاوەڕوانی هاتنەدیی واتاکانیان بوون، ئەوا دەبێ ئەو ڕیوایەتانە – بە وێنەی نموونە و پەندەکان – چەند ڕاستی‌یەك بن و ڕوویان لە عموومی موسڵمانان بێت.

ڕووی سێ‌هەم:

من دەپرسم: ئایا هیچ مەسەلەیەك یان هیچ ڕیوایەتێك هەیە کە لە کتێبەکانی زانایانی جیاواز لە مەشرەب و ڕێچکە و ڕێبازدا هاتبێت و ڕەخنەی لێ نەگیرابێت؟ بۆ نموونە یەکێك لەو ڕیوایەتانەی کە باس لە هاتنی چەند دەجاڵێك دەکات لەم نەتەوەیەدا، ئەم فەرموودە پیرۆزەیە:

(لن تزالَ الخلافةُ في ولدِ عمي – صِنوِ أبي – العباس حتى يسلِّمَها إلى الدجال)[1].

ئەم فەرموودە پیرۆزە هەواڵی ئاشووبی جەنگیزخان و هۆلاکۆ ڕادەگەنێت و ئەوەش کە دەجاڵێك دوای پێنج سەد ساڵ پەیدا دەبێت خەلافەت دەڕووخێنێت. ئەمانە و ڕیوایەتەکانی تری وەك ئەمانە کە هەواڵ لەبارەی کەسانی ئاخر زەمانەوە دەدەن، گەلێ زۆرن. سەرباری هەموو ئەمانەش، هەندێ کەسی بەڕێزی ئەهلی مەزهەب لەوانەی کە زیادەڕەوی لە بیروبۆچوونەکانیاندا دەکەن، وتوویانە: ئەمە ڕیوایەتێکی زەعیف یان مەوزووعە..

بە هەرحاڵ.. هۆی درێژە نەدانم بەم بابەتە و واز هێنانم لێی بەو ئەندازەیەی باسم کرد، کە دەبوو درێژەم پێ بدایە، ڕوودانی دوو بوومەلەرزە بوو کە لێرە و لە کاتی نووسینی

---

(١) بڕوانە: كنز العمال ١٤/ ٢٧١ برقم ٣٣٤٣٦ ومسند الفردوس ٣/ ٤٤٧، مجمع الزوائد ١٨٦/٥ جمع الفوائد ١/ ٨٤٩ (لە چاپە عەرەبی‌یەکەوە – وەرگێڕ)

ئەم وەڵامەدا ڕووی دا، وەك ئەوەی كە لـە دەمـی هێرش بردنـدا بۆسـەر پـەیام و قوتابیـانی نوور چوار بوومەلەرزە ڕووی دا. ئەو شتەش بەم جۆرە بوو كە:

دوو بوومەلەرزە لـەو كاتـەدا ڕووی دا كـە مـن بـەدەم ئـازاری ئـەو نەشـتەرگەری‌یەوە دەتلامەوە كە ڕاپۆرتی كارشناسەكان لە مندا ئەنجامی دا، كە ئەم ئێوارەیە درایـە دەسـتم! وێـڕای خـەم و خەفـەتی خۆیشـم كـە لـە ئەنجامی تـەنیایی و كـەس نەبینینـەوە سـەری تـێ كردووم.

بەڵێ، دوای هەشت مـانگی زیندانـی تاكـە كەسـی و چەشـتنی تـەنگ پـێ هـەڵچنین و گوشارە سەختەكان، ڕاپۆرتی كارشناسانی سـەرۆكایەتیی كاروبـاری ئـایینیم بـە دەسـت گەیشت.. جا لەو كاتـەدا كـە مـن چـاوەڕوانی پشتگیریی ئەوانم دەكـرد، كـەچی دەبینـم پشتی داواكاری گشتی دەگرن، ئەوەتا لە ڕاپۆرتەكەیاندا هـاتووە كـە: "سـەعید دەڵێـت: چوار بوومەلەرزەكەی پێشوو كەرامەتی پەیامەكانی نوورن".

جا هەروەك لە لیستەكەدا نووسیم، لێرەشدا دەڵێم: پەیامەكانی نوور وەك "سەدەقەی قبـووڵ كـراو" وان؛ دەبـن بـەهۆی دوورخسـتنەوەی موسـیبەتەكان. ئـەوەتا هـەر كاتێ هێرشیان دەكرێتە سـەر، موسیبەتەكان دەرفـەتیان بـۆ دەرەخسێت و دادەبـەزن، تەنانـەت هەندێ جار زەوی بە "بوومەلەرزە" تووڕەبوونی خۆی دەردەخات.

جا هەر ئـەوەندەی ویسـتم ئەمـە بنووسـم، دوو بوومەلـەرزە لـێرە ڕووی دا(١). ئەمـەش هانی دام كە واز لە نووسینی ئەو باسە بهێنم. بۆیە دەگوێزینەوە بۆ خاڵی سێ‌هەم:

خاڵی سێ‌هەم:

دەسا ئەی زانا خاوەن حەقیقەت و وردەكار و بەویژدانەكانمان!

هەر لە مێژە زانایان لە نێوان خۆیاندا لەسەر نەریتێك ڕاهـاتوون كـە دانـانی ستایش و پیاهەڵدانە - هەندێ جار بە زیادەڕەویشەوە - لە داوێنی كتێبێك كە تـازە دانرابێـت. خۆ لەو كاتەدا كە نووسەری ئەو كتێبـە سـوپاس و پێزانینی خـۆی بـۆ خـاوەنی ئـەو ستایشـانە دەردەبڕێت، لە لایەن كەسانی تەنانەت ڕكەبەریشیەوە بەوە تاوانبار ناكرێت كە لە خـۆی ڕازی‌یە و حەز بە خۆدەرخستن دەكات..

---

(١) ئەم بوومەلەرزەیە لە چێشتەنگاوی ڕۆژی هەینیی ڕێكەوتی ١٩٤٨/٩/١٨زدا ڕووی دا.

بە ناوی قوتابیانی نوورەوە لە بەندیخانەی ئافیوون:

(خەلیل مستەفا، محەممەد فەیزی، خەسرەو)

جا چەند کەسێکی قوتابی‌یە بێگەرد و تایبەتمەندەکانی نووریش، وەك خوا لێخۆشبوو حەسەن فەیزی و شەهید حافظ عەلی کە چەند ستایش و پیاهەڵدانێکیان نووسیوە، لەبەر دەستەوسانی و لاوازی و غەریبیم و نەبوونی کەسوکارم و، لە بەرامبەر هێرشی چەند دوژمنێکی ستەمکاری زۆرەوە و، بە مەبەستی هاندانی موحتاجانی پەیامەکانی نوور، نووسیویانە..

ئێوە ئەم ستایشەی ئەوانتان بە غروور و لەخۆڕازی بوونی من لە قەڵەم داوە، هەرچەندە ئەو بەشە مەدح و ستایشەی کە تایبەتە بەخۆمەوە من بۆ پەیامەکانم گێڕاوەتەوە و، بە تەواوی دەستم بە ڕووەوە نەناوە.. هەرچەندم کرد نەمتوانی ئەم لێکدانەوەیەی ئێوە لەگەڵ ئەو وردەکاری‌یە زانستی و هاوکاری‌یە بەسۆزەتاندا پێکەوە کۆ بکەمەوە و یەکیان بخەم! بۆیە من زۆر لەمە دڵگرانم. دەبێ بیشزانن: ئەو هاوڕێیانەم کە خاوەنی ئەو ستایشانەن هەرگیز سیاسەتیان بە خەیاڵدا نەهاتووە.

هەروەها نابێ سەبارەت بەو قسەیەی ئەوان کە دەڵێن: "پەیامەکانی نوور لەم سەردەم و ڕۆژگارەدا واتای دانەیەك و جوزئی‌یەکی واتا ئاماژەیی‌یە هەمەکی‌یەکەی تێدا هاتووەتەدی".. بوترێت: ئەم قسەیەی ئەوان هەڵەیە و زیادەڕەویی تێدایە. چونکە زەمان تەسدیقی ئەو قسەیە دەکات.. گریمان ئەو قسەیە زیادەڕەویی زۆری تێدا بێت و تەنانەت هەڵەش بێت، خۆ هێشتا هەر هەڵەیەکی زانستی‌یە و هیچی تر نی‌یە و، هەموو کەسێکیش دەتوانێت قەناعەتی خۆی بنووسێت. ئێوە لە هەموو کەسێك زیاتر شارەزای بیروبۆچوونە جیاواز و قەناعەتە جۆراوجۆرەکانن لەو کتێبانەی شەرعدا کە خاوەنی دوازدە مەزهەبەکان، بە تایبەت شوێنکەوتووانی مەزهەبی حەنەفی و شافیعی و مالیکی و حەنبەلی و، نزیکەی حەفتا دەستەی ناو بازنەی زانستی کەلام و ئوسوولی دین نووسیویانە.

لە ڕاستیدا هیچ کاتێك وەك ئەم زەمانەی ئێمە پێویستیی زۆر لە ئارادا نەبووە بۆ ئەوەی زانایان یەکبگرن و وتوویژەکانی نێوانیان بخەنە لاوە. کەواتە ئێمە ناچارین واز لە جیاوازیی ڕا و بۆچوونەکانمان لە بابەتە لاوەکی‌یەکاندا بهێنین و نەیانکەین بە مایەی وروژاندنی وتوویژ و لێدوان.

* * *

سێ پرسیار کە ئاراستەی زانایانی بەویژدانی کارشناسەکانیان دەکەم

یەکەم:

کەسێك بە نیازێکی خاوێن ستایشی کەسێکی تر دەکات.. ئایا ستایشکراو بەرپەرسی ئەو ستایشەیە، بە تایبەت کە بە هەموو هێز و توانایەکی بەو ستایشە ناڕازی بێت و بۆ غەیری خۆی بگێڕێتەوە؟ تەنها ئەوەندە هەیە کە سەرزەنشتی هاوڕێ دڵسۆزەکەی خۆی نەکردووە و هەر هێندەی پێ وتووە کە: ئەم ستایشە سەد پلە زیاتر لە سەرووی سنووری منەوەیە. جا ئایا ئەم بێدەنگی‌یەی بەوە لێکدەدرێتەوە کە لە خۆی ڕازی‌یە و بە دوای بەرژەوەندیی خۆیدا دەگەڕێت؟

پرسیاری دووهەم:

لە گەرماوگەرمی ئەو هێرشە سەختەی کە ئێستا دەکرێتە سەر ئایین، ئەگەر قوتابی‌یەکی نوور لە شەیدایانی حەقیقەت قەناعەتی هەڵەی خۆی وەك هەڵەیەکی زانستی دەربڕێت، ئایا شایانی ئەم سووکایەتی پێکردنە دەبێت؟ لە کاتێکدا کە هێندە کێشەی ئایینی هەن بە ئەندازەی چیا گەردن کەشەکان دەبن و پێویستیان بە ئاوڕلێدانەوەیە؟

جا لەو کاتەدا کەسی ستایشکراو چاوەڕوانی یادخستنەوەیەکی بە شەفەقەتانەیە لە زانایان و مامۆستایانی وەك بەڕێزتان لەسەر ئەو هەڵەیە، ئایا دروستە لە لایەن دامودەزگای دادەوە سزا بدرێت؟

پرسیاری سێهەم:

ماوەی بیست ساڵە پەیامەکانی نوور ڕووبەڕووی سەرسەخت ترینی نەیارەکانیان بوونەتەوە کە لە ژمارە نایەن و، ئیمانی سەدان هەزار کەسیان ڕزگار کردووە و پشتی ئیمانی ئەوانیان گرتووە.. ئایا ڕەخنەگرتن لەو پەیامانە لە یەك دوو مەسەلەدا کارێکی شیاوە؟

من ئەوە یادی ئەو زانا بەڕێزانە دەخەمەوە کە:

ئەوان ڕەخنەیان لەو پێشەکی‌یە گرتووە کە لە سەرەتای باسی ستایشەکەی ئەحمەد فەیزیدایە. وەك ئەوەی پێیان وابێت من بەو پێشەکی‌یە ستایشی خۆمم کردبێت. کەچی ئەو پێشەکی‌یە بەرپەرچدانەوە و لابردنی ئەو ستایشەی ئەوە. هەر لە ڕاستیشدا هەندێکی لابرا و بەشەکەی تریشم ڕاست کردەوە، بەڵام لەبەر پەلەکردن نەمتوانی تەواوی

بکەم و، ئەو پێشەکی‌یەم بە تەواوی نارد بۆ یەکێك لە برایانم و، ئەوانیش لە شوێنی دیاری کراوی ئەو باسەدا دایان نا کە زۆر تایبەتی‌یە و هی ئەوە نی‌یە دەستاودەستی پێ بکرێت. بەڵام لەو کاتەدا کە ناردیان بۆ برایەکی تر حکوومەت دەستی بەسەردا گرت.

جا ئایا ستایش و پیاهەڵدانێکی زانستی و یەکجار تایبەت کە لە قەناعەتی زاتی‌یەوە سەرچاوەی گرتووە و، تەنها لە نێوان چەند هاوڕێ‌یەکدا دەستاودەستی پێ دەکرێت، تاکو بە تەواوی هەڵەکانی ڕاست بکەنەوە، ئایا ئەمە شایستەی ئەو ڕەخنە و ئیعتیرازە توندوتیژەیە؟

پاشان چەند نامەیەك کە تایبەتن بە پیرۆزبایی و هاندانی قوتابیان بۆ کار و خزمەت، لە یەك دوو بەرگدا کۆکراونەتەوە و بەرگیان تێ گیراوە بە مەبەستی پاریزگاری لێکردن و، ئێستا کەوتووەتە بەردەستی پۆلیس لە دەمی پشکنیندا.. جا ئایا دەگونجێ بڕیار لەم چەشنە نامانە دەربهێنرێت و، بکرێت بە مایەی پرسیار و وەڵام و، هەوڵی لکاندنیان بدرێت بە سیاسەتەوە؟ یان ئایا ئەم کارە پێویست بەوە دەکات؟

ئەم کارە کتومت وەك هی ئەو کەسە وایە کە چەندین هەژدیهای سەرسەخت نابینێت کە هێرش دەکەنە سەر قورئان، کەچی هەر لەو کاتەدا خۆی بەوە سەرقاڵ دەکات کە مێشوولە پێوەی داوە! ئایا وا نی‌یە؟

لە ڕاستیدا واز هێنان لە "سیراج ئۆغلو"[1] کە ئایینی ئیسلام و پەروەردەی محەممەدی بە ژەهری کوشندە دادەنێت و، خۆ سەرقاڵ کردن بە کۆمەڵە پەیامی "سراج النور"ەوە کە بە وێنەی خۆری درەخشان حەقیقەت ڕوون دەکاتەوە و دەرمان و چارەسەری شیفا بەخشی سەرجەم زامەکانی گرۆی مرۆڤایەتیی تێدایە، بە تایبەت بۆ کەسانێك کە پێویستیان پێ‌یەتی، بە بیانووی ئەوەی: لە کۆتایی‌یەکەیدا تەئویلی چەند فەرموودەیەکی لاوازی تێدایە، ئایا ئەم کارە نابێت بە یاریدەدانی دەست بەسەردا گرتنی؟

ئێمە سەرباری ئەوەی کە لە ڕەخنە جوزئی‌یەکانتان دڵگران نین، بەڵام - ئەی زانایانی بەڕێز! - چاوەڕوانی ئەوەین لێتان کە زامەکانمان ساڕێژ بکەن و، بە هێزی فیراسەتی خۆتان پشتگیرمان بن.

بەندکراو

سەعیدی نوورسی

---

(١) سەرۆك وەزیرانی ئەو کاتە بووە. (وەرگێڕ)

باسمە سبحانە

پێشەکی

(ئەم بڕگانەی خوارەوە)

بە مەستی پێشکەش کردنی هەندێ یارمەتی بە دادگای بەڕێزی "تەمییز" کە لە بەرژەوەندیی ئێمەدا بە پێنج بەڵگەی ڕاست و دروست ئەو بڕیارەی دادگای "ئافیوون"ی هەڵوەشاندەوە کە ئێمەی پێ تاوانبار کردبوو، وا بە پوختی ئاماژە بۆ بەشێکی هەڵەکانی بڕیاری ناوبراوی دادگای "ئافیوون" دەکەین و، لە خوارەوە ئەو بڕگانە دەهێنین کە لە پەیامە تایبەتە نهێنییەکانمان دەرهێنراون و دادگا، بە نیازی تاوانبار کردنمان، بە گوناهی لەقەڵەم دابوون. بۆیە لێرەدا هەڵەکانیان دەردەخەین و خۆیان دەخەینە هەڵوێستی بەرپرسیاری.

بۆ نموونە: لە کۆتایی بڕیارەکەیاندا شتێکیان نووسیوە کە بەلایانەوە وەك لیستێك وابێت هەموو تاوانەکانی منی لەخۆ گرتبێت، تاکو سەخت ترین سزام بدەن:

"یەکێك لەو شتانەی باسی دەکەین و یەکێکە لەو ماددانەی کە سەعید نوورسی دەست بە ڕوویانەوە دەنێت: هەڵوەشاندنەوەی پادشایی و خەلافەتە".

ئەم قسەیە هەروەك سەهوە، لە هەمان کاتدا هەڵەیشە. چونکە ئەوەی کە من لە بریسکەی "پیران"دا نووسیومە ئەمەیە: "خەفەتم بە کۆچی دوایی خەلافەت خوارد". پازدە ساڵ پێش ئێستا لە سەر ئەمە وەڵامی پرسیارێکی دادگای "ئەسکی شەهر"م بە شێوەیەك دایەوە کە بێدەنگی کردن. جا ئەو کەسەی خاتیرەیەکی ئەوتۆ بە تاوان دادەنێت کە گرنگیی نییە و ئەم ماوە درێژخایەنەشی بەسەردا تێپەڕیوە و چەندین جار بڕیاری بێ تاوانی و لێخۆشبوون گرتوویەتیەوە.. ئەو کەسەی ئەمە بە تاوان دادەنێت خۆی تاوانبارە.

ئنجا بە مەبەستی پشتگرتنی ئەو تاوانە گومانکراوە، بڕیارەکە ئەو فەرموودە پیرۆزەی هێناوە کە من لە بریسکەیەکی کتێبی بریسکەکان و لە پەیامی موعجیزاتی ئەحمەدیدا هێناومە، کە ئەمەی خوارەوەیە:

(الخلافة بعدی ثلاثون سنة ثم تكون ملكاً عضوضاً وفساداً وجبروتاً)[١].

لە پەیامێکی کۆنمدا نووسیومە: ئەم فەرمووده پـیرۆزە سێ موعجیزەی غـەیبیی تێدایـە کە لە ئایندەدا دێنەدی. کەچی لە بڕیارەکەدا وەك تاوانێك باسی لێ کراوە و ئەوەی تێدا هـاتووە کـە: "سـەعید لـە پەیامێکیدا دەڵێـت: لـە دوای خەلافـەت فەسـاد و سـتەم پـەیدا دەبێت"؟

منیش پێیان دەڵێم:

ئەی ئەندامانی دەستەی کارشناسە ڕواڵەتی و ساکارەکان!

ئەو کەسـەی کـە ڕوونکردنەوەی فەرموودەیـەکی پیرۆز کـە بـە ئاماژەیـەکی غـەیبی هەواڵی ڕووداوێکـی گـەیاندووە کـە لـەم زەمانـەی ئێمـەدا ڕوودەدات و فەسـادەکەی لـە سەرانسەری گۆی زەویدا تەشەنە دەکات و هەواڵی فەسادێکی ماددی و مەعنەویی ئەوتۆ دەگەیـەنێت کـە هـەموو گـرۆی مـرۆڤ دەگرێتـەوە.. ئـەو کەسـەی کـە ئەمـە بـە تـاوان دادەنێت، خۆی لە ڕووی ماددی و مەعنەوییەوە تاوانبارە.

هـەروەها نووسـیویانە: "یـەکێك لـە تاوانـەکانی ئەوەیـە کـە دەسـتکەوتەکانی شـۆڕش (بزووتنەوەکانی کوودەتاکە) بە گومڕایی و بیدعەت و ئیلحاد دادەنێت، ئەوەتا پێـی وایـە کـە: داخسـتنی تەکیـە و خانـەقا و قوتابخانـە ئایینیـەکان و، چەسـپاندنی لائیکیـەت و، دانـانی بناغـەکانی نەتەوەگـەری لـە بریـی بنـەماکانی ئیسـلام و، سـەپاندنی شـەپقە لەسـەر کردن و، قەدەغەکردنی پۆشتەیی و، داسەپاندنی پیتی لاتینی لەبریی پیتە قورئانییەکان و، بـانگ و قامـەت وتـن بـە زمـانی تورکـی و، نەهێشـتنی وانـەی ئـایین لـە قوتابخانـەکاندا و، بەخشینی مافی میرات بە ئافرەت وەك هی پیاوان و، نەهێشتنی فرەژنی و، کارەکانی تـری هاوشێوەی ئەمانـە، بــە گومڕایــی و بیدعــەت و ئیلحــاد دادەنێــت. کەواتــە کەسـێکی کۆنەپەرستە".

ئێمەش پێیان دەڵێین:

ئەی ئەندامانی دەستەی کارشناسە بێ ویژدانەکان!

ئەگەر لە تواناتاندا هەیە ئینکاریی فەرمانەکانی قورئانی پیرۆز بکەن، کە پێشـەوایەکی ئاسمانی و خاوێنی سێ سەد ملیۆن کەسە لە هەموو چەرخێکدا و، پرۆگرامی بەختەوەریی

---

(١) صحيح: عن سفينة أن الرسول ﷺ قال:"الخلافة بعدي في أمتي ثلاثون سنة، ثم ملك بعد ذلـــك". رواه أحمد والترمذي وأبو يعلى في مسنده وابن حبان في صحيحه (صحيح الجامع الصغير برقم ٣٣٣٦ قال المحقـق: صحيح). (الفتح الرباني للساعاتي ٢٣/١٠). وفي (سلسلة الأحاديث الصحيحة ٤٦٠٠) بعدة سياقات.

هەموویانی لەخۆ گرتووە و، گەنجینەیەکی پاکی ئەوتۆیە کە نهێنییەکانی هەردوو ژیانی تێدا کۆبووەتەوە.. ئەم قورئانە پیرۆزەی کە لە چەندین ئایەتیدا و بە ڕاشکاوییەکی وەها تەئویل هەڵنەگرێت، فەرمان بە: پۆشتەیی و دەستوورەکانی میرات و بوار بە فرەژنی دەدات و، بانگی خەڵکی بۆ لای یاد و زیکری خوا دەکات و، هانی موسڵمانان دەدات کە زانستە ئایینییەکان بە دەرس بڵێنەوە و بڵاویان بکەنەوە و پارێزگاری لە شەعائیرەکانی ئایین بکەن..

هەروەها ئەگەر لە تواناتاندایە سەرجەمی موجتەهیدان و قازییەکان و زانایانی مەزنی ئیسلام تاوانبار بکەن..

ئەگەر توانیتان ئینکاریی گوزەرکردنی زەمان بەسەر ئەو پەیامانەدا و بڕیاری چەندین دادگا لەسەر بێ تاوانییان و یاساکانی لێخۆشبوون لەبارەیانەوە بکەن و، ئینکاریی ئەوەش بکەن کە ئەو پەیامانە تایبەتی و نهێنی بوون و بڵاونەکراونەتەوە..

هەروەها ئەگەر لە تواناتاندایە ئازادیی ویژدان و هزر و بیر و بڕوا لەم وڵاتە و لە حکوومەتەکاندا لابەن و، ئینکاریی ئەوەش بکەن کە تەنها لە لایەنی هزر و بیر و لە ڕووی زانستییەوە ئەو پەیامانە بۆچوونیان جیاوازە..

دەڵێم: ئەگەر هەموو ئەمانەتان لە توانادایە، ئەوا بەپێی ئەو شتانە من بە تاوانبار دابنێن. دەنا هەرخۆتان لە دادگای حەق و ڕاستی و دادگەریدا بە تاوانبار دادەنرێن.

سەعیدی نوورسی

* * *

(ئەمەی خوارەوە بڕگەیەکە لە دادگادا وتوومانە و، دادگاش بە سەرسووڕمانەوە لە دژمان نووسیویەتی، لە کاتێکدا کە لە دژی خۆیانە):

(منیش بە دادگای بەڕێزی وەزارەتی دادگەری دەڵێم:

تاوانبارکردنی کەسێك کە بەرز و پیرۆزترین دەستووری خوایی تەفسیر دەکات، ئەو دەستوورەی کە حەقی ڕاستەقینەیە و لە هەموو سەردەمێکدا و لە ماوەی هەزار و سێ سەد و پەنجا ساڵدا سێ‌سەد و پەنجا ملیۆن موسڵمان لە کاروباری ژیانی کۆمەڵایەتییاندا پرس و ڕایان پێیەتی و ڕەفتاری پێ دەکەن.. ئەو کەسەی کە لە تەفسیرەکەیدا پشت بەو شتانە دەبەستێت کە سێ سەد و پەنجا تەفسیرنووس تیایاندا یەکیان گرتووە و

سەلماندوویانە و، شوێن ئەو بیروباوەڕە کەوتووە کە باپیرانی پێشوومان لە ماوەی هەزار و سێ سەد و پەنجا ساڵدا باوەڕیان پێی بووە.. تاوانبارکردنی ئەم تەفسیرنووسە، بڕیارێکی ستەمکارانەیە و، بێ هیچ گومانێك دادگەری - ئەگەر لە ڕووی زەویدا هەبێت - ڕەفزی دەکات و دەست بە ڕووی ئەو بڕیارەوە دەنێت و هەڵی دەوەشێنێتەوە).

* * *

(ئەمەی خوارەوە بڕگەیەکە دادگا لە بڕیارەکەیدا بە ڕێز و سەرسوووڕمانەوە نووسیویەتی، وەك ئەوەی پێیان وابێت دەگونجێ بکرێت بە ماددەیەك لە دژمان، کەچی لە دژی خۆیانە):

سەعیدی نوورسی لە مەکتووبی بیست و شەشەمدا لەبارەی خۆیەوە دەدوێت و دەڵێت:

(ئەم برا هەژارەتان سێ کەسایەتیی تێدایە کە زۆر لە یەکەوە دوورن، تەنانەت دووری‌یەکی یەکجار زۆریشیان لە نێواندایە:

یەکەمیان:

کەسایەتی‌یەکی کاتی و بێگەرد و تایبەتە تەنها بە خزمەتی قورئانەوە، لەو ڕووەوە کە من دەڵاڵی گەنجینە بەرز و بەنرخەکەی قورئانی حەکیمم. جا ئەو ڕەوشت و ڕەفتارە بەرزانەی کە فەرمانبەریی دەڵاڵی کردن بۆ قورئان و بانگ کردنی خەڵکی بۆ لای قورئان داخوازی دەبن، هی من نین و من خاوەنیان نیم. بەڵکو چەند ڕەوشتێکی بەرزن کە ئەو پلەوپایە بەرز و کارمەندی‌یە مەزنە داخوازی دەبن. کەواتە هەرچی ڕەوشتی بەرز و فەزائیلی لەم چەشنە دەبینن هیچیان هی من نین، بەڵکو تایبەتن بەو پلەوپایەیەوە. کەواتە لەو ڕوانگەیەوە بۆم مەڕوانن.

کەسایەتیی دووهەم:

کاتێ ڕوو دەکەمە دەرگانەی خواوەند و لێی دەلاڵێمەوە، خوای گەورە لە کاتەکانی پەرستش و بەندایەتیدا کەسایەتی‌یەکی تایبەتیم پێ دەبەخشێت کە هەندێ ئاسەواری ئەوتۆ بەرهەم دەهێنێت لە بناغەی واتای "بەندایەتی"یەوە سەریان هەڵداوە. ئەم بناغەیەش بریتی‌یە لەوەی مرۆڤ لە بەردەم خوای گەورەدا تەقسیرەکانی خۆی بزانێت و بەی بە هەژاری و دەستەوسانیی خۆی لە بەردەم خوای گەورەدا ببات و بە زەلیلی و شکستەیی و نەوازشەوە پەنای بۆ ببات. جا من - بەم کەسایەتی‌یە - خۆم لە هەموو

کەسێك بە دەستەوسانتر و بەدبەختتر و هەژارتر و تەقسیربارتر دەبینم لە بەردەم خوای گەورەدا. خۆ ئەگەر سەرانسەری دنیا کۆ ببنەوە و لەسەر مەدح و ستایشم یەك بگرن، هێشتا هەر ناتوانن قەناعەتم پێ بکەن کە من مرۆڤێکی باش و سالح بم.

سێهەمیان:

کەسایەتی‌یە ڕاستەقینەکەی خۆمە. واتە ئەو کەسایەتی‌یەمە کە هەڵوەشاوەی سەعیدی کۆنە و چەند دەمارێکی میراتیی ئەوە بۆم ماوەتەوە. دەبینیت هەندێ جار حەز لە ڕیا و پلەوپایە دەکات و، چەند خوو و ڕەفتارێکی نزم لە مندا دەردەخات، هاودەم لەگەڵ "ڕژدی"م لە بواری دەستپێوەگرتندا، چونکە من لە بنەماڵەیەکی خاوەن حەسەب و پلەوپایە نیم.

دەسا برایانم!

لەمە زیاتر لە خراپکاری‌یەکان و لایەنە چەوتەکانی ئەم کەسایەتی‌یەم نادرکێنم، تاکو بە تەواوی لە خۆم دوورتان نەخەمەوە!

خوای گەورە چاودێریی خۆی لە مندا بەوە دەرخست کە ئەم کەسایەتی‌یەی منی - کە وەك سەربازێك وایە - لە خزمەتی نهێنی‌یەکانی قورئاندا - کە لە حوکمی بەرزترینی پلەوپایەکانی موشیرێتیدایە - گوێڕایەڵ و ملکەچ کرد.

دەسا سەدان هەزار شوکر و سوپاس بۆ خوای گەورە.

کەواتە "نەفس" لە هەموان نزمترە و، کارمەندی‌یەکەش لە هەموو شتێك بەرز و بڵندترە.

الحمد لله هذا من فضل ربـــي.

* * *

(ئەمەی خوارەوە ڕستەیەکە دادگا لەناو بڕیارەکەیدا بە مەترسی و دوودڵی‌یەکی زۆرەوە لە دژی ئێمە تۆماری کردووە. لە کاتێکدا ئەو ڕستە توندوتیژەی کە پازدە ساڵ پێش ئێستا نووسرا، بەم شێوەیەی خوارەوە ڕاست کرایەوە):

"برایانم! لەبەر چاودێری کردنی هەست و سۆزی پیران و بێتاوانەکان، حەقم لەو کەسە مەسێننەوە کە بە ناحەق دەمکوژێت، چونکە سزای گۆڕ و سزای دۆزەخ سەروزیادیانە".

دەبوو ئەم بڕگەیەی خوارەوە بۆ بەکارهێنانی ویژدان هانی بدانایە:

(ئێوە پێتان وایە کە ئێمە نەیاری ئێوەین و دژایەتی‌یەکمان لەگەڵتاندا هەیە. مامەڵە و ڕەفتارە سەختەکانتان لەگەڵماندا شایەتە لەسەر ئەم دەرەنجامە. ئەوەتا ئێوە ئایین و دواڕۆژی خۆتان لە ڕێی دنیاتاندا دادەنێن، کەچی ئێمە هەمیشە ئامادەین دنیاکەمان لە پێناوی ئایین و ڕێی دواڕۆژماندا بەخت بکەین.

ئەمەش نهێنیی ئەو نەیاری و دژایەتی‌یەیە کە پێتان وایە لە نێوانماندا هەیە..

بێ گومان بەخت کردنی چەند ساڵێکی ئەم ژیانەمان کە لە ژێر سایەی حوکمڕانی‌یە توندوتیژ و وەحشی‌گەری‌یەکەی ئێوەدا بە زەلیلی و ڕسوایی بەسەر دەچێت، بۆ ئەوەی شەهیدی‌یەکی بێگەردمان لە پێناوی خوادا دەست بکەوێت، ئەم ژیان بەخت کردنە بۆ ئێمە وەکو ئاوی کەوسەر وایە.

بەڵام من پشت بە ڕێژنە و ئاماژەکانی قورئانی حەکیم دەبەستم و ئەم هەواڵەی خوارەوەتان پێ ڕادەگەیەنم تاکو لەرز بە جەستەتاندا بهێنێت:

لە دوای کوشتنی من ئێوە ناژین، چونکە دەستێکی بە زەبروزەنگ لەم دنیایەتان – کە بەهەشتی ئێوەیە و خۆشتان دەوێت – هەڵتان دەگرێت و دەرتان دەکات و فڕێتان دەداتە ناو چەندین تاریکستانی ئەبەدی‌یەوە.. هەروەها دوای من ئەو سەرکردانەشتان کە وەکو نەمروودیان لێ هاتووە و لە خۆیان بایی بوون، بە کوشتنی ئاژەڵانە دەکوژرێن و منیش لە بەردەم حوزووری خوای گەورەدا یەخەیان دەگرم و حەقی خۆمیان بەوە لێ دەسێنمەوە کە دادگەریی خواوەند دەیانخاتە ناو "أسفل سافلین"ەوە!

دەسا ئەی ئەو بەدبەختانەی کە ئایین و دواڕۆژی خۆتان بە خاشاکی دنیا گۆڕیوەتەوە! گەر ئێوە بە ڕاستی دەتانەوێت بژین، ئەوا بە هیچ جۆرێك توخنی من مەکەون و بە نیازی خراپ دەستم بۆ درێژ مەکەن! خۆ ئەگەر هەر دەتانەوێت خراپەم لەگەڵدا بکەن، ئەوا بزانن کە بە چەندین قات تۆڵەی منتان لێ دەسێنرێتەوە.

ئەمە باش بزانن، تاکو لەرز بە جەستەتاندا بهێنێت!

من لە میهرەبانیی خوای گەورە ئومێدم وایە کە مردنم زیاتر لە ژیانم خزمەت بە ئایین بکات. دڵنیاشم مردنی من بە وێنەی بۆمبا بە سەرتاندا دەتەقێتەوە و تەفروتووناتان دەکات!

جا ئەگەر جورئەت و ئازایەتیتان تێدایە، ئەوا دەست بهێننە ڕێم! خۆ ئەگەر ئێوە بتوانن هەر زیانێك بە من بگەیەنن، ئەوا چاك ئاگاداری ئەو تۆڵە و سزایەش بن کە چاوەڕێی دەکەن و ڕووبەڕووی دەبنەوە).

* * *

(ئەم برگەیە دادگا بە مەبەستی تاوانبار کردنم هێناویەتی، کەچی تۆمەتی "زیادەڕەوی" دەداتە پاڵ ئەوان):

لە پەیامەکاندا هەیە کە:

(مستەفا کەمال بەوپەڕی تووڕەیی‌یەوە ڕۆشتە ناو دیوانی سەرۆکایەتیی کۆماری لە ئەنقەرە و پێی وت: "لەبەر ئەوە بانگمان کردیت بۆ ئێرە تاکو بیروبۆچوونی بەرز و ڕای بەنرخمان پێشکەش بکەیت، کەچی هەر هێندەی گەیشتیتە ئێرە چەند شتێکت لەبارەی نوێژەوە نووسی و، دووبەرەکی و جیاوازیت خستە نێوانمانەوە". سەعیدیش بەرپەرچی دایەوە کە: "هەرکەسێك نوێژ نەکات خائینە و، حوکمی خائینیش وەرناگیرێت".

پاشان مستەفا کەمال جۆرە ڕازی کردن و دڵ ڕاگرتنێکی لە ئاستدا نواند و لە تووڕەبوونەکەی پاشگەز بووەوە. خۆ هەرچەندە ئەو - واتە سەعید - هەست و نەستی مستەفا کەمالی زامدار و بیرو باوەڕەکانیشی پێشێل کرد، بەڵام مستەفا کەمال هیچ شتێکی بەرامبەر نەنواند.

لە ڕاستیدا ئەوە یەکێك لە کەرامەتە درەخشانەکانی پەیامەکانی نوور و هێزێکی گەورەی دەراسایە بۆ کەسی مەعنەوی و قوتابی‌یە پێشەنگ و قارەمانەکانی ئایینەدیان کە چەندین سەرکردەی سەرسەخت لێیان بترسن، وەك لە سەعیدی کۆن دەترسان).

* * *

(ئەمەی خوارەوە برگەیەکە هەرچەندە لە بڕیارەکەدا لە دژی ئێمە هێنراوە، بەڵام دادگا بێدەنگ و بەرپرس دەکات):

لە پەیامەکاندا دەڵێت: (هەرگیز ئێمە لەگەڵ سەرکردەیەکدا نین کە بەپێی ئارەزووی خۆی فەرمانەکانی بە ناوی یاساوە دەرکرد بۆ گۆڕینی مزگەوتی "ئەیاسۆفیا" بە بتخانە و بارەگای "مەشیەخەتی ئیسلامی"ش بۆ دواناوەندی‌یەکی کچان.. ئێمە نە بە

هزر و بیر و نه لە ڕووی بابەت و نه لە ڕووی هاندەر و نه لە ڕووی ئاکامەکانەوە لەگەڵ ئەودا نین و، خۆشمان بە ناچار نازانین کە شتی وا قبووڵ بکەین).

هەروەها لە عەرزوحاڵەکەی بەرواری ١٩٤٨/٨/٢٩زدا نووسیویەتی:

(ئەم بیرەی خوارەم بە دڵدا هات:

لە کاتێکدا کە دەبوو حکوومەت بیپاراستمایە و دەستی یارمەتی و هاوکاریی بۆ درێژ بکردمایە، چونکە ئەو کارە بەرژەوەندی‌یەکی گەورەی بۆ نەتەوە و سوودێکی زۆری بۆ نیشتمان تێدایە، کەچی تەنگ پێ هەڵچنین و گوشار خستنە سەرم لە لایەن حکوومەتەوە، ئاماژەیە بۆ ئەوەی دەستەی پەنهانی ئیلحاد، کە ماوەی چل ساڵە دژایەتیم دەکەن و، هەندێك لە تاقمی شیوعی‌یەکانیش کە ئێستا ڕۆشتوونەتە ڕیزی ئەوان، توانیویانە چەند شوێنێکی گرنگی ناوەندە ڕەسمی‌یەکان داگیر بکەن و ئێستا لەوێوە ئەو هێرشە دەکەنە سەرم و ڕووبەڕووم دەبنەوە. ئیتر حکوومەتیش یان بەمە نازانێت، یان پێی دەزانێت و بواری پێ داون)..

(ئایا چ گوناه و چ تاوانێك لەوەدا هەیە ڕەخنە لە پیاوێك بگریت و خۆشت نەوێ کە "مزگەوتی ئەیاصۆفیا"ی (کە مایەی شانازیی هەمیشەیی نەتەوەیەکی پاڵەوان و گەوهەری درەخشانی خزمەت و تێکۆشانیەتی لە پێناوی قورئاندا و دیاری‌یەکی بەنرخی شمشێری باپیرە قارەمانەکانیەتی) کرد بە خانەی بتان و، بارەگای مەشیەخەتی ئیسلامیی گۆڕی بە دواناوەندیی کچان؟).

* * *

(ئەمەی خوارەوە بەهێزترین بڕگەیە کە دادگا پێی وابوو سزا دەسەپێنێت بەسەر سەعیددا و، ئەو گوفتارەیە کە لە دادگای دەنیزلیدا سەعید ئاراستەی دوژمنە پەنهانەکانی کرد، بەڵام دادگا زۆر بە هەڵە لێی تێگەیشت و پێی وابوو لە دژی حکوومەت وتراوە و، کردی بە بیانوویەك بۆ ئەوەی سزا بدرێم):

هەندێ لەو یاسا نوێیانەی ئەم دەوڵەتەی کە ئەم یاسا شۆڕشگێڕانانەی داناوە و پیادەی کردوون، ئەو ناوی: "خۆسەپاندنی هەڕەمەکیی کافرانە" و، ڕژێمی کۆماری ناوی: "ئیستیبدادی ڕەها" و، سیستەمی فەرمانڕەوا ناوی: "مورتەدبوونی ڕەها" و، شیوعیەت و مەدەنیەتیش ناوی: "هەرزەیی ڕەها"ی لێ ناون.

* * *

(ئەمەش بڕگەیەکە لە بڕیاری دادگادا بە سەرسووڕمان و ڕێزەوە نووسراوە):

هەروەها باس لەوە دەکات کە نووسینەوەی پەیامەکانی نوور چەندین سوودی دنیایی و قیامەتیانەی هەیە، لەوانە:

١ - نووسینەوەی پەیامەکان جیهادی هەرە گرنگی مەعنەوین لە بەرامبەر گومڕایانەوە.

٢ - ئەو کەسەی کە دەیاننووسێتەوە، یارمەتیی مامۆستاکەی دەدات لە بڵاوکردنەوەی "حەقیقەت"دا.

٣ - لە ڕووی ئیمانەوە خزمەتێکە بۆ هەموو موسڵمانان.

٤ - بەدەستهێنانی زانستە لە ڕێی نووسینەوەیانەوە.

٥ - عیبادەتێکی فیکریی ئەوتۆیە کە لەوانەیە ماوەی یەك سەعاتی وەك یەك ساڵ پەرستش پاداشتی بۆ بنووسرێت.

٦ - عاقیبەت خێری و ڕۆشتنە ناو گۆڕ بە ئیمانەوە.

پێنج سوودی دنیاییشی تێدایە:

١ - بەرەکەت لە ڕۆزیدا.

٢ - دڵخۆشی و شادمانی لە دڵدا.

٣ - ئاسانی لە ژیان و گوزەراندا.

٤ - سەرکەوتن لە کاروباردا.

٥ - بەشداربوون لە دوعا تایبەتەکانی هەموو قوتابیانی نووردا، بەهۆی بەدەستهێنانی ناونیشانی "قوتابیی زانست".

لە ئایندەیەکی نزیکدا لاوانی زانکۆ لەم شتانە تێدەگەن و زانکۆ دەکەن بە قوتابخانەیەکی نوور.

* * *

(زۆر جێی سەرسامییە کە ئەم فیداکارییە بێگەردە بە تاوان دابنرێت):

(یەکێك لەو دوو پیلانەی کە مونافیقانی پشتی پەردە لە تاریکیدا هۆنیویانەتەوە: شکاندنی شان و شکۆی منە. وەك بڵێی پێیان وابێت بەم کارە نرخ و بەهای ڕووناکییە بەرزەکانی پەیامەکانی نوور لە بەرزایی خۆیانەوە دەخەنە خوارەوە.

دووهەمیان: بڵاوکردنەوەی نیگەرانی و پشێوی‌یە لەناو ڕیزەکانی قوتابیانی نووردا. وەك بڵێی بیانەوێت بەمە ڕێ لە بڵاوبوونەی پەیامەکانی نوور بگرن.

دەسا برایانم! نیگەران مەبن.. ئەو ڕاستی‌یە بەرزەی کە ملیۆنەها سەر بوونەتە سەرگەردی، ئێمەی لاوازیش سەری خۆمانی لە پێناودا بەخت دەکەین).

* * *

(ئیعتیرازیان لە یەکێکی ئەو هۆکارانە گرتووە کە هۆی ناولێنانی "پەیامەکانی نوور"ن بەو ناوە و، وتوویانە: لەناو قوتابی‌یە تایبەت و دیارەکانیدا کەس شك نابەین ناوی "نوور"ی تێدا بێت. خۆ هەرچەندە لە پەراوێزەکەدا وەڵامی ئەمەمان دایەوە، ئەوا هەریەك لە "نووری بەنەلی" و "نووری سەعاتچی" لە کەسانی تایبەت و هەڵبژاردەی ئێستای خزمەتی نوورن. بەو واتایەی کە ئەوان شتێکیان دەست ناکەوێت بۆ ئەوەی ڕەخنەی لێ بگرن، بەڵام دەست لە داوێنی چەند بڕوبیانوویەکی جوزئی و بێبایەخ گیر دەکەن):

لە پەیامی بیست و شەشەمدا باس لەوەدەکات کە:

("پەیامەکان" کە بریتین لە سی و سێ "وتە" و سی و سێ "مەکتووب" و سی و یەك "لەمعە" و سیازدە "تیشك"، لەبەر ئەوە ناونراون بە "پەیامەکانی نوور" چونکە وشەی "نوور" لە هەموو شوێنێکدا و بە درێژایی ژیانم ڕووبەڕووم بووەتەوە، کە ئەمانە هەندێکیانن:

گوندەکەم ناوی "نوورس"ە..

دایکی خوالێخۆشبووم ناوی "نووریە"یە..

مامۆستاکەم لە تەریقەتی نەقشبەندیدا ناوی "سەیید نوور محەممەد"ە..

یەکێك لە مامۆستاکانم لە تەریقەتی قادریدا ناوی "نوورەددین"ە..

یەکێك لە مامۆستاکانم لە قورئاندا ناوی "نووری"یە..

زۆربەی ئەو قوتابیانەی لەگەڵمدا دەمێننەوە ناوی "نور"یان پێوەیە.(وتوویانە: سەیر لەوەدایە لەناو قوتابی‌یە تایبەتەکانیدا کەسیان ناوی نووری نی‌یە)..

زۆربەی ئەو شتەی کتێبەکانم ڕوون و ڕووناك دەکاتەوە، نموونەهێنانەوە نوورانی‌یەکانن..

ئەو یەکەم ئایەتەی قورئانی پیرۆز کە "ژیری" و "دڵ"م ڕووناك دەکاتەوە و "بیر"یشم بەخۆیەوە سەرقاڵ دەکات، بریتی‌یە لە ئایەتی:

﴿اللهُ نورُ السَّمٰوات وَالأرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكوةٍ﴾ (النور:٣٥)..

زۆربەی جار گیروگرفتەکانم لە بارەی حەقیقەتە خوایی‌یەکانەوە ناوی جوانی "النور"ی خوای گەورە بۆم شی دەکاتەوە..

ئنجا لەبەر ئەوەی زۆر موشتاقی قورئانم و خزمەتەکەشم تەنها بۆ قورئانە، ئەوا پێشەوای تایبەتیم حەزرەتی "عثمان ذوالنورین"ە، خوای لێ ڕازی بێت)!

* * *

(پەیامی "شەش هێرشەکان" و پاشکۆکەی بیست ساڵ پێش ئێستا و لە بەرامبەر دەستدرێژی‌یەکی توندوتیژی ستەمکارانەوە نووسراوە و، پەیامێکە لەوپەڕی تایبەتی و نهێنێتیدایە و، لە بەردەستی چەندین دادگای زۆردا گوزەری کردووە و، لە کاتی تووڕەبوونێکدا نووسراوە کە لە دەمی جەنگی جیهانیی دووهەمدا تووشی بووم. جا ئەو پەیامە هەروەك بە ڕاستی ئەو تووڕەبوونە دەردەخات، کەچی دەست بەسەردا گرتنی وەك ئەوەی ئێستا نووسرابێت و بە تاوان لەقەڵەم دانی لەسەر ئەم بناغەیە، لە ڕاستیدا دووری‌یەکی گەورەیە لە دادگەری‌یەوە).

پێشەکیی پاشکۆی پەیامی "شەش هێرشەکان" بەم سەرەتایە دەست پێ دەکات:

(ئەم پاشکۆیە بۆ ئەوە نووسرا کە بە جۆرێکی تایبەت دەستاودەستی پێ بکرێت و، بۆ مەبەستی خۆپاراستن لە وشەکانی سووکایەتی پێکردنی هەستی نەفرەت کە لەوانەیە لە ڕۆژگارانی ئایندەدا ئاراستەمان بکرێت. واتە بۆ ئەوەی تفی سووکایەتی پێکردنی کەسانی ئایندە بەر دەموچاومان نەکەوێت، یاخود ڕوخسارمان بسڕێتەوە کاتێ کە دەوترێت: دەك پیاوانی بێ غیرەتی ئەو سەردەمە ئەولاتر بچن!!

هەروەها وەك ڕاپۆرت و لائیحەیەکیش نووسرا، تاکو گوێی کەڕ و کاسی سەرۆکە دڕندەکانی ئەورووپای پێ بزرنگێتەوە کە لە ژێر پەردەی ڕووبەندی مرۆڤایەتی‌یەوە خۆیان مەلاس داوە و.. وەك دەرزی‌یش لە چاوی کوێری ئەو بێ ویژدانانەدا بچەقێت کە ستەمکارە غەددارەکانیان بە سەرماندا زاڵ کردووە و.. زللەیەکی چەکوش‌ئاساش بێت بۆ سەروگوێلاکی کۆیلەکانی "مەدەنییەتی دەنی" کە چەندین ئازاری وەك هی دۆزەخی

دەرخواردی مرۆڤایەتیی ئەم چەرخە دا، بە ڕادەیەك کە گرۆی مرۆڤ لە هەموو شوێنێکدا دەنگ و هاواری: "بژی دۆزەخ"ی لێ هەڵبڕیوە!

لەم ماوەیەی دواییدا لە لایەن ئەو مولحیدانەی کە لە پشت پەردەوە خۆیان مەڵاس داوە، گەلێ دەستدرێژیی نابەجێ کرایە سەر مافی ئیمانداره لاوازەکان، بە تایبەت ئەو دەستدرێژی‌یە ئاشکرایەی کردیانە سەرم و خۆیان کوتایە ناو مزگەوتە تایبەتی‌یەکەمەوە کە بۆخۆم ئاوەدانم کردبووەوە و لەگەڵ چەند کەسێکی کەمی هاوەڵە ئازیزەکانمدا نوێژمان تێدا دەکرد و بە نهێنی بانگ و قامەتمان تێدا ئەنجام دەدا..

پێمان وترا: بۆچی نوێژ بە زمانی عەرەبی دەکەن و بە نهێنیش بانگ دەدەن؟

منیش ئارامم لە لا بڕا و نەمتوانی بێ دەنگ بم..

وا ئێستا ڕووی گوفتارم ئاراستەی ئەو چەشنە کەسە دەنی و نزمانە ناکەم کە لە ویژدان بێ بەش کراون و شایانی ئەوە نین قسەیان لەگەڵدا بکرێت، بەڵکو ڕووی گوفتارم دەکەمە ئەو سەرۆکە فیرعەونئاسایانەی سەرکردایەتی، کە بە گوێرەی هەوا و ئارەزووی ستەم و لەسنوور دەرچوونیان یاری بە چارەنووسی نەتەوە دەکەن و، پێیان دەڵێم:

ئەی ئەهلی بیدعەت و ئیلحاد!

داوای وەڵامی شەش پرسیارتان لێ دەکەم:

پرسیاری یەکەم:

هەر حکومەتێك کە هی هەر نەتەوەیەك بێت، تەنانەت هی ئەوانەش کە گۆشتی ئادەمیزاد دەخۆن، بگرە سەرۆکی هەر کۆمەڵە چەتە و چەکدارێکی دڕندەش، خاوەنی ڕێباز و چەند بنەما و دەستوورێکن کە حوکمیان پێ دەکەن..

جا ئایا ئێوە لەسەر بناغەی چ دەستوور و بنەمایەکی یاسایی خۆتان ئەم دەستدرێژی‌یە ئابڕووبەرە دەکەن؟.. پیشانمانی بدەن؟ یان ئێوە هەوا و ئارەزووی چەند کارمەندێکی بێ نرخ بە یاسا دادەنێن؟!

چونکە لە هەموو جیهاندا یاسایەك نی‌یە بوار بە خۆهەڵقورتاندن لە بەندایەتی و پەرستشێکی کەسی و تایبەتیدا بدات و، هەرگیز یاسا بۆ کاری وا دانانرێت)!

* * *

(جێی داخ و خەفەتە کە یەك دوو ڕستەی پەیامی "حەوت ئاماژەکان" بکرێت بە بیانوو بۆ دەست بەسەردا گرتنی و بەڵگەش لە دژی ئێمە. لە کاتێکدا کە پەیامێکی کۆن و تایبەت و نهێنی‌یە و، ڕاستی‌یەکی هێندە بەهێز و توندوتۆڵی لەخۆ گرتووە کە شایانی ئەوەیە لە پێناوی بەرژەوەندیی ژیانی کۆمەڵایەتیدا بە ناو گرۆی مرۆڤ و سەرانسەری جیهاندا بڵاو بکرێتەوە).

(نەفامترین کەسی گەوج و گەلحۆ لە دنیادا ئەو کەسەیە کە پێشکەوتن و بەختەوەریی ژیان لەو چەشنە مولحیدە هەرزانەوە چاوەڕوان بکات!

یەکێك لەو گەوجانە، کە مەنسەبێکی گرنگی هەیە، وتوویەتی:

ئێمە بۆیە دواکەوتین چونکە وتمان: "الله.. الله.." بەڵام ئەورووپا بۆیە پێشکەوت وتی: "تۆپ.. تفەنگ"!

وەڵامی ئەو چەشنە کەسانە بریتی‌یە لە "بێ دەنگی" بەپێی دەستووری: "جواب الأحمق السكوت"! بەڵام ڕووی گوفتارمان ئاراستەی ئەو خاوەن ژیری‌یە بەدبەختانە دەکەین کە شوێن ئەو جۆرە ئەحمەقانە کەوتوون و، پێیان دەڵێین:

ئەی بەدبەختینە! ئەم دنیایە میوانخانەیە..

جا مادەم مردن هەیە و، چارەنووسمان بە یەقینی بەرەو گۆڕە و، ئەم ژیانەش دەڕوات و کۆتایی پێ دێت و ژیانێکی باقی و هەمیشەیی دێتە جێ، ئەوا گەر یەك جار پێویست بێت بوترێ: "تۆپ.. تفەنگ.." دەبێ هەزار جار بوترێت: "الله.. الله").

* * *

(یەکێك لەو شتانەی مرۆڤ سەرسام دەکات ئەوەیە ڕستەیەکی بریسکەی شازدەهەمیان، کە لە بەرژەوەندیی ئێمەیە، هەڵگێڕاوەتەوە لە دژمان و، حەزی خۆیان دەربڕیوە کە دەستی بەسەردا بگیرێت).

لە بریسکەی شازدەهەمدا هاتووە کە:

(لە ڕاستیدا گیروگرفت و بەڵای جەنگیش زیانێکی زۆر لەم خزمەتە قورئانی‌یەمان دەدات..

ئەو خواوەندە بەتوانا شکۆمەندەی کە لە ماوەی یەك خولەکدا ڕووی گرژی ئاسمان لە هەور خاوێن دەکاتەوە و خۆری درەخشان لە ڕووی ئاسماندا دەردەخات، دەشتوانێت

ئەم پەڵە هەورە ڕەش و تاریك و بێبەزەییانەش بڕەوێنێتەوە و، بەوپەڕی ئاسانی و بێ هیچ زیانێکیش خۆری ڕووناکی "ڕاستییەکانی شەریعەت" دەربخات.

ئێمە لە میهرەبانیی فراوانی خوای گەورە داوای ئەمە دەکەین و، لێیشی دەپاڕێینەوە کە هاتنەدیی ئەم خواستەمان گران نەخات لەسەرمان و، ژیری و فام بە مێشکی سەرکردەکان و ئیمانیش بە دڵانیان ببەخشێت. خۆ ئەمەش سەروزیادمانە و ئەو کاتەش هەموو شتێك لە شوێنی خۆیدا ڕاست دەبێتەوە.

دەڵێن:

مادەم ئەو شتەی بە دەستتانەوەیە "نوور"ە و گورز و کوتەکی سیاسەت نییە، نووریش موعارەزە ناکرێت و کەس لێی هەڵنایەت و ئاشکراکردنیشی زیانی بۆ هیچ کەسێك لێ نابێتەوە. ئەدی بۆچی ئامۆژگاریی هاوەڵانتان دەکەن کە وریا و بێدار بن و، ڕێیان پێ نادەیت گەلێ پەیامی ڕووناکی بەخش لە پێش چاوی هەموو خەڵکیدا دەربخەن؟!

ناوەرۆکی وەڵامی ئەم پرسیارە بە پوختی بریتییە لەوەی کە:

کەللەی زۆربەی سەرکردەکان مەستە؛ شت ناخوێننەوە. ئەگەر بیشی خوێننەوە لێی تێناگەن و واتایەکی هەڵەی لێ دەدەنەوە و، بەهانە دەدۆزنەوە و هێرش دەبەن..

لەبەر ئەمە و بۆ ڕێ نەدان بەم هێرشە، دەبێ تا ئەوان لەو مەستییە بێدار دەبنەوە و دێنەوە سەر هۆشی خۆیان، نووریان پیشان نەدرێت!

پاشان گەلێ کەسی بێ ویژدان هەن کە ئینکاریی نوور دەکەن، یاخود لەبەر چەند ئامانجێکی کەسیی تایبەت، یان لە ترسدا، یاخود لەبەر تەماع، چاو لە ئاستی ئەو نوورەدا دەنووقێنن.

لەبەر ئەمە، ئامۆژگاریی برایانم دەکەم کە: وریا بن و ئاگایان لە خۆیان بێت و، ڕاستییەکان بە هیچ کەسێك نەدەن کە شایستەیان نەبێت، دەنا بەو کارەیان شك و گومانی ئەهلی دنیا لە خۆیان دەورووژێنن).

* * *

(پۆشتەیی فەرمانی قورئانی پیرۆزە و، لە نامەکاندا وەڵامی تێروتەسەل لەبارەیەوە دراوەتەوە. دەبێ بیشزانرێت کە ئەو پەیامە زوو نووسراوە و سزامان لەسەر چەشتووە. کەچی سەرباری ئەوە، بە تاوانێکی ئێمەیان لەقەڵەم داوە و کراوە بە بەڵگە لە دژمان.. پاشان سەرەتای ڕاستییەکی مەزن کە لە پەیامی "پیران" و "ڕابەری لاوان"دا هاتووە و، ڕاستییەکی بەنرخ و سوودبەخشە بۆ هەموو کەسێك، بە تاوانێکی ئێمەیان داناوە و کردوویانە بە بیانووی دەست بەسەردا گرتنی ئەو پەیامە. هەموو ئەمانە دەیسەلمێنن کە هیچیان دەست ناکەوێت مایەی گازندە و زامدارکردن بێت).

لە بریسکەی بیست و چوارەمدا و، دوای ڕوونکردنەوەی ئەوەی کە "پۆشتەیی" فەرمانێکی قورئانی پیرۆزە، وتوویەتی:

(بیستمان کە: ژنی پیاوێکی پلەوپایە بەرزی دنیایی، شوێنە سەرنج ڕاکێشەکانی جەستەی بە دەرەوە بووە و، بۆیاخچییەکی پێڵاویش بە ئاشکرا و ڕۆژی ڕۆشنا و لە ناوجەرگەی ئەنقەرەی پایتەختدا پەلاماری داوە! جا ئایا ئەم ڕووداوە "نارەوایە" زللەیەکی توندوتیژ نییە لەسەر ڕووی دوژمنانی داوێن پاکی و پۆشتەیی، لەوانەی کە هیچ ئاگایەکیان لە واتا و ناوەرۆکی شەرم و حەیا نییە؟!).

لە بریسکەی بیست و شەشەمی تایبەت بە پیرانەوە وتوویەتی:

(لە ڕۆژێکی کۆتایی پایزدا ڕۆشتمە سەر لوتکەی قەڵاکەی ئەنقەرە، کە لە من گەلێ زیاتر دووچاری پیری و پرتووکان بووبوو! لەوێ ئەو قەڵایەم وەك ڕووداوە مێژووییە بەردبووەکان هاتە بەرچاو!

جا بەهۆی پیربوونی ساڵ لە وەرزی پایزدا و، پیریی خۆم و، پیریی قەڵاکە و، پیریی مرۆڤایەتی و، پیریی دەوڵەتی مەزنی عوسمانی و، مردنی خەلافەت و، پیربوونی دنیا بە گشتی، خەفەتێکی زۆر و خەمێکی قووڵ، ناخی دەروونمی گرتەوە..

ئەو حاڵەتە، ناچاری کردم کە لەسەر لوتکەی ئەو قەڵایەوە چاو بەناو بەرزاییەکانی ئاییندە و شیو و دۆڵەکانی ڕابوردوودا بگێڕم.

ئەوەبوو ڕابوردوو لە بریی ئەوەی دڵم بداتەوە و نوورێکم پێ ببەخشێت، کەچی ئەوەندەی تر بێزاری کردم و دڵی داگرتم!

ئایندەشم لە شێوەی گۆڕستانێکی گەورە و تاریکی خۆم و هاوچەشنەکانم و نەوەکانی داهاتوودا هاتە بەرچاو! بۆیە ئەم لایەش لە بریی ئەوەی بێزاریم نەهێڵێت، تووشی سەرسامیی کردم!

پاشان سەیرێکی کاتی "ئێستا"م کرد. یەکسەر لەبەر چاوی شەکەت و ڕوانینی مێژوویمدا ئەم کاتەم لە شێوەی تابووتی تەرمی جەستەی شپرز و پەرێشانمدا هاتە پێش‌چاو کە بە وێنەی سەربڕاوێك وابێت لە نێوان ژیان و مردندا)!

* * *

(دەبوو ڕێزی شایانیان لەم ڕستەیە بگرتایە، کەچی ڕەخنەیان لێ گرت و کردیان بە بەڵگەیەك لە دژمان):

باس لەوە دەکات کە:

(بەشێکی زۆری ئەو مووچەیەم خەرج کرد کە لە "دار الحكمـــة الإسلامية" وەرم دەگرت و، بەشێکی کەمیشیم لێ پاشەکەوت کرد بە نیازی بەجێهێنانی فەرزی حەج. هەر ئەو پارە کەمە، بەهۆی بەرەکەتی قەناعەت و دەست پێوەگرتنەوە بەشی کردم و ئاوی ڕووم نەتکا. ئێستاش پاشماوەی بەپیتی ئەو پارەیە هەر ماوە).

پاشان لە بریسکەی بیست و دووهەمدا، دوای ئەوەی ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە نامەیەکی نهێنیی تایبەتە بە برا ڕاست و دڵسۆزەکانیەوە، دەڵێت:

(ئاماژەی یەکەم: بۆچی ئەهلی دنیا هەرکات دەرفەتیان بۆ برەخسێت خۆیان لە کاروباری قیامەتیی تۆدا هەڵدەقورتێنن، لە کاتێکدا کە تۆ دەست لە ئیشوکاری دنیای ئەوان وەرنادەیت؟

وەڵام: ئەوەی وەڵامی ئەم پرسیارە دەداتەوە حکوومەتی پارێزگای ئیسپارتە و خەڵکەکەیەتی).

* * *

(ئەو کەسانەی کە ئەم هیوا بێگەرد و حەزە خاوێنەی کە لە شەفەقەتی ئیمانەوە سەرچاوەی گرتووە و شایانی ڕێزە، بە تاوانێکی ئێمەی دادەنێن، خۆیان تاوانبارن).

لە نامەیەکدا کە ئیمزای سەعیدی پێوەیە باس لەوە دەکرێت کە:

(چ حیکمەتێك لەوەدا هەیە منالآنی بێتاوانی تەمەن حەوت تا دە ساڵ هەر هێندەی هەست دەکەن کە من بە عارەبانەی ئەسپەکە دەگەڕێم، خێرا ڕادەکەن بۆ لام و دەورەم دەدەن؟ من لە بەردەم ئەم دیمەنەدا سەرم سوور دەما. بەڵام دوایی ختوورەیەکم بە دڵدا هات و تێگەیشتم کە ئەو منالە بێتاوانانە لە ڕێی هەستی پێش ڕوودانەوە هەستیان بەوە کردووە کە لە ئاییندەدا بەهۆی پەیامەکانی نوورەوە بەختەوەری بەدەست دەهێنن و لە چەندین مەترسیی لەناوبەری مەعنەوی ڕزگاریان دەبێت کە دێنە ڕێیان).

* * *

(بە تاوان دانانی ئەم بڕگەیەی خوارەوە، کە لە پێشدا وەك بەرگرییەکی من وابوو، بەڵام لە دواییدا بە حەز و ئاواتێکی من دانرا، ئەوپەڕی ستەم و دوور لە ویژدانییە):

باسی ئەوە دەکات کە:

(بەشێکی ئایەت و فەرموودە پیرۆزەکان پێکەوە ئاماژە بۆ ڕاستییەکی نوورانی دەکەن لەم چەرخەدا و، ئەو موجەددیدە هەرە مەزنە ئاشکرا دەکەن کە لە ئاخر زەماندا دێت و، گرنگترینی سێ ئەرکەکانی ئەستۆی دەردەخەن کە ڕزگارکردنی ئیمانە). هەروەها باسی ئەوە دەکات کە: (زیندووکردنەوەی شەریعەت و خەلافەت و کارمەندییە گەورەکانی وەك ئەمانە کە بازنەیەکی یەکجار فراوان دەگرنەوە، باس نەکردنیان زیانی تێدا نییە، چونکە ئەو باسانە ڕێگا بۆ ڕەخنەی نەیارەکان و هێرشی سیاسییەکان خۆش دەکەن). بۆیە هەندێ ڕستە لادەبات و ڕاستیان دەکاتەوە و دوایی دەیاننێرێتەوە بۆ برا وردەکارەکانی.

هەروەها لە نامەیەکدا بە ئیمزای سەعید ئەمەی خوارەوە هاتووە:

(هەردوو ئایەتی پیرۆزی : ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُبِيناً﴾ (الفتح:١) و ﴿وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْراً عَزِيزاً﴾ (الفتح:٣) کە لەسەر دەرگای دەرەوەی تەلاری وەزارەتی بەرگری (کە ئێستا کراوە بە زانکۆ) نووسراون، ماوەیەکی پێشتر بە مەرمەڕ داپۆشران، بەڵام ئێستا کە دەرخراونەتەوە و ئاشکرا کراون بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە بوار بە نووسین و بەکارهێنانی پیتە قورئانییەکان دەدرێت و، هۆکارێکە بۆ تێگەیشتن لە مەبەستی

پەیامەکانی نوور لـە بـەکارهێنانی ئـەو پیتـە قورئانی‌یانـە و ئاماژەیـە بـۆ گۆڕانـی زانکـۆ بـە قوتابخانەیەکی نوور).

* * *

(وەڵامی دەموتکەر بۆ ئەو ڕەخنەیەی لەسەر ڕوونکردنەوەی ئەو ڕاستی‌یە نووسیومە کە تایبەتە بە پەیامی "الله أکبری حاجیان"ەوە. وەڵامی دەمکوتکـەر و قەناعەت بەخش ئەو پەراوێزەیە کە خەسرەو دایناوە).

لە پەیامێکدا بە ناوی: "الله أکبری حاجیان" کە ئیمزای سەعیدی نوورسیی لەسـەرە، دەڵێت:

(بەشێك لەو قـوتابیـانەی نوور کـە شـوێنیان دیـارە و گرنگی‌یـان هەیـە، پێیـان وایـە و سووریشن لەسەر ئەم بۆچوونەیان کە تۆ ئەو ڕابەرە هەرە مەزنەی ئالی بەیتیت کە لە ئـاخر زەمـاندا دێـت و، هەرچـەندە خـۆت لەمـە بپـارێزیت ئـەوان زیـاتر لەسـەر بۆچوونەکـەیان سوور دەبن. تۆش لە لایەنی خۆتەوە لەسـەر نەویستنی بیر و بۆچوونەکەی ئەوان سـوور دەبیت و بـە زۆری خـۆتی لـێ دەپـارێزیت. دیـارە ئـەم دوو هـەڵوێسـتەش پێچـەوانەی یەکترن و، داوای ڕوونکردنەوەی ئەم دوو دژە هەڵوێستە لە بەرێزتان دەکەین).

پاشان لە دوای پرسیارەکەیان، دەڵێت:

ئـەو کەسێتی‌یە مەعنەوی‌یـەی کـە نوێنـەری کەسـی مەعنـەویی "مـەهدی" ئـالی بـەیتی پێغەمبەرە ﷺ، سێ کارمـەندیی لـە ئەستۆدایە؛ گرنگترینیـان ڕزگـارکردنی ئیمانـە، پاش ئەوە زیندووکردنەوەی شەعائیرەکانی ئیسلامە بە ناوی خەلافەتی محەممەدی‌یـەوە. جا ئـەو کەسـە بەهۆی لەکارکـەوتنی زۆرێـك لـە فەرمانەکانی قورئـان و یاسـاکانی شـەریعەتی محەممەدی بۆ ئەنجامدانی ئەو ئەرکە گرنگە تێدەکۆشێت.

"قوتابیانی نوور" پێیان وایە ئەنجامدانی ئـەم ئەرکـەی یەکـەم بـە تـەواوەتی لـە ئەستۆی "پەیامـەکانی نـوور"دایـە و، کارمـەندیی دووهـەم و سـێ‌هەم لـەچاو ئـەم کارمەندی‌یـەدا بەلایانەوە دێنە پلەی دووهەم و سێ‌هەم. هـەر لەبەر ئەوەشـە کـە وەك جـۆرە مەهدی‌یـەك دەڕواننـە کەسـی مەعنـەویی پەیامـەکانی نـوور و، هـەندێ جـاریش ئـەم نـاوە بـەم لاوازە دەستەوسانە دەبەخشن لەبەر ئەوەی پێیان وایە کە نوێنـەری ئـەو کەسایەتی‌یە مەعنەوی‌یـە بێـت.تەنانـەت هـەندێ لـە ئـەولیایانی پێشـین لـە کەرامەتـە غەیبی‌یـەکانیاندا پەیامـەکانی

نووریان بە مەهدی و ڕابەری ئاخر زەمان بینیوە و، دەڵێن: ئەمە بە لێکۆڵینەوە و تەئویل دەردەکەوێت. واتە ئالۆزی لە دوو خاڵدا هەیە و پێویست بە تەئویل دەکات:

یەکەمیان: دوو کارمەندییەکەی دوای ئەمە (واتە دووهەم و سێهەم) هەرچەند لە گۆشەی ڕوانینی حەقیقەتەوە هێندەی کارمەندیی یەکەم گرنگ نین! بەڵام خەلافەتی محەممەدی و یەکێتیی ئیسلامی، لەبەر چاوی خەڵکیدا هەزار جار لە کارمەندیی یەکەم فراوانترە، بە تایبەت بەلای عەوامەکان و ئەهلی سیاسەتەوە، بە تایبەتتر بەلای بیر و بۆچوونەکانی ئەم چەرخەوە.

خۆ هەرچەند گەلێ ڕێنوێن و ڕابەر لە هەموو چەرخێکدا هاتوون و لەمەولاش دێن، بەڵام هیچ کامیان نازناوی ئەو مەهدییە گەورەیە لەخۆی نانێت کە لە ئاخر زەماندا دێت، چونکە ئەو کەسە هەر تەنها یەکێك لەو سێ ئەرکەی لە شوێنێکدا پێ ئەنجام دەدرێت!!

دووهەمیان: ئەو کەسە مەزنەی کە لە ئاخر زەماندا دێت لە ئالی بەیت دەبێت. خۆ هەرچەند لەو ڕووەوە کە من وەك کوڕێکی مەعنەویی حەزرەتی عەلی - خوا لێی ڕازی بێت - وام و دەرسی حەقیقەتم لەلا خوێندووە و، یەکێك لە واتاکانی "ئالی محەممەد ﷺ" شموولی قوتابییە ڕاستەقینەکانی نوور دەکات و، دەکرێت لەم ڕووەوە لە ئالی بەیت دابنرێم، بەڵام ڕێبازی نوور بە هیچ جۆرێك بوار بە حەزکردن لە خۆویستی و خۆدەرخستن نادات و، بە دوای پلەوپایەی بەرزدا ناگەڕێت و، جێی بەدەستهێنانی شەرەفمەندی و ناوبانگی تێدا نابێتەوە، تەنانەت گەر چەندین پلەی بەرزی سەر بە قیامەتیشم بدرێتێ، هەر خۆم بە ناچار دەزانم کە واز لە هەموویان بهێنم، تاکو ئەو ئیخلاسە زامدار نەکەم کە لە ڕێبازی نووردا هەیە).

ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە وەڵامەکەی بۆنی ئەوەی لێ دێت ڕەزامەندییەکی جوزئی لە بابەتەکە دەردەبڕێت، چونکە وەڵامدانەوەیەکی یەکلاییکەر و گەرموگوڕ بۆ ئەم مەسەلەی "مەهدیەت"ە ناداتەوە[1].

* * *

(١) ئەی دەستەی بێویژدانی دادگا! هێشتا دوای ئەمە ئایا دەبێ وەڵامی یەکلاییکەرەوە چۆن بێت؟ (بە ناوی قوتابیانی نوورەوە: خەسرەو)

(ئەم ڕووداوانەی کە لەم بڕگەیەدا باس کراون هەر لە ڕاستیدا و بە شێوەیەکی سەرسووڕهێنەر ڕوویان داوە، چونکە ڕوودانی بوومەلەرزە تەنها سێ خولەك لە دوای ئەو قسەیەم کە وتم: "خەفەتم مەدەنێ دەنا زەوی لێتان تووڕە دەبێت" دەبوو بە پێی داخوازیی شەفەقەت مەسەلەکەیان بە هەند وەربگرتایە و هەلوێستەکەیان پێ جوان بوایە، چونکە شتێك نییە مایەی ڕەخنە و ئیعتیراز لێگرتن بێت).

(دە سەعات دوای وەرگرتنی ئیفادەکەی کە چوار سەعاتی خایاند و، لە ژێر گوشاردا دەتلایەوە، ئاگر لە فەرمانگەی پەروەردە کەوتەوە، تەنانەت دەتوت لە هەمان کاتدایە. ئەم ڕووداوەش ئەوەی دەرخست کە "پەیامەکانی نوور" هۆی دوورخستنەوەی بەلا و موسیبەتەکانن، بە چەشنێ کە هەر ئەوەندەی هێرشیان بکرێتە سەر بەلاکان یەکسەری دەرفەتیان بۆ دەڕەخسێت و دادەبەزن).

لە نامەی ژمارە سەد و چل و یەکیشدا:

(دوای وەرگرتنی ئیفادەکەی کە چوار سەعات و نیوی خایاند، باسی ڕووداوەکانی ئاگرکەوتنەوە دەکات کە لە فەرمانگەی پەروەردەی "ئەنقەرە" و، گەراجی ئوتومبیلەکان و، کارگەیەکی "ئیزمیر" و، بالەخانەیەکی گەورەی "ئەدەنە" ڕوویان دا. پاشان دەڵێ: " لە پەیامەکانی نوور بێبەشم مەکەن، دەنا زیانێکی گەورە لە من و لەم نیشتمانەش دەکەوێت، چونکە زەوی بە بوومەلەرزە تووڕەیی و ناڕەزایی خۆی دەردەبڕێت". هەر تەنها سێ خولەك دوای ئەم وتەیە بوومەلەرزە ڕووی دا و سێ چرکەی خایاند و ڕقی زەویی دەرخست و، لە کاتی هێرش کردندا بۆ سەر پەیام و قوتابیانی نوور ئاگر لە فەرماندەی پەروەردەش بەربوو. ئەوەش بە تەواوی بۆ دادگا چەسپا کە ڕوودانی بوومەلەرزەکان و ئاگرکەوتنەوە هەردەم هاوکاتن لەگەڵ هێرش کردندا بۆ سەر پەیامەکانی نوور. جا ئەم چەشنە ڕووداوانە هەرگیز ناگونجێ کاری ڕێکەوت بن.

بێ هیچ گومانێك پەیامەکانی نوور بوون بەهۆی دوورخستنەوەی گەلێ بەلا و گیروگرفت لەم ولاتە. ڕووداوی زۆر هەن شایەتن لەسەر ئەم ڕاستییە).

لە نامەی ژمارە سەد و چل و حەوتدا دەڵێت:

(لەو کاتەدا کە هێرش کرایە سەرمان، زستان گەلێ تووڕە بوو، تەنانەت هەوا ڕق و تووڕەیی خۆی بە زریان و سەرما و سۆڵەی سەخت دەربڕی. بەڵام هەرکات هێرش بۆ

سەر پەیامەکان و قوتابیانی نوور دەوەستێت ئەوا دڵخۆشی و شادمانیی قوتابیانی نوور ئەو زریانە سەختانە دەگۆڕێت بە ڕۆژانی گەشی بەهار.

ئەو ئاگرەی کە لە فەرمانگەی پەروەردە کەوتەوە زڵلەیەکی بەهێزە).

* * *

(ئەو حاڵەتەی کە مایەی پیرۆزبایی لێ کردنە، نابێ بە چاوی ڕەخنەوە سەیر بکرێت):

(ئەم جارە لە دادگا لە ناوەندی چەند پرسیارێکی نابەجێدا لێیان پرسیم: بەچی دەژییت؟ وتم: بە پیت و بەرەکەتی دەست پێوە گرتن، ئەو کەسەی کە مانگی ڕەمەزان لە ئیسپارتە بە یەك دانە نان و یەك کیلۆ شیر و یەك کیلۆ برنج بژی، هەرگیز لەبەر هەموو ژیانی دنیا تەنازول بۆ هیچ شتێك ناکات و ناچار نابێت دیاریی خەڵکی وەربگرێت).

* * *

(ستایشە درەخشانەکەی زوبەیر[1] و بەرگرییەکەی کە لە بەردەم دادگادا خوێندیەوە، پشت بەخوا بەرەو تەقدیر و ڕێزلێنان دەیانبات، بە ڕادەیەك کە بە سەرسووڕمانەوە لەناو بڕیارەکەدا دایان ناوە).

ئەوەی کە زوبەیر بە ناونیشانی (لاوەکانمان زانست و ڕەوشتێکی بەرزی وایان دەوێت کە ڕاستی و حەقیقەتیان فێر بکات) و لە فۆرمێکدا بە ئامێری چاپی دەستی چاپ کراوە، لە لاپەڕەی دەهەمیدا دەڵێت:

(پەیامەکانی نوور کە موسڵمانانی سەدەی بیستەم و سەرجەمی مرۆڤایەتی لە تاریکیی بیروباوەڕە نارەوا و ڕەش و تاریکەکان دەپارێزن، هەرگیز زادەی بیری نووسەرەکەیان نین، بەڵکو ئیلهامێکن پەروەردگاری هەموو جیهانەکان خستوونیەتە دڵی دانەرەوە. کەواتە چەند پەیامێکی بەرز و بەنرخن).

---

(١) زوبەیر گوندوزئالب (١٩٢٠-١٩٧١ز) خەڵکی یەکێکە لە قەزاکانی سەر بە پارێزگەی "قۆنیا". دوای تەواوکردنی خوێندنی ناوەندی لە فەرمانگەی تەلگراف دامەزراوە. پاشان خۆی بۆ خزمەتی ئیمان و قورئان لە ڕێی پەیامەکانی نوورەوە بەخشیوە. نموونەی ئیخلاس و لێبڕان بووە، بە ڕادەیەك کە نزیکترین قوتابیانی نوور بووە لە مامۆستا نوورسییەوە. دوای کۆچی دوایی مامۆستا نوورسی سەرپەرشتی و بەڕێوەبردنی قوتابیانی نووری لە ئەستۆدا بووە. کتێبێکی داناوە لە بواری پاکسازی و لێپرسینەوەی دەروون و بەهێزکردنی ویستی مرۆڤدا. (وەرگێڕ)

لە لاپەڕە دوازدەیدا هاتووە:

(ئەگەر بە قوتابییەك كە لە بواری پەیامەكانی نووردا كار دەكات بوترێ: لە بریی پەیامەكانی نوور ئەم كتێبانەی تر بنووسەرەوە و لە بەرامبەریەوە سەروەت و سامانی "فۆرد"ت دەدەمێ، ئەوا پێش ئەوەی نووكی قەڵەمەكەی لە نووسینەوەی پەیامەكان بەرز بكاتەوە لە وەڵامدا دەڵێت: ئەگەر سامان و دەسەڵاتی سەرانسەری دنیاشم بدەنێ شتی لەو جۆرە قبووڵ ناكەم)!

لە لاپەڕە پازدەشدا دەڵێت:

(ئەگەر پلەی پەیوەندیمان بە نووسەرانی خاوەن بیر و هزری خاوێنەوە سەد پلە بێت، ئەوا پلەی پەیوەندیمان بە كەسایەتییەكی مەزنی وەك بەدیعوززەمانەوە كە بۆ بەختەوەریی دنیا و قیامەت ڕێنمایی كردووین، بلیۆنەها بلیۆنە. بەڵكو بێ كۆتاییە).

لە لاپەڕەی دوازدە هەمدا هاتووە كە:

(كەسی مەعنەویی پەیامەكانی نوور نەخۆشییە كۆمەڵایەتی و ڕۆحی و ئایینییەكانی ئەم سەردەمەی دەستنیشان كردووە و، بە چاودێریی خوای گەورە دەرمان و چارەسەری ئەوتۆشی لە سەرچاوەی ڕاستییەكانی قورئانەوە پێش چاوی مرۆڤی سەردەم خستووە كە لە نەخۆشییە سەخت و درێژخایەنەكانی چاكی بكاتەوە و برینی سارێژ بكات).

لە لاپەڕەی چل و چوارەمدا هاتووە كە:

(بەدیعوززەمان دەڵێت: "هەركەسێك بۆ ماوەی ساڵێك ئەم پەیامانە بخوێنێتەوە دەگونجێ ببێت بە زانایەكی مەزن لەم زەمانەدا". بەڵێ، ڕاستە هەروەهایە).

لە لاپەڕەی پەنجا و چوارەمدا هاتووە:

(ئەو دادوەرانەی كە پەیامەكانی نووریان خوێندووەتەوە، چاوەڕوانی دەركردنی بڕیاری نادروستیان لێ ناكرێت).

* * *

بۆ سەرۆکایەتیی دادگای تەمییز

لەو دانیشتنەی دادگای تەمییزدا کە (بۆ مەبەستی هەڵوەشاندنەوەی بڕیارە ستەمکارانەکەی دادگای "ئافیوون " سەبارەت بە ئێمە) بەنامان بۆ برد، هیچ بوارێکی قسە کردنیان پێ نەدام، بەڵکو تۆمەتێکی تری سێهەمیان بەسەردا خوێندەوە کە بە زبری و توندوتیژی دارێژرابوو، تەنانەت نەیانهێشت هیچ کەسێك لە نووسینەوەدا یارمەتیم بدات. ئنجا وێڕای ناخۆشیی خەتەکەم، لەو کاتەدا نەخۆشیش بووم. جا ئەم سکاڵایەی کە بەدەم نەخۆشییەوە نووسیومە وەك لائیحەیەکی تەمییز پێشکەشی مەقامی بەرێزتانی دەکەم کە تا ئێستا دوو جار بە تەواوی ویژدانی لەگەڵدا بەکارهێناوم.

باسمه سبحانه

ئەمە عەرزوحاڵێکە پێشکەشی دادگای هەرە مەزنی حەشری دەکەم و بۆ مەقامی خوای گەورەی بەرز دەکەمەوە، با دادگای تەمییزی ئێستا و نەوەکانی داهاتوش بیبیستن و، بەرگوێی مامۆستایانی زانکۆ و قوتابیی‌یە ڕۆشنبیرەکانیشی بکەوێت. وا لە نێوان سەدان بەلاّ و گیروگرفتدا کە لە ماوەی بیست و سێ ساڵدا ڕووبەڕووی بوومەتەوە تەنها (دە) دانەیان هەڵدەبژێرم، بۆ ئەوەی وەك سکالاّیەك بیانخەمە پێش چاوی دادگەریی مەقامی خوای گەورەی شکۆمەند و دادوەری ڕەها.

یەکەم:

هەرچەندە من لە خۆمدا کەسێکی خاوەن کەموکووڕی و ناتەواویم، بەلاّم لەگەڵ ئەوەشدا هەموو ژیانی خۆم بۆ بەختەوەریی ئەم نەتەوەیە و ڕزگارکردنی ئیمانەکەی تەرخان کردووەو، بە هەموو توانایەکم هەوڵم داوە کار بۆ پەیامەکانی نوور بکەم، تاکو خۆم بکەم بە قوربانیی ڕاستی‌یەك کە هەزاران کەس خۆیان لە ڕێیدا بەخت کردووە، کە ڕاستیی قورئانی پیرۆزە. هەر لەم ڕێیەشدا و بە پشتگیری و فەزلّی خوای گەورە

توانیومە هەموو جۆرێکی ئازاردان و ئەشکەنجە هەڵبگرم و، بە هیـچ جۆرێـك پاشەکشێم نەکردووە و بەرەو دواوە نەگەڕاومەتەوە.

وا تەنـها یـەك نموونـە دەهێنمـەوە بۆ ئـەو ڕەفتـاری غـەدر و سـتەمکاری‌یەی کـە لـە بەندیخانەی "ئافیوون" و دادگاکەیدا ڕووبەڕووی بوومەوە:

هەرچەند ئەوان سێ جار لائیحەی تاوانبارکردنەکەیان - کە پڕیان کردبوو لە تۆمەتی ناڕەوا و دەمهەڵبەست - دا بە گوێی من و قوتابیانی بێ تـاوانی نووردا (کە چاوەڕوانیی دڵدانەوەیان دەکرد لە دادگـەریی دادگـا) و، هـەموو جـارێکیش خوێندنـەوەی لائیحەکە بـەلای کەمـەوە دوو سـەعاتی دەخایـاند، کـەچی تەنـها بـواری یـەك دوو خولـەکی قسەکردنیان پێ دام، لـە کـاتێکدا کە تکـام لـێ کـردن مـاوەی دە خولـەك یـان چارەکە سەعاتێکم بدەنێ بۆ بەرگری کردن لە مافەکانمان.

وێڕای ئەوەی کە ماوەی بیسـت مـانگ لـە زیندانێکی تاکـە کەسیدا بـە دابڕاوی لـە خەڵك مامەوە، ئەوان ڕێیان نەدا کەس سەردانم بکات، دوو سێ هـاوڕێ نـەبێت، ئـەویش تەنـها بۆ مـاوەی سێ چـوار سـەعات! ئـەم سـەردانەش یارمەتی‌یـەکی جوزئیـی دام بـۆ نووسینەوەی بەرگری‌یەکـەم. دوایـی ڕێیـان لـەوانیش گـرت و مامەڵەیـەکی توندیـان لەگەڵدا نوانـدن و سزایشیان دان! هـەروەك ناچاریـان کـردین گـوێ لـە خوێندنـەوەی لائیحەی تۆمەتبارکردنەکەی داواکاری گشتی بگرین کە پازدە لاپـەڕە دەبێـت و پڕی کـردووە لـە درۆودەلەسـەی ڕق لـە دڵانـە و قسـەی دەمهەڵبەسـت و تێگەیشـتنی هەڵـە و خراپ. تەنانەت من هەشتا و یەك دانە هەڵەم لـەو لائیحەیـەدا دەستنیشـان کـرد. بـواری قسە و بەرپەرچدانەوەشیان پێ نەداین، خۆ ئەگەر ڕێی قسەیان بدامایە، پێم دەوتن:

ئێوە ئینکـاریی ئـایینی خۆتـان و سـووکایەتیش بـە باپیرانتـان دەکـەن، لـەو ڕووەوە کـە پێتـان وایـە لەسـەر گومڕایـی بـوون. هـەروەك نکـوولی لـە پێغەمبەرەکـەتان ﷺ دەکـەن و یاساکانی قورئانی پیرۆزتان پێ قبووڵ نی‌یـە. کـەچی لـە هـەمان کـاتدا و لـە ژێـر دروشمـی ئازادیی بیر و سەربەستی ویژداندا دەست ناهێننە ڕێی مەجووس و جوولەکـە و گـاوران و مونافیقانی مورتەددی ئاژاوەچی لە پشتگیرانی بەلشەفی‌یەکان.

حکوومەتی بـەریتانیا، کـە هـەموومان ڕادەی دەمارگیریی بـۆ نەصرانیـەت و مـەودای لووت بەرزیی دەزانین، هەموو کاتێك ڕێ بە ملیۆنەها موسـڵمانی ژێـر دەستەڵاتی خـۆی دەدات کـە قورئـان بخوێننـەوە و وانـەی لـێ وەربگـرن، ئـەو وانانـەی کـە بەرپـەرچی سەرجەمی بیروباوەڕە ناڕەوا و دەستوورە کافرەکانی ئینگلیز دەدەنەوە..

پاشان نەیارەکانی هەموو حکوومەتێك دەتوانن بە ئاشکرا ڕا و بۆچوونەکانی خۆیان دەربېڕن و بڵاویشیان بکەنەوە، بێ ئەوەی دادگاکانی ئەو حکوومەتانەش کاریان بەسەریانەوە بێت..

کەچی سەبارەت بە من، وردەکاریان لەسەر چل ساڵی ژیانم و سەد و سی دانە لە کتێبەکانم و سەرجەم نامەکانم، تەنانەت نهێنییەکانیشیان، لە دادگای "ئیسپارتە" و دادگای "دەنیزلی" و دادگای جەزای "ئەنقەرە" و لە سەرۆکایەتیی کاروباری ئایینیشدا بە ئەنجام گەیاند. هەروەك دادگای تەمییزیش دوو جار، لەوانەیە سێ جاریش، ئەو لێکۆڵینەوە و وردەکارییە ناوبراوەی کرد و، نوسخە تایبەتی و نا تایبەتییەکانی پەیامەکانی نووریان نزیکەی سێ ساڵ لە لا مایەوە، لەگەڵ ئەوەشدا شتێکیان تێدا نەدۆزییەوە کە مایەی هیچ سزایەکی تەنانەت بچووکیش بێت.

جا من دەپرسم: ئایا ئەو گوناهە چییە کە ئێمە کردوومانە هەتا سزایەکی ئاوا سەختمان بدەن و لە زیندانی تاکە کەسیدا بەندمان بکەن، لە کاتێکدا کە من بەم ڕادەیە لاوازم و لەم بارودۆخە دژوارەی ژێر دەستی زۆرداری و ستەمدام؟ ئایا چ یاسایەك یان چ بەرژەوەندی و ویژدانێك بەمە ڕازی دەبێت؟ لە کاتێکدا کە پەیامەکانی نوور (کە ئێستا سەرجەمەکەیتان بە تەواوی لە بەردەستدایە) بووە بە ڕابەرێکی بەهێز و ڕاستی زیاتر لە دووسەد هەزار قوتابیی نووری ڕاستەقینە کە ئامادەن بۆ قوربانی و خۆ بەخت کردن و، بەمەش خزمەتێکم پێشکەش بە ئاسایش و ئارامیی وڵات کردووە. پاشان ئەو بەرگرییەی پێشکەشم کرد و چوارسەد لاپەڕە دەبێت، بە جۆرێکی بێ گومان بێ تاوانیی ئێمەی سەلماند. بۆیە هەر ئەم پرسیارانەتان - بە بێ گومانی - لە بەردەم دادگای هەرە گەورەی ڕۆژی حەشردا لێ دەکرێت.

دووهەم:

ئەو تەفسیرەم کە بۆ چەند ئایەتێکی ڕاشکاوی قورئانی پیرۆز نووسیومە سەبارەت بە "پۆشتەیی" و "میرات" و "یادی خوا" و "فرەژنی" و، بەرپەرچدانەوەم بۆ ئەو ڕەخنە و بەهانە و بیانووانەی کە لە لایەن شارستانێتیی نوێی خۆرئاواوە لە دژیان وروژێنراوە.. ئەمانەیان بە هەندێ لەو تۆمەتانە داناوە کە ئاراستەیان کردووم.

وا لێرەشدا هەمان بڕگە دووپات دەکەمەوە کە پێش پازدە ساڵ لە دادگای "ئەسکی شەهر" و پاشان لە دادگای تەمیزی "ئەنقەرە"دا وتوومە و، هەر ئەم بڕگەیە سکاڵای منە لە دادگای حەشری هەرە مەزندا و، وریاکردنەوەشە بۆ کۆمەڵانی ڕۆشنبیری ئایندە و،

لەگەڵ پەیامی "الحجة الزهراء"دا دەبێت بە لائیحەیەکی تەمییز. هەروەك هەمان برگە بۆ ئەو داواکارە گشتییە دووپات دەکەمەوە کە هەڵی قسەکردنی بۆ نەڕەخساندم و هەشتا دانە هەڵەشم لەو لائیحەی ئیتیهامەیدا چەسپاند کە پڕی کردبوو لە قسەی هەڵە و لەخشتەبردن. جارێکی تریش دەیخەمەوە پێش چاوی ئەو دادگایەی کە بڕیاری دوو ساڵی زیندانی تاکەکەسیی سەخت و دوو ساڵیش نەفی و دەست بەسەریی لەسەر دەرکردم:

(منیش بە دادگای بەڕێزی وەزارەتی دادگەری دەڵێم:

تاوانبارکردنی کەسێك کە بەرزترین و پیرۆزترین دەستووری خوایی تەفسیر دەکات، ئەو دەستوورەی کە حەقی ڕاستەقینەیە و لە هەموو سەردەمێکدا و لە ماوەی هەزار و سێ سەد و پەنجا ساڵدا سێ‌سەد و پەنجا ملیۆن موسڵمان لە کاروباری ژیانی کۆمەڵایەتی‌یاندا پرس و ڕایان پێ‌یەتی و ڕەفتاری پێ دەکەن.. ئەو کەسەی کە لە تەفسیرەکەیدا پشت بەو شتانە دەبەستێت کە سێ‌سەد و پەنجا هەزار تەفسیرنووس تیایاندا یەکیان گرتووە و سەلماندوویانە و، شوێن ئەو بیروباوەڕە کەوتووە کە باپیرانی پێشوومان لە ماوەی هەزار و سێ‌سەد و پەنجا ساڵدا باوەڕیان پێی بووە.. تاوانبارکردنی ئەم تەفسیرنووسە، بڕیارێکی ستەمکارانەیە و، بێ هیچ گومانێك دادگەری - ئەگەر لە ڕووی زەویدا هەبێت - ڕەفزی دەکات و دەست بە ڕووی ئەو بڕیارەوە دەنێت و هەڵی دەوەشێنێتەوە).

هەروەها با گوێ کەڕەکانی سەردەمی ئێستاشمان ئەمە ببیستن!

ئایا تاوانبارکردنی کەسێکی ئاوا کە وازی لە سیاسەت و ژیانی کۆمەڵایەتی هێناوە و، لە ڕووی فیکری و زانستی‌یەوە باوەڕی بە هەندێ لەو یاسا بیانی‌یانە نی‌یە کە بە هۆی بارودۆخێکی تایبەتەوە لەم وڵاتەدا قبووڵ کران، ئایا ئیدانە کردنی کەسێکی ئاوا لەبەر ئەوەی تەفسیری ئەو ئایەتانەی کردووە، بە ئینکاریی ئەوان بۆ ئیسلام و بە خیانەت کردن دانانرێت بەرامبەر ملیارەها کەس لە باپیرانی ئایینداری قارەمانمان و، ئاراستە کردنی تۆمەت نی‌یە بەرامبەر بە ملیۆنەها تەفسیری قورئانی پیرۆز؟

سێ‌هەم:

یەکێك لەو هۆکارانەی کردوویانە بە بیانووی ئەوەی حوکم بدرێم ئەوەیە کە وتوویانە: ئارامی و ئاسایش تێك دەدات. هۆی ئەمەش لێکدانەوەی هەڵەیانە بۆ هەندێ ڕستەی چەند نامەیەکی کەسی و چەند نامەیەکی تایبەت کە لە پەنجا ڕستە تێناپەڕن، لە کاتێکدا کە پەیامەکانی نوور زیاتر لە سەد هەزار وشە و ڕستەیان لەخۆ گرتووە و، ئەوان

تەنها بۆ گریمانێکی لاواز و یەکجار دووریان ڕوانیوە کە ڕێژەکەی یەك لە سەد تەنانەت یەك لە هەزاریش دەرناچێت و، ئەم گریمانە دوورەیان وەك ئەوەی ڕووی دابێت لێك دایەوە و لەسەر ئەو بناغەیە دەیانەوێت سزامان بدەن.

من لە لایەنی خۆمەوە هەموو ئەو کەسانەی کە ئاگاداری ئەم سی چل ساڵەی دوایی ژیانمن و، هەزاران قوتابیی نووری خاوێنیش دەگرم بە شایەت و، دەڵێم:

کاتێ ئەو سەرکردە ئینگلیزەی کە ئەستەمبوڵی داگیر کرد دەستی دایە نانەوەی تۆوی دووبەرەکی لە نێوان موسڵماناندا و، تەنانەت "شێخولئیسلام" و هەندێ زانای تری خەڵەتاند و وای لێ کردن کە هێرش بکەنە سەر یەکتری و، جیاوازیی نێوان کۆمەڵی "ئیتتیحادییەکان" و کۆمەڵی "ئیئتیلاف"ی[1] فراوان کرد تاکو کەش و بارودۆخ بۆ سەرکەوتنی یۆنانییەکان ئامادە بکات و شکست بە بزووتنەوەی میللیی نیشتمانی بهێنێت، لەو دەمەدا من کتێبی "شەش هەنگاوەکان"م لە دژی ئینگلیز و یۆنانییەکان دانا و بەڕێز: "ئەشرەف ئەدیب"یش[2] لە چاپی دا و بڵاوی کردەوە. کە ئەمەش یارمەتییەکی باشی دا بۆ پووچەڵ کردنەوەی کاریگەریی ئەو پلانە دۆزەخییانەی کە ئەو سەرکردەیە دایڕشتبوو..

جا ئەو کەسەی کە بایەخی بە هەڕەشەی ئیعدامی ئەو سەرکردە ئینگلیزە نەدا و ڕای نەکرد بۆ ئەنقەرە، لە کاتێکدا کە حکوومەتی ئەنقەرە[3] بانگهێشتیان کردبوو بۆ ڕێزنان لە خەباتەکەی..

لە ڕووسیاشدا گوێی نەدا بە بڕیاری لەسێدارەدان کە سەرکردە ڕووسەکە بۆی دەرکرد..

لە ڕووداوەکەی (٣١)ی مارتیشدا توانیی بە ئاراستە کردنی تەنها یەك وتار هەشت کەتیبەی یاخی و هەڵچووی سوپا هێور بکاتەوە و بیانهێنێتەوە ژێر فەرمان و گوێڕایەڵیی سەرکردەکانیان..

---

(١) کۆمەڵی ئیتتیحادییەکان: مەبەست کۆمەڵی ئیتتیحاد و تەرەقییە، کە دوای شکستی دەوڵەتی عوسمانی لە بەردەم هاوپەیمانەکان لە یەکەم جەنگی جیهانیدا سەرکردەکانیان ڕایان کرد بۆ دەرەوەی وڵات. بەڵام کۆمەڵی ئیئتیلاف دەستەیەکی سیاسی بوون کەمێك دوای جەنگی یەکەمی جیهانی سەریان هەڵدا و ڕکەبەری ئیتتیحادییەکان بوون. (وەرگێڕ)

(٢) یەکێکە لە تێکۆشەرانی ئەو دەمە و سەرنووسەری گۆڤاری ئیسلامیی "سبیل الرشاد" بووە. (وەرگێڕ)

(٣) بۆ زانیاری لەبارەی ئەو حکوومەتەوە بڕوانە پەراوێزی لاپەڕە (٥٥٢). (وەرگێڕ)

کـاتێکیش ژەنڕاڵـەکانی دادگـای عورفیـی سـەربازی[١] پێیـان وت: "تۆیـش کۆنەپەرستیت، چونکە داوای حوکمی شەریعەت دەکەیت" ئـەو تەنانـەت کـەمترین بایەخیشی بۆ هەڕەشـەکانیان دانـەنا و، وەڵامـی دانـەوە کـە: "ئەگـەر مەشـرووتییەت لای ئێوە بریتی بێت لە خۆسەپاندن و دیکتاتۆریێتیی دەستەیەکی دیاری کـراو، ئـەوا بـا هـەموو گرۆی جینی و ئادەمیزاد بزانن کە من کۆنەپەرستم و ئامادەم گیانی خۆم لە پێناوی تەنها یەك دانە مەسـەلەی شـەریعەتدا بـەخت بکـەم". کە بەم وەڵامـەش هـەموو ئەفسـەرەکان حەپەسان و واقیان وڕ ما. خۆ لەو کاتەدا کە چاوەڕوانی دەرکردنی بڕیاری ئیعدام بوو لە لایەن ئەوانەوە، کەچی بڕیـاری بێ تـاوانی و بـەردانیان بـۆ دەرکـرد. ئـەویش لەسـەر ئـەم بڕیـارە هیـچ سوپاسێکی نـەکردن، بـەڵکو بـەدەم دەرچوونیـەوە لـە دادگـادا دەنگـی لــێ هەڵبڕی و وتی: (با بژی دۆزەخ بۆ ستەمکاران)..

کاتێ لە دیوانی سەرۆکایەتیشدا لە ئەنقەرە – وەك لە بڕیاری دادگای ئافیووندا تۆمار کراوە – مستەفا کەمال بە تووڕەیی‌یەوە پێی وت:

"بۆیـە بانگهێشـتمان کردیـت بـۆ ئـێرە هـەتا سـوود لـە ڕا و بۆچوونـە ڕاسـت و دروستەکانت وەربگرین، کـەچی چـەند شتێکت لــەبارەی نوێـژەوە نووسـی و تـۆوی دووبـەرەکیت لـە نێوانـدا چـاندین"[٢]. یەکسـەر لـە بـەردەم نزیکـەی پـەنجا پەرلـەمانتاردا وەڵامی دایەوە کە:

"گەورەترین مەسەلەی دوای مەسەلەی "ئیمان" بریتی‌یە لـە "نوێـژ". خـۆ هەرکەسێك نوێژ نەکات خائینە و، دیارە حوکمی خائینیش وەرناگیرێت و پشتگوێ دەخرێت"..

لـە بـەردەم ئـەم وەڵامـەدا ئـەو سـەرکردەیە ناچـار بـوو کـە تووڕەیـی خـۆی بخواتـەوە و هەندێ دڵنەوایی پێشکەش بکات..

---

(١) بریتی‌یە لەو دادگا عورفی‌یە سەربازی‌یەی کە بە سەرۆکایەتیی خورشید پاشای بەناوبانگ بە توندوتیژی و دوای ڕووداوەکانی (٣١)ی مارت دامـەزرا و، گەلـێ بڕیـاری ئیعدامی لەسـەر خـەڵکی دەرکرد و، مامۆسـتا نوورسیش یەکێك بوو لەوانەی کە وەك تاوانبار برابوونە بەردەم ئەو دادگایە. (وەرگێڕ)

(٢) کاتێ مامۆستا نوورسـی گەیشـتە "ئەنقـەرە" هەسـتی کـرد هـەندێ لـە ئـەندامانی ئەنجومـەنی پەرلـەمان نوێـژ ناکەن! بۆیە وتارێکی ڕەوانی ئاراستە کردن کە بەم دەستەواژەیە سەرەتاکەی دارشتبوو: (أیها المبعوثون إنکـم لمبعوثون لیوم عظیـم). لـە ئاکـامی ئـەم وتارەشـدا شەسـت کـەس لـەو ئەندام پەرلەمانانەی کە وازیـان لـە نوێـژ هێنابوو دەستیان کردەوە بە نوێژ و پەرستشەکانیان و، ئەنجومەنی پەرلەمانیش هۆڵی نوێژ کردنی ناو پەرلـەمانی گەورەتر کرد. (وەرگێڕ)

پاشان پیاوانی ئاسایشی دەوڵەت لە شەش پارێزگادا هیچ ڕووداوێکیان لەسەر قوتابیانی نوور تۆمار نەکردووە کە ئاسایش تێك بدات، هەرچەندەش ژمارەیان سەدان هەزار دەبێت، جگە لە ڕووداوێکی بچووك کە پەیوەندیی بە داکۆکی کردنی شەرعیی قوتابی‌یەکی بچووکی نوورەوە هەیە و، هیچ کەسێك نەبیستووە کە قوتابی‌یەکی نوور لەسەر هیچ تاوانێك چووبێتە بەندیخانەوە. خۆ ئەگەر بە نارەواش بەند کرابێت بووە بە هۆی چاك کردنی ڕەوشتی بەندکراوانی تر. ئنجا هەرچەند سەدان هەزار نوسخەی پەیامەکانی نوور لە هەموو شوێنێکی وڵاتدا بڵاو بوونەتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا کەسێك زیانێکی لێ نەبینیون، بگرە لە ماوەی بیست و سێ ساڵدا جگە لە سوود هیچ شتێکی تریان لێ نەدیوە. سێ دادگای سێ حکوومەتیش بڕیاری بێ تاوانی‌یان دەرکرد و، سەدان هەزار قوتابیش بە گوفتار و کردار پشتگیری و شایەتی لەسەر نرخ و بەهای پەیامەکانی نوور ڕادەگەیەنن.

پاشان ئایا کەسێکی گۆشەگیر و دوورەپەرێز و هەژار و بەساڵاچوو کە خۆی لەسەر لێواری گۆڕدا دەبینێت و، بە هەموو هێز و قەناعەتێکی وازی لە شتانی فانی هێناوە و، بایەخ بە هیچ پلە و پایەیەکی دنیایی نادات، بەڵکو سەرقاڵی شتانێکە قسوور و ناتەواوی‌یەکانی پێشووی پاك بکەنەوە و سوود بە ژیانی ئەودنیای بگەیەنن و، لەبەر شەفەقەتی زۆر و حەزی لە پاراستنی بێ‌تاوان و پیران لە هەر زیانێك بێتە ڕێیان تەنانەت دوعای لەو ستەمکارانەش نەکردووە کە بە نارەوا ئازاری دەدەن.. ئایا دروستە کەسێکی ئاوا تاوانبار بکرێت و لە بارەیەوە بوترێت: ئەم پیرە گۆشەگیرە هەوڵی تێکدانی ئاسایش و ئارامی دەدات و، ئامانجیشی پیلانگێڕانی دنیایی‌یە و پەیوەندی و نامەکانیشی هەر لەبەر ئەو مەبەستەن، کەواتە کەسێکی تاوانبارە؟!

بێ گومان ئەو کەسانەی گوفتاری وای دەرحەق دەڵێن و لە سایەی بارودۆخی دژواردا بڕیار لە دژی دەردەکەن، خۆیان بە یەکجارەکی تاوانبارن و، سبەینێ لە دادگای هەرەمەزنی ڕۆژی حەشردا نرخ و بەهای ئەو تاوانەیان دەبێ بدەن.

کەسێکی وەك ئەم پیاوەی کە هەشت کەتیبەی سوپای بە ئاراستە کردنی تەنها یەك وتار هێور کردەوە و ناچاری کردن ملکەچی یاسا و ڕێسای سەربازی ببنەوە و ، پێش چل ساڵیش توانیی بە نووسینی تەنها یەك وتار هەزاران کەس بەلای خۆیدا ڕابکێشێت و بیانکات بە لایەنگر و پشتگیری خۆی و، لە بەردەم سێ سەرکردەی زۆرداری بەزەبروزەنگدا - کە پێشتر باسکران - سەری نەوی نەکرد و لێیان نەترسا و مەرایی بۆ

نەنواندن و، لەبەردەم دادگاکانیشدا وتی: با چاك بزانن کە ئەگەر بە ئەندازەی مووی جەستەم سەرم ببێت و هەموو ڕۆژێك سەرێك لە جەستەم بکرێتەوە ئەوا ئەم سەرەی کە بۆ ڕاستی‌یەکانی قورئان تەرخانم کردووە هەرگیز لەبەردەم ئیلحاد و کوفری ڕەهادا نەویی ناکەم و هەرگیزاو هەرگیز خیانەت لە نیشتمان و نەتەوە و ئیسلام ناکەم..

کەسێکی ئاوا کە لە "ئەمیرداغ" لەگەڵ چەند کەسێکی کەمی هاوڕێی قیامەتی و سێ کەسی تر نەبێ لەوانەی کاروباری خزمەتی بۆ بەڕێوە دەبەن، پەیوەندیی لەگەڵ کەسی تردا نی‌یە، ئایا دروستە دوای ڕوون بوونەوەی هەموو ئەوانەی باس کران بەکەسێکی ئاوا بوترێت: ئەم سەعیدە لە "ئەمیرداغ" بە نهێنی بۆ تێکدانی ئاسایش هەوڵ دەدات، ئەوەتا بیری هەندێ کەسی ئەم گەلەی لەوێ ژەهراوی کردووە و، بیست کەسی ئەوێش مەدحیان کردووە و نامەی تایبەتی‌یان بۆ ناردووە، کە ئەمەش بەڵگەیە لەسەر ئەوەی بە نهێنی کار لە دژی سیستەمی شۆڕشگێڕانەی حکوومەت دەکات؟ ئنجا هەر لەسەر بناغەی ئەم تۆمەتەش سیاسەتی دوژمنایەتی‌یان لەگەڵدا بەکار هێناوە و ماوەی دوو ساڵ بڕیاری بەندکردنی سەخت و دژواری لەسەر دەرکرا و خراپە زیندانی تاکە کەسی و دابڕانی تەواوەتی‌یەوە و، لە دادگاشدا بواری قسە و بەرگری لەخۆ کردنیان پێ نەدا. بۆیە لەبەر هەموو ئەمانە، سەرجەمی ئەو کەسانەی کە ئازاریان دام و بەم ڕادەیە لە دادگەری لایان دا، بە ویژدانی ئێوە دەسپێرم.

جا ئایا کەسێکی وا کە لە شایستەیی خۆی زیاتر خەڵکی ڕوویان تێکردووە و، هەزاران کەسی بە یەك وتار هێنایەوە ژێر گوێڕایەڵی و، بە نووسینی تەنها یەك وتار وای لە هەزاران کەس کرد کە بڕۆنە ناو کۆمەڵەی "ئیتتیحادی محەممەدی" و، پەنجا هەزار کەس - بەوپەڕی ڕێزەوە - لە مزگەوتی ئەیاسۆفیا گوێیان لە وتارەکەی ڕاگرت.. ئایا هەرگیز ژیری ئەوەی پێ قبووڵە کەسێکی ئاوا بۆ ماوەی سێ ساڵ لە "ئەمیرداغ" کاری نهێنی بکات کەچی بتوانێت قەناعەت تەنها بە چەند کەسێکی کەم بهێنێت و، ئنجا دەست لە کاروباری ئاخیرەتی خۆی هەڵبگرێت و نوقمی پیلانی سیاسی ببێت و، گۆڕە نزیکەکەی خۆی لە بری ڕووناکی لە تاریکی پڕ بکات؟

ئایا شتی وا هەرگیز دەگونجێ؟ خۆ تەنانەت شەیتان خۆیشی ناتوانێت ئەم قەناعەتە بە هیچ کەسێك ببەخشێت!

چوارەم:

شەپقە لەسەر نەکردنی منیان وەك هۆکارێکی گرنگ بۆ تاوانبار کردنم پێش چاو خست و، بواریشیان نەدام هیچ قسەیەك بکەم، کە نیازم بوو پێیان بڵێم:

سێ مانگ لە پۆلیسخانەی "قەستەمۆنی" بە گیراوی مامەوە و، هیچ کەسێکیش پێی نەوتم: "دەبێ شەپقە لەسەر بکەیت". لە سێ دادگاشدا کە دادگایی‌یان کردووم شەپقەم لەسەر نەکردووە و لە دەمی دانیشتنەکانی دادگاکاندا سەرم دەر نەخستووە و، کەس لەم ڕووەوە دەستی نەهێناوەتە ڕێم.. ڕاستە، هەندێ لەو ستەمکارانەی کە هیچ بەشێکیان لە ئایین نەبوو ئەم بابەتەیان کرد بە بیانووی دەستیان و بە شێوەیەکی نارەسمی ماوەی بیست و سێ ساڵ شەڕیان پێ فرۆشتم و گوشاریان خستە سەرم وئازاریان دام.

ئنجا منالان و ژنان و زۆربەی خەڵکانی لادێ نشین و کارمەندانی دەوڵەت لە فەرمانگە ڕەسمی‌یەکاندا و ئەوانەش کڵاو لەسەر دەکەن، ناچار نین شەپقە لەسەر بکەن، چونکە هیچ سوود و بەرژەوەندی‌یەکی ماددی لەوەدا نی‌یە..

کەواتە کەسێکی گۆشەگیری وەك من، ماوەی بیست ساڵ بەهۆی لەسەر نەکردنی شەپقەوە دووچاری گەلێ تۆمەتی ناڕەوا بووە. لە کاتێکدا کە هەموو موجتەهیدان و شەیخولئیسلامەکان ڕێیان بە لەسەر کردنی شەپقە نەداوە، کەچی وا ئێستا سەر لەنوێ بە ناحەقی ئازارم دەدەنەوە. خۆ بە ناوی سەربەستی و ئازادی‌یەوە کەس حەقی بەسەر ئەوانەوە نی‌یە کە بە ئاشکرا و ڕۆژی ڕەمەزان ئارەق دەخۆنەوە و نوێژ ناکەن، کەواتە ئەو کەسانەی کە بەم سەرسەختی و بەم چەشنە توندوتیژی‌یە چەندین جار لەبەر جلوبەرگەکانم تاوانبارم دەکەن، بێ گومان دوایی لێپرسینەوەیان لێ دەکرێت کاتێ زیندانی تاکەکەسی و هەتاهەتایی گۆڕ دەبینن و، ئەو کاتەش کە ئامادەی بەردەم دادگای هەرەمەزن دەبن.

پێنجەم:

ئەو پەیامانەی نوور کە لە لایەن سەد هەزار کەسی ئەهلی ئیمانەوە "وەرگیراوی"یان بەدەست هێناوە و ماوەی بیست ساڵی ڕەبەق چەندین سوودی زۆر و بێ زیانیان بە نەتەوە و نیشتمان گەیاندووە، ئێستا بێ نرخترین بڕوبیانوو دەکرێت بەهۆی دەست بەسەردا گرتنی. بۆنموونە: دەستیان بەسەر کۆمەڵە پەیامی (زولفەقار – موعجیزاتی ئەحمەدی)دا گرت کە ئیمانی سەد هەزار کەسیان ڕزگار کردووە، تەنها لەبەر ئەوەی تەفسیرێکی ڕاست و دروست بۆ دوو ئایەتی پیرۆز تەنها لە دوو لاپەڕەیدا کراوە لە نێوان کۆی لاپەڕەکانیدا کە دەگەنە چوارسەد لاپەڕە. لە کاتێکدا کە ئەم کۆمەڵە پەیامە وەختی بەسەردا تێپەڕیوە و لەم ماوەیەشدا چەندین یاسای لێبوردن دەرچوون.

جا ئایا دەست بەسەرداگرتنی ئەو کۆمەڵە پەیامە بەنرخە، تەنها لەبەر تەنها دوو لایەڕەی، کارێکی ڕاست و دروستە؟ وا ئێستاش چەند پەیامێکی تری بەنرخ لەبەر یەك دوو وشەی نێوان هەزاران وشە کە واتای هەڵەیان لێ دەدەنەوە، دەستیان بەسەردا دەگیرێت. هەر کەسێك ئەم سێ‌هەم لائیحەیەی داواکاری گشتی و ئەو بڕیارەی بیستبێت کە بڵاومان کردەوە، دڵنیا دەبێت لەم قسانەی کە دەیکەین.

بەڵام ئێمە سەبارەت بە هەر موسیبەتێك بێتە ڕێمان، دەڵێین:

﴿إنَّا للهِ وَإنَّا إلَيْهِ راجِعُونَ﴾ و ﴿حَسْبُنا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكيل﴾.

شەشەم:

ئەو کەسانەی کە وەرگێڕی هەژاری پەیامەکانی نوور[1] لەسەر ئەوە تاوانبار دەکەن کە هەندێ قوتابیی نوور زیادەڕەوی‌یان لە مەدح و سەنایدا کردووە و گومانی باشی زیاد لە پێویستیان بەرامبەری دەربڕیوە لەو نامانەدا کە بۆ هاندان و پیرۆزبایی و سوپاسگوزاری بۆیان نووسیوە، دوای ئەوەی سوودێکی یەکجار گەورەیان لە بەڵگە ئیمانی‌یە بەهێزەکان وەرگرت و هەتا پلەی "علم اليقين" زانستەکانی ئیمانیان بەدەست هێنا.. ئەوانەی لەسەر ئەمە تاوانبارمان دەکەن، پێیان دەڵێین:

من کەسێکی لاواز و دەستەوسان و نەفی‌کراو و نیمچە خوێندەوارم. لەو کاتانەشدا کە بە پروپاگەندەکانیان خەڵکیان لە دژم دەوروژاند و دەیانترساندن لێم، هەر دەرمانێکی قورئان و ڕاستی‌یە بەرزەکانی ئیمانم بۆ دەردەکانی خۆم بەدەست دەهێنا یەکسەر ئەو ڕاستی‌یە بەنرخانەم دەنووسی، چونکە لەو باوەڕەدا بووم کە چارەسەرێکی شیفابەخشن بۆ ڕۆڵەکانی نەتەوە و نیشتمان. جا لەبەر ئەوەی خەتم یەکجار ناخۆشە، هەمیشە پێویستم بە چەند کەسێکی یارمەتیدەر بووە. چاودێریی خوای گەورەش چەندین یارمەتیدەری تایبەت و ڕاست و دامەزراوی پێ بەخشیم.

شتێکی ئاسایی‌یە کە بە تەواوەتی دەست بە ڕووی خۆش باوەڕی و گومان باشی و مەدح و سەنای بێ‌گەردیانەوە نەنێم و لەسەر ئەوە سەرزەنشتیان نەکەم، تاکو هەست و نەستیان زامدار نەبێت. چونکە هەڵسوکەوتی لەو جۆرە پێچەوانە و دژی ئەو ڕووناکی‌یانەیە کە لە گەنجینەی قورئانی پیرۆزەوە وەرگیراون، تەنانەت سووکایەتیشە بەو ڕووناکی‌یانە. جا لەبەر ئەوەی کە ئەو یارمەتیدەرە خاوەن قەڵەمە ئەڵماسی و دڵە

(١) دانەر مەبەستی خۆیەتی. (وەرگێڕ)

ئازایانەم لـێ دوور نەکەونەوە، هەمیشە هەر مەدح و سەنایەکیان کردووم من ئاراستەی پەیامەکانی نـوورم کـردوون، کە لـە ڕاستیدا ئـەو پەیامانە خاوەن مـافن لـەم ستایشـەدا، چـونکـە دەرخەر و پیشـاندەری موعجـیزەی مەعنەویی قورئـانی پیرۆزن. هەروەهـا ئـەو مەدح و سەنا و ستایشانەی ئەوانم بۆ کەسێتیی مەعنەویی قوتابیانی نوور گێڕاوەتەوە. خـۆ کاتێ کە پێم دەوتن: "ئێوە سەد هێندەی بەشەکەی خۆم زیاترم دەدەنێ" هەست و سـۆزی ئەوانم بەم قسەیە تا ڕادەیەك ئازار دەدا..

جا ئایا هیچ ماددەیەکی یاسایی هەیە کەسێك تۆمـەتبار و سەرزەنشـت بکـات لـەسـەر ئەوەی کەسانی تر مـەدح و ستایشیان کردبێـت، هەرچـەندەش خـۆی ئـەو ستایشـەی پێ ناخۆش بێت؟ ئایا ماددەی یاسایی لەم چەشنە هەیە هەتا بکرێت بە پاسـاوی کارمـەندێکی ڕەسمی کە بە ناوی یاساوە تاوانبارم بکات؟

دەبێ ئەوەش بزانین کە لە لاپەڕە (٥٤)ی بڕیاری لائیحەی تاوانبارکردن کە لە دژمان بڵاو کراوەتەوە، ئەم قسەیەی من هێنراوە کە وتوومە:

(ئەو کەسە مەزنەی کە لە ئاخر زەماندا دێـت لـە وەچـەی ئـالی بـەیت دەبێـت. ئێمـەی قوتابیانی نووریش تەنها لە ڕووی مەعنەوییـەوە دەکرێ لـە ئـالی بـەیت دابـنرێین. پاشـان ڕێبازی پەیامەکانی نوور هەرگیز جێی "خۆویستی" یاخود بەگەورە گرتنـی کەسێك یـان حـەزکردن لـە پلەوپایـەی دنیـایی یـان چـاوگێڕان بـۆ مەنسـەب و ناوبـانگی تێـدا نیـیـە. تەنانەت من خۆم بە ناچار دەزانم کە ئەگەر پلەوپایەی قیامەتیشم بدرێتێ وازیان لـێ بهێنم تاکو ئەو ئیخلاسە نەشێوێنم کە لە ڕێبازی نووردا هەیە).

هـەروەك لـە لاپەڕە (٢٢) و لاپـەڕە (٢٣)ی بڕیـاری لائیحەکـەدا ئـەم دەسـتەواژانە هاتووە:

"مرۆڤ لە بەردەم خوای گەورەدا تەقسیرەکانی خـۆی بزانێـت و پـەی بـە هـەژاری و دەستەوسـانیی خـۆی لـە بـەردەم خـوای گـەورەدا ببـات و بـە زەلیلـی و شکسـتەیی و نەوازشـەوە پـەنای بـۆ ببـات. جـا مـن - بـەم کەسایەتیـیە - خـۆم لـە هـەموو کەسێك بـە دەستەوسان تر و بەدبەخت تر و هەژارتر و تەقسیربارتر دەبینم لە بەردەم خوای گـەورەدا. خۆ ئەگەر سەرانسەری دنیا کۆ بینەوە و لەسەر مـەدح و ستایشـم یـەکبگرن، هێشـتا هـەر نـاتوانن قەناعـەتم پـێ بکـەن کـە مـن مرۆڤێکـی بـاش و سـاڵح بم... لەمـە زیـاتر لـە خراپکارییەکان و لایەنە چەوتەکانی کەسایەتیی سێ‌هەمم نادرکێنم، تاکو بە تەواوی لە

خـۆم دوورتـان نەخەمـەوە! کەواتـە تەنـها چاکـە و بەخششـی خـوای گەورەیـە کـە کەسایەتیی یە یـەکجار نزمەکـەم - کـە وەك سـەربازێك وایـە - لـە خزمـەتی نهێنیـیەکانی قورئـاندا گوێڕایـەڵ و ملکـەچ دەکـات، کـە لـە حوکمـی بـەرزترینی پلەوپایـەکانی موشیرێتیدایە.

کەواتـە "نـەفس" لـە هـەموان نزمـترە و، کارمەندییەکـەش لـە هـەموو شتێك بـەرز و بڵندترە.

دەسا سەدان هەزار شوکر و سوپاس بۆ خوای گەورە".

لەگەڵ ئەوەشدا کە لائیحەکە ئەو دەستەواژانەی سەرەوەی لە قسەکانمان هێناوە و لـە دەقەکەیدا دایناون، کەچی ئەوانەی دەیانەوێ تەنها لەبەر ئەوەی چەند کەسێك مـەدحیان کردووم و بە وێنەی ڕابەرێکی گەورە و مەهدییەك هیدایەتم داون - بەو واتایـەی کـە لـە پەیامەکانی نووردا هاتووە - بە تاوانبـارم دابنێـن، بێ گومـان ئـەو کەسـانە خۆیـان شـایانی سزادانن لەسەر تاوانە گەورەکانیان.

حەوتەم:

دادگای "دەنیزلی" و دادگای تاوانە گەورەکان لە "ئەنقـەرە" و دادگاکـانی تـەمییز بـە یـەکدەنگی بڕیـاری بێ تـاوانیی ئێمـە و هـەموو پەیامـەکانی نووریـان دەرکـرد، ئـەوەبوو هەموو ئەو پەیامانە و نامەکانیشیان داینەوە.

خـۆ هەرچـەندە ئـەوان وتیـان: "هێشـتا ئەگـەر گرێمـانی بوونـی هەڵـەش هـەبێت لـە بڕیارەکەی دادگای "دەنیزلی"دا کە بۆ بێتاوانیی ئێوە دەری کـرد، بـەڵام مـادەم دادگـای تەمییز بڕیاری بێ تاوانیی بۆ دەرکردوون، ئەوا ئەو بڕیـارە قەتعییـەتی وەرگرتـووە و نابـێ جارێکی تر ببرێنەوە بۆ دادگا"..

هەروەها لەگەڵ ئەوەدا کە سـێ سـاڵم بە گۆشـەگیری لـە "ئەمیرداغ"دا بـردە سـەر و پەیوەندیم تەنـها لەگـەڵ چـەند کەسێکی کـەمدا هـەبوو لەوانەیکـە بـە نـۆرە کاروبـاری خزمـەتم بـۆ ڕادەپـەڕێنن (ئەوانـەش وەك یارمـەتیدەری بـەرگدروو کاریـان دەکـرد). ئنجـا قسەشم لەگەڵ کەسدا نەدەکرد، مەگـەر چـەند کەسێکی دینـدار و لـە چـەند حاڵـەتێکی ناچاریدا و بۆ ماوەی تەنها چەند خولەکێك و، جگە لە ناردنی تەنها یەك نامـە لـە مـاوەی حەفتەیەکدا لە پێناوی هاندانی قوتابیانی نووردا لەسـەر خوێندنـەوەی پەیامـەکانی نـوور. (تەنانـەت لـە مـاوەی سێ سـاڵی دوورودرێـژدا سـێ نامـە زیـاترم بـۆ بـرا موفتییەکـەم

نەناردووە).. بەڵکو وازم لە نووسین و کتێب دانانیش هێناوە کە سێ ساڵە پێوەی سەرقاڵم، جگە لە دانانی دوو سەرنجی ورد لە بیست لاپەڕەدا سەبارەت بە (حیکمەتی دووپات بوونەوە لە قورئان)دا و (هەندێ مەسەلە سەبارەت بە مەلائیکەت)ەوە و، لەو دوانە زیاتر شتی ترم نەنووسیوە، بەڵام ڕەزامەندیم لەسەر ئەوە نواند کە ئەو پەیامانەی دادگاکان بڕیاری بێ تاوانیی بۆ دەرکردن لە شێوەی بەرگی گەورەدا کۆبکرێنەوە..

دوای ئەوەش کە دادگا ئەو پێنج سەد نوسخەیەی پەیامی (الآية الكبرى)ی داینەوە کە بە پیتە کۆنەکان چاپ کرابوون، ڕەزامەندیم بۆ برایانم نواند کە بەهۆی ئامێری فۆتۆکۆپییەوە لەبەری بگرنەوە، چونکە دەمزانی یاسا بە شێوەیەکی ڕەسمی ڕێ لەوە ناگرێت، تاکو جیهانی ئیسلامی سوودی لێ وەربگرێت و، هەر تەنها سەرقاڵی هەڵەگیریی ئەو پەیامانە بووم و، خۆم لە قەرەی سیاسەت نەداوە. تەنانەت مانەوەم لە غەریبیی ئازاربەخشدا لە گەڕانەوە پێ باشتر بووە. ئەوەبوو بە وێنەی هەموو نەفی کراوەکانی تر نەڕۆشتمەوە بۆ شارەکەی خۆم، هەرچەندەش ڕوخسەتی ڕەسمی دەرچوو بوو کە بگەڕێمەوە. بەڵام نەڕۆشتمەوە تاکو بە دنیا و سیاسەتەوە سەرقاڵ نەبم..

کەواتە ئاراستە کردنی ئەم سێهەم تۆمەتە کە کۆمەڵێك شتی درۆ و ناحەقی تێدایە و لێکدانەوەی هەڵەی لەخۆ گرتووە و، هەوڵدانی تاوانبارکردنی ئەم پیاوە، دوو واتای سەرسامکەریان لەخۆ گرتووە کە ئێستا نایانڵێم. ئەم ماوەیەی دوایی کە دەگاتە بیست مانگ ئەم بۆچوونە دەچەسپێنێت.

بەڵام من هەر هێندە دەڵێم: ئەوان گۆڕ و دۆزەخیان سەروزیادە و، کێشەکەی خۆم بە دادگای هەرەمەزنی ڕۆژی قیامەت دەسپێرم.

هەشتەم:

پەیامی "تیشکی پێنجەم" دوو ساڵ لە دادگای "دەنیزلی" و دادگای "ئەنقەرە"دا مایەوە، دوای ئەوە دایانەوە بە خۆمان و، منیش دوای دەرچوونی بڕیاری بێ تاوانیی ئەو پەیامە بوارم دا لەگەڵ بەرگی یەکەم لەو دادگایەدا - کە لە کۆتایی کۆمەڵە پەیامی "سراج النور"دایە - بڵاو بکرێتەوە. ڕاستە من یەکەم جار وەك پەیامێکی تایبەت هەڵم گرتبوو کە پێش چاوی خەڵکیم نەدەخست، بەڵام مادەم دادگا ئاشکرای کرد و پەردەی لەسەر لادا و ئنجا دوای دەرچوونی بڕیاری بێ تاوانیی پەیامەکەش دایانەوە بە خۆمان، ئەوا وتم: کەواتە هیچ زیانێك لە بڵاوکردنەوەیدا نییە، بۆیە ڕوخسەتم دا بڵاوی بکەنەوە.

ئەسلی ئەو پەیامەش نزیکەی چل ساڵ پێش ئێستا لەبارەی هەندێ فەرموودەی موتەشابیهەوە نووسراوە کە لە مێژە لەناو خەڵکیدا بڵاو بوونەتەوە. خۆ هەرچەندەش هەندێ لە زانایان بەشێکی ئەو فەرموودانەیان بە "زەعیف" لەقەڵەم داوە، بەڵام من لەبەر رزگار کردنی ئیمانداران لە شوبهە و گومانەکان نووسیومە، چونکە واتای ڕواڵەتیی ئەو فەرموودانە دەبوو بەهۆی ئاراستە کردنی ڕەخنەی زۆر لێیان. کەچی هەندێ لەو تەئویلە نائاساییانە لە پێش چاودا دەرکەوتن و بەرجەستە بوون. بۆیە ناچار بووین بیشارینەوە و وەك پەیامێکی پەنهان هەڵی بگرین، تاکو واتای هەڵەی لێ وەرنەگیرێ. ئنجا دوای ئەوەی چەندین دادگا بە وردی لەو پەیامەیان کۆڵییەوە و ئاشکرایان کرد، دایانەوە بە خۆمان. کەچی جارێکی تر دادگا هەمان پەیامی کردووەتەوە بەهۆکاری تاوانبارکردنمان!

بۆیە ڕادەی دووریی ئەم کارە لە دادگەری و حەق و ئینسافەوە بە ویژدانی ئەو کەسانە دەسپێرین کە دەیانەوێ لەسەر قەناعەتێکی ناو ناخی دڵمان تاوانبارمان بکەن. هەروەك ئەم سکاڵایەمان پێشکەش بە دادگای هەرە مەزنی خوایی دەکەین و، دەڵێین:

﴿حَسْبُنا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكيل﴾.

نۆهەم:

ئەمەش خاڵێکی گەلێ گرنگە، بەڵام باسی ناکەین، تاکو ئەو کەسانە تووڕە نەکەین کە بڕیاریان لەسەر دەرکردین، لەبەر ئەوەی پەیامەکانی نووریان خوێندەوە.

دەهەم:

ئەمەش خاڵێکی تری بەهێز و گرنگە، بەڵام ئێستا باسی ئەمیش ناکەین، تاکو باسکردنی نەبێت بە مایەی زویری و بێزاری.

بەندکراو لە زیندانی تاکەکەسیدا:

سەعیدی نوورسی

* * *

سکاڵانامەیەك

کە پێشکەشی ئەنجومەنی وەزیران کرا

ئەمە بەشێکە لەو سکاڵانامەیەی کە پازدە ساڵ پێش ئێستا و لە دادگای "ئەسکی شەهر"دا پێشکەشی ئەنجومەنی وەزیران کرا:

ئەی ئەهلی حەل و عەقد!

من گرفتاری ستەمێکی ئەوتۆ کراوم کە دەگمەنە لە هەموو دنیادا هاوشێوەی هەبێت. جا لەبەر ئەوەی بێ دەنگ بوون لە "ستەم" بە سووکایەتی و ڕێز نەگرتن دادەنرێت بەرامبەر بە "حەق" ئەوا ناچار بووم کە ڕاستییەکی گەلێ گرنگ بدرکێنم. بۆیە دەڵێم:

یان لە سێدارەم بدەن و ئەو تاوانەشم ڕوون بکەنەوە کە شایانی بڕیاری سەد و یەك ساڵ زیندانی بێت لە چوارچێوەی یاسادا.. یان بە بەڵگە بیچەسپێنن کە من کابرایەکی شێتم و ژیریم لە دەست داوە.. یاخود سەربەستیی تەواوەتی بە خۆمان و پەیامەکانمان و هاوڕێیانمان بدەن و، لێپرسینەوە لەگەڵ ئەوانەدا بکەن کە بوون بەهۆی ئازاردانمان.

بەڵێ، دەبێ هەموو حکوومەتێك سەبارەت بە هەر شتێك یەك یاسا و یەك بنچینەی بۆ ئەو یاسایە هەبێت و، سزاکانیش لەسەر بناغەی ئەو یاسایە دەردەکرێن. جا ئەگەر یاساکانی حکوومەتی کۆماری شتێکی ئەوتۆی تێدا نەبێت کە داخوازی سزادانی من و هاوڕێیانم بێت، ئەوا کارێکی پێویستە کە دڵمان ڕابگرن و دڵنەوایی پێویست و ڕێز و بەخششی شایانمان پێشکەش بکەن، هاوکات لەگەڵ بەخشینی ئازادی و سەربەستیی تەواوەتیدا پێمان. چونکە ئەگەر خزمەتە قورئانییەکانم بە دوژمنایەتی دابنرێت بەرامبەر حکوومەت، ئەوا دەبێ بڕیاری سەد و یەك ساڵ بەند کردن یان بڕیاری لە سێدارەدانم بۆ دەربکەن و، سزای سەختیش بۆ هەموو ئەو کەسانە دەربکرێت کە بە شێوەیەکی گەرموگوڕ لەم خزمەتەدا پەیوەندییان پێوە کردووم، نەك ئەوەی بچن بڕیاری یەك ساڵ بەندکردن لەسەر من و شەش مانگیش لەسەر هاوڕێکانم دەربکەن.

جا ئەگەر خزمەتەکانمان لە دژی حکوومەت نەبن، ئەوا دەبێ حکـوومەت لـە بریـی سـزا و زیندان و ئازار و تۆمەتبارکردن، بە ڕێزلێنان و خەڵاتەوە پێشـوازیمان لـێ بکـات. چونکە سەد و بیست پەیام زمانێکی ڕەوان و پاراون کە ئەم خزمەتـە پێش چـاو دەخـەن و توانییـان تەحـەددای فەیلەسـووفەکانی ئـەورووپا بکـەن و بناغـە فیکریـیـەکانی ئـەوان لــە بناغەوە هەڵبتەکێنن و ئاسەواری نەهێڵن.

بێ گومان ئەم خزمەتە کارا و کاریگەرە، یان ئاکامێکی ترسـناکی لـێ دەبێتـەوە، یـان بەروبوومێکی زانستیی یەکجار بەرز و سوودبەخش پێشکەش دەکـات. کەواتـە نابـێ بڕیاری تەنها یەك ساڵ بەندکردنم بۆ دەربکرێت، وەك ئەوەی ئێمە خەریکی یـاریی منـاڵان بین و عەوامی خەڵکی لەخشتە بەرین و خـەریکی شـاردنەوەی پیلانـی دوژمنـان بـین لـە دژمان. چونکە کەسانی وەك من یان دەبێ بەوپەڕی فەخر و شانازی و سەری بـەرزەوە بـە داری سێدارەکانیاندا سەربکەون، یـان دەبـێ لـە پلەوپایـەی شـایانی خۆیـاندا ئـازاد و سەربەست بن.

بەڵێ، ئەگەر دزێکی کارامە و لـێزان هـەبێت و بتوانێـت بـایی هـەزار لـیرە "ئـەڵماس" بدزێت. کەچی هەر ئەو دزە بەتوانایە بچێت چەند پارچە شووشـەیەکی بێبایـەخی چـەند قورشی بدزێت و، حوکمی دزیی ئەڵماسە بەنرخەکانیشی لەسەر دەربکرێت.. ئایـا هـیچ دزێکی ئاسایی خـاوەن هەسـت و ژیـری شتی وا دەکـات؟ چونکە بـێ گومـان ئـەو دزە کەسێکی لێزان و زیرەکە و هـەرگیز خـۆی دووچـاری کـاری لـەو جـۆرە ناکـات کــە ئەوپەڕی نەفامی و گەلحۆیی پێوە دیارە!

بەڕێزان!

گریمان بەپێی وەهم و گومانی ئێوە من وەکو ئەو دزە وابم.. ئایا بۆچی ناوچەیـەکی پڕ لە کوێرەوەریی سەر بە شاری "ئیسپارتە" هـەڵدەبژێرم کـە نـۆ سـاڵ تیـایدا بەگۆشـەگیری مامەوە؟ خۆ لە بریی ئەوەی بیروبۆچوونی چـەند کەسێکی دڵسۆزی کـەمی ئـەوێ (کـە چەند حوکمێکی سـووکەڵەیان لەسـەر دەرکـرا) بـەرەو دژایـەتیی حکوومـەت ببزوێنم و خۆم و پەیامەکانی نووریـش - کـە ئامـانجی ژیـانمن - گرفتـاری مەترسـی بکـەم، بـۆ مـن وا باشـتر بـوو کـە وەك جـارانم لـە شـوێنێکی گـەورەی وەك "ئەنقـەرە" یـان "ئەسـتەمبووڵ"دا بوومایە و، هەزاران کەسم بەرەو ئەو ئامانجـەی مەبەستمە ئاراستە بکردایـە. ئـەو کاتـەش دەمتوانی بەو شان و شکۆ و عیززەتەی کە شایانی ڕێبازی خۆمە بەشداری لـە کاروبـاری دنیادا بکەم، لە بریی ئەوەی خۆم بخەمە بەر ئەم چەشنە سزا سووك و بێ نرخانە.

جا بۆ ئەوەی ڕادەی هەڵەی ئەو كەسانە ڕوون بكەمەوە كە دەیانەوێ بەرەو پلەیەكی نزمی بێ نرخ و بێ سوود پاڵم پێوە بنێن، ئەوا بە ناچاری هەندێ خۆویستی و ڕیاكاریی پێشووی خۆمیان یاد دەخەمەوە، نەك بە مەبەستی فەخر و شانازی و، دەڵێم:

ئەو كەسانەی كە بۆیان ڕەخساوە ئەو بەرگرییەم ببینن كە بە ناونیشانی (شایەتیی هەردوو قوتابخانەی موسیبەت) چاپكراوە، شایەتی دەدەن كە: توانیویەتی بە ئاراستەكردنی تەنها یەك وتار لە ڕووداوەكانی (٣١)ی مارتدا هەشت كەتیبەی سەربازی بگێڕێتەوە بۆ گوێڕایەڵی و.. هەروەك ڕۆژنامەكانی ئەو كاتە نووسییان: لە دەمی جەنگی سەربەخۆییدا توانیی بە یەك دانە وتار بە ناوی (شەش هەنگاوەكان) ڕای زانایانی ئەستەمبووڵ بگۆڕێت لە دژی ئینگلیز، كە ئەوەش كاریگەرییەكی گەورە و ئیجابیی هەبوو لە بزووتنەوەی میللیدا و.. هەزاران كەس لە مزگەوتی ئەیاسۆفیا گوێیان لە وتارەكەی ڕاگرت و.. لە ئەنجومەنی مەبعووسان(ئەنجومەنی پەرلەمان)یشدا لە ئەنقەرە بە چەپڵەڕێزانی گەرمەوە پێشوازیی لێ كرا و، سەدو شەست و سێ ئەندام پەرلەمان ڕەزامەندییان لەسەر تایبەتكردنی سەد و پەنجا هەزار لیرە نواند بۆ بنیاتنانی زانكۆكەی و.. كاتێكیش ئەندامانی پەرلەمانی بۆ نوێژ كردن بانگهێشت كرد، لە دیوانی سەرۆكایەتیدا ڕووبەڕووی توورەیی سەرۆك كۆمار بووەوە و بە بێ هیچ ترس و بیمێك بەرپەرچی قسەكانی دایەوە و.. ئەو دەمەش كە لە (دار الحكمة الإسلامية)دا ئەندام بوو حكوومەتی ئیتتیحاد و تەرەقی بە یەكدەنگی ئەویان لە هەموو كەسێك بەلاوە گونجاوتربوو كە بتوانێت "حیكمەتی ئیسلامی" بە شێوەیەكی كاریگەر بە فەیلەسووفانی ئەورووپا ڕابگەیەنێت.. سەبارەت بە كتێبەكەشی (إشارات الإعجاز) كە لە بەرەكانی جەنگدا دایناوە و ئێستا دەستی بەسەردا گیراوە، هێندە مایەی خۆشحاڵی و ڕەزامەندیی "ئەنوەر پاشا"ی سەركردەی گشتیی هێزە چەكدارەكان بوو كە بەوپەڕی ڕێزەوە ـ كە ئەوەشی لەگەڵ كەسدا نەكردووە ـ ڕۆشت بۆ پێشوازی لێكردنی و، تەنانەت بڕیاری دا كاغەزی پێویست بۆ چاپكردنی كتێبەكە ببەخشێت، تاكو پاداشتێكی لە شەرەف و شانازی و پاداشتی ئەو دیارییەدا هەبێت..

جا پیاوی ئاوا هەرگیز ناتوانێت لەو مامەڵەیە بێدەنگ بێت كە بەم چەشنە لەگەڵی دەكرێت، وەك بڵێی چەند تاوانێكی بێ نرخی وەك دزینی هێسترێك یان ڕفاندنی كچێك یاخود بڕینی گیرفانێكی ئەنجام دابێت. چونكە ئەگەر لەو ڕەفتارەتان بێدەنگ ببێت ئەوا وەك پەڵەیەكی نەنگی وایە بە خۆیەوە و بە عیززەتی خاوێنی زانستی و

خزمەتگوزاریەکانی و هەزاران هاورێی بەنرخیەوە. چونکە کاتێ ئێوە بە زیندانکردنی ساڵێك فەرمانی لەسەر دەردەکەن وەك ئەوە وایە کە مامەڵەی دزی مەڕ یان بەرخێکتان لەگەڵدا کردبێت. ئەوەتا دوای ئەوەی کە بێ هیچ هۆیەك ماوەی دە ساڵی پڕ لە گوشار و ئازاری دەست بەسەری و چاودێریی بەسەر برد و دوای ئەم هەموو ئازاردانە درێژخایەنە، دەچن بۆ ماوەی یەك ساڵ زیندانی دەکەن و یەك ساڵی تریش دەیخەنە ژێر چاودێری و دەست بەسەرییەوە. جا لەبریی ئەوەی بیخەنە ژێر زەبر و زەنگ و خۆسەپاندنی پۆلیسێکی ئاسایی یان پۆلیسێکی نهێنیی ئاساییەوە ـ لە کاتێکدا کە ئەو کەسێکە تەنانەت خۆسەپاندنی سوڵتانیشی پێ قبووڵ نەکرا ـ بۆ ئەو باشتر وایە کە لە سێدارە بدرێت.

خۆ ئەگەر کەسێکی وەك ئەم مرۆڤە بیەوێت و حەز بکات دەست لە کاروباری دنیا وەربدات و، کارمەندی و ئەرکی خاوێن و پیرۆزی بواری ئەوەی پێ بدەن، ئەوا دەیتوانی پێشەوایەتیی ڕووداوێك بکات کە بە دەیان جار لە ڕووداوی (مەنمەن) و (شۆڕشەکەی شێخ سەعید) گەورەتر بوایە. واتە: دەیتوانی دەنگێکی گەورەی چەشنی زرمەی تۆپ بە گوێی ئێوەدا بدات، نەك دەنگێکی وەك ویزەی باڵی مێش!

بەڵێ، من ئەوە دەخەمە پێش چاوی حکوومەتی کۆماری کە هەرچی بەڵا و گیرو گرفتێك دووچاری دەبم هەر هەمووی ئەنجامی پیلان و پڕوپاگەندەی ڕێکخراوێکی بەلشەفیی نهێنییە، ئەوەتا کەش و هەوایەکیان بۆ پڕوپاگەندەی گشتی و هەمەلایەنەی ئەوتۆ ساز کردووە کە تا ئێستا شتی وا نەبینراوە و، ترس و تۆقاندنێکی زۆریشیان بڵاو کردووەتەوە. بەڵگەشمان ئەوەیە کە وا ماوەی شەش مانگە هیچ کام لە هاوڕێکانم کە ژمارەیان دەگاتە سەد هەزار کەس نەیتوانیوە یەك نامەم بۆ بنێرێت، تەنانەت سڵاوێکیشم پێ بگەیەنێت. جا ئەو پیلانگێڕانەی کە لە هەوڵی خەڵەتاندنی حکوومەت و لەخشتەبردنیدان، بە ڕاپۆرتە نهێنییەکانیان توانیویانە هەر لە پارێزگاکانی خۆرهەڵاتەوە هەتا دەگاتە پارێزگاکانی خۆرئاوای وڵات پشکنین و لێپرسینەوە و لێکۆڵینەوە ساز بکەن.

ئەو نەخشەیەی کە پیلانگێڕان دایانڕشتبوو بە جۆرێکی ئەوتۆ ڕێکخرابوو کە بڵێی ڕووداوێکی یەکجار گەورە لە ئارادایە و، من و هەزاران کەسی تری وەك من لەسەر ئەو ڕووداوە سزای سەخت دەدرێین. کەچی بە سزایەکی هێندە بێ نرخ کۆتایی پێ هات کە دەگونجێ لەسەر هەر کەسێکی ئاسایی دەربکرێت لەسەر دزینی شتێکی بێ نرخ و بەها.

ئەوەبوو سزای ساڵێك بەندکردنیان بۆ پازدە کەسی بێ تاوانی نێوان سەد و پازدە کەس دەرکرد!

ئایا هیچ کەسێکی ژیر و هۆشمەند هەیە کە شمشێرێکی تیژی بە دەستەوە بێت و بە سووکی لە کلکی شێرێکی گەورەی بژەنێت و بەو جۆرە لە دژی خۆی بیوروژێنێت؟ چونکە ئەگەر مەبەستی خۆپاراستن یان لەگەڵ جەنگانی ئەو شێرە بێت ئەوا شمشێرە تیژەکەی لە شوێنێکی تری جەستەی ئەو شێرەدا بەکار دەهێنا!

دیارە دەرکردنی سزایەکی سووکەڵەی ئاوا لە دژم بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە پێتان وایە من وەکو ئەو کەسە وام!

جا ئەگەر کەسێك بم بە وێنەی ئەو ڕەفتارە دوور لە هەست و ژیرییە هەڵسوکەوت بکەم، ئیتر بۆچی سەرانسەری ئەم وڵاتەتان لە ترس و دڵەڕاوکێ پڕکردووە؟ یان چ پێویستییەك بەم هەموو پڕوپاگەندانە هەیە کە بۆ هەژاندنی ڕای گشتی لە دژی من بڵاوی دەکەنەوە؟ دەبوو بە وێنەی شێتێکی ئاسایی مامەڵەتان لەگەڵدا بکردمایە و بتاننادرمایە بۆ نەخۆشخانەی شێتان!

خۆ ئەگەر پێتان وایە من کەسێکی گرنگی مەترسیدارم و لە ئاستی گرتنەبەری ئەو تەگبیر و خۆئامادەکارییە گرنگانەدام کە لە دژی من دەیگرنەبەر، ئەوا هەرگیز مەنتیق و ژیری ڕێ بەوە نادەن کە بڕۆم لە کلکی ئەو شێرە یان ئەو دڕندەیە بژەنم و لە دژی خۆم بیوروژێنم، بەڵکو دەبێ بەپێی توانا خۆمی لێ بپارێزم. هەر لەبەر ئەوەشە کە دەبینن ماوەی دە ساڵە بە حەز و ویستی خۆم ژیانی گۆشەگیریم هەڵبژارد و، هێندە گوشار و ئازارم قبووڵ کرد کە هیچ مرۆڤێك لە توانایدا نییە و، لە هیچ کاروبارێکی حکوومەتدا خۆم هەڵنەقورتاندووە و تەنانەت هەر حەزیشم لە کاری لەو جۆرە نەکردووە، چونکە ئەرکی خاوێنی سەرشانم ڕێی کاری وام پێ نادات.

ئەی ئەهلی حەل و عەقد!

ئایا دەگونجێ کەسێك کە بیست و پێنج ساڵ پێش ئێستا ـ بە شایەتیی ڕۆژنامەکانی ئەو کاتە ـ توانیی بە نووسینی تەنها یەك وتار بیری سی هەزار کەس و، سەرنجی گرنگی پێدانی سوپای بزووتنەوە[1] بەلای خۆیدا ڕابکێشێت و، بە شەش وشە وەڵامی

(١) سوپای بزووتنەوە ئەو سوپایە بوو کە ئیتیحادییەکان لە مەڵبەندی هێزی خۆیان: شاری "سولانیك"ەوە بە سەرکردەیی "مەحموود شەوکەت پاشا" و بۆ سەرکوت کردنی یاخی بوونەکەی ڕووداوی (٣١)ی مارت و گێڕانەوەی دەسەڵاتی ئیتیحادییەکان هێنایان بۆ ئەستەمبووڵ. (وەرگێڕ)

پرسیارەکانی سەرگەورەی قەشەکانی ئینگلتەرای دایەوە کە دەیویست بە شەش سەد وشە وەڵام بدرێنەوە و، لە سەرەتای سەردەمی سەربەستیدا[1] وەك هەر سیاسەتمەدارێکی شارەزا و لێزان وتاری ئاراستەی جەماوەر دەکرد.. ئایا دەگونجێ لە سەد و بیست پەیامی کەسێکی ئاوادا لە پازدە وشە زیاتری تێدا نەبێت کە پەیوەندیان بە سیاسەت و کاروباری سەر بە دنیاوە هەبێت؟ ئایا هیچ ژیریەك قەناعەت بەوە دەکات کە پیاوی ئاوا رێی سیاسەتی گرتووەتەبەر و چەند ئامانجێکی دنیایی هەیە؟ چونکە ئەگەر بایەخی بە سیاسەت بدایە و خۆی لە کاروباری حکوومەتدا هەڵبقورتاندایە ئەوا لە سەد شوێنی تەنها یەك کتێبیدا چ بە راشکاوی و چ بە هێما ئەو بایەخدانەی دەردەکەوت. خۆ ئەگەر ئامانجی ئەو ئاراستەکردنی رەخنەی سیاسی بوایە ئایا نەیدەتوانی جگە لە باسی پزشتەیی و بابەتی میرات - کە لەو بابەت و دەستوورانەن هەر لە مێژەوە هەن - شتی تری بۆ ئاراستەکردنی رەخنەکانی بدۆزیایەتەوە؟

هەر کەسێك هەڵگری بیرێکی سیاسیی دیاری کراو بێت دەتوانێت سەدان هەزار بابەتی رەخنە لێگرتن بدۆزێتەوە لەم رژێمە کۆماریەدا کە ئاڵوگۆڕێکی گەورەی بەرپا کرد، نەك تەنها یەك بابەت و دوو بابەت! چونکە ئایا دەگونجێ ئەو گۆڕانکاریەی حکوومەت ئەنجامی دا بترنجێنرێتە دوو مەسەلە و بابەتی بچووکەوە؟ خۆ هەرچەندە من بە بێ ئەوەی نیازی ئاراستەکردنی هیچ رەخنەیەکم بووبێت، ئەوان دوو سێ وشەیان لە یەك دوو کتێبی پێشووی مندا دەرهێناوە و ئیددیعای ئەوەیان کردووە کە گوایا من هێرش دەکەمە سەر سیستەمی حکوومەت و کوودەتاکەی.

ئێستا من لە ئێوە دەپرسم: ئایا لێدوانی من لە بابەتێکی زانستیی ئەوتۆ کە شایانی هیچ سزایەکی تەنانەت یەکجار بچووکیش نیە ئەوە دەهێنێت کە سەرانسەری وڵات سەرقاڵ بکرێت و ترس و بیم لە هەموو لایەکدا بڵاو بکرێتەوە؟

دەرکردنی سزایەکی سووکەڵە و بێ نرخ لەسەر من و چەند کەسێکی کەمی هاوڕێیانم و.. بڵاوکردنەوەی پروپاگەندەی توندوتیژ و چڕوپڕ لە دژمان لە هەموو لایەکی وڵاتدا و.. نانەوەی کەش و هەوای ترس و تۆقاندن لەناو خەڵکیدا بە نیازی دوور خستنەوەیان لێمان و بێزاندمان لە بەرچاویاندا و.. هێنانی هێزێکی گەورە لە لایەن

(٢) سەردەمی سەربەستی بە یەکەم ماوەی حوکمی ئیتیحادیەکان دەوترێت لە دوای لابردنی سوڵتان عەبدولحەمید. ئەو قۆناغەش بەم ناوە ناسراوە، دەنا لە راستیدا ئیتیحادیەکان لەو ماوەیەدا سیستەمێکی حیزبیی دیکتاتۆریان دامەزراند. (وەرگێر)

"شوکری قایا"وە بۆ شاری "ئیسپارتە" بۆ ئەنجامدانی کارێك کە تەنانەت یەك دانە سەرباز دەتوانێت ئەنجامی بدات، کە دەستگیرکردن و بەند کردنی منە و.. سەردانی "عیصمەت ئینۆنۆ"ی سەرۆك وەزیران بۆ پارێزگاکانی خۆرهەڵات بە هەمان بۆنەوە و.. ڕی نەدان بە قسەکردنی من بۆ ماوەی دوو مانگ و.. بوار نەدان بە هیچ کەسێك کە هەواڵم بپرسێت و سڵاوێکم لێ بکات، لە کاتێکدا کە من لەم غەریبییەمدا کەسێکی تەنها و بێ هاودەمم..

هەموو ئەمانە ئاماژە بۆ باروذۆخێکی هێندە نامۆ و نابەجێ دەکەن کە هیچ داناییەکی تێدا نییە و شایانی شان و شکۆی هیچ حکوومەتێك نییە لە دنیادا، چ جای حکوومەتی کۆماری کە دەبوو چاودێریی یاسای بکردایە و ڕێزی لێ بگرتایە، لە کاتێکدا کە وشەی "حکوومەت" ئەوە دەگەیەنێت کارەکان بە حیکمەت و دانایی مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت!

من دەمەوێ لە چوارچێوەی یاسادا پارێزگاری لە مافەکانم بکرێت. هەرکەسێکیش پێچەوانەی یاسا ڕەفتار دەنوێنێت و هەر بە ناوی یاساوە یاسا پێشێل دەکات من بە تاوانبار ناوزەدی دەکەم. بێ گومان یاساکانی حکوومەتی کۆماری دەست بە ڕووی کردارەکانی ئەو تاوانبارانەوە دەنێت و، هیوادارم مافە زەوتکراوەکانم پێ بدرێتەوە.

سەعیدی نوورسی

* * *

تێبینی:

مەکتووبی شازدەهەمی کتێبی "مەکتووبات" و پاشکۆکەی بە بەرگری دادەنرێت لە مامۆستا نوورسی و لە پەیامەکانی نوور. هەر لەبەر ئەوەشە کە مامۆستا نوورسی لێرەدا و لە نێوان ئەم تیشکی چواردەهەمەدا دایناوەتەوە. هەر خوێنەرێکی بەڕێز حەز بە خوێندنەوەی دەکات با بفەرموێ لە شوێنی ناوبراو لە کتێبی "مەکتووبات"دا سەیری بکات. (وەرگێر)

* * *

چەند نامەیەك لە بەندیخانەوە

باسمه سبحانه
السلام عليكم ورحمة الله وبركاته أبداً دائماً

برا ئازیز و بەوەفاکانم!

سێ ڕووناکیی دڵدەرەوەم دی، وا لە سێ خاڵدا ڕوونیان دەکەمەوە بۆ ئەوانەی کە دووچاری بەندیخانە بوون و ئەوانەی چاودێرییان دەکەن و ئەوانەش کە لە ئیش و کار و گوزەرانیاندا یارمەتییان دەدەن:

خاڵی یەکەم:

دەکرێ و دەگونجێ هەموو ڕۆژێکی ئەو تەمەنەی لە بەندیخانەدا بەسەر دەبرێت، پاداشتی پەرستنی دە دانە ڕۆژ دەستی مرۆڤ بخات و، ئەو سەعاتانەش کە لە ئەنجامدا لەناو دەچن، دەگونجێ بکرێن بە چەندین سەعاتی نەمر و هەتاهەتایی. بگرە دەگونجێ بردنەسەری چەند ساڵێك لە بەندیخانەدا، بکرێت بەهۆی ڕزگاربوون لە ملیۆنەها ساڵی بەندیخانەی هەمیشەیی.

مەرجی ئەم قازانجە مەزنەی ئیمانداران، بەجێهێنانی فەرزەکان و پەشیمان بوونەوەیە لە بەردەم خوای گەورەدا لەو تاوان و گوناهانەی گەیاندوویانەتە بەندیخانە و، شوکرانە بژێری و ئارامگرتنە تەنها لەبەر خوای گەورە. سەرەڕای ئەوەی کە بەندیخانە خۆیشی دەستی مرۆڤ لە گەلێ گوناه دەگێڕێتەوە.

خاڵی دووەم:

نەمانی ئازار لەزەتە و، نەمانی لەزەتیش ئازارە.

بەڵێ، هەرکەسێك بیر لە ڕۆژانی خۆش گوزەرانیی ژیانی بکاتەوە، ئەوا لە گیانی خۆیدا هەست بە خەم و خەفەت دەکات بۆ نەمانیان، بە چەشنێ کە وشەی ئاخ و داخی حەسرەت و پەژارە لە زمانی دەردەچێت. بەڵام ئەگەر بیر لە ڕۆژگارانی بەڵا و موسیبەتی بکاتەوە، ئەوا لە دڵ و گیانی خۆیدا هەست بە خۆشی و شادیی نەمانیان دەکات و،

زمانیشی بە وتنی: "الحمد لله" و دەربڕینی شوکرانەبژێریی خواوەند، ئەو خۆشی‌یە دەردەبڕێت، چونکە بەڵا و گیروگرفتەکانی ئەو ڕۆژانە ڕۆشتن و پاداشتیان پاشەکەوت کرد. ئیتر ئەو مرۆڤە دڵی بەمە دەکرێتەوە و بۆ خۆی دەحەوێتەوە.

واتە: ئازارێکی کاتیی یەك سەعات، تام و لەزەتێکی مەعنەوی لە گیاندا بەجێ دەهێڵێت.. بە پێچەوانەشەوە لەزەتێکی کاتیی تەنها یەك سەعات ئازارێکی مەعنەوی لە گیاندا بەجێ‌دەهێڵێت!

جا مادەم "ڕاستی" بەم جۆرەیە و، مادەم سەعاتەکانی بەڵا و موسیبەتیش، کە لەگەڵ ئازارەکانیاندا ڕۆشتن و بەسەرچوون، وەکو ئەوەوان کە هەر نەبوو بێتن.. مادەم ڕۆژگارانی بەڵا و موسیبەتی ئایندەش هێشتا نەهاتوون، کەواتە ئەوانیش وەك "نەبوو" وان. خۆ دیارە شتی "نەبوو"یش ئازاری نی‌یە..

مادەم وایە.. ئەوا دەربڕینی بێ‌ئارامی و ترس و بیم لە ئازارەکانی ڕابوردوو و ئەوانەی ئایندەش کە هێشتا نەهاتوون و هەموویان لە حوکمی "نەبوو"دان، بە گێلی و نەفامی دادەنرێت.

هەروەها سکاڵا کردن لە دەست خوای گەورە و، موحاسەبە نەکردنی دەروونی بەدخوازی پڕقسوور و، کات بەسەربردن بە حەسرەت و هەنسکدان و خەم هەڵڕشتن، هەموو ئەمانە، ئەوپەڕی نەفامین. ئایا ئەو کەسەی کە ئەمە حاڵیەتی لەوە نەفامتر نی‌یە کە لە ترسی برسێتی و تینوێتیی ڕۆژانی ئایندەی، هەر لە بەیانی‌یەوە تا ئێوارە، خەریکی خواردن و خواردنەوە بێت؟

بەڵێ، ئەگەر مرۆڤ هێزی ئارامگرتنی خۆی بە ڕاست و چەپدا - واتە بە ڕابوردوو و ئایندەدا - بڵاو نەکاتەوە و، ئاراستەی تەنها ئەو ڕۆژەی بکات کە تیایدایە، ئەوا تەنها ئەو هێزەی سەروزیادە بۆ کردنەوەی گرێ کوێرەی هەموو تەنگ و چەڵەمەکانی ژیانی.

تەنانەت من دەڵێم و - سکاڵاش ناکەم - ئەو سەختڵەت کردنە ماددی و مەعنەوی‌یانەی کە لەم قوتابخانە یوسفی‌یە سێ‌هەمەدا[1] و لەماوەی چەند ڕۆژێکدا هاتنە ڕێم، بە درێژایی ژیانم شتی وام نەدیوە، بە تایبەت مەحرووم کردنم لە خزمەتگوزاریی نوور، لەکاتێکدا کە چەندین نەخۆشی سەری تێ کردووم..

(١) مەبەست بەندیخانەی شاری (ئافیوون)ە کە ساڵی ١٩٤٨ز مامۆستا نوورسی و قوتابیانی نووری تێدا بەند کران. (وەرگێڕ)

جا لەو کاتەدا کـە دڵ و گیـانم بەدەست ئـەم هـەموو تـەنگی و نائومێدی‌یـەوە پێکـەوە دەگوشران، چاودێریی خوای گەورە ئەو ڕاستی‌یەی پێشووی بە هاناوە ناردم. ئیتر دڵم بە تەواوی کرایەوە و ئەو دڵتەنگی و سەختڵەتی‌یانەم نەمان و بە ئازاری بەندیخانە و نەخۆشـی ڕازی بووم. چونکە هەر کەسێك وەك من لە لێواری گۆڕەکەیدا بێت، گەلێ قازانجیەتی یەك سەعاتی تەمەنی – کە دەگونجێ بە بێ ئاگایی لێی بڕوات – بە دە سەعات پەرستن بـۆ بژمێررێت.

ئیتر شوکرانەیەکی زۆرم لەسەر ئەمە پێشکەشی خوای گەورە کرد.

خاڵی سێهەم:

یارمەتیدانی پڕ سۆز و بەشەفەقەتی بەندکراوان و، بەدەست‌گەیاندنی ڕزق و ڕۆزی‌یان کە پێویستیان پێیەتی و، چارەسەر کردنی زامە مەعنەوی‌یەکانیان بە مەڵهەمی دڵنـەوایی و دڵدانەوە.. هەر یـەك لەمانـە هەرچـەندە کـارێکی ئاسـانە، بـەڵام پاداشتی گەلـێ مـەزن و زۆری تێدایە، چونکە بەدەست‌گەیاندنی ئەو ڕزق و ڕۆزی‌یەی کە لە دەرەوە بۆیـان دێـت لە حوکمی "سەدەقە"دایە و لە تۆماری کردەوە چاکەکانی ئەو کەسەدا دەنووسـرێت کـە ئەو ڕۆزی‌یەی بە دەستی ئەو بەندکراوە گەیاندووە، چ ئەوانەی لـە دەرەوە بۆیـان هێنـاوە، چ پاسـەوانەکان و چ ئـەو چاودێرانـەش کـە لـەم کـارەدا یارمـەتی‌یان دەدەن. بـە تایبـەت ئەگـەر بەندکراوەکـە پیر و بەتەمەن یان نەخۆش یان ئاوارە و دوور لـە شـاری خـۆی یـان هەژار و نەدارا بێت، ئەوا پاداشتی ئەو "سەدەقە مەعنەوی‌یە" گەلـێ زیاتر دەبێت.

مەرجی ئەم قازانجە: ئەنجامدانی نوێژە فەرزەکانە، بۆ ئەوەی ئەم خزمەتگوزاری‌یە تەنها لەبەر خوای گەورە بێت، لەگەڵ مەرجێکی تردا کە بریتی‌یە لەوەی ئەو خزمەتگوزاری‌یە هاوڕێی شـەفەقەت و بـەزەیی و سـۆز و میـهرەبانی و خۆشەویستی بێـت و هیـچ منـەتێکی ئاوێتە نەبێت.

* * *

باسمه سبحانه

بەندکراوان گەلـێ پێویستیان بەو دڵنەوایی‌یە ڕاستەقینە و دڵدانـەوە پـاك و بێگـەردەیـە کە لە "پەیامەکانی نوور"دا هەن. بە تایبەت ئەو لاوانەی کە بە دەستی هـەوا و ئـارەزووی خۆیان زلـلـەی تـەمێ کـردن و سەرزەنشتیان چەشتووە و، هـەرەتی جوانیـی تەمـەنیان لـە

بەندیخانەکاندا بەسەر بردووە، ئەوانە چەندە پێویستیان بە "نان"ە هێندەش پێویستیان بە "نوور"ە.

دەماری لاو هەردەم بۆ هەوا و ئارەزووی هەستەکانی لێدەدات و بەدەم ئەو هەستانەوە زیاتر دەڕوات و پتر گوێڕایەڵیان دەبێت تاکو عەقڵ و ژیری! ئاشکرایشە هەوا و ئارەزوو لە دەمی قوڵپدان و هەڵچوونیدا سەنگی درەمێك لەزەتی ئێستای بەلاوە باشترە لەچاو سەنگی یەك "تەن" تام و لەزەتی داهاتوو. دەبینیت بەهۆی هاندەری هەوا و ئارەزووی تام و لەزەتی یەك خولەکی "تۆڵە سەندنەوە" لاوێك دەچێت مرۆڤێکی بێ تاوان دەکوژێت و، لە ئەنجامی ئەم کارەشیدا هەشت هەزار کاتژمێری تەمەنی بە ئەشکەنجەی بەندیخانەوە دەتلێتەوە.. هەروەها "لاو" جڵەوی خۆی بۆ تام و لەزەتی سەعاتێکی ڕابواردن لە "مەسەلەی شەرەف"دا شل دەکات، پاشان لە ئەنجامی ئەمەدا ئازاری هەزاران ڕۆژی بەندیخانە و ترسان لە دوژمنەکەی دەچێژێت.

بەم جۆرە، بەختەوەریی تەمەنی ئەم لاوە لە نێوان دڵەتەپێ و نیگەرانی و ترس و لەرز و ئازاردا بە زایە دەچێت.

بەم جۆرە، لاوانی هەژار دەکەونە ناو چەندین گیروگرفتی سەختی زۆری وەك ئەمانەی باس کران. بە ڕادەیەك کە خۆشترین و شیرینترین ڕۆژگارانی ژیانیان لێ دەبێت بە سەختترین و تاڵترین و، دەکەونە بارێکی هێندە ناهەموارەوە کە مرۆڤ بەزەیی پێیاندا بێتەوە، بە تایبەت دوای ئەوەی کە چەندین گێژەڵووکەی لار و چەوت لە باکوورەوە هەڵیان کرد و چەندەها ئاشووبی کاولکاریان لەگەڵ خۆیاندا بۆ ئەم چەرخەی ئێستامان هێنا، چونکە شەرەف و نامووسی ئافرەتان و کچانی جوان بۆ هەوا و ئارەزووی دواڕۆژ نەبینی لاوان موباح دەکەن و، بۆ تێکەڵیی بێئابڕوانە هانیان دەدەن. سەرەڕای ئەوەش، سەروەت و سامانی دەوڵەمەندان بۆ چەند هەژارێکی هەرزە و نەفام بە حەڵاڵ دادەنێن.

جەستەی هەموو مرۆڤایەتی لە بەردەم ئەم هەموو تاوانە ناڕەوایانەی لە دژی دەکرێن، تەزووی پێدا دێت!

لاوانی موسڵمانی ئەم چەرخە پڕ لە تەنگانە و دەردیسەرییە، دەبێ چاکی لێبڕان بکەن بە لادا و قۆڵی مەردانەی لێ هەڵبماڵن، تاکو ئەم هەڵوێستە ڕزگار بکەن و، شمشێرە ئەڵماسییەکانی "پەیامەکانی نوور" و بەڵگە گومانبڕەکانی (کە لە پەیامی: بەری درەختی ئیمان و، ڕابەری لاوان و، هاوچەشنیاندان) بە دەستەوە بگرن و بەرگری

لە خۆیان بکەن و بەرەنگاری ئەو هێرشە ڕامالەرە بینەوە کە لە دوو قۆڵەوە دەکرێتە سەریان. دەنا پاشەڕۆژی لاوانی جیهان و بەختەوەریی ژیانیان تیادەچێت و، خۆش گوزەرانیی دوارۆژیشیان نامێنێت و، هەموو ئەمانەیان لێ دەبێت بە ئەشکەنجە و ئازار، چونکە لە ئەنجامی زیادەڕەوی و بەدکرداری‌یاندا لە خەستەخانەکاندا دەکەون و، بەهۆی هەڵەشەیی و سەرەڕۆیی‌یشەوە لە بەندیخانەکان توند دەکرێن و، ڕۆژگارانی پیریشیان بە گریانی بەکوڵ و هەنسك و پەژارەی پڕ لە حەسرەت و خەم لێ دەگوزەرێت!

بەڵام ئەگەر لاو لە ڕێی پەروەردەی قورئان و بەهۆی ڕاستی‌یەکانی پەیامەکانی نوورەوە خۆی پاراست، ئەوا دەبێ بە: لاوێکی ڕابەری ڕاستەقینە و، مرۆڤێکی کامڵ و، موسڵمانێکی بە ڕاستی بەختەوەر و، پادشای هەموو بوونەوەران.

بەڵێ، ئەگەر لاو تەنها یەك سەعاتی بیست و چوار سەعاتەکەی ڕۆژگارانی بەندیخانەی لە بەجێهێنانی فەرزەکاندا بەسەر ببات و لەو تاوان و گوناهانەی گەیاندوویانەتە بەندیخانە پەشیمان بێتەوە و، وەك بەندیخانە لەو خراپکاری‌یانەی دوور خستووەتەوە، بۆ خۆیشی دوور بکەوێتەوە لێیان، ئەوا چەندین سوودی زۆری دەست دەکەوێت بۆ ژیان و دوارۆژی خۆی و بۆ وڵات و نەتەوە و کەسوکار و خۆشەویستانیشی، سەرەڕای ئەوەش کە لاوی‌یەکی هەمیشەیی لە بەهەشتدا دەست دەکەوێت لە بریی لاویی کاتیی ئەم دنیای کە پازدە ساڵ ناخایەنێت.

هەموو کتێبە ئاسمانی‌یەکان، لە پێش هەموویانەوە قورئانی پیرۆز، بەوپەڕی دڵنیایی‌یەوە، مژدە و هەواڵی ئەم ڕاستی‌یەمان دەدەنێ.

بەڵێ، ئەگەر لاو بە گرتنەبەری ڕێی ڕاست و ئەنجامدانی پەرستنەکان، شوکرانەبژێریی نیعمەتی "لاوی" بکات کە سەردەمێکی خۆش و جوانە، ئەوا ئەو نیعمەتی لاوی‌یەی کە پێی بەخشراوە لە زیادبووندا دەبێت و کەم ناکات و دەمێنێت و تام و جوانی‌یەکەشی پتر زیاد دەکات. دەنا لاوی‌یەکەی لێ دەبێت بە بەڵا و گیروگرفتێکی بەسوێ و ئازار و، لەناو خەم و پەژارە و تەنگانەی ژیاندا ون دەبێت تا بە تەواوی دەڕوات و نامێنێت و، بەم پێیە سەردەمی لاوی‌یەکەی دەبێت بە ئەرکێکی قورس بەسەر شانی خۆی و کەسوکار و وڵات و نەتەوەکەیەوە بە گشتی.

ئنجا هەموو سەعاتێکی بەندیی ئەو بەندکراوەی بە ناڕەوا و ستەم بڕیاری بەندکردنی لەسەر دەرچووە، وەك پەرستنی ماوەی ڕۆژێکی تەواو وایە، بە مەرجێ فەرزەکانی ئەستۆی بەجێ‌بهێنێت و، بەندیخانە - بۆ ئەو - وەك مەڵبەندێکی گۆشەگیریی لێ دێت،

بە چەشنی زاهید و خواپەرستەكانی پێشین كە دەڕۆشتنە ناو ئەشكەوتەكانەوە و بۆ خواپەرستی لێ‌دەبڕان. واتە دەكرێ ئەو بەندكراوە وەكو ئەو زاهیدانە وابێت.

هەروەها ئەگەر ئەو بەندكراوە كەسێكی هەژار و نەخۆش و پیر بێت و، دڵیشی پەیوەستی ڕاستی‌یەكانی ئیمان بێت و، بۆ لای خوای گەورەی گەڕابێتەوە و، فەرزەكانی جێ‌بەجێ بكات، ئەوا هەموو سەعاتێكی بەندیخانەی لە حوكمی بیست سەعات پەرستشدا دەبێت و، بەندیخانە بۆ ئەو دەبێت بە قوتابخانەیەكی ئامۆژگاری و پەروەردەیی و مەڵبەندی خۆشویستنی یەكتری. چونكە ڕۆژگارانی ژیانی لەوێ لەگەڵ هاوەڵانیدا بە حەوانەوە دەباتە سەر. ئەمە سەرەڕای حەوانەوەی خۆی و سەرباری ئەوەش كە بە چاوی میهرەبانی‌یەوە خەڵكی بۆی دەڕوانن. تەنانەت لەوانەیە مانەوەی بەندیخانەی گەلێ پێ باشتر بێت لەو سەربەستی‌یەی دەرەوە كە لە هەموو لایەكەوە تاوان و گوناهی بەسەردا دەبارێت و، دڵی بەو وانەی ئامۆژگاری و پەروەردەكاری‌یانەی ناو بەندیخانە دەكرێتەوە..

خۆ كاتێك كە بەندیخانەش بەجێ‌دەهێڵێت وەكو پیاوكوژ و تۆڵەسێنەر ناڕواتە دەرەوە، بەڵكو ئەو كاتە پیاوێكی خواناسی باشی تۆبەكاری لێ دەردەچێت و، دەبێت بە ئەندامێكی سوودبەخشی ناو وڵات و هاووڵاتی‌یان، بە ڕادەیەك كە هەندێك لەو كەسانەی لە بەندیخانەكەی دەنیزلی لەگەڵ ئێمەدا بەند كرابوون، دوای ئەوەی لە ماوەیەكی گەلێ كورت و كەم خایەندا چەندین دەرس و ئامۆژگاری‌یان لە بارەی ئیمان و ڕەوشت بەرزی‌یەوە لە "پەیامەكانی نوور" وەرگرت، وتیان:

(ئەگەر بەندكراوان لە ماوەی پێنج حەفتەدا دەرس و ئامۆژگاری لە پەیامەكانی نوور وەربگرن، گەلێ باشترە بۆ ڕاستكردنەوەی هەڵسوكەوتیان، تاكو ئەوەی پازدە ساڵ بخرێنە بەندیخانەوە)!

جا مادەم مردن لەناوناچێت و كاتەكەشی پەردەی غەیبی بەسەردا دراوەتەوە و هەموو دەمێك دەگونجێ ڕووبەڕووی بینەوە و.. دەرگای گۆڕیش داناخرێت و، كاروانەكانی مرۆڤایەتی یەك لە دوای یەك لە پشت ئاسۆی گۆڕستانەوە ئاوا دەبن و.. مردن خۆیشی بۆ ئیمانداران وەك نامەی تەسریح و ڕزگار كردن وایە لە ئیعدامی هەمیشەیی – وەك بە ڕاستیی قورئان ئەمە ڕوون كراوەتەوە – هەروەها بۆ گومڕا نەفامەكانیش ئیعدامێكی

هەتاهەتاییـیە، وەك خۆیـان وای دەبینن، چونکە مردن جودایی‌یـەکی هەمیشەیی‌یە لـە هەموو کەسوکار و خۆشەویستانیان تەنانەت لە هەموو بوونەوەرانیش بە گشتی..

مادەم ئەمـە وایـە.. ئەوا بێ هیـچ گومـانێك بەختەوەرترین مرۆڤ ئەو کەسەیە کە: شوکرانەی پەروەردگاری بکـات و لـە بەندیخانەکەیدا ئارامگر و چاوەڕوانی پاداشتی خوای گەورە بێت و، دەرفەت لە کاتەکانی ئەوێی ببینێت و بە جوانترین و باشترین شێوە بەکاریان بـهێنێت و، بەپێی ڕێنمـایی پەیامەکانی نـوور بـۆ خزمـەتی ئیمـان و قورئـان تێ‌بکۆشێت.

ئەی مرۆڤی تووشبووی لەزەت و چێژی دنیا!

لـە مـاوەی حەفتا و پێـنج سـاڵی تەمەنمدا و، بـە هـەزاران تاقیکردنـەوەی ژیـانم و ئـەو ڕووداوانەی بەسەرم هاتوون، دڵنیا بووم لەوەی کە:

تام و چێژی ڕاسـتەقینە، کە ئازاری ئاوێتە نەبێت و، خۆشی‌یەك خـەم و پـەژارە لێڵـی نەکات و بەختەوەریی ڕاستەقینە و بێگەرد و تەواو تەنها بـە "ئیمـان" دەسـت دەکـەوێت و لەناو بازنەی "ڕاستی‌یەکانی ئیمان"دایە. دەنا بێ ئەم ئیمانە، تەنـها یـەك دانـە لـەزەتی دنیـا چەندەها ئازاری زۆر و زەبەندی تێدایە، چونکـە کاتێ کـە دنیـا لـەزەتێکی بـە ئەندازەی دەنکە ترێیەکت پێشـکەش دەکـات، دە دانـە زللـەی تونـدی بەسۆیشـت لـێ دەدات و، بەمەش تام و لەزەتی ژیانت لـێ دەسێنێتەوە.

ئەی ئەو بێچارانەی کە دووچاری بەڵا و گرفتاری موسیبەتی بەندیخانە بوون!

مادەم دنیاکەتان لە گریان و خەمباریدایە و، ژیانیشتان بە ئازار و بەڵا و موسیبەت لێڵ بووە، ئەوا تا دەتوانن تێ‌بکۆشن دواڕۆژیشتان بـە گریـان و پـەژارەوە لـێ نەگوزەرێت و ژیانی هەمیشەییتان بەختەوەر و شیرین بێت.

کەواتە برایـانم! ئەم هەلـە لەدەسـت مـەدەن، چونکـە هـەروەك دەکرێـت ئێشـکگرتنی ماوەی یەك سەعات بەرامبەر سوپای دوژمن لـە بـارودۆخێکی دژواردا، بـە خواپەرسـتیی مـاوەی یـەك سـاڵ بژمـێررێت، ئـەوا هـەموو سـەعاتە سـەختەکانی ژیـانی بەندیخانـەتان، لەودنیادا بە چەندەها سەعاتی خواپەرستی بۆ دادەنرێت، گـەر فـەرزەکانتان بەجێ‌بـهێنن. دیارە ئەو کاتەش دەردی‌سەری و بارە ناخۆشەکانتان بۆ دەبێت بە میهرەبانی و لێبوردن.

* * *

سەعیدی نوورسی

برایانی ئازیز و بەوەفام!

سەرەخۆشیتان ئاراستە ناکەم، بەڵکو پیرۆزباییتان لێ دەکەم. چونکە:

مادەم قەدەری خوای گەورە لەبەر خواستی حیکمەتێکی خۆی ئێمەی بەرەو ئەم قوتابخانە یوسفی‌یە سێ‌هەمە دایەبەر و، بەشێکی ڕۆزی‌یەکانمان لێرە دەرخوارد دەدات و، ڕۆزی‌یەکانمان ئێمەی بۆ ئێرە بانگ کردووە..

مادەم ئەزموونە بێ‌گومانەکانمان - تا ئێستا - تێی گەیاندووین کە چاودێریی خوای گەورە نەرمونیانە لەگەڵماندا و، بەهرەمەندی نهێنیی ئایەتی پیرۆزی: ﴿**وعسى أن تكرهوا شيئاً وهو خيرٌ لكم**﴾ی (البقرة:٢١٦) کردووین..

مادەم برا تازەکانمان لەم قوتابخانە یوسفی‌یەدا لە هەموو کەسێك زیاتر پێویستیان بەو دڵدانەوەیە هەیە کە پەیامەکانی نوور دەیبەخشن.

مادەم ئەو کەسانەی کە لە فەرمانگەکانی "داد"دا کار دەکەن زیاتر لە کارمەندەکانی تر پێویستیان بەو دەستوورە بەرزانە هەیە کە پەیامەکانی نوور لە خۆیان گرتوون..

مادەم بەشەکانی پەیامەکانی نوور لە دەرەوەی بەندیخانە و بە ڕادەیەکی یەکجار زۆر و لە بریی ئێوە ئەرکەکانی سەرشانیان ئەنجام دەدەن و فتووحاتیان ڕاناوەستێت..

مادەم هەموو سەعاتێکی فانیی ژیانی ناو ئەم بەندیخانەیە وەك چەندین سەعاتی پەرستشی باقی و هەمیشەیی وایە..

ئەوا بەپێی ئەم خاڵانە، پێویستە خۆمان بە کاڵای ئارامی و دامەزراوی برازێنینەوە و، بە دڵخۆشی‌یەوە سوپاسی بەدیهێنەرمان بکەین بەرامبەر بەم ڕووداوە..

وا هەموو نامە بچووکە دڵدەرەوەکانتان بۆ دەنێرمەوە کە لە بەندیخانەی "دەنیزلی"دا نووسیمانن.

لە خوا داواکارین کە ئەو برگانەی پڕن لە ڕاستی‌یەکان، دڵنەوایی بە ئێوەش بدات..

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

یەکەم: سوپاسی نەبڕاوە و بێ کۆتایی بۆ خوای گەورە کە چەند پێشڕەوێکی مەعنەوی لە موفتی و واعیز و پێشنوێژ و زانایان کە - کە خاوەنی ڕاستەقینەی

پەیامەکانی نـوورن – لـە مـەیداندا دەرکـەوتن، چونکـە تـا ئێـستا هـەر قوتابیـان و لاوان و مامۆستایانی قوتابخانەکان قوتابیی بەغیرەتی قوتابخانەی نوور بوون..

بۆیە هەزار پیرۆزبایی و ئافـەرینتان لـێ بێـت ئـەی ئەدهـەم و ئیـبراهیم و عـەلی و عوسمان! بە ڕاستی ڕووی ئەهلی قوتابخانە شەرعی‌یەکانتان سپی کـرد و، دوودڵی‌یەکـەی ئەوانتان گۆڕی بە ئازایەتی و هەنگاونان بەرەو پێش.

دووهەم: نابێ ئەوانەی کە لە ئەنجامی چـالاکی و تووڕەبوونـی بێگـەردیان بـۆ خـوای گـەورە ئـەو ڕووداوەیـان هێنایـە گـۆڕێ، خەفـەت بخـۆن و پەشـیمان ببنـەوە، چونکـە بەندیخانەی "دەنیزلی" لە ڕووی ئاکام و ئەنجامەکانەوە پیت و بەرەکەتی بەوانە بەخشی کە لە کارەکانیاندا حەزەریان نەکرد، لەبەر ئـەوەی مـاندوو بوونـی کـەمیان هاتـەڕێ، بـەڵام سوودێکی مەعنەویی یەکجار گەورەیان دەست کەوت. لە خوای گەورە داواکارین کـە ئەم قوتابخانەی یووسفی‌یە سێ‌هەمە کەمتر نەبێت لەوەی پێش خۆی.

سێ‌هەم: دەبێ لەسەر ئـەم بارودۆخـە دژوارەی بەندیخانـەمان سوپاسـی خـوای گـەورە بکەین، لەبەر ئەوەی بەپێی سەختی و گیروگرفتەکان پاداشتەکانمان زیاد دەبن..

هەروەك دەبێ لە هـەمان کـاتدا بـۆ ئـەنجامدانی ئـەرکی سەرشـانمان هـەوڵ بدەیـن، کـە خزمـەت کردنـی ئیمانـە بەوپـەڕی ئیخلاسـەوە. سـەرکەوتنیش لـە کارەکانمـاندا و بەدەستهێنانی ئاکامی باش بە دەستی خوای گەورەیە و ئێمە خۆمـانی تێـدا هـەڵناقورتێنین، بەڵکو بەرامبـەر بـەم شـوێنانەی گۆشـەگیریمان هـەردەم ئـارام دەگریـن و سوپاسـی خـوای گەورە دەکەین و دەڵێین: (خيرُ الأمورِ أحمَزُها).

دەبێ ئەوەش بزانین کە ئـەم ڕووداوە نیشـانەی قبـووڵ بوونـی کارەکانمانـە و، بەڵگـە و نیشانەشە لەسەر ئەوەی کە لەم جیهادە خاوێنەماندا تاقیکردنەوەمان کۆتایی پێ هێناوە.

* * *

بۆ بەڕێز بەڕێوەبەری بەندیخانە و دەستەی کارگێڕی!

داواکاری‌یەکی سادەم هەیە کە بە ڕواڵەت هیچ گرنگی‌یەکی نی‌یـە، بـەڵام سـەبارەت بە من زۆر گرنگە:

ئـەم ژیانـەم کـە لـە زینـدانی تـەنیایی و دامـاڵینی تـەواوەتیم لـە خـەڵکی بەسـەرچووە و تەمەنیشم کە خۆی لە حەفتا و پێنج ساڵ داوە، هێندە جەسـتەی منیـان لاواز کـردووە کـە

توانای کوتان و دەرزی لێدانی لە دژی نەخۆشی‌یەکان نەماوە. پێش ماوەیەکی یەکجار زۆر دەرزیی کوتانیان لێ دام، کەچی برینەکەی بیست ساڵی خایاند، بە ڕادەیەك کە ئەو برینە سەبارەت بە من وەك ژەهرێکی هەمیشە و بەردەوامی لێ هات و، دوو دکتۆرە هاوڕێکەی "ئەمیرداغ"یش ئاگاداری ئەمەن. ئنجا چوار ساڵ لەمەوبەر هاودەم لەگەڵ بەندکراوانی بەندیخانەی "دەنیزلی"دا دەرزیی کوتانیان لێ دام و لە ئەنجامی ئەو کوتانەدا بیست ڕۆژ لە جێگادا کەوتم، لە کاتێکدا کە هیچ زیانێکی بە کەسیان نەگەیاند و، پارێزگاری و چاودێریی خوای گەورەم سەروزیاد بوو، چونکە ناچاری ئەوە نەبووم کە بڕۆم بۆ نەخۆشخانە..

بەو واتایەی کە جەستەم بە هیچ جۆرێك توانای کوتان و دەرزی لێدانی نەماوە. جگە لەوەی کە بەهانەی زۆر بەهێزیشم بە دەستەوەیە، چونکە تەمەنم گەیشتووەتە حەفتا و پێنج ساڵ و جەستەشم ئەوەندە لاواز بووە کە لەوانەیە توانای لوقاحی منالێکی تەمەن دە ساڵیشی نەمابێت. وێڕای ئەوەش کە من ژیانم بە تەنیایی و دابڕانی تەواوەتی لە خەڵکی لێ دەگوزەرێت و تێکەڵیی کەس ناکەم.

دوو مانگ پێش ئێستاش پارێزگار دوو پزیشکی نارد بۆ "ئەمیرداغ" و پشکنینێکی تەواویان لەسەر کردم، لە ئەنجامدا هیچ نەخۆشی‌یەکی پەرەسێنیان تێدا نەبینیم و، جگە لە لاوازیی زۆر و کۆڵنجی پشتم شتی تریان لە مندا شك نەبرد.

جا ئەم حاڵەتەم هەرگیز توانای کوتانم نادات. بۆیە تکایەکی گەرمتان لێ دەکەم کە ڕەوانەی نەخۆشخانەم مەکەن و مەخەنە ژێر زەبر و زۆر و خۆسەپاندنی پزیشکەکان و ئەوانەی کە نایانناسم، چونکە ناتوانم لە بارودۆخی لەو جۆرەدا بژێمەوە و لە هەموو ژیانیشمدا شتی وام لە تواناداا نەبووە، بە تایبەت لەم بیست ساڵەی دواییدا کە بە دابڕانی تەواوەتی لە خەڵکی ژیاوم.

خۆ هەرچەندە لەم ماوەیەدا حەوانەوەی خۆم لەوەدا دەبینم کە بڕۆمە ناو گۆڕەکەمەوە، بەڵام ئێستا مانەوەم لە بەندیخانەدا لە گۆڕ پێ باشترە، لەبەر ئەو مامەڵە مرۆییانەی لەم بەندیخانەیەدا هەستم پێ کردووە و، بۆ ئەوەش کە هەست و نەستی دەستەی کارگێڕیی بەندیخانە زامدار نەکەم، سەرباری بڵاوکردنەوەی دڵدانەوە و دڵنەواییش لە دڵی بەندکراواندا.

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

یەکەم:

ئێوە - ئەی برایانی بەڕێزم!- هەرگیز بەو سووکایەتی و ئازاردانە خەم مەخۆن کە بە تایبەتی ئاراستەی کەسی منی دەکەن. چونکە نـاتوانن هیـچ ناتەواوی‌یـەك لـە پەیامـەکانی نووردا بدۆزنەوە، بۆیە زیاتر خۆیان بە کەسی ئاسایی و تەقسیرباری منەوە سەرقاڵ دەکەن. من بۆ خۆم لەم بارە ڕازیم. تەنانەت ئەگەر لە پێناوی سەلامەتیی پەیامەکانی نوور و دەرکەوتنی نرخ و بەهایاندا هەزاران سووکایەتی و ئازار و بەڵا و گیرو گرفتی کەسیم تووش ببێت، بەوپەڕی شانازی‌یەوە شوکری خوای گەورەی لەسەر دەکەم. ئەمەش بەپێی خواستی ئەو وانەیەی کە لە پەیامەکانی نوورەوە فێری بووم.

دووهەم:

ئەم دەستدرێژی‌یە بێ پەردە و فراوان و هێرشە سەختە ستەمکارانەیە، ئێستا لە ڕێژەی "بیست"ەوە بۆ ئاستی "یەك" دابەزیوە و سووك و تەنك بووەتەوە. چونکە لە بریی هەزاران کەسی قوتابیانی تایبەتمەندی پەیامەکانی نوور تەنها چەند کەسێکی کەمیان کۆ کردووەتەوە و، لەبریی سەدان هەزار کەسی پەیوەندیدار و بایەخدەر بە پەیامەکانی نوور چەند برایەکی نوێ‌یان جەم کردووە. واتە بە چاودێریی خوای گەورە موسیبەتەکە دابەزیوەتە سووکەڵەترین حاڵەتەکانی.

سێ‌هەم:

برایانم! ئێوە بە هیچ جۆرێك نیگەران مەبن. چونکە ئەو پارێزگارەی پێشوو کە پلان و فڕوفێڵی لە دژی ئێمە ساز دەکرد، بە فەزڵی چاودێریی خوای گەورە ڕۆشت و نەما.

لەوانەشە وەزیری ناوخۆ لەبەر دوو هۆ هێرشەکانی سەر ئێمەی تەنك کردبێتەوە: چونکە خەڵکی شارەکەی خۆمە و، باوك و باپیرانیشی بە ڕاستی ديندار بوون.

چوارەم:

چەندین ئەزموون و ڕووداوی زۆر، بە ڕادەیەك کە قەناعەت بە مرۆڤ دەبەخشن، ئەوەیان چەسپاند کە لە دەمی گریان و خەمباریی پەیامەکانی نووردا زەویش دەلەرێتەوە و ئاسمانیش فرمێسك هەڵدەڕێژێت! ئەمەمان چەندین جار بە چاوی خۆمان بینیوە و، لە بەردەم دادگاشدا چەسپاندوومانە.

لەو باوەڕەدام کە هاوکات بوونی شادمانیی سەرەتای بەهاری ئەمساڵ لەگەڵ بڵاوبوونەوەی پەیامەکانی نووردا بە نهێنی و خەندەی سەرلێویان بەهۆی نووسینەوەیان بە ڕۆنیۆ.. هەروەها هاودەم بوونی توندوتیژیی زستان و تووڕەیی و گریانی بە نیگەرانییەوە لەگەڵ کاتی دەست بەسەردا گرتنی پەیامەکان و پشکنینی زۆر لە هەموو شوێنێکدا و وەستانی چالاکییەکانی ئەو پەیامانە، نیشانەیەکی بەهێزە لەسەر ئەوەی کە پەیامەکانی نوور موعجیزەیەکی یەکجار مەزن و درەخشانی ڕاستییەکانی قورئانی پیرۆزن لەم چەرخەدا دەرکەوتوون، بە ڕادەیەك کە زەوی و ئاسمانیش پەیوەندییان پێیانەوە هەیە.

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

ئەمڕۆ کتوپڕ ئەوەم بە دڵدا هات کە لە بریی سەرەخۆشی، پیرۆزبایی پێشکەشی هەموو ئەو بەڕێزانە بکەم کە بە بۆنەی کێشەی پەیامەکانی نوورەوە قەدەری خوای گەورە و ڕۆژییەکەی بەندیخانەیان هێناونی بۆ ئەم قوتابخانە(یووسفییە). چونکە هەموو یەکێکی زۆرینەی ئەوان، لە بریی هەزاران برای بێ تاوانمان هاتووەتە ئەم قوتابخانەیەی کە تا ڕادەیەك لە دەردیسەری و شوبهە و گومانی کەڵەکەبووی ماوەی بیست یان سی تەنانەت سەد ساڵ ڕزگاریان دەکات.

هەروەها بەردەوامیی کار وچالاکیتان لە پێناوی ئیماندا لە ڕێی پەیامەکانی نوورەوە ئەوە دەگەیەنێت کە هەر یەکەتان لە ماوەیەکی کەمدا کارێکی گەورە ئەنجام دەدات، وەك ئەوەی کە هەندێ کەس لە ماوەی دە ساڵدا هێندە کار ڕادەپەڕێنێت کە مەگەر بە سەد ساڵ ئەنجام بدرێت.

هەروەها ئەو کەسانەی کە دێنە ناو ئەم موجاهەدە سەختەوە و.. ئامادەی تاقیکردنەوەی ناو ئەم قوتابخانە یووسفییە نوێیە دەبن و.. هەر لە ڕاستیشدا بەشی خۆیان لە بەروبوومە بەنرخە هەمەکییەکانی وەردەگرن و.. بە ئاسانی بە دیداری ئەو برا دڵسۆزانەیان شاد دەبنەوە کە گەلێ تاسەمەندی چاوپێکەوتنیان و ڕا گۆڕینەوەی باس و توێژینەوەی وانەیەکی بەچێژن لەگەڵ یەکتریدا.. هاودەم لەگەڵ نەمان و لەدەستچوونی کاتەکانی حەوانەوە لەم دنیایەدا.. هەموو ئەو کەسانەی کە بەم چەشنە ماندووبوونە

کەمانە تا ئەم ڕادەیە دەستکەوتی گەورە بە دەست دەهێنن، بە ڕاستی شایانی پیرۆزبایی لێکردنن.

برایانم!

ئەم هێرشە فراوانەی کرایە سەرمان تەنها بۆ ئەوە بوو کە بەربەست دابنێن لە بەردەم فتوحاتی پەیامەکانی نوور و ڕۆشتنیان بۆ ناو دڵی خوێنەرانیان. بەڵام هەر خۆیان هەستیان بەوە کرد کە هەتا دەست بهێننە ڕێی پەیامەکانی نوور ئەو پەیامانە درەخشانتر دەبن و پتر گرنگی بەدەست دەهێنن و بازنەی وانەکانیشیان فراوانتر دەبێت. کەواتە هەرگیز پەیامەکانی نوور شکست ناهێنن. بەڵکو لە ژێر سایەی "سـِـرّاً تَنَوَّرَتْ"دا ڕووناکییەکانیان بڵاو دەکەنەوە. بۆیە ئەم جارە پلانەکەیان گۆڕیوە و، بە ڕواڵەت دەست ناهێننە ڕێی نوورەکان. جا مادەم ئێمە لە ژێر سایەی چاودێریی خوای گەورەداین، ئەوا دەبێ هاوکات لەگەڵ سەبر و ئارامی تەواوەتیدا شوکرانەی زۆر پێشکەشی پەروەردگارمان بکەین.

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

کاتی ئەوە هاتووە کە دوو حاڵەتی نامۆی خۆمتان بۆ ڕوون بکەمەوە:

یەکەمیان:

ئەوەم بە دڵدا هێنرا کە: بەرژەوەندی و چاودێرییەکی خوایی لەوەدا هەیە کە لەم بەندیخانەی دابڕانە تەواوەتییەمدا لە خەڵکی، بە ئازادی چاوم بەو برایانەم ناکەوێت کە لە ڕۆحی خۆم زیاتر خۆشم دەوێن. چونکە زۆر لە برایانی قیامەتیم لەوانەی کە پەنجا لیرەی خەرج دەکرد بۆ ئەوەی بێت بۆ ئەمیرداغ بە مەبەستی چاو پێکەوتنێك کە پەنجا خولەك هەندێ جار دە خولەکی دەخایاند، تەنانەت جاری وا هەبوو کە ئەو چاوپێکەوتنەی بۆ نەدەڕەخسا و بە نائومێدی دەگەڕایەوە، زۆر لەوانە بە بیانوویەکی سادە و ئاسایی خۆیان دەهاویشتە ئەم قوتابخانە یوسفییەوە..

خۆ ئەگەر کەم وەختی و باری ڕۆحیم - کە لە گۆشەگیرییەوە سەرچاوەی گرتووە - بواری ئەوەیان پێ بدامایە، ئەوا خزمەتگوزاریی نوور بواری ئەوەی نەدەدا بە تەواوەتی دانیشتن و گفتوگۆ لەگەڵ ئەو هاوڕێ بەوەفایانەدا ساز بکەم.

دووهەمیان:

موجاهیدان لە چەند شوێنێکی بەرەی جەنگدا زانایەکی مەزن و بەڕێزیان بینیبوو کە بەشداری لە جیهاددا دەکات.. دوایی کە ئەم بینینەیان بۆ خۆی باس کردبوو، وتبووی: هەندێ ئەولیا لە شێوەی مندا دەرکەوتوون و لە شوێنی من و لەبریی من چەند کارێکیان ئەنجام داوە تاکو پاداشتم بۆ پاشەکەوت بکەن و لەو لاشەوە ئیماندارا ن سوود لە وانەکانم وەربگرن.

بە هەمان شێوەی ئەمە، منیان لە مزگەوتەکانی شاری "دەنیزلی"دا بینیبوو لەو کاتەدا کە من لە بەندیخانەکەی ئەوێ بووم. تەنانەت ئەمەیان گەیاندبووە لایەنە بەرپرسەکان و بەڕێوەبەری بەندیخانە و پاسەوانەکان. هەندێکیشیان بە نیگەرانییەوە وتبووی: کێ دەرگای بەندیخانەی بۆ دەکاتەوە؟ ئێستا وا هەمان شت لێرەشدا ڕوو دەداتەوە.

بەڵام لە بریی ئەوەی ڕووداوێکی جوزئی بدەنە پاڵ من، پەیامی "مۆری تەسدیقی غەیبی" چەندین کاری دەراسا(خارق) بۆ پەیامەکانی نوور دەچەسپێنێت و ڕوونی دەکاتەوە و، سەد جار بەڵکو هەزار جار لەو ڕووداوە زیاتر متمانە و باوەڕی ئیمانداران بە پەیامەکانی نوور بەدەست دەهێنێت، جگە لەوەش کە قارەمانەکانی نوور لە ڕێی حاڵەتە دەراسا و نووسینە ڕەنگینەکانیانەوە وەرگێراویی پەیامەکانی نوور دەسەلمێنن و پشت ڕاستی دەکەنەوە.

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

خەمی منتان نەبێت، چونکە لەبەر ئەوەی لەگەڵ ئێوەدا لە یەك تەلاردام خۆم بە بەختەوەر دەزانم و ڕازی و دڵخۆشم.

ئەرکی سەرشانی ئێستامان ناردنی نوسخەیەکی "بەرگری"یەکەیە بۆ "ئیسپارتە" و، ئەگەر لە تواناشدا بوو نووسینەوەی بیست نوسخەیە لە هەمان بەرگری بە ئامێری چاپی دەستیی پیتە کۆنەکان و تازەکان، تاکو پیشانی داواکاری گشتی بدرێت لەوێ و نوسخەیەکیشی لێ بدرێت بە پارێزەرەکەمان و نوسخەیەك بۆ بەڕێوەبەر تاکو بیدات بە

وەکیلی دەعواکەمان و، وەك ئەوەی لە "دەنیزلی"دا ئەنجاممان دا بە هەمان شێوە بە پیتە تازە و کۆنەکان ڕەوانەی لای بەرپرسانی "ئەنقەرە" بکرێت.

ئەگەر لە تواناشدا بوو با پێنج نوسخە بۆ فەرمانگە بەرپرسەکان ئامادە بکرێت، چونکە پەیامە دەست بەسەردا گیراوەکان کە بە پیتی کۆن نووسراون ڕەوانەی ئەو فەرمانگانە کراون، بە تایبەت دیوانی دەستەی سەرۆکایەتیی کاروباری ئایینی و دواییش ڕەوانەی ئێرە کراونەتەوە.

پاشان (کاك ئەحمەد)ی وەکیلمان ئاگادار بکەنەوە کە لە دەمی چاپکردنی ئەو بەرگرییەدا بە ئامێری چاپی دەستی بە وردی ئاگاداری ڕاستیی دەستەواژە و ڕستەکان بێت، چونکە ئیفادەکەی من لە هی ئیفادەی کەسی تر ناچێت و گەر هەڵە لە پیتێك تەنانەت هەندێ جار لە نوختەیەکیشدا بکات مەسەلەکە دەگۆڕێت و واتاکەش تێك دەدات. هەروەها – ئەگەر هێشتیان – هەردوو ئامێری چاپە دەستییەکانی پیتی کۆن و نوێ بهێننەوە.

ئەی برایانم! بە هیچ جۆرێك بێزار و نیگەران و نائومێد مەبن، چونکە چاودێریی خوای گەورە بە زوویی فریامان دەکەوێت، بە پێی ناوەرۆکی ئایەتی پیرۆزی:

﴿إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْراً﴾ (الشرح:٦).

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

پەیامەکانی نوور لە بریی من ڕووبەڕووتانە و لە بەرامبەرتانەوەیە، ئەوەتا زۆر بە باشی ڕێنمایی و فێرکردنی برا تازە و تاسەمەندەکانی وانەی نوور دەکەن. ئەزموون و تاقیکردنەوەکان چەسپاندوویانە کە سەرقاڵ بوون بە پەیامەکانی نوورەوە، ئیتر چ خوێندنەوەیان بێت چ ئەوە بێت بدرێن بە کەسی تر بیانخوێنێتەوە چ نووسینەوەیان بێت، شادمانی بە دڵ و حەوانەوە بە گیان و بەرەکەت بە ڕۆزی و تەندروستی بە جەستە، دەبەخشێت.

خوای گەورە ئێستا یەکێك لە قارەمانانی نووری وەك نیعمەتێك پێ بەخشیون کە "خەسرەو"ە و، پشت بەخوا قوتابخانەی یوسفیش شوێنێکی پیرۆزی لەمەڕ لێکۆڵینەی سەر بە قوتابخانەی "زەهراء" دەبێت. من تا ئێستا "خەسرەو"م دەشاردەوە و دەرم

نەدەخست بۆ ئەهلی دنیا، بەڵام ئەو کۆمەڵە پەیامانەی کە بڵاو بوونەوە هێندە بە ئاشکرایی دەریان خست کە بە جوانی لە بەرچاوی ئەهلی دنیادا دیارە و، هیچ شتێك بۆ شاردنەوە لە ئارادا نەماوە. شتێکم لە خزمەتەکانی ئەو بۆ هەندێ لە برایانی تایبەتمەند باس کرد. خۆ ئەگەر پێویست بکات من و ئەو خودی ئەو "ڕاستی"یە ڕوون دەکەینەوە و هیچ شتێك ناشارینەوە.

بەڵام ئێستا دوو کەسی سەرسەختی ترسناك لە بەرامبەرمانەوەیە و لە نێوان ئەوانەدان کە گوێ لە وانەکانی حەقیقەت ڕادەگرن و، دەرکەوتووە کە لە بەرژەوەندی‌یەکانی ئیلحاد و شیووعیەت کار دەکەن. یەکێکیان لە "ئەمیرداغ" ناسراوە و، ئەوی تریان لێرە ناسراوە. هەردووکیشیان بەوپەڕی فێڵ و پیلانسازی هەوڵی بڵاوکردنەوەی گومان و دوودڵی‌یەکانن لە دژمان، تاکو ترس و بیم بخەنە دڵی کارمەندەکانەوە.

لەبەر ئەوە، دەبێ حەزەری زۆر بکرێت و نیگەرانی دەرنەبڕین و، بە پشت بەستنمان بە خوای گەورە چاوەڕێی چاودێریی ئەو بین تاکو بێت بە فریامانەوە.

* * *

ئەی برایانی ئایینی و هاوەڵانی بەندیخانەم!

وام بە دڵدا هات کە ڕاستی‌یەکی گرنگی واتان بۆ ڕوون بکەمەوە - پشت بە خوای گەورە - لە ئازاری دنیا و قیامەت ڕزگارتان بکات. ئەو ڕاستی‌یەش ئەمەی خوارەوەیە کە بە نموونەیەك ڕوونی دەکەمەوە:

گریمان یەکێك برای یان خزمی یەکێکی تری کوشت.. دیارە ئەم کوشتنەی کە لەبەر لەزەتی لەخۆبایی‌بوونی تۆڵەسەندنەوەیە و تەنها یەك دەقیقە دەخایەنێت، ئەشکەنجەی ملیۆنەها دەقیقەی دڵتەنگی و ئازاری بەندیخانەی لێ پەیدا دەبێت و، لە هەمان کاتدا کەسوکاری کوژراوەکەیش هەمیشە لە نیگەرانی و دڵەتەپێدان و هەر کاتێك بکوژەکەیان بیر دەکەوێتەوە و کەسوکاری دەبینن، بۆ دەرفەت دەگەڕێن تاکو تۆڵەی خۆیان بسێننەوە.. بەم جۆرە لەزەتی تەمەن و خۆشگوزەرانیی ژیانیان بەدەم ئازاری بەسۆی ترس و بیم و دڵە تەپێ و ڕق و قینەوە لەدەست دەردەچێت و، هەردوو لایان لە ئازارێکی سەختدا دەتلێنەوە.

ئەم دەردە هیچ چارەسەری و دەرمانێکیشی نی‌یە جگە لە سولح و ڕێککەوتن کە قورئانی پیرۆز فەرمانی پێ دەدات و حەق و ڕاستی داواکاری دەبن و، بەرژەوەندیی هەردوو لایشی تێدایە و، مرۆڤایەتی داخوازیەتی و، ئایینی ئیسلامیش هەردوو لای بۆ هان دەدات.

بەڵێ، بەرژەوەندی و ڕاستی لە ڕێککەوتندایە و کارێکی گەلێ باشە، چونکە "ئەجەل" هەر یەکێکە و گۆڕانی بۆ نی‌یە. هەرچۆن بێت دەبوو ئەو کوژراوە هەر ژیانی بەجێ بهێشتایە و نەمایە، مادەم ئەجەلی هاتبوو و، بکوژەکەیش بوو بە هۆکاری ئەنجامدانی ئەو قەزایەی خوای گەورە. جا ئەگەر هەردوو لا ڕێك نەکەون، ئەوا ماوەیەکی گەلێ زۆر و درێژخایەن لە ترس و بیم و ئازاری تۆڵەسەندنەوەدا دەتلێنەوە. هەر لەبەر ئەوەشە کە ئایینی ئیسلام فەرمانی داوە لە سێ ڕۆژ زیاتر موسڵمان لە برای موسڵمانی دەنگ دانەبڕێت.

جا ئەگەر ڕووداوی ئەو کوشتنە ئەنجامی دوژمنایەتی‌یەکی کۆن و ڕقەبەرایەتی‌یەکی ڕەگداکوتاو نەبێت و مونافیقێك هۆکاری هەڵگرساندنی ئاگری ئەو فیتنە و ئاژاوەیە بووبێت، ئەوا دەبێ یەکسەر ڕێك بکەون، دەنا ئەو موسیبەتە بچووکە گەورە دەبێت و درێژە دەکێشێت، گەر هەردوو لایش ڕێك بکەون و بکوژەکەیش لە تاوانەکەی خۆی پەشیمان ببێتەوە و تۆبە بکات و بە بەردەوامی دوعای خێر بۆ کوژراوەکە بکات، ئەوا هەردوو لا دەستکەوتی زۆریان دەستگیر دەبێت، چونکە خۆشەویستی و ئولفەت دەکەوێتە نێوانیانەوە و ئەم لە دوژمنەکەی خۆش دەبێت و لە بریی یەك برا کە کۆچی کرد چەندین برای باش و خواناسی دەست دەکەوێت و هەردوو لا پێکەوە مل بۆ قەزا و قەدەری خوای گەورە کەچ دەکەن، بە تایبەت ئەگەر لەوانە بن کە گوێ بۆ دەرس و ڕێنمایی‌یەکانی "نوور" ڕادەگرن، ئەوانە لە هەموو کەس زیاتر داوایان لێ دەکرێت دوورەپەرێزی لە هەر شتێك بکەن کە نێوانی دوو کەس تێك بدات، چونکە ئەو برایەتی‌یەی کە لە چوارچێوەی نووردایە و دەیانبەستێت بە یەکەوە و، پاشان بەرژەوەندیی گشتی و، ئنجا ئەو دڵسافی و دەروونساغی‌یەش کە ئیمان داوای دەکات لێیان..

هەموو ئەمانە، داخوازی پشتگوێ خستنی ناکۆکی و دامەزراندنی ئاشتی و ئاسایش دەبن.

ئەمەی باسمان کرد، لە ڕاستیدا، لە بەندیخانەی دەنیزلی لە نێوان دوو بەندکراودا - کە دوژمنایەتیی یەکتریان دەکرد - ڕووی دا، دوای ئەوە، بە فەزڵی خوای گەورە و پاش وەرگرتنی چەند دەرسێك لە پەیامەکانی نوور، بوون بە برای خۆشەویستی یەکتر، تەنانەت بوون بە یەکێ لە هۆکارەکانی تەبرییەبوونمان، بە ڕادەیەك کە مولحید و نەفامەکانیش لە بەردەم ئەم خۆشەویستی‌یە برایانەی ئەو دوانەدا هیچیان بۆ نەمایەوە و ناچار بوون بڵێن: "ما شاء الله.. بارك الله.."! بەم جۆرە دڵی هەموو بەندکراوان گەشایەوە. چونکە لێرەدا بە چاو دەبینین کە چۆن ستەم لە بەندکراوان دەکرێت و بە تاوانی یەك کەس توندوتیژی لەگەڵ سەد کەسیاندا دەنوێنرێت، بە ڕادەیەك کە لە کاتی حەوانەوەشدا نایەڵن ئەو سەد کەسە لەبەر تەنها ئەو تاوانبارە بڕۆنە ناو حەوشەی بەندیخانەکەشەوە. بەڵام مرۆڤی ئیمانداری بەغیرەت جوامێری‌یەکەی هەرگیز ڕێی ئەوەی پێ نادات کە ئازاری هیچ ئیماندارێك بدات، چ جای ئەوەی لە پێناوی سوودی هەندەکی و کەمی خۆیدا ببێت بەهۆی ئازاردانی، کەواتە دەبێ هەر کە بە هەڵەی خۆی زانی و هەستی بەوە کرد کە بووە بەهۆی ئازاری ئیماندارێك، یەکسەر بە پەلە تۆبە بکات و بۆ لای خوای گەورە بگەڕێتەوە.

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفام!

من پیرۆزبایی لە پەیامەکانی نوور و لە ئێوە و لەخۆیشم دەکەم بەبۆنەی ئەو مژدانەی کە "خەسرەو" و "حیفظی" و ئەوبەڕێزەش کە خەڵکی "بارتن"ە هەواڵیان لەبارەوە داوە.

بەڵێ، ئەو کەسانەی ئەمساڵ ڕۆشتن بۆ حەج هەروەك چەند زانایەکی گەورە و بەڕێزیان لە مەککەی پیرۆزدا بینی کە هەوڵی وەرگێڕانی کۆمەڵە گەورەکانی پەیامەکانی نووریان دەدا بۆ زمانەکانی عەرەبی و هیندی، بینی‌یان مەدینەی مونەووەرەش ئەو پەیامانەی قبووڵ کردووە و لێیان ڕازی بووە، بە چەشنێ کە لە ڕەوزەی خاوێن و لای حوجرەی شەریفی گڵکۆی پیرۆزی پێغەمبەرەوە ﷺ دایاننناوە. بەو واتایەی کە ئەو پەیامانە قبووڵ بوونی لای پێغەمبەریان ﷺ بەدەست هێناوە و، ڕۆشتووەنە ناوەندی بازنەی لێ ڕازی بوونی پێغەمبەری سەروەرمان حەزرەتی محەممەدەوە ﷺ.

کەواتە پەیامەکانی نوور - وەك حاجی‌یان بۆیان گێڕاینەوە - زیارەتی ئەو شوێنە پیرۆزانەیان لە بری ئێمە کردووە، وەك ئەوەی کە لە نیازماندا بوو خۆمان بڕۆین بۆ زیارەتیان.

سوودێکی تری یەکجار زۆری ئەو کۆمەڵە پەیامە ڕاستکراوانەی کە قارەمانانی نوور بڵاویان دەکەنەوە ئەوەیە کە منیان لە ئەرکی ڕاستکردنەوە و هەڵەگیری و نیگەرانی بۆ پەیامەکان ڕزگار کرد و، بەوەی کە سەرچاوەی ڕاستکراوەیان هێنایە گۆڕێ وەك ئەوەیان لێ هات کە بووبن بە سەد کەسی ڕاست کەرەوە و هەڵەگیر. کەواتە شوکر و سوپاسی نەبڕاوە و بێ کۆتایی بۆ خوای گەورە.

لە خوای گەورە داواکارم کە بەرامبەر هەر پیتێکی ئەو کۆمەڵە پەیامانە هەزار کردەوەی چاك لە تۆماری کردەوە باشەکانیاندا بنووسێت. ئامین.. ئامین.. ئامین.

* * *

خەونێکی خۆش کە مژدەی پێیە و تەئویلەکەشی هاتە دی

ئەو "عەلی"یەی کە لە کاروبارمدا یارمەتیم دەدات، هات و پێی وتم: لە خەوندا بینیم تۆ و خەسرەو دەستی پیرۆزی پێغەمبەرتان ﷺ ماچ دەکرد. یەکسەر دوای ئەوە نامەیەکم بە دەست گەیشت کە ئەوەی تێدا هاتووە: (کۆمەڵە پەیامی "عەسای مووسا" کە بەدەستخەتی خەسرەو نووسراوەتەوە، حاجی‌یان لە ڕەوزەی خاوێنی پێغەمبەردا ﷺ بینیویانە)! واتە ئەو کۆمەڵە پەیامە دەستی مەعنەویی پێغەمبەری سەرووەری ﷺ ماچ کردووە و ڕەزامەندیی ئەوی بەدەست هێناوە.

* * *

باسمه سبحانه

ئەی برایانی ئازیز و بەوەفام و ئەی هاوڕێیانی بەندیخانەم!

یەکەم: نیگەرانی ئەوە مەبن کە یەکتر نابینین، چونکە ئێمە لە ڕاستیدا و بە جۆرێکی مەعنەوی هەموو کات ڕووبەڕووی یەکین و ڕوومان لە یەکترە و، هەر پەیامێکتان دەست بکەوێت بیخوێننەوە یان گوێی لێ بگرن ئەوا نەك بە سیفەتی کەسی ئاسایی خۆم، بەڵکو بە سیفەتی ئەوەی کە خزمەتگوزارێکی قورئانی مەزن و پیرۆزم و لە ڕێی ئەو

پەیامەوە، دەمبینن و گفتوگۆم لەگەڵدا دەکەن. ئەوەش بزانن کە منیش لە ڕێی دوعا و پاڕانەوەکانمەوە و بەهۆی نووسینەکان و پەیوەندییەکانتانەوە هەردەم بە ئەندێشە دەتانبینم و ڕووم لێتانە. جا مادەم هەموومان پێکەوەین و لە یەك بازنەدا کار دەکەین ئەوا وەك ئەوە وایە کە یەکتر ببینین.

دووهەم: ئەو قوتابیانەی پەیامەکانی نوور کە تازەکی هاتوونەتە ناو ئەم قوتابخانە یووسفی‌یە نوێیەوە، پێیان دەڵێین:

بە چەندین بەڵگەی بەهێز و چەندین ئاماژەی قورئانی پیرۆز کە خەبیرەکانی لە شوێنی خۆیاندا ڕاگرت و ناچاری تەسلیم بوونی کردن، ئەوە چەسپاوە کە:

(قوتابی‌یە ڕاستەکانی پەیامەکانی نوور ژیانیان بە عاقیبەت خێری کۆتایی پێ دێت و بە ئیمانەوە دەڕۆنە ناو گۆڕەکانیان و.. بەهۆی ڕێژنەی نوورەکانی بەشداری کردن لە کاروبارە نووری‌یەکاندا هەر قوتابی‌یەك - هەر کەسەو بەپێی پلەی خۆی - هاوبەشی دەستکەوتە مەعنەوی‌یەکان و دوعاکانی هاوڕێیانی دەبێت، وەك ئەوەی کە بە هەزار زمان داوای لێخۆشبوون لە خوای گەورە بکات و پەرستشەکانی ئەنجام بدات).

جا ئەم دوو سوود و دوو ئەنجامە گرنگەی کە لەم ڕۆژگار و سەردەمە سەیرەدا پەیامەکان بە قوتابیانی دەبەخش، هەموو گیروگرفت و ئاستەنگێك لەسەر ڕێ لادەبەن.

بەم جۆرە دەبینین کە پەیامەکانی نوور بە نرخێکی هەرزان ئەم دوو قازانجە گەورەیە دەستی قوتابیانی خۆیان دەخەن.

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفام!

ئەو بەرگری‌یانەی کە لە دادگای "ئافیوون"دا پێشکەش کران چەندین ڕاستیی ئەوتۆیان لەخۆ گرتووە کە پەیوەندیی‌یان بە ئێمە و پەیامەکانی نوور و ئەم وڵاتە و جیهانی ئیسلامی‌یەوە هەیە. بۆیە دەبێ بە پیتە نوێکان نزیکەی دە نوسخەیان لێ بگیرێتەوە، تاکو ڕەوانەی فەرمانگە باڵاکانی "ئەنقەرە" بکرێت. ئەرکی سەرشانی ئێستامان گەیاندنی ئەو ڕاستی‌یانەیە بە پایەکانی حکومەت و فەرمانگەکانی داد و نەتەوە بە گشتی. هەرگیز بایەخ بە ئەنجامی دادگایی‌یەکانیش نادەم چ بڕیاری بێ تاوانیمان بۆ دەربکەن چ سزامان

بدەن. لەوانەیە ئەم ئەرکەی سەرشانمان یەکێك بێت لەو دانستانەی قەدەری خوای گەورە کە ئێمەی بەرەو ئەم قوتابخانەیە دایەبەر.. هەتا دەتوانن لە نووسینەوە و لەبەرگرتنەوەی ئەو بەرگرییەدا پەلە بکەن، چونکە تەنانەت گەر ئازادیش بکرێین هەر ناچارین ئەو بەرگرییە بگەیەنین بەو فەرمانگە بالایانەی دەولەت. هیچ کەسێك بە دواخستنی نووسینەوەیان لەخشتەتان نەبات. لەوە زیاتر دواخستن هەلناگرێت. با ئەم بەرگرییە دوا بەرگری بێت لە زنجیرەی ئەو بەرگرییانەی تر کە لە ماوەی پازدە سالدا بۆ تەنها یەك کێشە و لە بەرامبەر ستەمێکی سەخت و ئازارێکی بەسۆ و بڕوبیانووی هەلبەستراوی بێ نرخی ئەوتۆوە پێشکەش کران کە هەرگیز هاوشێوەیان نییە.

مادەم ئێمە بە پێی یاسا و لە دادگاکانی پێشوودا مافی ئەوەمان بەدەست هێناوە کە بەرگرییەکانمان بە ئامێری ڕۆنیۆ بنووسینەوە، ئەوا کەس ناتوانێت ڕێی بەکارهێنانی ئەم مافە یاساییەمان لێ بگرێت. خۆ ئەگەر بە شێوەیەکی ڕەسمی چارەسەرێك بۆ ئەمە نەدۆزرایەوە، با پارێزەرەکەمان نزیکەی پێنج نوسخەی لە دەرەوە لێ کۆپی بکات، بەلام با بە ئەمانەتەوە پارێزگاریی ڕاستی و دروستیی بکات.

سەعیدی نوورسی

* * *

ئەی برا ئازیزە نوێیەکانم و ئەی بەندکراوانی پێشوو!

ئێستا گەیشتوومەتە قەناعەتێکی یەکجار تەواو بەوەی کە چاودێریی خوای گەورە ئێمەی لەبەر ئێوە گەیاندووەتە ئێرە. واتە هاتنمان بۆ ئێرە لەبەر بلاوکردنەوەی ئەو دلدانەوە و دلنەواییەیە کە "پەیامەکانی نوور" بۆ ئێوەیان هێناوە و، بۆ کەمکردنەوەی تەنگ پێهەلچنینەکانی بەندیخانەیە لەسەرتان بەهۆی "ڕاستییەکانی ئیمان" و، لەبەر پاراستنتانە لە گەلێ بەلا و موسیبەت و تەنگانەی ژیان و.. بۆ دەربازکردنی ژیانی پڕ خەم و پەژارەتانە لە بێمەبەستی و بێسوودی و، بۆ ڕزگارکردنی ئەودنیاشتانە تاکو وەك ئەم دنیاتان لە گریان و خەم و پەژارەدا نەبێت.

جا مادەم ڕاستی ئەمەیە کە باسمان کرد، ئەوا دەبێ ئێوەش وەك قوتابیانی نوور و وەك ئەوانەی کە لە بەندیخانەی دەنیزلی لەگەلماندا بوون، ببن بە برای خۆشەویستی یەکتری..

ئەوەتا بە چاوی خۆتان دەبینن ئەو پاسەوانانەی کە سوورن لەسەر خزمەتکردنتان، بە دەست پشکنینەوە گەلێ ماندوو دەبن، تەنانەت خواردنەکانیشتان دەپشکنن نەوەك ئامێرێکی تیژی تێدا بێت! ئەمەش لەبەر ئەوەی کارێك ڕوونەدات کە دەستدرێژی بکەنە سەر یەکتری، وەك بڵێی ئێوە دڕندە و خوێنمژ بن و، هەرکەسە بە ئارەزووی خۆی پەلاماری ئەوی تر بدات تاکو بیکوژێت. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە دەرفەتی پشوودان و حەوانەوەشتان نادرێتێ، نەوەك شەڕ و ئاژاوەتان لە نێواندا دروست ببێت!

دەسا ئێوە و ئەو برایانەش کە تازەکی هاتوونەتە بەندیخانەوە و وەك ئێوە دارای ئازایەتی و جوامێرییەکی سروشتین، هەمووتان بەوپەڕی ئازایەتیی مەعنەوییەوە لە بەردەم دەستەی سەرپەرشتیارانی بەندیخانەدا بڵێن:

(نەك تەنها شتی تیژ، بەڵکو ئەگەر چەکە تازەکانیشمان بدەنێ، ئێمە هەر دەستدرێژی ناکەینە سەر ئەو برا و هاوەڵانەمان کە لەگەڵماندا دووچاری بەندی بوون، تەنانەت گەر دوژمنایەتیی کۆن و دێرینیشمان لە نێواندا ببێت ئێمە هیچ جۆرە کارێکی وا ناکەین، چونکە لە هەموویان خۆش بووین و تا دەتوانین هەوڵ دەدەین هەست و نەستی یەکتر زامدار نەکەین و دڵیان نەشکێنین. ئەمە بڕیارێکە بە ڕێنمایی قورئانی پیرۆز و فەرمانی برایەتیی ئیسلام و داخوازیی بەرژەوەندیی هەموومان دەرمان کردووە).

بەم جۆرە، "بەندیخانە" دەکەن بە "قوتابخانە"یەکی بەپیت و بەرەکەت.

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

ئەو کەسانەی کە لە یەك سیاسەت، یان لە یەك پیشەدا، یان لە یەك کارمەندی، یاخود لە یەك خزمەتگوزاریدان کە پەیوەندیی بە ژیانی کۆمەڵایەتییەوە هەبێت یان جۆرە بازرگانییەکی تایبەتییان لە نێواندا بێت، هەموو یەکێکی ئەو دەستە و کۆمەڵانەی ئەهلی دنیا، جاربەجار کۆبوونەوەی گشتییان دەبێت کە تیایدا لە کاروباری تایبەتیی خۆیان دەکۆڵنەوە. هاتنی قوتابیانی نووریش، کە لە خزمەتی خاوێنی ئیمانی تەحقیقیدا کار دەکەن، بۆ ناو ئەم قوتابخانە یووسفییە بە فەرمانی پەروەردگار و لەسەر خواست و هاندەری چاودێریی ئەو، بێ گومان گەلێ سوودی مەعنەویی گەورەی تێدایە و، بە پشتیوانیی خوای گەورە لە نیعمەتی ئەو سوود و ئاکامانە بەرخوردار دەبن. هەروەها

هەموو یەکێکی قوتابیانی ئەرکانی نوور وەك پیتی ئەلف دەبن (چونکە ئەگەر ئەو پیتە بە تەنیا خۆی بێت نرخەکەی هەر یەك دانە ئەلف دەبێت، بەڵام ئەگەر لەگەڵ دەستە خوشکەکانیدا، واتە لەگەڵ سێ دانە ئەلفی تردا شان بە شانی یەکتر یەکبگرن، ئەوا نرخەکەی دەبێتە هەزار و سەد و یازدە). جا پاداشت و بەها و خزمەتی ئەو برایەش کە لەم کۆبوونەوەیەدا هاوبەشە هەزار دەبێت، بە پشتیوانیی خوای گەورە.

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفام!

هۆی ئەوەی کە ئەمڕۆ پەنجەرەی ژوورەکەی منیان داخست و بزمار ڕێژیان کرد ئەوەیە کە لە بەندکراوان دام بـبڕن و ڕێ بگرن لەوەی کە لە نێوان خۆماندا سڵاو لە یەکتری بکەین. بەڵام ئەوان بیانوویەکی تری ڕواڵەتییان پێش چاو خست. ئێوە هەرگیز نیگەران مەبن. بەڵکو وازهێنانی ئەوان لە گوشار خستنە سەر پەیامەکانی نوور و قوتابیانی و، خۆ سەرقاڵ کردنیان بە کەسی منی بێ بایەخ و، سووکایەتی پێ کردنم و، ئازار دانی دڵ و جەستەم بە جۆرێکی ڕاستەقینە و، خۆنەدانیان لە قەرەی پەیامەکانی نوور، من دەخاتە ڕازی بوونەوە لەم دۆخە. تەنانەت بە ئارامگرتنەوە شوکری خوای گەورە دەکەم و، بە هیچ جۆرێك نیگەران و پەشێو نابم. دەسا ئێوەش بە هەمان جۆر خەم مەخۆن. قەناعەتم وایە کە سەرنج ڕاکێشانی کارمەندانی بەندیخانە لە لایەن دوژمنە پەنهانەکانمانەوە بۆ لای کەسی من چاودێریی خوای گەورەی لە پشتە و خێری بۆ سەلامەتی و بەرژەوەندیی پەیامەکان و قوتابیانی نوور تێدایە.

کەواتە دەبێ هەندێ لە برایانمان تووڕەیی دەرنەبڕن و گوفتاری وەهایان لە زار دەرنەچێت کە بەر هەستی ئەوان بکەوێت و، لە هەموو وەستان و جموجووڵێکیاندا و بێ ئەوەی پەشێوی و نیگەرانی دەربڕن حەزەری خۆیان بکەن و، دەرگای باس لەسەر ئەم کێشەیە لە لای کەس نەکەنەوە، چونکە هەندێ جاسووس هەن کە قسەی برایانی ساویلکەی ئێمە لەوانەی کە هێشتا فێری حەزەر نەبوون دەستکاری دەکەن و واتای پێچەوانەی لێ دەدەنەوە و شتانی بچووك بە گەورە پیشان دەدەن و دەیگەیەنن بە کەسانی بەرپرس. ئەم دۆخەی ئێستامان سەرتاپا جیددییە و هیچ گاڵتەیەکی تێدا نییە.

لەگەڵ ئەوەشدا هەرگیز مەشڵەژێن و بزانن کە ئێمە لە ژێر سەرپەرشتیی چاودێریی خوای گەورەداین و، بڕیارمان داوە بە ئارامێکی ڕەنگین تەنانەت بە شوکرانە بژێریی یەکجار گەورەوە ڕووبەڕووی هەموو تەنگانە و گیروگرفتەکان ببینەوە. کەواتە ئێمە شوکری خوای گەورەمان خراوەتە ئەستۆ، چونکە کێشی درەمێك ماندوو بوون و سەختیی ئەم بارودۆخە بە ئەندازەی یەك باتمان پاداشت و میهرەبانیمان بۆ بەجێ دەهێڵێت.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفام!

هەموو کاروبارێکی بەرگری کردنم بە قوتابیانی ئەرکانی نوور سپاردووە لەوانەی کە هاتوون یان دێن بۆ ئێرە. ئەمەش لەبەر دوو هۆ و لەسەر بناغەی ئاگادارکردنەوەیەکی مەعنەوی کە لە دڵەوە ناچار بووم بۆ ئەمە، بە تایبەت ئەم کارە بە هەریەك لە: (خ، ر، ط، ف، ص)[1] دەسپێرم.

هۆکاری یەکەم: لە فەرمانگەی لێکۆڵینەوەکانەوە و لە ڕێی چەند نیشانەیەکی زۆرەوە بە دڵنیایی بۆم دەرکەوتووە کە دەیانەوێ بە هەموو هێزێکیانەوە لە دژی من کێشە دروست بکەن و خۆیان لەوە ببوێرن کە من بە هزر و بیر بە سەریاندا سەرکەوتووم. بۆ ئەمەش ئاگادارکردنەوەی ڕەسمییان هەیە. وەك بڵێی هەر ئەوەندەی بکەومە قسە و گوفتار ئەوا توانستێکی زانستی و لێهاتنێکی سیاسیی ئەوتۆ دەنوێنم کە دادگاکان بە بەڵگە بێستمەوە و سیاسییەکانیش دەمکوت بکەم! هەر لەبەر ئەوەشە کە بە چەند بیانوویەکی لاواز و نابەجێ ڕێی قسە کردنم لێ دەگرن. تەنانەت کاتێ لە دەمی لێکۆڵینەوەکەدا و لە وەڵامی پرسیارێکدا وتم: "نایەتەوە یادم"، دادوەرەکە سەری سووڕما و وتی: چۆن کەسێکی وەك تۆ کە خاوەنی زیرەکی و زانستێکی سەرووی ئاستی ئاسایی بێت شتی لەبیر دەچێتەوە؟

---

(١) مەبەست ئەم قوتابیانەی نوورە: (خەسرەو، ڕەئفەت، طاهیری، فەیزی، صەبری). (وەرگێڕ)

بەڵێ، ئەوان لەو باوەڕەدان کە پایەبەرزیی پەیامەکانی نوور و لێکۆڵینەوە وردە زانستییەکانیان زادەی بیر و هزری منن و، لێرەوە سەرسامی و سەرسوڕمان دەیانگرێت و، ئیتر نایانەوێت قسە لەگەڵ هیچ کەسێکدا بکەم. وەك بڵێی هەر کەسێك بمبینێت و قسەم لەگەڵدا بکات یەکسەر ببێت بە قوتابییەکی بەغیرەتی پەیامەکانی نوور! بۆیە ڕێی چاوپێکەوتن و قسەکردنم لەگەڵ هەموو کەسێك لێ دەگرن. تەنانەت سەرۆکی کاروباری ئایینی وتبووی: "هەر کەسێك بیبینێت یەکسەر بەلایدا کێش دەبێت، بە ڕاستی هێزێکی زۆری کێش کردنی هەیە".

بەو واتایەی بەرژەوەندیمان داخوازی ئەوەیە کە ئێستا کاروبارەکان بە ئێوە بسپێرم. بەرگرییە کۆن و نوێکانم کە لای خۆتان هەیە لە بریی من هاوبەشی ڕاوێژ و پرس و ڕای نێوانتان دەکات و سەروزیادی ئەم کارەیە.

هۆکاری دووهەم: بە پشتیوانیی خوای گەورە بۆ کاتێکی تر دواخرا.

کورتە ئاماژەکەش بۆ ئەو بێدارکردنەوە مەعنەوییە، ئەمەی خوارەوەیە:

ئەو شتەی کە وای لێکردم ماوەی بیست و پێنج ساڵ واز لە سیاسەت و جگەرە کێشان و شتانی فانیی هاوشێوەیان بهێنم و ڕێی لێ گرتم بەو شتانەوە سەرقاڵ بم، ئەرك و واجبێکی قیامەتییانەی یەکجار مەزنە، هاودەم لەگەڵ حاڵەتێکی ڕۆحیی ئەوتۆدا کە کاریگەرییەکی کارای لەسەرم هەیە. هەر ئەم دوو هۆکارەن کە بە تەواوی ڕێم لێ دەگرن خۆم بەم کێشەیە و لقە وردەکانیەوە سەرقاڵ بکەم. جا ئێوەش هەندێ جار بە ڕاوێژ کردن لەگەڵ هەردوو پارێزەرەکەتاندا ئەرکی سەرشانی من ڕادەپەڕێنن.

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

هەر ئێستا و لە کاتی نوێژدا ئەمەی خوارەوە هاتە دڵمەوە:

لەبەر ئەو گومان باشییە زیاد لە پێویستەی کە برا ئازیزەکان بەرامبەر بە تۆ هەیانە، هەردەم چاوەڕێی وانە و ڕێنمایی و یارمەتی و پشتگیریی مەعنەوین لێت. جا هەروەك لە کاروبارەکانی دنیادا برا تایبەتمەندەکانت کرد بە وەکیلی خۆت و ئەو کارانەت بە شوورای نێوان برایانی ئەرکان سپارد، کە لەمەشدا کارێکی باشت کردووە، گەر بە هەمان جۆر کاروبارە قیامەتی و قورئانی و ئیمانی و زانستییەکانیشت هەر بە کەسێتیی

مەعنەویی برا تایبەتمەندە بێگەردەکان بسپێریت، ئەوا هاوەدەم لەگەڵ ڕاپەڕاندنی ئەرکی سەرشانی خۆیاندا، ئەوەی تۆش بە تەواوترین و باشترین شێوە ئەنجام دەدەن. هەروەك ئێستا و بەردەوام بە کردەوە ئەنجامیان داوە و دەیدەن.

بۆ نموونە: ئەو کەسەی لە بینینی تۆدا بایی یەك درەم سوود لە یەك وانە و ڕێنمایی وەردەگرێت، بایی سەد درەم لە هەر بەشێکی پەیامێکی نوور وانە و ڕێنمایی بەدەست دەهێنێت، سەرباری ئەوەش کە لە بریی تۆ ئەو وانەیەی هەر لەگەڵدا دەمێنێتەوە و سوودی لێ وەردەگرێت. ئنجا ئەوەش هەیە کە قوتابیانی تایبەتمەندی پەیامەکانی نوور هەموو کاتێك ئەم ئەرکەی سەرشانی تۆیان ڕاپەڕاندووە. لە خوای گەورە دەپاڕێینەوە کەسی مەعنەویی ئەوان - کە خاوەنی پلەیەکی بەرز و دوعای گیرایە - پشتیوان و مامۆستا و یارمەتیدەریان بێت.

بێدار کردنەوەکە بەم جۆرە هاتە دڵمەوە و، دڵنەوایی بە گیانم بەخشی و مزگێنی و حەوانەوەی بۆ هێنا.

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

هەردوو ڕووداوی تەقینەوەی ماوەی ئەم دوو ڕۆژە کە بە بێ هیچ هۆکارێکی ڕواڵەتی ڕوویان دا، لە ڕێکەوت ناچن و واتایەکی قووڵ دەردەبڕن..

یەکەمیان: تەقینەوەی کتوپڕیی زۆپا ئاسنە قایمەکەی ژوورەکەی خۆمە کە هاودەم لەگەڵ دەنگێکی گەورەدا پارچە پۆلاکەی ژێر خۆیشی لەت کرد و، حەمدیی بەرگدروو ترسی لێ نیشت و، تووشی سەرسامیی کردین. لە کاتێکدا کە ئەو زۆپایە لە چلەی زستاندا توانای بەرگەگرتنی گەرمیی خەڵووزی بەردیشی هەیە.

دووهەم: شکانی سەرسوورهێنی ئەو پەرداخەیە کە لەسەر شوێنی ئاو خواردنەوەکە لە هۆڵەکەی "فەیزی"دا دانراوە بە بێ هیچ هۆکارێکی ڕواڵەتی لە ڕۆژی دوای تەقینەوەی زۆپاکە.

وا بە دڵدا دێت کە ئەو بۆمبایانەی دانرابوون بەسەر ئێمەدا بتەقێنەوە، نوسخەکانی ئەو بەرگرییەی ڕەوانەی هەر شەش دیوانی بەرپرسانی "ئەنقەرە" کران تەقاندنیانەوە و،

ئەو زۆپای ڕق و قینەش کە گڕی گرتووە تاکو بە ئاگرەکەی بمانسووتێنێت ورد و خاش بوو، بێ ئەوەی هیچ زیانێکمان پێ بگات.

لەوانەیە ئەو زۆپا بەپیت و بەخزمەتەی کە هاوڕازێکی سوودبەخش بوو بۆ من و گوێی لە ئاخ و لالآنەوەکانم دەگرت، ئێستا پێم ڕابگەیەنێت کە: ئیتر پێوستت بە من نەماوە و لەم بەندیخانەیە کۆچ دەکەیت.

* * *

برا ئازیز و ڕاستەکانم!

ئەمڕۆ بەهۆی بێدارکردنەوەیەکی مەعنەوی کە ڕووی لە دلّم کرد خەم و نیگەرانی بۆ ئێوە دایگرتم. چونکە خەمم بۆ حالّی ئەو برایانەم خوارد کە لە ئەنجامی نیگەرانییان بۆ ژیان و گوزەران حەزیان لەوەیە هەر ئێستا لە بەندیخانە بڕۆنە دەرەوە. هەر لەو خولەکەدا کە بیرم لەمە کردەوە، ئەندێشەیەکی بەپیت هاودەم لەگەلّ ڕاستی و مژدەیەکدا هاتە دلّمەوە، کە ئەمەی خوارەوەیە:

دوای پێنج ڕۆژی تر ئەو سێ مانگە پیرۆزە دێنە پێشەوە کە گەلێ خێر و پاداشتی گەورە لەگەلّ خۆیاندا دەهێنن و، پاداشتی خواپەرستییەکان لەو مانگانەدا وەك ئەوە وایە کە چەند قات زیاد بکات، ئەوەتا ئەگەر پاداشتی کردەوە چاکەکان لە کاتەکانی تردا یەك بۆ دە بێت، لە مانگی ڕەجەبدا یەك بۆ سەد زیاترە و، لە مانگی شەعباندا لە یەك بۆ سێ سەد تێپەڕ دەبێت و، لە مانگی پیرۆزی ڕەمەزانیشدا بەرەو یەك بۆ هەزار بەرز دەبێتەوە. خۆ لە شەوانی هەینیی ئەم مانگەدا یەك بۆ هەزاران و شەوی قەدریش یەك بۆ سی هەزار دەبێت. بەلّێ، ئەم سێ مانگە بازاڕێکی بەپیت و بەرزی بازرگانیی دواڕۆژە، بە ڕادەیەك کە ئەم هەموو سوود و قازانجە زۆرە قیامەتییانە دەستی مرۆڤ دەخەن و، پیشانگایەکی مەزن و نایابی ئەهلی حەقیقەت و خواپەرستییە و، لە ماوەی سێ مانگدا تەمەنێکی هەشتا سالّی بۆ ئیمانداران لەخۆ دەگرن.

کەواتە بەسەربردنی ئەم سێ مانگە لە قوتابخانەی یووسفیدا، کە لەخۆیدا یەك بۆ دە قازانج دەستی مرۆڤ دەخات، بێ گومان قازانجێکی گەورە و دەستکەوتێکی مەزنە. گیرو گرفتەکانیش هەرچەندە بن، هەر بۆ ئێمە سەرتاپا میهرەبانییە.

جا هەروەك ئەمە لە ڕووی خواپەرستی‌یەوە ئاوایە، لە ڕووی خزمەتکردنی نوور و کارکردنیش بۆ بڵاوکردنەوەی پەیامەکانی نوور وەهایە. چونکە پاداشتی خزمەتەکان، گەر لە ڕووی چەندایەتیشەوە نەبێت لە ڕووی چۆنێتی‌یەتی‌یەوە یەك بۆ پێنج بەرز دەبنەوە، چونکە ئەوانەی دێنە ناو ئەم میوانخانە(بەندیخانە)یە و دەڕۆنە دەرەوە دەبن بەهۆی بڵاوبوونەوەی وانەکانی نوور و، لەوانەیە ئیخلاسی یەك دانە کەس لەوان هێندەی بیست کەس سوودی لەم ڕووەوە بێت، چونکە ئەگەر هەر گیروگرفت و گوشارێك لەم بەندکردنەدا هەبێت ئەوا هیچ گرنگی‌یەکی نی‌یە لە بەرامبەر بڵاوبوونەوەی نهێنیی ئیخلاس - کە لە پەیامەکانی نووردایە - لە نێوان ڕیزی بەندکراواندا، کە لە هەموو کەسێك زیاتر پێوستیان بەو دڵنەوایی و دڵدانەوەیە هەیە کە پەیامەکانی نوور پەخشی دەکەن، بە تایبەت بۆ ئەوانەی کە پاڵەوانێتیی سیاسی لە دەمارەکانیاندا هاتوچۆ دەکات.

سەبارەت بە خەم و خەفەتی گوزەرانیش، ئەوا ئاشکرایە کە ئەم مانگانە بازاڕی دواڕۆژن و، هەندێکتان لەبریی چەند قوتابی‌یەکی زۆر هاتووەتە ناو ئەم بەندیخانەیەوە، تەنانەت هەندێك لە بریی هەزار کەس هاتووە، ئەوا بێ گومان یارمەتی و پشتگیرتان دەبێت بۆ کاروبارەکانی دەرەوەی بەندیخانەتان.

ئەو بیرەم بەم جۆرە هاتە دڵەوە و، زۆریش پێی دڵخۆش بووم و، زانیم کە مانەوەمان لێرە هەتا جەژن نیعمەتێکی مەزنی خوای گەورەیە.

سەعیدی نوورسی

* * *

بۆ سەرۆکایەتیی وەزیران و.. وەزارەتی داد و.. وەزارەتی ناوخۆ[1]

هەموو پیاوانی دەوڵەت لە نزیکەوە دەمناسن، بە تایبەتی ئەوانەیان کە لە سەردەمی ڕووداوە مەزن و گرنگەکانی وڵاتدا ژیاون؛ هەر لە ڕاگەیاندنی "سەربەستی" و "دەستوور" و، دەمی جەنگی جیهانی یەکەم و، داگیر کردنی ئەستەمبووڵ و وڵات لە لایەن هاوپەیمانەکانەوە و، ڕووداوەکانی دواتریش.. تا کاتی دامەزراندنی حکوومەتی

(١) ئەم سکاڵانامەیە پارێزەرەکانی مامۆستا بە ئیزنی خۆی نووسیویانە و ڕەوانەی ئەو فەرمانگە بەرزە ناوبراوانە کراوە. (صونگور)

نیشتمانی و دەمی ڕاگەیاندنی ڕژێمی "کۆماری". ئەو کەسانەی بە جوانی ئاگاداری ئەو ڕووداوانەن و ئێستاش لە دەولەتدا دارای پلە و پایەن، بە باشی دەمناسن. لەگەڵ ئەوەشدا هیوادارم ڕێم بدەن زۆر بە خێرایی چەند دیمەنێکی ژیانی خۆمتان بخەمە پێش چاو:

من لە گوندی "نوورس"ی سەر بە پارێزگای "بەدلیس" لە دایك بووم. بە درێژایی ژیانی قوتابێتی و خوێندنم لەگەڵ ئەو زانایانەی تووشم هاتوون کەوتوومەتە وتووێژ(مناقشة)ی گەرمی زانستییانەوە و، لە سایەی چاودێریی پەروەردگاریشمەوە هەمیشە بە سەریاندا سەردەکەوتم، تاکو ڕۆیشتم بۆ ئەستەمبوڵ.

لەو دەوروبەرە تێکەڵ بە "دەردی ناوبانگ"ەی ئەوێشدا هەر وازم لە گفتوگۆ زانستییەکانم نەهێنا، تا لە ئەنجامدا کەسانی حەسوود و نەیار لە لای کاربەدەستان بۆیان تێچاندم و، بە فەرمانی سوڵتان عەبدولحەمید - خوا لێی خۆش بێت - بەرەو نەخۆشخانەی شێتان درامەبەر! پاشان خزمەتگوزارییەکانم لە دەمی ڕاگەیاندنی "دەستوور" و ڕووداوی "٣١ی مارت"دا سەرنجی حکوومەتی "ئیتتیحاد و تەرەقی"ی ڕاکێشا و، منیش ئەم دەرفەتەم بە هەل زانی و پرۆژەی دامەزراندنی زانکۆیەکم لە شاری "وان"دا پێشکەش کردن کە وەك "زانکۆی ئەزهەر" وابێت و ناوی "زانکۆی زەهراء" بێت، بە دەستی خۆیشم بناغەی زانکۆکەم دانا.

بەڵام جەنگی جیهانیی یەکەم بەرپابوو، ناچار لە قوتابیانی خۆم و خۆبەخشەران تیپەکانی "یاریدەدان"م پێکهێنا و خۆم سەرکردەییم دەکردن و، لە بەرەی قەفقازدا بۆ بەرگری کردن لە شاری "بەدلیس" بەشداریی چەندین جەنگی سەخت و خەتەرناکمان کرد لە دژی دەستدرێژییەکانی "ڕووس"ی داگیرکەر. لە پاشدا بە(دیل)ی کەوتمە بەردەستیان ، بەڵام چاودێریی پەروەردگار هات بە هانامەوە و لەو دیلییە ڕزگاری کردم و، گەڕامەوە بۆ ئەستەمبوڵ و، لەوێ کرام بە ئەندام لە (دار الحكمة الاسلامية)دا.

ئنجا لەو بارودۆخە سەختەشدا بە هەرچی هێز و توانا و وزەم هەبوو - کە خوای گەورە پێی بەخشیبووم - بۆ جیهاد کردن لە دژی داگیرکەران لە ئەستەمبوڵ ڕاپەڕیم، هەتا جەنگی سەربەخۆیی کۆتایی پێ هات و حکوومەتی نیشتمانی لە ئەنقەرە دامەزرا. ئەو حکوومەتە سەر لە نوێ بۆ مەبەستی ڕێزلێنان لە خزمەتگوزارییەکانم چاوێکی بە پرۆژەی زانکۆکەی "وان"دا گێڕایەوە.

سەرانسەری ژیانم ، لە سەرەتاوە تا ئێرە، یەك پارچـە خزمـەتکردنی وڵات بـووە بـەپێی بیر و بۆچوونی ئەوسام کە بریتی بوو لە: "خزمەت کردنی ئایین لە ڕێی سیاسەتەوە".

بـەڵام پاش ئـەو ماوەیـە ، بە یـەکجارەکی ڕووم لـە دنیـا وەرچـەرخاند و، "ســەعیدی کۆن"م – وەکو خۆم ناو لـێ ناوە – گۆڕ کرد و، بووم بە سەعیدێکی تـری "نـوێ" کـە بـە تەواوەتی بۆ ئاخیرەت دەژی. ئیتر بۆ خۆم لە ژیـانی کۆمەڵایـەتی کشامەوە و دەستم لـەو شـتانە داتەکاند کـە تایبەتن بە کاروبـاری کـۆمـەڵەوە. ئـەوەبوو بـە تـەواوی لـە خـەڵکی دابڕام و، لـە گـردی "یووشـەع"ی ئەستەمبووڵ و، پاشـان لـە ئەشـکەوتی نـاو چیاکـانی "وان" و "بەدلیس"دا دەستم دایە گۆشەگیری و خۆم بـە موجاهـەدەی ڕۆحـی و ویژدانیـی بەردەوامەوە سەرقاڵ کرد و، بە تاقی تەنیا لە جیهانی ڕۆحیی خۆمدا مامەوە و، دروشمـی: "أعوذ بالله من الشیطان والسیاسة"م بەرزکـردەوە و، گشـت کات و بیر و هـەسـتێکـم بۆ سـەرنجدان و تێڕامـان لـە واتاکـانی قورئـانی پـیرۆز خسـتەکار و، بـۆ خـۆم لـە قۆنـاغی "سەعیدی نوێ"دا دەژیام..

هـاودەم لەگـەڵ ئەوەشـدا قـەدەری خـوای گـەورە بـە "نـەفی کـردن" لـەم شـارەوە بـۆ ئەوشـار دەیگواستمەوە. ئـا لـەم کاتـەدا چـەندەها وتـەی مـەزن کـە لـە ڕێژنـەی قورئـانی پیرۆزەوە هەڵقوڵابوون، لە ناخی دڵمەوە سەریان هەڵدا و، منیش بۆ ئەو کەسانەی کـە لـە نزیکمدا بوون دەموتن و ئەوانیش بۆیان دەنووسیمەوە و، بوون بەو نامیلکانەی کە نـاوی "پەیامەکانی نوور"م لـێ نان. ئەم ناوەش لە قووڵایی دڵمەوە هەڵقوڵاوە، چونکە بە ڕاستی ئـەو پەیامانـە لـە نـووری قورئـانی پـیرۆزەوە درەوشـاونەتەوە. لـە قەناعـەت ودڵنیاییـیەکی تەواویشدام کە ئەم پەیامانە زادەی "بیر"ی من نین، بەڵکو ئیلـهامێکی خوایـین لـە نـووری قورئانی پیرۆزەوە بەسەر دڵمدا ڕژاون..

لەبەر ئـەوە، پیرۆزبـایم ئاراستەی هـەموو ئـەو کەسـانە کـرد کـە پەیامـەکانیان بـۆ دەنووسیمەوە، چونکە من دڵنیام کە جگە لەم ڕێیە هیچ ڕێیەکی تـر لـە ئـارادا نییـە بـۆ پاراستنی ئیمانی موسڵمانان و، پێم وایە کە هەرگیز نابێ ئەو ڕێژنانەی قورئـانی پـیرۆز لـە هیـچ کەسـێك قەدەغـە بکرێـن و بشـارڕێنەوە. پاشـان دەسـتانی خـاوێن و دڵسـۆز بـۆ نووسینەوەیان و بڵاوکردنەوەیان کەوتنـە کـار. ئیـتر منیـش دڵنیـا بـووم کـە ئـەم لـێبڕانەی ئەوان ڕامکردن(تسخیر)ێکی پەروەردگار و هاندانێکی خوایییە تاکو ئیمانی کەسانی تر

بپارێزرێن و، هیچ کەسێك نەتوانێت ڕێ لەم ڕامکردن و هاندانە خواییە بگرێت. لەمەشەوە هەستم کرد بە فەرمانی ئایینەکەم گەلێ پێویستە هانی گشت ئەو کەسانە بدرێت کە لەم ڕێیەدا کار دەکەن.

مەبەستی ڕاستەوخۆی ئەم پەیامانە کە لە سەد و سی دانە تێپەڕ دەبن، باسکردن و لێدوانی کاروباری سیاسەت نییە و لەو بارانەوە نادوێن و، تەنها تایبەتن بە کاروباری سەر بە دواڕۆژ و ئیمان. کەچی لەگەڵ ئەم ڕاستییە ڕوون و ئاشکرایانەشدا، بوون بە مایەی پەژارە و سەرقاڵ بوونی ئەو هەل پەرستانەی کە دەیانەوێ لە ئاوی لێڵدا ڕاو بکەن و، کاربەدەستانیان لە دژمان هاندا هەتا توندی بەندیخانەکانی "ئەسکی شەهر" و "قەستەمۆنی" و "دەنیزلی"یان کردم.

پاشان شارەزا و پسپۆرەکانی دادگا جۆراوجۆرەکان چەندەها لێکۆڵینەوەی زانستییانەی وردیان لە پەیامەکانی نووردا ئەنجام دا، بە سایەی خوای گەورەشەوە هەموو جارێ "ڕاستی" بەوپەڕی ڕوونی دەردەکەوت و، "دادگەری"ش پلە و پایە و ڕێ و شوێنی خۆی دەدرایێ و، هەر دادگایەك لێکۆڵینەوە و لێ وردبوونەوەی زانستییانەی لەو پەیامانەدا کردبێت، ویژدانی لە کێشەکەماندا بە خەرج داوە و بڕیاری بێ تاوانیی بۆ دەرکردووین. بەڵام ئەوانەی کە بە دوای هەلدا دەگەڕێن و لە ئاوی لێڵدا ڕاو دەکەن هەرگیز بێزار نەبوون، بەڵکو ئەم جارەش بوون بەهۆی بەندکردنم و هێنایانم بۆ "ئافیوون" و، لە دەمی گرتن و لێپرسینەوەدا ئەم تۆمەتانەیان دایە پاڵم:

١ ـ تۆ کۆمەڵەیەکی سیاسیت پێکهێناوە.

٢ ـ تۆ چەند بیروبۆچوونێك بڵاو دەکەیتەوە کە دژایەتیی ڕژێم دەکات.

٣ ـ تۆ چەند ئامانجێکی سیاسیت هەیە.

ئەو هۆکارانەش کە دەکرێن بە هۆ و بەڵگەی ئەم تۆمەتانە دە پازدە ڕستەیە لە چەند پەیامێکمدا.

ئەی وەزیری بەڕێز!

ناپلیۆن وتوویەتی:

"ڕستەیەکم بۆ بهێنن کە نەگونجێ تەئویل بکرێت، من بڕیاری ئیعدامتان لەسەری بۆ دەردەکەم"!

ئایا چ ڕستەیەك هەیە لە زاری مرۆڤ دەربچێت و نەتوانرێت بکرێت بەهۆی تەئویل و تاوانبارکردن؟ بە تایبەت بۆ کەسێکی وەك من کە لە تەمەنی حەفتا و پێنج سالیدایە و وازی لە کاروباری دنیا هێناوە و بە تەواوی دەستی لێ داتەکاندووە و سەرانسەری ژیانی خۆی تەنها بۆ قیامەت تەرخان کردووە. بێ گومان دەبێ نووسینی کەسێکی وا ئازاد و سەربەست بێت، چونکە هەموو قسەیەکی ئەو لەگەڵ نیازپاکیدا هاودەمە و جگە لە گومانی باش هیچ لێکدانەوەیەکی تری بۆ دەست نادات و، دوو دڵی و لەڕوودامانیش لەخۆ ناگرێت. کەواتە گەڕان بە دوای گوناه و تاواندا لە ڕێی وردەکاری و پەردە هەڵدانەوەی ژێر دێڕەکان ستەمێکی ئاشکرا و بێ شەرمانە زیاتر هیچی تر نییە.

لەسەر بناغەی ئەمە، پەیامەکانی نوور کە سەد و سی پەیامن، هەرگیز ڕاستەوخۆ و بە مەبەست هیچ شتێکیان تێدا نییە کە پەیوەندیی بە کاروباری دنیاوە هەبێت. بەڵکو هەر هەموویان پەیوەندییان بە قیامەت و ئیمانەوە هەیە. ئەمەش سەیر و نامۆ نییە، چونکە لە ڕێژنەی نووری قورئانی پیرۆزەوە وەرگیراون و هیچ ئامانج و مەبەستێکی دنیایی و سیاسییان لەخۆ نەگرتووە. ئەوەتا هەر دادگایەك لەم پەیامانەی کۆڵیبێتەوە بە هەمان قەناعەت بڕیاری بێ تاوانیی پەیامەکانی دەرکردووە. لەبەر ئەوە، سەرقاڵ کردنی دادگاکان بە شتێك کە پێویست نییە و ناچار نییە پێوەی سەرقاڵ بێت و، دابڕینی ئیماندارانی بێ تاوان لە کار و کەسابەتیان، لە ڕاستیدا مایەی خەم و خەفەتە سەبارەت بە وڵات و هاووڵاتییان.

بەڵێ، "سەعیدی کۆن" کە هەموو ژیانی خۆی لە پێناوی بەختەوەرکردنی ئەم نەتەوەیە و بڵاوکردنەوەی ئاسایش و بەختەوەری لە سەرانسەری وڵاتدا بەخت کردووە و، بە تەواوەتی لە هەموو شتێکی سەر بە دنیا کشاوەتەوە و دەستی لێ داتەکاندووە، ئایا دەگونجێ دوای ئەوەی بوو بە "سەعیدی نوێ" و گەیشتە تەمەنی حەفتا و پێنج سالی، جارێکی تر خۆی بە سیاسەتەوە خەریك بکات؟ دیارە نەخێر. لەو باوەڕەدام کە ئێوەش قەناعەتی تەواوتان بەمە هەیە.

من تەنیا یەك ئامانجم هەیە:

لەم کاتەدا کە لە گۆڕەکەم نزیك دەبمەوە و.. لەم نیشتمانەدا کە وڵاتێکی ئیسلامی‌یە، وا دەنگی بایەقوشی بەلشەفیك دێتە گوێمان کە هەڕەشە لە بناغەکانی ئیمان دەکات لە جیهانی ئیسلامیدا و، دوای ئەوەی کە "ئیمان" لە ڕۆڵەکانی گەل بە تایبەت لە توێژی لاوان دادەماڵێت، بە لای خۆیدا کێشیان دەکات.

من بە هەموو بوون و توانایەکی خۆم لە دژی ئەوانە دەڕۆمە جیهادەوە و، موسڵمانان، بە تایبەت لاوان بۆ لای "ئیمان" بانگ دەکەم و، لە جیهادی بەردەوامدام لەگەڵ ئەو دەستە مولحیدە و، بە پشتیوانیی خوای گەورە کە لە بەردەم حزووری خۆیشیدا ئامادە دەبم ئاڵای ئەم جیهادە بەرز دەکەمەوە. هەموو کارێکی من تەنها لەمەدا خۆی دەبینێتەوە. زۆر لەوە دەترسم کە ئەوانەی ڕێ لەم ئامانجەم دەگرن خۆیشیان بەلشەفیك بن.

ئامانجی خاوێنی من بریتی‌یە لە یەکڕیزی و پشتگیری و هاوپەیوەندی لەگەڵ هەرکەسێکدا کە جیهادی ئەو دوژمنانەی ئیمان بکات. دەسا دەستم بەربدەن و سەربەستیم بدەنێ با بە یەکڕیزی و هاوشانی لەگەڵ هێزە موجاهیدەکاندا کار بکەم لە پێناوی ڕاگەیاندنی تەوحید و توندوتۆڵ کردنی "ئیمان" لەم وڵاتەدا و ئەنجامدانی چاکسازی لەناو توێژی لاواندا کە بە شیووعیەت ژەهراوی کراون.

بەندکراو:

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برا ڕاست و ئازیزەکانم!

کاریگەرترین چارەسەری لەم دنیایەدا، بە تایبەت لەم سەردەمەدا و بە تایبەتیش بۆ ئەوانەی تووشی گیروگرفت هاتوون و بۆ قوتابیانی نووریش کە دووچاری بێزاری‌یەکی سەخت و نائومێدی‌یەکی ڕەش و تاریك بوون، ئەوەیە کە: دڵنەوایی یەکتر بکەن و، هەریەکەیان خۆشی بخاتە دڵی ئەوی تر و، یارمەتیی هێز و وورەی مەعنەویی یەکتر بدەن و، زامی تەنگانە و خەم و پەژارە و بێزاریی یەکتر تیمار بکەن و، بە چەشنی برای فیداکاری ڕاستەقینە دڵی پڕ لە خەم و خەفەتی یەکتر بدەنەوە. چونکە ئەو برایەتی‌یە ڕاستەقینە و

قیامەتی‌یانەی نێوانتان بەوە ڕازی نابێت کە ڕقتان لە یەکتر بێت و هەرکەسە لایەنی خۆی بگرێت. من بە تەواوی پشتم بە ئێوە بەستووە و، ئاگاداری ئەو عەزمەی منیشن کە بڕیارم داوە نەك هەر تەنها حەوانەوە و حەیسی‌یەت و شەرەفی خۆم، بەڵکو ئامادەم بەویەڕی دڵشادی‌یەوە گیانیشم لە پێناوی ئێوەدا بەخت بکەم، تەنانەت ئەمەشم بە کردەوە لێ دەبینن، بە چەشنێ کە سوێندتان بۆ دەخۆم وا هەشت ڕۆژە لە دڵەوە ئازار دەچێژم چونکە ڕووداوێکی بێ بایەخ بوو بەهۆی ئەوەی دوان لە "ئەرکانی نوور" نازی ڕواڵەتی بەسەر یەکتردا بکەن و، لەبریی دڵنەوایی یەکتری یەکێکیان خەفەتی بە دڵی ئەوی تردا کرد. لە ئەنجامی ئەمەشەوە "گیان" و "دڵ" و "عەقڵ"م پێکەوە دەستیان بە گریان کرد و هاواریان لێ هەڵسا و وتیان:

"ئەی هاوار! ئەی هاوار! ئەی خوای لە هەموو میهرەبانێك میهرەبانتر! بمانپارێزە و لە شەیتانەکانی جینني و ئینس پەنامان بدە و، دڵی برایانم بە وەفای تەواوەتی و خۆشەویستیی بێگەرد و برایەتیی ڕاستەقینە و شەفقەتی تەواو، پڕ بکە".

دەسا ئەی ئەو برایانەم کە لە توندوتۆڵی و دامەزراویدا وەکو ئاسن وان!

لە ئەرکی سەرشانمدا یارمەتیم بدەن. چونکە کێشەکەمان گەلێ هەستیار و وردە. من هەموو ئەرکێکی خۆمم بە دەستی کەسێتیی مەعنەویی ئێوە سپاردووە، چونکە گەلێ متمانەم پێتانە و لێتان دڵنیام. کەواتە ئێوەش هەتا دەتوانن یارمەتیم بدەن. چونکە هەرچەند ڕووداوەکە بچووك و بێ بایەخە، بەڵام دەبێ بزانن کە یەك دانە "موو" گەر بکەوێتە چاومان ئازارمان دەدات و، گەر بیشکەوێتە ناو کاتژمێرەکانمان ئەوا دەیانوەستێنێت!

ئەم ڕووداوە جوزئی‌یە لە ڕاستیدا بە گەورە دادەنرێت، ئەوەبوو هەر سێ تەقینەوە ماددی‌یەکە و هەر سێ بینینە مەعنەوی‌یەکانیش هەواڵیان لەبارەوە ڕاگەیاند.

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

تەقینەوەی زۆپاکەی من و شکانی پەرداخەکانی فەیزی و خەسرەو هەواڵی موسیبەتێك ڕادەگەیەنن کە دێتە ڕێمان.

بەڵێ، دەبێ بە هەموو توانایەك پارێزگاری لە پشتگیریی ڕاستەقینەی یەکتر و هاوپەیوەندیی ڕاست و دۆستانەی نێوانتان بکەن، کە بەهێزترین پاڵپشت و پشتیوانیی ئێمەیە. هاودەم لەگەڵ چاوپۆشی لە هەڵەی یەکتر و بێزاری دەرنەبڕین لە "خەسرەو" کە پاڵەوانی نووره و نوێنەری کەسی مەعنەوییەتی و لە جێی مندایە.

چەند ڕۆژێك پێش ئێستا لە خۆمدا هەستم بە دڵتەنگی دەکرد و بە نیگەرانییەوە دەموت:

"دوژمنانمان هۆکارێکیان دۆزییەوە کە بەهۆیەوە بتوانن بەسەرماندا سەربکەون"!

دەسا وریا بن!! وریا بن!! وریا بن!!

خێرا ئەو کەلێنە لابەن کە کەوتووەتە پەیوەندیی توندوتۆڵی پۆڵایینی نێوانتانەوە. سوێند بە خوا ئەم ڕووداوە ـ بە تایبەت لەم کاتەدا ـ زیاتر لە بەندکردنمان زیان بە خزمەتی قورئان و ئیمان دەگەیەنێت.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمە سبحانە

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

شەوی "میعراج" وەکو شەوێکی "قەدر"ی تر وایە؛ چونکە بەدەستهێنانی پاداشت بە ئەنجامدانی کاری بەردەوام و بەپێی توانا لەم شەوەدا یەك بۆ هەزار بەرز دەبێتەوە. هەروەها بەو نهێنییەی کە لە بەشداری کردنی مەعنەویی کاروبارە ئیمانییەکاندا هەیە و، بە وێنەی هەندێ لەو مەلائیکەتانەی کە بە چل هەزار زمان تەسبیحات دەکەن ئێوەش بە چل هەزار زمان چەندین پەرستش و دوعا و نزای بێگەرد لەم شەوە پیرۆزەدا ئەنجام دەدەن، بە تایبەت لەم شوێنی گۆشەگیری و ئیعتیکافەی کە پاداشتی زۆری تێدایە و، بە پەرستشەکانتان لەم شەوەدا شوکری پەروەردگاری خۆتان دەکەن. هەموو ئەم دەستکەوتانە لە بەرامبەر ئەوەی کە یەك لە دەی زیانەکانی ئەو زریانەی داهاتوومان بەرنەکەوێت کە لەوانەبوو بهاتایەتە ڕێمان.

ئێمە پیرۆزبایی ئەوەتان لێ دەکەین کە حەزەر و وریایی تەواوەتیتان ئەنجام دا و، لە هەمان کاتدا مژدەی ئەوەشتان دەدەینێ کە زۆر بە ڕوونی و ئاشکرا چاودێریی پەروەردگار سەبارەت بە ئێمەوە دەرکەوت.

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

یەکەم:

بە هەموو گیان و جەستەی خۆم پیرۆزبایی شەوی میعراجتان لێ دەکەم.

دووهەم:

بیست سالی ڕەبەقە دەعوای ئێمە بریتی‌یە لەوەی کە هەتا بتوانرێت قوتابیانی نوور کاریان بەسەر سیستەمی دەوڵەتەوە نی‌یە و، بە خراپی دەست بۆ ئاسایشی وڵات نابەن. کەچی کێشەی ئەم بەندکردنەی ئێستامان دەگونجێ نیشانە و بەڵگەیەکی بەهێز بێت بۆ زامدارکردنی ئەم دەعوایەمان، چونکە ئەو کەسانەی هێرش دەکەنە سەرمان لەو گومانەدان کە ئێمە یەکەم شت ڕێسا و ئاسایشی وڵات تێکدەدەین..

بەڵام بەهۆی ڕێز و حورمەتی بێگەردی و وەفاداریی ئێوەی ئازیزەوە چاودێریی خوای گەورە بە جوانی دەرکەوت، ئەوەبوو توندوتیژیی گیروگرفتەکە لە سەد پلەوە دابەزی بۆ یەك و، بە فەزڵی خوای گەورە ئەو شتەی کە هێندەی گومەزێك لەسەر ئێمە گەورە کرابوو بە ئەندازەی دەنکە دانەوێڵەیەکی لێ هات و بچووك بووەوە. دەنا ئەو کەسانەی کە شتی بچووك بە گەورەیی پێش چاو دەخەن و دەنکە دانەوێڵەیەك بە ئەندازەی گومەزێك پیشان دەدەن ئەم هەلەیان دەقۆزتەوە بۆ بڵاوکردنەوەی درۆ و دەلەسە لە دژمان و، لەوانەشە وا لە خەڵکی بکەن باوەڕ بە درۆکانیان بهێنن.

سێهەم:

ئێوە بیر لە من مەکەنەوە و هەرگیز بۆ من نیگەران مەبن. چونکە بوونم لەگەڵ ئێوە لەناو یەك تەلار و بینادا هەموو سەختی و دەردیسەری و گوشارێکم لەسەر لادەبات. بە ڕاستی کۆبوونەوەمان لێرە گرنگی‌یەکی مەزن و گەلێ سوودی زۆر و زەبەندەی، لە

چەند ڕوویەکەوە، بۆ خزمەتی ئیمان تێدایە. تەنانەت ناردنی ئەو ڕاستی‌یە گرنگانەی کە لە (پاشماوەی ئیعتیراز)ەکەدان لەم جارەدا بۆ هەر شەش فەرمانگە بالاکەی "ئەنقەرە" و سەرنج ڕاکێشانی ئەوان بە لای خۆیاندا و ڕایی کردنی فەرمانەکانی خۆی لەواندا ـ تا ڕادەیەك ـ هەموو سەختی و ماندووبوونێکی ئێمەی سڕی‌یەوە و لایبرد.

چوارەم:

سەرقاڵ بوون ـ بە پێی توانا ـ بە پەیامەکانی نوورەوە دڵتەنگی و بێزاری لەناو دەبات و، دەگونجێ بە پێنج جۆری پەرستش دابنرێت.

پێنجەم:

بە فەزڵی وانەکانی پەیامەکانی نوور پلەی موسیبەتەکەی پێشوو لە سەدەوە هاتە خوارەوە بۆ یەك، دەنا لە ڕووی بارودۆخی وردی کات و شوێنەکەوە تەنیا یەك دانە دانەوێڵە دەکرا بە چەند گومەزێکی زۆر. واتە وەك فڕێدانی پزیسکی ئاگری لێ دەهات بۆ ناو بارووت. تەنانەت هەندێك لە کارمەندە ڕەسمی‌یەکان وتیان: "ئەو کەسانەی گوێ بیستی وانەکانی نوور بوون، خۆیان لەو کارەدا هەڵنەقورتاند". خۆ ئەگەر هەموویان گوێ‌یان لەو وانانەی نوور بگرتایە ئەوا هیچ شتێك هەرگیز ڕووی نەدەدا.

دەسا برایانم!

تا دەتوانن بوار بە دروست بوونی دووبەرەکی و پەرتەوازەیی مەدەن، تاکو دەردیسەریی تر لەسەر دڵتەنگی و بێزاری‌یەکانی ناو بەندیخانە مەڵۆ نەکەن. دەبا بەندکراوانیش بە وێنەی قوتابیانی نوور برای خۆشەویستی یەکتر بن و، دەنگ لە یەکتری دانەبڕن.

سەعیدی نوورسی

* * *

برا بەوەفا و دڵسۆزەکانم!

تا ڕادەی واجب بوون و بە گوێرەی توانا و بەوپەڕی هێزمانەوە پێویستە دەستوورەکانی بریسکەی "ئیخلاس" و نهێنیی ئیخلاسی ڕاستەقینە لە نێوان خۆماندا بەرامبەر یەکتری بەکاربهێنین. چونکە هەواڵێکی یەقینیم پێ گەیشتووە کە ماوەی سێ

مانگە سێ دانە کەسیان داناوە بۆ ئەوەی ساردوسڕی بخەنە ناو برایانمانەوە لێرە. بۆ ئەم مەبەستەش دەرفەت لەوە وەردەگرن کە بەهێزان سارد بکەنەوە و وەهم و گومان و ترسیش بخەنە دڵی ئەوانەی کە نەرم و نیان و کەم سەبر و ئارامن و، لە ئەنجامدا وایان لێ بکەن واز لە خزمەتگوزاریی نوور بهێنن!

کەواتە: وریابن!! وریابن!!

نەکەن ئەو خۆشەویستی‌یە قووڵ و ڕاستەی نێوان دڵانتان لەرزەی پێ بکەوێ. چونکە تەنها لەرەیەکی کەمی بە ئەندازەی گەردیلەیەك لە برایەتی و خۆشەویستیی نێوانماندا زیانێکی یەکجار مەزنی هەیە. ئێمە - گەر پێویست بکات - بەوپەڕی ئاسانی گیانی خۆمان لە پێناوی برایەتیی نێوانماندا بەخت دەکەین. خزمەتی ئیمان و قورئان داخوازی ئەمەیە. کەواتە با لە ئەنجامی بێزاری و دەمارگرژیی ئەم تەنگانە سەختەوە یان هەر هۆیەکی تر، هیچ کامتان لەوی تر زویر نەبێت، بەڵکو هەریەك لە ئێوە هەوڵ بدات خۆشەویستی‌یەکەی و دڵسۆزی و ئیخلاسی بەرامبەر براکەی زیاد بکات. دەنا زیانێکی گەلێ مەزن دەکەین، چونکە ئەو کاتە دەنکە گەنمێکی بچووك بە ئەندازەی گومەزێکی مەزنی لێ دێ و چار ناکرێت.

لێرەدا بە کورتی لەم باسە دوایین. درێژە پێدانەکەی بە فیراسەتی خۆتان دەسپێرم.

* * *

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

لەسەر بناغەی بێدارکردنەوەیەکی مەعنەوی بۆم دەرکەوتووە کە ئێوە یەك دوو ئەرکی نوورانیتان لە ئەستۆدایە، ئەویش بریتی‌یە لەوەی بە هەموو هێز و توانایەکی خۆتان و لە ڕێی وانەی پەیامەکانی نوورەوە کارێك بکەن کە دووبەرەکی و لایەنگرتنی هیچ لایەنێك لە نێوان بەندکراوانی هەژار و گیرۆدەی ئەم قوتابخانە یووسفی‌یە سێ‌هەمەدا ڕوونەدات، چونکە چەند کەسێکی تێکدەری ترسناك لە پشتی پەردەوە بۆ هەل دەگەڕێن تاکو دووبەرەکی و ئاماجە کەسی‌یەکان و ڕق و سەرسەختیی بەندکراوان بقۆزنەوە.

جا مادەم زۆربەی هاوڕێیانی بەندیخانەمان گیانی قارەمانی و فیداکاری‌یان تێدایە و هەر یەکەیان ئامادەیە لە کاتی پێویستدا گیانی خۆی لە پێناوی وڵات و نەتەوە و خۆشەویستانیدا بەخت بکات، ئەوا بێ گومان پێویستە ئەو مەردە بەغیرەتانە لە پێناوی

ئاسوودەیی نەتەوە و حەوانەوەی بەندکراوان و ڕزگاربوون لە دەستی ئاژاوەچیانی ژێر پەردەدا (کە بە پەنهانی و لە بەرژەوەندیی ئاژاوە و تۆقاندندا کارەکانیان ئەنجام دەدەن و بیر و هزری خەڵکی بە شیووعیەت دەپێچن) ئامانجە کەسی‌یەکان و دوژمنایەتی‌یەکانی نێوان خۆیان واز لێ بهێنن و، دەست لەو دوژمنایەتی‌یە هەڵبگرن کە بە دڵنیایی‌یەوە دەزانین هیچ سوودێکی تێدا نی‌یە، تەنانەت زیانێکی زۆری لێ دەبێتەوە، بە تایبەت لەم کاتە سەیر و سەمەرەیەدا..

دەنا هەر شتێکی پێچەوانەی ئەمە ـ لەم کاتە سەیرەدا ـ وەك ئەوە وایە پزیسکی ئاگر فڕێ بداتە ناو باررووتەوە و، زیان بە سەد کەسی بەندکراوی لاواز و بە قوتابیانی بێ تاوانی نوور و بەم پارێزگای ئافیوونە دەگەیەنێت، تەنانەت لەوانەشە ببێت بە داردەستی ڕێکخراوێکی بیانی کە هاتووەتە ناو وڵاتەوە.

جا مادەم ئێمە لە ڕووی قەدەری خوای گەورەوە لەبەر ئەو کەسانە هاتووینەتە ناو ئەم بەندیخانەیەوە، بەڵکو هەندێکیشمان لە پێناوی بەردەوامکردنی حەوانەوە و بەختەوەریی مەعنەویی ئەو بەندکراوانەدا نایەوێت بەندیخانە بەجێ بهێڵێت و، هەمووومان ئامادەشین لەبەر حەوانەوەی برایانی ترمان حەوانەوە و شادمانیی خۆمان بەخت بکەین. ئەوا بێ گومان ئەو برا نوێیانەشمان وەك بەندکراوەکانی بەندیخانەی "دەنیزلی"یان لێ دێت و، لە یەکتر بێزار نابن و دەنگ لە یەکدی دانابڕن. بەڵکو دەبێ ـ کە ئەمەش گەلێ پێویستە ـ لە نێوان خۆیاندا ئاشت ببنەوە و، لەبەر هەست و نەستی برایانمان و بۆ ڕاگرتنی ڕێزی مانگی شەعبان و ڕەمەزانی پیرۆز ببن بە برای خۆشەویستی یەکتری.

ئێمەش لە لایەنی خۆمانەوە و منیش لە لایەنی خۆمەوە ئەوان لە بازنەی قوتابیانی نووردا دادەنێم، تەنانەت ڕۆشتوونەتە ناوەندی دوعاکانمانەوە.

سەعیدی نوورسی

* * *

برا ئازیز و ڕاستەکانم!

یەکەم: بەپێی نهێنیی: "الخیر فیما اختاره الله" دواخستنی کاتی دادگایی کردنمان و ئامادەبوونی ئەو برایانەمان لە ڕۆژی دادگایی کردندا کە لێرە ئازاد کران، خێرێکی زۆری تێدایە.

بەڵێ، لەبەر ئەوەی کێشەی "پەیامەکانی نوور" گرنگیی بۆ سەرانسەری جیهانی ئیسلامی، بە تایبەت ئەم وڵاتە هەیە، ئەوا پێویست بەم کۆڕ و کۆبوونەوە جەنجاڵ و سەرنج ڕاکێشانە دەبێت کە ڕوانینی گشتیی خەڵکی بۆلای ڕاستی‌یەکانی "پەیامەکانی نوور" ڕادەکێشێت.

بەم جۆرە "پەیامەکانی نوور" وانە ڕەنگینەکانی خۆی بەوپەڕی ڕاشکاوی بە دۆست و دوژمنانی دەڵێتەوە، بە ڕادەیەك کە بێ هیچ دوودڵی‌یەك پەنهانترینی نهێنی‌یەکانی بۆ سەرسەخت ترین دوژمنی خۆی ئاشکرا کردووە، لەم چەشنە کۆبوونەوانەدا کە لەسەرەوەی حساب و لێکدانەوەی ئێمەوەیە و، بەدەر لە حەزەر کردن و پێچەوانەی شاردنەوەی پەیامەکانە لە لایەن ئێمەوە و، دژی سووکایەتی پێ کردنی ئەو پەیامانەیە لە لایەن دوژمنانمانەوە، سەرەڕای ئەوەش کە لە دەرەوەی ویست و توانای ئێمەشدایە.

جا مادەم ڕاستی ئەمەیە، ئەوا دەبێ ئەو گوشارە کەم و جوزئی‌یانەی کە لێرە گیرۆدەی بووین وەك چارەسەر و دەرمانێکی تاڵی دابنێین کە بە شوکر وئارامگرتنەوە ڕووبەڕووی ببینەوە و، بڵێین: هەموو حاڵێك دەگوزەرێت.

دووهەم: ئەمەی خوارەوەم بۆ بەڕێوەبەری ئەم قوتابخانە یووسفی‌یە نووسی:

کاتێ لە ڕووسیا دیل بووم، یەکەم جار شۆڕشی بەلشەفی لە بەندیخانەکانەوە سەری هەڵدا، هەروەك شۆڕشی فەرەنساش هەر لە بەندیخانەکانەوە دەستی پێکرد و ئەو بەندکراوانە هەڵگری ئاڵای شۆڕشەکە بوون کە لە مێژوودا بەناوی "ئاژاوەچی‌یەکان" ناوبراون. ئێمەی قوتابیانی نووریش هەموو جارێك لە بەندیخانەکانی "ئەسکی شەهر" و "دەنیزلی" و لێرەش لە بەندیخانەی "ئافیوون" بە هەموو توانایەکمانەوە هەوڵمان داوە چاکسازی لەناو بەندکراواندا ئەنجام بدەین. ئەوەبوو تەقالا و هەوڵەکانمان لە هەردوو بەندیخانەی "ئەسکی شەهر" و "دەنیزلی" بەروبوومی باشی بەرهەم هێنا. لێرەش بە پشتیوانیی خوای گەورە بەروبوومی زیاتری دەبێت. تەنانەت لەم کات و شوێنە ورد و بارودۆخە ناسکەدا ئەو زریانە[1] تێپەڕی و توندوتیژی‌یەکەی بەهۆی وانەی پەیامەکانی

---

(١) مەبەست ئەو ڕووداوی یاخی بوونەیە کە لەناو بەندکراوانی بەندیخانەی "ئافیوون"دا ڕووی دا و، قوتابیانی نوور بە هیچ جۆرێك بەشداری‌یان تێدا نەکرد. (دانەر)

نوور لە سەد پلەوە دابەزی بۆ یەك. چونکە ئەگەر ئەو وانانەی پەیامەکانی نوور نەبوونایە تەوژمە دەرەکی‌یە تێکدەرەکان ئەو دووبەرەکی و چەشنە ڕووداوانەیان بۆ ئامانجەکانی خۆیان دەقۆزتەوە و، پزیسکیان فڕێ دەدایە ناو بارووتەوە و ئاگریان هەڵدەگیرساند.

سەعیدی نوورسی

* * *

ئەی برایانی ئازیز و دۆست و دامەزراوم لە خزمەتی قورئاندا!

ئەی ئەوانەی کە لە کاتی تەنگانەدا لێمان هەڵنایەن!

لە ئەنجامی تەنگانەیەکی ماددی و مەعنەویدا و بەهۆی بیرکردنەوەم لە ئێوە، گەلێ خەمم خوارد. بەڵام کتوپڕ ئەمەی خوارەوەم بە دڵدا هات کە: ئەگەر دە هێندەی ئەم دەردیسەری و گیروگرفتانەشتان بە جۆرێکی تر بهاتایەتە ڕێ و خۆتان لە بەردەمیدا ڕابگرتایە هێشتا هەر بە کەم دادەنرا لە بەرامبەر چاو پێکەوتن و بینینی برایەکمان لە نزیکەوە.

بەڵێ، وەك ئەوەی کە ئەهلی حەقیقەت ساڵی یەك دوو جار کۆ دەبوونەوە، زۆر پێویستە هەموو چەند ساڵ جارێك قوتابیانی نووریش بە یەکەوە کۆببنەوە و، درێژە بە گفتوگۆ و تو وێژەکانیان بدەن، بەپێی مەشرەبی پەیامەکانی نوور کە ئاوێتەی تەقوا و وەرزشی ڕۆحی‌یە و، لەسەر ڕێبازی تایبەتیی پەیامەکان کە بریتی‌یە لە وتنەوەی وانەکانی بە هەموو کەسێك، بە تایبەت بەوانەی موحتاجی ئەو وانە و ڕێنماییانەن، تەنانەت بە نەیارەکانیشی و، بۆ ئەوەش کەسێتیی مەعنەویی ئەو پەیامانە لەو بازنەیەدا بخرێتە گوفتار. خۆ ئەم قوتابخانە یووسفی‌یە باشترین و گونجاوترین جێ‌یە بۆ هێنانەدیی ئەم ئامانجانە، بە ڕادەیەك کە هەموو گیروگرفتێکی لە ڕێدا - با هەزار دانەش بێت - ئاسایی و ئاسان دەبێتەوە.

دوورەپەرێزیی برا لاوازەکانمان و خۆ کشانەوەیان لە مەیدانی کار کردن بۆ پەیامەکانی نوور لەتاو بێزاری‌یان لە بەندیخانەکانی پێشوودا زیانێکی گەورە بوو لێیان کەوت، لە کاتێکدا کە هیچ زیانێك بە پەیامەکان و قوتابیانی نوور نەگەیشت، بەڵکو لە بریی ئەوان کەسانی زۆر لەوان دامەزراوتر و دڵسۆزتر هاتنە بازنەی قوتابیانی نوورەوە.

جا لەبەر ئەوەی تاقیکردنەوەکانی دنیا چەند ڕێبوارێکن کە بە خێرایی دێن و دەڕۆن و پاداشت و بەروبوومەکانیان دەدەنە دەستمان، ئەوا دەبێ لە چاودێریی خوای گەورە دڵنیا بین و، لەناوەندی خۆڕاگری و ئارامدا شوکر و سوپاس پێشکەشی پەروەردگارمان بکەین.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

یەکەم: کاتێ دوو پارچەکەی دوایی لە ڕێی کەسێکی بەڕێزەوە کە خۆتان هەڵی بژێرن دەدەنە دەستی سەرۆکی دادگا تاکو بە جۆرێکی نارەسمی ببینێت و ئاگاداریی لەبارەوە پەیدا بکات، با دوای چاپکردنی بێت بە پیتی نوێ یان پیتە کۆنەکان و، یادخستنەوەیەکی تریشی لەگەڵدا پێشکەش بکەن کە تیایدا بنووسن:

"سەعید" سوپاسی زۆری خۆیتان پێشکەش دەکات و، دەڵێت:

پاسەوانەکان پەنجەرەکانیان کردەوە، بەڵام داواکاری گشتی بوار بە هیچ کام لە برایانم نادات بێت بۆ لام. هەروەها تکایەکی گەرمتان لێ دەکات موصحەفە پیرۆزەکەی بدەنەوە کە لە دادگادا دەستی بە سەردا گیراوە و بە خەتێکی دەستیی نایاب و ئیعجاز نوێن نووسراوەتەوە، تاکو لەم مانگە پیرۆزانەدا تیایدا بخوێنێت. ئەوەش هەیە کە سێ جوزء لەو موصحەفە بۆ سەرۆکایەتیی کاروباری ئایینی ڕەوانە کراوە، تاکو هەوڵی چاپکردن و لەبەرگرتنەوەی بدەن.

جگە لەمانەش تکاتان لێ دەکات کە یەکێك لەو کۆمەڵە پەیامانەی بدەنەوە کە درا بە دادگا تاکو لەم زیندانە تاکە کەسی و دابڕانە تەواوەتی‌یەدا لە خەڵکی و لەم تەنگانە توندوتیژەدا بیکات بە مایەی دڵدانەوەی خۆی و بێزاریی دڵی بە خوێندنەوەی ئەو کۆمەڵەیە دەربکات و هاوڕێی بێت لەم گۆشەگیری‌یەیدا.

ئەوەش بزانن کە ئەو کۆمەڵە پەیامانە بە سێ چوار دادگادا تێپەڕیون، بێ ئەوەی ڕەخنە و ئیعتیرازی لێ بگرن. وێڕای ئەوەی کە زۆر لە زانایانی مەککەی پیرۆز و

مەدینــەی منــەووەرە و شــام و حەلـــەب و گـــەورە زانایـــانی ئەزهـــەری میســـر ڕێــز و سەرسوورمانی خۆیان لە ئاستیاندا نواندووە و، هیچ ڕەخنە و ئیعتیرازێکیان بەرامبەر بەو پەیامانە نەبووە، بە شایەتیی ئەوانەی کە لە حەج هاتوونەتەوە.

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانی ئازیز و بەوەفام!

"فەیزی" دوو نوسخەی لە (الحزب النوري) لەلایە. جا ئەگەر پێویستتان پێیان نی‌یە بیان نێرن بۆم، یان با "محەممەد فەیزی" نوسخەیەکی تر بنووسێتەوە. جگە لەوەش پێویستمان بە (پەیامی ڕەمەزان) و (ئایەتولکوبرا)ی چاپکراوە.

بە خێرایی ئەو دڵگرانی‌یەی نێوانتان سارێژ بکەن..

وریابن.. وریابن لەم شتانە.. هەر لادانێك با زۆر کەمیش بێت زیانێکی یەکجار گەورە بە بازنەی نوور دەگەیەنێت. کەواتە هیچ کاردانەوەیەکتان نەبێت بەرامبەر بەو هەست و نەستانەی کە ئەنجامی ئەم تەنگانەیەن. ئەوەبوو تەقینەوەی زۆرپاکەم ئاماژەی بۆ ئەم ڕووداوە کرد.

* * *

برایانی دۆست و ئازیزم: "خەسرەو" و "محەممەد فەیزی" و "صەبری"!

بە هەموو متمانە و قەناعەتێکم ئومێدم وابوو کە ئەمانەتی پارێزگاری کردن لە سەلامەتیی پەیامەکانی نوور بە ئێوە بسپێرم و، پاشان بە دڵی شادەوە بڕۆمە ناو گۆڕەکەم. هەروەك لەو بڕوایەدا بووم کە هیچ شتێك ناتوانێت ئێوە لە یەکتر بکات. وا ئێستاش بێدارکردنەوەیەکی ڕەسمی هەیە کە بە پلانێکی ترسناك داڕێژراوە بۆ ئەوەی دڵگرانی لە یەکتر بخەنە نێوان قوتابیانی ئەرکانی نوورەوە.

جا مادەم ئێوە - گەر پێویست بکات - لەبەر کەسانی تر و بەپێی خواستی وەفای بێگەردی نێوانتان و پەیوەندیی توندوتۆڵتان بە پەیامەکانی نوورەوە ئامادەن ژیانی خۆتان بەخت بکەن، ئەوا بێ گومان تەنانەت پێویستیشە کە هەست و نەستە جوزئی و ڕێبوارانەکەی خۆتان، کە هیچ نرخێکیشی نی‌یە، لە پێناوی کەسانی تردا بەخت بکەن.

دەنا هەر کارێکی پێچەوانەی ئەمە - بێ هیچ گومانێك - زیانێکی گەورەمان لەم کاتەدا پێ دەگەیەنێت، هەروەك گریمانی جیابوونەوەش لە بازنەی پەیامەکانی نوور دێتە کایەوە. کە ئەمە دەڵێم لەرز بە جەستەمدا دێت لەتاو ئەم ئاکامە.

وا سێ ڕۆژە دڵتەنگی‌یەکی وام تووش بووە کە زۆر بە توندی ڕایچەڵەکاندووم و لە ژیانمدا شتی وام بە خۆمەوە نەدیوە و، ئێستاش بە دڵنیایی‌یەوە زانیم کە نازکردنێکی تەنانەت زۆرکەمی بە قەدەر تاڵە موویەك بەسەر یەکتریدا وەك تەقینەوەی بۆمبایەك وایە لە ژیانی نوورانیی ئێمەدا.

تەنانەت ئەوەشتان پێ ڕادەگەیەنم کە هەوڵ و تەقالایەکی سەرومڕ دراوە بۆ ئەوەی ئێمە وا پیشان بدرێین کە پەیوەندیمان بە زریانەکەی پێشووەوە بوو بێت. وا ئێستاش هەوڵی ئەوە دەدەن دڵگرانی لە یەکتر - با کەمیش بێت - بخەنە نێوانتانەوە.

من لە لایەنی خۆمەوە بڕیارم داوە کە بۆ قسوور و کەمتەرخەمیی کەستان نەڕوانم، هەرچەندە لە پێناوی پاراستنی هەست و نەستی ئێوەدا دە هێندەی خۆتان زیاتر سەختی و گیروگرفتەکان هەڵدەگرم. دەسا بەناوی مامۆستاکەمان کە بریتی‌یە لە کەسێتیی مەعنەویی پەیامەکانی نوور داواتان لێ دەکەم کە دەستبەرداری خۆویستی بن، چ مرۆڤ تیایدا لەسەر حەق بێت یان نا.

خۆ ئەگەر چەند پەنجەیەکی پەنهان لەو شوێنە سەیرەدا ببێت کاری خۆی بکات لەبەر ئەوەی بەیەکەوەن، دەبا یەکێکتان بڕوات بۆ ژوورەکەی "طاهیری".

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

ئەی هاوڕێیانی خوێندنم لەم قوتابخانە یووسفی‌یەدا!

ئەم شەوەی کە دێت شەوی نیوەی شەعبانە و، وەك ناوکێکی بەپیت و بەرزی ساڵێکی تەواو وایە و، جۆرە بەرنامەیەکی چارەنووسەکانی ئادەمیزادە. بۆیە ئەم شەوە بەرزی و خاوێنی‌یەك لە "شەوی قەدر"ەوە بەدەست دەهێنێت و، هەر کردەوەیەکی چاك و خوێندنی هەر پیتێکی قورئان لە شەوی نیوەی شەعباندا تا بیست هەزار خێر و پاداشت بەرز دەبێتەوە.

ئەگەر لە کاتەکانی تردا پاداشتی هەر کردەوەیەکی چاك یەك بە دە بێت، لەم سێ مانگەدا یەك بە سەد و یەك بە هەزار بەرز دەبێتەوە و، لەم شەوانەشدا پاداشتی کردەوەی چاك یەك بۆ دە هەزار و بیست هەزار و سی هەزار دەڕوات. کەواتە پەرستش لەم شەوانەدا هاوتای خواپەرستیی پەنجا ساڵ دەبێت. لەبەر ئەوە، خۆ خەریك کردن بە خوێندنی قورئان و تۆبە و داوای لێبوردن و سەڵاوات دان لەسەر پێغەمبەر ﷺ لەم شەوەدا قازانج و دەستکەوتێکی یەکجار گەورەیە.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته أبداً دائماً

سلمكم الله في الدارين

پڕ بە دڵ و گیانی خۆمان پیرۆزبایی شەوی نیوەی شەعبانتان لێ دەکەین، کە شەوێکە ئیمانداران دەتوانن تەمەنێکی مەعنەویی هێندەی پەنجا ساڵ خواپەرستیی تێدا بە دەست بهێنن. چونکە هەموو قوتابییەکی خاوەن ئیخلاسی پەیامەکانی نوور لەم شەوەدا وەکو ئەوە وایە کە بە چل هەزار زمان خواپەرستی و داوای لێخۆشبوون لە خوای گەورە بکات، بە وێنەی هەندێ لەو مەلائیکەتانەی کە بە چل هەزار زمان تەسبیحاتی خوای گەورە دەکەن. بە دڵنیاییەکی تەواوەتی و بەهۆی نهێنیی بەشداری کردنی قوتابیانی نوور لە کاروبارە مەعنەوییەکاندا و لە ڕێژنەی هاوپشتگیریی مەعنەویی نێوانیانەوە ئەم ئومێدەمان بە میهرەبانیی خوای گەورە هەیە.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

یەکەم: هەندێ کەس لە داواکاران ڕەخنەیان لە مەسەلەیەکی (تیشکی پێنجەم) گرت کە پەیوەندیی بە دەجالەوە هەیە و، لەمەشدا لە ژێر کاریگەریی ئیدیعای هەندێ زانای بیدعەتخواز و شوێنکەوتەی هەوا و ئارەزووەکاندان لەوانەی کە ئینکاریی هاتنی دەجاڵ

تەنانەت چەند دەجالێك دەکەن لەناو نەتەوەی ئیسلامدا. لەوانەیە ئەم فەرموودە پیرۆزەی پێغەمبەر ﷺ باشترین بەلگە بێت کە ئەو بۆچوونە هەلاّنە پووچەڵ بکاتەوە:

(لن تزالَ الخلافةُ في ولدِ عمي - صِنْوِ أبي - العباس حتى يسلّمَها إلى الدجال)[1].

ئەم فەرموودە پیرۆزە وێڕای ئەوەی کە موعجیزەیەکی ڕەنگینی پێغەمبەری سەروەرمانە ﷺ، بەلگەیەکی ڕاشکاویشە لەسەر ئەوەی کە خەلافەتی عەبباسی پەیدا دەبێت و، ئنجا ماوەیەکی دوور و درێژی نزیکی پێنج سەد ساڵ دەخایەنێت و، پاشان لەسەر دەستی یەکێك لە سێ دەجالەکانی وەك جەنگیز و هۆلاکۆ دەڕووخێنرێت و، حکومەتێکی دەجالاّنە لە جیهانی ئیسلامیدا بەرپا دەبێت. واتە: بەلگەیەکی ڕاشکاوە لەسەر ئەوەی کە جیهانی ئیسلامی دووچاری ئاشووبی سێ دانە دەجاڵ دەبێت، بەپێی هەواڵی فەرموودە پیرۆزە جیاجیاکان کە لەم بارەیەوە هاتوون.

ئەو هەواڵە غەیبی‌یەی کە لەم فەرموودەیەدا هاتووە دوو موعجیزەی بێ گومانی پێغەمبەری خۆشەویستی ﷺ تێدایە:

یەکەم: خەلافەتی عەبباسی پەیدا دەبێت و پێنج سەد ساڵ بەردەوام دەبێت

دووهەم: ئەم خەلافەتە لەسەر دەستی دەجالێکی ستەمکاری خوێنڕێژی وەك جەنگیز و هۆلاکۆدا لەناو دەچێت.

بە ڕاستی گەلێ سەیرە! ئایا دەگونجێ ئەو خاوەن شەریعەتەی کە لە فەرموودەکانیدا هەواڵی چەندین شتی جوزئیی داوە کە پەیوەندی‌یان بە شەعائیر و قورئانەوە هەیە، هەرگیز هەواڵی لەبارەی ڕووداوە سەیر و سەمەرەکانی ئەم ڕۆژگارەی ئێمەوە ڕانەگەیاندبێت؟ یان ئایا دەگونجێ ئاماژە بۆ قوتابیانی پەیامەکانی نوور نەکرێت کە خۆیان تەرخان کردووە بۆ خزمەتێکی پاك و بێگەردی قورئانی پیرۆز و بە شێوەیەکی فراوان و ڕەنگین، بە تایبەتی لە زەمەنێکی سەیری وەك ئەم ڕۆژگار و سەردەمەی خۆماندا و لە بارودۆخێکی دژواری چەشنی ئەم بارودۆخەی ئێمەدا.. کە خزمەتێکە دۆست و دوژمن دانی پێدا دەنێن؟

سەعیدی نوورسی

---

(١) تەخریجەکەی لە لاپەڕە (٦٢٨)دا ڕابورد. (وەرگێڕ)

باسمه سبحانه

بۆ برای ئازیزی پێشەنگی نوور و خزمەتگوزاری قورئان: (ڕەئفەت بەگ)!

ئەمەی خوارەوە سەرنجێکە لە سەرنجەکانی ئایەتی پیرۆزی:

﴿وَضُرِبَتْ عليهم الذِّلَّةُ والْمسْكَنَةُ﴾ (البقرة: ٦١).

کاتێ جوولەکەکان پێیان لـە خۆشەویستیی ژیـان و هەڵپەکردندا بۆ دنیا ڕاکێشا و زیادەڕەوی‌یان تێدا نواند، شایستەیی ئەوەیان بەدەست هێنا کە لە هەموو شـوێن و هـەموو چەرخێکدا زللـەی هـەژاری و زەلیلـی بچێـژن. بـەڵام ئێسـتا سـەبارەت بـە کێشـەی فەلەستینەوە هەندێ جیاوازیی هەیە، چونکە ئەو خۆشەویستیی ژیـان و هەڵپەکردنە بۆ دنیـا، کە بە درێژایی مێژووی چەرخەکانی پێشوو لـە سروشتی جوولەکەدا ڕیشـکی داکوتاوە، ئێستا لـە بریی ئەوە هەستێکی نەتـەوەیی و ئایینی‌یـان تێـدا پەیدا بووە، ئەوەتا خەریکن هەست بکەن بەوەی کە فەلەستین گۆڕستانی نـەوەی ئیسرائیلە و، پێغەمبـەرانی پێشـوو - درووديـان لەسـەر بێـت - لـە نەتەوەکەی ئەوان بـوون. جا لەبەر ئەم هەسـتە نەتـەوەیی و ئایینی‌یەیە کە ئـەم جـارە زللـەی تـەمێ کردنیـان لـێ نـەدرا. دەنـا چـۆن کەمایەتی‌یەکی خەڵك لە نێوان ئەو هەموو عەرەبە زۆرەدا دەتوانێـت بژی کە لـە هـەموو لایەکەوە دەورەیان لـێ داون، بێ ئـەوەی زللەیـەکی خێرایـان لـێ بدرێـت و هـەژاری و زەلیلی بچێژن!

* * *

پرسیار:

ئایا هیچ ئایەتێکی پیرۆز هەیە بەڵگە بێت لەسەر ئەوەی کە زەوی شێوەی گۆی هەیـە؟ ئایا لە چ سوورەتێکی قورئانی پیرۆزدایە؟ چونکە گومـانێکم هەیـە سـەبارەت بـەوەی کـە تەخت بێت یان شێوەی گۆی هـەبێت؟ ئنجا مـادەم زەویـی حکوومەتـەکان بە دەریاکـان دەورەیان دراوە، ئایا چی پارێزگاریی کەنارەکانی ئەو دەریا فراوانانە دەکات؟

مەلا عەلی - لە ئەمیرداغ

وەڵام:

پەیامـەکانی نـوور ئـەم مەسـەلەیە و هاوشێوەکانی ئەمـەیان شـی کردووەتـەوە. دەبـێ بیشزانین کە زانایانی ئیسلام ئەوەیان پێ قبووڵە زەوی لە شێوەی گۆدا بێت و، پێیان وایە

كە ئەوە دژی ئایین نی‌یە. هاتنی وشەی (ســـطح)یش (واتە تەختی) لە ئایەتەكەدا ئەوە ناگەیەنێت كە شێوەی گۆی نەبێت.

ئەوەش هەیە كە "ڕوو كردنە قیبلە" مەرجە لە نوێژدا بەلای موجتەهیدەكانەوە. خۆ "مەرج"یش دەبێ لە هەموو ئەركانەكانی نوێژدا بێتەدی، هەر لەبەر ئەوەشە كە دەبێ لە ڕكووع و سوژدەشدا مرۆڤ هەر ڕووی لە قیبلە بێت. ئەمەش تەنها بەوە دێتە دی كە زەوی لە شێوەیەكی خڕدا بێت! قیبلەش بەپێی شەرع: ستوونێكی نوورانی‌یە لەسەر كەعبەوە بەرز دەبێتەوە تاكو عەرش و، لە ژێر كەعبەشەوە دەچێتە خوارەوە تا چەقی زەوی. جا ڕوو كردنە قیبلە لە هەموو ڕوكنەكانی نوێژدا تەنها بەوە دەبێت كە زەوی خڕ بێت و قیبلەش ستوونێكی نوورانی بێت، وەك باسمان كرد.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

﴿وَإِنْ مِن شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

پڕ بە دڵ و گیانی خۆمان پیرۆزبایی هاتنی مانگی ڕەمەزانی پیرۆزتان لێ دەكەین و لە خوای گەورە دەپاڕێینەوە كە شەوی "قەدر"تان لە هەزار مانگ زیاتر بۆ بكات بە خێر و چاكە.. ئامین. هەروەها لێتان قبووڵ بكات و بۆتان بخاتە بریی هەشتا ساڵی تەمەن كە بە خواپەرستی بەسەرچووبێت.. ئامین.

دووهەم: پێم وایە مانەوەمان لێرە هەتا جەژن خێر و سوودێكی زۆری تێدا بێت، چونكە ئەگەر ئازاد بكرێین لە خێرەكانی ئەم قوتابخانە یووسفی‌یە بێ بەش دەبین، سەرەڕای ئەوەی كە ئەو كاتە بە چەندین شتی دنیایی‌یەوە سەرقاڵ دەبین لەم مانگە پیرۆزەی ڕەمەزاندا كە مانگێكی سەرتاپا قیامەتی‌یە، كە ئەوەش زیان بە ژیانی مەعنەویمان دەگەیەنێت.

کەواتە: (الخير فيما اختاره الله). بە پشتیوانیی خوای گەورە گەلێ دڵخۆشیی زۆر و پاداشتی زیاترمان دەست دەکەوێت.

هەروەها - برایانم! - ئێوە لە دادگادا زانیتان کە ئەوان ناتوانن تەنانەت بە یاساکانی خۆیشیان شتێك بدۆزنەوە و بیکەن بە بیانوو لە دژمان. بۆیە دەست لە داوێنی چەند شتێکی جوزئی گیر دەکەن کە بە ئەندازەی باڵە مێشێك بەلای یاسادا ناچێت. ئەوەتا دەچن لەناو چەند نامەیەکی جوزئیدا بە دوای چەند شتێکی جوزئی و یەکجار تایبەتیدا دەگەڕێن، چونکە لەناو مەسەلە گەورەکانی پەیامەکانی نووردا شتێکیان دەست ناکەوێت کە بیکەن بەهۆی ئەوەی دەست بهێننە ڕێمان!

پاشان ئێمە لەم کارەدا بەرژەوەندییەکی ترمان هەیە، کە ئەوەیە خۆیان بە کەسی بێ بایەخی منەوە سەرقاڵ دەکەن و، لە شان و شکۆم دادەگرن، لە بریی ئەوەی بە قوتابییە زۆرەکانی نوور و ئەو پەیامانەی نوورەوە سەرقاڵ ببن کە بە فراوانی بڵاوبوونەتەوە. کەواتە قەدەری خوای گەورە ڕێی ئەوەیان پێ نادات کە دەست بهێننە ڕێی قوتابیان و پەیامەکانی نوور. بەڵکو تەنها بە کەسی منەوە سەرقاڵیان دەکات. منیش لە لایەنی خۆمەوە بۆ ئێوە و سەرجەمی دۆست و هاوڕێیانم ئەمەی خوارەوە ڕوون دەکەمەوە:

من بەوپەڕی سوپاس و شادمانییەوە و بە هەموو گیان و جەستە و تەنانەت بە دەروونی بەدخوازیشمەوە و، لە پێناوی پاراستنی سەلامەتیی پەیامەکانی نوور و سەلامەتیی ئێوەدا، بەو هەموو گیروگرفتانە ڕازیم کە دەهێنرێنە ڕێم. چونکە هەروەك بەهەشت هەرزان نییە، دۆزەخیش زیاد لە پێویست نییە.

مادەم دنیا و گرفتەکانیشی ڕێبوارێکن بە خێرایی دەڕۆن و نامێنن، ئەوا ئەو ستەمانەی کە دوژمنە پەنهانەکانمان دەیهێننە ڕێمان، ئێمە حەقی خۆمانیان لە دادگای هەرە گەورەی ئەودنیا و بەشێکیشی لەم دنیادا بە چەندین قات، بەڵکو بە سەد هێندەی ئەوە، لێ دەکەینەوە.

کەواتە ئێمە لە بریی ئەوەی ڕق و قینیان لێ هەڵبگرین، خەمیان بۆ دەخۆین.

جا مادەم حەقیقەت ئەمەیە، ئەوا دەبێ پشت بە خوای گەورە ببەستین و، بێ ئەوەی نیگەرانی و دڵەڕاوکێ کارمان تێ بکات ملکەچی کارەکانی قەدەر و چاودێریی خوای گەورە ببین کە دەمانپارێزێت. هاودەم لەگەڵ حەزەر کردن و ئارامگرتن و

سوپاسگوزاریی خـوای گـەورەدا و، توندوتـۆڵ کردنـی پـەیوەندیی خۆشەویسـتی و هـاودەمیی پیرۆز لەگـەڵ برایانمـان لـەم ڕۆژە بەپیت و بەرەکەتانەی ئـەم مانگـە پـیرۆزەی ڕەمەزاندا و، بەسەربردنی ئەو کاتانە لە کەش و هەوایەکی برایەتیی بێگەرد و دڵدانـەوەی جوانی یەکتری و پەیوەندیی تۆکمە و توندوتۆڵ و، خۆ خـەریك کـردن بـە خوێندنـی ویردەکانەوە لەم مانگەدا کە پاداشـتەکان یـەك بۆ هـەزار بەرز دەبنەوە و، هەوڵی گوێ نەدان بەم تـەنگ پێ هـەڵچنین و گوشـارە جوزئـی و کاتییانـە و، تەنانـەت خـۆ سـەرقاڵ کردن بە وانە زانستییەکانمانەوە. خۆ ئەمەش بەش و بەختێکی گەورەیە خوا بەوکەسانەی دەبەخشێت کە خۆی ویستی لەسەری بێت.

ئنجـا دەبێ ئـەوەش بزانـین کـە وانـە تـەواو کاریگـەرەکانی نـوور لـەم تاقیکردنـەوە سەختەدا و، ناچارکردنی تەنانەت نەیارەکانیشیان بۆ خوێندنەوەیان، لـە ڕاستیدا چـەند فتووحاتێکی نوورن کە بایەخ و گرنگیی خۆیان هەیە.

(پەراوێز): ئینکاری کردنی هەندێ لە برایانمان کە یەکێك بێت لە قوتابیانی نوور، بێ ئەوەی هیچ پێویسـتێك بـەوە هـەبێت، بە تایبـەت (...) و، شـاردنەوەی خزمەتـە نووریـیە مەزنـەکانی پێشـووی بێ پێویسـت بـوون بە شتی وا، هەرچـەند کـارێکی خراپـە، بـەڵام خزمەتەکانی پێشوویان وامان لێ دەکات کە چاویان لێ بپۆشین و لێیان بێزار نەبین.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

﴿وَإِنْ مِن شَيءٍ إلاّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

یەکەم: ئەم شەوانەی کە دێن، هەشتا و ئەوەندە ساڵ تەمەنی پڕ لە خواپەرستی دەستی مرۆڤ دەخەن و، گریمانی بوونی "شەوی قەدر"یش لەم شەوانەدا هەیە، بەپێی ئـەوەی کـە لە فەرموودەی صەحیحدا هاتووە: (تحرَّوْا ليلةَ القَدْرِ في العَشْرِ الأواخِرِ من رمضـان)[1].

(١) بڕوانە: صحيح البخاري: كتاب فضل ليلة القدر: ٣، مسلم: كتاب الصيام، باب فضل ليلة القدر برقـم ١١٦٥ - ١١٦٧. (وەرگێڕ)

کەواتــە دەبــێ هــەوڵ بدەیــن ئــەم هەلــە بەنرخــە لەکیســی خۆمــان نــەدەین، چونکــە بەختەوەری‌یەکی یەکجار گەورەیە، بە تایبەت لـەم شوێنانەدا کە پاداشتیان بۆ مرۆڤ تێدایە.

دووهەم: بەپێی ناوەرۆکی: (مَنْ آمَنَ بالْقَدَر أَمِنَ مِنَ الْكَـدَر) و، دەستووری دانست بەخشی: (خُذْ مِنْ كُلِّ شيءٍ أَحْسَنَه) و، ئایەتی پیرۆزی: ﴿**الَّذيــــنَ يســـتَمِعُون الْقَــوْلَ فيَتبِعُونَ أحْسَنَهُ أُولئِكَ الَّذينَ هَداهُم اللهُ وأُولئِكَ هُمْ أُولُوا الأَلْبابُ**﴾ (الزمر: ١٨). بەپێی ئەم ئایەتە مەزن و دەستوورانەی پێشوو، دەبێ:

سەیری ڕووە جوان و مژدە بەخشەکەی هەموو شتێك بکەین، تاکو دڵمان بە شتی بێ سوودی بارودۆخەکاتی و ڕێبوارەکانەوە سەرقاڵ نەکەین کە هیچ پێویستێکمان پێیان نی‌یە، تەنانەت زیانیشمان پێ دەگەیەنن و دڵتەنگی و بێزاریمان بۆ فەراهەم دەهێنن.

لە "وتەی هەشتەم"دا باسی دوو پیاو کـراوە کـە یـەکێکیان دەڕواتـە نـاو باخچەیـەك و ئەوی تریـان لـەو باخچەیە دەڕواتە دەرەوە. بەختەوەرەکەیان ئەو کەسەیە کە سـەیری گوڵـەکان و شـتانی جوانـی هاوشێوەیان دەکـات لـە باخچەکـەدا و، بـۆ خـۆی بــە دڵــی شـادەوە دەحەوێتـەوە. بەڵام ئـەوی تریــان کــە بەدبەختەکەیــە، لەبــەر ئــەوەی نـاتوانێت دەوروبەری خـۆی پـاك بکاتـەوە ئـەوا ڕوانینـی خـۆی تەنـها ئاراستەی شتە بێ کـەڵك و چەپەڵەکان دەکات و، دووچاری هێڵنجدان و دڵتێکچوون و بێزاری دەبێت و، لـە بریـی ئەوەی لە باخچەکەدا دڵی بکرێتەوە و بحەوێتەوە، کەچی بەو جۆرە بەجێی دەهێڵێت.

جـا لاپـەڕەکانی ژیـانی کۆمەڵایـەتیی ئێستای ئادەمیزادیش، بـە تایبـەت "قوتابخانــەی یووسفی" وەکو باخچە وایە؛ شتی ناشیرین و جوان و شـتی دڵخۆشـکەر و خەفەتبەخشـی پێکەوە لە تەنیشتی یەکەوە تێدایە. مرۆڤی ژیر ئەو کەسەیە کە بێ ئـەوەی بایـەخ بـە شـتانی بێ کەڵك و ناشیرین بدات خـۆی بـە شتە جوانەکانـەوە سـەرقاڵ دەکـات و، شـوکرانە و سوپاس بۆ پەروەردگاری دەردەبڕێت و، لـەبریی سـکاڵا و نیگـەرانی دڵخـۆش و شـادمان دەبێت.

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانی ئازیز و ڕاست و دامەزراوم!

لە هەموو دڵ و گیانمەوە پیرۆزباییتان لێ دەکەم؛ چونکە بە خێرایی زامەکانی ئێمەتان سارێژ کرد. منیش لە لایەنی خۆمەوە تەواو دڵخۆش بووم و ئەمشەو لە خۆشیدا شیفام بۆ هات.

ئاشکرایە کە "قوتابخانەی زەهراء" بەهۆی نهێنیی ئیخلاسی ڕاستەقینە و فیداکاریی گەرموگوڕ و دەستبەرداربوون لە خۆپەرستی و نواندنی خۆنەویستیی تەواوەتی لە بازنەی نووردا هەردەم فراوان دەبێت و، ئەم ڕەوشتە جوانانە لەناوەندەکاندا بڵاو دەکاتەوە. کەواتە نابێ شتانی جوزئی و کاتی و، نازی نێوانتان کە لە هەست و نەستەکانەوە پەیدا دەبن، ئەو وانە بەهێز و پەیوەندی‌یە برایانە و توندوتۆڵەی لە نێوان ئێوەدایە تێك بدات. بریسکەی "ئیخلاس" باشترین ئامۆژگارە لەم بوارەدا.

لەم کاتەی ئێستادا پلانێکی ترسناك دارێژراوە بۆ لێداغان و پەرتەوازە کردنی پەیامەکانی نوور و لەق کردنی پەیوەندیی نێوان قوتابیانی، ئەوەش لە ڕێی نانەوەی دڵگرانی و بێزاری لە نێوانیاندا و دروستکردنی جیاوازی لە ڕووی جۆراوجۆریی هزر و مەشرەبەکانەوە...

سەعیدی نوورسی

* * *

برای ئازیزم کاك ڕەئفەت!

بۆ خاتری قورئانی پیرۆز و پەیوەندیی قورئانیی نێوانتان و شەرەف و شانازیی خزمەتە مەزنەکانی ماوەی بیست ساڵتان لە ڕێبازی نووردا.. دەنگ دابڕین و ڕق هەڵگرتن لە نێوانتاندا لابەن. چونکە هەرچەندە بە ڕواڵەت شتێکی جوزئی‌یە، بەڵام کارێکی گەلێ سامناکە و، سەبارەت بە بارودۆخی وردی ئێستامان گەلێ ئازاربەخشە. ئەوەتا دەبێت بە یارمەتی‌یەکی گەورە بۆ مونافیقانی پشتی پەردە کە بۆ لەناوبردنمان تێدەکۆشن.

کەواتە برایانم! لە یەکتر بێزار مەبن، کە وەك ئەوە وایە پزیسکی ئاگر بخرێتە ناو بارووتەوە. هەوڵ بدەن کەسانی تریش وازی لێ بهێنن. چونکە هەر کارێکی پێچەوانەی ئەمە گریمانی گەورەی تێدایە لەبەر مافێکی کەسی و جوزئی کە کێشی درەمێکیش

ناهێنێت هێندەی چەندین باتمان زیان بە خۆمان و خزمەتە قورئانی و ئیمانی‌یەکانمان بگەیەنێت.

وا من بۆ دڵنیابوونتان سوێندتان بە خوای گەورە بۆ دەخۆم کە ئەگەر کەسێك لە ئێوە توندترین و ناشیرینترین سووکایەتیم پێ بکات و بە تەواوەتی ڕێز و حورمەتم بشکێنێت، بەڵام لە هەمان کاتدا واز لە خزمەتی قورئانی و ئیمانیی نوور نەهێنێت، من لێی خۆش دەبم و، واز لە مافی خۆم دەهێنم بۆی و لەگەڵیدا ڕێك دەکەوم و، تێدەکۆشم کە لێی زویر نەبم.

جا مادەم دەزانن دوژمنانمان دڵگرانی‌یەکی تەنانەت جوزئی و کەمیش لە نێوان برایاندا دەقۆزنەوە، ئەوا خێرا ڕێك بکەون و، دەست لە نازکردن بەسەر یەکتردا هەڵبگرن، کە کارێکی نابەجێ‌یە و زیانی زۆری تێدایە. دەنا زیانێکی گەورە بە خزمەتە ئیمانی‌یەکەمان دەگات.

مادەم چاودێریی خوای گەورە لە بریی ئەوانەی تیاچوون و لێمان جیابوونەوە گەلێ کەسی تری پێ بەخشیین، ئەوا بە پشتیوانیی خوای گەورە فریامان دەکەوێت و یارمەتیمان دەدات.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی هاوڕێ و ئازیزم!

نیگەران مەبن! ئێمە لە ژێر لوتف و چاودێریی خوای گەورەداین. هەمیشە گرفتە ڕواڵەتی‌یەکان چەندین سۆز و میهرەبانیی زۆریان لە دووتوێدایە. خەبیرەکانیان بە زۆرەملێ ناچار کرد لە شان و شکۆی هەندێ پەیام دابگرن، بێ گومان دڵی خەبیرەکانیش بوون بە "قوتابیی نوور"!

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی هاورێ و ئازیز و دامەزراوم!

ئەی ئەوانەی کە دڵەڕاوکێ و نیگەرانی کاریان تێ ناکات و، بە گەڕانەوەیان بۆ لای دنیای فانی واز لە قیامەت ناهێنن!

خەمی ئەوە مەخۆن کە لەبەر حەزکردنیان بە فراوان کردنی کێشەکەمان، بۆ ماوەیەکی تر لێرە دەمێنینەوە.. بەڵکو ڕازی بن و شوکری خوای گەورە بکەن. من خۆم ڕازی و شوکرانەبژێرم، چونکە تەمەن وەستانی بۆ نی‌یە و هەنگاو بەرەو نەمان دەنێت و، لە ڕێی بەروبوومە قیامەتی‌یەکانیەوە لەم چەشنە خەڵوەتگایانەدا مانەوە بەدەست دەهێنێت، جگە لەوەی کە بازنەی وانەی پەیامەکانی نووریش فراوان دەبێت. بۆ نموونە زانایانی دەستەی خەبیرەکان ناچار بوون بە وردی پەیامی "سراج النور" بخوێننەوە. بیشزانن کە گریمانی ئەوە هەیە لە یەك دوو ڕووەوە ناتەواوی ڕوو بکاتە خزمەتی ئیمانیمانەوە گەر لەم کاتەدا ئازاد بکرێین.

من سەرباری ئەوەی کە زۆر لە ئێوە زیاتر لەدەست تەنگ و چەڵەمە و گوشارەکانی بەندیخانە بێزارم، کەچی حەز ناکەم بڕۆمە دەرەوە. ئێوەش هەوڵ بدەن کە - بەپێی توانا - بەئارام بن و دان بەخۆتاندا بگرن و لەسەر شێوەی ژیانی ئێرە خۆتان ڕابهێنن، هاودەم لەگەڵ نووسینەوەی پەیامەکانی نوور و لێکۆڵینەوەیان، تاکو دڵنەوایی و دڵخۆشیی تێدا بەدەست بهێنن.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی هاورێ و ئازیزم!

یەکەم: ئەگەر سەفەر کردن بە ئازادی ڕێی پێ بدرایە، لەوانەیە هەندێ کەس لە ئێمە ئەمساڵ بڕۆشتایە بۆ ئەنجامدانی فەرزی حەج. لە خوای گەورە داواکارین کە ئەو نیەتەمان لێ قبووڵ بفەرموێت وەك ئەوەی کە هەر لە ڕاستیدا ڕۆشتبین بۆ حەج و، پاداشتێکی مەزنی وەك پاداشتی حەجیش بە خزمەتە ئیمانی‌یە نووری‌یەکەمان ببەخشێت لەم کاتەدا کە ئێمە بەم بارودۆخە سەخت و پڕ لە دەردیسەری‌یەوە دەتلێینەوە.

دووهەم: "پەیامەکانی نوور" تەفسیرێکی بەنرخ و ڕاستەقینەی قورئانی پیرۆزن. ئەم وتەیەشمان چەندین جار دووپات کردووەتەوە. وا ئێستا ئەوەم بە دڵدا هات کە ڕاستییەك ڕوون بکەمەوە، چونکە واتا ڕاستەقینەکەی ئەو قسەیە ڕوون نییە.

تەفسیر دوو جۆرە:

یەکەم: تەفسیرە ئاساییەکان کە واتای دەستەواژە و ڕستە و وشەکانی قورئانی پیرۆز لێك دەدەنەوە و دەیانچەسپێنن.

بەشی دووهەمی تەفسیر: ڕوونکردنەوە و چەسپاندنی ڕاستییەکانی قورئانی پیرۆزە بە پاڵپشتی بەڵگەی ڕوون و توندوتۆڵ. جا ئەم بەشەی تەفسیر گرنگییەکی یەکجار گەورەی هەیە.

بەڵام جۆرە تەفسیرە زانراوەکەی تر هەندێ جار بە پوختی ئەم جۆرە تەفسیرەی دووهەم لەخۆ دەگرێت. کەچی (پەیامەکانی نوور) ڕاستەوخۆ ئەم بەشەی کردووە بە بناغەی خۆی. کەواتە ئەم پەیامانە تەفسیرێکی مەعنەویی ئەوتۆی قورئانی پیرۆزن کە سەرسەخت ترین فەیلەسووف دەمکوت و بێ دەنگ دەکەن.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی هاوڕێ و ئازیزم!

ئایا ئێمە و پەیامەکانی نوور لە هەموو کەسێك زیانبەخشترین لەناو کۆمەڵگادا بە ڕادەیەك کە هەموو ڕۆژنامەنووسێك بە ئارەزووی خۆی شت بنووسێت و، هەموو دەستە و توێژێکیش بێ ئەوەی دەست بهێنرێتە ڕێیان کۆڕ و کۆبوونەوە ساز بکەن؟ لە کاتێکدا کە ئەگەر پەروەردەی ئایینی لە ئارادا نەمێنێت ئەوا موسڵمانان جگە لە ئیستیبدادی ڕەها و بەرتیلی بێ سنوور هیچ هۆکارێکی تریان بۆ بەڕێوەبردنی وڵات لە بەردەمدا نامێنێتەوە. چونکە هەروەك ئەگەر موسڵمانێك وازی لە ئایینەکەی هێنابێت نابێت بە جوولەکەی ڕاستەقینە یان مەسیحیی ڕاستەقینە، بەڵکو دەبێت بە مولحید و بە تەواوی ڕێ ون دەکات و سەرگەردان دەبێت، بە هەمان جۆر هەرگیز ناشبێت بە

شیووعی، بەڵکو دەبێت بە گێرەشێوێنێکی تۆقێنەر. دیارە ئەو کاتەش بە ئیستیبدادێکی ڕەها نەبێت کاروباری بەڕێوەنابرێت.

بەڵام ئێمەی قوتابیانی نوور هەوڵ دەدەین یارمەتیی بەڕێوەبردن و سەقامگیر کردنی ئاسایش و ڕێسا و بەدەستهێنانی بەختەوەری بۆ نیشتمان و نەتەوە بدەین. ئەوانەش کە لە ڕوومان ڕادەوەستن تۆقێنەر و مولحید و دوژمنی نەتەوە و نیشتمانن. کەواتە باشتر وایە تەنانەت بۆ حکوومەت ئەوە پێویست ترە کە لە بریی ئەوەی دەست بهێنێنە ڕێمان و دەستدرێژیمان بکاتە سەر، هەوڵی پاراستنمان بدات و دەستی یارمەتیمان بۆ درێژ بکات.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی هاوڕێ و ئازیزم!

یەکەم: ئازاد کردنی هەریەك لە ڕەئفەت و ئەدهەم و بنەماڵەی چالیشقان و هاوچەشنیان لە قوتابیانی بڵاوکەرەوەی پەیامەکانی نوور بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە بڵاوبوونەوەی پەیامەکانی نوور قەدەغە نییە و دادگاش دەست ناهێنێتە ڕێیان..

پاشان نیشانەی ئەوەیە کە دانیان بەوەدا ناوە هیچ حیزبایەتی و کۆمەڵە پێکهێنانێك لە ئارادا نییە..

ئنجا درێژکردنەوەی ماوەی کێشەکەمان و سەرنج ڕاکێشان بۆلای پەیامەکانی نوور لە بازنەیەکی فراواندا، لە ڕاستیدا وەك بانگهێشتنێکی گشتی وایە بۆ خوێندنەوەیان و، ڕاگەیاندنێکی ڕەسمییە بۆیان بە چەشنێك کە حەزی گوێ بیستی تاسەمەند دەبزوێنێت بۆ خوێندنەوەیان و، هۆکارێکیشە بۆ ئەوەی کە ئێمە و ئیماندارانیش سەد هێندەی گرفت و دەردیسەرییەکانمان سوودی مەزن و گەورەمان دەست بکەوێت و، ئاماژەیەکیشە بۆ کاریگەریی ئەم چەشنە وانە ئیمانییە خاوێنانە لە فراوانترینی بازنەکانی گۆی زەویدا و، بە پشتیوانیی خوای گەورە بە وێنەی بۆمبای ئەتۆم وایە بەرامبەر هێرشێکی گشتی و هەمەلایەنە و سەخت و دڕندانەی ئەوتۆ کە سوپاکانی گومڕایی سامناك لەم سەردەمەدا دەیکەنە سەر ئیمانداران.

سەعیدی نوورسی

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفام: ڕەئفەت، محەممەد فەیزی، صەبری!

ئاگادارکردنەوەیەکی قەلبیم پێ گەیشتووە. بۆیە لە پێناوی پەیامەکانی نووردا و لەبەر حورمەت و بەرەکەتی ئەم جەژنە پیرۆزە و لە پێناوی برایەتیی پێشووی نێوانمان، تکایەکی پاك و بێگەردتان لێ دەکەم کە ئێوە ـ هەر سێ براکە ـ بۆ سارێژکردنی زامە قووڵە نوێکەمان تێبکۆشن. چونکە دوژمنەکانمان دوو پیلان لە دژمان پیادە دەکەن:

یەکەمیان: داگرتن لە شان و شکۆی من و سووکایەتی پێکردنم.

دووهەمیان: نانەوەی ساردوسڕی و دڵگرانی لە نێوانماندا، لە ڕێی بڵاوکردنەوەی گیانی ڕەخنە و بێزاری لە نێوان ئێوەدا، بە تایبەت لەگەڵ "خەسرەو"دا..

وا من ئەوەتان پێ ڕادەگەیەنم کە: ئەگەر "خەسرەو" هەزارو یەك هەڵەشی هەبێت، من هەر دەترسم قسەی لەبارەوە بکرێت. چونکە هەر قسەکردنێك لەسەر خەسرەو لەم کاتەدا خیانەتێکی گەورەیە، لەبەر ئەوەی قسە وتن دەگەیەنێت بە پەیامەکانی نوور و ڕاستەوخۆ بە منیش. هەروەك ئەو کارە لە بەرژەوەندیی ئەو کەسانە دەبێت کە دەمانچەوسێننەوە. بۆیە خیانەتێکی هێندە مەزنە کە زۆرپاکەمی تەقاندەوە. من لەو باوەڕەدام کە ئەو ئازاردانەی لەم دواییەدا ئەوانە دەیهێننە ڕێم ئەنجامی پچڕانی پەیوەندیی نێوانتانە، کە کارێکی نابەجێیە و زیانێکی گەورەی تێدایە. چەند پەنجەیەکی ترسناك لەم بەندیخانەیەدا، بە تایبەت لە ژووری ژمارە شەشدا خۆیان هەڵدەقورتێنن. دەسا برایانم! لەم جەژنەدا مەخەنە خەفەت و گریانەوە.. بە خێرایی لە دڵەوە ئاشت ببنەوە.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی هاوڕێ و ئازیزم!

من دەمویست ئەمڕۆ دوو سێ کەس لە برایانمان ئازاد بکەن. بەڵام چاودێریی خوای گەورە ئازاد کردنی ئەوانی دواخست، لەبەر چەند سوودێك کە دەستیان دەکەوێت.

تەنانەت مانەوەمان بەم حاڵەوە هەتا نزیکی بیست ڕۆژێکی تر گەلێ پێوستە، چونکە مانەوەمان پێکەوە لەم جەژنەدا بۆ خۆمان و بۆ پەیامەکانی نوور و بۆ خزمەتەکەمان و بۆ حەوانەوەی ماددی و مەعنەویمان پێویستە، بۆ ئەوەی بەشی خۆمان وەربگرین لە دوعای حاجیان و.. تاکو ئەو پەیامانەی نوور کە ڕەوانەی "ئەنقەرە" کراون لە دەست بەسەرداگرتن ڕزگاریان ببێت و.. ژمارەی ئەو کەسانەش زیاد بکات کە لەبەر ئەوەی ئێمە ستەم لێکراوین بەزەییان پێماندا دێتەوە، ئیتر دەڕۆنە ناو ڕێبازی خزمەتی نوورەوە و.. بەڵگەیەکیش بێت لەسەر ئەوەی کە ئێمە ڕازی نابین لەو هەڵبە مەزنانەی ئێستا دەکرێن و پەنا نابەینە بەر کەسانی خیانەتکار بەرامبەر نەتەوە و نیشتمان.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفام!

لەم ماوەیەدا کە پڕە لە وەهم و گومان و دوو دڵی و پەشێوی و نیگەرانی، باشترین شوێن بۆ ئێمە "بەندیخانە"یە. بە پشتیوانیی خوای گەورە "پەیامەکانی نوور" ڕزگاری بۆ ئێمە و ئەوانیش بەدەست دەهێنێت. چونکە مادەم ئەم پەیامانە هەتا ئەم ڕادە فراوانە و لەم بارودۆخە دژوارەی دەوروبەردا و بە شێوەیەکی بێ وێنە و لە بەردەم چەندین نەیاری یەکجار زۆردا خەڵکی بۆ خوێندنەوەی خۆیان کێش دەکەن و، قوتابیانیشی بەرەو چەندین جۆری کاری خزمەت بە ئیسلام لەناو بەندیخانەدا هان دەدەن و، بە فەزڵی چاودێریی خوای گەورە بوار نادات ئەو قوتابیانە زەلیلی بنوێنن.. ئەوا ئێمە ـ لە بەرامبەر هەموو ئەمانەوە ـ لە بریی سکاڵا، شوکرانەبژێریمان دەکەوێتە ئەستۆ و دەبێت لەمەش دڵنیا بین..

خۆڕاگریم لە بەرامبەر هەموو گرفت و تەنگانە سەختەکاندا لەم قەناعەت و دڵنیاییەوە سەرچاوەی گرتووە، بۆیە خۆم لە کاری ویستی خوای گەورەدا هەڵناقورتێنم.

سەعیدی نوورسی

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و بەوەفام!

یەکێکی ئەو دوو نوسخەیە هی خۆمە و، ئەوی تریان هی بەڕێوەبەری بەندیخانەیە. هەڵەکانی نوسخەکەی تر لەسەر نوسخەکەی من ڕاست بکەنەوە کە خۆم نووسیومەتەوە.

ئەم جارەی کە "ئایەتولکەبرا"م دەخوێندەوە هەستم کرد نرخ و بەهایەکی بەرزی هەیە، بە تایبەت مەقامی دووهەم و گفتوگۆ مەعنەوی‌یەکەی کۆتایی. بۆیە سوودی تەواوم لێ وەرگرت.

جا بۆ ئەوەی سوودتان دەست بکەوێت با یەکێکتان بیخوێنێتەوە و ئەوی تر گوێی لێ بگرێت. با لەکاتی هەڵە گیریدا دوو کەس لە برایانمان بخوێننەوە و بێ ئیش دانەنیشن.

دووهەم: نابێ "وتەی دەهەم" کە تایبەتە بە خۆم و ئەو نامانەی کە لێرەن و غەیری ئەمانەش تیابچن، هەروەك ناشبێ پشتگوێ بخرێن و نەخوێنرێنەوە. سەرپەرشتی و چاودێریی ئەمانەم بە "جەیلان" سپاردووە.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و هاوڕێ و دامەزراوم!

یەکەم: دواخستنی کێشەکەمان خێری تێدایە. چونکە خێر لەوەدایە کە خوا پەسەندی بکات و هەڵی بژێرێت. من لە دڵەوە حەزم بەم دواخستنە دەکرد و، ئازادی بەخشینیش بە پەیامەکانی نوور وای دەخواست. بە پشتیوانیی خوای گەورە بەم دواخستنە ئێوە لە دڵدانەوەی یەکتری و، بەهێزکردنی ورە و گفتوگۆی زانستی و، سازدانی پێکەوە دانیشتنی بەپێز و، نووسینەوە و خوێندنەوەی پەیامەکانی نوور و، لابردنی نوختەی زەحمەت و کردنی بە "ڕەحمەت" و، گۆڕینی ئەم سەعاتە فانی‌یانەی تەمەن بە چەندین سەعاتی باقی و هەمیشەییدا، سەرکەوتوو دەبن.

دووهەم: پیرۆزبایی لە یەکتر کردنمان بە بۆنەی جەژنەوە لەم مەنزڵە کاتی‌یەی دادگادا بوو. بۆیە لە لایەنی خۆمەوە شیرینیی جەژنتان بۆ دەنێرم، کە ئاوی "زەمزەم"ە و پێشڕەوی شاری "قۆنیا" کە زوبەیری برامانە، هێناویەتی.. هەروەها "هەنگوین"ی گوندی "نوورس"ە کە لای من واتایەکی گەورەی هەیە. ئاو بکەنە ناو دەفری هەنگوینەکە و بە باشی ڕایبووەشێنن، ئنجا ئاوی زەمزەمەکەی بەسەردا بکەن و، بیخۆنەوە نۆشی گیانتان بێت!

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی هاوڕێ و ئازیزم!

لە سەرچاوەیەکی یەکجار گرنگەوە ئەم پرسیارەی خوارەوەیان لێ کردم، کە ناوەرۆکێکی گرنگی لەخۆ گرتووە.. لێیان پرسیم:

سەرباری ئەوەی کە ئێوە "کۆمەڵە" نین، بە شایەتیی سێ دادگا کە لەم ڕووەوە بڕیاری بێ تاوانیی ئێوەی دەرکردووە، ئنجا دوای ئەوەی کە شەش پارێزگا ئەرکی چاودێری و سیخوڕی‌یان بە سەرتانەوە بۆ ماوەی بیست ساڵ پێ سپێررابوو، لە ئاکامدا بۆیان دەرکەوت کە ئێوە هیچ پەیوەندی‌یەکتان بەو تۆمەتەوە نی‌یە و هەر لە بناغەدا هەڵبەستراوە..

وێڕای هەموو ئەمانە، کەچی ئەو پەیوەندی‌یەی قوتابیانی نوور بە یەکەوە دەبەستێت هێندە توندوتۆڵە کە لە هیچ دەستە و کۆمەڵەیەکدا هاوشێوەی نی‌یە..

خۆزگا تیشکی ڕوونکردنەوەتان دەخستە سەر ئەم بابەتە و ئەم کێشەیەتان شی دەکردەوە؟

منیش وەڵامم دانەوە و وتم:

بەڵێ، قوتابیانی نوور نە "کۆمەڵە"ن و نە هیچ شتێکی تر لەو شێوەیەدا و، هەرگیز ناشبن. بە تایبەت کە ئەوان لەوە بەرزتر بیر دەکەنەوە پەیوەندی بەو جۆرە کۆمەڵانەوە بکەن، لەبەر ئامانجە کەسی و کۆمەڵایەتی‌یەکان پێکدێن و مەبەستیشیان بەدەستهێنانی چەند بەرژەوەندی‌یەکی سیاسی یاخود دنیایی‌یە، ئیتر چ ئیجابی بێت و چ سەلبی..

بەڵام ڕۆڵـە و نەوەکانی پاڵـەوانانی پێشـووی ئەم نیشتمانە، کە ئەو گیانفیدایانــەی ئیسـلام بـوون بەوپـەڕی خۆشـحاڵی و ڕازی بوونـەوە ملیۆنـەها گیانیـان لـە پێنـاوی بەدەستهێنانی پلـەی شـەهیدیدا بـەخت کـرد، بێگومـان ئەمانـە بەشـێکیان لـەو گیـانی خۆبەختکاری‌یەی باپیرانیـان بە میرات بـۆ ماوەتـەوە، بـەو ڕادەیـەی کـە ئـەو پەیوەندی‌یە توندوتۆڵ و نائاسایی‌یەیان دەربڕی هانی ئەم برا کۆڵـەوارەیان بـدات لـە بەردەم دادگـای "دەنیزلی"دا بڵێت:

"ئەو ڕاستی‌یەی کە ملیۆنەها قارەمـان سەری خۆیـان لـەپێناودا دانـا، ئێمـەش سـەری خۆمانی لەپێناودا بەخت دەکەین"..

ئەم ڕستەیەشی بەناوی هەموویانەوە وت و، دادگای بێ دەنگ کرد و خستنیە دۆخی سەرسامی و ڕێزگرتن و حەپەسانەوە!

بەو واتایەی کە چەندین گیانفیدای ڕاستەقینە و خاوێن و دڵسۆز بۆ خوای گـەورە لـە نێوان قوتابیانی نووردا هەیە کە تەنـها ڕەزامـەندیی خـوای گـەورە و بەدەستهێنانی ژیـانی دوارۆژیان مەبەستە. بۆیـە ماسۆنی‌یەکان و شیووعی‌یەکان و گومڕایـان و خراپکـاران و "تاشناق"[1] و ڕێکخراوە ترسناکەکانی تری هاوشێوەیان هیـچ ڕێگایـەکیان نەدۆزی‌یـەوە کە بەهۆیەوە بەسەر ئەو قوتابیانەی نووردا سەربکەون. ئیتر لـە ناچاریدا و لـە ڕێـی چەند یاسـایەکی پلاسـتیکی‌یەوە و بـە نیـازی شـکاندنی شـان و شـکۆی ئـەو قوتابیانـە، حکوومەت و فەرمانگەکانی دادیان لەخشتە برد.

بەڵام ئەوانـە سـەریان لـە بـەرد داوە و هـەموو هەوڵێکیشیان پووچـەڵ دەبێتـەوە و، بـە پشتیوانیی خـوای گـەورە هیـچ زیـانێك بـە قوتابیـانی نـوور ناگەیـەنن. بـەڵکو کارەکـەیان دەبێت بەهۆی زیادبوونی ژمارەی پاڵەوانە گیانفیداکانی نوور و ئیمان.

سەعیدی نوورسی

* * *

(١) ڕێکخراوێکی خۆبەختکار بووە، بە ئامانجی دروستکردنی دەوڵـەتێکی ئەرمەنی لەسـەر خـاکی دەوڵـەتی عوسمـانی – بەشـە کـورد نشینەکەی – دامـەزراوە. یـەکێك لـە بـەناوبانگترین کەسـانی ئـەو ڕێکخراوە: "ئەنترانیك"ە. (وەرگێڕ)

باسمه سبحانه

برایانی هاوڕێ و ئازیزم!

وا گفتوگۆیەکتان بۆ دەگێڕمەوە کە وەك ئەوەی دوێنێ وایە و چل ساڵ پێش ئێستا ڕووی داوە:

پەیوەندیی قوتابیانی "سەعیدی کۆن" بە مامۆستاکەیانەوە هێندە توندوتۆڵ بوو کە گەیشتبووە پلەی خۆ بەخت کردن و قوربانیدان. بۆیە "سەعیدی کۆن" دەیتوانی ڕووبەڕووی ئەو چالاکی‌یە زۆرانە ببێتەوە کە چەکدارەکانی ئەرمەن و گیانفیدایانی تاشناق دەیانکردە سەر دەوروبەری (وان) و (بەدلیس). تەنانەت هەندێ جار تا ڕادەیەکیش لە سنووری خۆیاندا ڕایان دەگرتن. خۆکاتێ کە تفەنگی (ماوزەر)ی بۆ قوتابیانی پەیدا کرد، قوتابخانەکەی شێوەی سەربازگەی لەخۆ گرت، چونکە کتێب و تفەنگەکان لەو قوتابخانەیەدا شان بە شانی یەکتر بوون. هەر لەو دەمەدا سەرکردەیەکی سەربازی بە پلەی (فەریق) هات و ئەو دیمەنەی بینی، وتی: "ئەمە قوتابخانە نی‌یە.. سەربازگەیە"! ئنجا لە ترسی دووبارە بوونەوەی ڕووداوەکەی (بەدلیس) فەرمانی دا کە: "تفەنگەکان کۆ بکەنەوە". بەم جۆرە، پازدە تفەنگیان لە ئێمە گرت.

دوای نزیکەی دوو مانگ، یەکەم جەنگی جیهانی هەڵگیرسا و، منیش تفەنگەکانی خۆمم لێ سەندنەوە.. بە هەر حاڵ.

جا بە بۆنەی ئەو چەشنە بارودۆخ و هەلومەرجەوە، لێیان پرسیم:

چەکدارەکانی ئەرمەن کە خۆبەختکاری ترسناکیان تێدایە، لێتان دەترسن، تەنانەت لەو کاتەشدا کە لە خەڵکی دوور کەوتنەوە و لەسەر چیای "ئەرەك"ی "وان" دەستان دایە گۆشەگیری، ئەو چەکدارانە هەر خۆیان لە ئێوە دەپاراست و لێتان دوور کەوتنەوە. ئایا ئێوە چ هێزێکتان هەیە کە ئەوانی وا لێ کردووە؟

منیش وەڵامم دەدانەوە کە:

گیانفیدایانی ئەرمەن لە پێناوی بەدەستهێنانی ژیانێکی فانیی دنیایی و هێنانەدیی بەرژەوەندی‌یەکی کاتیی نەتەوەیەکی بچووك و پارێزگاری لێ کردنیدا ئەم چەشنە قارەمانێتی‌یە ناوازەیە دەنوێنن..

بەڵام ئێمە کە ڕووبەڕووی ئەوانە دەبینەوە ئەوا قوتابیانمان لەپێناوی بەدەستهێنانی ژیانێکی نەبڕاوەی هەمیشەیی و هێنانەدیی چەندین بەرژەوەندیدا بۆنەتەوەی بەرز و مەزنی ئیسلام تێدەکۆشن و، دڵنیان کە ئەجەل یەکێکە و گۆڕانی بەسەردا نایەت.

جا بێ گومان ئەم قوتابیانە هەرگیز لەو گیانفیدا ئەرمەنانە دواناکەون، تەنانەت گەر پێویست بکات ئامادەن کە بە بێ هیچ دوودڵی‌یەك و بەوپەڕی شانازی‌یەوە ژیان و ئەجەلی خۆیان و تەمەنێکی چەند ساڵەی ڕواڵەتیی دنیا بەخت بکەن لە پێناوی بەدەستهێنانی ملوێنەها ساڵی ژیانێکی نەمر و، لەبەر پارێزگاری کردنی سەلامەتیی ملیارەها موسڵمانی خواناس.

* * *

برا ئازیز و بەشەفەقەت و وەفادارەکانم!

وا دوو ڕۆژە هەڵامەت گەلێ کاری کردووەتە سەر دەمارەکانم و سەرم. لەم چەشنە حاڵەتانەشدا وا هەست دەکەم کە پێویستم بە هاودەمی و دڵنەوایی برادەران هەیە. بەڵام لەم حاڵەی ئێستامدا بێزاریی تەنیایی و دابڕکردنم لە هەموو شتێك، بە چەشنێکی سەیر، بە جارێ دڵی تەنگ کردووم کە سکاڵایەکم بەم شێوەیە بە دڵدا هات:

ئەم ئازاردانە لە پێناوی چی؟ چ سوودێکی تێدایە بۆ ئەو خزمەتەی کە لە پێناوی ئیمان و قورئاندا ئەنجامی دەدەین؟

کتوپڕ ئەم سەرلەبەیانی‌یە ئەمەی خوارەوەم بە دڵدا هات:

گەلێ پێویست بوو ئێوە بڕۆنە ناو ئەم تاقیکردنەوە سەختەوە و چەندین جار لە سەنگی مەحەك بدرێن، تاکو زێڕ بناسرێت و لە مس جیا بکرێتەوە.. پێویست بوو لە هەموو لایەن و ڕوویەکەوە بە چەندین تاقیکردنەوەی ستەمکارانەدا تێپەڕ ببن، بۆ ئەوەی بزانن کە تا چ ڕادەیەك دەروونی بەدخوازتان بەش و فڕوفێڵی خۆی ماوە.. پاشان پێویست بوو لە سێ پاڵێوگەدا پاڵفتە بکرێن..

هەموو ئەمانە چەند کارێکی پێویست بوون لە پێناوی خزمەتگوزاری‌یەکەتاندا، کە خزمەتێکی بێگەرد و خاوێنە و تەنها لەبەر حەق و ڕاستی ئەنجامی دەدەن.

لەبەر ئەوە، قەدەری خوای گەورە و چاودێریی پەروەردگار بواریان دا ئەو پاڵفتەکاری‌یە بهێنرێتە ڕێتان. چونکە ڕاگەیاندنی ئەم خزمەتە بەرزە لەم کۆڕی تاقیکردنەوەیەدا و بەرامبەر بە چەندین نەیاری سەرسەخت و ستەمکاری وا کە لاوازترین بیانوو دەدۆزنەوە، کارێکی کرد خەڵکی تێبگەن کە ئەم خزمەتگوزاری‌یەی قورئان ڕاستەوخۆ لە سەرچاوەی حەق و ڕاستی‌یەوە هەڵقوڵاوە و، هیچ فڕوفێڵ و خۆویستی و لەخۆبایی بوون و هیچ بەرژەوەندی‌یەکی کەسی و سوودێکی دنیایی، تەنانەت قیامەتیش، تێکەڵی نی‌یە. چونکە ئەگەر ئەم تاقیکردنەوەیە نەبوایە، عەوامی ئیمانداران متمانەیان بەم خزمەتە نەدەکرد و، زمانی حاڵیان دەیوت:

"لەوانەیە بەم قسانەیان بمانخەڵەتێنن".

تایبەتمەندانیشیان دەیانوت:

"ئەمانە بۆیە وا دەکەن تاکو چەند پلەوپایەیەکی دیاری کراو و ڕازی بوونی خەڵکی‌یان دەست بکەوێت، وەك ئەوەی کە هەندێ لە خاوەن پلەوپایە مەعنەوی‌یەکان دەیکەن".

دیارە ئەو کاتەش ئەوان متمانەیان بە خزمەتگوزاری‌یەکەمان نەدەما.

بەڵام دوای تاقیکردنەوە، سەرسەخت ترین و بەدگومان ترین کەسیش ناچار بوو مل بۆ ئەو ڕاستی‌یە کەچ بکات.

کەواتە ئەگەر یەك تەنگانە و دەردیسەریتان تووش بووبێت، ئەوا – پشت بە خوا – هەزار قازانجتان لەو تاقیکردنەوەیەدا دەست کەوتووە.

* * *

باسمه سبحانه

برا ئازیز و ڕاستەکانم!

ڕاگەیاندن و بڵاوکردنەوەی ئەو ڕووداوە لە ڕۆژنامەکاندا کە لە دەمی دیلیم لە ڕووسیا ڕووی دا[1] ڕووتێکردنی خەڵکیی سەبارەت بە من زیاتر کردووە، هەرچەندەش

(١) مەبەست هەڵهەسانەوەی مامۆستا نوورسی‌یە لە بەر سەرکردە ڕووسەکە. (وەرگێڕ)

زۆر بە توندی ڕێیان لەو ڕووتێکردنەی خەڵکی لە من گرتووە و هەوڵیان داوە خەڵکیم لێ دوور بخەنەوە. تەنانەت سەرۆکی پاسەوانەکان وتی: دوێنێ سێ کەسی ڕەسمی لە حەوشەی بەندیخانەکەدا، کە لەوانەن پشتگیریی سووکایەتی پێکردنی ئێمە دەکەن، بە تایبەتی بە من، وتیان: هەر ئەوەندەی "سەعید" لە پەنجەرەکەوە دەردەکەوێت خەڵکی لە دەوری پەنجەرەکە کۆدەبنەوە و سەیری دەکەن. کەواتە نابێ لە بەردەم پەنجەرەکەدا ڕابووەستێ، دەنا دەیگوێزینەوە بۆ ژوورێکی تر!

برایانم! خەم مەخۆن و گوێ بەم ڕووداوانە مەدەن! چونکە من لە لایەنی خۆمەوە بڕیارم داوە هەموو گوشار و ئازارێکی ئەوان، هەرچەندە و چۆن بێت، قبووڵ بکەم و گوێی پێ نەدەم. پشت بە خوا هەموو ئەم دەردیسەری و تەنگانە و ناخۆشییانە دەگۆڕێن بە شادی و خۆشی، بە بەرەکەتی دوعا و نزاکانی ئێوە.

ئەسڵی ئەو ڕووداوە ڕاستە، ڕووی داوە.. بەڵام من تا ئێستا بۆیە بە درێژی ڕوونم نەکردووەتەوە و باسم نەکردووە چونکە هیچ شایەتێکم نەبوو کە لە گێڕانەوەی ئەم ڕووداوەدا پشتم بگرێت، بەڵام من نەمدەزانی کە مەفرەزەیەکی سەرباز هاتوون من بەن بۆ ئەوەی لە سێدارەم بدەن، دوایی بەوەم زانی. هەروەها لە وتەی ئەو سەرکردە ڕووسەش تێنەگەیشتم کە قسەیەکی وت بۆ ڕازی کردنی من. وا دیارە ئەو نەقیبە موسڵمانەی کە ئامادەی ڕووداوەکە بووە و دوایی ئەم هەواڵەی بە ڕۆژنامەکە گەیاندووە ئاگاداری ئەو گوفتارە بووە، کەواتە تێگەیشتووە ئەو سەرکردە ڕووسە چەند جارێك وتویەتی: (داوای لێبوردن دەکەم).

برایانم! من هەر کات بە پەیامەکانی نوورەوە سەرقاڵ دەبم تەنگوچەڵەمە و نارەحەتییەکان کەم دەبنەوە و سووك دەبن، بەو واتایەی کار و پیشە و فرمانی ئێمە سەرقاڵ بوونە بە پەیامەکانی نوورەوە و، بایەخ نەدانە بە کاروبارە سەرپێیی و کاتییەکان، هاودەم لەگەڵ ئارامگرتن و شوکرانەبژێریی خوای گەورەدا.

سەعیدی نوورسی

* * *

ڕەوشت و خوویەكی بەدیعوززەمان
كە ژێرییەكان سەرسام دەكات

(ئەم وتارە لە گۆڤاری "أهل السـنة"دا لە ئەستەمبوڵ و لە بەرواری (١٥)ی تشرینی یەكەمی ١٩٤٨ز بە پێنووسی خاوەنە پارێزەرەكەی بڵاوكراوەتەوە):

كاتێك كە لە بەدلیس لە جەنگی یەكەمی جیهانیدا بریندار بووم و دیل كرام، لە هەمان ڕۆژدا بەدیعوززەمانیش بە دیل گیرا و، ناردیان بۆ گەورەترین سەربازگەی دیلەكان لە سیبیریا. منیش ڕەوانەی دوورگەی "نانكۆن"ی سەر بە "باكۆ" كرام.

ڕۆژێك كە "نیقۆلا نیقۆلا فیج" بە مەبەستی پشكنین سەردانی سەربازگەی ناوبراو دەكات، هەموو دیلەكان – بە مەبەستی ڕێز لێنان – لەبەری هەڵدەسنەوە. كاتێكیش بە بەردەم بەدیعوززەماندا تێدەپەڕێت ئەو لە شوێنی خۆی ناجووڵێت و بایەخی پێ نادات! ئەمەش سەرنجی سەركردە گشتییەكە ڕادەكێشێت! بۆیە بە بیانوویەك دەگەڕێتە دواوە و جارێكی تر بە بەردەم بەدیعوززەماندا دەڕواتەوە، ئەویش بە هەمان شێوەی جاری پێشوو بایەخی پێ ناداتەوە! لە جاری سێهەمدا كە بە هەمان شێوە بایەخی پێ نادات، لە بەردەم بەدیعوززەماندا ڕادەوەستێ و بە هۆی وەرگێڕێكەوە ئەم گفتوگۆیەی خوارەوە لە نێوانیاندا ڕوو دەدات:

دەڵێت:

ئایا نەیناسیم؟

لە وەڵامدا دەڵێت:

بەڵێ ناسیومە.. ئەوە "نیقۆلا نیقۆلا فیج"ە، كە خاڵی قەیسەر و سەركردەی گشتیی بەرەی قەفقاسە!

ئەویش دەپرسێت:

كەواتە بۆچی بە نیازی سووكایەتی پێ كردن لەبەرم هەڵنەسا؟

وەڵامی دایەوە:

نەخێر.. من سووکایەتیم پێ نەکردووە. بەڵکو کارێکم ئەنجام داوە کە بیروباوەڕەکەم فەرمانی پێ داوم.

وتی:

بیروباوەڕەکەت چ فەرمانێکت پێ دەدات؟

وەڵامی دایەوە:

من زانایەکی موسڵمانم و لەناو دڵمدا ئیمانم هەڵگرتووە. جا ئەو کەسەی ئیمانی لە دڵی خۆیدا هەڵگرتبێت باشترە لە کەسێك کە ئیمانی لە دڵیدا هەڵنەگرتبێت. خۆ ئەگەر وەك ڕێز لێنانێك لەبەری هەڵبسامایەتەوە ئەو کاتە ڕێزی کەمم بەرامبەر بە بیروباوەڕەکەم دەنواند. جا بۆ ئەوەی شتی وا ڕوو نەدات، لەبەری هەڵنەسام.

ئەویش وتی:

کەواتە بەوەی سیفەتی بێ ئیمانیی داوەتە پاڵ من، ئەوا سووکایەتیی بە من و بە سوپاکەم و نەتەوەکەم و بە قەیسەر کردووە. کەواتە هەر ئێستا دەبێ دادگایەکی سەربازی بۆ لێپرسینەوە لەم کەسە پێك بهێنرێت.

لەسەر ئەم بڕیارە و بۆ جێبەجێ کردنی ئەم فەرمانە، دادگایەکی سەربازی پێکهێنرا..

ئەفسەرە دیلە تورك و ئەڵمان و نەمسایی‌یەکان بە جەخت لێ کردنەوە داوایان لە بەدیعوززەمان کرد کە داوای لێبووردن لەو سەرکردە ڕووسە بکات و پێی بڵێت کە لێی خۆش ببێت!

بەڵام بەدیعوززەمان بەم شێوەیەی خوارەوە وەڵامی دانەوە:

(من پڕ بە دڵ حەز لە سەفەر دەکەم بۆ ئەودنیا و ئامادە بوون لە بەردەم پێغەمبەری خۆشەویستدا ﷺ. ئەوەندە هەیە من پێویستم بە پاسپۆرتی سەفەرە بۆ ئەودنیا. هەروەها ناتوانم کارێك بکەم کە پێچەوانەی ئیمانەکەم بێت).

لە ئاستی ئەم گوفتارەدا هەموو ئەفسەرەکانی هاوڕێی بێ دەنگی دایگرتن و، چاوەڕێی ئەنجامی دادگایی‌یەکەیان دەکرد..

دادگاکەش کارەکانی بەدەر کردنی بڕیاری لە سێدارە دانی بەدیعوززەمان کۆتایی پێ هێنا، بەپێی ماددەی یاسایی سووکایەتی کردن بە قەیسەر و سوپای ڕووس!

پاشان مەفرەزەیەك بە سەرۆکایەتیی ئەفسەرێکی ڕووس دێـن بـۆ بردنـی بـەدیعوززەمان بەرەو گۆڕەپانی لە سێدارەدان. بەدیعوززەمانیش بە ڕوویەکی گەش و خەندانەوە داوا لـە ئەفسەرە ڕووسەکە دەکات کە:

(تەنها پازدە خولەکم بدەنێ بۆ ئەوەی دوا ئـەرك و واجبـی سەرشـانی خـۆم جێبەجێ بکەم).

ئیتر هەڵدەستێ و دەستنوێژ دەگرێت و دەیەوێ پێش لە سێدارەدانی نوێژ بکات.

لەو کاتەدا "نیقۆلا نیقۆلا فیج" ئامادە دەبێت و پێی دەڵێت:

داوای لێبوردنت لـێ دەکەم! پێشتر پێم وابوو کە ئەو کارەی بەرامبەر من نواندت بـە نیازی سووکایەتی پێکردنی من بێت، بۆیە ئەو ڕەوشە یاساییانەم بەرامبـەرتان ئـەنجام دا. بەڵام ئێستا تێگەیشتم کە ئەم هەڵوێستەتان لە ئیمانەکانتانەوە سەرچاوە دەگرێت و کارێك جێبەجێ دەکەن کە بیروباوەڕەکەتان فەرمانتان پێ دەدات. لەبەر ئەوە، فەرمانی دادگـام سەبارەت بە ئێوە هەڵوەشاندەوە و، ئێوە لەبەر تـەقوا و ئاییندارێتـان شـایانی هـەموو ڕێـز و سەرسووڕمانێکن. داوای لێبـوردن دەکـەم کە بێزارم کـردن و، چـەند جـارێکی تریـش دووپاتی دەکەمەوە کە: داوای لێبوردن دەکەم.

* * *

ئـەم عیززەتـە ئایینی و خووڕەوشتە بەرزەی کـە پێشـەنگێکی جـوان و نەخشـینە بـۆ موسـڵمانان، یـەکێك لـە هـاوڕێ ئەفسـەرەکانی لـە سـەربازگەی دیلـەکان کـە لـە پلـەی نەقیبدا بووە و بە چاوی خۆی شایەتی ڕووداوەکە بووە، گێڕاویەتەوە.

منیش کە هەر ئەمەم بیست، چاوەکانم - بە بێ هیچ دەسەڵاتێکی خۆم - پڕ بـوون لـە فرمێسك[1].

عەبدوڕڕەحیم زابسوو

* * *

(١) هـەر چـەند مامۆستامان خۆی فەرمانی پێ نەداوین کـە ئەم برگەیـەی لـە ڕۆژنامـەدا نووسـراوە بـڵاوی بکەینەوە، بـەڵام خرایـە ئـەم شوێنە، لەبەر ئەوەی گەلـێ پەندی بەنرخی تێدایە و هەست و نەسـتی خوێنـەر دەورووژێنێت و مایەی بایەخ پێدانە. (خەسرەو)

برایانم! لەبەر ئەوەی حەزی خواردنم نەماوە و دڵم نایبات و، لەبەر زیان پێ گەیشتنیشم لە وەرگرتنی دیاری، وا بەشە خواردنەکەی خۆمم نارد بۆ لای ئێوە، کە سێ پارچە ڕۆن و سەبەتەیەك ترێ و کیسێك سێوە لەگەڵ دوو قوتوو شەکر و چادا. نیازیشم وا بوو کە هەندێکی بە دیاری بۆ ئێوە بنێرم، بەڵام دوایی زانیم ئێوەش لەو خواردنەتان لە لایە. بۆیە وەریشم گرت تاکو قوتابخانەی زەهراء لێم زویر نەبێت و نەڵێت: لە دیارییەکەی منی نەخوارد!

جا ئەو کەرەسانە بە نرخێکی هەرزان بفرۆشن بەوانەی کە موحتاج و شیاویانن، چونکە بە پارەکەی هێلکە و شیر و نان دەکڕم، تاکو ببێت بە دیارییەکی ڕاستەقینە و، شیفای تێدا بێت بۆ من و کڕیاران و قوتابخانەی زەهراء و لقەکانی. با "خەسرەو" سەرپەرشتیکاری فرۆشتنەکە بێت و، "جەیلان" و "حیفظی"ش بیفرۆشن.

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

یەکەم: بە بۆنەی ئەوەی کە لە ڕۆژنامەدا سەبارەت بە ڕووداوی دیلیم بڵاو کرایەوە، ئێستا ئەمەی خوارەوەم بەدڵدا هێنرا:

سەرکردەیەکی سەرسەختی ڕووس بەرامبەر بەو عیززەتی ئیمانەی لە ڕوویدا نواندم، وازی لە تووڕەیی و توندوتیژیی خۆی هێنا و، داوای لێبوردنی لێ کردم..

کەچی ئەو کارمەندە ڕەسمییانەی بە چاوی خۆیان توندوتۆڵیی ئیمان لە توێی وانە بەهێزە بێگەردەکانی پەیامەکانی نووردا دەبینن، کە سەد هێندەی ئەو توندوتۆڵییە زیاترە "کەس"ی من لە دیلیدا نواندی.. دەڵێم: ئەو کارمەندە ڕەسمییانە ئەگەر دڵیان نەرم نەبێت و لە سەرسەختی و عینادیاندا هەر سوور بن، ئەوا جگە لە ئاگری دۆزەخ هیچ شتێکی تر پاکیان ناکاتەوە! چونکە ئەم تەمەنە کورت و سنووردارە جێگەی تۆڵە لێ سەندنەوەی ئەو تاوانە مەزنەی تێدا نابێتەوە. ئەوەتا "ڕۆن" ئەگەر تێك بچێت ناتوانرێت بخورێت، بە پێچەوانەی "شیر" و "ماست"ەوە.

لە خوای گەورە دەپاڕێینەوە کە پەیامەکانی نوور زۆر کەسی لەوانە ڕزگار کردبێت، پێش ئەوەی بە تەواوەتی تێك بچن و لە ڕێ بترازێن.

سەعیدی نوورسی

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

یەکەم: ئەوەم بە دڵدا هات کە مامەڵەیەك ڕوون بکەمەوە مایەی سەرسامی‌یە و گەلێ پەندی تێدایە و، لە هەردوو جاری دیلیم (لە ڕووسیا و لێرەدا) ڕووی داوە:

لە گەڵ نەوەد ئەفسەر لە کۆسترمای ڕووسیا لە هۆڵێکی گەورەدا دیل بووین و، جار بە جارێك من دەرسم پێ دەوتن. ڕۆژێکیان سەرکردە ڕووسەکە هات و هەڵوێستەکەی بینی، وتی: ئەم کابرا کوردەی کە سەرکردەی خۆبەخشەران بووە و زۆر کەسی لە سەربازەکانمان سەربڕیوە، ئێستا هاتووە لێرەدا وانەی سیاسی دەڵێتەوە؟! هەرگیز شتی وا نابێ ڕوو بدات. ئیتر بە توندی ڕێی ئەو کارەی لێ دەگرم..

بەڵام هەر هەمان سەرکردەی ڕووس دوای دوو ڕۆژ هاتەوە و وتی: وا دیارە وانەکانتان سیاسی نین، بەڵکو وانەی ئایینی و ڕەوشتین. کەواتە فەرموو لەسەر وتنەوەی وانەکانت بەردەوام بە. بەم جۆرە بواری دەرس وتنەوەی داین!

کەچی لە دیل بوونی دووهەمدا:

فەرمانگەی داد نەیهێشت یەکێك لە برا تایبەتەکانم، کە ماوەی بیست ساڵی ڕەبەق گوێی لە دەرسەکانم گرتووە و لە من باشتر دەتوانێت دەرس بڵێتەوە، سەردانم بکات و بێت بۆ لام. هەروەك ڕێی نەدا کەسێك بێت لە کاروباری تایبەتی و پێویستیی خۆمدا یارمەتیم بدات، نەوەکو وانەم لێ وەربگرێت!

لە کاتێکدا ئەمە دەکەن کە پەیامەکانی نوور هیچ پێویستی‌یەکیان بۆ دەرس وەرگرتن لە غەیری خۆیان نەهێشتووەتەوە. جگە لەوەی کە ئێمە پەیامەکانی نوور نەبێت هیچ وانەیەکی ترمان نی‌یە کە بە خەڵکیی بڵێینەوە و، هیچ نهێنی‌یەکی شاراوەشمان نی‌یە.

بە هەر حاڵ، شتێك هاتە پێش کە ڕێی باسکردنی ئەم مەسەلە دوور و درێژەی لێ گرتین.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمە سبحانە

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

دوو سێ جارە بارودۆخێکی ڕۆحی دێتە ڕێم کە زۆر لەو بارە ڕۆحی‌یە دەچێت سێ ساڵ پێش ئێستا هانی دام لە گردی یوشەعی ئەستەمبووڵ بە گۆشەگیری بژیم و لە ژیانی کۆمەڵایەتیی پڕ لە زرق و برقی "دار الحكمة الإسلامية" خۆم بکێشمەوە و، تەنانەت بوار بە مانەوەی خوا لێخۆشبوو "عەبدوڕڕەحمان"یش نەدەم کە بۆ ئەنجامدانی هەندێ کاروباری پێویست لەگەڵمدا بمێنێتەوە، لە کاتێکدا کە یەکەم قوتابیی پەیامەکانی نوور و پاڵەوانی پێشڕەویەتی.

ئەو حاڵەتە ئاڵوگۆڕێکی ڕۆحی بوو کە ماهییەتی سەعیدی نوێی دەرخست.

ئێستاش ئاماژە و نیشانەکانی شتێکی وەك ئەو حاڵەتە سەری هەڵداوە و، پێم وایە ئاماژە بێت بۆ سەر هەڵدانی "سەعیدی سێ‌هەم" کە بە تەواوی دەست لە دنیا هەڵدەگرێت.

بەو واتایەی کە پەیامەکانی نوور و قوتابی‌یە بە غیرەتەکانی لە بری من ئەرکەکانی سەرشانم ئەنجام دەدەن، کەواتە هیچ پێویستی‌یەك بە مانەوەی من نەماوە. دیارە هەریەك لە بەشە گشتی‌یەکانی پەیامەکانی نوور و هەرکام لە قوتابی‌یە دامەزراوەکانی ئەم پەیامانە، زۆر لە من باشتر و تەواوتر، وانەکان دەڵێنەوە و ڕێنمایی‌یەکان ئەنجام دەدەن.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمە سبحانە

یەکەم: پێم وایە، لەسەر بناغەی چەند نیشانەیەك، پەیامی (ڕابەری لاوان) لە نێوان کۆمەڵەکانی تری پەیامەکانی نووردا گرنگی‌یەکی زۆرتری پێ دەدرێت. لەو باوەڕەدام کە باسی (سەرنجێکی یەکتاناسی لە وشەی (هُوَ)دا) کە لەو پەیامەدایە، بە تەواوی پشتی دوژمنە زەندیقەکانی شکاندووە و بتی "سروشت"یشی لەتوپەت کردووە کە ئەوان پاڵی پێوە دەدەن. ئیتر هیچ شتێك نەما حەقیقەتی ئەو بتە بشارێتەوە کە جاران - تا ڕادەیەك - گڵی چرووپر دەیشاردەوە. بەڵام دوای بڵاوبوونەوەی ئەو سەرنجە تەوحیدی‌یە ناوبراوە

ناتوانرێت تەنانەت لەناو هەوای ڕوون و نیانیشـدا بشـارڕێتەوە. واتـە: نـاتوانێـت لـە هیـچ شـوێنێکدا خـۆی بشـارێتەوە، هـەتا بتوانـن دام و دەزگـای (داد) بـە کوفـری عینـادی و سـەرپێچیی مورتەددانـە لەخشـتە بەرن. بە پشتیوانیی خـوای گـەورە پەیامـەکانی نـوور سەرنجی دام و دەزگای داد بەلای بەرژەوەندیی خۆیاندا ڕادەکێشن و، ئـەم هێرشـەی ئـەم جارەشیان شکست پێ دەهێنن و بێ ئاکامی دەکەن.

دووهەم: ئەوەی کە لەم ماوەیەدا بلاوکرایەوە، چ لە گۆڤاری (أهل الســـنة) و چ لـە ڕۆژنامە ناوخۆیی‌یەکەی ئێرەدا، هەروەها ئەو دیدارە ڕۆژنامەوانی‌یەش کـە "زوبـەیر" زۆر بە گەرموگوڕی ئەنجامی دا، وەك ئاگاداری و ڕاگەیاندنێکی باش وابوو بۆ خەریك بوون بە پەیامەکانی نوورەوە. ئێوە - لـە بریـی مـن - ئەو بابەتانـە بخوێننـەوە کـە پـەیوەندی‌یان بـە ئێمەوە هەیە و من پێم خۆشە، پاشان ئاگادارم بکەنەوە لێیان.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

براياني ئازيز و هاوڕێم: محەممەد و، مستەفا و، ئیبراهیم و، جەیلان!

یەکـەم: دوێنـێ هـەر چوارتـانم لـە دانیشـتنێکی بێگـەردی برایانـەدا بینـی. گەلـێ پێخۆشـحاڵ بـووم و سوپاسـی خـوای گـەورەم لەسـەر ئـەوە پێشـکەش کـرد و، بـە دڵخۆشی‌یەکی هێندە زۆرەوە بۆم دەڕوانین وەك ئـەوەی منیش هاوبەشـی دانیشـتنەکەتان بم. بەڵام کتوپڕ کەسانێکم بینی کە لە هەردوولاتانەوە ماوەی نیو سـەعاتێك بـە دزی‌یـەوە گوێیان لە قسەکانتان ڕادەگرت! یەکسەر کەوتمە نیگەرانی‌یەوە و لە دڵی خۆمـەوە وتم: لەوانەیـە جاسووسێك لـە نێوانیـاندا هـەبێت و واتـای گوفتارەکانیـان بگۆڕێـت و شـتی هێندەی دەنکە گەنمێك بە قـەدەر گومـەزێك گـەورە بکـات، چونکە زۆر بـە گرنگی‌یـەوە گوێیان ڕاگرتبوو، برایانی قسەکەریش لەبەر بایەخ نەدانیان بە حـەزەر و لـەتاو خۆشـیی هاودەمی و دانیشتنەکەیان ئاوڕیان لەوانە نەدەدایەوە. بۆیە نامەم سەبارەت بەوە بۆ ناردن.

سوپاس بۆ خوا دوایی زانیـم کـە قسـەکان زیـانی تێـدا نـەبووە. لەگـەڵ ئەوەشـدا، لـەم قۆناغە دژوارەدا حەزەر کردن کارێکی پێویستە.

دووهەم: لە پەیامی (پاشبەندەکان)ەوە - کە لە سەرووی سنووری خۆمەوە بە سەد قات گومان باشیی لەرادەبەدەری بەرامبەر بە من تێدایە - زانیم کە هاوشێوەی خوا لێخۆشبوو "حەسەن فەیزی" پەیدا دەبێتەوە، کە پێشەنگی قوتابیانی نووری "دەنیزلی" بوو. بە پشتیوانیی خوای گەورە لە "ئافیوون"یشدا گەلێ کەسی وەك "حەسەن فەیزی" دێنە مەیدانەوە و، "ئافیوون" هیچی لە "دەنیزلی" کەمتر نابێت. ئەو کاتەش گیروگرفتەکانمان دەبن بە دڵخۆشی و میهرەبانی.

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانم!

من گوێم بە ڕۆژنامەکان نەدەدا، بەڵام بڵاوکردنەوەی چەند وتارێك لە گۆڤاری (أهل السنة) و (سبیل الرشاد)دا حەسوودکاران و دوژمنە زەندیقەکانی بێ هیچ گومانێك سەرسام کردووە و، بە دووری نازانم ئەوانە هەوڵی بێدەنگ کردنی ئەو هاوڕێیانەمان بدەن.

* * *

باسمه سبحانه

دڵدانەوەیەکی ڕاستەقینە

کە هەموو گیروگرفتێکم لادەبات مایەی بێزاریم بێت

یەکەم: گۆڕانی سەختی و گیروگرفتەکان بۆ سۆز و میهرەبانی و دڵخۆشی.

دووهەم: بەدەستهێنانی ئەو شادمانییەی کە لە ڕەزامەندی و تەسلیم بوونەوە بۆ قەدەری خوای گەورە، سەرچاوە دەگرێت.

سێهەم: ئەو دڵخۆشییەی کە هی سەرپەرشتیی چاودێریی تایبەتیی خوای گەورەیە بۆ قوتابیانی نوور.

چوارەم: چێژ و لەزەتی نەمانی ئەو گیروگرفتەی کە شتێکی کاتی و ڕێبوارە.

پێنجەم: بەدەستهێنانی پاداشتە مەزنەکان.

شەشەم: خۆ هەڵنەقورتاندن لە ویستی خوای گەورەدا.

حەوتەم: ڕوودانی سووکەڵە و تەنکترین زام و کەمترین گیروگرفت لە دەمی توندترین و دڕندەترین هێرشدا بۆ سەرمان.

هەشتەم: بچووك بوونەوەی گیروگرفتەکان بە چەندین پلەی زۆر سەبارەت بە گیرۆدەبووانی ترەوە.

نۆهەم: دڵخۆشیی کاریگەریی ئەو ڕاگەیاندنە بەرزانەی هەواڵی تەواوبوونی ئەم تاقیکردنەوە سەختە دەگەیەنن کە لە خزمەتی نوور و ئیماندا هاتە ڕێمان.

ئەم نۆ دانە دڵخۆشییە مەعنەوی‌یانە، چارەسەرێکی مەعنەوی و مەڵهەمێکی هێندە ناسك و نیانن بۆ هێورکردنەوەی ئازارە توندەکانمان کە لە باسکردن نایەت.

سەعیدی نوورسی

* * *

یەکەم: ئەوە چاودێرییەکی خوایی بوو کە نەمتوانی بوختان و درۆ و دەلەسەکانی داواکاری گشتی ببیستم، دەنا بە گوفتارێکی ڕەق و تەق وەڵامم دەدایەوە.

ئەوەش کە لە دادگادا پێم وت: "حەواڵەی دادگات دەکەم" مەبەستم پێی دادگای هەرە مەزن بووە لەسەر ئەو ستەمەی کە لێت کردین و، دادگایەکی دنیاییش لەسەر هەڵسوکەوتی نایاساییت.

مەبەستیشم لە: "من پارێزەرم نی‌یە" ئەوەیە کە هەمووومان تەنها یەك پارێزەرمان هەیە بۆ کێشە گشتی‌یەکەمان کە تایبەتە بە هەموومانەوە. بەڵام هێرش کردنە سەر خودی من، ئەوا وەڵامدانەوەیم خستووەتە ئەستۆی خۆم.

ئەمە بە ئەحمەد حیکمەت ڕابگەیەنن.

دووهەم: بەرگری‌یەکانی پێشوومان سەروزیادە بۆ پووچەڵ کردنەوەی درۆ و دەلەسەکانی داواکاری گشتی.

سێهەم: هەریەك لە مستەفا عوسمان و جەیلان نامەیان بۆ نووسیوم کە: ئەوەی لە دادگادا وتراوە کاریگەریی خراپی لە ناوەندی بازنەی نووردا نابێت و، هەرگیز ڕوونیی دڵەکان لێڵ ناکات. بینیم قارەمانی پێشەنگی نوور: "طاهیری"یش هەر بەو جۆرە لە مەسەلەکە گەیشتووە.

چوارەم: پێم وایە کوفر و گومڕایی لەبەر ئەوە بە شێوەیەکی ڕێکخراو هێرش دەکەنە سەرمان چونکە پاڵیان بە چەند دامەزراوە و ڕێکخراوێکەوە داوە، بەڵام قەدەری خوای گەورە بە ستەمی دژواری ئەوان ئازارمان دەدات کە پشتی بە ڕێکخراوەکان بەستووە. بەو واتایەی یەکگرتنی ئیمانداران لەم کاتەی ئێستادا کارێکی گەلێ پێویستە. ئێمەش لەبەر ئەوەی ئەو ڕاستییەمان نەزانی زللەیەکی تەمێ کردنمان لە لایەن قەدەری خوای گەورەوە ئاراستە کرا.

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

یەکەم: باشترین شوێن بۆ ئێمە بەندیخانەیە، لە سەردەمی حوکمڕانیی وەزارەتێکی خۆسەپێندا کە ڕێ لە حەج دەگرێت و سووکایەتی بە ئاوی زەمزەم و قەدەغەی دەکات و.. بوار دەدات توندوتیژترین ستەم بەرامبەرمان بکرێت و.. گوێ نادات بە دەست بەسەرداگرتنی کۆمەڵە پەیامی (ذوالفقار) و (سراج النور) و.. پلەی ئەو کارمەندانەش بەرز دەکاتەوە کە بە ئەنقەست و بە بێ هیچ پاڵپشتێکی یاسایی ئازارمان دەدەن و، گوێ لە دەنگ و گریانی ئێمەی ستەم لێکراو ناگرن کە بە زمانی حاڵ لە خانە و لانەکانمانەوە بەرز دەبنەوە..

بەڵێ، باشترین جێ بۆ ئێمە لە سەردەمی حوکمی ئەم وەزارەتەدا بەندیخانەیە، مەگەر بگوێزرێینەوە بۆ بەندیخانەیەکی تر. دیارە ئەو کاتە بە تەواوی ڕزگارمان دەبێت و بێوەی دەردەچین.

دووهەم: هەروەك ئەوان دوورترین کەسیان لە ئێمەوە ناچار کرد کە تایبەتیترین و پەنهانترینی پەیامەکان بخوێننەوە، وا دیارە بە هەمان شێوە و بە جەخت لەسەر کردنەوە هانی ئێمەش دەدەن کە "کۆمەڵە"یەك پێکبهێنین! چونکە برایەتیی ئیسلامی، کە لەناو کۆمەڵی ئەهلی ئیماندا پەرەی سەندووە، لای قوتابیانی نووریش بە شێوەیەکی بێگەرد و پاك و بەو خۆبەختکردنە ڕاست و فیداکارییە تەواوەتییە پەرەی سەندووە کە لە باپیرانی پێشوویان و لەو ملیۆنەها پاڵەوانەوە بە میرات بۆیان ماوەتەوە کە بەوپەڕی شەوق و حەزەوە گیانی خۆیان لە پێناوی حەقیقەتدا بەخت کردووە..

جا ئەو قوتابیانەی نوور بە پەیوەستێکی هێندە توندوتۆڵ پەیوەندی‌یان بەو ڕاستی‌یەوە کردووە کە تا ئێستا پێویست بەوە ناکات ڕێکخراوەکان پێکبهێنرێن، چ سیاسی بن چ ڕەسمی، چ ئاشکرا بن و چ پەنهان.

کەواتە لەم سەردەمەدا بە ڕادەیەکی ئەوتۆ پێویستی بەم "برایەتی‌یە ئیسلامی"یە هەیە کە قەدەری خوای گەورە ئەوانەمان بەسەردا زاڵ دەکات. دەبینی ئەوان ستەممان لێ دەکەن کە گوایا ئێمە کۆمەڵەیەکی وەهمیمان پێکهێناوە.. بەڵام قەدەری خوای گەورە پێمان دەڵێت: بۆچی بە ئیخلاسێکی تەواوەتی و پشتگیری‌یەکی توندوتۆڵ حیزبوڵڵای ڕاستەقینە(برایەتیی ئیسلامی)تان پێك نەهێناوە؟! کەواتە قەدەری خوای گەورە بە دەستی ئەوانە زللەیەکی ئاراستە کردین. خۆ ئاشکرایە کە قەدەری خوای گەورەش دادگەرە.

سەعیدی نوورسی

* * *

باسمه سبحانه

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

یەکەم: پێم وایە ئێوە پێویستتان بە دڵدانەوە نی‌یە، چونکە ئەوەتان سەروزیادە کە لە نێوان خۆتاندا ورەی یەکتری بەرز دەکەنەوە. سەبارەت بە خۆیشم ئەو تابلۆیەم سەروزیادە کە لە بەرامبەری خۆمەوە هەڵم واسیوە.

بە دڵنیایی‌یەوە زانراوە کە ئەم هێرشەی دوایی تەنها ستەم و کارێکی نایاسایی و ترساندنێك بووە کە لە چەند وەهم و لاوازی‌یەکی دڵی ئەواندا چەکەرەی کردووە. چونکە حاڵی خەڵك و هەڵوێستی پیاوانی ئاسایش وەك ڕەخنە گرتنێك وابوو لەو هێرشە نابەجێ‌یە.

دووهەم: ئایا بەرگری‌یەکانم سەبارەت بەو تۆمەتانەی ئاراستەمان کراوە سەروزیادە؟ ئایا پارێزەرەکان و زوبەیر لەو پێناوەدا هەوڵ دەدەن؟ ئایا هیچ نیگەرانی‌یەکیان هەیە؟ دەبێ هەرگیز نیگەران نەبن.

گەر بەپێی ئەو ماددانە بێت کە ئێمەیان پێ تۆمەتبار کردووە، دەبێ هەموو ئەو کەسانە بە هەمان ماددە تاوانبار بکرێن کە برایەتیی ئیمانی‌یان لە دڵی خۆیاندا هەڵگرتووە! تەنانەت ئەوانەش کە لە مزگەوتەکاندا لە پشت سەری ئیمامەکانەوە نوێژ دەکەن و

هەموو قوتابیانی سەرجەمی مامۆستایان بە تاوانبار دابنرێن! بەو واتایای کە ئەوان لە بەرامبەر گەلێ نەیاری بەهێزەوە خۆیان بینییەوە. بۆیە ئەو هێرشەیان کردە سەرمان و "ئیمکانات"یان لە جێی "وقووعات"دا دانا. واتە: ئەو شتانەی کە ئیمکانە ببن و ڕوو بدەن وایان لێکداوەتەوە کە ڕوویان دابێت!

سێهەم: خۆم قەناعەتم وایە کە دەبێت هەتا بەهار لە بەندیخانەدا بمێنینەوە، چونکە دەزانین کاروبار لە زستاندا دەوەستێت. پشت بە خوا چاودێریی خوای گەورە فریامان دەکەوێت.

سەعیدی نوورسی

* * *

برایانی ئازیز و هاوڕێم!

یەکەم: دەبێ تا دەتوانرێت حەزەر و خۆپارێزی بکرێت. هەروەك ڕاوێژ کردن بە یەکتری و "خۆڕاگری" کارێکی گەلێ گرنگ و پێویستن.

دووهەم: کارەکانی ئێرەم بە زوبەیر و جەیلان سپاردووە، چونکە بە شێوەیەکی مەعنەوی ئاگادار کراومەتەوە کە زوبەیر لە جێی خوا لێخۆشبوو عەبدورڕەحمانی برازامە و، جەیلانیش لە جیاتی برازاکەی ترم فوئادی خوا لێخۆشبووە.

* * *

هێرش و دەستدرێژییەکەی ئەم جارە لە بازنەیەکی یەکجار فراواندا کرایە سەرمان..

ئەوەبوو هەریەك لە سەرۆکی حکوومەت و وەزیرەکان، بەپێی پلانێکی دارێژراو کە لەسەر بناغەی چەند وەهمێکی ترسناك دارێژرابوو، هێرشیان کردە سەرمان.

بە گوێرەی ئەوەی من بیستوومە و بە چەند نیشانەیەکدا وا دیارە کە ئەو هەواڵە درۆینەیەی مونافیقانی پشتی پەردە سازیان داوە و بەو پیلان و فێڵانەش کە لە دژی ئێمە هەڵیان بەستووە وایان پیشان داوە کە پەیوەندییەکی بەهێز و توندوتۆڵمان لەگەڵ کۆمەڵەی نهێنیی تەریقەتی نەقشبەندی و ئەو ڕێکخراوەشدا هەبێت کە بۆ زیندووکردنەوەی خەلافەتی ئیسلامی هەوڵ دەدات. تەنانەت ئێمەیان وا پیشان داوە

کە لـە پێشـەنگی ئـەوان و بـەڵکو پێشڕەویشـیان بـین! بـە ڕادەیـەك کـە لـەم ڕووەوە حکوومـەتیان تووشـی نیگەرانییـەکی یـەکجار گـەورە کـردووە. بـۆ ئەمـەش کۆمەڵـە گەورەکانی پەیامەکانی نووریان پیشان دان کە لە ئەستەمبووڵ بەرگیان تێ گیراوە و بۆ جیهانی ئیسلامی نێرراون و، لەوێ ڕەزامـەندی و قبووڵیـان بەدەسـت هێنـاوە و، ئەمـەیان کردووە بە بەڵگە لەسەر چالاکیی قوتابیانی نوور. ئیتر بەم جۆرە ترس و دڵەڕاوکێیان لە دڵی حکوومەتدا بڵاوکردەوە و، دەماری غیرەت و حەسوودییان لە لای هـەندێ زانـای ڕەسمی وورووژاند و، وەهەم و گومانیشیان لـە لای کارمـەندەکان بـە ڕادەیـەك هـەژاند کـە ئەوانیان خسـتە هەڵوێسـتی دژایـەتیی ئێمـە و پێیـان وابێـت بەڵگـەی زۆر و نیشـانەی جۆراوجۆریان بە دەستەوەیە کە ئێمەی پێ تاوانبار بکەن و، لەو باوەڕەدان سەعیدی نوێ ئەم بارودۆخەی پێ قبووڵ ناکرێت و ڕێسا و سیستەمی ئاسایش تێکدەدات!

بەڵام سوپاسـێکی بێ کۆتـایی بۆ خـوای گـەورە کـە قورسایی ئەم گیروگرفتـەی لـە هـەزارەوە هێنایـە خـوارەوە بـۆ یـەك! ئـەوەبوو نـەیانتوانی بیچەسـپێنن کـە هیـچ پەیوەندییەکمان بە ڕێکخراوەکان و ئەو کۆمەڵانەوە هەبێت. چونکە هەر لە بناغەدا ئـەم جۆرە پەیوەندییە وجودی نییە، ئیتر چۆن دەتوانن پەیدای بکەن؟ بۆیە داواکاری گشتی ناچار بوو درۆ و دەلەسە هەڵببەستێت و بوختانمان بە دەمەوە بکـات و، چـەند شتێکی بێ نرخ بخاتە ئەستۆمان کە هیچ بەرپرسییەکیان تێدا نییە.

مادەم "ڕاستی" ئەمەیە، ئەوا ئێمە و پەیامەکانی نوور بە ڕێژەی لە سـەدا نـەوەد و نـۆ لـە گیروگرفتەکان ڕزگارمان بووە. لەبەر ئەوە، دەبێ چاوەڕوانیی چاودێریی خـوای گـەورە بکـەین و، بە شـوکر و سـەبر و لالانـەوە لـە دەرگانـەی خـوادا کـارێ بکـەین کـە ئـەو چاودێرییەی خوای گەورە بەرامبەر بە ئێمە بدرەوشێتەوە.

کەواتە دەبێ لـە جیـاتی سکاڵا، نـەك هـەر تەنـها یـەك جـار بـەڵکو هـەزار و یـەك جـار شوکر و سوپاس پێشکەشی خوای گەورە بکەین و، دەستی یارمەتی بۆ ئەوانەی دەڕۆن و دێنـە نـاو ئـەم قوتابخانـە یوسفییەوە ڕابکێشین و لـە ڕێگـای وانـەی پەیامـەکانی نـوورەوە دڵنەواییان پێ ببەخشین.

سەعیدی نوورسی

باسمه سبحانه

برا و هاوڕێی ئازیزم!

لە ڕێی ئاگادارکردنەوەیەکی توندوتیژەوە زانیم کە تۆ و ئەحمەد فەیزی بە ڕەوشێکی پێچەوانەی ڕێبازی نوور هەنگاوتان ناوە، کە ئەو ڕێبازەش بریتییە لە ڕووبەڕوو نەبوونەوە و زۆرانبازی نەکردن لەگەڵ ئەهلی دنیا (دەستەڵاتداران)دا و تێکەڵ نەبوون لەگەڵیاندا و خۆهەڵنەقورتاندن لە کاروباری سیاسەت و، تەنها و تەنها بەرگری لەخۆ کردن، گەر زۆرمان بۆ هات و ناچار کراین.

جا ئەو بڕگانەی کە ئێوە لە دادگادا لە بارەی زۆر شتەوە دەرتان بڕی و خوێندتانەوە، ڕووبەڕوو بوونەوە و زۆرانبازییان دەگەیاند لە شێوازێکی سیاسیدا و، زیانێکی هێندە زۆری بە پەیامەکانی نوور گەیاند کە بوو بەهۆی سزادانی هەموومان و، گوشار خستنە سەر من.

من لە تۆ و ئەحمەد فەیزی دڵگران نیم، بەڵام دەبوو لە پێشدا ئەو بەرگرییەتان پیشانی من بدایە.

ئەو بارودۆخی بەرگری کردنەتان وەك قەزایەکی ماددی لە لایەن خوای گەورەوە پێ بەخشرا. دەبێ ئێوەش وەك من هەوڵی چاکسازی و نۆژەن کردنەوەی ئەو بەرگرییە بدەن. گەلێ پێویستە کە فەیزی هەتا دەتوانێت واز لە بەرگریی سیاسییانە بهێنێت و بە وێنەی "طـاهری" بە تەواوەتی ڕوو لە پەیامەکانی نوور بکات و، لەگەڵ قوتابییە تازەکانی نووردا خەریك بێت.

* * *

بەرگرییەکانی قوتابیانی نوور

(ئەمانەی خوارەوە چەند بەرگرییەکن کـە قوتابیـانی پەیامـەکانی نوور ساڵی ١٩٤٨ز لـە دادگای ئافیوون و لـە کەش و هەوایەکی پـڕ لـە دەرکردنی بڕیـاری لەسـێدارەدان بـۆ چاوترسـاندنی بـەندکراوان، پێشکەشی دادگایان کردووە. خۆ هەرچەندە لەپێشدا دادگایی کران، بەڵام پاشتر پرۆسەی دادگاییەکە بـە گێڕانـەوەی پەیامـەکانی نـوور کۆتایی پێ هات).

ئەو کەسانەی کە بە مەبەستی تاوانبار کردنی قوتابیانی نوور لە بەردەم دادگادا هـەوڵ دەدەن نـاوی پـەیوەندیی دنیـایی و سیاسـی لـەو پەیوەندییـە پـاك و بێگەردانـە بنێـن کـە قوتابیانی نوور بە پەیامـەکان و دانەرەکەیانـەوە گـرێ دەدەن و، جگـە لـە پاداشـتی ڕۆژی دوایی هیچ ئامانجێکی تریان تێدا نییـە.. ئەوانـە بـە تـەواوەتی لـە ڕاسـتی و دادگەرییـەوە دوورن. سەرەڕای ئەوەش کە سێ دادگای جیاجیا لەو تۆمەتانە تەبرییەی کردوون.

ئێمەش دەڵێین:

تۆمەتبارکردنی قوتابیانی نوور (بـە تـاوانی پـەیوەندی کـردن بـە کۆمەڵـە و ڕێکخـراوە سیاسییەکانەوە) تەنها بە دوو شت دەبێت:

یەکەم:

بە نکوولی کردن دەبێت لەو پەیوەندییە بنەڕەتییانەی کە ژیانی کۆمەڵایـەتیی مـرۆڤ بە یەکەوە دەبەستێت. بـە تایبـەت هـی نەتـەوەی ئیسـلام، کـە بریتییـە لـە خۆشەویسـتیی

ڕاست و بێگەردی نێوان خزمان و، پەیوەندیی توندوتۆڵی نێوان تیرە و هۆزەکان و، برایەتیی یاریدەدەری مەعنەویی یەکتر لە ناوەندی موسڵمانانداو، ئەو پەیوەندییە بەهێزەش کە هاوکاتە لەگەڵ قوربانی و خۆ بەختکردندا لەنێوان ڕۆڵە هاوڕەگەز و هاونەتەوەکاندا و، پەیوەندیی نەپچڕاو و پابەند بوونی تەواوەتی بە ڕاستییەکانی قورئان و بڵاوکەرەوەکانی ئەو ڕاستییانەوە کە ژیانی هەمیشەیی ئەوان دەرباز دەکات.. ئەمانە و پەیوەندییەکانی تری هاوچەشنیان کە ڕۆڵەکانی کۆمەڵگا بە یەکەوە دەبەستێت و ژیانێکی کۆمەڵایەتیی ساغ و خاوێن دەهێنێتە دی.

دووهەم:

بە پەسەند کردن و وەرگرتنی ئەو مەترسییە سوورە دەبێت کە لە باکوورەوە هاتووەو، تۆوی ئاشووب و تۆقاندن دەچێنێت و، پەیوەندییەکانی وەچە و نەتەوە و باوکایەتی و کوڕایەتی دەبڕێت و، پەیوەستەی خزمایەتی و نەتەوایەتی دەپچڕێنێت و، ڕێ بۆ تێکدانی تەواوی شارستانێتیی ئادەمیزاد و کۆمەڵگای مرۆڤایەتی خۆش دەکات.

تەنها بەم دوانە دەتوانرێت تۆمەتی پەیوەندی کردنی قوتابیانی نوور بە کۆمەڵە و ڕێکخراوەکانەوە سەربگرێت. هەر لەبەر ئەمەشە کە قوتابیانی نوور، بێ دوودڵی، پەیوەندیی نەپچڕاویان بە ڕاستییەکانی قورئان و برایەتیی قیامەتیی نێوان خۆیان ئاشکرا دەکەن و، ڕاستیی حاڵی خۆیان لە بەردەم دادگای دادگەری ئێوەدا ڕوون دەکەنەوە، بێ ئەوەی دابەزنە ئاستێك کە بە فێڵ و درۆ و مەرایی، بەرگری لە خۆیان بکەن.

بەندکراو

سەعیدی نوورسی

* * *

بەرگریی خەسرەو:

بۆ "دادگای تاوانە گەورەکان" لە شاری "ئافیوون":

"داواکاری گشتی" دوو تۆمەتی ئاراستە کردووم. یەکێکیان تۆمەتێکی گشتی‌یە و، ئەوی تریان تۆمەتێکی تایبەتە.

تۆمەتە گشتی‌یەکە ئەوەیە کە: من لە پێناوی پەیامەکانی نووردا تێکۆشاوم و، بەشدارم لەو تاوانە وەهمی‌یەی دراوەتە پاڵ مامۆستاکەم.

تۆمەتە تایبەتەکەش سەبارەت بە چەند شتێکی کەسی‌یە و تایبەتە بە ژیانی خۆمەوە، کە گۆشەگیریی پێوە دیارە و لە ڕاستیدا هیچ گوناهـ و تاوانێکی تێدا نی‌یە، چونکە چەند بابەتێکی جوزئی و بێ بایەخە.

لە بەرپەرچدانەوەی ئەو تاوانەی کە داواکاری گشتی ئاراستەی کردووم سەبارەت بە بەشدار بوونم لەو تاوانە وەهمی‌یەی دراوەتە پاڵ مامۆستاکەم و، پێشکەش کردنی خزمەتەکانم لە پێناوی پەیامەکانی نووردا، دەڵێم: من بە هەموو هێز و توانایەکی دڵ و گیانمەوە بەشدارم لە ڕێبازی مامۆستاکەمدا و یارمەتیی دەدەم لەو تاوانە وەهمی‌یەی کە دراوەتە پاڵی، سەبارەت بەو پەیامانەی نوور کە چەندین خزمەتی خاوێن پێشکەشی جیهانی ئیسلامی دەکەن، بە تایبەت بەم نیشتمان و نەتەوەیە. خۆ هەتا کۆتایی تەمەنیشم سوپاسی خوای گەورە دەکەم کە لەم خزمەتە ئیمانی‌یەدا پشتی گرتووم.

ئەی دەستەی بەڕێزی دادگا!

باشترین بەڵگە بۆ ئەو سەرکەوتنەی بە چاوی خۆمان بینیمان لە دەمی خزمەتکردنی پەیامەکانی نووردا ئەوەیە کە لەوەوپێش دەستخەتم لە نووسینەوەی پیتەکانی قورئاندا زۆر ناخۆش بوو، کەچی زۆر لەتوانای خۆم زیاتر خەتم لە نووسینەوەی ئەو پیتانەدا خۆش بووە، بە ڕادەیەکی وا کە توانیم سێ نوسخەی ناوازە و جوان لە قورئانی پیرۆز بنووسمەوە، کە دانەیەکیان لە بەردەستی ئێوەدایە.

بەڵگەی دووهەم:

خوای گەورە لە نووسینەوەی نزیکەی شەش سەد پەیامی نووردا یارمەتیی دام کە لە ماوەی بیست ساڵدا گەلێ سوودی گەورەیان بۆ ئەم نیشتمان و نەتەوەیە و بۆ ئایین و ڕەوشتی جوان هێناوەتە دی.

تەنانەت هاوڕێکانم دەزانن لە ماوەیەکی کورتدا کە تەنها مانگێکی خایاند چوارده پەیامم نووسی‌یەوە!

بەرگری کردنیشم لەو خاڵانەی کە داواکاری گشتی بە تاوانی منی داناون سەبارەت بە خزمەتکردنی مامۆستاکەم لە کاتی ئەنجامدانی ئەرکە پیرۆزەکەیدا، بە کارێکی زیاد لە پێویست دەزانم، چونکە بە هەموو هێزێکمەوە تەسدیقی هەموو ئەو شتانە دەکەم کە مامۆستام لە بەرگری‌یەکەی و پاشماوەی ئەو بەرگری‌یەشدا نووسیویەتی. تەنانەت بەرگری‌یەکەی ئەو بە هی خۆم دادەنێم و، لە سەر ئەو بناغەیە پێشکەشی دادگای دەکەم.

ئەی دەستەی بەڕێزی دادگا!

مامۆستاکەمان کە ئێستا لە دادگاکەی ئێوەدایە، هیچ ئامانجێکی دنیایی و سیاسیی بە دانراوە پیرۆز و پەیامە نوورانی‌یەکانی نی‌یە، کە لەبارەی ئیمان و ڕاستی‌یەکانی قورئانەوە دەدوێن. جا من و هاوڕێکانم هەروەك پشتی مامۆستاکەمان دەگرین و پیرۆزبایی پێشکەش دەکەین لەسەر ئەو خزمەتە خاوێنەی پێشکەشی ئەم نەتەوە و نیشتمانەی کردووە، دەشڵێین تەنانەت نیشتمان پەروەرەکانی حکوومەتی "ئیتتیحاد و تەرەقی" پشتی ئەم بۆچوونەیان گرتووە، چونکە بڕی نۆزدە هەزار لیرەی زێڕیان تەرخان کرد بۆ ئەوەی مامۆستا بتوانێت قوتابخانەکەی لە شاری (وان) پێ بنیات بنێت کە ناوی (قوتابخانەی زەهراء) ی لێ ناوە. جگە لەوەش هەموو نیشتمان پەروەران سەریان لە نیشتمان پەروەریی مامۆستامان و غیرەتی نەتەوایەتی و خزمەتە زانستی‌یەکانی سووڕماوە و پشتیان گرتووە. چونکە سەد و شەست پەرلەمانتار لە کۆی دوو سەد، ئیمزای ڕازی بوونیان لە سەر تەرخان کردنی سەد و پەنجا هەزار لیرە کرد بۆ بنیاتنانی ئەو زانکۆیەی کە مامۆستامان نیازی بوو دروستی بکات.

حەز دەکەم ئەوەش بخەمە پێش چاوی بەڕێزتانەوە و ڕایبگەیەنم کە لەڕادەبەدەر شادمانم و شانازی بەو خزمەتەوە دەکەم کە پێشکەشی پەیامەکانی نوورم کردووە لەوەدا کە بە درێژایی بیست ساڵ ئەو پەیامانەم نووسیوەتەوە، کە خزمەتێکە داواکاری گشتی بە گوناهـ و تاوانێکی من لە قەڵەمی داوە.

بۆیە ئەم شانازی‌یەش دەکەم چونکە مامۆستاکەم — خوا پیت و بەرەکەتی خۆی بەخشێت بە خۆی و کارەکانی — بە درێژایی تەمەنی کاری بۆ ئەنجامدانی خزمەتێکی خاوێن کردووە و، ویستوویەتی بەردی بناغەی بەختەوەری بۆ ئەم نیشتمان و نەتەوەیە

دابنێت. هەر تەنها ئەمەشە هۆکاری ئەوەی زۆربەی حەسوود و دوژمنە سەرسەختەکانی و ئەوانەش کە تێدەکۆشان لە دادگاکاندا تاوانباری بکەن نەیانتوانی ڕووبەڕووی وتارە توندوتیژ و کاریگەرەکانی ببنەوە، جگە لە تەسلیم بوون بەوەی کە دەیلێت، هیچ شتێکی تریان بۆ نەماوەتەوە.

بەندکراو
خەسرەو ئاڵتن باشاق

* * *

بەرگریی "طاهیری"

بۆ "دادگای تاوانە گەورەکان" لە شاری "ئافیوون":

لە لایەن داواکاری گشتیی دادگای ئافیوونەوە پێم ڕاگەیەنرا کە ئەو تۆمەتەی ئاراستەی من و مامۆستاکەم (بەدیعوززەمان سەعیدی نوورسی) و هاوڕێیانی ترمان کراوە، بریتییە لە: (بەکارهێنانی هەست و نەستی ئایینی بە مەبەستی هاندانی گەل بۆ تێکدانی ئاسایشی دەوڵەت). هەر ئەمەش کراوە بە هۆی هێنانم بۆ دادگا.

پێشتر، چ لە دادگای سوڵحی ئیسپارتە و چ لە فەرماندەی لێکۆڵینەوەی ئافیوون‌دا، وەڵامی ڕاست و دروستی هەموو ئەو پرسیارانەم دایەوە کە ئاراستەم کران. دادگای "دەنیزلی"ش دوای ئەوەی بڕیاری تەبرئەیە بوونی بۆ دەرکردین و هیچ سزایەکی نەداین، سەرجەمی ئەو کتێبانەشی داینەوە کە دەستیان بە سەردا گیرابوو. چونکە من و برایانی ترم لە قوتابیانی بەدیعوززەمانی مامۆستام پەیامەکانی نوورمان دەخوێندەوە و دەماننووسیەوە و بۆ یەکترمان دەناردن.

هەرچەندە من شەش ساڵ پێش ئێستا و بە بێ ڕوخسەتی مامۆستام پێنج سەد نوسخەم لە پەیامی "تیشکی حەوتەم"ی بەدیعوززەمان بە پیتە کۆنەکان لە ئەستەمبووڵ چاپ کرد، لەگەڵ ئەوەشدا دادگای دەنیزلی لە بەرواری ١٩٤٥/٧/٢٠ بڕیاری دا هەموو کتێبەکانمان بە سندووقەکانیشیانەوە پێ بدرێتەوە. دوای ئەوە ئەو پەیامانەمان تەنها بە نرخی چاپەکەی فرۆشتەوە بە قوتابیانی نوور، کە زۆر تاسەمەندی ئەو پەیامانە بوون.

بەم جۆرە و بە پشت بەستن بەو بڕیاری تەمیزەی کە لەم دادگا بە ڕێزەوە دەرکرا و، شێوەی قەتعییەتی بەدەست هێنا، پێش دوو ساڵ کاغەز و ئامێری چاپی "ڕۆنیۆ"م لە ئەستەمبووڵەوە بۆ ئیسپارتە هێنا.

برای بەڕێزیشمان خەسرەو ئالتن باشاق دوو کۆمەڵە پەیامی لەو سێ کۆمەڵەیەی بەردەستی ئێوە نووسییەوە و، منیش سێ‌هەمیانم نووسییەوە.

یەکەم جار کۆمەڵە پەیامی "زولفەقار" و "موعجیزاتی قورئانی" و "موعجیزاتی ئەحمەدی"مان چاپ کرد و، هەندێکمان لێ فرۆشت و، بەو بڕە پارەیەش کاغەزی پێویستمان بۆ کۆمەڵە پەیامی "عەسای موسا" کڕی و، چاپمان کرد. ئنجا بە پارەی فرۆشتنی، کاغەزمان بۆ کۆمەڵە پەیامی "سراج النور" کڕی و چاپمان کرد. هەموو ئەمانەش ماوەی ساڵێکی خایاند.

کاتێك کە خەریکی گواستنەوەی سێ کۆمەڵە پەیام بووم بۆ "ئەگریدر" لە ڕێدا دەستگیر کرام و درام بە لایەنەکانی داد لە "ئەگریدر". پاشان هێندەی نەخایاند لە لایەن فەرمانگەی دادی شاری ئیسپارتەوە ماڵی خەسرەو ئالتن باشاق پشکنرا و، ئامێری ڕۆنیۆکە و چەند کۆمەڵێکی پەیامەکانی نوور دەستیان بە سەردا گیرا و، پێش ساڵێك دراین بە دادگا، لە ئەنجامدا من و خەسرەو و هاوڕێیەکی ترمان بڕیاری بەند کردنی ماوەی یەك مانگمان بۆ دەرکرا لەسەر چاپکردنی چەند کتێبێکی ئایینی نایاساغ لەبەر ئەوەی بە بێ ڕوخسەتی ڕەسمی چاپمان کردبوو. ئێمەش داوای تەمیزی ئەم بڕیارەمان کرد. بەڵام پێش ئەوەی ئەنجامی ئەو تەمیزە دەربچێت، منیان هێنا بۆ بەندیخانەی ئافیوون.

ئێستاش بەم جۆرە، لەم دادگا بەڕێزەی ئێوەدا دەیانەوێت لەسەر خزمەتکردنی ئایینەکەم و برایانی ئایینیم سزا بدرێم، لەبەر ئەو مەسەلە و بابەتانەی لە پەیامی "تیشکی پێنجەم"دان و دادگا دایەوە بە ئێمە و، بریتییە لە لێکدانەوەی هەندێك فەرموودەی پیرۆز..

هەروەها داواکاری گشتیی دادگای ئافیوون من و دانەری پەیامەکە و خەسرەو ئالتن باشاق و چل و شەش قوتابیی نووری بە (تێکدانی ئاسایشی وڵات و، نووسینەوە و خوێندنەوەی ئەم پەیامانە) تۆمەتبار کردووە و، داوای سزادانمان دەکات.

منیش وەك هاوولاتی‌یەکی ڕاستەقینەی ئەم نیشتمانە، لە بەردەم ئێوەدا و بێ ئەوەی لە ڕاستی لابدەم، دەڵێم:

ماوەی چەند ساڵێکە من قوتابیی مامۆستاکەم: (سەعیدی نوورسی)م کە ڕێزێکی زۆری لێ دەگرم. چونکە پەروەردەی ئێمەی بە پەیامەکانی دارشت و، ڕەوشت و خووە ئایینی‌یەکانی ئێمەی پوخت و خاوێن کرد و، ڕەوشت بەرزیی پێ بەخشیین. خۆ هەرچەندە ئێمە بە سیفەتی نوێکار(مجدد) بۆی دەڕوانین، بەڵام ئەو بەرپەرچی ئەمە دەداتەوە و پێی ناڕازی‌یە.

بەوپەڕی دڵنیایی‌یەوە شایەتی دەدەم کە:

نە لە لای مامۆستا و، نە لە پەیامەکانیدا و، نە لە لایەن قوتابی‌یەکانیەوە هیچ هەوڵێك نەدراوە بۆ تێکدانی ئاسایشی وڵات. بە تایبەت کە یەکێك لەو تۆمەتانەی ئاراستەمان کرا تایبەت بوو بە نرخی کتێبەکان. خۆ کاتێك دادگای ئیسپارتە ڕاستیی ئەم بابەتەی لە نزیکەوە بۆ دەرکەوت، هیچ سزایەکی بۆ دەرنەکردین، چونکە لە ژیان و گوزەرانی خۆماندا پێویستمان بە پارەی فرۆشتنی ئەم کتێبانە نی‌یە و، لە سەری ناژیین. پێمان خۆشە بە دادگای بەڕێزی ئێوەی ڕابگەیەنین کە ئەو پارەیە تەنها لە بەرامبەر نرخی ئامێری ڕۆنیۆ و مەرەکەب و کاغەزەکانەوەیە. ئەم هەوڵ و کۆششەی ئێمە و خزمەتەکانمان کە لە نیازی خاوێنەوە و لە پێناوی خوای گەورەدا سەرچاوەیان گرتووە، هیچ گوناه و تاوانێك پێکناهێنێت. بۆیە داوا لە دادگای بەڕێز و ویژدانی زیندووتان دەکەین کە پەیامەکانی نوورمان بدەنەوە.

بەندکراو:

طاهیری

بەرگریی زوبەیر

ئەی دەستەی دادگای "تاوانە گەورەکانی ئافیوون"!

من بە تۆمەتی پێکهێنانی کۆمەڵەیەکی نهێنی و تێکدانی ئاسایشی دەوڵەت تاوانبار کراوم. بەڵام لەبەر ئەوەی لە دوایی‌دا و لە ڕێی ئەم بەرگرییەی پێشکەشتانی دەکەم بە تەواوی و دڵنیایی باوەڕ دەکەن کە تاوانی وام ئەنجام نەداوە، ئەوا هەر لە ئێستاوە ئەو تۆمەتە بەدرۆ دەخەمەوە.

بەڵێ، من یەکێکم لە قوتابیانی نوور، بەوپەڕی متمانە و خۆشحاڵی‌یەوە ئەمە دەڵێم و ڕایدەگەیەنم. چونکە نکوولی کردن لەم ڕاستی‌یە تەواو دژ و پێچەوانەی وانەکانی ڕەوشت جوانی‌یە کە پەیامەکانی نوور فێریان کردووم. بۆیە ئامادە نیم ئەو تاوانە ئەنجام بدەم!

هەر کەسێك بە بەردەوامی پەیامەکانی نوور بخوێنێتەوە ناگونجێ ئەو خوێندنەوەیە لە خەڵکی بشارێتەوە، بەڵکو بە پێچەوانەوە شانازیی پێوە دەکات و بێ هیچ مەترسی و دوودڵی‌یەك دەری دەخات. چونکە پەیامەکانی نوور هیچ ڕستەیەك، تەنانەت هیچ وشەیەکیان تێدا نی‌یە کە مایەی ترس و دوودڵی بێت.

پێشتر لە نامیلکەیەکی چل پەنجا لاپەڕەییدا هەوڵی ڕوونکردنەوەی نرخ و بەهای پەیامەکانی نوورم دا، ناڵێم ستایشم کردن. چونکە ناتوانم مافی بەشێکی کەمی پەیامەکانی نوور بدەم چ جای هەموویان.

هۆی ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە ئەم پەیامانە تەفسیری ڕاستەقینەی ئەو قورئانە پیرۆزەن کە ژیری و خۆری گەردوونە و، زیاتر لە هەزار و سێ‌سەد ساڵە ڕێی ئادەمیزادی ڕووناك کردووەتەوە و بەرەو ڕێگای ڕاست ڕێنمایی کردوون.

وەك پێشتر وتم: ئەگەر لەو پەیامانەی هەوڵی ڕوونکردنەوەی نرخ و بەهایانم داوە شوێنێك بدۆزنەوە لەبارەی کۆمەڵەی نهێنی‌یەوە، دەتوانن بڕیاری سزام بۆ دەربکەن، چونکە ئەو کاتە دەبم بە کەسێکی بڕوادەر بە چەند کتێبێکی زیانبەخش.

ئەم پەیامانەی نوور، کە بە شێوەیەکی ڕەنگین و ناوازە و بێ هاوتا دانراون، پشتگیری و ڕەزامەندیی کەسایەتی‌یە زانستی‌یەکانیان بەدەست هێناوە و، توانای

چاکسازیی کۆمەڵگایەکی خراپ و ڕێنمایی مرۆڤی سەدەی بیستەمیان هەیە و، دەتوانن لە گومڕایی و ماددییەت و بێ بڕوایی و سروشت پەرستی و ژیانی هەرزەیی و تاریکیی بیروبۆچوونەکانی دەرەنجامی ماددییەت ڕزگاریان بکەن و، لە ڕێژنە و ڕووناکیی قورئانی پیرۆزەوە دەرگاکانی بەختەوەریی هەمیشەیی و بێوەیی بۆ گرۆی ئادەمیزاد دەخەنە سەرپشت..

جا ئەگەر لە سەرجەمی ئەم پەیامانەی نووردا هیچ بابەتێك نەبێت پشتی ئەو تۆمەتانە بگرێت کە ئاراستەمان کراوە، ئەوا دەرچوونی هەر سزایەك لەسەر من بە کارێکی دژ و پێچەوانەی بناغەکانی دادگەری دادەنرێت. قەناعەتی من وایە کە ئەمەش هەمان بۆچوونە دادگاکەتان لەم بارەیەوە دەیبێت و قبووڵی دەکات.

لە کاتی لێپرسینەوەدا پێیان وتم:

دەڵێن تۆ یەکێکیت لە قوتابیانی پەیامەکانی نوور؟

دەڵێم:

من هیچ شایستەیی‌یەك لە خۆمدا شك نابەم کە قوتابیی مامۆستایەکی بلیمەتی وەك بەدیعوززەمان سەعید نوورسی بم. خۆ ئەگەر ئەو بە قوتابیی خۆی وەرم بگرێت، ئەوا بەوپەڕی شانازی‌یەوە دەڵێم: بەڵێ، من یەکێکم لە قوتابیانی پەیامەکانی نوور!

زۆر جار دانەری پەیامەکانی نوور، کە مامۆستای بێ وێنەم بەدیعوززەمان سەعیدی نوورسی‌یە، لە لایەن دوژمنە پەنهانەکانیەوە درۆی بۆ ڕێك خراوە و بەرەو دادگاکان براوە، بەڵام لە لایەن سەرجەمی ئەو دادگایانەوە بێ تاوانیی ڕاگەیەنراوە. هەروەك دەستەیەکی پێکهاتووش لە کۆمەڵێك مامۆستا و زانایانی ئیسلام لێکۆڵینەوەیان لە دێڕ بە دێڕی سەرجەمی پەیامەکانی نووردا ئەنجام داوە و، لە ڕاپۆرتەکانیاندا دانیان بەوەدا ناوە کە ئەم پەیامانە لە سەرچاوەی زانستێکی گەورەوە دانراون و تەفسیری ڕاستەقینەی قورئانی پیرۆزن.

جا ئەگەر ئەمە حەقیقەتی پەیامەکانی نوور بێت، بۆچی دەبێ دانەرەکەیان جارێکی تر بۆ دادگا ببرێت؟

من قەناعەتی تەواوەتیی خۆمتان لەسەر ئەم مەسەلەیە بۆ باس دەکەم:

ئەو کەسانەی کە پەیامەکانی نوور دەخوێننەوە، بە تایبەت لاوانی وریا و چاوکراوە، ئیمانێکی توندوتۆڵ و دامەزراو لە خوێندنەوەی پەیامەکانەوە بەدەست دەهێنن و

هەریەکەیان دەبێت بە مرۆڤێکی هێندە ئایندار کە لە پێشکەش کردنی هیچ قوربانی‌یەکدا سستی نانوێنێت و دەبێت بە کەسێکی وا نیشتمانەکەی خۆش بوێت.

وەك ئاشکرایە هەرکات ئیمانێکی توندوتۆڵی دامەزراو لە هەر شوێنێکدا ببێت بوار بۆ هەرزەیی و ڕەوشت نزمی نامێنێتەوە، کە ئەنجامێکی سروشتیی هەندێ ئایدۆلۆجیای زیانبەخشە.

خۆ هەتا ژمارەی ئەو کەسانە زیاد بکات کە بەم ئیمانە بەهێزە پڕچەك دەبن، ئەوا بوار لە بەردەم بڵاوبوونەوەی ماسۆنییەت و شیووعییەتدا تەسك دەبێتەوە.

پەیامەکانی نوور بەهۆی پشت بەستنیانەوە بە ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز بەڵگەی توندوتۆڵ و بەهێزیان لەسەر مەودای پووچەڵیی فەلسەفەی ماددی هێناوەتەوە کە شیووعی‌یەکان پشتیان پێ بەستووە و، بە چەندین بەڵگەی عەقڵی و مەنتیقی ڕادەی دووریی فەلسەفەی ماددی‌یان لە حەق و ڕاستی‌یەوە دەرخستووە و، زەینی ئەو کەسانەش ڕووناك دەکەنەوە کە گیرۆدەی تاریکیی ئەم بیر و هزرە بێ کەڵکە بوون. هەروەها ئەم پەیامانە بە چەندین بەڵگەی بەهێز و توندوتۆڵی ئەوتۆ کە هەرگیز ئینکاری ناکرێن و ڕەخنەیان لێ ناگیرێت، بوونی خوای گەورە تەنانەت بۆ ئەو ماددی‌یانەش دەچەسپێنن کە باوەڕ تەنها بەو شتانە دەکەن بە چاو دەیانبینن.

خوێندنەوەی پەیامەکانی نوور بە بۆنەی شێوازی سەرنج ڕاکێش و ڕەسەن و ئەدەبی بڵندیانەوە جێی خۆی لەناو قوتابیانی ئامادەیی و زانکۆدا کردووەتەوە.

لەبەر ئەوەی شیووعی و ماسۆنی‌یەکان هەستیان کردووە کە پەیامەکانی نوور بەربەستێکی بەهێزن لە بەردەم بڵاوکردنەوەی بیرە ژەهراوی‌یەکانیاندا، ئەوا پەنا بۆ هەڵبەستنی درۆ و دەلەسەی جۆراوجۆر و پیلانی یەك لە دوای یەك دەبەن تاکو پەیامەکانی نوور لەسەر ڕێیان لابەرن و ڕێ لە خوێندنەوەیان بگرن، چونکە پەیامەکان پاڵپشتێکی بەهێز و سەرچاوەیەکی بەپیتی ئیمانن، بەهۆی ئەوەی تەفسیری ڕاستەقینەی قورئانی پیرۆزن.

خۆ هەرچەندە هیچ نیشانەیەك دەرنەکەوتووە لەسەر ئەو درۆیانەی کە داویانەتە پاڵ پەیامەکانی نوور، کەچی هەر لەسەر هێرش کردن بەردەوامن. لەمەوە دەردەکەوێت کە نیازیان ترساندنمان و دوورخستنەوەمانە لە پەیامەکانی نوور، تاکو لە لایەکی ترەوە کتێبە

ژەهراوی‌یەکانیان پێشکەش بە ئێمە بکەن و، بەم جۆرە بتوانن ئیمان لە نەتەوەکەمان و لاوانمان بسڕنەوە، بۆ ئەوەی دارمانی ڕەوشتیی کۆمەڵگاکەمان بێتە دی و ڕووخانی خۆیی حکوومەت دەستەبەر بکەن و، نیشتمان و نەتەوەکەمان بە دەوڵەتێکی بیانی بسپێرن، کە ئەمەش ئاواتیانە.

من لەبەردەم دادگای ئێوەدا حەز دەکەم بەوپەڕی ڕاشکاوی و بێ هیچ دوودڵی‌یەك ڕایبگەیەنم کە:

با ئەوانە بە باشی بزانن و تەنانەت لە ترساندا لەرزیان لێ بێت کە ئێمە هەرگیز چ لە خۆیان و چ لە گەمە و یاریی ئەوان ناترسین، چونکە لە پەیامەکانی نوورەوە حەق و ڕاستیمان دیوە و فێری بووین و باوەڕمان پێی هێناوە.

لاوانی تورکیا وریا و بێدارن و، نەتەوەی موسڵمانی تورکیش هەرگیز ناگونجێ ملکەچی فەرمانی دەوڵەتێکی تر بێت.

گەنجی موسڵمانی فیداکار پشت بە هێزی ئیمانی یەقینیی خۆی دەبەستێت و هەرگیز بوار نادات نیشتمانەکەی خۆی بفرۆشێت. نەتەوەی قارەمان و دینداری تورك و لاوانی ئیمانداری تورکیا هەرگیز نابێ بترسن.

لەبەر ئەوەیە کە ئێمە پەیامەکانی نوور دەخوێنینەوە و لەسەر خوێندنەوەشیان هەر بەردەوام دەبین، چونکە ئەو خوێندنەوەیە بۆ بەرزترین ئاست و پلەکانی ڕەوشتە مرۆیی‌یەکانی بەرزمان دەکاتەوە و ئێمەی چینی لاوان فێری ئەو ئایینە دەکات کە هۆکاری پێشکەوتنمانە لە هەموو بوارەکاندا و، خۆشەویستیی نیشتمان و نەتەوەمان لە دڵدا دەڕوێنێت و لەسەر ئەو بەها ئایینی‌یانە پەروەردەمان دەکات کە لە پێناوی نیشتمان و نەتەوەدا هەموو شتێکمان بەخت بکەین.

وەك زووتر باسم کرد، من بەش بە حاڵی خۆم سوودێکی یەکجار گەورەم لە پەیامەکانی نوور بەدەست هێناوە، هەرچەندە بەشێکی کەمم لێ خوێندووەتەوە. خۆ ئەگەر سەروەت و سامانم ببوایە هەموویم لە بڵاوکردنەوەی سەرجەمی ئەو کۆمەڵە پەیامانەدا خەرج دەکرد کە سوودی یەکجار زۆر بۆ نیشتمان و نەتەوە و سەرجەمی مرۆڤایەتی دەهێننە دی، چونکە ئامادەم کە هەرچیم هەیە لە پێناوی ئایینەکەم و بەختەوەریی هەمیشەیی نیشتمان و نەتەوەکەمدا بەختی بکەم.

من پێشتر بۆشاییەکی گەورەم لە دەروون و گیانی خۆمدا هەست پێ دەکرد و بە شوێن کتێبێکدا دەگەڕام کە بیخوێنمەوە..

لەم کاتەدا پەیامەکانی نوورم دەست کەوت کە هەر ئەوەندەی خوێندمنەوە، زانیم تازە ناتوانم لێیان جیا ببمەوە و دەستبەرداریان بم، لەبەر ئەوەی هەستم کرد کە ئەم پەیامانە پێویستییەکانی دڵ و دەروونم دەستەبەر دەکەن، چونکە ئەو بەڵگە عەقلی و ئیمانییانەم لەم پەیامانەدا دەست کەوت کە مرۆڤ لە دوودڵی و گومانە زانستی و ئیمانییەکان ڕزگار دەکەن..

ئیتر لەم ڕێیەوە لەو نیگەرانی و دڵتەنگییە ڕزگارم بوو کە شوبهە و گومانەکان لە ناخی مندا دەیان وروژاند و، لەم ڕاستییانەوە تێگەیشتم کە پەیامەکانی نوور بۆ مرۆڤی ئەم چەرخە نووسراون.

بۆ ئەوەی مرۆڤ چەند تایبەتکارییەکی بەرزی وەك ئەدەبی جوان و پەروەردەی بڵند و پێشکەوتوو بەدەست بهێنێت، دەبێ لە پێشدا ئیمانێکی بەهێزی بێت. جا لەبەر ئەوەی پەیامەکانی نوور بە چەندین بەڵگەی تابلیی بەهێز و نموونەی ڕوون، ڕاستییەکانی ئیمان دەخەنە ڕوو ئەوا هەتا ئەو پەیامانەم زیاتر بخوێندایەتەوە هەستم دەکرد ئیمانەکەم پتر بەهێز و دامەزراو دەبێت، هەر ئەمەش بوو کە نەیهێشت بۆ ناو گومڕایی بەر ببمەوە و واز لە ئایینەکەم بهێنم، کە هەرچی لایەنی حەق و ڕاستی هەیە لەخۆیدا کۆی کردووەتەوە، ئەو حەق و ڕاستییەی کە بە بناغەی پێشکەوتووترین شارستانێتی دادەنرێت. هەر خوێندنەوەی پەیامەکان بوو کە ڕزگاری کردم لەوەی ببم بە پاروویەکی ئامادەی ئەوتۆ دڕندەی سوور قووتی بدات!

پەیامەکانی نوور خوێنەرانی خۆی لە گەلێ گیروگرفتی ماددی و مەعنەوی دەپارێزێت و زۆر زیاتر لەو زانستەی کە دەرچووی زانکۆ هەیەتی زانست بە خوێنەرانی دەبەخشێت و، خۆشەویستیی ئیسلام و نیشتمان و نەتەوەیان لەناودا بڵاو دەکاتەوە و، فێری گوێڕایەڵیی خوای گەورە و کاری پوخت و چالاکی و میهرەبانییان دەکات. هەر کەسێك پەیامەکانی نوور بخوێنێتەوە هەرگیز دەستیان لێ هەڵناگرێت و بۆ هیچ نرخ و بەهایەك وازیان لێ ناهێنێت و، ئەم هەست و سۆزە بێگەردەی ڕێزنان لە پەیامەکانی نوور لە دڵی هیچ کەسێکدا ناتوانرێت لاببرێت.

لە لایەن داواکاری گشتییەوە پەیامەکانی نوور بە "چەند دانراوێکی زیانبەخش" وەسف دەکرێن.

بەڵام من بە توندی نارەزایی لەم بوختانە دەردەبڕم کە هەر کەسێك تۆزقاڵێك ویژدانی بێت بوختانی وا لە زاری دەرناچێت.

داواکاری گشتی باس لەوە دەکات کە من هانی خەڵکیم بۆ خوێندنەوەی پەیامەکانی نوور داوە. بەڵێ ئەمەیان ڕاستە، بەڵام دڵی هەموو ڕۆشنبیران خوێنی لێ هات تەنانەت فرمێسکیشیان هەڵڕشت و دانەچیرەیان گرت سەبارەت بەو تۆمەتەی تر کە سەرتاپا درۆ و دەمهەڵبەستە و لە ڕاستییەوە دوورە.

سەدەی بیستەم سەدەیەکە ئەو بیر و بۆچوونانەی تێدا زاڵە کە بەڵگەیان لەسەر هەبێت و، کەس باوەڕ بە هیچ شتێك ناکات و ئاوڕی لێ ناداتەوە کە بەڵگە پشتی نەگرتبێت. بۆیە داوا دەکەین لە داواکاری گشتی کە بە بەڵگە بیسەلمێنێت پەیامەکانی نوور زیانبەخشن!

یەکێك لەو ئامانجانەی کە دوژمنە پەنهانەکان هەیانە لە بڵاوکردنەوەی درۆ و دەمهەڵبەستەکانیان لە دژی پەیامەکان: شکاندنی پشتگیری و پەیوەندیی توندوتۆڵی نێوانمانە، کە لە هەستی ڕێز و خۆشەویستی و سۆزی برایەتییەکەوە سەرچاوەی گرتووە کە خوێنەرانی پەیامەکانی نوور پێکەوە گرێ دەدات، ئەوانەی کە تەنها لە پێناوی خزمەتی قورئاندا - نەك شتی تر - پەیوەندییان بە ئاینی ئیسلامەوە بەستووە.

جا ئەگەر ئامانجی ئەو دوژمنانە نەهێشتن و شکاندنی ئەو پەیوەندییەی نێوانمان بێت، ئەوا لەناو وەهمدا دەژین و دووچاری هەڵە بوون و ڕەنجیشیان بە زایە دەچێت. من لە لایەنی خۆمەوە و لەو ڕوانگەیەوە کە لە نێوان خوێنەرانی پەیامەکانی نووردا لە هەموویان نەخوێندەوارترم و توانای تێگەیشتنم لە هەموویان کەمترە و لەناو دوا ڕیزەکانی ئەواندام، لە وەڵامی ئەو دوژمنە پەنهانانەدا دەڵێم:

ئەگەر یەکێکمان لە خۆرهەڵات و ئەوی‌ترمان لە خۆرئاوا.. یان یەکێکمان لە باکوور و ئەوی‌ترمان لە باشوور.. یاخود یەکێکمان لەودنیا و ئەوی ترمان لەم دنیا بێت، ئەوا ئێمە هەر پێکەوەین و، تەنانەت ئەگەر سەرجەمی هێزەکانی گەردوون کۆ ببنەوە هەر ناتوانن لە سەعید نوورسیی مامۆستامان و لە پەیامەکانی نوور دوورمان بخەنەوە، یان

جیاوازی لە نێوانماندا بنێنەوە و لە یەکتر دامان ببڕن. چونکە لەبەر ئەوەی خزمەتی قورئان دەکەین و هەر لەسەر ئەو خزمەتەش دەمێنینەوە و باوەڕمان بە ڕاستیی ڕۆژی دوایی هەیە، ئەوا هیچ هێزێك ناتوانێت ئەم خۆشەویستی‌یە لە دڵمان ڕیشەکەن بکات و پەیوەندیی مەعنەویی نێوانمان لاببات، ئەمەش بەهۆی ئەوەی سەرجەمی موسڵمانان سبەینێ لە خانەی بەختەوەریی هەمیشەییدا کۆ دەبنەوە.

ئەگەر ڕێم پێ بدەن وا بە ناوی ئاسایش و سەلامەتیی نیشتمان و نەتەوەکەمانەوە ئەم ڕاستی‌یە گرنگەی خوارەوەتان بۆ باس دەکەم:

یەکێك لە نەخشە نهێنی‌یەکانی شیووعی‌یەکان: هاندانی گەلە لە دژی حکوومەت، هاوکات لەگەڵ ئەو ڕاپۆرتە ساختە و درۆیانەی کە پێشکەشی بەرپرسانی حکوومەت دەکرێن بۆ بەندکردنی بەدیعوززەمان سەعیدی نوورسی و پیشاندانی نووسینەکانی لە شێوەی چەند کتێبێکی زیانبەخشدا. لەگەڵ ئەوەشدا هەوڵی پەرەپێدانی پڕوپاگەندە و درۆی وا دەدرێت کە هیچ کەسێکی ئەم گەلە باوەڕی پێ ناکات.

جا لەبەر ئەوەی چەند ساڵێکە ئەم نەتەوەیە قەناعەتی تەواوەتی بەوە هەیە کە بەدیعوززەمان سەعیدی نوورسی بلیمەتێکی نایاب و دەگمەنی نێوان بلیمەتەکانی ئیسلامە لەم چەرخەدا و خاوەنی کەسایەتی‌یەکی بەرز و ناوازەیە لە هەموو ڕوویەکەوە ئەوا ئەستەمە کە هیچ پڕوپاگەندەیەك بتوانێت ئەم قەناعەتە ڕاستە لە دڵی خەڵکیدا نەهێڵێت و تێکی بدات.

من لە لایەنی خۆمەوە سوپاس و ستایشی خوای گەورە دەکەم کە بە سۆز و میهرەبانیی خۆی هەلی سوود وەرگرتنی لە نووسینەکانی مامۆستایەکی گەورە بۆ ڕەخساندم و، لە ناخی دڵ و هەناومەوە خۆم بە قەرزاری ئەم مامۆستایە دەزانم، چونکە گەلێ وانەی بەنرخم سەبارەت بە ئیمان و ئیسلام لە کتێبەکانی وەرگرت.

بەوپەڕی خۆشحاڵی و شانازی‌یەوە ئامادەم چەندین ساڵ لە بەندیخانەدا بمێنمەوە لە پێناوی ئەم مامۆستا بەڕێزەدا کە چەندەها ساڵی سەخت و درێژخایەنی لە نووسینەوە و دانانی ئەو کتێبانەدا بەسەر بردووە بۆ ئەوەی لاوەکانمان ڕزگار بکات و نەبن بە پاروویەك شیووعییەت قووتیان بدات و زیندانی تاکەکەسی هەتاهەتایی چارەنووسیان بێت.

وا بیست ساڵە پەیامەكانی نوور، كـە تەفسیری قورئـانی پیرۆزن، وانـەكانی ئیمـان و ئیسلام و ڕەوشت بەرزی بە ملیۆنەها كەس دەڵێنەوە و لە ئیلحاد دەیانپارێزن. خۆ ئەگـەر لە پێناوی ئەم پەیامانەدا بڕیاری ئیعدامیشم بۆ دەربكرێت ئەوا بە پەلە و هەڵـەداوان بـەرەو سێدارەكەم هەنگاو دەنێم و هاوار دەكەم: (ألله .. ألله .. یا رسول الله).

ئەو پەیامانەی نوور كە لاوانمان دەپـارێزن لـەوەی بكەونـە باوەشـی شـیووعییەت و لـە ئایین دەربچن و دووچـاری ئـەو بـەڵا و گرفتانـە بـبن كـە دوا ئـەنجام دەیانگەیەننـە خیانـەتی نیشتمان، كـە تاوانێكـە جگـە لـە ئیعدام هیـچ سزایەكی تـری نیـیـە.. ئەو پەیامانـەی كـە لاوەكانمان لەمانە دەپارێزن، من ئامادەم لە پێناویاندا ئیعدام بكرێـم و بـەر گوللـە بدرێـم و بێ هیچ تـرس و دوودڵـیـیەك سنگم بـۆ ئـەو گوللانـە دەربپـەڕێنم. خـۆ ئەگـەر لـە پێنـاوی بەدیعوززەمانی مامۆستامدا بـە خەنجەر پارچـە پارچـەم بكـەن لـــە خـوا دەپارێمـەوە كـە خوێنەكەم بە دەوروبەرمدا بپرژێت و بنووسێت: پەیامەكانی نوور.. پەیامەكانی نوور!

ئەی دەستەی بەڕێزی دادگا!

خوێندنـەوەی پەیامـەكانی نـوور و بەدەستهێنانی زانسـت لـە ڕێیانـــەوە لــە ڕاسـتیدا شتێكی نوێ و ڕەسەنە و هەرگیز هاوشێوەی نیـیە. چونكە ئامانجی هەر خوێندنێكـی تـر و بەردەوامبوون تیایدا بەرژەوەندیی ماددی یان بەدەستهێنانی پلە و پایەیەكی تایبەتییە. واتە بـەردەوامبوون لـەو خوێندنانـەدا زۆربـەی جار لەبـەر هیـچ حـەزێك نییـە، بـەڵكو بـۆ بەدەستهێنانی سوودی ماددی و ناوبانگە. بەڵام پەیامەكانی نـوور وەك زانكۆیـەكی ئـازاد وایە و ئـەو كەسـانەش لـە ڕێـی خوێندنـەوەی پەیامـەكانی نـوورەوە لـەو زانكۆیـەدا دەوام دەكەن هیچ ئامانجێكی دنیایان نییە، بەڵكو مەبەستیان تەنها خزمەتی ئیمان و قورئانە.

لەگەڵ ئەوەشدا ئـەم پەیامانـەی نـوور كـە دانراوێكـی جیددیـی زانسـتی و ئیمـانین، بەوپەڕی حەز و شەوق و چێژ و خۆشحاڵییەوە دەخوێنرێنەوە، كـە ئەمـەش لـە ڕادەیـەكی وەهادایە كـە ئەوانـەی بـە ڕاستی و دروستی دەیانخوێننەوە، لـە خۆیـاندا هەسـت دەكـەن بەوەی حەزیان لە خوێندنەوەی چەندین جارە و یـەك لـە دوای یـەكی ئـەو پەیامانەیـە. ئـەو كەسـانەش كـە پەیامـەكانی نووریـان بـە نووسـینی دەسـتی نووسـییەوە و خوێندنیانـەوە، كـاتێك بـران بـۆ دادگـاكـان و ژیانیـان كەوتـە مەترسـییەوە، بـە ئاشـكرا دانیـان نـا بـە خوێندنەوەی پەیامەكانی نوور و نیازی بەردەوامبوونیان لەسەر خوێندنەوەی. خۆ ئەگەر

بە دڵنیاییشـەوە بیانزانیایـە کـە بڕیـاری لـە سێدارەدان لـە دژیـان دەردەچێـت، هـەر لـەم هەڵوێستە نـەگۆڕەیان پەشیمان نەدەبوونەوە. ئەمـەش تایبەتکاری‌یـەکی نێـوان سـیفەتە نائاسایی و ناوازەکانی پەیامەکانی نوورە کە لەوانەیە هانتان بدات ئەم پرسیارە بکەن:

(ئایا ئەوانە تا ئەم رادەیە گیانی خۆیان بەلاوە سووك و کەم نرخە)؟

کەواتە ڕاستی‌یەکی بەرز لە پەیامەکانی نوور و بـەدیعوززەماندا هەیـە و، دەبێـت هیـچ شتێکی زیانبەخش لەو کتێبانەدا نەبێت؟ چونکە نکوڵی‌یـان لـە خوێندنـەوەی ئـەو پەیامانـە نەکرد.

قوتابیانی خوێندگاکان بۆیە وانەکانیان دەخوێنن چونکـە هێزێك ڕێـسا و خوێندنیـان بەسـەردا دەسـەپێنێت، بـەڵام بـەدیعوززەمان بـە زۆرەملـێ کەسـی ناچـار نـەکردووە پەیامـەکانی نـوور بخوێنێتـەوە، کـەچی سـەدان هـەزار خوێنـەری پەیامـەکانی هـەن کـە زۆربەیان نەیاندیوە و لـەگەڵ ئەوەشـدا بـە پەیوەندی‌یـەکی توندوتۆڵـی نـەپچڕاو پەیوەسـتی بوون و بە ڕەزامەندیی خۆیان پێخۆشحاڵن کە قوتابیی پەیامەکانی نوور بـن و وانـەکانی خۆیانی لـێ وەربگرن.

ئەم ڕێـسا ڕەنگین و ناوازە و نائاسایی‌یەی وانـە وتنەوە، نـە لـە مێـژووی کـۆن و نـە لـە مێژووی هاوچەرخ و نە لە هیچ زانکۆیەکدا تا ئێستا نەبینراوە.

بـەڕێز داواکـاری گشـتی پێـی وتم: (ئـەو ڕێـزەی کـە بەرامبـەر بـەدیعوززەمان دەری دەبڕیت لە ئاستی تەفسیرنووسەکانی تردا نایبینێنیت).

بەڵێ ڕاستە، چونکـە ڕێـز و ئیحتیـرام هاوڕێژەیـە لەگـەڵ پلـەی کـەماڵ و تـەواویدا و، منـەت و سوپاسـگوزاریش هـاوڕێژەن لەگـەڵ ئـەندازەی سـوودی بەدەسـتهاتوو. خـۆ گـەورەیی ئـەو سـوودەی کـە لـە نووسینەکانی بـەدیعوززەماندا بەدەسـت دەهێـنرێت لـە دانراوەکانی تردا نایبینین.

ماسۆنی و شیووعی‌یەکان تێدەکۆشن کە ئێمە، بە تایبەت لاوەکانمـان، بـەدیعوززەمان نەناسین کـە یەکێکـە لـە گـەورەترین نووسـەر و بیریـارە موسـڵمانەکانی سـەدەی بیسـتەم. بـەڵام لاوی تورکـی موسـڵمان و نەتـەوەی ئیسـلام و گەنجــە وریـا و هۆشـیارەکانی ئـەم مامۆستا پێشڕەوەیان ناسیوە و سوودیان لـێ وەرگرتووە و وایان لە خەڵکیش کردووە کە سوودی لـێ وەربگرن.

هەر ئەمەیـە هـۆی ئـەوەی کـە پـەیوەندیی توندوتـۆڵ بەرامبـەر بـەدیعوززەمان و متمانـە بوون پێی هەرگیز ناپچڕێت و لەرزەی پێ ناکەوێت.

جا لەبەر ئەوەی پەیامەکانی نوور بە کارامەییەکی لەڕادەبەدەر و بە زمـانی تورکیـی خۆمـان ئایەتـەکانی قورئـانی پیرۆز تەفسیر دەکـەن، بێ ئـەوەی ئـەو ئایەتانـە تایبـەتکاریی خۆیان لەدەسـت بدەن، کـە گـەورەترین مـوعجیزەیانە، ئەوا هـەموو چینەکانی گـەل، بـە ژن و پیـاو، کارمـەند و پیشـەوەران، زانایـان و فەیلەسـووفەکان دەتوانـن بیانخوێننـەوە و سوودیان لـێ وەربگرن. ئنجا لە ئاکامی ئەو سـوودانەی کـە هەرکەسـەیان بـەپێی توانـای خۆی لەو پەیامانەوە بەدەستیان دەهێنێت.. پەیوەندییان بە پەیامەکانەوە پتر زیاد دەبێـت. ئەوەتا هـەموو چینەکانی گـەل دەیانخوێننـەوە: قوتابیـانی دوانـاوەندی، قوتابیـانی زانکـۆ، مامۆستایانی زانکۆ، فەیلەسووفەکان. وێڕای ئەوەی کە ئەم هەموو چینە ڕۆشـنبیرە سـوود لـەم پەیامانـە وەردەگـرن، هەرهەموو شیان بـە یـەك دەنـگ قسـەیان لەسـەر ڕەنگینـی و ناوازەیی ڕوونیی دانان و شێوازی پەیامەکانی نوور یـەکی گرتـووە و، زیـاتر تاسـەمەندی خوێندنەوەی سەرجەمی گشتی ئەم پەیامانەن.

هـەموو ئـەو کەسـانەی کـە تـازەکی بـەدیعوززەمان و پەیامـەکانی نووریـان ناسـیوە لـە کەسانی وریا و خاوەن تێگەیشتنی ساغ و بێ عەیب، داخـی ئـەوەیان لەدڵدایـە کـە پێشـتر بەم پەیامانە ئاشنا نەبوون. جا بۆ ئەوەی قـەرەبووی ئـەو مـاوە لەدەسـت چـووەی تەمـەنیان بکەنـەوە کـە درەنـگ پەیامـەکانی نووریـان ناسیوە، دەچـن هـەموو هـەلێکی ڕەخسـاو، تەنانەت با پێنج خولەکیش بێت، دەقۆزنەوە بۆ ئەوەی پەیامـەکانی نـووری بـە بـەردەوامی تێدا بخوێننـەوە! ئـەم حـەزە لەڕادەبـەدەر و پەیوەندییـە توندوتۆڵـە بەرامبـەر نووسینەکانی هیچ زانایەکی کۆمەڵناسی یان دەروونناسی یان هیچ فەیلەسووفێك نەبینراوە و، تەنیا ئـەو کەسـانەی خوێندنیـان تـەواو کـردووە سـوود لـە کتێبـەکانی ئەوانـە وەردەگـرن. ئـەوەتا هەرکات قوتابییەکی ناوەندی یان ئافرەتێك کە تەنـها فێری خوێندنـەوە بووبێـت کتێبـی فەیلەسـووفێك بخوێنێتەوە سـوودی لـێ وەرناگـرێت، کەچی هەموو توێژەکانی کۆمـەڵ – هەرکەسەو بە پێی توانای خۆی – سوود لە پەیامەکانی نوور وەردەگرێت!

لەبەر ئەوە، سەرتاسەری نەتەوەیەك بە تاسەمەندییەوە چاوەڕوانی بڕیـاری بێتـاوانیی بەدیعوززەمان و قوتابیانی نوور دەکات لە دادگاکەی ئێوە.

خۆ ئەگەر سەعیدی نوورسی وانەی ئارامی و خۆڕاگریی بۆ كاتی مەینەتی و تەنگانە بە قوتابیانی خۆی نەوتایەتەوە، وەك ئەوەی كە قوتابیانی لە دەمی جەنگدا كۆ كردەوە لەو كاتەدا كە فەرماندەی خۆبەخشەران بوو، ئەوا هەر ئێستا هەزاران قوتابیی نوور خێوەتیان لەسەر تەپۆلكەكانی شاری "ئافیوون" هەڵدەدا و، چاوەڕوانی دەرچوونی بڕیاری "بێ تاوانیی" بەدیعوززەمان و پەیامەكانیان دەكرد لە دادگای تاوانە گەورەكانی شاری ئافیوون!

تا ئێستا كەس نەیتوانیوە ئەوە بچەسپێنێت كە چالاكیی سەعیدی نوورسی و قوتابیانی نوور لە ڕووی یاساییەوە دەكەوێتە چوارچێوەی چالاكییەكانی كۆمەڵەیەكی نهێنی. ئایا بۆچی ناتوانرێت ئەوە بسەلمێنرێت؟ گەر كەسێك یاوی یاسا بێت و لە پسپۆڕیی خۆیدا یەك لە دوای یەك پلەكانی ببڕێت و بەرز بووبێتەوە هەتا گەیشتبێتە پلەی "داواكاری گشتی" ئایا دەستەوسان دەبێت لەوەدا كە لە ڕووی یاساوە ئەوە بچەسپێنێت؟ نەخێر هەرگیز لەوەدا دەستەوسان نابێت، بەڵام لەبەر ئەوەی لە ڕاستیدا پێكهاتنی كۆمەڵەیەكی نهێنی لەگۆڕێدا نییە ئەوا لە توانای هیچ كەسێكدا نییە بوونی كۆمەڵەیەكی لەو جۆرە بچەسپێنێت!

لە سەرەتاوە داواكاری گشتی وتی: (قوتابیانی نوور كۆمەڵەیەك نین). ئەم ڕا و بڕیارەشی ڕاست و دروست و لە چوارچێوەیەكی یاساییدا بوو. كەچی پاش كەمێك - كەسیش نازانێت بۆچی - وتی: (ئەوان كۆمەڵەیەكن)! دیارە ئەم هەڵوێستە ناسازی دەردەخات لە نێوان ئەو دوو گوفتارەیدا. بێ گومان ئەمەش وەك ڕایەكی خۆی دەری بڕیوە، نەك بڕیارێك. ئێمە دڵنیاین لەوەی كە دەستەی دادگا لەم ڕاستییە تێدەگات و بڕیار دەدات كە: (هیچ كۆمەڵەیەك لە گۆڕێدا نییە كە پەیوەندییان بە یەكەوە گرێ بدات).

ئەی دادوەرە بەڕێزەكان!

ئەگەر دڵی مرۆڤ وا ڕابهاتایە كە لە ساتی خەفەت و پەژارەدا لەت لەت ببێت، ئەوا دەبوو ئەو دڵە لەكاتی بیستنی هەواڵی كەوتنە خوارەوەی لاوێك بۆ ناو كەندەڵانی ئیلحاد بە ژمارەی گەردیلەكانی پارچە پارچە ببوایە.

کەواتە دەرکردنی بڕیاری (بێ گوناهی) سەبارەت پەیامەکان و دانەرەکەیان لە لایەن دادگاوە فاکتەرێکی کارا دەبێت بۆ ڕزگـار کردنی لاوانی ئیسلام و جیهانی ئیسلامی لەو دێوەزمە سامناکە. هەر ئەمەش یەکێکە لەو هۆکارانەی کە بە پەیوەندییەکی نەپچڕاو من بە بەدیعوززەمان و نووسینەکانیەوە پەیوەست دەکات.

ئەو بڕیاری بێ گوناهییەی کە دەری دەکەن بۆ پەیامەکانی نوور و بـواردان بـە بڵاوبوونەوەیان، لاوانی تورك و موسڵمان لە گرفتی ئیلحاد دەپارێزێت. چونکە ئەو پەیامانەی نوور کە گەنجینەی ڕاستییە بەرزەکانن ڕۆژێك دێت کە بێ هیـچ گومانێك لـە سەرانسەری دنیادا دەناسرێن و ناوبانگ دەردەکەن. جا لەسەر ئەم بناغەیە، پێم وایە ئێوە بەم بڕیارەتان مایەی ڕێزلێنانی سەرجەمی گرۆی ئادەمیزاد دەبن و، نەوەکانی ئێستا و داهاتوو سوپاسی دەرکردنی ئەو بڕیاری بێ تاوانییەی ئـەوانتان ئاراستە دەکـەن و، هەرکاتێك پەیامەکان بخوێننەوە و سوود لە ڕێژنەی گەورەی ئەو پەیامانە وەربگرن بە ڕێزەوە باستان دەکەن.

خۆ کە من بەوپەڕی دڵسۆزییەوە ئەم وشانەتان پێ دەڵێم، وا گومـان نەبـەن دووڕوویی و مەراییتان لە بەردەمدا دەکەم.. نەخێر هەرگیز گومانی وا مەبەن.. چونکە من لە دادگایەکدا کە دادگایی بەدیعوززەمان بکات سڵ لە کەس ناکەمەوە و لە هیچ کەسێکیش ناترسم!

بەڵام تکام وایە بوارم بدەن ڕوونکردنەوەیەکی کورت بخەمە ڕوو:

ئەگەر داواکاری گشتی لەسەر ئاراستەکردنی ئەو تۆمەتە ناڕەوایانە سەبارەت بە پەیامەکانی نوور و دانەر و خوێنەرانیان بەردەوام بێت، لە کاتێکدا کە ئەو پەیامانـە چارەسەرێکی کاریگەرن لە دژی شیووعییەت و ماسۆنییەت لەم نیشتمانە پیرۆزەدا.. هەروەها ئەگەر واز لە هەڵچوون و تۆمەتە هەڵە و هەست و سۆزە تایبەتییەکانی خۆی نەهێنێت، ئەوا دەبێت بە یارمەتیدەری ماسۆنییەت و شیووعییەت و هۆکـاری گەشەکردن و بڵاوبوونەوەیان.

* * *

بەشێکی ئەو لائیحەیەی کە پێشکەشی دادگای تەمییزکرا:

پەیامەکانی نوور لە ڕێگای بەڵگەهێنانەوەیانەوە، ئیمانی شل و شێواوی هەموو ئەو کەسانە بە توندوتۆڵی دادەمەزرێننەوە کە شوبهە و گومانی ڕێکخراوە ئیلحادییەکان کاریان تێ دەکات.

یەکێك لە نهێنییەکانی پەیوەندیی توندوتۆڵی لاوان بە پەیامەکانی نوورەوە و دەستگرتنیان پێیانەوە، کە لە ڕادەیەکدایە بە وێنەی تەزووی کارەبا جێدەستی ئەو پەیامانە لەواندا دیار و نمایانە، ئەمەی خوارەوەیە:

بەدیعوززەمان سەعیدی نوورسی ماوەی چەندین ساڵە لە بەرامبەر هەموو جۆرەکانی چەوسانەوە و ئازاردانەوە، کە لە لایەن دوژمنە شاراوە و پەنهانەکانی (لە ماسۆنی و شیووعییەکان و خەڵەتاوانی سەر دەستی ئەوان)ەوە ئاراستەی کراوە هێندە خۆنەویستی و قوربانی و خۆبەختکاریی نواندووە کە هەرگیز وێنەی نییە، بە تایبەت لە دەمی پیری و نەخۆشیدا، کە قۆناغێکە مرۆڤ تیایدا پێویستی بە چاودێری و بایەخ پێدانە، کەچی ئەو هێندە خۆڕاگری و ئارامی نواندووە لە باسکردن نایەت..

هەروەها بەهۆی سەرنجدانی ورد و تێبینییە واقیعییەکانی خۆیشیەوە هەستی بەو پیلانە سەرسووڕهێن و پەنهان و فرت و فێڵە ترسناکانە کردووە کە لە دژی ئیمان ساز کرابوون و، زانیی بە چ شێوازێك لە ڕێی نووسراوە ئیمانییەکانیەوە ئەو پیلانانە پووچەڵ بکاتەوە.

بەڵام ئایا ئەوە جێی داخ و ئازار نییە کە ئەم پێشەوا ئیسلامیی و کەسایەتییە مەزن وناوازەیە ماوەی بیست و پێنج ساڵە ئازاری بەندی و زیندانی تاکەکەسی دەچێژێت و هەوڵی لەناوبردنی دەدرێت؟

خۆ ئەگەر دانەری پەیامەکانی نوور بەو ئازارانەوە بتلێتەوە، تەنانەت گەر لە ئەنجامی وەهم و گومانی سووکایەتی کردنی شیووعییەکان و پیلانەکانیانەوە سزاش بدرێت، ئەوا خوێندنەوەی پەیامەکانی نوور، بەوپەڕی حەز و شەوق و پێخۆشحاڵییەوە، لە لایەن خوێنەرانیەوە لە زیادبووندایە.

یەکەم بەڵگە و گەورەترین بەڵگەش لەسەر ئەمە ئەو لاوانەیە کە پەیامی (عەسای مووسا)یان بە پیتە نوێیەکان خوێندەوە، ئێستا دەستیان داوەتە فێربوونی پیتەکانی قورئان، تاکو بتوانن پەیامەکانی تریش بخوێننەوە! بەم جۆرە، بەربەستێکی گەورەیان لە بەردەم خۆیاندا رووخاند، کە نەزانینی خوێندنەوەی خەتی قورئانی پیرۆزە و، تا ئێستا رێگرێك بووە لە بەردەم فێربوونی زۆر زانستدا و، پیلانێك بووە بۆ ناچارکردنیان لەسەر خوێندنەوەی زۆر لەو کتێبانەی کە بۆ دوورخستنەوەی خەڵکی لە ئایین و ئیمان دانراون.

خۆ هەرکاتێك لاوانی هەر نەتەوەیەك رووەو قورئان و ئەو زانستانە بڕۆن کە رووناکی‌یان لە قورئانەوە بەدەست هێناوە و، خۆیان بەو زانستانە تەیار و پڕچەك بکەن، ئەوا ئەو نەتەوەیە یەکەم هەنگاوی لەسەر رێگای پێشکەوتن ناوە.

ئەو لاوانەی کە گیانیان تینووی ئیمان و ئیسلامە، خەریکن لە رێژنەی پەیامەکانی نوور - کە تەفسیری قورئانی پیرۆزە - گیانیان تێراو دەکەن. ئیتر ئەو لاوانەی کە ئیمانێکی یەقینی و زانستی و دامەزراو بەدەست دەهێنن رووبەرووی شیووعییەت و ئیلحاد دەبنەوە و بوار بە فرۆشتنی نیشتمانەکەیان بە دوژمنانی ئیسلام نادەن. تەنانەت گەر شیووعی‌یەکان بیشتوانن مەرەکەب و کاغەز لەسەر زەویدا نەهێڵن، ئەوا لاوانی وەکو من و بگرە پیرانیش ئامادەن لە پێناوی پەیامەکانی نووردا - کە گەنجینەی راستی‌یەکانە - خۆیان بەخت بکەن و، گەر پێویست بکات پێستی جەستەیان دەکەن بە کاغەز و خوێنەکانیشیان بە مەرەکەب، بۆ نووسینەوەی ئەو پەیامانە!

بەڵێ.. بەڵێ.. هەزار جار بەڵێ!

داواکاری گشتی لە ناوەندی تۆمەتەکانیدا دەڵێت:

"بەدیعوززەمان لە رێی نووسینەکانیەوە بیری لاوەکانی زانکۆی ژەهراوی کردووە".

ئێمەش لە بەرپەرچدانەوەی ئەمەدا دەڵێین:

(ئەگەر پەیامەکانی نوور ژەهر بن، ئەوا ئێمە پێویستمان بە چەندین تەن لەم ژەهرە هەیە و، گەر بەرێزیان شوێنێك شك دەبات کە ئەو ژەهرەی بە زۆری تێدا بێت با بە زووترین کات بۆ ئێمەی بنێرێت)!

هەر جارەی کە ئێمەی قوتابیانی نوور گیرۆدەی ستەمی ستەمکاران دەبین، لە کاتێکدا کە لە پێناوی ئیمان و ئیسلامدا خزمەتگوزارییەکانمان پێشکەش دەکەین، ئەوا بەخشینی گیانمان لەناو بەندیخانەکان و لەسەر داری سێدارەکان پێ باشترە تا ئەوەی لەسەر جێ و لەناو پێخەفی حەوانەوەدا ئەو گیانە ببەخشین، چونکە مردنمان بە ستەم لێکراوی لە بەندیخانەدا بەهۆی ئەم خزمەتە قورئانییەمانەوە، بە فەزڵ و چاکەیەکی خوایی دادەنێین و، ئەو چەشنە مردنەمان پێ باشترە لە ژیانێك کە بە ڕواڵەت ئازادییە و لە حەقیقەت و ناوەڕۆکدا ئیستیبدادێکی ڕەهایە.

بەندکراو لە بەندیخانەی ئافیوون:

زوبەیر گوندوز ئالب

خەڵکی پارێزگای قۆنیە

* * *

تێبینی:

دوای ناردنی ئەم بەرگری و لائیحەی بەرگرییە بۆ دادگای تەمیز، سەرۆکایەتیی دادگای تەمیز بروسکەیەکی خێرای نارد کە تیایدا داوای کردبوو یەکسەری "زوبەیر" لە بەندیخانە ئازاد بکرێت!

* * *

بەرگریی مستەفا صونگور[1]:

بۆ دادگای تاوانە گەورەکانی شاری ئافیوون!

مەقامی داواکاری گشتی داوای سزادانی منیشی کردووە، بە تۆمەتی پەیوەندی کردنم بە کۆمەڵەی نووریەکانەوە و، هاندانی گەل لە دژی حکوومەت.

یەکەم: هیچ کۆمەڵەیەك لە ئارادا نی‌یە بە ناوی (کۆمەڵەی نووری‌یەکان) و، منیش پەیوەندیم بە هیچ کۆمەڵەیەکی لەم جۆرەوە نی‌یە. بەڵکو پەیوەندیم تەنها بە کۆمەڵەی گەورە و خاوێنی ئیسلامەوە هەیە، کە کۆمەڵەیەکی خوایی و نوورانی‌یە و، مژدەی بەختەوەریی هەمیشەیی و سەلامەتیی هەتاهەتایی بە گرۆی ئادەمیزاد دەدات و، هەزار و سێ سەد ساڵە فەخری کائینات سەروەرمان حەزرەتی محەممەد پێغەمبەر ﷺ دایمەزراندووە و، لە هەموو چەرخ و سەردەمێکدا سێ سەد و پەنجا ملیۆن شوێنکەوتە و پەیوەندیداری هەیە. سوپاس بۆ خوا بڕیاریشم داوە کە بە هەموو هێز و توانایەکمەوە گوێڕایەڵی فەرمانە پیرۆز و خاوێنەکانی بم.

سەبارەت بەوەش کە داواکاری گشتی قوتابی بوونی من بۆ (پەیامەکانی نوور) بە تاوان و گوناه لە قەڵەم دەدات، دەڵێم:

ئەو پەیامانە فێری ئەرکە ئایینی و نیشتمانی‌یەکانی سەرشانیان کردووم و، تێیان گەیاندووم کە "ئیسلام" خاوێنترین ئایینە و تاقانە ڕێگای بەدەستهێنانی بەختەوەری‌یە بۆ گرۆی ئادەمیزاد. هەروەك فێریان کردووم کە قورئانی پیرۆز ئەو فەرمانەی خوای گەورەیە کە لە لایەن پەروەردگاری جیهانیانەوە هاتووە کە ئامادە و بینەری هەموو شتێکە و، سەرانسەری بوونەوەرانیش هەر لە گەردیلەکانەوە تا دەگاتە خۆر و ئەستێرەکان لە ژێر بەڕێوەبردن و توانستی ئەزەلیی ئەودایە و، فێری کردم کە قورئان موعجیزەیەکی خوایی ئەوتۆیە کە ڕوانینی ئەو دەورانەوری هەموو ڕووداوەکانی لە ئەزەلەوە تا ئەبەد داوە و، لە هەموو کتێبەکانی تر بەرز و بڵندترە و، لە چل ڕووەوە

---

(١) لە قەزای "ئەفلانی"ی سەر بە پارێزگای "زەنگولداغ" لە ساڵی ١٩٢٩زدا لەدایك بووە و، لە هەموو بارودۆخێکی ژیانی مامۆستا نوورسیدا هاودەمی بووە و، تا پلەی "فناء في رسائل النور" – وەك مامۆستا خۆی وتوویەتی – قوتابێتیی ئەوی کردووە. هەروەك مامۆستا نوورسی دوای خۆی ئەمانەتی سەرپەرشتیی قوتابیانی نووری بەم و بە چەند برایەکی تری بەڕێزی هاوڕێنەی ئەم سپاردووە. خوا تەمەنی درێژ و بەپیتی پێ ببەخشێت. (وەرگێڕ)

کتێبێکی خاوەن ئیعجازە و، گوفتارێکی ئەزەلیی وایە کە مژدەی بەختەوەریی هەمیشەیی بە سەرجەم گرۆی مرۆڤ دەدات و، تاسەمەندانی وا لێ دەکات کە هەست بە گەورەیی چاکە و منەتی خوای گەورە بکەن بەسەریانەوە. هەروەها ئەو پەیامانە تێیان گەیاندووم کە پێغەمبەری سەروەرمان ﷺ لە لایەن پەروەردگاری جیهانیانەوە رەوانە کراوە و، لە هەموو حاڵەت و بارەکانی ژیانیدا تەواوترین و راست ترین کەس بووە و، لە سەرجەم بوار و لایەنەکانی کەماڵ و تەواویدا لە هەموویان بەرز و بڵندتر بووە و، لە رێی نووری ئاینی ئیسلامەوە گەورەترین مزگێنی و خاوێنترین دڵدانەوەی پێشکەش بە سەرجەمی مرۆڤایەتی کردووە و، پێنج یەکی رەگەزی مرۆڤ لە ماوەی چوارده سەدەی رەبەقدا، لە رێی دەسەڵاتداریی مەعنەویی خۆیەوە، بەڕێوە بردووە و، لە پێش هەزار و سێ سەد و ئەوەندە ساڵەوە هەتا ئێستا هەرچی کردەوەی چاکی نەتەوەکەی هەیە لە دەفتەری کردەوە چاکەکانیدا تۆمار دەکرێت و، هۆی بەدیهێنانی گەردوون و، خۆشەویستی خوایە..

هەروەها پەیامەکانی نوور بە چەندین بەڵگەی درەخشانی هەڵقوڵاو لە قورئانی پیرۆزی خاوەن ئیعجازەوە، پێی سەلماندم کە دوارۆژ و بەهەشت و دۆزەخ حەق و راستن.

پەیامەکانی نوور بە سەرجەم وشە و رستەکانیەوە شایەتی دەدەن لەسەر ئەوەی کە لە رێژنەی قورئانی پیرۆز و نووری حەزرەتی محەممەدەوە ﷺ سەرچاوەیان گرتووە، لەو رووەوە کە پەیوەندییان بە قورئانەوە هەیە و تەفسیرێکی تایبەتیی ئەو قورئانەن و، لەو رووەوە کە چەند پەیامێکی عەرشی و ئاسمانین.

بەم جۆرە، ئەو پەیامانەی نوور - کە تۆمەتی ئەوەیان دراوەتە پاڵ خەڵکی لە دژی حکوومەت بورووژێنن - بە هەموو بەشەکانیەوە، وەك: (وتەکان، بریسکەکان، تیشکەکان، مەکتووبات) چەندین وانە لەبارەی راستییە خواییەکان و بناغە و دەستوورەکانی ئیسلام و نهێنییەکانی قورئانەوە پێشکەش دەکەن. ئایا ئیتر خوێندنەوەی ئەو پەیامانە بە تاوان دادەنرێت؟ لە کاتێکدا کە لوتکەی کتێبە دانراوەکانە لە رووی وانە وتنەوە و بەگوێدادانی رەوشتە جوانەکان و فێرکردنی راستییەکانی ئیمانەوە؟!

ئایا نووسینەوەی ئەم پەیامانەی کە بەختەوەریی هەمیشەییمان بە دیاری بۆ دەهێنن، یان گەیاندنی سوودە ئیمانییەکانی ئەم پەیامانە بە برادەرێکی ئیماندار، بە گوناه و تاوان دادەنرێت؟ یان دەکرێ بە هاندانی خەڵك لە دژی حکوومەت لەقەڵەم بدرێت؟ یان ئایا

سەردانی دانەری ئەو پەیامە پیرۆزانە کە گەیشتووەتە لوتکەی ئیمان و ڕەوشت و ئاکارە جوانەکان، یاخود پێکهێنانی برایەتی لە پێناو قورئانی پیرۆزدا لەگەڵ چەند قوتابییەکی نووردا لەوانەی کە بە ئیمانی توندوتۆڵ و باوەڕی دامەزراو پڕچەك بوون و پاراستنی شەرەفی ئیسلام و ڕاستییەکانی قورئانیان لەم چەرخەدا خستووەتە ئەستۆی خۆیان و جگە لە بەدەستهێنانی ڕەزامەندیی خوای گەورە هیچ ئامانجێکی تریان نییە. ئایا ئەم کارانە پێکهێنانی کۆمەڵەیە؟ ئایا چ ویژدانێکی خاوێن و دادگەر دەتوانێت سزا لەسەر ئەم کارانە دابنێت؟

ئەی دادوەرە بەڕێزەکان!

پەیامەکانی نوور - بە هەموو بەشەکانیانەوە - هەر لە (وتەکان) و (بریسکەکان)ەوە تا دەگاتە (تیشکەکان) کە گەورە زانایان دانیان پێدا ناوە و، پلەی ئیمانیی بەرز و شەوقێکی ئیسلامیی گەورە و باڵا بە خوێنەرانیان دەبەخشن، جگە لە تەفسیری قورئانی خاوەن ئیعجازی بەیان هیچ شتێکی تر نین و، هەریەك لە بەشەکانی ئەو پەیامانە نەخۆشییە مەعنەوییەکان چارەسەر دەکەن و تاریکاییە مەعنەوییەکان دەڕەوێننەوە.

مامۆستاکەمان - کە دانەری پەیامەکانی نوورە - سەرانسەری ژیانی خۆی لە ڕێی ئیمان و لە پێناوی قورئاندا بەسەر بردووە و، لەم ڕێیەدا هەموو جۆرێکی ئازار و گیروگرفتی هاتووەتە ڕێ و، بە بڵاوکردنەوەی ئەم ڕاستییانەی قورئانیش لەم چەرخەدا هەوڵی ڕزگارکردنی ڕۆڵەکانی ئەم نیشتمانە پیرۆزەی داوە لە هێرشی درندانەی شیوعیەت و هەموو جۆرەکانی ئیلحاد. هەروەك لاپەڕەی سپی و خاوێنی ژیانی ئەو، کە هیچ لەکەیەکی پێوە نییە، شایەتە لەسەر ئەوەی کە ئەم ئەرکە خاوێنەی خراوەتە ئەستۆ و شایانی هەڵگرتنیشیەتی و، هەرگیز وانەی دوور لە ئاکاری جوان و سەر بە ڕێبازی هونەری کاولکاریی فێری ئێمە نەکردووە، بەڵکو چەندین وانەی لەمەڕ ڕزگارکردنی ئیمانەوە فێر کردووین، کە گەورەترین ئامانجی نەوەی ئادەمیزادە لە سەر ڕووی زەویدا.

ئەم کارەی ئەو کە نزیکەی بیست و پێنج ساڵە ئەنجامی دەدات و هەوڵی داوە لە ڕێی "پەیامەکانی نوور"ەوە ئیمانی سەدان هەزار کەس ڕزگار بکات، بە تایبەت هەژار و داماوانی وەك من کە هیچ شتێکمان لە ئیسلام نەدەزانی و، چەندین وانەی لەبارەی ئیمانەوە پێ وتینەوە کە ئەوپەڕی بەختەوەری و ئامانجی ژیانە. ئەم کارانە - بێ گومان - بە فەزڵ و چاکەیەکی گەورەی خوایی دادەنرێت.

بۆیە ئێمە بە هەموو ئەو کەسانە دەڵێین کـە ڕاستی‌یەکان ئاوەژوو دەکەن و چاو لـەم خزمەتە خاوێنە دەنووقێنن و، بە زیانبەخش ناوزەدی دەکەن بۆ ژیـانی کۆمەڵایـەتی، پێیـان دەڵێین:

ئەگەر ئەو کـارەی ئەنجامی داوە لـە بـواری ڕزگـار کردنـی خـەڵکی لـە چـەندین گیروگرفتی ترسناکی چەشنی دارمانی ڕەوشتی و ئیلحاد و بێ‌ئیمانی و، ڕێنمایی خەڵکی بۆ لای ئیمـان و هـەنگاونان لەسـەر ئەو ڕێگایـەی کـە خـوای گـەورە نەخشـەی بـۆ کێشـاوە و، بانگەواز کـردن بـۆ گوێڕایـەڵیی فەرمانـەکانی ئـایین و بەختـەوەر کردنـی خەڵکی بە بەختەوەریی هەمیشەیی ئیسلام..

ئەگەر بسەلمێت کە ئەم کارانە گوناهـ و تاوان بن، ئەوا ئەو کاتـە دەتوانـن بلێـن: زیـان بە ژیانی کۆمەڵایـەتی دەگەیـەنێت. دەنـا ئـەو دەعوایـە گـەورەترین درۆ و دەمهەڵبەست و تاوانی ئەوتۆ دەبێت کە لێخۆشبوون هەڵناگرێت.

پەیامـەکانی نـوور ئامانجیـان دنیـا نی‌یـە، بـەڵکو ئامـانجی ئـەم پەیامانـە بەختـەوەریی هەمیشەیی و بەدەستهێنانی ڕەزامـەندیی خـوای بـاقی و ئـەزەلی و میـهرەبان و شـکۆمەندە، کە هەموو جوانی و قەشەنگی‌یەکی دنیا تەنها سێبەرێکی کـز و لاوازی جوانیـی ئـەون و، سەرجەم لایەنە ناسك و نیانەکانی بەهەشتیش تەنـها بریسـکەیەکی خۆشەویسـتیی خـوای گەورەن.

جا مادەم ئەم ئامانجە خوایی‌یە خاوێن و نیـازە بێگـەرد و بـەرزە لـە پەیامـەکانی نووردا هەیە، ئەوا من هەزار جار پەیامەکانی نـوور لـەوە خـاوێن و بـەرزتر ڕادەگـرم کـە دابەزنـە ئاستی شتانی نزم و حەرامەوە، کە ئاکـامی وەك: هـاندانی خـەڵکیی لـێ ببێتـەوە لـە دژی حکومەت. پـەنا بـە خـوا دەگریـن لـە شـەڕ و زیـانی ئەوانـەی کـە نایانـەوێت کاروبـاری ئایینمان فێر ببین و خزمەتی ئیمانەکەمان بکەین و، دەچن ئەو چەشنە درۆ و بوختانەمان بۆ هەڵدەبەستن بە نیازی ئەوەی لەناومان بەرن.

دادوەرە بەڕێزەکان!

هەرگیزاو هەرگیز ناتوانرێت ڕووناکیی پەیامەکانی نوور بکوژێنرێتـەوە! گـەورەترین بەڵگەش ئەوەیە کە سەرباری ئەو هەوڵانەی لە ماوەی بیست و پێنج ساڵدا بۆ لـەناوبردنی ئەم پەیامانە دران، کەچی بە پێچەوانەی ئەو ئامانجەوە، پەیامەکان درەخشـانتر بـوون و پـتر بـڵاو بوونـەوەیان بەدەسـت هێنـا، چونکـە خـاوەن و پشـت و پـەنای ئـەو پەیامانـە خـوای

گەورەی شکۆمەندە کە جڵەوی هەموو شتێکی لە ئەزەلەوە هەتا ئەبەد بە دەستەوەیە و، لەبەر ئەوەش کە ڕاستی‌یەکانی ئەم پەیامانە هەمان ڕاستی‌یەکانی قورئانی پیرۆزن کە خوای گەورە پاراستن و چاودێری‌یانی لە لایەن خۆیەوە دەستەبەر کردووە. کەواتە ڕووناکی‌یەکانی ئەم پەیامانە - پشت بە خوای گەورە - هەر دەمێننەوە و بە بەردەوامی ڕووناکی و تیشکەکانی خۆیان پەخش دەکەن.

دادوەرە بەڕێزەکان!

ئەگەر خوێندنەوە و نووسینەوەی پەیامەکانی نوور، کە بەوپەڕی شەوق و خۆشەویستی‌یەوە ئیمان و ئیسلاممان فێر دەکەن و، جگە لە ڕەزامەندیی خوای گەورە هیچ ئامانجێکیان نی‌یە و، تەفسیرێکی نوورانیی قورئانی خاوەن ئیعجازی بەیانن لەم چەرخەدا، ئەگەر خوێندنەوەی ئەم پەیامانە بە تاوان دابنرێت..

ئەگەر بەخشینی ئەم پەیامانە، کە ڕاستی‌یەکانی‌ئیمانیان لەخۆ گرتووە، بە چەند برایەکی ئیماندار بە گوناه و تاوان لەقەڵەم بدرێت..

ئەگەر پەیوەندیی ئایینی و برایەتیی موسڵمانان کە ئیمانداران لە پێناوی ڕەزامەندیی خوا و لە ڕێی قورئان و ئیماندا پێکەوە کۆ دەکەنەوە، کە ئەوەش یەکێکە لە فەرمانە خاوێنە موقەددەسەکانی ئایین، ئەگەر ئەم پەیوەندی‌یە بە لای ئێوەوە بە دامەزراندنی (کۆمەڵەیەك) دابنێرت، ئەوا خۆم بە بەختەوەر دەزانم کە پەیوەندی بەو (کۆمەڵە)یەوە بکەم. تەنانەت بەختەوەری‌یەکی وەهایە کە زۆر لە خەڵات و مەدالیاکان بە گەورەتری دەزانم.

من سوپاسێکی بێ کۆتایی پێشکەش بە خوای گەورە دەکەم کە منەتی لە هەژارێکی داماوی وەك من ناوە و بە لوتف و چاکەکاریی خۆی منی کردووە بە یەکێك لە قوتابیانی پەیامەکانی نوور!

لە کۆتاییدا هەر هێندە دەڵێم:

﴿حسبُنا اللهُ ونِعْمَ الوكيل﴾.

﴿حسبي اللهُ لا إله إلا هو عليه توكلتُ وهو ربُّ العرشِ العظيم﴾.

مامۆستا:

مستەفا صونگور

لائیحەی بەرگریی مستەفا صونگور لە دادگای تەمیزدا:

١ – دادگای تاوانە گەورەکان، خوێندنەوەی پەیامەکانی نوور و نووسینەوەیان و بەخشینیان لە لایەن منەوە بە برایەکی موحتاج بەو پەیامانە، تاکو سوودی لێ وەربگرێت، ئەم کارەیان لەسەر من بە تاوان لەقەڵەم داوە. گوایا – بە وتەی داواکاری گشتی – بەم کارەم گەلم لە دژی حکوومەت هان داوە! لە کاتێکدا کە من لە بەرگرییەکەمدا لە وەڵامی ئەم تۆمەتەدا وتم:

ئەو پەیامانەی نوور کە پێتان وایە خەڵکی لە دژی حکوومەت هەڵدەنێن، لە ڕاستیدا جگە لە تەفسیرێکی ڕاستەقینەی قورئان هیچی تر نییە و، بە سەرجەم بەشەکانیەوە چەندین وانە لەمەڕ ڕاستییەکانی ئیمان دەڵێنەوە و، بەختەوەرییەکی یەکجار مەزن بە خوێنەر و نووسەرانیان دەبەخشن. ئنجا هەرگیز شتانی دنیایی و فانی و نزمی چەشنی هاندانی خەڵك لە دژی حکوومەت – کە کاری کەسانی نزم و گێرە شێوێنە – هەرگیز لە ناوەندی ئامانجەکانی ئەم پەیامانەدا نییە، بەڵکو ئامانجیان بەدەستهێنانی ڕەزامەندیی خوای گەورەیە، کە بڵندترین پلەکانی بەختەوەری و کامەرانییە.

من شانازی دەکەم بەوەی کە خزمەتگوزارێکی دەستەوسان و قوتابییەکم لە قوتابیانی پەیامەکانی نوور، کە لە دەمی خوێندنەوە و نووسینەوەیان شیرینترین نیعمەت و گەورەترین چاکەیان پێ بەخشیم کە خزمەت و فەزیلەتی ئیمانە.

خۆ هەرچەندە لە بەرگرییەکەمدا وتم: قوتابێتی کردنم بۆ پەیامەکانی نوور گەورەترین چاکەی خوای گەورەیە بەسەرمەوە و بەردەوام شوکر و سوپاسی خوای گەورە دەکەم لەسەر ئەوەی کە ئەم نیعمەتە مەزنەی بە هەژارێکی وەکو من بەخشی. کەچی وێڕای ئەمە، فەرمانی سزادانیان بۆ دەرکردووم، چونکە پەیوەندی کردنی منیان بە ئیمان و ئیسلامەوە بە تاوان داناوە! بێ ئەوەی لەم بڕیارەدا پشت بە بەڵگە و یاسایەك ببەستن و، بەم کارەشیان – بە ڕاشکاوی – ڕەفتاری دژی حەق و ڕاستییان لەگەڵدا نواندووم.

٢ – من بەش بەحاڵی خۆم شایەتیی ئەوە دەدەم کە کاتێ لە پەیمانگای "گوڵ کۆی" لە "قەستەمۆنی"دا دەمخوێند، هەندێ لە مامۆستاکانی ئەوێ چەند وانەیەکی ئیلحادییان پێ

دەوتینەوە و، دەیان وت: (محەمەد - خوا پەنامان بدات - خۆی قورئانی نووسیوە و، ئیسلامیش لە حوکمی هەلوەشاوەدایە و مەدەنییەت بەرەو پێش دەڕوات. کەواتە شوێنکەوتنی قورئان هەلەیەکی گەورەیە و، تەنانەت کۆنەپەرستیشە).

بگرە یەکێك لەو مامۆستایانە ڕۆژێکیان پێی وتین:

(موسلمانەکان بەردەوام ژیانیان بە خەم و ئازارەوە بەسەر دەبەن، چونکە نوێژ دەکەن و یادی دوارۆژ دەکەنەوە و، کەش و هەوایەکی خەمۆکی بەسەر مزگەوتەکانی ئیسلامدا زالە، بە پێچەوانەی گاورەکان کە هەردەم ژیانیان لە خۆشیدایە و لە کەش و هەوای مۆسیقا و گەمە و گالتەدا بەسەری دەبەن)!

ئەوانە هەولیان دەدا کە سەرجەمی ئەو پەیوەندی‌یانە ببڕن کە دل و دەروونی ئێمە بە ئیمان و ئیسلامەوە گرێ دەدەن و، کوفر و ئیلحاد لە جێگەیاندا دابنێن.

جا لەو کاتەدا کە من ئەم چەشنە بیرە ژەهراوی‌یانە کاریان تێ کردبووم و نزیك بوو ئیمانەکەم لە دەست دەربکرێت و ژیانی ئیمانیم لەناو ببرێت لە ڕێی ئەو وانە ئیلحادی‌یە زیانبەخشانەوە کە لە ڕادەیەکدا بوون تەوژمەکەیان منیشیان ڕاپێچ کرد و لە دەوروبەری خۆمدا - پەنا بەخوا - بلاوم دەکردنەوە.. ئا لەم کاتەدا هەندێکم لە پەیامەکانی نوور خوێندەوە، کە ڕووناکی لە قورئانی پیرۆز وەردەگرن و، بە بەلگەی توندوتۆل و درەخشان ڕاستی‌یەکانی ئیمان و ئیسلام دەخەنە ڕوو، هەر بە بەلگە ئەوەش دەسەلمێنن کە ئایینی ئیسلام هەمیشە هۆکاری بەختەوەری و سەلامەتیی مرۆڤە و، خۆرێکی مەعنەویی وەهایە کە هەرگیزاو هەرگیز ناکوژێتەوە..

ئەم پەیامانە سەرجەمی بیرە ژەهراوی‌یەکانیان لە مێشکی مندا دەرکرد و، ئیمانیان لە دل و دەروونمدا بلاو کردەوە و، لە سایەی ئەم بەختەوەری‌یە بێ کۆتایی‌یەدا باسی حالی خۆم لای مامۆستا بەدیعوززەمان خستە ڕوو کە دانەری ئەم پەیامانەیە و، تاقانە کەسی دلسۆز و میهرەبان و بەوەفا و پێشڕەوی ڕاستەقینەیە. ئەوەشم بۆ باس کرد کە چۆن لە ژیانی بێ‌ئاگایی و گومڕایی ڕزگارم بوو و لەسەر لێواری دەریای نوور و ئیماندا لەنگەرم گرت و، چۆن پەیامەکانی نوور - کە ئیمانی ڕاستەقینەمان پێ دەبەخشن - خۆری هیدایەت و ڕێنماییین بۆ هەموو کەسێکی ئەم سەردەمە و، هۆکاری بەختەوەری‌یانن..

هەروەها ئەوەشم بۆ باس کرد کە بە نووسینی ئەم پەیامانە و بەوەی کە ئەم ئەرکە خاوێنەی خستووەتە ئەستۆ گەورەترین خزمەتی بەرامبەر ئیمان ئەنجام داوە و، کارەکەی نیعمەتێکی گەورەی خوایی‌یە بەسەر هەموو گرۆی مرۆڤەوە، بە تایبەت بۆ ئیمانداران.. هەروەها خەم و پەژارە و بێزاریی خۆیشم لەبەر دەمیدا ڕاگەیاند سەبارەت بەو کارانەی کە دەستە و تاقمەکانی شوێنکەوتەی دەجالی سوفیانی ئەنجامی دەدەن و، دەستدرێژیی چەپەڵانە دەکەنە سەر قورئان و ئیسلام و، چۆن ئەوانە - وەك کەمێك پێش ئێستا باسمان کرد - ئیلحاد لە پێش چاوی ئەم نەتەوە موسڵمان و پاڵەوانەدا دەڕازێننەوە و، هەوڵی ڕووخاندنی بناغە خوایی و ئیسلامی‌یە خاوێنەکان دەدەن کە ملیۆنەها خەڵك پەیوەندی‌یان پێوە هەیە و، بۆ ڕووخاندنی بەختەوەریی هەمیشەیی خەڵك تێدەکۆشن..

هەروەها لای ئەو مامۆستا بەرێزە داخ و خەفەتی زۆر و نەفرەتی لە ڕادەبەدەریشم بەرامبەر بەو شێتانە دەربڕی کە چەپڵە بۆ خراپکاران لێ دەدەن و دەستخۆشیی کاولکاری‌یە نزم و ستەمکارانەکەیان لێ دەکەن.

ئنجا لەگەڵ هاوڕێیانی خوێندنیشم - کە دووچاری دوودڵی بووبوون - کەوتمە گفتوگۆ و، پێم وتن: (وەرن با خۆمان لە هەوا و ئارەزووەکانی ئەم دەروونە دەرباز بکەین و سەری نەوازش لە بەردەم ڕاستی‌یەکانی قورئاندا دابنەوێنین و بە پەلە خۆمان بگەیەنینە قوتابخانەی نوور کە خەڵکی سەردەم بەرەو ڕێی بەختەوەری ڕێنمایی دەکەن.. وەرن با واز لە درۆ و دەلەسەی ئەو هەرزە و درۆزنانە بهێنین کە چەندین مانگ و ساڵی درێژخایەنە گوێمان لێ ڕاگرت و چەپڵەمان بۆ لێ دا و، وەك حەقیقەتی ڕاستەقینە پێشکەشیان کردین .. وەرن با بەدیعوززەمان بکەین بە مامۆستامان و لە هەموو دڵ و دەروونمانەوە دەستمان بە داوێنی وانەکانیەوە بگرین، کە لە تاریکی بەرەو ڕووناکی دەربازمان دەکات).

بەم جۆرە گوفتارم ئاراستەی ئەو هاوڕێیانەم کرد.

جا ئایا ئەم گوفتارە هی ئەو خۆشحاڵی‌یەی نی‌یە کە لە ئیمانەکەی و خۆشەویستیی قورئان و ئیسلام و دەستگیر کردنی پێیانەوە سەرچاوەی گرتووە و، هی حەز کردنیەتی لەوەی کە هەموو کەسێکی میللەتەکەی ئیمانی تەحقیقی بەدەست بهێنێت بۆ ئەوەی بەختەوەریی هەمیشەیی دەست بکەوێت؟

ئایا پەیوەندی كردن بە خوای گەورە و، ڕوانین بۆ ئیسلام وەك مەزنترین ئایین و سەرچاوەی ڕەوشت بەرزی و مژدەی بەختەوەریی هەمیشەیی و، ڕاگەیاندنی ئەمە بە خەڵكی بە تاوان دادەنرێت؟!

لەم ڕۆژگارەدا لە هەموو لایەكەوە هێرشی ڕووخێنەر دەستی پێ كردووە بۆ سەر ئیسلام و قورئان و، بوختان و درۆ و دەلەسە ئاراستەی قورئان و محەممەد پێغەمبەر ﷺ دەكرێت و هەوڵی سووكایەتی كردن دەدرێت بەو زاتە بەرز و بڵندە. لە هەمان كاتدا بوار بە بڵاو كردنەوەی ئەو كتێبانە دەدرێت كە ژەهری ئیلحاد و خۆدامالین لە ئایین و ڕەوشت بەرزی بڵاو دەكەنەوە و، مەدح و سەنای چەند كەسانێكی نزم و بەدبەخت دەكرێت لە دوژمنانی ئیسلام و كەسانی سەرپێچی كەر لە فەرمانەكانی خوای گەورە و، كارە بیدعەت و ناڕەواكانیان بە ڕێز و تەقدیرەوە ناو دەبرێت و، بڵندیی قورئان و پایە بەرزیی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ و مافی لە پێشتر بوونیان بەسەر هەموو شتێكدا، پشتگوێ دەخرێت.

دەبێت ئەوەش بزانین كە "پەیامەكانی نوور" بوونی خوای گەورە ڕوون دەكەنەوە و دەری دەخەن كە سەرانسەری بوونەوەران و گەردوون شایەتی لەسەر "یەكتایی" و پێویستیی بوونی ئەو بەدیهێنەرە دەدات و، لەسەر ئەوەش كە مرۆڤ بەهۆی خوای گەورە بە بیر و ژیری پڕچەكی كردووە باشترین ئاوێنەی تیا دەركەوتنی ناوە جوانەكانی خوای گەورەیە. بۆیە مرۆڤ بە پادشای هەموو بوونەوەران دادەنرێت.

خۆ ئەگەر مرۆڤ پەیوەندی بە خوای پەروەردگارەوە بكات و، خۆی لە گومڕایی و هەرزەیی و گوناهە گەورەكان بپارێزێت، ئەوا لە نێوان پلە هەرەبەرزەكاندا شایستەی پلەی "میوانی بەڕێز" دەبێت و، لە ناز و نیعمەتەكانی بە هەشتی هەمیشەییدا دەمێنێتەوە..

بەڵام ئەگەر بەرامبەر بە بەدیهێنەری خۆی كافر بێت و بڕواتە ناو گومڕایی و بێ ئاگاییەوە و هاوبەشی بۆ بڕیار بدات و سەرپێچی لە فەرمانەكانی بكات، ئەوا لە ئاژەڵ سەر لێ شێواوتر دەبێت و، شایانی نزمترین پلەی ئازاری هەمیشەیی دۆزەخ دەبێت.

هەروەها"پەیامەكانی نوور" دەیچەسپێنن كە قورئانی پیرۆز ئەو گوفتارە بەرزەی خوای گەورەیە كە بڕیار و فەرمانەكانی هەرگیز گۆڕانكارییان بەسەردا نایەت و،

ئـاینی ئیسـلامیش دەستمان دەگرێـت و دەمانبـات بـەرەو باشـترین شارسـتانێتی و، بەختەوەریی ڕاستەقینە و بەردەوامیش بە بێ شوێنکەوتنی فەرمانەکانی قورئان و پەیوەندی پێوە کردنی، هەرگیز بۆ گرۆی ئادەمیزاد نایەتەدی..

ئەمانـە ئـەو شتانەن کـە "پەیامـەکانی نـوور" بڵاویـان کردوونەتـەوە و بـە شـێوەیەکی گومـان بڕ بەڵگەیان لەسـەر هێناوەتەوە. پەیامەکانی نـوور لـە ڕوونکـردنەوەی ئەمانـەوە پلە و پایەی بەرزیان بەدەسـت هێنـاوە، چونکـە لـە موعجیزاتی قورئـان و نـووری خـوای گەورە بەهرەمەندی ڕووناکی بوون.

جا ئایا ئیمان هێنان بەمانە و بڵاو کردنەوەیان بە گوناهـ و تاوان دادەنرێت؟!

ئەوەی سەیر و سەمەرەیە و جێی سەرسووڕمانە ئەوەیە کە ئەو ڕۆمان و ئەفسانانەی بـۆ گڕ تێبـەردانی ئارەزووە فـانی و نامەشـرووعەکان دەنووسـرێن و، بڵاوکردنـەوەی ئـەو کتێبانەی کە زیان بـە سـەلامەتیی نیشـتمان دەگەیـەنن و هێرش دەکەنە سـەر ئیسـلام و، مـەدح و سـەنای ئـەم چەشنە کتێبانـە.. هـەموو ئەمانـە، ڕێگایـان پـێ دراوە و بـە تـاوان دانانرێن! کەچی نووسینەوەی "پەیامەکانی نوور" لە لایـەن ئێمـەوە، کـە چـەند پـەیامێکن ئەو خۆرە درەخشانەی ئیسلاممان پێ دەناسێنن کە سەدان ملیۆن خـەڵك ڕێنماییـیان لـێ وەرگرتـووە و بەختـەوەریی ڕاستەوخۆیان تێدا بینیـوە و، بانگەشە بـۆ ئیسـلام دەکـەن و پێمان دەناسێنن و مژدەی ڕاستییەکانی ئیمانیان پێیە، هەروەها مەدح کردنی ئەم پەیامانە لە کاتێکدا کە خۆمان بە دەستەوسان و کۆڵەوار دەزانین لە بەرامبەر مـافی تـەواو دان بـە ستایشیان..

ئەم کارە، بە گوناهـ و تاوان دادەنرێت!

ئایا مرۆڤێك لەسـەر زەویدا هەیە کـە هێندەی کێشـی گـەردیلـەیەك ئیمـان لـە دڵیـدا بێت و ئەوەندەی گەردیلەیەکیش پەرۆشیی بۆ سەلامەتیی ئەم وڵات و نەتەوەیە تێـدا بێـت کاری وا بە تاوان دابنێت؟!

دادوەرە بەڕێزەکانی دادگای جەزا!

ئەم داوایەی کە خراوەتە بەردەستی مەقامی بەرزی ئێوە، لە ڕاستیدا دەعـوای ئیمـان و قورئانە.. دەعوای بەختەوەریی هەمیشەیی و ڕزگارییە بۆ ملیۆنەها کەس.

سەرجەمی پێغەمبەران - دروودیان لەسەر بێت - لە پێشەنگیانەوە پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ، هەروەها ئەولیا و ئەهلی حەقیقەت و گشت باپیرانی ئیماندارمان کە کۆچیان بۆ ئەودنیا کردووە، هەر هەموویان پەیوەندییەکی مەعنەویيان بەم دەعوا گەورەیەوە هەیە..

ئێوەش هەلی بەدەستهێنانی خۆشەویستی و دوعا و شەفاعەتی ئەو ملیۆنەها بەڕێزانەی ئەهلی حەقیقەتتان لە بەردەستدایە و ئەو ڕاستییە بەرز و بلندەش کە ناوی "پەیامەکانی نوور"ی لێ نراوە و لە بەردەمتاندایە و دەیبینن..

جا ئایا ئامانجی ئەم پەیامانە بەدەستهێنانی پلە و پایە دنیاییە نزمەکانە؟!

یان ئامانجیان بەدەستهێنانی ڕەزامەندیی خوای گەورەیە کە خۆی لە خۆیدا بەختەوەریی مەزن و کامەرانی و شادمانیی یەکجار مەزنە کە هیچ شادمانییەکی تری پێ ناگاتەوە؟!

ئایا وشەکانی ئەم پەیامانە مرۆڤ بەرەو ڕەوشتە خراپ و نزمەکان هان دەدەن؟ یان پڕچەکی دەکەن بە ئیمان و دەیڕازێننەوە بە ڕەوشت و ئاکارە بەرز و بەنرخەکان؟

ئەوەتا ئێوە پەیامەکانی نوور لە بەردەستاندایە، کە لە ئیعجازی مەعنەویی قورئانی پیرۆز سەرچاوەیان گرتووە کە نوورێکی خوای گەورەیە..

جا مادەم بەدەستهێنانی ئیمان و کۆچ کردن بەم ئیمانەوە بەرەو ئەودنیا گرنگترین ئامانجی ژیانی مرۆڤە و.. پەیامەکانی نووریش - بەهۆی بەرەکەت و ڕێژنەی قورئانی پیرۆزەوە - ڕاستییەکانی ئیمان پێشکەش دەکەن و، سەدان هەزار کەس لە خوێنەران و نووسەرانی لەم ئامانجە نزیك دەکەنەوە، ئەوا هیچ ڕێگایەکی تر نییە لە بەردەم دادگەریی بەرز و خۆشەویستیتاندا بۆ "حەقیقەت"جگە لە وەرگرتن و تێگەیشتنی ڕووی ڕاستەقینەی "پەیامەکانی نوور" و، ڕێزنان لە نرخ و بەهای ڕاستەقینەیان و، زانینی ئەوەی کە قوتابیانی نوور تەنها بۆ بەدەستهێنانی ڕەزامەندیی خوای گەورە تێدەکۆشن و، جگە لەمە هیچ ئامانجێکی تریان نییە.

دادوەرە بەڕێزەکانی دادگای جەزا!

مامۆستای بەڕێزمان"بەدیعوززەمان" کە گەیشتووەتە بلندترین پلەی فەزیلەت و ڕەوشتە بەرزەکان، بەو هەموو سۆز و شەفەقەت و میهرەبانییەی کە خوای گەورە پێی

بەخشیوە، لە هەوڵی ئەوەدایە کە مرۆڤ لـە شـەوەزەنگی "فیکـر"ی تـاریك و بەندیخانـەی هەتاهـەتایی رزگـار بکـات و، لـە پێنـاوی ئـەرکی سەرشـانی لەمـەڕ بڵاوکردنـەوەی ڕاستییەکانی قورئان هەموو جۆرە ئازار و ئەشکەنجەیەکی هەڵگرتووە..

ئەم مامۆستایەمان بە ناحەق و بە پێچەوانەی "دادگەری" دەخرێتە بەندیخانەکانەوە، لـە کاتێکدا مرۆڤێکی نەخۆش و پیرێکی بەتەمەن و بێ خاوخێزانە. هـەموو ئامـانجێکی ئـەو تەنها ڕزگار کردنـی ئیمـانی خەڵکییـە لـە ڕێـی ئـەو زانستە مـەزن و زیرەکییـە نـاوازە و ئیمانە بەرز و خواپەرستییە گەورەیەی کە خوا پێی بەخشیوە.

دڵی مرۆڤ لە ئازاری ئەو سەختی و گیروگرفتانە وەختە لەت ببێت کـە ئـەم مامۆسـتا پیرۆز و خێرخوازەی مرۆڤایەتی لە بەندیخانەی (ئـافیوون) گیرۆدەیـان بـوو، لـەو سـەرما و سۆڵە سەخت وئازارە گەورە و تەنگوچەڵەمە زۆرانەی هێنرانە ڕێی ئەوی تەمـەن حـەفتا و پێنج ساڵ!

بۆیــە ئێمــە لــە دادگەرییــە بەرزەکــەتان کــە پەیوەســتە بــە ڕاســتییەکانەوە و لــە خۆشەویستیتان و پەیوەند بوونتان بە خۆشەویستی و مرۆڤایەتی، چاوەڕوانی دەرکـەوتنی شەفەقەت و میهرەبانیی دادگەریتانین.

مستەفا صونگور

* * *

بەرگریی محەممەد فەیزی[١]:

بۆ دادگای تاوانە گەورەکان لە شاری (ئافیوون)!

داواکاری گشتی منی بە سکرتێری مامۆستام: "سەعیدی نوورسی" لەقەڵەم داوە، ئنجا ئەمە و پەیوەندیی توندوتۆڵم بەو مامۆستایە و بە پەیامەکانی نوورەوە و، خزمەتکردنی گەورەم لەم بوارەدا، بە تاوانێکی ئەوتۆی داناوە کە پێویستی بە لێپرسینەوەی یاسایی هەبێت..

منیش لە لایەنی خۆمەوە و بە هەموو هێزێکمەوە دەڵێم: بەم تۆمەتە ڕازیم و شانازیی پێوە دەکەم! چونکە من کەسێکم خوای گەورە بە سروشت حەز و تاسەمەندیی بۆ زانست تێدا دروست کردووم. بەڵگەش لەسەر ئەوەی کە من حەزم لە زانستە، ئەوەیە کە لە ڕووداوی دەستگیر کردنمان و بەندکردنمان لە دەنیزلی ماڵەکەی منیان پشکنی و، پێنج سەد و هەشتا کتێبی زانستی و عەرەبییان تێدا دۆزییەوە و ناوی هەموشیان بە شێوەیەکی ڕەسمی نووسرا.

خۆ هەرچەندە من کەسێکی هەژار و دەست کورتم و لە سەرەتای تەمەنمدام و زمانی عەرەبی بە تەواوی نازانم، کەچی ئەوینی زانست و حەزی زۆرم لە فێربوون وای لێ کردم کە ئەم کتێبە جۆراوجۆرانە کۆبکەمەوە و دەستی خۆمیان بخەم، کە لە هەزار کەسدا مەگەر یەکێکیان کتێبی وایان ببێت.

جا ئەم سروشتە زانستییەم هەردەم هانی دەدام بە دوای مامۆستا و ڕابەرێکی ڕاستەقینەدا بگەڕێم. سوپاسی نەبڕاوەم بۆ خوای گەورە کە لە نزیکەوە بۆ لای ئەو کەسە ڕێنمایی کردم کە من پێم وابوو لێمەوە دوورە.

بەڵێ، ژیانی سەعید نوورسیی مامۆستام شایەتی دەدات کە تاکە ئامانجی لە ژیاندا حەز و تاسەی زانست و بەدەستهێنانی زانستە ئیسلامییەکانە. ئنجا لە ئاکامی بینینەکانی خۆم و خوێندنەوەی مێژووی ژیانی - کە کتێبێکی چاپکراوە - و ئەو زانیارییانەش لە

---

(١) سالی ١٩١٢ز لە قەستەمۆنی لە دایك بووە و، هەر لەوێش ماوەی شەش ساڵ لە خزمەت مامۆستا نوورسیدا بووە و، لەگەڵ ئەویشدا سالی ١٩٤٣ لە "دەنیزلی" و سالی ١٩٤٨ لە "ئافیوون" بەند کراوە. سالی ١٩٨٩ز کۆچی دوایی کردووە، خوا لێی خۆش بێت. (وەرگێڕ)

قوتابیانی پێشووی وەرم گرتووە، دڵنیا بووم لەوەی کەئەم حەزە سروشتی‌یەم لە زانست، بە شێوەیەکی دەراسا لـە لای مامۆستاکەشم هەیـە، بە ڕادەیەك کـە تـا ئێستاش - بـە پێچەوانەی هەموو ئەو زانایانەی کە لە قوتابخانە ئیسلامی‌یە کۆنـەکان دەرچوون - هـەر پارێزگاریی لە سیفەتی "قوتابی زانست" کـردووە و نـاوێکی تـری لـە خـۆی نـەناوە، هـەر ئەمەش بووە کە هێز و وره و توانای پێ بەخشیوە هەموو بەڵا و گیروگرفتێك هەڵبگرێت.

جـا لـەبـەر ئـەوەی سیاسـەتمەداران نـەیانتوانی لـەم بارودۆخـە سەرسـووڕهێنەرانەی مامۆستام تێ‌بگـەن، ئـەوا هـەوڵیان دا ئـەو بارودۆخانـەی ژیـانی بـە جـۆرە سیاسـەتێك پەیوەسـت بکـەن کـە ئـەو هیـچ پەیوەندی‌یـەکی پێـوەی نی‌یـە، تەنانـەت گرفتـاری بەندیخانەشیان کـرد. بـەڵام خـوای گـەورە ئـەم شـەیدا بوونـی زانستەی بـۆ ئـەو کـرد بـە کلیلێك بۆ ڕاستی‌یەکانی قورئان، ئەوەبوو لە ئەنجامی ئەمەدا "پەیامەکانی نوور" سـەریان هەڵدا کە سەرجەم زانایان و فەیلەسووفانی مات و سەرسام کردووە.

لـەم کاتـەدا بـوو کـە لـە شـاری "قەستەمۆنی" و لـە نزیـك و تەنیشـتی خۆمـەوە ئـەو مامۆستایەی خۆمم دۆزی‌یەوە کە بەو سروشتەم شەیدای زانستە هەموو تەمەنم بە شوێنیدا دەگەڕام.

ئەمەش بە چاکەیەکی خوای گەورەی دەزانم و، تا دواهەناسەی ژیانم شوکری خـوای گەورەی لەسەر دەکەم.

مامۆستام بۆ ئەوەی پارێزگاری لە عیززەت و پلە و پایەی زانست بکـات، نـە ئێستا و نە لەوەوپێش سەدەقە و دیاری و شتانی هاوشێوەیان وەرناگرێت و وەریشی نـەگرتووە و، نایەڵێ قوتابیانیشی وەری بگرن و، سەری بۆ هیچ کەسێك نەوی نەکردووە.

یەکێك لە ڕەفتارە نائاسایی‌یەکانی ئەوەیە کە لە جەنگ و بەرەی پێشـەوەی شـەڕدا بـە مـەبەسـتی پارێزگـاری کـردنـی عیـززەتی زانسـتی خـۆی ڕازی نـەبووە بڕواتـە نـاو سـەنگەرەوە و، لـە بـەردەم سـێ سـەرکردەی ترسێنەریشـدا[١] هەڵوێسـتی مامۆسـتایەکی نواندووە کە پارێزگاری لـە عیزەتی زانستی خۆی بکـات، بـێ ئـەوەی گـوێ بـە ڕق و تووڕەیی ئەوان بدات، تەنانەت بێدەنگیشی کردوون!

(١) مەبەست: خورشید پاشایە لە دادگای ئیتبحادی‌یەکاندا و، مستەفال کەمال و، نیقۆلا نیقۆلا فیچە. (وەرگێڕ)

جا لەبەر ئەوەی دەزانم کە ئەم مامۆستایەم پارێزگاریی شەرەفی ئەم نەتەوە و نیشتمانە و شەرەفی زانایانی تورکیای کردووە و لەو پێناوەدا هەموو شتێکی بەخت کردووە، ئەوا بە مامۆستای ڕاستەقینەی خۆمم قبووڵ کردووە. خۆ ئەگەر بە فەرزی مەحاڵیش بڵێین: سەد عەیب و ناتەواویی تێدایە، ئەوا دەبێ بە چاوی لێبوردەیی بۆی بڕوانین و ڕەخنەی لێ نەگرین.

نیشتمان پەروەرانی سەردەمی مەشرووتیەت و سەردەمی کۆماری ڕێزیان لەم مامۆستایە ناوە. نموونەی ڕێزنانیان بۆ خزمەتە مەزنە زانستییەکانی ئەم مامۆستایە ئەوەیە کە حکوومەتی "ئیتتیحاد و تەرەقی" بڕی نۆزدە هەزار لیرەی زێڕیان بۆ بنیاتنانی قوتابخانەکەی مامۆستا (قوتابخانەی زەهراء) لە شاری (وان) تەرخان کرد، کە دەیویست هاوشێوەی "ئەزهەر" بێت. خۆ هەرچەندە بناغەکانی ئەو قوتابخانەیە دانران، بەڵام دەست پێکردنی یەکەم جەنگی جیهانی بوو بەهۆی دواخستنی بنیاتنانی..

بیست و چوار ساڵ پێش ئێستاش، دوای ڕەزامەندی و پشتگیریی سەد و شەست ئەندام پەرلەمان، حکوومەتی کۆماری سەد و پەنجا هەزار لیرەی تایبەت کرد بە بنیاتنانی زانکۆکەی مامۆستا (قوتابخانەی زەهراء).

هەوڵدانی تەنیا کەسەی ئەم مامۆستا بەڕێزە بۆ بنیاتنانی دامەزراندنی زانکۆیەکی هاوچەشنی زانکۆی ئەزهەر کە هەزاران زانا هاوکارییان لە دامەزراندنیدا کردووە و، نزیکبوونەوەی لە هێنانەدیی ئامانجەکەی، ئەوە لەسەر هەموو نیشتمان پەروەرێك و خۆشەویستانی نەتەوە و سەرجەمی زانایانی ئایین پێویست دەکات کە ڕێز لەم مامۆستایە بگرن و ستایشی بکەن.

جا لەبەر ئەوەی ئێمە ئەم مامۆستایەمان دەست کەوتووە، ئەوا ئامادەی هەموو سەختی و گیروگرفتێکین.

من لە لایەنی خۆمەوە خاوێنترین ڕێز و نەوازشم بۆ ئەم زانا هەڵکەوتووە لە دڵدا هەڵگرتووە، چونکە توانیی لە ڕێی ڕێژنە زانستییەکانی و بەرهەمە بەرز و بڵندەکانیەوە کە خۆیان لە سەد و سی کتێب دەدەن، یارمەتیم بدات و بتوانم لەسەر ڕێی زانست و ئیمان بڕۆم و بەردەوام بم، پشت بە خوا هەتاهەتایە ئەم ڕێز و تەقدیرەم بۆی دەمێنێت.

لە گەڵ ئەوەی چەند مانگێك پشكنین بەردەوام بوو تاكو ئەو تۆمەتە بچەسپێت كە داواكاری گشتی ئاراستەی كردووم سەبارەت بە "قۆزتنەوەی ئایین و هەست و نەستە ئایینی‌یەكان بە مەبەستی دامەزراندنی كۆمەڵەیەكی نهێنیی تێكدەری ئاسایشی دەوڵەت" كەچی ئەو هەموو لێكۆڵینەوانە هیچ ئاكامێكی لەو جۆرەیان بەدەستەوە نەدا، چونكە ئەو جۆرە كۆمەڵەیە وجوودی نی‌یە و ئێمەش پەیوەندیمان بە هیچ كۆمەڵەیەكەوە نی‌یە..

تەنیا پەیوەندیمان بە "پەیامەكانی نوور"ەوەیە كە لە بەرامبەر یاساكانی كۆماریدا رۆشتە ناو تاقیكردنەوەیەكی سەختەوە، بەڵام لە لایەن دادگا خاوەن صەلاحیەتەكانەوە بێ تاوانی و لە لایەن دەستە و لیژنە تایبەتەكانیشەوە رێز و تەقدیریان بەدەست هێنا..

ئەم پەیوەندی‌یەش بەم پەیامانەوە هەرگیز بە خیانەت دانانرێت بەرامبەر نیشتمان و نەتەوە، بەڵكو پەیوەندی‌یەكی زانستیی سوودبەخشە بۆ نیشتمان و نەتەوە.

ئیتر جگە لەمەو لە دەرەوەی ئەمەدا هیچ ئامانج و نیازێك لە ئارادا نی‌یە.

جا لەسەر ئەم بناغەیە و، لەبەر ئەوەی بابەتی بێ تاوانی و دڵسۆزیمان تەواو ئاشكرایە.. ئەوا داوا لە دادگای دادگەر و بەرزتان دەكەین كە بە وێنەی دادگای "دەنیزلی" بڕیاری بێ تاوانیمان دەربكەن و، بەمەش دادگەری ئاشكرا بێت و رێ و شوێنی خۆی بگرێت.

محەممەد فەیزی پاموروقچی

خەڵكی قەستەمۆنی و

بەندكراو لە بەندیخانەی "ئافیون"

* * *

بەرگریی ئەحــمەد فەیزی[1].

بۆ دادگای تاوانە گەورەکان لە شاری "ئافیوون"

ئەی دادوەرە بەرێزەکان!

ئایا ماف و ئەرکی سەرشانی ئیماندار نی‌یە بە خزمەت زانایەکی ئایینی بگات و ئەو کتێبانەی بخوێنێتەوە و بیانووسێتەوە کە پەیوەندی‌یان بە راستی‌یەکانی ئایینەوە هەیە و، لە پێناوی خزمەتی ئایین و قورئان و پێغەمبەرەکەیدا ﷺ راکات بە فریای برایانی ئایینی‌یەوە؟ ئایا هیچ ماددەیەکی یاسایی رێی ئەم خزمەتە ئایینی‌یەمان لێ دەگرێت؟ ئایا رەخنە گرتن لە چەند لایەنێك لە تەوژمە کافر و نارەوشتی‌یەکان بە تاوان دادەنرێت؟

ئێمە چینێکی ئاییندارى بێ خلتە و غەشی ئەم گەلەین و، هیچ پەیوەندی‌یەکمان نە بە سیاسەت و نە بە کارگێڕیی دەوڵەتەوە نی‌یە.

رێزلێنان و گومان باشی بەرامبەر هەر کەسێك قەناعەتێکی خۆیی و کەسی‌یە. ئێمە لەو باوەڕەداین کە بە دیعوززەمان گەورەترین زانای ئایینی‌یە لەم زەمان و رۆژگارەی خۆماندا و، بە مەردی حەق و راستیی دەبینین و، بێ هیچ دووڕوویی و مەرایی کردنێك بۆ کەس راستی‌یەکانی ئایینی روون کردووەتەوە.

ئێمەش سیفەتی "موجاهید"مان لەو روانگەیەوە بۆ بەکارهێناوە کە خزمەتە ئایینی‌یەکانی خۆی ئەنجام داوە و لە دژی تەوژمە رووخێنەرەکانی ئیمان و رەوشت کە هەڕەشە لە نیشتمانەکەمان دەکەن بەرگریی کردووە و لەمەشدا پشتی بە راستی‌یە رەگ داکوتاوەکانی قورئانی پیرۆز بەستووە.

لە توانای هیچ کەسێکیشدا نی‌یە لەسەر ئەم قەناعەتە زاتی و ویژدانی‌یەمان تاوانبارمان بکات، بە تایبەت کە لە وڵاتێکداین بوار بە ئازادیی بیروڕا دەدات. بۆیە ئێمە خۆمان بە ناچار نازانین ئەو حسابە بە کەس بدەین.

سەبارەت بە باسی ئەو کەسانەش لە ئاخر زەمانْدا دێن، وەك لە فەرموودەی پیرۆزدا هاتووە، دەڵێم: ئێمە لە خۆمانەوە ئەم بابەتانەمان دروست نەکردووە، چونکە لە ئاییندا هەیە. پێغەمبەر ﷺ خۆی لە هەندێ فەرمایشتیدا فەرموویەتی:

---

(١) خەڵکی یەکێك لە قەزاکانی سەر بە پارێزگای "ئیسپارتە"یە و، لە شاری "ئافیوون" لەگەڵ مامۆستا نوورسیدا بەند کراوە. بە بەرگری‌یە بەهێز و توندوتۆڵەکانی بەناوبانگە. ساڵی ١٩٧٢ز لە تەمەنی حەفتا و چوار ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە. خوا لێی خۆش بێت. (وەرگێر)

تەمەنی نەتەوەی محەممەدی لە هەزار و پێنج سەد ساڵ زیاتر نابێت. ئەم فەرموودانە، لە ژێر ناونیشانی "نیشانەکانی قیامەت"دا وەسفی گەلێ ڕووداوی مێژوویی گرنگ دەکەن لە ژیانی ئوممەتی محەممەد ﷺ و ژیانی دنیادا بە گشتی.

ئەو فەرموودانە نەتەوەی پێغەمبەر ﷺ لە مەترسی‌یەکانی ئەو ڕووداوانە ئاگادار دەکەنەوە و دەفەرموون ئەو کەسانەی بە نەزانی و بێ ئاگایی دەکەونە ناو ئەو خراپکاری‌یانەوە دووچاری بەدبەختی و تیاچوونی هەتاهەتایی دەبن. گەلێ بەڵگەی ئایینی بێ سنوور سەبارەت بەم باس و بابەتانە هەیە.

ئێمەش باوەڕمان بە خوا و پێغەمبەر ﷺ و قورئان هێناوە.

ئایا بە پشت بەستنمان بەم ئیمان و باوەڕە و بە ڕاستیی پێغەمبەر ﷺ هەوڵی ڕزگار کردنی خۆمان نەدەین لە تیاچوونی هەتاهەتایی؟ ئایا چاوی خۆمان لە ئاستی ئەو ڕووداوانە بنووقێنین کە لە دەوروبەرماندا ڕوو دەدەن؟ ئایا بە پشت بەستنمان بە ڕاستی‌یە ئایینی‌یەکان ئەمە ڕوون نەکەینەوە و نەپرسین: (ئایا ئەو زەمانە ترسناکە کاتی هاتووە؟ ئایا ئێمە ئەو بەرە و نەوەیەین کە ڕووبەڕووی ئەم کارەساتە لەناوبەر و ترسناکانە دەبینەوە)؟ ئایا خۆمان لەو بەڵگە درەخشانانە گێل بکەین کە لە بەردەمماندان و، ئەو ڕاستی‌یە دامەزراوە زانستی‌یانە پشتگوێ بخەین کە بوونی خوای گەورەمان بۆ دەچەسپێنن و، واز لە ئایینەکەمان بهێنین و بە دوای ئەو تەوژمەدا بڕۆین کە ئیلحاد بە گەورەترین پایەکانی شارستانێتی ئەورووپا دادەنێت؟

ئەگەر وا بکەین کێ لە تیاچوونی هەمیشەیی ڕزگارمان دەکات؟ ئایا دەبێ خۆمان لەمە گێل بکەین و بیری لێ نەکەینەوە؟ ئایا دەگونجێ کەسێك باوەڕی بەوە هەبێت کە هیچ شتێك نی‌یە لە سەرووی قورئان و ڕاستی‌یەکانی قورئانەوە بێت، لە ترسی چەند سزایەکی فانی، خۆی بهاوێتە ناو باوەشی تیاچوونی هەتاهەتایی‌یەوە؟ ئایا دەگونجێ ئەو کەسە بایەخ بە هەندێ نرخ و بەهای فانی بدات؟ ئایا واز لە ئەرکی سەرشانی دەهێنێت لە بواری خزمەتی خوا و پێغەمبەر ﷺ و ئایینەکەیدا؟

ئەمانەن کە لە ڕاستیدا هۆکاری ڕاستەقینەی پەیوەست بوونمانە بە "بەدیعوززەمان"ەوە.

جا ئایا هیچ سەرچاوەیەکی ئایینی تر شك دەبەن کە تینوێتی "گیان"مان بۆ پێداویستی‌یە ئەزەلی‌یەکان بشکێنێت؟

بەڕێز داواکاری گشتی ئامۆژگاریمان دەکات کە ئەو کتێبە عەرەبی و زانستی‌یانە بخوێنینەوە کتێبخانەکانیان پڕ کردووە و بۆ گیانی ئەم چەرخەمان دەست نادەن. لەوانەیە داواکاری گشتی بەڕێز و ئەو کەسانەش وەك ئەو بیر دەکەنەوە ئەو گەنجینە زانستی‌یەیان پێ باش نەبێت کە لە کۆمەڵی پەیامەکانی نوور و ئەو ڕاستی‌یانەدا خۆیان دەنوێنن لەم پەیامانەدان، تەنانەت لەوانەیە ڕەخنەشی ئاراستە بکەن. ئەوەش پەیوەندیی بە خۆیەوە هەیە و لەو بۆچوونەیدا ئازادە. بەڵام ناتوانێت خۆی لەو خۆشەویستی‌یەدا هەڵبقورتێنێت کە لە دڵماندایە بەرامبەر بەم کتێب یان ئەو کتێب.

ئێمە پڕ بە دڵ "پەیامەکانی نوور"مان خۆش دەوێت و، بە کتێبێکی ڕاستەقینەی ئایینی دەبینین کە دووڕوویی تێدا نی‌یە و، تەفسیری قورئانی پیرۆزە.

پێوەرەکانی تەرجیحدان و فەزڵدانی کتێبێك بەسەر هی تردا مەسەلەیەکی ویژدانی‌یە و لە دڵدایە، کەس ناتوانێت خۆی تێدا هەڵبقورتێنێت و، ئینکاری کردنی داواکاری گشتی و وەرنەگرتنی ئەم ڕاستی‌یە لای ئەو هەرگیز ئەم باوەڕەمان لاواز ناکات و لەرزەی پێ ناخات.

ئێمە لەبەر کەرامەتە گەردوونی‌یەکانی پەیامەکانی نوور نی‌یە کە ئەم پەیامانەمان قبووڵ کردووە، بەڵکو لەبەر دەرکەوتنی ئەو کەرامەتە زانستی‌یە تەواوەی وانەکانی نوورە کە تەحەددای ناوەندە زانستی‌یەکان دەکات.

خۆ هەرچەندە ماوەی زانست خوێندنی دانەرەکەیان لە سێ مانگ تێپەڕی نەکردووە، کەچی زانستی لێ دەبارێت و ئەو زانستەشی بڵاو دەکاتەوە و، لە کارە زانستی‌یە دەراساکانیدا و لە ئاڵۆزترین مەسەلەی زانستیدا مەنتیقێکی هێندە بەرز و بڵند بەکاردەهێنێت کە گەورەترین بیریاران مات و سەرسام دەکات و، شێوازێکی سەرنج ڕاکێشی ڕەنگین و شەوق بزوێن و گەرموگوڕ و پڕ لە عیشق و سۆزی هەڵچوو لە نووسینەکانیدا بەکاردەهێنێت و، بە زمانێك کە دوای نیوەی تەمەنی فێری بووە. تەنانەت نووسینەکانی وەك دەریای‌یەکی ئیمان و گەنجینەیەکی تەوحید و زەریایەکی دانست دەردەکەون..

جا ئایا دەتوانن بەدیعوززەمانێکی تری دووهەممان پیشان بدەن؟ ئێوە پێتان زۆرە کە ئەم پەیکەری فەزیلەتە بە مامۆستای خۆمان دابنێین، لە کاتێدا کە ئاوڕی بە لای هیچ کام لە ڕواڵەتە فانی‌یەکان نەدایەوە و.. بواری بە خۆی نەدا دابەزێتە ئاستی هیچ سوود و بەرژەوەندی‌یەك، با زۆر گەورەش بووبێت، یان بۆ هیچ کام لەو شتانەی مرۆڤ لە کەدار

دەکەن با زۆر بەهێزیش بووبن و.. چاوەڕێی هیچ شتێکی لـە کـەس نەکردووە و بـۆ هیـچ شتێك لـە کـەس نەپاڕاوەتەوە و هـەر شـتێکی بـۆ پێشـنیاز و پێشـکەش کـراوە، وەری نەگرتووە و.. باشترین نموونەی پاکی و خاوێنیی پێـش چـاو خستووە و.. ئارامی لەسەر هەموو سەختی و گیروگرفت و تەنگانەیـەك گرتووە و.. خۆی بۆ دەرخستنی ڕاستی و نوورەکانی قورئـان و زانسـتەکانی پێغەمبـەر ﷺ یـەکلایی کردووەتـەوە.. لـە بـەردەم ئازارەکانی ولات و نەتەوەشدا دڵـە میهرەبانەکەی هـەردەم بە ئـازار و شـەفەقەتەوە لـە گریاندایە؟

وێڕای ئـەم هـەموو غـەدر و سووکایەتی‌یەی هێنرایە ڕێـی، کـەچی هـەر وازی لـەو ئەرکەی سەرشانی نەهێنا کە بریتی‌یە لـە بەختـەوەرکردنی دەوروبـەری خۆی. ئـەوەتا سەرباری پیری و بێ نەوایی خۆی، بە هـەموو هێز و توانایەکی و لـە ڕێی خـوادا گەلـێ هەوڵی سەرومڕی داوە بۆ ڕزگار کردنی خەڵکی لە داوی نەزانی و شەپۆلی ئیلحـاد. خۆ لەم کاتەدا کە هەموو پێوەرە ڕەوشتی‌یەکان تیاچوون، دەبینین ئەو - وێڕای ئەو کەرامەتـە زانستی‌یەی لە سەرەوە باس کرا - نموونەی خۆبەختکاری و خۆنەویستی و ڕاستڕەوی و خاوێنی و، پێشەنگی چاولێکراوی کەماڵ و، میحرابی فەزیلەتە.

جا ئایا ئەمە بە زیادەڕەوی دەبینن لە ئێمەدا؟

کەواتە ئەمەیە تێڕوانینی ئێمە بۆ (بەدیعوززەمان) و نووسراوەکانی.

ئایا پەیوەندیمان پێیەوە کە لە ئیمانەکەمانەوە سەرچاوەی گرتووە.. یان ئایا بەشداری کردنمان لەگەڵ قورئان و فەرموودە پیرۆزەکان لەوەدا کە کوفر و لەڕێ ترازانی ئەخلاقی بە ناشیرین بزانین، کارێك دەکات کە ئێمە بە چڵك و خاشاکی سیاسەتی فـانی چەپـەڵ و لەکـەدار بکـات؟ ئایـا دەکـرێ سـیفەتی (خراپکـاری) بدرێتـە پـاڵ کردەوەیـەکی (چاکسازی) کە چەند دەروونێکی بێ تـاوانی هـەندێ لـە ڕۆڵـەکانی ئەم ولاتـە ئەنجامی دەدەن کە بیست و پێنج ساڵە بواری فێربوونی ڕاستی‌یەکانی ئایینیان بۆ نەڕەخساوە؟ ئایـا ڕزگـار کردنیـان لـە تیـاچوونی هەتاهـەتایی و پـێ ڕاگـەیاندنی فەرمایشـتەکانی خـوا و پێغەمبەر ﷺ و قورئان بە خراپەکاری دادەنرێت لە دژیان؟

ئەی دادوەرە بەڕێزەکان!

هـەرگیز ئێمـە بابای سیاسـەت نین، چونکە پێمـان وایـە سیاسـەت سـەبارەت بـەو کەسـانەی وەك ئێمـە لـە دەرەوەی ڕێبـازی سیاسـەتدان گەلـێ گیروگرفت و مەترسـی و

بەرپرسیاریی تێدایە و، ئێمەش هیچ بایەخ و گرنگییەك بە ڕواڵەتە فانییەکان نادەین، چونکە تەنها لە ڕووە خێرەکەی دنیاوە بۆ دنیا دەڕوانین کە مرۆڤ دەگەیەنێتە ڕەزامەندیی خوای گەورە. بۆیە زۆر بە توندی بەرپەرچی ئەو تۆمەتە دەدەمەوە کە گوایا ئێمە بە دوای سیاسەتدا ڕادەکەین و نەیاری دەوڵەتین. خۆ ئەگەر ئامانجمان ئەوە بوایە، ئەوا بێ گومان لە ماوەی ئەم بیست و پێنج ساڵەدا بچووکترین دیاردە و نیشانەی ئەوەمان لێ دەردەکەوت.

ڕاستە ئێمە سیفەتی "نەیاری"مان تێدایە، بەڵام لە دژی ئیلحاد و دارمانی ئەخلاقی. ئەم نەیارییەشمان سەرهەڵداوێکی سروشتی و پێویستی بەشداربوونمانە لەگەڵ قورئانی پیرۆزدا کە زۆر بە توندی لەو بابەتانەدا سەرزەنشت و ڕوونکردنەوەکانی خۆی دەرخستووە.

جا ئەگەر ئەو هۆکارە پێویستانەی ڕوونمان کردنەوە، کە لە دڵسۆزی و نیازی خاوێنەوە سەرچاوەیان گرتووە، سەروزیادی ئەوە نەبوون قەناعەتتان پێ بەخشن، ئەوا چ سزایەکتان لە دژمان پێ خۆشە دەری بکەن. بەڵام ئەوەتان لەیاد نەچێت حەزرەتی عیسا - دروودی خوای لەسەر بێت - کە شەش سەد ملیۆن نەصرانی خۆیان بۆ لای ئەو نیسبەت دەدەن، لە لایەن پیاوانی حوکمی ئەو سەردەمەوە بە وێنەی دزێکی ئاسایی فەرمانی ئیعدامی بۆ دەرکرا، لە کاتێکدا دڵی بۆ بەختەوەریی ئادەمیزاد و گەیاندنی ڕاسپاردەکەی سەرشانی لێی دەدا.

ئەم گوفتارە سەربەست و ئازادانەیە هانتان دەدات سزایەکمان لەسەر دەربکەن. بەڵام ئێمە بە هەموو شانازییەکەوە پێشوازی لەو بڕیار و سزایە دەکەین.

هەموو ئەو کارەی دەیکەین بەرزکردنەوەی دەستی لاڵانەوەمانە بۆ لای خوای گەورەی ئەنجامدەری پێویستییەکان و، دەڵێین:

﴿حسبُنا اللهُ ونعمَ الوَكيلُ﴾.

ئەحمەد فەیزی قول

خەڵکی ناوچەی ئۆرتاقلار و

بەندکراو لە بەندیخانەی "ئافیون"

بەرگریی جەیلان:

بۆ دادگای "تاوانە گەورەکان" لە شاری ئافیوون!

داواکاری گشتی کە ئەم باسەی گەورە کردووە و دەنکە دانەوێڵەیەکی هێندەی گومەزێك نیشان داوە، بەشێکی گەورەی ئەو تۆمەتە گومانکراوانەی بە تایبەتی بە هی من داناوە کە ئاراستەی پەیامەکانی نوور کراون و، بە وێنەی پیاوێکی سیاسیی ترسناك و کەسێکی پیلانساز منی پیشانداوە، لەبەر ئەوەی کە خزمەتی مامۆستاکەم و پەیامەکانی نوورم کردووە، کە خزمەتێکە لە ڕاستیدا من شانازیی پێوە دەکەم.

لە بەرپەرچی ئەو تۆمەتەدا دەڵێم:

من پەیوەندیی‌یەکی توندوتۆڵم بە مامۆستاکەم "بەدیعوززەمان"ەوە هەیە، کە سوودێکی هێندە گەورەم لە کتێبە ئایینی و ئیمانی و ڕەوشتی‌یەکانی وەرگرتووە کە ئامادەم لە پێناویدا خۆم و ژیانم بە ئاسانی بەخت بکەم. بەڵام ئەم پەیوەندی‌یە هەرگیز وەك ئەو گومانەی داواکاری گشتی نی‌یە کە زیانی بۆ نیشتمان و نەتەوە تێدا بێت و، لە پێناوی هاندانی گەل نەبووە لە دژی دەوڵەت.

بەڵکو پەیوەندی‌یەکی توندوتۆڵی ئەوتۆیە کە هەرگیز لێك ناترازێت و، لە پێناوی ڕزگار کردنی خۆمانە لە ئیعدامی هەتاهەتایی گۆڕ - کە هیچ کەسێك ناتوانێت لێی دەرباز بێت - و، لە پێناوی ڕزگار کردنی هاوشێوەکانی ئێمەن لە برایانی ئایینیمان لەم ڕۆژگارە پڕ لە مەترسی‌یەدا و، بۆ پاکژ کردنی ڕەوشت و ئاکارەکانیانە بە شێوەیەك کە ببن بە ئەندامی سوودبەخش بۆ ئەم نیشتمان و نەتەوەیە.

من یەکێکم لە کەسە نزیکەکانی، چونکە لە چەند کاتێکی پچڕ پچڕی ماوەی چوار ساڵدا خزمەتم کردووە و، شانازیش بەم خزمەتەوە دەکەم. بە درێژایی ئەو ماوەیە جگە لە فەزیلەتی پاك و بێگەرد هیچ شتێکی ترم لێ نەدیوە و، تەنانەت یەك دانە وشەم لێ نەبیستووە لە بارەی ئەوەی کە "مەهدی" یان "موجەددید" بێت.

سەدان هەزار نوسخەی پەیامەکانی نوور و سەدان هەزار کەس لە قوتابیانی نوور کە ئیمانی خۆیان بە خوێندنەوەی ئەو پەیامانە ڕزگار کردووە، شایەتی لەسەر کەماڵی

خۆنەویستیی ئەو دەدەن. ئەم مامۆستا پیرۆزەم خۆی بە یەكێك لە قوتابیانی نوور دەبینێت و هەر لەسەر ئەم بناغەیەش خۆی دەناسێنێت..

ئێوەش زۆر بە ئاسانی و لە ڕێی خوێندنەوەی ئەو پەیامانەی كە لە بەردەستاندایە دەتوانن ئەم ڕاستی‌یە ببینن، بە تایبەت "پەیامی ئیخلاس" كە لە ناوەندی كۆمەڵە پەیامی "عەسای مووسا"دایە. ئەوەتا لەو كۆمەڵە پەیامەدا دەڵێت: "ڕاستی‌یە هەمیشەیی‌یەكان وەك خۆر و ئەڵماس وان؛ لەسەر شانی كەسەكان بنیاد نانرێن و كەسانی فانی ناتوانن ببن بە خاوەنیان". ئەمەش زۆر جار لە پەیام و نامەكانیدا دووپات دەكاتەوە. ژیریی ساغی هیچ كەسێك ناتوانێت بڕیاری ئەوە بدات كە ئەو شانازی بە خۆیەوە دەكات یان خۆی بە "مەهدی" و "موجەددید" دادەنێت.

خۆ ئەگەر بە وردی و ویژدانەوە پەیام و نامەكانی نوور بخوێننەوە، بە دڵنیایی‌یەوە بۆتان دەردەكەوێت و دەزانن گەورە زانای ئەم زەمەن و سەردەمەیە كە بە دەگمەن ڕۆژگار هاووێنەی ئەو لە زانست و ئاییندا بە مرۆڤایەتی دەبەخشێت و، چەند چەرخێك دەبێت ڕزگاركەرێكی تری ئیمانیی هاوشێوەی ئەو پەیدا نەبووە. كەواتە كەسێكی خاوەن بەخشش و بەپێت و بەرەكەتە بۆ ئەم نیشتمان و نەتەوەیە زۆر زیاتر لەو سوودانەی كە سوپایەكی تەواو پێی دەگەیەنن، بە تایبەتی لە چەرخێكدا كە پزیسكی سووری بەلشەفیك گوێزراوەتەوە بۆ لای ئێمەش و دەیەوێت وڵاتەكەمان قووت بدات.

من زۆر بەداخەوەم كە هەر لە منالیمەوە قوتابێتیی خۆی و نووسراوە بەنرخەكانیم بۆ نەڕەخساوە!

ئەی دەستەی بەڕێزی دادگا!

گەلێ سوودی مەزن و لەژمارەبەدەرم لە خوێندنەوەی پەیامەكانی نوورەوە لە خۆمدا بینیوە. لەبەر ئەوە و بە ڕوخسەتی ڕەسمی پەیامی "ڕابەری لاوان"م لە شاری "ئەسكی شەهر" بە چاپ گەیاند، تاكو كەسانی وەك من لە ڕۆڵەكانی ئەم نیشتمانە سوودی لێ وەربگرن. واتە خزمەتێكی نیشتمانیی بەرزم ئەنجام داوە.

پێم خۆشە ئەم پرسیارەتان ئاراستە بكەم:

منی هەژاری دەرگانەی میهرەبانی خوا ئەو پەیامانەی نوورم بە چاپ گەیاندووە كە تەفسیرێكی ڕاستەقینەی زامدار نەكراوی قورئانی پیرۆزن. واتە خزمەتێكی ئیمانیم

جێبەجێ کردووە.. ئایا حەق و داد پێیان ڕەوایە ئەم مامەڵە زبرەم لەگەڵ بکرێت، لە کاتێکدا کە دەبوو بەرامبەر بەو کارەم ڕێز و تەقدیرم بۆ دابنرایە؟

من لە دادگای دادپەروەرتان داوا دەکەم بڕیاری سەربەستیی پەیامەکانی نوور دەربکات، کە خۆراکی گیان و هۆکاری ڕزگار بوون و کلیلی بەختەوەریی هەمیشەیی مانە.

خۆ ئەگەر بەشێکی ئەو شتانەی لە سەرەوەدا باسم کردن لە پێش چاوی ئێوەدا بە گوناه و تاوان دابنرێت، ئەوا پێم خۆشە بۆتان ڕوون بکەمەوە کە بە سنگێکی فراوانەوە پێشوازی لە هەر سزایەك دەکەم، چەندەش توندوتیژ بێت، کە لەبارەی منەوە بڕیاری لەسەر بدەن.

جەیلان چاڵقشان

خەڵکی ئەمیرداغ و

بەندکراو لە بەندیخانەی ئافیوون

* * *

بەرگریی مستەفا عوسمان[1]:

بۆ دادگای "تاوانە گەورەکان" لە شاری ئافیوون!

لە بەرپەرچدانەوەی ئەو تۆمەتەی ئاراستەم کراوە سەبارەت بە هاوبەشی کردنم لە چالاکی‌یە گومان کراوەکانی بەدیعوززەمان سەعیدی نوورسی لەمەڕ دامەزراندنی کۆمەڵەیەکی نهێنی و قۆزتنەوەی هەست و سۆزی ئایینی بۆ تێکدانی ئاسایشی وڵات و هەڵسانەوەی لە دژی ڕژێمی حوکمڕان.. دەڵێم:

١ - بەڵێ، منیش وەکو قوتابیانی نوور پەیامەکانی نوورم پەیدا کرد و خوێندمنەوە، تاکو ڕەوشتە قورئانی‌یەکان فێر ببم کە دروشمی ئەو پەروەردە شارستانی و ئایینی‌یەن شایستەی شەرەفی مێژوویی نەتەوە تورکە موسڵمانەکەمانن و، ئایین و ئیمانی خۆم لە کاریگەریی ئایدۆلۆژی‌یە بیانی‌یەکان بپارێزم و، ببم بە ئەندامێکی سوودبەخش بۆ نیشتمان و نەتەوەکەم..

ئێستا خراپکاری و ڕەوشتە نزمەکان جێی ئەو ڕەوشت و کارە بەرزانەیان گرتووەتەوە کە باپیرانمان پێی ناسرابوون، ئەوانەی ڕەفتارە پرشنگدارەکانیان لەسەر لاپەڕەکانی مێژوو تۆمار کردووە. ئەو خراپکاری‌یانە هێندە پەرەیان سەندووە و ژیانی کۆمەڵایەتی‌یان تێکداوە کە تەنانەت ئەو کەسانەش بەدڕەفتار و خاوەنی ڕەوشتی ناشیرینن بێز لەم بەربوونەوە و دارمانە ڕەوشتی‌یە پەرەسێنە دەکەنەوە کە ڕای گشتیی تووشی نیگەرانی کردووە و، باس و خواستی هەموو کۆڕ و دانیشتنێکی ماڵان و، بابەتی گۆڤار و ڕۆژنامەکانە کە زمانێکن ڕای گشتی دەردەبڕن..

ئەم بارودۆخە ئازاربەخشانە هەر لە بڵاوبوونەوەی خێرادان و شێوەی بەڵا و گێروگرفتێکی گشتی‌یان لەخۆ گرتووە.

ئا لەم قۆناغەدا "پەیامەکانی نوور" توانی‌یان من و هەموو خوێنەرێکی موسڵمانی تریان لە دارمانی ڕەوشتی ڕزگار بکەن. ئینجا هەر کەسێکیش بە گەرموگوڕی داوای ئەو پەیامانەی لێ کردبم - دوای ئەوەی کە زانیویەتی من خوێندوومنەتەوە - پەیامەکانم پێ داون، بەو نیازەی کە لە ڕووی پاکژکردنی ڕەوشت و ئاکارەکانەوە سوود و بەهرەی

(١) لە شاری قەستەمۆنی بە مامۆستا نوورسی ئاشنا بووە و، قوتابێتیی کردووە و، لە گەڵیشیدا بەند کراوە. ساڵی ١٩٩١ز لە تەمەنی هەشتا و چوار ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە. خوا لێی خۆش بێت. (وەرگێڕ)

لێ وەربگرن. بەم کارەشم یارمەتیی ڕزگار کردنی زۆر کەسم دا لەوانەی کە خەریك بوو دووچاری دارمانی ڕەوشتی ببن و چەند ئەندامێکی زیانبەخشیان لێ دەربچێت بۆ نەتەوە و نیشتمان.

پەیامەکانی نوور بە ڕێنمایییەکانی خۆیان توانییان هەموو ئەوانە ڕزگار بکەن و چەند ئەندامێکی سوودبەخشیان لێ پێك بهێنێت بۆ مرۆڤایەتی و، لە بەردەم پەتای سووری شیووعیەتدا خۆڕاگر و پڕچەکیان بکەن کە لە وڵاتی ئێمەشدا خەریکە بڵاو دەبێتەوە و هەموو جیهان لە ئاستیدا لەرزی لێ هاتووە.

کەواتە بەدیعوززەمان بە موجاهیدێکی مەعنەوی دادەنرێت کە شایانی هەموو ڕێز و تەقدیرێکە. چەکی کارا و نوورانیی لەم جیهادەدا ئەو پەیامانەی نوورە کە لە ماوەی بیست ساڵدا توانییان بیست هەزار کەس - لەوانەیە زیاتریش - بگۆڕن بە کەسانی سوودمەند بۆ نیشتمان و نەتەوە.

کەواتە ئیتر چۆن ئەم کارەم، کە خەڵکیم بۆ خوێندنەوەی ئەو پەیامانە هان داوە، بە تاوان دادەنرێت؟ یان دانانی ئەو پەیامانە سەبارەت بە دانەرەکەیان بە تۆمەت لەقەڵەم دەدرێت؟

ئەم پرسیارە ئاراستەی ویژدانی ئێوە دەکەم.

٢- سەبارەت بەوەش کە داواکاری گشتی لەبارەی ئەو حەدیسەوە وتوویەتی: "مەوزووعە"، دەڵێم: ئەوە بڕیارێکی نازانستییە، چونکە ئەو حەدیسە صەحیحە و لە کتێبەکانی فەرمووودەدا هەیە و، زانایانی حەدیث قبووڵیان کردووە. ئەوە بوو لە سەردەمی مەشرووتیەتدا - پێش سەردەمی ئازادی - ژاپۆنییەکان و کەنیسەی ئەنگلیکیی ئینگلیز چەند پرسیارێکیان ئاراستەی زانایانی ئەو ڕۆژگارە کرد. زانایانی ئەستەمبووڵیش ئەو پرسیارانەیان برد بۆ "بەدیعوززەمان". کە ئەویش تەئویلی ئەو فەرموودەیەی لەناو ئەو پەیامەدا نووسی کە ئێستا ناوەکەی بووە بە "تیشکی پێنجەم". جا قبووڵ کردنی ئەو وەڵامانە لە لایەن ئەو زانا گەورانەوە و ڕەخنە نەگرتنیان لێی، بەڵگەیە لەسەر ڕاستیی فەرموودەکە.

ئنجا نەك تەنها ئەم بەشەی پەیامەکانی نوور، بەڵکو ئەو ڕاستییانەی کە لەو پەیامانەدان و سەرجەمی وانەکانیان، هێندە بەهێز و توندوتۆڵن کە هیچ زانایەکی موسڵمانی ڕاستەقینە ناتوانێت ڕەخنەیان لێ بگرێت. هەر لەبەر ئەوەیە دەبینین زانایانی

ڕاستەقینەی ئەم وڵاتە لە سەردەمی مەشرووتیەتەوە تا ئێستا، لە پێشەنگیانەوە سەرۆکایەتیی کاروبارە ئایینییەکان، ناچار بوون ڕێز و تەقدیر بەرامبەر بەم پەیامانە دەربڕن. لەبەر ئەوە، هەرگیز ناتوانرێت ڕاستی و بەڵگە بەهێزەکانی ئەم پەیامانە لە لایەن کەسێك یان چەند کەسێکەوە بسڕرێنەوە کە هیچ بەشێکیان لە زانستی ڕاستەقینەدا نییە و، لە زانستدا تەنها ناوەکەی دەزانن. تەنانەت کاری وا دەبێت بە مایەی گاڵتە و پێکەنین!

پەیامەکانی نوور بەوپەڕی ڕێزەوە لە هەموو شوێنێکی نیشتمان و لە لایەن سەرجەم توێژەکانی گەلەوە و بە مەبەستی ڕزگار کردنی ژیانی هەمیشەیی ئیمانەکەیان، دەخوێنرێتەوە. جا لەبەر ئەوەی هەزاران کەس لەو هاووڵاتییانە سوودیان وەرگرتووە و ڕێزیان بۆ ڕاستییەکانی قورئان و ئیمان داناوە، ئەوا هەموویان سۆزی پێزانین و هەستی قووڵی ئەمەکداری و سوپاسیان لە دڵدایە بۆ دانەری ئەو پەیامانە..

جا ئایا نووسینی نامە لە لایەن ئەوانەوە لە ڕوانگەی وەفاداری و پێزانینەوە بۆ دانەری پەیامەکان و، تێگەیشتن لەو حەدیسەی کە کراوە بە مایەی تۆمەتبار کردنمان بەپێی ئەو ڕاستییانەی کە بەرپەرچ نادرێنەوە و، سەیر کردنی واتای ئەو فەرموودەیە وەك ئەوەی لەم وڵاتەدا هاتبێتەدی، لەسەر بناغەی چەند کار و ئاسەوارێك و، دەربڕینی هیوا و ئاواتیان کە نیشتمانەکەمان نەکەوێتە باوەشی ئاژاوە و ئامێزی ئەم مەترسییە سوورەوە.. ئایا ئەمانە بە خیانەت دادەنرێت لە دژی ڕژێمی فەرمانڕەوا؟ ئایا ڕەخنەن لە دژی شۆڕش؟

خۆ هەرچەند ئەم زانا بەڕێزە بەهۆی ئەم بوختانانەوە بۆ چەندین دادگا ڕۆشتووە و، ئەو دادگایانەش بڕیاری بێ تاوانییان بۆ دەرکردووە، کەچی هێشتا هەر هەمان تۆمەتەکانی پێشووی ئاراستە دەکرێت و دەخرێتە زیندانی تاکە کەسی و دەبرێت بۆ دادگاکان. لە کاتێکدا کە ئەو کەسێکی گۆشەگیر و تەنیایە و بەساڵدا چووە.

سەبارەت بە ئێمەش، هەوڵ و کۆششە زانستییەکانمان کراوە بە بەڵگە لەسەر ئەوەی کە گوایا ئاسایشی دەوڵەت تێکدەدەین!

جا ئێمە پرسیار لە دادگاکەتان دەکەین:

ئایا چ ویژدانێکی دادگەر دەتوانێت ئەم چەشنە بڕیارە دەربکات؟ ئەمە بۆ ویژدانتان بەجێ دەهێڵین!

٣ – با بێینە سەر هۆی تۆمەتەکەی تر کە: (ئێمە وێنەی بەدیعوززەمان – وەك ئەوەی شتێکی موقەددەس بێت – هەڵدەگرین و، نامەکانی کۆ دەکەینەوە و، نامەی بۆ دەنێرین).

لە بەرپەرچدانەوەی ئەمەدا دەڵێین:

من وەکو هەموو کەسێکی تر مافی خۆمە نامە و کارتی پیرۆزبایی بۆ بنێرم و، هاوڕێیەتی خۆشەویستانی بکەم و، وێنەکەشی هەڵبگرم. تەنانەت نەك تەنها وێنەیەکی ئاسایی ئەو، بەڵکو ئەگەر وێنەکەی چوارچێوەی گەوهەر و ئاڵتوونیشی تێگیرابێت هێشتا شتێکی زۆر کەمە لە بەرامبەر ئەو چاکەیەی کە ئەم زانا مەزنە بە منی بەخشیوە؛ چونکە ژیانی مەعنەوی و هەتاهەتایی منی لە ئیعدامی هەمیشەیی ڕزگار کرد، تەنانەت لەزەتی بەختەوەریی ژیانی ماددیشی پێ چەشتم و، لە ڕێی نووسینەکانیەوە بوو بەهۆی ڕزگار کردنی ئیمانی هەزاران کەسی تری وەك من.

جا ئەمە مافێکی خۆمە و، پێم وایە هیچ تاوانێك پێك ناهێنێت.

لە کۆتاییدا دەڵێم:

پیاوانی ئاسایشی دوو پارێزگا و چەند قەزایەك شایەتی دەدەن کە ئەو قوتابیانەی نوور بە خوێندنەوەی پەیامەکانی نوور خۆیان و کەسانی تریان لە ڕەوشتە هەرزەییەکان ڕزگار کردووە و، بە درێژایی چەندین ساڵ خزمەتێکی هێندە گەورەیان پێشکەش بەم نیشتمان و نەتەوەیە کردووە کە هەزاران پیاوی ئاسایش ناتوانن ئەنجامی بدەن.

جا ئەوانە لە بریی ئەوەی ڕێز و ستایشیان بۆ دابنرێت، کەچی بە هەڵە لێیان تێگەیشتن و، بە وێنەی کەسانی بەکرێ گیراوی بیانییەکان مامەڵەیان لەگەڵدا کرا. ئەوەبوو گیراین و براین بۆ دادگاکان و، کار و کاسبی و بەرژەوەندییەکانمان پەکی کەوت و، خۆمان و منداڵ و خێزانمان دووچاری بارێکی پەرێشان کراین.

ئایا چ دیموکراسیەتێك بەم بارە ناهەموارە بۆ خێزانەکانمان و گریان و شیوەن بۆ منداڵەکانمان ڕازی دەبێت و بە ڕەوای دەزانێت؟

ویژدانی چ دادوەرێك بەمە ڕازییە؟ ئەم پرسیارە لە دادگا و ویژدانی ئێوە دەکەم!

لەبەر ئەوە، من بە ناوی دادگای بەڕێزتان و بە ناوی نەتەوەی سەربەرزی تورك و بە ناوی ئەنجومەنە دادگەرەکەیەوە کە ئێوە لە ژێر سایەیدا کار دەکەن، داوا دەکەم:

بڕیاری ئازادیی بڵاوبوونەوەی پەیامەکانی نوور دەربکەن کە هەرگیز ناتوانرێت ئینکاریی سوودە زۆرەکانیان بکرێت.. هاودەم لەگەڵ دەرکردنی بڕیاری بێ تاوانیمان.

مستەفا عوسمان

خەڵکی "سفرانبوولو" و

بەندکراو لە بەندیخانەی شاری ئافیوون

بەرگریی حیفظی بایرام:

بۆ دادگای "تاوانە گەورەکان" لە شاری ئافیوون!

ئەو تۆمەتەی ئاراستەی من کراوە ئەوەیە کە:

نووسینەکانی زانای ئیسلامی "بەدیعوززەمان" دەخوێنمەوە کە بەوە تۆمەتبار کراوە هەستی ئایینی دەقۆزێتەوە بۆ تێکدانی ئاسایشی وڵات.

ئەو نووسراوانە لە ڕاستیدا زۆر بەنرخن و، سوودی گەورەیان بۆ وڵات و نەتەوە تێدایە و، گەلێ وانەی سوودبەخش لەبارەی ڕاستییەکانی قورئان و ئیمانەوە دەڵێنەوە..

هەروەها کە بۆم دەرکەوت سوودێکی زۆرم لە ڕووی ئایینی و ڕەوشتییەوە لەم پەیامانە دەست کەوتووە و، لەسەر داواکاریی هەندێ لە هاوڕێکانم، چەند دانەیەکم لەم پەیامانە پێ دان، بەپێی ئەو دەستوورەمان کە بریتییە لە هەوڵدان بۆ بەدەستهێنانی خێر و پاداشت لە ڕێی بڵاوکردنەوەی پەروەردەی ئایینی و ڕەوشتییەوە..

هەروەها ناردنی هەندێ نامەی زانستی، یان نامەی دۆستانە لە لایەن هەندێ لە ناسراوەکانمەوە بۆ ئادرەسەکەی من..

ئەمانە، ئەو بروبیانووانەن کە پشتیان پێ بەستراوە بۆ ئەوەی لەگەڵ ناوبراودا هاوبەشی تاوان بم.

وا بەرپەرچی هێنانی ئەم مەسەلانە دەدەمەوە کە کراون بەهۆی تۆمەتبار کردنمان:

١ - من لەو باوەڕەدا نیم کە خوێندنەوەی پەیامەکانی نوور لە لایەن منەوە بە نیازی فێربوون و پارێزگاریی ئایین و ئیمانەکەم و، بەخشینی هەندێ لەم پەیامانە بە چەند هاوڕێ و دۆستێك بە نیازی فێربوون، هیچ گوناهـ و تاوانێك پێکبهێنێت. چونکە ئەم پەیامانە بە چەند دادگایەکدا تێپەڕیون و لە لایەن هەموویانەوە بێ تاوانییان ڕاگەیەنراوە و دراونەتەوە بە دانەرەکەیان و، ڕێز و تەقدیری زانایانی وڵاتی خۆمان و وڵاتە ئیسلامییەکانیان بەدەست هێناوە و، هیچ هزر و بیرێکی خراپیان تێدا نییە، وەك ئەوەی داواکاری گشتی گومان دەبات..

هەریەك لەم پەیامانە، لە سەرەتاوە تا کۆتایی، تەفسیرێکی گرنگی قورئانی پیرۆزن و، خەڵکی بۆ ڕەوشت بەرزی و فێربوونی ڕەفتار و ئاکاری جوان بانگ دەکەن و، چەند

وانەیەکی ئیسلامی و پەروەردەی ئایینی بە شێوەیەکی کاریگەر دەڵێنەوە و، بەمەش دەبن بە هۆکارێکی پاراستنی نەتەوەکان لەوەی کە بەرەو نزمایییەکان هەرەس بهێنن.

کەواتە نەك چەند کتێبێکی سوودبەخشن بۆ ئەم نەتەوە و وڵاتە، بەڵکو لە ڕووی مەعنەوییەوە سوودیان بۆ هەموو گرۆی مرۆڤایەتی تێدایە. چونکە تا ئێستا هیچ کەسێك لە هیچ شوێنێکدا ڕووداوێکی تۆمار نەکردووە کە زیانی بۆ نەتەوە یان کارگێڕیی دەوڵەت بووبێت و یەك کەس لە قوتابیانی نوور بەشدارییان تێدا کردبێت. پیاوانی پۆلیس و ئاسایش هیچ ڕووداوێکی لەم چەشنەیان لەسەر تۆمار نەکردوون.

پاشان هیچ کۆمەڵەیەکی نهێنی لە ئارادا نییە تا خوێندنەوەی پەیامەکانی نوور بە نهێنی بێت. چونکە قوتابیانی نوور پەیوەندییان بە هیچ کۆمەڵەیەکەوە نییە، زانستی بێت یان سیاسی، ئاشکرا بێت یان پەنهان. تەنانەت پێش چەند ساڵێك بەدیعوززەمان و چەندین کەس لە قوتابیانی بە هەمان تۆمەت بران بۆ دادگای تاوانە گەورەکان لە "دەنیزلی" و، دادگاش توێژینەوەی ورد و لێکۆڵینەوەی قووڵی ئەنجام دا، پاشان ناچار بوو بڕیاری بێ تاوانیی هەموویان و بێ تاوانیی پەیامەکانی نووریش دەربکات.

نازانم خوێندنەوەی نووسراوەکانی دانەرێك کە بڕیاری بێ تاوانیی خۆی و کتێبەکانی دراوە، بۆچی دەکرێت بە بەڵگە لەسەر تاوانێکی گەورەی وەك: تێکدانی ئاسایشی دەوڵەت و هەوڵدان لە دژی ڕژێمی فەرمانڕەوا؟

چۆن ئەمە دەکرێت بە هۆکاری تاوانبار کردن؟

پلەی دادگەری لەم شتەدا چەندەیە؟

وەڵامی ئەم پرسیارە بە ویژدانی ئێوە دەسپێرم.

٢ - پاشان لەو کاتەدا کە من لە قەزای "بایەزید" لە بەندیخانەدا بووم لە لایەن کەسێکەوە کە نایناسم نامەیەکم بۆ نێراوە و، ئەو نامەیە کراوە بەهۆی تاوانبار کردنم! لە کاتێکدا کە من ئەو نامەیەم نەدیوە و نازانم ناوەرۆکەکەشی چییە. خۆ ئەگەر یەکێکە لە پەیامەکانی نوور من قبووڵمە. بپرسن بزانن چییە؟ با وەڵامی ئەو تۆمەتە بدەمەوە.

لە وتەکەی داواکاری گشتیدا شتێك لە بارەی "مەهدییەت"ەوە وتراوە. جگە لەو من ئەوەم لە هیچ کەسێکی تر نەبیستووە. مامۆستاکەشم لەم چەشنە لاف و گەزافانە

بەرییە و، نە لە قسەکانیدا و نە لە پەیامەکانیدا شتی وای تێدا نەهاتووە. تەنانەت لە هەموو بۆنەیەکدا وا ڕاهاتووە قوتابیانی ئاگادار دەکاتەوە کە هەردەم دوور بکەونەوە لەوەی بە گەورەی بگرن، یان ڕێزی زیادی بۆ دابنێن، یاخود پلەیەکی بەرزی پێ ببەخشن.

ئێمە خۆمان دڵنیاین لەوەی کە مەزنترین زاناکانی چەرخی خۆیەتی و، بەرییە لە حەز و ئارەزووی ناوبانگ و پلە و پایە. کەواتە زانایەکی ڕەسەنە.

بەندکراو

حیفظی بایرام

* * *

بەرگریی مستەفا ئاجەت[(١)]:

بۆ "دادگای تاوانە گەورەکان" لە شاری ئافیوون!

وەڵامی ئەو تۆمەتە وەهمی‌یە دەدەمەوە کە داواکاری گشتی "بەدیعوززەمان"ی مامۆستامی پێ تاوانبار کردووە:

خزمەتەکانم بۆ مامۆستا و بۆ پەیامەکانی نوور تەنها یەك دڵۆپە لە بەرامبەر ئەو دەریای لوتف و چاکەیەی کە لەگەڵمدا کراوە. هەرگیز پەشیمان نیم لەو پەیوەندی‌یەم.

جا هەروەك چەند پارچە شووشەیەك لە پێناوی بەدەستهێنانی گەنجینەی یەکجار بەنرخی ئەڵماسدا بەخت دەکرێت، منیش ئامادەم ژیانی خۆم لە ڕێی پەیامەکانی نووردا بەخت بکەم کە هۆی ڕزگارکردنی ژیانی هەمیشەییمن.

بە دڵنیایی دەرکەوتووە کە گەلێ سوودی قیامەتی و دنیایی لە پەیامەکانی نوورەوە بەدەست دێن. لەبەر ئەوە، پێم وایە وازهێنان لەو سوودە گەورانە و ساردوسڕی بەرامبەر پەیامەکان و مامۆستای بەڕێزم، لەبەر ئەوەی زیانێکی وەك بەندکردنێکی بێ نرخ و تەنگ و چەڵەمەیەکی کاتی نەیەتە ڕێی ئەم ژیانە دنیایی‌یە کورت و شێواوە، پێم وایە ئەم کارە سووکایەتی‌یەکی گەورەیە بەرامبەر مامۆستاکەم کە عەللامەی ڕۆژگارە و، بەرامبەر تاقانە ئامانجە مەزنەکەی کە خزمەتکردنی ئیمان و قورئانە..

بۆیە من نامەوێ هەرگیز بێ فەرمانیی بکەم، یان لە ئیزن و ڕوخسەتی ئەو لابدەم.

ئەی دەستەی دادوەرانی بەڕێز!

بۆچی بە لاتانەوە گەورەیە کە من، وێڕای هەژاریم، قوتابیی زانایەکی مەزن بم کە دژی ئەو بەلشەفیکە جیهاد دەکات کە هەوڵ دەدات ژەهرەکانی لە نیشتمانە ئازیزەکەماندا بلاو بکاتەوە. ئەمە بێ گومان دەیچەسپێنێت کە ئەو سەروەت و سامانەی "نوور" هەیەتی زۆر زیاترە لە سەروەتی سەرانسەری جیهان بە گشتی.

---

(١) مستەفا ئاجەت: سالی ١٩٢٤ز لە "ئەمیرداغ"ی سەر بە پارێزگای "ئافیوون" لە دایك بووە. لەسەر چالاکی‌یەکانی لە خزمەتی نووردا سالی ١٩٤٨و١٩٦١ بەند کراوە. ماوەیەکی درێژخایەن خۆشنووس بووە لە دیوانی سەرۆکایەتیی کاروباری ئایینی. سالی ١٩٩٢ز لە تەمەنی شەست و هەشت سالیدا کۆچی دوایی کردووە. خوا لێی خۆش بێت. (وەرگێڕ)

دەسا دەستی مامۆستاکەم و پەیامەکانی نوور بەربدەن، تـاکو ملیۆنـان لاوی نەتـەوەی تورك ڕزگار بکات و ببن بە ڕۆڵەی سوودبەخش بۆ وڵات!

بەڵێ، ئێمەی لاوانی نەتەوەی تـورك زۆر زیـاتر پێویسـتمان بـە پەیامـەکانی نـوورە لـەو پێویستی‌یەی کە مرۆڤێك وەختە بخنکێت بۆ هەوای سازگار هەیەتی و.. لە پێویسـتیی ئـەو کەسەی لـە تاریکاییدایـە بـۆ ڕوونـاکی و.. لـە تینوێتـی و برسـێتیی کەسێکی وێڵـی نـاو دەشت و بیابانەکان بـۆ ئـاوی سـازگار و خواردنێکـی سـوودبەخش.. تەنانـەت زیـاتر لـە پێویستیی کەسێك کە نوقمی ژێر ئاو بووە، بۆ ڕزگاری!

لەناودانی ژیانی "بەدیعوززەمان" کە گومان باشـیی لـە ڕادەبـەدەری ئێمـەی بەدەسـت هێنـاوە و، ئێمـە ڕوومـان تێکـردووە و، پـەیوەندیی توندوتۆڵمـان لەگـەڵدا بەسـتووە.. هـەروەها لـەناودانی کەسـانێکی لاواز کـە بـە نیـازێکی بێگـەرد بـوون بـە قوتـابیی ئـەو، هەرگیز ئەم کارە لەگەڵ شەرەفی دادگەریدا ناگونجێت.

بەندکراو:

مستەفا ئاجەت

خەڵکی ئەمیرداغ

* * *

بەرگریی خەلیل چالیشقان[1]:

بۆ دادگای تاوانە گەورەکان لە شاری "ئافیوون"!

ئەی دەستەی بەڕێزی دادگا!

لەو لائیحەی تۆمەتبار کردنەی کە داواکاری گشتی پێشکەشی کردووە، خزمەت کردنی منی بۆ مامۆستاکەم بە تاوانێکی گەورە لە قەڵەم داوە.

ئەم مامۆستایەم کە وەك میوانێك ساڵی ١٩٤٤ هات بۆ شارەکەمان و چوار ساڵە لەوێ نیشتەجێیە، چل ساڵی ڕەبەقە وازی لە هەموو چێژ و خۆشی و حەوانەوەیەکی ژیان هێناوە و، خۆی بۆ خزمەتی ئیمان و ئیسلام تەرخان کردووە، بە تایبەتی بۆ ڕزگار کردنی بەختەوەریی هەمیشەیی موسڵمانانی نیشتمانەکەمان و، دانانی بەربەستێك لە بەردەم ئەو بیروڕایانەی کە زیانیان بۆ ئایینی ئەم نەتەوە تورکە موسڵمانە هەیە، وەك بیروڕای ئەو بەلشەفیکەی کە زیانی لەڕادەبەدەری ماددی و مەعنەویی تێدایە و بیر و بۆچوونەکانی تر کە زیان بە نیشتمان و نەتەوە دەگەیەن..

ئەم هەوڵەی مامۆستاشمان لە ڕێی وانە ئیمانی و ئەخلاقییەکانی پەیامەکانی نوورەوەیە کە سەرجەمی زانایان دانیان بە فەزڵیدا ناوە.

ئایا خزمەتکردنی جارجارەی من - کە شانازیی پێوە دەکەم - بۆ مامۆستاکەم لە ماوەی سێ ساڵدا، بە تاوان دادەنرێت؟

جگە لەمە، دەچن وازهێنانم لە پیشەی "بەرگدروویی" لە پێناوی ئەم خزمەتەدا، بە تاوان دادەنێن. خۆ ئەگەر ژیانی خۆم لە پێناوی مامۆستاکەم و پەیامەکانی نووردا - کە ئێمەیان بۆ ڕاستی و حەقیقەت ڕێنمایی کرد و، تەفسیری ڕاستەقینەی قورئانی پیرۆزن - بەخت بکەم، ئایا بەو کارە تاوانبار و خیانەتکار دادەنرێم بەرامبەر نیشتمانەکەم؟ ئەم پرسیارە لە ئێوە دەکەم!

ئەی سەرۆکی بەڕێزی دادگا! من هەندێ پەیامی نوورم خوێندووەتەوە و هەندێکی تریشیانم نووسیوەتەوە و، سوپاس بۆ خوا خەریکە سوودێکی زۆر لەم پەیامانە وەردەگرم.

---

(١) بنەماڵەی "چالیشقان" خزمەتی زۆریان پێشکەش بە پەیامەکانی نوور کردووە و، لە دەمی دەست بەسەریی مامۆستادا لە ئەمیرداغ ئەو خزمەتەیان بە ئەنجام گەیاندووە. یەکێك لەوانە خەلیل چالیشقان و یەکێکی تریان "عوسمان"ی باوکیەتی کە لە پێشەنگی خزمەتگوزارانی پەیامەکانی نووردا بوون. ساڵی ١٩٦٥ز لە تەمەنی سی و پێنج ساڵیدا کۆچی دوایی کردووە. خوای گەورە لێی خۆش بێت. (وەرگێڕ)

چونکە هەر لە سەرەتاوە دڵم تاسەمەندی زانستە و پەیوەندی‌یەکی گەورەی بە زانستەوە هەیە. خۆ هەرچەندە زۆر لە نزیکەوە پەیوەندیم بەم پەیامانەوە هەیە، کەچی ئەوەم تێدا نەبینیوە کە گەل لە دژی حکومەت هان بدات، یان بانگەشە بۆ دامەزراندنی کۆمەڵەیەکی نهێنی بکات بە مەبەستی تێکدانی ئاسایش و، هیچ شتێکم سەبارەت بە "مەهدی‌یەت" و لافی "تەجدید" یان هاندان لە دژی ئاسایش لە مامۆستاکەم نەبیستووە.

تەنیا ئامانج و تاکە خزمەتی پەیامەکانی نوور و مامۆستاکەمان و قوتابیانی نووریش، ئەنجامدانی خزمەتێکی خاوێنە بۆ ئیسلام، بە تایبەتی بۆ نەتەوەی تورکی موسڵمان، لە رووی ئیمان و ئەخلاقەوە.

لەبەر ئەوە، گەلێ پێویستە کە لەسەر ئەنجامدانی ئەم خزمەتە، ڕەفتاری ناڕەوا بەرامبەر پەیامەکانی نوور و قوتابیانی نەکرێت.

ئەمە ئامانج و مەبەستی ئێمەیە، نەك شتی تر. ئەنجامدانی ئەم ئەرکەشمان لە پێناوی بەدەستهێنانی ڕەزامەندیی خوای گەورەدایە. ئاشکرا و سروشتی‌یە کە ناکرێت ئەم ئەرکە خاوێنە لە پێناوی دنیا و شمەك و سوودەکانیدا بێت، تەنانەت هەر دانابەزێتە ئەو ئاستە.

قوتابی‌یە خاوێنەکانی نوور جێی ئامانجە دنیایی‌یەکان لە دڵیاندا نابێتەوە، چونکە دڵیان بە ئیمان و شتانی سەر بە دواڕۆژ پڕ بووە.

لەبەر ئەوە، ئێمە هەرگیز پێکهێنانی کۆمەڵەیەکی نهێنیمان بە دڵدا نەهاتووە، کە داواکاری گشتی ئێمەی پێ تۆمەتبار دەکات و، هەرگیز ئەم چەشنە تۆمەتە قبووڵ ناکەین.

ئەی دەستەی بەڕێزی دادگا!

لەو باوەڕەداین کە ئێوە قەناعەتتان بە حەقیقەتی ئامانجەکانی ئێمەی قوتابیانی نوور کردووە و، دڵنیا بوون لەوەی کە هیچ پەیوەندی‌یەکمان بەو تۆمەتانەوە نی‌یە کە داواکاری گشتی هێناونی. بۆیە داوا لە دادگای بەڕێز و ویژدانی ئێوە دەکەین کە کتێبەکانمان بدەنەوە و بواری سەربەست بوونیان بدەن و، بڕیاری بێ‌تاوانیمان بۆ دەربکەن.

خەلیل چالیشقان

خەڵکی ئەمیرداغ و

بەندکراو لە بەندیخانەی ئافیوون

بەرگریی مستەفا گوڵ[(١)]:

بۆ دادگای تاوانە گەورەکان لە شاری "ئافیوون"!

من ئەندام نیم لە هیچ کۆمەڵەیەکی نهێنیدا، هەروەك "بەدیعوززەمان"ی مامۆستاشم کۆمەڵەیەکی لەو جۆرەی پێك نەهێناوە. چونکە بەردەوام چەند وانەیەکمان پێ دەڵێت لە بارەی ڕاستییەکانی قورئانەوە و، بە توندی ڕێمان لێ دەگرێت کە پەیوەندی بە سیاسەتەوە بکەین. من تەنها قوتابییەکی مامۆستای گەورە "سەعید نوورسی"م و، لەناخی دڵ و ڕۆحی خۆمەوە پەیوەندیم بە خۆی و پەیامەکانی نوورەوە هەیە و، ئامادەی هەر سزایەکم لە ڕێی پەیامەکانی نوور و لە پێناوی مامۆستاکەمدا لەسەرم دەربکرێت. چونکە ئەو مامۆستایەم بە پەیامەکانی نوور ئیمان و ژیانی ئەودنیای منی ڕزگار کرد. تەنیا ئامانجی ئەو ڕزگار کردنی موسڵمانان و هەموو هاووڵاتییانە لە ئیلحاد، بۆ ئەوەی بەختەوەریی هەمیشەیی بەدەست بهێنن.

لە هەموو دادگاکاندا بە ئاشکرا دەرکەوتووە کە ئێمە هیچ پەیوەندییەکمان بە هیچ ئامانجێکی سیاسییەوە نییە، کەچی وێڕای ئەوەی کە ڕاستی ئەمەیە، هێشتا هەر بە ناحەق و بێ هیچ تاوانێك بەرەو دادگاکان دەبرێین. ئێمە پێمان وایە کە دەیانەوێت یەکێتی و یەکڕیزیمان بشکێنن، لە کاتێکدا هاوکاری و یەکڕیزیمان بە مەبەستی هیچ ئامانجێکی دنیایی یان سیاسی نییە. هەر تەنها ئەوەندەیە کە ڕێزێکی گەورە لە مامۆستاکەمان دەگرین، چونکە هەر کەسێك پەیامەکان دەخوێنێتەوە ئیمانێکی بەهێز و ئیسلامێکی توندوتۆڵ و ڕەوشت و کەماڵێکی بەرز بەدەست دەهێنێت.

ئێمە ناتوانین خۆشەویستییەکی زۆرمان بۆ مامۆستاکەمان نەبێت. من بە هەموو هەست و نەستێکم و لە ناخی دڵمەوە پەیوەستم بەم چەشنە مامۆستایە و بەم جۆرە قوتابیانەی نوورەوە. خۆ ئەگەر لە سێدارەش بدرێم هەر ئەم پەیوەندییەم ناپچڕێت.

من و هەموو برایانم بێ تاوانین و، بە هەموو هێزێکمانەوە داواکاری سەربەست کردنی پەیامەکانی نوورین. من داواکاری دەرکردنی بڕیاری بێ تاوانیی مامۆستا گەورەکەمان و برا بێ گوناهەکانم لە قوتابیانی نوور و بێ تاوانیی خۆیشم دەکەم.

(**مستەفا گوڵ**) خەڵکی ئیسپارتە

---

(١) ساڵی ١٨٩٩ز لە گوندی "ساو"ی سەر بە پارێزگای "ئیسپارتە" لەدایك بووە و، یەکێکە لە نووسەرەوە پێشینەکانی پەیامەکانی نوور. لە ساڵی ١٩٤٢ز لەگەڵ مامۆستا نوورسیدا ئاشنایی پەیدا کردووە. ساڵی ١٩٨٥ز کۆچی دوایی کردووە. خوا لێی خۆش بێت. (وەرگێڕ)

بەرگریی ئیبراهیم فاقازلی[1]:

بۆ دادگای تاوانە گەورەکان لە شاری ئافیوون!

ئەی دادوەرە بەڕێزەکان!

یەکەم شت: ئەو تۆمەتەی کە ئاراسـەتی ئێمـە کـراوە ناڕەوایـە و پـەیوەندیی بـە دنیـاوە هەیە، چونکە تۆمەتێکی سیاسی‌یە.

بێ گومان ئێوە – ئەی دادوەرە بەڕێزەکان – هەر لە یەکەم ڕوانینتانەوە بۆ ئێمـە بۆتـان دەرکەوتووە کە لەو کەسانە نین لە مەیدانی سیاسەتدا کار دەکەن، تەنانەت گـەر سـەدان کەسی خاوەن سەلاحیەتیش بیانەوێت جەخـت لەسەر ئـەو تۆمەتـە بێتـام و نامۆیـە بکـەن، ئێوە هەر باوەڕ ناکەن.

خۆ ئەگەر ژیریم سەدان هێندەی ئێستام گەورەتر بیێـت ئـەوا ئـەو کاریگـەری‌یـەی کـە پەیامەکانی نوور و دانەرە بەڕێزەکەیان لە مندا بەجێیان گەیاندووە سەروزیادی ئەوەیە کە واز لە چێژی کاتی وفانیی سیاسەت بهێنم و، بە هەموو قـەوارە و بـوون و هێزێکم بـەرەو ڕێی ئاخیرەت و ڕزگار بوون لە دۆزەخ ڕابکەم.

پەیوەندی‌یەکانمان لەگـەڵ دانـەری بـەڕێزی پەیامەکانی نـوور و ڕێز گرتنمـان لێـی و خوێندنـەوەمان لـە پەیامـەکانی نـووردا و نووسـینەوەیان و، پـەیوەندیمان لەگـەڵ قوتابیـانی نووردا.. هەموو ئەمانە چەند پەیوەندی‌یەکی قیامەتی و سەر بەودنیان. دادگای گـەورەی تاوانـەکان لـە شـاری دەنیزلی و دادگـای بـاڵای تـەمیز دانیـان بەمـەدا نـاوە و تەسـدیقیان کردووە.

ئەو بیر و بـۆ چوونانـەش کـە لـە پەیامـەکانی نـوورەوە بـە دەستمان هێنـاون داخـوازی ئەوەن کە هەرگیز دەستبەرداری ئەم پەیوەندی‌یە نوورانی‌یە نـەبین و نەیگۆڕینـەوە بـە هیـچ ئامانجێکی ماددی و دنیایی. ئەم ئیمانەشمان لەگەڵدا دەمێنێت هەتا دوا چرکەی تەمەنمان.

ئەی دەستەی بەڕێزی دادگا!

---

(١) سالی ١٩١٠ز لە ناحیەی "ئەینەبولو" لەدایك بووە. سالی ١٩٤١ز لـە "قەستەمۆنی" سـەردانی مامۆستا نوورسیی کردووە. لە ڕێی پەیامەکانی نوورەوە خزمەتی ئیمانیی بە ئەنجام گەیاندووە. ٢٠٠٣/١١/٣ز کۆچی دوایی کردووە. خوا لێی خۆش بێت. (وەرگێڕ)

مادەم لەسەر ئەم تۆمەتە سەرسوورهێنەرە لێرەدا کۆکراوینەتەوە، ئەوا ویژدانم و خۆشەویستیی وڵاتەکەم پێویستی دەکەن لەسەرم کە ئەم ڕاستییە گرنگانە ڕوون بکەمەوە:

بە چاوی خۆم لە ناوەندەکانمان و لەو ژینگەیەی کە تیایدا دەژیم مەودای ئەو چاکسازییە گەورانەم بینی کە پەیامەکانی نوور ئەنجامیان داون و، کەسانی تریش بینیویانە. ئەوەبوو لە ماوەی دە ساڵدا کەسانێکی زۆر - کە خۆم یەکێکم لەوانە - فێری ئەوە بوون ڕێگا بەرەوماڵەوەیان بگرنەبەر و بایەخ بە خێزانەکانیان بدەن و، وازیان لە شتانی نەنگ و ناشیرین هێنا و، تامی بەختەوەریی خێزانییان چەشت. ئێستا باوکان و دایکانی ئەو کەسانە دەستی نزا و پاڕانەوە بەرز دەکەنەوە و دوعا بۆ ئەو کەسە دەکەن کە هۆکاری ئەم ئاڵوگۆڕە بووە.

دەتوانن شتی زۆر لەم بارەیەوە لە خەڵکانی پارێزگاکەمان و دەوروبەری ببیستن.

کاتێك پەیامەکانی نوور ڕۆشتنە ناو بەندیخانەی "دەنیزلی" کاریگەریی یەکجار ئیجابییان لەسەر بەندکراوەکان بەجێهێشت، کە تا ئێستاش ئەو کاریگەرییە ئیجابییە جێی باس و گفتوگۆی خەڵکییە!

کاتێکیش ڕۆشتمە ناو بەندیخانەی "ئافیوون" لەگەڵ هەر بەندکراوێك دەدوام دوعای خێری بۆ قوتابیانی نوور دەکرد و، جیاوازیی گەورەی نێوان حاڵەتی پێشوویان و حاڵەتی ئێستایان بۆ باس دەکردم..

ئەم ڕاستییانە لە بەرچاودان و هەستیان پێ دەکرێت.

لە ڕاستیدا من زۆرم بەلاوە سەیر و نامۆیە کە بگونجێ پێم بوترێ لە بواری سیاسەتدا کار دەکەم، تەنها لەبەر ئەوەی کە چەند نامەیەکی خۆشەویستیم بۆ دانەری بەڕێزی پەیامەکانی نوور ناردووە، ئەو پەیامانەی کە لە ڕووی ڕەوشتی و کۆمەڵایەتی و قیامەتییەوە سوودێکی زۆریان بۆ من و هاوڕەگەزەکانم بووە، چونکە تەفسیری ڕاستەقینەی قورئانی پیرۆزن.. یان لەبەر ئەوەی چەند نامەیەکی خۆشەویستیی موسڵمانانە و نامەی دڵدانەوەم بۆ چەند هاووڵاتییەکم ناردووە.

جا من لە ناوەندی ئەم سەرسوورمانەمدا دەڵێم:

هەرگیز ناکرێ ئەم کارە مایەی تۆمەت و تاوان بێت.

ئەو گریمانەی لێرەدا بۆ ئەم دیاردەیە مەزەندە دەکرێت ئەوەیە کە دوژمنانی قورئان، کە هی پەیامەکانی نووریشن، لەوانەی کە لە پشت پەردەوە خۆیان حەشار داوە. وەهم و گومان و مەترسیی‌یان لە دەروونی کارمەندانی داد و ئاسایشدا سەبارەت بە ئێمە بڵاوکردووەتەوە، تاکو بخرێینە بەندیخانەکانەوە.

بەڵام دادوەرە بەڕێزەکان، بێ هیچ گومانێك، لەم ڕاستی‌یانە ئاگادارن و، دەستیان لەسەر ویژدانیان دادەنێن، بۆ ئەوەی ئەو بڕیارە دادگەرانەیە دەربکەن کە پاداشتی زۆری لای خوای گەورە هەیە و.. نەتەوەی تورکی موسڵمانیش، کە لە هەموو شوێنێکی ئەم نیشتمانەدا بە بایەخ پێدانەوە چاوەڕێی ئەو بڕیارانە دەکات، منەتزان و سوپاسگوزاریان دەبێت.

ئیبراهیم فاقازلی

بەندکراو لە بەندیخانەی ئافیوون

* * *

تیشکی پازدەهەم

الحجة الزهراء

(لە دوو مەقام پێکهاتووە)

ئەم وانەیە لە ڕواڵەتدا بە پەیامێکی بچووك دەردەکەوێت، بەڵام لە ڕاستیدا پەیامێکی بەهێز و فراوانە و، میوە و بەروبوومێکی ئیمانی و قورئانی و بەهەشتی‌یە کە ژیانی بیرکردنەوەم و یەکگرتنی "علم الیقین" و "عین الیقین" لە ژیانی مەعنەوی و تەحقیقیی نووردا بەرهەمیان هێناوە.

سەعیدی نوورسی

مەقامی یەکەم

(سێ بەشە)

بەشی یەکەم

لەو دەرسەی کە لە سێهەم قوتابخانەی یووسفیدا وترایەوە و، پوختەی کورتەی مەکتووبی بیستەم

بسم الله الرحمن الرحیم

وبه نستعین

ئەو کەسەی کە سی و پێنج سالی تەمەنی بە گۆشەگیری و دووری لە خەلکی بەسەر بردووە و.. مالئاوایی لە دنیا کردووە و لە بیری چووەتەوە، بە تایبەت لە

شەو گارەکاندا.. ئەو کەسەی کە تەنانەت لە خەڵکیش بێزار بووە، لەبەر ئەو چاودێری‌یە پڕ لە ڕق و قینەی کە بیست و سێ ساڵی ڕەبەق پێوەی گیرۆدە کرا، بە ڕادەیەك کە دڵگرانە بەوەی یەك سەعاتی تەمەنیشی لەگەڵ یەك کەس و لە یەك شوێندا بەسەر بەرێت، جگە لەوەی کە ئارەزوومەندی پەیامەکانی نوورە و یارمەتیی دەدات..

ئەم کەسە لاواز و دەستەوسانەیان بە زۆرەملێ گواستەوە بۆ زیندانی ژمارە پێنج کە تابلێی پڕ حەشامات و جەنجاڵە و، نەشیاندەهێشت برایانم سەردانم بکەن، بە بیانووی ئەوەی کە دەعوایەکم پێشکەشی دادگای تەمیز کردووە لەبارەی ئەوەی کە یازدە مانگە لە زیندانی تاکەکەسیدا دانراوم!

لەو کاتەدا کە دڵتەنگ و نیگەرانی ئەوە بووم نەتوانم لەم قەرەباڵغی‌یە چڕوپڕەدا بژیم، کتوپڕ کەش و هەوا - وەك نیشانەیەك لەسەر غەزەبی خوای گەورە - لەڕادەبەدەر گۆڕا و سارد بوو، بە ئەندازەیەك کە دڵنیام گەر لە شوێنەکەی پێشوومدا بوومایە نەمدەتوانی بەرگەی ئەو سەرمایە بگرم. ئیتر ئەو ناخۆشی و تەنگانەیەم لێ بوو بە خۆشی و، ئەو سەختی‌یەش سەبارەت بە من بوو بە میهرەبانی‌یەکی خوای گەورە. یەکسەر ئەوەم بە دڵدا هات کە:

هەرچەند قوتابیانی نوور لە بریی تۆ ئەرکی سەرشانیان جێبەجێ دەکەن و لە هەموو هۆڵەکانی بەندیخانەدا بە چوست و چالاکی و لێبڕانەوە ڕاستی‌یەکانی پەیامەکانی نوور ڕادەگەیەنن، کەچی ئەم ژووری ژمارە پێنجە، کە وەك شوێنی گۆشەگیریی زاهیدەکان وایە، هەمیشە نوێ دەبێتەوە و ئاڵ و گۆڕی بەسەردا دێت، کەواتە لە هەموو ژوورەکانی تر پێویستیی زیاتری بە وانەکانی نوور هەیە.

هەروەها بێ گومان لاوان و پیرانیش گەلێ پێویستیان بە چەند وانەیەکی دڵنیایی‌بەخش و دامەزراو هەیە لە بارەی چەسپاندنی "بوون" و "یەکتایی" خوای گەورەوە، چونکە لە ڕۆژنامەکاندا هێرشە ئیلحادی‌یە ترسناکەکانی ڕووس بۆ سەر ئیمان و ئینکاری کردنی بەدیهێنەری مەزن، دەخوێننەوە.

ئەمە بوو کە لە دەمی خوێندنی زیکرەکانی دوای نوێژ بە دڵمدا هات و، منیش لە لایەنی خۆمەوە ئەو تەهلیلەیەم خوێند کە هەر لە مێژە دوای نوێژی بەیانیان دە جار دەیخوێنم و بریتی‌یە لە:

(لا اله الاّ الله وحده لاشريك له، له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو حي لا يموت بيده الخير وهو على كل شئ قدير واليه المصير)(١).

ئەم تەهلیلە گەورە و تەوحیدە مەزنەی کە بەپێی ڕیوایەتێك ئیسمی ئەعزەمی لەخۆ گرتووە، مەکتووبی مەزنی بیستەم بە درێژی و لە یازدە وشەیدا و لە ناوەندی یازدە بەڵگەی پێویستیی "بوون" و "یەکتایی" پەروەردگاریێتیدا و بە وێنەی خۆری درەخشان ڕوونی کردووەتەوە و، یازدە مزگێنی و مژدەی دڵخۆشکەریشی لەسەر هێناوەتەوە.

بەڵێ، هاودەم لەگەڵ بیرکردنەوەم لە پوختەیەکی کورتی مەکتووبی بیستەمدا، زۆر بە قووڵی و تێڕامانەوە ئەم ڕستە خاوێن و پیرۆزەم دووپات دەکردەوە. کتوپڕ ئەوەم بە گوێی دڵدا درا کە: ئەم پوختەیە وەك دەرسێك بە زانای بەڕێز "نادر" و ئەو لاوانە بڵێرەوە کە لێرەدا ماونەتەوە.

منیش لە لایەنی خۆمەوە وتم: "بسم الله" و، دەستم بە وتنەوەی ئەم وانەیە کرد:

ئەم گوفتارە تەوحیدیيە، یازدە مژدە و یازدە بەڵگەی ئیمانیی تێدایە. وا زۆر بە کورتی تەنها ئاماژە بۆ بەڵگەکان دەکەم و، درێژەپێدانی ئەم بەڵگانە و مزگێنییەکانیشیان بە مەکتووبی بیستەم و بەشەکانی پەیامەکانی نوور دەسپێرم.

کاتێ کە ئەم دەرسەم نووسی پێم باش بوو ئەو وتە و سەرنجانەشی تێهەڵکێش بکەم کە لە دەمی وتنەوەیدا بۆ بەندکراوانم باس نەکردبوون.

جا یازدە وشەکانی ئەو گوفتارە تەوحیدیيە بریتین لەمانەی خوارەوە:

❑ وشەی یەکەم: "لا اله الا الله".

بەڵگەی ئیمانیی ئەم وشەیە بریتییە لە پەیامی "الآية الكبرى" (بینینەکانی گەشتیارێك) کە پەیامێکی دەراسا و بێ وێنەیە. چونکە ئەم پەیامە بوو بە هۆی تەبرییە

(١) كان ﷺ يقول في دُبر كل صلاة مكتوبة [حين يسلم]: لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد (يحيي ويميت، وهو حي لا يموت بيده الخير وهو على كل شيء قدير). "ثلاث مرات". اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطي لما منعت ولا ينفع ذا الجدّ منك الجدّ. صحيح: انظر تفصيل التخريج وعزو هذه الزيادات في الأحاديث الصحيحة (١٩٦). الأحاديث التي هي خارج الأقواس موجودة في البخاري ومسلم. والزيادة الأولى المحصورة بين القوسين لأحمد وأبي داود، والثانية للطبراني والثالثة للنسائي وأبي خزيمة. أقول: وهذا الحديث الذي أورده الأستاذ النورسي من العجائب، إذ عندما تتبعت أحاديث الورد في الصباح والمساء وبعد الصلاة وجدتها تختلف بالسياق. وجمع الزيادات بهذه الطريقة صعبة للغاية تحتاج إلى مصادر واسعة وطول باع في الحديث، فياترى ما تفسير إيراد الأستاذ لهذا النص وبتلك الزيادات دونما رجوع أو توفر مصادر كالتي يمتلكها المحدّثون.. إن التفسير الوحيد هو: إكرام إلهي. (فلاح)

بوونی قوتابیانی نوور و، سەرکەوتنیان لە دادگا و بەندیخانەی دەنیزلی و دادگای ئەنقەرەدا و، بلاوبوونەوەی نهێنییان بە شێوەیەکی کاریگەر. هەروەك چاپکردنیشی بە نهێنی بوو بەهۆی بەندکردنی قوتابیانی ئەو پەیامە بۆ ماوەی نۆ مانگ.

بەڵێ، تیشکی "الآیة الكبری" سیو سێ یەکدەنگی(الإجماع)ی گەورە و بەڵگەی گشتی و هەمەکیی لە سەرتاسەری گەردووندا دەرخست و، هاودەم لەگەڵ هەموو یەکێکی ئەو بەڵگە گشتییانەشدا ئاماژەی بۆ چەندین بەڵگەی بێ سنووری ئەوتۆ کردووە کە بە جۆرێکی درەخشانی وەك ڕۆژی ڕووناك "بوون" و "یەکتایی"ی خواوەندی "واجب الوجود" دەچەسپێنن. ئیتر ئەم پەیامە لە پێشەکیدا زمانی ئاسمانەکان بە "وشە"ی ئەستێرەکان دەخاتە قسە و، پاشان زەویش بە "ڕستە"ی ڕووەك و زیندەوەران دەخاتە گۆ و، تا دەگاتە ئەوەی کە سەرانسەری گەردوون بە وشەکانی چەندین حەقیقەتی وەك "حدوث" و "ئیمکان" و "ئالو گۆڕ" دەخاتە قسە و گوفتار. دەبا ئەو کەسانەی کە بە دوای ئیمانێکی دامەزراوی توندوتۆڵ و شمشێری تیژدا دەگەڕێن بۆ ڕووبەڕوو بوونەوەی فەوزای ئیلحاد و بێ باوەڕی، سەردانی پەیامی: "الآیة الكـــبری" بکەن و بیخوێننەوە.

❑ **وشەی دووهەم:** "وحدە".

بەم جۆرەی خوارەوە پوختە ئاماژەیەك بۆ ئەو بەڵگەیە دەکەین کە لەم وشەیەدا هەیە:

هەموو شوێن و لایەن و ڕوویەکی ئەم گەردوونە "یەکبوون"ێکی ڕوونی پێوە دەبینرێت.

بۆ نموونە: سەرانسەری گەردوون وەك شارێکی ئاوەدان و کۆشکێکی بەرین و کتێبێکی ڕەوانی بەرجەستە وایە، بە ڕادەیەك کە هەموو ئایەتێکی، بەڵکو هەموو پیتێکی، تەنانەت هەموو نوختەیەکیشی لە حوکمی موعجیزە و قورئانێکی بەرجەستەدایە.

بەڵێ، هەروەك ئەم دیاردەیە "یەکبوون"ێکی ڕوون و ئاشکرا لە گەردووندا پیشان دەدات، بە هەمان جۆر دەبینین کە: گڵۆپی ئەو کۆشکە یەك گڵۆپە و.. چراکەشی کە وەخت و کاتەکانی بۆ دیاری دەکات، یەکێکە و.. کولێنەری گەرداری خواردەمەنییەکانی یەکێکە و.. ئاودێریشی یەکێکە و.. بەم جۆرە: یەکێکە.. یەکێکە.. یەکێکە.. تا دەگاتە هەزار و یەك "یەکێکە" و "یەکبوون".

جا گەردوون بە دەرخستنی ئەم یەکبوونەی هەموو شتێك، دەیچەسپێنێت کە: خاوەن و نووسەر و دانەری ئەو کۆشك و شار و کتێبەی کە خۆی لە خۆیدا قورئانێکی گەورەی بەرجەستەیە، خاوەنی: "بوون"ە و "تاك و تەنیا"یە.

☐ **وشەی سێهەم:** "لا شريك له".

ئاماژەی یەکجار پوخت بۆ ئەو بەڵگەیەی کە لەم وشەیەدا هەیە، بریتییە لە ئایەتی پیرۆزی: ﴿**قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إذاً لابْتَغَوْا إلى ذي الْعَرْشِ سَبيلاً**﴾(الإسراء:٤٢) کە سەرچاوە و بناغە و مامۆستای تیشکی: "الآية الكبرى"یە.

بەڵێ، ئەگەر چەند خوایەکی تری لەگەڵدا بوایە و دەستیان لە بەدیهێنان و کاروباری پەروەردگارێتیدا هەبوایە، ئەوا ڕێسای سەرانسەری گەردوون تێکدەچوو. بەڵام خۆ هەموو شتێکی ئەم گەردوونە، هەر لە باڵی مێش و بیلبیلەی چاوی و خانە بچووکەکانی جەستەیەوە هەتا دەگاتە فرۆکەکانی ئاسمان، کە بریتین لە باڵندە لەژمارەبەدەرەکان و، لەوانیشەوە تا دەگاتە کۆمەڵەی خۆر، هەروەها لە هەموو شتێکی بوونەوەردا چ جوزئی بێت و چ کوللی، گەورە بێت یان بچووك: وردترین و کامڵترین ڕێسا و ڕێکوپێکی بە چاو دەبینرێت. کە ئەمەش بە ڕادەیەکی ئەوتۆ ئەم ڕێسا هەرە کامڵ و تەواوە دەچەسپێنێت کە هیچ گومانێك لە مەحالیی شیرك و هاوبەشایەتیدا ناهێڵێتەوە و، دەری دەخات کە ئەو شیرکە هەر وجوودی نییە و، بە جۆرێکی ڕوونیش "بوون" و "یەکتایی" خواوەندی "واجب الوجود" دەچەسپێنێت.

☐ **وشەی چوارەم:** "له الملك".

ئاماژەی یەکجار کورت بۆ ئەو بەڵگە دوور و درێژەی کە لەم وشەیەدا هەیە، بریتییە لەمەی خوارەوە:

ئێمە بە چاوی خۆمان دەبینین کە لە پشت پەردەی غەیبەوە کەسێکی خاوەن توانستی ڕەها و زانستی بێ سنوور هەیە کە کاروبارەکان بەڕێوە دەبات و دەستکارییان دەکات. چونکە ڕووی فراوانی زەویی کردووە بە کێڵگەیەکی تابلێی بەرین و لە هەموو بەهارێکدا زیاد لە تۆوی سەد هەزار جۆر "ڕووەك"ی پێکەوە و بە تێکەڵی بەسەردا بڵاو دەکاتەوە و، پاشان بەرهەم و داهاتەکانیان بە جیاجیا و بێ تێکەڵی و لێ تێکچوون و هاودەم لەگەڵ ڕێکوپێکییەکی کامڵدا دەچنێتەوە و بە دەستی میهرەبانی و دانایش

ڕۆزیــی شایســتە و دیــاری کــراوی دووســەد هــەزار جــۆری زینــدەوەران و، بــەپێی پێداویستی‌یان، بەسەریاندا دابەش دەکات. بەم جۆرە، خواوەنـدی بەخشـندەی دەوڵەمەند، بە ئەندازەی فراوانیی موڵکە گەورە و بەرینەکەی خۆی، بە تایبەت لە کێڵگەی زەویدا، کاروبارەکان بەڕێ دەکات.

جا ئەو کەسەی باوەڕ بەم پادشا میهرەبان و خواوەندە پەروەردگارە ناهێنێت کە ئاوا بە ڕێکوپێکی کارەکان بەڕێ دەکات، ناچارە بە وێنەی سۆفستائی‌یە گەوج و نەفامەکان ئینکاریی ئەم گۆی زەوی‌یە و داهاتەکانی بکات!

❑ **وشەی پێنجەم:** "وله الحمد".

ئاماژەیەکی یەکجار پوخت بۆ ئەو بەڵگە یەکجار فراوانەی کە لەم وشەیەدا هەیە، بریتی‌یە لەمەی خوارەوە:

ئێمە بە چاوی خۆمان دەبینین و بە ژیریشمان تا ڕادەی بەڵگەنەویستی پەی بەوە دەبەین کە:

ڕۆزیدەرێکی میهرەبان و چاکەکارێکی بەخشندە کاروباری شاری گەردوون بەڕێوە دەبات و، سەرپەرشتیی ئیشوکاری گەرەکی زەوی دەکات و، سەرپەرشتی و کاری پەروەردەکردنی سەربازگەی مرۆڤ و زیندەوەرانی لە ئەستۆ گرتووە. بە ڕادەیەك کە گۆی زەویی وەك کەشتیی بازرگانی و شەمەندەفەر لێ کردووە بۆ هێنانی ڕۆزیی ئەوان، تاکو لە بەرامبەر بەخشینی نیعمەتە لەژمارە بەدەرەکانیەوە بۆ سوپاس و شوکرانەبژێری هانیان بدات و، وەرزی بەهاری ڕووی زەویشی وەك عەرەبانەیەکی پڕ لە سەد و یەك هەزار جۆری خواردەمەنی لێ کردووە و مەمك و گوانەکانیشی - کە وەك قوتووی شیر وان - لە شیر پڕ کردووە بۆ فریاگوزاریی ئەو موحتاجانەی کە لە کۆتایی زستاندا ئازووقەیان لێ برا.

جا هەر کەسێك خاوەنی هێندەی گەردیلەیەك ژیری بێت، بێ هیچ گومانێك باوەڕ دەهێنێت بەوەی کە ئەم کارە هی ڕۆزیدەرێکی میهرەبانە. دەنا ئەو کەسەی کە باوەڕ بەمە ناهێنێت و بە تەواوی لە ڕێ دەترازێت، ناچار دەبێت کە ئینکاریی هەموو نیعمەتە هۆنراوە و ڕۆزی‌یە دەستنیشان کراوەکان بکات کە مایەی وورووژاندنی شوکر و سوپاسن. دیارە کەسی وەهایش جگە لە ئاژەڵێکی گەوجی زیانبەخش هیچی تر نی‌یە!

☐ وشەی شەشەم: "یحیی".

ئاماژەیەکی یەکجار پوخت بۆ ئەو بەڵگەیەی کە لەم وشەیەدا هەیە، ئەوەیە کە بە چەندین بەڵگەی بەهێز لە وتەی دەهەم و چەند بەشێکی پەیامەکانی نووردا چەسپاوە و، بریتی‌یە لەوەی کە:

هەموو بەهارێك لەسەر رووی زەویدا سوپایەکی گەورەی خوایی زیندوو دەکرێتەوە، کە لە سێ‌سەد هەزار جۆری زیندەوەران و دانە دانەی بێ سنوور و لە چەند شکڵ و شێوەیەکی جۆراوجۆردا پێکهاتوون. دەبینی ژیان بە هەموویان دەبەخشرێت و بە رێکوپێکی‌یەکی تەواوەتیش سەرجەم پێداویستی‌یەکانی ژیانیان بۆ دابین دەکرێت، کە ئەمەش سەد هەزار نموونە و نیشانەی حەشری مەزنمان بۆ دەردەخات.

جا ئەو کەسەی کە هەموو ئەو بەدیهاتووە جۆراوجۆرە بێ سنوورانە بێ هیچ هەڵە و ناتەواوی و سەر لێ تێکچوونێك زیندوو دەکاتەوە، لە کاتێکدا کە ئەو بەدیهاتووانە لەناو خۆیاندا ئاوێتە و تێکەڵی یەکترین..

هەروەها ئەو کەسەی کە سەرباری تێکەڵ بوونی ئەم بەدیهاتووانە لەگەڵ یەکتردا، بێ لەیادچوونی هیچ کامیان، لێکیان جیا دەکاتەوە و، بە کەماڵی رێسا و تەرازووکاری ژیانیان پێ دەبەخشێت و، لە نوتفەکانی خۆیان - کە چەند دڵۆپە ئاوێکی لەیەکچوون - و، لە ناوکە هاوچەشنەکانیاندا و لەو ناوکۆڵە بچووکانەش کە زۆر بە کەمی لە یەك جیا دەکرێنەوە و، لە گەرای مێرووەکان کە وەکو هی یەکتر وان و، لە نوتفە و گەرای باڵندەکانیش کە هەر خودی یەکترین، یان جیاوازی‌یەکی یەکجار کەمیان لە نێواندایە.. هەموو ئەوانە زیندوو دەکاتەوە و ژیانیان پێ دەبەخشێت..

جا ئەو کەسەی کە ئەو سەدان هەزار زیندەوەر و گیاندارانە زیندوو دەکاتەوە کە چەندین دانەی لەژمارەبەدەری ئەوتۆیان لەخۆ گرتووە شێوە و سنعەت و گوزەرانیان لە یەکتر جیایە و، سەد هەزار کتێبی جیا جیا و لە یەك جیاواز پێکەوە بە شێوەیەکی تێهەڵکێش و بێ هیچ ناتەواوی‌یەك و لەوپەڕی وردەکاریدا لەسەر لاپەڕەی زەوی و وەرزی بەهاردا دەنووسێت و، بە چاودێری و بایەخێکی بێ سنوور و دانستێکی نەبڕاوەش دەستکاری‌یان دەکات و کاروباریان بەڕێوە دەبات..

بەڵێ، ئەو کەسەی کە ئەم کارانە ئەنجام دەدات، تەنها خواوەندی بەدیهێنەری زانا و ژیانبەخشی حەیی و قەیوومە.

خۆ هەر کەس باوەڕ بەمە نەکات، بێ گومان ناچارە کە ئینکاریی خۆی و هەموو ئەو زیندەوەرانە بکات کە بە ڕووی زەویدا بڵاو بوونەتەوە و، بەسەر تەنافی زەمان و لە هەموو وەرزە ڕابوردووەکانی بەهار و لەسەر ڕووە زیندووەکانی زەوی و فەزای زیندوودا هەڵواسراون.

دیارە ئەو کەسەش، کە ئەم ئینکارییە بکات، گەوجترین و بەدبەخت ترینی زیندەوەرانە!

❑ **وشەی حەوتەم:** "ویمیت".

ئاماژەیەکی لەوپەڕی پوختیدا بۆ بەڵگەکانی ئەم وشەیە، بریتی‌یە لەمەی خوارەوە:

بە چاوی خۆمان دەبینین کە: لە وەرزی پایزدا و بە ناوی "مردن"ەوە، سێ‌سەد هەزار جۆری زیندەوەران لە کارەکانیان دەحەوێنرێنەوە، هەموو دانە دانە و جۆرێکی ئەو زیندەوەرانەش تۆوەکانیان بە دەستی دانستی پارێزەری شکۆمەند دەسپێررێن. ئەو تۆوانەی کە بریتین لە چەند قوتوویەکی بچووکی نامەی کردار و پێرستی ئیش و کارەکانی ئەو زیندەوەرە و، لیستی ئەرکەکانی ئەستۆی لە بەهاری داهاتوودا و، لە ڕوویەکەوە وەکو گیانی باقی و زیندووی ئەو زیندەوەرەوان. (وەك تۆوە یەکجار بچووکەکانی هەنجیر کە هەموو یاساکانی ژیانی درەختەکەیان لە خۆدا هەڵگرتووە و بە وێنەی گیانێکی باقی و نەفەوتاوی ئەو درەختەوان)..

ئیتر بەدیهێنەری دانا و زیندووی نەمر، بە وێنەی نووسینی ناو "حافیزە"ی مرۆڤ، مێژووی ژیانی ئەو درەختەش - کە دەڵێی کتێبێکی مەزن و گەورەیە - بە قەڵەمی قەدەر لەو تۆوەدا دەنووسێت. جا هەر کەسێك باوەڕی بەم کردگارە دانا و زیندووە نەمرە نەبێت، نەك هەر تەنها مرۆڤێکی گەوج و نەفام و ئاژەڵێکی بێ هەست و شعوورە، بەڵکو لە شەیتانیش بەدبەخت ترە و، ئاگری دۆزەخی پێ خۆش دەکرێت و، بڕیاری مردنی هەتاهەتایی بۆ دەرکراوە.

بەڵێ، ئەم کارە ناوبراوانەی کە ئاماژە بۆ بەڵگەکانی ئەم وشانە دەکەن و، چەند کارێکی دانایانە و کوللی و گشتگیر و لەوپەڕی ئیعجازدان و، چەندین موعجیزە و کاری دەراسای نەبڕاوە و بێ کۆتایی‌یان لەخۆ گرتووە، هەرگیز ناگونجێت "کار"ی بێ "بکەر" بن، بەڵکو بۆچوونی وا سەد لە سەد مەحاڵ و بەتاڵە. گێڕانەوە و نیسبەت

دانیشیان لە هۆکارە کەڕ و کوێر و کۆڵەوار و بێ هەست و بێ گیان و تێکەڵ و هەرەمەکی و ناڕێکەکان، هەزار ئەوەندەی تر مەحاڵە و بۆچوونێکی بێ بناغەیە!

خۆ ئەگەر ئەو کارە سەرتاپا حیکمەت و دانستانە بدرێنە پاڵ هەرشتێکی تری جگە لە بکەری دانای خۆیان، ئەوا دەبێ توانست و دانستێکی بێ سنوور و وردەکاری‌یەکی ناوازە و گشتی سەبارەت بە پێکهاتنی هەموو گژوگیا و گوڵێکەوە لە هەموو یەکێکی گەردیلەکانی گڵدا بێت و.. هەموو یەکێکی گەردیلەکانی هەواش توانای تێگەیشتن و تێگەیاندنی سەرجەم وشە و قسە و گوفتارەکانی هەموو ڕادیۆ و تەلەفۆن و بێ‌تەلەکانی تێدا بێت. وەك لە باسی: (سەرنجێکی یەکتاناسی لە وشەی "هو"دا) باس کراوە، کە لە ڕابەری لاواندایە.

دیارە هیچ شەیتانێك نی‌یە بتوانێت قەناعەت لە هیچ کەسێکدا پەیدا بکات سەبارەت بەم چەمکە سەیر و نامۆیە. کەواتە "کوفر" و "ئینکاری" کە تا ئەم ڕادەیە لە بازنەی ژێری بەدەرن و تابیشلێی لە حەقیقەتەوە دوورن و لە هەمان کاتیشدا سووکایەتی بە سەرجەمی بوونەوەران دەکەن و دەستدرێژی دەکەنە سەر مافەکانیان، جگە لە سزای دۆزەخ - کە عەینی دادگەری‌یە - هیچ سزایەکی تر شایستە و پڕ بە پێستیان نی‌یە. کەواتە دەبێ بوترێت: "بژی دۆزەخ بۆ ئەوانە"!

❐ **وشەی هەشتەم:** "وهو حي لا يموت".

ئاماژەیەکی یەکجار کورت و پوخت بۆ ئەو بەڵگەیەی کە لەم وشەیەدا هەیە، بریتی‌یە لەمەی خوارەوە:

ئەو وردیلە خۆرانەی کە بە ڕۆژدا بەسەر کەف و بلقەکانی ڕووی دەریا و ڕووباری لەبەر ڕۆیشتووی بەخوڕ دەردەکەون، هاودەم لەگەڵ نەمانی ئەو کەف و بلقانەدا وردیلە خۆرەکانیش لە پێش چاودا ون دەبن و کەف و بلقەکانی دوای ئەوان وەکو پێشینەکانیان وێنەی هەمان وردیلە خۆرەکانی پێشوو دەردەخەنەوە. بەم کارەشیان شایەتی دەدەن و ئاماژە بۆ خۆری ڕووی ئاسمان دەکەن. هەروەك بە وەفات و نەمانیشیان دەبن بە بەڵگە لەسەر بوون و مانەوەی بەردەوامی ئەو خۆرەی ناوجەرگەی ئاسمان.

جا هەروەك ئەمە لەم نموونەیەدا وایە، بە هەمان جۆر بوونەوەرانی سەر ڕووی دەریای گەردوونی هەمیشە بگۆڕ و، ناو بۆشایی‌یە بێ سنوورە بەردەوام نوێ بووەکەی و، کێڵگەی گەردیلەکانی، بەخوڕ و خێرایی دەڕژێنە ناو ڕووباری "زەمان"ەوە کە هەموو

ڕووداوەکان و بوونەوەرە فانیيەکانی لە باوەشی شەپۆلەکانیدا هەڵگرتووە و، ئنجا ئەم بوونەوەرانە هاودەم لەگەڵ هۆکارە ڕواڵەتيیەکانیاندا، دەمرن. ئیتر بەم جۆرە، هەموو ساڵێك و هەموو ڕۆژێك گەردوونێك دەمرێت و یەکێکی تری نوێی دێتە جێ و، بەردەوام چەندین دنیای گەڕۆك و جیهانی بەخوڕەم لە کێڵگەی گەردیلەکاندا و دوای لێ هەڵگرتنی داهاتەکانی، دەمرن و هی تازە و نوێ جێیان دەگرنەوە.

جا هەروەك "نەمان"ی کەف و بلق و وردیلە خۆرەکان "مانەوە" و "بەردەوامی"ی خۆری ڕووی ئاسمان دەردەخەن، بە هەمان جۆر "مردن" و "نەمان"ی ئەو بوونەوەرە بێ سنوور و داهاتە زۆرانە و، حەواندنەوە و لەکارخستنیان هاودەم لەگەڵ لەکارخستنی هۆکارە ڕواڵەتيیەکانیاندا بە حەوانەوەیەکی لەوپەڕی ڕێکوپێکیدا، بەڵگەیەکی بێ گومانی وەك ڕۆژی ڕووناك و خۆری ئاسمان وایە لەسەر "پێویستیی بوونی" خۆری هەمیشەیی و زیندووی نەمر و بەدیهێنەری باقی و فەرماندەری خاوێن و، لەسەر بوون و یەکتاییيەکەی، بە هەزار جار ڕوونتر لەچاو ڕوونیی بوونی خودی ئەو بوونەوەرانە. هەموو بوونەوەرێك لە خۆیدا و هاودەم لەگەڵ بوونەوەرانی تریشدا، شایەتن لەسەر ئەم دەرەنجامە.

بێ گومان ئێستا مەودای گەوجی و کەڕوکاسی و تاوانباریی ئەو کەسەتان بۆ دەرکەوت کە ئەم دەنگە بەرزانە نەبیستێت کە سەرانسەری گەردوونیان پڕ کردووە و، ئەم شایەتيیە بێ گومان و ڕاستانەشی بەرگوێ نەکەوێت!

☐ **وشەی نۆهەم:** "بیده الخیر".

ئاماژەیەکی لەوپەڕی پوختیدا بۆ ئەو بەڵگەیەی کە لەم وشەیەدا هەیە، بریتيیە لەمەی خوارەوە:

ئێمە بە چاوی خۆمان لە هەموو بازنە و جۆر و ڕەگەز و چینێکی ئەم گەردووندا و، تەنانەت لە هەموو تاك و دانە دانە و گشت ئەندامێکیدا و، بەڵکو لە هەموو خانەیەکی جەستەی ئەو ئەندامانەشدا، گەنجینە و کۆگایەکی پاشەکەوت کردنی ئازووقە و کێڵگەیەك دەبینین کە پێداویستيیەکانی ژیان و پاراستنی ئەوان لەو کێڵگە و گەنجینانەدا ئامادە دەکرێت و، لە باشترین و گونجاوترین کات و بە شێوەیەك کە لە حسابدا نەبووە و، لە دەرەوەی توانا و ویستی ئەو بەدیهێنراوە و، لە ناوەندی ڕێکوپێکيیەکی تەواوەتیدا و،

بەپێی تەرازوویەکی ورد و بەوپەڕی دانایی و چاودێری، دەستێکی پەنهان بە دەستی ئەو بوونەوەرە موحتاجانەی دەسپێرێت..

بۆ نموونە "چیاکان" کانزا و دەرمان و پێداویستی‌یەکانی ژیانی مرۆڤ و زیندەوەران لەناو خۆیاندا پاشەکەوت دەکەن و، بە فەرمان و کارسازیی خوای گەورەی تاك و تەنیا ئەم چیایانە بەوپەڕی کەماڵ و ڕێکوپێکی لەو پێداویستی‌یانە پڕ کراون.. هەروەك "زەوی"یش کێڵگە و سەرخەرمان و شوێنی کوڵاندنی ڕۆزیی هەموو زیندەوەرانە، کە بە کەمالی ڕێکوپێکی و، کێش و سەنگ و، هێز و توانای ڕۆزی‌بەخشی دانا ئەو ئازووقە و ڕۆزی‌یانەی زیندەوەرانی تێدا ئامادە دەکرێت. تەنانەت هەموو مرۆڤێك و، یەك بە یەکی ئەندامەکانیشی کۆگا و گەنجینەیەکی پاشەکەوت کردنی تێدا دانراوە و.. هەموو خانەکانی جەستەشی کۆگایەکی بچووکی لەگەڵدا گونجاوی بۆ ئازووقە یەدەك و پاشەکەوت کراوەکان تێدایە.

بەم جۆرە، هەموو بوونەوەرێك گەنجینەیەکی تێدا دانراوە. تەنانەت گەنجینەی دواڕۆژیش بریتی‌یە لەم خانەیەی دنیا و، کێڵگە و کۆگای بەهەشتیش جیهانی ئیسلام و جیهانی مرۆڤایەتیی ڕاستەقینەیە کە کردەوەی چاك و جوانی و ڕووناکی‌یەکانی لێوە پەخش دەبنەوە! یەکێك لە گەنجینەکانی دۆزەخیش ئەو ماددە گەنیوە چەپەڵ و دەستە و تاقمە پیس و بۆگەنانەن کە گوژاڵکی شەڕ و کوفر و ناشیرینی بەرهەم دەهێنن، لەو شەڕ و خراپکاری‌یانەی کە بەرهەمی "عەدەم"ن و، جیهانی سەرتاپا خێری "وجوود" پیس و ناشیرین دەکەن. هەروەك گەنجینە و سەرچاوەی گەرمیی ئەستێرەکان بریتی‌یە لە دۆزەخ و، گەنجینە و سەرچاوەی ڕووناکی‌یەکانیشیان بریتی‌یە لە بەهەشت.

بەم جۆرە، وشەی: "بیده الخیر" لە ڕێی ئاماژە کردنیەوە بۆ ئەم هەموو گەنجینە بێ سنوورانە، بەڵگەیەکی یەکجار درەخشان دەردەخات.

بەڵێ، ئەم وشەیە و، دەستەواژەی: "بیده مقالید کل شـــيء" دوو بەڵگەی یەکجار فراوانی "پەروەردگاری" و "یەکتایی" خواوەندن و، گەلێ موعجیزە و کاری دەراسای بێ سنوور بۆ هەر کەسێك دەردەخەن کە چاوی کوێر نەبووبێت.

فەرموو - بۆ نموونە - لە ناوەندی ئەو گەنجینە لە سنوور بەدەرانەدا تەنها سەیری ئەمەی خوارەوە بکە:

كارسازی دانا و خاوەنی كلیل و جڵەوی ئەو گەنجینە بچووكانەی هەریەك لەو ناوك و تۆوانە، كە ئامێری پرۆگرامی چارەنووسی درەختە گەورەكە یاخود گوڵە بۆن خۆشەكەی لە خۆدا هەڵگرتووە، هەروەك بە كلیلی ویست و ئیرادە و بە تەرازووی ڕێسایەكی تەواوەتی فەرمانی: "بێدار بەرەوە" دەردەكات و بەمەش دەرگاوانی "تۆو"ێك بەخەبەر دێنێت، بە هەمان جۆر و بە كلیلی "باران"یش گەنجینەی گەورە و مەزنی گۆی زەویش دەكاتەوە و، بەم كارەش دەرگای هەموو گەنجینە بچووكەكانیش دەخاتە سەر پشت كە بریتین لە وردیلە ناوكەكان كە نوتفەی ڕووەكەكانن و، سەرجەم بنەمای زیندەوەران و، ئەو دڵۆپە ئاوانەش كە نوتفەی ئەو باڵندە و مێروانەن كە لە هەوا و ئاو پێكدێن..

ئەو كارسازە دانایە، دەرگای هەموو ئەم گەنجینانە پێكەوە و بە بێ هیچ هەڵەیەك و بە ئاراستە كردنی فەرمانی: "كردنەوە" و "دەركەوتن" و، وەرگرتنی ئەو فەرمانەش لە لایەن ئەوانەوە، دەخاتە سەرپشت. هەروەك لە هەمان كاتدا بە دەستی دانایی و ویست و میهرەبانیش هەموو گەنجینە كوللی و جوزئی و ماددی و مەعنەوی‌یەكانی گەردوون و، هەریەكەیان بە كلیلی تایبەتیی خۆی، دەكاتەوە.

ئەگەر حەز دەكەیت ئەمە بزانیت و ببینیت، ئەوا فەرموو سەیرێكی گەنجینە بچووكەكانت بكە كە بریتین لە: دڵ و مێشك و گەدە و جەستەت. هەروەها سەیری باخچەكەت و وەرزی بەهاریش، كە گوڵی زەوی‌یە و، سەیری گوڵ و بەروبوومەكانیشی بكە. چونكە خوای گەورە بە دەستێكی غەیبی و بە چەند كلیلێكی جیا جیا و جۆراوجۆری كارگەی "كن فیكون" و بە كەماڵی ڕێسا و تەرازووی میهرەبانی و دانایی، ئەو گەنجینانە دەكاتەوە و، كاتی وا هەیە لە كێشی درەمێك وردیلە قوتوو سەد باڵماڵ خواردەمەنی بە كەماڵی ڕێكوپێكی و تەرازووكاری دەردەهێنێت و میواندارییەكی ڕەنگینی بۆ زیندەوەران پێ ساز دەكات.

جا ئایا دەگونجێت هێزێكی كتوكوێر و سروشتێكی كەڕولاڵ و ڕێكەوتێكی هەڕەمەكی و چەند هۆكارێكی بێ گیانی نەزانی دەستەوسان، لە كارێكدا خۆیان هەڵبقورتێنن كە تا ئەم پلەیە بە ڕێكوپێكی و زانایی و بەسیرەت ئەنجام دەدرێت و، لە سنعەتێكی وردی خاوەن دانستی تەواودا كە هەرگیز ڕێكەوت توخنی ناكەوێت و، لە هەڵسوكەوتێكی تەرازووكراوی ئەوتۆدا كە هیچ هەڵەیەكی تێدا نی‌یە و، لە

پەروەردگارێتی‌یەکی مەزنی خاوەن دادگەری‌یەکی ئەوتۆدا کە هەرگیز ستەمی تێدا نی‌یە؟!

یان ئایا دەگونجێت کەسێك کە لە یەك کاتدا هەموو شتێك نەبینێت و، نەتوانێت هەموویان پێکەوە و بە یەك جار بەڕێوە بەرێت و، ئەتۆم و ئەستێرە گەڕۆکەکان پێکەوە نەخاتە ژێر فەرمانی خۆی.. لەم کارگێڕی و بەڕێوەبردن و کارڕایی کردنانەدا خۆی هەڵبقورتێنێت کە هەموو لایەکیان دانست و موعجیزە و میزانە؟

بەم جۆرە دەردەکەوێت کە هەرکەسێك باوەڕی بەم کارسازە میهرەبان و دانایە نەبێت، کە ئەم کاروبارانە ڕایی دەکات و جڵەوی هەموو خێر و کاروبارێکی لە دەستدایە.. کەسێك کە باوەڕی بەم پەروەردگارە نەبێت و بە تەواوی لە ڕێ بترازێت، شایانی هیچ شتێکی تری جگە لەو ئاگری دۆزەخە نی‌یە کە بە ڕادەیەك کڵپە دەدات و تووڕە دەبێت کە وەختە لە ڕقدا شەق و پەق بێت، وەك خوای گەورە لەبارەیەوە دەفەرموێت: ﴿تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ﴾ (الملك:٨) دۆزەخیش بە زمانی حاڵی خۆی دەڵێت: ئەو کەسە شایستەی میهرەبانی نی‌یە و، شایانی سزای هەمیشەیی منە.

❑ **وشەی دەهەم**: "وهو على كل شيء قدير".

ئاماژەیەکی یەکجار پوخت بۆ ئەو بەڵگەیەی کە لەم وشەیەدا هەیە، بریتی‌یە لەوەی کە:

هەر خاوەن هەست و شعوورێك دێتە ناو ئەم میوانخانەیەی دنیا و چاوی دەکاتەوە، "توانست"ێك دەبینێت کە: هەموو گەردوونی لە دەستی خۆیدا ڕاگیر کردووە و، "زانست"ێکی ئەزەلی و ڕەهای ئەوتۆش لەم توانستەدا هەیە کە بە هەڵەدا ناچێت و هیچ شتێکی لە بیر ناچێتەوە و، "دانست"ێکی هەتاهەتاییشی تێدایە کە هەرگیزاو هەرگیز بێهوودەیی و هەڕەمەکێتی توخنی ناکەوێت و، "چاودێری"یەکی لەڕادەبەدەری ئەوتۆشی لەخۆ گرتووە کە هەموو دانەیەکی سوپای گەردیلەکان - بە وێنەی جەزبەی موریدی تەریقەتی مەولەوی - کێش دەکات و لە چەندین کارمەندی و ئەرکی زۆر و زەبەندەدا دەیانخاتە کار و، لە هەمان کاتیشدا "گۆی زەوی" بە ماوەی ساڵێك لە بازنەیەکی فراوانی بیست و چوار هەزار ساڵیدا دەخاتە گەڕ و بە هەمان یاسا و چەشنی موریدێکی شەیدا و مەجزووبی تەریقەتی مەولەوی هەڵی دەسووڕێنێت و بەڕێوەی دەبات.

هەروەك ئەو "توانستە" داهاتی وەرزەکان بۆ گۆی زەوی و زیندەوەران و مرۆڤ دەهێنێت، هەر بە هەمان یاسا و لە هەمان کاتدا خۆریش دەکات بە مەکووك و چەرخێك و، ئەویش بە وێنەی عاشقێکی حاڵ و جەزبە لێهاتوو لە ناوەندی مەڵبەندی خۆیدا دەخولێنێتەوە و، ئەستێرە گەڕۆکەکانیش - کە سەربازەکانی سوپای کۆمەڵەی خۆرن - بەوپەڕی ڕێکوپێکی و کەماڵی هاوسەنگی لە چەندین خزمەت و ئەرکی مەزن و گەورەدا دەخاتە کار.

هەر "ئەم توانستە" بە هەمان یاسای دانست و لە هەمان کاتدا، سەدان هەزار جۆری ڕووەك و زیندەوەران لەسەر لاپەڕەی سەرانسەری زەویدا بە جۆرێکی تێهەڵکێش و بەبێ هیچ لێ تێکچوون و هەڵە و سەهوێك دەنووسێت، کە هەریەکەیان وەك سەد هەزار کتێب وایە. بەمەش هەزاران نموونەی حەشری گەورە پێش چاو دەخات.

هەر ئەم "توانستە"، لە هەمان کات و چرکەدا، لاپەڕەی "هەوا" دەکات بە تابلۆیەکی کوژانەوە و تیانووسین و، سەرجەمی گەردیلەکانی ئەم هەوایەش وەك نووکی قەڵەم و نوختەکانی ئەو کتێبە لێ دەکات و، لە ناوەندی ئەو سنوورەدا، کە فەرمان و ویستی خوای گەورە بۆی دەستنیشان دەکات، لە چەندین کارمەندی و ئەرکی زۆردا دەیخاتە کار. تەنانەت توانا و لێهاتنێکی ئەوتۆی بۆ وەرگرتن و دانەوەی ئەو وشە و گفتوگۆیانە بە گەردیلەکانی ئەم "هەوا"یە بەخشیوە کە دەڵێی ئەو گەردیلەیە، بێ هیچ هەڵە و لێ تێکچوونێك ئاگاداری یەك بە یەکی ئەو وشە و گفتوگۆیانەیە. وەك بڵێی گەردیلەکان چەند وردە گوێیەکی بچووك و وردیلە زمان بن بۆ بیستن و وتنەوەی وشە و گوفتارەکان. ئەمەش دەیچەسپێنێت کە توخمی "هەوا" عەرشێکە بۆ فەرمان و ویستی خوای گەورە!

جا هەر بە وێنەی ئەم پوختە ئاماژەیە:

ئەو کەسەی کە ئەم گەردوونەی خستووەتە حوکمی شارێکی ڕێکوپێك و کۆشکێکی ئاوەدان و میوانخانەیەکی نایاب و کتێبێکی ئیعجازبەخش و قورئانێکی ڕوون و ڕەوان و، ئنجا هەموو چین و بازنە و دەستە و تاقمێکی بەدیهاتووانی هەر لە گەردیلەکانەوە تا دەگاتە کۆی هەموو گەردوون، بە تەرازووی زانست و ڕێسای دانست، لە دەستی توانستی خۆیدا ڕاگیر کردووە و، کاروباریان دەسازێنێت و ڕێکی دەخات و.. لە ناوەندی ئەو توانستە مەزنەشدا دانستە لەڕادەبەدەر و میهرەبانییە

فراوانەکەشی دەردەخات و، لە نـاوەندی پەروەردگاریتی‌یـە ڕەهاکـەیدا و بـە شـێوەیەکی ئاشکرای وەکـو خـۆری ناوجەرگـەی ئاسمـان "بـوون" و "یـەکتایی"ی خـۆی بـە خـاوەن هەستان دەناسێنێت. لە بەرامبەر ئەم خۆناساندنەشیەوە داوای ئەوە لە بەندەکانی دەکـات کـە لـە ڕێـی ئیمانـەوە ئـەوانیش بیناسـن و، لـە بەرامبـەر خـۆ خۆشەویسـت کردنیـەوە خـوازیاری ئەوەیە کـە ئەوانیش بـە پەرسـتش و عیبـادەت خـۆیانی لـەلا خۆشـەویسـت بکەن و، لە ئاستی نیعمەتەکانیشیدا شوکر و سوپاسی ئاراستە بکەن.

جا ئەو کەسانەی کە ئەم بەخشندە میهرەبانە ناناسن و، لە ڕێـی پەرستنیشیەوە هـەوڵی ئەوە نـادەن کـە خۆشیان بوێـت، تەنانـەت بـەرەو ئینکـاری کردنـی بوونـی ئـەو بەخشـندە میهرەبانە لە ڕێ دەترازێن و، جۆرە دوژمنایەتی‌یەکی ئـەو لـە نـاخی خۆیـاندا هـەڵدەگرن، ئەوانە - لە ڕاستیدا - چەند شـەیتانێکن لە شێوە و ڕوخسـاری مرۆڤدا و، لـە حوکمـی چەند نەمروود و فیرعەونێکی بچووکدان. بێ‌گومان ئەوانـە شـایانی سـزایەکی نـەبڕاوەی هەمیشەیین.

❐ **وشەی یازدەهەم:** "والیه المصیر".

واتە گەڕانەوە هەر بۆ ناو بازنەی حوزوور و جیهانی باقی و خانەی دواڕۆژ و مـەنزڵی بەختەوەریی هەمیشەیی ئەو دەبێت. هەروەك سەرجەم بەدیهاتووانی گـەردوونیش بـۆ لای ئـەو دەگــەڕێنەوە و، زنجیرەی گشــت هۆکارەکـانیش دەڕۆنــەوە ســەر توانسـتی ئـەو خواوەندە و پاڵی پێوە دەدەن. چونکـە هـەموو هۆکارەکـان چـەند پەردەیـەکن لـە بـەردەم هەڵسوکەوتەکانی ئەم توانستەدا و لە پێناوی پارێزگاری کردنی عیززەت و سـام و شـکۆ خاوێنەکـەیدا دادراونەتـەوە. کەواتـە هـەموو هۆکـارە ڕواڵەتی‌یـەکان چـەند پەردەیـەکی ئەوتۆن کە هەرگیز کاریگەری‌یان لە بەدیهێنانی هیچ شتێکدا نی‌یە. خۆ ئەگـەر فـەرمان و ویستی خوای گەورە نەبێت ئەوا هیچ شتێك - تەنانـەت گەردیلـەش - توانـای جووڵـەی نابێت.

وا ئاماژەیەکی پوخت بۆ ئەو بەڵگەیە دەکەین کە لەم وشەیەدا هەیە و، دەڵێین:

یەکەم: ئەم وشە پیرۆز و خاوێنە گوزارشت لە حەقیقـەتی حەشر و ئاخیرەت و ژیـانی باقیی ئەودنیا دەکات. جا بۆ چەسپاندن و باوەڕ پێ کردنی ئەم ڕاستی‌یە، خوێنـەری بـەڕێز ڕەوانەی "وتەی دەهەم" و پاشکۆکانی و "وتەی بیسـت و نۆهـەم" دەکـەین کـە بـە وێنـەی

بێ گومانیی هاتنەدیی بەهاری ئایندە هاتنەدیی ئەم حەقیقەتە دەچەسپێنن و، هەروەها بۆ "مەسەلەی حەوتەم"ی پەیامی بەری درەختی ئیمان و "تیشکی موناجات" و بەشە ئیمانی‌یەکانی پەیامەکانی نوور. چونکە بە ڕاستی ئەو پەیامانە بە چەند بەڵگەیەکی لەڕادەبەدەر ئەم پایە ئیمانی‌یەیان چەسپاندووە و، دەریان خستووە کە هاتنەدیی ئاخیرەت بە ڕادە و ئەندازەی دڵنیابوون لە "بوونی دنیا" بێ گومان و چەسپاوە و، ئەو پەیامانە تەنانەت سەرسەخت ترین کەسی ئینکار و ملنەدەریش ناچاری سەلماندن و تەسدیق کردنی دەکەن.

دووهەم: سێ‌یەکی قورئانی پیرۆز لە حەشر و ئاخیرەت دەدوێت و هەموو دەعواکانیشی لەسەر ئەو حەقیقەتە بنیات دەنێت. لەبەر ئەمە، هەروەك سەرجەمی ئەو موعجیزە و بەڵگانەی قورئانی پیرۆز کە ئەحەقییەتی قورئان دەچەسپێنن، بەڵگەشن لەسەر بوونی دوارۆژ و قیامەت..

بە هەمان جۆر گشت ئەو موعجیزانەی پێغەمبەریش ﷺ کە شایەتن لەسەر ڕاستیی پێغەمبەرێتی‌یەکەی و سەرجەمی ئەو بەڵگانەی تریش کە پێغەمبەرێتی و ڕاستگۆیی‌یەکەی دەچەسپێنن، هەموویان بەڵگە و شایەتن لەسەر حەشر و ئاخیرەت. چونکە مەزنترین شت کە ئەو پێغەمبەرە خۆشەویستە ﷺ لە درێژایی ژیانیدا خەڵکی بۆ لا بانگ کردووە - دوای ئیمان بە خوا - بریتی‌یە لە ئاخیرەت. هەروەك سەد و بیست و چوار هەزار پێغەمبەری بەڕێزیش - دروودیان لەسەر بێت - خەڵکی‌یان بۆ لای ژیانی باقی و هەمیشەیی بانگهێشت کردووە و، مژدەی بەختەوەریی هەمیشەیی‌یان بە گرۆی ئادەمیزاد داوە و، بە چەندین موعجیزەی لەژمارەبەدەر و بەڵگەی بەهێزی گومان بڕیش ڕاستیی دەعواکانیان چەسپاندووە.

جا بێ گومان سەرجەمی موعجیزاتیان و گشت ئەو دیاردانەش کە بەڵگەن لەسەر پێغەمبەرێتی و ڕاستگۆیی‌یان، لە هەمان کاتدا شایەتیشن لەسەر ئاخیرەت و ژیانی باقیی ئەودنیا، کە گەورەترین و بەردەوامترینی داواکانیان بووە.

بەپێی ئەمانەی باسمان کردن، هەموو ئەو بەڵگانەی کە گشت پایەکانی ئیمان دەچەسپێنن، لە لایەنی خۆیانەوە شایەتیش لەسەر هاتنەدیی قیامەت و کردنەوەی دەرگاکانی خانەی بەختەوەریی هەمیشەیی دەدەن.

سێهەم: بەدیهێنەری ئەم گەردوونە، کە هەموو گەردیلە و هەسارە گەڕۆك و بەش و چینەکانی ئەم گەردوونەی بەدیهێناوە و، بۆ مەبەستی دەرخستنی کەماڵ و توانست و پەروەردگاریتیی خۆی و بە کەماڵی دانایی هەریەکەیانی لە ئەرکێك بەڵکو لە چەندین ئەرك و کارمەندیدا بە بەردەوامی خستووەتە کار.. ئەو بەدیهێنەرەی کە کاروان لە دوای کاروانی چینەکانی بەدیهاتووان و تەنانەت چەندین دنیای نوێی یەك لە دوای یەك و بەخورەم بۆ ئەم میوانخانەیەی جیهان و ئەم مەیدانی تاقیکردنەوەیەی ژیانی دنیا دەنێرێت، تاکو درەوشانەوە بێ سنوورەکان و ناوە جوانە هەمیشەییەکانی خۆی دەربخات و، بۆ ئەوەش کە وێنە و کردار و بارودۆخەکانی ئەو بەدیهاتووانە بە چەندین کامێرای بەرزەخی و فلیمی قیامەتیی جیهانی میسال بگرێت و، پاشان دوای تەسریح کردنیان لە کارەکانی ئەستۆیان، کاروان لە دوای کاروان چینەکانی تریان بە دوادا دەنێرێت.. بەڵکو جۆرێك لە دنیا گەڕۆك و بەخورەکان دەنێرێتە ئەو مەیدانە، تاکو گەلێ ئەرکی مەزن بگرنە ئەستۆیان و ببن بە ئاوێنە بۆ درەوشانەوەکانی ناوە جوانەکانی ئەو بەدیهێنەرە..

جا ئایا دەگونجێت ئەم بەدیهێنەرە جوان و کردگارە مەزن و خواوەندە خاوەن کەماڵە، خانەی سزا و پاداشت دانەنێت و حەشر و نشوور بۆ ڕەگەزی ئەم مرۆڤە دانەمەزرێنێت کە لەم دنیا فانییەدا و بە هەست و شعوور و عەقڵی خۆی لە سەرجەم خواست و ئامانجەکانی ئەو بەدیهێنەرە بەخشندەیە تێدەگات و، بە هەموو توانا و لێهاتنەکانیشی ئەو بەدیهێنەرەی خۆش دەوێت و لای غەیری خۆیشی خۆشەویستی دەکات و، دەیناسێت و دەیناسێنێت و، بە چەندین دوعا و پاڕانەوەی بێ سنووریش بۆ بەدەستهێنانی بەختەوەریی هەمیشەیی ناو مانەوەی ئەودنیا لێی دەلالێتەوە و، لەبەر ئەو ئازارە بێ سنوورانەش کە بە ژێرییەکەی هەستیان پێ دەکات بە هەموو سروشت و گیان و توانا و لێهاتنەکانیەوە داوای ژیانی باقیی ئەودنیای لێ دەکات کە چێژ و لەزەتی ڕاستەقینەی تێدایە.. جا ئایا دەگونجێت ئەم مرۆڤە سزا و پاداشتی بۆ دانەنرێت؟

نەخێر.. هەزار جار نەخێر.

درێژە و ڕوونکردنەوەکانی ئەم پوختە ئاماژەیە بە جوانترین شێوە و بەهێزترین بەڵگەوە لە پەیامەکانی نووردا هەیە. بۆیە ئەم مەسەلە دوور و درێژە لێرەدا بە کورتی و پوختی هێنرا و، خوێنەری بەڕێز ڕەوانەی ئەو پەیامانە دەکەین.

﴿سُبْحانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إنَّكَ أنتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ (البقرة:٣٢).

پوختەیەکی کورت بۆ لێکدانەوەی
سوورەتی "الفاتحة"

بەشی دووهەم

ئەم پوختە لێکدانەوەیە هی تەنها یەك وانەیە کە لە قوتابخانەی یووسفیی سێهەم و لە ماوەیەکی یەکجار کەمی دەمی گواستنەوەم لە تەنیایی و زیندانی تاکەکەسیدا بۆ ناو هۆڵی گشتی و تێکەڵاویی خەڵکیدا، ئاراستەی قوتابیانی نوور کرا.

نموونەی وانەیەکی یەکجار کەم و کورت کە لە بەندیخانەدا
بە قوتابیانی نوور وترایەوە

فاتیحەی نوێژ فەرمانی بە دڵم دا کە یەك دڵۆپ لە دەریاکەی و بریسکەیەك لە ڕێژنەکانی هەر حەوت ڕەنگی خۆرەکەی ڕوون بکەمەوە. پێشتریش لە بەشێکی مەکتووبی بیست و نۆهەمدا، بە تایبەت لە گەشتە ئەندێشەییەکەی ناو "نوون"ی ﴿نعبدُ﴾ و، لە پەیامی "هەشت هێماکان" و لە تەفسیری "إشارات الإعجاز" و بەشەکانی تری پەیامەکانی نووردا گەلێ سەرنجی لەرادەبەدەر شیرین و جوانمان لە بارەی ئەم گەنجینە بەرز و بلندەی قورئانەوە نووسیوە. بەڵام ئێستا لە ڕوویەکەوە ناچار بووم کە تەنها ئەو بیرکردنەوەیە بنووسم کە لە نوێژدا سەبارەت بە ئاماژەکانی ئەو پوختە خاوێن و جوانەی قورئان بە بیرمدا دێت، لەبارەی پایە و بەڵگەکانی ئیمان و پوختەیەکی ئەو ئاماژانە کە - وەك بەشی یەکەم - لەوپەڕی کورتی و پوختیدایە.

وا بە "الحمد لله" دەست پێ دەکەم و "بسم الله الرحمن الرحيم" بە چەند پەیامێکی نوور دەسپێرم:

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمـــنِ الرَّحِيمِ

﴿الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ الرَّحْمـــنِ الرَّحِيمِ ۞ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ۞ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ۞ اهدِنَـــــــاالصِّرَاطَ الْمُستَقِيمَ ۞ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ الْمَغضُوبِ عَلَيهِمْ وَلاَ الضَّالِّينَ ۞﴾. آمين.

○ **وشەی یەکەم: ﴿الحمد لله﴾.**

ئاماژەیەکی یەکجار پوخت بۆ ئەو بەڵگە ئیمانی‌یەی کە لەم وشەیەدا هەیە، بریتی‌یە لەمەی خوارەوە:

مایە و سەرچاوەی دەربڕینی شوکر و سوپاس لەم گەردوونەدا، ئەو نیعمەتانەن کە بە قەسد و ئامانجەوە دەبەخشرێن. بە تایبەت ناردنی شیری پوخت و خاوێن لە نێوان سیخوڕ و خوێنەوە بۆ ساوا و وردیلە و منالە دەستەوسانەکان و، چاکە و دیاری‌یە ئیختیاری‌یەکان و، ئەو ڕێزلێنان و میوانداری‌یە میهرەبان و بەسۆزانەش کە سەرانسەری ڕووی زەوی‌یان پۆشیوە و تەنانەت سەرانسەری گەردوونیشیان گرتووەتەوە.

ئەو نرخ و بەهایەش کە لە بەرامبەر ئەم نیعمەتانەوە پێشکەش دەکرێن وتنی "بسم الله"یە لە سەرەتا و "الحمد لله"یە لە کۆتاییدا و، لە نێوانیشیاندا هەستکردنە بە نیعمەت بەخشین لە ناوەندی خودی نیعمەتەکەدا و پاشان گەیشتنی مرۆڤە لەوێوە بە ناسینی پەروەردگاری مەزن.

تۆ هەر بۆ خۆت سەیرێکی زاتی خۆت و گەدە و لایەنە هەستیارەکانت بکە و، بزانە کە هەریەکەیان چەندە پێویستی بە شتی زۆر و نیعمەتی لەڕادەبەدەرە و، چەندەش خوازیار و کڕیاری ڕۆزی و لەزەت و تام و چێژەکانە بە دراوی نرخ و بەهاکانی حەمد و شوکرانەبژێری! ئەمە ببینە و ئنجا لە خۆتەوە بە هەمان چاو سەیری هەموو زیندەوەرێکی تریش بکە.

جا سەرجەمی ئەو حەمد و سوپاسە نەبڕاوانەی کە لە زمانەکانی حاڵ و گوفتارەکانەوە لە بەرامبەر ئەم هەموو نیعمەتە گشتی‌یانەوە دەردەبڕێن و ئاراستە

دەکرێـن، بـە وێنــەی خــۆری درەخشــان: پەروەردگاریتی‌یــەکی گشــتی و، بوونــی پەرستراوێکی سوپاس و ستایشکراو و، نیعمەت بەخشێکی میهرەبان دەچەسپێنن.

○ وشەی دووهەم: ﴿ربّ العالمين﴾.

ئاماژەیەکی یەکجار پوخت بۆ ئەو بەڵگەیەی کە لـەم وشـەیەدا هەیـە، بریتی‌یـە لەمـەی خوارەوە:

بـە چـاوی خۆمـان هـەزاران تەنانــەت ملیۆنـان جیـهان و گـەردوونی بچـووك لــەم گەردوونە مەزنەدا دەبینین کە زۆربەیان ئاوێتە و تێهەڵکێشی یـەکترین. خۆ هەرچـەندەش بەڕێوەبردن و هەل و مەرجەکانی ڕێکخستنی کاروباری هەریەکەیان لـەوانی تـر جیایـە و لە یەکتر ناچێت، کەچی بەوپەڕی کارگێڕی و پـەروەردەکاری و کارسازی‌یەوە بـەڕێوە دەبرێن.

کەواتـە سـەرانسـەری گـەردوون هەمــوو کـاتێك لـە بـەردەم بینینـی خــواوەندی شـکۆمەند و گـەورەدا وەك لاپەڕەیـەکی کـراوە و، هـەموو جیهانـەکانیش وەکـو دێڕێـك وان کـە بـە قەڵـەمی توانسـت و قـەدەری خـوای گـەورە لــەو لاپەڕەیــەدا دەنووسـرێن و، بەردەوام نوێ دەکـرێنەوە و ئاڵوگۆڕیان بەسـەردا دەهێنرێت. ئیتر بە ئـەنـدازەی ژمـارەی گەردیلـەکان و ئـەو بوونەوەرانـەش کـە لێیـان پێکدێـن و لـە هـەموو کــاتێکدا، چـەندین شـایەتیی هەمـەکی و جوزئــی دێنــە پێــش لەســەر پێویسـتیی "بــوون" و "یــەکتایی" پەروەردگاری هەموو جیهانەکان، کـە ئـەم ملیۆنـان جیـهان و بوونـەوەرە بەخوڕەمانـە بـە پەروەردگاریتی‌یەکی ڕەهای خاوەن زانست و دانستی بێ سـنوور و خـاوەن چـاودێری و میهرەبانیی فراوانی هەمەلایەنگر، بەڕێوە دەبات.

کەسێك بـاوەڕ بـە پەروەردگاریتی‌یەکی مـەزنی ئـاوا نـەکات کـە هـەر لـە کێڵگـەی گەردیلەکانەوە تا دەگاتە کۆمەڵەی خـۆر و بازنـەی گەلەستێرەی ڕێـی کاکێشـان و، لـە خانەی جەستەوە تا دەگاتە کۆگـای زەوی و سەرانسـەری گـەردوون، بـە هـەمان یاسـا و هەمان پەروەردگاری و هـەمان دانسـت هـەموو شـتێك پـەروەردە دەکـات و کاروباریـان دەسازێنێت.. بێ گومان کەسێك کـە بـاوەڕ بەمـە نـەکات و پـەیی پـێ نـەبات و نـەیبینێت، خۆی شـایانی سـزایەکی هەمیشـەیی دەکـات و، سـۆز و بـەزەیی پێداهاتنـەوەش لەدەسـت دەدات.

○ وشەی سێهەم: ﴿الرحـــمن الرحیم﴾.

ئاماژەیەکی یەکجار پوخت بۆ ئەو بەڵگەیەی کە لەم وشەیەدا هەیە، بریتییە لـەوەی کە:

بوونی "میهرەبانیی بێ کۆتایی" و حەقیقەتەکەشی، بە وێنەی ڕووناکیی خۆر بە ڕوونی لەم گەردوونەدا دەبینرێت.

جا ئەم میهرەبانییـە فراوانـە بـە وێنـەی شایەتیدانی ڕووناکی لەسەر خۆر، شایەتیی بێ گومـان دەدات لـەسـەر بەخشندەیەکی میهرەبان کـە پـەردەی غـەیبی بەسـەر خۆیـدا داداوەتەوە.

بەڵێ، بەشێکی گرنگی میـهرەبانی بریتییـە لـە "ڕۆزی". چونکـە واتـای "الـرزاق" بـە ناوی "الرحمن" دەبەخشێت. وەك ڕۆزی – خۆیشی – بە شێوەیەکی هێندە ڕوون بەڵگەیە لەسەر "ڕۆزیبەخشی میـهرەبان" کـە هەر کەسێك بـە ئـەندازەی کێشـی گەردیلەیـەك هەست و شعووری تێدا بێت ناچاری تەسدیق و باوەڕ پێهێنانی دەبێت.

بۆ نموونە:

ڕۆزیدەری میـهرەبان بـە شـێوەیەکی دەراسـا ڕۆزیی هـەموو زینـدەوەران، بـە تایبـەت دەستەوسانەکانیان، بە تایبەت لەناو ئەوانیشدا ڕۆزیی سـاوا و بێچـووان ئامـادە دەکـات، لـە کـاتێکدا کـە ئـەو زیندەوەرانـە لـە هـەموو شـوێنێکی سەرانسـەری زەوی و بۆشـایی ئاسماندا بڵاو بوونەتەوە. کە ئەمەش کارێکە لە بازنەی توانا و ئیختیاری خۆیـاندا نییـە و، ڕۆزیدەری میهرەبان لە: چەند ناوکێکی هاوشێوە و لە چەند دڵۆپە ئاوێك و چەند دەنکـە گڵێك و تەنانەت لە هیچیشەوە بۆیـان ئامـادە دەکـات. بـە ڕادەیـەك کـە ئـەو جووجەڵـە و بێچووانـەش توانـای فڕینیـان نییـە و لـە هێلانـەی سـەر چـڵ و لقـی درەختـەکاندان، ڕۆزیـدەری میـهرەبان دایکانیـان بـە وێنـەی سـەربازی ئامـادەی فـەرمان بـۆ ملکـەچ و گوێڕایـەڵ دەکـات و، بـەناو سـەوزەڵانی و جۆگەلـەکاندا دەگـەڕێن تـاکو ڕۆزی بـۆ ئـەو بێچووانە بهێنن. تەنانەت دایکـەی شێر بـۆ بێچووەکـەی ملکـەچ دەکـات و، ئـەو پارچـە گۆشتەی کـە پـەیدای کـردووە خـۆی نـایخوات و دەرخـواردی بێچووەکـەی دەدات!

هـەروەها لـە نێـوان سـیخوڕ و خوێنێکـی چەپەڵـەوە شیرێکی پوخـت و خـاوێن لـە ڕێـی سەرچاوەی مەمك و گوانەکانەوە بۆ ساوا و بێچووانی زیندەوەران دەنێرێت، بـێ ئـەوەی

ئەو شیرە تێکەڵ و چەپەڵ ببێت و، شەفەقەتی دایکانیان بۆ دەکات بە پشتگیر و یارمەتیدەر.

ئنجا هەروەك بە شێوەیەکی دەراسا ڕۆزیی گونجاو فریای هەموو ئەو درەختانە دەخات کە پێویستیان بە جۆرە ڕۆزی‌یەکی تایبەتی هەیە، ئەو ڕۆزی‌یە ماددی و مەعنەوی‌یانەش بە هەست و نەستەکانی ئادەمیزاد دەبەخشێت کە پێویستیان پێیانە و، سفرەیەکی یەکجار فراوانی ڕۆزییش لە بەردەم "ژیری" و "دڵ" و "گیان"ی ئەم مرۆڤەدا ڕادەخات، بە ڕادەیەك کە دەڵێی بوونەوەران لە سەدان هەزار سفرەی نیعمەتی تێهەڵکێش و خواردەمەنیی جۆراوجۆر پێکهاتوون کە بە وێنەی پەڕە و گەڵاکانی گوڵ و بەرگی گلکی گەنمە شامی لەناو یەکتردا و لە تەنیشتی یەکەوە ڕیز بوون. جا کەسێك کە چاوی کوێر نەبووبێت، لەم کارەدا بە ئەندازەی ژمارەی ئەو سفرە ڕاخراوانە و بە قەدەر خواردەمەنی‌یەکانی ناویان زمانی کوللی و جوزئی دەبینێت کە هەموویان دەبن بە شایەت و بەڵگە لەسەر ڕۆزیدەر و بەخشندەی میهرەبان.

ئەگەر بوترێت:

ئەو گیروگرفت و شەڕ و ناشیرینی‌یانەی کە لەم دنیایەدا هەن، پێچەوانەی ئەم سۆز و میهرەبانی‌یەن و ڕوونی‌یەکەی لێڵ دەکەن؟

لە وەڵامدا دەڵێین:

بەشەکانی پەیامەکانی نوور، بە تایبەت پەیامی قەدەر، بە تێروتەسەلی وەڵامی ئەم پرسیارەیان داوەتەوە. بۆیە خوێنەر ڕەوانەی ئەوێ دەکەین و، لێرەدا تەنها ئاماژەیەکی پوخت بۆ ئەم وەڵامە دەکەین:

هەموو توخم و هەموو جۆر و هەموو بوونەوەرێك چەندین کارمەندیی هەمەکی و هەندەکیی لە ئەستۆدایە و، هەریەك لەو کارمەندی‌یانەش گەلێ ئەنجام و بەروبوومی زۆریان لێ پەیدا دەبێت و، زۆرینەی ڕەهای ئەو بەروبوومانەش بەرژەوەندی‌یان تێدایە و جوان و خێر و میهرەبانین. بەشێکی کەمیشیان دەبن بە شەڕ و ناشیرینی‌یەکی ڕواڵەتی و ستەم سەبارەت بە کەسانێك کە شایستەیی‌یان تێدا نی‌یە و بە هەڵە مامەڵەی لەگەڵدا دەکەن، یان ئەوانەی کە شایانی تۆڵە و تەمێ کردنن.. یان بۆ کەسێك کە ببێت بەهۆی گەلێ خێری زۆر و زەبەندە. چونکە ئەگەر "میهرەبانی" ڕێی بەو توخم و بوونەوەرە

هەمەکی‌یە نەدایە ئەرکەکەی سەرشانی ئەنجام بدات، بە نیازی ڕێ نەدان بە هاتنی ئەو شەڕە هەندەکی‌یە، ئەوا هەموو بەروبووم و ئاکامە خێر و جوانەکانیش نەدەهاتنە دی و، بە ژمارەی ئەو ئاکام و بەروبوومانە شەڕ و ناشیرینی و خراپە پەیدا دەبوو، چونکە نەبوونی "خێر" شەڕە و، شێواندنی "جوانی"ش ناشیرینی‌یە!

بەو واتایەی کە ئەو کاتە و لەبەر ڕێ نەدان بە هاتنەدیی یەك دانە "شەڕ" سەدان شەڕ و ستەم و خراپە ئەنجام دەدران. دیارە ئەوەش بە تەواوەتی دژ و پێچەوانەی ئەو پەروەردگاریتی‌یەی خواوەندە کە خاوەنی دانایی و بەرژەوەندی و میهرەبانی‌یە.

بۆ نموونە:

بەفر، سەرما، ئاگر، باران و، شتانی هاووێنەیان، هەریەکەیان سەدان دانایی و بەرژەوەندی‌یان تێدایە. جا ئەگەر کەسێك لە وانەی گوێ بە کارەکانیان نادەن و پشتگوێی دەخەن، بە ئیختیاری خراپ و هەڵەی خۆی خراپەیەکی بەرامبەر بە خۆی ئەنجام دا، بۆ نموونە: دەستی خستە ناو ئاگرەوە، پاشان وتی: "بەدیهێنانی ئاگر هیچ خێرێکی تێدا نی‌یە" ئەوا سوود و خێر و میهرەبانی‌یە لەژمارەبەدەرەکانی ئاگر لەم قسەیەیدا بە درۆی دەخەنەوە و زللەیەك لە دەم و پلی دەسرەوێنن!

پاشان هەست و هەوا و ئارەزووە نزمە دوارۆژ نەبینەکانی مرۆڤ هەرگیز ناکرێن بە پێوەر و مەحەك و تەرازوو بۆ هەڵسەنگاندنی یاساکانی میهرەبانی و فەرمانڕەوایی و پەروەردگاریتی کە لەم گەردوونەدا بەڕێوە دەچن، چونکە لە ناوەندی ئەو هەست و هەوا و ئارەزووانە و بەپێی ڕەنگەکانی ئاوێنەکەی، بوونەوەران دەبینن، ئەوەتا دڵی تاریك و بێ بەش لە سۆز و میهرەبانی "بوونەوەران" چاو بەگریان و ناشیرین دەبینێت و، لە بەرچاوی ئەودا لە ناوەندی چەندین ستەم و تاریکیدا دەتلێنەوە. بەڵام ئەگەر تەنها بە چاوی ئیمان بۆی بڕوانێت، ئەوا وەك ئەوەی حۆریی بەهەشت حەفتا جۆر پۆشاك دەپۆشێت، ئەویش بوونەوەر لە شێوەی مرۆڤێکدا دەبینێت کە حەفتا پۆشاکی جوان و ڕەنگینی یەك لە سەر یەکی پۆشیبێت کە بە چاکە و خێر و میهرەبانی دووررابن. هەروەها بەو ڕوانینە ئیمانی‌یە "بوونەوەر" دەم بە خەندەی میهرەبانی و ڕووی گەش دەبینێت و، ڕەگەزی "مرۆڤ" لەم بوونەوەرەدا بە گەردوونێکی بچووك و هەموو یەکێکی مرۆڤیش بە جیهانێکی بچووکتر دەبینێت.

ئیتر لە ناخی دڵ و ڕۆحی خۆیەوە دەڵێت:

﴿الحمدُ لله ربِّ العالمين ۞ الرَّحـــمنِ الرَّحيم ۞ مالكِ يومِ الدين﴾.

○ **وشەی چوارەم: ﴿مالكِ يومِ الدين﴾.**

ئاماژەیەکی یەکجار پوخت بۆ ئەو بەڵگەیەی کە لەم وشەیەدا هەیە، ئەمەی خوارەوەیە:

یەکەم: سەرجەمی ئەو بەڵگانەی کە ئاماژە دەکەن و شایەتن لەسەر حەشر و ئاخیرەت و لە بەڵگەکانی: (وإليه المصير)ی کۆتایی بەشی یەکەمی ئەم وانەیەدا باس کراون، بە هەمان جۆر شایەتیشن لەسەر ئەو ڕاستی‌یە ئیمانی‌یە فراوانەی کە **﴿مالكِ يومِ الدين﴾** ئاماژەی بۆ دەکات.

دووهەم: وەك لە کۆتایی وتەی دەهەمدا وتراوە:

پەروەردگاریتیی "بەدیهێنەر"ی ئەم گەردوونە و، میهرەبانی‌یە فراوانەکەی و دانستە هەتاهەتایی و، جوانی و شکۆمەندی و کەماڵە ئەزەل و ئەبەدی‌یەکەی و، هەموو سیفەتە مەزنە ڕەهاکانی و، سەدان ناوی جوانیش، هەر هەموویان داواکاری هاتنەدیی قیامەتن.. هەروەك قورئان بە هەزاران ئایەت و بەڵگەی خۆی و.. پێغەمبەری سەروەریش حەزرەتی موحەممەد ﷺ بە سەدان بەڵگە و موعجیزەی خۆی و.. هەموو پێغەمبەران - دروودی خوایان لەسەر بێت - و سەرجەم کتێب و صوحوفە ئاسمانی‌یەکان، لە ڕێی بەڵگە لەژمارە بەدەرەکانیانەوە، شایەتی لە سەر ئاخیرەت دەدەن.

جا ئەگەر دوای ئەم هەموو بەڵگە زۆرانە، کەسێك باوەڕ بە ژیانی ئەودنیا نەهێنێت، ئەوا خۆی دەهاوێتە ناو دۆزەخێکی مەعنەویی ئەوتۆ کە هێشتا لە دنیادایە کوفر بۆی فەراهەم دەهێنێت و هەردەم دەیبارێنێت بەسەر دڵ و ڕۆحی ئەودا و، بە ئازارەوە دەیتلێنێتەوە و، وەك لە "ڕابەری لاوان"دا ڕوون کراوەتەوە: کاتەکانی ڕابوردوو و داهاتوو، هەروەها بوونەوەرانیش، بە جودایی و نەمانیان هەردەم بارانی شەڕ و ئازاری بێ سنووری بەسەردا دەبارێنن.

سێهەم: بە هێمای **﴿يوم الدين﴾** ئاماژە بۆ بەڵگەیەکی گەورە و بەهێزی "حەشر" دەکەین.. بەڵام حاڵەتێکی کتوپڕی بوو بە هۆی دواخستنی نووسینی ئەو بەڵگەیە بۆ کاتێکی تر. لەوانەشە هەر پێویست بە نووسینی نەمابێت، چونکە پەیامەکانی نوور بە

سەدان بەڵگەی بەهێز و گومان بڕ هاتنی بەرەبەیانی حەشر و پەیدا بوونی بەهاری زیندوو بوونەوەیان بە ئەندازەی بێ گومانیی هاتنی ڕۆژ بە دوای شەودا و بەهاریش بە دوای زستاندا، چەسپاندووە.

○ **وشەی پێنجەم**: کە بریتی‌یە لە: ﴿**إياكَ نَعْبُدُ وإياكَ نَسْتَعِينُ**﴾.

پێش ئەوەی ئاماژە بۆ ئەو بەڵگەیە بکەین کە لەم وشەیەدا هەیە، ئەوەم بە دڵدا هات کە بە پوختی باس لەو گەشتو گوزارە ئەندێشەیی‌یە خاوەن حەقیقەتەم بکەم لەسەر بناغەی ئەو ڕوونکردنەوەیەی کە لە مەکتووبی بیست و نۆهەمدا هەیە سەبارەت بەو گەشتە، کە ئەویش بە پوختی بەم جۆرەی خوارەوەیە:

ڕۆژگارێك لە "موعجیزاتی قورئان"م دەکۆڵی‌یەوە، وەك ئەوەی لە پەیامەکانی نوور، بە تایبەت لە تەفسیری نووری "إشارات الإعجاز" و "هەشت هێماکان"دا ڕوون کراوەتەوە.. لەو کاتەدا کە من سەرقاڵی ئەو لێکۆڵینەوەیە بووم، چوار پێنج موعجیزەم سەبارەت بە هەواڵدانی غەیبی لە دوا ئایەتی سوورەتی "الفتح"و، موعجیزەی مێژوویی ئایەتی پیرۆزی: ﴿**اليومَ نُنجّيكَ ببدنكَ**﴾ (يونس: ٩٢) دەست کەوت، تەنانەت چەند بریسکەیەکی جیاجیای ئیعجازم لە وشەکانی قورئان و چەند سەرنجێکی ئیعجازیی وردیشم لە هەندێ پیتی قورئاندا دۆزی‌یەوە..

ئا لەم کاتەدا و لە دەمی خوێندنی سوورەتی فاتیحەی ناو نوێژدا پرسیارێك ڕووی لە ڕۆحم کرد، تاکو یەکێك لە موعجیزەکانی (نوون)ی (نعبد.. نستعين)م فێر بکات.

پرسیارەکەش ئەمە بوو:

بۆچی فەرمووی: (نعبد.. نستعين). (واتە ئێمە تەنها خوا دەپەرستین و پشت تەنها بە خوا دەبەستین) و، "نوون"ی کۆی کەسی یەکەمی بەکار هێنا و، نەیفەرموو: (أعبد.. أستعين)؟

کتوپڕ لە دەروازەی ئەو "نوون"ەوە دەرگای مەیدانێکی فراوان لە بەردەم ئەندێشەمدا کرایەوە و، تا ڕادەی پلەی "شهوود" نهێنیی مەزنی نوێژی جەماعەت تێگەیشتم و سوودە زۆرەکانیم بینی و، بە دڵنیایی‌یەوە زانیم کە ئەم بینینە موعجیزەیە کە بۆ خۆی. ئەویش بەم شێوەیە:

لەو کاتەدا کە من لە مزگەوتی (بایەزید)نوێژم دەکرد، لە دەمی وتنی ﴿**إيّاكَ نعبدُ وإيّاكَ نستعين**﴾دا بینیم کە جەماعەتی نوێژ لەو مزگەوتەدا هەموویان ئەم وشەیە دەڵێن کە

من وتم و، بەمەش تەسدیقی دەعوا کەی من دە کەن. هـەروەها لـەم دەعوایـەم و لـە دوعـای "إهدنا"شدا هاوبەشیم دە کەن و پشتم دە گرن..

ئـا لـەم کاتـەدا پەردەیـەك لـە بـەردەم ئەندێشـەمدا لادرا و هـەموو مزگەوتـەکانی ئەستەمبوڵـم لە بەرچاودا بوو بە یەك مزگەوتی گەورەی (بایەزید) و، هەموو موسڵمانانی ناو ئەو مزگەوتە گەورەیە وەکو من دەیانوت: ﴿إِيّاكَ نعبدُ وإيّاكَ نستعين﴾ و، بە مـەش تەسدیقی دەعوا کەی من و ئامینیان بۆ دوعاکەم دە کرد!

هـەر لـەناوەندی ئـەو شێوەیەدا کـە ئـەوان وەك تکاکـارێك بـۆ دوعاکـەم دەرکـەوتن، پەردەیـەکی تـر لـە بـەردەم ئەندێشـەمدا لادرا.. بینیـم کـە سەرتاسـەری جیـهانی ئیسـلام شێوەی مزگەوتێکی یەکجار گەورەی لەخۆ گرتووە و، مەککەی موکەڕڕەمە و کەعبەی پیرۆزیش وەکو میحرابی ئەو مزگەوتە هەرە مەزنە دەنوێنن و، سەرجەمی نوێژکەرانیش لە شێوەی چـەند بازنەیـەکدا ڕووەو ئـەو میحرابـە خـاوێن و پـیرۆزە ڕیزیـان بەسـتووە و، هەموویان وەك من دەڵێن: ﴿إِيّاكَ نعبدُ وإيّاكَ نستعين ۞ إهْدِنا﴾ و هـەر یەکـەیان تەصدیقی هەموو ئەوانی تر دە کات و بـە ناویانـەوە دوعـا و نزاکـان پێشـکەش دە کـات و، هەموو ئەو نوێژخوێنانە دە کات بە تکاکاری پاڕانەوە کەی.

جا لەم کاتەدا کە بیرم لەوە دە کردەوە ئەو ڕێیەی کۆمـەڵێکی هێنـدە زۆری وەك ئـەم کۆمەڵە مەزنـە بیگـرنە بـەر، بێ هیـچ گـومانێك، ڕێیەکی لار نـابێت و، دەعـوا کەیان ڕاسـتە و، دەسـت بـە ڕووی دوعاکەشـیانەوە نـانرێت، تەنانـەت شـوبهە و گومـانی شەیتانەکانیش دەباتە دواوە..

هەر لەم کاتەدا کە من بە شێوەیەکی شـهوودی و بینـین تەسـدیقی سـوودە مەزنـەکانی نوێژی جەماعەتم دە کرد، پەردەیەکی‌تر لادرا و، بینیم کە:

سـەرجەمی "گـەردوون" وەك مزگـەوتێکی گـەورە وایـە و، هـەموو جۆرەکـانی بوونـەوەرانیش سـەرگەرمی ئـەنجامدانی نوێژێکـی جەماعـەتی یـەکجار گـەورەن و، هەریەکەیان نوێژ و تەسبیحاتی خۆی دەزانێت و، بە زمانی حاڵ نوێژێکی تایبەت بە خۆی جێبەجێ دە کات، بە مەبەستی ئـەنجامدانی بەندایەتی‌یەکی یـەکجار فـراوان لـە بەرامبـەر پەروەردگارێتیی هەمەلایەنگری پەرستراوی شکۆمەندەوە. ئیتر هەر یـەك لـەو نوێژکەرانـە

لە تەوحیددا تەسدیقی هەموو ئەوانی تر دەکات و، چەسپاندنی هەمان ئاکام بەدەست دەهێنێت.

لەو کاتەدا کە ئەم شتانەم دەبینی، یەکسەر پەردەیەکی تر لە بەردەم ئەندێشەمدا لادرا.. بینیم:

هەروەك گەردوون، کە مرۆڤێکی گەورەیە و بە زمانی حاڵ و بە زمانی ئامادەیی و پێویستیی سروشتیی زۆر لە بەشەکانی و، تەنانەت بە زمانی گوفتاری خاوەن هەستانی بوونەوەرانی ناوی دەڵێت: ﴿**إيّاكَ نعبدُ وإيّاكَ نستعين**﴾ و، بەمەش بەندایەتیی خۆیان لە بەرامبەر پەروەردگاریێتیی میهرەبانی بەدیهێنەری خۆیانەوە دەردەخەن.. جەستەی منیش، کە ئەم گەردوونە بچووکەیە، وەك جەستەی هەموو نوێژکەرێکی تر لەو جەماعەتە یەکجار مەزنەدا بە هەموو گەردیلە و هێز و هەست و نەستێکیەوە و، بە زمانی گوێڕایەڵی و پێویستی و، لە بەرامبەر پەروەردگاریێتیی بەدیهێنەریەوە دەڵێت: ﴿**إيّاكَ نعبدُ وإيّاكَ نستعين**﴾!

بەمەش گوێڕایەڵی و ملکەچیی خۆی بۆ فەرمان و ویستی خوای گەورە دەردەبڕێت.. هەروەها بینیم کە ئەو جەماعەتە بە هەموو گەردیلە و هێز و هەست و نەستێکیەوە و، هەموو ساتێك پێداویستییەکانی خۆی دەخاتە بەردەم چاودێریی بەدیهێنەرە مەزنەکەی و لە پێش چاوی یارمەتی و میهرەبانییەکەیدا پێشکەشی دەکات.. ئنجا بەوپەڕی سەرسووڕمانەوە ئەو نهێنییە بەرزەم بینی کە لە نوێژی جەماعەتدا هەیە و، چاوم بە موعجیزەی جوانی (نوون)ی ﴿**نعبدُ**﴾ کەوت و، ئەو گەشتە ئەندێشەییەم لای دەرگای ئەو (نوون)ەدا بە ئەمانەت سپارد کە لێیەوە هاتبوومە ژوورەوە و.. وتم: (الحمد لله) و، هەوڵم دا کە بە زمانی هەرسێ کۆمەڵەکانەوە – کە هاوەڵی گەورە و بچووکم بوون لەو گەشتەدا – بڵێم:

﴿**إيّاكَ نعبدُ وإيّاكَ نستعين**﴾!

وا ئێستا پێشەکییەکە تەواو بوو. با بگەڕێینەوە سەر باسەکەی خۆمان، کە ئاماژەیەکی پوختە بۆ ئەو بەڵگەیەی: ﴿**إيّاكَ نعبدُ وإيّاكَ نستعين**﴾ ئاماژەی بۆ دەکات:

یەکەم: ئێمە بە چاوی خۆمان لە سەرتاسەری گەردوون بە تایبەت لە سەر زەویدا کارایی و بەدیهێنەرێتی‌یەکی بەسام و شکۆ و بەردەوام لەوپەڕی ڕێکوپێکیدا دەبینین..

هەروەها لە ناوەندی ئەم کارایی و بەدیهێنەرێتی‌یەدا پەروەردگارێتی‌یەکی ڕەها و میهرەبان و کارساز دەبینین کە بەدەم هاوار و داوای یارمەتیدان و دوعا و پاڕانەوەی بەکردەوە و زمانی حاڵ و گوفتاری چەندین زیندەوەری لەژمارە بەدەرەوە دەڕوات، بە چەشنێك کە ئەوپەڕی چاودێری و کەماڵی حیکمەتی تێدایە.. هەروەها لە ناوەندی ئەم پەروەردگارێتی و دیاردانەی گیرابوونی دوعای بەکردەوەی هەموو زیندەوەرێك بە شێوەیەکی سەربەخۆ، درەوشانەوەی خوایەتی‌یەکی ڕەها و پەرستراوی‌یەکی گشتی دەبینین لە بەرامبەر هەزاران بەندایەتیی سروشتی و ئیختیاری‌یەوە، کە هەموو بوونەوەران بە تایبەت زیندەوەران، بە تایبەت تر سەرجەم دەستە و بەشەکانی مرۆڤ ئەنجامی دەدەن. کە ئەمەش ژیریی ساغ و ئیمان دەیبینن، هەروەك سەرجەم کتێبە ئاسمانی‌یەکان و گشت پێغەمبەرە بەڕێزەکانیش - دروودی خوایان لەسەر بێت - ڕایان گەیاندووە.

دووهەم: سەرقاڵ بوونی هەریەك لەو سێ جەماعەت و کۆمەڵەی کە لە پێشەکی‌یەکەدا باس کران و بەو شێوەیەی (نوون)ی ﴿نعبدُ﴾ هێمای بۆ کردن، بە چەندین پەرستشی سروشتی و ئیختیاری و چەندین شێوەی جیا جیا و هەموویان پێکەوە، بە بێ گومانی بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە ئەو بەندایەتی‌یەیان شوکرانەبژێری‌یەکە لە بەرامبەر خوایەتی‌یەکی پەرستراودا و، چەند شایەتی‌یەکی گومان بڕن لە سەر پەرستراوێکی خاوێن..

ئنجا هەریەك لەو سێ دەستە و کۆمەڵە ناوبراوە و، هەریەك لە تاك تاك و دانە دانەکانیشیان - هەر لە کۆی گشتیی گەردوونەوە تا دەگاتە گەردیلەکانی یەك جەستە - هەریەکەیان داواکاریی فیعلی و زمانی حاڵی خۆی هەیە کە داوای یارمەتیی لە پەروەردگاری پێ دەکات. هەروەك هەریەکەیان دوعا و نزای تایبەت بە خۆی هەیە، وەك لە هێمای (نوون)ی ﴿نستعین﴾ەوە دەردەکەوێت..

جا کارکردن بۆ یارمەتیدانی هەریەکەیان و فریاگوزاری‌یان و گیرا کردنی دوعاکانیان، شایەتێکی ڕاستە و هەرگیز شوبهە و گومان قبووڵ ناکات لەسەر کارسازێکی بەسۆز و میهرەبان.

بۆ نموونە:

وەك لە (وتەی بیست و سێهەم)دا باس کراوە: گیرابوونی هەر سێ جۆرە دوعاکـان کە سەرجەم بوونەوەرانی سەر ڕووی زەوی دەیکەن، بە شێوەیەکی یەکجار دەراسا و بـە چەشنێك کە لە حسابدا نەبووە، شایەتی‌یەکی بێ‌گومان دەدات لە سەر پـەروەردگارێکی میهرەبان و فریادڕەس.

بەڵێ، هەروەك بە چاوی خۆمان گیرابوونی دوعای هەموو ناوك و تۆوێك دەبینین کـە بە زمانی توانا و لێهاتنی لە بەدیهێنەری دەپاڕێتەوە کە بیکات بە گوڵە گەنم یان درەخت، بـە هـەمان شێوە نـاردنی ڕزق و ڕۆزی بـۆ هـەموو زینـدەوەران دەبینـین لـەو شـتانەدا کـە دەسـتیان پێـی ناگـات و، پێداویستی‌یەکانیان دەدرێتـێ و ئـەو داواکاری‌یانـەی کـە لـە دەرەوەی وزە و توانای خۆیاندان و بە زمانی پێویسـتیی سـروشـتی لـە خـوای گـەورەی تاك و تەنیا داوای دەکەن، هەموو ئەو دوعا و داواکاری‌یانەیان گیرا دەبێت.

جا ئەم هەموو دوعا گیرابوون و یارمەتی و بەدەمـەوە هاتنانـە، بـە بێ‌گومـانی، شـایەتی ڕاستن لە سەر بەدیهێنەرێکی بەخشندەی ئەوتۆ کە سەرجەمی ئەو دوعایانە گیرا دەکـات کـە لـە زمـانی پێویسـتیی سروشـتی‌یەوە دەردەچـن و پێشـکەش دەکرێـن، وەك بـە چـاوی خۆمـان دەیبینـین.. هـەروەها چـەندین بوونـەوەری بـێ هەسـت و سـەیر دەخاتـە گـەڕ بـۆ فریـاگوزاری و یارمـەتیدانی ئـەو زیندەوەرانـە لـە گونجـاوترین کـاتدا و بـە تـەواوترین حیکمەت و دانایی.

جا بە گوێـرە و بـە پێـوەری گیرابوونی ئەم دوو بەشـەی دوعـا، گیرابوونی دەراسـای سەرجەم جۆرەکانی تری دوعا کە بە زمانی گوفتار پێشکەش دەکرێن، بە تایبەت دوعـای پێغەمبەران - درووودیان لەسەر بێت - و، دوعای مرۆڤانی تایبەتمەند، شـایەتی لەسـەر ئـەو بەڵگەی یەکتایی‌یە دەدات کە لە ﴿**إيّاكَ نعبدُ وإيّاكَ نستعين**﴾دا هەیە.

○ **وشەی شەشەم:** ﴿**إهدِنا الصِرَاطَ المُستَقيمَ**﴾ ئاماژەیەکی یەکجار پوخت بـۆ ئـەو بەڵگەیەی کە لەم وشەیەدا هەیە، ئەمەی خوارەوەیە:

هەروەك کورت ترین ڕێ لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر بریتی‌یە لە (ڕاستە شەقام)..

هەروەك کورتترین هێڵ لە نێوان خاڵێك و خاڵێکی تری دوور لەو بریتی‌یە لـە (ڕاستە هێڵی نێوانیان)..

بە هەمان جۆر، ڕاست ترین ڕێ لە شتانی مەعنەویدا و لە ڕێگا مەعنەوی و قەلبی‌یەکانیشدا کە لە هەموویان ڕاست تر بێت بریتی‌یە لە (کورت ترین و ئاسان ترینیان)..

بۆنموونە:

سەرجەمی ئەو بەراوردانەی کە پەیامەکانی نوور لە نێوان ئیلحاد و کوفردا سازیان داوە، بەویەڕی بێ گومانی ڕوونی دەکەنەوە کە: ڕێگای ئیمان و تەوحید کورت ترین و ڕاست ترین و ئاسانترین و ڕاستەشەقام ترینی ڕێگاکانە. بەڵام ڕێی کوفر و ئینکاری کردن تابڵێی دوور و درێژە و، گەلێ مەترسی و گیروگرفتیشی تێدایە.

جا بێ گومان ئەم گەردوونەی کە بە ڕێگایەکی خاوەن ئیستیقامەت و داناییدا دەبرێت بەڕێوە، کە ئەویش کورت ترین و ئاسانترین ڕێ‌یە لە هەموو شتێکدا، هەرگیز ناگونجێ حەقیقەتی "شیرك" و "کوفر"ی تێدا جێ بێتەوە. کەچی ڕاستی‌یەکانی ئیمان و تەوحید هێندە بۆ ئەم گەردوونە پێویستن کە وەك پێویستیی خۆر وان بۆ جیهان.

هەروەها ئاسانترین و سوودبەخشترین و کورت ترین و بێوەی ترین ڕێ لەمەڕ خووڕەوشتەکانی مرۆڤ لە ناوەندی ڕاستەشەقام و ئیستیقامەتدایە..

بۆنموونە:

ئەگەر هێزی "ژیری"ی مرۆڤ ناوەندە سنوور لە دەست بدات، کە بریتی‌یە لەو دانایی و ڕاستەشەقامەی ئاسان و سوودبەخشە، ئەوا بە زیادەڕەوی و گوێ پێ نەدان دەکەوێتە نێوان جەربەزەیی‌یەکی زیانبەخش و کەودەنی‌یەکی پڕ لە گیروگرفت. ئیتر لە ئەنجامی ئەمەوە و لە ڕێ‌یەکی درێژخایەندا دووچاری گەلێ دەردیسەری دەبێت.

هێزی "توڕەیی" مرۆڤیش گەر ڕێی "ئازایەتی" نەگرێتە بەر، کە ڕاستەشەقام و ناوەندە ڕێ‌یە، ئەوا بەهۆی زیادەڕەوی‌یەوە دەکەوێتە خوارەوە بۆ ناو هەڵەشەیی و خۆسەپاندنێکی زۆر زیانبەخش و ستەمێکی ناشیرین و، بەهۆی گوێ پێ نەدانیشەوە بەردەبێتەوە بۆ ناو چەندین ترس و بیمی نابەجێ و سەرشۆڕکەر و ئازاربەخش، ئیتر لە ئەنجامی ئەوە و لە ئاکامی هەڵەی گەورەی لەدەستدانی سنووری ڕاستەشەقام، بە ئازارێکی بەردەوامی ویژدانی‌یەوە دەتلێتەوە.

هەروەها ئەو هێزە "شەهوانی"یەش کە لە مرۆڤدا هەیە، ئەگەر ڕێی بێوەیی ڕاستەشەقام و داوێن پاکی ون بکات، ئەوا بەهۆی زیادەڕەوی‌یەوە بەردەبێتەوە بۆ ناو داوێن پیسی و ڕەفتاری نابەجێ و گێچەڵاوی، بە گوێ پێ نەدانیش دووچاری سەرکوت کراوی دەبێت. واتە لە چێژ و لەزەتی نیعمەتەکان بێ‌بەش دەبێت و، لە ئاکامی ئەمەشدا بە ئازاری مەعنەویی ئەو نەخۆشی‌یەوە دەتلێتەوە.

بەم جۆرە و بە قیاس لەسەر ئەمانەی باس کران، دەردەکەوێت کە"ئیستیقامەت" (واتە: ڕاستەشەقام) بەسوودترین و ئاسانترین و کورت ترین ڕێ‌یە لە نێوان هەموو ئەو ڕێ‌یانەدا کە مرۆڤ لە ژیانی کەسی و کۆمەڵایەتیدا دەیانگرێتە بەر، خۆ ئەگەر مرۆڤ ئەو ڕاستەشەقامە لە دەست بدات و ونی بکات، ئەوا ئەو ڕێگایانەی تر کە ناچار دەبێت بیانگرێتە بەر گەلێ دوور و درێژ و پڕ لە گیروگرفتی زیانبەخش دەبن سەبارەت بەو.

واتە: ﴿إهدِنا الصِرَاطَ المُسْتَقِيمَ﴾ دوعایەکی گشتی و بەندایەتی‌یەکی فراوانە، هەروەك ئاماژەیەکە بۆ بەڵگەیەکی تەوحید و وانەیەك لە دانایی و فێرکردنی ڕەوشتە بەرزەکان.

○ **وشەی حەوتەم:** کە بریتی‌یە لە ﴿**صراطَ الَّذينَ أنعمْتَ عليهِم**﴾.

ئاماژەیەکی کورت بۆ ئەو بەڵگەیەی کە لەم وشەیەدا هەیە، ئەمەی خوارەوەیە:

یەکەم: مەبەستی لە: "عليهم" کێن؟!

ئەم ئایەتە پیرۆزە تەفسیری دەکات:

﴿**فأُولئِك معَ الَّذين أنعمَ اللهُ عليهِم مِنَ النبيينَ والصّدّيقِينَ والشُّهداءِ والصالحين**﴾(النساء: ٦٩)..

چونکە ئەم ئایەتە پیرۆزە ئەو چوار دەستەیە ڕوون دەکاتەوە کە لەناو جۆر و ڕەگەزی مرۆڤدا نیعمەتی گرتنەبەری ڕاستەشەقامیان بەدەست هێناوە. ئەوەتا بە ﴿**والنبيين**﴾ ئاماژە بۆ سەروەریان حەزرەتی محەممەد ﷺ دەکات و، بە ﴿**الصديقين**﴾یش بۆ حەزرەتی ئەبوبەکری صیددیق – خوای لێ ڕازی بێت – و، بە ﴿**والشهداء**﴾یش ئاماژە بۆ حەزرەتی عومەر و عوسمان و عەلی دەکات، خوایان لێ ڕازی بێت.

ئەم ئایەتە پیرۆزە هەواڵێکی غەیبی ڕادەگەیێنێت و، بریسکەیەکی ئیعجاز پیشان دەدات و، دەری دەخات کە ئەوانەی دوای پێغەمبەر ﷺ دێن: حەزرەتی صیدیق و، پاش ئەویش حەزرەتی عومەر و عوسمان و عەلی - خوایان لێ ڕازی بێت - دێن و یەك لە دوای یەك خەلافەت دەگرنە دەست و هەرسێکیان شەهید دەبن.

دووهەم: ئەم چوار دەستەیەی کە خاوەنی جوانترین ڕەفتار و ڕاستگۆترین و ڕێکوپێکترین کەسانی گرۆی مرۆڤن، بە هەموو توانایەکیان و بە چەندین بەڵگە و موعجیزە و کەرامەت و کەشفیاتی لەژمارەبەدەر، خەڵکیان بۆ لای ڕاستیی "تەوحید" بانگ کردووە و زۆرینەی ئادەمیزادیش هەر لەسەردەمی حەزرەتی ئادەمەوە - دروودی لەسەر بێت - تەسدیقی دەعواکەی ئەوانیان کردووە. کەواتە بێ گومان دەبێ ئەو ڕاستییە هێندەی بێ گومانیی چەسپاویی خۆری ئاسمان بێ گومان و چەسپاو بێت.

لەبەر ئەوە، یەکگرتنی ئەم کۆمەڵە زۆرەی هەڵبژاردە باشەکانی گرۆی ئادەمیزاد، کە ڕاستی و دادپەروەریی خۆیان بە سەدان موعجیزە و بەڵگەی لەژمارەبەدەر چەسپاندووە و، لە بابەتە ئیجابییەکانی وەك: "تەوحید" و "پێویستیی بوون"ی بەدیهێنەردا یەکیان گرتوە، خۆی لە خۆیدا بەڵگەیەکی هێندە گومان بڕە کە هەموو دوودڵییەك دەباتە دواوە و دەیسڕێتەوە.

بەڵێ، ئەو ڕاستییە مەزنەی کە ئەو چوار دەستە ناوبراوە ئیمانیان پێ هێناوە، کە ڕێك و ڕاسترینی ڕەگەزی ئادەمیزادن، کە ئادەمیزادیش لەخۆیدا ئاکامی گرنگی بەدیهێنانی گەردوون و جێنشینی زەوییە و، لە هەموو زیندەوەرانی تر ئامادەیی زیاتری تێدا جەم بووە و لە هەموو شیان پلەی بەرزترە، بگرە ئەو چوار دەستەیە ڕاستگۆترین ڕابەری تەسدیق کراوی نەوەی ئادەم و پێشەوایانن لە کەماڵاتدا..

هەموو ئەوانە، بە یەکدەنگی و یەکگرتن هەواڵی ئەو ڕاستییەیان ڕاگەیاندووە کە ئیمانیان پێ هێناوە و، بە شێوەیەکی بێ گومان و بە "حق الیقین" و "علم الیقین" و "عین الیقین" باوەڕیان پێ بووە و، بە ڕادەیەك لێی دڵنیا بوون کە هیچ شتێك ئەو دڵنیاییەیان نەبزوێنێت و، سەرانسەری گەردوون و سەرجەم بوونەوەرانی ناوی دەکەن بە بەڵگە لەسەر ئەو ڕاستییە..

ئایا ئەو کەسەی کە ئەم ڕاستییە مەزنە نازانێت و ئینکاریی دەکات، تاوانێکی لەسنوور بەدەر ئەنجام نادات؟ ئایا شایانی سزایەکی هەمیشەیی نییە؟

○ **وشەی هەشتەم:** کە بریتی‌یە لە: ﴿**غيرِ المغضوب عليهم ولا الضّالين**﴾.

ئەمەی خوارەوە ئاماژەیەکی پوختە بۆ ئەو بەڵگەیەی کە لەم وشەیەدا هەیە:

مێژووی ئادەمیزاد و کتێبە پیرۆزە ئاسمانی‌یەکانیش، بە یەکدەنگی و یەکگرتن و پشت بەستنیان بە تەواتور و هەمەکی‌یە چەسپاوەکان و زانیاری و بینینەکانی ئادەمیزاد و بە شێوەیەکی ڕاشکاو، هەواڵێکی بێ گومان و چەسپاومان دەدەنێ کە:

گیرابوونی غەیبی و نائاسایی هەزاران جارەی داواکاری‌یەکانی پێغەمبەران - درووديان لەسەر بێت - کە خاوەن و ڕێڕەوانی ڕاستەشەقام(صراط المســــتقيم)ن و، هاتنەدیی خودی خواست و داواکاریی‌یەکانیان.. هەروەها داباریني غەزەب وموسیبەتە ئاسمانی‌یەکان بەسەر کافرانی دوژمنانی ئەواندا بە سەدان ڕووداو، ئەم دیاردەیە بە بێ گومانی بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە ئەم گەردوونە و ڕەگەزی ئادەمیزاد لە گەردووندا پەروەردگارێکی فەرمانڕەوای دادگەری بەخشندە و خاوەن عیززەت و کارساز و بەڕێوەبەری هەیە کە لە لایەن خۆیەوە ڕزگاری و سەرکەوتن بە چەندین پێغەمبەری بەڕێزی وەك حەزرەتی نووح و ئیبراهیم وموسا و هوود و صالح - درووديان لەسەر بێت - لە چەندین ڕووداوی مێژوویی گەورەدا بەخشیوە و، لە هەمان کات و هەر لە دنیادا چەندین موسیبەتی ئاسمانی و سامناکی بەسەر چەندین هۆز و نەتەوەی کافر و ستەمکاردا لە بەرامبەر تاوانەکانیانەوە باراندووە، چەشنی سەموود و عاد و فیرعەون.

بەڵێ، مێژووی مرۆڤ هەر لە سەردەمی حەزرەتی ئادەمەوە تا ئێستا دوو تەوژمی گەورە و دوو زنجیرە ڕووداوی دژ بە یەکی بەخۆیەوە دیوە:

یەکەمیان: ڕێڕەوانی ڕێبازی پێغەمبەرێتی و ئەهلی صەلاح و ئیمانن کە بەهۆی گرتنەبەری ڕێی ڕاستەشەقام (صراط المستقيم)ەوە نیعمەت و بەختەوەریی هەردوو دنیایان بەدەست هێناوە. ئەوەبوو بە ڕەفتاری ڕاست و هەوڵی ڕێك و تەواوی ئەوان جوانیی پێکەوەگونجان و ڕێسا و ڕێکوپێکی و کەماڵی گەردوون دەرکەوت و، لە ئەنجامی ئەمەشدا لوتف و سۆزی پەروەردگاری جیهانیان و بەختەوەریی هەردوو دنیایان بە دەست هێنا و بوون بە هۆکاری ئەوەی کە پلەی مرۆڤ هەتا پلەی مەلائیکەتەکان، تەنانەت بڵندتریش، بەرز ببێتەوە، بگرە هەر لە دنیادا بە هەشتێکی مەعنەوی‌یان بۆ خۆیان و ئەهلی ئیمان بە دەست هێنا، سەرباری بەختەوەریی هەمیشەیی ئەودنیا.. هەموو ئەمانەش بەهۆی نهێنیی ئیمانەوە.

تەوژمی دووهەم: ئەوانەن کە ڕێیان ون کردووە و بەهۆی زیادەڕەوی، یان گوێ پێ نەدانەوە "ژیری"یان کردووە بەهۆی ئەشکەنجە و ئامێری ئازار و، گرۆی مرۆڤیان دابەزاندە چەندین پلەی لە هی ئاژەڵ نزمتر. بەمەش شایستەیی غەزەبی خوایان بەدەست هێنا و، لە سزای ستەمەکانیان هەر لەدنیادا زللەی موسیبەتەکانیان بەسەردا داباری.

جگە لەوەش کە بەهۆی ئەو گومڕاییەی تێی کەوتوون و لە ڕێی ئەو ژیرییەی کە پەیوەندیی بە هەموو بوونەوەرانەوە هەیە، گەردوونیان کردووە بەجێی خەم و ئازار و ماتەمینگایەکی گشتی و قەسابخانەیەکی چەپەڵ بۆ زیندەوەران، کە لە گێژاوی جودایی و نەماندا دەتلێنەوە و، لە دید و ڕوانینی ئەواندا پشێوی و هەڕەمەکێتی هەموو ئاسۆیەکی گرتووەتەوە. بۆیە هەر لە دنیادا گیان و ویژدانی مرۆڤی گومڕا لە چوارچێوەی دۆزەخێکی مەعنەویدایە و، خۆی شایستەی تۆڵە و ئازارێکی سەختی قیامەت کردووە.

بەم جۆرە، ئەم ئایەتە پیرۆزەی کۆتایی سوورەتی فاتیحە: ﴿**الَّذينَ أنعمْتَ عليهم غيرِ المغضوبِ عليهم ولا الضَّالين**﴾ ئەم دوو تەوژمە ڕوون دەکاتەوە.

سەرچاوە و بناغە و ڕابەری سەرجەمی ئەو بەراوردانەی کە لە پەیامەکانی نووردا هەن، ئەم ئایەتە پیرۆزەیە.

جا لەبەر ئەوەی پەیامەکانی نوور لە ناوەندی سازدانی سەدان بەراورددا ئەم ئایەتەیان تەفسیر کردووە، ئەوا ڕوونکردنەوەیان بەو پەیامانە دەسپێرین و، لێرەدا تەنها ئەم ئاماژەیەمان پێ سەروزیادە.

○ **وشەی نۆهەم**: بریتییە لە (**آمين**).

ئاماژەیەکی یەکجار پوخت بۆ ئەم وشەیە، ئەمەی خوارەوەیە:

مادەم (نوو ن)ی ﴿**نعبدُ**﴾ ، ﴿**نستعين**﴾ هەر سێ کۆمەڵە مەزنەکانمان بۆ ڕوون دەکاتەوە، بە تایبەت کۆمەڵی یەکتاپەرستانی جیهانی ئیسلام، بە تایبەت تر ملیۆنەها نوێژکەر کە هەموویان لە یەك کاتدا نوێژ ئەنجام دەدەن و، ئەم نوونە دەمانخاتە ڕیزی ئەوانەوە و ڕێیەکی ڕاستمان لە بەردەمدا دەکاتەوە، تاکو بەشێك لە دوعاکانی ئەوان بەدەست بهێنین و تەسدیقی ئەوانمان دەست بکەوێت و، لەو ڕووەوە کە ئەوانیش هەمان گوفتار دەڵێنەوە کە ئێمە دەیڵێین، جۆرە شەفاعەتێکی ئەوانمان دەست بکەوێت.. ئێمەش

بە هەمان جۆر کاتێ دەڵێین: (**آمین**) پشتی دوعای ئەو نوێژخوێنە یەکتاپەرستانە دەگرین و تەسدیقی دەعواکەیان دەکەین و، بە وشەی "**آمـــــین**" ئومێدەواری ئەوەین کە خوای گەورە داوای یارمەتی و شەفاعەتی ئەوان گیرا بکات و، بەم کارەش پەرستن و دوعا و داوا جوزئی‌یەکەی خۆمان دەکەین بە پەرستن و دوعا و داوایەکی هەمەکی لە بەرامبەر پەروەردگاریتی‌یەکی هەمەکی و گشتی‌یەوە.

واتە: وشەی "**آمین**" هەمەکێتی‌یەکی فراوان بەدەست دەهێنێت. تەنانەت دەکرێ بەهۆی برایەتیی ئیمان و یەکێتیی ئیسلام و لە ڕێی چەندین ڕادیۆی مەعنەوی و پەیوەندیی یەکبوونی کۆمەڵێك کە زیاتر لە ملیۆنەها نوێژکەری ڕیز بەستووی نوێژ لە مزگەوتی جیهانی ئیسلامدا پێکهاتوون (**آمین**)ەکەمان ببێت بە ملیۆنەها (**آمین**)[1].

---

(١) بەم جۆرە ئەگەر مرۆڤێکی عەوام شتێکی بە قەدەر ناوکە خورمایەك لەمە دەست بکەوێت، ئەوا ئەو مرۆڤە کامڵەی کە لە لایەنی ڕۆحی‌یەوە پلەی بەرز بووەتەوە هێندەی دارخورمایەك بەشی خۆی وەردەگرێت، هەر کەسەو بەپێی پلەی خۆی. بەڵام کەسێك کە هێشتا پلەی بەرز نەبووەتەوە نابێ لە کاتی خوێندنی فاتیحەدا بە ئەنقەست بیر لەم واتایانە بکاتەوە(*) تاکو ئارامی و دڵنیایی ئەو تێك نەدات. خۆ کاتێ گەیشتە پلەیەکی وا ئەو واتایانە هەر بۆ خۆیان پەیدا دەبن و سەر هەڵدەدەن. (دانەر).

(*) لەبارەی وشەی (بە ئەنقەست) کە لەم پەراوێزەدا هاتووە پرسیارمان لە مامۆستا کرد. وا لە خوارەوەدا دەقی وەڵامەکەیمان نووسی‌یەوە:

بە ناوی قوتابیانی نوور
لە قوتابخانەی یووسفیی سێ‌هەم
(جەیلان)

پێم وایە کە دەکرێ بیر لە واتا بەرز و فراوانەکانی تەحیات و فاتیحە بکرێتەوە، بەڵام نەك بە ئەنقەست و ڕاستەوخۆ، بەڵکو بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ، چونکە ئەو شتەی کە جۆرە بێ‌ئاگایی‌یەك بۆ دڵی مرۆڤ فەراهەم دەهێنێت بیرکردنەوەیەتی لە درێژەی ئەو واتایانە، بەڵام پوختە واتاکانیان بێ‌ئاگایی دەرەوێنێتەوە و پەرستش و پاڕانەوەکەشی ڕووناك دەکاتەوە. لێرە بەها بەرزەکانی نوێژ و فاتیحە و تەحیات بە تەواوی دەردەکەون.

مەبەستیش لە (خۆ سەرقاڵ نەکردن بە ئەنقەست و ڕاستەوخۆ) کە لە کۆتایی بەشی دووهەمدا هاتووە، ئەوەیە کە:

خۆ خەریك کردن بە درێژەی خودی ئەو واتایانە هەندێ جار نوێژ لە بیری مرۆڤ دەباتەوە و لەوانەشە ئارامی و ئامادەیی دڵ تێك بدات. دەنا من لە خۆمدا هەست بە سوودە مەزنەکانیان دەکەم، گەر بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ و بە پوختی بیریان لێ بکەمەوە. (دانەر).

بسم الله الرحمن الرحيم

وبه نستعين

بەشی سێهەم

لە تەنها یەك دەرس كە لە سێهەم قوتابخانەی یوسفیدا وترایەوە

پێشەكی

بەشی دووهەم بە فەرمانێكی مەعنەویی سوورەتی "فاتیحە"ی نوێژ نووسرا یەوە كە لە ڕێژنەی ڕووناكیی وشەی شایەتمانی: "أشهد أن لا إله إلا الله" سەرچاوەی گرتبوو..

ئەم بەشی سێهەمەش - كە ناچار بووم بینووسم - سێ هۆكار هەبوون بۆ نووسینیان - كە ئێستا ڕوخسەت نەدراوم ڕوونیان بكەمەوە - بە بێداركردنەوەیەكی مەعنەویی ڕستەی: "أشهد أن محمداً رسول الله" و، ڕێژنەی نووری ئەو ئایەتەی كە لە كۆتایی سوورەتی (الفتح)دایە و پێنج موعجیزەی دەرخستووە، نووسیم. كە بریتییە لە:

﴿هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللهِ شَهِيداً ۞ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمآءُ بَيْنَهُمْ تَراهُمْ رُكَّعاً سُجَّداً يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللهِ وَرِضْواناً سِيماهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذلكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْئَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْراً عَظِيماً﴾ (الفتح: ٢٨-٢٩).

بەڵام درێژە پێدان و ڕوونكردنەوە و بەڵگەكانی ئەم بەشە بە پەیامی (موعجیزاتی ئەحمەدی) دەسپێرم كە لە ناوەندی كۆمەڵە پەیامی (زولفەقار)دا بڵاو كراوەتەوە و، بە (الحزب النوري)ش كە بە زمانی عەرەبی دانراوە.

بەڵام لێرەدا سێ ئاماژەی یەکجار کورت و پوختی بۆ دەکرێت. لە ئاماژەی دووهەم و سێهەمیشدا شتێك دەنووسرێت کە وەك تەرجەمەی تایبەتیی شایەتمانی (محمد رسول الله) بێت لەم پەیامە بچووکەی کە لێرەدا دانراوە و لە (خلاصـــة الخلاصـــة)ی (الحزب النوري العربي) وەرگیراوە، کە ئەویش ویردی بەردەوامی منە و، بیرکردنەوەیەکە بە زمانی عەرەبی نووسراوە و، هەردەم لەگەڵ وشەی شایەتمان و لە ناوەندی زیکرەکانمدا دووبارەی دەکەمەوە.

❍ ئاماژەی یەکەم:

ئەم محەممەدەی ﷺ کە بە پەرستشێکی هەمەکی و ناساندنی پەروەردگاری شکۆمەندی خۆی پێشوازیی لە دیاردەکانی پەروەردگارێتیی پەروەردگاری جیهانیان و هەمیشەیی خوایەتی‌یەکەی و نیعمەتە لەژمارەبەدەرەکانی ئەو خوایە کردووە.. ئەم پێغەمبەرە بەڕێزە ﷺ بە ئەندازەی بوونی خۆر بۆ ئەم گەردوونە بوونی ئەویش بۆ گرۆی مرۆڤ پێویستە. چونکە هەر ئەوە مامۆستای هەرە مەزن و پێغەمبەری هەرە گەورەی گرۆی ئادەمیزاد و مایەی شانازیی جیهان و شایستەی گوفتاری (لولاكَ لولاك لما خلقت الأفلاك)[1].

جا هەروەك حەقیقەتی محەممەدی بوو بە هۆی بەدیهێنانی جیهان و، ئاکام و کاملترین بەروبوومی بەدیهێنانی ئەم جیهانەیە، بە هەمان جۆر و بەهۆی ئەو حەقیقەتە و لەبەر پێغەمبەرایەتی‌یەکەی ئەو، کەماڵاتی ڕاستەقینەی سەرجەمی بوونەوەرانیش دێنەدی. چونکە دەبن بە چەندین ئاوێنەی باقی و هەتاهەتایی بۆ خوای گەورەی خاوەنی جوانی و شکۆمەندی و هەمیشەیی و، سیفەتە شکۆمەند و ئاسەوارە بەنرخەکانی ئەو لە خۆیاندا دەردەخەن کە لە شێوەی کارە سەرتاپا دانستەکانیدایە و.. چەند نامەیەکی ڕەوانی ئەون لە لایەن خۆیەوە ناردوونی و.. هەڵگری جیهانێکی باقی و هەمیشەیین و.. خانەیەکی بەختەوەریی هەمیشەیی و دواڕۆژی هەتاهەتایی ئەوتۆ بەرهەم دەهێنن کە سەرجەمی خاوەن هەست و شعوورەکان تاسەمەندن بۆی. هەموو ئەم ڕاستی‌یانە و ڕاستی‌یەکانی تر، تەنها بە حەقیقەتی محەممەدی و ﷺ پێغەمبەرایەتی‌یەکەی ئەو دێنەدی.

---

(١) لەسەر "لولاك.. لولاك" زۆر وتراوە، چ لە بارەی سەنەدەوە و چ لەبارەی واتاکەیەوە. لە هەمووی جوانتر وتەکەی (علي القاري)یە کە دەڵێت: "هەرچەند لە سەنەددا لاوازە، بەڵام واتاکەی ڕاستە". بڕوانە: "شـــرح الشفا لعلي القاري ١/٦".. بۆزانینی ئەوەش کە ئەم وتەیە واتاکەی ڕاستە و خوای گەورە لەبەر پێغەمبەر ﷺ گەردوونی دروستکردووە، بڕوانە: (الفتاوى لابن تيمية ج ١١/ص٩٦ - ٩٨ مجلد التصوّف). (وەرگێڕ)

لەبەر ئەوە.. هەروەك ئەم گەردوونە شایەتی‌یەكی گومان بڕی بەوپەڕی هێز و چەسپاوی و دامەزراوی دەدات لەسەر پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ، بە هەمان جۆر، گرۆی ئادەمیزاد و تەنانەت سەرجەمی خاوەن هەستەكان، لە پێشەنگیانەوە جیهانی ئیسلامی، هەر هەموویان پێكەوە شایەتی لەسەر ئەو مژدە بەهێز و درەخشانە دەدەن كە حەقیقەتی محەممەدی و پێغەمبەرایەتی‌یەكەی وەك مژدەیەك ڕایان گەیاندووە. ئەویش مژدەی ژیانی هەتاهەتایی‌یە كە مرۆڤایەتی هەمیشە بە ئەوین و شەوق و حەزێكی بەردەوام و بە زمانی‌هەموو ئەو هێزانەی لە ماهیەتیدا جەم بوون و بە زمانی توانا و لێهاتنەكانی و بە زمانی سەرجەم دوعا و پەرستش و لالانەوە و پاڕانەوەكانی، كە پێشكەشی خوای گەورە و بەتوانای دەكەن، دەپاڕێنەوە و داوای دەكەن و خوازیاری ژیانی باقی و هەمیشەیی و ڕزگار بوونن لە نەمان و هەڕەمەكێتی و ئیعدامی هەتاهەتایی و لەناوچوونی ڕەها و تەواوەتی، كە زۆر لە دۆزەخ ترس و ئازاری زیاترە..

ئنجا هەروەك گرۆی ئادەمیزاد شایەتی لەسەر ئەوە دەدات كە پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ مایەی شانازیی ئادەمیزادە و بەرێزترین بوونەوەرانە، بە هەمان جۆر نووسینی كردەوەی خێر و چاكەی ڕۆژانەی سێ‌سەد و پەنجا ملیۆن ئیمانداری هەموو چەرخ و سەردەمێكیش لە تۆماری كردەوە چاكەكانی ئەم پێغەمبەرە خۆشەویستەدا ﷺ بەپێی دەستووری (السبب كالفاعل).. هەروەها بەدەستهێنانی پلەوپایەیەكی هێندە بەرز لە لایەن ئەم پێغەمبەرەوە ﷺ كە بەهرەمەندی بەندایەتی‌یەكی هەمەكی و چەندین ڕێژنەی پەروەردگاریی ئەوتۆیە كە بە ئەندازەی خواپەرستیی سەدان ملیۆن، بەڵكو ملیارەها كەسی خواپەرستی چاكەكار دەبێت..

ئەمانەش شایەتی‌یەكی یەكجار بەهێزن لەسەر پێغەمبەرایەتی‌یەكەی.

❍ ئاماژەی دووهەم:

ئەم بڕگەیەی خوارەوە كە هەمیشە بیری لێ دەكەمەوە، یەكێكە لە ویردەكانم و، ئاماژە بۆ پتر لە بیست شایەتی دەكات لەسەر پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ. وا ناوەرۆكەكەی بە پوختی و كورتی دەهێنین. بڕگەكەش ئەمەیە:

[مُحمّدٌ رسولُ الله صادقُ الوعدِ الأمينُ بشهادة ظهوُرِه دفعَةً مع أُمّيّته بأكملِ دينٍ وإسلاميّةٍ وشرَيعةٍ وبأقوى إيمانٍ واعتقاد وعبادَة وبأعلى دعوةٍ ومناجاةٍ ودعواتٍ وبأعمِّ تبليغٍ وأتمِّ متانةٍ خارقاتٍ مثمراتٍ لا مثلَ لها][1].

---

(١) ئەم بڕگانەی كە لەناو ئەم جۆرە كەوانەدان [ ] لە دەقە ئەسڵی‌یەكەدا هەر بە عەرەبی هاتوون. (وەرگێڕ)

❖ **یەکەم دانە لەو شایەتی‌یانە:**

بەڵگەیەکی پێغەمبەرایەتی‌یە، کە لە یازدە حاڵەتی پێغەمبەرەوە ﷺ سەرچاوەی گرتووە. بەڵێ، وێڕای ئەوەی کە نەخوێندەوار بووە و فێری نووسین و خوێندن نەبووە، کەچی ئایینێکی لەگەڵ خۆیدا هێنا کە عاقڵان و فەیلەسووفانی چواردە سەدەی تووشی سەرسووڕمان کردووە و، پێش هەموو ئایینە ئاسمانی‌یەکان کەوتووەتەوە و، بێ ئەوەی ئەزموونێکی پێشووتری بووبێت بە تەنها یەکجار سەرکەوتنی بەدەست هێناوە.. کە ئەمەش حاڵەتێکی ناوازە و بێ وێنەیە..

هەروەها ئەو ئایینی ئیسلامەی کە لە گوفتار و کردار و حاڵەتەکانی ژیانی خاوێنی ئەو سەرچاوەی گرتووە و، ڕێنمایی کردنی بۆ سێ‌سەد و پەنجا ملیۆن مرۆڤ لە هەموو کاتێکدا، بە چەشنێ کە گیانی ئەوانی پەروەردە و دەروونیانی پاکژ و ژیری‌یانی ڕووناك کردووەتەوە و، ئەوانی بەرەو پێشکەوتنی مەعنەوی بردووە.. ئەمەش حاڵەتێکی تری ناوازە و بێ وێنەی ئەوە..

هەروەها شەریعەتێکی هێندە خاوێن و مەزنی لەگەڵ خۆیدا هێنا کە بە یاسا دادگەرەکانی پێنج یەکی گرۆی ئادەمیزادی لە ماوەی چواردە سەدەدا هێندە بە دادگەرانە بەڕێوەبرد کە پێشکەوتنی ماددی و مەعنەویی بۆ هێنایەدی.. ئەمەش حاڵەتێکی تری ناوازەی ژیانی ئەوە..

هەروەها بە ئیمان و باوەڕێکی هێندە قایم و مەحکەم و توندوتۆڵەوە هاتە مەیدان کە سەرجەمی ئەهلی حەقیقەتی هەموو کاتێك لەو پلە ئیمانی‌یەی ئەو بەهرەمەندی ڕێژنە و بەرەکەت بوون و، پێکەوە و بە یەك دەنگ تەسدیقی ئەوە دەکەن کە ئەم پێغەمبەرە ﷺ لە بەرزترین پلە و پایەدایە. ئەمە جگە لەوەی کە هیچ شوبهە و گومانێکی لە دڵی نەیار و دوژمنانی یەکجار زۆری ئەو کاتەدا بەجێ نەهێشت. کە ئەمەش بە ڕوونی دەری دەخات کە پێغەمبەر ﷺ لە هێزی ئیمانیشدا هاووێنەی نی‌یە و کەسێك نی‌یە کە لە ئیمانی بەرز و هەمەکیی ئەودا لەو بچێت..

هەروەها بەندایەتی و خواپەرستی‌یەکی هێندە مەزنی پیشان داوە کە سەرەتا و کۆتایی تێدا یەکخستووە، بێ ئەوەی لاسایی و چاولێکەریی هیچ کەسێك بکات و، لەمەشدا چاودێریی نهێنیی خواپەرستیی کردووە تەنانەت لە شڵەژاوترین کاتدا. ئیتر بەتەواوترین و ڕێکترین شێوە ئەو خواپەرستی‌یەی ئەنجام داوە. کە ئەمەش حاڵەتێکی تری ناوازەیە..

هەروەها بە چەشنێك لـە بـەردەم پـەروەردگاری بەخشندەی میـهرەباندا پاڕاوەتـەوە و دوعـای ناسـك و نیـانی كـردووە كـە هیـچ كەسـێك تـا ئێسـتا نەگەیشتووەتە پلـەی ئـەو پاڕانـەوە و موناجاتـەی ئـەو، سـەرباری بـەدوای یـەكدا هـاتنی بیروڕاكـان و سـوود وەرگرتنیشیان لە یەكتری.. بۆ نموونە: هـەزار و یـەك نـاوی جوانـی خـوای گـەورەی لـە موناجـاتی (الجوشـن الكبـیر)دا كـردووە بـە تكاكـاری دوعـا و پاڕانەوەكـەی. ئـەوەتا بەدیهێنەری مەزنی خۆی بە وەسفێكی هێندە ناوازە وەسف كـردووە كـە شـایانی بێـت و، بە چەشنێك ناساندوویەتی كە هەرگیز هاووێنەی نی‌یە..

هەروەها ئەوەش كە هیچ كەسێك لە ناسینی خوادا بەو پلەیە نەگەیشتووەتەوە كە ئـەو پێی گەیشتووە، حاڵەتێكی تری بێ وێنە و ناوازەی ئەوە..

هەروەها بەوپەڕی باوەڕ بەخۆبوونەوە خەڵكیی بۆ لای ئایینەكـەی بـانگ كـردووە و، بە ئازایەتی و چاو نەترساوی‌یەكی ئەوەندە بێ‌وێنە پەیامەكـەی گـەیاندووە كـە ناحـەزی و نەیاریی خـزم و مـام و دەوڵەتـە گـەورەكانی جیـهان و شـوێنكەوتەی ئایینـە ئاسمانی‌یـە پێشووەكان و دوژمنایەتی‌یان بۆ بانگەوازەكەی، هیچ چەشـنە تـرس و دوودڵی‌یـەكیان لـە دڵدا دروست نەكرد، بەڵكو تەحەددای هـەموو جیـهانیانی كـرد و بـە سـەر هەمووشیاندا سەركەوت.. ئەمەش حاڵەتێكی تری ناوازەیە..

هـەروەها كـۆی ئـەم هەشـت حاڵەتـە دەراسـا و بـێ وێنەیـە، شـایەتی‌یەكی لەوپـەڕی بەهێزیدا دەدەن لەسـەر ڕاسـتی و چەسپاویی بانگەوازەكـەی ئـەم پێغەمبـەرە ﷺ. كـە ئەمانەش چەند حاڵەتێكن مەودای دڵنیـا بوونـی لـە كارەكـەی و، ڕادەی گـەرموگوڕی و ئەندازەی باوەڕ بوونی پێی و، كەماڵی ڕاستی و دادگەریی ئەم پێغەمبەرە ﷺ دەردەخەن.

لە بەر ئـەوە، جیـهانی ئیسـلام ڕۆژانـە و لـە تـەحیاتی هـەموو دانیشـتنێكی نوێژدا و بـە ملیۆنەها زمان پیرۆزبایی لەم پێغەمبەرە بەڕێزە ﷺ دەكەن و، دەڵێن:

(السلام عليك أيها النبي ورحمة الله وبركاته)!

بەم كارەش ملكەچیی خۆیان بۆ ئەركی پێغەمبەرایەتیی ئـەو پێشـكەش دەكـەن و، ئەو مژدەیـە پشـت ڕاسـت دەكەنـەوە كـە پێغەمبـەری ئـازیز ﷺ سـەبارەت بـە بەختـەوەریی هەمیشەیی لەگەڵ خۆیدا هێناویـە و، لـە ئاسـتی ئـەو چاكەیـەی كـە پێغەمبـەر ﷺ ئەنجامی داوە و، ڕێیـەكی ڕاسـتی بـەرەو ئـەو ژیانـە هەمیشـەیی‌یە كردووەتـەوە كـە مرۆڤایـەتی بـە عیشق و سەودایەكی قوڵ و حەز و شەوقێكی سروشتی و یەقین و ئامادەیی‌یـەكی یـەكجار بەهێزەوە بـە دوایـدا عەودالـە، جیـهانی ئیسـلام بـە سوپاسـگوزاریی زۆر و پێزانینـەوە

پێشوازیی لێ دەکەن و، دەڵێن: (السلام علیك أیها النبي). ئیتر لەم ڕێیەوە بەخزمەت گەیشتن و چاوپێکەوتنێکی مەعنەویی ئەو زاتە مەزنە دەردەبڕن و، سڵاوی لێ دەکەن و، بە ناوی سێسەد و پەنجا ملیۆن، بەڵکو چەندین ملیار ئیماندارەوە، پیرۆزبایی لێ دەکەن.

❖ **دووهەم شایەتی،** لەو بیست شایەتی‌یە هەمەکی‌یانەی کە گەلێ شایەتیی لەخۆ گرتووە، بریتی‌یە لە:

[وبشهادة جمیع حقائق الإیمان علی تصدیقه].

واتە: ڕاستی‌یەکانی شەش پایەکانی ئیمان و هاتنەدی و ڕاستی و دروستی‌یان، شایەتێکی بێ گومان دەدەن لەسەر پێغەمبەرایەتی و ڕاستی و دروستیی حەزرەتی محەممەد ﷺ. چونکە کەسێتیی مەعنەویی ژیانی پێغەمبەرایەتی‌یەکەی و بناغەی هەموو دەعواکانی و حەقیقەتی پێغەمبەرایەتی‌یەکەی بریتی‌یە لەو شەش پایانەی ئیمان. لەبەر ئەوە، سەرجەمی ئەو بەڵگانەی کە هاتنەدیی ئەو پایانەی ئیمان دەچەسپێنن، لە هەمان کاتدا بەڵگەشن لەسەر ئەوەی کە پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ حەق و ڕاستە و، پشتگیری لێ کراوە.

هەروەك پەیامی (بەری درەختی ئیمان) و، پاشکۆکانی (وتەی دەهەم) بەڵگەی هەموو پایەکانی ئیمانیان لەسەر هاتنەدیی ئاخیرەت ڕوون کردەوە، بە هەمان جۆر یەك بە یەکی پایەکانی ئیمان لەگەڵ بەڵگەکانیاندا بەڵگەشن لەسەر پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ.

❖ **سێهەم شایەتیی هەمەکی،** کە هەزاران شایەتیی لەخۆ گرتووە:

[وبشهادة ذاته علیه الصلاة والسلام بآلاف معجزاته وکمالاته وعلوّ أخلاقه].

واتە: پێغەمبەر ﷺ وەك خۆر وایە، هەر خۆی بەڵگەیە لەسەر خۆی!

جا هەروەك پەیامی دەراسای (موعجیزاتی ئەحمەدی) بە چەندین ڕیوایەتی صەحیح زیاتر لە سێسەد موعجیزەی ئەوی چەسپاند، بە هەمان جۆر موعجیزەی دوو کەرت بوونی مانگ بە ئاماژەی پەنجەیەکی پیرۆزی ئەو، وەك ڕاشکاویی ئایەتی پیرۆزی: ﴿وانشقَّ الْقَمَرُ﴾ ڕایگەیاندووە..

هەروەها هەڵقوڵانی ئاو لە نێوان پێنج پەنجە پیرۆزەکانیەوە بە وێنەی پێنج کانیاو و، تێراو بوونی سوپایەکی تەواوەتی لەو ئاوە و شایەتی دانیان لەسەری، کە ئەمەش بە

چەندین ڕیوایەتی صەحیح و موتەواتیر پێمان گەیشتووە، وێڕای ئەوەی کە ئەم ڕووداوە دووجار و لە چەند شوێنێکی تردا دووپات بووەتەوە..

هەروەها هەڵدانی لەوێچێك گڵ بە هەمان دەستی پیرۆز بە سەر و ڕووی سوپای هێرش بەری دوژمندا و ڕۆشتنی ئەو گڵە بۆ ناو چاوی هەموو یەکێکی ئەو دوژمنانە و تێکشکانیان لە دەمی هێرش بردندا، کە ئەمەش واتای ڕاشکاوی ئایەتی پیرۆزی: ﴿وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ﴾ ڕایدەگەیەنێت..

هەروەها تەسبیحات کردنی بەردە وردە لەناو هەمان دەستدا بە شێوەیەکی ئاشکرا و ڕوون، کە ئەمەش بە چەندین ڕیوایەتی صەحیح ڕیوایەت کراوە..

هەروەها موعجیزە ڕوون و ئاشکراکانی تر کە لەو دەستە پیرۆزەوە پەیدا بوون و لای زانایانی لێکۆڵەر لە سەدان بەڵکو هەزاران تێپەڕ دەبن و، بە چەندین ڕیوایەتی موتەواتر و بێ گومان هەندێکیان لە کتێبەکانی سیرەت و مێژوودا ڕیوایەت کراون..

هەروەها یەکگرتنی قسەی دۆستان و دوژمنانی لەوەدا کە ئەم پێغەمبەرە ﷺ لە لوتکەی ڕەوشت و ڕەفتارە بەرزەکاندایە و[1] یەکگرتنی لێکۆڵەران لەوانەی کە ڕێگاکەی ئەویان گرتووەتە بەر و شوێن پێی ئەویان هەڵگرتووە و بە پلەکانی کەماڵات گەیشتوون و بە "عين اليقين" حەقیقەتیان بەدەست هێناوە، هەموویان بە "حق اليقين" تەسدیقی ئەوە دەکەن کە ڕەوشتە کاملەکانی پێغەمبەر ﷺ لە لوتکەی پلە بەرزەکاندایە. وەك ئەوەی کە سەرجەم ڕێژنەکانی جیهانی ئیسلامی، کە لە ئایینەکەی ئەو پێغەمبەرە بەرێزە ﷺ و ڕاستییەکانی ئایینی بەرزی ئیسلام سەرچاوەیان گرتووە، بەڵگەن لەسەری..

بێ گومان ئەو پێغەمبەرە بەرێزە ﷺ هەر بۆ خۆی شایەتییەکی هەمەکی و فراوان و درەخشان لەسەر پێغەمبەرایەتییەکەی خۆی دەدات.

❖ **چوارەم شایەتی** کە گەلێ شایەتیی بەهێزی لەخۆ گرتووە:

[وبشهادة القرآن بما لا يحد من حقائقه وبراهينه].

---

(١) تەنانەت حەزرەتی عەلی - خوای لێ ڕازی بێت - بەوپەڕی ئازایەتییەوە دەفەرموێت: هەرکات لە جەنگدا بکەوتینایەتە سەختی و تەنگانەوە، خۆمان لە پشتی پێغەمبەرەوە ﷺ دەشاردەوە و پەنامان بە و دەبرد. کتێبەکانی مێژووش دەگێڕنەوە کە تەنانەت دوژمنانیشی شایەتییان داوە پێغەمبەر ﷺ هەروەك لە ئازایەتیدا وا بووە، لە هەموو ڕەوشت و ڕەفتارێکی تری بەرزدا لە لوتکە و چلەپۆپەدا بووە. (دانەر)

واتە: قورئانی خاوەن ئیعجازی بەیان، بە ڕاستی و بەڵگــە لەژمارەنــەهاتووەکانی خۆی، شایەتی لەسەر پێغەمبەرایەتی و ڕاستیی پێغەمبەر ﷺ دەدات.

بەڵێ، قورئانی پیرۆز کە خۆی لەخۆیدا و لــە چل ڕووەوە موعجیزەیەکی درەخشانە (وەك پەیامی موعجیزاتی قورئانی چەسپاندوویەتی، کە لــە نــاوەندی کۆمەڵــە پــەیامی زولفەقاردا بڵاو کراوەتەوە)..

ئەو قورئانە پیرۆزەی کە چواردە سەدە زەمانی ڕووناك کردەوە و، بـە یاسا توندوتۆڵـە نەگۆڕەکانی خۆی پێنج یەکی گرۆی ئادەمیزادی بەڕێوەبرد..

ئـەو قورئانـە پـیرۆزەی کـە ئەوسـا و ئێسـتاش تەحـەددای سـەرجەم نـەیارانی خـۆی کردووە، بە ڕادەیەك کە تا ئێستا هیچ کەسێك پرکێشیی ئەوەی نەکردووە کە تەنانەت بـە ئەندازەی یەك دانە سوورەتیش لاسایی قورئان بکاتـەوە. بگـرە هـەر شـەش لاکـانی هێنـدە نوورانین کە هەرگیز شوبهە و گومان ئاوێتەیان نابێت و، شەش پلەی گەورەش تەسـدیقی ڕاستی و دادگەریی دەکەن و، قورئانێکە - وەك لە پەیامی (الآية الكبرى)دا چەسپاوە - پشت بە شەش ڕاستیی توندوتۆڵ و نەبزواو دەبەستێت..

ئەو قورئانەی کە هەموو کاتێك بەوپەڕی حەز و تاسە و ڕێزەوە لەسـەر زمـانی سـەدان ملیۆن کەس دەخوێنرێتەوە و، لە هەموو خولەکێکیشدا بە نووسینێکی بەرز و بڵند لەسەر پەڕەی دڵی ملیۆنان لەبەرکەریدا دەنووسرێتەوە..

ئـەو قورئانـەی کـە لـە شایەتیدانی ئـەوەوە سـەرجەم شایەتی‌یەکان و ئیمـانی جیـهانی ئیسـلامیش سـەرچاوەی گرتـووە و، سـەرجەم زانسـتە ئیمـانی و ئیسـلامی‌یەکانیش لـە سەرچاوەکەیەوە هەڵقەڵاون.

ئەم قورئانە، هەروەك تەسدیقی کتێبـە ئاسمانی‌یـەکانی پێش خـۆی دەکـات، تەسـدیقی مەعنەویی سەرجەم کتێب و صوحوفە ئاسمانی‌یەکانیش بەدەست دەهێنێت.

جـا ئـەم قورئانـە مەزنـە، بـە هـەموو ڕاسـتی‌یەکانی و بـەو بەڵگانەشـی کـە ڕاسـتی و دروستیی ئەو دەچەسپێنن، شـایەتی لەسـەر ڕاستی و پێغەمبەرایەتی‌یەکەی ئـەم پێغەمبـەرە سەروەرە ﷺ دەدات.

❖ **شایەتیی هەمەکی پێنجەم و شەشەم و حەوتەم و هەشتەم:**

(وبشهادة الجوشن بقدسية إشاراتِه.. ورسائلِ النور بقوة دلائلها.. والماضي بتواتـــر إرهاصاته.. والاستقبال بتصديق آلاف حادثاته).

واتە: هەروەك "الجوشن الکبیر" کە چ بە ڕاشکاوی و چ بە ئاماژە، هەزار و یەك ناوی خوای گەورەی لەخۆ گرتووە و لە ڕوویەکەوە لە قورئانەوە هەڵقوولاوە، ئەم پارانەوە و موناجاتە دەراسایەی کە زۆر بەرزترە لە موناجاتی هەموو ئەو خواناسانەی کە بە پلەکانی خواناسیدا سەرکەوتوون، حەزرەتی جیبریل - درووودی لەسەر بێت - لە غەزایەکدا بۆ پێغەمبەری ﷺ هێنا و فەرمووی: زرێپۆش(جەوشن)ەکەی بەرت لابە و ئەم جەوشەنە بخوێنە. جا ئەو ڕاستییانەی کە ئەم موناجاتە لە خۆی گرتوون و ئەو وەسفانەش کە تیایدا ڕاستەوخۆ ئاراستەی پەروەردگاری مەزنی خۆی کردوون، شایەتێکی ڕاست و دروست لەسەر ڕاستی و پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ دەدات..

هەروەها"پەیامەکانی نوور" کە لە قورئانی پیرۆز و، لە لایەکی تریشەوە لە ڕێژنەی "الجوشن الکبیر" بەهرەمەند بوون، بە هەر سەد و سی پەیامەکەیانەوە، یەکێکن لە بەڵگەکان لەسەر پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ. ئەوەتا بە شێوازێکی ژیری و مەنتیقی سەرجەم ڕاستییەکانی پێغەمبەرێتیی ئەویان چەسپاندووە، تەنانەت ئەو مەسەلانەش کە فەلسەفە لە ئاستیاندا دەستەوسانە و پێی وایە لە ژیرییەوە دوورن، ئەم پەیامانە بەوپەڕی ئاسانی خوێنەرانیان لێ تێگەیاندوون و دەریان خستووە کە هێندە بە لای ژیرییەوە ڕاست و ڕەوایە دەڵێی بە چاو دەبینرێت.

جا ئەم سەد و سی پەیامە، شایەتییەکی هەمەکی لەسەر ڕاستی و پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ دەدەن..

هەروەها "ڕابوردوو"ش شایەتییەکی هەمەکییە لەسەر پێغەمبەرایەتییەکەی؛ چونکە ئەو ئیرهاصانەی کە چەند ڕووداوێکی دەراسان و پێش پێغەمبەرێتی ڕوویان داوە و بە موعجیزەی ئەو پێغەمبەرە ﷺ دادەنرێن کە دوای ڕووداوەکە دێت، لە کتێبەکانی سیرەت و مێژوودا بە چەشنێکی موتەواتیر و بێ گومان و لە چەندین ڕووداودا باس کراون. جا ئەم ئیرهاصانە شایەتییەکی ڕاست لەسەر پێغەمبەرێتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ دەدەن. ئەم ئیرهاصانەش چەندین جۆری زۆریان هەیە، لەم شایەتییەی کە لەمەولا دێت هەندێکی ڕوون دەبێتەوە و، بەشێکی تریشی لە کۆمەڵە پەیامی "زولفەقار"دا باس کراون و، بە گێڕانەوەیەکی ڕاست و دروست کتێبەکانی مێژوو ڕیوایەتیان کردووە..

بۆ نموونە: ناردنی باڵندەی ئەبابیل کەمێك پێش لەدایکبوونی پێغەمبەر ﷺ بۆ بەردەباران کردنی سوپای ئەبرەهە کە بۆ ڕووخاندنی کەعبە هاتبوو.. هەروەها دارمانی

بتانی کەعبە لە شەوی لەدایکبوونیدا و.. ڕووخانی دیواری کیسرا و.. کوژانەوەی ئاگری مەجووس، کە هەزاران ساڵ بوو داگیرسابوو.. هەروەها سێبەر کردنی هەور بۆ پێغەمبەر ﷺ، وەك بوحەیرای ڕەبەن و حەلیمەی سەعدیەی دایەنی هەواڵیان داوە و.. ڕووداني زۆر کاری تر کە هەواڵی پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەدیان ﷺ داوە پێش ئەوەی ببێت بە پێغەمبەر..

هەروەها "داهاتوو" واتە ئەو ڕووداوانەی کە دوای وەفاتی پێغەمبەر ﷺ هاتوونەتەدی و لە ژیانی پیرۆزیدا هەواڵی ڕوودانیانی داوە، کە ئەمانەش گەلێ زۆر و جۆراوجۆرن. یەکێك لەوانە ئەو هەواڵە غەیبییانەیە کە تایبەتن بە ئالی بەیت و، هاوەڵە بەڕێزەکانی و فتوحاتی ئیسلامەوە. پەیامی موعجیزاتی ئەحمەدی (کە لەناو کۆمەڵە پەیامی زولفەقاردا بڵاوکراوەتەوە) بە ڕیوایەتی ڕاست و دروست هەشتا ڕووداوی چەسپاندووە کە پێغەمبەر ﷺ پێشتر هەواڵی لەبارەیانەوە دابوو، دوایی هەر بەو جۆرە هاتەدی. بۆ نموونە: شەهید بوونی حەزرەتی عوسمان – خوای لێ ڕازی بێت – لە دەمی خوێندنی قورئان لە موصحەفی پیرۆزدا و، شەهید بوونی حەزرەتی حسەین – خوای لێ ڕازی بێت – لە کەربەلا و، فەتحی شام و فارس و ئەستەمبووڵ و، پەیدا بوونی دەوڵەتی عەباسی ونەمان و تیاچوونی لەسەر دەستی جەنگیزخان و هۆلاکۆدا و.. موعجیزەکانی تری هاوچەشنیان لەو هەواڵدانە غەیبییانەی کە لە هەشتا ڕووداودا دەرکەوتوون و بە شێوەیەکی ڕاست و دروست پێمان گەیشتوون و کتێبەکانی سیرەت و مێژوو باسیان کردوون..

جا ئەم هەواڵدانە غەیبییانەش، بە هەموو جۆرەکانیانەوە و هاوکات لەگەڵ چەندین ڕووداوی زۆری تری داهاتوودا، بەڵگەن لەسەر ڕاستگۆیی پێغەمبەر ﷺ. واتە "داهاتوو" شایەتییەکی هەمەکی لەسەر پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ دەدات.

❖ **شایەتی نۆهەم و دەهەم و یازدەهەم و دوازدەهەم**، کە ئەم بڕگەیەی خوارەوە ئاماژەی بۆ دەکات:

(وبشهادة الآل بقوة يقينيّاتهم في تصديقه بدرجة حقّ اليقين.. والأصحاب بكمال إيمانهم في تصديقه بدرجة عين اليقين.. والأصفياء بقوّة تحقيقاتهم في تصديقه بدرجة علم اليقين.. والأقطاب بتطابقهم على رسالته بالكشف والمشاهدات باليقين).

یەکێك لەو شایەتییە هەمەکییەی کە شایەتیی ڕاست لەسەر ڕاستی و دادگەریی پێغەمبەر ﷺ دەدات: بریتییە لە:

شایەتیی نۆهەم:

شـایەتیی ئەو ئالی بەیتەی پێغەمبەرە ﷺ کە پلەی "علماءُ أمتي كأنبياءِ بني إسرائيل"یـان بەدەسـت هێنـاوە و، لـە سـڵاواتی تـەحیاتی نوێژدا هاوشـانی ئـالی ئیـبراهیمن - دروودی خوای لەسەر بێت - و، بریتین لە ئـەولیا مەزنـەکان و دوازدە ئیمامـەکان - خوایـان لـێ رازی بێت - کە لە پێشەنگیانەوە ئیمامی عەلی و حەزرەتی حەسـەن و حسـەینن، خوایـان لـێ رازی بێـت و، شێخی گـەیلانی و ئەحمـەدی رەفـاعی[1] و ئەحمـەدی بـەدەوی[2] و، ئیبراهیمی دەسووقی[3] و ئەبولحەسەنی شازلی[4] (قدس الله أسرارهم) و ئەقتاب و پێشـەوا مەزنەکانی هاوچەشنیان، هەموویان بە یەکدەنگی ولە رێی باوەڕی دامەزراوی یـەقینی و، بەو کەشف و بینین و کەرامەت و رابەرایەتی‌یەی لەم نەتەوەیـەدا ئەنجامیان داوە، شـایەتی

---

(١) سـەیید ئەحمـەدی رەفاعی: نـاوی تـەواوەتیی: ئەحمـەدی کـوڕی عـەلیی کـوڕی یـەحیای رەفاعی‌یـە. سـاڵی (٥١٢ك) لـە گوندێکـی سـەر بـە شـاری "واسـط"ی عێراق لـەدایك بـووە و، هـەر لـەو شارەشـدا وانـەکانی خوێندووە و، لە ئەدەب و فیقهدا شارەزایی پەیدا کردووە. لە گوندی "ئوم عوبەیدە" لە نێوان واسط و بەسرەدا ژیاوە. ساڵی (٥٧٨ك) کۆچی دوایی کردووە. پێشەوایەکی زاهیـد بـووە و دامەزرێنـەری تەریقـەتی رەفاعی‌یـە. بڕوانە: الأعلام ١/١٧٤، جامع كرامات الأولياء ٢/٤٩٠، نور الأبصار ٢٢٠، الطبقات الكـبرى ١/١٤٠، وفيات الأعيان ١/٥٥. (وەرگێڕ)

(٢) سـەیید ئەحمـەدی بـەدەوی (٥٩٦-٦٧٥ك/١٢٠٠-١٢٧٦ز) نـاوی تـەواوی: ئەحمـەدی کـوڕی عـەلیی کوڕی ئیبراهیمی حسـەینی‌یە و، بە (ئەبولعەبباسی بـەدەوی) ناسـراوە. لـە وڵاتی میسـردا زۆر بەناوبانگە و، لـە بنەچەدا خـەڵکی شـاری (فـاس)ە لـە وڵاتـی مـەغریب. زۆر شـوێن گـەڕاوە و ماوەیـەك لـە مەککە و مەدینەشـدا ماوەتەوە. پاشان کە ڕۆشتووە بۆ میسر "زاهیر شا" خۆی و لەشکرەکەی ڕۆشتوون بۆ پێشوازی لێکردنی و، لە میوانخانەی تایبەتیی خۆی میوانداریی کردووە. ساڵی (٦٣٤ك) سەردانی شام و عێراقیشی کردووە. لـە وڵاتـی میسردا خەڵکانێکی زۆر شوێنی ڕێڕەوەکەی کەوتوون کە یەکێك لەوانە خودی "زاهیر بیـبرس شـا" بـووە. کە کۆچی دوایی کردووە لە شاری "تەنتا"ی میسر بە خاك سپێرراوە. بڕوانە: (الأعلام ١/١٧٥). (وەرگێڕ)

(٣) دەسـووقی: (٦٣٣-٦٧٦ك) نـاوی تـەواوی: ئیبراهیمی کـوڕی ئەبولـەجدی کـوڕی قورەیشـی کـوڕی محەممەدە و، خەڵکی "دەسووق"ی وڵاتی میسرە و، بە نەسەب دەگاتەوە سەر حەزرەتی حسـەین. یـەکێك بـووە لە زانایانی فیقهی مەزهەبی شافیعی. پاشـتر ڕێبـازی تەسـەووفی گرتووەتەبـەر و گەلـێ موریدیـش لـەم ڕێبازەدا شوێنی کەوتوون و، بە یەکێك لە چوار قوتبەکان دادەنرێت. (وەرگێڕ)

(٤) (شـازلی) نـاوی تـەواوەتیی: "عـەلیی کـوڕی عـەبوڵڵای کـوڕی عەبدولجەبار"ە و، لـە سـاڵی (٥٩١ك) لـە گوندێکی ئەفریقیا بە ناوی "شاذلە" لە دایك بووە. پێشەوایەکی زاهید و شێخی تەریقەتی شازلی و دانیشتووی "ئەسکەندەری‌یە"ی میسر بووە و، خاوەنی ئەو کۆمەڵە ویردەیە کە بە: "حزب الشــــاذلي" ناسـراوە. بـڕوانە: الأعلام ٤/٣٠٥، جامع كرامات الأولياء ٢/٣٤١، نور الأبصار ٢٣٤. الطبقات الكبرى ٢/٤. (وەرگێڕ)

دەدەن و، بە ئیمانی دامەزراویشیان تەسدیقی ڕاستی و پێغەمبەرایەتیی حەزەتی محەممەد ﷺ دەکەن.

شایەتیی دەهەم:

کە بریتی‌یە لە شایەتیدانی ئەو هاوەڵە بەڕێزانەی کە لە دوای پێغەمبەران - دروودیان لەسەر بێت - لە هەموو خەڵکی بەڕێزترن و پلە و پایەیان بەرز و بڵندترە، ئەوانەن کە دوای ئەوەی بە نووری حەزرەتی محەممەد ﷺ ڕووناك بوونەوە، لە ماوەیەکی کەمدا و وێڕای ئەوەی کە دەشتەکی و نەخوێندەوار بوون، جیهانیان لە خۆرهەڵاتەوە بۆ خۆرئاوا بە "دادگەری" بەڕێوەبرد و، بەسەر دەوڵەتە مەزنەکاندا سەرکەوتن و، بوون بە مامۆستا و سیاسی و فەرمانڕەوای دادگەری نەتەوە پێشکەوتووە خاوەن شارستانێتی و زانست و سیاسەتەکان و، ئەو سەدە و سەردەمەیان گۆڕی بە چاکترین سەدە و چەرخی بەختەوەری..

جا ئەو هاوەڵە بەڕێزانە، دوای لێ ورد بوونەوە و سەرنجدانی هەموو حاڵەتێکی حەزرەتی محەممەد ﷺ و، بینینی هێزی موعجیزە زۆرەکانی بە چاوی خۆیان، دەستیان لە دوژمنایەتیی پێشوویان هەڵگرت و وازیان لە ڕێی باوك و باپیرانیان هێنا و، خۆیان و هەموو شتێکی بەنرخیان لەو پێناوەدا بەخت کرد و، ڕۆشتنە ژێر ئاڵای ئیسلامەوە، وەك خالیدی کوڕی وەلید و عیکریمەی کوڕی ئەبوجەهل و هاوەڵانیان لەوانەی کە باوك و هۆز و تیرەکانیان بەجێ‌هێشت..

جا ئیمانی ئەو هاوەڵە بەڕێزانە کە دەگاتە پلەی "عين اليقين" شایەتی‌یەکی هەمەکی و ڕاستە لەسەر ڕاستیی حەزەتی محەممەد ﷺ و حەقتر بوونی پەیامەکەی.

شایەتیی یازدەهەم:

کە بریتی‌یە لە شایەتیی هەزاران زانای لێکۆڵەر. واتە شایەتیی موجتەهیدان و پێشەوا مەزنەکان و زانایانی لێکۆڵەر کە تێکڕا ناوی ئەصفیا و صددیقینیان لێ نراوە و، شایەتیی فەیلەسووفە زیرەکەکانی وەك ئیبن سینا و ئیبن ڕوشد کە وێڕای جیاوازیی ڕێبازی هەریەکەیان لەوی تریان، کەچی ئیمانی مەنتیقی و عەقڵی‌یان هێناوە، لەمەشدا پشتیان بە هەزاران بەڵگەی گومان بڕ و دامەزراو بەستووە هەتا گەیشتنە پلەی "علم اليقين"..

جا ئیمانی هەموو ئەو کەسانە بە حەزرەتی محەممەد ﷺ و پێغەمبەرایەتی‌یەکەی و ڕاستیی ئەو، هێندە شایەتی‌یەکی هەمەکی‌یە کە مەگەر کەسێك بە تەنها خۆی زیرەکی‌یەکی هێندەی هەموو ئەوانەی هەبێت دەنا بە کەس پووچەڵ ناکرێتەوە!

پەیامەکانی نوور یەکێکە لەو شایەتە ڕاست و لەژمارەبەدەرانەی ئەم چەرخە. بەڵام لەبەر ئەوەی ئەم پەیامانە هەموو ئەو کەسانەی بە بەڵگە بەستەوە کە ئینکاریی دەکەن و دەمکوت کران، هەوڵیان دا لە ڕێی دادگا و لەخشتەبردنی کارمەندانی ئاسایش و فەرمانگەکانی دادەوە، پەیامەکان بێدەنگ بکەن.

شایەتیی دوازدەهەم:

کە بریتیی‌یە لە شایەتیی ئەو ئەقتابانەی کە هەریەکەیان بەشێکی گرنگی نەتەوەی ئیسلامیان لە ناوەندی ئەلقەی دەرس و بازنەی ئیرشادیاندا کۆکردۆتەوە و، بە ڕێنمایی ناوازە و ئاراستەکردنی ڕاست و دروست و کەرامەتی ڕوون و ئاشکرایان موسڵمانانیان بەرەو پێشکەوتنی مەعنەوی بردووە و، لە شوێنی بەڵگەدا پشتیان بە بینین و کەشفیاتی خۆیان بەستووە..

ئەو ئەقتابانەی کە مەردانی هەڵکەوتووی لێکۆڵەر و شوێنکەوتەی ڕاستی و حەقیقەتن، لە دەمی بەرزبوونەوەی ڕۆحی‌یاندا بە کەشف و کەرامەت ڕاستیی حەزرەتی محەممەد ﷺ و ڕاستیی پێغەمبەرایەتی‌یەکەی ئەویان دیووە و، بۆیان دەرکەوتووە کە ئەم پێغەمبەرە ﷺ لە لوتکەی پلەکانی حەق و ڕاستی و دادگەریدایە. شایەتیی وەك یەك و یەکگرتووی هەموو ئەوانە لەسەر پێغەمبەریتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ، پشت ڕاستکردنەوە و تەسدیقێکی هێندە بەهێزە کە هەرگیز زامدار ناکرێ، مەگەر کەسێك بە تەنیا خۆی هەموو ئەو پلانەی کەماڵ و ڕەوشت بەرزی بەدەست بهێنێت کە ئەوان بەدەستیان هێنا!

شایەتیی سیازدەهەم:

بریتیی‌یە لە چوار بەڵگەی گومان بڕ و فراوان و هەمەکی، کە ئەمەی خوارەوەیە:

(وبشهادة الأزمنة الماضية بتواتر بشارات الكواهن والهواتف والعرفاء في الأدوار السالفين، وبمشاهدة بشارات الرسل والأنبياء وبشهادتهم وبشارتهم عليهم السلام برسالة محمدٍ عليه الصّلاة والسّلام في الكتب المقدّسة).

پوختەی ناوەڕۆکی ئەم بڕگەیە لێرەدا ڕوون دەکرێتەوە، بەڵام درێژە پێدانی تەواوەتی و پاڵپشتی ئەم بڕگەیە لە کۆتایی پەیامی موعجیزاتی ئەحمەدیدایە، کە لە ناوەندی کۆمەڵە پەیامی زولفەقاردا بلاوکراوەتەوە.

ئەم بڕگەیە ئەوە دەگەیەنێت:

کەسانی بەناوبانگی گرۆی ئادەمیزاد لە کاتی سەردەمە پێشینەکاندا، لە پێشەنگیانەوە پێغەمبەرە بەڕێزەکان - درووديان لەسەر بێت - و، خواناسان و، کاهینەکان و، هاتیفەکان، بە یەکگرتوویی هەواڵی هاتنی محەممەد پێغەمبەر ﷺ و پێغەمبەرایەتیی ئەویان داوە. ئەم هەواڵانەی کەپێیان دەوترێت "ئیرهاصات" بە چەندین ڕیوایەتی صەحیح و تەنانەت هەندێکیشیان بە ڕیوایەتی موتەواتیر لە کتێبەکانی فەرموودەی پیرۆز و سیرەت و مێژوودا چەندین جار بە ڕاشکاوی دووپات بوونەتەوە. پەیامی "موعجیزاتی ئەحمەدی" لە نێوان ئەو هەزاران ئیرهاصانەدا ئەوانەیان ڕوون کردووەتەوە کە بەهێزترین و چەسپاوترینی ئەو ڕیوایەتانەن. بۆیە خوێنەری بەڕێزیان بۆ لا ڕەوانە دەکەین و، لێرەدا بە ئاماژەیەکی لەوپەڕی کورتی و پوختیدا دەڵێین:

سەبارەت بە هەواڵدانی پێغەمبەرانەوە - درووديان لەسەر بێت - ئەوا لە نێوان سەدان ئایەتی کتێبە ئاسمانییەکانی وەك تەورات و ئینجیل و زەبووردا، مەکتووبی نۆزدەهەم بیست ئایەتی تایبەت بە پێغەمبەرێتیی حەزرەتی محەممەدی ﷺ بە شێوەیەکی نزیك لە ڕاشکاوی باس کردووە. "حسین الجسر"[1] لە کتێبەکەیدا سەد دانەی لەو ئایەتانە تۆمار کردووە، کە وێڕای دەستکاریی زۆر لەو کتێبانەدا لە لایەن گاور و جوولەکەوە، کەچی هێشتا مژدەی پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ دەدەن.

سەبارەت بە کاهینەکانیش، لە پێشەنگیانەوە "شیق" و "سەتیح" ئەوا لە ڕێی جینی و ڕۆحانییەکانەوە بە چەندین ڕیوایەتی صەحیح و موتەواتیر و بێ گومان هەواڵی غەیبییان داوە لەمەڕ هاتنی پێغەمبەر ﷺ و لابردنی دەوڵەتی فارس و نزیکیی سەرهەڵدانی پێغەمبەرێك لە حیجازدا.

کەعبی کوڕی لوئەی کە یەکێکە لە باپیرانی پێغەمبەر ﷺ و، سەیفی کوڕی زی یەزەن لە پادشایانی یەمەن و، توببەع لە پادشایانی حەبەشە و، خواناسانی تری هاوچەشنیان کە ئەولیای سەردەمی خۆیان بوون، بە ڕاشکاوی هەواڵی پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەدیان ﷺ داوە و، بە شیعر ڕایان گەیاندووە. تەنانەت یەکێك لەو پادشایانە

(١) حسين الجسر: لە (تەرابلوس)ی لوبنان لەدایك بووە و هەر لەوێش کۆچی دوایی کردووە. لە نێوان ساڵەکانی (١٢٦١-١٣٢٧ك/١٨٤٣-١٩٠٩ز)دا ژیاوە. ساڵی (١٢٨٤ك) خوێندنی لە ئەزهەر تەواو کردووە. کە گەڕاوەتەوە بۆ تەرابلوس یەکە پیاوی ئەوێ و شاعیر و زانا و فەقیهێکی بەناوبانگی سەردەمی خۆی بووە. چەند بەرهەمێکی هەیە، بەناوبانگترینیان: (الرسالة الحميدية) و (الحصون الحميدية)یە. بڕوانە: (الأعلام)ی زەرکەلی ٢/٢٥٨. (وەرگێر)

وتوويەتی: "من خزمەت کردنی محەممەدم لەم پادشايەتیيەم پێ خۆشترە". يەکێکی تريان وتوويەتی: "ئەگەر تەمەن دەرفەتم بدات و بەو پێغەمبەرە بگەم دەمە ئامۆزای". واتە: وەك حەزرەتیعەلی قوربانیم دەدا و دەبوومە پشتيوانی. لە مەکتووبی نۆزدەهەمدا گرنگترين و چەسپاوترينی ئەم هەوالانە باس کراوە.

بە هەرحاڵ.. ئەوخواناسانە شايەتیيەکی ڕاست وبەهێز و هەمەکی لەسەر پێغەمبەرايەتی و ڕاستگۆيی حەزرەتی محەممەد ﷺ دەدەن. وەك لە کتێبەکانی سيرەت و مێژوودا ئەم هەوالانە بلاو کراونەتەوە.

ڕۆحانیيەکانيش کە خۆيان نابينرێن بەلام دەنگيان دەبيسترێت و بەم دەنگانەش دەوترێت: "هاتيفەکان"، ئەوانيش بە وێنەی خواناسان و کاهينەکان، شايەتیيەکی ڕاستی تەواو ڕاشکاو لەسەر پێغەمبەرايەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ دەدەن.

بە هەمان جۆر گەلێ هەوالدەری زۆر، تەنانەت ئەو ئاژەلانەش کە بۆ بتەکان سەردەبڕران و، خودی بتەکان و، نووسراوی سەر کێلی گۆڕەکانيش هەوالی پێغەمبەرايەتيی ئەويان داوە و، بە زمانی مێژوو شايەتیيەکی ڕاستيان لەسەر پەيامەکەی و حەقتر بوونی پێشکەش کردووە.

شايەتيی چواردەهەم:

بريتیيە لە شايەتيی بەهێزی گەردوون، کە ئەم بڕگە عەرەبیيە ئاماژەی بۆ دەکات:

(وبشهادة الكائنات بغاياتها وبالمقاصد الإلهية فيها على الرسالة المحمدية الجامعة؛ بسبب توقف حصول غايات الكائنات والمقاصد الإلهية منها وتقرر قيمتها ووظائفها وتبارز حسنها وكمالها وتحقق حكم حقائقها على الرسالة الإنسانية لاسيما على الرسالة المحمدية؛ إذ هي المظهرة والمدار الأتم لها، ولولاها لصارت هذه الكائنات المكملة والكتاب الكبير ذو المعاني السرمدية هباءً منثوراً متطايرة المعاني متساقطة الكمالات، وهو محال من وجوه وجهات).

پەيامی "الآية الكبرى" سەبارەت بەم بڕگە عەرەبیيە، ئەمەی خوارەوەی باس کردووە:

هەروەك ئەم گەردوونە بەلگەيە لەسەر ئەو بەديهێنەر و نووسەر و وێنەکێشەی کە دروستی کردووە و بەڕێوەی دەبات و کاری دەسازێنێت و، بە وێنەکێشان و ئەندازەدانان و ڕێکخستن دەستکاريی دەکات، وەكبلێی گەردوون کۆشکێکی ڕەنگين، يان پەڕاوێکی گەورە، يان پيشانگايەکی جوانی ناوازە، يان جێگای دەرخستن و ناوبانگ پێ دەرکردن بێت بۆ ئەو شتانەی کە تيايدايە..

هەروەك ئەم گەردوونەی کە بەم جۆرەیە، بەڵگەیە لەسەر بەدیهێنەری خۆی، بە هەمان جۆر و بە چەشنێکی بێ گومان، داخوازی ئەوەش دەبێت کە کەسێك هەبێت ئەو واتایانە دەربڕێت کە لەم کتێبە گەورەیەی گەردووندان و، ئامانجەکانی خواوەندیش لە بەدیهێنانی گەردووندا بزانێت و بەخەڵکیشیان بڵێت و، ئەو دانستە پەروەردگارییانەش کە لە ئاڵوگۆڕی گەردووندان و ئەنجامی فەرمانبەری و هەڵسوکەوتەکانی گەردوونن، بە دەرس بیانڵێتەوە و، نرخ و بایەخ و کەماڵاتی ئەو شتانەش لە گەردووندا ڕابگەیەنێ و ئاشکرایان بکات و، وەڵامی ئەو پرسیارە سامناك و سەرسووڕهێنانە بداتەوە کە: ئایا ئەم بوونەوەرانە لە کوێوە دێن و؟ بەرەو کوێ دەڕۆن و؟ بۆچی نامێننەوە بەڵکو خێرا دەڕۆن و کۆچ دەکەن و؟ واتاکانی ئەو کتێبە گەورەیە لێك بداتەوە و حیکمەتی ئایەتە گەردوونی‌یەکانی ڕوون بکاتەوە. واتە داخوازی ئەوە دەبێت کە بانگەوازکارێکی مەزن و ڕاستگۆ و مامۆستایەکی لێکۆڵەر و کارامە، بۆ ئەم کارانە ببێت.

کەواتە گەردوون لەم ڕووەوە بەڵگە و شایەتێکی بەهێز و گشتی‌یە لەسەر ڕاستی و دروستیی ئەم پێغەمبەرە ئەمینەی کە بەڕێزترین و بەرزترین کەسە ئەم فەرمانبەری و ئەرکانەی بە تەواوی ئەنجام دابێت و، بەڵگەیە لەسەر ئەوەش کە ئەم پێغەمبەرە ﷺ بەڕێزترین و ڕاستگۆترین نێرراوی پەروەردگاری هەموو جیهانەکانە.

بەم جۆرە، گەردوون شایەتی دەدات و دەڵێت: "أشهد أن محمداً رسول الله".

بەڵێ، ڕاستی و بەها و تایبەتکاری‌یەکانی گەردوون تەنها بەو نوورە دێنە دی و بەرجەستە دەبن کە حەزرەتی محەممەد ﷺ لەگەڵ خۆیدا هێنای و، هەر بەو نوورە کارمەندی و ئەنجام و ئەرك و نرخ و بەهای بوونەوەرەکانی ناو گەردوون دەزانرێت و، هەر بەو نوورەش سەرانسەری گەردوون دەبێت بە چەند نامەیەکی ڕەوانی خوایی و قورئانێکی بەرجەستەی پەروەردگاری و پیشانگایەکی بەسام و شکۆی ئاسەوارەکانی خوای گەورە. چونکە ئەگەر نووری پێغەمبەر ﷺ نەبوایە ئەوا گەردوون لە ناوەڕۆکیدا دەبوو بە ماتەمینگایەکی ترسناك و، وێرانەیەکی پڕ لە ترس و بیم و، چەند شتێکی تێکەڵ و پێکەڵی وەك یەك و، پشێویی یەك لە دوای یەك کە لە تاریکایی عەدەم و بێ مەبەستی و نەمان و لەناوچووندا دەکەونە خوارەوە.

جا لەسەر بناغەی ئەم ڕاستی‌یە، تایبەتکاری و کەماڵات و ئاڵوگۆڕە سەرتاپا دانستەکان و واتا هەمیشەیی‌یەکانی گەردوون، بەوپەڕی ڕێزەوە دەڵێن:

(نشهد أن محمداً رسول الله).

شایەتیی پازدەهەم، کە گەلێ شایەتیی لەخۆ گرتووە، بریتی‌یە لەمەی خوارەوە:

هەموو ئالوگۆڕ و جموجووڵ و وەستان و ژیان ومردنێك و هەڵسوکەوتەکانی تری هاوچەشنیان کە لە گەردووندا بەڕێ دەچن، تەنها بە ویست و فەرمان و هێزی زاتی خوای گەورەی (واجب الوجود)ە کە هەر لە گەردیلەکانەوە تا دەگاتە هەسارە گەڕۆکەکان لە ژێر فەرمانی ئەودان و، هەر تەنیا ئەو دەستکاری‌یان دەکات و هەڵیان دەسووڕێنێت.

جا کاروبارە پەروەردگاری و ڕەحمانی‌یەکانی خواوەند لە گەردووندا شایەتی لەسەر پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ دەدات. ئەم بڕگە عەرەبی‌یەی خوارەوە ئەم شایەتی‌یە بەرز و بڵندە دەردەبڕێت:

(وبشهادة صاحب الكائنات وخلاقها ومتصرفها على الرسالة المحمدية؛ بأفعال رحمانيته وبإجراآت ربوبيته؛ كفعل الرحمانية بإنزال القرآن المعجز البيان عليه، وبإظهار أنواع المعجزات على يديه، وبتوفيقه وحمايته في كل حالاته، وبإدامة دينه بكل حقائقه، وبإعلاء مقام حرمته وشرفه وإكرامه على جميع المخلوقات بالمشاهدة والعيان، وكفعل ربوبيته بجعل رسالته شمساً معنويةً لكائناته، وبجعل دينه فهرستة كمالات عباده، وبجعل حقيقته مرآةً جامعةً لتجليات ألوهيته، وبتوظيفه بوظائف ضرورية لازمة لوجود المخلوقات في هذه الكائنات كلزوم الرحمة والحكمة والعدالة وكضرورة لزوم الغذاء والماء والهواء والضياء).

درێژە پێدانی ئەم شایەتی‌یە بڵند و گومان بڕ و یەکجار فراوانە بە پەیامەکانی نوور دەسپێرین و، لێرەدا بە ئاماژەیەکی لەوپەڕی کورتیدا سەیری پوختە واتاکەی دەکەین، کە ئەمەی خوارەوەیە:

لەم گەردوونەدا بە چاوی خۆمان دەبینین کە: یەکێك لە یاساکانی پەروەردگاریتی، کە بە دادگەری و دانایی و چاودێری بەڕێوە دەچێت، بریتی‌یە لە پارێزگاریی چاکەکاران و تەمێ کردنی درۆزنە خراپکارەکان. کە ئەمەش لە ناوەندی هەڵسوکەوتە ڕێکوپێکەکانی خوای گەورەدا بە چاوی خۆمان دەیبینین..

جا یەکێك لە خواستەکانی کارە میهرەبانی و ڕەحمانی‌یەکانی ئەو خوایە:

ناردنی قورئانی خاوەن ئیعجازی بەیانە بۆ سەر حەزرەتی محەممەد ﷺ و.. دەرخستنی چەندین جۆر موعجیزەی زۆرە کە دەگەنە هەزار موعجیزە لەسەر دەستی و.. پاراستنی پێغەمبەرە ﷺ لە هەموو بارودۆخێکی ژیانی تەنانەت لە مەترسی‌ترین بارودۆخەکانی

ژیانیدا لە ژێر باڵی میهرەبانیی بەشەفەقەتی خوای گەورەدا، تەنانەت پاراستنی بە کۆتـر و جاڵجاڵۆکـە و.. پشتگرتن و سەرخستنیەتی لـە ئەرکـەکانی سەرشـانیدا و.. بـەردەوام کردنی ئایینەکەیـەتی بـە هـەموو ڕاستیـیەکانیەوە و.. تـاج لەسـەرنانی زەوی و گـرۆی ئادەمیزادە بەو ئیسلامەی کە ئەو هێنای و.. بەرز کردنەوەی شەرەف و پلە و پایـەی ئـەوە بۆ بلندترین پلەکان و.. فەزڵدان و پێش خستنیەتی بەسەر هەموو بوونەوەراندا بەوەی کە پلـە و پایەیـەکی مایـەی ڕەزامەندی و بەردەوام و قبوڵ کـراوی پێ بەخشـیوە، کـە لـە سـەرووی پلـەی هـەموو مرۆڤـە بـەرز و بـەڕێزەکانی ئادەمیزادەوەیـە و.. بەخشـینی کەسایەتیـیەك بەم پێغەمبەرە ﷺ کە بە یەکدەنگیی دۆستان و دوژمنانی جوانترین ڕەوشـتە بەرز و بەنرخەکانی لەخۆ گرتووە، بە ڕادەیەك کە پێنج یەکی گـرۆی مرۆڤـی کـردووە بـە ئوممـەتی ئـەو! هـەموو ئەمانـە، شـایەتیـیەکی ڕاسـت و بێ گومـان لەسـەر ڕاسـتیی پێغەمبەرایەتیی ئەو دەدەن.

هەروەها لە ڕووی کار و فەرمانەکانی پەروەردگاریتیی خوای گەورەوە، دەبینین کە هەڵسووڕێنەر و کارسازی ئیـش و کارەکـانی ئـەم جیهانـە پێغەمبەرایـەتیی حـەزرەتی محەممەدی ﷺ کردووە بە خۆرێکی مەعنەوی بۆ گەردوون. ئەوەتا لـە پەیامـەکانی نـووردا چەسـپاوە کـە خـوای گـەورە بـە پێغـەمبـەرێتیی ئـەم سـەروەرە هـەمـوو تاریکیـیەکانی ڕەوانـدەوە و.. ڕاستیـیە نوورانیـیەکانی ئاشکرا کـرد و، سـەرجەم خـاوەن هەسـت و شعوورەکان و، تەنانـەت سەرانسـەری گـەردوونی بـە مژدەی ژیـانی بـاقی و هەمیشـەیی دڵخۆش و شـادمان کـرد و.. ئایینەکـەی ئـەوی کـرد بـە پێرستی کـەماڵاتی هـەموو بـەندە وەرگیراوەکانی و، ڕێبازێکی ڕاست و دروست بۆ کارەکانی بەندایـەتی و.. بـە بەڵگـەی قـورئانی پیرۆز و "الجوشن الكبير" حەقیقـەتی محەممەدیشـی - کـە کەسـایەتیی مەعنـەویی ئـەوە - کـردووە بـە ئاوێنەیـەکی گشتی بـۆ تێـدا جـەمبوونی درەوشـانەوەکانی خوایـەتیی خۆی.. تەنانەت زیاد لەو ڕاستیـیانەی کە ئامـاژەمـان پێـدان، پلەیـەکی پێ بەخشـیوە کە هەموو ڕۆژێك و بە درێژای چواردە سەدەی ڕەبەق هاووێنەی کردەوە چاکەکانی هەموو نەتەوەکەی بە دەست بهێنێت و.. بـۆ لای هـەموو گـرۆی ئـادەمیزاد ڕەوانـەی کـردووە و چەندین کارمەندی و ئەرکی مەزن و بـەرزی پێ سپاردووە و.. کردوویـەتی بـە باشـترین پێشەنگ و مەزنترین ڕابەر و بەڕێزترین گەورەی سەرجەمی مرۆڤایەتی، ئەمەش بە بەڵگـەی جـێ دەسـت و ئاسـەوارەکانی لـە ژیـانی کۆمەڵایـەتی و مەعنـەویی مرۆڤایـەتیدا و.. سـەرجەمی گـرۆی مرۆڤیشـی پێویسـت و موحتـاجی ئـایین و شـەریعەتەکەی و ئـەو

ڕاستی‌یانەی ئیسلام[1] کردووە کە ئەو بۆی هێناون، بە ئەندازەی پێویستی‌یان بە میهرەبانی و دانایی و دادگەری و خۆراك و هەوا و ئاو و ڕووناکی..

هەموو ئەو بەڵگە هەمەکی و گومان بڕانەی کە دەگەنە دوازدە بەڵگە، شایەتی‌یەکی بەرز و بڵندن لەسەر پێغەمبەرایەتیی حەزرەتی محەممەد ﷺ.

جا ئایا دەگونجێ پێغەمبەرێتیی ئەم سەروەرە خۆری مەعنەویی ئەم گەردوونە نەبێت، لە کاتێکدا ئەم ژمارە زۆرە شایەتی‌یە هەمەکی و فراوانەی لە لایەن پەروەردگاری جیهانیانەوە بەدەست هێناوە، کە پەروەردگارێکە چاودێری و ڕێکخستنی هیچ شتێك، تەنانەت باڵی مێشێك و گوڵێکی بچکۆلەش پشتگوێ ناخات؟!

* * *

هەریەك لەم پازدە شایەتی‌یانە گەلێ شایەتیی یەکجار زۆر لەخۆ دەگرن، تەنانەت شایەتیی سێ‌هەم بە بێ‌گومانی‌یەکی تەواوەتی و هێزێکی توندوتۆڵی دامەزراو دەعوای (أشهد أن محمداً رسول الله)ی چەسپاند. چونکە بە زمانی موعجیزات هەزاران شایەتی لە ژێر ئەو شایەتیی سێ‌هەمەدا ڕیزیان بەستووە و، هاتنەدیی نرخ و بەها و گرنگیی مەزنی ئەم دەعوایەی ڕاگەیاندووە، بە ڕادەیەك کە سەدان ملیۆن زمان لە درێژایی و پانتایی جیهانی ئیسلامدا هەموو ڕۆژێك پێنج جار ئەم دەعوایە بە گوێی گەردووندا دەدەن!

هەروەك ملیارەها کەس لە ئیمانداران، بە بێ‌گومانی، تەسدیقی ئەوەیان کردووە و بەوە ڕازی بوون کە بناغەی ئەو دەعوایە - کە حەقیقەتی محەممەدی‌یە - تۆوی ئەسڵیی

---

(١) لەو کاتەدا کە لەناو پیری ولاوازیی خۆمدا دەتلامەوە، هەستم بە یەك لە ملیۆنی ئەو ڕزق‌یە مەعنەوی‌یانە کرد کە ئەم پێغەمبەرە بەڕێزە "حەزرەتی محەممەد" ﷺ لەگەڵ خۆیدا هێناونی. خۆ ئەگەر لە توانامدا بوایە بە ملوێنەها زمان و سڵاوات سوپاسم پێشکەش دەکرد. ئەویش بەم جۆرە:

من گەلێ ئازاری لەڕادەبەدەر لە جودایی و نەمان دەچێژم، لە کاتێکدا کە ئەو دنیایەی خۆشم دەوێت و کەسانی ناویشی بە کۆچ کردن و جودایی‌یان بەجێم دەهێڵن و، دەزانم خۆیشم بە هەمان جۆر کۆچ دەکەم. لەمەوە نائومێدی‌یەکی ئازاربەخش و ڕەش دامدەگرێت. بەڵام بە گوێ ڕاگرتن لە مژدەی بەختەوەریی هەمیشەیی و ژیانی هەتاهەتایی لە لایەن ئەم پێغەمبەرە بەڕێزەوە ﷺ دڵی خۆم دەدەمەوە و بە تەواوەتی لەو نائومێدی‌یە ڕزگارم دەبێت. تەنانەت کاتێك لە تەحیاتدا دەڵێم: (السلام علیك أیـــــها النبي ورحمـــة الله وبركاتــــه) بەیعەت و گوێ ڕایەڵی و ملکەچ بوونی خۆم بۆ ئەرکی سەرشانی ئەو دەردەبڕم و لە کارمەندی‌یەکەیدا پیرۆزبایی لێ دەکەم و جۆرە سوپاسێکی پێشکەش دەکەم، لە بەرامبەر ئەو مژدەی بەختەوەریی هەمیشەیی‌یە کە لەگەڵ خۆیدا هێنای. هەموو موسڵمانانیش ڕۆژانە پێنج جار بەم سڵاو لێ کردنە هەمان شت دەڵێن و دەری دەبڕن. (دانەر)

دره‌ختــی گــه‌ردوون و، هــۆی دروســتکردنی پێشــکه‌وتووترین به‌روبوومیــه‌تی و، په‌روه‌ردگاری جیــهانیانیش ئـه‌و که‌سـایه‌تی‌یه مه‌عنه‌وی‌یـه محه‌ممه‌دی‌یـه‌ی کـردووه بـه بانگه‌وازکارێکی به‌رز و بلند که خه‌ڵکی به‌ره‌و ده‌سته‌ڵاتداریی په‌روه‌ردگارێتیی ئه‌و بانگ ده‌کات و، ڕوونکـه‌ره‌وه و شیکه‌ره‌وه‌یه‌کی ڕاستی گرێ کوێره‌ی بوونه‌وه‌ران و مه‌ته‌ڵی به‌دیهێنان و، نموونه‌یه‌کی دره‌خشانی سۆز و میهره‌بانی‌یه‌که‌ی و، زمـانێکی ڕه‌وان بـۆ ده‌ربڕینـی شـه‌فه‌قه‌ت و خۆشه‌ویسـتیی ئـه‌و پـه‌روه‌ردگاره و، مـه‌زنترین مـژده‌ده‌ری به‌دیهاتنی ژیانی هه‌تاهه‌تایی و به‌ختـه‌وه‌ریی هه‌میشـه‌یی لـه جیـهانی بـاقی ونـه‌مریدا و، دوا ڕه‌وانه کراوی خۆی و، گه‌وره‌ترین پێغه‌مبه‌رانی، دروودی خوای له‌سه‌ر بێت.

ده‌سا زه‌ره‌رمه‌ندی بۆ ئه‌و که‌سـه‌ی بـاوه‌ڕ بـه ڕاستی‌یه‌ك نـاهێنێت کـه ئـه‌م ماهییه‌تـه‌ی له‌خۆ گرتووه و متمانه‌ی پێ ناکات، یان بایه‌خی پێ نـادات! ده‌سـا بزانـه کـه هه‌ڵه‌یـه‌کی چه‌نده گه‌وره و گه‌لحۆیی و تاوانێکی چه‌نده مه‌زنی ئه‌نجام داوه.

جا هه‌روه‌ك سووره‌تی "فاتیحه"ی نوێژ به‌و ئاماژانه‌ی له به‌شی دووهـه‌مدا بـاس کـران چه‌ندین به‌ڵگه‌ی گومان بڕ له‌سه‌ر ده‌عوای ڕاستیی ته‌وحید له (أشهد أن لا إله إلا الله)دا ڕوون ده‌که‌نه‌وه و چـه‌ندین نیشـانه‌ی بێ سنووری ته‌سدیقی له‌سـه‌ر داده‌نێن، به هـه‌مان جۆر ئه‌م به‌شی سێ‌هه‌مه‌ش چه‌ندین شایه‌تیی به‌هێز ده‌هێنن که ته‌سدیقی (أشهد أن محمـداً رســول الله)ی تـه‌حیات ده‌کـه‌ن و، چـه‌ندین نیشـانه‌ی بێ سـنووری ته‌سـدیقی له‌سـه‌ر ده‌نه‌خشێنن.

ده‌سا ئه‌ی خوای گه‌وره‌ی له هه‌موو میهره‌بانێك میهره‌بانتر!

بـۆ خـاتری ئـه‌م پێغه‌مبـه‌ره بـه‌ڕێزه‌تﷺ بـۆ به‌ده‌سـتهێنانی شـه‌فاعه‌تی و شـوێنکه‌وتنی سـوننه‌تی خـاوێنی ئـه‌و یارمـه‌تیمان بـده و، لـه خانـه‌ی به‌ختـه‌وه‌ریی هه‌میشـه‌ییدا لــه هاوسێ‌یه‌تیی ئال و هاوه‌ڵه به‌ڕێزه‌کانیدا بمانحه‌وێنه‌ره‌وه. ئامین.. ئامین.. ئامین.

اللهم صلّ وسلّم عليه وعلى آله وصحبه بعدد حروف القرآن المقروءة والمكتوبة.
آمين.

﴿سبحانَكَ لاعلمَ لنا إلاّ ما علّمتَنا إنّكَ أنتَ العليمُ الحكيمُ﴾.

مەقامی دووهەمی

(الحجة الزهراء)

بسم الله الرحمن الرحيم

وبه نستعين

تەنها یەك ڕاستیی دوا ئایەتی سوورەتی "فاتیحە" ئاماژە بۆ بەراورد لە نێوان ڕێڕەوانی ڕێی هیدایەت و ڕاستە شەقامدا و ڕێی گومڕایی و لە سنوور لاداندا دەکات. هەر هەمان ئایەت سەرچاوەی هەموو ئەو بەراوردانەیە کە لە پەیامەکانی نووردا ساز دراون. ئەم ئایەتەی خوارەوەی سوورەتی (النور)یش ئەو بەراوردە بە ڕوونی و بە شێوازێکی سەرسووڕهێنەر ڕوون دەکاتەوە و، بە دەربڕینێکی ئیعجازبەخش گوزارشتی لێ دەکات:

﴿اللهُ نورُ السَّموات والأرضِ مَثَلُ نورِه كمِشكوةٍ فيها مصباحٌ المصباحُ في زجاجةٍ الزُّجاجَةُ كأنَّها كَوكَبٌ دريّ يُوقدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُباركةٍ..﴾ (النور: ٣٥).

ئایەتەکەی دوای ئەویش:

﴿أو كَظُلُماتٍ في بحرٍ لُجّيٍّ يغشاهُ مَوجٌ مِن فَوْقِه مَوجٌ﴾ (النور: ٤٠).

یەکەم ئایەت، واتە ئایەتی نوور، بە دە ئاماژە ڕووی لە پەیامەکانی نوورە و بۆیان دەڕوانێت و، وەك لە تیشکی یەکەمدا چەسپێنراوە هەواڵێکی ئایندەیی ئیعجاز بەخش سەبارەت بەو تەفسیرەی قورئانی پیرۆز ڕادەگەیەنێت.

جا لەبەر ئەوەی ئەم ئایەتە پیرۆزە گرنگترین هۆکاری ناونانی ناوی (النور)ە لە پەیامەکانی نوور و، لەسەر بناغەی ڕوونکردنەوەی موعجیزەیەکی مەعنەویی ئەم ئایەتە مەزنە، وەك لەو گەشتە ئەندێشەییە چیرۆك ئاسایەی بەشێکی مەکتووبی بیست و نۆهەمدا بۆ ڕوونکردنەوەی موعجیزەی "نوون"ی ﴿نعبدُ﴾ باس کراوە، ئەوا هەر ئەو

گەشتیارەی کە لە پەیامی "الآية الكـــبرى"دا گـەشتی بـە نـاو دنیـادا دەکـرد و لـە دەمـی گـەڕانی بـە دوای بەدیهێنـەریدا پرسیاری لـە هـەموو بوونـەوەران و جۆرەکـانی کـرد و، پاشان بەدیهێنەری خۆی دۆزی‌یەوە و، بە سی و سێ ڕێگە و بەڵگەی بەهێزی گومان بڕ و بە "علم اليقين" و "عين اليقـين" خـوای خـۆی ناسـی، هـەر ئـەو گەشـتیارە - بێ ئـەوەی ماندوو ببێـت - بە ژیـری و دڵ و ئەندێشـەی، گەشـتێکی بەناو چینەکانی چەرخـەکان و زەوی و ئاسمانـەکاندا کـرد، تەنانـەت تـا ئێسـتاش بـۆ ئـەوەی تینوویـەتیی نـاخی خـۆی بشـکێنێت لە گەشـتەکەیدا هـەر بەردەوامە و، وەك کەسـێك بـە نـاو شـارێکدا بگـەڕێت گەشتی بە ناو هەموو شوێن و لایەنێکی ئەم دنیا فراوانەدا کردووە.

لەم گەشتەشیدا لە ڕێـی ژیری‌یـەوە هـەندێ جـار پشـتی بـە دانسـتی قورئـان و هـەندێ جاری تر بە دانسـتی فەلسـەفە دەبەسـت و، بـە دووربینـی ئەندێشـە دوورترینـی چینـەکانی دەردەخسـت، هـەتا سـەرجەمی ڕاستی‌یەکانی وەك واقیعی ڕاستەقینەی خۆیـان بینـی و، هەواڵی هەندێکیشیانی لەو پەیامی "الآية الكبرى"یەدا ڕاگەیاند.

وا ئێمەش زۆر بە پوختی تەنها سێ دانە لەو جیهان و چینە زۆرانە ڕوون دەکەینەوە کە ئەو گەشتیارە لـە گەشـتێکی ئەندێشـەییدا ڕۆشتە ناویـان و، هەرچـەند لـە شـێوە و واتـای چیرۆکدا دەرکەوتوون بەڵام خودی ڕاستی و حەقیقەتن. ئەم جیهانانـەش تەنـها لـە ڕووی هێزی ژیری‌یـەوە وەك چـەند نموونەیـەك دەهێنینـەوە بـۆ ئـەو بـەراوردەی کـە لـــە کۆتـایی سوورەتی "الفاتحة"دایە.

بەڵام بینین و بەراوردەکانی تری ئەو گەشتیارە بەو بەراوردکاری‌یانە دەسپێرین کە لـە پەیامەکانی نووردا ساز دراون.

◆ **نموونەی یەکەم:**

ئـەو گەشـتیارەی کـە تەنـها بـۆ ئـەوە هاتـە دنیـا کـە بەدیهێنـەری خـۆی بدۆزێتـەوە و بیناسێت، بە ژیریی خۆی وت:

لەبارەی بەدیهێنەرمانەوە پرسیارمان لە هـەموو شـتێك کـرد و وەڵامـی تێر و تەسـەلمان وەرگرت، بەڵام وەك پەندێك دەڵێت: "دەبێت پرسیاری خـۆر لـە خـودی خـۆر بکرێـت" ئەوا دەبێ گەشتێکی تر ئەنجام بدەین بۆ ناسینی بەدیهێنەرمان لە ڕێـی درەخشـانیی سیفەتە مەزنـەکانی خۆیـەوە، وەك: "زانسـت و ویسـت و توانسـت" و، لــە ڕێــی ئاسـەوارە ناوازەکانی و، ڕەنگدانەوەی ناوە جوانەکانی لە گەردووندا.

بۆ ئەم مەبەستە ڕۆشتە ناو دنیا و یەکسەر بە وێنەی ئەو گومڕایانەی کە تەوژمێکی تر دەنوێنن، سواری کەشتیی زەوی بوو، چاویلکەی ئەو زانست و فەلسەفەیەشی کردە چاو کە پابەندی قورئان نین و، لە پشت چاویلکەی ڕێبازی ئەو جوگرافیایەی کە ڕێنمایی لە قورئان وەرناگرێت سەیری زەوی کرد.. بینیی:

زەوی لە بۆشاییەکی بێ‌سنووردا گەشت دەکات و لە ماوەی ساڵێکدا بە خێراییەك کە حەفتا جار لە خێرایی گوللە تۆپ زیاترە بازنەیەك دەبڕێت کە دەگاتە بیست و چوار هەزار ساڵ ڕێ و، سەدان هەزار جۆری زیندەوەرانی دەستەوسان و لاوازی لەسەر شانی خۆی هەڵگرتووە. خۆ ئەگەر تەنها بۆ یەك خولەك ڕێی خۆی ون بکات، یان بەر ئەستێرەیەکی وێڵ بکەوێت، ئەوا لە بۆشاییەکی بێ سنووردا هەپروون هەپروون دەبێت و زیندەوەرە لاوازەکانی سەرنشینی خۆی لەناو نەمان و بێ مەبەستی و لە ناوچووندا ڕۆ دەکات.

ئیتر ئەو گەشتیارە هەستی بە چەندین تاریکایی مەعنەوی و ترسناك و خنکێنەر کرد، بە وێنەی چینە تاریکەکانی دەریایەکی پڕ شەپۆل. ئەم هەستەشی لەم تێگەیشتنەیدا لە تەوژمی ﴿**المغضوب عليهم**﴾ و ﴿**الضالين**﴾ەوە سەری هەڵدابوو. بۆیە لە ناخی خۆیەوە وتی: بە داخەوە! چیمان کرد؟ بۆچی سواری ئەم کەشتییە ترسناکە بووین؟ چۆن خۆمانی لێ دەرباز بکەین؟ ئیتر چاویلکەی ئەو فەلسەفە کوێرەی فڕێ دا و شکاندی و، ڕۆشتە ناو تەوژمی: ﴿**الَّذين أنعمتَ عليهم**﴾ەوە. یەکسەر هەستی کرد کە دانستی قورئان فریای دەکەوێت و چاویلکەیەك بە ژیریی ئەو دەسپێرێت کە بە تەواوەتی ڕاستی و حەقیقەت ڕوون دەکاتەوە و، ئەم دانستەی قورئان بەو گەشتیارەی وت: ئێستا بڕوانە.. ئەویش سەیری کرد و بینیی:

ناوی "ربُّ السموات والأرض" لە بورجی ئایەتی پیرۆزی: ﴿**هو الَّذي جَعَلَ لكم الأرضَ ذَلولاً فَامْشُوا في مناكِبِها وَكُلُوا مِن رِزْقِه**﴾ (الملك: ١٥) هەڵهاتووە و، گۆی زەویی کردووە بە کەشتییەکی ئەمین و بێوەی کە بە ڕێکوپێکییەکی ورد بەناو دەریای فراوانی گەردووندا دەڕوات و، لەبەر چەندین دانایی زۆر و سوودی جۆراوجۆر بە دەوری خۆردا دەسووڕێتەوە و، پڕە لە زیندەوەران و ڕزق و ڕۆزیی پێویستیان و، داهاتی وەرزەکان لەگەڵ خۆیدا بۆ ئەو زیندەوەرانە دەهێنێت کە پێویستیان بە ڕۆزییە و، خوای

گەورە دوو مەلائیکەتی بە ناوی "گا و نەهەنگ" داناوە بە کەشتیوانی ئەو کەشتی‌یە، ئیتر ئەوانیش بە گەشتێك لە ناو ئەو ولاتە پەروەردگاری‌یەی کە لەوپەڕی سام و شکۆ و جوانیدایە ئەم کەشتی‌یە بەڕێ دەخەن، تاکو بەدیهاتووانی میوانی بەدیهێنەری گۆی زەوی لە بۆشایی ئەم گەردوونە فراوانەدا گەشتو گوزار بکەن.

بەم جۆرە، حەقیقەتی: ﴿اللهُ نورُ السموات والأرض﴾ ئەم گەشتە بە سام و شکۆیە ڕوون دەکاتەوە، چونکە بە درەوشانەوەی ئەم ناوە بەدیهێنەری زەوی دەناسێنێت.

دوای ئەوەی گەشتیارەکە لە بینینەکانی بەناو زەویدا لەم واتایە تێگەیشت و هەستی پێ کرد، لە ناخی گیان و هەناوی خۆیەوە (الحمد لله رب العالمين)ی دووپات کردەوە و، ڕۆشتە ناو ڕیزی دەستەی:

﴿الذين انعمتَ عليهم﴾.

◆ **نموونەی دووەهەم** لەو جیهانانەی کە ئەو گەشتیارە بینیی، ئەوەیە کە:

دوای ئەوەی لەو گەشتەدا کەشتیی زەویی بەجێ هێشت، ڕۆشتە ناو جیهانی مرۆڤ و زیندەوەرانەوە. لەوێ بە چاویلکەی ئەو دانستە سروشتی‌یەی کە ژیان و گیان لە ئایین وەرناگرێت، سەیری مرۆڤ و زیندەوەرانی کرد، بینیی:

چەندین پێویستیی بێ‌سنووری زیندەوەرانی لەژمارەبەدەر و چەندەها دوژمنی زۆر و زەبەندە دەوراندەوری ئەو زیندەوەرانەیان داوە و ئازاریان دەدەن و، لە چەندین ڕووداوی دژواری بێ بەزەییانەدا زیانی گەورەیان پێ دەگەیەنن و، ئەو زیندەوەرانەش یەك لە هەزار، بەڵکو یەك لە سەد هەزاری دەستمایەی پێویست نەبێت هیچ دەستمایەیەکی تریان لە بەرامبەر ئەو پێویستی‌یە بێ سنوورانەوە نی‌یە و، بەرامبەر بەو کاروبار و شتە زیان بەخشانەش تەنها یەك لە ملیۆنی توانای پێویست شك دەبەن!

ئیتر گەشتیارەکە لەبەر ئەو هەست ناسکی و شەفەقەتەی لە بەرامبەر هاوڕەگەزی مرۆڤی خۆیەوە هەستی پێ دەکرد و لەبەر بیرکردنەوەی ژیریی لەم دیاردەیە، ئازارێکی زۆری سەبارەت بەم بارودۆخەی زیندەوەران چەشت کە لاواندنەوە و ترس و ئازار لە ناخدا دەورووژێنن. بۆیە خەم و ئازارێکی هێندە زۆری بۆ خواردن کە بە وێنەی سزای سەختی دۆزەخ هەستی بە ئازاری نائومێدی دەکرد، گەلێ پەشیمانیی دەربڕی لەوەی کە هاتە ناو ئەم جیهانە خەمناك و ناخۆشەوە. هەر لەو کاتەدا کە بەم ئازارانەوە

دەتلایەوە، دانایی قورئانی پیرۆز فریای کەوت و چاویلکەی: ﴿الَّذينَ أنعمْتَ عَليـهم﴾ی پێ سپارد و، پێی وت: بڕوانە. ئەویش کە بەو چاویلکەیە ڕوانیی، بینیی:

هەریەك لە ناوە جوانەکانی خوای گەورە، وەك: (الرحمن، الرحيم، الرزاق، المنعـم، الكريم، الحفيظ) بە چەشنی خۆری درەخشان و، بە هەڵهاتن و دەرکەوتنی: ﴿اللّٰهُ نـورُ السّموات والأرض﴾ لە بورجی ئەم ئایەتە پیرۆزانەی خوارەوە هەڵهاتوون:

﴿ما مِن دابةٍ إلاّ هو آخذٌ بناصيتِها﴾ (هود: ٥٦).

﴿وكأيِّنْ مِن دابَّةٍ لاتحمِلُ رزقَها اللّٰهُ يَرزُقُها وإيّاكُم﴾ (العنكبوت:٦٠).

﴿ولقد كرَّمْنا بنى آدم﴾ (الاسراء:٧٠).

﴿إنَّ الأبرارَ لفي نعيم﴾ (الانفطار:١٣).

ئیتر ئەو میهرەبانییە فراوان و چاکەکارییە گشتییە دنیای ئـادەمیزاد و زیندەوەرانـی پڕ کـردەوە و، تەنانـەت وەك بەهەشـتێکی کـاتی لـە بـەرچاودا خـۆی نوانـد. لەمـەوە گەشتیارەکە تێگەیشـت کـە ئـەم دنیایـە و هەرچییەکی تێدایـە زۆر بـە باشـی خـاوەن و میواندارێ بەڕێزی ئـەم میوانخانـە جـوان و شایستەی بینـین و پڕ لـە پەندە، بـە بینـەرانی دەناسێنێت. بۆیە هەزار جار سوپاسی خوای گەورەی دەربڕی و، وتی: (الحمـد للّٰه رب العالمين).

◆ **نموونەی سێهەم** لەو گەشتەی کە سەدان بینینی ئەو گەشـتیارەی لـە خـۆ گرتـووە، ئەوەیە کە:

ئـەو گەشـتیارەی نـاو دنیـا کـە دەیـەوێت لـە ڕێـی دەرکـەوتن و درەوشـانەوەی نـاوە جوانەکان و سیفەتە مەزنەکانی بەدیهێنەرەوە، بەدیهێنەری بناسێت، بە ژیری و ئەندێشەی خۆی وت:

وەرن بـا وەك گیـان و فریشـتەکان جەستەمان لـە زەویـدا بـەجێ بـهێڵین و بـۆ ئاسمانـە بڵندەکان سەربکەوین و، لە بارەی بەدیهێنەرمانەوە پرسیار لە سەرنشینانی ئەوێ بکەین.

ئیـتر ژیریـی ئـەو گەشـتیارە سـواری کەشـتیی "بـیر" و گیانیشـی سـواری کەشـتیی "ئەندێشە" بوون و، پێکەوە بە ڕابەرایەتیی گەردووناسی بەرەو ئاسمـان سـەرکەوتن و، بە چاویلکەی ﴿الضَّالِّين﴾ و ﴿المغضُوبِ عَليهم﴾ واتە بە چاویلکـەی ئـەو فەلسـەفەیەی کـە بایەخ بە ئایین نـادات، سـەیری ئـەوێیان کـرد. ئـەم گەشـتیارە بـەو چاویلکەیـە بینیـی کـە

هەزاران تەن و ئەستێرەی ئاگرین کە هەزار جار لە زەوی گەورەترن و سەد جار لە خێرایی گوللە تۆپەکان خێراترن و، بێ گیان و هەستن و، وەك وێڵ و بێ خاوەن وان، بەناو یەکدا دێن و دەڕۆن، بە ڕادەیەك کە ئەگەر یەکێکیان بۆ یەك خولەك بە ڕێکەوت رێی خۆی ون بکات و بەر یەکێکی تری ئەو ئەستێرە بێ هەستانە بکەوێت، ئەوا بە وێنەی چێشتی مجێور تێکەڵ بە یەك دەبن و، پشێوی هەموو لایەك دەگرێتەوە و، لەو جیهانە بێ سنوورەدا شتێکی هاوشێوەی قیامەت ڕوودەدات. ئیتر گەشتیارەکە سەیری هەر لایەکی بکردایە هەستی بە ترس و بیم و سامناکی و سەرسامی دەکرد، بۆیە هەزار جار پەشیمانیی لە بەرزبوونەوەی بۆ ئاسمان دەربڕی، چونکە ژیری و ئەندێشە هێندە سەریان لێ شێوا کە دەیانوت: نامانەوێت ئەم چەشنە واتا ئازاربەخشانە بزانین کە دەڵێی سزای دۆزەخن، بگرە هەر حەز بە بینینیشیان ناکەین، چونکە ئەرکی سەرەکیی ئێمە بینین و پیشاندانی ڕاستییە جوانەکانە.

ئەوان کە لەم کاتەدا ئەمەیان وت، یەکسەر بە درەوشانەوەیەك لە ئایەتی: ﴿اللهُ نُورُ السمواتِ والأرضِ﴾ و بە وێنەی خۆری درەخشان ئەم ناوە جوانانەی خوای گەورە: "خالق السموات والأرض" و "مسخر الشمس والقمر" و "رب العالمين" لە بورجی ئەم ئایەتە پیرۆزانەوە هەڵهاتن:

﴿ولقد زيَّنّا السماءَ الدُّنيا بمصابيح﴾ (الملك:٥).

﴿أفلَمْ ينظرُوا إلى السَّماءِ فَوْقَهم كيفَ بنيناها وزيّناها﴾ (ق:٦).

﴿ثم استَوَى إلى السَّماءِ فسَوّاهُنَّ سَبعَ سَموات﴾ (البقرة:٢٩).

ئیتر ئەو ناوانە سەرجەمی ئاسمانەکانیان بە ڕووناکی و فریشتەکان ڕۆشن کردەوە و، لە بەرچاودا گۆڕینی بە مزگەوتێکی گەورە و سەربازگەیەکی بە سام و شکۆ. بۆیە ئەو گەشتیارە ڕۆشتە ناو ڕیزی دەستەی: ﴿الذين أنعمتَ عليهم﴾ و لە تاریکایی: ﴿كظلماتٍ في بحرٍ لُجّيّ﴾ ڕزگاری بوو، یەکسەر وڵاتێکی جوان و ڕێکوپێك و بە سام و شکۆی چەشنی بەهەشتی بە چاوی خۆی بینی. بەمەش نرخ و بەهای هەریەك لە "ژیری" و "ئەندێشە" پلەی بڵند و باڵایان بەدەست هێنا و هەزار هێندەی خۆیان ئەرکەکانی سەرشانیان بەرز بوونەوە، لەبەر ئەوەی کە لە هەموو لایەکی ئاسمانەکاندا ناسێنەرێکیان دەبینی کە بەدیهێنەری شکۆمەندیان پێ دەناساندن.

بەم جۆرە، كۆتایی بەم باسە فراوانە دەهێنین و، لێرەدا ئەم ئاماژە یەكجار پوخت و كورتەمان پێ سەروزیادە و، باسی بینینەكانی تری گەشتیارەكە لەم گەردوونەدا بە پەیامەكانی نوور دەسپێرین و، بە پێوەری ئەم سێ نمونەیەی نێوان سەدانی ئەو نموونانەدا لێیان تێدەگەین كە ئەو گەشتیارە بۆ ناسینی خوای گەورەی "واجب الوجود" لە ناوەندی درەوشانەوەی ناوە جوانەكانی خوای گەورەدا بینیونی.

ئێمەش وا هەوڵ دەدەین كە بە ئاماژەیەكی زۆر پوخت بەدیهێنەری ئەم گەردوونە بناسین، بە وێنەی ئەو ناسینەی كە گەشتیارەكە بەدەستی هێنا. ئەمەش لە ناوەندی ئاسەوارەكان و درەوشانەوەكانی هەر سێ سیفەتی: "زانست" و "ویست" و "توانست"ەوە لە نێوان حەوت سیفەتە مەزنەكانی بەدیهێنەرمان و، لە بەڵگەكانی هاتنەدیی ئەو سێ سیفەتە مەزنەوە. درێژە پێدانەكانیشی بە "پەیامەكانی نوور" دەسپێرین.

ئەم بڕگە عەرەبی‌یەی خوارەوە ویردی بەردەوامی منە و، لە پوختەی "الحزب العربي النوري"یەوە هەڵێنجراوە و، سێ دانە لە سی و سێ پلەكەی "الله أكبر" ڕوون دەكاتەوە لە نێوان لێكدانەوە و ڕاڤە كردنی ئەم سێ پلەیەشدا و بە شێوەیەك كە لە تەرجەمەیان بچێت ئاماژە بۆ ئەو شتانە دەكەین كە زۆر كەسی لە زانایانی عەقیدە و زانستی كەلام بە خۆیانەوە سەرقاڵ كرد، لەبارەی زانینی ئەو سیفەتانە لە ڕێی درەوشانەوەیان لە گەردووندا و باوەڕ پێ‌كردنیان بە ئیمانێكی توندوتۆڵی دامەزراو. جا ئەم بڕگە عەرەبی‌یە بە "علم اليقين" تا پلەی بەڵگەنەویستی ڕێ‌یەك بەرەو ئیمان بەو سێ‌سیفەتە دەكاتەوە، لەو ڕووەوە كە بەڵگەن لەسەر "بوون" و "تاك" و "تەنیایی" خوای گەورەی "واجب الوجود".

[بسم الله الرحمن الرحيم

﴿وقل الحمدُ للهِ الذي لَم يتخِذْ ولَداً ولم يكُن لَهُ شَريكٌ في الْمُلْكِ ولم يكن لَهُ وليٌّ منَ الذُّلِّ وكَبِّرْهُ تكبيرا﴾ (الإسراء: ١١١).

اَللهُ أكبرُ مِن كلِّ شيءٍ قدرةً وعلماً إذ هو العليمُ بكلِّ شيءٍ بعلمٍ محيطٍ لازمٍ ذاتـيٍّ[١] للذاتِ يلزمُ الأشياء لا يمكنُ أن ينفكَّ عنهُ شيءٌ بسرِّ الحضورِ والشهودِ والإحاطةِ النورانيةِ وبسرِّ استلزامِ الوجودِ للمعلوميةِ وإحاطةِ نورِ العلمِ بعالمِ الوجودِ.

---

(١) ولله الْمَثَلُ الأعلى، وەك پێویستیی خۆر بە ڕووناكیی دەورەدەر. (دانەر)

نعم فالانتظاماتُ الموزونةُ.. والاتزاناتُ المنظومةُ.. والحِكَمُ القصديةُ العامةُ.. والعناياتُ المخصوصةُ الشاملةُ.. والأقضيةُ المنتظمةُ.. والأقدارُ المثمرةُ.. والآجالُ المعينةُ والأرزاق المقنَّنةُ.. والاتقاناتُ المفتَّنةُ.. والاهتماماتُ المزينةُ.. وغايةُ كمالِ الانتظامِ والانسجامِ والاتساقِ والاتقانِ والاتزانِ والامتيازِ المطلقات في كمالِ السهولةِ المطلقةِ.. دآلآتٌ على إحاطةِ علمِ علاّمِ الغيوب بكلِّ شيءٍ. ﴿ألاَ يعلمُ من خلقَ وهوَ اللّطيفُ الخبيرُ﴾ (الملك:١٤) فنسبةُ دلالةِ حُسْنِ صنعةِ الإنسانِ على شعورِ الإنسانِ إلى نسبةِ دلالةِ حُسْنِ خلقةِ الإنسانِ على علمِ خالقِ الإنسانِ كنسبةِ لُميعةِ نجميةِ الذُّبيبةِ في اللّيلةِ الدّهماءِ إلى شعشعةِ الشّمسِ في رابعةِ النّهار].

لە ناوەندی جۆرە وەرگێڕانێکی یەکجار کورتی ئەم برگەیەدا، چەند پوختە ئاماژەیەك بۆ "زانستی خوایی" دەکەین، کە ڕاستییەکی ئیمانیی گرنگە و، درێژە پێدانەکانیان بە "پەیامەکانی نوور" دەسپێرین و، دەڵێین[1]:

بەڵێ، هەروەك "میهرەبانی" لە ڕێی ڕزق و ڕۆزییەکانیەوە بە وێنەی خۆری درەخشان خۆی دەردەخات و، بە چەندین بەڵگەی گومان بڕ ئەوە دەچەسپێنێت کە لە پشت پەردەی غەیبەوە بەخشندەیەکی میهرەبان هەیە، "زانست"یش کە لە نێوان سەدان ئایەتی قورئاندا جێی خۆی گرتووە و، لە ڕوویەکەوە یەکەمی حەوت سیفەتە مەزنەکانی خوای گەورەیە، بە هەمان جۆر و بە وێنەی خۆری درەخشان و بەهۆی بەروبووم و دانستی ڕێکوپێکیەوە خۆی دەردەخات و، دەبێت بە بەڵگەیەکی ڕەها لەسەر زانایەك کە لە هەموو شتێك ئاگادارە.

بەڵێ، ڕێژەی بەڵگەی سنعەت و کاری ڕێکوپێك کە مرۆڤ ئەنجامی دابێت، لەسەر هەست و نەست و زانستی ئەو.. لەچاو ڕێژەی بەڵگەی بەدیهێنانی مرۆڤ لە جوانترین شێوەدا، لەسەر زانست و دانستی بەدیهێنەری مرۆڤ، وەك ڕێژەی جیاوازیی نێوان بریسکانەوەی مێرووی گوڵە ئەستێرە وایە لە شەوی تاریکدا، لە چاو درەخشانیی خۆر لە ناوەڕاستی ڕۆژ لە ناوجەرگەی ئاسماندا!

---

(١) بەشی دووهەمم لە کاتی گیرۆدە بوونم بە نەخۆشییەکی هێندە سامناك و ژەهراویدا نووسراوە کە لە ژیانمدا نەخۆشیی وام نەدیوە. تکام وایە بە چاوی لێبوردن بڕواننە کەموکوڕییەکانم و، "خەسرەو" دەتوانێت هەر دەستکارییەکی پێ باشە بیگۆڕێت و ڕێکوپێکی بکات. (دانەر)

ئێستا پێش ئەوەی درێژە بە ڕوونکردنەوەی بەڵگەکانی "زانست"ی خوای گەورە بدەین، دەبێ باسی ئەوە بکەین کە بەڵگەی درەوشانەوە و دەرکەوتنی ئەو سیفەتە خاوێنە لە هەموو جۆرەکانی بوونەوەراندا، هێندە ڕوونە کە ئەو گفتوگۆیە شایەتیی لەسەر دەدات لە شەوی میعراجدا و لە دەمی بەهرەمەند بوونی پێغەمبەر ﷺ بە ئامادە بوونی حوزوور و بیستنی گوفتاری خوای گەورەدا ڕووی دا. ئەوەبوو بەناوی هەموو زیندەوەران و سەرجەمی جۆرەکانی بوونەوەرانەوە و، لەو ڕووەوە کە پێغەمبەر و ڕەوانە کراوە، لە حوزووری خوای گەورەدا فەرمووی:

"التحيات المباركات الصلوات الطيبات لله"..

بەمەش دیاریی هەموو زیندەوەرانی لە تەرز و شێوەی پەروەردگارناسیی هەریەك لەو بوونەوەرانەدا و لە ڕێی درەوشانەوەی "زانست"ەوە پێشکەش بە بەدیهێنەری شکۆمەند کرد و، بە ناوی هەموو خاوەن هەستەکان و، لە بریی سڵاو ئەو تەحیاتەی لە حوزووری خوادا فەرموو.

واتە: هەر چوار دەستە و کۆمەڵەکانی سەرجەمی زیندەوەران، بەم چوار وشەیە: (التحيات، المباركات، الصلوات، الطيبات) و، بە لێ درەوشانەوەی "زانستی ئەزەلی و ئەبەدی" سڵاویان و پیرۆزبایی و بەندایەتی و ناسینی جوان و خاوێنی خۆیان بەرامبەر خوای گەورە و زانای پەنهانەکان پێشکەش دەکەن. هەر لەبەر ئەوەیە کە خوێندنی ئەم گفتوگۆ خاوێنە - بە واتا فراوانەکەی - لەسەر هەموو موسڵمانێك لە تەحیاتی نوێژدا فەرز کراوە.

وا لە خوارەوەدا و لە نێوان چوار ئاماژەی پوختدا یەکێك لە واتاکانی ئەو گفتوگۆیە ڕوون دەکەینەوە و، درێژە پێدانی ئەم باسەش بە "پەیامەکانی نوور" دەسپێرین.

❑ **وشەی یەکەم:** "التحيات لله".

واتاکەی بە پوختی ئەوەیە کە:

ئەگەر وەستایەکی کارامە، بە زانستی فراوان و زیرەکیی ناوازەی خۆی، مەکینەیەکی نائاسایی دروست بکات، ئەوا هەر کەسێك مەکینە سەرسووڕهێنەرەکە ببینێت، بە سەرسووڕمان و ڕێزلێنانەوە، پیرۆزبایی لە وەستاکە دەکات و، دیاری و سڵاوی مەعنەویی هاودەم لەگەڵ سوپاس و پێزانیندا پێشکەش دەکات.

جا هەروەك ئەو مەكینەیە لەم نموونەیەدا وایە، هەموو دەستە و جۆرەكانی بوونەوەرانیش لەم بوونەوەرەدا، بگرە یەك بە یەكی ئەو دەستە و كۆمەڵانە، تەنانەت دانە دانەشیان، لە ڕاستیدا لە هەموو ڕوویەكەوە، سەرتاپا ئیعجازە و، پیرۆزبایی لەو بەدیهێنەرە مەزنەی خۆی دەكات كە لە ڕێی درەوشانەوەكانیەوە "زانستە فراوانەكەی خۆی" دەناسێنێت، كە زانستێكە پەیوەندیی هەموو شتێك بە هەر شتێكی ترەوە دەبینێت و، پێداویستییەكانی ئەو شتە لە دەمی پێویستییدا بەو شتە دەگەیەنێت..

بەڵێ، هەموو یەكێكی ئەو زیندەوەرانە پیرۆزبایی لە بەدیهێنەریان دەكەن و، بە زمانی حاڵی ژیانیان دەڵێن: "التحیات لله". هەروەك بە زمانی گوفتاری خاوەن هەستانی چەشنی مرۆڤ و جیننی و مەلائیكەتیش پیرۆزبایی ئاراستە دەكەن. ئیتر هەموو زیندەوەران نرخی ئەو ژیانەی بەدیهێنەر پێی بەخشیون ڕاستەوخۆ لە واتای پەرستشدا پێشكەش بەو بەدیهێنەرەیان دەكەن كە ئاگای لە حاڵی هەموو بەدیهاتووانیەتی.

پێغەمبەریش ﷺ لە شەوی میعراج لە حوزووری خوای گەورەی"واجب الوجود"دا لە بری سڵاو، بە ناوی هەموو زیندەوەرانەوە گوزارشتی لەم ڕاستییە كرد و فەرمووی: "التحیات لله". بەمەش دیاری و سڵاوی مەعنەویی دەستە و كۆمەڵ و تاك و دانە دانەكانی زیندەوەرانی پێشكەشی خوای گەورە فەرموو.

بەڵێ، ئەگەر مەكینەیەكی ڕێكوپێكی ئاسایی بە پێكهاتەی ورد و ڕێكوپێكی خۆی ببێت بە بەڵگەیەك لەسەر سنعەتكارێكی كارامە و لێزان، ئەوا هەریەك لەو مەكینە زیندووە لەژمارەبەدەرانەی كە گەردوونیان پڕ كردووە، هەزار و یەك موعجیزەی زانستی پێش چاو دەخەن و، بێ هیچ گومانێك زیندەوەران بە لێ درەوشانەوەی "زانست" دەبن بە بەڵگە لەسەر پێویستیی بوونی بەدیهێنەری هەمیشەیی و پەرستراوی ڕاستەقینەی خۆیان. كە ئەم بەڵگەیەش وەكو ڕووناكیی خۆر وایە، لە چاو ئەوەی مەكینەكە بوو بە بەڵگە لەسەر وەستاكەی خۆی، كە وەك ڕووناكیی گوڵە ئەستێرە وایە.

❑ **وشەی بەرز و بڵندی دووهەم لە وشەكانی میعراج:** "المباركات".

مادەم "نوێژ" میعراجی ئیمانداره – وەك لە فەرموودەی پیرۆزدا چەسپاوە – و نوورەكانی میعراجی مەزنی تێدایە.. مادەم لە لایەكی تریشەوە گەشتیارەكەی ناو دنیا بە سیفەتی "زانست" لە هەموو جیهاندا بەدیهێنەری خۆی ناسی كە زانای غەیب و

پەنهانەکانە، ئـەوا ئێمـەش لەگـەڵ ئەو گەشتیارەدا دەڕۆینە نـاو جیـهانی فراوانـی شـتانی پیرۆز(المبارکات)ەوە کە زمـانی غـەیری خۆیـان بـە پیرۆزبـایی دەخەنـە گوفتـار. هـەوڵیش دەدەین – بە وێنەی ئەو گەشتیارە – بە زانینێکی یەقینی و لـە نـاوەندی درەوشـانەوە ورد و سەرانسەر موعجیزەکانی سیفەتی "زانست"ی خوای گەورەوە بەدیهێنـەرمان بناسـین لـە دەمی موتاڵا کردنی ئەو جیهانە پیرۆزەی "المبارکـات"دا، بـە تایبـەت جیـهانی گیانلەبـەرە بچووك و ناسك و بەرییەکان و، جیهانی ناوك و تۆوەکـان کە چـەند وردە قوتوویـەکی بچووکن بەرنامە و پێڕست و شتانی تەقدیر کراوی ژیانی زیندەوەرانیان لەخۆ گرتووە.

بەڵێ، ئێمە بـە چـاوی خـۆمان دەبینـین کـە هـەمـوو ئـەو زینـدەوەرە ورد و بچـووك و ناســك و بەرییانـە و، سـەرجـەمی ئـەو گـەنجینە ورد و قوتـووە پیرۆزانـە، هـەموویـان پێکەوە و، دانە دانەشیان بە جیا جیا، بە زانستی کەسێکی زانـا و دانـا ڕادەپـەڕن و بـەرەو ئەو ئامانجانەیان دەڕۆن کە لـەپێناویاندا بـەدیهێنراون. تەنانـەت ڕۆیشـتن و جموجووڵیـان بەرەو گەیشتن بەو ئامانجانە، بە شێوەیەکە هەر کەسێك بە چاوی حەقیقـەت بـین سـەیریان بکات هێندە سەری سوور دەمێنێت کە دەڵێت:

"هەزار جار: بارك الله.. ما شاء الله".

بەڵێ، هەر یەك لە نوتفە و هێلکە و گەرا و ناوك و تۆوەکان – بۆ نموونە – لە ناوەندی ڕێسایەکی یەکجار ورددان کە لە "زانست"ەوە سـەرچاوەی گرتـووە و.. ئەو ڕێسـایەش لـە نـاوەندی تەرازوویـەکی هێنـدە ورددایـە کـە هـی کارامەییـەکی تـەواوە و.. ئـەو تەرازووەش لە ناوەندی ڕێکخستنێکی نوێدایە و.. ئەویش لە نێوان پێوانە و کێشـانەیەکی ناوازەدا و.. ئەویش لـە نـاوەندی پـەروەردە کـردن و، جیاکردنـەوە و، چـەندین نیشـانەی جوداکـەرەوەی مەبەسـتداری وەك ئەمانەدایـە و.. ئـەویش لـە نێـوان ڕازاندنـەوە و ئارایشـتکارییەکی ڕێکوپێکدایـە و.. ئـەویش لـە نـاو چـەندین ئـامێری ورد و دانـا و گونجاوی وێنەگرتندایە و.. ئەویش لە نێوان جیاوازیی گۆشـت و بـەروبووم و بەشـەکانی ئەو شتانەدایە کە دەخورێن لەو بوونەوەرانەدا، بە مەبەستی تێرکردنی هەموو ئەوانـەی کـە پێویستیان بە ڕۆزییە و، بە شێوەیەکی کەریمانەی ئەوتۆ کە لەگەڵ چێژی یەك بە یەکیاندا بگونجێـت.. ئەمـەش لـە نـاوەندی چـەندین نـەخش و نیگـار و شـکڵ و شێوەی جیاجیـای ئارایشتدایە کە بە زانست و ئیعجاز ڕازاوەتەوە و.. ئەمەش لەناو چەند بۆن و بەرامەیەکی خۆش و جۆراوجۆر و تام و لەزەتی جیاجیادایە کە:

دەرکەوتنی وێنە و شێوەکانی ئەو زیندەوەرانە و جیابوونەوەیان لە یەکتری بە کەماڵی ڕێکوپێکی و بێ هیچ هەڵە و سەهوکردنێك و لەوپەڕی خێرایی ڕەها و فراوانیی ڕەهادا، لە کاتێکدا کە لەوپەڕی زۆریی ڕەهادان و، بەردەوام بوونی ئەم حاڵەتە دەراسایە لە هەموو وەرزێکدا، وا لە هەموو دانە دانەیەکیان و هەموو شیان پێکەوە دەکات کە بەم پازدە زمانەی باس کران: "زانستی خوایی" دەربخەن و سەرنجەکان بۆ لای کارامەیی دەراسای پەروەردگاریان ڕابکێشن و، بیکەن بە بەڵگە لەسەر زانستە ئیعجاز بەخشەکەی. ئیتر لەم ڕێیەوە و بە چەشنی خۆری درەخشانی ئاسمان بەدیهێنەری خۆیان،کە خوای "واجب الوجود" و زانای پەنهانەکانە، بە بینەرانیان دەناسێنن.

جا ئەم شایەتی‌یە فراوان و یەکجار درەخشانەی ئەوان و ئەم پیرۆزبایی‌یە جوانەیان بوو بۆ بەدیهێنەریان کە پێغەمبەرﷺ لە شەوی میعراجدا دەری‌بڕی و بە ناوی هەموو بوونەوەرانەوە پێشکەشی کرد و لە بری سڵاو فەرمووی: "المبارکات"!

❐ **وشەی سێ‌هەم:** "الصلوات".

سەد ملیۆن ئیماندار هەمان وشەی پیرۆز ڕادەگەیەنن و دەیلێنەوە کە لە میعراجی مەزنی پێغەمبەردا ﷺ وتراوە و، لە میعراجی تایبەتی هەموو ئیماندارێك (واتە لە تەحیاتی نوێژ)یشدا بە لای کەمەوە ڕۆژی دە جار دەوتریتەوە و، لەمەدا شوێنی پێغەمبەرﷺ دەکەون و لە سەرانسەری گەردووندا ڕایدەگەیەنن و پێشکەشی حوزووری پەروەردگاری دەکەن.

لەبەر ئەوەی سەرجەمی ڕاستی‌یەکانی میعراج بە شێوەیەکی تابلێی بەهێز و گومان بڕ لە پەیامی میعراج (وتەی سی و یەکەم)دا چەسپاوە و ڕوون کراوەتەوە، تەنانەت لە دەمی ئاراستەکردنی گوفتاردا بۆ بابای مولحیدی سەرسەختیش.. ئەوا درێژەدان بە بەڵگەکانی ئەم باسە بەو پەیامە ناوبراوە دەسپێرین. بەڵام لێرەدا ئاماژەیەکی لەوپەڕی کورتیدا بۆ واتای فراوانی ئەم سێ‌هەم وشە میعراجی‌یە دەکەین کە جیهانە سەرسووڕهێنەرەکانی هەموو دەستە و تاقمێکی زیندەوەران و خاوەن هەست و نەستەکان ڕوونی دەکەنەوە. ئیتر بۆ خۆمان سەیری ئەو جیهانانە دەکەین و، هەوڵ دەدەین لە ناوەندی زانستی ئەزەلیی خواوەندەوە: بوون و، یەکتایی و، کەماڵی بەخشندەیی میهرەبانی و، مەزنیی توانست و، هەمەلایەنگریی ویستی بەدیهێنەرمان بزانین و پێی ئاشنا ببین.

بەڵێ، لەم جیهانەدا بە چاوی خۆمان دەبینین کە هەموو گیاندارێك بە هەستی فیترەتی خۆی - با بە هەستی ژێریش نەبێ - هەست دەکات کە گیرۆدەی دەستەوسانی و لاوازییەکی بێ سنوورە، لەکاتێدا کە دوژمنەکانی و ئەو شتانەش مایەی ئەوەن ئازاری دەرخوارد بدەن هێندە زۆرن کە لەژمارەنایەن..

هەروەها هەریەکەیان هەست دەکەن کە لە ناو هەژاری و دەستکورتییەکی بێ سنووردا دەتلێنەوە، لە کاتێکدا کە داواکاری و پێداویستییەکانی کۆتاییان پێ نایەت.

جا لەبەر ئەوەی توانا و دەستمایەکەی دەستی هێشتا بەشی یەك لە هەزاری ئەو پێداویستی و داواکارییانە ناکەن، ئەوا هەتا لە توانایدایە داد و هاوار دەکات و، دەگری و، لە ناوەرۆك و سروشتیدا دەلاڵێتەوە.

خۆ کاتێ کە بە دەنگ و زمانی تایبەتیی خۆی و بە دوعا و پاڕانەوە و لاڵانەوەی تایبەت بە خۆی و بە جۆرە نوێژێکی تایبەت هانا بۆ دەرگانەی خوای گەورەی زانای بەتوانا دەبات، یەکسەر دەبینین کە خوایەکی بە توانای دانای خاوەن زانستی ڕەها ئاگای لە سەرجەم پێداویستییەکانی هەموو ئەو زیندەوەرانەیە و بۆیان جێبەجێ دەکات و، یەك بە یەکی دەرد و بیمارییەکانیان دەبینێت و فریایان دەکەوێت و، هەموو ئەو دوعا و پاڕانەوانەش دەبیستێ کە بە سروشت دەیکەن و لێیان گیرا دەکات. ئیتر ئەو خواوەندە میهرەبانە گریانەکانی ئەوان دەگۆڕێت بە چەندین خەندەی شیرین و، داد و هاواریشیان دەگۆڕێت بە حەمد و شوکر و سوپاس.

ئەم فریا گوزارییەی کە شەقڵ و نیشانەی زانست و میهرەبانیی پێوە دیارە، لە ڕێی دەرکەوتن و درەوشانەوەی زانست و میهرەبانییەوە، بەڵگەیە لەسەر: خوای گەورەی فریادڕەسی فریا گوزاری میهرەبانی بەخشندە.

جا ئەو هەموو سڵاوات و دوعایانەی کە لەم جیهانانەی زیندەوەرانەوە بەرەو ئەو خواوەندە فریادڕەسە بەرز دەبنەوە، پێغەمبەرﷺ لە میعراجی گەورەدا - بەم واتایە - تایبەت و پێشکەشی حوزووری خوای گەورەی کرد و، هەموو ئیماندارێکیش لە میعراجی بچووکی هەموو نوێژێکدا بە: "الصلوات الطيبات" لە پشت سەری پێغەمبەرەوەﷺ دەیڵێتەوە و دووپاتی دەکاتەوە.

❏ **وشەی بڵندی چوارەم:** "الطیبات لله".

لەبەر ئەوەی لە دەمی زیکرەکانی نوێـژدا زۆر لـە ڕاستی‌یەکانی پەیامـەکانی نـوور بـە دڵمدا دێن، ئەوا لە سەر بناغەی ئەم حیکمەتە و بێ ئەوەی لە ویست و ئیختیـاری خۆمـدا بێت وام هەسـت کـرد کـە بلێـی بەرەو ڕوونکردنـەوەی حەقیقـەتی وشـەکانی سـوورەتی فاتیحـە و تـەحیات – بـە چـەند ئاماژیـەکی پوخـت – دەدرێمـە بـەر. بـەم جـۆرە، وشـەی خاوێنی "الطیبات"یش کە لە میعراجی گـەورەی محەممەدیداﷺ وتـراوە، واتـای ئـەو شـتە پاکانەی لـەخۆ گرتـووە کـە لـە ژمارەنایـەن و لـە زاری مرۆڤ و جیننـی و مەلائیکـەت و ڕۆحانی‌یەکانەوە دەردەچن، کە ئـەهلی ناسـین و ئیمـان و هەسـت و نەستی هەمـەکین و، سەرانسـەری گـەردوونیان بـە وشـەی خـاوێن و کـردەوەی چـاك و بەندایـەتیی پاکیـان ڕازاندووەتـەوە و ئاراستەی جیهانـە جوانـەکانیان کـردووە و، بـە تـەواوی هەسـت بـە جوانی‌یە بێ سنوورەکانی خوای گەورەی خاوەن جوانیـی ڕەهـا و سـەرمەدی و جوانیـی بەردەوامی ناوە جوانەکانی دەکەن کە گەردوونیان ڕازاندووەتەوە.

ئیـتر لـە بەرامبـەر ئـەو جوانی‌یـە سـەرمەدی‌یەی خـوای گـەورە و جوانیـی نـاوە جوانەکانیەوە بە پەرستشی هەمەکی و پڕ لە شەوق و ئەوین و بـە بۆن و بەرامـەی خۆشـی ئیمانی درەخشان و ناسینی فراوان حەمد و سەنا پێشکەشی بەدیهێنەری میهرەبانی خۆیان دەکەن و ئەرکی بەندایەتی بەجێ دەهێنن.

ئیتر بە حوکمی ئەم واتا فراوانەی ئەو شتە پاکانە(الطیبات)ی کە لەسنوور بـەدەرن و، بەپێی نـاوەرۆکی ئـەوەش کـە لـە میعراجـدا وتـراوە، سـەرجەمی نەتـەوەی ئیسـلام هـەموو ڕۆژێك و بە بێ بێزار بوون، هەمان وشەی خاوێن لە تەحیاتدا دەڵێنەوە.

بـەڵێ، گـەردوون ئاوێنەیەکە جوانیی سـەرمەدی و بێ سـنوور دەردەخات. هـەرچی جوانی و قەشـەنگی لـە بوونـەوەراندا هەیـە لـەو جوانی‌یـە سـەرمەدی‌یەوە سـەرچاوەی گرتووە و، بەهۆی نیسبەت و پەیوەندیشی لەگەڵ ئەو جوانی‌یـەدا دەڕازێتـەوە و بـەرزی و بڵندی بەدەست دەهێنێت. چونکە گەر ئـەو نیسبەت و پەیوەندی‌یـە نەبوایـە سەرانسـەری گەردوون دەبووە وێرانە و ماتەمینگایەکی سامناك.

بـوونی ئـەو نیسـبەت و پەیوەندی‌یـەش بـەوەدا دەزانرێـت کـە مـرۆڤ و جینـی و مەلائیکەت و ڕۆحانی‌یەکان خوای خۆیان دەناسن و تەسدیقی دەکـەن. لـە کـاتێکدا کـە

ئه‌وان ده‌لاڵ و بانگه‌وازكاری بوونه‌وه‌رانن بۆ لای ده‌سته‌ڵاتداریی خوایه‌تیی خوای گه‌وره. ته‌نانه‌ت ئه‌و حه‌مد و سه‌نا جوانه‌ی كه پێشكه‌شی خوای گه‌وره‌ی ده‌كه‌ن و به هه‌موو شوێنێكی گه‌ردوون و ته‌نانه‌ت به عه‌رشی مه‌زنیشی ده‌گه‌یه‌نن، سه‌رجه‌م گه‌ردیله‌كانی هه‌وا له‌ به‌رامبه‌ر ئه‌مه‌وه به‌وپه‌ڕی ئاماده‌باشی ڕاده‌وه‌ستن و بۆ بلاَوكردنه‌وه‌یان له‌و شوێنانه‌دا ڕاده‌په‌ڕن. وه‌ك بڵێی گه‌ردیله‌كانی هه‌وا چه‌ند وردیله زمان و گوێیه‌كی بچووك بن بۆ به‌رزكردنه‌وه و پێشكه‌ش كردنی ئه‌و وشه خاوێنانه(الطیبات) له حوزووری خوای گه‌وره‌دا. بۆیه گریمانێكی یه‌كجار به‌هێزم به دڵدا هات كه ئه‌و ئه‌ركه ده‌راسا و سه‌رسووڕهێنه‌ره به "هه‌وا"سپێرراییێت.

جا هه‌روه‌ك مرۆڤ و جیننی و مه‌لائیكه‌ت له ڕێی ئیمان و په‌رستشه‌كانیانه‌وه په‌رستراوی شكۆمه‌ندیان به غه‌یری خۆیان ده‌ناسێنن، ئه‌و دانا شكۆمه‌نده‌ش هه‌ر بۆ خۆی و له ڕێی ئه‌و توانا گشتی و زۆرانه‌ی كه له‌و بانگه‌وازكارانه‌دا داینا‌وه و به‌هۆی ئه‌و كۆئه‌ندامه ناوازه و ده‌راسایانه‌ی پێی به‌خشیون و به‌و ورده‌كارییه زانستییه‌ی له‌واندایه، به چه‌شنێكی ئاشكرا و ڕووناك و دره‌خشان خۆی ده‌ناسێنێت و، هه‌ریه‌ك له‌و بانگه‌وازكارانه‌ی به سه‌رانسه‌ری گه‌ردوونه‌وه په‌یوه‌ست كردووه، وه‌ك بڵێی هه‌ریه‌كه‌یان گه‌ردوونێكی بچووككراوه بن.

بۆ نموونه:

به‌دیهێنانی هێزی پارێزكار و ئه‌ندێشه و بیركردنه‌وه و مه‌كینه سه‌رسووڕهێنه هاوچه‌شنه‌كانی تری ئه‌وان له شوێنێكی بچووكی مێشكی مرۆڤدا كه هێنده‌ی بارستایی یه‌ك دانه گوێز تێپه‌ڕ ناكات و.. دروستكردنی هێزی پارێزكاری مرۆڤ له شێوه‌ی كتێبخانه‌یه‌كی گه‌وره‌دا، ده‌ری ده‌خات كه خوای گه‌وره، به ده‌ركه‌وتن و دره‌وشانه‌وه‌ی زانستی ئه‌زه‌لی و به وێنه‌ی خۆری دره‌خشانی ناوجه‌رگه‌ی ئاسمان، خۆی ده‌رده‌خات و ئاشكرای ده‌كات(١).

ئێستاش به چه‌ند ئاماژه‌یه‌كی تابڵێی كورت ئاماژه بۆ ناوه‌رۆكی ئه‌و برگه عه‌ره‌بییه ده‌كه‌ین كه له پێشه‌كیی ئه‌م باسه‌دا هێنرا و، ئاماژه بۆ به‌ڵگه هه‌مه‌كییه‌كانی زانستی

---

(١) نه‌خۆشییه سه‌خته‌كه‌م بواری ڕوونكردنه‌وه‌م نادات. ئه‌وه‌ی كه نووسیومه ته‌نها سه‌رچاوه و یارمه‌تیده‌ری ئه‌ركی سه‌رشانی "خه‌سره‌و"ه له ته‌رجه‌مه‌دا. (دانه‌ر).

گشتگیری خواوەند دەکات و، بەڵگەیەکی هێندە مەزنە کە گەلێ بەڵگەی بێ سنووری لە خۆ گرتووەو، بە پازدە بەڵگە "زانستی ئەزەلی" ڕوون دەکاتەوە.

● **بەڵگەی یەکەم** لەو پازدە بەڵگەیە بریتی‌یە لە: [فالانتظامات الموزونة].

واتە: ئەو ڕێکوپێکی‌یەی کە ئەندازەکەی دیاری کراوەو، لە هەموو بەدیهاتوواندا بە چاو دەبینرێت و، بەپێی تەرازووی سەرنەکەری ورد ئەنجام دراوە، بەڵگەیە لەسەر زانستێکی دەورەدەر بە هەموو شتێك.

بەڵێ، هەر لە سەرجەمی گەردوونەوە، کە وەك کۆشکێکی ناوازەی وەهایە هەموو لایەکی بە ڕێکوپێکی ڕێك خرابێت و.. لە کۆمەڵی خۆرەوە و.. لە توخمی هەواوە، کە گەردیلەکانی بە شێوەیەکی سەرسووڕهێنەر دەنگ و شەکان بڵاو دەکەنەوە و ڕێکوپێکی‌یەکی ناوازە دەردەخات.. لە ڕووی زەوی‌یەوە کە لە هەموو بەهارێکدا بە تەرازووی ڕێسا و ڕێکوپێکی سێ‌سەد هەزار جۆر زیندەوەرە جۆراوجۆرەکان ئامادە دەکات.. هەتا دەگاتە یەك بە یەکی کۆئەندامەکانی هەموو زیندەوەرێك، بگرە تا دەگاتە هەموو ئەندامێکی و گشت خانەیەکی، تەنانەت تا دەگاتە هەموو گەردیلەیەك لە گەردیلەکانی جەستەی.. هەموو یەکێکی ئەوانە، ئاسەواری زانستێکی ناسك و نیانە کە دەوراندەوری هەموو شتێکی داوە و هیچ شتێك ون ناکات و لەبیری ناچێت.

بەڵێ، بوونی ئەم ڕێسایە کە هەموو شتێك بە تەرازووی ورد ئەنجام دەدات و.. ئەم ڕێکوپێکی‌یە هەرە تەواوە لە هەموو ئەو شتانەدا کە باسکران، بەڵگەیەکی گومان بڕە و بە ئاشکرا دەری دەخات و شایەتی لەسەر ئەوە دەدات کە "زانستێکی گشتگیر" هەیە دەوراندەوری هەموو شتێکی داوە.

● **بەڵگەی دووهەم** کە بریتی‌یە لە: [والاتزانات المنظومة].

واتە: بوونی تەرازوویەك لەوپەڕی ڕێکوپێکیدا و پێوانەیەکی سەرنەکەری لەوپەڕی وردی و تەواویدا لە هەموو بەدیهاتوویەکی هەندەکی و هەمەکیی ئەم گەردوونەدا، هەر لە هەسارە گەڕۆکەکانی ناو بۆشایی ئاسمانەوە، تا دەگاتە خڕۆکە سوور و سپی‌یە مەلەوانەکانی ناو خوێن. کە ئەمەش بە بێ گومانی و ڕوونی بەڵگەیە لەسەر زانستێکی گشتگیر و دەورەدەر بە هەموو شتێك و، بە چەشنێکی گومان بڕ دەبێت بە بەڵگە لەسەری.

بەڵێ، ئێمە بە چاوی خۆمان دەبینین کە ئـەندام و کۆئەندامەکانی مرۆڤ یـان مێش، تەنانـەت خانـەکانی جەستەی و خڕۆکە سوور و سپیەکانی خوێنەکەشی، لـە ڕێ و شوێنی لەبار و گونجاوی خۆیدا بە تەرازوویەکی یـەکجار هەستیار و پێوانەیەکی تـابلێی ورد دانراوە کە لەگەڵ یەکتردا و لەگەڵ سەرجەم ئەندامەکانی تری لەشدا بگونجێت. بـە ڕادەیەك کە دەبێت بە بەڵگەیەکی بێ گومان لەسەر ئەوەی کەسێك زانستێکی گشتگیر و هەمەلایەنگری نەبێت هەرگیز ناتوانێت ئەو بـارودۆخ و ڕێ و شـوێنانە بـە هیـچ کـام لـەو شتانە ببەخشێت و هەرگیز ناگونجێ کاری وا ئەنجام بدات.

بـەم جـۆرە، هـەموو زیندەوەرێـك و سـەرجەم جۆرەکـانی بەدیـهاتووان، هـەر لـە گەردیلەکانەوە تا دەگاتـە هەسارە گەڕۆکەکانی کۆمەڵـەی خـۆر، لـە هاوسـەنگیەکی هێنـدە ورد و تەواودایـە کـە تەنانـەت بە ئـەندازەی سـەری پەنجەیەکیش سـەر و خـوار ناکات و، هەموویان بـە یـەك پێوانـەی ڕێکوپێـك پێـوراون. کـە ئەمـەش دەبێـت بـە بەڵگـە لەسەر زانستێکی دەورەدەر بە هەموو شتێك.

بەو واتایەی: هەموو ئەو شتانەی کە دەبن بە بەڵگە لەسەر بوونی "زانسـت" لـە هـەمان کـاتدا بەڵگەشـن لەسـەر بوونـی "زانایـەکی ئاگـادار". چونکـە سیفەتی بێ مەوسـووف شتێکی مەحاڵە!

کەواتە هەموو بەڵگەکانی "زانستی ئەزەلی" بەڵگەشن لەسەر پێویستیی بوونـی خـوای گەورەی زانا بە هەموو شتێك.

● **بەڵگەی سێهەم** بریتیە لە: [والحِكَمُ القصديةُ العامة].

واتـە: چـەند واتایـەك کـە بـە" زانـین"ەوە جێـی مەبەسـتن، لـە هـەموو بەدیهاتوویــەکدا ڕەچاو کراوە و خراوەتە ئەستۆی هەموو دەستە و تاقمێکی بەدیهێنراوی ئـەم گەردوونـەی کە هەمیشە دیاردەکانی: بەدیهێنەریتی و کارایی بەردەوام و ئـاڵوگۆڕی سـەرومڕ و ژیـان بەخشـین و سەرکارخسـتن و لەسـەرکار لابردنــی بـەردەوامی تێـدا دەسـت بـەکارە و، هەریەك لەمانەش هێندە سوود و کارمەندیان لەخۆ گرتووە کـە هـەرگیز نـاکرێ بخرێتـە ئەستۆی "ڕێکەوت"ەوە. ئەوەتا بە چاوی خۆمان دەبینین کـە ئەگـەر کەسـێك زانستێکی هەمەلایـەنگری نـەبێت هـەرگیز ناگونجێ خـاوەنی هیـچ کـام لـەم کارانـە و هیـچ چەشـنە بەدیهێنانێك بێت.

بۆ نموونە:

"زمـان" کۆئەندامێکـە لـە نێـوان سـەد کۆئەندامی مرۆڤـدا، کـە ئـەویش یـەکێکـە لـە زیندەوەرە لە ژمارە بەدەرەکان.. دەبینی ئەم زمانە لە پارچە گۆشتێك زیـاتر نی‌یـە، کـەچی لە ڕێی ئەنجامدانی دوو ئەرکی گرنگی سەرشانیەوە دەبێت بە هـۆی پـەیدا بورنـی سـەدان حیکمەت و سوود و بەروبووم. ئەو دوو ئەرکە گرنگەش:

یەکـەمیان: ئـەنجامدانی ئـەرکی چەشـتنی خواردەمەنی‌یەکانـە. کـە بریتی‌یـە لـەوەی بە"زانین"وە جەسـتە و گـەدە ئاگـادار دەکاتەوە لـە تـام و چێـژە جیاجیاکـانی هەریـەك لـە جۆرەکـانی خـواردن و، پشـکنیارێکی لێزانـە بـۆ شـوێنەکانی لێنـان و کوڵانـدن و ئامادەکردنی میهرەبانیی خوایی.

دووهەمیان: ئەنجامدانی ئەرکی گـەیاندنی وشـەکانە. کـە لەوەدایـە وەك وەرگێڕێکی دەست پاك و سەنتەرێکی پەخش و بڵاوکردنەوەی هەموو ئەو شتانەیە کە بە دڵ و گیـان و مێشکی مرۆڤدا دێن و تێدەپەڕن.

خۆ هەموو ئەم ئەرکانەی کە "زمان" ڕایاندەپەڕێنێت، بەڵگەیەکی لەوپـەڕی ڕوونـی و بێ‌گومانیدایە لەسەر بوونی زانستێکی گشتگیر.

جا ئەگەر تەنها یەك زمان تا ئەم ڕادەیە و بەو حیکمەت و سوودانەی تیایدایە ببێـت بـە بەڵگە لەسـەر "زانسـت" ئـەوا بێ‌گومـان زمانـە لەژمارەبـەدەرەکان و زینـدەوەرە بـێ سنوورەکان و بەدیهاتووە زۆر و زەبەندە و لەبن نەهاتووەکان، لە ڕووناکیی خۆر زیاتر و ڕووناکتر دەبن بـە بەڵگـە و، شـایەتیی ڕوونـتر لـەچاو ڕۆژی ڕوونـاك دەدەن لەسـەر: "زانستێکی بێ کۆتایی" و، بە ئاشکرا ڕایدەگەیـەنن کـە هیـچ شـتێك لـە بازنـەی زانستی غەیب و ویستی خوای گەورە بەدەر نی‌یە.

● **بەڵگەی چوارەم** کە بریتی‌یە لە: [والعنايات المخصوصة الشاملة].

واتـە: جۆرەکـانی چـاودێری و شـەفەقەتی تایبـەت و لـەبار و شـیاو بـۆ هـەموو "جـۆر" بەڵکو بـۆ هـەموو "دانـە"یـەکی سـەرجەمی جیـهانی زینـدەوەران و خـاوەن هەسـت و نەستەکان، بەوپەڕی ڕوونی بەڵگەیەکی ئاشکرایە لەسەر "زانستێکی گشتگیر" و، چەند شایەتی‌یەکی بێ سنوور دەدات لەسەر بوونی زانایەکی خـاوەن چـاودێری کـە ئاگـای لـە هـەموو ئـەو بەدیهاتووانەیـە کـە چاودێری‌یـان ئاراستە کـراوە و، بـە پێداویسـتی‌یەکانیان دەزانێت.

"بێدارکردنەوەیەك"

(ڕوونکردنـەوەی وشـەکانی ئـەو بڕگـە عەرەبی‌یـەی کـە پوختـەی پوختـەی پەیامـەکانی نـوورە و، کـە ئـەویش لـە قورئـانی پـیرۆزەوە سـەرچاوەی گرتووە، بە مەبەستی ئاماژە کردنە بۆ بەهرەمـەند بوونـی پەیامـەکانی نوور لـەو ڕاستی‌یانەی کـە لـە بریسـکانەوەی ئایەتـەکانی قورئانی پیرۆزەوە دەرکەوتوون، بە تایبـەت ئـەو بەڵگانـەی کە تایبـەتن بـە سیفەتەکانی "زانست" و "ویست" و "توانست"ی خـوای گـەورەوە، بـە ڕادەیـەك کـە بـە گرنگی پێدانێکـی زۆرەوە ئـەو بەڵگـە زانستی‌یانەیان لێکداوەتەوە کە ئەم وشە عەرەبی‌یانە ئاماژەی بۆ دەکەن. بەو واتایەی کە هەریەك لە وشەکانی ئەو بڕگـە عەرەبی‌یـە بـۆ ڕوونکردنـەوەی سـەرنجێك یـان ئاماژەیـەکی چـەند ئایـەتێکی قورئـانی پـیرۆزە. دەنـا تەفسـیر و ڕوونکردنەوە و وەرگێڕانی ئەو وشە عەرەبی‌یانە نی‌یە).

با بگەڕێینەوە سەر باسەکەمان.

بەڵێ، بە چاوی خۆمان دەبینین کە زانایەکی میهرەبان هەیە دەمانناسێت و ئاگـای لـە حاڵی ئێمـە و حـاڵی هـەموو گیانلەبەرانـە و، شـەفەقەت و پارێزگـاریی ئـەو هـەموویان دەگرێتەوە و، بە زانین و بەسیرەت دەیانخاتە ژێر سایەی میهرەبانیی خۆی و، پێداویستی و داواکاریی هەموو یەکێکیان جێ‌بەجێ دەکات و، بە چاودێری و میهرەبانی فریاگوزاریی هەموو یەکێکیان دەکات.

لە نێوان نموونە لەسنوور بەدەرەکانی ئەمەدا، تەنها یەك نموونە دەهێنینەوە:

چاودێری‌یە تایبەتی و گشتی‌یەکان، لە ڕووی ڕۆزیـی مـرۆڤ و پێداویستی‌یەکانیەوە لە دەرمـان و کانزاکـان، بـە ڕوونـی "زانسـتێکی گشـتگیر" دەردەخـەن و، بـە ژمـارەی ڕۆزی و دەرمان و کانزاکان شایەتی لەسەر بەخشندەی میهرەبان دەدەن.

بەڵێ، ژیاندنی مـرۆڤ، نـەخوازەڵا کەسـانی دەستەوسـان و بچووکـە لاوازەکـان، بـە تایبەتی ناردنی ڕۆزی لە کوڵاندنگە(مطبـخ)ی گـەدەوە بـۆ ئـەو ئەندامانـەی جەسـتە کـە پێویستیان بـە ڕۆزی‌یـە، تەنانـەت بـۆ خانۆچکەکانیش، هەریەکـەیان بـەپێی پێویسـت و گونجاو..

هەروەها دانانی چیا مەزنەکان بە گەنجینەی کانزاکان و عەمباری ئەو دەرمانانەی کە مرۆڤ پێویستی پێیانە..

ئەمانە و کارە سەرانسەر داناییەکانی تری وەك ئەمانە، بە بێ "زانستێکی گشتگیر و دەورەدەر بە هەموو شتێك" هەرگیز ناکرێ ئەنجام بدرێت. "رێکەوت"ی هەرەمەکی و، "هێز"ی کتوکوێر و، "سروشت"ی کەروکاس و، "هۆکار"ە وشك و بێ هەستەکان و، "توخم"ە ساکارە زاڵەکان، هەرگیز هیچ کامیان ناتوانن خۆیان لەم ژیاندن و بەرێوەبردن و پارێزگاری و کارسازییانەدا هەڵبقورتێنن کە بە زانست و بینین و دانایی و میهرەبانی و چاودێری ئەنجام دەدرێن..

کەواتە ئەو هۆکارە رواڵەتییانە لە پەردە زیاتر نین لە بەردەم عیززەتی توانستی خوای گەورەدا، کە بە فەرمان و ئیزنی خاوەن زانستی رەها و، لە بازنەی زانست و دانستی ئەودا ئەو رۆڵەیان پێ بەخشراوە.

● **بەڵگەی پێنجەم و شەشەم** کە بریتییە لە: [والأقضية المنتظمة والأقدار المثمرة].

واتە: شێوەی هەموو شتێك، بە تایبەتی شکڵ و شێوە و ئەندازەی رووەك و درەختەکان و زیندەوەران و مرۆڤ، تابلێی بە وردی و بەپێی دەستوورەکانی هەر دوو جۆری زانستی ئەزەلی (واتە قەزا و قەدەر) براون و، پڕ بە پڕی قەد و باڵای هەریەکەیان بە خشتی و رێکی دووراوە و، لەبەریان کراوە و، شێوەیەکی هێندە رێکوپێکیان پێ دراوە کە لەوپەڕی داناییدایە.

جا یەك بە یەکی ئەم شتانە و هەمووشیان پێکەوە، بەڵگەن لەسەر "زانست"ێکی بێ کۆتایی و، بە ژمارەی هەمووشیان شایەتن لەسەر بەدیهێنەرێکی زانا.

با لە نێوان نموونە لەژمارە بەدەرەکانی ئەمەدا تەنها یەك دانە (تەنها یەك درەخت.. یان تەنها یەك مرۆڤ) بە نموونە بهێنینەوە:

دەبینین کە سنوورەکانی رووی ئاشکرا و پەنهانی ئەم درەختە بەردارە، یان ئەم مرۆڤەی کە گەلێ کۆئەندامی لەخۆدا هەڵگرتووە، بە پرگاڵێکی غەیبی و قەڵەمی زانستێکی ورد کێشراوە، چونکە بە رێکوپێکییەکی تەواو شێوەیەك بە هەموو یەکێك لە ئەندامەکانی بەخشراوە کە: بەروبووم و ئەنجامەکانی بەرهەم بهێنێت و ئەرکە سروشتییەکانی ئەستۆی ئەنجام بدات.

جا لەبەر ئەوەی ئەم کارە بە بێ "زانستێکی بێ سنوور" هەرگیز ڕوو نادات و نایەتە دی، ئەوا پێویستی بە زانستێکی بێ سنووری بەدیهێنەرێکی وێنەکێش و زانا و خاوەن تەقدیری ڕەهایە، کە پەیوەندیی نێوان هەموو شتێك بزانێت و، حساب بۆ پەیوەندیی نێوان هەر شتێك بە شتانی ترەوە بکات و، لە سەرجەم هاوشێوەکانی تری ئەم درەخت و مرۆڤە و هەموو جۆرەکانیان ئاگادار بێت و، بە پرگال و قەڵەمی قەزا و قەدەری زانستی ئەزەلیی خۆی ئەندازەکانی ڕووی ناوەوە و دەرەوەیان و شکڵ و شێوەیان بە تەقدیرێکی دانایانە و بە بەسیرەت و زانست بکێشێت.

واتە: بەڵگە و شایەتەکان لەسەر پێویستیی بوونی خوای گەورە و زانستی ڕەهای ئەو، بە ئەندازەی ژمارەی ڕووەکەکان و زیندەوەرانن.

● **بەڵگەی حەوتەم و هەشتەم** کە بریتین لە: [والآجال المعينة والأرزاق المقننة].

"ئەجەل" و "ڕۆزی"یەکان بە ڕواڵەت وا دەردەکەون کە دوو شتی تەماوین و دەستنیشان نەکراون، کەچی لە ژێر پەردەی ئەو بارە تەماوییەدا هەردووکیان لە دەفتەری قەزا و قەدەری ئەزەلی و لە لاپەڕەی شتانی تەقدیر کراوی ژیاندا تۆمار و دەستنیشان کراون.

کەواتە "ئەجەل"ی حەتمیی هەریەك لە زیندەوەران دیاری و دەستنیشان کراوە، تەنانەت بۆ یەك دانە سەعاتیش پێش ناخرێت و دوا ناکەوێت..

"ڕۆزی"ی هەموو گیانلەبەرێکیش دەستنیشان و تایبەت کراوە و لە تۆماری قەزا و قەدەردا نووسراوە.

گەلێ بەڵگەی لە سنوور بەدەر لەسەر ئەم بڕیارە هەیە. یەکێك لەوانە ئەمەی خوارەوەیە:

مردنی درەختێکی گەورە و بە میرات هێشتنەوەی ئەرکی سەرشانی لە تۆوە بچووکەکانیدا ـ کە وەك جۆرە "گیان"ێك وان سەبارەت بەو ـ تەنها بەپێی یاسایەکی دانایانەی کەسێکی زانا و پارێزگار نەبێت هەرگیز ئەنجام نادرێت..

هەروەها ئەو شیرە پوخت و خاوێنەی کە وەك ڕۆزییەك لە مەمکی دایکانەوە بۆ منداڵ و بێچوان و لە نێوان خوێن و سیخوڕی زیندەوەردا ـ بێ تێکەڵ بوون ـ هەڵدەقوڵێت و، هاتنی بە پوختی و خاوێنی و خوڕ بوونەوەی بەرەو دەمی ئەو ساوا و

یێچووانە، زۆر بە توندی گریمانی "ڕێکەوت" پووچەڵ دەکاتەوە و، هاتنەدیی بەو شێوە بێ گومانە ڕوونی دەکاتەوە کە ئەو کارە ئەنجامی دەستوورێکی بەشەفەقەتە کە لە لایەن ڕۆزیدەرێکی زانا و میهرەبانەوە دانراوە.

بۆ خۆت زیندەوەران و گیانلەبەرانی تر بۆ سەر ئەم دوو نموونەیە قیاس بکە و بەم پێوەرە لێکیان بدەرەوە.

کەواتە لە ڕاستیدا هەریەك لە "ئەجەل " و "ڕۆزی" دەستنیشان کراون و، لە تۆماری شتانی تەقدیر کراودا نووسراون. بەڵام بە ڕواڵەت وا دەردەکەوێت کە لە پشت پەردەی غەیبەوە شاراونەوە و خۆیان بە تاڵە دەزووە نادیارەکانی پەنهانیدا هەڵواسیبێت و، وا پیشان دەدەن کە دەستنیشان نەکراون، وەك بڵێی بەسترابن بە "ڕێکەوت"ەوە..

هەموو ئەمانە، لەبەر حیکمەتێکی تا بڵێی ورد و لە هەمان کاتیشدا تا بڵێی گرنگ، کە ئەمەی خوارەوەیە:

ئەگەر بە ئاشکرا و بە چەشنی ئاوابوونی خۆر کاتی "ئەجەل" دیار بوایە، ئەوا مرۆڤ نیوەی یەکەمی تەمەنی بە بێئاگاییەکی تەواوەتی بەسەر دەبرد و ئەم بەشەی ژیانی بە زایە دەدا و پشتی لە ئاخیرەت هەڵدەکرد. نیوەکەی تریشی بە ترس و بیم دەبردە سەر و، وەکو ئەو کەسەی لێ دەهات کە هەموو ڕۆژێك هەنگاوێکی نوێ بەرەو داری سێدارەکەی بنێت! دیارە ئەو کاتەش موسیبەتی "ئەجەل" بە سەدان جار دووبارە دەبووەوە!

هەر لەبەر ئەم نهێنییە وردەیە کە ئەو موسیبەتانەی هەردەم لە ژیاندا دێنە ڕێی مرۆڤ، لە ژێر پەردەی غەیبدا داپۆشراون، تەنانەت ئەجەلی دنیاش - کە قیامەتە - خوای گەورە بە میهرەبانیی خۆی و لەبەر هەمان هۆ لە پشت پەردەی غەیبەوە شاردوویەتیەوە.

هەرچی "ڕۆزی"شە ئەوا لەبەر ئەوەی کە لە دوای نیعمەتی "ژیان"بە مەزنترین گەنجینەی ئەوتۆ دادەنرێت کە پڕە لە نیعمەتەکانی تر و، بەپیت ترین سەرچاوەیە کە حەمد و شوکری لێ هەڵدەقوڵێت و، گشتیترین کانی بەندایەتی و پاڕانەوە و جۆرەکانی هیوا و ئومێدە، ئەوا بە ڕواڵەت وا پێش چاو خراوە کە نادیار بێت و، بە "ڕێکەوت"ەوە بەسترابێت، ئەمەش بۆ ئەوەی کە هیچ کات دەرگای پاڕانەوە لە

ڕۆزیدەری بەخشندە و دەرگای تکا و لالانەوەی ئاوێتەی حەمد و شوکری خوای گەورە، لە ڕووی مرۆڤدا دانەخرێت..

چونکە ئەگەر بە وێنەی کاتی هەڵهاتن و ئاوابوونی خۆر "ڕۆزی"ش دەستنیشان کراو بوایە، ئەوا حەقیقەت و ماهیەتەکەی بە تەواوی دەگۆڕا و، هەموو دەرگاکانی هیوا و ئومێد و پەنجەرەکانی لالانەوە و پلیکانەکانی دوعا و نزای ئاوێتەی شوکرانە و ڕەزامەندی، لە بەردەم مرۆڤدا دادەخران. تەنانەت سەرجەمی دەرگاکانی بەندایەتیی پڕ لە خشوع و لالانەوەی بەکوڵ، بە تەواوی، لە ڕوویدا دەبەستران!

● **بەڵگەی نۆهەم و دەهەم** کە بریتین لە:

[والإتقانات الْمُفَنَّنة والاهتمامات الْمُزَيَّنَة].

واتە: هەریەك لەو بەدیهاتووە جوان و ڕەنگینانەی کە لەسەر ڕووی زەویدا بڵاو بوونەتەوە، بە تایبەتی لە وەرزی بەهاردا، درەوشانەوەکانی جوانی‌یەکی هەمیشەیی و هەتاهەتایی دەردەخەن.

بۆ نموونە:

گوڵ و بەروبوومەکان و، وردیلە باڵدار و مێرووەکان، بە تایبەتی ئەوانەی کە دەبریسکێنەوە، هێندە کارامەیی دەراسا و، سنعەتی ورد و، وردەکاریی ناوازە و، کەماڵی ئیعجاز بەخشی بەدیهێنەری شکۆمەندیان لە ڕوخسار و کۆئەندامەکانیاندا هەیە کە لە ناوەندی چەند شکڵ و شێوەیەکی جۆراوجۆر و لە چەند مەکینەیەکی ورددا دانراون و، دەبن بە بەڵگەی گومان بڕ لەسەر زانستێکی هەمەلایەنگر و سەلیقەیەکی زانستیی خاوەن هونەر و کارامەیی..

هەروەها شایەتی دەدەن لەسەر ئەوەی کە دەست تێوەردانی "ڕێکەوت" و "هۆکار"ە ناساز و بێ هەستەکان کارێکی لە سەدا سەد مەحاڵە.

دەستەواژەی: "والاهتمامات المزينة"ش ئەوە دەگەیەنێت کە ئەو بەدیهاتووە جوانانە هێندە ئارایشتی ناسك و شیرین و ڕازاندنەوەی نایاب و جوانیی سەرنج ڕاکێشی سنعەتیان تێدایە کە بەدیهێنەریان هەر کارێك دەکات بە زانستێکی بێ کۆتایی ئەنجامی دەدات و، جوانترین و ناسکترین حاڵەت بۆ هەموو شتێك دەزانێت و، دەیەوێ جوانیی کەماڵی داهێنان و کەماڵی جوانیی خۆی بۆ خاوەن هەستان دەربخات. بە ڕادەیەك کە

کاتێ بچووکترین گوڵی جوزئی و بچووکترین مێروو دروست دەکات بە بایەخ پێدانێکی لەڕادە بەدەر و کارامەیی‌یەکی زۆر و وردەکاری‌یەکی ناوازە شێوەی دەکێشێت!

جا ئەم ڕازاندنەوە و ئارایشتدانەی کە بە چاودێری و بایەخەوە ئەنجام دەدرێت، بە ڕوونی بەڵگەیە لەسەر زانستێکی گشتگیر و دەورەدەر بە هەموو شتێك و، بە ژمارەی هەموو ئەو بەدیهاتووە جوانانە، شایەتە لەسەر پێویستیی بوونی بەدیهێنەرێکی زانا.

● **بەڵگەی یازدەهەم،** کە پێنج بەڵگەی لەخۆ گرتووە:

[وغاية كمال الانتظام، والاتزان، والامتياز، المطلقات في السهولة المطلقة..

وخلق الأشياء في الكثرة المطلقة مع الاتقان المطلق..

وفي السرعة المطلقة مع الاتزان المطلق..

وفي الوسعة المطلقة مع كمال حسن الصنعة..

وفي البعدة المطلقة مع الاتفاق المطلق..

وفي الخلطة المطلقة مع الامتياز المطلق].

ئەم بەڵگەیە دارشتنێکی ترە بۆ هەمان بەڵگەی کە لە کۆتایی برگە عەرەبی‌یەکەی پێشوودا باس کرا و، لەویش جوانترە و، ڕوونکردنەوەی ئەو پێنج شەش بەڵگە فراوانەی لەخۆ گرتووە. وا لەبەر نەخۆشی‌یە سەختەکەم ئاماژەیەکی یەکجار پوخت و کورتی بۆ دەکەین:

یەکەم: بە چاوی خۆمان لە هەموو شوێنێکی سەر زەویدا دروست کردنی چەندین مەکینەی سەرسووڕهێنەر دەبینین کە بەوپەڕی ئاسانی و بە یەك جار لە سەرچاوەی زانستێکی کامڵ و کارامەیی‌یەکی تەواو بەدی دەهێنرێن، تەنانەت هەندێکیان بە شێوەیەکی ڕێکوپێك و کێشانە کراو، هاودەم لەگەڵ جیا کردنەوەشی لە هاوشێوەکانی، لە ماوەی تەنها یەك خولەکدا دروست دەکرێن..

ئەمەش بەڵگەیەکی تەواوە لەسەر زانستێکی نەبڕاوە و، بە ئەندازەی سووك و ئاسانیی ئەو کارامەیی‌یە زانستی‌یەی کە لەو سنعەتەدا هەیە بەڵگەشە لەسەر کەماڵی ئەو زانستە.

دووهەم: دروست کردنی بەدیهاتووان لە ناوەندی زۆری‌یەکی بێ سنووردا، بەوپەڕی وردی و بێ هیچ هەڵە و سەر لێ تێکچوونێك، بەڵگەیە لەسەر زانستێکی بێ سنوور لە ناوەندی توانستێکی بێ کۆتاییدا و، چەندین شایەتیی بێ سنوور و نەبڕاوە دەدات لەسەر بەدیهێنەری خاوەن زانست و توانستی ڕەها.

سێهەم: بەدیهێنانی ئەو بوونەوەرانەی کە بە سەنگ و تەرازووی ورد و لەوپەڕی خێراییدا بەدی دەهێنرێن، بەڵگەیە لەسەر زانستێکی بێ سنوور و، بە ژمارەی هەمووشیان شایەتە لەسەر خوایەتیی بەدیهێنەری خاوەن زانست و توانستی ڕەها.

چوارەم: بەدیهێنانی زیندەوەرانی لەژمارەبەدەر، لە فراوانی‌یەکی هێندە ڕەهادا کە سەرانسەری زەوی بگرێتەوە، لە ناوەندی وردەکاریی سنعەت و جوانترین ئارایشت و کەماڵی جوانیی بەدیهێناندا، بەڵگەیە لەسەر زانستێکی گشتگیر و دەورەدەر بە هەموو شتێك، کە ڕێی لێ ون نابێت و هیچ شتێکی لەبیر ناچێت و، بە یەك جار هەموو شتان دەبینێت و، هیچ شتێك ڕێی شتێکی تری لێ ناگرێت. هەروەها هەموو یەکێکی ئەو بوونەوەرانە و هەموو‌شیان پێکەوە شایەتی دەدەن لەسەر ئەوەی کە دروستکراوی کەسێکن بە هەموو شتێك زانا و بەسەر هەموو شتێکدا بەتوانایە.

پێنجەم: بەدیهێنانی دانە بە دانەی ئەو جۆرە بەدیهاتووانەی کە ماوە(مسـافة)یەکی تابڵێی فراوان و زۆریان لە نێواندایە، بۆ نموونە: یەکێکیان لە خۆرهەڵات و یەکێکیان لە خۆرئاوا و، یەکێك لە باکوور و یەکێکی تریان لە باشووردایە، لە هەمان کاتدا و بە هەمان شکڵ و شێوەی لەیەکچوو، هاودەم لەگەڵ جیا بوونەوەی کەسایەتیی سەربەخۆی هەریەکەیان لەوی تریان، هەرگیز ناکرێ ئەنجام بدرێت گەر بە توانای خاوەن توانستێکی هێندە ڕەها نەبێت کە بەو توانست و زانستە ڕەهایەی خۆی، دەوراندەوری هەموو بوونەوەران و بارودۆخیانی داوە، سەرانسەری گەردوون بەڕێوە دەبات.

لەبەر ئەوە، ئەو بەدیهاتووانە چەند شایەتی‌یەکی بێ سنوور دەدەن لەسەر زانستێك کە دەوراندەوری هەموو شتێکی داوە و، لەسەر بوونی زانای ئاگاداری هەموو شتە پەنهانەکان.

شەشەم: بەدیهێنانی گەلێ مەکینەی زیندوو کە بە نیشانەی جوداکەرەوە هەریەکەیان لەوانی تر جیا کراوەتەوە، لە کاتێکدا کە لە ناوەندی جەنجاڵی‌یەکی زۆر و لە چەندین

شوێنی تاریکدان (وەك تۆوەکانی ژێر خاك) بە بێ هیچ لێ تێکچوون و هەڵە و سەرگەردانییەك، هەرچەندەش تێکەڵی یەکترین.. هەروەها بەدیهێنانی کۆئەندامەکانی هەموویان بە شێوەیەکی سەرتاسەر ئیعجاز و بێ هیچ ناتەواوییەك.. بەڵگەیەکی ڕوون و ئاشکرای وەك خۆر وایە لەسەر "زانستێکی ئەزەلی" و، شایەتییەکی ڕوونی چەشنی ڕۆژی ڕۆشنا لەسەر پەروەردگاری و بەدیهێنەرێتیی خاوەن توانست و زانستێکی ڕەها دەدات.

ئەم باسە یەکجار درێژەمان بەم جۆرە کورت کردەوە و، درێژە پێدانی بە پەیامەکانی نوور دەسپێرین.

* * *

ئێستا دەست بە مەسەلەی "ویست"ی خوایی دەکەین کە لە "خلاصة الخلاصـــــة"دا هەیە:

[الله أكبر من كل شيء قدرة وعلماً.. إذ هو المريد لكل شيء، ما شـــاء الله كـــان وما لم يشأ لم يكن؛ إذ تنظيم إيجاد المصنوعات ذاتاً وصفاتٍ وماهيّةً وهوّيةً مـــن بـــين الامكانات الغير المحدودة والطرق العقيمة والاحتمالات المشوشة والأمثال المتشابـــــهة ومن بين سيول العناصر المتشاكسة بـــهذا النظام الأدق الأرق وتوزينها بـــهذا المـــيزان الحسّاس الجسّاس وتمييزها بـــهذه الأمثال المتشابـــهة والتعيّنات المزينة المنتظمة وخلـــق المخلوقات المنتظمات الحيوية من البسيط الجامد الميت كالإنسان بجهازاته مـــن النطفـــة والطير بجوارحه من البيضة والشجرة بأعضائها من النواة والحبة تدل على أن كل شـــيء بإرادته تعالى واختياره وقصده ومشيئته سبحانه، كما أن توافق الأشـــياء في أساســـات الأعضاء النوعية والجنسية يدل على أن صانع تلك الأفراد واحد أحد كذلك أن تمايزهـــا بالتعينات المنتظمة والتتشخصات المتمايزة يدل على أن ذلك الصانع الواحد الأحد فاعل مختار يفعل ما يشاء ويحكم ما يريد].

ئەم بڕگەیە تەنها یەك بەڵگەی دوور و درێژ و هەمەکیی نێوان بەڵگەکانی "ویستی خوایی"یە و، گەلێ بەڵگەی زۆر و زەبەندەی لەخۆ گرتووە. وا لە نێوان پوختە وەرگێڕانێکی ناوەڕۆکەکەیدا بەڵگەیەك ڕوون دەکەینەوە کە بە جۆرێکی گومان بڕ

ویست و ئیختیاری خوای گەورە دەچەسپێنێت. وێرای ئەوەی کە هەموو ئەو بەڵگانەی بۆ "زانستی خوایی" باس کران، لە خۆیاندا بەڵگەشن لەسەر "ویستی خوایی". چونکە درەوشانەوەکانی "زانست" و "ویست"ی خوایی پێکەوە لە هەموو بەدیهاتوویەکدا دەبینرێن.

پوختە واتاکەی ئەم بڕگە عەرەبی‌یە، ئەمەیە:

هەموو شتێك بە "ویست"ی خوای گەورە پەیدا دەبێت؛ کەواتە هەر شتێك ئەو ویستی لەسەری بوو، دەبێت و.. هەر شتێك ئەو ویستی لەسەری نەبوو، نابێت. هەر شتێکی بوێت دەیکات، بەڵام هیچ شتێك بوونی نابێت ئەگەر ئەو ویستی لەسەر بوونی نەبێت.

ئەمەی خوارەوە یەکێکە لە بەڵگە زۆرەکانی ئەم ڕاستی‌یە:

دەبینین هەریەك لەم بەدیهاتووانە زاتێکی جیاواز و سەربەخۆی دراوەتێ و، سیفەتێکی تایبەت و ماهیەتێکی تایبەت بە خۆی هەیە و، شێوە و شەقڵێکی پێ دراوە کە نیشانەی جوداکەرەوە و جیاوازی خۆی هەیە..

جا لە کاتێکدا کە دەگونجێ هەریەك لەم حاڵەتانەی باس کران لە نێوان چەندین گریمانی سەر لێ تێکدەری بێ سنووردا سەرگەردان بێت و، بە ناو چەند ڕێیەکی زۆری نەزۆکدا بڕوات و، لافاوی توخمەکان و شتەکانی وەك ئەو خۆیان لەو کارەدا هەڵبقورتێنن، لەوانەی کە هۆکاری هەڵە و لێ تێکچوونن، کەچی وێڕای هەموو ئەم حاڵەتە تێکەڵ و شڵەژاوانە، دەبینین ئەو بەدیهێنراوە لە ناوەندی یاسایەکی ورد و ڕێکوپێك و تەرازوو کراودا بەدی دەهێنرێت و، هەریەك لە ئەندام و کۆئەندامەکانی بەپێی سەنگ و تەرازوویەکی تەواو هەستیار دروست کراوە و شوێنی خۆی گرتووە و، کۆمەڵێ ئەرکی خراوەتە ئەستۆ و، دەم و چاویشی سیمایەکی سەربەخۆی ڕازاوە و جوانی دراوەتێ و، ئەندامە جیا جیا و لەیەك نەچووەکانیشی لە ماددەیەکی ساکاری بێ گیانی مردوو، بە زیندوویی و وردەکاری دروست دەکرێن، بە وێنەی دروست کردنی مرۆڤێکی کامڵی خاوەن سەدان کۆئەندامی جۆراوجۆر و لە یەك نەچوو، لە شێوەیەکی پڕ لە ئیعجازدا و تەنها لە یەك دڵۆپ ئاو.

هەروەها بەدیهێنانی باڵندە لە چەند ئەندام و کۆئەندامی جۆراوجۆر لە هێلکەیەکی ساکار..

دروستکردنی درەختێك بە هەموو لق و پەلە تێك ئالاوەکانی و سەرجەم بەشە جیاجیاکانی، تەنها لە تۆوێکی بچووك، کە ئەویش لە چەند شتێکی ساکاری وەك کاربۆن و ئازۆت و ئۆکسجین و هایدرۆجین پێکهاتووە و، بەخشینی شکڵ و شێوە و ڕوخسارێکی ڕێکوپێك و بەرهەم بەخش بەو درەختە..

هەموو ئەمانە، بە ڕوونی و بێ گومانی، تەنانەت تا ڕادەی "پێویستی و زەرووڕەت" بەڵگەن لەسەر ئەوەی کە ئەم بارودۆخە کامڵ و تایبەتەی ئەو بەدیهاتووە و، هەموو گەردیلەکانی و، سەرجەم کۆئەندامەکان و شێوە و ماهییەتیشی بە "ویست"ی کەسێکی بەتوانای خاوەن توانستی ڕەها و، بە ئیختیار و مەبەستی ئەو پێی دەبەخشرێن و، بەڵگەن لەسەر ئەوەش کە ئەو بەدیهاتووە ملکەچ و گوێڕایەڵی "ویست"ێکی ئەوتۆیە کە هەموو شتێك دەگرێتەوە.

ئنجا بەڵگەی بێ گومانی ئەم یەك دانە بەدیهاتووە لەسەر "ویستی خوایی" دەری دەخات کە سەرجەمی بەدیهاتووان، بە ژمارەی خۆیان و بە چەشنێکی ڕوون و بێ گومانی چەشنی خۆری ئاسمان و ڕۆژی ڕۆشنا، شایەتی‌یەکی ڕاست و ڕەوان و بێ کۆتایی دەدەن لەسەر "ویستی خوایی" کە هەموو شتێکی گرتووەتەوە و، بریتین لە چەند بەڵگەیەکی لەبن نەهاتوو لەسەر پێویستیی بوونی بەتوانایەکی خاوەن ویست و مەبەست و ئیختیار.

پاشان هەموو بەڵگەکانی "زانست" کە پێشتر باس کران، لە هەمان کاتدا بەڵگەشن لەسەر "ویستی خوایی". چونکە هەردووکیان لەگەڵ "توانستی خوایی"دا پێکەوە کار دەکەن و هیچ کات لە یەکتری دانابڕێن.

جا هەروەك لەیەکچوونی ئەندامەکانی جۆر و ڕەگەزی یەك بە یەکی ئەو جۆر و ڕەگەزە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی کە بەدیهێنەری هەموویان کەسێکی تاك و تەنیایە، بە هەمان جۆر جیاوازیی بە حیکمەت نەخشاوی ڕوخساری دەموچاویان بەڵگەیەکی گومان بڕە لەسەر ئەوەی کە ئەو بەدیهێنەرە تاك و تەنیایە: بکەرێکی خاوەن ئیختیارە و، هەر شتێك بەدی دەهێنێت بە ویست و مەبەست و ئیختیاری خۆی دروستی دەکات.

بەم جۆرە، پوختە وەرگێڕانی ئەو بڕگە عەرەبی‌یەی پێشوو کۆتایی پێ هات، کە بەڵگەیەکی هەمەکی و ناوازەیە لەسەر "ویستی خوایی".

* * *

نیازم وا بوو – وەك ئەوەی لە مەسەلەی "زانستی خوایی"دا ڕوونم كردەوە – چەند سەرنجێكی گرنگ و تایبەت بە "ویستی خوایی"ش ڕوون بكەمەوە. بەڵام ئەو نەخۆشی‌یەی كە لە ئەنجامی ژەهر دەرخوارد دانم تووشی بووم، مێشكی ماندوو كردبووم. بۆیە بە ویستی خوای گەورە ئەو ڕوونكردنەوەیە بۆ كاتێكی تر دوا دەخەم.

* * *

ئەو بڕگەیەی كە تایبەتە بە "توانستی خوایی"یەوە، بریتی‌یە لەمەی خوارەوە:

[الله أكبر من كل شيء قدرة وعلماً إذ هو القدير على كل شيء بقدرة مطلقة محيطة ضرورية ناشئة لازمة ذاتية للذات الأقدسية. فمحال تداخل ضدها، فلا مراتب فيها فتتساوى بالنسبة إليها الذرات والنجوم والجزء والكل والجزئي والكلي والنواة والشجر والعالم والإنسان.. بسر مشاهدة غاية كمال الانتظام، الاتزان، الامتياز، الاتقان المطلقات.. مع السهولة في الكثرة والسرعة والخلطة المطلقة.. وبسر النورانية والشفافية والمقابلة والموازنة والانتظام والامتثال.. وبسر إمداد الواحدية ويُسر الوحدة وتجلي الأحدية. وبسر الوجوب والتجرد ومباينة الماهية.. وبسر عدم التقيد وعدم التحيز وعدم التجزي.. وبسر انقلاب العوائق والموانع إلى حكم الوسائل المسهلات.. وبسر أن الذرة والجزء والجزئي والنواة والإنسان ليست بأقل صنعة وجزالة من النجم والكل والكلي والشجر والعالم، فخالقها هو خالق هذه بالحدس الشهودي.. وبسر أن المحاط والجزئيات كالأمثلة المكتوبة المصغرة أو كالنقط المحلوبة المعصّرة. فلابدّ أن يكون المحيط والكليات في قبضة خالق المحاط والجزئيات ليدرج مثالَها فيها بموازين علمه أو يعصّرها منها بدساتير حكمته.. وبسر كما أن قرآن العزّة المكتوب على الذرة المسماة بالجوهر الفرد بذرات الأثير ليس بأقلّ جزالة وخارقية صنعةٍ من قرآن العظمة المكتوب على صحيفة السماء بمداد النجوم والشموس، كذلك أن ورد الزهرة ليست بأقل جزالة وصنعة من دريّ نجم الزُهرة ولا النملة من الفيلة ولا المكروب من الكركدن ولا النحلة من النخلة بالنسبة إلى قدرة خالق الكائنات. فكما أن غاية كمال السرعة والسهولة في إيجاد الأشياء أوقعَتْ أهلَ الضلالة في التباس التشكيل بالتشكل المستلزم لمحالات غير محدودة تمجّها الأوهام، كذلك أثبتَتْ لأهل الهداية تساوي النجوم مع الذرات بالنسبة إلى قدرة خالق الكائنات. جلّ جلاله، لا إله إلاّ هو، الله أكبر].

پێش ئەوەی دەست بە ڕوونکردنەوەی پوختە ناوەڕۆکی ئەم بڕگە عەرەبی‌یە مەزنە بکەم، کە تایبەتە بە "توانستی خوایی"یەوە و، وەك وەرگێڕان و ناوەڕۆکی ئەو بڕگەیە وایە، ڕاستی‌یەك ڕوون دەکەمەوە کە هاتە دڵمەوە و، بریتی‌یە لەمەی خوارەوە:

بوونی "توانستی خوایی" لە بوونی گەردوون بێ گومان تره! تەنانەت هەموو بوونەوەران و بە تایبەت یەك بە یەکی بەدیهاتووان چەند وشەیەکی بەرجەستەی ئەو توانستەن کە بە "عین الیقین" پێش چاوی دەخات و ئاشکرای دەکات و، بە ژمارەی هەموو شیان بەڵگەن لەسەر "مەوسووف"ی ئەو سیفەتە کە خوای گەوردی خاوەن توانستی ڕەهایە. کەواتە هیچ پێویستی‌یەك بە بەڵگەهێنانەوە ناکات بۆ چەسپاندنی بوونی "توانست"ی خوای گەورە، بەڵکو پێویست بە چەسپاندنی ڕاستی‌یەکی مەزن دەکات کە تایبەتە بە "توانست" و، بناغەی گرنگی ئیمانە و، بەردی قایم و مەحکەمی بناغەی حەشر و نەشرە و، خولگەیەکی پێویستە بۆ گەلێ مەسەلەی ئیمانی و ڕاستیی مەزنی قورئان و، بریتی‌یە لەو دەعوایەی کە قورئانی پیرۆز لەم ئایەتەدا ڕایگەیاندووە: ﴿**ما خَلْقُكُم ولا بعْثُكُم إلاّ كنفسٍ واحدة**﴾ (لقمان:٢٨) کە ڕاستی‌یەکە ژیری‌یەکان لە ئاستی ڕوونکردنەوە و پەی پێ بردنیدا دەستەوسان و سەرسام مان، تەنانەت هەندێکیشیان لە ڕێ ترازان و گومڕا بوون.

جا ئەو بناغە و، بەردی سەرگۆشە و، خولگە و، دەعوا و، ڕاستی‌یە، بریتی‌یە لە واتای ئەم ئایەتە پیرۆزە:

واتە: ئەی گرۆی جینی و ئادەمیزاد! بەدیهێنانی هەمووتان پێکەوە و زیندوو کردنەوەشتان لە ڕۆژی حەشردا هێندە بۆ توانستی خوا ئاسانە وەك ئاسانیی بەدیهێنانی یەك دانە کەس وایە. هەر ئەو توانستەیە کە بە وێنەی ئاسانیی بەدیهێنانی یەك دانە گوڵ سەرانسەری بەهاریش بەدی دەهێنێت. کەواتە سەبارەت بەو توانستەوە جیاوازی لە نێوان: جوزئی و کوللی.. گەورە و بچووك.. کەم و زۆردا نی‌یە و، بە وێنەی ئاسانیی بەڕێخستنی یەك دانە گەردیلە، هەسارەکان دەخاتە گەڕ.

جا ئەو بڕگە عەرەبی‌یەی پێشوو، لە نۆ پلەدا و بە بەڵگەیەکی یەکجار بەهێز و گومان بڕ، ئەم مەسەلە مەعنەوی و گرنگە ڕوون دەکاتەوە.

ئەم بڕگەیەی خوارەوەش ئاماژە بۆ بناغەی ئەو پلانە دەکات و، بە پوختی‌یەکی لەڕادەبەدەر ئەو بڕگە عەرەبی‌یە کورت دەکاتەوە:

[إذ هو القدير على كل شيء بقدرة مطلقة محيطة ضرورية ناشئة لازمة ذاتية للذات الأقدسية، فمحال تداخل ضدها فلا مراتبَ فيها فتتساوى بالنسبة إليها الذراتُ والنجوم والجزء والكل والجزئي والكلي والنواة والشجر والعالم والإنسان].

واتە: هەر تەنها خوای گەورەیە کە بە توانستێکی گشتگیر و دەورەدەر بە هەموو شتێ توانای بەسەر هەموو شتێکدا هەیە و، ئەو توانستە پێویستی‌یەکی زاتی و واجب و پێویستە - بە پێی زانستی مەنتیق - بۆ زاتی خوای گەورەی" واجب الوجود "، بە ڕادەیەك کە مەحاڵە ئەو سیفەتە لەو زاتە جیا ببێتەوە و، هەرگیز جیابوونەوەی لەو مومکین نی‌یە..

جا مادەم ئەم چەشنە توانستە بەم ئەندازەیە بۆ زاتی خوای گەورە پێویستە، ئەوا بێ گومان "دەستەوسانی" کە دژی "توانست"ە، هەرگیز لە هیچ لایەکەوە ئاوێتەی توانستی ئەو نابێت و، نایەتە ڕێی زاتی خاوێنی ئەو خوا گەورەیە..

لەبەر ئەوەی بوونی "پلە" لە هەرشتێکدا هی ئەوەیە کە دژەکەی ئاوێتەی ببێت، بۆ نموونە: پلەکانی " گەرمی" بە تێکەڵ بوونی سەرما و، پلەکانی "جوانی"ش بە ئاوێتە بوونی ناشیرینی دەبێت، ئەوا مەحاڵە "دەستەوسانی" - کە دژی "توانست"ە - توخنی "توانستی زاتی"ی خوای گەورە بکەوێت. کەواتە توانستی ئەو خوایە پلە پلە نی‌یە. جا لەبەر ئەوەی پلەپلە نی‌یە ئەوا ئەستێرەکان و گەردیلەکان لە بەرامبەریەوە وەك یەك ئاسانن و، "کولل" و"جوزء".. سەرجەمی جۆری مرۆڤ و یەك دانە مرۆڤ.. تەنانەت سەرانسەری گەردوون، هەموویان سەبارەت بەو توانستە جیاوازی‌یان نی‌یە و، زیندووکردنەوەی یەك دانە ناوك و "درەختێکی" گەورە و، یەك دانە کەس و هەموو گیانلەبەران لە حەشری مەزندا بە لای ئەو توانستەوە یەکسانە و هەموویان لای ئەو وەکو یەك ئاسانە. کەواتە جیاوازی ناکات لە نێوان گەورە و بچووك، کەم و زۆردا.

شایەتی ڕاست لەسەر ئەم حەقیقەتە ئەوەیە کە بە چاوی خۆمان لە بەدیهێنانی شتاندا دەیبینین کە: لە کەماڵی سنعەت و ڕێسا و تەرازوو و لە یەك جیاکردنەوە و، زۆری لە ناوەندی خێرایی‌یەکی ڕەها و ئاسانیی ڕەها و تەواودا بەدی دەهێنرێن.

جا ئەم ڕاستی‌یەی کە باسمان کرد، ناوەرۆکی **پلەی یەکەمە**، کە بریتی‌یە لە:

[وبسر مشاهدة غاية كمال الانتظام الاتزان الامتياز الاتقان المطلقات مع السـهولة المطلقة في الكثرة والسرعة والخلطة].

پلەی دووهەم، کە بریتی‌یە لە:

[وبسر النورانية والشفافية والمقابلة والموازنة والانتظام والامتثال].

ڕوونکردنەوە و درێژە پێدانی ئەم پلەیە بە کۆتـایی "وتـەی دەهـەم" و " وتـەی بیست و نۆهەم" و "مەکتووبی بیستەم" دەسپێرین و، لێرەدا تەنها ئاماژەیەکی پوختی بۆ دەکەین:

بەڵێ، هەروەك ڕۆشتنی ڕووناکی و شێوەی خۆر – لە ڕووی نوورانیێتی‌یەوە – بـۆ نـاو ڕووی دەریا و بلقە ئاوێکی سەر دەریا و پارچە شووشـەیەك، بـۆ توانستی خـوای گـەورە وەکـو یـەك ئاسـانە، بەدیـهێنانی ئاسمانـەکان و ئەستێرەکانیش بـۆ توانسـتی نوورانیـی ئـەو خوایەی کە "نوور الأنوار"ە، وەك بەدیـهێنانی "مێـش" و "گەردیلـەکان" و بەگەڕخستنی ئەو گەردیلانە ئاسانە و، هیچ شتێکی بەلاوە قورس و گران نی‌یە.

هەروەها وەك لە ڕووی تایبەتکاریی "ڕوونی"(الشفافية)یەوە، وێنـەی میسـالیی خـۆر – بە توانستی خـوای گـەورە – لـە ئاوێنەیـەکی بچـووك و بیلبیلـەی چـاودا بـە ئاسـانی دەردەکەوێت، هەر بە هەمان ئاسانی و بە فەرمانی خوای گەورە ئەو ڕووناکی و وێنەیـەی خۆر بە هـەموو شـتێکی بریسـکەدار و گشـت دڵۆپـە ئـاوێك و سـەرجەمی گەردیلـە ڕوونەکان و ڕووی دەریاش دەبەخشرێت.. جا هەروەك ئەمانە بۆ توانستی خـوای گـەورە ئاسانن، ئەوا دەرکەوتنی "توانستی" ڕەهـای خـوای گـەورە و کاریگـەریی لـە بەدیـهێنانی یەك دانە کەس و سەرجەمی زیندەوەراندا بە هەمان ئاسـانی‌یە، چونکـە ڕووی ماهییـەت و مەلـەکووت (واتـە ڕووی مەعنـەوی)ی بەدیهـاتووان – کـە ڕووی لــە فەرمــانی خــوای گـەورەیە – ڕوون و بریسـکەدارە و، سەبارەت بەو توانستەوە جیاوازی لـە نێـوان کـەم و زۆر و گەورە و بچووکدا نی‌یە.

ئنجا هەروەك ئەگەر دوو دانە گوێز هەریەکەیان بخرێتە تایەکی تەرازوویەکی یـەکجار هەستیاری ئـەوتۆ کـە بتوانێـت چیاکـان بکێشـێت، پاشـان نـاوکێکی بچـووك بخرێتـە نـاو یەکێك لەو دووتایەوە، ئەوا بە ئاسانی یەکێك لەو دوو تایە بـەرەو لوتکـەی چیایـەك بـەرز دەکاتەوە و تاکەی تریشی بەرەو بنکی شیوێکی قووڵ دادەبەزێنێت. خـۆ ئەگـەر لـە بریی

دوو گوێزەکە دوو چیای یەکسان دابنرێت، ئەوا بە هەمان ئاسانی و بە دانانی یەك ناوکی بچووك لە تایەکیاندا یەکێك لەو دوو چیایە بەرەو ئاسمان بەرز دەبێتەوە و ئەوی تریان بەرەو بنکی شیوەکان شۆڕ دەبێتەوە..

جا هەروەك ئەمە لەم نموونەیەدا وایە، ئەوا "ئیمکان"یش - وەك زانستی "کەلام" لێی دەدوێت - هەردوو لاکەی یەکسانە، واتە: "بوون" و "نەبوون"ی شتانی مومکین و گریمان کراو - کە نە واجب و نە موستەحیلن - یەکسانە و، گەر هیچ هۆکارێك لە ئارادا نەبێت لایەکیان تەرجیح بدات، جیاوازی لە نێوان بوون و نەبوونیاندا نی‌یە.

ئیتر لەم "ئیمکان" و "یەکسانی"ی بوون و نەبووندا: کەم و زۆر، گەورە وبچووك، یەکسانە..

بە هەمان جۆر، بوونەوەرانیش لە جۆری "مومکینات"ن. خۆ مادەم لە بازنەی"ئیمکان"دا بوون و نەبوونیان یەکسانە، ئەوا توانستی ئەزەلی و ڕەهای خوای گەورەی "واجب الوجود" بەوپەڕی ئاسانی "بوون" بە یەك بەدیهاتووی مومکین دەبەخشێت و پۆشاکی گونجاوی "بوون" بە بەری هەموو شتێك دەپۆشێت و، بەمەش هاوسەنگیی نێوان "بوون" و "نەبوون"ی ناهێڵێت. ئنجا گەر ئەو بوونەوەرە ئەرکی سەرشانی تەواو بوویێت، ئەوا پۆشاکی بوونی ڕواڵەتی و لە بەرچاوی لەبەر دادەماڵێت و، ڕەوانەی ئەو شتەی دەکات کە بە شێوە و ڕواڵەت پێی دەوترێ: "نەبوون" کە لە ڕاستیدا "بوونی مەعنەوی"یە لە بازنەی زانستی خوای گەورەدا.

بەو واتایەی کە ئەگەر بەدیهێنانی شتان بە کاری خوای گەورەی خاوەن توانستی ڕەها دابنرێت، ئەوا زیندوو کردنەوەی بەهار هێندەی زیندوو کردنەوەی یەك دانە گوڵ و، زیندوو کردنەوەی هەموو مرۆڤایەتی لە حەشری مەزندا وەك زیندوو کردنەوەی یەك دانە کەس ئاسان دەبێت..

بەڵام ئەگەر بەدیهێنانی شتان بخرێتە ئەستۆی هۆکارەکان، ئەوا بەدیهێنانی یەك دانە گوڵ هێندەی بەدیهێنانی وەرزی بەهارێکی تەواو، هەروەها بەدیهێنانی یەك دانە مێش بە قەدەر بەدیهێنانی سەرجەمی زیندەوەران دژوار دەبێت.

هەروەها وەك ئەوەی کە کەشتی‌یەکی مەزن و فڕۆکەیەکی گەورە تەنها بە دەستدان لە سویچێکی تایبەتی - لەو ڕووەوە کە نهێنیی ڕێسا و ڕێکوپێکیان تێدایە - هێندە بە ئاسانی دەکەونە ئیش وەك ئەوەی "سەعاتێك" دابمەزرێنرێت و بخرێتە کار..

هەروەك ئەمە وایە.. بە هەمان جۆر بەخشینی قالبێکی مەعنەوی و ئەندازەیەکی تایبەت و سنوورێکی دیاری کراو، بەپێی دەستوورەکانی زانستی ئەزەلی و یاساکانی حیکمەتی سەرمەدیی خوایی، بە هەر شتێکی کوللی و جوزئی، گەورە و بچووك، کەم و زۆر، بەپێی چەند دەستوورێکی دیاری کراو و درەوشانەوەی گشتیی "ویستی خوایی"یەوە، کارێك دەکات کە هەموو شتێك لە ناوەندی ڕێکوپێکیی‌یەکی تەواوی زانستی و یاسایی ویستی خواییدا بێت..

کەواتە بێ گومان بزواندنی کۆمەڵەی خۆر لە لایەن بەتوانای خاوەن توانستی ڕەهاوە لە خولگەی ساڵانەیدا، بە هەمان ئاسانیی سووڕی خوێن و خڕۆکە سوور و سپی‌یەکانی ناوی و، بزواندنیانە چ بە سووڕاندن و چ بە خولانەوە، لە ناوەندی ڕێسا و داناییدا. تەنانەت لە ناوەندی ڕێسای گەردووندا و بە بێ هیچ ڕەنج و ماندووبوونێك، مرۆڤێك هاودەم لەگەڵ سەرجەمی کۆئەندامەکانیدا لە یەك دڵۆپ ئاو بەدی دەهێنێت.

بەو واتایەی کە ئەگەر بەدیهێنانی گەردوون بدرێتە پاڵ ئەو توانستە ڕەها و ئەزەلی‌یە، ئەوا کارەکە هێندەی بەدیهێنانی یەك دانە مرۆڤ ئاسان دەبێت. بەڵام ئەگەر بەو توانستە نەسپێررێت، ئەوا بەدیهێنانی تەنیا مرۆڤێك بە کۆئەندامە سەیر و هەست و نەستەکانیەوە، هێندەی بەدیهێنانی سەرانسەری گەردوون سەخت و پڕ لە گیروگرفت دەبێت.

ئنجا هەروەك تەنیا یەك سەرکردە ئەگەر فەرمانێك بۆ یەك دانە سەرباز دەربکات، ئەوا بەهۆی نهێنی گوێڕایەڵیی و ملکەچی و فەرمانبەرداری‌یەوە، هێرشی پێ دەباتە سەر دوژمن، بە هەمان فەرمان و بە هەمان ئاسانی سوپایەکی مەزنی گوێڕایەڵیش بەرەو هێرش دەداتە بەر..

ئەو بوونەوەرانەش بە هەمان جۆرن کە هەریەکەیان لە کەماڵی گوێڕایەڵیی یاساکانی ویستی خواییدان و ئامادەی وەرگرتنی ئاماژەکانی فەرمانی تەکوینیی پەروەردگارن و، بە وێنەی سەربازی ئامادە و بەندەی فەرمان پێدراو مەیل و شەوقێکی سروشتی‌یان تێدایە لە چوارچێوەی یاسا و دەستوورەکانی ئەو هێڵی هاتوچۆیەی کە زانست و دانستی ئەزەلی بۆی کێشاون و، هەزار جار لە گوێڕایەڵیی سەربازەکانی سوپا زیاتر ملکەچ و گوێڕایەڵن.

جا هەریەك لە بەدیهاتووان، بە تایبەتی زیندەوەرانی نێوانیان، کاتێ فەرمانی پەروەردگاریی: "لە نەبوون وەرە دەر بەرەو بوون و، ئەرکی سەرشانت بگرە ئەستۆ"

وەردەگرێت، ئەوا توانستی خوایی بە ئاسانی‌یەکی ڕەها "بوون"ێکی تایبەتیی پێ دەبەخشێت، بەو وێنە و شکڵ و شێوەیەی کە زانست و ویستی خوای گەورە بۆی دەستنیشان کردووە. ئیتر بەم جۆرە دەستی دەگرێت و دەیهێنێتە گۆڕەپانی وجوود.

هەر بەم ئاسانی‌یە و بە هەمان هێز و توانست، خوای گەورە لە وەرزی بەهاردا سوپای زیندەوەران بەدی دەهێنێت و ئەرکەکانیان پێ دەسپێرێت.

بەو واتایەی کە ئەگەر بەدیهێنانی هەموو شتێك بدرێتە پاڵ ئەو توانستە ڕەهایە ئەوا بەدیهێنانی سەرجەمی سوپای گەردیلەکان و گشت ئەستێرەکان هێندەی بەدیهێنانی یەك گەردیلە و یەك خۆر ئاسان دەبێت، کەچی ئەگەر بخرێتە ئەستۆی هۆکارەکان ئەوا بەدیهێنانی گەردیلەیەك لە بیلبیلەی چاوی زیندەوەرێك یان لە مێشکیدا بە شێوەیەك کە بتوانێت ئەرکە سەرسووڕهێنەرەکانی ئەستۆی ئەنجام بدات، هێندەی بەدیهێنانی سەرجەمی بوونەوەران سەخت و دژوار دەبێت..

پلەی سێهەم، کە بریتی‌یە لە:

[وبسر إمداد الواحدية ويُسر الوحدة وتجلي الأحدية].

ناچارین بە چەند ئاماژەیەکی یەکجار کورت، ئاماژە بۆ ناوەرۆکەکەی بکەین:

هەروەك سەرکردەیەکی مەزن و پادشایەکی بەسام و شکۆ بەڕێوەبردنی کاروباری وڵاتێکی فراوان و نەتەوەیەکی مەزنی هێندەی بەڕێوەبردنی خەڵکی یەك دانە گوند بەلاوە ئاسانە، ئەوەش لە ڕووی یەکبوونی حوکمڕانی‌یەکەی و گوێڕایەڵی و فەرمانبەرداریی میللەتەکەی تەنها بەپێی فەرمانەکانی ئەو پادشایە، چونکە لە ڕووی تەنیا بوونی خۆی لە فەرمانڕەوایەتیدا و نەبوونی هاوبەش لە حوکمڕانییدا یەك بە یەکی کەسانی نەتەوەکە بە وێنەی دانەی کەسانی سوپایان لێ دێت، کە دەبن بەهۆی ئاسانکاری بۆ حوکمڕانی‌یەکەی و، بەوپەڕی ئاسانی فەرمان و یاساکان جێبەجێ دەکەن.

بەڵام ئەگەر کاروبارەکانی وڵات بدرێتە دەست چەند حوکمڕانێکی جیاجیا، ئەوا جگە لە بەربوونەوەی وڵات لە هەڵدێری پشێوی و ئاڵۆزیدا، بەڕێوەبردنی تەنها یەك دانە گوند، تەنانەت یەك ماڵیش، هێندەی بەڕێوەبردنی وڵاتێکی گەورە و فراوان گیروگرفتی دێتەڕێ و کارێکی دژوار دەبێت.

پاشان هەموو یەکێکی کەسانی ئەو نەتەوە گوێڕایەڵەی کە پەیوەستن بە یەك سەرکردەوە، بە وێنەی سەرباز، پاڵ بە هێزی ئەو سەرکردەیەوە دەدات و پشت بە

گەنجینەی چەك و تەقەمەنی‌یەکانی ئەو دەبەستێ و یارمەتی لە سوپا مەزنەکەی وەردەگرێت. بۆیە دەتوانێت پادشایەکی دوژمن دیل بکات و کاری وا گەورە رابپەڕێنێت کە چەندین ئەوەندەی توانای کەسیی خۆی بێت. کەواتە پەیوەندی کردنی بەو پادشایەوە سەرچاوەی هێزێکی گەورەی نەبڕاوە و توانایەکی بێ سنوورە و، دەتوانێت لەو ڕێیەوە چەندین کاری گەورە و مەزن ئەنجام بدات..

بەڵام ئەگەر ئەو پەیوەندی‌یە بپچڕێت، ئەوا هێزە گەورەکەی لە دەست دەدات و، تەنها بە ئەندازەی هێزی جوزئیی دەست و بازووی خۆی و ئەو چەك و تەقەمەنی‌یەی کە لە هەگبەکەیدایە دەتوانێت کارەکان ئەنجام بدات. خۆ ئەگەر داوا لەم سەربازە بکرێت بە وێنەی سەربازەکەی تر کار بکات کە پاڵی بە هێزی پادشاوە داوە، ئەوا دەبێ هێندەی هێزی سوپایەکی تەواوەتی هێزی بازووی بێت و بە ئەندازەی گەنجینەی چەك و تەقەمەنی‌یەکانی پادشایش چەك و تەقەمەنی لەسەر شانی خۆی هەڵبگرێت!

هەروەك ئەمە لەم نموونەیەدا وایە، پادشای ئەزەل و ئەبەد و کردگاری بەتواناش، لە رووی یەکبوونی دەستەڵات و فەرمانڕەوایی تەنیا و ڕەهای خۆی، هێندەی ئاسانیی بەڕێوەبردنی شارێك، سەرانسەری گەردوون بەڕێوە دەبات و.. بە قەدەر ئاسانیی بەدیهێنانی باخچەیەك، بەهارێکیش بەدی دەهێنێت و.. بە ئەندازەی سانایی بەدیهێنانی گەڵا و گوڵ وبەروبوومی درەختەکان لە بەهاری ئایندەدا، سەرجەمی مردووانیش لە رۆژی حەشردا زیندوو دەکاتەوە و.. مێشێك بە هەمان ڕێسای هەڵۆیەکی گەورە و بەوپەڕی ئاسانی دروست دەکات و.. بە هەمان ئاسانی مرۆڤێك وەك گەردوونێکی مەزن لێ دەکات..

کەچی ئەگەر ئەم کارانە بە هۆکارەکان بسپێررێت، ئەوا بەدیهێنانی یەك میکرۆب، هێندەی بەدیهێنانی کەرکەدەنێکی گەورە دژوار دەبێت و.. دروستکردنی یەك دانە بەر، بە قەدەر دروستکردنی درەختێکی گەورە گیروگرفتی دێتە ڕێ.. تەنانەت دەبێ - ئەو کاتە - هەریەك لەو گەردیلانەی کە لە چەندین ئەرکی سەرسووڕهێنەری ناو خانەکانی جەستەی زیندەوەردا کار دەکەن، چاوێکی ببێت کە هەموو شتێکی پێ ببینێت و زانستێکیشی هەبێت کە لە ڕێیەوە هەموو شتێك بزانێت، تاکو بتوانێت ئەو ئەرکە ورد و ڕێکوپێکانەی لەمەڕ ژیان ئەنجام بدات.

پاشان سووك و ئاسانیی كار لە "یەكبوون"دا دەگاتە ئەو ڕادەیەی كە دەستەبەر بوونی پێداویستی و چەك وتەقەمەنیی سوپایەكی تەواو لە لایەن یەك دەست و لـە یـەك كارگـەوە هێندەی پڕچەك كردن و دابین كردنی پێداویستیی یەك دانە سەرباز ئاسان بێت..

خۆ ئەگەر چەند دەستێكی جیاجیا خۆیان لەو كـارەدا هەڵبقورتاندایە و هەریـەك لـەو پێداویستی و كەرەسە سـەربازییانە لـە چـەند كارگەیـەكی جیاجیـا وەربگیرانایـە، ئـەوا دابین كردنی كەرەسەكانی یەك دانە سەرباز - لە ڕووی چەندایەتییـەوە - هـەزار و یـەك گیروگرفتی دەهاتە ڕێ، چونكە هێندەی دابین كردنی پێداویستیی هەزار سەرباز كارەكە سەخت دەبێت، لەبەر ئەوەی چەندین فەرماندە و ئەفسەری جیا جیـا خۆیـان لـەو كـارەدا هەڵدەقورتێنن.

پاشان ئەگەر بەڕێوەبردن و فەرمان دەركردن بـۆ هـەزار سـەرباز بە یـەك دانـە ئەفسـەر بدرێـت، ئەوەندەی بەڕێوەبردنی یەك دانە سەرباز كارەكە ئاسان دەبێت، لـە ڕوویەكـەوە. بەڵام ئەگەر ئـەم بەڕێوەبردنـە بخرێتـە ئەستۆی دە ئەفسـەرەوە یـان بـە خـودی سـەربازەكان بسپێررێت، ئەوا گەلـێ پشێوی و ئاڵۆزی و گیروگرفت سەر هەڵدەدەن.

بە هەمان جۆر، ئەگەر هەموو شتێك بدرێتە پاڵ خوای گەورەی تاك و تـەنیا، ئـەوا بـە ئەندازەی یەك دانە شت كارەكە ئاسان دەبێت، بەڵام ئەگەر بدرێتە پاڵ هۆكارەكان، ئەوا بـەڕێوەبردنی یـەك دانـە زینـدەوەر هێنـدەی گـۆی زەوی دژوار دەبێـت، تەنانـەت هـەر لـە توانادا نابێت!

بەو واتایەی كە "یەكبوون" تا ڕادەی پێویستی و واجـب بـوون ئاسـانیی تێدایـە. بـەڵام "زۆری" و "خۆهەڵقورتاندن"ی دەستە زۆرەكان دژواری و سەختیی كارەكە دەگەیەنێتـە ڕادەی نەگونجاوی و لەتوانادا نەبوون!

جا هەروەك لە "مەكتووبات"ی سـەرجەمی پەیامەكانی نـووردا بـاس كـراوە: ئەگـەر جیاوازیی شەو و ڕۆژو و جوولـەی ئەستێرەكان و ئاڵوگۆڕی وەرزەكـانی سـاڵ (پـایز و زستان و بەهار و هاوین) بە یەك دانە كەسی كارساز و یەك دانە فەرماندە بسپێررێت، ئەوا ئەم یەك دانە فەرماندە مەزنە فەرمان بـە زەوی دەدات، كـە یەكێكـە لـە سـەر بازەكـانی و، دەڵێت: هەڵسە بخولێرەوە، بڕۆ.. ئەویش لـە خۆشـیی ئـەم فەرمانـەدا بـە وێنـەی مەولـەویی شەیدا، بە هەردوو جۆرە بزووتنە ڕۆژانە و ساڵانەكەی خۆی دەكەوێتە گەڕ و، دەبێـت بـە

هۆیەکی سووك و ئاسانی ئاڵوگۆڕی وەرزەکان و جموجوڵی ڕواڵەتی و ئەندێشەیی ئەستێرەکان. بەمەش سووك و ئاسانییەکی لەڕادەبەدەر لە "یەکبوون"دا دەردەخات.

بەڵام ئەگەر ئەم کارە بۆ ئەو تەنها فەرماندەیە دانەنرێت، بەڵکو بۆ هۆکارەکان و حەز و ئارەزووی ئەستێرەکان دابنرێت و، بە زەوی بوترێ: "بووەستە و مەجوڵێ"، ئەوا لەوانەیە بۆ هاتنەدیی چوار وەرزەی ساڵانەی زەوی و پەیدا بوونی شەو و ڕۆژ پێویست بەوە بکات کە هەزاران ئەستێرە و خۆری هەزاران جار لە زەوی گەورەتر، هەموو شەوێك و هەموو ساڵێك، ماوەی درێژ خایەنی ملیۆنەها بەڵکو ملیارەها ساڵ ببڕن! واتە کارەکە تا پلەی مەحاڵ و نەگونجاوی سەختی و گیروگرفتی دێتە ڕێ.

جا وشەی: "تجلي الأحدية" کە لە "پلەی سێ‌هەم"دا هاتووە، ئاماژە بۆ ڕاستی‌یەك دەکات کە لەوپەڕی فراوانی و قووڵی و وردی و گەورەییدایە. درێژە پێدانی و چەسپاندنی بە پەیامەکانی نوور دەسپێرین و، لێرەدا لە نێوان نموونە هێنانەوەیەکی بچووکدا یەك دانە لە سەرنجەکانی ڕوون دەکەینەوە:

بەڵێ، هەروەك "خۆر" بە ڕووناکی‌یەکەی خۆی سەرانسەری زەوی ڕۆشن دەکاتەوە و دەبێت بە نموونەیەك لەسەر "یەکبوون" و "یەکتایی".. بوونی وێنە و شێوەکەشی لەگەڵ حەوت ڕەنگەکانیدا و وێنەی زاتی خۆی لە هەر شتێکی ڕوونی ئاوێنە ئاسای بەرامبەریدا، دەبێت بە نموونەیەك لەسەر "تەنیایی".

خۆ ئەگەر "خۆر"خاوەنی زانست و توانست و ئیختیار بوایە و، پارچە شووشە و دڵۆپە ئاوەکان و بلقەکانی سەر ڕووی دەریا، کە وێنەی خۆر دەدەنەوە، ئەوانیش دارای توانا و قابیلیەت بوونایە، ئەوا بە یاسای ویستی خوای گەورە خۆرێکی تەواوەتی بە شێوە و سیفەتەکانیەوە لە تەنیشت و لەناو هەموو یەکێکی ئەو شتانەدا دەبوو کە وێنەی خۆریان دایەوە، بێ ئەوەی بوونی لە شوێنەکانی تردا ڕێ لە کارەکەی بگرێت، یان کەمی بکاتەوە.

ئەمەش ئاسانیی لە ڕادەبەدەری "تەنیایی" دەردەخات.

هەروەك ئەمە لەم نموونەیەدا وایە، کردگاری مەزن و شکۆمەندیش -لە ڕووی تاکی و یەکبوونیەوە- هەموو شتان دەبینێت و، بە زانست و ویست و توانستی گشتگیری خۆی چاودێرە بەسەریانەوە..

هەروەها لە ڕووی درەوشانەوەی "تەنیایی"شەوە لەگەڵ هەموو شتێك - بە تایبەت زیندەوەران - بە ناوەکانی و سیفەتە شکۆمەندەکانی ئامادەیە. بە ڕادەیەك کە بەوپەڕی ئاسانی و لە یەك کاتدا مێشێك لە ڕێسای هەلۆیەکدا و، مرۆڤ لە ڕێسای گەردووندا بەدی دەهێنێت.

بەم جۆرە و بە چەندین موعجیزەی زۆر و زەبەندە، زیندەوەران دروست دەکات، بە چەشنێ کە ئەگەر هۆکارەکان بۆ بەدیهێنانی یەك دانە بولبول یان یەك دانە مێش کۆ ببنەوە، هەموویان لە ئاستی ئەو کارەدا دەستەوسان دەمێنن..

کەواتە ئەو کەسەی بولبولێك بەدی دەهێنێت، هەر ئەوە - نەك کەسی تر - کە بەدیهێنەری هەموو باڵندەکانە و.. ئەو کەسەش کە مرۆڤ دروست دەکات، هەر ئەوە - نەك کەسی تر - گەردوونی بەدیهێناوە.

پلەی چوارەم و پێنجەم، کە بریتییە لە:

[وبسر الوجوب والتجرد ومباينة الماهية، وبسر عدم التقيد وعدم التحيز وعدم التجزي].

گواستنەوەی واتاکانی ئەم دوو پلەیە بۆ تێگەیاندنی زۆرینە(عوام)ی خەڵکی گەلێ سەخت و دژوارە. بۆیە بە پوختی ناوەرۆکەکەیان ڕوون دەکەینەوە، لەگەڵ باسکردنی چەند کورتە سەرنجێکدا:

واتە: کەسێکی خاوەن توانستی ڕەها "بوون"ێکی ئەوتۆی هەیە کە بەهێزترینی پلەکانی "بوون"ە، کە پلەی "واجب الوجود"ە و، ئەزەلی و ئەبەدییە و، خاوێن و دەستبەردارە لە شتی "ماددی" و، ماهییەتێکی پاك و جیای لە هەموو ماهییەتەکانی تر هەیە..

ئەم خاوەن توانستە ڕەهایە، بەڕێوەبردنی ئەستێرەکانی وەك بەڕێوەبردنی گەردیلەکان و، حەشری هەرە مەزنی هێندەی حەشری بەهار و، زیندووکردنەوەی هەموو گرۆی مرۆڤی لە حەشردا وەك زیندووکردنەوەی یەك دانە کەسیان، بەلاوە ئاسانە. چونکە بە ئەندازەی سەری پەنجەیەك لە جۆرێکی بەهێزی چینەکانی "بوون"، چیایەکی گەورەی چینێکی تەنکی "بوون" هەڵدەگرێت و بەڕێوەی دەبات..

بۆ نموونە:

"ئاوێنە" و "هێزی پارێزکار"ی مرۆڤ، کە خاوەنی بوونی دەرەکی و بەهێزن، دەتوانن سەد چیا و هەزار کتێبی جیهانێکی میسالی و مەعنەوی - کە تەنك و لاوازن - لەخۆ بگرن و بەڕێوەی بەرن!

هەر بەم جۆرە و بە ئەندازەی نزمیی هێزی "بوون"ی میسالی لەچاو هێزی "بوون"ی دەرەکیدا.. هەموو جۆرە "بوون"ە پەیدا بووەکان بە هەزاران جار لەچاو "بوون"ی "واجب الوجود"ی سەرمەدی و ئەزەلیدا نزمتر و تەنکترن، بە رادەیەك کە درەوشانەوەیەکی هێندەی یەك گەردیلەی ئەو "بوون"ە "واجب"ە جیهانێك لە "مومکینات" بەڕێوە دەبات!

زۆر بە داخەوەم کە سێ هۆکاری هاوشێوەی ئەو نەخۆشییەم کە لە ژەهر پێدانمەوە تووشم بووە، بوارم بە ڕوونکردنەوەی زیاتری ئەم ڕاستییە مەزنە و سەرنجەکانی پێ نادەن. بۆیە ئێستا بە پەیامەکانی نووریان دەسپێرین و، پشت بە خوا ئەو ڕوونکردنەوەیە بۆ کاتێکی تر هەڵدەگرین.

پلەی شەشەم، کە بریتییە لە:

[وبسر انقلاب العوائق والموانع إلى حكم الوسائل المسهلات].

واتە:

هەروەك بە درەوشانەوەی یاسایەکی ویستی خوایی و فەرمانی تەکوینی - کە لە زانستە تازەکاندا پێی دەڵێن: گرێی ژیان - و تەنها بە ئاراستە بوونی ئەو ویست و فەرمانە لەو گرێی ژیانەوە کە وەك بزوێنەر و زەمیەلەکی ئەو زیندەوەرە وایە، سەرجەم ڕۆزی و کەرەسەی پێویست دەڕوات بۆ هەموو بەر و گەڵا و گوڵەکانی درەختێکی گەورەی بێ هەست و نەست و، هەرگیز لق و پەل و ڕەگە ڕەق و بەهێزەکانی نابن بە ڕێگر و لەمپەر لە ڕێی گەیشتنی ئەو کەرەسە و ڕۆزییانە بۆ شوێنی خۆیان، بەڵکو دەبن بەهۆی ئاسانکاری..

لە بەدیهێنانی گەردوون و بوونەوەرانیشدا سەرجەمی ڕێگر و لەمپەرەکان لە ئاستی درەوشانەوەی ویستی خوایی و ئاراستە بوونی فەرمانی پەروەردگاردا واز لە ڕێگری و لەمپەر دروست کردن دەهێنن و، دەبن بەهۆی ئاسان کردن. ئیتر توانستی سەرمەدیی خوای گەورە، بە ئەندازەی ئاسانیی بەدیهێنانی ئەو درەختە، سەرانسەری گەردوون و

سەرجەمی بوونەوەرانی گۆی زەویش بەدی دەهێنێت و، هیچ شتێکی بەلاوە قورس نابێت.

بەڵام ئەگەر کاری بەدیهێنان نەدرێتە پاڵ ئەو توانستە، ئەوا بەدیهێنان و بەڕێوەبردنی ئەو تەنیا درەختە بە قەدەر قورسی و گیروگرفتی دروستکردن و بەڕێوەبردنی هەموو درەختەکان، تەنانەت هێندەی قورسی و گیروگرفتی دروست کردن و بەڕێوەبردنی گۆی زەوی، سەخت و دژوار دەبێت. چونکە ئەو کاتە هەموو شتێك دەبێت بە ڕێگر و لەمپەر لە بەردەم ئەو کارەدا و، گەر هەرچی هۆکار هەن - لەم حاڵەتەدا - کۆببنەوە و پشتی یەکتر بگرن هێشتا هەر ناتوانن ڕۆزیی پێویست لە گەدەی گرێی ژیان و زەمبەلەکەکەیەوە (کە لە فەرمان و ویستی خواییەوە پەیدا دەبێت) ڕەوانە بکەن و بە ڕێکوپێکی بیگەیەننە گەڵا و پەل و بەروبوومەکانی، مەگەر - کە ئەوەش مەحاڵە - یەك بە یەکی بەشەکانی ئەو درەختە، تەنانەت هەموو یەکێك لە گەردیلەکانی، چاوێکی بێت هەموو بەش و هەموو گەردیلەیەکی درەختەکە ببینێت و، زانستێکی گشتگیری وای هەبێت کە دەوراندەوری هەموو شتێکی دابێت و ، خاوەنی توانستێکی ئەوتۆش بێت کە بەسەر هەموو شتێکدا زاڵ و بەتوانا بێت!

ئیتر بەم شێوەیە، بۆ خۆت بەم پێنج پلەیەدا سەربکەوە و، سەیر بکە و، ببینە کە: ڕێی کوفر و شیرك چەندە مەحاڵ و گرفتی تێدایە و، بزانە چەندە کارێکی نەگونجاوە و، تا چ ڕادەیەکیش لە هەموو پێوەر و تەرازوویەکی مەنتیق و ژیرییەوە دوورە..

لە هەمان کاتدا بزانە کە ڕێی ئیمان و قورئان چەندە ئاسانیی تێدایە، بگرە چۆن تا ڕادەی "وجووب" ڕاست و حەق و ڕەوایە و، چەندەش تا پلەی "پێویستی" ژیری وەری دەگرێت و، ئاسان و بێ گومانە..

بۆ خۆت ئەم ڕاستییە ببینە و، بڵێ:

(الحمد لله علی نعمة الإيمان).

گوشار و تەنگ پێ هەڵچنینەکان بوونە هۆی دواخستنی بەشی پاشماوەی ئەم پلە مەزنە بۆ کاتێکی تر، بە پشتیوانیی خوای گەورە.

پلەی حەوتەم، کە بریتییە لە:

[وبسّر أن الذرة والجزء والجزئي والنواة والإنسان ليست بأقلّ صنعةً وجزالةً من النجم والكل والكلي والشجر والعالم].

بێدار كردنەوەیەك

بناغە و گەنجینە و خۆری ڕاستییەكانی ئەم نۆ پلەیە دوو ئایەتەكەی سوورەتی ئیخلاسە: ﴿**قل هو الله أحد ۞ الله الصمـــد**﴾. كەواتە ئەم پلانە چەند پوختە ئاماژەیەكن بۆ درەوشانەوەی "ئەحەدییەت" و "صەمەدییەت".

بە یەك دوو سەرنج، سەیرێكی ناوەڕۆكی ئەم پلەی حەوتەمە دەكەین و، درێژە پێدانی بە پەیامەكانی نوور دەسپێرین:

ئەم پلەیە ئەوە دەگەیەنێت كە:

ئەو گەردیلەیەی كە چەندین ئەركی سەرسووڕهێنەر لە مێشك و چاودا ڕادەپەڕێنێت، لە ڕووی سنعەت و داهێنانەوە هیچی لە ئەستێرەكان كەمتر نییە و، ڕێكوپێكیی "جوزء"یش لە كۆی "كولل" كەمتر نییە.

بۆ نموونە:

مێشك و چاو، لە ڕووی ڕێكوپێكی و داهێنانەوە، هیچیان لە مرۆڤ كەمتر نییە.. تاك و دانەی جوزئی، لە داهێناندا و لە ڕووی جوانیی و وردەكاری و نامۆیی و بەدیهاتنیەوە، بە گشتی هیچی لە جۆرەكەی كەمتر نییە و.. سنعەتی مرۆڤیش، لە ڕووی كۆ ئەندامە سەرسووڕهێنەرەكانیەوە، لە ڕەگەزی هەمەكیی زیندەوەر كەمتر نییە و.. ڕێكوپێكیی ئەو تۆوەش كە وەك پێڕست و بەرنامە و هێزی پارێزكاری درەخت وایە، لە ڕووی كەماڵی سنعەت و ئەمبار كردنەوە، لە درەختە مەزنەكەی خۆی كەمتر نییە و.. ئەو مرۆڤەش كە گەردوونێكی بچووكە، لە ناوازەیی داهێناندا لە گەردوونی مەزن كەمتر نییە، لەو ڕووەوە كە لە جوانترین شێوەدا بەدیهێنراوە و هێندە كۆئەندامی گشتی و دەراسای هەیە كە ئامادەی ئەنجامدانی هەزاران فەرمان و ئەركی سەرسووڕهێنەری كردووە.

كەواتە ئەو كەسەی گەردیلە دروست دەكات، لە بەدیهێنانی ئەستێرەدا دەستەوسان نابێت و.. ئەو كەسەی زمان بەدی دەهێنێت - كە ئەندامێكی مرۆڤە - بە بێ گومانی و ئەوپەڕی ئاسانی مرۆڤ دروست دەكات و.. ئەو كەسەی كە مرۆڤی لە جوانترین شێوەدا بەدیهێناوە، بە بێ هیچ گومانێك دەتوانێت بەوپەڕی ئاسانی هەموو

زیندەوەرانیش - وەك لە بەرچاوماندا دەیكات - بەدیبهێنێت و.. ئەو كەسەی "تۆو" بە وێنەی پێرست و لیستی دانە دانەی شتانی ئایندەی و دەفتەرێكی یاسا ئەمرییەكانی خوای گەورە و گرێی ژیان بەدی دەهێنێت، بێ گومان هەر ئەوە كە بەدیهێنەری درەختەكانە و.. ئەو كەسەی مرۆڤی وەك تۆوێكی مەعنەویی درەختی جیهان و بەرێكی گشتیی ئەو درەختە بەدیهێناوە و كردوویەتی بە ئاوێنەیەك كە هەموو ناوە جوانەكانی خۆی لەودا دەرخستووە و، پەیوەندیی بە سەرانسەری بوونەوەرانەوە هەیە و، جێنشینی زەوییە، بێ هیچ گومانێك ئەو كەسە خاوەنی توانستێكی ئەوتۆیە كە بە وێنەی ئاسانیی بەدیهێنانی مرۆڤ سەرتاسەری گەردوونیش بەدیبهێنێت و ڕێكی بخات.

كەواتە ئەو كەسەی كە پەروەردگار و بەدیهێنەر و كردگاری: گەردیلە و، جوزء و، جوزئی و، تۆو و، مرۆڤ بێت، بەوپەڕی ڕوونی و بێ گومانی، هەر خۆی بەدیهێنەر و كردگار و پەروەردگاری: ئەستێرەكان و، جۆرەكان و، كولل و، هەمەكییەكان و، درەختەكان و، سەرجەمی بوونەوەران دەبێت.

واتە مەحاڵە كەسێكی تری غەیری ئەو بێت و، هەرگیزاو هەرگیز شتی وا ڕوو نادات.

پلەی هەشتەم:

[وبسرّ أن المحاط والجزئيات كالأمثلة المكتوبة المصغرة أو كالنقط المحلوبة المعصرة، فلابد أن يكون المحيط والكليات في قبضة خالق المحاط والجزئيات ليدرج مثالها فيها بموازين علمه أويعصرها منها بدساتير حكمته].

واتە: ڕێژەی جوزئیات و، دانە و، ناوك و، تۆوەكان، كە كولل و كوللیات[1] لە خۆیان گرتوون، لەچاو هەمەكییە گەورە و گشتگیر و دەورەدەرەكاندا وەك ڕێژەی چەند نموونەیەكی بچووك وایە كە بە وردی و بە ئەندازەی بچووكییان هەمان شتیان تێدا نووسرابێت كە لە كولل و كوللیاتدا نووسراون.

لەبەر ئەمە، هەمەكییە گشتگیرەكان، بێ هیچ گومانێك، لەناو دەست و لە ژێر دەستەڵاتی بەدیهێنەری ئەو هەندەكییانەدایە، تاكو بە پێوەر و تەرازووەكانی خۆی و بە قەڵەمە وردەكانی، ئەو كتێبە گشتگیرە مەزنە لە سەدان وردە پارچە و دەفتەری بچووكدا بنووسێت.

---

(١) واتای: (كُلّ..جُزء) و (كُلّي.. جُزئي) لە لاپەڕە (٢٦٩) و (٢٧٥)دا ڕابورد. (وەرگێڕ)

پاشان ڕیزەی بەش و هەندەكی‌یە دەورە دراوەكان لە چاو هەمەكی‌یە دەورە دەرە گشتگیرەكاندا وەك ئەو دلۆپە دۆشراوانە وایە كە لە هەمەكی‌یە دەورە دەرەكانەوە گوو شرابن..

بۆ نموونە:

تۆوی كاڵەك وەك دلۆپێك وایە لە هەموو لایەكی كاڵەكەكەوە دۆشرابێت، یان وەك خاڵێك وایە كە كتێبی تەواوەتیی كاڵەكەكەی تێدا نووسرابێت، تەنانەت پێڕست و بەرنامە و لیستی ناوەرۆكی ئەو كتێبەی لەخۆ گرتووە..

مادەم وایە، ئەوا دەبێ ئەو هەندەكی و دلۆپ و خاڵ و دانە و تاكانە لە دەستی بەدیهێنەری ئەو "كُلّ" و هەمەكی‌یە گشتگیر و دەورە دەرانەدا بن، تاكو بە دەستوورە هەستیارەكانی دانایی خۆی ئەو دانە و دلۆپ و خاڵانەیان لێ بگووشێت.

بەو واتایەی كە: بەدیهێنەری یەك دانە "تۆو" و یەك دانە شت، هەر ئەو كەسەیە كە بەدیهێنەری ئەو "كُلّ"ە گەورە و شتە هەمەكی‌یانەیە و، بەدیهێنەری هەمەكی و ڕەگەزەكانیان كە لەوان گەورەتریشن و دەورەیانی داوە، ئەوە و هەرگیز كەسی تر نی‌یە.

لەبەر ئەوە، بەدیهێنەری یەك دانە كەس، هەموو خەڵكی بەدی دەهێنێت و، ئەو كەسەش مرۆڤێكی مردوو زیندوو بكاتەوە، هەر ئەو لە ڕۆژی حەشری مەزندا سەرجەمی مردوانی جینی و ئادەمیزاد زیندوو دەكاتەوە. هەروەك زیندووشیان دەكاتەوە.

بەم جۆرە، ڕادەی ڕاستیی دەعوای: ﴿ما خَلْقُكُم ولا بعثُكم إلاّ كَنَفْسٍ واحدة﴾ (لقمان:٢٨) لە جوانترین و ڕووناكترین شێوەیدا ببینە و، بۆ خۆت بزانە تا چ ڕادەیەك بێ گومان و چەسپاوە!

پلەی نۆهەم:

[وبسرّ كما أنّ قرآنَ العزّةِ المكتوبَ على الذرةِ المسماةِ بالجوهرِ الفردِ بذراتِ الأثيرِ ليسَ بأقلّ جزالةً وخارقيةَ صنعةٍ من قرآنِ العظمةِ المكتوبِ على صحيفةِ السماءِ بمدادِ النجومِ والشموسِ، كذلك أنّ وردَ الزُّهرةِ ليسَتْ بأقلّ جزالةً وصنعةً من دُرّيٍّ نجمِ الزُّهرةِ ولا النملةَ من الفيلةِ ولا المكروبَ من الكركدنِ ولا النحلةَ من النخلةِ بالنسبةِ إلى قدرةِ خالقِ الكائناتِ. فكما أنّ غايةَ كمالِ السرعةِ والسهولةِ في إيجادِ الأشياءِ أوقعَتْ أهلَ الضلالةِ في التباسِ التشكيلِ بالتشكُّلِ المستلزمِ لمحالاتٍ غيرِ محدودةٍ تمجُّها الأوهامُ،

كذلكَ أثبتَتْ لأهلِ الهدايةِ تساويَ النجومِ مع الذراتِ بالنسبةِ إلى قُدرةِ خالقِ الكائنـاتِ جلَّ جلالُه، ولا إلهَ إلاّ هو، اللهُ أكبر].

دەمويست ناوەرۆكی ئەم دواهەمین پلەیە بە دوور و درێژی ڕوون بكەمەوە، بەڵام بە داخەوە سەختی و تەنگ پێ هەڵچنین و گوشاری ئەنجامی خۆ هەڵقورتاندنی هەڕەمەكی و، لاوازیی جەستەشم بەهۆی ژەهر پێدانم، وێڕای نەخۆشییە ئازار بەخشەكانیش، ڕێی ئەو ڕوونكردنەوەیەیان لێ گرتم. بۆیە ناچار بووم تەنها چەند ئاماژەیەكی یەكجار كورت بۆ ناوەرۆكەكەی بكەم.

ئەم بڕگەیە ئەوە دەگەیەنێت كە:

هەروەك ئەگەر قورئانێكی مەزن لەسەر گەردیلەیەك - كە لە زانستی كەلام و فەلسەفەدا پێی دەوترێ "گەوهەری یەكتا" و، دابەش بوون هەڵناگرێت - بە گەردیلەكانی ئەثیر - كە لەو بچووكترن - بنووسرێتەوە و.. لە هەمان كاتدا قورئانێكی تری گەورە لەسەر لاپەڕەی ئاسمانەكاندا بە خۆر و ئەستێرەكان بنووسرێتەوە و، ئنجا بەراورد لە نێوانیاندا بكرێت، ئەوا بێ گومان دەردەكەوێت كە ڕەوانی و وردیی سنعەتی ئەو قورئانەی كە لەسەر گەوهەری یەكتا نووسراوە لە ڕووی تۆكمەیی و داهێنانەوە لەو قورئانە مەزنە كەمتر نییە كە ڕووی ئاسمانەكانی جوان كردووە و، لەوانەیە لە ڕوویەكەوە لەویش تۆكمەتر بێت. هەروەها گوڵ لە ڕووی تۆكمەیی سنعەتەوە لە هەسارەی ناهید (زوهرە) كەمتر نییە و، مێروولەش لە فیل نزمتر نییە، تەنانەت لە ڕووی بەدیهێنانەوە میكرۆب زیاتر لە كەركەدەن داهێنانی تێدایە، سروشتی سەرسووڕهێنەری هەنگیش لە توانستی بەدیهێنەری بوونەوەراندا، لە دار خورما سەرسووڕهێنەرترە..

بەو واتایەی كە بەدیهێنەری هەنگ، هەموو زیندەوەران دروست دەكات و.. ئەو كەسەی یەك دانە مرۆڤ زیندوو دەكاتەوە هەر ئەوە كە هەموو خەڵكی لە گۆڕەپانی حەشردا زیندوو دەكاتەوە و بە حەتمی ژیانیان پێ دەبەخشێتەوە.

كەواتە هیچ شتێك بە لای ئەو توانستەوە قورس و گران نییە، وەك هەموو بەهارێك سەدان هەزار نموونەی حەشر لە بەرچاوی خۆماندا پیشان دەدرێت.

پوختە ناوەرۆكی دواهەمین ڕستەی بڕگە عەرەبییەكەش بریتییە لەوەی كە:

گومڕایان، لەبەر ئەوەی ئەو ڕاستی‌یە توندوتۆڵ و دامەزراوانەی پلەکانی پێشوو نازانن و، لەبەر ئەوەش بوونەوەران بەوپەڕی ئاسانی و خێرایی دێنە وجوود، ئەوا دروست بوون و بەدیهاتنی بوونەوەرانیان بە توانای کردگارێکی خاوەن توانستی ڕەها، لەگەڵ پێکهاتن و دروست بوونیاندا لە خۆڕا و هەر بۆ خۆیان، لێ تێکچووە و، ئەم دوو شتەیان لێ ئاڵۆزاوە. بەمەش دەرگایان لەسەر چەندین خورافات و مەحاڵی بێ سنووری ئەوتۆ خستووەتە سەرپشت کە زەین و وەهمەکانیش بێزی لێ دەکەنەوە. چونکە لەم حاڵەتەدا دەبێ – بۆ نموونە – هەموو گەردیلەیەك لە هەر زیندەوەرێکدا توانستێکی پێ بدرێت کە بتوانێت هەموو شتێك دروست بکات و چاوێکی پێ ببەخشرێت کە هەموو شتێکی پێ ببینێت.

واتە: ئەوان لەبەر ئەوەی یەك خوایان قبووڵ نەکرد ناچار بوون، بەپێی ڕێچکە و ڕێبازەکەیان، بە ژمارەی گەردیلەکان خوای درۆینە قبووڵ بکەن و، بەمەش شایستەی ڕۆشتنیان بۆ بنکی پلە هەرە نزمەکانی دۆزەخ بەدەست هێنا.

بەڵام ئەهلی هیدایەت، ڕاستی‌یە بەهێزەکان و بەڵگە توندوتۆڵەکانی پلەکانی پێشوو قەناعەتێکی تەواوەتی و بێ کۆتایی و، ئیمان و تەسدیقێکی تا ڕادەی "عین الیقین"یان بە دڵی ساغ و ژیریی ڕاست و دروستی ئەوان بەخشیوە و، بە بێ هیچ شوبهە و گومانێك و بەوپەڕی دڵنیایی باوەڕیان بەوە هێناوە کە بە لای توانستی خوای گەورەوە هیچ جیاوازی‌یەك لە نێوان ئەستێرەکان و گەردیلەکاندا نی‌یە و، گەورەترین و بچووکترین شت بەلای ئەو توانستەوە یەکسانە، چونکە لە بەرچاوی خۆماندا ئەم بەدیهاتووە سەیرانە دەبینین و، هەریەك لەو سنعەتە سەرسووڕهێنەرانە تەسدیقی دەعوای ئەم ئایەتە پیرۆزە دەکات: ﴿ما خَلْقُكُم ولا بعثُكم إلاّ كَنَفْسٍ واحدة﴾ و، شایەتی لەسەر ئەوە دەدات کە بڕیاری ئەم ئایەتە عەینی حەق و خودی حەقیقەتە و، بە زمانی حاڵ دەڵێن: (اللّٰه أكبر).

ئێمەش لە لایەنی خۆمانەوە، بە ژمارەی هەموو بوونەوەران دەڵێین: (اللّٰه أكبر) و، بە هەموو هێز و قەناعەتێکمان تەسدیقی بڕیاری ئەم ئایەتە پیرۆزە دەکەین و، بە چەندین بەڵگەی بێ کۆتایی شایەتی دەدەین کە بڕیاری ئەم ئایەتە عەینی حەق و خودی حەقیقەتە.

﴿سبحانَك لا علمَ لنا إلاّ ما علَّمْتَنا إنَّكَ أنتَ العليمُ الحكيمُ﴾.

اللهم صل على مَن أرسلْتَه رحمةً للعالمين.

والحمد لله رب العالمين.

بابی دووهەمی
بریسکەی بیست و نۆهەم

بسم الله الرحمن الرحيم

سوپاسگوزاریی نیعمەتی ئیمان[1]

ئەم باسە تایبەتە بە (الحمد لله)ەوە. نۆ سوودی نیعمەتە لەژمارەبەدەرەکانی ئیمانی تێدا ڕوون دەکەینەوە، لەوانەی کە دەمانخەنە شوکرانەبژێرییەکی بەردەوامەوە.

● **خاڵی یەکەم:**

پێویستە سەرنجی خوێنەر بۆ دوو تێبینیی گرنگ ڕابکێشین:

یەکەم: فەلسەفەی ماددی (یان بیرکردنەوەی ماددی) جگە لە چاویلکەیەکی ڕەش هیچی تر نییە؛ کە مرۆڤ دەیکاتە چاوی هەموو شتێ ناشیرین و سامناك دەبینێت..

بەڵام "ڕاستیی ئیمان" چاویلکەیەکی ورشەدار و ڕوون و نوورانییە؛ مرۆڤ بەهۆیەوە هەموو شتێك و هەموو کارێك جوان دەبینێت و بە هاودەمی خۆی دەزانێت.

مرۆڤیش بەپێی بەکارهێنانی هەرکام لەو دوو چاویلکەیە، بارودۆخ و بەدیهێنراوانی دەوروبەری خۆی دەبینێت و هەستیان پێ دەکات!

دووهەم: مرۆڤ بە سروشت بەدیهاتوویەکی کۆمەڵایەتییە و، گەلێ پەیوەندیی ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی چەشنی وەرگرتن و، بەخشین و، گوفتار و، پەیوەندی کردن و، هاوسێیەتیی لەگەڵ گشت بوونەوەرانی دەوروبەریدا هەیە. لەبەر ئەمەیە کە

---

(١) تێبینی: ئەم باسە مامۆستا سەعیدی نوورسی بە عەرەبی نووسیویەتی و، لە بریسکەی بیست و نۆهەمی کۆمەڵە پەیامی (بریسکەکان)دا بڵاو کراوەتەوە. مامۆستا عەبدولمەجید نوورسیی براشی بە زیادە ڕوونکردنەوە و فراوانییەوە کردوویەتی بە تورکی و لە کۆتایی کۆمەڵە پەیامی (تیشکەکان)دا دانراوە، دوای ئەوە مامۆستا ئیحسان قاسم صالحی کردوویەتەوە بە عەرەبی. ئێمەش ئەم دەقەی دواییمان کرد بە کوردی و، وەك چاپە تورکییەکە لێرەدا دامان نا. (وەرگێڕ).

مرۆڤ بووە بە خاوەنی (شەش لایەن) کە هەمیشە پەیوەندیەکانی پێیانەوە بەستراون، کە ئەمانەن: لای ڕاست و چەپ (واتە: ڕابوردوو و داهاتوو) پشت و پێش (واتە: سەرەتا و ئەنجام) سەر و خوار (واتە: ئاسمان و زەوی).

❑ لای ڕاست کە "ڕابوردوو"ە:

چاویلکە ماددیەکە وامان پیشان دەدات کە هەموو نشینگەکانی پێشین ڕووخاون و تەخت و تاراجیان نەماوە و، باب و باپیرانیش لە "بوون"دا نەماون و تێکڕا بە فەنادا چوون. بەم چاویلکەیە جگە لە تاریکیی چڕوپڕ و سامناك هیچی تر لەم لایەنە بەدی ناکەیت و، وەك دیمەنی گۆڕستانێکی گەورە و بەرین و داڕوخاو دەیخاتە پێش چاوت.

بێ گومان مرۆڤ بەم جۆرە ڕوانینە، دووچاری نائومێدی و گرفتاری ترسێکی هەمیشەیی دەبێت.

بەڵام کاتێ نووری ئیمان دێت و دەبێت بە هاودەمی مرۆڤ، ئەو تاریکایی‌یە سامناکە دەڕەوێنێتەوە و دەڵێ:

بەڵێ ڕاستە نشینگە ئاوەدانەکانی پێشوو، ڕووخاون و لە "بوون"دا نەماون، بەڵام بێ هیچ زیانێکی گیانی! چونکە لە ڕاستیدا دانیشتووان و کارمەندانیان بۆ جیهانێکی ڕووناك و هەمیشەیی یەکجار جوان و ڕەنگین گوێزراونەتەوە. ئەم گۆڕانەش کە لەم لاو لەولا دەیانبینین و بە هەموو جێیەکی جیهاندا بڵاوبوونەتەوە، لە ڕاستیدا، چەند تونێل و ڕێگایەکن لە ناو زەویدا، پیایاندا گوزەر دەکەین تاکو بەو جیهانە فراوانە شاد و بەهرەمەند ببین.

ئا لەم ئیمانەوە، خۆشی و شادی و حەوانەوە و دڵنیایی - کە هەر یەکەیان نیعمەتێکی گەورەن - بەرەو دەروونی مرۆڤ دەکشێن و، ئاسوودەیی پێ دەبەخشن و، هانی دەدەن کە لەبەر خۆیەوە هەزاران جار (الحمد لله.. الحمد لله) دووپات بکاتەوە.

❑ لای چەپ، واتە "داهاتوو":

بە گوێرەی بینینی ماددی، ئەم لایە بە "مردن" و چاڵی تاریك و سامناکی "گۆڕ" کۆتایی پێ دێت کە چاڵێکە دەمی کردووەتەوە بۆ ئەوەی قووتمان بدات. ئنجا چەندین دووپشك و ماریش لەوێ ئامادە و چاوەڕوانن تاکو تەرمی جەستەمان بخۆن و دامانبڕزێنن.

ئەمە ڕوانینی ئەو کەسەیە کە لە نیعمەتی ئیمان بێ بەشە. چەندە ڕوانینێکی ناشیرین و بێز لێکراوە؟!

بەڵام ئەو داهاتووەی کە لای ئیماندار بە نووری ئیمان ڕووناك بووەتەوە، بریتییە لە چەندین باخچەی ڕازاوەی ئامادە کراو و میوانداریی میهرەبانی درێژخایەن، کە بەتامترینی خۆراکە جۆراوجۆرەکان و خۆشترینی هەموو چەشنە خواردنەوە خاوێن و بە نرخەکانی تێدایە و، خوای گەورەی بەدیهێنەری میهرەبان بە چاکە و بەخششی خۆی بۆ مرۆڤی ئامادە کردووە.

ئەم ڕوانینە، هانمان دەدات کە بە هەزاران جار "الحمد لله" لەسەر "نیعمەتی ئیمان" دووپات بکەینەوە.

☐ لای سەرەوە "ئاسمان":

وا دابنێ یەکێك بە چاویلکە ڕەشبینەکەی ماددییان بۆی دەڕوانێ. دەبینێت: ئاسمانێکە ملیۆنەها ئەستێرە و هەسارەی تێدایە؛ لە بۆشاییەکی بەریندا مەلە دەکەن و، بە خێراییەکی یەکجار زۆر، دێن و دەڕۆن و، دارای چەندەها بزووتن و جموجوڵی جۆراوجۆرن، بەڵام بێ هیچ ئامانج و مەبەستێك! بێ هیچ ڕێکخەر و کارسازێك! وەك گومان دەبەن.

ئەمەش بیر کردنەوە و ڕوانینێکە ترس و بیم دەهاوێتە ناو دڵی مرۆڤەوە و، کاری دەکات بە بینینی سامی لێ بنیشێت و، هیچ هاودەمی و خۆشویستنێکی تێدا بەدی ناکات. بەڵام ئەو چرا گەش و هەڵواسراوانەی وان بە ئاسمانەوە و، بە زەردەخەنەوە بۆمان دەڕوانن و، بە خێراییەکی جوان و ڕێکوپێك لە خولگەکانیاندا دێن و دەڕۆن، ڕوانینی ئیمانییانە هەموویان دەخاتە ژێر چاودێری و کارسازیی یەکێکی زانای دانا. ئەم ڕووانینەش هاودەمی و خۆشەویستی دەهاوێتە دڵی ئەو ئیماندارەوە، لەبری ئەو سام و بیمەی ڕوانینی پێشوو دەیخستە دڵی بابای ماددییەوە.

کەواتە، ئەگەر هەزاران جار بە وتنی: "الحمد لله" سوپاسمان پێشکەشی خوای گەورە بکەین، هێشتا سوپاسگوزاریی کەممان نواندووە لە بەرامبەر نیعمەتی ئیمانەوە کە ئاسمانی لە سەر ئەم شێوە شادیبەخشە پیشان داین.

❑ لای خوارەوە، واتە "زەوی":

ئەو کەسەی بە چاویلکە و بۆچوونی ماددی‌یەکان سەیری زەوی دەکات، گۆی زەوی بە زادەی دەستی "رێکەوت" دەبینێت و، لای وایە بەری بۆ بەرەڵا کراوە و، هەڵسووڕان و کاروباریشی نە لە دەستی خۆیدایە و نە لە دەستی هیچ کەسێکدا. هەروەها لای وا دەبێت کە بە هەڕەمەکی و بێ هیچ مەبەست و ئامانجێك بە دەوری خۆردا دەسووڕێتەوە و چەشنی کەشتی‌یەکی ڕێ لێ ون بووی بێ کەشتیوان وایە لە ناوەڕاستی دەریادا.. ئەو کەسە کە زەوی بەم جۆرە دەبینێت، دووچاری سەرسامی و وڕی و شڵەژاوی دەبێت و، هیچ شتێ تێناگات..

ئا لەم کاتەدا نووری ئیمان بە چەشنی چرا دێت و، بە ڕووناکی‌یەکەی خۆی سەرسامی و شڵەژاویی ئەو مرۆڤە ناهێڵێت و، گۆی زەوی دەکات بە کەشتی‌یەکی پەروەردگاری‌یانەی گوێڕایەڵ و پڕ لە چەندین جۆری تام ولەزەت و خۆراکی خۆش، کە خوای گەورە بۆ مرۆڤ و زیندەوەرانی تر ڕام و گوێڕایەڵی کردووە، بۆ ئەوەی مرۆڤ بڕواتە سەر پشتی و، خواوەندی گەورەش بەناو هەموو شوێن و لا و جێگاکانی ولاتەکەی خۆیدا بیگێڕێت و گەشتوگوزاری پێ بکات.

پاشان.. ئایا ئەم نیعمەتەی کە لە ئیمانەوە پەیدا بووە و سەرچاوەی گرتووە، ئیماندار هان نادات کە هەمیشە "الحمد لله" دووپات بکاتەوە؟!

❑ لای پێشەوە، واتە "ئەنجام و دوارۆژ":

مرۆڤی ماددی وا دەبینێت کە هەموو زیندەوەران، چ مرۆڤ و چ ئاژەڵ، تێکڕا بە خێرایی و کاروان لە دوای کاروان بەرەو ئەو ئەنجام و پاشە ڕۆژە دەڕۆن، تاکو هەموو، بێ گەڕانەوە، لە پشت تاریکایی نەبوون و نەمانەوە ئاوا دەبن. بە دڵنیایی ئەوەش دەزانێت کە ڕۆژێك دێت خۆیشی بەرەو ئەو ئەنجامە دەڕوات و یەکێکە لە بەشدارانی ئەو کۆچە ناکامە. ئەم بیرکردنەوەیەشی لەگەڵدا دەمێنێت تاکو گرفتاری پەژارە و شڵەژاوی و وڕێنەی دەکات.

بەڵام ئیمانداری دڵنیا، دەبینێ کە: ئەو گەشتە بە "نەبوون" و "نەمان" کۆتایی پێ نایەت و، مرۆڤایەتیش وەك دەشتەکی‌یە کۆچەری‌یەکان وان؛ لەم سەوزایی بۆ ئەو سەوزایی و، لەم خانەی فەنا و نەمانەوە بۆ ئەو خانەی مانەوە و نەمری و، لەم شوێنی

کار و خزمەتگوزارییەوە بۆ شوێنی پاداشت وەرگرتن و، لە مەیدانی ئەرك و ئازارەوە بۆ پلەی میهر و پاداشتدانەوە، دەگوێزرێنەوە..

ئیتر ئیماندار بەوپەڕی دڵنیایی و ئومێدەوە بۆ ئەنجام و پاشەڕۆژی خۆی دەڕوانێت و، هەرچی ئەرك وئازار و ماندووبوونی وەك: "مردن و گۆڕ و هاوچەشنیان" لەم ڕێیەدا هەن لای ئیماندار دەبن بە بەختەوەری و لەزەت و ئاسایش و دڵنیایی. چونکە گومانی لەوەدا نییە کە ئەو ڕێیەی مرۆڤ بە جیهانی ڕووناکی دەگەیەنێت، بە گۆڕدا تێپەڕ دەبێت و لەوێوە گوزەر دەکات. هەروەها دەشزانێت کە بەختەوەرییە مەزنەکان ئەنجامی گیروگرفتە مەزن و ئازار بەخشەکانن. لەبەر ئەوەش بوو کە حەزرەتی یووسف - دروودی خوای لەسەر بێت - هەتا براکانی هەڵیان نەدایە ناو بیرەوە و پاشتریش بە بوختان و پیلانی هاوسەری عەزیزی میسر بەند نەکرا، پلەی: (عەزیزی میسر)ی بۆ نەڕەخسا. هەروەها مرۆڤ هەتا تەنگانە و ژانی لەدایك بوون نەبینێت، بەختەوەریی ژیانی دەست ناکەوێت.

کەواتە بە هەمیشە و بەردەوامی "الحمد لله" دەڵێین و دووپاتی دەکەینەوە لەسەر ئەوەی کە: "نووری ئیمان" هەموو دەرگاکانی بەختەوەریی بۆ خستووینەتە سەر پشت.

❑ لای پشتەوە "سەرەتا":

بابای ماددی دەپرسێ: ئایا ئەم نەوە و وەچە زۆر و هەمیشە زیادبووانە و، ئەم زیندەوەرانە چین؟ لە کوێوە هاتوون؟ بۆ کوێ دەڕۆن؟ بۆچی؟

جا لەبەر ئەوەی "بێ ئاگایی" بە تەواوی هەر شەشدەری لەو گرتووە، ئەوا ناتوانێ وەڵامی پرسیارەکانی بداتەوە. لەبەر ئەوە، لە سەرسامی و دوودڵیدا دەمێنێتەوە، پاشان ئەم سەرسامی و دوو دڵییەشی دەبن بە تاریکی و دڵ و گیانی ئەم مرۆڤە دادەپۆشن، ئنجا بە توندی هەست بە شڵەژان و ترس و بیمێکی بەردەوام دەکات..

کەچی ئیماندار بەهۆی نووری نیعمەتی ئیمانەوە دەبینێ ئەو لایە: سەرەتای دروست بوونی مرۆڤە و، خواوەند لەوێوە ناردوویەتی و، لەم خانەی تاقیکردنەوەیەی دنیادا کار و ئەرکێکی پێ سپاردووە. بۆ ئەوەش ڕەوانەی کردووە تاکو لایەنە سەرسووڕهێنەر و ناوازەکانی موعجیزاتی توانستی پەروەردگار ببینێت کە لە پیشانگای گەردووندا پێش چاوی خستوون. ئنجا پاش تەواو بوونی ئەم جیهانە هەر ئەم خواوەندە مرۆڤ بۆ جیهانی

خەڵات و پاداشتدانەوەی خۆی دەنێرێت، کە لەوێدا هەموو مرۆڤێك بە ئەندازەی فام و تێگەیشتنی لـە خوێندنـەوە و موتـاڵا کردنـی کتێبـی گـەردوون - لـە مـاوەی ژیـانی سەرزەوییدا - و ڕادەی ئەنجامدانی کار و ئەرکە دیاری کراوەکانی سەر شانی، پاداشت دەدرێتەوە.

چەندە ئیمان بەنرخە! کە چەندین نیعمەتی لەژمارەبەدەری ئاوامـان پێ دەبەخشێت. ئەمەش هانی مرۆڤ دەدات کە لەسەر نیعمەتی ئیمان، بگرە هـەموو نیعمەتـەکانی تریش، بە هەمیشە و بەردەوامی "الحمد لله" دووپات بکاتەوە.

* * *

لە ڕوانگەی ئەم ڕاستییەوە و، بەم جـۆرە بیرکردنـەوە ئیمانییانـە، "الحمـد لله" کـردن لەسـەر نیعمـەتی ئیمـان، کـە تـاریکیی هـەر شـەش لاکـانی بـۆ ڕەواندینـەوە، خۆیشـی نیعمەتێکی تری مەزنە و داخوازی "الحمد لله" کردنی ترە! چونکـە تەنـها بـە: "الحمـد لله" کردن مرۆڤ لە پلە و مەقامی ئەم نیعمەتە تێدەگات. کەواتە: "الحمد لله" لەسـەر "الحمـد لله" بە زنجیرەیەکی بێ کۆتایی پێکهاتوو لە: "الحمد لله رب العالمین"!

● **خاڵی دووهەم:**

ئێمەی ئیماندار پێویستە سوپاسگوزاری بۆ خـوای گـەورە پێشـکەش بکـەین لـە سـەر نیعمەتی ئەو ئیمانەی کە هەر شەش لاکانی بۆ ڕووناك کردینەوە.

جا هەروەك بە لابردنی تاریکاییـەکانی ئـەو لایانـە و، لـە ڕووی: "دوور خسـتنەوەی بەڵاکانەوە" ئیمان بە نیعمەتێکی مەزن دادەنرێت..

بە هەمان جۆر، لە ڕووی: "گەیاندن و بەخشینی سوودەکانیشەوە" نیعمەتێکی مەزنی ترە؛ چونکە ئەو لایانەی ڕووناك کردەوە.

هـەروەها مـرۆڤ سـوودێکی تـر لـە نیعمـەتی ئیمـان وەردەگرێـت، چونکـە مـرۆڤ پەیوەندیی بە هەموو بەدیهێنراوانی گشت جێیەکی گەردوونەوە هەیە و لەم ڕووەوە، ئەم ئایەتە پیرۆزەی کە هەموو شوێنێکی گەردوونی بـە زایەڵـەی زوڵاڵـی خـۆی پـڕ کـردووە: ﴿فأینَما تولوا فثَمَّ وجهُ اللهِ﴾ (البقرة:١١٥) دێت و هـەموو شـوێن و لایـەك بـۆ ئیمـانداری ڕێز لـێ گیراو ڕووناك دەکاتەوە، چونکە ئیماندار ڕوو لـە هـەر لایـەك بکـات ڕوونـاکیی ئـەم ئایەتـە پیرۆزە ڕووبەڕووی دەبێتـەوە، بـە ڕادەیـەکی وا کـە دەڵێـی ئیمـاندار خـاوەنی

تەمەنێکی مەعنەویی ئەوتۆیە هەر لـە سـەرەتای دروستکردنی بەدیهێنراوانـەوە تـا کۆتـایی جیهان، بەردەوامە. چونکە سەرەتای ئەو تەمەنە بەفەڕ و بەپیت و پیرۆزە، لـە ڕوونـاکیی ژیان و پەیوەندی بوونەوەیە بە کاروانی ئیماندارانەوە، کـە ئـەویش لـە یەکەم موسـڵمانی سەر ڕووی زەوی‌یەوە دەستی پێ کردووە.

بەم چەشنە، ئەم نوورەی ئیمان، جیهانە تەسکە قـەتیس بووەکـەی نێـوان سـنووری "کات" و "شوێن" دەگۆڕێت بە جیهانێکی حەوێنەری بەرفراوان و، گشت کاتەکانیش، بە ڕابوردوو و ئایندەیانەوە، لە دڵ و گیانی ئیمانداردا دەکات بە کاتی ئێستای، چونکە دووری‌یەکانی نێوان ئەو کاتانە لا دەبات. بەم پێ‌یە، ئەو جیهانە فراوانە دەبێت بە خانـە و لانە و نشینگەی ئیماندار.

● **خاڵی سێ‌هەم:**

"الحمد لله" کردن لە سەر نیعمەتی ئیمان پێویستە. چونکـە ئیمـان دوو خـاڵی گرنگـی تێدایە کە بریتین لە خاڵی: (پشت پێ بەستن) و خاڵی: (یارمەتی لـێ وەرگرتن).

بەڵێ، لـە بەرئـەوەی مرۆڤ، یەکەم: تـابلێی دوژمنـی زۆرە و، دووهـەمیش: تـابلێی کۆڵەوار و دەستەپاچەیە، ئەوا ئەوپەڕی پێویستی بـە: (خـاڵێکی پشـت پـێ بەسـتن) هەیـە، تاکو بۆ دوورخستنەوەی شەڕ و ئاژاوەی دوژمنە زۆرەکانی هەمیشە هانای بۆ ببات.

ئنجا لە بەر ئەوەش کە پێداویستی و ئاواتەکانی یەکجار زۆرن و، تابیشـلێی هـەژار و دەسـت کورتـە، ئـەوا دەبـێ (خـاڵێکی یارمـەتی وەرگرتـن)ی هــەبێت، تــاکو ئــەو پێداویستی‌یانەی بۆ مسۆگەر و هێنانەدیی ئاواتەکانیشی بۆ دابین بکات.

دەسا کاکی مرۆڤ! بزانە کە "خاڵی پشت پێ بەستن"ت لە کار و کۆششتدا، تەنها "باوەڕ بوونتە بە خوای تاك و تەنیا".. "خاڵی یارمەتیدانی" گیان و دەروونیشـت: "بـاوەڕ بوونتە بە دوارۆژ ".

هەر کەسێ لەم دوو خاڵە بێ بەش بێت، بێ هیـچ گومـانێك، لـە دڵ و گیـانی خۆیـدا هەسـت بە بێزاری دەکـات و تروسـکاییان تێـدا شـك نابـات، دەروونیشـی هەمیشـە ئەشکەنجەی دەدات و بە سۆی ئازاری سەختەوە دەیتلێنێتەوە..

بەڵام ئەو کەسەی پـاڵ بـە "ئیمـان بـە خـوا" بداتـەوە و، لـە دووهـەمیش: "ئیمـان بــە دوارۆژ" یارمەتی وەربگرێت، بێ هیچ گومانێ، لە قوڵایی و ناخی دڵ و گیـانیدا هەسـت

بە چەندین چێژ و لەزەتی مەعنەوی دەکات و، هاودەمی(أنس)یەکی دڵنیایی بەخش - بە تەواوی - ئەو دڵ و گیانە دەحەوێنێتەوە، بە چەشنێ کە دەروونی پێ دڵنیا دەبێت و دڵیشی بە شادمانی و بەختەوەرییەکی ئەوتۆ دەگەشێتەوە کە جگە لە خۆی، کەس پێی نازانێت، تەنانەت بە خەیاڵیشدا نایەت.

● خاڵی چوارەم:

بەرێك بە درەختەکەی نەزانرێت، تامەکەی تەنها لەو بەرەدایە، چونکە هەر تەنها بە خواردنی، لەزەتەکەشی تەواو دەبێت و تامی نامێنێت و خەم و پەژارە دوای خۆی بەجێ دەهێڵێت. بەڵام ئەگەر درەختەکەی بزانرێت، ئەو ئازار و پەژارەیە، پاش خواردن و نەمان، ڕوونادات، چونکە ئەسڵ و بناغەیەکی پێ زانراوی هەیە کە لە پاش ئەو بەری تر بەرهەم دەهێنێت!

نووری ئیمانیش هەموو ئەو ئازارانە ناهێڵێت کە هی نەمانی تام و لەزەتە حەڵاڵەکانن، چونکە ئیمان هاووێنەی ئەو لەزەتانەی پیشان دەدات و دڵنیای دەکات کە لە گەنجینەی میهرەبانیی خواوەندەوە هی تری بۆ ڕەوانە دەکرێت.. "ئیمان" بەردەوامیی نیعمەت و کەم نەبوونەوەی، بۆ ئیماندار مسۆگەر دەکات، بەوەی کە سەرچاوەی گەنجینە پەروەردگارییەکانی گشت نیعمەتەکانی پیشان دەدات.. "ئیمان" بە پیشاندانی لەزەتی تازە بوونەوەی هاوچەشنی تام و لەزەتەکانی پێشوو، ئازاری جودایی و لێکدابڕان لە دەروونی ئیمانداردا لا دەبات. چونکە تەنها بیر کردنەوە لە نەمانی تام و لەزەت، چەندین ئازاری زۆر دەرخواردی دەروونی مرۆڤ دەدات، تەنها بە نووری ئیمان ئەو ئازارانە دەتوێنەوە و، تەواو بوونیشیان دەبێ بە مایەی دەستکەوتنی چەندین بەروبوومی نوێی بێ کۆتایی.

تەنگانەترین و خەمناکترینی حاڵەتەکانی گیانی مرۆڤ ئەوانەن کە لە ئازاری جودایی و حەسرەت و پەژارەی لێکدابڕانەوە دووچاری دەبن. خوای گەورەش کاریگەرییەکی وەهای هاویشتووەتە ناو نووری ئیمانەوە کە ئەو ئازارانە نەهێڵێت و، بەردەوامیی تازەبوونەوەی هاووێنەو، بەیەك گەیشتنەوەی، پیشان دەدات. گومانیش لەوەدا نییە کە تام ولەزەتی نوێ لە نوێ بوونەوەی لەزەتدا هەیە و، نوێ بوونەوە - لە خۆیدا - لەزەتێکە بۆ خۆی و، هەموو شتێکی نوێیش لەزەتێکی نوێی هەیە.

● **خاڵی پێنجەم:**

ئەو شتانەی کە مرۆڤ لە دەوروبەردا دەیانبینێت و بە وەهمی خۆی وەکو "دوژمن" و "مردوو"ی بێ گیانیان دادەنێت، ئیمان بە: خۆشەویست و، برا و، زیندوو و، هـاودەم و، بەندەی تەسبیحات گوزار و زیکرخوێنی خواوەند پیشانیان دەدات!

چونکـە مرۆڤی بێ ئاگـا کـە سـەیری بوونـەوەرانی جیهـان دەکـات بـە دوژمنیـان دەبینێت و، هەمیشە لە مشتومڕدایە لە گەڵیاندا و، لە هەموو شتێ بێزارە و، هەر کـە ئـاوڕ دەداتـەوە خـۆی لـە نێـوان چـەندین شـتی نـامۆی وادا دەبینێتـەوە کـە دەروونیـان لـە دوژمنایەتیی ئەم پڕ بـووە و نیـازی خراپیـان لـە دڵدایە بەرامبـەری. چونکـە لـە ڕوانگـەی گومڕایانەوە پەیوەندیی برایەتی لە نێوان کاتەکانی: "ڕابـوردوو" و "ئـاینده"دا پچـڕاوە و، ئەو برایەتی یە - بە لای ئەوانەوە - تەنها لە کـاتێکی کـەم و سنوورداری ئێستادایە، خۆ ئەگەر برایەتی‌یان زۆر بخایەنێت هەر تەنها وەکو چەند خولەکێکی دیاریکراوە.

بـەڵام برایـەتیی ئیمـانداران ئـەوەندە درێژخایەنـە کـە هـەر لـە سـەرەتای ڕابـوردووەوە دەگرێتەوە، تا دەگاتە کۆتایی ئاینده.

لە کاتێکدا گومڕایـی و شـوێنکەوتووانی، بوونـەوەران بـە مـردووی سـامناك دەبینـن، ئیمان و ئیمـانداران بـە چـەند بەدیهاتوویـەکی خـاوەن گیـان و ژیانیـان دەبینـن و چەشـنی هاوەڵ و هاودەم دڵیـان پێیـان دەکرێتـەوە و، بـە زمـانی: خۆشەویسـتی و ئیمـان و فیـتڕەت مامەڵە لەگەڵ یـەکتردا دەکـەن. چونکـە "هەریـەك لـەو بوونەوەرانـە - وەك ئایـەتی پـیرۆز ئاماژەی بـۆ دەکـات - نوێـژ و تەسبیحاتی خـۆی دەزانـێ"[1] و "هیـچ شـتێك نی‌یـە کـە تەسبیحات و سوپاسگوزاریی خوا نەکات"[2]. هـەموو شتێ بـەپێی خـۆی و بـە گوێـرەی توانـای، دارای ژیـانێکی تایبەتی‌یـە. کەواتـە سـام و تـرس و بیـم نـاتوانن جێـی خۆیـان لـە بەردەم ڕوانینی ئیماندا بکەنەوە.

کاتێ "گومڕایـی" سـەرجەمی "زینـدەوەران" و "بەدیـهێنراوانی بوونـەوەر" بـە لاواز و کۆڵەوار دەبینێت و، وا دادەنێ کـە بـە ئاواتـەکانیان ناگـەن و کـەس نی‌یـە بیانپـارێزێت و

---

(١) ﴿كُلٌّ قد عَلِمَ صلاتَه و تسبيحَه﴾ (النور ٤٨).

(٢) ﴿وإنْ مِنْ شيءٍ إلاّ يُسبِّحُ بحمدِهِ﴾ (الاسراء ٤٤).

خۆی لـە لایـان خۆشەویسـت بکـات و، خـاوەنێکی دڵسـۆزیان نیـیە سەرپەرشتیکاریان بێت، بـەڵکو هـەموویان لـەتاو کۆڵـەواری و خـەم و پـەژارە و نـائومێدی، چەشـنی هـەتیو فرمێسك هەڵدەڕێژن..

ئـا لـەم کاتـەدا "نـووری ئیمـان" دێـت و، هـەمـوو بوونـەوەرە بێ گیانـەکانیش وەك گیـاندار و هـاوڕاز و هـاودەم پیشـانی مـرۆڤ دەدات.. ئـەو شـتانەی کـە خـوای گــەورە بەهرەی: "بوون" و "ژیان"ی پێ بەخشیون، بـە هـەتیوی دڵ شـکاوی چـاو بەفرمێسـکیان نـابینێت، بـەڵکو بـە: چـەند بەندەیـەکی کـار پـێ سـپێرراوی فەرمانبـەری دەم بـە زیکــر و تەسبیحات گوزاری خوایان دەزانێت.

● **خاڵی شەشەم:**

نووری ئیمان "دنیا و قیامەت" وەك دوو سفرەی ڕاخراوی پڕ لە جۆرەکـانی نیعمـەت پیشان دەدات، کە ئیماندار بە دەسـتی ئیمـان و هەسـتە ئاشکرا و پەنـهان و لایەنـە ناسـکە مەعنەوی و گیانییەکانی سوودیان لـێ وەردەگرێت و لێیان بەهرەمەند دەبێت..

بـەڵام لـە ڕوانگـەی گومڕاییـیەوە، سـوود وەرگرتنـی زینـدەوەران لــەم دوو سـفرەیە ئەوەندە بچووك دەبێتەوە کە تەنها لە بازنـەی تـام و چێـژە ماددییـەکاندا دەمێنێتـەوە. کـە دیارە ئەمانەش کۆتاییيان پێ دێت و نامێنن، ئەم نەمانەشیان تامی ئەو لـەزەتانـە تـاڵ و لێـڵ دەکات.

کەچی نووری ئیمان بازنەی ئەو سوود وەرگرتنە ئەوەندە فراوان دەکات کە دەورەی ئاسمـان و زەوی، بگـرە دنیـا و قیامـەت دەدات. بـە ڕادەیـەك کـە ئیمـاندار "خـۆر" وەك چرایەك دەبینێـت و "مـانگ" یـش بـە ڕوونـاکیی خانووەکـەی دادەنێـت و، ئـەم دوانـە سەبارەت بەو دەبن بە نیعمەت و، بە دوو هاوڕێی کار و هاودەمی سەفەریان دادەنێت.

بێ گومـان بازنـەی ئـەو نیعمەتانـەی کـە بـە مـرۆڤ بەخشـراون گەلـێ فراوانـترە لــە بیرکردنەوە و بۆچوونی ئێمە. چونکە قورئانی پیرۆزی خاوەن ئیعجاز دەفەرموێ:

﴿وسَخَّرَ لكم الشمسَ والقمر﴾ (ابراهيم:٣٣)..

هەروەها دەفەرموێ:

﴿أَلَمْ تَرَ أن اللهَ سخَّرَ لكم ما في الأرضِ والفلكَ تجري في البحرِ بأمره﴾ (الحج:٦٥).

قورئانی پیرۆز لەم چەشنە ئایەتانەدا بە ڕەوانبێژییە ڕەنگینەکەی خۆی ئاماژەی بۆ ئەم جۆرە چاکەکارییە دەراسایانە کردووە، کە لە ئیمانەوە پەیدا دەبن.

● **خاڵی حەوتەم:**

ئیماندار بە نووری ئیمانەکەی دەزانێت کە گـەورەترین نیعمـەت لـە بووندا "ناسینی خوایە". چونکە هیچ نیعمەتێکی تر لە سەروویەوە نییە و، سەرچاوەی هەموو جۆرەکانی تری نیعمەتە بێ کۆتاییەکان و چاکەکارییە بەردەوامەکان و چەشنەکانی بەخششە بێ سنوورەکانی خواوەندە..

کەواتە بە ئەندازەی گەردیلەکانی جیهان پێویست دەکات "الحمد لله" لـە سـەر ئـەم نیعمەتانەی ئیمان بکەین. چونکە "أل" ی "ئیستیغراق" ی "الحمد" هـەموو ئـەو نیعمەتانـە دەگرێتەوە کە داخوازی سوپاس لەسەر کردنن.

یەکێ لەو نیعمەتانـە ئەوەیە کـە خـوا "ڕەحمان"ە. ئەمـەش ئـەوەندە نیعمـەتی تێدایـە بـە ئەندازەی ژمارەی هەموو ئەو شتانەی کە پەیوەندییان بە سۆز و بـەزەیی هاتنـەوەوە هەیـە بە زیندەوەراندا. چونکە مرۆڤ پەیوەندیی بە هەموو زیندەوەرانەوە هەیە و، بە سروشتیش وا بەدیهێنراوە کـە بـە بەختـەوەریی ئەوان ئـەم بەختـەوەر دەبێـت و، بـە ئازاریشیان ئـازار دەچێژێت. کەواتە نیعمەتێك بـۆ یـەك کـەس، لـە ڕاستیدا نیعمەتـە بـۆ هـەموو خـەڵکی بـە گشتی..

یەکێکی تر لەوانە ئەو نیعمەتەیە کە خوا "ڕەحیم"ە. ئەمەش نیعمەتێکی هێنـدە فراوانـە کە بە ئەندازەی ژمارەی ئەو منداڵانـەی وان لـە ژێـر سـایەی نیعمـەتی سـۆزی دایکانیـاندا، نیعمەتی گرتووەتەخۆ و هەر هەموویان داخوازی سوپاس و ستایشن. بەڵێ، هەر کەسێك دارای سروشتێکی ساغ بێت، گریانی منداڵی هـەتیو کـاری تێدەکـات و ئـازاری دەدات، هـەر ئـەو کەسـە تـامی ئـەو میـهرەبانی و سـۆزەش دەچێژێـت کـە دایکـان لـە ڕووی جگـەرگۆشـەکانیاندا دەینوێنـن. ئـەم تـام و چێژانـەش نیعمـەتێکی مـەزنن و داخـوازی شوکر و ستایشن..

یەکێکی تر لەوانە ئـەو نیعمەتەیـە کـە خواوەنـد "حکیـم" واتـا دانایـە. چونکـە ئەمـەش نیعمەتێکی ئەوتۆیە بە ئـەندازەی ژمـارەی تـاك تـاك و جۆرەکـانی بوونـی "دانـایی" لـە نـاو هـەموو بوونـەوەران و تێکـڕای گـەردووندا، داخـوازی سـوپاس و شـوکرانەبژێرییە. چونکە هـەروەك "دەروونـی مرۆڤ" نیعمـەتی نـووره "ڕەحمانییەکان" و "دڵ"یشـی هـی درەوشـانەوە "ڕەحیمییـەکان" دەچێـژن، "ژیـری"یـش بـە هـەمان جـۆر تـامی لایەنـە ناسکەکانی "دانایی" خواوەند دەچێژێت.

کەواتە پڕ بە دەم و دڵ و دەروون و ژیری، سوپاس بۆ خوای گەورەی میهرەبانی دانا.

هەروەها سوپاسێکی ئەوەندە زۆر پێشکەشی خوای گـەورە دەکـەین کـە زایەڵەکـەی بۆشایی ئاسمان پڕ بکات، لەسەر نیعمەتی ئەوەی کە ئەو خوایە "حفیظ" واتـا: پارێزەرە، چونکە "بەردەوامیی نیعمەت" گەلـێ لە خودی نیعمەتەکە مـەزنترە و "مانـەوەی لـەزەت" گەلـێ لە تام و لەزەت بەلـەزەتترە و "مانـەوەی هەمیشـەیی نـاو بەهەشـت"یـش نیعمەتێکە زۆر لە بەهەشت - خۆی - بەرزترە.

جا نیعمەتی ئەوەی کە بزانین خواوەند "پارێزەر"ە، چەندین نیعمەتی زۆر و زیاتری لـە هەموو جۆرەکانی نیعمەتی ناو بوونەوەری لە دوو توێدایە.

هەر بەم چەشنە، بۆ خۆت ناوە جوانەکانی تری خـوای گـەورە لـە گـەڵ ئـەم ناوانـەی "الرحمن و الرحیم و الحکیم و الحفیظ"دا قیاس بکە، چونکە هەریەك لە ناوەکانی خـوای گەورە چەندین نیعمەتی لەژمارەبەدەریان تێدایە، داخـوازی سوپاسگـوزاریی بـەردەوامی بێ کۆتایین.

یەکێکی تر لـەو نیعمەتانـە، نیعمـەتی "ئیسـلام" و "قورئـانی پیرۆز" ە کـە سـەرچاوەی هەموو نیعمەتە ماددی و مەعنەوی‌یـەکانیان بـۆ تەقاندینـەوە. خـۆ دیـارە ئەمـەش داخـوازی سوپاسگوزاری‌یەکی نەبڕاوە و هەمیشەیی‌یە.

یـەکێکی تـر لـەو نیعمەتانـە "حـەزرەتی محەمـەد"ە ﷺ کـە دەبـێ شـوکرانە و سوپاسگوزاری‌یەکی بێ کۆتایی پێشکەش بە خوای گەورە بکەین لەسەر ئەوەی کـە ئـەم پێغەمبـەرە ئازیزەی ﷺ بۆ ناردین. چونکە تەنها ئەو بـوو بـە هـۆی دەسـتکەوتنی نیعمـەتی ئیمان و، کردنەوەی دەرگای گەنجینەکانی هەموو نیعمەتەکانی تر. کەواتە ئـەم پێغەمبـەرە ﷺ نیعمەتێکە گشت مرۆڤایەتی قەرزاری سوپاس و ستایشی هەتاهەتایی ئەون.

● **خاڵی هەشتەم:**

سوپاس و ستایش بۆ ئەو خواوەندەی کە:

ئەم کتێبە گەورەیەی " گەردوون" و "قورئانی پـیرۆز"ی - کـە ڕوونکـەرەوەی کتێبـی گەردوونە - بە چەشنێ خستووەتە پێش چاو کە بە: دەرخستن و پیشـاندانی وەسفەکانی جوانی و کەماڵی ئەو، سوپاس و ستایشی خۆیانی پێشکەش دەکەن.

ئەم کتێبەی " گەردوون" بە هەموو باب و فەسڵەکانی و بە گشت لاپەڕەکانی و، ئەو واتایانەی لە توێی دێڕ و وشە و پیتەکانیدان، هەریەکەیان بە گوێرەی خۆیان و، هەر لە بچووکترین تا گەورەترین نەخشونیگار کە لە ناویاندایە - تێکڕا - سوپاسی خوای گەورە دەکەن و، بە دەرخستن و پیشاندانی وەسفەکانی شکۆمەندیی خواوەندە گۆیا و تاك و تەنیا و صەمەدەکەیان، تەسبیحاتی خۆیانی پێشکەش دەکەن.. هەموو پیتێکیشی، بە: پیشاندانی نووری وەسفەکانی جوانیی نووسەرە "ڕەحمان و ڕەحیمەکەیان" ستایشی دەکەن.. هەرچی نوختە و نەخشی ناو گەردوونیش هەن، چەند ئاوێنەیەکن تیشکی ناوەکانی ئەو کەسە دەدەنەوە و دەری دەخەن کە خاوەنی ناوە جوانەکانە، کە خواوەندی شکۆمەندی بێ هاوتا و بێ هاوبەشە.

● خاڵی نۆهەم:

الحمد - من الله بالله على الله - لله، بعدد ضرب الكائنات من أول الدنيا إلى آخر الخلقة، فى عاشرات دقائق الأزمنة، من الأزل إلى الأبد.

الحمد لله على نعمة القرآن والإيمان عليَّ وعلى إخواني بعدد ضرب ذرات وجودي فى عاشرات دقائق عمري فى الدنيا وبقائي فى الآخرة.

﴿سبحانَك لا علمَ لنا إلا ما علَّمتَنا إنَّكَ أنتَ العليمُ الحكيم﴾.

﴿الحمدُ لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله لقد جاءت رسل ربنا بالحق﴾.

اللهم صل على سيدنا محمد بعدد حسنات أمته، وعلى آله وصحبه وسلم. آمين. والحمد لله رب العالمين.

* * *

بسم الله الرحـــمن الرحيم

يا الله، يا رحـــمن، يارحيم، يا فرد، يا حي، يا قيوم،

يا حكم، يا عدل، يا قدوس!

تو حەققی ئیسمی ئەعزەم و حورمەتی قورئانی خـــاوەن ئیعجازی بەیان و ڕێزی پێغەمبـەری ئـەکرەم ﷺ : هـەموو ئەو کەسانەی کە کۆمەڵە پەیامی (تیشکەکان)یان بە چاپ گــەیاندووە و بڵاویـــان کردوەتـــەوە و، یارمـــەتیدەرە بەڕێزەکانیان و قوتابیـانی پەیامـەکانی نـوور بـە بەهەشتی فیردەوس و بەختەوەریی هەمیشەیی شاد بفەرموو. ئـامین.. هەمیشە و بەردەوام لـە خزمەتی ئیمان و قورئاندا تەوفیقیان بـدە. ئـامین.. لـــە بەرامبـــەر هـــەر پیتێکـــی کتێبـــی (تیشـکەکان)ەوە هـەزار کـردەوەی چـاك لـــە لاپـــەڕەی کـردەوە چاکـەکانیاندا بنووسـە. ئـــامین.. بـــە فـــەزڵ و میهرەبانیی خۆت دامـەزراوی و بـەردەوامی و ئیخلاسـیان لە بڵاوکردنەوەی پەیامەکانی نووردا پێ ببەخشە. ئامین..

یا أرحم الراحـمین! سەرجەمی قوتابییـــانی پەیامـەکانی نوور لـە هەردوو دنیادا بەختـــەوەر بفـەرموو. ئـامین.. لـــە شەڕی شەیتانەکانی ئینس و جینی بیانپارێزە. ئامین..

لە قسوور و گوناهەکانی ئەم "سەعید"ە دەستەوسان و بێچارەیەش خۆش ببە. ئامین.

بە ناوی هەموو قوتابییانی نوورەوە:

سەعیدی نوورسی

پێڕستی بابەتەکان

بابەت | لاپەڕە

تیشکی پێنجەم: (نیشانەکانی قیامەت)

* * *

خوێنەرانی بەڕێز!

لە نیازدایە کە بە پشتیوانی و چاودێریی خوای گەورە:

سەرجەمی پەیامەکانی نوور

بە زمانی کوردی و لە دە بەرگی گەورەدا بخرێنە بەر دەستی ئێوەی بەڕێز.

١ – کۆمەڵە پەیامی (وتەکان). بڵاو کراوەتەوە.

٢ – کۆمەڵە پەیامی (مەکتووبات). بڵاو کراوەتەوە.

٣ – کۆمەڵە پەیامی (بریسکەکان). بڵاو کراوەتەوە.

٤ – کۆمەڵە پەیامی (تیشکەکان). ئەم بەرگەی بەردەستی بەڕێزتانە.

چاوەڕوان بن بۆ بەرگی پێنجەم: (پاشبەندەکان).

الشعاعات

المجموعة الرابعة من كليات رسائل النور

التي ألفها: بديع الزمان سعيد النورسي

ترجـــمها من العربية إلى الكردية: فاروق رسول يحيـــى

❀❀❀

THE RAYS

From the Risale-i Nur Collection

By:

Bediuzzaman Said Nursi

Translated from the Arabic into Kurdish by:

Farooq Rasool Yahya

❀❀❀

ŞUÂLAR

Risale-i Nur Külliyatından

Müellifi:

Bediüzzaman Said Nursi

Kürtçeye Mütercimi:

Faruk Resul Yahya

❀❀❀

تابشها

چهارم کتاب از کلیات رسائل نور

تألیف دانشمند بزرگ: بدیع الزمان سعید نورسی

مترجم به زبان کردی: فاروق رسول یحیی